

Ue 32.

2°

Ersatz für Ue 32

2 Sp 15.

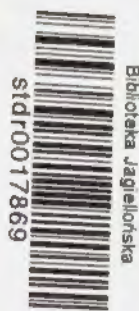
001317363

Celle 2325

J. A. G. Schell
Schell, 1702.

~~1234~~

~~gn. 4.~~

Ad: Bend. Ue 32

R E R V M
MOSCOVITI-
CARVM AVCTORES

V A R I I:
V N V M I N C O R P V S

N V N C P R I M V M C O N G E S T I.

Quibus & Gentis HISTORIA,
continetur:

ET REGIONVM ACCVRATA
D E S C R I P T I O.

Additus est INDEX rerum & verborum in primis notabilium copiosus.

FRANCOFVRTI
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
Claud. Marnium & Ioan. Aubrium.
M. D. C.

NOB. V.

D. MARQUARDO FREHERO

SERENISSIMI ELECTORIS

PALATINI CONSILIARIO

S.

Ibi potissimum inscribere hæc digesta visum est, V. CL. multas ob causas. Nam & tu in iises, qui rem literariam & typographicam adiuuant strenue: & tibi valde probari operam eorum cognouimus, qui sparsos libellos cogunt in vnum, ne pereant: & ad hoc opus, contulisti vltro nunquam editam historiam Anglicæ navigationis. Multum debet publica res iis qui *naugant & labores peregrinationis longissimæ una mercede perpetiuntur, cognoscendi aliquid abditum remotumq;* Absque iis esset, non solum ius illud, omnia complexum, societatis humanæ, angustos intra terminos clauderetur: sed & quæ natura sparsim & passim miracula eduxit, & exposuit, vt in iis & ex iis, Naturæ auctorem contemplemur DEVM, laterent plerisque omnes, genti ipsi suæ vix cognita. Multum, inquam, illis debet Respublica. Debet & non leuiter iis qui edunt, qui publicant per antiquitatem vel negligentiam deperdita; aut nouiter vel reperta, vel conscripta. Etenim

Paullum sepulta distat inertia,

Celata virtus. —

Sed quæ hic congeffimus, hæc sunt.

Magni MOSCOVIÆ Ducis genealogiæ brevis epitome, ex ipsorum manuscriptis annalibus excerpta: edita Colonia apud Maternum Cholinum.

Rerum MOSCOVITICARVM Commentarii, Sigismundi Liberi Baronis in HERBERSTAIN, &c. Editi à Io. Oporino Basileæ, & alibi.

Pag. 1.

Pauli IOVII Nouocomensis, de legatione BASILII Magni Principis MOSCOVIÆ liber: in quo situs Regionis, Religio, mores, & causa legationis referuntur. Editus Basileæ sæpius & alibi. pag. 118.

MOSCOVITARVM Religio, auctore Ioanne Fabro. Editi Basileæ & Spira. pag. 130.

ANGLORVVM navigationem ad MOSCOVITAS, nunc primum damus ex bibliotheca tua. pag. 142.

DEDICATIO.

Omniū Regionū Moscoviæ Monarchæ subiectarum, morum
& religionis descriptio & gesta, tyrannisq; Iohannis Basilidis, ex Sarmatia
ALEXANDRI GWANINI Veronensis edita Spira à Bern. Albino anno
1581. pag. 154.

De Moscovia, Matthia à Michovia, desumpta ex corpo-
re historię Polonicę Io. Pistorii, edito Basileæ ab H. Petri, anno 1582. pag.
206.

Historia belli LIVONICI, quod gessit magnus Moscovitarum Dux
auctore Tilmanno Bredenbachio edita Duaci, anno 1564. pag. 210.

Ioannis BASILIDIS, Magni Moscoviæ Ducis vita, conscripta
à Paulo Oderbornio edita Vitebergæ anno 1585. pag. 240.

Reinoldi HEIDENSTENII secretarii Regii de bello Moscovi-
tico, quod STEPHANVS Polonia Rex gessit, Commentariorum Libri
VI. editi Basileæ à Cunrado Waldkirch, anno 1588. pag. 325.

Hæc sunt, V. CL. quæ nunc damus, parati addere quæ sese offe-
rent in posterum, aut eruta è bibliothecis, aut nupere composita.
Hic vero, honori familiæ illustris HERBERSTENIÆ, iudicauimus ad-
dendas epistolas Imperatorum, Regum, Principum, scriptas super le-
gationibus quas obiit frequentes, huius historię Princeps, Sigismun-
dus Herbersteinius Baro: eo maxime quod nobis & Viennæ & Pragæ
visus & cognitus, insigni prudentia & humanitate V. ILL. FELICIA-
NVS, Baro itidem Heberstenius: & familiæ huius nomen hoc postre-
mo bello Turcico, singulari virtute inclaruit. Vale V. CL. & nos
ama.

Nob. prest. tua
studiosissimi.

Claudius Marnius.
&
Iohannes Aubrius.

MAXIMI-

MAXIMILIANVS DIVI-
NA FAVENTE CLEMENTIA: E. ROMANO-
RVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS &c. NOBI-
li, fideli nobis, dilecto Sigismundo de Herberstein Consiliario,
atque Oratori nostro apud Sereniss. fratrem nostrum
Charissimum omnium Rhutenorum
Dominum.

NOBILIS, fidelis, dilecte, Quoniam olim Petrus Maraxi, Quem tibi in presenti
legatione in collegam adiunxeramus, aduersa valetudine in itinere oppressus interit.
Illi propterea nobilem fidem nobis dilectum Vitum Strain consiliarium nostrum
substituimus. Tibi significares, illum cras à curia nostra discessurum. Qui in pariam
prius licentiam à suis petendi gratia proficiscetur, atq; illinc te quanto celerius poterit
sequi maturabit. Quod ut tanto prudentius se in negotiis nostris gerere valeas, non
ignotum tibi esse volumus. Datum in Oppido nostro Aduerbia die X. Martii, Anno Domini M.
D. XVII. Regni nostri Romani XXXII.

Commissio Cæsareæ
Maiestatis propria.

NOS CAROLVS DIVINA FAVENTE CLEMEN-
TIA E. ROMANORVM REX, F. IMPERATOR SEM-
per Augustus, ac Hispaniarum, vniūque Sicilia & Hierusalem &c. Rex, Archidux
Austria, &c. Serenissimo ac potentissimo Principi Domino Francisco Regi Franciæ
&c. Fratri nostro Charissimo Salutem & fraterni amoris continuum incrementum;
ac vniuersis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Archiepiscopis, Epi-
scopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis urbium & arcium
præfectis, Gubernatoribus & vice Dominis, Iudicibus, Rectoribus, Burgimagistris,
Consulibus, Ciuibus & aliis quibuscunque Officialibus &c. nobis ac sacro Imperio
mediate vel immediate ac quacunque ratione subditis & fidelibus dilectis cuiuscun-
que status, gradus & dignitatis existant ad quos præsentis peruenierint, Gratiam no-
stram Cæsaream & omne bonum.

QUAM in presentiarum in Germaniam reuertantur Fideles nobis dilecti Sigismundus
de Herberstein, Eques aureæ militiæ, & Iohan. Hofman Oratores ducatus nostri Sty-
riæ, & illis cupimus iter tutum & securum ubiq; parere, rogamus Serenitatem V. & vos
suprascriptos hortamur omnes, subditis vero districte precipiendo mādamus quatenus
sub pena indignationis nostræ & aliis arbitrio nostro imponendis prædictos Oratores
die noctūq; tute, libere & secure per omnia & quacūq; loca terrestria & aquatica cum
Equis, Mulis onerariis, & pecuniis, & aliis rebus suis omnibus absq; alcuius oneris realis vel perso-
nalis ire, redire stare & morari permittatis, & ab aliis permitti faciatis; facturi in eo nobis rem gratiam.
Subditi vero nostri in eo expressam voluntatem nostram executuri, harum testimonio literarū manu
nostræ subscriptarum, & sigilli nostri à tergo munimine roboratarum. Datum Molendino Regio die
decimo septimo Mensis Decembris, Anno Domini M. D. XIX. Regnorum nostrorum Ro-
mani ac electionis Imperii primo, aliorum vero omnium quarto.

Carolus

Ad mandatum Cæsareæ
& Catholicæ Maiestatis
proprium.

Hannart.

SERENISSIMO AC EXCELLENTISSIMO PRINCIPIS ET DOMINO, DOMINO LUDOVICO Hungariae & Bohemiae &c. Regi, Marchioni Moraviae &c. Domino observandissimo.

SERENISIME Rex, Excellentissime Princeps & Domine, Domine observandissime. Post humillimam commendationem. Cum iam pridem nomine Caesaris & Catholicae Maiestatis ad Maiestatem vestram magnificos viros Iohannem Maraxi & Sigismundum de Herberstein, Equites Caesareos, Consiliarios & Oratores destinaverimus, illis iniunximus nonnulla praefata Caesaris & Catholicae Maiestatis nomine Maiestati vestrae referenda, Quae ut eis intelligere & in iis plenam eis adhibere fidem dignetur, Maiestatem vestram etiam atque etiam rogamus, nos illi humillime commendantes. Datum in Civitate Imperiali Augusta die VII. Mensis Septembris, Anno Domini M. D. XX.

E. Maiestatis vestrae

Deditis.

Sacrae Caesaris & Catholicae Maiestatis locumtenentes & Gubernatores supremi omnium Prouinciarum Austriae.

Matthaeus Cardinalis & Archiepiscopus Saltzburgerensis & B. Episcopus Tridentinus &c.
Michael Freyherr zu Wolkhenstein,
Georg. Herr zu Firmian. Et alii.

LUDOVICVS DEI GRATIA REX HUNGARIAE ET BOHEMIAE &c. Vniuersis & singulis Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, Ducibus, Marchionibus, Prelatis, Baronibus, Comitibus, Castellanis, Nobilibus, ipsorumq. officialibus, item Civitatibus, Oppidis, Villis, earumq. & quarumcunq. communitatum & locorum, Rectoribus nec non Iudicibus & Villicis, ac alterius cuiusvis status & conditionis, & omnibus vbiuis constitutis & commorantibus. presentes visuris fratribus amicis & benivolis nostris, salutem & paratam, complacendi voluntatem, subditis vero nostris, gratiam, nostram, Regiam, & omne bonum.

PROFICISCUNTUR ad Serenissimum Principem dominum Sigismundum Regem Poloniae patrum nostrum charissimum, Spectabilis & magnifici Leonhardus, Comes de Nugarolis, & Sigismundus de Herberstein Caesareae Maiestatis ac Serenissimi Archiducis Austriae fratrum nostrorum charissimorum Oratores. Quos ut tutius & securius ire & redire possint vestris amicitis commendantes rogamus eandem. Subditis vero nostris firmissime mandamus, ut dum & quando praefati Oratores, praesentium videlicet ostensores, vna cum familiaribus ipsorum ad vos vestraque terras, tenuras, officia, honores, officiatusq. ac vestri in medium & loca quaecunq. pervenerint eosdem honorifice & benevole excipiat & tractetis vna cum familia & hominibus atq. aliis omnibus reb' ipsorum ubiq. libere & pacifice & absq. omni impedimento & exactione, tam eundo quam redeundo dimittere & dimitti facere velitis, ob Caesareae Maiestatis ac nostri intuitum. Subditi vero nostri modis omnibus debeant & teneantur. Praevidentes eisdem ubicunque opus fuerit & securo & salvo conductu usque ad loca opportuna. Praesentes autem post earum lecturam ubique reddi volumus praesentanti. Datum Buda feria quarta proxima post festum Circumcisionis, Anno eiusdem M. D. XXVI.

Ad mandatum proprium
Regiae Maiestatis.

FERDI

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS ET INFANS HISPANIARVM, ARCHIDVX AVSTRIAE, DVX BURGUNDIAE &c. Imperialis locumtenens generalis &c. Nobili & fidelibus nobis dilectis Leonhardo, Comiti de Nugarolis ac Sigismundo de Herberstein Equiti aurato sacrae Caesaris Maiestatis nostris ad Serenissimum Principem Moscovitarum Consiliariis & Oratoribus.

NOBILIS & fideles dilecti, literas vestras de decima praesentis ex Vienna legimus: ex quibus cognovimus, Quae apud Sereniss. Regem Hungariae & Bohemiae &c. Sororium nostrum colendissimum tractastis. grata autem fuit nobis huiusmodi significatio & vestra diligentia quae intercessit: maxime, quod de pacis conditionibus inter Polonum & Moscum, ac deinde de communi intelligentia, si pax ista sequeretur disputatum & conclusum simul fuerit de mittendo a serenitate sua Oratore ad Polonum. Hortamur vos ut quemadmodum cepistis fungi probe officio vestro, ita id continuare velitis. Non solum nos admonendo de iis, quae in tractationibus eveniunt, sed etiam quae in ista protectione vobis occurrunt & referuntur. Quando etiam ex incerto rumore quandoq. utilitas capitur. Datum Augustae die XXIII. Men. Ianuarii, Anno Domini M. D. XXVI.

Ad mandatum Serenissimi Domini
Principis Archiduci proprium.

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS ET INFANS Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae &c. Imperialis locumtenens generalis &c. Nobili, sincero & Magnifico fidei, nobis dilectis Leonhardo Comiti de Nugarolis sacrae Caesaris & cathol. Maiestatis ac Sigismundo de Herberstein Equiti aurato Consiliariis & Oratoribus nostris ad Serenissimum Principem Moscovitarum.

NOBILIS, sincere & Magnifice, fideles, dilecti, Respondimus ad literas vestras, quas ex Buda & Vienna ad nos circiter dominicum natalem dedistis, & singulariter ad duas Sigismunde, prolixioribus etiam literis. Quoniam dubia quae ex contextu instructionis colligeras, id exigere videbantur. Cum autem, interea Caesar ad nos non modo plenius mandatum, de quo ad nos mittendo vos prius admonuimus, transmisisset, sed etiam ad quaedam a Maiest. sua per nos requisita, taliter responderet, ut iam summa tractandorum nobis demandata existat, sicut ex adiuncto literarum. Maiest. suae exemplo clarius cognoscetis. Nos quoque iam dicto mandato recepto, conforme in personam tui, Sigismunde, expedierimus, in praesentiarum eadem mandata, Quo munitiores iam reliquum iter, & tractationem, prosequi possitis, ad vos mittimus, quae nostro Iudicio, sunt, perquam ampla, & ad omnem occasionem opportunam, deferrentia. Adeo quod deinceps non sit opus vobis, ex Mosconia pro nostro consensu requirendo, licet hunc in instructione reservaverimus, ea dumtaxat ratione, ut nihil precipitanter, inconsulto Caesare, concluderetur. Qui cum plane conquiescat in dispositione & voluntate nostra, iam vestrarum partium erit, ut habita ratione qualitate personarum, rerum ac temporis, super commissis & iniunctis vobis rebus, tali prudentia & dexteritate singula perficere curetis. Et praecipue ubi ad summam rerum, hoc est, conclusionem deveniendum est, tam pro Caes. Mai. quam pro nobis id totum impendatis, efficiatis, & pro virili constitutis, quod opportunius & conducibilius fore visum fuerit, sicut plene in vos confidimus. Nos nihilo tamen minus, si quando commode fieri poterit, de rerum successu admonemus. Datum Augusta die XXI. Mensis Februarii Anno Domini M. D. XXVI.

Ad mandatum Serenissimi Domini
Principis Archiduci proprium.

CAROLVS DIVINA FAVENTE CLEMEN-
TIA ELECTVS ROMANORVM IMPERATOR SEMPER
Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, vtriusque Sicilię, Hierusalem
&c. Rex: Serenissimo Principi domino Ferdinando Infanti Hispa-
niarum, Archiduci Austrię &c. fratri nostro charissimo salu-
tem, & fraterni amoris continuum incrementum.

SERENISS. Princeps, frater charissime: Qua vestra Ser. communibus nostris Ora-
toribus ad Ruthenorum Principem missis in mandatis dedit, cum nil sit quod in eo præ-
terea desiderari possit, plurimum laudamus & approbamus. Placent & nobis non minus
Oratores ipsi, cum natalibus clari, tum propriis virtutibus egregijs, animi dotibus or-
nati, singulari ad hoc rerum gerendarum peritia præditi. Quodq; alter apud quendam
Cæsare Maximilianum Dominum & Aui nostræ felicitis memoria eodē legationis munere functus,
& toti huic, quod reparemus Rutheno fœderi & negotio Auspex fuerit, ipsaq; fundamenta iecerit, ita
ut nemo in eo sibi nedum non præferri, sed ne conferri quidem possit. Quo fit, ut rebus hijs per vestram
Serenitatem tam prudenter, tam grauitè & ex actè consideratis & expensis non dubitemus omnia fœ-
licitèr successura. Cui itaq; mandatum ad hoc nostrum & animi sui sententia remittimus, in quo nil
aliud immutauimus, quam vnum articulum, qui se ad instructionem referens, totius mandati vim &
neruum illuc conferebat, quem tanquam minus necessarium e medio tolli maluimus, quam ut ob id
ansum porrigi partibus inuestigandi nostri animi & mentis arcana quæ instructioni, ut plurimum
liberius inseruntur, Oratorumq; fidei & ingenio ex rerum & negotiorum statu & variatione tractan-
da scorsim, tutius committuntur. Alia vero de quibus certior fieri cupit vestra Serenitas sine cum
Polonia Rege sine Moscorum Duce, vel cum ipsorum altero, seu confecta prius, vel etiam spreta, & de-
sperata inter eos pace agenda & tractanda omnia vestra Serenitatis summa prudentia & voluntati
integre reseruare & commendare volumus, ut id totum quemadmodum vtriq; nostrum rebusq; isthic
nostris omnibus habita rei, loci & temporis ratione, opportunius consultiusq; fore visum fuerit, libere
perpendere, dirigere, agere & perficere possit. Quod nobis aequè atq; vestra Serenitati iucundum gra-
tūmq; erit. Et valeat vestra Serenitas quam felicissime. Datum Civitate nostra Toleti die deci-
ma Januarii Anno Domini M. D. XXVI. Regni nostri Romani septimo.

Vest. bonus fiat.
Carolus

W Brantner.

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS ET INFANS
Hispaniarum Archidux Austrię, Dux Burgundię &c. Magnifico fideli,
nobis dilecto Sigismundo de Herbertstain Equiti aurato Con-
siliario & Oratori nostro in Moscouia.

Magnifice fidelis, dilecto, post literas & scripturas tuas, quas ad nos una cum collega tuo
dedisti super rebus quarum gratia nunc agitis in Moscouia, legimus etiam illas literas
tuas priuatas, quæ fuerunt nobis gratæ, tuamq; diligentiam admodum probamus, Cu-
pientes ut dum poteris nos de quibuscunq; occurrentiis admonens, & hoc studium
tuum continues. Cui nos vicissim omni gratia & favore respondebimus, ubicunq; se
occafio obtulerit. Datum Spire die XXII. Julij Anno Dom. M. D. XXVI.

Ad mandatum Serenissimi Domini
Principis Archiduci proprium.

SIGISMVNDVS DEI GRATIA REX POLONIÆ, MAGNVS DVX LI-
thuanie, Rusiæ Prussięque, &c. Dominus & hæres &c. Magnificis Leonhardo Comiti
de Nugarolis & Sigismundo de Herbertstain Cæsare Maj. & Serenissimi Principis
Ferdinandi in Moscouia Oratoribus & Consiliariis sincere nobis dilectis.

Magnifici, nobis sincere dilecti. Accepimus literas vestras ex quibus cognouimus, quid isthic,
exeritis ex commissione Cæsare Maj. & Serenissimi Principis Ferdinandi, commendamusq;
operam vestram & illam gratam habemus, quamuis vero non satis nobis placeat, mittere
isthic oratores nostros, ad rem adhuc incertam: tamen ne opera Cæsare Maj. & Serenissimi Principis
Ferdinandi frustra esset, quorum desideriis, simul & reipublica Christiana, nollemus vlla in parte
desse, neue etiam vos diutius isthic detineremini: contenti sumus, Oratores nostros isthic, cum plena
facultate & instructione, mittere quos, quam primum, in tam longinquo loco existentes, poterimus, ex-
pediemus, iubebimusq; illis, ut citra vllam moram, isthic profisciscantur, igitur boni consulatis, super
tantam locorum distantiam, tardius quam optatis, eo perueniant. Et bene valeat. Datum in Civitate
nostra Gedanensi die XXI. Junij Anno Jesu Christi M. D. XXVI. Regni nostri Anno vigesimo.

Commissio propria Regiæ Maiestatis.

MAGNI

MAGNI MOSCOVIÆ DV CIS GENEALOGIÆ

BREVIS EPITOME, EX IPSORVM
MANVSSCRIPTIS ANNALIBVS
EXCERPTA.

OMNIBVS hoc gentibus semper fere in vsu fuit, ut
dum originis suæ incunabula repeterent, ea ad auto-
res eos, qui maxima inter homines autoritate flo-
ruerunt, quiq; humanum genus singulari aliquo be-
neficio affecerunt, referrent. Illud vero desiderium
ornandi sui apud plerosq; in tantum excreuit, ut re-
rum verarum cognitione destituti, ad fabulas & fi-
gmenta sese conuerterint. Testantur id multarum
gentium diuersis temporibus conscripti annales. Sic
Græci vel αὐτὸχθονες, vel à Dijs se prognatos gloria-
bantur. Romani conditoris sui parentem Martem
esse, dicunt. Præclare itaq; T. Liuius Patavinus, Quæ antè conditam conden-
damue urbem, inquit, poeticis magis decora fabulis, quam in corruptis rerum
gestarum monumentis traduntur, ea nec affirmare, nec refellere in animo est: da-
tur hæc venia antiquitati, ut miscendo humana diuinis, primordia vrbium augu-
stiora faciat. Cum enim antiquitas ipsa ad nobilitatem generis plurimum momē-
ti haberi credatur, de ea inter priuatos etiam homines omnibus sæculis certatum
est. Ideo Romani ciues generis sui claritatem demonstrare volentes, maiorum
suorum insignia in parietibus longa serie depicta habebant: quibus elati, non raro
eos, qui propria virtute ad honoris aliquod fastigium euecti erant, arroganter præ-
se contemnebant. Sic Poetæ heroum suorum originem, si ignoraretur, aut obscu-
rior esset, plerunq; ad Deos ipsos retulerūt. Ita hoc nostro tempore, ut de alijs per-
multis taceam, Turcarum Imperator magna arrogantia ex Troiano sanguine sese
propagatum iactitat. Hunc magnus quoq; Moscouiæ Dux imitatus, generis sui
primordia ad Romanos, Augustum nempe Cæsarem refert, eam videlicet ob cau-
sam, ut & sibi, & maioribus suis plurimum splendoris, & dignitatis accedat. Quam-
uis itaq; nemo sit, qui non ista tanquam fabulosa rideat: breuib; tamen comme-
morare libet, quid hac de re in annalibus suis scriptum habeant.

Augusto (sit fides penes legentem) aliquot fuere vel fratres, vel agnati, qui
prouincijs quibusdam præfecti fuere. Ex hisce Prussus ad mare Balthicum, & Vi-
stulam fluiuium celebrem confedit, Prussięq; nomen dedit. Huius nepotes ab ipso
quarto gradu distantes fuere Rureck, Sinaus, & Truuor, qui iisdē in locis habita-
runt. Cum itaq; tū temporis Rutheni, siue Moschi, absq; imperio, spaciosos ad Se-
ptentrionem campos occuparent, suafu Gostomislii, cuius Nouogrodensis pri-
mari fratres hi, anno à mundo condito 6370. secundum supputationem Græ-
corum, qui fuit à Christo nato DLXII. ad imperium accersiti sunt. Hi adiuncto
sibi sobrino Olecho, regiones illas vastas inter se partiti, homines ferarum more,
habitantes, ad aliquem humanitatis cultum traducere conati sunt.

Sinao & Truuoro absq; liberis mortuis, Rureck successit, & filium, Igor no-

**

GENEALOGIA

mine, post se reliquit: qui cum per artem imperio nondum esset maturus, Olechum sobrinum tutorem habuit. Hic ex Olha, cuius Pleseuensis filia, quæ tandem, marito ab hostibus cæso, Constantinopolim profecta, sacro Baptismatis lauacro abluta, & Helena dicta est, filium Stoslaum suscepit, qui multa cum vicinis bellageffit. Tandem vero ab hoste cæsus est, qui ex craneo ipsius poculum, cui hæc verba aureis literis inscripta fuere: *DVM ALIENA SEQUITVR, PERDIT SVA*, fieri curauit. Filius reliquit Teropolchum, Olegam & Wlodimirum. Hic fratribus à sese extinctis, tota deinceps Russia, vel Rodisia, uti Moschi proferunt, potitus est. Is tandem religionis Ethnicæ, & multitudinis Deorum pertæsus, ad religionem Christianam animum adiecit, & regum Constantinopolitæhorum, Basilii & Constantini, sorore matrimonio sibi innēta, cum tota gente sua, anno Christi *DCCCCLXXXVIII*. salutari Baptismatis fonte tinctus, Christianam religionem, cum Græcæ Ecclesiæ ritibus seu cæremoniis, suscepit, nominemq; mutato, Basilii dictus est.

Narrat tamen Zonaras à Basilio Rege Constantinopolitano, ante Wlodimir tempora, Russis Episcopum missum esse, cuius opera ad religionē Christianam adducti sint. Addit, non potuisse permoueri, ni miraculum cernerent: Episcopum itaq; postquam preces aliquot recitasset, Euangeliorum codicem in ignē proiecisse, eumq; illæsum permississe. Hoc miraculo adductos, ut Christi dogmata pro veris haberent, iisq; se addicerent.

Filii Wlodimiri fuere, Wiseslaus, Isoslaus, Suatopolcus, Borissus, Glebus, Stoslaus, Wzeuolodus, Stanislaus, Sudislaus, Podius, qui ante pubertatē obiit. Inter reliquos tota Russia à patre diuisa est, qui ditionibus suis non contenti, dū alii alios inuaderent, mutis plerique vulneribus conciderunt. Borissus & Glebus ob sanctitatis opinionē in diuorum numerum relati sunt, quorum feriæ nunc quotannis pridie Idūm Nouembris, magna festiuitate celebrantur.

Iaroslaus tandem solus principatū obtinuit, filiosque Wlodimirum, Isoslaum, Wecslauum, & Vvzeuolodum reliquit.

Huius posterioris filius Wlodimirus Kyouia ad Boristhenem, vrbe auita, confedit, & post varias concertationes cum agnatis, cum omnes prouincias sibi vicissim subiecisset, *moskva* dictus est. Hic, liber enim ea referre, quæ ipsorum habent manuscripti annales, regi Constantinopolitano Constantino bellum mouit, cumque Thraciam depopulatus, magnæque & opulenta præda onustus, domum reuersus esset, & nouum bellum moliretur, Constantinus Metropolitam Ephesinum Neophytum, atque duos Episcopos, præfectum item Antiochia, atque Archimandritam Hierosolymitanum Eustaphium ad ipsum mittit, magnificæ muneribus, utpote parte de Christi Saluatoris cruce, diademate aureo, poculo ex Sardonyche lapide fabrefacto, humerali multis gemmis eximio, atque torque aureo, ipsum affecit; Zari nomine, quod si proprie interpreteris, regem significat, non Cæsarem, uti multis ostendi posset, ipsum salutare iussit, & firmissimum fœderis, atq; amicitie vinculum cum ipso sanxit.

Ex Wlodimiro natus est Vvzeuolodus secundus. Hic octo reliquit filios, Mscislaum, Isoslaum, Stoslaum, Teropolcum, Wecslauum, Romanum, Georgium, Andream. Georgii filii fuere Roselaus, Andreas, Basilii, Demetrius.

Ex hoc ultimo prognatus fuit Georgius, qui anno Christi *MCCXXXVII*. à Bato Tartarorum duce, qui Moscouiam vastatam, in potestatem suam redegebat, cæsus est. Ex quo tempore Rutheni Tartaris tributarii fuere, atque ex ipsorum arbitrio duces sibi constituere. Ea vero potentia tantopere Tartari abusi sunt, ut cum legatos suos ad Moscouiæ principem mitterent, is ipsis obuiam prodire, & patenam equino lacte plenam, uti Heribortus Fulstinius in suo historia Polonica compendio refert, exhibendam offerre, & si quid in iubam equi deflueret, illud lambendo sorbere: in regiam vero introductos, nudato capite, sedentibus astans, atque omni honore afficiens, audire cogeretur. Qua vero ratione hoc tandem iugum excusserint, infra dicetur.

Eodem

MAGNI MOSCOVIÆ DVCIS.

Eodem tempore tota fere Polonia, atque ipsa etiam Silesia à Tartaris, incendiis, & direptionibus vastata fuit. Wratislauia Silesiæ metropoli incensa, cum ad Legnicium urbem aduenissent, grauissimum ibidem prælium commissum est, in quo Dux ipse Henricus, diuæ Hedwigis sanctissimæ sceminae filius, cum aliis permultis, quorum sepulchra adhuc multis in locis conspiciuntur, atq; gregariorum militum infinita multitudine cæsus est, ut auriculis hostes, quas interfectis absiderant, nouem ingentes saccos implerent. Ad victoriam obtinendam, Tartari, capitis humani simulachrum, vexillo, in quo litera X. depicta fuerat, arte Magica impositum, quod cōmotum turpissimum foetorem exhalauerat, nostris obuiam gestarunt, iisq; tantum terrorem incusserunt, ut veluti capite Medusæ perterriti, imbelles extiterint.

Exinde Bathus, cum suis in Vngariam eodem animo sese contulit, & Belam regem, eius nominis quartum, ad internecionem fere deleuit, qui fuga cum filio elapsus, manus hostis vix effugit. Cum totus fere orbis, ob hanc ferocissimam gentis irruptionem, in maximum terrorem coniectus esset, tandem Innocentius IV. summus Pontifex, missa ad Bathum legatione, pacem quinquennalem impetrauit: ut vero relictis superstitionibus Ethnicis, Christo nomē daret, persuaderi ipsi non potuit. Mahometi enim dogmata, utpote feritati suæ barbaricæ magis arridētia, Saracenorum impulsu amplexus est, quæ in hunc vsq; diem Tartari, cum Turcarum colluie communia habent.

Filium habuit Tamerlanem, quem Moscouiæ Temirkutla appellant, qui & ipse, ut ex historiis patet, magnam nominis claritatem adeptus est. Baiazetem enim Turcarum Imperatorem, catenis aureis vinctum, in cauea circumduxit, atq; omnibus hominibus ludibrio exposuit.

Ad Ruthenicam reuertamur. Cæso Georgio, Iaroslaus frater successit, relictis ex se natis Theodoro, Alexandro, & Andrea. Alexandri filius Daniel primus sedē suam in urbem Moscouiam transtulit, & arce huc vsq; obscura magnifice extructa, titulum sibi Magni Moscouiæ ducis usurpauit. Filios habuit Georgium, Alexandrum, Borissum, Ophoniam, & Ioannem. Hic patri successit, & quod assidue ad erogandas elemosynas, peram lectum gestaret, Kalera (idem enim vult vocabuli interpretatio) dictus est. Huius filii fuere Simeon, Ioannes, Andreas. Simeoni pater Wlodomiriam, & Moscouiam assignauit: cui absq; liberis mortuo successit Ioannes frater, qui filium habuit Demetrium, ex quo nati sunt Daniel, Basilii, Georgius, Andreas, Petrus, Ioannes, Constantinus. Basilii post patrem imperauit. Hic filio suo, eiusdem nominis, ob matrem, de qua suspicionem adulterii conceperat, præterito, moriens, fratri Georgio gubernacula tradidit, qui nepotem diu in vinculis detinuit. Moriens tamen, quamuis duos haberet filios Andream, & Demetrium, conscientia forte permotus, Basilio nepoti imperium tradidit. Cui patreles odio incitati, bellum mouent, & tandem astuto strategemate deprehensum exoculant. Nihilominus Boiarones (ita Moscouiæ nobiles appellant) cæco duci suo, quem Cziemnox, id est, tenebrosum, ob cæcitatem appellabant, fidem præstant. Filium reliquit Ioannem Basiliden, qui rebus Ruthenicis obscuris adhuc magnam claritatem attulit. Quid, ut eo commodius assequi posset, superiorū ducum filios & nepotes, quos potuit à medio sustulit, & titulum Magni Ducis Wlodimiriæ, Moscouiæ, & Nouogardiæ sibi usurpare, seq; Monarcham (seu Czarum) totius Russiæ appellare cepit. Vrbes duas primarias, Pleseuiam, quæ sola in tota Moscouia muro cincta est, & Nouogardiam, ob mercimonia ditissimas & amplissimas, cum Lithuanis 50. circiter annos paruiscent, in seruitutem redegit. Tantæ fuere Nouogardensium opes, ut trecentos currus, auro & argento onustos, inde abduxisse dicatur.

Primus quoq; hic Polonis & Liouoniis bellum mouit: Polonis quidem eo prætextu, quod filiam suam Helenam, quam Alexandro Magno Lithuaniz duci, postea vero Poloniæ regi, in matrimonium collocarat, male haberi, & à religione Græca, ad Romanæ Ecclesiæ cæremonias abductam diceret. Liouonijs vero non aliā ob causam, quam quod incredibili cupiditate, dilatandi imperii sui arderet.

G E N E A L O G I A

Quæ vero causæ impulsuæ, & nullius fere momenti intercesserint, fortasse alio loco pluribus commemorabitur. Aliquoties tamen insignibus præliis à Plettebergio militiæ Teutonicæ magistro profligatus est, quæ pluribus adducere, alienum forte à propositi instituto fuerit.

Matrimonium primo contraxit cum Maria, Ducis Tyuerensis filia, ex qua filium Ioannem suscepit, cui viuis adhuc imperium tradidit, eiq; Stephani Moldaviæ Palatini filiam despondit: Ex qua, postquam filium Demetrium suscepisset, ante patrem Ioannes obiit.

Alteram deinde uxorem duxit Sophiam, Thomæ Palæologi filiam, quæ ex ætario summi Pontificis dotata dicitur, quod Vrsæ cum Romana Ecclesia consensionem initurum, Moseus promississet. Cum Sophia excellenti animo prædita esset, & quod Tartarorū seruo nupsisset, sapius conquereretur, tandem ipsius suavis, & assiduis cohortationibus, iugum illud, tanto Principe profecto indignum, mira arte excussit. Cum enim Tartarorum dux in aula Moscovitica suos quosdam procuratores haberet, qui eedes suas, hanc ad rē, in ipsa arce extructas inhabitabāt, & omnium, quæ ibidem gerebantur, spectatores erant: Sophia diuinitus sese admonitam dicit: Vt eo in loco, in quo Tartarorum domus erat, templum extrueret, illudque Diuo Nicolao consecraret. Filium itaque enixa, ducem ipsorum ad baptismi solennitatem intuat, & uti ædes has sibi donare velit, petit, idque obtinet. Quibus amotis, & corycæis istis exclusis, Scythæ tandem suo, quæ in Ruthenos multos annos obtinuerant, dominatū exuti sunt, cumq; recuperate, quamuis non semel tentarint, nunquam potuerunt. Ex coniuge Sophia senos suscepit liberos. Filiam vnam Helenam: & mares quinq; Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simconem, & Andream.

Demetrio Ioannis, quem Basilides ex primo matrimonio susceperat, filio imperium debebatur. Verum Sophia apud coniugem obtinuit, ut nepote posthabito pater Gabrieli filio gubernacula traderet.

Andreas minor natu, filium habuit Wlodimirum, ex quo nata est Maria, quæ anno Christi MDLXXIII. Magno Holsatiæ Duci in matrimonium collocata est.

Gabriel imperium adeptus, nomine mutato, Basilium se appellauit, & ad res magnas animum adiecit. Magnam enim partem ditionis Moscoviticæ, quam Vitoldus Magnus Lithuanie Dux sibi adiecerat, in potestatem suam redegit, & multis urbibus ad Borysthenem (quem Rutheni Niepr appellant) & præcipue Smolenscio anno Christi 1514. potitus est. Prima vxore ob sterilitatem repudiata, ex Helena Ducis Glinseir filia Ioannem, qui nunc rerum potitur, suscepit, qui anno Christi 1528. die 25. Augusti, hora ab exortu Solis sexta in hanc lucem editus est. Huic ergo Ioanni Basilidi, anno ætatis quinto, adhibito tutore Georgio gubernacula tradita sunt, Cusanienses atque Astracanos Tartaros ad Volgam fluvium, annos viginti quinq; natus, robore iam corporis atq; animi sumpto ducibus ipsorum in seruitutem abductis sibi subiecit.

Quibus rationibus bello Liuonico redintegrato expiratis, ut induciis quæ intercedente Sacratissimo Romanorum Imperatore, anno 1503. ad annos fere quinquaginta factæ fuerant, florentissimæ Prouinciæ extremam vastitatem intulerit, nouo ad eam rem prætextu, eam ad se iure nescio quo hæreditario pertinere, vsus, dicere animus meminisse horret, & integras narrationes requirit, quod fortasse suo loco doctioribus curæ erit.

Pietati & rebus diuinis addictissimus est, & ieiunia plerunq; cum monachis stricte admodum obseruat, cumq; singularem Deo cultum præstituri, terrâ fronte Russi percutiant, eam plerunq; tuberibus plenam, sæpe etiam sanguinolentam atque liuidam habet. Sacris ædibus extruendis mirum in modum intentus est, & nullis sumptibus parcit. Vtrum itaq; vel natura, vel subditorum malitia atq; perfidia, quod præterdit, ad omnem crudelitatem promissit, dicere vix ausim, cū præfertim faciem illiberalem, aut immane aliquid præ se ferentē, qualis Attilæ fuisse dicitur, non

M A G N I M O S C O V I Æ D V C I S.

non habeat. Ex vxore prima Mikitæ Romanouicii, qui nunc curiæ magister est, sorore filios duos Ioannem & Theodorum suscepit. Ex quibus primogenitus patri secundum gentis leges in imperio succedet. Minori natu ditiones aliquæ assignabuntur. Quamuis matrimonium post primum quater repetierit: nulla tamen prole auctus est.

Cum Ioannes hic Basilides hæreditarium sese Liuoniæ Dominum, rationibus quibusdam friuolis adductis appellat, visum est subiicere epistolam, in hoc ipso negotio, à viro quodam amplissimo scriptam.

S. Omnes nos qui Prouinciā hanc incolimus Sacratissimæ Maiestati Cæsariæ, Domino nostro Clementissimo, ea qua decet reuerentia, summa animi demissione gratias agimus, quod pro paterno animo, quo erga totam Rempub. Christianam affecta est, & ut dilaceratæ & afflictæ regionis huius, quæ longo tempore ab incursione barbararum gentium propugnaculi instar fuit, commodis cōsuleretur, Legatos suos ad Magnum Moscoviæ Ducem ablegarit. Pro qua paterna erga nos voluntate & beneficio, vitam & fortunas nostras, quodcumque opus fuerit, profundere parati sumus: Deum interea precantes, qui solus imperia stabilit & transfert, ut hoc salutare opus, cuius fundamenta nunc iacta sunt, ad optatum finem perducatur. Quod vero ad ius illud, quod Moscus in hanc sibi Prouinciā vendicat, attinet, ut verum fateamur, cum stupore, & admiratione summa ea intelleximus. Non solum enim ex omnibus veteribus, & fide dignis historiis certissimum est, sed ipsa quoque experientia & status harum regionum hæc omnia fabulosa esse, & nescio vnde conficta, abunde testantur. Ex omnibus enim monumentis, quocumque sane nomine appellentur, quæ tamen non pauca apud nos extant, ne vestigium quidem minimum appareat, imo ne coniectura quidem vlla haberi potest, ea quæ Moscus de iis populis, qui huic regioni aliquando præfuerint, & quod ad maiores suos, iure quopiam pertinuerit, profert, veritatis fundamento niti.

Qua enim ratione hæc ipsa Prouincia industria mercatorum, ope navigationis primum aperta sit: quo deinceps modo incolæ Ethnicis superstitionibus, & cultibus idololatricis dediti, à fratribus ordinis Cruciferorum, qui & socios suos, in Prussia eundem ordinem profitentes, in auxilium vocarunt, ad fidem Christianam conuersi, & non absque multo labore eo traducti sint, non ignotum est: cum eo tempore Liuones, iurisdictionis, religionis, morum, linguæ denique Moscoviticæ, ne minimam quidem noticiam haberent: quibus non solum cum hisce, sed ne alijs quidem gentibus, quicquam commune fuit: Miseram enim, inopem, barbaram, atque Ethnicam vitam, in sylvarum latebris, cum beluis beluarum instar degentes, neque Dei, neque magistratus alicuius, cognitionem vllam assecuti sunt. Hoc solum modo ipsis peculiare fuit, ut qui vnus essent familiæ & societatis, seniores suos quos habebant præ alijs reuereretur, quos deinde ut maior esset ipsorum auctoritas, regum nomine appellarunt, atque iis quamuis ultra centenarium numerum cum familia excreuissent, morem in omnibus gesserunt, seruitiaque sua more rustico & barbaro præstiterunt. Eo ipso tempore Moscovitæ, ut ex historiis patet, religioni Græcæ, quæ est ad solem Orientem, & Ceremoniis Ecclesiasticis iā fuere dediti, quas in omnes Prouincias imperio suo subiectas propagabant, suisq; eam ad rem characteribus utebantur. De quibus omnibus, qui loca hæc inter Ruthenos, Lithuanos, Samogitas, Prussos, & mare Balthicū, in magna barbarie incolebant, ne auditione quidem quicquam acceperant. Accedit hoc quoq; quod nullo vnquam tempore, neq; in terræ visceribus, neq; aliis locis, minima antiquitatis, aut literarum Ruthenicarum, monumenta reperta sint: quod profecto fieri non potuisset, si Moscovitæ, Rutheni aut aliæ gentes, quæ rebus hisce vtuntur, imperium in has, quas diximus, obtinuissent, quin vel in religione & cultu diuino, vel etiam iuribus, consuetudinibus, moribus, lingua, aut literis, vestigia aliqua remansissent. Hoc quidem non negamus, inter gentes hæc Liuonicas, per multas sane, & eas quidem diuersas fuisse, linguas, uti & hoc ipso tempore eadem est ratio. Ex tamen omnes, nec cum Moscovitica, nec cū aliarum

GENEALOGIA MAGNI MOSCOVIÆ DVCIS.

nationum linguis, quicquam affinitatis habent. Quod vero Moscus præterdit, si-
bi & maioribus suis, pensionem seu tributum ex hac tota provincia numerari so-
litum, eadem firmitate, uti præmissa nititur.

Sub initium huius funesti belli, Moscus ut tyrannidem, & dominandi cupi-
ditatem prætextu aliquo excusaret, inter alia postulata, tributum quoque quod ex di-
tione antistitis Dorpatensis sibi deberetur, cuius tamen ipse neque definitionem
afferre, neque certi aliquid affirmare potuit, mentionem fecit, sed nemo hominum
inuentus est, qui vlllo tempore Mosco eiusmodi tributum persolutum fuisse, vel
meminisset, vel aliunde intellexisset. Cum itaque is totum hoc negotium, ad ordinis
Liouonici magistrum reiceret, utque hac de re ex Dorpatensibus cognosceret, iu-
beret, & tributum vrgeret, quod se non remissurum dicebat, etiam si vnico saltem
capillo æstimari posset: Tandem in Dorpatensium annalibus inuentum est, ante
hominum memoriam, cum ditio Pleseouiensis, nihil aliud quam syluas & iustra
ferarum haberet, rusticos ex Dorpatensium districta, Neuhusiano, cum consen-
su vicinorum Ruthenorum, aluearia in syluis habuisse, & à singulis quotannis sex
solidos Liouonicos præfectis ipsorum persoluisse. Cum vero syluæ à Ruthenis ex-
cinderentur, & pagi extruerentur, pensio quoque ista, vna cum ipsis arboribus exci-
sis, cessauit. Hi itaque sex solidi neque vnquam à Ruthenis petiti, neque à Liouonibus
persoluti fuerunt. Hic enim tyrannus, qui nunc rerum potitur, id quod neque à pa-
tre, avo, aut vllis antecessoribus factum esse certum est, primus sibi hoc excogita-
uit, parum de eo, iure an iniuria id fiat, sollicitus, Deus autem, qui res arcanas per-
spicit, & cui tyrannis eiusmodi, & dominandi immoderata cupiditas minime pro-
batur, huius iniuriæ suo tempore vindex erit: & qui sanæ mentis sunt homines, hinc
facile deprehendent, hæc omnia in eum tendere finem, ut hoc conficto & teme-
ratio prætextu imperium suum dilaret: & postquam hanc provinciam sub impe-
rium suum redegerit, transmaritimas, quoque regiones adoriatur &

inuadat. Hæc quæ de causa belli Liouonici habui, tibi com-
municare volui. Datæ die 22. Maii, Anno

à restituta salute 1576.

R E R V M

R E R V M MOSCOVITICARVM COMMENTARIJ SIGISMVN-

DI LIBERI BARONIS IN HERBERSTAIN,
NEYBERG, ET GVETTENHAG:

*RVSSIÆ, ET QVÆ NVNC EIVS ME-
tropolis est, Moscouia, breuissima
descriptio.*

CHOROGRAPHIA DENI-
que totius imperii Moscici, & vicinorum
quorundam mentio.

DE RELIGIONE QVOQVE VARIA
*inserta sunt, & qua nostra cum religione non
conueniunt.*

QVIS DENIQUE MODVS
excipiendi & tractandi Orato-
res, disseritur.

ITINERARIA QVOQVE DVO IN
Moscouiam, sunt adiuncta.

Ad hæc non solum nouæ aliquot Tabulæ, sed multa etiam alia nunc demum ab
ipso autore adiecta sunt: quæ si cui cum prima editione conferre
libeat, facile deprehendet.

M. DC.

CLARISS. I. V. DOCTORI, AC SINGVLARI
BONARVM LITERARVM MECŒNATI, D. DANIELI
MAVCHTIO, &c. amico suo, Ioann.
Oporinus S.

EN tandem ad te, mi D. DANIEL, toties efflagitatam, tantoque iam tempore expectatam, Generosiss. Baronis D. SIGISMVNDI ab Herberstain, &c. Moscoviam mitto: longe quidem aliam, quam priore editione in publicum prodierat: plurimis nempe non solum Chorographiis, atque aliis tabulis, sed & rerum scitu dignissimarum descriptionibus passim de nouo insertis locupletatam: vt taceam libellos, nunc demum ad Historiæ huius calcem ab ipso autore, Coronidis vice adiectos, vt paucis visos hæcenus, ita cognitu quidem dignissimos: quorum omnium lectionem vt aliis quoque Historiarum studiosis iucundam pariter atque utilem fore non dubito: ita tibi, tanquam oculato rerum istarum, quæ in his exponuntur, testi, non posse non gratissimam esse, facile mihi persuadeo: quippe qui (vt non semel ex te ipso suauissime id referente audiui) ipse quoque, quum secundo legationem hanc Moscouiticam obiret Generosiss. Baro Herberstainius, simul tum & in Moscouia fueris, & gentium illarum omnium vrbes ac mores summo studio perlustraris, linguasque perceperis: ne reliquorum per Europam populorum, variis peregrinationibus tibi cognitorum, mentionem hoc loco faciam, vt quod Vlyssi suo encomion Homerus, tibi quoque nos iure opt. adscribere queamus:

πολλὸν δὲ ἀνδραγαθὸν ἴδον ἀστρά, καὶ πόλιν ἑξοίαν.
Accipies itaque eo iam gratiore animo oblatum à nobis *μουσχοβιβλίον*, quo maiore id desiderio expectasti hæcenus: quoque id ipsum & locupletius ab ipso met eius autore iam postremo exornatum, & à nobis tui quoque nominis adiectione auctum, in lucem prodit: ac tantisper id mei erga te animi velut arrabonem esse patiare, dum commodior aliquid mei tibi declarandi fuerit oblata occasio. Bene vale:
bonarumque literarum studiosus pro virili, vt
facis, amplectere. Basileæ, Kalend.
Iulij. 1556.

SERENIS-

SERENISSIMO PRIN-
CIP ET DOMINO, DOMINO FERDINAN-
DO, ROMANORVM, HUNGARIÆ, ET BOHEMIÆ, &c.
Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, &
Wirttembergæ, & multarum prouinciarum Duci, Mar-
chioni, Comiti, & Domino, Domino meo
clementissimo.

ROMANOS olim ferunt legatis, quos ad longin-
quas ac incognitas nationes miserant, id etiam ne-
gorii dedisse, vt mores, instituta, totamque viuendi
rationem eius gentis, apud quam legationis nomine
versabantur, diligenter literis consignarent: quod
adeo deinceps solenne fuit: vt renunciata legatio-
ne, commentarii eiusmodi in adem Saturni, ad in-
stituendam posteritatem reponerentur. Quod in-
stitutum si fuisset à nostra, vel paulo superioris me-
morie hominibus obseruatum, fortasse plus lucis in historia: certe minus vani-
tatis haberemus. Ego vero, qui ab ineunte ætate externorum hominum consue-
tudine domi forisque delectabar, libenter tuli meam operam in legationibus,
non solum ab auo Maiestatis vestre, D. MAXIMILIANO, Principe pru-
dentissimo, verum etiam à Maiestate vestra requiri: cuius iussu non semel Se-
ptentriones perlustravi, præcipue vero iterum Moscouiam, una cum dignita-
tis & itineris comite, tum Cesareo oratore, LEONARDO, Comite à Nu-
garola accessi: quæ regio inter eas, quæ initiis sacrosancti baptismatis tinctæ
sunt, moribus, institutis, religione, ac disciplina militari à nobis non mediocriter
differt. Licet itaque voluntate & mandato diui MAXIMILIANI, ora-
tor, Daniam, Hungariam, Poloniamque accessissem: post obitum autem suæ
Maiestatis, patrio nomine ad potentissimum & inuictissimum D. CARO-
LV M V. Rom. Imperatorem germanum fratrem Maiestatis vestre, per Ita-
liam, Galliam, terra marique usque Hispanias profectus: iussu deinde Maie-
statis vestre, denno Hungariæ & Poloniæ reges, postremo vero cum NICO-
LAO Comite à Salmis, &c. ipsum Solymannum Turcarum principem aduis-
sem, multaque alias non solum obiter, sed etiam accurate inspexissem, quæ dubio
procul commemoratione ac luce dignissima fuissent: nolui tamen in illo meo o-
cio, quod à publicis consiliis succiditur, quicquam istarum rerum in literas re-
ferre, quod partim prius fuissent illa ab aliis luculente ac diligenter tractata,
partim in oculis ac quotidiano conspectu Europæ posita. Res vero Moscouiti-

P R Æ F A T I O.

cas multo interiores, ac cognitioni istius ætatis nō ita obuias prætulī, easq; describere aggressus sum, maxime duabus rebus fretus, perquirendi scilicet diligentia, ac lingua Slauonica peritia, quæ magnum mihi adiumentum ad hoc quaecumq; scriptigenus attulerunt. Et quamuis de Mosconia plures, pleriq; tamen alieno relatu scripserunt: ex antiquioribus, Nicolaus Gusanus: nostra ætate, Paulus Iouius (quem summa eruditionis ac incredibilis in me studii causa nominō) eleganter sane, & magna cum fide (usus enim est interprete locupletissimo) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cum tabulas, tum commentarios reliquerint, nonnulli etiam non ex professo, sed dum proximas regiones describunt, ex quorum numero est Olaus Gothus in Suetiæ descriptione, Matthæus Mechouita, Albertus Campensis & Munsterus attigerint, me tamen illi quidem minimè à scribendi proposito deterruerunt: tum quod earum rerum oculatus fuerim testis, tum quod nonnulla ex fide dignis relationibus coram præsens hauserim, denique quod diu multumque iis de rebus cum pluribus ex quauis occasione disseruerim: quo factum est, ut copiosius fusiūq; (absit verbis inuidia) nonnunquam ea explicare necesse habuerim, quæ ab aliis quasi per transfennam proposita verius quam explicata sint. Accedit ad hoc, quod ab aliis ne tacta quidem scribo, quæ à nullo nisi oratore cognosci potuerunt. Hanc vero cogitationem meam ac studium, Maiestas vestra confirmauit, meque ut inchoatum opus aliquando absoluerem, cohortata est, & ultro etiam currenti calcar (ut dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliaque Maiestatis vestræ negotia sæpissime auocarunt, quo minus hæcenus præstare, quod institueram, potui. Nunc vero, dum ad interceptum negotium quoquo modo interdum quotidianis Austriaci fisci negotiis respirans redeo, Maiestatiq; vestræ pareo, minus vereor in istius emunctissimæ ætatis acumine parum æquos lectores, qui maiorem dictionis florem fortasse desiderabunt. Satis enim sit, & me reipsa (verbis enim paria facere non possum) voluntatem utcunque instruendæ posteritatis ostendere: ac Maiestatis vestræ iussis, quibus mihi æque nihil antiquum est, parere voluisse. Nuncupo itaque Maiestati vestræ hos de Mosconia commentarios, à me veritatis inuestigandæ, ac in lucem proferendæ longe maiore, quam dicendi studio scriptos, meque in clientelam Maiestatis vestræ, in cuius iam officiis consenui, suppliciter dedico ac commendo: oroque, Maiestas vestra dignetur ipsum librum ea clementia ac benignitate complecti, quæ authorem semper complexa est. *Viennæ Austria, prima Martij, M. D. XLIX.*

Eiusdem Maiestatis vestræ
fidelis Consiliarius, Camerarius, &
Præfectus fisci Austriaci,

Sigismundus Liber Baro in Herber-
stein, Neiperg, & Guettenhag.

FERDI-

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS
& infans Hispaniarum, Archidux Austria, Dux Burgun-
diæ, &c. Imperialis locum tenens gene-
ralis, &c.

NOBILI, ET FIDELIBVS NOBIS DILE-
ctis, Leonardo Comiti de Nugarolis, Sacra Cæsareæ & Catholicæ Maiest
&c. ac Sigismundo de Herberstein, Equiti aurato, Consiliariis, &
Oratoribus nostris ad Serenissimum Princi-
pem Moscouitarum.

NOBILIS, & fideles dilecti: Cum nuper apud nos substitissent Lubingæ Moscouitici oratores à Cæsare reuersi, per Consiliarium nostrum Doctorem Ioannem Fabrum sciscitari sumus, de fide & religione ac ceremoniis gentis. Quæ omnia idem Consiliarius noster, ut ab eis acceperat, in libellum postea digessit. Quem ea potissimum ratione hæc adiunctum mittimus, ut lectus à vobis suggerat, refricetque memoriam, si quid eorum vel videritis, vel obseruaueritis, quod protinus vestro oculato testimonio, vel obseruatione possit probari. Itaque iniungimus vobis, ut diligenter tam rationem fidei, quam ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occasionem: quam ipsi ad industriam & ingenium vestrum assumetis, ut certius de omnibus sic informati, huius gentis religionem & ritum assequamur, quem & in sacris & prophanis rebus soleant obseruare. Quod si quodpiam exemplar Missale, vel ceremoniarum alius liber, unde deprehendi facile possit sacrorum eorundem operatio circa Eucharistiam, & alia, commode in manus vestras inciderint, nobis gratum erit, ut comparentur: qui cupimus scire ad amissum, ubi conueniant, vel discrepent, in articulis fidei: ac ceremoniis. Erit nobis hæc inquisitio, & labor omnis vester, periucundus: neque vobis difficilis: quem ut omni studio prosequi velitis, nostra est bene grata voluntas. Datum Augustæ, die prima mensis Februarii: Anno Domini M. D. XXVI.

Ferdinandus S.

Ad mandatum serenissimi Domini Principis
Archiducis proprium,

Jacob Spiegel, &c.

D. M. S.

SIGISMUNDO LIBERO

BARONI IN HERBERSTEIN, NEIPERG,

ET GVETENHAG, VIRTUTIS AC ME-

RITORVM ERGO IMMUNITATE

donato, P. P.

ITALA me primo tellus sub flore inuenta,
Aurata patria donatum torque remisit.
Maximus Aemilius Caesar, virtute fideq;
Forte mea adductus, Patrum me protinus Aula
Consilio adscripsit: requies hinc nulla laborum
Facta mihi: magnis de rebus iussa peregi.
Fœderibus iunxi reges, pacisq; tuenda

Accendi studio, late qua Rhenus inundat,
Danubiusq; pater, vagus Albis, & Istula, quag;
Dura Borysthenides colit impiger arua colonus,
Et gelido manas Tanais de fonte niuosus,
Rha leni placidas quag, agmine lambit arenas,
Nauigiis penetrans lustrauit caca Rubonis,
Crononisq; fluentia: & inhospita Tesqua peragrans,
Legatus mandata tuli, Regumq; superbas
Accepsi sedes: gemino subiecta Trioni
Balshea tranauit freta, magni Regia nostra
Danorum domini latas salutis honore.
Queis gestis rebus, me Cymbrica Chersonesus
Excipit, & patria reddit, charisq; propinquis.
Post, ubi mortalis defuncto munere vita,
Carolus acôr auo successerat, hunc quog, dulcis
Impulsus patria precibus, de more salutans,
Indomitos adij populos & ditia regna,
Hesperia: reducem dein Ferdinandus ab Aula
Consiliis statuit: late quo regna tenente,
Arcteos iterum reges, populosq; reuisti.
Hinc mihi pro meritis serisq; nepotibus auctum
Libertate decus, quod nulla aboleretur anus.

At postquam inuasit Solymanus mœnia Buda
Accensum furis, vim pernitiemq; minantem
Pannonia, Orator compressi, dirag, retro
A nostris suasi inuulsi auertere tela.
His nunc defunctus curis post fata quiete
Sopitus placida, iusti dum buccina somnum
Iudicis excutiat, dormiscam. Vne viator,
Exemploq; meo patria seruire memento.

IOAN. ROSINVS.

Non moror hanc Christo repenti reddere vitam:
Et vixisse mihi satis, & videri superq; est
Tot maria & montes, tot flumina, totq; paludes,
Tot reges, dominosq; orbis, tot regna, tot vrbes.
Nam mare conscendi supra, quodq; alluit infra

Italiam,

Italiam, remis hinc prateruectus & illinc:
Balticaq; emensus freta, mox Balearica soluens,
Sardinia ingredior, gelidiq; Borysthenis oras,
Rhaq; cauas tacito stringentem flumine ripas
Traieci: Tanaisq; supra caput osq; niuos,
Nusquam Rhiphaeos didici consistere montes.
Iamq; Albim & Rhenum, fluuiumq; binominis Istri
Nauigiis superans, Legati munus obui:
Atq; Sigismundum moderantem iure Polonos:
Lituaniamq; ducem, mos est quem dicere Magnum,
Sepe salutans verbis & nomine regis
Ferdnandi: & toto diuisos orbe Mossynos
Non semel atq; iterum magnis de rebus adiuui,
Mostoniamq; ducem magnum sum affatus in vrbe
Wasilum: hinc Danis, Noruegis, atq; Suedis
Imperitantem adij Christernum, non satis aquo
Dissidio sancti turbantem fœdera lecti,
Liberius monui infami desistere capto:
Hac mandata ferens à Cesare Maximiliano,
Ipsam etiam Hungaria regem, dominumq; Bohemia
Ludicum accepsi, regno, & florentibus annis.

Iam vero multis locuples Hispania regnis
Cognita, & Hispanis non cedens Belgica regnis,
Carolo ubi Austriacam regionem, nomine Quinto,
Ceu patris orbatam interitu commendo pupillam.
Præterea Decimum Romana in sede Leonem
Conspexi: Veneti dux Lauredanæ Senatus
Cognite porro mihi es, notiq; fuere Dynastæ
Imperij plures, quos hic numerare molestum est.
Ecce autem Hungaricis ubi rursus imminet oris,
Et nostros misera Solymanus clade peremis,
Nequicquam longa Budam obfatione premences,
Ipsius horrida subnixi sede tyranni,
Alti erectæ fixi stans oscula dextra,
Quam prona in terra melior pars orbis adorat:
Principis inde meignatam deduco Polonos
Reginam in Regis thalamos: bellig, rogag;
Expertus casus varios hac inter, & olim
Militia emeritus veterana stipendia, iuui
Consilio interea innocui compendia Fisci.
Linguarumq; potens, in ira ac fœdera fidum
Præsto ministerium, studioq; senesco laborum.
Publica priuatis præponens commoda lacris:
Respondente tamen fidei sorte, atq; fauore
Austriadum regum, domui rem linquo, decusq;
Et prisca generis stemma haud inglorias orno.
Vita igitur plenus, quam sum mihi conscius actam
Gnauius in vitæ officiis, sine labe notag;
E magno veluti satur expletusq; theatro,
Cedo lubens, & nostra de lampada gesta sequenti.

IOANNES LVDOVICVS BRASSICANVS.

Nullam virtus aliam mercedem laborum periculorumq; desiderat, præter
hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, quid est, quod in hoc tam exiguo vi-
tæ curriculo, tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? CICERO.

Tydidem socium coniungit Homerus Vlyxi:
Nempe manum menti, nempe animum gladio.
Aurea nobilitas nitidum tibi porrigit ensen,
Doctrina at certam monstrat ubiq. viam.

IOANNES ALEXANDER BRASSICANVS.

Quos ady populos, quae regna potentia vidi,
Exposui lustranda oculis. Non iudicis aequi
Examen metuo, moueor nec bile maligni:
Robore vera suo stant incompulsa vigentq.

IOANNES ROSINVS.

Sismundum varias mundi rapere per oras,
Terra, rates, vnda, nix, traha, currus, equi.

GEORG. LOGVS.

Occasus, mediusq. dies, septentrio, & ortus,
Perlustrata fero, rate sunt, rhedaq. rotaq.,
Sigismunde tibi, Orator dum publica regum
Magnorum exequeris totum mandata per orbem.

IOAN. LVD. BRASSIC.

Sic vehor, ampla gerens regum mandata meorum,
Ad Damos, Moscos, Pannonas, Hesperios.

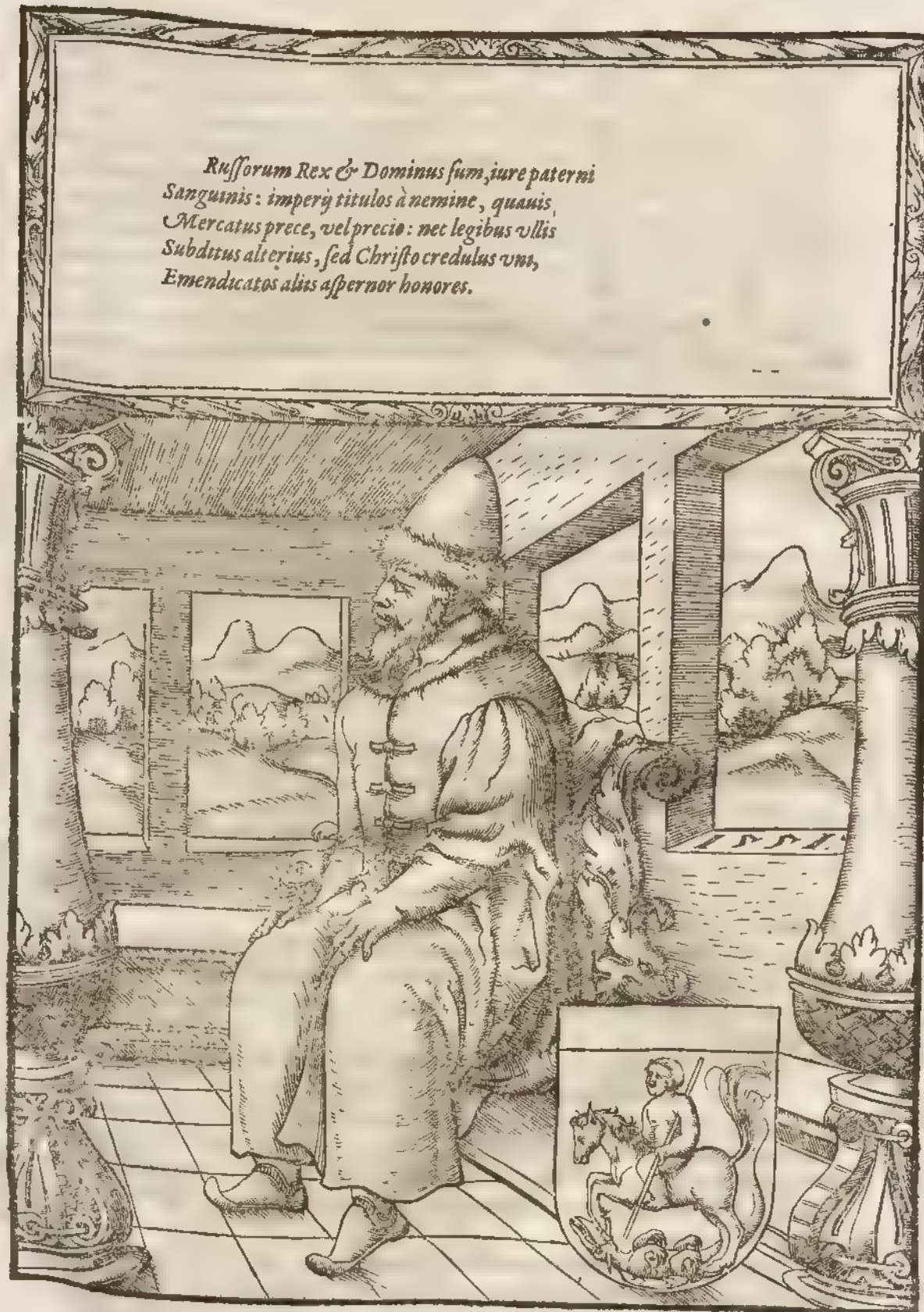
GEORG. VERNERVS.

HENRICVS GLAREANVS, P. L. ANNO
 TATIONIBVS IN Q. CVRTIVM, VBI DE DVPLICI
 Scythia, Herodoto dicta, Ptolemaeo vero Sarmatia, in
 hae verba disserit.

DE quibus regionibus nostra aetate inlytus ille vir D. Sigmundus in Herberstein, Nei-
 perg, & Guottenhag Baro, inuictissimi Caesaris Ferdinandi Consiliarius, fisci in Au-
 stria praefectus, duo iusta volumina edidit: plena omnis eruditionis, dignissimum opus lectu,
 quod omnes, qui Geographica amant, amplectantur, multum lucis accepturi, plurimorum
 cum in Latinis, tum in Graecis authoribus locorum, antea a nemine recte traditorum. Ocu-
 latus hic testis, non auritus tantum haec scriptis prodidit, certa, non vana relatione: quippe
 missus Legatus a duobus Imperatoribus, diuo Maximiliano, ac Carolo quinto, ipsos, Casare
 Ferdinando, ad magnum illum ducem Moschouia. Hac ego, optime Lector, haud villo Zelo
 motus, quam ingenti veritatis amore, de illo generoso viro scribo. Neque enim eum unquam
 vidi: sed eius opera tanto ardore, tanta animi mei admiratione legi, ut multis annis
 nil aeque lubenter. Et confiteor, me multum inde fructus hausisse:
 quando ex iis plane videam, veteres de his rebus ita ca-
 cutisse, ut Cimmericas tenebras nobis offu-
 disse, merito videri
 queant.

Rufforum

Rufforum Rex & Dominus sum, iure paterni
 Sanguinis: imperij titulos a nemine, quamvis,
 Mercatus prece, vel precio: nec legibus ullis
 Subditus alterius, sed Christo credulus vni,
 Emendatos alius aspernor honores.

AD LECTOREM.

MOSCOVIAM mihi descripturo, quæ Russiæ caput est, suamq; ditionem per Scythiam longe lateq; extendit, per necessarium erit, candide Lector, multas in hoc opere Septentrionis partes attingere, quæ non solum priscis, sed etiam nostræ ætatis authoribus non satis cognitæ fuerunt: quo fiet, ut nonnunquam ab eorum scriptis dissentire cogar. Ne cui tamen vel suspecta, vel arrogans videatur mea, in hac re sententia, equidem fateor me non semel, sed iterum, dum diu MAXIMILIANI Imperatoris, ac eius nepotis Rom. Regis Domini FERDINANDI legationibus fungerer, Moscoviam, tanquam in re præsentî (ut dici solet) vidisse ac perlustrasse: maiorem tamen partem ex eius loci hominibus, tum peritis, tum fide dignis cognovisse: nec unius alteriusve relatu fuisse contentum, sed multorum constantibus sententiis fretum, ac etiam Slavonica lingua (quæ cum Rhutenica & Moscovitica eadem est) cognitione beneficioq; adiutum, hæc non solum ut auritum, sed etiam oculatum testem, non fucato orationis genere, sed aperto & facili perscripsisse, ac posteritatis memoria prodidisse.

Ceterum, quemadmodum qualibet natio suum quendam pronuntiandi morem habet: ita & Rhuteni facere, literasq; suas varie connexas, coniunctasve, nobis inusitata quadam ratione proferre solent: adeo ut, qui eorum pronuntiationem non singulari diligentia observaverit, is neq; sciscitari quicquam commode, neque cognoscere certi aliquid ab illis poterit. Equidem in Russiæ descriptione, cum Rhutenicis vocabulis in rerum, locorum, ac fluviiorum appellatione non temere usus sim, volui tam inde ab initio literarum quarundam connexionem ac vim paucis ostendere: quæ animadversa, Lector pleraque facilius cognoscere, & aliquando plura fortasse inquirere poteris.

Basiliius, est Rhuteni per *Vu* consonantem scribant & proferant, cum tamen apud nos inoleverit per *B* scribi & proferri, non videbatur mihi per *Vu* scribendum.

C aspirationi præposita, non per *Ci*, vel *chi*, ut pleraque nationes solent, sed per *Khi*, Germanorum quodammodo more, est exprimenda, ut in dictione Chiovia, Chan, Chlino-
vva, Chlopigrod, &c.

Præposita vero *Z* dupla, sonorius aliquanto proferenda: ut *CZeremisse*, *CZernigo*, *Czilma*, *CZunkas*, &c.

G Rhuteni, præter aliorum Slavorum morem per *h* aspirationem, Bohemico propemodum more proferunt: ut cum *Iugra*, *Vuolga* scribunt: *Iuhra*, *Vuolha* pronunciant.

I litera ut plurimum vim consonantis obtinet: ut in *Iausa*, *Iaroslavu*, *Iamma*, *Ieropolchus*, &c.

Th fere per *ph* proferunt: ita Theodorum ipsi Pheodorum, seu Feodorum appellant.

Quando vim consonantis habet, eiusdem loco *Vu* literam, quam Germani per duplex *b*, sc. *wo* exprimunt, posui: ut in *Vuolodimeria*, *Vuorot hin*, *Vuedrasch*, *Vuiesma*, *Vuladislavus*. Eadem vero in medio vel fine dictionis posita, vim seu sonum obtinet litera Græca *phi*, quæ est nobis *ph*, ut *Ozakovu*, *Rostovu*, *Asovnu*, *Oruka*. Diligenter igitur observabis Lector huius literæ vim, ne una & eadem dictione depravate prolata, diuersas res interrogasse, intellexisseve videatur.

Præterea in Rhutenorum Annalibus, origine, rebusq; gestis vertendis, non eo, quo nos, sed quo ipsi utuntur, annorum numero usi sumus: ne, dum ab ipsorum scriptis discreparemur, correctores verius, quam fidi interpretes videremur.

Sequuntur tres Tabule.

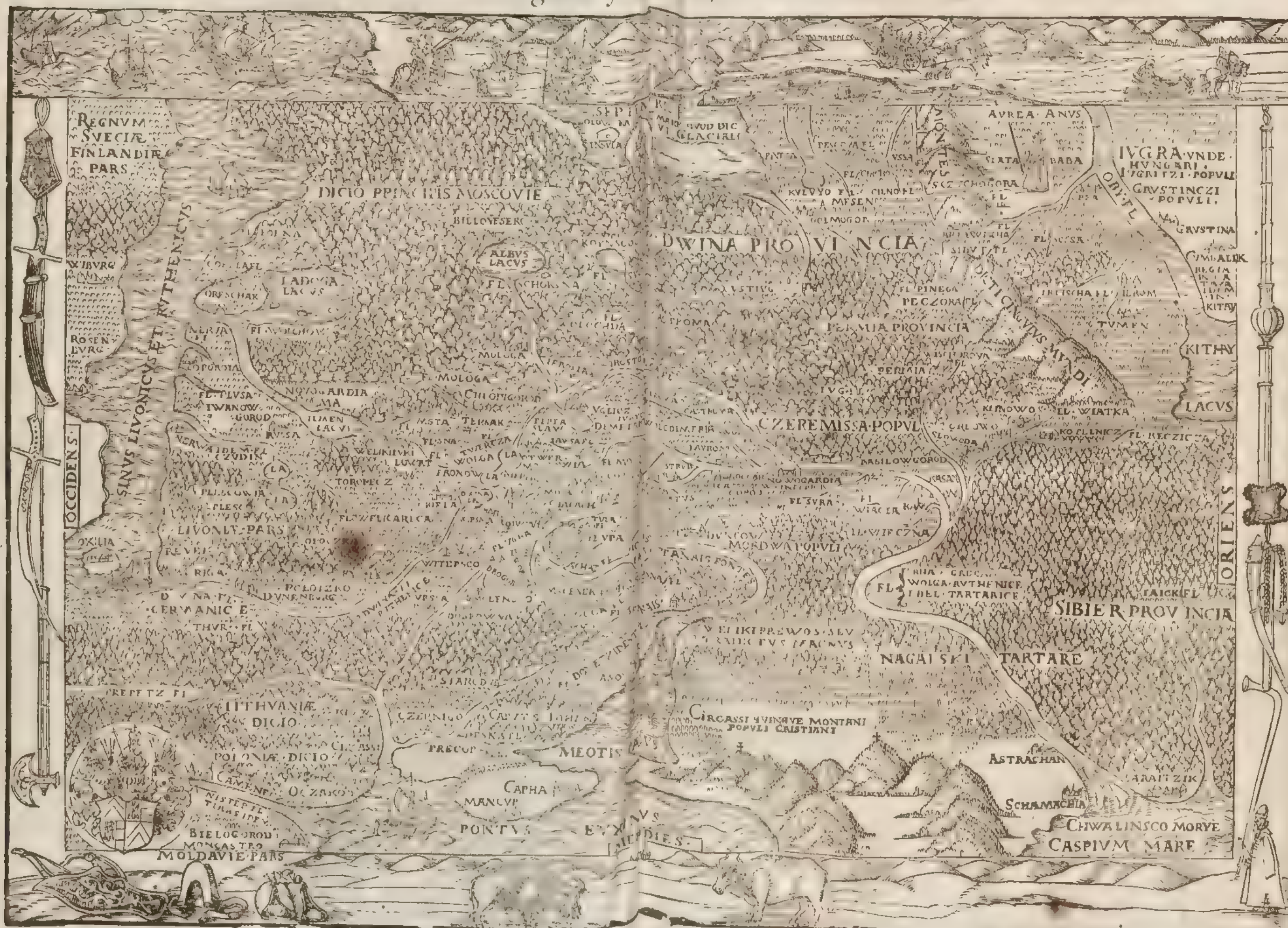
MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI
BARONIS IN HERBERSTEIN. NEIPERG
ET GV TENHAG ANNO M.D XLIX

MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBEI BARONIS IN HERBERSTAIN.

Designata sylvae non carent suis incolis.

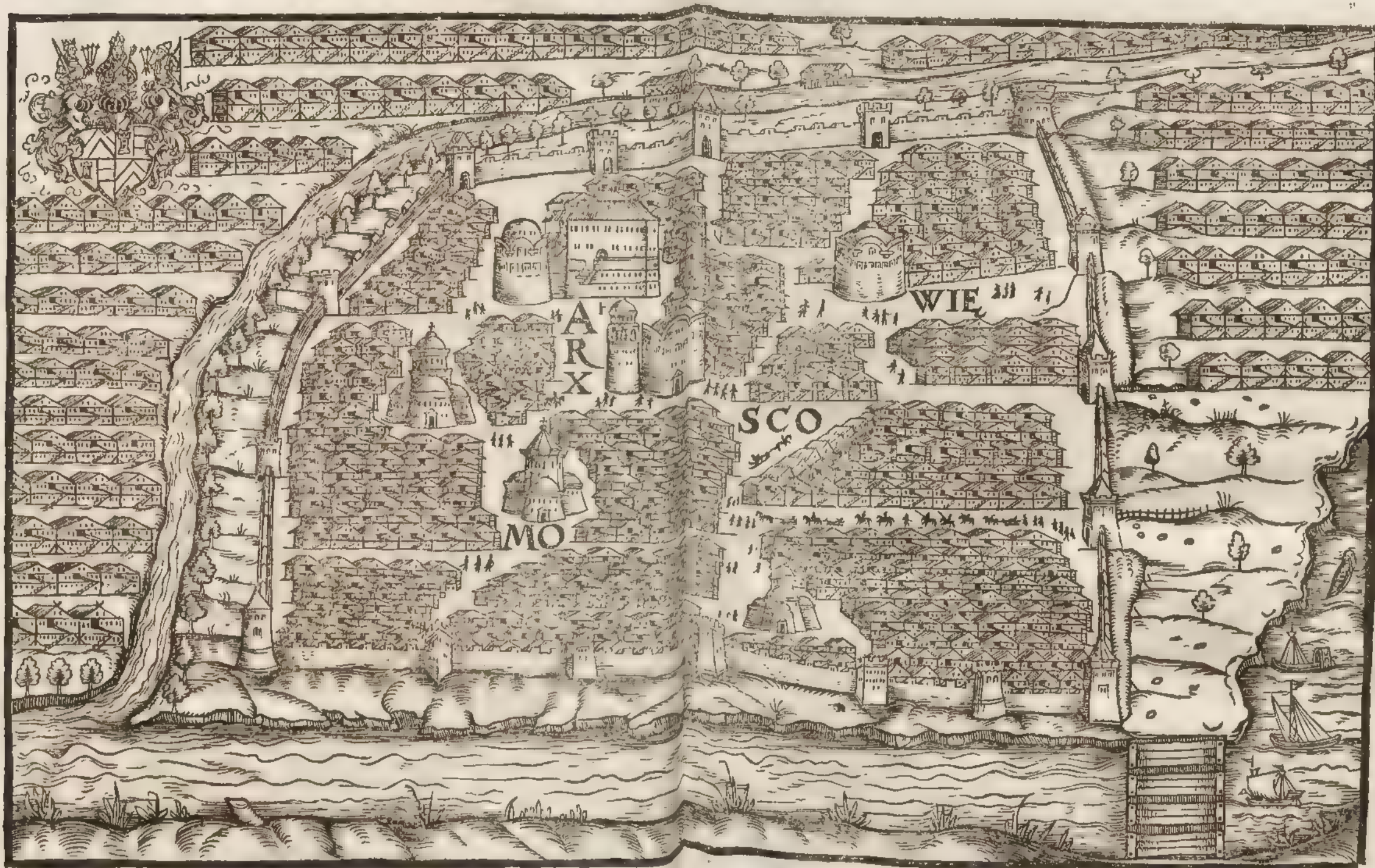
BISONS.

VRVS.

ij

MOSCOVIA, QVATENVS MOENIBVS INCLV-
DITVR, ARX VOCATVR: EXTRA MOENIA INGENS LIGNEA-
rum ædium numerus, ciuitas dicitur.

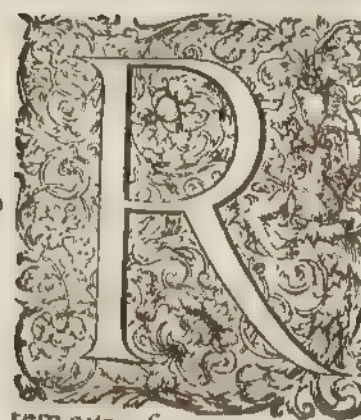
HOG FLVIO EIVSDEM NOMINIS NAVIGATVR IN
OCCAM, RHA, ET CASPIVM MARE.

RERVM MOSCOVITI-

CARVM COMMENTARII, SIGIS-

mundo Libero Barone in Herberstein, Neuperg,
& Guetenhag, autore.

RUSSIA unde nomen habeat, variaz extant opinio-
nes. Sunt enim, qui eam à quodam Russo, fratre seu
nepote Lech, Principe Polonorum, perinde ac si ipse
Rhutenorum princeps fuisset, nomen accepisse vo-
lunt. Alii autem à quodam vetustissimo oppido, Rus-
so dicto, non longe à Novogardia magna. Quidam
vero à fusco eius gentis colore. Pleriq; nomine mu-
tato, à Roxolania Russiam cognominatam esse pu-
tant. Verum eorum, qui hasce asserunt opiniones,
tanquam vero haud consonas, Mosci refutant, asse-
rentes Rosseiam antiquitus appellatam, quasi gen-
tem dispersam, seu disseminatam: id quod nomen ipsum indicat. Rosseia etenim,
Rhutenorum lingua, disseminatio, seu dispersio interpretatur. Quod verum esse,
varii populi incolis etiamnum permixti, & diuersae prouincię Russiæ passim inter-
mixtae ac interiacentes, aperte testantur. Notum est autem historias sacras legen-
tibus disseminatiōis vocabulo etiam Prophetas vti, cum de dispersione populo-
rum loquuntur. Nec tamen desunt, qui Russorum nomen ex Græca, atque adeo
ex Chaldaica origine, non multum dissimili ratione trahant: à fluxu nimirum,
qui Græcis est ῥω: vel à quadam quasi guttulata dispersione, quæ Arameis dicitur
Resissaia, siue Resaia: quo modo Galli & Vmbri à fluctibus, imbribus, & inun-
dationibus, hoc est, à Gall & Gallim, item ab Vmber Hebræis sunt appellati, quasi
dicās fluctuantes seu procellosos populos, vel scaturiginum gentem. Sed unde-
cunque tandem Russia nomen acceperit, certè populi omnes, qui lingua Slauo-
nica vtuntur, ritum ac fidem Christi Græcorum more sequuntur, gentiliter Russi,
Latine Rhuteni appellati, ad tantam multitudinem excreuerunt, vt omnes inter-
medias gentes aut expulerint, aut in suum viuendi morem pertraxerint: adeo vt
omnes nunc vno & communi vocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porro lingua, quæ hodierno die corrupto nonnihil vocabulo
Sclauonia appellatur, latissime patet: vt qua Dalmatę, Bosnienses, Chroati, Istrii,
longoque secundum mare Adriaticum tractu Forumiulii vsque, Carni, quos
Veneri Charfos appellant, item Carniolani, Carinthii, ad Drauum fluuium vs-
que: Stirii vero infra Gretzium secundum Mueram Danubium tenus, indeque
Myssii, Seruii, Bulgari, alique Constantinopolim vsque habitantes: Bohemi præ-
terea, Lusacii, Silesii, Moravi, Vagique fluuii in regno Hungariæ accolæ: Poloni
item, & Rhuteni latissime imperantes, & Circassi Quinquemontani ad Pontum,
denique per Germaniam vltra Albim in septentrionem Wandalorum reliquarum
sparsim habitantes vtuntur. Hi etsi omnes se Slauos esse fatentur, Germani tamen
à solis Wandalis denominatione sumpta, omnes Slauonica lingua vtentes, Wen-
den, Winden, & Windisch promiscue appellant.

Cæterum Russia montes Sarmaticos haud longe à Cracouia attingit: & se-
cundum fluuium Tyram, quem incolę Nistrum vocant, ad Pontum Euxinum

atque Borysthenem vsque fluuium protendebatur : sed ante aliquot annos Albam, quæ alias Moncastro appellatur, quæque ad ostia Tyræ sita, sub ditione Walachi Moldauiensis erat, Thurca occupauit. Præterea Rex Thauricæ Borysthenem transgressus, lateq; omnia vastans, duo ibi castra exædificauit : quorum alterum Oczakovv nomine, non longe ab ostiis Borysthenis situm, nunc Thurca pariter occupat : vbi solitudines hodie sunt inter vtriusque fluuii ostia. Porro ascendendo iuxta Borysthenem, deuenitur ad oppidum Circas, Occidentem versus situm : atque inde ad vetustissimam ciuitatem Chiovuiam, quondam Russiæ metropolim : vbi traiccto Borysthene, est prouincia Sevvera, adhuc habitata : ex qua recta in Orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo deinde secundo Tanaim, ad confluxum scilicet Occæ & Rha fluuiorum, itinere emenso, transeundo denique Rha longissimo tractu in mare vsque Septentrionale, post inde redeundo, circa populos regi Syvetiæ subditos, & ipsam Finlandiam, sinumque Livvonicum, atque per Livvoniæ, Samogithiam, Masovviam denique & Poloniæ vsque reuertendo, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouinciis, Lithvvania scilicet & Samogithia interiectis : quæ duæ prouinciæ licet Rhutenis intermixtæ sint, ac proprio idiomate rituq; Romano vtantur, earum tamen incolæ ex bona parte sunt Rhuteni.

Principum qui nunc Russiæ imperant, primus est, Magnus Dux Moscoviæ, qui maiorem eius partem obtinet : secundus, magnus Dux Lithvvaniz : tertius est Rex Poloniæ, qui nunc & Poloniæ & Lithvvaniz præest.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infra scriptos : gentem scilicet hanc Slaunicam esse ex natione Iaphet, atque olim confedisse ad Danubium, vbi nunc Hungaria est & Bulgaria, & tum Norci appellatam : tandem dispersam, & per terras dispersam, nomina à locis accepisse, utpote *Moravvi à flumino* : alii Ozechi, hoc est, Bohemi : item Chorvvari, Bieli, Serbli, id est, Seruii, Chorontani dicti, qui ad Danubium confederant, à Walachis expulsi, venientes ad Istulam, nomen Lechorum à quodam Lecho Polonorum Principe, à quo Poloni etiamnum Lechi vocantur, acceperunt. Alii Lithvvani, Masouienfes, Pomerani : alii sedentes per Borysthenem, vbi nunc Chiovvia est, Poleni dicebantur : alii Drevvliani, in nemoribus habitantes : alii inter Dvvinam & Peti, dicti Dregovvici : alii Poleutzani, ad fluuium Poltæ, qui influit Dvvinam : alii circa lacum Ilmen, qui Novvogardiam occupauerunt, sibi que Principem Gostomissel nomine constituerunt : alii per Desnam & Sulam fluuios Sevveri, seu Sevverski appellati : alii vero super fontes Volhe & Borysthenis, Chrivvirzi nominati : horum arx & caput Smolensco est. Hæc annales ipsorum testantur.

Qui initio Rhutenis imperauerint, incertum est : characteribus enim carebant, quibus res gestæ memoriæ mandari potuissent. Posteaquam vero Michael Rex Constantinopolitanus, literas Slaunicas in Bulgariam anno mundi 6406. misisset, tum primum, non ea duntaxat, quæ tum gerebantur, verum etiam, quæ à maioribus acceperant, & per longam memoriam retinuerant, scribi, inque Annales eorum referri cepta sunt : ex quibus constat, Coferos populum, à nonnullis Rhutenis tributi nomine aspreolorum pelliculas de singulis ædibus exegisse, item Waregos ipsis imperavisse. De Coferis, unde, aut quinam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus : de Waregis itidem, certi quicquam ab illis cognoscere non potui. Cæterum quum ipsi mare Baltheum, & illud quod Prussiam, Livvoniæ, indeque post ditionis suæ partem à Syvetia diuidit, mare VVaregum appellarent : putabam equidem, aut Syvetenses, aut Danos, aut Prutenos, ob vicinitatem, Principes illorum fuisse. Iam vero, quum VVagria famosissima quondam VVandalorum ciuitas & prouincia, Lubecæ & ducatu Holstatiz finitima fuisse, mareque hoc, quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam sententia, accepisse videatur : illudque ipsum, & sinus ille, qui Germaniam à Dania, item Prussiam, Livvoniæ, maritimam denique Moscovitici imperii partem à Syvetia separet, & adhuc apud Rhutenos nomen suum retineat, atque VVaretzkoie morie, hoc est, VVaregum mare appelletur : ad hæc, quod VVandali

ca tem-

ca tempestate potentes erant, Rhutenorum denique lingua, moribus atque religione utebantur : videntur itaque mihi Rhuteni ex Wagriis, seu Waregis potius, Principes suos euocasse, quam externis, & à religione sua, moribus, idiomateque diuersis, imperium derulisse. Cum itaque Rhuteni aliquando inter se de principatu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis denique grauissimis seditionibus decertarent : tum Gostomissel, vir & prudens, & magnæ in Novogardia authoritatis, in medium consuluit, ut ad VVaregos mitterent, atque tres fratres, qui illuc magni habebantur, ad suscipiendum imperium hortarentur. Mox audito consilio, legatis missis, Principes germani fratres accersuntur : venientesque eo, imperium ipsis vltro delatum, inter se diuidunt. Rurick principatum Novvogardiz obtinet, sedemque suam ponit in Ladoga x x x v i. miliaribus Germanicis infra Novvogardiam magnam. Sinaus confedit in Albo lacu. Truvvor vero in principatu Plefcouienfi, in oppido Svortzech. Hosce fratres originem à Romanis traxisse, gloriantur Rhuteni : à quibus etiam præsens Moscoviæ Princeps, se genus duxisse suum asserit. Horum autem fratrum ingressas in Russiam, iuxta annales, fuit anno mundi 6370. Duobus sine hæredibus defunctis, principatus omnes Rurick superstes obtinuit, castra inter amicos & famulos diuisit. Moriens filium iuuenem Igor nomine, vna cum regno commendat cuidam Olech propinquo suo : qui id, deuietis multis prouinciis, auxit : arma in Græciam vsque transferens, Bisantium etiam obsedit : & cum triginta tribus annis regnasset, atque in caput seu cranium sui equi iam olim mortui, pede forte impegisset, vermis venenosi morsu læsus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Plefcovia vxore Olha, imperare cepit : qui cum exercitu suo longius progrediens, Heracleam & Nicomediam vsque peruenisset, tandem bello superatus aufugit. Post à Malditto Drevvlianorum Principe, in quodam loco Coreste nomine, vbi etiam sepultus est, occiditur. Filius autem Svatoslaus, quem infantem reliquit, cum per ætatem imperare non posset, interim mater Olha regno præfuit : ad quam cum Drevvliani viginti internuncios misissent, cum mandatis, ut eorum Principi nuberet : Olha nuncios Drevvlianorum viuos obrui iussit : suosque interim legatos ad eos misit, nimirum si se Principem & dominam expeterent, ut plures atque præstantiores procos mitterent. Mox alios selectos quinquaginta viros ad se missos, in balneo combussit : aliosque legatos iterum misit, qui aduentum suum annuntiarent, iuberentque apparare aquam mulsam, aliaque ex more ad parentandum marito defuncto necessaria. Porro ad Drevvlianos cum venisset, maritum deplanxit, Drevvlianos inebriauit, quinque millia illorum occidit. Mox Chiovuiam reuersa, exercitum conscripsit : contra Drevvlianos progressa, victoriam deportauit, fugientes in castrum persecuta, obsidione ad integrum annum pressit. Post interpositis conditionibus, tributum illis de qualibet domo, tres videlicet columbas, totidemque passeris imperat : acceptasque in tributum aues, continuo alligatis sub alas igneis quibusdam instrumentis, dimittit : auolantes columbæ, ad ædes consuetas redeunt, reuolantque, castrum incendunt. Inflammato iam castris Drevvlianorum castris vltra mariti mortem, Chiovuiam reuertitur. Dein anno mundi 6463. in Græciam profecta, baptismum sub rege Iohanne Constantinopolitano suscepit, commutatoque nomine Olhæ, Helena vocata est : ac magnis post baptismum à Rege muneribus acceptis, domum reuertitur. Hæc prima inter Rhutenos Christiana fuit, ut annales eorum testantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti enim Sol ipsum mundum illuminat, ita & ipsam Russiam fide Christi illustrasse dicitur. Svatoslaus autem filium ad baptismum nequaquam perducere potuit : qui cum adoleuisset, strenuus ac promptus statim omnes bellicos labores, periculaque consueta, non detrectauit : in bello nulla impedimenta, ne vasa quidem coquinaria, exercitui suo permisit : carnibus tostis duntaxat utebatur, humi requiescens, sella capiti subiecta. Vicit Bulgaros ad Danubium vsque progressus : inque ciuitate Pereaslavv sedem suam posuit, ad matrem atque consiliarios suos dicens : Hæc enim sedes mea, in medio regnorum meorum : ex Græcia ad me

adferuntur Panodocki, aurum, argentum, vinum, varique fructus: ex Hungaria, argentum & equi: ex Russia, Schora, cera, mel, serui. Cui mater: iam iam moritura sum, tu me ubicunque volueris sepelito. Itaque post triduo moritur, atque à nepote ex filio Wolodimero iam baptisato in numerum sanctorum refertur, diesq; vndecimus Iulii sacer illi dicitur.

Svatoslaus, qui post obitum matris regnabat, diuisit prouincias filiis: Ieropolcho Chiovviam, Olegæ Drevvianos, Wolodimero Novvogardiam magnam. Nam Novvogardenses impulsu cuiusdam mulieris Dobrinæ, Wolodimerum Principem impetrarunt. Erat enim Novvogardiæ cuius quidam Calusca paruus dictus, qui habuit duas filias, Dobrinam & Maluscham. Maluscha erat in gynæcio Olhæ, quam imprægnauerat Swatoslaus, & ex ea Wolodimerum suscepit. Svatoslaus cum filiis prospexisset, pergit in Bulgariam, Pereaslavv ciuitatem obsidet, capitque: Basilio & Constantino Regibus bellum denunciat. At hi legatis missis pacem poscebant, & quantum exercitum haberet, cognoscere ab eo propterea cupiebant, quod tributum daturus se iuxta numerum exercitus, sed falso pollicebantur. Mox cognito militum numero, exercitum scripserunt. Post cum vterque exercitus conuenisset, Rhuteni Græcorum multitudine terrentur: quos cum pauidos videret Svatoslaus, inquit: Quia locum non video, Rhuteni, qui nos tuto capere posset: terram autem Russia tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter contra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum est. Etenim si strenue pugnando occubuero, nominis immortalitatem: si vero fugiam, perpetuam inde ignominiam sum relaturus: & cum hostium multitudine circumuentus effugere non liceat, stabo ergo firmiter, caputq; meum in prima acie, pro patria, omnibus periculis obiciam. Cui milites: Vbi caput tuum, ibi & nostrum. Mox cōfirmato milite, in aduersum hostem raptus, magno impetu facto, victor euadit. Terram dein Græcorum vastantem, reliqui Græciæ Principes muneribus oppugnant: aurum autem & panadockmi (vt est in analibus) munera cum spreuisset, recusassetque, vestimenta autem & arma à Græcis iam denuo sibi missa accepisset: tanta eius virtute, Græciæ populi permoti, Reges suos conuenientes: Et nos, inquit, sub eiusmodi Rege esse cupimus, qui non aurum, sed arma magis amat. Appropinquante Constantinopolim Svatoslao, Græci magno se redimentes tributo, eum à finibus Græciæ auertunt, quæ tandem anno mundi 6480. Cures Princeps Pieczenigorum, ex insidiis interfecit: & ex cranio eius poculum faciens, auro circumdato, literis in hanc sententiam signauit: Quærendo aliena, propria amisit. Mortuo Suatoslao, quidam ex eius primoribus Svvadolt nomine, Chiovviam ad Ieropolchum profectus, maximo eum sollicitans opere atque studio, quo Olegam fratrem regno expelleret, quod filium suum Lutam necasset. Ieropolchus eius persuasione adductus, bellum fratri infert: exercitumque eius, Drevvianos scilicet, profligat. Olega autem fugiens in quoddam castrum, à suis exclusus, impetuque facto, ex quodam ponte detrusus ac deiectus, multis super eum cadentibus, misere adobruitur. Ieropolchus castrum occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad suum conspectum allatum aspiciens: Svvadolte, inquit, ecce hoc tu concupiisti: post sepelitur. Interfectum sepultumq; Olegam, cum Wolodimerus accepisset, relicta Novvogardia, ultra mare ad Waregos profugit. Ieropolchus autem Novvogardiæ suum locum tenentem imponens, totius Russia monarcha efficitur. Wolodimerus Waregorum auxilio comparato, reuersus, locum tenentem fratris Novvogardiæ expulit, fratrique bellum prior denunciat: sciebat enim, ipsum contra se arma sumpturum. Interea temporis mittit ad Rochvvolochdam Principem Pescovviæ (nam & ipse ex Waregis illuc commigrauerat) & filiam suam Rochmidam vxorem petit: filia autem non Wolodimero, quod eum ex illegitimo thoro natum sciebat, sed Ieropolcho fratri, quem breui se pariter expetiturum putabat, nubere voluit. Wolodimerus, quod repullam passus esset, Rochvvolochdæ bellum infert: eumque vna cum duobus filiis occidit. Rochmidam vero filiam sibi iungit, atque post Chiovviam contra fratrem progreditur. Ieropolchus cum

fratre

fratre inire prælium cum non auderet, occlusit se Chiovviz. Wolodimerus dum Chiovv oppugnat, occultum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum consiliarium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fratrem ex eo petit. Intellecta petitione Wolodimeri, pollicetur Blud semet dominum suum interfectorum; consulens Wolodimero, castrum vt oppugnet: Ieropolchum autem monet, in castrum ne maneat, exponens multos ex suis ad Wolodimerum defecisse. Ieropolchus consiliario suo fidem habens, fugit Roden ad ostia Iursæ, seque ibi aduersus fratris vim tutum fore putat. Wolodimerus deuicta Chiovvia, Roden exercitum transferens, longa & graui obsidione Ieropolchum premit. Post longa inedia exhausti, quum obsidionem tolerare diutius non possent, consulit Blud Ieropolcho, vt pacem cum fratre, se longe potentiore, faciat: Wolodimero autem interim nihilominus nunciat, se sibi fratrem suum mox traditurum, adducturumque. Ieropolchus sequutus consilium ipsius Blud, fratris se arbitrio atque potestati permittit, conditionē hanc vltro offrens, nempe, quicquid ex gratia sua sibi rerum concessurus esset, in eo se segratum futurum: Wolodimero conditio oblata, haudquaquam displicet. Mox Blud monet dominum, vt ad Wolodimerum iret: quod tamen Werasco pariter Ieropolchi consiliarius prorsus dissuadet. Sed huius consilium negligens, ad fratrem pergit: ingrediens per portam, à duobus Waregis, Wolodimero interim ex quadam turri despiciente, occiditur. Quo facto, fratris vxorem natione Græcam stuprauit: quam Ieropolchus pariter, priusquam in vxorem duxisset, monialem imprægnauerat. Hic Wolodimerus multa idola Chiovviz instituit. Primum idolum, Perum dictum, capite argenteo, cætera lignea erant. Alia, Vslad, Corfa, Daisva, Striba, Simaergla, Macofch, vocabantur: quibus immolabatur, quæ alias Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas: ex Rochmida autem suscepit Ioslaum, Ieroslaum, Seruoldum, & duas filias. Ex Græca Svvetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Svatoslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea in alto castrum trecentas concubinas: in Bielgrad, similiter trecentas: in Berestovvo, Selvvi ducentas. Wolodimerus quum sine impedimento totius Russia esset monarcha factus, venerant ad eum ex diuersis locis Oratores, hortantes, vt se eorum sectæ adiungeret. Varias autem quum videret sectas, misit & ipse Oratores suos, qui perquirerent conditiones & ritus singularum sectarum. Tandem quum aliis omnibus fidem Christianam Græco ritu prætulisset, elegissetque, missis Oratoribus Constantinopolim ad Basilium & Constantinum Reges, Annam sororem, vxorem sibi si darent, se nem Christum, cum omnibus subditis suis suscepturum: & restitutum illis Corsun, & alia omnia, quæ in Græcia possideret, pollicetur. Re impetrata constituitur tempus, eligiturque locus Corsun: quo quum venissent Reges, baptisatus est Wolodimerus: commutatoque nomine Wolodimeri, Basilio illi nomen imponitur. Nuptiis celebratis, Corsun vna cum aliis, sicuti promiserat, restituit. Hæc acta sunt anno mundi 6469. à quo tempore Russia in fide Christi permansit. Anna moritur xx iiii. anno post nuptias: Wolodimerus vero anno post obitum vxoris quarto decessit. Is ciuitatem intra Wolham & Occam fluuios sitam condidit, quam à suo nomine Wolodimeriam nominauit, eamque Rhussæ metropolim constituit. Inter sanctos tanquam Apostolus, solenni die videlicet 15. Iulii quotannis veneratur. Mortuo Wolodimero, dissidentes inter se filii eius, vario de regno præsumentes, decertabant: adeo vt qui potentior esset, alios se inferiores, imbecillioresve opprimeret, regnoque pelleret. Swatopolchus, qui principatum Chiovviensem vi occupauerat, constituerat sicarios, qui fratres suos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic David, ille vero Romanus vocati, in sanctorum numerum connumerati sunt: quibus etiam xx iiii. dies Iulii sacer est constitutus. Fratribus porro sic dissidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis gestum est: nisi prodiciones, insidias, simultates, intestinaque bella audire velles. Wolodimerus Sevvoldi filius, cognomento Monomach, vniuersam Russia rursum in monarchiam redegit, relinquens post se insignia

quædam, quibus hodierno die in augurandis Principibus vtuntur. Moritur VVolodimerus anno mundi 663. nec post eum filii eius, neque nepotes quicquam posteritate dignum, vsque ad tempora Georgii & Basilii, gesserunt: quos Bati rex Tartarorum bello vicit, interemitq;: VVolodimeriam, Moscoviam, atq; bonam Ruffiæ partem exussit, & deprædatus est. Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745. vsque ad præsentem Basilium, omnes fere Ruffiæ Principes Tartarorum non solum tributarii erant, verum etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli principatus deferebantur. Lites denique inter illos de successione principatum, aut hæreditatem gratia exortas, licet Tartari discernentes, cognoscen-
 tesque decidebant, nihilominus tamen bella sæpe inter Rhutenos & Tartaros o-
 riebantur: inter fratres autem varii tumultus, expulsiões & permutationes re-
 gnorum & ducatum erant. Nam Dux Andreas Alexandri impetrat magnum
 ducatum: quem cum occupasset Demetrius, frater Andreas impetrat magnum
 exercitum, illum expulit, multaue nephantia per Ruffiam perpetravit. Item,
 Dux Demetrius Michaelis interfecit apud Tartaros Ducem Georgium Danie-
 lis. Asbeck Tartarorum Rex, arrepto Demetrio, capitali eum poena affecit. Con-
 tentio erat de magno ducatu Tvverensi, quem Dux Simeon Ioannis, cum à Tar-
 tarorum Rege Zanabeck peteret, annuum ab eo tributum poscebat: quod ne
 penderet, primores largitione corrupti, pro eo intercedentes effecerant. Deinde
 anno 6886. magnus Dux Demetrius vicit bello magnum Tartarorum Regem,
 nomine Mamaii. Item tertio anno post, eundem iam denuo vsque adeo fudit, vt
 plus quam tredecim millibus passuum terra cadaueribus obruta esset. Anno post
 eundem conflictum secundo, superueniens Tachtamisch Rex Tartarorum, De-
 metrium profligauit. Moscoviam obsedit & occupauit: interempti ad sepelien-
 dum octoginta vno rublo redimebantur: summa computata 3000. rublorum fuit.
 Magnus Dux Basilii, qui præsidebat anno 6907. Bulgariam, quæ ad VVolhiam
 sita est, occupauit, Tartarosque eiecit. Is Basilii Demetrii reliquit vnicum filium
 Basilium: quem cum non diligeret, quod Anastasiam vxorem, ex qua illum sus-
 ceperat, adulterii suspectam haberet, magnam ducatum Moscoviam non filio
 moriens, sed Georgio fratri suo reliquit. Cum autem plerique Boiarum filio e-
 ius, tanquam legitimo hæredi atque successori, adhærerent: animaduertens hoc
 Georgius, ad Tartaros properat: supplicat Regi, vt Basilium accersat, atque vtri
 iure ducatus debeat, decernat. Rex impulsu cuiusdam consilii sui, qui partes
 Georgii fovebat, præsentem Basilium, cum sententiam pro Georgio diceret: prouolu-
 tus ad genua Regis Basilii, orat, fas vt sit sibi loquendi. Mox annuente Rege, in-
 quit: Quamquam tu sententiam super literis mortuis tulisti, spero meas tamē, quas
 mihi sigillo aureo cōmunitas dedisti, quod velles me magno ducatu inuestire, ad-
 huc viuas, longe maioris efficaciz atq; autoritatis esse: rogatq; Regē, vt verborum
 suorum esset memor, promissisq; stare dignetur. Ad hæc Rex, iustius esse respondit,
 viuarum literarum promissa seruare, quam mortuorum rationem habere. Tandem
 Basilium dimittit, ducatuq; inuestiuit. Molestè id ferens Georgius, exercitu congre-
 gato, Basilium expulit: quod Basilii susq; deq; tulit: seq; in principatū Vgliscz, sibi
 à patre relictum, recepit. Georgius magno ducatu, quoad vixit, quiete potitus est,
 quē testamēto nepoti suo Basilio legauit: quod Andreas & Demetrius, filii Geo-
 rgii, ceu priuati hæreditate, grauiter tulerunt: atq; ideo Moscoviam obsederunt.
 Basilii, qui monasterium S. Sergii ingressus erat, cum hæc audiret, illico explora-
 tores constituit: præsidisq; dispositis cauit, ne ex improviso opprimeretur. Quod
 cum animaduertenterent duo illi fratres, inito consilio, certos currus armato milite
 complent, ac velut mercibus onustos eo mittunt: qui hinc inde ducti, demum sub
 noctē iuxta vigilias constitere. Qua occasione adiutus miles, intempesta nocte su-
 bito se curribus expediens, excubitores nihil periculi suspicantes inuadit capitq;. 50
 Capitur & Basilii in monasterio, atq; excæcatus ad Vgliscz vna cum cōiuge mit-
 titur. Post Demetrius, vbi infestā sibi communitatē nobilium, eamq; ad Basilium
 cœcum deficere videt, mox Novvogardiam profugit, relinques filium Ioannem:
 ex quo postea natus est Basilii Semeczitz, qui etiam mecum in Moscovia exi-
 stente,

stente, in vinculis detinebatur, de quo infra plura. Demetrius autē dictus fuit co-
 gnomēto Semecka, vnde omnes ab eo descendentes Semeczitz cognominantur.
 Tandē Basilii cæcus, Basilii filius, quiete magno ducatu potitus est. Post Wolo-
 dimerum Monomach, vsq; ad hunc Basilium, Ruffia carebat monarchis. Filius
 autem huius Basilii, Ioannes nomine, felicissimus fuit: nam simul vbi Mariam, so-
 rorem magni ducis Michaelis Tvverensis, vxorem duxisset, sororium expulit, &
 occupauit magnum ducatum Tvverensem, deinde etiam Novvogardiam ma-
 gnā: cui postea omnes alii Principes, magnitudine rerum à se gestarum com-
 moti, seu timore perculsi, seruebant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titu-
 lum magni ducis Wlodimeriz, Moscoviz & Novvogardiz sibi vsurpare, mo-
 narcham deniq; se totius Ruffiæ appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria
 filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni
 Waiudæ Moldauiz: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hū-
 gariz, & Ioannem Albertum Poloniz, Reges prostrauerat. Mortua priore con-
 iuge Maria, Ioannes Basilii alteram vxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, late
 quondam in Peloponneso regnantis: filii inquam Emanuelis, regis Constanti-
 nopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua suscepit quinque filios, Gabrielem,
 Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisq; viuens adhuc patrimoni-
 um diuisit. Ioanni primogenito monarchatum reseruauit. Gabrieli Novvogar-
 20 diam magnam consignauit, cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primoge-
 nitus Ioannes moritur, relicto filio Demetrio, quem auus in patris mortui locum,
 iuxta consuetudinem monarchatu inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astu-
 tissimam, cuius impulsu Dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhi-
 betur, vt Demetrium nepotem monarchatu moueret, inque eius locum præfice-
 ret Gabrielem. Persuasus namque Dux ab vxore, Demetrium in vincula conii-
 cit, detinetq;: tandem moriens, eidem ad se adduci iussit: Chare, inquit, nepos,
 peccavi in Deum & te, quod carceribus mancipatum te affixi, teq; iusta hæredi-
 tate spoliaui: iniuriam igitur à me tibi illatam, obsecro mihi remitte: liber abi, iu-
 reque tuo vtere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facile condo-
 30 nat. Egressus autem, Gabrielis patru iussu comprehenditur, inq; carceres conii-
 citur. Alii fame illum ac frigore, pars fumo suffocatum putant. Gabriel, viuente De-
 metrio, gubernatorem se gessit: eo vero mortuo, principatum tenuit, non inaugu-
 ratus, Gabrielis duntaxat in Basilii nomine commutato. Erat Ioanni magno duci
 ex Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithuaniz, qui
 postea Rex Poloniz declaratus est. Sperabant Lithuaniam grauissimas vtriusq;
 principis discordias eo matrimonio sopitas fore: at longe grauiores inde exortæ
 sunt. In sponsalibus namq; conclusum erat, vt templum Ruthenico ritu in castro
 Wilnensi, destinato loco ex edificaretur, eiq; certæ matronæ ac virgines eiusdē ri-
 tus iungerentur: quæ cū aliquanto tēpore fieri negligerentur, sumit socer causam
 40 belli contra Alexandrum: & triplici exercitu instructo contra eum progreditur:
 primum versus provinciam Severam in meridiem, secundum vero in Occiden-
 tem contra Toropetz & Biela instituit, tertium in medio versus Drogobusch &
 Smolenezko collocat: ab iis exercitum in subsidis retinet, quo ei maxime, contra
 quem Lithuanos pugnatos animaduertenteret, succurrere posset. Postquam au-
 tem ad fluuium quēdam Wedrasch vterq; exercitus venisset, Lithuani duce Cō-
 stantino Ostroskii maxima procerum & nobilium frequentia septo, ex quibusdā
 captiuis numerum hostium ac ducum quoq; cum cognouissent, magnam spem
 profligandi hostē concipiunt. Porro cum fluuiolus conflictū impediret, ab vtriusq;
 transiit seu vadū queritur. Primi autē Mosci aliquot, superata ripa, Lithuanos ad
 50 pugnam lacerant: atq; illi haud timidi resistunt, eosq; insequuntur, fugant vltraq;
 fluuiolum pellunt: mox vtrinque acies committuntur, præliumq; atrox oritur. In-
 terea dum vtrinque eodem ardore animorum acriter certarent, exercitus in insi-
 diis collocatus, quem paucissimi Rutheni adfuturum sciebant, ex latere in me-
 dios hostes inducitur. Lithuani metu perculsi, dilabuntur: Imperator exercitus v-
 na cum plerisque nobilibus capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt:

se & atces, Drogo busch, Toropez, & Biela pariter dedunt. Exercitus vero, qui meridiem versus processerat, cui praeerat dux Machmethemin Tartarus Rex Casani, forte Brensko ciuitatis praefectum, quem vernacula lingua Waivodam vocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo post germani fratres, Basilii patrueles, alter de Scaradub, alter vero Semeczitz dicti, bonam partem provinciae Sevvrae possidentes, alioqui Lithvvanie ducibus obediētes, imperio Mosci se tradunt. Sic vnico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moscus, quae Witoldus magnus dux Lithvvanie multis annis, maximisq; laboribus obtinuerat. Porro cum hisce captiuis Lithvvanis, Moscus crudelius egit, grauiissimis catenis victos detinuit: egitq; cum Constantino duce, vt relicto Domino naturali, sibi seruiret: qui eum aliam spem elabendi non haberet, conditionem accepit: obstrictusq; grauiissimo iuramento, liberatus est. Huic porro quamuis praedia possessionesq; pro status sui conditione attributae essent, iis tamen placari ac detineri adeo non poterat, vt ad primam occasionem, per inuias sylvas redierit. Alexander Rex Poloniae, magnus Dux Lithvvanie, qui perpetuo magis pace quam bello gaudebat, relictis omnibus prouinciis & castris à Mosco occupatis, liberatione suorum contentus, pacem cum socero fecit. Is Ioannes Basilii adeo fortunatus erat, vt praelio Novvogardenses, ad fluuium Scholona superarit: victos adegit, certis conditionibus propositis, se vt dominum & principem agnoscerent: magnam eis pecuniam imperauit: vnde etiam constituens prius ibi locum tenentem suum, abiit: quo exactis tandem septem annis, reuersus, ciuitatem ingreditur auxilio Archiepiscopi Theophili: incolas ad miserissimam seruitutem redegit: atrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuium bonis, inde ultra trecenta plaustra bene onusta abuexit. Ipse semel duntaxat bello interfuit, cum principatus Novvogardie & Tvverensis occupabantur: alias praelio nunquam adesse solebat, & tamen victoriam semper reportabat: adeo vt magnus ille Stephanus Moldauiae palatinus, crebro in conuiuiis eius mentionem faciens, diceret: Illum domi sedendo & dormitando imperium suum augere, se vero pugnando quotidie vix limites defendere posse. Ille etiam Reges Casani ex voluntate sua constituit, aliquando captiuos reduxit, à quibus tamen postremo senex maxima strage, profligatus est. Ille idem primus castrum Moscouiae, suamq; sedem, vt hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porro vsque adeo insensus erat, vti eius conspectu, si quae forte obuiam sibi venissent, tantum non exanimarentur. Pauperibus à potentioribus oppressis, iniuriaque affectis, aditus ad eum non patebat: in prandio plerumque adeo se potu ingurgitabat, vt somno opprimeretur: inuitatis interim omnibus timore perculsis, silentibusque: expectatus, oculos tergere, ac tum primum iocari, & hilarem se conuiuiis exhibere solebat. Caeterum etsi potentissimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus namq; Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat, eosq; sedentes stas audiebat: quam rem vxor eius Græca tam grauitur tulit, vt quotidie diceret, sese Tartarorum seruo nupsisse: atq; ideo hanc seruilem consuetudinem, vt aliquando abiiceret, marito persuasit, vt aegritudinem Tartaris aduenientibus simularet. Erat in castro Moscoviae domus, in qua habitabant Tartari, vt omnia quae Moscoviae agerentur, intelligerent: quod cum ferre vxor pariter non posset, certos Oratores instituit, munera ampla Reginae Tartarorum mittit, supplicando, vt eam sibi domum concederet donaretque: visione etenim diuina commonitam, templum se eo loci edificaturam: ita tamen, vt aliam domum Tartaris se assignaturam polliceretur. Consentit hoc regina: diruitur domus, templumq; eo loco extruitur: sic castro cuncti Tartari, domum aliam nec viuētib; adhuc, nec mortuis iam ducibus consequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Basilii dictus, magnus dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc viuente iuxta gentis consuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id viuo adhuc, atq; etiam mortuo postnepote Ioanne Basilii creari monarcha noluit. Patre multis rebus imitatus est: ea quae sibi relique-

reliquerat pater, integra custodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infelicior, quam industria, imperio suo adiecit: quemadmodum pater Nouuogardiam magnam in seruitutē suam redegerat, ita & ipse Pleseouiam, sociam urbem: item insignem principatum Smolenczko, qui plus quam centum annis sub ditione Lithvvanorum fuerat, adeptus est. mortuo etenim Alexandro Rege Poloniae, etsi belli causam contra Sigismundum Regem Poloniae & magnū ducem Lithvvanie nullam haberet, tamen quia Regem ad pacem magis quam bellum inclinatū, Lithvvanos vero bellum pariter abhorrentes videret, occasionem belli inuenit. Sororem videlicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minime pro dignitate tractari: Regem praeterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, ad motis tormentis: nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moscoviae profugit, quemadmodum infra patebit: mox Basilium ad arma hortatur, eique promittit, se Smolenczko, si iam denuo obsideretur, expugnaturum: ea tamen lege, vt sibi hunc principatum Moscus concedat. Post cum ad condiciones à Michaelē propositas assensus esset Basilus, atque Smolenczko graui iam denuo premeret obsidione, Lynczky pactioib; seu largitione verius vrbe potitus, militiq; praefectos oēs secū in Moscoviam duxit: vno duntaxat excepto, qui ad Dominū suum, nullo prodicionis crimine sibi conscius, redierat: reliqui vero cēturiones corrupti pecunia & muneribus, redire in Lithvvaniam non audebant: & vt culpae suae patrociniū praetenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes, Si Lithvvaniam versus iter arripiemus, passim aut spoliabimur, aut occidemur: quo malo percussī milites, omnes in Moscoviam profecti sunt, stipendioque Principis aluntur.

Hac victoria elatus Basilus, exercitum suū continuo in Lithvvaniam progredi iubet: ipse vero in Smolenczko manet. Dein cum aliquot propinquiora castra & oppida deditione capta essent, tum primum Sigismundus Rex Poloniae obsessis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, sed tardius, misit: mox occupato Smolenczko, vbi Lithvvanie versus Mosci exercitū ire animaduertit, ipse Borisov iuxta fluuium Beresina situm, aduolat, atq; inde exercitum suum Constantino Ostroskii duce dimittit: qui cum attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidum, quod à Smolenczko xxxiiii. miliaribus Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta millia: Lithvvanicus autem non excedebat triginta quinque milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis: Constantinus mense Sept. die 8. anni 1514. strato ponte, pedite ultra Borysthenē, iuxta Orsam oppidum, transfert: equitatus autem angustum vadum sub ipso castro Orsae superat. Mox vbi dimidia pars exercitus Borysthenem transisset, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui summa rerum à Mosco erat commissa, vt hanc exercitus partem invaderet, contereretq;. At ille respondit: Si partem hanc exercitus oppresserimus, supererit altera pars, cui forte alix iungi copiae possent, atque ita nobis maius periculum immineret: expectemus tantisper, dum totus exercitus transferatur: tantae enim sunt nostrae vires, vt sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscoviam vsque, veluti iumenta agere possimus. Tandem, quod vnieum restat, totam occupemus Lithvvaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithvvanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cū quatuor millibus passuum ab Orsa processisset, vterque subsistit. Moscorū duae alae longius ab exercitu recesserant, vt hostem à tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdā in fronte, qui hostem ad pugnam lacefferent. Ex aduerso Lithvvanus diuersas copias, ordine longo collocabat: singuli etenim principatus, suae gentis copias, & ducem miserant: atque ita singulis suis in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci classicum canentes, primi in Lithvvanos impetum faciunt: illi haud timidi resistunt, eosque repellunt: quibus mox alii in auxilium missi, vicissim Lithvvanos in fugam conuertunt: sic aliquoties vtraque pars nouis subsidiis aucta,

alteram repellebat. Postremo maxima vi certatur. Lithviani studio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequentes conuertunt: extremamq; aciem eorum in subsidiis arctius collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cum hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrentur: turbatiq; primam aciem iam iam fusam putantes, fugam capeunt: quos Lithviani conuersi, omnibus copiis effusis insequuntur, fugant, caduntq;. Hanc eadem sola nox ac sylvarum diremerunt. Est inter Orsam & Dobrovnam (quarum quatuor mil. Ger. distant) fluuius Cropsivna dictus: in cuius dubiis & altis ripis fugientes, tot Mosci submersi sunt, ut cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militum praefecti ac consiliarii: quorum praestantiores, Constantinus sequenti die lautissime accepit, dein ad Regem misit: qui per castra Lithvanica sunt distributi. Ioannes Czeldin cum aliis duobus praecipuis ingrauescentis iam aetatis ducibus, habebatur in ferreis copedibus Wilnae: hos ego, cum a Caesare Maximiliano legatus in Moscoviam missus essem, permittente Rege Sigismundo, accessi, eosq; consolabar: aureos praeterea aliquot, obsecrantibus mutuo dederam. Princeps porro accepta suorum clade, Smolenczko continuo relinquens, in Moscoviam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithviani occuparent, incendi iubet. Lithvanicus exercitus recta Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam non potuit: quod praesidiis impositis, Moscos eam bene firmatam reliquerat: & quod hyems impendens obsidionem impendebat: tum quod plurimi post conflictum praeda onusti, satis se effecisse rati, domum repetebant: deniq; quod neq; Lithviani, neq; Mosci expugnare arces, aut vi capere norunt. Ex ea autem victoria, praeter recuperata circa Smolenczko tria castra, Rex nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, militum Lithvantium exercitus Moscos, atq; intra meatus Dvinae fluminis & Poloczko castrum confedit: ac inde bonam exercitus partem, quae Lithvaniam abacta praeda caede & incendiis depopularetur, dimisit. Albertus Castold Poloczki Wayoda una noctium egressus, flumine superato, aceruum feni, quod ad longam obsidionem congesserant Mosci, incendit, hostem inuadit: quorum alii caesi ferro, alii fugiendo submersi, alii capti, pauci euaserunt: ceteri, qui palantes Lithvaniam vastabant, pars in locis diuersis deuicti, alii in syluis errantes a colonis trucidati sunt.

Casan regnum Moscos quoque eo tempore, tam nauali quam equestri exercitu erat aggressus: sed re infecta, amissis quampluribus militibus rediit. Porro princeps ille Basilius, etsi in bello esset infelicissimus, nihilominus tamen a suis semper, tanquam res feliciter gereret, laudatur: & cum nonnunquam vix dimidia militum pars domum redierit, tamen ne vnum quidem praelio esse amissum dicunt. Imperio, quod in suos exercet, omnes facile vniuersi orbis monarchas superat: & id quod pater inceperat, ipse perfecit: nimirum omnes Principes, & alios quosuis omnibus castris ac munitionibus exuit. Certe fratribus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit: omnes iuxta dura seruitute premit: adeo, ut quemcunque apud se in aula esse, aut in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, obire quoduis suis sumptibus cogatur: exceptis adolescentulis filiis Boiarum, hoc est, tenuioris fortunae nobilium, quos paupertate oppressos, quotannis assumere, eosq; inaequali stipendio proposito alere solet. Porro quibus in annum sex aureos numerat, iis tertio quoque anno stipendium exoluitur: quibus autem in singulos annos dantur xlii. aurei, ij coguntur ad quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse parati ac expediti: praestantioribus, qui legationem aut alia grauiora officia obeunt, aut praefecturae, aut villae, aut praedia, habita cuiusque & dignitatis & laboris ratione, attribuntur: de quibus tamen singulis certos annuos census Principi pendunt: multa duntaxat, quam a pauperibus aliquid forte delinquentibus extorquent, & quaedam alia illis cedunt. Huiusmodi autem possessiones vtendas plerumque ad sesquiannum permittit: si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia complectitur, addit menses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis gratia, totoq; sexennio gratis tibi erit deinceps

inceps seruendum. Erat quidam Basilius Tretyack Dolmatovv, charus Principi, & inter intimos Secretarios habitus: quem cum legatum ad Caesarem Maximilianum decerneret, seq; ut praepararet, iuberet: ac cum is viatico se ac sumptibus carere diceret, mox in Bieloyeffero captus, inque perpetuos carceres coniectus, tandem miserrime perit. cuius tam mobilia quam immobilia bona Princeps sibi vendicauit: & quamuis ter mille florenorum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac haeredibus suis ne teruncium quidem dederat. Hoc ita esse, praeter communem famam, Ioannes scriba, qui a Principe, ut mihi res in quotidianos vitae usus necessarios suppeditaret, constitutus erat, fatebatur: & qui illum simul, ubi captus erat, in sua custodia habebat: idem duo Basilius fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes missi, preciosi repositant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquiens aliam ipsis gratiam se facturum: quae talis est, ut supra dixi. Oratores enim, Knes Ivvan, Pofetzen, Iaroslavvski, & Semen, id est Simeon, Trophimovv secretarius, a Caesare CAROLO Quinto, ad quem missi erant, donati grauib; torquibus aureis, catenis, Hispanica & ea quidem aurea moneta: item a Caesaris fratre FERDINANDO archiduce Austriae, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis Germanica aurea moneta, cum redeuntibus nobiscum in Moscoviam venissent, Princeps continuo & catenas & pocula, atq; maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademit. Eius rei veritatem cum ab Oratoribus inquireret, alter timens ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter vero dicebat Principem iussisse munera Regia ad se deferri, ut ea videat. Post cum saepius eius rei meminisset, alter, aut ut mentiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum, si forte veritatem fateretur, effugeret: me posthac frequentare desierat. Aulici denique factum non negabant, sed respondebant: Quid tum, si alia gratia illis Princeps rependit? Auctoritate sua tam in spirituales quam seculares vitur, libere ac ex voluntate sua de omnium & vita & bonis constituit: consiliatorum, quos habet, nullus est tantae auctoritatis, qui dissentire, aut sibi in re aliqua resistere audeat. Fatentur publice, voluntatem Principis, Dei esse voluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex voluntate Dei agere: ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutorem denique voluntatis diuinae credunt. Vnde Princeps ipse, si quando preces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re alia graui, respondere solet: Cum Deus iusserit, liberabitur. Ita similiter, si quispiam de re aliqua incerta & dubia quaerit, respondere communiter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incertum est, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipsa tam immanis, tamq; dura crudelisque reddatur.

A tempore Rurickh usq; ad hunc praesentem Principem, non alio titulo vsi sunt Principes illi, quam Magnorum Ducum aut Wolodimeria, aut Moscovie, aut Novvogradia, &c. praeter Ioannem Basili, qui se Dominum totius Russiae, & magnum Ducem Wolodimeria, &c. appellabat. Hic vero Basilius Ioannis sibi vendicat & titulum & nomen Regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilius Dei gratia Rex & Dominus totius Russiae, & magnus Dux Wolodimeria, Moscovia, Novvogradia, Plescovvia, Smolenczkia, Tveria, Iugaria, Permia, Viakia, Bulgaria, &c. Dominus & magnus Dux Novvogradia terrae inferioris, & Czernigovvia, Rezanis, Wolotkia, Rschovvia, Beloia, Rostovvia, Iaroslavvia, Bielozeria, Vdoria, Obdoria, Condinia, &c. Porro cum omnes hunc Imperatorem nunc appellant, videtur necessarium, ut & titulum & causam huius erroris exponam. Czar Ruthenica lingua Regem significat: cum autem communis Slavonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam consonantia, ab ultima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Caesar intelligatur: vnde omnes qui Ruthenicum idioma seu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slavi regno Hungarico subditi, alio nomine Regem appellant, nempe Kral, alii Kyrall, quidam Koroll: Czar autem solum

Cæsarem, seu Imperatorem dici existimant: unde factum, ut Rhuteni interpretes audientes Principem suum ab externis nationibus sic appellari, ceperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomenque Czar dignius esse quam Regis (licet idem significant) existimant. Cæterum si euoluas omnes eorum historias atque sacram scripturam, ubique Regis nomine Czar, Imperatoris vero Kessar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quam Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est usus. Hinc Constantinopolim Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica utuntur, appellant. Sunt qui Principem Moscoviæ Album Regem nuncupant. Ego quidem causam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo Principum Moscoviæ eo titulo antea esset usus: imo consiliariis ipsis sæpe data occasione, & aperte dixi, nos non Regem, sed Magnum ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regi nominis rationem esse putabant, quod sub imperio suo Reges haberet: Albi vero rationem nullam habebant. Credo autem, ut Persam nunc propter rubea tegumenta capitis Kisilpassa, id est, rubeum caput vocant: ita illos propter alba tegumenta, albos appellari. Regis porro titulo utitur, ad Romanum Imperatorem & Pontificem, Regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prussiæ, Liouoniæ: & ut accepi, ad Turcarum Principem: ipse vero à nemine horum, nisi forte à Liouonien. Rex appellatur. Titulis autem antiquitus, tribus circulis triangulo inclusis, uti solebant, quorum primus in supremo circulo hisce verbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: non tamen tres dii, sed vnus Deus in substantia. In secundo, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio, titulus Magni ducis Moscoviæ, quo se Regem, & hæredem ac Dominum totius Russiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ subiectum vidimus: Misimus ad te nostrum fidelem consiliarium. Ad Regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: Magnus Dominus Basilius, Deigratia Dominus totius Russiæ, & Magnus Dux Wolodimeriæ, Moscoviæ, Novvogradæ, Smolenski, Tverriæ, Iugariæ, Permæ, Bolgaræ, &c. omisso Regis titulo: neuter enim horum alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moscoviæ existentibus acciderat, cum Regis Sigismundi literas ad se misisset, atque titulo ducis Masoviciæ auctas, Moscus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæsare Maximiliano nomen expetiuisse, & titulum Regium. Mihi verisimile non videtur: præsertim cum nulli homini infensior sit, quam summo Pont. & quem non nisi Doctoris titulo dignatur. Cæsarem autem Romanum non maiorem se existimat: ut ex literis suis apparet, in quibus nomen suum Imperatoris titulo præponit. Nomen ite Ducis apud eos dicitur Knes: nec alium maiorem titulum, ut dixi, vnquam habuerunt, adiuncta illa dictione, Magnus. nam omnes alii qui vnicum principatum habebant, dicebantur Knes: qui vero plures principatus, atque alios Knes subiectos sub imperio habebant, Weliki Knesi, id est Magni Ducis appellabantur: neque alium gradum seu dignitatem habent post Boiaros, qui more nostro locum nobilium (ut supra dixi) seu equitum tenent. In Croacia vero primores similiter Knesi vocantur: apud nos vero, sicuti & in Hungaria, non nisi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarunt mihi viri quidam Principes dicere, imo ceu exprobrare, quod modernus Moscouiæ princeps proferre soleat literas sanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum sit patri eius Gabrieli, qui postea mutato nomine Basilius vocari maluit: quodque affirmet, me eas literas ad illum pertulisse: eamque ob causam factum est, ut in nouissimis cum Rege Poloniæ tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas esse voluerit. Et si vero his sermonibus, tanquam nec veris, nec verisimilibus minime deberem commoueri: tamen eos non tam mea, quam optimi & clementissimi Principis mei causa cogor refutare, cum videam etiam piissimos eius manes temere in inuidiam vocari. Non est obscurum, fuisse quandoque simultatem aliquam inter Maximilianum Imper. & Sigismundum Poloniæ Regem, ea nimirum tempestate, qua Sigismundus ducebat Stephani comitis Scepuhensis filiam. Nam id eo fieri quidam interpretabantur, ut frater sponsæ Ioannes, nuptiis Annæ filiæ Wladislai Regis Hungariæ, autoritate & opera Sigismundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritumque fieret ius successionis, quod Maximiliano, eiusue nepotibus in regnum Hungariæ debebatur. Qua de causa sane Maximilianus sua referre existimabat, Moschum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hostem, sibi habere coniunctum. At posteaquam, conuentu ad Posonium habito, de Annæ nuptiis inter Maximilianum & Wladislauum, præsentem & fauentem Sigismundo, conuenit, extinctis subito & sublati omnibus suspitionibus & simultatibus, tam arcte complexus est Sigismundum Maximilianus, ut non dubitaret quādoque dicere (quod alibi quoque retulimus) se cum Sigismundo & ad superos & ad inferos esse iturum. Et si igitur fuit tempus, cum Maximilianus sibi Moschum foederatum esse vellent: tamen ei Regium nomen nunquam tribuit: quod literis & instrumentis vtrinq; datis & acceptis, facile comprobari potest, si cui forte testimonium meum, etsi verum & fidele, minus ponderis habere videatur. Cur vero hunc titulum ab Imp. Maximiliano peteret Moschus, qui antequam quicquā inter eos negotii esset, nō modo se ei parem, sed etiam superiorem videri voluit, nomen suum & titulum semper Imperatorio præponens, siue loqueretur, siue scriberet: quod nunc quoque, ut dictum est, ceu mordicus retinetur? At Regium nomen, ne ad Poloniæ quidem Regem scribens, post meum ex Moscovia reditum vsurpauit. Hoc quidem in confesso est, quod ad Imperatorem, aut summum Pontificem scribens, se Regem & Dominum totius Russiæ vocat. Quin ne Imperatorio quidem nomine abstinere, si quas forte literas ex Ruthena lingua in Latinam versas adiungit: nimirum ipsis interpretibus vocem Czar, quæ Regem significat, Imperatorem vertentibus. Atque hunc in modum idem se & Regem & Imperatorem facit. Sed quod ab Imperatoribus, Maximiliano, eiusue nepotibus, creatus sit Rex, in Poloniæ Regum iniuriam, id nemo crediderit. Quorsum enim attineret, eum Regiam dignitatem, ut fama est, à summo Pontifice petere, si eam antea ab Imperatoribus accepisset? Atque hæc quidem dicta sunt pro Maximiliano Augusto, Domino meo: qui Sigismundo Regi, quoad vixit, certus & syncerus amicus fuit.

De me vero ipso quid dicam? Qua fronte quæso fuissem ausus, toties & in Poloniam & in Lithuaniam currere ac recurrere, in Regum Poloniæ Sigismundi patris & filii conspectum venire, publicis Polonorum conuentibus interesse, viros Principes intueri, si commodassem operam hac in re meam Principi meo, cuius nomine ac verbis, fraterne, amice, benigne ac beneuole, & Regi & Ordinibus omnibus frequentissime deruli, quicquid a coniunctissimo, optimo, & clementissimo Imperatore deferri posset? Si nullum est secretum, quod non reueletur: certe si quid indignum officio meo admissem, id dudum in lucem erupisset. Sed concolor me recti conscientia, qua nulla est consolatio firmior. Et acquiesco suauius in Regum Poloniæ gratia, ac cæterorum Poloniæ ordinum beneuolentia, quam mihi nunquam defuisse recordor.

Fuerunt forte tempora, quibus talia minore quam nunc inuidia spargi potuissent. Sed hæc feri hoc tempore, quid est aliud, quam quærere modos, ad dissociandas coniunctissimorum Principum voluntates, quæ omnibus studiis atque officiis copulandæ & consolidandæ esset? Videbantur acta transacta esse omnia, quæ nemo non putabat ad reliquias Hungariæ seruandas, & ad amissa recuperanda, maximum momentum esse habitura. Verum quibus ea res & ante magno bono fuit, & amplius futura erat, huius Turcico, siue alio quopiam malo spiritu afflati, paucorumque & conuentorum obliti, res nouas & perniciosas moluntur: non reputantes secum, in quantum discrimen & seipfos, & vicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de vniuerso nomine Christiano quamoptime meritam, sint adducturi.

MOrem, quo Principes Moscoviae inaugurantur, sequens formula, quam non ita facile consecutus sum, tibi depingeret: & qua usus est Magnus Dux Ioannes Basilii, cum suum nepotem Demetrium, ut antea memini, Magnū ducem & monarcham Russiae inuestiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, super quo tria sedilia, Auo scilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Constituitur item suggestum, quod ipsi Nolai vocant: super quo Ducalis pileus, & Barma, hoc est ornamentum Ducale, ponuntur. Post, ad constitutum tempus Metropolitanus, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores totusque conuentus Ecclesiasticorum, solennibus ornamentis induti adsunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos vni Duci Magni Ioanni, secundum consuetudinem. Sub hac Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & sancti Petri confessoris, quem ipsi more suo Miraculosum appellant: qua finita Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum ascendunt, inque sedilia collocata sedent, Nepote interim ab initio tabulati subsistente. Tandem Magnus Dux in hæc verba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina voluntate, à nostris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hæcenus obseruata consuetudine, patres Magni Ducis, filiis suis primogenitis consignabant Magnū Ducatum: & sicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram se benedixit Magni Ducatū: Ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magni Ducatu benedixi. Sed quia diuina voluntate accidit, ut filius ille meus mortem obierit, superstes autem sit vnigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filii mei dedit: hunc itaque ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & post me, Magni Ducatu Wolodimeriz, Novvogradiz, & cætera: super quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hac Metropolitanus iubet Nepotem locum sibi assignatum accedere, & benedicti illi cruce, Diaconumque iubet orationes diaconorum recitare: ipse interim sedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noster, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem Prophetam elegisti Dauid seruum tuum, & inuixisti illum in Regem, super populum tuum Israel: tu nunc exaudi preces nostras, tuorum indignorum, & respice a Sanctuario tuo ad fidelem seruum tuum Demetrium, quem elegisti, exakare Regem tuis gentibus sanctis, quem redemisti preciosissimo vnigeniti filii tui sanguine: & inunge eum oleo lætitiæ, protege eum virtute excelsi, pone super caput coronam de lapidibus preciosis, da illi longitudinem dierum, & in dextram sceptrum Regale: pone illum in sedem iustam, circunda illum omnibus armis iustitiæ, fortifica illum in brachio, & subiice illi omnes linguas Barbaricas: & sit totum cor eius in timore tuo, quate humiliter audiat: auerte illum à fide mala, & demonstra illi saluum conservatorem mandatorum sanctæ tuæ vniuersalis Ecclesiæ, ut iudicet populum in iustitia, & iustitiam præstet pauperibus, conseruetque filios pauperum, & consequatur dein regnum cæleste.

Postea clara voce loquitur: Sicut est tua potentia, & tuum est regnum, ita & laus & virtus sit Deo patri, & filio, & spiritui sancto, nunc & in secula seculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatibus Metropolitanus, ut sibi barma porrigant, quæ vna cum pileo, quodam tegumento serico (quod Schirnikoïu appellant) tecta erat. Mox hanc tradit Magno duci, cruceque nepotem signat. Magnus autem Dux eam super nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui diaconus: Domine oremus: tum Metropolitanus orans: Tibi vnico Regi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate vos nobiscum, inquit, & orate omnia regnantem: Conserua illum sub protectione tua, contine illum in regno, ut semper bona & decencia agat: fac clarescat iustitia in diebus suis, amplif-

amplificationeque sui domini, & ut in tranquillitate eius quiete, sine discordia uiuamus, in omni bonitate & puritate: & hæc submissius. Alta autem voce: Tu es Rex mundi, & seruator animarum nostrarum: laus tibi patri, & filio, spirituique sancto, nunc & in secula seculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus mandato sibi allatum, Magno duci porrigit. ad hæc, cruce nepotem in nomine patris, & filii, & spiritus sancti signat: pileum porro Magno duce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primum, dein Archiepiscopus & Episcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine peractis, Metropolitanus, & Magnus Dux, nepotem sibi assidere iubent, paulisperque commorati surgunt. Interea diaconus Letaniam (ut vocant) incipit, Miserere nostri Domine: nominans Ioannem magnum ducem. Rursus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepotem, & alios secundum consuetudinem. Finita Letania, orat Metropolitanus: O sanctissima domina virgo Deigenitrix: & post orationem Metropolitanus & magni duces confident. Sacerdos seu diaconus locum demonstrat, in quo legebatur Euangelium, atque voce dicit: Multos annos Magno duci Ioanni, bono fidei Christi dilecto, Deo electo, & Deo honorando, Magno duci Ioanni Basilii Wolodimeriz, Novvogradiz & totius Russiae monarchæ, per multos annos. Sub hac sacerdotes ante altare canunt: Magno duci multos annos: itidem in dextro ac sinistro choro diaconi canunt, Multos annos: tandem rursus diaconus alta voce multos annos magno duci Demetrio, bono fidei Christi dilecto, Deo electo & honorando: magno duci Demetrio Ioannis Wolodimeriz, Novvogradiz, & totius Russiae multos annos. Sacerdotes item apud altare, & in utroque choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus peractis, Metropolitanus, Archiepiscopus, Episcopi, & tota congregatio ordine, magnos duces accedunt, eosque honorifice cōsalutant: accedunt & filii magni Ducis, inclinando & salutando magnum ducem.

INSTITVTIONES MAGNI

Ducis iam inaugurati.

Simon Metropolitanus inquit: Domine & fili, magne Dux Demetri, diuina voluntate, auus tuus magnus Dux fecit tibi gratiam, benedixit te ducatu magno: & tu Domine & fili, habe timorem Dei in corde tuo: ama iustitiam, & iustum iudicium: obediās aui tuo magno duci, & curam de omnibus recte fidelibus ex toto corde habeto: & nos te Dominum filium suum benedicimus, & Deum oramus pro tua salute. Dein Metropolitanus & magni duces surgunt, Metropolitanusque orans benedicit cruce magno duci, eiusque filiis: tandem Liturgia, hoc est sacro peracto, magnus Dux aui se in suam habitationem confert. Demetrius vero in ducali pileo, & barma, ex æde diuæ Virginis, magna Boiarum caterua, filiisque comitantibus, ad templum Michaelis Archangeli pergit, ubi in vestibulo supra pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aspergitur (per dengam genus monetæ intellige) templumque ingresso, Sacerdotes letaniam orantes, secundum consuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta sepulchra ac monumenta eum signo crucis signabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio rursus dengis aureis aspergitur. Post recta in templum annunciationis Mariæ progreditur, ubi Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis ut antea aspergebatur. Peractis tandem iis, ad auum & matrem se contulit Demetrius. Acta sunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Christo 1497. die quarta mensis Februarii.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Simonis metropolitani: Tychon Archiepiscopus Rostovvien. & Ioroslavviensis: Nyphon Susdaliensis & Toruski: Watan Episcopus Tverren. Prothasius, Resanensis & Muromski Afranius Columbnensis, Ieufimi, Sarki & Podonski Episcopi. Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, Prior monasterii ad sanctam Trinitatem, diui Sergii & Makarii, Prior monasterii sancti Cyrilli:

magnus deniq; conuentus religioforum & Ecclesiasticorum aderat. Inter prandendum, muneris quasi loco oblatum erat cingulum latum auro, argento, gemmis preciosis confectum, quo cingebatur: mox Selgi quoq; Pereaslavski, hoc est, pisciculi ex lacu Pereaslaviensi, halecibus non dissimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus piscium putant afferri, quod Pereaslav nunquam separabatur à Moscovia, vel Monarchia.

Barmā est veluti torques latæ formæ, ex serico villosa, extrinsecus tamen auro & omnis generis gemmis concinne confectus: quem Wolodimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuensi profligato ademit.

Pileus ipsorum lingua Schapka dictus, quo Wolodimerus Monomach vsus est, & quem gemmis ornatum, aureis itē laminis, quasi quibusdam spirulis subinde sese vibrantibus, mire concinnatum reliquit: hæcenus dixi de principe, qui maiorem partem Russiæ tenet.

Cæteras Russiæ partes nunc vnus Sigismundus Poloniæ Rex, magnusque Dux Lithvvaniz tenet. Cæterum cum Regum Poloniæ, qui originem suam ex Lithvvanis traxerunt, mentio sit, de genealogia eorum quædam subiungenda videntur.

Præfuit magno Ducatui Lithvvaniz princeps quidam Witenen, quem cum famulus eius Gedemin, vt Polonorum annales referunt, occidisset, mox & ducatu & vxore potitus est: ex eaque inter plures alios, præcipuos duos suscepit filios, Olgird & Kestud. Ex Kestud natus est Witoldus, quem alias Witovvum appellant: & Anna, Ianusii ducis Mazovviæ coniunx.

Witoldus reliquit vnicam filiam Anastasiam, quæ Basilio duci Moscovviæ in matrimonium collocata, Sophiaq; nominata est: ex qua natus est Basilus, pater magni illius Ioannis, auus Basilii Rhutenorum principis, ad quem Orator missus fuit.

Kestud porro ab Olgird fratre in carcerem coniectus, misere perijt. Witoldus quoque, vir, quo maiorem Lithvvaniam non habuit, & ex baptismo Alexander dictus, 1430. moritur.

Olgird Gedemini filius, ex vxore Maria, principe Tvverensi Christiana, inter alios filios Iagelonem suscepit. Is regnandi cupiditate non solum regnum Poloniæ, sed ipsam Hedvvigim quoque, quæ tum diademate insignita regno præfuit, Wilhelmq; duci Austriæ desponsata fuit, atq; adeo parentibus primatibusq; vtriusq; regni consentientibus, ante nobiles annos Regio more cum eo concubisset, affectabat: missisq; mox in Poloniam Oratoribus suis, regnum & Hedvvigim vxorem expetit. Vt autem Polonos in suam sententiam pertraheret, votique compos fieret, inter alia fidem se Christi vna cum fratribus suis, ducatibus item Lithvvaniz & Samogithiæ suscepturum pollicetur: aliisque id genus promissionibus, Polonos in suam sententiam permouit, vt Hedvvigis horum autoritate adducta, atque etiam inuita, rescisso priore matrimonii fœdere, illi nuberet: quo facto, Iagelo ipse continuo Vladislai nomine accepto baptisatur, in Regem coronatur, nuptiisque peractis Hedvvice vxore anno Domini 1386. potitur: qua tamen non longe post primo in partu mortua, Annam comitem Celeiz duxit vxorem: ex qua suscepit vnicam filiam Hedvvigim, desponsatam Friderico iuniori Brandenburgensi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhutenam Andree Ioannis ducis Chiovviensis filiam Soncam, quæ post assumpto ritu Romano, Sophia appellata est, duxit: ex eaque suscepit Vladislaum & Casimirum filios.

Vladislaus patri in regno successit, inq; Hungariæ Regē, submoto legitimo hærede, Alberti Regis defuncti filio Ladislao posthumo, coronatus, ad Warnamque lacum post à Thureis oppressus est.

Casimirus, qui tum magnum Lithvvaniz ducatum tenebat, & qui Ladislao posthumo similiter regnum Bohemiæ, forte fratris exemplo ductus, adimere voluit, fratri in regno Poloniæ successit: dein eius Ladislai, Hungariæ & Bohemiæ Regis sororem Elisabetham in vxorem duxit: ex qua suscepit filios, Vladislaum Hungariæ

Hungariæ & Bohemiæ Regem, Ioannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Poloniæ Reges: Fridericum Cardinalem, & Casimirum, qui in Sanctorum numerum relatus est.

Vladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno successit: Maria Philippi Regis Castellæ, archiducis Austriæ, filia in vxore ducta, à Thureis in Mohacz anno 1526, oppressus est.

Anna FERDINANDO, Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regi, archiduci Austriæ nupsit: quatuor filiis, & vndecim filiabus ex ea susceptis, Pragæ tandem in puerperio, anno Domini 1547. moritur.

Ioannes Albertus sine coniuge obiit.

Alexander Helenam, Ioannis magniducis Moscovviæ filiā, duxit vxorem: sine liberis tamen decessit.

Sigismundus ex priore vxore Barbara, Stephani comitis Zepusienfis filia, suscepit Hedvvigim, Ioachimi Brandenburgensis Electoris coniugem. Ex posteriore Bona, filia Ioannis Sfortiæ ducis Mediolani & Barii, suscepit Sigismundum secundum Poloniæ Regem, magnum Lithvvaniz ducem: qui Elisabetham FERDINANDI Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis, &c. filiam anno 1543. sexta die Maii vxorem duxit: quæ tamen immatura morte, & sine prole, anno 1545. die Iunii decimaquinta decessit.

Duxit deinde Barbaram, ex domo Radauilorum: quæ ante Gastoldo Lithvvano nupta fuerat, inuitis parentibus: & subditis hoc matrimonium tam indigne ferentibus, vt rebellio eorum iam cœpta, in perniciosam seditionem abiisset, si FERDINANDVS Rex iniurias filiarum illarum vlscisci, quam earum memoriam deponere maluisset. Hac vero mortua, idem Sigismundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuersus, coniugio sibi copulauit Catharinam, germanam sororem Elisabethæ, quam Franciscus dux Mantuæ viduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ sunt Craconiæ, 31. Iulii, anno 1553. Vtrunque sororem ego, tanquam Magister seu Præfectus Curiz, ad sponsum deduxi.

Semouites Mazovviæ dux, ex Alexandra Iagelonis sorore suscepit multos filios, filiasq;. Filii sine liberis decesserunt. Ex filiabus Czimbürgis nupsit Arnesto Austriæ Archiduci, ex eoq; genuit Fridericum Romanorum Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus genuit Philippum, Hispaniarum Regem: Philippus CAROLVM V. & FERDINANDVM, Romanorum Imperatores.

Ovka Wolessao, Thesinenf duci, in matrimonium collocata est. Amulia, Woguslao, Stolpensium duci, qui nunc Pomeraniæ Dux appellatur, nupsit.

Anna vero, Michaeli duci Lithvvaniz: Catharina innupta obiit.

Porro Olgrid atq; Iagelonis fratres, nepotesq; item filiarum eiusdem liberos, Kestudis deniq; Casimiri, aliorumq; Regum posteros, si quis ordine recensere vellet, in immensum tam numerosa proles excreseceret: quæ tamen vt subito audiret, ita nunc in vno Regis Poloniæ iam mortui filio, Sigismundo secundo Poloniæ Rege, masculinus sexus residet.

Quoniam autem in mentionem posteritatis Gedemini, & Regū ex ea stirpe incidimus, haud abs re visum est, si quæ regnantibus Vladislao Hungariæ & Bohemiæ, ac eius fratre Sigismundo Poloniæ regibus (Casimiri filiis) euenerunt, subiiceremus.

Posteaquam Vladislaus regno Hungariæ, concedente, & ius successionis sibi reseruante Maximiliano Romanorum Imp: potitus esset, & vnicam tantum filiam iam consenscens haberet: Maximilianus, quo ius successionis aliqua arctiore coniunctione confirmaretur, cum Vladislao de matrimonio inter alterum nepotum suorum ex filio suo Philippo Hispaniarum Rege, & Anna Vladislai filia contrahendo, tractare cepit. Nam Anna nuptias perdit ambiebat Ioannes Zappitanus, filius Stephani Scepusiensis comitis: cuius summa fuerat apud Matthiam Regem, atq; adeo apud ipsum Vladislaum autoritas. Vehementer adnitente matre vidua, quæ primarios quosque viros in Comitibus & prouinciis Hungariæ,

muneribus atque stipendiis annuis (quæ sua lingua *Targalass* vocant) insecutos, & ad quævis obsequia obnoxios tenebat: nihil dubitans, quin horum studiis & suffragationibus, & matrimonium istud filio conficeret, & per hoc eidem regnū pararet: quibus mulieris machinationibus ingens deinde mōmētum addidere nuptiæ, quæ inter eius filiam, *Ioannis sororem*, & *Sigismundum Polonia Regem facta sunt*. His rebus animaduertis, Maximilianus hoc magis sibi, quod de matrimonio inter nepotem suum & Annam instituerat, vrgendum esse ratus, cum exploratum haberet, *Wladislaum* idem cupere, sed factione & studiis eorum qui *Ioanni Zapolitano* deuincti erant, impediri: aleam sibi iaciendam, & Hungariam armis tentandam esse putauit: quo in bello ego primum militiæ tyrocinium feci. Sed cum hoc in armorum strepitu *Ludovicum Wladislaum* nasci contigisset, interpositis primū induciis, ad solidiorem pacem deuentum est: quæ deinde huc exiit ut *Wladislaus* cum filio iam coronato, & filia, ac huius frater *Sigismundus Polonia Rex Viennā* ad Maximilianum venirent: ubi factis cum Anna sponfalibus, & extinctis omnib. simultatibus, & suspicionibus, quibus ob ambitionem *Ioannis Zapolitani* indulgebatur, Principes isti perpetuo fœdere sunt coniuncti. Sic autē *Sigismund. Rex tū Maximiliano Imper. satisfecit*, scq; approbavit, ut idem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc Rege, quacumq; intendat, & ad superos & ad inferos esse iturū. De *Ludouico* vulgo dictum est, *quod immaturo partu editus, immatura ætate uxori iunctus & barbatus fuerit: ac regno quoque immaturus, immaturam mortem obierit*. His vero addi potest, quod mors eius regno Hungariæ, & omnibus vicinis, non minus immatura quam acerba fuerit. Et si vero salutaribus consiliis destituebatur *Ludouicus*, tamen optima eum in patriam & subditos suos mente & affectione fuisse, & quibus ea seruarentur rationibus quæsisse, constat. Nam ubi cognouisset, *Solimannum* post *Belgradum* captum, nouam & formidabilem expeditionem aduersus se motū, miserat adolescens *Curia suæ* magistrum *Polonum* cognomento *Trepca*, ad patrum suum Regem *Sigismundum*: summis precibus orarumque obtestatum, ut ne ad regni sui confinia accedere, ac secum capiendorum consiliorum causa conuenire grauaretur. Sed cum hoc præciserecusatū esset à *Sigismundo*, *Trepca* cum lachrymis dixisse fertur: Nepotem tuum Rex nunquam deinde videbis, nec vllam ab eo legationem audies. Idque sic euenit. Nam Rege *Sigismundo* ab Hungariæ finibus religionis prætextu longius ad *Gedanum* in Prussiam abeunte, nepos eius vna cum eodem *Trepca*, illa funestissima clade, quam à loco *Mohaciensem* vocant, est absorptus. Sed nunc ad *Moscovicos* redeo.

Basilio Ioannis de vxore ducenda deliberanti, consultantique, visum tandem fuit, ut potius subditi alicuius filiam, quam externam duceret: tum ut maximis parceret sumptibus, simul ne vxorem peregrinis moribus diuersaq; religione imbutam haberet. Huius autem consilii *Georgius* cognomento *Paruus*, principis & thesaurarius & consiliarius summus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam suam vxorem ducturum. Sed tandem publico de cōsilio, *Boiaronum* filiarum numero mille & quingentæ, cum in vnum locum conductæ essent, ut ex illis quam vellet eligeret: delectu Princeps habito, *Salomeam*, *Ioannis Sapur Boiaronis* filiam, contra *Georgii* opinionem in vxorem elegerat. Ex ea porro cum ad vnum & viginti annos liberos non suscepisset, sterilitate vxoris offensus eam eo anno quo nos *Moscoviam* veneramus, nimirum 1526. in monasterium quoddam in *Susdali* principatu intrusit: huic *Metropolitanus* in monasterio lachrymanti, eiulantiq; capillis primum abscissis, cum cucullam potrexisset, eam sibi iniici hæc adeo non patiebatur, ut apprehensam, in terramq; proiectam cucullam pedibus calcauerit: qua rei indignitate, *Ioannes Schygonæ*, vnus, ex primariis consiliariis, commotus, eam non solum acriter obiurgauit, sed flagello cæcidit, superaddens: Tunc voluntati Domini resistere audes: illiusq; iussa capeßere moraris? Hunc *Salomea* cum interrogaret, qua se autoritate caderet: mandato Domini, cum respondisset: animo illa tum fracto coram omnibus, quod cucullā inuita atq; coacta induat, protestatur, tantæq; iniuriæ sibi illatæ Deum ultorē inuocat. *Salomea* itaq; in monasterium

nafterium coniecta, cum Princeps *Helenam* filiam *Knes Basilii Lintzkii Cæci*, iamque vita defuncti, fratris, inquam, Ducis *Michaelis Lintzkii*, qui tum captiuus detinebatur, vxorem duxisset: continuo fama exoritur, *Salomeam* grauidam, propeq; partum esse. Rumorem confirmabant duæ matronæ, primorum consiliariorum, *Georgii parui thesaurarii*, & *Iacobi Mazur cubicularii*, vxores: aiebantq; sese ex ore ipsius *Salomeæ* audiuisse, ut quæ grauidam se, & prope partum esse fateretur. Quare audita, grauius commotus Princeps, vramq; à se repulit: alteram, *Georgii vxorem*, etiam verberibus affecit, quod tempestiuus de hac re ad se non retulisset. Mox ut rem compertam haberet, *Theodericum Rack consiliarium*, & Potat secretarium quendam, ad monasterium in quo detinebatur, mittit, illisque, ut veritatem rei diligenter inquireret, mandat. Quidam nobis tum *Moscoviarum* existentibus, sancte affirmabant, *Salomeam* filium *Georgium* nomine peperisse: nemini tamen infantem ostendere voluisse. Quin cognoscendæ veritatis gratia, quibusdam ad se missis, dicitur respondisse, indignos illos esse, quorum oculi infantem viderent: dum in Maiestatem suam veniret, matris iniuriam vlturum: quidam vero eam peperisse, constanter negabant. Ambigua itaq; de ea re est fama.

Basilii porro *Lintzkii* ex *Lithuania* profugi filiam, eum vxorem duxerit Princeps, duas causas, præterquam quod se ex ea liberos suscepturum sperabat, fuisse accepi: tum quod socrus genus suum duxisset ex familia *Petrovitz*, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat, Græcorumq; fidem sequebatur: tum quod *Michaellem Lintzkii*, singulari dexteritate ac rara quadam fortitudine virum, patrum liberi habituri essent. Habebat etenim Princeps duos germanos fratres superstitēs, *Georgium* & *Andream*: atque ideo si forte liberos ex aliqua alia vxore susceperet, eos fratribus viuētib. parum tutos fore in regni administratione putabat. *Michael* autem in gratiam recepto, libertateq; donato, filios ex *Helena* susceptos, autoritate patrum in maiore quiete futuros non dubitabat, de cuius liberatione nobis præsentibus tractabatur: quem etiam vinculis solutum, liberisque custodiis honeste mandatum, vidimus tandem libertate donatum, interq; ceteros *Knesos* testamento à Principe nominatum, tutorem deniq; nepotum suorum *Ioannis* & *Georgii* institutum fuisse. Sed postea Principe mortuo, cum viduam regium thorum continuo cum quodam *Boiarone* cognomento *Ovvezina* contaminantem, inq; mariti fratres vinculis constrictos sæuientem, crudeliusq; imperantem videret, eam, ut honestius & sanctius viueret, aliquoties sola pietate ac honestate adductus admonuerat: sed huius illa admonitionem adeo moleste impatenterque tulit, ut mox qua ratione è medio tolleretur, consilium quæreret: causaq; reperta, *Michaellem* aiunt continuo proditoris crimine fuisse insimulatum, atque in carceres rursus coniectum, misere tandem periisse: viduam quoq; non ita diu post veneno sublatam, *Ovvezina* vero adulterum in partes dissectum fuisse. Matre itaque è medio sublata, maior natus filius *Ioannes*, 1528. anno natus, in regno successit.

RELIGIO.

Russia ut cepit, ita in hunc vsque diem in fide Christi ritu Græco perseverat. Habuit *Metropolitanum*, quondam residentem in *Chiovvia*, dein in *Wolodimeria*, nunc vero in *Moscovia*. Post, cum *Metropolitæ* septimo quoque anno *Russiam Lithvvanorum imperio* subiectam inuiseret, exactisq; nummis inde redirent, hoc *Witoldus*, ne videlicet provinciarum suarum argento exhauriretur, ferre noluit. Conuocatis itaq; Episcopis proprium *Metropolitanum* constituit, qui nunc *Wilnæ*, metropoli *Lithvvanarum*, suam sedem habet: quæ et si Romanū ritū sequatur, plura tamen templa *Rhutenici*, quam *Romani* ritus in ea cernuntur. Ceterū *Metropolitæ Rhuteni* autoritatē suam à patriarcha *Constantinopolitano* habent. *Rhuteni* in Annalibus suis aperte gloriantur, ante *Wolodimerum* & *Olham*, terram *Russicæ* esse baptizatam & benedictam ab *Andrea Christi Apostolo*, quem ex Græcia ad ostia *Borysthenis* venisse ipsi affirmant: & aduerso flumine ad mōtes, ubi nunc *Chiovvia* est, nauigasse, atq; ibi omnē terram benedixisse & baptizasse:

crucem suam illic collocasse, prædixisseque magnam ibi Dei gratiam, multasque Ecclesias Christianorum futuras. Postinde usque ad fontes Borysthenis peruenisse in Wolok lacum magnum, & per fluuium Lowat descendisse in Ilmer lacum: unde per fluuium Wolchovv, qui ex eodem lacu fluit, Novvogardiam: inde fluuiio eodem in Ladoga lacum, & Heua flu. atque in mare usque quod ipsi Waretzkoiz appellant, nos Germanicum, inter Winlandiam & Livvoniā, Romam nauigando peruenisse. Postremo in Peloponneso propter Christum, ab Ago Antipatro crucifixum fuisse. Hæc Annales ipsorum.

Eligebantur quondam Metropolitæ, item Archiepiscopi, conuocatis omnibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & Prioribus monasteriorum. Inquirebatur vir sanctioris vitæ per monasteria & heremos, eligebaturque. Hunc vero Principem aiunt ad se certos conuocare solere, atque ex eorum numero vnum suo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæsaris Maximiliani Oratorem Moscoviz agerem, Bartholomæus Metropolita, vir sanctæ vitæ: cumque Princeps violasset iuramentum, per se & ipsum Metropolitam Duci Semelitz præstitum, & alia quædam designasset, quæ videbantur contra auctoritatem illius esse, accessit Principem, & inquit: Dum omnem auctoritatem tibi usurpas, ideo officio meo præesse non possum. Porrectoque sibi baculo suo, quem in modum crucis ferebat, officium resignat. Princeps baculum cum officio sine mora suscipit, atque pauperem catenis vinctum, continuo Bielogefero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in vinctulis fuisse: liberatum tamen post, priuatimque in monasterio reliquum vitæ exegisse. Huic Metropolita Daniel quidam xxx. fere annos natus, homo corpore robusto atque obæso, facie rubenti, successit: qui ne ventri magis quam ieiuniis, vigiliis, ac orationibus deditus videretur, quod actum publicum esset celebraturus, sulphuris fumo tum faciem, ut impalleceret, inficere, atque ita pallore imbutus, in publicum prodire solebat.

Sunt & alii duo Archiepiscopi in dominio Mosci, in Novvogardia, scilicet Magrici & Rostoff: item Episcopi Tvverensis, Resanensis, Smolensis, Permiz, Sudali, Columnæ, Czernigovvix, Sari. Hi omnes Metropolitæ Moscovitico subiecti sunt. Habent autem suos prouentus certos ex prædiis, & aliis extraordinariis, ut vocant, accidentalibus: castra autem, ciuitates, aut villam administrationem secularem (ut vocant) non habent: carnibus perpetuo abstinent. Abbates duos tantum in Moscovia esse reperi: Priores vero monasteriorum plurimos, qui omnes arbitrio ipsius Principis, cui nemo resistere audeat, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiusdam Varlami, Prioris Hutteniensis monasterii, anno 7034. instituti, literis, ex quibus capita rerum duntaxat excerpti, apparet. Principio fratres alicuius monasterii, Magno Duci supplicant, ut idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis instituat. Electus autem, priusquam confirmetur à Principe, cogitur se iuramento atque inscriptione obstringere, quod velit in eo monasterio iuxta sanctorum patrum constitutionem pie & sancte vivere: omnes Officiales iuxta maiorum consuetudinem, consentientibus etiam senioribus fratribus, assumere: singulis officiis fideles præficere, atque commodum monasterii diligenter procurare: de negotiis & rerum causis, cum tribus aut quatuor senioribus deliberare, factaque deliberatione, negotium ad totum Collegium fratrum referre, atque eorum communi sententia de rebus decernere, constituereque: non lautius priuatim vivere, sed in eadem mensa perpetuo esse, & communi cibo cum fratribus vii: omnes census & redditus annuos diligenter colligere, ac in thesaurum monasterii fideliter reponere. Hæc sub magna poena, quam sibi infligere Princeps potest, item priuatione officii, seruaturum se promittit. Obstringunt se iuramento quoque ipsi seniores fratres, prædicta omnia se seruaturum, ac Priori instituto fideliter & sedulo obtemperaturos.

Sacerdotes seculares ut plurimum consecrantur hi, qui diu apud Ecclesias tanquam diaconi seruiunt. In diaconum autem nemo consecratur, nisi coniugatus. Vnde plerunque & nuptias celebrare, & in gradum diaconatus simul ordinari solent. Si vero sponsa alicuius diaconi male audit, tum in diaconum, nisi integ-

græ fa-

græ famæ vxorem duxerit, non consecratur. Mortua coniuge, sacerdos à sacris obeundis prorsus suspenditur: si caste tamen viuit, officiis ac aliis rebus diuinis, cum cæteris Ecclesiæ ministris, choro tanquam minister interesse potest. Erat quidem antea consuetudo, ut vidui caste viuentes, sine reprehensione sacra peragerent. Sed nunc mos inualuit, ut nullus viduorum ad sacra facienda permittatur, nisi monasterium aliquod ingrediatur, iuxtaque regulam viuatur.

Quicumque sacerdos viduus, ad secundas nuptias, quod cuique liberum est, transierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus sacerdotum aut sacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere audeat, nisi diacono præfente.

Sacerdotes in Ecclesiis primum tenent locum. Et quicumque illorum contra religionem aut officium sacerdotale quauis ratione fecerit, iudicio spiritali subiicitur. Si vero furti aut ebrietatis accusatur, aut in aliud id genus vitii incidit, à seculari magistratu, ut vocant, punitur. Vidimus Moscoviz ebrios sacerdotes publice verberari: qui aliud nihil querebantur, quam sese à seculis, & non à Boiarones cæfos esse.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, sacerdotem in furto deprehensum, laqueo suffocari fecit: quam rem Metropolita grauiter ferens, ad Principem defert. Accersitus locum tenens, Principi respondit: Iuxta antiquum patriæ morem, furem, non sacerdotem se suspendisse: atque ita ille impune dimissus fuit.

Si sacerdos queritur coram laico iudice, se à quopiam laico esse cæsum, (offensiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, ad seculare iudicium spectant) tum iudex, si forte cognouerit hunc ab illo laceffitum, aut quauis iniuria prius affectum fuisse, sacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione curialium sustinentur, assignanturque illis domunculæ cum agris & pratis, unde victum suis aut famulorum manibus, instar vicinorum quaerunt. Pertenues habent oblationes: aliquando Ecclesiæ pecunia datur ad usuram, de centum decem, eamque sacerdoti porrigunt, ne suis illum alere sumptibus cogantur. Sunt etiam quidam, qui liberalitate Principum viuunt. Certe non multæ parochiæ reperiuntur, prædiis ac possessionibus dotatæ: exceptis episcopatibus, & quibusdam monasteriis. Nulla parochia, seu sacerdotium confertur cuiquam, nisi sacerdoti. In singulis autem templis vnicum tantum altare, & in dies singulos vnicum quoque sacrum faciendum putant. Rarissime templum reperitur sine sacerdote, qui ter in hebdomada tantum sacra peragere obstringitur.

Vestitum prope laicorum habent, extra piretum paruum & rotundum, quo rasuram tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres superimponentes: aut pileo oblongo ex castorum pilis, colore griseo vtuntur. Omnes, baculos quibus innituntur, deferunt, Possioch dictos.

Monasteriis præstant, ut diximus, Abbates & Priores: quorum hos Igumenos, illos vero Archimandritas vocant. Habent seuerissimas leges ac regulas: quæ tamen sensim labefactæ, iacent. Nullo solatii genere uti audent. Cithara, aut aliud musices instrumentum, si apud aliquem repertum fuerit, grauissime punitur. Carne perpetuo abstinent. Omnes, non solum Principis mandato, sed & singulis Boiaronibus à Principe missis parent. Interfui, cum prouisor meus à Priore quodam rem certam peteret: quam cum continuo non dedisset, verbera minabatur: quo audito, euestigio rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monasteriis in heretum se conferunt, ibique tuguriola faciunt, quæ aut soli, aut cum sociis incolunt: victum ex terra & arboribus querunt, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp etenim columna dicitur. Domunculas autem angustas, & in altum erectas, columnis sustinent.

Metropolita, Episcopi, & Archiepiscopi, quamuis carnibus perpetuo abstinent: tamen cum inuitant hospites laicos, aut sacerdotes, eo tempore quo carnibus vescuntur, habent hanc prærogatiuam, ut carnes illis in suo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitum est.

Mitras Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates nigras & rotundas ferunt: solus autem Episcopus Novvogradienſis albam bicornem, more noſtro fert.

Veſtes quotidianę Episcoporum ſunt, ſicut aliorum Monachorum: niſi quod aliquando ſericeas ferunt, & præfertim pallium nigrum, quod habet à pectore in vtramq; partem tres ſimbrias albas, inflexas inſtar riuuli fluentis: in ſignificationem, quod ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinę fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculum, quo innituntur, quem gentilitè Poſſoch appellant, in modum crucis. Episcopus Novvogradienſis album fert pallium. Cęterum Episcopi duntaxat circa res diuinas, ac ipſam religionem pie procurandam ac promouendam ſunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus adminiſtranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter ſanctos venerantur: alios vero, qui poſt illud ſchiſma fuerunt, execrantur, tanquam eos, qui ab Apoſtolorum ſanctorumq; patrum, & ſeptem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquam hæreticos & ſchiſmaticos appellant: eosdemq; maiori odio proſequuntur, quam ipſos Mahumetanos. Dicunt enim, ſeptimo generali Concilio concluſum eſſe, vt ea, quę in præcedentibus conſtituta ac determinata erant, in poſterum quoq; firma, rata, & perpetua eſſent: nec vnquam poſthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, ſub pœna anathematis: & hoc ſeuereſſime ſeruant. Erat quidam Metropolitanus Ruſſiæ, qui ad inſtantiam Eugenii Papę Synodum acceſſerat, vbi & Eccleſiæ erant vniti: reuerſus in patriam capitur, omnibus bonis ſpoliatur, atque in carceres conicitur: ex quibus tandem euasit.

Inter nos & illos fidei diuerſitatem eſſe, licet ex literarum exemplo cognoscere, quas Iohannes Metropolita Ruſſiæ ad Archiepiſcopum, vt ipſi dicunt, Romanum, dederat, vt ſequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatiſſe. Apoſtolica ſede ac vocatione digniſſe, qui ex remotis reſpicis ad humilitatem & paupertatem noſtram, & aliſ dilectionis foues nos, & ſalutas nos ſicuti tuos ex charitate, & interrogas ſpecialiter de noſtra fide vera & orthodoxa: de qua etiam audiens, vt nobis beatitudinis tuę Episcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper ſaluto te, honorando caput tuum, & deoſculando manus tuas & brachia. Siſ lætus, & à ſuprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, cuiſ ſpiritualibus & nobis, ordinem bonum. Neſcio vnde exortę ſunt hæreſes, de vera ſalutis & redemptionis via: & mirari ſatis non poſſum, quis Diabolorum tam malus ac inuidus, tam veritati inimicus, ac mutę beneuolentię aduerſarius fuerit, qui fraternam noſtram charitatem à tota Chriſtiana congregatione alienauit, dicens, nos non eſſe Chriſtianos. Nos proſecto, Chriſtianos vos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Chriſtianam non ſeruētis, & in multis diuerſi ſitis: id quod ex ſeptem magnis Synodis oſtendam, in quibus fides orthodoxa & Chriſtiana inſtituta eſt, ac prorsus confirmata, in quibus etiam tanquam ſeptem columnis ſapientia Dei domum ſibi edificauit. In his præterea ſeptem Synodis, omnes Papę digni ſunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiſcum ſentiebant. In prima autem Synodo erat Sylueſter Papa, in ſecunda Damatus, in tertia Cœleſtinus, in quarta beatiſſimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in ſexta Oaphanius, vir honorandus, & in ſacris Scripturis doctus: in ſeptima S. Papa Adrianus, qui miſit primus Petrum Episcopum & Abbatem monaſterii ſanctę Sabę: vnde poſtea exortę ſunt diſſenſiones inter nos & vos, quę pullularunt præcipue in antiqua Rana. Sunt proſecto mala multa, quę à vobis contra leges diuinas ac ſtatuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam ſcribemus. Primum de ieiunio ſabbathi, contra legem obſeruato: ſecundo de ieiunio magno, in quo ſeptimanam abſcinditis, & carnes comeditis, ac propter carniū voracitatem homines ad vos allicitis. Item, qui ſacerdotes ſecundum legem ducunt vxores, illos vos reicitis. Item, qui à præbyteris in baptiſmate inuncti ſunt, illos vos iam denuo inungitis, dicentes, illa ſimplicibus ſacerdotibus facere non licere, ſed

ſed ſolis Episcopis. Item de azymis malis, quę manifeſte Iudaicum ſeruitium ſeu cultum indicant. Et quod eſt caput omnium malorum, vt quę confirmata ſunt per S. Synodos, ea vos cœpiſtis permutare & peruertere, dicentes de Spiritu ſancto, quod non tantum à patre, ſed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Conſtantinopolitanum, fratrem ſuum Spiritualem, referre, & omnē diligentiam adhibere deberet, vt aliquando tollerentur iſti errores, & vt vnanimis eſſemus in concordia ſpirituali: ſicut dicit ſanctus Paulus, informans nos: Oro vos fratres propter nomen Domini I E S U C H R I S T I, vt idem ſentiat, & dicatis, & non ſit inter vos diſcordia, & ſitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De iſtis ſex exceſſibus, quantum poruimus, ad vos ſcripſimus: deinceps & de aliis ſcribemus charitati tuę. Si enim ita res ſe habet, ſicuti audiuiſmus, agnoſces ipſe nobiſcum, transgredi per vos Canones ſanctorum Apoſtolorum, & inſtituta magnarum ſeptem Synodorum, in quibus erant omnes veſtri primi Patriarchę, & concorditer dicebant, quod verbum veſtrum eſſet vanum. Et quod manifeſte erretis, nunc palam redarguam. In primis de ieiunio ſabbathi, videtis quę de iſto ſancti Apoſtoli docuerunt, quorum doctrinam habetis: & maxime beatus Papa Clemens, primus poſt ſanctum Petrum Apoſtolum, ita ſcribit ex ſtatutis Apoſtolorum, vt eſt in Canone LXXIII. de ſabbatho dicens: Si Eccleſiaſticus inuentus fuerit, qui die Dominico vel ſabbatho ieiunaret, præter ſabbathum magnum, degradetur: ſi autem ſecularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Eccleſia ſeiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod vos corrumpitis. Eſt Iacobitarum & Armeniorum hæreſis, qui lacte & ouis in ſancto ieiunio magno vtuntur. Quis enim verus Chriſtianus audeſ ita facere & cogitare? Legite Canones ſextę magnę Synodi, in qua Oaphanius Papa veſter ea prohibet. Nos proſecto, cum reſciueramus, in Armenia, & aliis quibſdam locis, ouis & caſeo in magno ieiunio veſci, noſtris illico mandauimus, vt ab eiusmodi cibo atque omni imolo dæmoniorum abſtinerent: à quibus ſi quis non abſtineret, ab Eccleſia ſepararetur: ſi ſacerdos, à ſacris ſuſpenderetur. Tertius præterea maximus eſt error & peccatum, de coniugio ſacerdotum, quod ab illis, qui vxores habent, ſumere corpus Domini renuitis: cum ſancta Synodus, quę fuit in Gangra, ſcribat in quarto Canone: Qui ſpernit ſacerdotem ſecundum legem vxorem habentem, & dicit, quod non liceat ex manibus eius accipere ſacramentum, ſit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus vel ſacerdos dimittens propriam vxorem, priuetur ſacerdotio. Quartum peccatum erat inunctio ſeu confirmatio. Nonne ubiq; dicitur in Synodis: Conſiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum? Si ergo eſt vnum baptiſma, erit & vnum chriſma, & virtus eadem tam Episcopis, quam ſacerdotibus. Quintus eſt error de azymis: qui quidem error eſt principium & radix totius hæreſis, ſicuti demonſtrabo: & quanquam neceſſe eſſet huc multas adducere ſcripturas, tamen id alias faciam, & in præſentiarum hoc tantum dicam: Quia azymi à Iudæis ſunt in memoriam liberationis eorum, & fugę ex Aegypto: nos autem ſemel Chriſtiani ſumus, nunquam in labore Aegyptiorum fuiſmus, & huiusmodi Iudæorum de ſabbatho, azymis, & circumciſione obſervationes, nobis obmittendas eſſe mandatum eſt. Et ſi aliquis ſequatur vnum ex illis, ſicuti dicit ſanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apoſtolo dicente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, ſanctificauit, fregit, & dedit ſanctis diſcipulis, dicens: Accipite, & manducate, &c. Conſidera quid dico: non dixit, Dominus accipiens azyma, ſed panem. Quod illo tempore nec azymi erant, nec Paſcha fiebat, nec Dominus tunc comedebat Paſcha Iudæorum, vt daret azyma Apoſtoliſ, probabile eſt per hoc, quod Iudæorum Paſcha ſtando ſit & comeditur: quod in Chriſti cœna non fiebat, vt Scriptura dicit, Recumbentibus eis cum duodecim. Item, Et diſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in cœna. Nam quod ipſe dixit, Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducate vobiſcum: Iudæorum Paſcha non intelligit, quod ante ſemper comedebat cum ipſis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemorationem, neceſſitatem faciendi,

tanquam Iudæorum Pascha esset, imponit: neque azyma illis, sed panem dat, cum dicit, Ecce panis, quem ego do vobis. Similiter ad Iudam: Cui ego dabo panem intingens in sal, ipse est traditurus me. Si autem dicitis istam rationem, quod nos celebramus in azymis, quia nulla est terrestreitas vel commixtio in diuinis: cur diuinitatis obliti estis, & sequimini ritum Iudæorum, ambulantes in hæresi ipsius Iuliani, Machumeti, & Apollinaris Laodicensis, & Pauli Syrii Samosatensis, & Eutychii, & Diaferii, aliorumque qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hæretici, diabolicoque spiritu repleti? Sextus denique error est, de Spiritu sancto. Quomodo enim dicitis, Credo in Deum patrem & filium, & Spiritum sanctum, qui à patre & filio procedit? Mirabile est profecto, & horrendum dictum: quod audetis fidem 10 peruertere: cum ab initio per vniuersum orbem, in omnibus Christianorum Ecclesiis constanter canatur: Credo in Spiritum sanctum, & Dominum viuificantem, & à patre procedentem, qui cum patre & filio simul adoratur & glorificatur. Quare igitur vos non dicitis, sicuti alii Christiani omnes: sed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apostolus dicat: Si quis annunciauerit vobis, præter ea, quæ vobis diximus, anathema sit. Vtinam vos non incurra- tis istam maledictionem. Difficile est enim, & horrendum, Dei scripturam, compositam per sanctos, permutare & peruertere. Nescitis quam maximus sit error. Nam duas virtutes, duas voluntates, & duo principia de sancto Spiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæresi Machidoniz conformes estis: quod absit. Oro, & me inclino ad sanctos pedes tuos, ut ab huiusmodi erroribus, qui inter vos sunt, cesses, & maxime ab azymis abstineas. Volui etiam aliquid scribere de suffocatis & immundis animalibus, & de monachis edentibus carnes: sed de his postea (si Deus voluerit) scribam. Parce autem, propter maximam charitatem, quod de his rebus ad te scripsi. An autem sunt facienda illa, quæ sunt, interroga scripturas, & inuenies. Rogo te Domine, ut scribas ad Dominum nostrum patriarcham Constantinopolitanum, & ad sanctos Metropolitæ, qui verbum vitæ in se habent, & sicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim potest, ut Deus per illos super huiusmodi erroribus inquirat, emendet & constituat. Deinde si tibi videbitur, mihi minimo inter alios omnes, rescribas. Saluto te ego Metropolita Rus- 30 siæ, & alios omnes tibi subiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Episcopi, Monachi, & Reges, magni homines. Charitas Spiritus sancti sit tecum, & cum omnibus tuis, Amen.

S E Q V V N T V R C A N O N E S C V I V S

*dam Ioannie Metropolita, qui dicitur Propheta, quos rapim,
ut potui adsequi, adiungere volui.*

PVeri in necessitate absque sacerdote baptisuntur. Animalia, volucres ab auibus vel feris laceræ, non comedantur: qui vero comederint, aut in azymis celebrauerint, vel in septuagesima carne vñ fuerint, vel animantium sanguinem vo- 40 rauerint, corrigantur.

Aues, animalia suffocata, non comedantur.

Rhuteni cum Romanis in necessitate comedant, celebrent autem minime.

Rhuteni omnes Romanos non recte baptisatos, quia in aquam toti non sunt immerfi, ad veram fidem conuertant: quibus conuersis, non statim Eucharistia, sicuti nec Tartari, aliisve à fide sua diuersis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, super quibus consecrationes fiunt, non comburantur: sed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, sepeliantur.

Si in loco sacro domum exædificaueris, locus ubi erat altare, vacuus relin- 50 quatur.

Maritus monasterium ingressus, si eius vxor alteri nupserit, in sacerdotem consecratur.

Principis filia, ei qui communionem in azymis, & cibis vititur immundis, non in matrimonium locetur.

Sacerdo-

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus vescuntur, pellibus, fermalia ferant.

Non confessi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptiis chorearum tempore non interfint.

Sacerdos si sciens, personam iam tertio expectentem matrimonium coniunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari volens, ieiunare non valentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore vxore, alteram duxerit, vel vxor alteri nupserit, ad 10 communionem, nisi ad matrimonium redierit, non admittatur.

Nullus alienæ fidei vendatur.

Sciens cum Romanis comedens, orationibus mundis mundetur.

Vxor sacerdotis ab infidelibus capta redimatur: & in matrimonium, quia vim passa est, reassumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiscentes, communionem non priuentur: sed ad eandem, iniunctis quibusdam pro penitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monasterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non nisi publice in Ecclesiis contrahatur.

S E Q V V N T V R Q V A E S T I O N E S C Y R I L L I C V I V S

iusdam, ad Episcopum Niphantem Nouogardiensem.

Quid si homo post communionem, ex nimia cibi aut potus repletionem euomuerit? **R**ESPON. Quadraginta diebus ieiunando peniteat. Si non ob repletionem, verum ex nausea, xx. diebus: si vero alia leui ex causa, minus. Sacerdos tale quiddam committens, xl. diebus à diuinis & abstineat, & ieiunet: si alia leui ex causa, per septimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte abstineat. Si autem tertia aut quarta post communionem die euomuerit, agat penitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomuerit, centum & viginti diebus peniteat: si vero in 30 infirmitate euomuerit, tribus diebus: vomitum vero igni comburatur, & centum Psalmos dicat: si autem canis vomitum deuoraret, centum diebus ieiunet.

Si vasa terrea vel lignea immunda fuerint, quid faciendum? **R.** Orationibus mundis mudentur.

Quid pro anima defuncti faciendum? Det grismam vnam pro quinq; Missis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos vero habeat vinum proprium.

Quid si monacho infirmo, Seraphica veste induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? **R.** Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid si Latinus Rhutenico ritu initiari voluerit? **R.** Intret Ecclesiam nonam stram vii. diebus: nouum illi imponatur nomen, singulis diebus quatuor orationes eo præsentate dicantur deuote: abluat se deinde in balneo; septem diebus carnibus & lactariis abstineat, octaua die lotus ingrediatur Ecclesiam. Super quo quatuor illæ orationes dicantur, mundis vestibus induatur, corona seu sertum super caput illi imponatur, chrismate inungatur, cereus illi in manus detur: dum Missa peragitur, communicetur, proque nouo Christiano habeatur.

An aues, pisces, vel alia terrestria animalia, festis diebus interficere liceat? **R.** Die Dominico, quia dies festus est, homo in Ecclesiam eat: humanis vero necessitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada palmarum consecratum, per totum annum seruari liceat? **R.** Seruetur in vase mundo: sacerdos vero id infirmo porrigens, parum vini addat.

An aquam vino addere liceat, communicando infirmum? **R.** Sufficit vinum tantum.

An infirmis demoniacis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? **R.** O- 50 ra illorum tantum Sacramento tangantur.

C

An sacerdoti habenti vxorem in puerperio, quemadmodum super laicorum fit vxoribus, orationes dicere liceat? R. Non: nam ea in Græcia non seruatur consuetudo, nisi alius non inueniatur sacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piscibus non vescantur: laici vero eadem die deosculantes S. Crucem carnes edere possunt, nisi forte in diem Veneris aut Mercurii inciderit.

An sacerdoti noctu cum vxore concubenti, mane Ecclesiam ingredi licet? R. Lauet prius eam partem, quæ sub vmbilico est, Ecclesiam ingrediatur, Euangelium legat ad altare vero accedere, vel celebrare prohibeatur. Volens autem sacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunæ cum vxore concubere, & sic deinceps. 10

An vxorem non habenti, Eucharistia porrigenda? R. Dummodo per integram Quadragesimam cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli post baptismum communicandi? R. In templo, dum sacra peraguntur, aut vespertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore vtendum? R. Dominicis & sabbathis diebus, piscibus: aliis vero lkhri, hoc est, piscium intestinis. In maiori hebdomada, Monachi mel edant, & bibant kvvas, id est, aquam acetosam.

In consecratione Kuthie, cerei quot sunt incendendi? R. Pro animabus duo, tres vero pro salute viuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici cocti: quarta vero de 20 pis, fabis, & cicere, pariter coctis, condiatur melle & zaccaro. Adhibeantur etiā, si habentur, alii fructus. Kuthia autem hac, peractis exequiis, in Ecclesia vtantur.

Quando Bulgari, Polovvci, & Czudi baptizandi? R. Si quadraginta diebus ante ieiunent, & orationes mundæ super illos dicantur: si vero Slauus fuerit, octo tantum diebus ieiunet. Baptizans autem puerum, manicas bene succingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptismatis in veste aliquid remaneat. Puerpera quoque à partu quadraginta diebus templum non ingrediatur.

An mulier post menstrua comunicanda? R. Non communicetur, nisi prius sit lota.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R. In locum vbi mulier peperit, 30 nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia immunda vasa diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus esse prius mundandam.

An post occasum Solis sepeliendum? R. Occaso iam Sole, nemo sepeliatur: est enim hæc mortuorum corona, videre Solem antequam sepeliantur. Plurimum autem meretur, qui ossa mortuorum & imagines antiquas condit.

An liceat marito circa festum Paschæ sumere Eucharistiam? R. Si cum vxore per quadragesimam non concubuerit. Item qui dentibus die Paschæ ouum attingit, aut ex cuius gingiua sanguis manauerit, eadē die à communionē absteineat.

An liceat marito, proxima post communionem nocte cum vxore concubere? R. Licet: diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, si deprauati ingenii 40 conceperit puerum vxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas sacerdoti, vt pro eis oret.

Si forte lacerata papyrus, quæ aliquid sacrarum literarum continebat, in terram projecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius vaccæ, eodem die quo vitulum edidit, vti? R. Non, quia est sanguine mixtum: post biduum autem licebit.

Quando potest aliquis à sacris suspendi? R. Sacerdos tempore ieiunii scemina alicuius amore flagrans, in quo os eius linguam insertans, semen denique genitale libidine inflammatus spargens, à diuinis per integrum annum abstineat: si vero ante sacerdotium tale quid commiserit, in sacerdotem non consecratur. Laicus 50 vero eiusmodi peccata ac flagitia designans, eo anno non communicetur.

An sit initiandus sacris is, ex quo aliqua vno duntaxat concubitu concepit? R. Raro concipiunt ex primo coitu: decies autem si congressus fuerit, non consecratur. Præterea qui virgini stuprum obtulit, aut vxorem suam vitiatam primo concubitu animaduertit, in sacerdotem pariter non consecratur.

Diur-

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit? R. Perpetuo ab Eucharistia, nisi iam animam agens, abstineat.

Licebitne cuiuspiam in vita pro animæ suæ salute exequias mortuorum obire? R. Licet.

An coniunx coniugem, in perficienda pœnitentia iuuare potest? R. Non potest, tanquam frater fratrem.

An sacerdos ea die, qua mortuum sepeliuit, & deosculatus est, obire sacra debeat? R. Non debet.

An puerpera deploratæ valetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex eo loco, vbi enixa est, asportata, ac lota fuerit.

An liceat rem habere cum vxore eo loci, vbi sunt imagines sanctorum? R. Accedens ad vxorem, nonne deponis crucem de collo? similiter nec in habitatione coram imaginibus, nisi bene reclusæ & opertæ fuerint, coire licebit.

An liceat illico à prandio, vel cœna, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius dormire, an orare?

Potestne sacerdos sine sacerdotali habitu accedere ægrotum, ei que porrigere Sacramentum? R. potest.

Quomodo ducendæ vxores? R. Volens vxorem ducere, quadraginta aut minus octo diebus se ab aliis mulieribus contineat.

An mulieri, quæ facit abortum, pœnitendum? R. Mulier non casu aliquo, sed temulenta, faciens abortum, pœniteat. Item, quæ viro suo aquam, qua ipsa se lauit, ad bibendum, vt se amet, dederit, sex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius vaccæ, qua cum homo miscuit corpus, vtendum? R. Omnes, præter excessorem, vti possunt.

An mulier consilio vetularum, quo concipiat, vtatur? R. Mulieres, antiquarum vetularum consilio, herbis, vt concipiant, vtentes, & non potius sacerdotes, qui eas orationibus suis iuuent, accedentes, sex hebdomadis pœniteant, atque sacerdoti tres griffnas numerent. Grauidam autem temulentus si læserit, ita vt abortum faciat, medio anno pœniteat. Obstetrices quoque octo diebus ab æde sacra 30 abstineant, dum orationibus mudentur.

BAPTISMVS.

Baptizantur hoc modo. Nato infante, mox accersitus sacerdos, ante ianuam habitationis, in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, pueroque nomen imponit. Dein xl. communiter die, si forte puer ægroter, deferretur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chrismate, quod consecratum est in hebdomada magna: inungitur denique myrrha, vt ipsi dicunt. Aqua vero baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuo post baptismum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptizantur infantes, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obesseret; neque vnquam aqua tepida, nisi pueris infirmis, vtuntur. Susceptores ex voluntate parentum assumuntur: & quoties præeunte certis verbis sacerdote, Diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abscondit, eosque ceræ etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent sal, neque saluam cum puluere.

SECVITVR BVLLA ALEXANDRI PAPAE,
ex qua Baptismus Rhutenorum abunde constat.

Alexander Episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Altitudo diuini consilii, quod humana ratio nequit comprehendere, ex sua 50 immensæ bonitatis essentia, aliud semper ad salutem humani generis pullulans, tempore congruo, secreto mysterio, quod ipse Deus nouit, opportuno, producit & manifestat: vt cognoscant homines, ex suis meritis, tanquam ab ipsis, nihil proficere posse, sed eorum salutem & omne donum gratiæ ab ipso summo Deo & patre luminum prouenire. Sane non sine grandi & spiritali mentis nostre lætitia accepimus, quod nonnulli Rhuteni in ducatu Lithuaniz, & alii ritu Græco viuen-

res, fidem tamen Christianam alias profitentes, qui Wilnensem ac Chiovvien-
sem, Lutzeorensem, & Mednicensem civitates & dioeceses, ac alia loca eiusdem
ducatus inhabitant, sancto Spiritu cooperante illustrati, nonnullos errores, quos
hactenus, ritu & more Græcorum viuentes, obseruauerunt, penitus ab eorum men-
tibus & cordibus abdicare, & unitatem fidei Catholicæ & Latinæ Romanæ Ec-
clesiæ amplecti, & secundum ritum eiusdem Latinæ & Romanæ Ecclesiæ vivere
desiderant & proponunt. Sed quia more Græcorum, scilicet in tertia persona bap-
tismi fuerunt, & nonnulli asserunt eos de nouo baptisari debere, prædicti qui ritu
Græco hactenus vixerunt, & adhuc viuunt, tanquam antea rite baptisati, tenuerunt
& recusant de nouo baptismum suscipere. Nos igitur, qui ex commissio nobis desu-
per, licet insufficientibus meritis, officio pastoralis, cupimus singulas oues nobis
commissas ad verum ouile Christi perducere, ut fiat ex illis vnus pastor, & vnus
ouile, & ne sancta catholica Ecclesia diuersa & deformia membra à capite discre-
pantia, sed conformia habeat, attendentes quod per felicis recordationis Euge-
nium Papam I V. prædecessorem nostrum, in concilio per eum Florentiæ cele-
brato, & in quo Græci atq; Armeni, vna cum Romana Ecclesia sentientes inter-
fuerunt, definitum fuit, formam huius sacramenti Baptismi existere, Ego te ba-
ptizo in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, amen: ac etiam per illa verba, Ba-
ptizetur talis seruus Iesu Christi, in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti: vel, ba-
ptizetur talis seruus Iesu Christi, in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti: verum per-
fici baptismus: quoniam eius principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit
S. Trinitas: instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si
exponitur actus, qui per ipsum exercetur ministerium, eius S. Trinitatis inuoca-
tione efficitur sacramentum: & propterea huiusmodi sacramenti, sic in tertia per-
sona collati, reiteratione necessariam non existere: habita etiam super hoc cū fra-
tribus nostris deliberatione matura, auctoritate Apostolica, nobis & aliis Roma-
nis Pontificibus ab ipso Iesu Domino nostro per B. Petrum (cui & successoribus
eius Apostolatus, ministerii dispensatione commisit) tradita, tenore præsentium de-
cernimus atq; declaramus, omnes & singulos sic in 3. persona baptizatos, volentes
à ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & S. Romanæ Ecclesiæ venire, simplici-
ter & sine alia contradictione, aut etiam obligatione, vel coactione, quod iterum
rebaptizentur: etiam cum intentione, quod alias ritus per orientales Ecclesias ser-
uari soliti, hæreticam prauitatem non concernent, obseruari possint: facta prius ta-
men per eos omnium errorum, rituum Græcorum, à Latina & Romana Ecclesia, &
illius ritus ac sanctis institutionibus deuiantium, abiuratione, admittēdos fore: ex-
hortādo etiam per viscera misericordie Dei nostri, omnes & singulos, qui prædi-
cto modo baptizati sunt, & ritu Græco viuunt, ut abnegata omnium errorum, quæ se-
cundum morem & ritum Græcorum hactenus obseruauerunt, quicq; ab immaculata &
sancta Catholica, Latina & Romana Ecclesia, & illius sanctorum patrum institutioni-
bus approbatis deuiant, velint eidē Catholicæ Ecclesiæ, illiusq; salubribus docu-
mentis, pro animarum suarum salute & veri Dei cognitione adherere: & ne eorum
sanctum propositum à quouis retardari possit, modo venerabili fratri nostro Epi-
scopo Wilnensi, in virtute sanctæ obedientie committimus & mandamus, quate-
nus omnes & singulos sic baptizatos, & ad unitatem præfatæ Latinæ Ecclesiæ ve-
nire, & errores prædictos abiurare volētes, ad præfatæ Latinæ Ecclesiæ unitatem,
errorum huiusmodi abiurationem per se vel per alium, seu etiam alios seculares
Prælatos, ecclesiasticos seu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obser-
uantie professores, doctos & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit commit-
tendum, recipiat & admittat: ac tam sibi quam illi, aut illis, cui vel quibus, quoties
expedierit, id duxerit committendum, singulos præfatos, sic inueniētes, ab excof-
sibus, propter obseruationē huiusmodi errorum, ac hæreticam prauitatem inde pro-
ueniente, nec non excommunicationis sententia, aliisq; cēsuris & pœnis ecclesiasti-
cis, quos quomodolibet propter ea incurrerent, dicta Apostolica auctoritate absol-
uēdi, ac eis pro modo culpæ poenitentiam salutarē iniungēdi, aliisq; in præmissis ne-
cessaria faciendi, plenā & liberā licentiam & facultatē concedimus per præsentem,
Verum

Verum quia forsitan difficile foret, præsentem nostras literas ad singula loca, ubi o-
pus fuerit, referre: volumus & eadem auctoritate Apostolica decernimus, quod
earundem literarum transsumptum, manu alicuius notarii publici subscripto, &
sigillo præfati Wilnensis seu alterius alicuius Episcopi, vel prælati ecclesiastici mu-
nito, eadem fides prorsus adhibeatur in iudicio & extra, & alias vbi libet, ubi fuerit
exhibitum vel ostensum, sicut ipsis literis originalibus adhiberetur, si forent exhi-
bitæ vel ostensæ, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis,
cæterisq; contrariis quibuscunq;. Nulli ergo omnino homini liceat hæc paginam
nostræ constitutionis, declarationis, exhortationis, commissionis, mandati, con-
cessionis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis
autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum
Petri & Pauli Apostolorum eius, se noverit incursum. Datum Romæ, apud
S. Petrum: Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo primo, de-
cimo Kal. Septemb. Pontificatus nostri anno nono.

CONFESSIO.

Confessionem quamvis ex constitutione habent, vulgus tamen eam Princi-
pum opus esse, & præcipue ad nobiles dominos & præstantiores viros perti-
nere existimat. Constitentur circa Paschatis festum, magna cordis contritione ac
veneratione. Stat confessor, vna cum confitente, in medio templo, vultu conuerso
ad imaginem quandam, ad hoc constitutam. Finita dein confessione, poenitentia-
que iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipsam imaginem subinde sese inclināt,
signoq; crucis frontem pectusq; signant: magno deniq; gemitu clamant, IESU
CHRISTE fili Dei, miserere nostri. Nam hæc communis illorum est oratio. Qui-
busdam pro poenitentia ieiunia, nonnullis certæ quædam preces (Domini-
cam etenim orationem per paucos sciunt) iniunguntur: quosdam, qui grauius ali-
quid commiserint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aqua in Epiphania Do-
mini hauriunt, eamq; consecratam per totum annum in templo, pro mundandis
& abluendis grauioribus peccatis seruant. Item peccatum die Sabbatho commi-
sum, leuius iudicant, minusq; poenitentia pro eo iniungunt. Sunt complures & le-
uissimæ causæ, propter quas in templum non admittuntur: solent tamen exclusi
plerumq; portis & fenestris templi astare, atq; inde non minus videre & audire sa-
cra, quam si in templo fuissent.

Is qui concubuerit cum vxore sua, & post constitutum tempus se non ablu-
erit, ea die ingredi templum non audeat.

COMMUNIO.

Communicant sub vtraq; specie, miscentes panem vino, seu corpus sanguine.
Sumit sacerdos cochleari ex calice portiunculam, porrigitq; communicanti.
Quotiescunque aliquis in anno voluerit, modo confessus fuerit, sumere corpus
Domini potest: alioqui tempus constitutum ad festum Paschatis habent. Pueris
septem annorum porrigit sacramentum, dicuntque, tum hominem peccare. Si
puer infirmus fuerit, aut forte animam agere cœperit, ut de pane sumere non pos-
sit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicandum, nō nisi dum
sacrum sit, consecratur: pro infirmis autem consecratur die Iouis in maiori heb-
domada, & conseruatur per totum annum. Cæterum cum fuerit necesse, accipit
inde portiunculam, quam vino imponit, & bene humectatam porrigit ægrotis,
dein parum aquæ tepidæ addit.

Nullus monachorum, nec sacerdotum, horas Canonicas, ut vocant, orat, ni-
si habeat imaginem præsentem: quam etiam nemo, nisi magna veneratione, at-
tingit. Qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quā omnes
prætereuntes, aperto capite, cruce se signantes, inclinando, plurimum veneran-
tur. Libros Euangelii non nisi in locis honestis, tanquam rem sacram reponunt:
neque manibus tangunt, nisi prius cruce se monierint, & capite aperto inclinatos
que honorem exhibuerint: post, summa cum veneratione in manus sumunt. Pa-

nem quoque, antequam verbis consuetis more nostro consecratus fuerit, circumlatum per Ecclesiam, conceptis verbis venerantur & adorant.

FESTI DIES.

Festos dies viri præstantiores, peractis sacris epulis, ebrietate & vestitu eleganti venerantur: vulgus, domestici ac serui plerunque laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere dominorum esse. Cives & mechanici, diuinis interfunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quam bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam vulgo & plebi ceruicæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solennioribus diebus, ut puta Natalis Domini, feriis Paschæ, Pentecostes, & aliis quibusdam, potare illis permixtum est: quibus sane non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinere.

Trinitatis festum celebrant die Lunæ, In feriis Pentecostes. In octaua vero Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi more nostro non venerantur.

Iurando ac blasphemando, raro nomen Dei usurpant. Cum autem iurant, per osculum crucis dicta vel promissa firman. Blasphemæ eorum, Hungarorum more, commutes sunt, Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextra sic faciunt, ut frontem primum, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quod si quis aliter ducat manum, eum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

PURGATORIUM.

Purgatorium nullum credunt: sed dicunt, unicuique vita defuncto, secundum meritum suum esse locum: piis quidem lucidum, cum angelis placidis: impiis autem obscurum, & cæca caligine obductum, cum angelis terribilibus destinatum esse, in quo extremum expectant iudicium. Ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ gratiam Dei, semper petunt extremum iudicium: alii contra. Neque animam à corpore separatam, poenis obnoxiam esse putant. Nam cum anima in corpore se contaminauerit, cum corpore esse expiandam. Quod autem pro defunctis funebre sacrum faciunt, credunt, eo posse tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queant. Aqua benedicta nemo se aspergit, nisi à sacerdote aspergatur. Cœmeteria pro sepeliendis corporibus non consecrant: aiunt enim, corporibus inunctis & consecratis, terram ipsam, non corpora terra, consecrati.

DIVORVM CVETVS.

Nicolaum Barensem inter sanctos in primis venerantur, de quo eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum vnicuique, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kyfalerzki, vir magnus & strenuus, in quodam conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi cursu assequi non posset, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequeretur, nullum miraculum facies: si vero me alienum à tua fide, ab illius persecutione incolumem seruaueris, tum magnum erit nomen tuum: aiunt Michaelis equum restitisse, Tartarumque elapsam. Tartarum quoque deinceps Nicolae ob incolumitatem suam, in singulos vitæ suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse: totidemque mensuras Michaeli pariter in memoriam liberationis suæ, adiuncta etiam honoraria veste ex pellibus Madauricis, misisse.

IEIUNIUM.

Ieiunant in Quadragesima septem perpetuas septimanas. Prima lactariis vititur, quam Syrna, quasi caseacea appellant: sequentibus vero septimanis omnes (extra peregrin-

peregrinantes) etiam piscibus abstinent. Sunt qui diebus Dominicis & Sabbato cibum sumunt, reliquis diebus ab omni cibo abstineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, cibum sumunt, reliquis tribus quoque abstineant. Reperiuntur etiam plurimi, qui diebus Lunæ, Mercurii & Veneris, panis frusto cum aqua sumpto contenti sunt. Reliqua per annum ieiunia non ita stricte observant: ieiunant autem post octauam Pentecostes, quæ illis est dies omnium Sanctorum, usque ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde habent ieiunium Divæ Virginis, à prima Augusti usque ad Assumptionem Mariæ. Item ieiunium Philippi, sex septimanis in adventu Domini, & dicitur Philippi: quod initium eius ieiunii contingit festum Philippi, secundum eorum Calendarium. Si denique festum Petri & Pauli, item Assumptionis, incidit in diem Mercurii, aut Veneris, tum nec ea die carnibus vescuntur. Nullius sancti vigiliam ieiunio veneratur, præter decollationem S. Ioannis, quam xxix. Augusti quotannis observant. Si denique in maiori ieiunio quadragesimæ aliquis solennis dies, ut Annunciationis Mariæ, incidit, eo piscibus vituntur. Monachis autem multo graviora & molestiora ieiunia imposita sunt, quos Kuvas, hoc est potu acetoso, & aqua cum fermento mixta, contentos esse oportet. Sacerdotibus quoque aqua mulsa & ceruicia eo tempore sunt prohibita: licet nunc omnes leges ac statuta diffuant, vitenturque. Porro extra tempus ieiunii, die Sabbato vescuntur carnibus, Mercurii vero abstinent.

Doctores quos sequuntur, sunt: Basilii magnus, Gregorius, & Ioannes Chrysostomus: quem dicunt Slatauza, id est aureum os. Cōcionatoribus carent. Satis esse putant, interfuisse Sacris, ac Evangelii, Epistolarum, aliorumque doctorum verba, quæ vernacula lingua recitat Sacrificus, audiuisse: ad hoc, quod varias opiniones ac hæreses, quæ ex concionibus plerunque oriuntur, sese effugere credunt, festos dies proximæ septimanæ die Dominico annunciat, publicamque confessionem recitant. Principem porro ipsum quicquid credere aut opinari vident, id rectum, omnibusque sequendum statuunt.

Accepimus Moscoviæ, patriarcham Cōstantinopolitanum ad petitionem ipsius Mosci, misisse quendam monachum Maximilianum nomine, ut omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum fecisset, multisque & gravissimis erroribus animadversis, coram Principe pronunciasse, eum plane esse schismaticum, qui Romanum aut Gregæum non sequatur ritum: hæc inquam ubi dixisset, non multo post (et si eum summa prosequeretur Princeps benevolentia) dicitur evanuisse, ac multorum opinione submersum esse. Agebatur tertius annus, dum nos Moscoviæ essemus, quādo Marcus Græcus mercator quidem ex Capha, hoc idem dixisse ferebatur: captumque pariter (licet pro eo tum Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) sublatus è medio fuisse. Georgius Græcus cognomento Parvus, Thesaurarius, Cancellarius, supremusque cōsiliarius Principis, cum eandem causam quoque foueret, defenderetque, ab omnibus cōtinuo officiis remotus, gratiaque Principis deciderat. Sed enim eius opera carere Princeps cum haudquamque posset, rursus in gratiam receptus, sed diuerso erat officio præfectus. fuit enim vir singulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moscoviam venerat: quem tantopere Princeps venerabatur, ut ægrotum semel cum ad se vocasset, primi nominis aliquot suis cōsiliariis demādauerat, ut illum in vehiculo sedentem, in suam habitationem usque ferret. Sed cum in aulam esset aduectus, ac tot tamque altis gradibus portari se recusaret, depositusque vehiculo, paulatim ad Principem ascenderet, hunc Princeps cum forte videret, stomachari graviter cepit, inque lectica collocatum ad se deferri iussit. tandem communicatis cum eo cōsiliis, negotioque confecto, in lectica virum per gradus deferendum iuber, semperque deinceps sursum ac deorsum portandum mandavit.

Religiosorum præcipua cura existit, ut quoslibet homines ad fidem suā perducant. Monachi heremitæ bonā iam olim idololatrarum partē, diu multumque apud illos verbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiamnum ad varias regiones Septentrionem versus & Orientem sitas, quo non

nisi maximis laboribus, famæ ac vitæ periculo perueniunt, neque inde aliquid commodi sperant, nec petunt: qui in hoc vnicum spectant, ut rem gratam Deo facerent, & animas multorum de viro errore abductas (mortem aliquando doctrinam Christi confirmantes) in viam rectam reuocare, ac eos Christo lucrificare queant.

Est etiam in Moscovia præcipuum monasterium S. Trinitatis, quod xxi. miliaribus Ger. Occidentem versus à Moscovia ciuitate distat, vbi S. Sergius sepultus, multa miracula edere dicitur, admirabilique gentium ac populorum concursu pietateque celebratur. Eo Princeps ipse sæpe, vulgus vero quotannis certis diebus cõfluit, monasteriique liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi esse, in qua certi cibi, & ut plurimum olus coquitur. Fit autem, ut siue pauci, siue multi eo venerint, semper tamen cibi tantum remaneat, quo eius monasterii familia saturetur; adeo ut nihil vnquam desit, neque superfluat.

Gloriantur Mosci, se solos vere Christianos esse: nos vero damnant, tanquam desertores primitiæ Ecclesiæ, & veterum sanctarum cõstitutionum. Quod si quis nostræ religionis homo vltro ad Moscos transit, aut etiam inuito domino ad eos profugit, quasi discendæ & complectendæ religionis eorum causa, eum negant dimitti, aut etiam repetenti domino reddi oportere: quod mihi etiam singulari quodam casu est compertum, quem huc inferendum putavi. Ciuis quidam Cracouiensis primarius, mihi in Moscouiam cuncti commendarat, & pene inuito tradiderat, quendam ex honesta Bethmanorum familia natum, nomine Erasmus, adolescentem non indoctum: potationi tamen usque adeo deditum, ut nonnunquam usque ad insaniam inebriaretur: meque frequentis sua ingurgitatione quandoque coegeret, ut ei compedes iniiciendos curarem. Itaque erroris sui conscientia victus, associatis sibi Moscis tribus, & auriga meo Polono, nocte quadam à Moscouia vrbe aufugit: & Occa fluuio tranato, versus Asoph iter intendit. Quo comperto, Princeps continuo suos veredarios, quos illi Gonecz vocant, quoquo versum dimisit, ut ex fuga retraherentur. Hi cum in excubitores, qui aduersus continuas Tartarorum incursiones illis in locis dispositi sunt, incidissent, & exposito eis hoc casu effecissent, ut ipsi quoque ad perquirendos fugitivos obequirarent: in hominem obuium incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret quinq; equites, qui eum rectum iter ad Asoph sibi monstrare coegissent. Itaque excubitores vestigiis illorum insistentes, cum noctu ignem, quem incenderant, essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernoctandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt, eosque longius propellunt. Cum igitur expectatus auriga meus, equos longius digressos reducere vellet, ex herbis in eum profiliunt: eique mortem, si vel minimam edat vocem, minantur, atque ita vinctum tenent. Cumque rursum equos longius propellerent, eosque vnus & alter & tertius reducere vellet, prout modo omnes ordine ex insidiis capiuntur, vno Erasmo excepto: qui se, cum in eum irruerent, stricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigæ nomen) inelamavit. At cum is se captum & vinctum esse respondisset, abiecta framea, Erasmus: Nec ego, inquit, vobis captis, liber esse, aut vivere volo. atque ita sese dedit, cum ab Asoph bidui itinere abessent. Captiuis reductis, cum petissem à Principe, ut mihi mei restituerentur: respondit, Non licere cuiquam reddere hominem, qui ad Moscos percipiendæ veræ religionis causa (quam, ut dictum est, se solos tenere prædicant) accessit. Aurigam tamen mihi mox restituit. Sed cum Erasmus reddere recusaret, dixi dispensatori nobis adiuncto, quem illi Priistauum vocant, male de principe sensuros & locuturos homines, si Oratoribus famulos suos adimat. Ne vero vel Princeps, vel ego culpari possemus, rogavi ut eum in cõspectum consiliariorum suorum nobis præsentibus, venire permitteret, ut illius voluntas ab ipso met intelligeretur. Hoc vbi assentiente Principe factum esset, percontabar Erasmus, an apud principem religionis ergo manere vellet? Cum annuisset, ego ei: Si, inquam, lectum tibi bene straueris, bene decubes. Post Lithvanus quidam, qui se familiæ Comitis Nugatolis adiunxerat, cum eum à proposito dehortatus esset, hoc ab eo responsum tulit, quod meam seueritatem timeat. Ibi cum Lithvanus ei dixisset, Num redire vellet, si cū Comes in familiam suam recipere-

reciperet assensit. Relata itaque ad Comitem res, cum idem ex me quæsisset, an consentirem? respondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipse effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atque acciderat, interpretarentur.

Porro ad Moscos raro cõfugere solent, nisi quibus alibi viuendi locus & securitas non est. Qualis fuit nostris temporibus Seuerinus Nordvved, Regis Daniæ Christiæni præfectus maris, homo quidem militaris, sed quoduis negotium in nomine dæmonis auspicari solitus: de quo multa audiui, quæ prudens prætereo. Is cum Regem ob suam immanitatem Holmiæ, quæ caput Regni Suetiæ est, vernaculaque ipsorum lingua Stokholm appellatur, incolis suis exorsum esse, suaque sponte Daniæ regno cessisse videret, munitum quendam locum in Gotlandia insula (quæ duodecim miliaribus Germanicis patet) occupauit, ex qua mare Balthicum diu infestabat, nemini parcens, æque amicos ac hostes spoliabat. Tandem, vbi contra se, tanquam communem quandam pestem omnes timeret, nullumque locum in quo ab insidiis tutus esse posset, videret: assumpto certo prædonum numero ad Principem Moscouiæ confugit, venitque certis nauibus in fluuium Narua, ad arcem Mosci Ivvanovgorod. Inde terrestri itinere Moscoviam, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæsaris autem Caroli Quinti intercessione dimissus, in obsidione Florentiæ Italiæ ciuitatis, in eius seruitio globo ferreo traiectus occubuit.

DE DECIMIS.

Volodimerus mysteriis viuifici lauacri, Anno 6496. initiatus, decimas vna cum Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas instituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, senes, aduenas, captiuos atque pauperes sepeliendos: iuuandos etiam eos, qui numerosam haberent sobolem, quibusue bona igni absumpta essent, ad subleuandam denique miserorum omnium inopiam, Monasteriorum pauperumque Ecclesias, & in primis propter defunctorum & viuorum refrigerium. Idem Volodimerus potestati & iurisdictioni Spiritualium subiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, & totum statum clericorum: monachos, moniales, & eas quæ proscura ad Sacra conficiunt, quas Proscurnicas vocant: item vxores filiosque Sacerdotum, medicos, viduas, obsterices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, quiue manumissi essent pro alicuius animæ salute: ministros denique singulos monasteriorum & hospitalium, & qui monachorum vestes conficiunt. Quicquid itaque inter prædictas personas simulcatis seu discordiæ exoritur, Episcopus ipse tanquam competens iudex, decernere & constituere potest. Si vero inter laicos & hos, aliquid controuersiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proscurnicæ sunt mulieres iam effete, quæ amplius menses non patiuntur: & quæ panem ad sacrificandum, qui proscura dicitur, cõquunt.

Episcopi etiam diuortia, tam inter Knefos quam Boiarones, atque omnes seculares qui concubinas fouent, constituere debent. Item ad Episcopalem iurisdictionem pertinent, si quando vxor marito non obsequatur, si quispiam in adulterio seu fornicatione deprehensus fuerit, si vxorem consanguineam duxerit, si cõiunx coniugi quippiam mali machinetur. Item diuinationes, incantationes, venena, cõtentiones propter hæresim vel fornicationem susceptas: aut si filius parietes, sororesue acerbius increpauerit, læseritue. Præterea Sodomitas, sacrilegos, mortuorum spoliatores, & qui ad incantandum de imaginibus Sanctorum, aut statua Crucis quicquid auulserint: qui canem, aut aliud aliquod animal immundum in eadem sacrâ duxerint, aut comederint, punire. Ad hæc singulas rerum mensuras ordinare, statuereque debent. Nemo autem miretur, si prædicta Canonibus istis atque traditionibus diuersa reperiantur. Sunt enim non tam vetustate ipsa, alia quædam in locis aliis mutata, quam pecuniæ studio pleraque deprauata, vitiaque.

Princeps si quando Metropolitam conuiuio accipit, solet ei primū in accubitu locum, absentibus fratribus suis deferre. In funebri sacro, cum Metropolita atque Episcopos inuitauerit, eis ipse ab initio prandii cibum potumque porrigit:

dein fratrem suum, vel principem aliquem virum, qui vices suas ad prandii vsque finem suppleat, constituit.

Cæremonias illorum, quibus solenni tempore in templis vruntur, vt videt, equidem impetraueram. Atq; ita vtroque legationis meæ tēpore in festo Assumptionis Mariæ, xv. videlicet die Augusti, cum maius templum in arce frondibus arborum stratum, ingressus fuisset, vidi Principem ad dextram portę, qua ingressus erat, ad parietem aperto capite stantem, Posochq; baculo (vt vocant) innitentem, ante se quendam Colpaack dextra tenentem: Consiliarios vero ad columnas templi, quo loci & nos deducti eramus, stantes. In medio templi, super tabulato, Metropolita solenniter vestitus, miramq; rotundam superne imaginibus Sancto-¹⁹rum, inferne vero hermetinis pellibus ornatam gestans, stabat, Posochq; baculo (quemadmodum Princeps) innitebatur, atq; mox cantantibus aliis, ipse cum ministris suis orabat. dein chorum versus procedens, in læuam contra nostrum murem conuersus, per minorem portam egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atque Diaconis: ex quibus vnus in patena, super capite, panem iam ad sacrificandum præparatum, portabat: alter vero, coopertum calicem: cæteri promiscue, sancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi circumstantis acclamatione ac veneratione ferebant. Quidam porro ex circumstantibus acclamabant, Domine miserere. alii fronte terram, more patrio, tangebant, flebantque. Varia deniq; veneratione ac cultu circumlata signa vulgus prosequabatur. Post finito circuiu, per mediam chori portam ingressis, Sacrum, seu summum (vt vocant) officium ceptum est fieri. Cæterum totum Sacrum, seu Missa, gentili ac vernacula lingua apud illos peragi solet, Epistola præterea, Euangelium pro tempore, quo magis à populo percipiuntur, extra chorum, populo astanti clara voce recitantur. In priore mea legatione, eodem festo die, vltra centum homines in fossa arcis laborantes vidi: quod feriari non nisi Principes & Boiari, vt infra dicemus, solent.

R A T I O C O N T R A H E N D I

Matrimonium.

In honestum ac turpe est adolescenti, ambire puellam, vt sibi in matrimonium locetur. Patris est, iuuenem alloqui, vt ducat filiam suam. In hac autem verba plerunque proloqui solent: Cum mihi sit filia, vellem equidem te mihi generum. Ad quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita videtur, conueniam parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein si parentes & proximi assensu fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filię dotis nomine dare velit, tractant. Mox dote cõstituta, nuptiis dies præscribitur. Interea temporis sponsus ab edibus sponsę vsque adeo arceatur, vt si forte petierit, eam saltem vt videret, tum parentes respondere solent: Cognosce ex aliis qualis sit, quæ eam norunt. certe nisi sponsalia prius maximis pœnis firmata fuerint, ita vt sponsus non possit, etiam si vellet, sine⁴⁰ graui pœna, eam repudiare, alias non datur illi accessus. Dotis nomine dantur plerunque; equi, vestes, framea, pecora, serui, & similia. Inuitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, seu donaria sponsę mittunt, quæ singula sponsus diligenter notata reponit. Finitis nuptiis, deprompta rursus ordine conspicit: atq; ex iis, si quæ placent, sibi que vsui futura videntur, ea mittit ad forum, iubetq; singula ab his qui rebus precia imponunt, æstimari: reliqua omnia & singula, singulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ seruauit, in anni spacio iuxta ætimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis valoris compesat. Porro si aliquis donum suum pluris fecerit, tum sponsus ad iuratos æstimatores cõtinue recurrit, illumq; horum ætimationi standum esse cogit. Item si sponsus post elapsum annum non⁵⁰ satis fecerit, aut munus acceptum nõ restituerit, tum in duplo satisfacere tenetur. Deniq; si alicuius donum iuratis æstimandum dare neglexerit, ex voluntate atq; arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem vulgus ipsum in omni liberalitate, seu donationis genere obseruare solet.

Matrimonium ita contrahunt, vt quartum gradum consanguinitatis aut affinita-

finitatis non contingant. Hæreticum putant, germanos fratres germanas ducere sorores. Item, nemo sui affinis sororem ducere in vxorem audet. Obseruant etiã seuerissime, ne hi matrimonio implicentur, inter quos spiritualis cognatio baptismatis intercessit. Si quis alteram vxorem ducit, fitq; bigamus, concedunt id quidem, sed vix legitimum matrimonium esse putant. Tertiã vxorem ducere, sine graui causã non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuiquam, nec etiam Christianum esse iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudiij: id tamen maxime celat, quod contra religionem ac statuta esse sciunt. Principẽ ipsum Salomeam vxorem, propter sterilitatem repudiatam, in monasterium intrussisse, atq; Helenam filiam Knes Basilij Lynski duxisse, paulo ante diximus. Ante aliquot annos etiam quidam dux Basilij Bielski ex Lithuania in Moscoviam profugerat: eius vxorem iuuenem, & quam paulo ante duxerat, cum amici diutius apud se detinerent, (putabant enim illum amore ac desiderio adolescentulę rursus rediturum) Bielski causam vxoris absentis in consilium Metropolitę refert, communicatoq; consilio Metropolita inquit: Quando non tua, sed vxoris potius, atq; adeo cognatorum culpa fit, vt cum ea esse tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq; ab ea absoluiam. Qua re audita, mox aliam ex principum Resanenſium progenie natam duxit, ex qua etiam filios suscepit, quos nunc in magna apud Principem autoritate vidimus.

²⁰ Adulterium non appellant, nisi quis alterius vxorem habuerit. Tepidus est vt plurimum coniugatorum amor, præsertim nobilium & Principum virorum: eo quod puellas nunquam ante visas ducunt: ac seruitiis Principis occupati, deserre eas coguntur, aliena interim turpiq; libidine sese contaminantes.

Mulierum conditio miserima est. Nullam enim honestam credunt, nisi domi conclusa viuat, adeoq; custodiatur, vt nusquam prodeat. Parum inquam pudicam existimant, si ab alienis externisue conspiciatur. Domi autem conclusę, nent duntaxat, & filatrahunt: nihil prorsus iuris aut negotij in ædibus habent. Omnes labores domestici seruorum opera fiunt. Quicquid mulierum manibus suffocatur, siue gallina, siue aliud aliquod animalium, id abhorrent tanquam impurum. Qui vero pauperiores sunt, eorum vxores domesticos labores obeunt, & coquunt. Cæterum cum viris absentibus forte, & seruis, gallinas iugulare volunt, stant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prætereuntesq; viros, vt ipsi interficiant, plurimum rogant.

Rarissime in templa, rarius etiam ad amicorum colloquia, nisi senes admodum sint, omniq; suspicione careant, admittuntur. Certis tamen & festiuis diebus animi gratia concedunt vxoribus ac filiabus, vt in pratis amœnissimis conueniant, vbi super quadam rota instar Fortunę insidentes, alternatim sursum ac deorsum mouentur: aut alioqui fune appendunt, quo suspensę ac insidentes, hinc inde impulsę feruntur, mouenturque: aut denique quibusdam & certis cantilenis, manibus plaudentes se oblectant, choreas prorsus nullas ducunt. Est Moscovitę quidã Alemanus faber ferrarius, cognomẽto Iordanus, qui duxerat vxorẽ Rhutenã. ea cũ apud maritũ aliquandiu esset, hunc ex occasione quadam amice sic alloquitur: Cur me, coniunx charissime, nõ amas? Respondet maritus: Ego vero te vehementer amo. Nondũ, inquit, signa habeo amoris. Querebat igitur maritus, qualia signa veller: Cui vxor: Nunquã, ait, me verberasti. Mihi sane verbera, inquit maritus, non videbantur signa amoris: sed tamen nec hac parte deero. Atq; ita nõ multo post crudelissime eam verberauit: fastusque mihi est, longe maiore amore se à sua vxore posthac obseruatum fuisse, quam rem sæpius exercuit: nobisq; tum Moscovitę existentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit.

⁵⁰ Omnes se Principis chlopos, id est seruos fatentur. Itẽ præstantiores, ex maiore parte emptos aut captos seruos habent: quos autem liberos in seruitio nutriunt, iis non est liberum quolibet tempore discedere. Si aliquis citra voluntatem domini abit, nemo eum assumit. Si dominus bonum ac commodum famulũ non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neq; posthac alios famulos assequi potest.

Gens illa magis seruitute, quam libertate gaudet. Nam morituri ut plurimum certos seruos manumittunt: qui se tamen continuo aliis dominis, pecunia accepta, in seruitutem vendicant. Si pater filium, ut mos est, vendit, & is quocunque tandem modo liber factus, aut manumissus fuerit, pater hunc rursus atque iterum iure patris potestatis vendere potest. Post quartam autem venditionem, nil iuris amplius in filium habet. Ultimo supplicio solus Princeps seruos, & alios afficere potest.

Princeps altero, aut tertio quoque anno per prouincias delectu habito, filios Boiaronum conscribit: ut numerum illorum, & quot quisque equos ac seruitores habeat, cognoscat. Dein singulis stipendia proponit, ut supra dictum est. Qui vero per facultates rei familiaris possunt, stipendio militat. Raro illis datur quies: nam aut bellum infert Lithuanis, aut Livonienibus, aut Suetensibus, aut Tartaris Casanensibus, aut si nullum bellum gerit, praesidia tamen in singulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Praecopensium eruptiones ac depredationes, viginti millia hominum imponere solet. Solet etiam quotannis ex suis prouinciis ordine quosdam vocare, qui Moscoviae sibi omnia ac quolibet praestant officia. Belli autem tempore, non annuis ex ordine & alternis officiis inferuire, sed omnes & singuli, tam stipendiarii, quam gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, castratos, soleis carentes, leuissima frena: tum ephippia in eum usum accommodata, ut se in omnes partes nullo negotio vertere, arcumque intendere queant. Pedibus usque adeo attractis ipsidentes equo, ut nullum hastae aut teli paulo vehementiorem ictum sustinere queant. Calcaribus paucissimi, flagello plerique utuntur, quod semper minimo digito dextrae inhaeret, ut id quoties opus sit, apprehendant, & utantur: rursus si ad arma deuentum fuerit, proiectum est manu pendeat.

Communia arma sunt, arcus, telum, securis, & baculus, instar cestus, qui Rhutenice Kesteni, Polonice Bassalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores utuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in vaginis adeo reconditos habent, ut vix supremam capuli partem attingere, aut necessitate cogente apprehendere possint. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato utuntur, quod digito sinistro annectunt, ut arcum apprehendere, eoque retento uti possint. Porro quanquam simul & eodem tempore manibus teneant frenum, arcum, frameam, telum & flagellum, istis tamen scire & sine villo impedimento norunt uti.

Nonnulli ex praestantioribus, lorica, thorace astitre ceu ex quibusdam squamis concinnato, & armillis: paucissimi autem crista, instar pyramidis in summitate exornata, utuntur.

Sunt qui habent vestem bombycis lana suffertam, ad sustinendos quoscunque ictus. Lanceis quoque utuntur.

Peditatu vero & tormentis in conflictu nunquam vsi sunt. Etenim quicquid agunt, siue adoriuntur, siue insequuntur, siue fugiunt hostem, id repente & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormenta subsequi possunt.

Modernus tamen Princeps Basilius, cum Rex Praecopensis nepotem suum in Casanense regnum induxisset, & in reditu iuxta Moscoviam tredecim millibus passuum castrametatus esset, anno insequenti circa Occam fluvium castra posuerat: atque peditatu tum primum & tormentis vsus est, fortasse ut potentiam suam ostentaret: aut maculam susceptam priori anno, ex turpissima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus sub aceruo foeni delituisse, deleteret: aut denique Regem, quem ditionem suam rursus inuasurum putabat, a finibus suis arceret. Certe nobis praesentibus habuit ex Lithuanis, variaque hominum colluie, mille & quingentos fere pedites.

Hostem primo impetu audacissime aggrediuntur, nec diu perseverant: ac si inuicere vellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raro vi aut impressione actiore expugnare, sed longa magis obsidione,

dione, homines fame aut prodicione ad deditiorem adigere solent. Quanquam Basilius Smolentzko ciuitatem ad motis tormētis, quae partim ex Moscovia secum adduxerat, partim ibi in obsidione fuderat, oppugnabat, quassabatque: nihil tamen effecerat. Obsederat & Casan magna militum vi, ad motis pariter tormentis, quae secundo fluuio eo portauerat: sed tum quoque usque adeo nihil effecerat, ut dum arx incensa funditus conflagraret, atque ex integro rursus edificaretur: ne nudum quidem collem interim miles ascendere, occupareue ausus fuerit.

Habet Princeps nunc fusores tormentarios Alemanos & Italos, qui praeter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiusmodi & nostri Principes utuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quod omnia in celeritate posita habent, neque sciunt, neque possunt uti.

Omitto etiam, quod tormentorum discrimē, seu, ut verius dicam, usum ignorare videntur. Nesciunt, inquam, quando vel maioribus, quibus muri demoliuntur: vel minoribus, quibus acies impetusque hostium distrumpitur, uti debeant. Id quod cum alias saepe, tum maxime eo tempore accidit, quum Tartari Moscoviam iamiam oppugnaturi ferebantur: tum enim Locumtenens tanquam in re subitanea maius tormentum sub portam castrorum, ridente bombardario Germanico, collocandum iusserat: cum id tamen vix tridui spacio eo deduci potuisset, ad hanc semel distaxat exoneratum testudinem & portam dissipasset.

Magna est hominum, ut in aliis negotiis, ita in bello gerendo, diuersitas ac varietas. Moscus enim quamprimum fugam arripit, nullam salutem cogitat, praeter eam quam fuga habere potest: affecutus, seu apprehensus ab hoste, nec se defendit, nec veniam precatur.

Tartarus vero deiectus ex equo, spoliatus omnibus armis, grauissime etiam vulneratus, manibus, pedibus, dentibus, quoad & quacunque potest ratione, ad extremum usque spiritum se defendere solet.

Thureus, dum videt se omni auxilio ac spe elabendi destitutum, supplex veniam petit, armis abiectis, ac iunctas ad ligandum manus victori porrigit, speratque captiuitate vitam se impetraturum.

Castris collocandis amplissimum locum eligunt, ubi praestantiores tentoria erigunt: alii vero ex arbutis veluti arcum in terram figunt, penulisque tegunt, quo ephippia, arcus, & id genus alia recondant, seque ab imbre defendant. Equos ad pascua pellunt, quorum causa tam late disiuncta tentoria habent: quae nec curru, nec fossa, nec alio quouis impedimento muniunt: nisi forte locus natura sit, aut syluis, aut fluminibus, paludibusue munitus.

Possent forte cuiuspiam mirum videri, quod se & suos tam exiguo stipendio, & tam diu, ut supra dixi, sustineant: ideo illorum parsimonia & frugalitatem paucis aperiam. qui habet sex, aut aliquando plures equos, ex iis vno tanquam baiulo, siue clitelario, qui vitae necessaria portet, utitur. In primis habet miliū contritū in sacculo, longitudine duorum aut trium palmorum: deinde suillae carnis salae libras octo, aut decem. habet & sal in sacculo: & si diues est, mixturā pipere. Praeterea unusquisque secū fert securim, fomitem, lebetes, aut ollam cupreā, ut si aliquo forte deueniat, ubi nihil fructuum, alii, caprae, aut carnis ferinae reperiat, tū ignem accendit, ollamque aqua replet, in qua coctae plenae milii, sale addito, iniicit, coquitque: eo cibo dominus & serui contenti viuunt. Porro, si dominus nimium famelicus fuerit, totū absomit: itaque serui aliquando ad totum biduum aut triduum egregie ieiunant. Ad haec, si dominus vult lautius epulari, tum addit paruam porciunculam carnis suillae. Hoc non loquor de praestantioribus, sed mediocri conditionis hominibus. Duces exercitus, & alii militum praefecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui sumpto bono prandio, interdum post ad biduum, aut triduum cibo abstinent.

Item cum habent fructus, aut aliū, aut capras, tum facile aliis omnibus carere possunt. Ingressuri praedium, plus spei ponunt in multitudine, & quantis copiis hostem adorianur, quam robore militum, ac instructo quam probe exercitu: feliciusque eminus, quam cominus pugnant: atque ideo hostem circumuenire, & à tergo adoriri, praecipue student.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes vna tubas inflant, intonantque: mitum tum ac iusitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Musicæ, quod gentili lingua Szurna appellant. Eo si quando vtuntur, tum vna hora, plus minus, sine vlla respiratione, seu aeris attractione quodam modo canunt. Buccas autem primum aere implere solent: dein naribus spiritum identidem attrahere edocti, tuba vocem absque intermissione edere dicuntur.

Omnes vestitu, seu corporis cultu simili vtuntur. tunicas oblongas sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorū fere more, gestant: in quibus Christiani nodulos, quibus pectus constringitur in dextro: Tartari vero haud dissimili vestitu vtentes, sinistro latere habent. Ocreas fere rubeas, easque breuiiores, vt quæ genua non attingant, soleasque ferreis clauiculis munitas gestant. Indusia omnes fere variis coloribus circa collum exornata habent: eaque monilibus seu globulis argenteis, aut cupreis deauratis, additisque ornaenti causa vnionibus, constringunt.

Ventrem nequaquam, sed femora cingunt atque adeo puberenus, quo magis promineat venter, cingulū demittunt. Quia & nunc Itali & Hispani, imo & Germani ita assueuerunt.

Adolescentes & pueri pariter festiuis diebus, sed in ciuitate loco atque celebri, vnde videri & exaudiri à pluribus queant, conuenire solent. quibusdam autem sibilis seu signo dato, conuocantur: conuocati illico concurrunt, manusque conferunt. certamen pugnis ineunt, mox pedibus promiscue ac magno impetu faciem, guttur, pectus, ventrem, genitalia quatunt: aut quacunque ratione possunt, alios alii inter se de victoria concertantes prosternunt, adeo vt sæpe inde exanimati asportentur. Porro quicumque plures vincit, diutius in arena durat, fortissimeque verbera tolerat, is præ cæteris laudatur, victorque celebris habetur. Hoc certaminis genus institutum est, vt assuescant adolescentes verbera ferre, ictusque quoscunque tolerare.

Iustitiam strenue exercent in prædones: quibus comprehensis, calcanea primum frangere, dein in biduum aut triduum vsque, dum intumescant, quiescere: post, fracta iam ac intumefacta, rursus motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitiosos, ad confitenda latrocinia, sociosque scelerum indicandos, vtuntur. Cæterum si in quaestionem vocatus, supplicio dignus fuerit repertus, suspenditur. Alio genere pœnæ fontes raro puniuntur, nisi quid immanius commiserint.

Furta raro capitali pœna, imo homicidia raro, nisi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui vero furem in furto deprehendit, & occidit, impune id facere potest: ea tamen conditione, si occisum in aulam Principis detulerit, & rem vt acta est exposuerit.

Cum brutis congregantes, ne illi quidem ultimo afficiuntur supplicio.

Pauci ex præfectis habent auctoritatem, vltimum supplicium irrogandi. Ex subditis nemo aliquem torquere audeat. Plerique malefactorum Moscoviam, seu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali autem tempore vt plurimum in fontes animaduertunt: æstiuo enim, bellicis negotiis impediuntur.

SECVNTVR ORDINATIONES A IOANNE

Basilii Magno Duce, Anno mundi 7006. factæ.

QVVM reus fuerit in vnum rublum condemnatus, soluat iudici altinos duos, Notario octo dengas. Si vero partes redeunt in gratiam, priusquam in locum duelli venerint, non minus iudici & Notario soluant, ac si iudicium factū fuisset. Si venerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelsnick duntaxat decernere possunt, ibique forte in gratiam redierint, soluant iudici, vt supra, Ocolniko L. dengas, Nedelsnico similiter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & vnam dengam: Si vero venerint ad duellum, & alter victus fuerit, tum iudici reus quantum ab eo postuletur, soluat, Ocolniko det poltinam & arma victi, Scribæ

Scribæ L. dengas, Nedelsnico poltinam & quatuor altinos. Si vero duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam vel furtum, tunc accusator si vicerit, ab reo accipiat, quod petiit, Ocolniko detur poltinam & arma victi, Scribæ L. dengæ, Nedelsnico poltinam, Vestono (est autem Veston, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicumque victus reliqui habuerit, vendatur, iudicibusque detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorum suorum, proditores castri, sacrilegi, plagiarii, item qui res in alterius domum claculum inferunt, eademque furto sibi ablatas dicunt, quos Podmerzchek vocant, præterea qui incendio homines affligunt, quique manifesti malefactores fuerint, vltimo supplicio afficiuntur.

Qui primum furti conuictus fuerit, nisi forte sacrilegii aut plagii accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædendus, & pœna pecuniaria à iudice mulcandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit vnde accusatori aut iudici satisfaciat, morte plectatur.

Si alioqui fur conuictus, non habeat, vnde accusatori satisfacere posset, cæsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis vir iureiurando affirmer, illū antea quoque furti conuictum, aut furti causa cuiuspiam reconciliatum fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, vt supra.

Si aliquis vilis conditionis, aut suspectæ vitæ, furti insimuletur, vocetur in quaestionem. Si vero furti conuinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad vltiorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione vnus rubli soluantur iudici nouem dengæ: Secretario, qui sigillum habet, altinum vnum: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent auctoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alteram partem in aliquot rublis condemnent, dein decretum ad iudices ordinarios mittant. quod si iustum ac equitati consonum illis videretur, tū de singulis rublis, singuli altini iudici, Secretario vero LXXI. dengæ soluantur.

Quicumque alterum furti, spoliū seu homicidii accusare vult, Moscoviam proficiscitur, petique vt talis in ius vocetur. Datur illi Nedelsnick, qui reo diem dicit, eundemque Moscoviam perducit. Reus porro in iudicio constitutus, plerunque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis stare velint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secundum iustitiam & consuetudinem. Si contra reum attestantur, tum reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit: dicens: Peto mihi decerni iuramentum, meque iustitiæ diuinæ permitto, petoque campum & duellum. Atque illis ita, iuxta patriæ consuetudinem, duellum decernitur.

Vterque quemuis alium, suo loco ad duellum constituere, armis item uterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Communiter autem loriceas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas, galeam, lanceam, securim & ferrum quoddam in manu, instar pugionis, in vtraque tamen extremitate acutum habent: quo altera manu ita expedite vtuntur, vt in quolibet congressu non impediatur, neque manu cadat. eo autem in pedestri certamine plerunque vtuntur.

Certamen primum ineunt lancea, dein aliis vtuntur armis: cum multis annis Mosci cum externis aut Germanis, aut Polonis, aut Lithvvanis certantes, plerunque succubissent. Nouissime autem cum Lithvvanus quidam XXVI. annos natus, cum quodam Mosco, qui plusquam XX. duellis victor euaserat, congressus, occisus esset: Princeps indignatus, illum vt videret, continuo accersiri iubet. quo viso, in terram expulit, & statuit, ne in posterum vlli externo duellum contra suos decerneretur. Mosci plurimis ac diuersis armis se onerant verius, quam armant: externi autem consilio magis quam armis recti, congregiuntur. Cauent in primis,

ne manus conferant: quod Moscos plurimum brachiis lacertisq; valere sciunt, sola industria ac agilitate illos tandem lassos vincere solent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis sui spectatores: sed prorsus inermes, exceptis sudibus, quibus interdum vtuntur. Etenim si alteri horum videtur iniuria aliqua fieri, tum ad propulsandam eius iniuriam fautores ipsius accurrunt, mox etiam alterius: atq; ita vtrinque certamen spectantibus exoritur iucundum. agitur enim res capillis, pugnis, sudibusq; praeustis.

Vnius nobilis testimonium plus valet, quam multorum vilis conditionis hominum. Procuratores rarissime admittuntur, quisq; causam suam exponit. Princeps, quamquam severissimus sit, nihilominus tamen omnis iustitia, & palam fere, venalis est. Audiui quendam consiliarium, qui iudiciis praeerat, fuisse deprehensum, quod ab vtraque partium in quadam causa munera accepisset: & pro altero, qui plus dederat, iudicasset. quod factum, ad Principem delatus, non negabat: illum, pro quo iudicasset, hominem dicebat diuitem, honesto loco, atq; ideo magis huic quam illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamvis Princeps sententiam reuocasset, ridens tamen, illum impune dimisit. Fortasse tantae auaritiae ac improbitatis causa est ipsa egestas, qua suos cum sciat Princeps oppressos, ad illorum facinora atq; improbitatem, quasi impunitate proposita, conuiet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, sed ad ipsos consiliarios tantum, & quidem difficilimus.

Ocolnick personam Praetoris, seu Iudicis à Principe constituti sustinet. alias supremus consiliarius, qui semper apud Principem versatur, eo nomine vocatur. Nedelsnick, est commune quoddam eorum officium, qui homines in ius vocant, malefactores capiunt, carceribusque coercent. atque hi Nobilium numero continentur.

Coloni sex dies in septimana domino suo laborant, septimus vero dies privato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & à dominis suis attributos agros, & prata ex quibus viuunt: reliqua omnia sunt dominorum. Sunt praeterea miserimae conditionis, quod illorum bona, nobilium ac militum praedae exposita sunt: à quibus etiam per ignominiam Christiani, aut nigri homunciones vocantur.

Nobilis, quantumvis pauper fuerit, turpe sibi tamen ac ignominiosum esse putat, si manum laboraret. Hoc autem turpe non esse ducit, cortices, seu putamina fructuum, & praesertim melonum, allii, ac caprarum, à nobis & famulis nostris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Ceterum sicuti cibo parce, sic potui, ubicunque se occasio offert, immoderate vtuntur. Omnes fere tardi ad iram, item superbi in paupertate: cuius grauem comitem habent, seruitutem. Vestes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas videmus, solidosque ex officina gestant. Vestibula aedium satis quidem ampla, & alta: fores vero habitationum humiles habent, ita vt ingressurus quispiam demittere se & inclinare cogatur.

Manuario qui viuunt labore, & operam suam vendunt, mercedem vnus diei referunt dengam cum dimidia: artifex duas. neq; hi strenue laborant, nisi bene verberati. Audiui seruitores aliquando conquestos, quod à dominis non essent probe verberati. Credunt se suis dominis displicere: signumq; esse indignationis, si non verberentur.

DE INGRESSV IN ALTERIVS DOMVM.

IN singulis aedibus & habitationibus habent imagines sanctorum, pictas, aut fusas, loco honorificentiore. & cum alius alium accedit, ingressus habitaculum, continuo caput aperit, ac vbi imago sit, circumspicit: qua visa, ter se crucis signo munit, caputque inclinans inquit: Domine miserere. Dein salutat hospitem, his verbis: Deus det sanitatem. Mox porrectis manibus deosculantur se mutuo, capitaque inclinant. dein continuo alter alterum intuetur, vter nimirum se magis inclinaret, demitteretque: atque ita ter quaterque alternatim caput incli-

inclinantes, honoremq; mutuo exhibentes, quodammodo concertant. Post sedent, negotioq; suo confecto, hospes recta in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuersa: rursusq; ter signo se crucis munit, prioraq; verba inclinatio capite repetit. Postremo data acceptaq; prioribus verbis salute, abit. Si est alicuius auctoritatis vir, illum tum hospes sequitur ad gradus vsque: sin praestantior, longius comitatur, habita & obseruata cuiusque dignitate. Mirabiles obseruant caeremonias. nulli etenim tenuioris fortunae homini licet intra portam domus alicuius praestantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus est, etiam ad vulgares nobiles: qui vel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorem auctoritatem, suisq; obseruantiam retineant. Nullus etiam nobilis, qui paulo ditior est, ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, nisi subsequatur equus. Hyemis tamen tempore, cum equis, soleis carentibus, propter glaciem absq; periculo vti non possunt: aut quando aulam principis, aut Diuorum templa forte ingrediuntur, tum equos domi relinquere solent.

Domini intra priuatos parietes semper sedent, raro aut nunquam inambulando quicquam tractant. Mirabantur plurimum, dum nos deambulantes in diuersis nostris, atq; inter ambulandum negotia frequenter tractare viderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suae partes, diuersis in locis cum iusto eorum numero habet: vt cum cursor Regius aliquo missus fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum, vt quemcumq; voluerit, eligat equum. Mihi ex Novvogardia magna celeriter Moscoviam proficiscenti, Magister postarum, qui illorum lingua Iamschnick appellatur, aliquando triginta, nonnunquam quadraginta, quinquaginta adduci mane primo curabat equos, cum ultra duodecim opus non haberem. Vnusquisq; igitur nostrum, equum qui sibi commodus videbatur, sumebat: defessis dein illis, cum ad aliud in itinere diuersorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuo ephippio & freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo vti equorum cursu: & si forte aliquis concidat, aut durare non possit, tum ex proxima quaq; domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam forte occurrente, Principis duntaxat cursore excepto sumere impune quidem licet. Equum porro in itinere viribus exhaustum, relictumq; Iamschnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat restituere, preciumq; ratione itineris habita, persolvere solet. Plerumq; de x. vel xx. vverst, numerantur sex dengae. Eiusmodi porro veredatorum equis, seruator meus ex Novvogardia Moscoviam, interuallo 600. vverst, hoc est cxx. Ger. miliar. i. xx. i. horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum est, cum equuli tam parui sint, & longe negligentius quam apud nos curentur, tantos tamen labores perferant.

DE MONETA.

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moscoviticam, Novvogardensem, Tverensem, & Plefcovvicensem. Moscoviticus nummus non rotunda, sed oblonga & ovali quodammodo forma, Denga dictus, diuersas habet imagines. antiqua, in vna roset: posterior, hominis equo insidentis imaginem. in altera autem parte vtraq; scripturam habet. Illorum porro centum, vnum Hungaricalem aureum: Altinum sex dengae, Grifnam viginti, Poltinam centum, Rublum ducentae faciunt. Noui nunc vtrinque characteribus signati cuduntur, & quadringenti valent Rublum.

Tverensis vtrinque scripturam habet, & valore Moscovitico aequiparatur. Novvogardensis in vna parte Principis in solio sedentis, hominisq; ex aduerso sese inclinantis imaginem: in altera scripturam habet, atq; Moscoviticum valorem in duplo superat. Grifna porro Novvogardensis xiiii. Rublus autem ducentas viginti duas dengas valet.

Plefcovvicensis, caput bouis coronatum, in altera vero scripturam habet. Habent praeterea cupream monetam, quae Polani vocatur. horum sexaginta dengam Moscoviticam valent.

Aureos non habent, nec cudunt ipsi, sed Hungaricis fere, interdum etiā

Renan's vtuntur: preciumq; eorum saepe mutant, praesertim cum externus auro aliquid mercaturus sit, tum continuo precium eius minuunt, si vero aliquo profecturus, auro indigeat, eius tum rursus precium augent.

Rigenzibusq; rublis vtuntur propter vicinitatem, quorum vnus valet duos Moscoviticos. Moneta Moscovitica est ex puro & bono argento: ea quamvis nunc quoque adulteratur: Non audiui tamen ob hoc facinus in quempiam animaduersum esse. Omnes fere aurifabri Moscouie numos cudunt: & quicumq; affert massas argenteas puras, nummosque cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque aequa lance librant. Exiguum est, & constitutum precium, quod ultra aequale pondus soluendum est aurifabris, paruo alioqui laborem suum vendentibus. Scripserunt quidam, prouinciam hanc rarissime abundare argento: Principem praeterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia sane argentum nullum habet, nisi quod (vt dictum est) importatur: nec Princeps vsque adeo efferre prohibet, sed eaueat verius, atque ideo per mutationem rerum facere, & alia, vt pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi, pro aliis rebus dare, recipereque suos iubet, quo argentum & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis vtuntur moneta argentea, praesertim apud illos cusa. Initio cum argentum in prouinciam inferebatur, fundebantur portuiculae oblongae argenteae, sine imagine & scriptura, aestimatione vnus rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cum aequabili valore careret, euauit. Porro ante monetam proboscide & auriculis aspreolorum, aliorumque animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, vt ebantur: iisq; vitæ necessaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea vtuntur, vt res quascunque per Sorogk, aut Devvenosto, hoc est, aut quadagesimo aut nonagesimo numero, quemadmodum nos centesimo, numerent, diuidantque. Numerantes itaque subinde repetunt, multiplicantque, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id est, quadraginta, aut bis, ter, quater Devvenosto, hoc est nonaginta. Mille, gentili lingua Tiffutza: item decem millia, vna dictione Tma: viginti millia, Dyvetma: triginta millia, Tritma exprimit.

Quisquis merces qualescunque Moscoviam attulerit, eas continuo apud portitores, seu telonii praefectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi statim hora conspiciunt, aestimantque: aestimatas vero, nemo nec vendere, nec emere audeat, nisi prius fuerint Principi indicatae. Potro Princeps si quicquam emere voluerit, tum mercatori interim res suas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrum est. quo fit, vt mercatores interdum diutius detineantur.

Neque etiam cuius mercatori, praeter Lithvyanos, Polonos, aut illorum imperio subiectos, Moscoviam venire liberum est. Na Suetensibus, Livoniensibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novogardiae duntaxat: Thureis vero & Tartaris Chloppigrod oppido, quo nundinarum tempore diuersi homines ex remotissimis locis confluant, mercaturam exercere, ac mercari concessum est. Quando vero Legati ac Oratores Moscoviam proficiscuntur, tum omnes vndecunque mercatores in illorum fidem ac protectionem suscepti, Moscoviam & libere, & sine portoriis ire possunt, ac etiam consueverunt.

Maior pars mercium sunt massae argenteae, panni, sericum, panni sericei & aurei, vniones, gemmae, aurum filatum: interdum viles etiam quaedam res suo tempore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sepe etiam accidit, vt rei alicuius desiderio omnes teneantur: quam qui primus attulerit, plus iusto lucratur. Deinde cum plures mercatores eandem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam vilitas consequitur, vt is qui res suas quamplurimo vendiderat, eandem rursum vilesciente precio emat, magnoque suo comodo in patriam reducat. Merces vero quae inde in Germaniam portantur, sunt pelles, & cera: in Lithvvaniam & Thurociam, corium, pelles, & albi longi dentes animalium, quae ipsi Mors appellant, quaeque in mari septentrionali degunt, ex quibus manubria pugionum Thurci affabre conficere solent. nostrates piscium dentes esse putant, & nominant.

In Tar-

In Tartariam vero selle, frena, vestes, corium: arma autem & ferrum non nisi furtim, aut ex singulari Praefectorum permissione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septentrionem. Panneas tamen & lineas vestes, cultellos, secures, acus, specula, marsupia, aut quid aliud eiusmodi ducunt. Mercantur fallacissime ac dolosissime: nec paucis verbis, vt quidam scripserunt. Quin dum pretium afferunt, ac rem minoris dimidio pretio in fraudem venditoris licentur: mercatores nonnunquam non vno tantum aut altero mense suspensos ac incertos detinent, verum ad extremam desperationem quosdam perducere solent. Ceterum qui mores illorum tenet, dolosaque verba, quibus pretium rei imminuunt, tempusque

10 extrahunt, non curat, aut dissimulat: is res suas sine aliquo dispendio vendit. Cuius quidam Cracouien'sis, ducentos centenarios cupri aduexerat, quos Princeps emere voluit, & mercatorem tamdiu detinuit, vt is tandem fastidio affectus, rursus versus patriam cuprum reduceret. Porro cum aliquot milliariis ab vrbe abesset, subordinati quidam illum sequuntur, eiusque bona, ac si portorium non soluisset, inhibent, interdiciuntque. Mercator reuersus Moscoviam, apud consiliarios Principis de iniuria sibi illata conqueritur. Illi audita causa, mox se vltro constituunt medios: ac negotium sese transacturos, si gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui sciebat Principi ignominiosum fore, si eiusmodi merces ex ditione sua reducerentur, ac si non reperiretur quispiam, qui tantas merces

20 mercari & exoluere posset, non vllam gratiam petit, sed iustitiam sibi administrari postulat. Tandem cum viderent adeo obstinatum, vt qui abduci a proposito non posset, neque illorum dolo aut fraudi cedere vellet, cuprum Principis nomine emunt: ac perfoluto iusto pretio, hominem dimittunt.

Externis singulas res carius vendunt: ita vt quae vno ducato alioqui emunt, ea quinque, octo, decem, interdum viginti ducatis indicent. Quanquam ipsi vicissim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercantur, quae vix vnum aut alterum valet florenum.

Porro contrahendis rebus, si quid forte dixeris, aut imprudenter promiseris, eorum diligenter meminerunt, praestandaque urgent: ipsi vero, si quid vicissim promiserint, minime praestant. Item, quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias illico dolum subesse: animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram quendam consiliarium Principis, vt me in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuuarer: qui vt facile operam mihi suam erat pollicitus, ita rursus diutius me suspensum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles: adhuc alii ad illum concurrebant mercatores, praemia pollicentes, si eorum merces bono mihi venderet pretio. Ea est enim mercatorum consuetudo, vt in emptione ac venditione medios se constituent, atque utrique partium acceptis separatim muneribus, operam suam fidelem polliceantur.

Est ampla & murata domus non longe ab arce, Curia dominorum mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, mercesque suas reponunt: vbi sane piper, crocus, sericii panni, & id genus aliae merces, longe minoris quam in Germania, venduntur. Hoc autem tribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci pelles alioqui vili pretio comparatas, plurimi aestimant: externi vicissim, forte illorum exemplo, merces suas paruo quoque emptas opponunt, cariusque indicant. Quo fit, vt utrique aequali permutatione rerum facta, res praesertim pro pellibus acceptas, mediocri pretio, & sine lucro vendere possint.

Pellium magna est diuersitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & densitas pilorum maturitatem arguunt. Item si congruo tempore, quod in pellibus aliis pariter obseruatur, capiantur, pretium augent. Circa Vstyug & Dyvionam prouinciam rarissime, circa Pezzoram vero saepius & praestantiores reperiuntur.

Madauricae pelles ex diuersis partibus, ex Sevvra bonae, ex Heluetiis meliores, ex Svvetia vero optimae afferuntur. Illic tamen maior est copia. Audiui, aliquando Moscoviae repertas Zebellinorum pelles fuisse, quarum aliae x x x. aliae vero x x. aureis venditae sunt. At eiusmodi ego nullas potui videre.

D 4

Hermelinorum pelliculæ ex pluribus pariter locis inuersæ afferuntur, quibus tamen plerisque emptoribus imponitur. Habent signa quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoscuntur, an congruo tempore sint captæ. Nam simul ubi hoc animal captum fuerit, excoiatur, pellisq; inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non suo tempore captum fuerit, pellisq; ideo bono ac nativo colore careat, tum ex capite (ut dictum est) & cauda, certos pilos tanquam signa, ne incongruo tempore captum agnoscatur, euellunt, extrahuntque, atque ita emptores decipiunt. Singulæ autem tribus fere, quatuorve dengis venduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui pura in minoribus apparet.

Vulpinæ, & præsertim nigrae, ex quibus plerunque tegmina capitis facere solent, plurimi fiunt. Decem enim nonnunquam xv. aureis venduntur. Aspreolorum pelliculæ ex diuersis quoque partibus afferuntur, ampliores tamen ex Siberia prouincia: nobiliores vero aliis quibuslibet, ex Schvvauii, non longe à Cazan. Porro ex Permia, Wiatka, Vityug, & Wolochda, fasciculis semper x. numero colligatæ afferuntur: quarum in singulis fasciculis duæ sunt optimæ, quas Litzschna appellant: tres aliquantò deteriores, quas Crasna vocant, quatuor, quas Pocrasna: vna, & ea quidem vltima, Moloischna dicta, omnium est vilissima. Harum singulæ vna, aut duabus dengis emuntur. Ex his meliores & selectas, in Germaniam & alias prouincias, mercatores magnò suo commodo portant.

Lyncium pelles, parui: luponum vero, ab eo tempore, quo in Germania ac Moscovia in pretio esse coeperunt, plurimi fiunt. Luponum præterea terga longe in minore, quam apud nos, sunt pretio:

Castorum pelles apud illos habentur in magno pretio: omnesq; iuxta ex his, quod nigro, eoque nativo sint colore, sinitibus vestium habent.

Pellibus domesticorum catorum mulieres vtuntur. Est quoddam animal, quod gentili lingua Pessetz vocant: huius pelle, quod plurimum caloris adferre corpori solet, in itinere, seu profectioibus vtuntur.

Vestigal, seu portorium omnium mercium, quæ vel importantur, vel exportantur, in fiscum refertur. De qualibet re, æstimatione vnus rubli, penduntur septem dengæ: extra ceram, de qua non solum iuxta æstimationem, sed pondus quoque, vestigal exigitur. De quolibet autem pondere, quod gentiliter Pud appellant, quatuor dengæ penduntur.

De mercatorum itineribus, quibus in importandis ac exportandis mercibus, ac per diuersas Moscoviæ regiones vtuntur, infra in Chorographia Moscoviæ copiose explicabo.

Vsura communis est: quam licet magnum peccatum esse dicant, ab ea tamen nemo fere abstinet. Est autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinque semper vnum: hoc est, de centum viginti. Ecclesiæ mitius, ut dictum est, videntur agere, quæ decem pro centum (ut vocant) accipiunt.

NUNC CHOROGRAPHIAM PRINCIPALIS

dominij magni Ducis Moscoviæ aggrediar, puncto in Moscovia principali ciuitate constituto: ex qua progressus, circumiacentes atque celebriores duntaxat principatus describam. Etenim in tanta vastitate, prouinciarum omnium nomina exacte inda-

gare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamq; locorum celebrium nominibus contem-

tus sit Lector.

Ras Moscovia itaque, Russiæ caput & metropolis, ipsaq; prouincia, & qui hanc præterlabitur fluuius, vnum idemq; nomen habent, vernaculaq; gentis lingua Mosqva appellantur. Quodnam autem cæteris nomen præbuerit, incertum. Verisimile tamen est, ea à fluuii nomen accepisse. Nam etsi vrbs ipsa olim caput gentis non fuerit, Moscorum tamen nomen veteribus non ignotum fuisse constat. Porro Mosqva fluuius in Tverensi prouincia, lxx. fere supra Mosaisko vverst (est autem vverst, Italicum fere miliare) haud procul à loco, qui Oleschno dicitur, fontes suos

suos habet: indeq; emenso xc. vverst spacio, ad Moscoviam ciuitatem decurrit: receptisque in se aliquot fluuiis, Orientem versus, Occam fluuium illabitur. Cæterum sex supra Mosaisko miliaribus, primum nauigabilis esse incipit: quo loco materia ad fabricandas domos, aliosque vsus ratibus imposita, Moscoviam defertur. Infra autem ciuitatem merces aliaque quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuii atque difficilis, propter gyros, seu mazandros, quibus multis incuruatur, nauigatio est: præsertim inter Moscoviam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius ostiis passuum millibus in littore sita, ubi cclxx. vverst spacio, flexionibus multis longisq; nauigantium cursum impedit atq; remoratur. Fluuius non admodum piscosus, ut qui præter viles & vulgares, nullos pisces habeat. Moscovia quoque prouincia, nec lata nimis, nec fertilis est: cuius fecunditati, ager ubique arenosus, qui mediocri siccitatis aut humiditatis excessu segetes enecat, plurimum obest. Accedit ad hæc, immoderata aspera que nimis aeris intemperies, qua hyemis rigore Solis calorem superante, sæta quandoq; ad maturitatem non perueniunt. Etenim tam intensa ibi nonnunquam sunt frigora, ut quemadmodum æstatis tempore apud nos æstu nimio, sic ibi frigore immenso terra in hiatum discedat: aqua etiam tum in aerem effusa, spiritumq; ex ore proiectum, antequam terram contingat, congelantur. Nos ipsi, cum anno 1526. eo peruenissemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni præcedentis prorsus peritisse vidimus: quæ eo anno adeo dura fuit, ut complures veredarii (quos ipsi Gonecz vocant) in vehiculis gelu concreti, reperi sint. Fuere qui tum pecora Moscoviam, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: vique frigoris oppressi, vna cum pecoribus perierunt. Præterea multi circulatores, qui cum vrhis, ad choreas edoctis, in illis regionibus vagari solent, tum mortui in viis reperi sunt. Quin & vrbi ipsi, fame eos stimulante, relictis syluis, passim per vicinas villas discurrabant, inque domos irruebant: quorum conspectum atque vim cum rustica turba fugeret, frigore foris misere peribat. Atque tanto frigori æstus quoq; nimius quandoq; responderet, ut anno Domini 1525. quo eam siccitatem consecuta est, ut quod tribus antea dengis emebatur, id xx. aut xxx. post emeretur. plurimi pagi & sylvæ, frumenta que nimio æstu incensa conspiciantur. Quorum fumus ita regionem oppleuerat, ut prodeuntium hominum oculi grauiter fumo læderentur: & absq; fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obæcauerat.

Totam porro regionem non ita diu admodum syluosam fuisse, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum studio ac opera satis culta sit, iis tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouinciis eo afferuntur. Nam frumento quidem, oleisq; communibus abundat: cerasa dulciora, nucesq; (auellanis tamen exceptis) in tota regione non reperiuntur. Aliarum arborum fructus habent quidem, verum insuauis. Melones autem singulari cura ac industria seminant. terram sîmo permixtam in areolas quasdam altiores componunt, inque eas semen condunt. hac arte calori ac frigori immoderato æque succurritur. Nam si forte æstus nimius fuerit, rimulas tanquam spiracula quædam, ne semen calore nimio suffocetur, per sîmum terræ mixtum faciunt: in frigore vero nimio, lætaminis callos seminibus reconditis præstat auxilium.

Melle Moscovia prouincia, ferisq; (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia nostris longe minora sunt, neque tamen cornibus (ut quidam scripsit) carent. Vidi enim ibi boues, vaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam vero ciuitas Moscovia, inter alias ciuitates Septentrionales, Orientem versus multum porrigitur: quod nobis in profectioe nostra, obseruatu haud difficile fuit. Nam cum Vienna egressi, recta Cracouiam, atq; inde centrum fere Ger. miliarium itinere, in Septentrionem progressi fuisset, itinere tandè in Orientem reflexo, Moscoviam, si non in Asia, tamen in extremis Europe, qua maxime Asiam contingit, finibus sitam peruenimus. De qua re infra in Tanais descriptione plura dicam. Vrbs ipsa

linea est, satisq; ampla: quæ procul eam amplior, quam re ipsa sit, apparet. Nam horti, aræq; in qualibet domo spaciosæ, magnam ciuitati accessionem faciunt: quam fabrorum, aliorumq; opificum igni vtentium, in fine ciuitatis longo ordine protensæ ædes, inter quas sunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porro non procul à ciuitate domunculæ quædam apparent, & trans fluuium villæ, vbi non multis retroactis annis, Basilius Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exedificauit, propterea quod cum alnis Ruthenis medonem & ceruisiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum sit, iis solis bibendi potestas à Principe sit permixta: atque eam ob rem, ne ceteri illorum conuictu corrumpere, ab reliquorum consuetudine sunt seiuincti. Haud procul ab vrbe sunt aliquot monasteria, quæ vel sola procul spectantibus vna quædam ciuitas esse videntur. Porro vasta ciuitatis magnitudo facit, vt nullo certo termino contineatur, nec muro, fossa, propugnaculisve commode sit munita. Plateæ tamen quibusdam in locis, trabibus per transuersum ductis, obstruuntur: adhibitisq; custodibus ad primam noctis faciem ita obfirmantur, vt nemini noctu aditus post statam horam illac pateat: post quam qui deprehensi forte fuerint à custodibus, aut verberantur, spolianturque, aut in carcerem coniciuntur, nisi forte noti honestiq; viri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodie qua liber in ciuitatem pater aditus, locari solent. Nam reliquam vrbis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa vrbe, lausa fluuius illabitur, qui ob altas ripas raro vadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis vtum constructa sunt: hisq; fluuiis ciuitas non nihil munita esse videtur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monasteria, prorsus lignea est. Ædium in ea vrbe numerum vix credibilem referunt. Aiebant enim; sexto ante aduentum nostrum in Moscoviam anno, Principis iussu ædes conscriptas fuisse, eorumq; numerum 41500. superasse. Ciuitas hæc tam lata ac spaciola, admodum lutola est. quamobrem in vicis ac plateis, aliisq; celebrioribus locis, pontes passim extructi sunt. Est in ea castrum, ex lateribus coctis constructum, quod ab vna parte Mosqvæ, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibusdam manat, qui ante ciuitatem circa superiorem castri partem ita obstruitur, vt in stagni formam exeat: indeq; decurrens, fossas castri replet, in quibus sunt molendina: tandemq; sub ipso castro, vt dixi, Mosqvæ fluuiio iungitur. Castrum autem tanta magnitudine est, vt præter amplissimas ac magnifice extructas ex lapide Principis ædes, Metropolitanus Episcopus, item Principis fratres, procures, aliq; quamplurimi, spaciosas in eo ædes ligheas habeant. Ecclesiæ ad hæc in eo multæ, vt amplitudine sua ciuitatis propemodum formam referre videantur. Hoc castrum roboribus tantum initio circundabatur: atque ad magni Ducis Iohannis, Danielis filii, tempora vsq; paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitanæ suasu, primus sedem Imperii eo transtulit. Nam Petrus amore Alexii cuiusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eo loci sedem sibi prius elegerat: eoq; mortuo, atque ibidem sepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipse religionis ac sanctitatis quadam opinione adeo celebris factus est, vt posteri Principes omnes, Iohannis successores, ibi Imperii sui sedem habendam esse duxerint. Nam mortuo Iohanne, eiusdem nominis filius, sedem ibi retinuit: ac post eum Demetrius, post Demetrium Basilius, is qui ducta Witoldi filia, Basilium Czæcum post se reliquit. Ex quo Iohannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus castrum muro cingere cepit) natus est: cui operi tricesimo ferme anno post, supremam manum eius posteri imposuere. Eius castri propugnacula basilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propositis magnis præmiis Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa sunt. Multæ autem, vt dixi, in hoc sunt Ecclesiæ, lignæ ferme omnes: duabus tamen insignioribus, quæ ex lateribus extructæ sunt, exceptis: quarum altera diuæ Virginis, altera diuo Michaeli est sacra. In templo diuæ Virginis sepulta sunt duorum Archiepiscoporum corpora, qui, vt Principes eo suam Imperii sedem transferrent, ibiq; Metropolim constituerent, autores fuere: eamq; maxime ob rem in diuorum

47
duorum numerum sunt relati. In altero templo Principes vita defuncti human-
tur. Construebantur, nobis præsentibus, plura etiam templa ex lapide. Regionis
cælum adeo salubre est, ut ibi vitra Tanais fontes, præsertim in Septentrionem, ac
etiam magna ex parte Orientem versus, memoria hominum, nulla vnquam pestis
sæuierit. Habent tamen interdum intestinorum & capitis morbum quendam,
pesti haud dissimilem, quem ipsi Calorem appellant. eo qui corripuntur, paucis
diebus pereunt. Is morbus in Moscovia nobis existentibus, grassabatur, vnumq;
ex familiaribus nostris absumsit. atq; cum in tam salubri regione degant, si quan-
do in Novvogardia, Smolentzko, & Plescovvia pestis sæuit, quoslibet illinc ad se
venientes, regiones sua metu contagii excludunt.

Gens Moscoviarum ceteris omnibus astutior & fallacior esse perhibetur, fluxa in primis in contractibus fide: cuius rei ipsi haud ignari, si quando cum externis commercia habent, quo maiorem fidem obtineant, non Moscovitas se, sed advenas esse simulant.

Longissimus in Moscovia dies in solstitio æstivali xvi. horarum, cum tribus quartalibus, esse dicitur. Cerram poli elevationem tum ex nemine potui cognoscere: quamvis quidam lviii. graduum se accepisse, incerto tamen autore, diceret. Ipse tandem facto per Astrolabium periculo, vtcunque Solem nono die Iunii in meridie observaui lviii. graduum. Ex qua observatione, computatione hominum harum rerum peritorum, deprehensum est, altitudinem poli l. graduum esse: longissimum autem diem, xvi. horarum, & vnus quartalis.

Moscovia loco principali descripta, ad reliquas Magni Ducis Moscoviæ subiectas provincias progrediar, ordine primum Orientem versus seruat: dein per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem circumeuntes, recta in Orientem æquinoctialem deveniemus.

Wolodimeria ciuitas magna primum occurrit, quæ castrum ligneum sibi
coniunctum habet. Hæc à tempore Wolodimeri, qui postea Basilius dictus est, vs-
que ad Ioannem Danielis filium, Rusiæ metropolis fuit. Est autem inter Wol-
gam & Occam, magna duo flumina, triginta sex à Moscovia in Orientem milia-
ribus Germ. sita, loco adeo fertili, vt ex vno tritici modio sæpe xx. nonnunquam
xxx. modii proueniant. Eam Clefma fluuius alluit, cætera sylvarum magnæ vastæq;
cingunt. Clefma porro quatuor à Moscovia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi
molendinis celebris ac commodus est: qui infra Wolodimeriam, vsque ad Mu-
rom oppidum, in Occæ littore situm, spacio duodecim miliaribus navigatur, Oc-
cæq; fluuii iungitur. A Wolodimeria viginti quatuor miliarium recta in Orien-
tem, in vastis syluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani vocabantur,
animalium pellibus, melle & piscibus abundantes.

Novvogardia inferior ciuitas, ampla & lignea cum castro, quod Basilius
presens monarcha ad *Wolgæ* & *Occæ* fluuiorum confluxum ex lapide in scopu-
40 lo exædificauit. Aiur quadraginta miliaribus Ger. eam à Murore abesse, in Orien-
tem. quod si ita est, centum miliaribus Novvogardia à Moscovia distabit. Regio
fertilitate, rerumq; copia *Wolodimeriam* æquat. Atq; hic Christianæ religionis
hac quidem parte terminus est. nam licet Princeps Moscoviæ ultra Novvogar-
diam hanc, castrum, cui *Sura* nomen est, habeat: tamen interiectæ gentes, quæ
Czeremissæ appellantur, non Christianam, sed *Machumeti* sectam sequuntur.
Porro ibi & aliæ gentes sunt, *Mordvva* nomine, *Czeremissis* permixtæ, quæ cis
Wolgæ, ad *Suram*, bonam regionis partem occupant. *Czeremissæ* enim ultra
Wolgæ in Septentrione degunt: ad quorum differentiam, qui circa Novvo-
gardiam habitant, *Czeremissæ* superiores, seu montani, non à montibus quidem,
50 qui ibi nulli sunt, sed à collibus potius, quos accolunt, nuncupantur.
Sura flumen

veniens, viginti octo miliaribus infra Novgorodiam, cursum in Orientem flexo, Wolgam influit. in quorum confluxu ad alterū littus, iis Basilius Princeps castrum erexit, idq̃ a suo nomine Basilovgorod nominavit : quod postea multorū malorū seminariū extitit. Haud procul inde est Moscha fluvius, qui & ipse ex Meridie

profluens, Occam supra Murom illabitur, non longe ab oppido Cassimovgorod, quod Moscus Tartaris habitandum concessit. Horum mulieres arte quadam vnguēs, decōis causa, nigro colore inficiunt: ac aperto capite, passisq; crinibus perpetuo incēdunt. A Moscha fluio Orientem & Meridiem versus ingentes occurrunt syluæ, quas Mordwa populi, qui proprio idiomate vntur, ac Principi Moscoviz subiecti sunt, inhabitant. Eos quidam idololatrias, alii Mahometanos esse volunt. Hi in pagis passim habitant, agros colunt, victum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundante pretiosis: duri inprimis homines. nam & Tartaros latrocinantes sæpe fortiter à se propulsarunt, pedites fere omnes, arcubus oblongis conspicui, sagittandiq; peritia præstantes.

Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuium sita, ciuitatem ligneam non longe à ripa Occæ habet. Erat in ea castrum, quod Iaroslav vocabatur: cuius nunc, præter vestigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius insulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini subiectus erat. Columna ex Moscovia inter Orientem & Meridiem, seu (vt alii volunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ à Moscovia triginta sex miliaribus Ger. distat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moscoviz prouinciis fertilior est: in qua, vt aiunt, singula grana frumenti binas quandoque, pluresve spicas proferunt: quarum culmi tam dense accrescunt, vt nec equi facile transire, nec coruicæ inde euolare possint. Mellis, piscium, animum, ferarumque ibi magna copia, arborumq; fructus longe Moscoviz fructibus nobiliores: gens audacissima, bellicosissimaq;.

Ex Moscovia ad hoc vsque castrum, vltraq; spacio xxxi v. fere miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: vbi mercatores in Asoph, Capham, & Constantinopolim euntes, naues suas onerant: quod plerumque fit in autumno, pluuiosa anni parte. Nam Tanais ibi aliis anni temporibus non ita aquis abundat, vt oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Basilius magnus Dux, qui sororem Iohannis Basilii magni Ducis Moscoviz duxerat, ex eaque Iohannem & Theodorum susceperat. Mortuo Basilio, Iohannes filius succedit: qui ex vxore Knes Theodori Babitz filia, Basilius, Theodorus, & Iohannem filios genuit: ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filii, dum quisq; sibi imperium vendicare nititur, in campis Razanensibus congressi: armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo post, qui victor fuerat, in eisdem campis moritur, in cuius rei memoriā, signum crucis ex robore ibi erectum est. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc supererat, cognita fratrum suorum morte, adiunctis sibi Tartaris, principatu, pro quo fratres decertauerant, quemq; mater adhuc possidebat, vi potitur: quibus peractis, cum Duce Moscoviz agit, vt quemadmodum maiores sui nemini obstricti, cum principatum libere tenuissent, possiderentque, ita se quoque imperare sineret. Dum hæc pacisceretur, ad magnum Principem delatus est, quod Regis Tauricæ, quo cum Principi bellum erat, filiam vxorem expeteret. Quam ob rem cum à Principe vocatus fuisset, metu aduentum tardat, protrahitq; tandem à Simeone Crubin, vno ex consiliariis suis persuasus, in Moscoviam proficiscitur: vbi Principis iussu captus, liberis custodiis mandatur. Subinde Princeps matre illius eiecta, & in monasterium intrusa, castrum cum principatu occupat: & ne aliqua quandoque secessio Rezanensium fieret, bonam eorum partem per diuersas distribuit colonias. quare totius principatus vires labefactæ cõruerunt. Porro cum anno Domini 1521. Tartari prope Moscoviam castra posuissent, Iohannes per tumultum à custodia elapsus, in Lithvaniam profugit: vbi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta fere miliaribus Germ. à Rezan distat, à Moscovia vero in Meridiem triginta sex: estq; vltimum oppidum ad campestria deserta, in quo Basilius Ioannis castrum ex lapide construxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa vero alius fluuius, ab ortu castrum alluit: Tullæq; fluuius iunctus, Occam supra Worotinski viginti fere miliaribus Ger. influit. à cuius ostiis

ostiis haud ita procul, Odoyov castrum situm est. Porro oppidum Tulla, etiam Basilii tempore proprium Principem habebat.

Tanais fluuius famosissimus, qui Europam ab Asia determinat, octo ferme à Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo, oritur, non ex Ripheis montibus, vt quidam prodidere: sed ex Iwanowosero, hoc est, Iohannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500. verst patet: inq; sylua, quam quidam Okonitzkilies, alii Iepiphanolies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schar & Tanais, magna duo flumina, emergunt. Schar in Occidentem, Vppa fluuius in se recepto, Occam inter Occidentem & Septentrionem influit. Tanais autem primo cursu recta in Orientem fluit, atque inter Casan & Astrachan regna sex vel septem miliaribus Ger. à Wolga fluuiolabatur: dein reflexo in Meridiem cursu paludes facit, quas Mæotidis vocant. Ad eius porro fontes proxima ciuitas est Tulla, supra ostia vero tribus fere in littore miliaribus Asoph ciuitas, quæ prius Tanas vocabatur. supra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum est, ad eundem fluuium situm, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piscium copia singulari, item amoenitate, quod vtraque fluminis ripa diuersis herbis, radicibusq; suauissimis, ad hæc arboribus fructiferis plurimis, variisq; in modum horti, quasi industria quadam excolta atq; consita sit, satis laudare non possunt. Et quod tanta ferarum, quæ paruo negotio sagittis conficiuntur, ibi sit copia: vt per ea loca iter facientes, ad vitam sustentandam nulla alia re, igni tantum saleq; excepto, indigeant. In his partibus non miliaria, sed dierum itinera obseruantur. Ego quantum coniectura assequi potui, à fontibus Tanais ad eius ostia vsque, terrestri itinere recta eundo, sunt octuaginta fere miliaria Germ. A Donco, quo loco Tanaim primum nauigabilem esse dixi, vix viginti diebus nauigando, peruenitur Asoph, ciuitatem Turcis tributariam: quæ quinque, vt aiunt, diebus ab Istmo Tauricæ, quem alias Preçop vocant, distat. In ea multarum ex diuersis orbis partibus gentium insigne est emporium: quo vt omnibus, cuiuscunque nationis sint, liber patet accessus, libera etiam vendendi emendique cuiuslibet datur copia: ita ciuitate egressis omnibus, quidlibet impune facere licet. De aris autem Alexandri & Cæsaris, quas plerique scriptores in his locis fuisse commemorant, vel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, aliisque, qui ea loca sepius peragrarunt, cognoscere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excursiones explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præidiis habere solet, super hac re à me interrogati, nihil se vnquam tale vel vidisse, vel audiuisse responderunt. Circa ostia tamen minoris Tanais, quatuor ab Asoph diebus, iuxta locum Velikiprevvos ad sanctos montes, statuas imaginesque quasdam marmoreas & lapideas vidisse se, non negabant. Minor porro Tanais in Severski principatu oritur, vnde Donetz Severski vocatur, tribusque diebus supra Asoph in Tanaim illabitur. Cæterum, qui ex Moscovia in Asoph terrestri itinere proficiscuntur, hi Tanai, circa Donco, vetus & dirutum oppidum, traiecto, à Meridie nonnihil in Orientem reflectuntur: quo loci, si recta ab Tanais ostiis linea ad eius fontes ducatur, Moscoviam in Asia, non in Europa sitam reperies.

Msceneck palustris locus est, in quo olim castrum erat, cuius etiamnum vestigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in Tuguriolis habitant, qui necessitate imminente, in paludes illas, seu castrum refugiunt. Ex Moscovia in Msceneck, Meridiem versus eundo, sexaginta fere miliaria Germ. sunt: ex Tulla fere triginta. A Msceneck decem & octo fere miliaribus ad partem sinistram, Occa fluuius oritur: qui primum in Orientem, dein in Septentrionem, postremo in Orientem æstiualem (vt ipsi vocant) cursum suum dirigit. atque ita Occa, Msceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multaque subinde oppida, Worotin scilicet, Coluga, Cirpach, Corfira, Columna, Rezan, Cassimovgorod, & Murom alluit: tandemque Wolgam infra Novvogardiam inferiorem ingreditur, syluisque vtrique clauditur, quæ melle, aspreolis, hermelis, & martibus plurimum abundant. Campi omnes, quos alluit, fertilissimi sunt: nobilissimus in-

primis piscium copia fluuius, cuius pisces cæteris Moscoviz fluminibus præferuntur, maxime qui circa Murom capiuntur. Habet præterea pisces quosdam peculiare, quos ipsi sua lingua vocant Beluga, miræ magnitudinis, sine spinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevvriga, Osseter: postrema tria Sturionum genera: & Bielaribitza, hoc est, album pisciculum nobilissimi saporis. horum maximam partem ex Volga eo deuenire putant. Ex Occæ porro fontibus duos alios fluuios oriri aiunt, Sem & Schofna: quorum Sem, Sevvera principatum perfluit: oppidumque Potivlo præterlapsus, in Desna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque infra Chiovviam in Borythenem fertur, influit: Schofna autem recta in Tanaim defertur.

Corfira in ripa Occæ fluminis oppidum est, sex miliaribus supra Columnam. Habebat aliquando sui iuris dominum: qui cum ad Principem Basilium, tanquam qui in necem eius conspirasset, delatus fuisset, eamque ob rem sub venationis prætextu à Principe vocatus fuisset, illeque armatus (nam à quodam, ne inermis irer, admonitus fuerat) cum ad Principem in venatione venisset, neque tum admissus esset, sed cum Michaeli Georgii Principis Secretario ad vicinuum oppidum Czirpach ire, ibique se operiri iussus esset: ubi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, idque (ut solet) pro Principis sui incolumitate, cum in eas insidias, quas nullo modo evitare posset, se prolapsus esse sentiret: accessit sacerdote, huiusmodi poculo moriturus: atque ita nephario hoc facinore, Basilium Czirpach oppido, octo miliaribus à Corfira ad Occam fluuium situm, ubi etiam loco plano minere ferri effodiuntur, potitus est.

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta sex miliaribus à Moscovia abest, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabre cælara pocula ligneæ, alizque ligno restæ cultum domesticum pertinentes: quæ inde in Moscoviam, Lithvvaniam, aliasque circumiacentes regiones passim deferuntur. Solet ibi Princeps quotannis præsidia sua contra incursiones Tartarorum habere.

Worotin principatus eiusdem nominis, cum ciuitate & castro, tribus supra Colugam miliaribus, non procul à litore Occæ sito, nomen habet. Hunc principatum Ioannes Knes Worotinski cognomento possidebat, vir bellicosus, ac multarum rerum experientia excellens, quo Duce Basilium Princeps præclaras sæpe ex hostibus victorias reportauerat. Sed anno 1521, quo tempore Rex Tauricæ Occa traiecit, magno exercitu Moscoviam, ut supra dictum est, inuaserat, ad eumque coercendum & reprimendum Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exercitu à Principe missus fuisset, isque Ioannis Worotinski, aliorumque sanis consiliis neglectis, viso hoste turpi se fugæ mandasset: Principeque post Tartarorum discessum, de fugæ authoribus diligenter inquirente, Andrea Principis fratre (qui reuera eius fugæ author fuerat) aliisque absolutis, Ioannes Worotinski non solum in summam venit Principis indignationem, sed captus etiam, atque principatu suo exutus est. Postremo dimissus quidem fuit ex custodia, ea tamen conditione, ne Moscovia vnquam egredere-tur. Hunc nos quoque inter primarios viros Moscoviz, in aula Principis vidimus.

Sevvera magnus principatus est, cuius castrum Novvogradek, haud ita diu Sevverensium Principum, priusquam hi ab Basilio principatu exuerentur, sedes erat. eo ex Moscovia dextrorsum in Meridiem, per Colugam, Worotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta miliaribus Germ. peruenitur: cuius latitudo ad Borythenem vsque protenditur. Vastos desertosque passim campos habet: circa Branski autem syluam ingentem. Castra oppidaque in eo sunt complura: inter quæ Starodub, Potivlo, Czernigov, celebriora sunt. Ager quatenus colitur, fertilis est. Sylvarum hermetis, aspreolis & martibus, melleque plurimum abundant. Gens propter assiduam cum Tartaris prælia, valde bellicosa. Cæterum Basilium Ioannis, ut alios plerosque, ita hunc quoque principatum sibi subiecit, hoc modo. Erant duo Basilii ex fratribus nepotes: horum alter cognomento Semetzitz, castrum Novvogradek: alter vero Staradub ciuitatem tenebat.

tenebat. Potivlo autem Demetrius quidam Princeps possidebat. Porro Basilium Semetzitz, cum strenuus in armis, eamque ob rem Tartaris terrori esset, tanta regnandi libido inuaserat, ut principatum solus expeteret. neque quieuit, donec Basilium Staradubski afflictissimum redderet: eo que depulso, provinciam suam occuparet. quo eiecit, Demetrius alia via aggressus est: quem apud Principem detulit, tanquam qui animum deficiendi à Principe haberet. Qua re Princeps commotus, Basilio mandat, uti Demetrium, quacunque arte captum, ad se Moscoviam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in venatione circumuentus fuit. Præmiserat enim Basilium equites quosdam ad castrum sui portas, qui eum fuga evadere conantem exciperent, à quibus tum captus, in Moscoviam deductus, atque in vincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem vnicum habebat, Demetrius, adeo moleste tulit, ut ad Tartaros confestim confugeret. Utque patri illatam iniuriam celerius grauiusque vlcisceretur, Christiana fide abnegata, in Machumetum ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, ut puellam quandam venustissimam deperiret: qua cum alias potiri non posset, inuitis eam parentibus clam abduxit. Eam rem serui, qui cum eo circumcisi fuerant, puellæ propinquis clam indicarunt: à quibus quadam nocte subito oppressus, cum puella sagittis conficitur. Basilium Princeps audita filii ipsius Demetrii fuga ad Tartaros, senem ardentioribus vinculis constringi iubet: qui non multo post morte filii apud Tartaros cognita, carcere meroreque confectus, eodem anno, qui à nato Christi MDXXI. erat, obiit. Atque hæc omnia Basilio Semetzitz authore facta sunt: cuius impulsu antea quoque Princeps & Corfira dominum, & germanum suum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterum, quemadmodum sæpe fieri solet, ut qui aliis insidias struunt, in easdem tandem ipsi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipse quoque apud Principem defectionis crimine insimulatus est. Eam ob rem cum Moscoviam vocatus fuisset, illeque, nisi publicæ fidei literæ Principis & Metropolitæ iuramento confirmatæ, sibi prius mitterentur, eo se venturum pernegaret: missis acceptisque ex sententia literis, XIX. April. MDXXIII. anni Moscoviam cum venisset, honorifice muneribus etiam oblati à Principe exceptus fuit: sed paucos post dies captus, in carcerem coniecit, ubi & tunc detinebatur. Causam captiuitatis suæ hanc fuisse aiunt, quod literas ad Regem Poloniæ, quibus se ad eum deficere velle scripserat, præfecto Chiovvienti misisset: qui resignatis literis, cum iniquum eius erga Principem suum animum cognouisset, continuas Principi Moscoviz misit. Alii vero rationem magis verisimilem afferunt. Solus enim Semetzitz in toto Mosci Imperio supererat, qui castra & principatus possidebat: quibus, ut facilius hunc eiiceret, tutiusque imperaret, perfidie crimen, quo ille à medio tolleretur, in illum excogitatum est. Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semetzitz Moscoviam ingrediebatur, scopas & palam circumferebat. qui cum interrogaretur, quid sibi hoc apparatu veller? Imperium Principis nondum prorsus purgatum esse, respondit: nunc vero commodum tempus verrendi adesse, quo feces omnes eiiciendæ forent. Hanc provinciam Ioannes Basilii, Alexandri magni Ducis Lithvvanæ exercitu ad Wedrosch fluuium profligato, primus imperio suo adiecit. Porro Sevverenses Principes genus suum à Demetrio magno Duce Moscoviz ducunt. Erant Demetrio filii tres, Basilium, Andreas, & Georgius. Ex his Basilium natu maximus, iuxta patrias leges, patri in regno successit. Ex aliis duobus, Andrea videlicet & Georgio, Sevverenses Principes generis sui originem traxerunt.

Czernigov triginta miliaribus à Chiovvia, totidem vero à Potivlo abest. Potivlo vero distat à Moscovia centum quadraginta miliaribus Germ. à Chiovvia sexaginta, à Branski triginta octo. Hæc ultra syluam magnam, quæ viginti quatuor miliaribus in latitudinem protenditur, sita est.

Novvogradek decem octo miliaribus distat à Potivlo, à Staradub quatuordecim: Staradub à Potivlo triginta duobus miliaribus.

Euntibus ex Potivlo in Tauricam, per solitudinem fluuii Sna, Samara & Ariel occurrunt: ex quibus posteriores duo latiores, profundioresque sunt: in quibus

traiciendis dum viatores diutius nonnunquam detinentur, à Tartaris sæpe circumueniuntur, capiunturq; post hos Koinskavoda & Moloscha fluiui occurrunt, quos nouo quodā traiectionis genere superant: resectas arbutulas in fasces colligant, quibus se suaq; imponunt, atq; ita remigantes secundo fluuiio in alterum litus deferuntur. Alii huiusmodi fasces equorum caudis alligant, qui flagris impulsis, natantes in vltimus litus, homines secum trahunt, transferuntq;.

Vgra fluuius profundus & lutosus, non longe à Drogobusch in sylua quadam oritur, interq; Colugam & Worotin in Occam exoneratur. Is fluuius olim Lithvvaniam à Moscovia diuidebat.

Demetrio vitz oppidum & castrum inter Meridiem & Occidentem, decem & octo miliaribus abest à Wiefma, à Worotin circiter viginti.

Smolentzko ciuitas Episcopalis, ad Borysthenem fluuium sita, castrum in vltiore fluminis litore Orientem versus habet, roboribus constructum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc quia in collem porrigitur (nam parte alia Borysthene alluitur) fossis, ad hæc stipitibus acutis, quibus hostium incurfus arceatur, munitum: Basilii Ioannis sæpius grauissime oppugnavit, nunquam tamen illud vi capere potuit. At postremo militum, præfectiq; cuiusdam Bohemi, de quo supra in historia Michaelis Linski dictum, prodicione eo potitus est. Ciuitas in valle sita, colles circumquaq; fertiles habet, syluisq; vastissimis cingitur, ex quibus pellium diuersarum magnus prouentus. Templum in caastro diuæ Virgini sacrum, alia vero ædificia lignea: in ciuitatis suburbio monasteriorum è lapidibus constructorum ruinæ complures videntur. Ex Moscovia porro ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Mosaisko primum occurrit: inde viginti sex, Wiefma: post decem & octo, Drogobusch: atq; inde totidem, in Smolentzko peruenimus, totumq; hoc iter octuaginta miliaribus Ger. constat: quamuis Lithvvanii & Moscovitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obseruari. Hunc principatum Basilio imperante, Wiltoldus magnus Dux Lithvvaniz Moscis anno 1413. ademerat. Eundem Basilius Ioannis anno 1514. die 30. Iul. Sigismundo Regi Poloniæ eripuit.

Drogobusch & Wiefma, castra & oppida lignea sunt, ad Borysthenem sita, quæ olim sub dominio Principum Lithvvanierant. Est sub oppido Wiefma eiusdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duobus videlicet vterq; in Borysthenem fertur: solentq; oneratz mercibus naues inde Borysthenem deuehi, atque post vicissim aduerso Borysthene Wiefmam vsque portari.

Mosaisko quoq; castrum & oppidum ligneum, circa quod magna diuersicolorum copia leporum est: soletq; Princeps quotannis venationes suas ibi habere, atq; nonnunquam diuersorum Principum Oratores audire: sicuti nobis in Moscovia existentibus, Lithvvanos Oratores audiuit: nosq; eo pariter ex Moscovia accersitos, vbi mandatis Principum nostrorum confectis dimissi fuimus. Porro imperium Principum Moscoviar, tempore Witoldi, quinque aut sex miliaribus vltra Mosaisko protendebatur.

Biela principatus, cum castro & ciuitate eiusdem nominis, ad fluuium Opcsha, in vastis syluis sexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem à Moscovia distat, à Smolentzko triginta sex, à Toropez triginta. Huius olim Principes ex Gidemino oriundi erant: sed Casimiro Rege Poloniæ imperante, Jagellonis filij hunc principatum obtinebant. quo tempore, Basilius Princeps Biela, qui alias Bielski appellatur, ad Ioannem patrem Basilii defecit, se suaq; illi subdidit: vxoreque sua in eo motu in Lithvvaniam relicta, aliam, vt supra dictum est, in Moscovia duxit: ex qua tres suscepit filias, quos nos apud Principem vidimus, è quorum numero Demetrius propter patris sui auctoritatem in magno pretio honoreq; habebatur. Porro hi tres fratres, quamuis ex Bielski paterna hæreditate viuebant, eiusque annuis redditibus alebantur, eo tamen ire non audebant. nam Moscoviar Princeps Bielski principatum illis ademitt, titulumq; sibi vsurpabat.

Rsova Demetrii ciuitas, cum castro, recta in Occidentem viginti tribus miliaribus

miliaribus abest à Moscovia: castrum, à quo Princeps titulum sibi vsurpat, ad fluuium Wolga situm est, habetq; latissimam ditionem. Est & alia Rsova ceterum quadraginta miliaribus à Moscovia, à Welikiluki viginti, totidem à Plefcovvia, quæ deserta appellatur. Vltra Rsovam Demetrii, per cetera miliaria progrediendo in Occidentem, est sylua Wolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuii oriuntur. In ea sylua est palus, quæ Fronovv vocatur: ex qua fluuius non ita magnus duobus fere miliaribus in lacum quendam Wolgo influit: vnde rursus aquarum multitudine adauctus emergit, Wolgaque sumpto à lacu nomine vocatur: qui multis paludibus emensis, multis etiam fluminibus in se receptis, viginti quinque, vel (vt alii volunt) septuaginta ostiis in mare Caspium, à Ruthenis Chvvalinsko morie appellatum, & non in Pontum, vt quidam scripserunt, exoneratur. Porro Wolga à Tartaris Edel, à Ptolemæo Rha vocatur: tantaque inter hunc & Tanaim in campestribus est vicinitas, vt septem duntaxat miliaribus distare affirmant. Quas autem ciuitates & oppida præterlabatur suo loco referemus. In eadem sylua decem fere à palude Fronovv miliaribus est Dnyepersko pagus: circa quem oritur Borysthenes, qui ab incolis Dnieper vocatur, quem nunc Borysthenem dicimus. Haud procul ab eo loco est monasterium sanctæ Trinitatis, vbi oritur alius fluuius priore maior, Nieprez per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuii inter fontes Borysthenis & paludem Fronovv confluunt, quo loco Moscovitarum & Chloppienium merces nauibus impositæ in Lithvvaniam deferuntur: solentque mercatores ibi in monasterium ceu diuersorium diuertere. Porro quod Rha & Borysthenes non ex iisdem fontibus, iuxta quorundam opinionem, oriantur, cum ex aliis, tum ex complurium mercatorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum habeo. Borysthenis autem cursus hic est, vt primum Wiefmam Meridiem versus alluat: mox reflexo in Orientem cursu, oppida Drogobusch, Smolentzko, Orscham, & Mogilef præterlabatur: indeque rursus in meridiem tendens, Chioviam, Circassos, & Orzakovv contingit. vbi deinceps in pontum exoneratur, videtur eo loco mare formam lacus habere: & Orzakovv quasi in angulo est ad ostia Borysthenis. Nos enim ex Orschain Smolentzko venimus, vbi impedimenta nostra nauibus vsque Wiefmam deduximus: & tantum inundabat, vt Monachus Comitum à Nugaroli, & mesca-pa piscatoria per sylvas longe deuexerit: equi vero natando pluries superarunt itinera.

Dvina lacus à fontibus Borysthenis decem fere miliaribus, & totidem à palude Fronovv distat. Ex eo fluuius eiusdem nominis versus Occidentem, qui à Wilna viginti miliaribus abest, ac dein in Septentrionem decurrit, & prope Rigam metropolim Livvoniæ mare Germanicum (quod Rutheni Wareczkoie morie vocant) illabitur: alluit Witpecko, Polotzko, Dunenburg: & non perfluit Plefcovviam, vt quidam scripserunt. Livvonienses hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant.

Lowat quartus fluuius, ceteris tribus minime comparandus, oritur inter lacum Dwina, & paludem Fronovv, aut ex ipsa palude, non potui equidem eius fontes, etsi haud procul à Borysthenis fontibus distant, prorsus explorare. Est autem ille fluuius, vt eorum Annales habent, in quem S. Andreas Apostolus ex Borysthene per siccam nauiculam traduxit, & qui emensis quadraginta fere miliaribus, Welikiluki alluit, inq; Ilmen lacum influit.

Wolock ciuitas & castrum in Occidentem æquinoctialem viginti quatuor miliaribus distat à Moscovia, à Mosaisko duodecim fere, à Tver viginti. Huius loci titulum Princeps sibi vsurpat, soletq; quotannis ibi animum, falconibus leporibus insectando, relaxare.

Welikiluki castrum & ciuitas in Occidentem à Moscovia centum quadraginta miliaribus, à Novvogardia magna sexaginta fere, à Poloczko autem triginta sex miliaribus distat. hac etiam itur ex Moscovia in Lithvvaniam.

Toropez est castrum cum ciuitate, inter Welikiluki & Smolentzko ad confinia Lithvvaniz, distat à Luki decem & octo fere miliaribus.

Tvver, siue Otver, amplissima olim ditio, vna ex magnis Russiæ principatibus ad Wolgam fluvium sita, triginta sex miliaribus Occidentem æstivalem versus distat à Moscovia: habetq; civitatem magnam, quam Wolga interfuit. in altera autem ripa, qua Tvver Moscoviam spectat, castrum habet, ex cuius opposito Tvverza fluvius Wolgam influit: quo equidem in Otver navigio perueni, & altero die Rha flu. navigavi. Porro civitas hæc Episcopalis sedes erat, vivente Ioanne Basilio patre, quo tempore Tvverensem principatum magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiam Mariam Princeps Moscoviæ Ioannes Basilii uxorem duxerat: ex eaq; Ioannem primogenitum, vt supra dictum, suscepit. Boris autem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscoviæ principatu depulsus, exul in Lithvania moritur.

Terfack oppidum decem mil. à Tvver: eius dimidia pars sub Novvogradiz, altera Tvverensi dominio erat, duob; ibi Locumtenentes imperabant. Oriuntur ibi quoque, vt supra dixi, duo fluvii, Tvverza & Sna: hic Novvogradiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novvogradia magna, amplissimus totius Russiæ principatus est, patrio sermone Novvigorod, quasi Nova ciuitas, seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, Gorod appellant. Est autem ampla ciuitas, quam Vvolchovv fluvius navigabilis interfuit, qui ex Ilmen lacu vix duobus vverst supra ciuitatem emergens in lacu Neoa, quem nunc Ladoga, ab oppido, quod ei adiacet, appellatur, illabitur. Novvogradia porro in Occidentem æstivalem, à Moscovia centum viginti miliaribus abest. quam sunt, qui centum duntaxat computant: à Plefcovia triginta sex, à Vvelikiluki quadraginta, ab Ivvanovvgorod totidem. Cæterum ciuitas hæc olim dum floret, suiq; iuris esset, latissimam ditionem in quinq; partes distributam habebat: quorum quælibet pars non solum de publicis ac priuatis rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, verum in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quasunque, ac commodè cum aliis ciuib; suis conficere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacumq; in re prouocare. Eoq; tempore totius Russiæ maximum ibi erat emporium. ingens enim mercatorum turba vndiq; ex Lithvania, Polonia, Suetia, Dania, ipsaq; Germania eo confluebat, ciuesq; ex tam frequēti multarum gentium concursu, opes suas copiasq; augebant. Quin & nostra tempestate licet Germanis suos ibi habere quæstores, seu rationarios. Imperiū eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Livvoniā, Finlandiā, atq; Nordvvegiam fere contingebat. Eius loci mercatores, cum vno eodemq; vehiculo Augusta Vindelicorum profectus eo peruenissem, me impense rogarunt, vt vehiculum, quod tam longum iter emensus fuisset, in æde ipsorū sacra perpetuæ memoriz ergo relinquerem. Habuit etiam Novvogradia principatus ad Orientē, Dvvinam & Vvolochdam: ad Meridiem vero dimidiam partem Terfack oppidi, non longe à Tvveria. Et quamvis hæc prouinciæ, quod fluvius & paludibus oppleantur, steriles sint, commodèq; habitari non possint: nihilominus ex ferarum pellibus, melle, ceta, & piscium copia magnum quæstum faciunt. Principes porro, qui ipsorum Reip. præessent, suo arbitrio ac voluntate constituiebant, imperiumq; augebant, vicinas gentes quauis sibi ratione deuinciendo, ac stipendio tanquam autramento quodam proposito in sui defensionem obstringentes. Ex eiusmodi gentium, quarum opera Novvogardenses in cōseruanda Rep. sua utebantur, societate factum est, vt Mosci suos se ibi præfides habere gloriarentur, Lithvvanq; vicissim eos sibi tributarios assererent. Hunc principatum, dum Archiepiscopus ipse consilio ac autoritate sua administraret, Ioannes Basilii Moscoviæ Dux inuaserat, septem perpetuos annos graui eos bello premens. Tandem mense Novembri, anno Dom. 1477. ad fluvium Scholona conflictu Novvogardenses superans, certis quibusdam conditionibus ad deditionem eos compulit, præfectumq; suo nomine vrbi imposuit. Cum autē absolutum in hosce imperium nondū se habere putaret, neq; sine armis id se assequi posse cerneret, sub religionis prætextu, ac si à Rutheni-

Ruthenico ritu deficere volentes, in fide contineret, Novvogradiam venit, eamque hac simulatione occupauit, inque seruitutem redegit. Archiepiscopum, ciues, mercatores, externos, omnibus bonis spoliavit: trecentosque currus inde auro, argento, gemmisque onustos, vt quidam scripsere, Moscoviam abduxit. Equidem Moscoviæ diligenter de hac re percontabar, accepique longe plures currus præda onustos inde abductos fuisse. Neque mirum. Nam capta ciuitate Archiepiscopum, ditiores & potentiores omnes, secum Moscoviam abduxerat, inque horum possessiones, subditos suos quasi nouas colonias remiserat. Ex illorū itaq; possessionibus, præter cōmunes redditus, maximū quotannis vectigal in Fiscū percipit. De Archiepiscopatus quoq; prouentibus, cuidam Episcopo tum à se constituto, paruam duntaxat reddituum portionem concesserat: quo mortuo, sedes Episcopalis diu vacabat. Tādē ad maximam ciuium ac subditorū petitionē neperpetuo Episcopo carerent, rursus quēdam, nobis tū præsentibus, instituerat.

Novvogardenses olim idolum quoddam, nomine Perun, eo loci quo nunc est monasterium, quod ab eodem idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebant, venerabanturque. Dein baptismate assumpto, id loco mōrum, cum in flumen Vvolchovv deiecissent, aduerso dicitur fluuio natasse: & circa pontem auditam fuisse vocem, Hæc vobis Novvogardenses in mei memoriā. simulq; cum dicto, fustem quendam mox in potē proiectum fuisse. Solet etiam nū contingere, vt certis anni diebus hæc vox Perun audiat: qua audita, subito eius loci ciues concurrunt, seq; fustibus mutuo cædunt. tantusq; inde tumultus quoq; oritur, vt vix magno Præfecti labore sedari possit. Accidit præterea, vt annales eorum referunt, dum Novvogardenses Corsun Græciæ ciuitatem ad septem perpetuos annos graui obsidione premerent, interim vxores eorum moræ pertæse, tū etiam de salute ac aduentu maritorū dubitantes, seruis nubarent. Expugnata tandem ciuitate, quū victores mariti ex bello reuersi, æreas portas superatæ vrbis, ac magnam quandam campanam, quam ipsi in cathedrali eorum Ecclesia vidimus, secum attulissent: seruiq; dominos, quorū vxores duxerant, vi repellere conarentur: domini indignitate rei commoti, depositis, cuiusdam consilio, armis, lora & fustes tanquam in mancipia arripere: quibus serui territi, inq; fugam conuersi, loco quodam qui etiam nū Chloppigrod, hoc est Seruorum castrum dicitur, se reciperent, defenderentque. Verum victi, meritis à dominis suppliciis affecti fuere. Habet Novvogradia in solstitio æstiuo longissimum diem xvii. horarum, & ultra. Regio multo frigidior est, ipsa Moscovia. Gentem quoq; humanissimā ac honestam habebat: sed quæ nunc proculdubio peste Moscovitica, quam eo commeantes Mosci secum inuexerunt, corruptissima est.

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum scriptis Ilmer vocatur, & quē alii Limidis lacum appellant, est supra Novvogradiam duobus vverst: in longitudinē xii. in latitudinē vero vii. miliaribus Germanicis patet: duob; præter alios celebriores fluuios excipit, Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit. vnum vero emittit Wolchovv, qui Novvogradiam interlabitur: emensisque triginta sex miliaribus, Ladoga lacum ingreditur. Is in latitudinē sexaginta, longitudinē centum fere miliaribus, insulis tamē quibusdam interiectis, patet: effunditq; magnum fluvium Neoa, qui Occidentem versus in Germanicum mare sex fere mil. decurrit. ad cuius ostia, sub dominio Mosci, in medio flumine situm est castrum Oreschak, quod Germani Nutemburg appellant.

Russ, olim antiqua Russia dicta, antiquum oppidulum est, sub ditione Novvogradiz, à qua duodecim, ab Ilmen vero lacu tredecim miliaribus distat. Habet falsum fluvium, quem ampla fossa in modum lacus ciues coercent, indeque aquam per canales pro se quisq; in ædes suas deriuant, salq; coquant.

Ivvanovvgorod castrum Ioannes Basilii, à quo et nomen accepit, ad ripam Nervvæ fluvii, lapide exædificauit. Est ibi quoq; ex aduerso in altera ripa Livvoniensium castrum: quod ab eodem fluuio Nervva appellatur. Hæc duo castra Narvva fluvius interlabitur, dominiumque Novvogardensium ab Livvoniensi diuidit. Porro Narvva fluvius navigabilis, ex eo lacu quem Rutheni Czutzko,

seu Czudin, Latini Bicis, seu Pelas, Germani vero Pejssues appellat, emergit: duobusque in se receptis fluuiis, Plefcovvia & Welikareca, qui venit ex Meridie, Oppotzka oppidum, Plefcovvia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Plefcovvia in mare Baltheum esset nauigatio, nisi scopuli quidam, non longe ab Ivvanovgorod & Narvva, impedimento essent.

Plefcovvia ciuitas ad lacum sita est, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit sex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko vocant, exoneratur. Sola autem Plefcovvia, in toto Mosci dominio, muro cingitur: estque in quatuor partes diuisa, quarum singulæ suis mœnibus continentur. Quæ res quibusdam occasionem erroris præbuit, vream quadruplici muro cinctam esse dicerent. Huius ciuitatis ditio, seu principatus, genuliter Pskovv, seu Obskovv vocatur. Olim amplissima, suiq; iuris erat: sed eam tandem Iohannes Basilii ando Domini MDIX. quorundam sacerdotum prodicione occupauit, atq; in seruitutem redegit: item campanam, ad cuius pulsus Senatus ad Rempublicam constitutendam cogebatur, abstulit: ipsiq; per colonias alio deductis, introductisque in eorum locum Moscis, libertatem eorum prorsus imminuit. Vnde factum, vt pro cultioribus, atque adeo humanioribus Plefcovvienfium moribus, corruptiores in omnibus fere rebus Moscovvienfium mores sint introducti. Tanta enim in contractibus Plefcovvienfium erat integritas, candor, & simplicitas, vt omni verborum in fraudem emptoris omiffa, vno tantum verbo res ipsas indicarent. Plefcovvienes autem, vt etiam hoc obiter adiciam, in hunc vsque diem cæsarie non Ruthenorum, sed Polonorum more, bifurcata vtuntur. Distat autem Plefcovvia in Occidentem triginta sex miliaribus à Novvogardia, ab Ivvanovgorod quadraginta, totidem à Welikiluki. Per hanc quoque ciuitatem ex Moscovvia & Novvogardia itur Rigam, Livvoniæ metropolim, quæ sexaginta miliaribus à Plefcovvia distat.

Worcka regio inter occidentem & Septentrionem sita, viginti sex, aut ad summum triginta miliaribus abest à Novvogardia, inque sinistra castrum Ivvanovgorod relinquit. In hac regione hoc prodigii loco refertur: animalia, cuiuscunq; generis in eam inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare. Locustæ hic postulare videtur, vt rationem locorum & fluuiorum circa mare, vsq; ad fines Svvetiæ perstringam. Nervva fluuius, quem admodum supra dixi: Livvoniæ à Mosci ditione diuidit: à quo si ab Ivvanovgorod secundum litus maris, Septentrionem versus progrediare, Plussa fluuius occurrit, ad cuius ostia lamma castrum situm est. Duodecim miliaribus ab Ivvanovgorod, à lamma totidem, spacio quatuor miliarium, occurrit castrum, & fluuius eiusdem nominis Coporoia: inde ad fluuium Neoa, & castrum Oreschack, sex miliaria numerantur: ab Oreschack vero ad fluuium Corela, vnde ciuitas nomen accepit, sunt septem miliaria. Atq; inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlandia, quam Rutheni Chainska Semla vocant, quæ sub ditione Regum Svvetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præter iam nominatam, prouincia, quæ suum territorium atq; idioma habet, sexaginta fere & amplius miliaribus à Novvogardia in Septentrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam gentibus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Svvetiæ, item & Mosco, ratione domini Novvogardensis, tributaria est.

Solovvki insula in Septentrionem, inter Dvvinam & Corelam prouinciam à continenti octo miliaribus in mari sita est: quæ quantum à Moscovvia distet, propter crebras paludes, sylvas & vastas solitudines, certa interualli ratio non habetur. Quamuis sint qui eam 300. miliaribus à Moscovvia, à Bieloiesero autem 200. abesse dicant. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estque ibi monasterium, in quod mulierem aut virginem ingredi grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa piscium, quos indigenæ Selgi vocant, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solem æstuali solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere.

Dimitri

Dimitriovv ciuitas cum castro, à Moscovvia, ab Occidente in Septentrionem parum defleendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc possidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porro Sest Dubnam, qui in Wolgam exoneratur, excipit. Vnde tanta fluuiorum commoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Wolgam, labore non ita magno, in diuersas partes, atque adeo Moscovviam vsq; inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacum eiusdem nominis sita est. Sonat aut Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porro ciuitas non est in ipso lacu sita, vt quidam retulerunt: paludibus tamen ita vndeque cingitur, vt inexpugnabilis esse videatur. Quæ de re ducti Principes Moscovvix, thesauros ibi suos recondere solent. Abest autem Bieloiesero in Septentrionem centum miliaribus à Moscovvia, totidemq; à Novvogardia magna. Dux vero vix sunt, per quas Moscovvia itur Bieloiesero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æstate per Iaroslavv altera. Vtraq; autem via, propter crebras paludes, & sylvas fluuiis obsitas, haud commode, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, vt ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatem, vt propter crebras paludes, sylvas, ac vndiq; concurrentes fluuios, loca inculta sint, nullisq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq; in latitudinem patet: in quem trecenti, vt fertur, & sexaginta fluuii exonerantur. Vnus autem Schockfna tantum ex eo emergit, qui quindecim miliaribus supra Iaroslavv, & quatuor infra Molagam oppida, Wolgam influit, Pisces qui ex Wolga in hunc fluuium ac lacum perueniunt, meliores sunt: imo tanto nobiliores, quâto diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum peritia, vt pisces in Wolgam reuerfos, captosque, quanto tempore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenæ proprium habent idioma: quamuis nunc ferme, omnes Ruthenice loquantur. Longissimum hi diem in Solstitio æstuali dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud parui nominis vir, se primo vere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovvia Bieloieserum contendisse: superatoq; Wolga fluuiio, reliquum itineris, quod omnia ibi niuibibus glaciæq; oppleta essent, vehiculis confecisse. Et quanquā longior ibi hyems sit, fruges tamen eo, quo in Moscovvia, tempore & maturefcunt, & colliguntur. A lacu Bieloiesero, intra teli iactum, est alius lacus sulphur profrens: quod fluuius quidam ex eo manans, ceu spumas supernatantes, affatim secum defert. Inscitia tamen populi, eius vbi nullus usus est.

Vglitz ciuitas cum castro, ad litus Wolgæ sita est: distatque à Moscovvia viginti quatuor, à Iaroslavv triginta, à Tver quadraginta miliaribus. Cæterum hæc prædicta castra sunt in meridionali Wolgæ ripa, ciuitas vero ex vtraque parte.

Chloppigrod locus, in quo Novvogardensium seruos confugisse supra dixi, duobus miliaribus distat ab Vglitz. Haud procul inde castrum nunc demolitum conspicitur, ad fluuium Molaga, qui ex Novvogardiæ magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Wolgam ingreditur: in cuius ostiis est eiusdem nominis ciuitas & castrum, à quo duobus miliaribus in eiusdem fluminis ripa Chloppigrod Ecclesia tantum sita est. Eo loci nundinæ in toto Mosci dominio, quarum etiam alias memini, sunt frequentissimæ. etenim, præter Svvetenses, Livvonienses, atque Moscovvitas, Tartari, aliæque quam plurimæ gentes, ex Orientalibus Septentrionalibusque partibus confluunt, quæ rerum tantum permuratione vtuntur. Rarius enim, ac ferme nullus apud has gentes est auri, argentiue usus. Vestes factas, acus, cultellos, coclearia, secures, aliaque eiusmodi, vix plurimum pellibus permurant.

Pereaslavv ciuitas & castrum, à Septentrione aliquantum vergens in Orientem, viginti quatuor miliaribus abest à Moscovvia: sita autem est ad lacum, in quo, vt in insula Solovvki, Selgi pisciculi, quorum supra memini, capiuntur. Aget satis fertilis est: & copiosus, in quo perceptis frugibus, Princeps venatione

tempus fallere solet. Est in eodem agro lacus, ex quo sal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiscuntur, quibus Novvogardiam inferiorem, Castruma, Iaroslavv, & Vglitz eundum est. In his partibus vera itinerum ratio propter crebras paludes & sylvas haberi non potest. Est etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluens, qui supra Vglitz Wolgam influit.

Rostovv ciuitas & castrum, Archiepiscopalis sedes, cum Bieloiesero & Murum, inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Novvogardiam magnam habetur. Eo ex Moscovvia, recta per Pereaslavv itur, à qua decem miliarib. distat. Sita est ad lacum, ex quo Cotoroa fluuius, qui Iaroslavv præterlabitur, emergit, Wolgamque influit. Soli natura fertilis est, piscibus in primis ac sale abundans. 10 Regio hæc olim secundogenitis magnorum Ducum Russiæ propria erat: quorū posteri nouissime per Ioannem Basilii patrem ea depulsi, exuriq; sunt.

Iaroslavv ciuitas & castrum ad ripam Wolgæ, distat à Rostovv duodecim mil. recta itinere ex Moscovvia sumpto. Regio satis fertilis est, ea præsertim parte, qua vergit ad Wolgam: quæ etiam, quemadmodum Rostovv, secundogenitorum principum erat: quas monarcha ipse vi oppressit. Et quanquam provinciæ Duces, quos Knesos appellant, adhuc supersint: titulum tamen Princeps, Knesis, velut subditis regione concessa, sibi usurpat. Tres autem Knesi secundogenitorū posteri, quos Rutheni Iaroslavvski appellant, eam regionem possident. Primus est Basilus, is qui nos ex hospicio ad Principem duxit, & reduxit. Alter est Simeon 20 Federovvitz, à Kurba patrimonio suo Kurbski dictus, homo senex, sobrietate singulari, ac ipsa vitæ rigiditate, qua ab ineunte ætate vsus est, valde exhaustus. multis enim annis esu carnis abstinuit: piscibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantum diebus vescabatur: Lunæ vero, Mercurii & Veneris, ab eisdem ieiunii tempore abstinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu supremum Imperatorem mittebat, qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes confecit, quibus dissolutis, reliquum itineris nauigiis peregit, & montem Petzoram transgressus. Vltimus est Ioannes cognomento Possietzen, qui Principis sui nomine Oratorem apud Carolum Cæsarem in Hispaniis agebat, & nobiscum reuersus est: qui 30 adeo pauper erat, vt vestes, & Kolpackh (quod capitis regumentum est) aliunde (quod certo scimus) pro conficiendo itinere commodato sumeret. Quare multum errasse videtur, qui scripsit, hunc Principi suo in quacunq; necessitate triginta millia equitum ex ditione, seu patrimonio suo mittere posse.

Wolochda provincia, ciuitas & castrum, in qua Episcopi Permiz sedē quidem suam, sed sine imperio habent ab eiusdem nominis fluuii nomen accepere. sita est inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moscovvia per Iaroslavv itur. Abest autē à Iaroslavv quinquaginta miliaribus Ger. à Bieloiesero fere quadraginta. Regio tota palustris & sylvestris est. vnde fit, vt exactam itineris rationē propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoq; in loco, viatores ob- 40 seruare non possint. Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuiz paludes, fluuii ac sylvæ occurrunt. Porro Wolochda fluuius in septentrionem, ciuitatem præterlabitur: cui Suchana fluuius ex lacu cui Koinzki nomen est, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenq; Suchanæ retinet, atq; inter Septentrionem & Orientem labitur. Wolochda provincia olim sub ditione Novvogardiz magnæ erat, quæ cum castrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partem thesauri sui illic reponere solere. Eo anno quo nos Moscovviam eramus, tanta illic erat annonæ caritas, vt vnus quo ipsi vruntur frumenti modius, x i i i i. dengis venderetur: qui alioqui in Moscovvia i i i i. v. aut sex dengis emi solet.

Waga fluuius piscosus, inter Bieloiesero & Wolochdam, in paludibus dissimilisq; sylvis oritur, ac Dvvinam fluuium influit. Fluuii æcolæ, quod panis 50 vsu fere careant, venatione viuunt. Capiuntur autem ibi vulpes nigre, & coloris cinericei. Porro compendiario itinere inde ad provinciam & fluuium Dvvinam peruenitur.

Vstyug provincia, à ciuitate & castro, quæ ad fluuiū Suchana sita sunt, nomē accepit.

accepit. à Wolochda abest centum miliaribus, à Bieloiesero centum quadraginta. Hæc prius ad ostia fluuii Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, sita erat. Postea propter loci commoditatem, ad dimidium fere miliare supra ostia posita est, vetusq; nomen adhuc retinet. Nam Ruthenis Vstie ostium est: vnde Vstyug, quasi ostium Iug dicitur. Hæc provincia olim subiecta erat Novvogardiz magnæ, in qua rarus & propemodum nullus panis vsus: piscibus & feris pro cibo vtuntur. Sal ex Dvvinā habent. Idioma quoq; proprium, quamuis Ruthenico magis vtuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excellentes: aliarum tamē ferarum pellibus abundant, vulpinis præsertim nigris.

10 Dvvinā provincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxu Dvvinæ nomen accepit. nam Dvvinā Ruthenis duo, vel bini sonat. Is fluuius emensis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, qua Svveriam & Nordvvegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diuidit, ingreditur. Hæc provincia in ipso Septentrione sita, olim Novvogardensium ditionis erat. Numerantur autem à Moscovvia ad Dvvinā ostia trecenta miliaria: quamuis, vt antea dixi, in regionibus, quæ trans Wolgam sunt, propter crebras paludes, fluuios, ac vastas sylvas, itineris ratio obseruari non potest: coniectura tamen ducimur, vt vix ducēta miliaria esse putemus, quandoquidem ex Moscovvia in Wolochdam, ex Wolochda in Vstyug, in Orientem aliquantulum: ex Vstyug postremo per Dvvinam fluuium recta in Septentrionem peruenitur. Hæc provincia, præter Colmogor ca- 20 strum, & Dvvinam ciuitatem, quæ inter fontes & ostia in medio propemodum sita est, castrumque Pienega in ipsis Dvvinæ ostiis situm, oppidis & castris caret. Pagos tamen complures habere dicitur, qui propter terræ sterilitatem longe lateque distant. Videtur hi ex piscibus, feris, ferarumque pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In maritimis huius regionis locis, vrsos albos, & eos pro maiori parte in mari degentes reperiri aiunt: quorum pelles in Moscovviam sæpius deferuntur. Ego binas mecum, prima mea in Moscouiam legatione, reportauī. Regio hæc sale abundat.

ITINERARIUM AD PETZORAM, IVGAM, & Obi vsq; fluuium.

30 Principis Moscovviæ ditio longe in Orientē, & aliquando in Septentrionē, ad loca quæ sequuntur, protenditur: super qua re scriptum quoddā, quo eius itineris ratio continebatur, lingua Ruthenica mihi oblatū fuit, quod & transtuli, & hic certa ratione subiunxi. Quanquam qui ex Moscovvia eo proficiscuntur, ab Vstyug & Dvvinā, per Permiam, vsitato magis & cōpendiario itinere vtantur. A Moscovvia ad Wolochdā quingenta vverst numerantur, à Wolochda ad Vstyug dextrorsum secundo fluuii, & Suchana, cui iungitur, descendendo, sunt quingenta vverst, quibus sub Streltze oppido duobus vverst, sub Vstyug coniungitur fluuii Iug, qui fluit ex Meridie: à cuius ostiis vsq; ad fontes, ultra quingenta vverst 40 cōputantur. Ceterū Suchana & Iug postquam confluerint, amissis prioribus nominibus, Dvvinæ nomen assumunt. Per Dvvinā deinceps quingenta vverst, ad Colmogor peruenitur: à quo infra itinere sex dierū, Dvvinā sex ostiis Oceanū ingreditur. Atq; huius itineris maxima pars nauigatione constat. nā itinere terrestri à Wolochda vsq; ad Colmogor, traiecto Waga, sunt mille vverst. Haud procul à Colmogor, Pienega fluuius, qui ab Oriente à dextris fluit: emensisq; septingentis vverst, Dvvinam illabitur. Ex Dvvinā ad locum qui dicitur Nicolai, per Pienegā fluuium ducenta vverst, peruenitur, vbi itinere dimidii vverst naues in fluuium Kuluo transferuntur. Kuluo vero fluuius ex eiusdem nominis lacu in Septentrione oritur, à cuius fontibus iter sex dierū est, vsq; ad ostia, vbi Oceanū ingreditur, 50 Nauigatione secundū dextrum litus maris, sequentes possessiones præterleguntur: Stanuvvische, Calunczschö, & Apnu. Circumnauigataq; Chorogoski Nofz promontorio, & Stanuvvische, Camenckh & Tolstickh, tandē in fluuiū Mezen, quo sex dierum itinere ad eiusdem nominis pagum in ostiis fluuii Piesza situm peruenitur. per quem rursus à sinistra Orientem æstiualem versus ascendendo, trium hebdomadarum itinere Piescoya fluuius occurrit. Vnde translatis per

quinq; vñst, in duos lacus nauibus, geminæ patent viæ: quarum altera, parte sinistra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alii via altera, & breuiore, ex lacu naues recta in Czircho deferunt: à quo nisi tempestate detineantur, trium hebdomadarum spacio in fluuium ostiaq; Czilme, magnam Petzora fluuium, qui eo loci duarum vñst latitudine extenditur, influentem deueniunt: quo delapsi, sex dierum itinere ad oppidum & castrum Pustoofero; circa quod Petzora sex ostiis Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci accolæ, simplici ingenio homines, anno Domini M. D. X V I I I. primum baptismum susceperunt. A Czilme ostiis, vsq; ad ostia fluuii Vssa, per Petzoram eundo, est iter vnus mensis. Vssa autem fontes suos habet in monte Poyas Semnoi, qui ab ortu æstiuiali ad læuam est, fluitq; ex ingenti eiusdem montis saxo, quod Camen Bol-schoi vocant. Ab Vssa fontibus, vsq; ad eius ostia, vltra mille vñst numerantur. Porro Petzora à Meridionali hac hyemali parte fluit, à quo ex Vssa ostiis ascendendo, vsq; ad ostia Stzuchogora fluuii, est iter trium hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conscripserant, dicebant, inter Stzuchogore & Porzcheriemâ fluuiorum ostia se quicuisse: atq; ad vicinum castrum Strupili, quod ad littora Ruthenica in montibus ad dextram situm est, comeatum, quem ex Russia secû portauerant, deposuisse. Vltra Petzora & Stzuchogora fluuios ad montem Camenipoias, item mare, insulas vicinas, castrumque Pustoofero, variz & innumera gentes sunt, quæ vno ac communi nomine Samoged (quasi diceret seipso cõedentes, nũcupantur. Apud hos magnus prouentus auium; diuerforumq; animalium, vt sunt zbellini, martes, castores, hermelii, aspreoli, & in Oceano Moiss animal, de quo supra, præterea vñst. Item albi vñst, lupi, lepores, equi voduani, cetæ, piscisq; nomine Semfi, alique quamplurimi. Hæ vero gentes in Moscoviam non veniunt: sunt enim feræ, quæ aliorum hominum cœtum, vitæq; societatem refugiunt. Ab Stzuchogoræ ostiis aduerso flumine vsq; ad Poiasa, Artavvische, Cameni, maioremq; Poiasa, iter trium hebdomadarum. Porro ad montem Camen trium dierum ascensus est, à quo descendendo ad fluuium Artavvischa, inde ad Sibut fluuium, à quo castrum Lepin, à Lepin ad Sossam fluuium peruenitur. Huius fluuii accolæ Wogolici nuncupantur. Sossa autem à dextris relicto ad fluuium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu; peruenitur: quem vix vno die & celerit cursu traiecerunt, adeo vasta huius fluuii latitudo est, vt ad octoginta fere vñst extendatur. Hunc quoq; Wogulici & Vgritzchi gentes accolunt. Ab Obca castello secundum Oby fluuium ascendendo, vsq; ad Irtische fluuium, in quem Sossâ ingreditur, ostia, est trium mensium iter. In his locis duo castra sunt, Ierom & Tumen, quibus præsent dominus Knesi Iuhorski, magno Duci Mosco (vt aiunt) vestigales. Multa ibi animalia, pelleq; quamplurimæ.

Ab Irtische fluuii ostiis ad castrum Grustina, duorum mensium iter: à quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quæ fontes suos in hoc lacu habere dixi, est plus quam trium mēsum iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis sermonis expertes, veniunt: merces varias, in primis autem vniones, lapides preciosos, secum adferentes, quas populi Grustintzi & Serponovvtzi mercantur. hi à castro Serponovv Lucomoryæ vltra Obi fluuiū in montib. sitæ nomen habent: Lucomoryæ aut hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ persimile aiunt accidere, quos in singulos annos, nempe x x v I I. die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio sacra est, mori aiunt: ac vere in sequenti, maxime ad x x I I I. Aprilis, ranarū instar, denuo reuiuiscere. Cū his quoq; Grustintzi & Serponovvtzi populi noua, & alias inconsumta habent commercia. Cum enim statum tempus moriendi, seu dormiendi ipsis imminet, merces certo loco deponunt, quas Grustintzi & Serponovvtzi, relictis suis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, si iniquiore æstimatione abductas esse viderint, rursus reperunt: vnde lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuiio, parte sinistra descendendo, sunt Calami populi, qui ab Obio vva & Pogosa eo commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, vbi Obi Oceanum ingreditur, fluuii sunt, Sossâ, Berez vva, & Danadim, qui omnes ex monte Camen, Bolshhega, Poiasa, scopolisq;

pulisq; coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quæcunq; ad Auream anum vsq; gentes habitant, vestigales dicuntur Principi Moscoviæ.

Slata baba, id est Aurea anus, idolum est, ad Obi ostia, in provincia Obdora, in vltiori ripa situm. Secundum Obi littora, vicinisq; circū fluminib. multa passim castra sita sunt, quorum domini omnes Principi Moscoviæ (vt ferunt) subiciuntur. Narrant, seu, vt verius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum statuum esse, in formam cuiusdā anus, quæ filium in gremio teneat: atq; ibi ita denuo alterum cerni infantem, quem eius nepotē esse aiunt. Præterea instrumenta quædam ibi posuisse, quæ perpetuū in modum tubarum edant. Quod si ita est, equidem ventorum vehementi & perpetuo in ea instrumenta statu fieri puto.

Cossin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur: in huius ostiis Cossin castrum est, quod olim Knes vventza, nunc vero illius filii possident. Eo à Cossin magni fluuii fontibus, est iter duorum mensium. Porro ex eiusdem fluuii fontib. alter fluuius Cassima oritur, emensaq; Lucomorya in magnū fluuiū Tachnin influit: vltra quæ prodigiosæ formæ homines habitare dicuntur, quorum alii ferarū more, toto corpore pilis horrent: alii caninis caputibus, alii prorsus sine collo petus pro capite habent, longasq; sine pedibus manus. Est & in Tachnin fluuiū piscis quidam, capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibus, aliisque humana prorsus forma, nulla tamen voce: qui, vt alii pisces, suauē ex se præbet obsonium.

Hactenus, quæcunq; retuli ex oblato Itinerario Ruthenico, à me ad verbū traducta sunt: in quibus etsi fabulosa quædā, vixq; credibilia esse videantur, veluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiscētib. Aurea anus, monstrosi hominū formis, piscesq; humana effigie: de quibus etsi ipse quoq; diligenter inuestigauerim, nihil tamen certū à quopiam, qui ea oculis suis vidisset (quævis omnium fama rem ita se habere prædicarent) cognoscere potuit: tamen vt aliis ampliorem harum rerum præberem inuestigandi occasionem, nolui quicquam obmittere. vnde & locorum vocabulis iisdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, vsus sum.

Nos, Ruthenis nasus dicitur: quo nomine promontoria ad nasi similitudinem in mare prominentia, vulgo appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id est Cingulus mundi vel terræ vocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum significat. Lacus Kithai: à quo magnus Chan de Chataia, quem Mosci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem sonat.

Lucomoryæ loca maritima syluestria sunt, quæ ab accolis sine vllis ædibus habitantur. Quamuis autem Itinerarii author plurimas Lucomoryæ gentes Principi Moscoviæ subiectas esse referebat: tamen cum in propinquo Regnum Tumen sit, cuius princeps Tartarus est, & vernacula eorum lingua Tumēski Czar, id est Rex in Tumen appellatur, magnaq; damna haud ita pridē Principi Moscoviæ intulit: verisimile est, propter viciniam has gentes ipsi potius subiectas esse.

Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & castrū Papin, seu Papinovgorod sitū est: huius accolæ Papini, qui diuersum à Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Vltra hunc fluuium altissimi montes ad ripas vsq; protēduntur, quorum vertices ob continuos ventorum flatus omni prorsus materia gramineq; fere carent. hi etsi variis in locis varia habeant nomina, cōmuniter tamen Cingulum mundi vocantur. In his montibus nidificant Gerofalcones, de quibus infra, cum de Principis venatione verba facturum sum. Crescunt etiam illic arbores cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moscoviæ ditone hi montes soli visuntur, qui veteribus Rhiphæi forte, vel Hyperborei montes visi sunt: & quod perpetuis niuib. ac glacie rigeant, transiri que facile non possint, Engtroneland prouinciā incognitam faciunt. Basilius Ioannis filius Moscoviæ dux, aliquando ad exploranda vltra hos montes loca, gentesq; debellandas, duos Præfectos ex suis per Permiam & Petzoram miserat, Simeonem Pheodorovvitz Kurbski à patrimonio suo ita nuncupatum, ex Iarovskii genere oriundum: & Knes Petrum Vschatoi, quorū Kurbski me in Moscovia existente, adhuc in viuīs erat: mihiq; de hac re percontanti, decē & septē

in ascendendo monte dies se consumpsisse dicebat: neq; tamen montis verticem, qui patrio nomine Stolp, hoc est columna nuncupatur, superare potuisset. Extenditur mons ille in Oceanum, vsque ad ostia Dvvinæ & Perzora fluviorum. Et hæc de Itinerario satis.

AD PRINCIPATVS MOSCOVIAE REDEO.

Svdali principatus, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, inter Rostov & Wolodimeriam sita est. Quo tempore Mosci imperii sedes Wolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarum adiacentium vrbium metropolis. Crescente post imperio eius, sede Moscoviam translata, Principum secundogenitis est attributus: quorum tandem posteri, ex quibus Basilius Schuiski cum nepote ex fratre (qui, dum nos Moscoviæ essemus, adhuc vivebant) per Ioannem Basilii eo sunt exuti. Insigne in ea vrbe Vestalium monasterium est, in quo Solomea à Basilio repudiata, erat inclusa. Inter oēs Principis Moscoviæ principatus ac provincias, vbertate soli, rerumq; omniū copia, Resan primas sibi vindicat: secundū hanc sunt, Iaroslavv, Rostovv, Pereaslavv, Svfdali: Wolodimeria: quæ fertilitate terræ, proxime accedūt.

Castromovgorod ciuitas cum castro, in Wolgæ litore ad orientem æstivalem viginti fere miliaribus abest ab Iaroslavv, Novvogardia inferiori circiter quadraginta. Fluvius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Wolgam influit.

Galitz alius principatus cum ciuitate & castro, ex Moscovia in Orientem per Castromovgorod euntibus occurrit.

Wiathka provincia vltra Kamam fluvium in Orientem æstivalem centum quinquaginta fere miliarib; abest à Moscovia: ad quam itinere breuiore quidē, sed difficiliore, per Castromovgorod & Galitz pervenitur. nā præter paludes ac nemora, quæ inter Galitz & Wiathkam sunt, iterq; impediunt, Czeremissæ populi passim ibi vagantes latrocinantur. Quare fit, vt itinere per Wolochdam & Vstyug longiore, sed faciliore tutioreq; eo proficiantur. Distat aut Wiathka ab Vstyug cētum viginti miliaribus, à Cazan sexaginta. Regioni eiusdē nominis fluvius nomen dedit, in cuius litore sunt Chlinovva, Orlo, & Slovvoda. Et Orlo quidē quatuor miliarib; est infra Chlinovvam. Dein sex miliaribus Occidentem versus descendendo, Slovvoda. Cotelnitz autem octo à Chlinovva miliaribus, ad Rhecitzan fluvium, qui ex Oriente fluens inter Chlinovva & Orlo, in Wiathkam exoneratur. Regio palustris & sterilis est, servorum fugitivorum velut asylū quoddam: melle, feris, piscibus, aspreolisq; abundas. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeo vt adhuc hodie vltra citraq; Wiathkam, maxime in ostiis quibus Kamam fluvium ingreditur, Tartari imperent. Itinera illie computantur per Czunchkas. Czunchkas autem continet quinq; vverst. Kama fluvius exoneratur in Wolgam duodecim miliarib; infra Cazan. huic fluvio adiacet Sibier provincia.

Permia magna & ampla provincia à Moscovia ducētis quinquaginta (seu, vt quidam volunt, trecentis) miliaribus recta inter Orientem & Septentrionem distat. Ciuitatem eiusdem nominis ad Vischora fluvium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eo propter crebras paludes & fluviis, terrestri itinere vix, nisi hyeme, pervenitur: æstate vero per Wolochdam, Vstyug, Vitzechdaque fluvium, qui duodecim ab Vstyug miliaribus Dvvinam influit, nauigiis iter hoc facilius conficitur. Cæterum qui ex Permia in Vstyug proficiuntur, iis aduerso Vischora nauigandum est: emensisq; aliquot fluviis, nauibusque terra quandoq; in alios fluviis translatis, ad Vstyug tandem trecentis ab Permia miliaribus deueniunt. Rarissimus in ea provincia panis vsus: loco tributi equos & pelles quorundam Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus episcopus, qui eos in fide Christi vacillantes confirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, episcopum quendam idem attentantem excoriatum) primus adinuenit. Hic Stephanus postea Demetrio Ioannis filio imperate, apud Ruthenos in numerum deorum relatus est. Superfunt adhuc ex iis in sylvis passim plures idololatæ, quos monachi & heremitæ eo proficiscientes, nō cessant ab errore vanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach fere, quemadmodum in plurimis

Russiæ

Russæ locis, iter faciunt. sunt autem Artach, lignæ quædam & oblongæ solæ, sex ferme palmarū longitudine, quibus in pedes inducis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hunc vsu magnos habent, pro iumentis vtuntur, quibus sarcinas; quemadmodum infra de ceruis dicitur, vehiculis circumuehunt. Aiunt eam provinciam Orientem versus, Tartarorum provinciam, quæ Tumen dicitur, esse conterminam.

Lugariz provinciam situs ex supradictis patet. Rutheni per aspirationē Iuhra proferunt, & populos Iuhrici vocant. Hæc est Iuharia, ex qua olim Hungari progressi, Pannoniam occuparunt; Attilaq; duce multas Europæ provincias debellarunt. Quo nomine Moscoviæ multum gloriantur, quod eorum subditi magnam Europæ partem olim sint depopulari. Referebat Georgius Parvus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione inter tractatus volens ius Principis sui deducere ad magnum Ducatum Lithvvaniz, regnum Poloniz, &c. Iuharos subditos magni Ducis Moscoviæ exitisse, & ad paludes Mæotidis confedisse: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hungariæ accepisse: demū Mordaviam, ex fluviis sic nominatam: & Poloniam à Polle, quod est planities, occupasse: de fratris Attilæ nomine Budam nominasse. Relata saltem volui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate vti. quod an verum sit, nescio. Nam etsi diligenter inquiserim, neminem tamen eius regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus linguæ Hungariæ peritus colloqui potuisset. Hi quoque pelles pro tributo Principi pendunt. Quamvis vniones gemmæque illinc in Moscoviam afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, sed aliunde, præcipue vero à littoribus Oceani; ostiis Dvvinæ vicinis afferuntur.

Sibier provincia Permiam & Wiathkam contingit, quæ an castra & ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur laicæ fluvius, qui in mare Caspium exoneratur. Regionem propter viciniam Tartarorum desertam, aut si qua parte colitur, à Tartaro Schichmamai occupatā esse aiunt. Huius indigenæ proprio idiomate vtuntur. quæstum faciunt maxime ex aspreolorum pelibus, quæ aliarum provinciarum aspreolos magnitudine & pulchritudine excellunt: quarum tamen copiam in Moscovia tum nullam habere potuimus.

Czeremissæ populi sub Novvogardia inferiore in sylvis habitant. propriam hilinguam habent, Machumetiq; dogma sequuntur. Regi Cazanensi nunc parent, quamvis maxima eorum pars duci Moscoviæ olim tributaria esset: vnde subditis Moscoviæ adhuc annumerantur. Adduxerat inde Moscoviam Princeps illorum multos, defectionis crimine suspectos: quos ibi vidimus. Hi aut cum ad fines Lithvvaniam versus missi fuissent, tandem in varias partes dilapsi sunt. Hæc gens à Wiathka & Wolochda, ad fluvium Kamam vsque, longe lateq; sine vllis ædibus habitant. Omnes tam viri quam fœminæ cursu sunt velocissimi, sagittarii porro peritissimi omnes, arcu nunquam è manibus deposito: quo adeo oblectantur, vt etiam filiis cibum non præbeant, nisi præfixum scopum sagitta feriant.

Duobus miliaribus à Novvogardia inferiore plurimæ erant domus ad ciuitatis oppidiq; similitudinem, vbi sal decoquebatur. Hæ paucos ante annos à Tartaris exusta, Principis iussu restituta sunt.

Mordvva populi ad Wolgam sunt, infra Novvogardiam inferiorem in litore Meridionali, Czeremissis, nisi quod frequētiore domos habent, per omnia similes. Atq; hic nostræ digressionis, Mosciciq; imperii terminus esto.

Nunc de vicinis ac conterminis populis certa quædam subiungam, eodem quo ex Moscovia egressus sum ordine in Orientē seruato. Hac autem parte Tartari Cazanenses primi occurrunt: de quibus, antequam ad peculiaria ipsorum perveniam, in genere quædam referenda sunt.

DE TARTARIS.

DE Tartaris, eorumque origine, præter ea quæ in Annalibus Polonorum, & duobus de Sarmatis libellis continentur, multi passim multa scripsere: quæ

hoc loco reperere, magis tediosum quam vile esset. Quæ autem ipse in Ruthenorum annalibus, multorumque hominum relatione cognoui, paucis adscribenda censui. Aiunt Moabitenos populos, qui postea Tartari dicti sunt, homines lingua, moribus, habituque à reliquorum hominum ritu consuetudineque dissidentes, ad fluuium Calka peruenisse: qui vnde venissent, quo religionis dogmate vterentur, omnibus ignotum fuisse. Quamquam à quibusdam Taurimeni, ab aliis Pitz enigeni, aliis alio nomine appellarentur. Methodius Paranczki episcopus, ex leutiskie desertis inter Septentrionem & Orientem eos processisse dicit, causamque migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis virum, terrorem ipsis de fine mundi, quem imminere dicebat, quandoque iniecisse: cuius oratione inducti, ne amplissimi orbis opes cum mundo simul interirent, innumera cum multitudine ad spoliandas provincias exiuisse: & quicquid ab Oriente ad Euphratem, sinumque Persicum continetur, crudeliter diripuisse, atque ita provinciis passim vastatis, Polovtzos gentes, quæ adiunctis sibi Ruthenorum auxiliariis copiis, solæ occurrere ausæ erant, ad fluuium Calka profligasse: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli de duabus Sarmatiis, de Polovtztis populis, quas venatores interpretatur, errasse clarum est. Polovtzi enim campestres dicuntur, nam Polle, campus est: Lovvatz, & Lovvtzi, venatores. adiuncta autem tzi, vel kti syllaba non mutat significationem: neque enim ab ultimis, sed primis syllabis significatio deducenda est. Et quod eiusmodi Ruthenorum dictionibus syllaba generalis ski adici solet, ea res homini imposuit atque ita Polovtzi, campestres, & non venatores interpretari oportet. Polovtzos Rutheni Gothos fuisse perhibent: quorum ramen sententia non accedo. Qui Tartaros describere velit, multas nationes describat necesse est. Nam ex sola secta hoc nomen habent: & diuersæ nationes sunt, longe ab inuicem distantes. Atqui ad institutum redeo. Bathi Tartorum rex magna manu à meridie in Septentrionem egressus, Bulgariam, quæ ad Wolgam infra Cazan est, occupauit. Anno dein sequenti, qui erat 6745, sequutus victoriam, in Moscoviam usque peruenit, urbem Regiam aliquandiu obsessam per dedicationem tandem accepit: sed fide quam dederat, non seruata, omnibus cæcis, ultra progressus, vicinas provincias, Wolodimeriam, Pereaslavv, Rostovv, Susdali, compluraque castra & oppida, cæcis, aut in seruitutē abductis inhabitatoribus, exussit: Georgium magnum Ducem instructo exercitu sibi occurrentem profligauit, & occidit: Basilium item Constantini, captiuum secum abduxit, interemitque. quæ omnia, ut supra dictum est, anno mundi 6745, gesta sunt. Ab eo tempore omnes fere Russiæ principes, à Tartaris inaugurabantur, illisque parebant, usque ad Witoldum magnum Lithvvaniz Ducem, qui provincias suas, & quæ in Russia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter defendit, vicinisque omnibus terrori fuit. Magni autem duces Wolodimeriz & Moscoviz, usque ad modernum Basilium Ducem, semper in præstita semel Tartarorum Principum fide & obedientia permanserunt. Hunc Bathi, annales referunt, ab Wlaslavv Hugarorum rege, qui post baptismum Wladislaus dictus, inque diuorum numerum relatus est, occisum fuisse in Hungaria. nam cum regis sororem, quam in regni depopulatione forte nactus fuerat, secum abduxisset, rexque & sororis pietate, & indignitate rei commotus, hunc insecutus fuisset: impetuque in Bathi facto, cum soror arreptis armis, adultero contra fratrem auxilio esset: iratus rex, sororem vna cum Bathi adultero interfecit. Hæc gesta sunt anno mundi 6745.

Asbeck ipsi Bathi in imperio successit, moriturque anno mundi 6834. cui filius Zanabeck successus est: qui fratribus suis, ut solus sine metu regnaret, occisis, moritur anno 6865. Hunc Berdebeck sequutus, qui fratribus duodecim pariter occisis, obiit, 6867. Post quæ Alculpa, à Narus quodam regulo, cum liberis statim ab inito imperio occisus, non ultra mensem imperauit. Ad hunc regnū iam possidentem, omnes Principes Russiæ conuenerunt, imperandi in sua quisque provincia potestate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno succedens, à filio Themerhoseha occisus est: qui regno per scelus parto, vix septem diebus potitur. Et enim à Temnick Mamai cinctus, cum ultra Wolgam fugisset, ab in-

insequentibus militibus occisus est, anno 6869. Post hos Thachamisch imperium adeptus, anno mundi 6890. cum exercitu xxi. Augusti egressus, Moscoviam ferro ignique vastauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Witoldum magnum Lithvvaniz ducem profugit. Themirkutlu porro regno Sarai anno mundi 6906. præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio successit. post quem Themirassack, cum exercitum maximum in Retzan ad depopulandam Moscoviam duxisset, tantum terrorem principibus Moscoviz iniecit, ut desperata victoria, abiectis armis, ad diuorum tantum auxilium confugerent. In Wolodimeriam, statim pro imagine quadam diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quæ cum in Moscoviam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorifice illi obuiam procedit, eaque primum ut hostem auerteret humilime implorata, maxima veneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit, quo cultu se impetrasse dicunt, quod Tartari ultra Retzan non fuerint progressi. In cuius rei perpetuam memoriam eo loci, ubi imago expectabatur, susceptaque fuit, templum ex ædificatum est: diesque is quem Rutheni Stretenne, id est obuiationis diem vocant, xxi. Augusti quorannis solenniter celebratur. Acta sunt hæc anno 9903.

Narrant Rutheni, hunc Themirassack obscuro genere natum, ex latrocinis ad tantum dignitatis gradum peruenisse, furemque in adolescentia egregium fuisse, indeque nomen acquisiuisse. Et quod aliquando ouem furatus deprehensusque à domino ouis, iactu lapidis vehemētiore crus illi fractum fuisset: idque cum ferro quodam colligasset, à ferro & claudicatione nomē sibi inditum fuisse. Themir enim ferrum, Assack claudum significat. Is Constantinopolitanis à Turcis grauitur obsessis, filium suum cum auxiliariis copiis misit: qui profligatis Turcis, soluta obsidione, ad patrem victor reuersus est, Anno 6909.

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savvolhenfis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquæ hordæ omnes ex ea originem traxisse dicuntur. horda autem illis conuentum, seu multitudinem significat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, scilicet Savvolhenfium, Præcopensium, Nahaisensium, & aliæ multæ, quæ omnes Mahomerani sunt: Turcas tamen se vocari ægre ferunt, probrius loco ducunt, sed Besermani appellari gaudēt, eoque nomine & Turci se appellari volunt. Ut autem varias longe lateque provincias Tartari incolunt, ita et moribus, ipsosque vitæ genere non in omnibus conueniunt. homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & cœcavis, sola barba horridi, cætera rasi, insigniores tantum viri crines contortos, eosque nigerrimos secundum aures habent, corpore valido, animo audaci: in Venerē, eamque præposterā, putres: equis, aliisque animalibus quoquo modo interemptis suauiter vescuntur: deceptis porcis, à quibus lege abstinent. inedia somni: adeo patientes, ut toto nonnūquam quadriduo ea perferant, laboribus necessariis nihilominus intenti. Rursus aliquid forte ad vorandum nacti, supra modum se ingurgitant, eaque crapula priorem inedia quodammodo refarciunt, nihil reliqui facientes: atque ita cibo laboribusque obruti triduo, quadriduoque perpetuo dormiunt. quos sic altum dormientes, Lithvvani & Rutheni, in quorum regionem derepente irruunt, prædantes inde abigunt, insequuti, omni amoto metu passim sine excubiis, ordine, cibo, somnoque sepultos, opprimunt incautos. Equitantibus porro si fames sitisque molesta fuerit, quibus insident equis, venas solent incidere, haustoque eorum sanguine famem pellunt, atque iumentis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes feralefnikoll, hoc est, ferreum clauum vocant, aspectu cursum suum dirigere solent. Lacte equino in primis delectantur, quod eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quamplurimis, præsertim iis quæ circa Tanaim crescunt, vescuntur. sale paucissimi vtuntur. Horum reges si quando suis comitum distribuant, quadraginta hominibus vascam vnam aut equum dare solent: quibus matris intestina præstantiores tantum sumunt, ac inter se diuidunt. quæ ad ignem catenus calefacta, ut adhærentia stercore decuti possint, abstergi, vorant. Non

solum autem digitos pinguedine vinctos, sed etiam cultrum lignumue, quo ster-
cus deterfum fuerat, suauiter lingunt, suguntque. Capita equorum, ut apud nos
aprorum, in deliciis habentur, præstantioribusque tantum apponuntur. Equis cer-
uice depressa, pusillisque, sed fortibus abundant, qui æque in ediam laboremque
bene ferre possunt: ramisque & corticibus arborum, herbarumque radicibus, vn-
gulis è terra excussis, euulsiisque aluntur. His ita ad laborem assuefactis, Tartari
commodissime vtuntur: aiuntque Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quam sub
aliis esse. Hoc genus equorum Pachmat vocant. Sellas, stapedesque ligneas habent,
nisi si quas alias à vicinis Christianis rapuerint, aut emerint. Et ne equorum dorsa
atterantur, gramine, seu arborum foliis eas suffulciunt. Flumina transnatare: qui
si forte fugientes insequentium hostium vim extimuerint, sellis, vestibus, aliisque
impedimentis omnibus abiectis, armis tantum retentis, effusissime fugiunt. Poi-
ro arma illorum sunt, arcus & sagitta: framea apud eos rara. Pugnam cum hosti-
bus eminus audacissime ineunt: in qua tamen non diu perseverant, sed simulata
fuga, hostibus insequentibus, occasione data primum in eos à tergo tela torquent:
dein conuersis derepente equis, in dissipatos hostium ordines denuo impetum
faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum est, hostemque intra teli iactum
habent, non structa acie prælium ineunt, sed suuoso agmine in gyrum, quo cer-
tior & liberior hostem iaculandi via pateat, circumferuntur. Estque euntium & re-
deuntium mirus quidam ordo, in quam quidem rem ductores, quos sequuntur,
harum rerum peritos habent: qui si vel hostium telis icti succubuerint, aut forte
metu perculsi, in ducendo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit confu-
sione, vt nec amplius in ordinem reduci, nec tela in hostem torqueri possint. Hoc
genus certaminis ipsi à re similitudine choream appellant. In angustiis autem si
forte decertandum est, nullus huius stratagematis est vsus. atque ideo fugæ se man-
dant: quoniam nec clypeo, nec lancea, nec galea muniti sunt, vt hostem in ita-
ria pugna sustinere possint. In equitando huic morem seruant, vt contractis in
sellam sedent pedibus, quo facilius in vtrumque latus se possint conuertere: &
si quid forte delapsum, de terraque tollendum fuerit, stapedibus innixi, nullo ne-
gotio tollunt. in quo adeo exercitati sunt, vt etiam currentibus celeriter equis id
efficiant. Hastis impetiri, in alterum latus ad declinandum ictum aduersarii sub-
ito se demittunt, altera duntaxat manu pedesque equo adhaerentes. Dum vicinorum
provincias infestant, quisque duos aut tres, pro opibus, equos secum ducit, vt vno
scilicet defatigato, altero ternoue vti possit: lassos interim manu ducunt. Frenale-
uissima habent, flagellis pro calcariis vtuntur. Castratos tantum equas habent,
quod tales arbitrantur plus laboris in ediamque ferre posse. Vestimentis iisdem tam
viri quam foeminae vtuntur, nec in cultu à viris quicquam differunt, nisi quod ca-
put velo lineo tegunt, caligisque, in idem lineis nauarum maritimarum instar vtuntur.
Eorum reginae dum procedunt in publicum, facies solent obtegere. Reliqua tur-
ba, quæ in campis passim degit, vestes ex ouium pellibus confectas habent: quas
non mutant, nisi longo vsu prorsus attritæ, laceræque fuerint. Vno in loco non diu
commorantur: rati grauem esse infelicitatem, diu in eodẽ loco herere. Vnde ira-
ti quandoque liberis, graue malum imprecantes, solent dicere: Vt eodem in loco per-
petuo tanquam Christianus hæreas, propriumque foetorem haurias. quare depastis vno
in loco pascuis, cum armentis, vxoribus & liberis, quos in plaustris secum circumfe-
runt, alio migrant. quauis hi qui in oppidis & urbibus degunt, alia viuendi ratione
sequantur. Si bello aliquo grauiore implicatur, vxores, liberos, senesque in loca col-
locant tutiora. Iusticia apud illos nulla. nam vt quisque re aliqua indigerit, eam ab al-
tero impune rapere potest. Si quis apud iudicem de vi, illataque iniuria cõqueritur,
reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit. tum iudex huiusmodi profer-
re solet sententiam: Si tu vicissim re aliqua indigeris, rape ab aliis. Sunt qui dicunt,
eos non furari. an vero furantur, aliorum esto iudicium: certe homines rapacissimi
sunt, nepe pauperissimi, vt qui alienis semper inhiant, aliorum pecora abigunt, homi-
nes spoliant, abducuntque, quos Turcis aliisque quibuscunque aut vendunt, aut redi-
mendos concedunt, puellis tantum seruatis. Ciuitates & castra raro oppugnant:
villas,

villas, pagosque comburunt: adeoque de illatis damnis sibi placent, vt quo plures
provincias desolauerint, hoc se regna sua ampliora reddidisse putent. Et cum
quietis impatientissimi sint, mutuo se tamen non interimunt, nisi Reges inter se
dissideant. Si in dissensione aliqua quispiam occidatur, authoresque sceleris capti
fuerint, equis, armis, vestibus tantum ablatis, dimittuntur. Homicida porro, acce-
pto vili equo & arcu, his verbis à iudice dimittitur: I, & rem tuam cura. Auriar-
gentique apud illos vsus, extra mercatores, fere nullus: rerum tantum permutatione
vtuntur. Quod si quid pecuniae ex rebus venditis vicini corraferint, ea Mosco-
vix vestes aliaque vitæ necessaria emunt. Fines inter se (de campestribus Tartaris
loquor) nullos habent. Erat aliquando à Moscis pinguis Tartarus quidam ca-
ptus, cui cum Moscus dixisset: Vnde tibi, canis, tanta pinguedo, cum non habeas,
quod edas? Cur non habeam, inquit Tartarus, quod edam, cum tam vastam ab
Ortu vsque ad Occasum terram possideam: ex qua nonne affatim nutrirî possum?
tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes, & quotidie pro illa conten-
dis, deesse puto quod edas.

Cazan regnum, ciuitas & castrum eiusdem nominis, ad Wolgam, in vlti-
ore fluminis ripa, septuaginta fere miliaribus Germ. infra Novvogardiam infe-
riorem sita sunt: secundum Wolgam, in Orientem & Meridiem desertis cam-
pis terminatur: ad Orientem autem estiualem Tartaros, quos Schibanski & Ko-
satzki vocant, conterminos habent. Huius provinciae Rex exercitum triginta mi-
lium habere potest, pedites præsertim, in quibus Czeremissæ & Czubaschi sagit-
tarii peritissimi sunt. Czubaschi autem, nauigandi arte excellunt. Cazan vrbs à
Wiathka principali castro sexaginta miliaribus Germ. abest. Porro Cazan Tarta-
ris ollam cupream bullientem sonat. Cultiores hi Tartari reliquis sunt, vt pote
qui & agros colant, in domibus degant, mercaturasque varias exercent: quos
Basilius Moscovix Princeps eo adegit, vt se sibi subiicerent, atque eius arbitrio
Reges acciperent: quod illis partim ob opportunitatem fluuiorum, qui ex Mo-
scovia in Wolgam influunt, partim ob mutua commercia, quibus illi carere non
poterant, factum haud difficile fuit. Cazanensis quondam Rex erat Chelealeck
qui cum relicta vxore Nursultan sine liberis decessisset, Abrahamin quidam du-
cta vidua regno potitur. Ex hac Abrahamin duos suscepit filios, Machmedemin
& Abdelativ. Ex priore autem vxore, quæ Batmassa soltan vocabatur, Alegam fi-
lium habuit. Is patre defuncto, vt primogenitus in regnum successit: quumque
mandatis Mosci non ubique obtemperaret, à Mosci consiliariis, quos ibi vt Regis
animum obseruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atque in vehi-
culum, ac si domum veheretur, positus, ea nocte ductus est Moscoviam versus.
quem aliquandiu detentum, Princeps tandem in Wolochdam misit, vbi reliquum
ætatis peregit. Eius autem matrem cum Abdelativ & Machmedemin fratribus,
Bieliolero relegauit. Codaiculu vnus ex Alegæ fratribus baptisatus, nomen Petri
accepit: cui post Basilium, modernus Princeps, sororem suam matrimonio iunxit.
Meniktrair autem alter ex Alegæ fratribus, in sua, quoad vixit, secta permansit: plu-
resque genuit liberos, qui post decessum patris cum matre omnes baptisati &
mortui sunt: vno Theodoro, qui nobis in Moscovia existentibus adhuc supero-
rat, excepto. Alega porro ita in Moscoviam abducto, Abdelativ sufficitur: qui
eum pari ratione, vt Alega, regno amotus fuisset, Machmedemin ex Bieliolero
emissum, Princeps in eius locum substituit. Is regno vsque ad annum Domini
1518. præfuit. Nursultan, quam Chelealeck & Abrahamin Regum vxorem esse
dixi, post Alegæ mortem Mendligero Regi Præcopiensî nupsit. Hæc deinde cum ex
Mendligero prolem non haberet, priorumque filiorum desiderio teneretur, ad Ab-
delativ venit in Moscoviam. Inde progressa ad Machmedemin alterum filium in
Gazan regnantem profecta est, anno Domini 1504. Cazanenses à Principe Mosco-
vix defecerunt. Eam defectionem cum multa bella secuta sint, varieque à Princi-
pibus, qui se in societatem huius belli iunxerant, diu vtrinq; pugnatum, neque in
hunc vsque diem finis bello impositus sit, altius huius belli rationem repetere visum
est. Quum Cazanensium defectio Basilio Moscovix Principi innotuisset, rei

indignitate & vlciscendi libidine motus, ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos misit. Cazanenſes, quibus pro vita & libertate cum Moſcis pugnandum erat, audito terribili Principis in ſe apparatu, cum hoſtibus in pugna ſtataria ſe haud pares fore viderent, actu eos circumueniendos cenſuere. Quare collocatis palam contra hoſtem caſtris, optima copiarum ſuarum parte locis opportunis in inſidias abdita, ipſi veluti terrore percuſi, relictis derepente caſtris, fugæ ſe mandarunt. Moſci, qui non ita procul aberant, cognita Tartarorum fuga, ſolutis ordinibus, citato curſu in hoſtium caſtra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumq; ſuarum ſecuri eſſent, Tartari cum Czeremiſſis ſagittariis, ex inſidiis progreſſi, tantam in eos ſtragem ediderunt, vt Moſci relictis tormentis, machinisq; bellicis, auſugere cogentur. In ea fuga machinarum magiſtri duo relictis tormentis, cum aliis euafere. quos Princeps in Moſcoviam reuerſos beneuole accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui aſſumpta poſt Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat authoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum tormento ſibi comiſſo: ſeq; magnam & ſolidam apud Principem gratiam initurum, ſeruato diligenter & reducto tormento, ſperabat. quem Princeps iurgiis adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto expoſueris periculo, aut fugere volebas, aut te cum tormento hoſtibus dedere, quorſum iſta præpoſtera in ſeruando tormento diligentia: cuius ego iacturam nihili faci, dum modo homines mihi ſuperſint, qui ea fundere, iſq; vt ſciant. Cæterum Machmedemin Rege, ſub quo Cazanenſes defece-
10
19
39
40
50
tunc

tum temporis Moſcoviz Oratores Livonicenſes: qui cum conſenſis equis fugæ ſe mandarent, & circumquaque nihil præter ignes & ſumum viderent, ſequæ a Tartaris circumdatos eſſe arbitrantur: adeo properarunt, vt vna die in Tvver, quæ triginta ſex miliaribus Germ. à Moſcovia abeſt, peruenirent. Magnam tum laudem meruerunt bombardarii Alemanni, præſertim Nicolaus, prope Rhe-
10
20
30
40
50

ut relicto castro omnes diffugerent. Rex per Eustachium, huius technæ artificē, de illata iniuria cū præfecto expostulat: qui cū se infcio ac inconsulto bōbardarium machinas exonerasse dixisset, omnemq; huius facinoris culpam in illum transtulisset, mox bombardarium tradi sibi Rex postulat. atque, ut plerunque in rebus deploratis fit, maxima pars, quo hostili terrore liberarentur, hunc dedendum censuere: solo Ioanne Kowar præfecto renuente. atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam Rex siue moræ impatiens, siue quod milites præda onustos haberet, re sua id exigente, subito (literis etiam Moscoviz Principis; quibus se tributarium perpetuo sibi fore obstrinxerat, in arce relictis) solutis castris, in Tauricam discessit. Porro tantam captiuorum multitudinem ex Moscovia secum duxerat, ut ea vix credibilis esse videatur. Aiunt enim numerum octingentorum millium excessisse. quam in Capha partim Turcis vendiderat, partim interfecerat. nam senes & infirmi, qui vendi magno non possunt, adque laborem perferendum inutiles sunt, apud Tartaros iuuenibus; non secus ac catulis lepores, quo primæ militiæ tyrocinia inde addiscant, aut lapidandi, aut in mare præcipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obiciuntur, qui autem venduntur, perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur: quo exacto, liberi quidem sunt, prouincia tamen decedere non audent. Sapgirei Rex Cazan, quoscunque ex Moscovia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longe ab ostiis Wolgæ sito, Tartaris vendidit. Tartarorum Regibus ira ex Moscovia profectis, Basilius Princeps rursus Moscoviam rediit: atque cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligentia castrum seruatum fuisse dixi, in ipsa castris porta, quo ad excipiendum Principem ingens multitudo confluxerat, stantem vidisset, clara voce: Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quam in seruando castro præstitisti, nobis cognita sunt, huiusque officii gratiam cumulate tibi reponeamus. Alteri quoque Alemano, Ioanni, qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repente machinis depulerat, aduenienti: Saluusne es? inquit. Deus nobis vitam dedit, hanc tu denuo nobis conseruasti: magna erit erga te gratia nostra. Vterque se liberaliter donatum iri à Principe sperabat: nihil tamen illis datum est, quamuis Principem hac de re sæpe fatigassent, promissorumque admonuissent. Qua Principis ingratitude offensus, dimissionem, ut patriam, à qua diu abfuisse, cognatosque suos possent inuifere, efflagitant. ea re effectum est, ut decem priori stipendio cuique florenti, iussu Principis, adicerentur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fuga ad Occam, quis eius author extitisset, contentio fuisset orta: Seniores in Knes Demetrium Bielski exercitus Ducem, hominem iuuenem, à quo consilia sua sprete fuissent, omnem culpam transferebant, eiusq; incuria Tartaros Occam transisse: contra ille depulsa à se culpa, Andream iuniorum fratrem Principis primum omnium fugam iniisse, ceterosque hunc sequutos fuisse dicebat. Basilius, ne se uerior in fratrem, quem autorem fugæ fuisse constabat, esse videretur, ex præfectis vnum, qui vna cum fratre profugerat, iniectis catenis, dignitate & principatu priuauit. Incunte deinde æstate, ut acceptam à Tartaris cladem vlcisceretur Basilius, ignominiamque quam fugiens, & sub sceno latitans susceperat, deleteret, coactis ingenti exercitu, adiuncto etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nunquam vsi fuerant, profectus ex Moscovia cum omni exercitu, ad Occam fluuium, Columnamque ciuitatem confedit; inde missis ad Machmergirei in Tauricam caduceatoribus, ad cetramen eum prouocat. superiore enim anno, sc. non in dicto bello, ex insidiis, furum latronumque more oppressum fuisse. ad ea Rex respondit: Sibi ad inuadendam Moscoviam satis multas vias parere: bella non magis armorum, quam temporum esse: proinde ea se suo magis quam alieno arbitrio, gerere solere. Quibus verbis irritatus Basilii animus, tum etiam quod vlciscendi libidine arderet, motis castris, anno Domini 1523. in Novvogardiam, inferiorem scilicet, ut inde Cazan regnum depopularetur, occuparetque, contendit. Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Cazanensium, castrum quod à suo nomine appellauit, erexit: neque tum ultra progressus, exercitum reduxit. Sequenti vero anno Michael

chaelem Georgii, vnum ex præcipuis consiliariis suis, maioribus quam prius copiis, ad subigendum Cazan regnum misit. Eo apparatu adeo terribili, Sapgirei rex Cazani perculsus, accersito ad se ex fratre nepote, Rege Tauricæ, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno præset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemq; imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinovvero, id est, insulam, quæ mercatorum dicitur, intra Wolgæ meatus, non longe à castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificeque à regni Principibus susceptus est. Nam Seyd, supremus Tartarorum sacerdos (qui in tanta apud eos autoritate ac veneratione est, ut etiam Reges aduenienti occurrant, stantesque huic equo insidenti manum porrigant: capiteque inclinato, quod solis concessum est Regibus, tangant: nam Duces non eius manum, sed genua: nobiles vero pedes, plebei vestes tantum, aut equum manu attingunt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilii partes clam foueret, sequereturque, iuuenem capere, & Moscoviam vinctum mittere satagebat: sed deprehensus, captusque, cultro in publico occiditur. Michael interea, dux exercitus, coactis in inferiore Novvogardia ad machinas commeatumq; deferendum nauibus, quarum tanta multitudo erat, ut fluuius alioqui amplius, nauigantium multitudinem operus vndique esse videretur: ad Cazanum cum exercitu properabat. cumque ad mercatorum insulam Gostinovvero peruenisset, locatis septima die luli castris, viginti diebus, dum equitatum expectat, ibi commoratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis exstructum erat, per quosdam à Moscis subornatus incenditur, ac intente Ruthenorum exercitu funditus exurit. Tanta occupandi castris occasio, adeo formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, ut nec militum ad expugnandum castris collem eduxerit, nec Tartaros id denuo ædificantes impediuerit: verum vigesima octaua eiusdem mensis die traiecto in eam partem, qua castrum situm est, Wolga, ad Cazanica fluuium cum exercitu confedit, viginti diebus bene gerendæ rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longe ab eo Cazanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisq; Czeremissis peditibus, Ruthenos sapius, frustra tamen, infestat. quem Scheale Rex, qui quoque ad id bellum nauibus venerat, scriptis literis admonet, ut regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis, age ferro decernamus vtrique. id cui fortuna dederit, habeat. Dum Rutheni ita frustra moras trahunt, absumpto quem abduxerant commeatu, fame laborare incipiunt. nam Czeremissis omnia circumquaq; vastantibus, hostiumq; itinera diligenter obseruantibus, nihil adferri poterat: adeo ut nec Princeps de exercitu sui, qua premebatur, necessitate cognoscere, nec ipsi quicquam illi significare possent. Huic rei duos Basilius præfecerat: vnum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Novvogardia instructis commeatu nauibus, secundo fluuiio ad exercitum descenderet: relictoq; ibi commeatu, statu etiam rerum præsentis considerato, ocyus ad se reuerteretur. alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat, qui à Czeremissis, in quos inciderat, cum suis cæsus est, vix nouem per tumultum fuga elapsus. Præfectus grauius saucius, tertio post die in manibus hostium obiit. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset, tanta in castris consternatio, quam vanus de toto equitatu ad internecionem cæso subito obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, ut nihil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hæsitabant adhuc, aduersone fluuiio, quod difficilimum erat, redirent, an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerent, ex quibus post terrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos urgente, essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi, forte superueniunt, Ioannemq; Paliczki cum commeatu aduenturum nunciant: qui etsi cursum suum maturaret, sinistra tamen fortuna vsus, maiore parte nauium amissa, cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, vna nocte quietis causa in Wolgæ litus se recepisset, Czeremissæ continuo maligno accurrentes elamore, quisnam præternavigaret, sciscitantur: quos Paliczki seruitores, nautarum seruos esserati, iurgiis increpantes, flagris se postero

die caesuros minantur, quod domini sui somnum ac quietem importunis vociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremissæ: Cras, inquit, aliud nobis vobiscum negotium erit: nam victos vos omnes Cazan ducemus. Mane igitur sole nondum apparente, cum densissima nebula totum litus occupasset, Czeremissæ derepente in naues impetu facto, tantum terrorem Ruthenis incusserant, ut Palitzki præfectus classis, relictis in manu hostium nonaginta maioribus nauibus, in quibus singulis triginta viri erant, soluta à litore naui, medium Wolgæ teneret, nebulaque rectus fere nudus ad exercitum perueniret. Atque inde post, plurimum nauium comitatu rediens, haud dispari fortuna usus in Czeremissarum insidias iterum prolapsus est. Nauibus enim, quibus deducebatur, amissis, ipse vix cum paucis incolumis euasit. Dum Rutheni ita fame hostilique vi vndequeque vrgentur, à Basilio missus equitatus Wiega fluuius, qui à Meridie Wolgam influit, octoque miliaribus à Cazan abest traiecto, ad exercitum contenderet, à Tartaris & Czeremissis bis excipitur: cum quibus congressi, multis vtrinque desideratis, Tartaris deinde cedentibus, se reliquo exercitui coniunxerunt. atque ita exercitu equitatu firmato, Cazan castrum quintadecima Augusti obsideri cœptum est. Quare cognita, Regulus ad alterum oppidi latus in conspectu hostium, sua quoque castra locauit: emissosque subinde equitatu hostium, castra obequitare, eosque lacessere iubet. atque ita crebra vtrinque velitationes fiebant. Narratum est nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerunt, sex aliquando Tartaros in planiciem ad Mosci exercitum processisse: quos cum Rex Scheale centum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi vellet, à duce exercitus prohibitum fuisse: duobusque millibus equitum ante eum collocatis, occasionem rei bene gerendæ præreptam sibi fuisse. Hi cum Tartaros circumuenire, & quasi concludere, ne fuga elaberentur, vellent: Tartarorum conatum hoc astu eludere, insequentibus Moscis paulatim cedere, parumque progressi subsistere. Idem Mosci cum facerent, eorum Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcibus tela in eos torquebant: inque fugam conuersos persequuti, complures sauciabant. Moscis denuo in se conuersis, paululum cedere, iterumque subsistere, atque ita hostem simulata fuga ludificare. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum equi, tormenti ictu prostrantur, illæsis tamen equitibus, quos reliqui quatuor saluos ac incolumes, duobus millibus Moscorum spectantibus, ad suos reducere. Dum equites se ita mutuo ludificant, magna vi interea admotis tormentis, castrum oppugnabatur: neque obfessi seignius, exoneratis pariter in hostem tormentis, se defendebant. In eo certamine bombardarius, quem vnicum in castro habebant, ex Ruthenorum statione spherula bombardica ictus, occubuit. Quare comperta, mercenarii ex Germanis & Lithuanis milites, magnam spem ad occupandum castrum concipiunt: quibus si præfecti animus respondisset, haud dubie eo die castro potiri fuissent. Verum is cum suos inedia, quæ quotidie etiam magis adaugebatur, premi cerneret, priusquam per internuncios de inuendis induciis clam cum Tartaris egisset, adeo militum conatum non probauit, ut eos etiam cum iracundia corripere, verberaque minaretur, quod se in seio & inconsulto castrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta rerum angustia Principis sui rebus consultum fore putabat, si initis cum hoste quibuscunque induciis, tormenta & exercitum saluum reportaret. Tartari quoque cognita præfecti voluntate, in spem bonam adducti, conditiones quas præfectus offerebat, scilicet ut missis in Moscoviam legatis, pacem cum Principe transigerent, libenter susceperunt. quibus ita constitutis, Palitzki præfectus soluta obsidione, cum exercitu in Moscoviam reuersus est. Fama erat, præfectum à Tartaris muneribus corruptum, obsidionem soluisse. quam quidam natione Sabaudiensis adauxerat: qui cum tormento sibi commissio, ad hostes deficere voluisset, deprehensus in itinere, atque seuerius examinatus, confessus est, se deficere voluisse: atque ut plures ad hanc defectionem sollicitaret, argenteos se nummos & pocula Tartarica ab hostibus accepisse. in quem tamen in tam manifesto scelere deprehensum, præfectus nihil durius statuit. Reducto ita exercitu, quem centum octoginta millium fuisse perhibent, Cazan Regis Oratores ad pacem firmandam

mandam ad Basilium veniunt. qui etiam tum, dum nos Moscoviæ essemus, aderant: neque adhuc vlla tunc futuræ pacis spes inter eos erat. nā & nundinas, quæ circa Cazan in mercatorum insula fieri consueuerant, in Cazanensium iniuriam Basilii Novvogardiā transtulit: graui indicta pœna, si qui in posterum ex suis ad mercatū in insulam proficiscerentur. eamque nundinarum translationē magno Cazanensibus, incōmodo futuram sperabat: atque vel salis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditionem eos cogi posse. Verum huiusmodi nundinarum translatione nō minus incommodi sensit Moscovia, quam ipsi Cazanenses. Plurimarum enim rerū, quæ ex mari Caspio, Astrachan emporio ad hæc Persia & Armenia per Wolgam importabantur, cōsequura est caritas ac penuria: maxime autem nobilissimorum piscium, ex quorum numero Beluga est, qui citra & ultra Cazan in Wolga capiuntur.

Hactenus de bello Principis Moscoviæ cum Tartaris Cazanensibus gesto. Nunc ad intermissam de Tartaris narrationem denuo redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari cognomento Nagai occurrunt, qui ultra Wolgam, circa mare Caspium, ad fluuium Iaick ex prouincia Sibier decurrentem habitant. Hi reges non habent, sed duces. Nostra tempestate tres fratres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidack, ciuitatem Scharaitzick ultra fluuium Rha, Orientem versus, cum 20 adiacente ad Iaick fluuium regione obtinebat: alter Cossium, quicquid inter Kamam Iaick & Rha fluuios esset: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & omnem circumiacentem regionem possidet. Schichmamai interpretatur sanctus, vel potens. Atque hæc quidem regiones omnes fere syluosæ sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick vergit, quæ campestris est.

Inter Wolgam & Iaick fluuios, circa mare Caspium, habitabant quondam Savvolhenenses reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem admirandam, & vix credibilem, Demetrius Danielis, vir (ut inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscoviæ ad Zavvolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semen quoddam in ea insula, melonum semini, paulo maius ac rotundius, alioqui haud dissimile, vidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succresceret: idque eorum lingua Boranetz, quasi agnellum dicas, vocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimam habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta vterentur. eiusmodi pelles vidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illam, si tamen plantam vocari phas est, sanguinem quidem habere, carnem tamen nullam: verum carnis loco, materiam quandam cancorum carni persimilem; ungulas porro non ut agni corneas, sed pilis quibusdam ad eorum similitudinem vestitas: radicem illi ad umbilicum, seu 40 ventris medium esse, viuere autem tamdiu, donec depastis circum se herbis, radix ipsa inopia pabuli arefcat. Miram huius plantæ dulcedinem esse: propter quam à lupis, cæterisque rapacibus animalibus multum appeteretur.

Ego quamuis hoc de semine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à viris minime vanis auditum retuli: & nunc tanto libentius refero, quod mihi vir multæ doctrinæ Guilhelmus Postellus narrauit, se audiuisset à quodam Michaele, apud tempub. Venetam publico Turcicæ & Arabicæ linguæ interprete, quod viderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumque regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caspium respiciunt, usque in Chalibontidem, deferri quasdam pelles delicatissimas, plantæ cuiusdam in illis regionibus 50 nascentis, quæ aliqui Musulmani ad capita sua rasa fouenda mediis pileis inferere, ac pectori quoque nudo applicare soleant. Plantam sibi tamen non visam esse, nec nomen se scire, nisi quod illic Samarcandeos vocetur: eamque esse ex animali instar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorum narratione non dissideant, mihi (inquit Postellus) pene persuadent, ut hanc rem minus fabulosam esse putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia sunt possibilia.

A Principe Schidack, progrediendo in Orientem viginti diebus, occurrunt populi, quos Mosci appellant Iurgenci, quibus Barack Soltan, magni Cham seu Regis de Cataia frater imperat. A Domino Barack Soltan, decem diebus itur ad Bebeid Chan. Hic est ille magnus Chan de Cataia.

Astrachan vrbs opulenta, magnumque Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Wolgæ ripa, ad eius fere ostia sita est. Quidam hanc non ad Wolgæ ostia, sed aliquot dierum itinere inde distare aiunt. Equidem eo loco, quo Wolga fluuius in multos ramos, quos quidem septuaginta esse aiunt, scinditur, pluresque insulas facit, totidemque fere ostiis Caspium mare tanta aquarum copia ingreditur, ut procul spectantibus mare esse videatur, Astrachan sitam esse puto. Sunt alii, qui eam Citrahan appellant.

Vltra Wiatkam & Cazan, ad Permiz viciniam Tartari habitant, qui Tumenskii, Schibanskii, & Gofatzkii vocantur. ex quibus Tumenskii in syluis habitare, decemque millium numerum aiunt non excedere. alii præterea Tartari trans Rha fluuium sunt, qui quod soli capillos nutrant, Kalmuchi vocantur: & ad mare Caspium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit, ita appellati, homines in texendis sericeis vestibus excellentes, quorum ciuitas sex dierum itinere abest ab Astrachan, quam vna cum regione Rex Persarum haud ita diu (ut aiunt) occupauit.

Asoph ciuitas ad Tanaim, de qua supra, septem dierum itinere distat ab Astrachan: ab Asoph autem, Taurica Cherfoneus, præcipue autem Præcop ciuitas, abest quinque dierum itinere. Inter Cazan autem & Astrachan, longo secundum Wolgam tractu, ad Borysthenem usque, campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus inhabitant: præter Asoph & Achas ciuitatem, quæ est duodecim miliaribus supra Asoph ad Tanaim: & minori Tanai vicinos Tartaros, qui terram colunt, certasque sedes habent. Ab Asoph ad Schamachiam sunt duodecim diæ.

Ab Oriente Meridiem versus reflectendo, circa Mæotidis paludes & Pontum, ad fluuium Cupa, qui paludes influit, Aphgasi populi sunt, quo loci usque ad Merula fluuium, qui Pontum illabitur, montes occurrunt, quos Circassi, seu Ciki incolunt. Hi montium asperitate freti, nec Turcis, nec Tartaris parent. Eos tamen Christianos esse, suis legibus viuere, in ritu & ceremoniis cum Græcis conuenire, lingua Slawonica (qua vtuntur) sacra peragere, Rutheni testantur. Audacissimi piratæ sunt, nam fluuiis, qui ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapsi, quoscunque possunt, spoliant: eos præsertim, qui ex Capha Constantinopolim nungunt. Ultra Cupa fluuium est Mengarlia, quam Eraclea fluuius interlabitur: deinde Cotatis, quam quidam Colchim esse arbitrantur. Post quem Phasis occurrit, qui priusquam mare illabatur, haud procul ab ostiis Satabellum insulam facit: in qua fama est, Iasonis naues quondam stetitisse. Ultra Phasim, Trapezus.

Tauricæ Cherfoneus paludes, quæ ab ostiis Tanais in longitudinem trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promontorium, qua in arctum coeunt, duo tantum miliaria Italica continent. In ea Kriim ciuitas, olim Regum Tauricæ sedes: à qua Kriimskii nominabantur. Postea toto Isthmo, spacio mille ducentorum passuum ad insulæ formam perfosso, Reges non Kriimskii, sed Præcopskii, ab illa nimirum perfossione sumpto vocabulo, nomen accepere. Præcop enim lingua Slavonica perfossus sonat. Vnde apparet, scriptorem quendam errasse, qui Procopium quendam ibi regnasse scripsit. Porro tota Cherfoneus, sylua quadam per medium scinditur: eaque pars, quæ Pontum respicit, in qua Capha insignis vrbs, olim Theodosia dicta, Genuensium colonia, tota à Turca possidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugnata Constantinopoli, Græcorum Imperium destruxit, Genuensibus ademitt. Alteram peninsulæ partem Tartarus possidet. Omnes autem Tartari, Tauricæ Reges, originem suam ex Savvolhensibus Regibus ducunt: & quum domestica seditione aliqui regno pulsi fuissent, nec usquam in vicinia firmam sedem habere possent,

possent, hanc Europæ partem occupauere: veterisque iniuriæ haud immemores, diu cum Savvolhensibus dimicabant: donec patrum nostrorum memoria, Alexandro Magno duce Lithvvaniz in Polonia imperate, Scheachmet rex Savvolhensis in parres Lithvvaniz venit, scilicet ut inito cum Alexandro rege fœdere, coniunctis viribus Mahmetgirei regem Tauricæ eiicerent. In quam rem vterque quidem princeps consensit. Cum autem Lithvvani iuxta eorum consuetudinem longius quam par est, bellum differrent: vxor Savvolhensis regis, eiusque quem in campis habebat exercitus, moræ, tum etiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis quibusdam agentem sollicitant, obmisso Poloniz rege, ut in tempore rebus suis provideat. Quod cum illi persuadere non possent, vxor relicto marito, cum parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopensem regem deficit: cuius impulsu, Præcopensis exercitus ad profligandas reliquas Savvolhensis copias mittit. quibus dissipatis, Scheachmet Savvolhensis rex infelicitatem suam videns, sexingentis fere equitibus comitatus, Albam ad Thuiram fluuium sitam, spe auxilii Turca implorandi confugit. In ea ciuitate cum structas sibi, vt caperetur, insidias intellexisset, conuerso itinere, vix media parte equitum assumpta, Chioviam peruenit. vbi à Lithvvanis circumuentus, captusque cum regis Poloniz iussu Wilnam deduceretur, obuiam sibi rex progressus, honorifice susceptum, ad Polonorum conuentum secum duxit: quo quidem conuentu bellum aduersus Mendligerei decernitur. Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius, quam par erat, extraherent, Tartarus vehementer offensus, denuo de fuga cogitare cepit: in qua deprehensus, ad Trokii castrum, quatuor à Wilna miliaribus retractus est. quem ego ibi vidi, vnaque cum eo pransus sum. Atque hic Savvolhensium regum imperii finis fuit: cum quibus & Astrachan reges, qui quoque ex eisdem regibus originem traxerunt, vna perierunt. quibus ita oppressis & extinctis, regum Tauricæ potentia maiorem in modum adaucta, vicinis gentibus terrori erat, adeo ut & regem Poloniz ad certum stipendium pendendum cogerent, ea conditione, ut eorum opera quauis urgente necessitate vtatur. Quin & Moscoviz Princeps, missis subinde muneribus illum sibi deuincire solebat. quod ideo fit, quia cum mutuis assidue bellis implicentur, vterque Tartarorum ope armisque alterum se sperat opprimere posse. Cuius ille haud ignarus, acceptis muneribus vtrumque vana spe lætatur. id quod vel eo tempore, dum ego Cæsaris Maximiliani nomine apud Moscoviz Principem de pace cum rege Poloniz ineunda tractarem, apparuit. Nam cum Moscoviz Princeps ad æquas pacis condiciones induci non posset, rex Poloniz Præcopensem regem pecunia conduxit, ut Moscoviam cum exercitu ab vna parte adoriretur, se quoque ex altera Opatzkam versus impetum in Mosci ditionem facturum. qua arte Poloniz rex Moscum ad tolerabiles pacis condiciones cogi posse sperabat. Quod Moscus animaduertens, missis Oratoribus suum vicissim apud Tartarum egit negotium, ut scilicet in Lithvvaniam, quam tum omni metu vacuam ac præsidio destitutam esse dicebat, vires suas conuerteret. Cuius consilium Tartarus sui commodi duntaxat ratione habita, secutus est. Atque is eiusmodi Principum dissensionibus potentior factus, cum imperii augendi libidine teneretur, neque quiescere posset, ad maiora animum applicuit: Mamaique Nahaicensi principe sibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524. mense Ianuario, cum exercitu egressus, regem Astrachan adortus est. cuius urbem, cum ea relicta, metu profugisset, obsedit, & occupauit, mansitque victor in ciuitate sub rectis. Interim Agis Nahaicensium quoque Princeps, fratrem suum Mamai increpat, quod tam potentem vicinum suis copiis iuaret. Præterea eum monet, ut Machmetgirei regis indices crescentem potentiam suspectam haberet. postremumque regno depulsum aut interitum, aut in seruitutem deducat. Quibus verbis Mamai permotus, fratri nunciat, eumque hortatur, ut quam magnis posset copiis ad se properaret. posse. n. nunc, cum Machmetgirei magno rerum successu elatus, securius ageret, utrosque eo metu leuari. Agis fratris monitis patens, ad præscri-

ptum tempus se cum exercitu, quem ad defendendas in tot bellis regni sui fines iam prius eoegerat, affuturum omnino promisit. Quare intellecta, Mamai continuo regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub testis aleret, corrumpereque: sed vrbe relicta, in campis potius, ut mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit. aduolat Agis cum exercitu, seque fratri iungit: atque hi non ita multo post Machmetgirei regem nihil tale timentem, cum Bathir Soltan filio, viginti quinque annos nato, prandentem, facto derepente impetu obruncant, eiusque maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam vertunt: ac ultra Tanaim, Tauricam usque insequentes, cædunt, fugantque: Præcop ciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi, obsident: tentatisque omnibus, cum ea nec vi nec deditioe potiri posse viderent, soluta obsidione domum redeunt. Horum ergo opera rex Astrachan regno suo iterum potitus est: viresque regni Tauricæ, cum Machmetgirei fortissimo & felicissimo rege, qui potenter aliquamdiu imperauit, conciderunt. Machmetgirei occiso, frater eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tum seruiebat) auxilio Præcopensem regnum occupauit: qui cum Turcarum moribus imbutus, rarius præter Tartarorum morem in publico versaretur, neque subditis suis se conspiciendum exhiberet, à Tartaris, qui hanc insolitam rem in Principe ferre non poterant, eiicitur, inque eius locum ex fratre nepos substituitur. à quo cum Sadachgirei captus fuisset, nepotem, ne cæde in se scruat, sed à suo sanguine abstineat, senectutis suæ misereatur, denique ut priuatus reliquum vitæ in castro aliquo deducere, nomenque duntaxat regium, tota regni administratione nepoti permittenda, retinere possit, supplex orat & impetrat.

Nomina dignitatum apud Tartaros hæc fere sunt. Chan, ut supra dixi, rex est: Soltan, filius regis: Bij, dux: Murfa, filius ducis: Olboud, nobilis, vel consiliarius: Olbo adulu, alicuius nobilis filius: Seid, supremus sacerdos: homo vero priuatus, Kfi. Officiorum vero, Vlan, secunda est rege dignitas: nam reges Tartarorum quatuor viros quorum consilio in rebus grauius potissimum vtuntur, habent. ex his primus, Schirni vocatur: secundus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Hactenus de Tartaris: nunc de Lithvvania, Moscoviæ vicina dicendum est.

D E L I T H V V A N I A.

Lithvvania Moscoviæ proxima est. non autem de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quæ sub Lithvvanicæ nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circass, quod ad Borysthenem situm est, in Livvoniæ usque protenditur. Porro Circassi, Borysthenis accolæ, Rhutheni sunt, alii ab his quos supra ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate præficebatur Eustachius Tascovitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscoviam vna profectum fuisse, supra dixi) vir belli peritissimus, astutia singulari: qui cum crebra cum Tartaris commercia haberet, sæpius tamen eos fudit. quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna sæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscoviæ eramus, miro astu Moscos profligauit: dignaque mihi res visa est, quæ hoc loco ascriberetur. Tartaros quosdam habitu Lithvvanico in Moscoviam deduxit, in quos, ceu Lithvvanos, nullo metu Moscos irruituros sciebat. Ipse dispositis loco opportuno insidiis, Moscos vlciscentes præstolatur. Tartari depopulata parte Seueræ prouinciæ, Lithvvaniam versus iter arripiunt: indeque murato itinere, cum Lithvvaniam tenuisse cognouissent, Mosci Lithvvanos esse rati, mox vindictæ cupiditate magno impetu in Lithvvaniam irruunt. qua vastata, cum præda onusti redirent, ab Eustachio ex insidiis circumuenti, ad vnum omnes cæduntur. Qua re cognita, Moscus Oratores ad Poloniæ regem, qui de illa sibi iniuria cõquererentur, misit. quibus rex: Suos non intulisse, sed iniuriam vltos esse, respondit. Ira Moscus vtrunque delusus, damnum cum ignominia ferre coactus est.

Infra Circassos nullæ habitationes Christianorum sunt. Ad Borysthenis ostia, Otzakhovv castrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circass, quam Tauricæ

Tauricæ Rex non ita diu Poloniæ Regi adeptam possidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhovv ad Albam, circa ostia Thiræ, quæ veteri nomine dicitur Moncastro, quatuordecim miliaribus ab Otzakhovv, in Præcop quatuordecim miliaribus. A Cercass circa Borysthenem ad Præcop quadraginta miliaribus. Supra Circassos septem mil. per Borysthenem ascendendo, Cainovv oppidum occurrit: à quo decem & octo miliaribus est Chiõvvia, vetus Russiæ metropolis: quam magnificam & plane regiam fuisse, ipsæ ciuitatis ruinæ, monumentaque, quæ in rudetibus visuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in vicinis montibus ecclesiarum, monasteriorumque desolatorum vestigia, præterea caueinæ multæ, in quibus vetustiss. sepulchra, corporaque in his nondum absumpta visuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi vltra septimum annum raro castitatem seruare. rationes varias audiui, quarum nulla mihi satisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, sed abducere minime licet. Nam si quis abducta puella deprehensus fuerit, & vita & bonis, nisi Principis clementia seruatus fuerit, priuatur. Lex etiam ibidem est, qua externorum mercatorum, (si qui ibi forte decesserint) bona aut Regi cedunt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiõvviensibus apud se mortuis obseruatur. Ad Chiõvviæ monticulus quidam est, per quem mercatoribus via aliquâ difficiore transeundum est: in cuius ascensu, si forte currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, sisco vindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gastol Palatinus, Wilnensis Regis in Lithvvania vicegerens, mihi retulit. Porro à Chiõvvia ascendendo per Borysthenem triginta miliaribus, Mosier ad fluuium Præpetz, qui duodecim miliaribus super Chiõv Borysthenem influit, occurrit. Thur fluuius piscosus influit Præpetz, à Mosier autem ad Bobranzko, triginta. Inde ascendendo viginti quinque miliaribus, peruenitur in Mogilev, à qua Orsa sex miliaribus abest. Hæc iam enumerata secundum Borysthenem oppida: quæ omnia in Occidentali litore sita sunt, Regi Poloniæ: Orientali vero, Moscoviæ Principi subiiciuntur: præter Dobrovnam, & Mstislavv, quæ Lithvvanicæ ditionis sunt. Traiecto Borystheni quatuor miliaribus Dobrovnam, indeque viginti Smolenzko deuenitur. Ex Orsa nobis iter fuit in Smolenzko, & tum Moscoviam usque.

Borisovv oppidum viginti duobus ab Orsa in Occidentem miliaribus abest, quod Beresina fluuius, qui infra Bobranzko Borysthenem influit, præterlabitur. Est autem Beresina, ut oculis conspexi, amplior aliquanto Borystheni, ad Smolenzko. Plane puto hunc Beresinam, id quod etiam vocabuli sonus indicare videtur, ab antiquis Borysthenem habitum fuisse. nam si Ptolemæi descriptionem conspexerimus, Beresina fontibus magis quam Borysthenis, quem Nieper appellant, conueniet.

Lithvvania porro quos Principes habuerit, quando Christianismo initiata fuerit, ab initio satis dictum est. Huius gentis res ad Witoldi usque tempora, semper florescant. Si bellum aliunde ipsis immineat, suaque aduersus hostium vim defendere debeant, vocati quidem, ad ostentationem magis quam ad bellum instructi, magno apparatu veniunt: verum delectu habito, cito dilabuntur. Quod si qui remanserint, hi equis vestibusque melioribus, quibus instructi nomina dederunt, domum remissis, cum paucis quasi coacti, ducem sequuntur. Cæterum magnates, qui certum militum numerum suis sumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, se redimunt, domi remanent: eaque res adeo dedecori non est, ut militiæ præfecti, ducesque publicæ in conuentibus castrisque proclamari faciant, si qui velint, numerata pecunia exautoratos domum redire posse. Tanta autem inter hos quilibet agendi est licentia, ut immodica libertate non uti, sed abuti videantur. Principumque bona impignorata possideant: adeo ut Principes in Lithvvaniam venientes, suis, ni prouincialium ope subleuentur, vestigalibus ibi vivere non poterint. Gentis habitus oblongus, arcumque Tartarorum, hastam vero & scutum Hungarico more gerunt. equis bonis, iisdemque castratis, sine soleis ferreis, quos mollibus coercent lupatis, vtuntur.

Wilna est caput gentis: ciuitas ampla, intra colles sita, ad confluxum fluuii-

rum Weliz & Wilnz. Welia autem fluvius aliquot infra Wilnam miliaribus, Crononem influit. Cronon autem oppidum Grodno, nomine haud ita dissimili præterlabitur, Prutenosque populos quondam ordini Teutonicorum subiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgensis, posteaquam se Regi Poloniæ subdidit, cruceque & ordine deposito, hæreditarius præest) à Samogitis, eo loci, quo Germanicum mare illabitur, diiimit: ubi est oppidum Mumel. nam Germani Crononem Mumel, patrio vero vocabulo Nemen appellant. Wilna porro nunc est muro cincta. multa templa ædesque lapideæ in ea exædificantur, in qua episcopalis sedes est, quam tunc Iohannes Regis Sigismundi filius naturalis, vir singulari humanitate præditus, tenebat, nosque in reditu nostro humaniter excepit. Præterea parochialis Ecclesia, & aliquot monasteria, & præcipuum Franciscanorum de obseruantia cœnobium, maximis sumptibus extructum, excellit. Multo plura tamen sunt Ruthenorum templa in ea, quam Romanæ obedientiæ. In Lithvaniz principatu sunt tres Romanæ obedientiæ episcopatus: Wilnensis scilicet, Samogithiz, & Chiovienfis. Rutheni vero episcopatus in regno Poloniæ & Lithvania, aut suis incorporatis principatibus, sunt, Archiepiscopus Wilnz nunc degens, Polocensis, Wolodimerienfis, Lucensis, Pinski, Chemenfis, Præmissienfis. Lithviani molle, cera, cinere, quibus potissimum abundant, quæstum faciunt, quæ magna ab eis copia Gedanum, deinde in Holandiam deferuntur. Picem quoque & asseres ad fabricandas naues, frumentum quoque Lithvania abunde præbet. Sale caret, quod venale ex Britannia habet. Quo tempore Christiannus Daniz regno eiectus, mareque piratis infestum esset, sal non ex Britannia, sed ex Russia portabatur: quo etiamnum vtuntur apud Lithvanos. Nostra tempestate apud Lithvanos duo potissimum viri bellica laude clari fuerunt: Constantinus Knes Ostroski, & Knes Michael Linzki. Constantinus vtr plurimum Tartaros fudit: non occurrendo multitudini prædantium, sed præda onustos sequebatur. quumque redirent ad eum vsque locum, in quo se omni metu solutos, respirandi & quiescendi commodum spacium habere putabant (is locus erat illi notus) quumque eos inuadere constituisset, monuit suos, vt sibi ea nocte cibaria pararent. nam se eis nullam ignis copiam in noctem futuram, esse facturum. Itaque sequenti die continuato itinere, quum Tartari noctu nulla flamma aut fumo apparente, putarent hostes regressos, aut dilapsos, eoque & equos in pascua dimitterent, mactarent, vorarent, & se somno dederent: Constantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes vero Michael Linzki, qui quum adolescens adhuc in Germaniam venisset, & apud Albertum Saxoniz Ducem eo tempore in Frisia bellum gerentem strenue se gessisset, ac per omnes militiz gradus magnum sibi nomē peperisset, Germanorumque apud quos adoleuerat moribus imbutus, in patriam rediisset, apud Alexandrū Regem magna auctoritate ac summo loco fuit adeo vt Rex arduas quasque res ex eius iudicio ac arbitrio constitueret. Accidit autem, vt cum Ioh. Savverfinski Palatino Trocensi, Regis causa in dissensionem veniret, ubi compositis tandem rebus, in vita Regis omnia quæ inter illos manebant: at mortuo Rege, manebat Iohanni alta mente repositum odium, nā ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atque amici, apud Sigismundum Regem, qui Alexandro successerat, crimine affectati imperii, ab æmulis quibusdā delatus est, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ Knes Michael impatiens, cum sæpe Regem appellasset, rogassetque vt communi iudicio, quo tantū crimē à se depellere posse dicebat, causam inter se & Savverfinski actorem discerneret: cumque Rex illius petitioni locum non daret, in Hungariam ad Vladislauum Regis fratrem proficiscitur: à quo literis & Oratoribus, quibus ad cognoscendam suam causam Rex admonebatur, impetratis, tentatisque omnibus, cū causæ suæ cognitionē à Rege impetrare non posset, indignitate rei permotus Michael, tale facinus se aggressurū, Regi dixit, quod ipsi sibi, aliquando foret mortori. At cum domum iratus se recepisset, quēdam ex suis hominibus sibi fidum, cū literis mandatisque ad Moscoviz Principem mittit. Scripserat autem, si Princeps securam liberamque ad se viuendi copiam, datis in hæc rem literis, atque addito iuramento,

ramento, sibi promitteret, eaque res honori emolumentoque sibi apud Principem foret, se castris, quæ in Lithvania possideret, aliisque vi aut deditione occupatis, ad se deficere velle. Eo nuncio Moscus, qui viri fortitudinem & dexteritatem cognitā haberet, mirifice exhilaratus, omnia quæ à se Michael peteret, datis, vt volebat literis, iuramentoque addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sententia confectis, Michael vlciscendi libidine flagrans in Ioannem Savverfinski, qui tum in villa sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctavi) toto impetu fertur, eumque ne elabi posset, dispositis circum ædes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientē opprimit, obruncatque: qua re peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, vi illud, aut deditione occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppidaque aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seque illi longe imparem esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moscoviam se contulit: ubi à Principe honorifice exceptus est. nam Lithvaniam illi parem non habere sciebat. Vnde magnam de eo spem conceperat, se eius consilio, opera, industria, vniuersam Lithvaniam posse occupare. qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo consiliis, Smolenzko insignē Lithvaniz principatum denuo obsedit, & eam viri huius industria magis quam viribus cepit. Vnus enim Michael, militibus qui in præsidio erant, omnem urbem defendendæ spem, sua præsentia ademisse: eosque & metu & pollicitationibus, vt castrum proderent, permouit. Quod eo audacius maioreque studio faciebat, quoniam Basilius, si Michael Smolenzko quacunque arte potiri posset, se castrum cum prouincia adiacente perpetuo sibi concessurum promiserat. Quibus tamen promissis adeo ille postea non stetit, vt Michael de pactione se appellatē, vana tantum spelaçtaret, atque illuderet. Qua re vehementer Michael offensus, nōdum abolita è pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facile consequi posse sperabat, ex suis quendam sibi fidum ad regem mittit, seque, si quæ grauius in se commississet, condonaret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioque continuo publicæ fidei, quas petebat, literas dari mandauit. Verum cum Michael literis regis non prorsus fideret, quotius redire posset, à Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea auctoritate apud regem, eiusque consiliarios esse sciebat, vt regem vel inuitum possent ad seruandam fidem cogere, similes literas efflagitauit, impetrauitque. Sed cum eius rei nuncius in Mosci custodias incidisset, captusque esset, re patefacta, Principique celeriter significata, Michael Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, à Sigismundo rege ad Michaelē Moscoviam missus erat: qui vt mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoque haud meliore fortuna vsus, à Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neque sibi fides adhiberetur, adeo arcani continens fuit, vt etiam grauius tortus, id non reuelaret. Porro cum Michael captus, in conspectum Principis in Smolenzko adductus fuisset: Perfide, inquit, digna te pro meritis pœna afficiam. ad quæ ille: Perfidiæ crimen, quod mihi impingis, non agnosco. nam si tu mihi fidem promissamque seruasses, fidelissimum me in omnibus seruitorem habuisses. sed cum te eam floccifacere, meque à te in super eludi viderem, graue mihi in primis est, ea quæ animo in te conceperam, me exequi non potuisse. mortem ego semper contempsi, quam vel ea causa libenter subibo, ne vultu tuū Tyranne amplius conspiciam. Deinde Principis iussu in magnā populi frequentiam in Wiefma abductus, ubi supremus belli præfectus, proiectis in mediū grauib, quibus vincendus erat, cathenis: Princeps te, inquit Michael maxima (vt scis) dū fideliter seruires, gratia prosequabatur. Postquam autem proditione fortis esse voluisti, hoc te secundum merita tua munere donat. simulque cū dicto, cathenas illi iniici iubet, qui dum ita spectante multitudinem cathenis constringeretur, ad populum conuersus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falsā apud vos fama spargatur, quid fecerim, eoque captus sum, paucis aperiam: vt vel meo exemplo, qualem Principem habeatis, quidque quisque vestrum de eo spe-

rare debeat, aut possit, intelligatis. Ita orsus, totius sui in Moscoviâ itineris rationem, quæque Princeps scriptis literis, addito iuramento, sibi promississet, neq; vlla ex parte promissis steteret, referebat. Cumque sua de Principe expectatione falsus esset, voluisse denuo in patriam redire: ideo se captum esse, qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortem se non magnopere refugere, præsertim cum sciret, communi lege naturæ omnibus æque moriendum esse. Et cum corpore valido, ingenioque ad omnia versatili esset, multum etiam valebat consilio, seriis iocosisque rebus æque idoneus, planeque (ut aiunt) omnium horum vir: qua animi dexteritate multum sibi gratiæ authoritatique apud omnes, Germanos præsertim, ubi educatus fuerat, conciliauerat. Tataros, Alexandro rege imperante, insigni clade profligauerat: neque à Witoldi morte, Lithvvaniam præclaram à Tartaris victoriam vnquam reportarunt. Hunc Germani voce Bohemica, Pan Michael vocabant: qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fideritum ab initio, eoque post obmisso, Romanum sequutus fuisset, quo Principis in se irâ indignationemq; leniter mitigaretq;, in vinculis denuo Ruthenicum assumpsit. De eius liberatione, nobis in Moscovia existentibus, multi præclari viri, in primis autem Principis coniunx, quæ sibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæsar Maximilianus, literasque speciales in priore meâ legatione ad Principem nomine suo dederat: quibus tamen usq; adeo nihil effectum est, ut mihi tum nec aditus ad se pateret: imo ne videndi sui copia dabatur. In altera vero legatione, cum forte de liberatione eius tractaretur, sapius à Moscis interrogabar, an hominem nouissem: quibus equidem, quod in rem suam fore putabam, nomen me duntaxat eius aliquando audiuisse, respondi. Atq; Michael tum liberatus ac dimissus fuit: cuius neptem Princeps, viuentem adhuc priore vxore cum duxisset, tantam spem in eo ponebat, ut filios suos illius virtute à fratribus in regno tutos fore crederet: tutorem denique filiorum suorum testamento instituerat. Mortuo dein Principe, viduam lasciuientem eum idētidem increparet, proditoris crimine ab ea insimulatus, captusq; infelix moritur. Quare patrata, non longe post, ipsam quoq; ita seuiuentem, veneno sublatam: adulterū vero Ovvinia dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Wolinia, inter Lithvvanicæ principatus, gentem bellicosiores habet.

Lithvvania admodum syluosa est: paludes ingētes, & multos fluuios habet: quorum alii, ut Bog, Preperz, Thur & Beresina, Orientem versus Borysthenem illabuntur, alii vero, ut Boh, Cronon, & Narevv, Septentrionem versus decurrunt. Coelum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, sed sēges raro ad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam ut quisq; famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impune quidvis facere, res ad vitæ usum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonum verberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absq; muneribus aditus non patet. quod si etiam admittatur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, cōstituantue. Neq; vero hæc solum tenuium ratio est, sed etiam nobilium, si à proceribus impetrare quippiam volunt. Audiui à quodam primario Officiario apud Regem Iuniorum, qui dixit, Vnumquodq; verbum in Lithvvania aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter cēsum, hebdomadatim sex diēs laborare: Parocho deniq; ducta, vel mortua vxore, liberis similiter natis, aut vita defunctis, eo quo contentur tempore, certā numerare pecuniam coguntur. Tam dura porro seruitute à Witoldi tēpore in hunc usque diem detinentur, ut si quis forte capite damnatus fuerit, de se ipso, iubente domino, supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogatur. quod si forte facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atque immaniter excarnificatus, nihilominus suspenditur. Hac seueritate effectum est, ut si ludex aut Præfectus in re præfenti constitutus, reo moram forte neſtenti, minatus fuerit, aut solummodo dixerit, Festina, dominus irascitur: tum miser grauissima verbera extimescens, laqueo vitam finit.

D E

DE FERIS.

Eras habet Lithvvania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alii onagros vocant, equos syluestres. Bisontem Lithvvaniam lingua patria vocant Suber: Germani improprie Aurox, vel vrox: quod nominis vro conuenit, qui plane bouinam formam habet, cum bisontes specie sint dissimilima. Iubati enim sunt bisontes, & villosi secundum collum & artus, barba quadam à mento propendente, pilis muscūm redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunque sic ductis & porrectis, ut intervallum eorum tres homines bene corpulentos insidentes capere possit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniae Sigismundo, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti patre, quem bene habito & firmo corpore fuisse scimus, duobus aliis se non minoribus sibi adiunctis. Tergum ipsum ceu gibbo quodā attollitur, & priore & posteriore corporis parte demissiore. Qui ventatur bisontes, eos magna vi, agilitate & solertia præditos esse oportet. Deligitur locus venatui idoneus, in quo sint arbores iustis diremptæ spaciis, truncis nec crassis nimis, ut facile circumiri possint: nec paruis, ut ad tegendū hominem sufficiant. Ad has arbores singuli venatores disponuntur, atque ubi canibus persequentibus exagitatus bisons eum in locum propellitur, qui primus ex venatoribus, sese profert, in eum magno impetu fertur. At is obiectu arboris sese tuetur, & qua potest percutit venabulo feram: quæ ne sapius quidem ista cadit, sed incensa magis ac magis rabie, non tantum cornua, sed etiam linguam vibrat: quam ita scabram & asperam habet, ut venatorem solo vestis eius tactu comprehendat & attrahat: nec ante relinquat, quam occidat. Quod si quis forte circumcurritando & feriendo delassatus respirare cupit, is feræ obicit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus sæuit. Si vero alteri in idem certamen non confecta fera descendere libet, ut fieri necesse est, si salui illinc abire velint: is eam facile in se prouocat, si vel semel sono barbaro Lululu succlamarit.

Vros sola Masovia Lithvvanicæ contermina habet: quos ibi patrio nomine Thur vocant, nos Germani proprie Vrox dicimus. Sunt enim vere boues syluestres, nihil à domesticis bobus distantes, nisi quod omnes nigri sunt, & ductū quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorsum habent. Non est magna horum copia: suntque pagi certi, quibus cura & custodia eorum incumbit: nec fere aliter quam in viuariis quibusdam seruantur. Miscentur vaccis domesticis, sed non sine nota. Nam in armentum postea, perinde atq; infames, à ceteris vris non admittuntur: & qui ex eiusmodi mixtione nascuntur vituli, nō sunt vitales. Sigismundus Augustus rex mihi apud se oratori donauit exenteratum vnum, quem venatores eiectione de armento semiuuium confecerant: recisa tamen pelle, quæ frontem tegit. quod non temere factum esse credidi: quanquā cur id fieri soleret, per incogitantiam quandam non sum percontatus. Hoc certum est, in precio haberi cingulos ex vri corio factos, & persuasum est vulgo, horum præcinctu partem promoueri. Atque hoc nomine regina Bona, Sigismundi Augusti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum serenissima Domina mea Romanorum Regina, sibi à me donatum, elementi animo accepit.

Quæ fera Lithvvanis sua lingua Los est, eam Germani Ellend, quidam Latine Alcen vocant: Poloni volunt onagrum, hoc est asinum agrestem esse, non respondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam & quæ solidas haberent, repertæ sint, sed id perrarum est. Animal est altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuersis, colore item magis ad albedinem tendente. Cursus est velocissimus: non quo cætera animalia modo, sed gradarii instar. Ungulæ, tanquam amuletum, contra morbum caducum gestari solent.

VRVS SVM, POLONIS TVR, GERMANIS AVROX:
IGNARI BISONTIS NOMEN DEDERANT.

BISONS SVM, POLONIS SVBER, GERMANIS BISONT:
IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

In desertis campis circa Borysthenem, Tanaim & Rha, est ovis sylvestris, quam Poloni Solhac, Mosci Seigack appellant, magnitudinis capreolæ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibusdam circulis notata, ex quibus Mosci manubria cultellorum transparentia faciunt: velocissimi cursus, & altissimorum saltuum.

Samogithia proxima Lithvvaniz est provincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Prussiam quatuor miliarium Germanicorum spacio à Livonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. huic ex Lithvvania à Principe Præfectus, quem sua lingua Starosta, quasi seniore appellat, præficitur. neque temere is, nisi grauissimas ob causas, officio mouetur: sed quoad viuunt, perpetuo manet. Episcopum habet Romano Pontifici subiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quod cum eius regionis homines procera ut plurimum statura sint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpussillos, ac plane nanos, veluti vicissitudine quadam, procreare solent. Samogithæ vestitu vili, eoque ut plurimum cinericio vtuntur. In humilibus casis, iisque oblongioribus vitam ducunt, in quibus ignis in medio conseruatur: ad quem cum paterfamilias sedet, iumenta, totamque domus suæ suppellectilem cernit. Solent enim sub eodem, quo ipsi habitant, tecto, sine villo interstitio pecora habere. Maiores vrorum cornibus pro poculis etiam vtuntur. Audaces sunt homines, & ad bellum prompti: loriceis, aliisque plurimis armis, præcipue autem cuspidæ, & eo breuiore, venatorum more, in bello vtuntur. Equos adeo paruos habent: ut vix credibile sit, ad tantos labores eos sufficere posse: quibus foris in bello, domique in colendis agris vtuntur. Terram non ferro, sed ligno proscindunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenosa sit, quaque pinus nūquam crescit. Araturi ligna complura, quibus terram subigunt, locoque vomeris vtuntur, secum portare solent: scilicet, ut vno fracto, aliud atque aliud, ne quid in mora sit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciarum præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos vomeres adferri fecerat. Cum autem eo, sequentibusque aliquot annis, segetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non responderent, vulgusque agrorum suorum sterilitatem ferro vomeri adscriberet, nec aliud quicquam in causa esse putaret, Præfectus veritus seditionem amoto ferro, suo eos more agros colere permisit. Prouincia hæc nemoribus, syluisque abundat, in quibus horrendæ quandoque visiones fieri solent. Sunt etiamnum illic idololatrarum complures, qui serpentes quosdam quatuor breuius, lacertarum instar, pedibus, nigro obæscos; corpore, trium palmarum longitudinem non excedentes, Givvoites dictos, tanquam penates domi suæ nutriunt: eosque lustrata domo statis diebus ad appositum cibum prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam venerantur. Quod si aduersi quid illis accideret, serpentem Deum domesticum male acceptum ac saturatum esse credunt. Cum priori ex Moscovia itinere rediens, in Troki venissem, referebat hospes meus, ad quem forte diuerteram, se eodem quo ibi eram anno, ab eiusmodi quodam serpētis cultore aliquot aluearia apum emisit: quem cum oratione sua ad verum Christi cultum adduxisset, utque serpentem quem colebat occideret, persuasisset, aliquanto post cum ad visendas apes suas eo reuersus fuisset, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miserabilem in modum diducto offendit. Tanti mali causam interrogatus, respondit, se, quod serpenti deo suo manus nepharias iniecisset, ad piaculum expiandum, luendamque poenam, hac calamitate puniri: multa que grauiora, si ad priores ritus suos non rediret, cum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, sed in Lithvvania sunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Melius quam melius, nobiliusue, quodque minus ceræ habeat, albumque sit, quam in Samogithia reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodque Baltheum, quidam Germanicum, alii Prutenicum, nonnulli Venericum: Germani vero alludentes Baltheo, Pelts appellant. Sinus proprie dicitur. interluit namque Cimbricam Chersonesum, quam hodie Yuchland, & Sunder Yuchland Germani: Latini vero, nomine inde

inde pariter sumpto, luciam vocant. Alluit & Germaniam, quam Bassam dicunt, incipiendo ab Holsatia, quæ Cimbricam contingit: dein Lubicensem terram, item Vismariam, & Rostok, Magno Polensium Ducum ciuitates, totumque Pomeraniz tractum. id quod nomen eius loci indicat. Pomoriæ enim Slavonica lingua idem est, ac si diceret, iuxta mare, seu maritimum. Inde Prussiam, cuius metropolis est Gdanum, quod & Gedanum & Dāniscum appellatur, alluit. Porro Ducis Prussiarum sedes est, quam Germani Regium montem appellant. Eo loci certo anni tempore, succinum mari innatās, magno hominum periculo, propter subitum maris accessum & recessum aliquando, piscatur. Samogithiam vix 111. miliaribus contingit: atque longo tandem tractu Livoniam, & eam partem quam vulgo Khetland, Curetos abique dubio vocant, & regiones quæ Mosco subsunt: Winlandiam denique, quæ Svvetensium ditionis est, vnde etiam Venedicū nomen originem duxisse arbitratur, circumluit. Ab altera autem parte Svvetiā contingit. Torum autem Daniz regnum, quod insulis maxime constat, in hoc sinu continetur: exceptis Lucia & Scandia, quæ continenti adhærent, Gotlandia quoque insula regno Daniz subiecta, in hoc sinu est: ex qua plerique Gothos prodisse putabant: cum tamen longe angustior sit, quam quæ tantam hominum multitudinem capere potuisset. Præterea si Gothi ex Scandia progressi fuissent, ex Gotlandia in Svvetiam, & iterum reflexo per Scandiam itinere (quod rationi minime consentaneum est) oportuisset eos reuerti. In Gothia insula adhuc Wusbi ciuitatis ruinae extant, in qua omnium illac præternauigantium lites ac controuersie cognoscebantur, ac constituebantur: eo etiam ex longinquis illis maritimis locis cause ac negotia deferebantur, prouocabanturque.

Livonia prouincia in longitudine secundum mare protenditur. Huius metropolis est Riga, cui Teutonici ordinis magister præest. In ea præter Rigensem archiepiscopum, Riualiensis & Ossilienis episcopi sunt. Oppida habet complura: præcipue autem ciuitatem Rigam ad fluium Dvina, non longe ab ostiis: item Revvaliam & Derbtenn ciuitates. Revvaliam Rutheni Rolivvan: Derbt vero Iuriogvgorod appellant. Riga nomen suum utraque lingua retinet. Fluvios navigabiles, Rubonem & Nervvam habet. Huius prouinciarum princeps, fratres ordinis, quorum primi Commendatores vocantur, item proceres & ciues, Germani fere omnes sunt. Plebs ut tribus fere linguis vtitur, ita in tres ordines seu tribus est diuisa. In Livoniam ex Germaniarum principibus, Iuliacensi, Geldresii, & Monasteriensii, quotannis noui & seruitores & milites deducuntur, quorum pars in demortuorum, alii in eorum locum qui defuncti annuo officio, quasi manumissi in patriam redeunt, succedunt. Insigni equorum copia adeo abundant, firmique sunt, ut hætenus tam regis Poloniarum, quam magni Ducis Moscoviarum hostiles & frequentes in agros eorum incursiones fortiter sustineant, seque strenue defenderint.

Anno Domini 1502. mense Septembri, Alexander Poloniarum rex, magnusque Lithvvaniarum Dux, Magistrum Livvoniensem Waltherum à Pletenberg, pactationibus quibusdam induxit, ut ipse instructo exercitu Moscoviarum Ducis prouincias aggrediretur: pollicitus, ubi is hostilem terram attigisset, cum magno se exercitu affuturum. Sed enim Rex cum ad constitutum tempus, sicuti receperat, non venisset, Mosci cognito hostium aduentu, ingenti multitudine magistro occurrissent, isque cum se desertum videret, neque sine summa turpitudine periculoque retrocedere posset, suos primum pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormentis, strenue hostem aggreditur: primoque impetu Ruthenos dissipat, atque in fugam cōuertit. Cum autem pro numero hostium pauciores essent victores, grauioreque armatura præpediti, hostem longius persequi non possent: Mosci recuperatis animis, denuo in ordines redeunt, atque Pletenbergii pediatum, qui circiter mille quingenti instructa phalange hosti se opposuerunt, aggressi strenue cadunt. In ea pugna Præfectus Mattheus Pernauer, cum fratre Henrico, & vexillifero Conrado Schvvartz, periit. Huius vexilliferi egregium facinus memoratur. nam cum hostium telis obrutus, confectusque diutius

stare non posset, priusquam occumberet, alta voce virum aliquem fortem, qui vexillum à se reciperet, in clamabat. ad cuius vocem Lucas Hamerfeter, qui se ex Braunfucensibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illico accurrens, vexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conradus, siue quod suspectam haberet illius fidem, siue quod tanto honore indignum esse arbitraretur, tradere recusauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum vexillo amputat. Conradus nihilominus vexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tener, laceratque. Lucas vexilli fragmentis arreptis, proditisque peditum copiis, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum est, ut quadringenti fere pedites ab hostibus misere trucidarentur: reliqua turba cum equitatu, seruatis ordinibus, ad suos incolumes rediere. Huius cladis autor Lucas, postea à Moscis captus, atque in Moscoviam missus, in aula principis aliquandiu honesto loco fuit. Verum is acceptæ à Moscis iniuriæ impatiens, ex Moscovia clam ad Christiernum Daniæ regem postea profugit, à quo tormentis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex clade euaserant, in Daniam elapsi, illius prodicionem Regi indicassent, nec cum eo vna militare vellent, rex Christiernus eum in Stockholm misit: mutatoque post regni statu, Iostericus, alias Gustauus Suetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucā ibi inuentum, numero familiarium suorum adscribit, & Wiburg oppido præficit: ubi cum nescio cuius criminis se in simulari cerneret, veritus grauiora, denuo in Moscoviam se recepit: ubi ego illum honorifice vestitum, inter Principis stipendiarios vidi.

Suetiæ imperio Mosci contermina, Nortvægiæ & Scandiæ non secus coniuncta est, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: marique Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaque fere alluitur. Suetiæ, cuius regia Holmia, quam intolæ Stockholm, Rutheni Stocolna appellant, amplissimum regnum, multas & varias nationes complectitur: inter quas virtute bellica celebres Gothi, qui in Ostrogothos, id est orientales: & Vestrogothos, id est occidentales Gothos, pro regionum quas incolunt situ, diuisi: indeque progressi, toti orbi, ut plerique scriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere.

Nortvægia, quam quidam Nortvagiæ appellant, longo tractu Suetiæ adiacet, marique alluitur. Atque ut hæc à Sud, id est Meridie: ita illa à Nort, id est Septentrione, ad quem sita est, nomen accepit. Germani enim quatuor orbis plagis vernacula nomina indidere, prouinciasque his adiacentes inde denominauere. Ostenim, Orientem significat: vnde Austria, quam Germani proprie exprimunt, Österreich. West, Occidentem: à quo Westualia, ita à Sud, & Nort, ut dictum est, Suetiæ & Nortvægiæ.

Scandia vero non est insula, sed continens, Suetiæ regni pars, quæ longo tractu Gothos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ possidet. Cæterum cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipsa Suetiæ fecerint, ex eaq; Gothos & Longobardos progressos fuisse retulerint: videntur, mea quidem sententia, hæc tria regna veluti integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehendisse: quia cum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæque adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperiem cæli inculta, atque parum cognita est. Quæ res fecit, ut plerique hanc immensæ magnitudinis insulam, vno Scandiæ nomine appellarent.

De Corela supra dictum est, eam & regi Suetiæ, & principi Moscoviæ, quod ditioni vtriusque Principis interposita est, tributariam esse. eaque re vterq; suam esse gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale vsque protenduntur. Cæterum cum de Glaciali mari varia multaq; à plerisque scriptoribus tradantur, haud abs te fore visum est, si illius maris navigationem paucis subiungam.

NAVI-

Glaciale.

Quo tempore Serenissimi Principis mei Oratorem apud magnum Ducem Moscoviæ agebam, aderat forte Gregorius Istoma, Principis illius interpres, homo industrius, qui apud Ioannem Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496. à suo Principe cum magistro Dauid natione Scoto, regis Daniæ tunc Oratore, quem ego quoque priori legatione illic cognoui, ad regem Daniæ missus, totius itineris sui rationem nobis compendio retulit: quod cum nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laboriosum videretur, paucis, sicuti ab eo accepi, describere volui. Principio dicebat, se cum Dauid iam dicto oratore, à Principe suo dimissos, Novvogardiam magnam peruenisse. Cum autem eo tempore regnum Suetiæ à rege Daniæ defecisset, ad hæc Moscus cum Suetensibus dissideret, atque adeo commune & cōsuetum iter illi propter tumultus bellicos tenere non possent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingressos fuisset: ac primū quidem ex Novvogardia ad ostia Dvvinæ ac Potivvlo, difficili admodum itinere peruenisse. Dicebat autem iter hoc, quod ob molestias & labores nunquam satis detestari poterat, esse spacio trecentorum mil. Consensus denique in Dvvinæ ostiis quatuor nauiculis, litus Oceani dextrum se nauigando tenuisse, ibique montes altos & asperos vidisse: tandem confectis xvi mil. sinuque quodam traiecto, litus sinistrum adnauigasse. atque mari amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuiio, quemadmodum & adiacentes montes, nomen habet, ad Finlappiæ populos peruenisse: qui etiam humilibus in calis passim secundum mare habitent, ferinamque propemodum vitam ducant, feris tamen Lappis sunt mansuetiores. Eos Mosco vestigales esse dicebat. Relicta postea Lapporum terra, ac octuaginta mil. navigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Suetiæ subiectam, attingisse. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos vero Kayeni appellant. inde emenso ac superato litore flexuoso, quod in dextrū protendebatur, ad promontorium quoddam, quod Sanctum Nasum appellant, se peruenisse dicebat. Est autem Sanctus Nasus, saxum ingens, ad nasi similitudinē in mare prominens: sub quo antro vorticosum conspiciunt, quod singulis sex horis mare absorbet, ac alternatim magno sonitu reddit euomitque eiusmodi voraginē. Alii vmbilicū maris, alii Charybdim dixerunt. Tātam autē huius gurgitis vim esse, ut naues aliasque in propinquo res attraheret, inuolueret atque absorberet: neque se vnquam in maiori periculo fuisset aiebat. Nam gurgite subito ac violenter nauem, qua vehebantur, ad se attrahente, vix magno labore renitentibus remis sese euasisset. Superato S. Naso, ad quendam montem saxosum, quem circumire oportebat, peruenisse: ubi cum ventis resstantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod nisi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facile præteribimus. quem Istoma, ob vanam superstitionem se increpasset aiebat. increpatus nauta subticuit, totaque illic quadriduo vi tempestatis retentos, ventis postea quiescentibus, soluisse. Cumque secundo iam flatu veherentur, nauiclorum dixisset: Vos admonitionem meam de placando Semes saxo, tanquam vanam superstitionem irridebatis: at nisi ego noctu clam ascenso scopulo, Semes placassem, nequaquam transitus nobis concessus fuisset. Interrogatus, quid Semi obtulisset: auenę farinam butyro permixtam, super lapidem quem prominere vidimus, se fudisse dicebat. Postea cum ita nauigarent, aliud ingens promontorium, Morka nomine, ad peninsulę speciē ipsis occurrisset: in cuius extremitate Barthus castrum, quod præsidialem domum significat, esset. Habent enim ibi reges Nordvægiæ, ad defendendos fines, militare præsidium. Tantam autem eius promontorii longitudinem in mare esse dicebat, ut vix octo diebus circumiri posset. qua mora ne impedirentur, & nauiculas & sarcinulas per Isthmum dimidii miliaris intervallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in Dikilopporum, qui feri Loppi sunt, regionem, ad locum Dront nomine, qui ducentis à Dvvinā in Septentrionem miliaribus abest, nauigasse. atque eo vsque Moscoviæ Principem, ut ipsi narrant, tributa exigere solere. Relictis porro ibi scaphis,

H 2

reliquum itineris terra trahis confecisse. Referebat præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos boum, esse, qui Nordvvegum lingua Rhen vocantur, nostratibusque ceruis aliquanto maiores sunt: quibus Loppi vice iumentorum vtantur, hoc modo. Vehiculo in scaphæ piscatoriæ formam facto, ceruos iungunt: in quo homo, nec citato ceruorum cursu excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorum cursum moderatur, sinistra: dextra vero manu baculum tenet, quo vehiculi, si forte in aliquam partem plus æquo vergeret, casum sustineat: atque eo vehendi genere viginti miliaria se vno die confecisse, ceruumque tandem dimisisse: quem ad dominum suum stabulaque consueta sponte rediisse, dicebat. Eo tandem itinere confecto, ad Berges ciuitatem Nordvvegie, recta in Septentrionem inter montes positam, indeque equitatione in Daniam peruenisse. Ceterum apud Dronth & Berges in solstitio æstiuo, dies viginti duarum horarum esse dicitur. Blasius alter Principis interpres, qui paucos ante annos à Principe suo ad Cæsarem in Hispaniam missus fuerat, diuersam, magisque compendiarium itineris sui rationem nobis exposuit. Dicebat enim, cum ad Ioannam regem Danie missus fuisset ex Moscovia, Rostov vsque pedes venisse: consensisseque nauibus Percaslav, à Percaslav per Wolgam in Castromov: indeque septem vverst terrestri itinere ad fluuiolum quendam se peruenisse, per quem cum in Wolochdam primum, Suchanam deinde, & Dvvinam, ad Berges vsque Norvvegie urbem nauigasset, omniaque pericula & labores quos Isthoma supra retulit, nauigando superasset, recta tandem Hafniam Danie metropolim, quæ Germanis Kopenhagen dicitur, peruenisse. In reditu uterque se per Liyvoniæ in Moscoviam reuersos fuisse, illudque iter annuo spacio confecisse dicebat. quamvis alter, Gregorius Isthoma, se media huius temporis parte tempestatibus in plethysque locis detentum & remoratum fuisse aiebat. Uterque tamen constanter affirmabat, se mille & septingenta vverst, hoc est 340. miliaria hoc itinere peragrasse. Demetrius item ille, qui nouissime apud summum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moscoviam suam descripsit, perque hoc ipsum iter in Nordvvegiam & Daniam missus venerat, omnia supra dicta ita se habere confirmavit. Cæterum hi omnes, de cōgelato seu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud responderunt, quàm se in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorum vehemēti & copioso in fluxu maria longis spaciis ab ipsis littoribus propelluntur, vidisse, eosque ab ipsis littoribus per certa spacia vna cum mari congelari: uti fit in Liyvonia, aliisque Svvetiæ partibus. quamvis enim concurrentium ventorum impetu glacies in mari frangatur, in fluminibus tamen raro, vel nunquam, nisi inundatio aliqua superueniat, glacies tum congestæ eleuatur, aut frangitur. nam glaciærum frusta, flauiorum vi in mare delata, per totum fere annum supernant: adeoque frigoris vehementia denuo concreseunt, ut aliquando plurium annorum glaciem in vnum concretam, ibi cernere liceat. id quod ex frustis, quæ à ventis in litus propelluntur, facile cognoscitur. Equidem & Barentium mare in plurimis locis & sæpius cōgelari, à fide dignis audiui. Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æstiuo solstitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus solis caligine quadam obductum, ut radii illius non appareant, videri, tantumque luminis nihilominus præbere, ut nemo à labore suo tenebris excludatur. Mosci iactant, se ex illis fere Loppis habere vectigal. quod etsi verisimile non sit, mirum tamen non est, cum alios vicinos ab ipsis vectigal exigentes non habeant. Tributi autem loco pelles & pisces, cum aliud non habeant, pendunt. Persoluto autem annuo tributo, nemini se quicquam debere, sui que se iuris esse gloriantur. Loppi quamvis pane, sale, aliisque gulæ irriteramentis careant, solisque piscibus & feris vtantur, multum tamen proni in libidinem esse perhibentur. Sagittarii porro peritissimi omnes, adeo ut si quas nobiliores in venatione feras nascantur, eas, quo pelle integra & immaculata potiantur, missa in proboscidem sagitta interficiunt. Mercatores, aliosque hospites peregrinos, domi cum vxore, venatum euntes relinquunt, reuersi, si vxorem hospitis consuetudine lætam ac solito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant:

donant: sin minus, turpiter expellunt. Iam consuetudine hominum externorum, qui quæstus gratia eo commeant, innatam feritatem deponere, ac mansuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex crasso panno vestes, item secures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idque genus alia ipsis afferuntur: ira ut coctis iam cibis vescantur, humanioresque mores induerint. Vestibus, quas ipsi ex diuersis ferarum pellibus consuunt, vtuntur, eoque habitu in Moscoviam aliquando veniunt: paucissimi tamen caligis, ac pileis, ex pelle ceruina cōfectis, vtuntur. Nullis illis aureæ & argenteæ monete vsus, sola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud externos muti prope modum esse videtur. Tuguriola sua corticibus arborum tegunt: & nusquam certas sedes habent, sed absumptis vno loco feris ac piscibus, alio migrant. Narrabatur etiam prædicti Moscoviæ Principis Oratores, se in eisdem partibus altissimos montes ad Arctæ similitudinem flammæ semper eructantes vidisse: & in ipsa Nordvvegia multos montes perpetua conflagratione corrui. Quare adducti quidam, purgatorium ignem ibi esse fabulantur. de quibus montibus, dum legatione apud Christiænum Danorum regem fungerer, eadem fere ab Nordvvegie præfectis, qui tum forte aderant, accepi. Circa ostia Petzoræ fluuii, quæ sunt deterror sum ab ostiis Dvvinæ, varia magnæque in Oceano dicuntur esse animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudine bouis, quod accolæ mors appellant. Breues huic, instar castorum, sunt pedes: pectore pro reliqui corporis sui proportionem aliquanto altiore, latioreque, dentibus superioribus duobus in longum prominentibus. Hoc animal sobolis ac quietis causa, cum sui generis animalibus, Oceano relicto, gregatim montes petit: vbi antequam somno, quo natura profundiore opprimitur, se dederit, vigilem, gruum instar, ex suo numero constituit: qui si obdormiscat, aut forte à venatore occidatur, reliqua tum facile capi possunt: sin mugitu, ut solet, signum dederit, mox reliquus grex excitatus, posterioribus pedibus dentibus admotis, summa celeritate, tãquam vehiculo per motem delapsi, in Oceanum se præcipitant: vbi in supernatantibus glaciærum frustis pro tempore etiam quiescere solent: Ea animalia venatores, solos propter dentes insectantur: ex quibus Mosci, Tattari, & in primis Turci, gladiorum & pugionum manubria affabre faciunt: hisque pro ornamento magis, quam ut grauiores ictus (ut quidam fabulatus est) incutiant, vtuntur. Porro apud Turcos, Moscos & Tartaros hi dentes pondere veneunt, pisciumque dentes vocantur.

Mare Glaciale ultra Dvvinam, ad Petschora, & Obi ostia vsque, longe lateque protenditur. ultra quæ Engronelandi regionem esse aiunt. Eam cum ob altos montes, qui perpetuis niuib. obsiti rigent, tum perpetuam glaciem mari innatantem (quæ navigationem impediatur, periculosamque faciat) à cōuersatione seu commercio nostrorum hominum seiunctam, atque ideo incognitam esse audio.

DE MODO EXCIPIENDI ET tractandi Oratores.

Orator in Moscoviam proficiscens, eiusque limitibus appropinquans, nunciū ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciuitatis Præfecto indicet, se Oratorem talis Domini, limites Principis ingressurum. Mox Præfectus, non solum à quo Principe mittatur, sed cuius etiam conditionis, dignitatisue sit ipse Orator, item quotus veniat, diligenter inquiri: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habitatam Principis à quo mittatur, dignitate, quam Oratoris ratione, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam magno Duci, vnde & à quo veniat, continuo significat. Missus, ex itinere pariter aliquem ex suis præmittit, qui Oratori significet, Magnum hominem aduenire, qui eum certo loco (locum designans) excepturus sit. Porro Magni hominis titulo propterea vtuntur, quod illud prædicatum Magnus, tribuitur omnibus excellentioribus personis. neque enim quenquam strenuum, aut nobilem, aut Baronem, illustrem aut magnificum vocant, aut alio denique id genus titulo ornant. Cæterum in congressu, missus ille adeo non cedit loco, ut niuem hyberno tempore, vbi subsistit, verrere, seu terere

ita iubeat, quo Orator præterire queat, ipse interim via trita, seu publica nõ cedit. Præterea in congressu & hoc obseruare solent. mittunt nuncium ad Oratorẽ, qui eum admoneat, vt ex equo aut vehiculo descendat: si autem aliquis aut lassitudinem, aut ægritudinem causatus fuerit, tũ respondent: quod nec proferre, nec audire verba Domini, nisi stando liceat. Imo missus diligẽter cauet, ne prior ex equo aut vehiculo descendat, ne videatur hac re derogare domino suo. quin vbi Oratorem ex equo descendere animaduertit, tum primum & ipse descendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrenti extra Moscoviam, me fessum esse de via, & vt in equis expediremus expedienda. At sibi id faciendũ (reperita priore causa) nequaquã videbatur. Interpretes & alii iam descenderant, mo-
nentes me, vt & ego descenderẽ. Quibus respondebam, quamprimum Moscus
descenderet, me quoq; descensurũ. Equidem cum viderem ipsos eam rem tanti fa-
cere, deesse ipse quoq; Domino meo, eiusq; minuere auctoritatem, pariter nolui.
Sed enim prior descendere cum renueret, illaq; superbia aliquantisper protrahe-
retur, finem facere volens, moti pedem ex subice ephippiario, tanquam descen-
surus, qua re animaduersa, missus continuo ex equo descendit: ego vero lente me
ex equo detuli, ita vt illum à me illudum esse pœniteret.

Sub hæc accedens, apertis capite inquit: Magni Domini Basilii, Dei gratia re-
gis & domini totius Russiæ, & magni ducis, &c. (recitando potiores principatus)
Locutionis & Capitaneus N. prouinciæ, &c. iussit tibi significare. Postquã intel-
lexit Oratorem tanti domini, ad magnum dominum nostrum venire, misit nos
tibi obuiam, vt te ad se deduceremus. (repetendo titulũ Principis, & Locutionis
aen-
tis.) Præterea nobis demandatũ est, vt inquireremus, quam sane equitaueris. (is. n.
modus est in excipiendo, Quã sane equitasti?) Dein Oratori dextram missus por-
rigit: neq; rursus honorem prior exhibet, nisi videat Oratorẽ caput suum aperire.
Sub hæc, humanitatis forte officio adductus, ultra Oratorem compellat, querens,
quam sane equitasset. Postremo dat signũ manu innuens, Ascende & vade. Con-
scensis tandem equis, aut vehiculis, subsistit loco vna cum suis: neq; via cedit Ora-
tori, sed postremus à longe sequitur, curatq; diligenter, ne quisquã retrocedat, aut
subsequatur: procedente Oratore, mox sciscitantur primũ nomẽ Oratoris, & sin-
gularũ seruitorum: itẽ nomina parentum, & ex qua quisq; prouincia oriundus sit,
qualem quisq; calleat linguam, & cuius sit conditionis, an principis alicuius serui-
tor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quoq; in eorum prouin-
cia fuerit. quæ singula ad magnum Ducem per literas continuo referunt. Porro
cum paululum progressus est Orator, occurrit homo, mandatum dicens se à Lo-
cumtenente habere, vt sibi de omnibus necessariis provideat.

Dobro vna igitur, oppidulo Lithvvaniz, ad Borysthenẽ sito, egressi, octoq;
eodẽ die miliaribus confectis, cum limites Moscoviz attigissemus, sub diuo per-
noctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte strauimus, vt post mediam no-
ctem inde progredi, & Smolentzko peruenire possemus. Nam ab ingressu, seu li-
mite, in principatum Moscoviz, Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tantum
Germanicis distat: Mane cum ad vnũ fere miliare Ger. progressi essemus, hono-
rifice fuscipimur: atq; inde vix ad dimidiũ miliare progressi, loco sub diuo nobis
constituto patienter pernoctauimus: postero die rursus ad duo miliaria progres-
sis, locus pernoctandi constitutus fuit, vbi à deductore nostro prolixè & laute ac-
cepti sumus. Cæterum sequenti die (quæ erat dies Palmarum) quamuis seruitori-
bus nostris mandaueramus, vt nullibi subsisterent, quin cum sarcinis recta Smo-
lentzko contenderent: eos tamen, vix ad duo miliaria Ger. progressi, in loco ad
pernoctandum constituto detentos inuenimus. Nos autem cum vltius pergen-
tes viderent, obsecrabant, vt saltem ibi prandium sumeremus. quibus parendum
erat. Ea etenim die deductor noster, Oratores sui domini ex Hispania à Cæsare
nobiscum reuertentes, Knes Ioannem Posenen Iaroslavski, & Simeonem Tro-
phimov secretarium inuitauerat. Ego, qui sciebam causam, cur nos tam diu in
his solitudinibus detinerent (miserant enim ex Smolentzko ad magnum Du-
cem, nunciando aduentum nostrum, expectantes responsum, an liceret nos
ducere

ducere in castrum, necne) volui experiri animum illorum, ingrediorque viam
Smolentzko versus. Id alii procuratores cum animaduertunt, euestigio ad dedu-
ctorem currunt, discessum nostrum nunciant: mox reuersi, orant, miscentes et-
iam precibus minas, vt maneremus. Sed illis interea huc atque illuc cursitantibus,
cum ad tertium fere pernoctandi locum peruenissemus, meus procurator inquit:
Sigismunde quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominiis contra ordinatio-
nem domini progredieris? Cui respondi: Equidem non sum assuetus in syluis,
more ferarum, sed sub tectis & inter homines viuere. Oratores domini vestri
transierunt per regnum domini mei pro arbitrio suo, & deducti sunt per ciuitates,
oppida & villas. Hoc idem & mihi liceat. Neque est mandatum domini vestri,
neque causam necessitatemve tantę morę video. Postea aiunt, sese parum desle-
xuros, causantes noctem iam imminere: præterea sero castrum ingredi haudqua-
quam conuenire. Horum autem nos causas, quas prætendebant, contemnentes,
recta Smolentzko contendimus: vbi tam angustis tuguriolis, procul à castro ac-
cepti fuimus, vt equos, nisi prius effractis ianuis, inducere non poruerimus. Se-
quenti die rursus per Borysthenem traducti, ex opposito fere castrum ad Borysthe-
nem pernoctauimus. Tandem Locumtenens per suos nos excipit, atque quintu-
plici fere potu honorat: Maluatico scilicet, & Græco vino, cætera erant medo-
nes varii, item pane & certis ferculis. Mansimus in Smolentzko decem dies, ex-
pectantes responsum magni Ducis. Venerant autem duo nobiles à magno Du-
ce, vt nostri curam haberent, nosq; Moscoviam deducerent. Edes vero vtrius-
que nostrum ingressi, ornati commodis vestibus, nequaquam caput aperientes,
putabant id nos priores facere oportere: quod tamen negleximus. Postremo,
quum mandatum Principis vtrinq; referendum & audiendum esset, prolato
Principis nomine, honorem exhibuimus. Cæterum quemadmodum variis in
locis decenti, tardius Smolentzko veneramus: ita ibi quoque diutius quam par
fuit, detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipsi desi-
derio quodammodo nostro deesse viderentur, semel atque iterum nos accesser-
rant, dicentes, Cras mane discedemus. Nos itaque mane equos celeriter adorna-
uimus, accinctique tota die expectauimus. Tandem vespere cum quadam pompa
veniunt, seque eo die haudquaquam expedire potuisse respondent. Cras mane
tamen rursus, vt antea, iter sese ingressuros pollicentur: quod pariter distulerunt.
nam vix tertia die post, circa meridiem discesseramus, eaque tota die ieiunau-
mus. Sequenti quoque die longius iter constituerant, quam quo currus nostri
peruenire possent. Interea temporis omnes fluuii hybernis niuib. dissolutis, a-
quarum multitudine redundabant. Riui quoq; nullis coerciti ripis, ingentem a-
quarum vim voluebant: adeo vt tuto, citraque maximos labores transiri non pos-
sent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis natabant.
Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Cæsaris Orator, al-
tera die post discessum à Smolentzko, submersus fuisset. Equidem dum in ponte
iam iam narante stare, curaremq; vt impedimenta transportarentur, equus sub
eo conciderat, eumq; in cæca ripa reliquerat. Procuratores duo illi, proximi tum
Comiti, ne pedem quidem auxilii ferendi gratia mouissent: adeo vt nisi alii à lon-
ge accurrissent, eumq; iuuissent, actum de eo fuisset. Veneramus eo die ad quen-
dam pontem, quem Comes cum suis maximo periculo transierat. Ego, qui currus
sciebam haud subsecuturos, citra pontem mansi, & villici cuiusdam domum sum
ingressus. Et cum procuratorem negligentius cibum curare viderem, propterea
quod sese commeatum præmisisse responderet: ipse à matrefamilias cibum, quem
libenter & iusto pretio dabat, comparabam. Hoc ille vbi rescivit, matronæ illico
50 inhiuit, ne quicquam mihi venderet. Quod cum animaduerti, nuncium illius
acceresi, mandauitq; vt procuratori diceret, vt aut cibum tempestiue ipse curer, aut
emendi copiam permittat. quod nisi faciat, caput sim illi diminuturus. Noui, in-
quam, morem vestrum: multa conquiritis ex mandato domini, & hoc nostro no-
mine, quæ tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, vt nostris sumpti-
bus viuamus. minatus sum, hæc me Principi dicturum. His verbis minui illius

authoritatem, ita ut deinceps me non solum obseruaret, sed quodammodo veneraretur. Post venimus ad confluxum Voppi & Borysthenis fluviorum, ibiq; onerauimus Borysthenem sarcinulis nostris, quæ Mosaisko vsque aduerso flumine portabantur: nos vero Borysthene superato, in quodam monasterio pernoctauimus. Sequenti die equi nostri in spacio dimidii militaris Ger. tres fluuios, aliosque plurimos riuiulos redundantes, non sine periculo natate cogebantur. Nos illos per Borysthenem scalmis piscatoriis à monacho quodam vecti circumuiimus, atque tandem 26. Aprilis Moscoviam attigimus. A qua cum dimidio mil. Ger. abessemus, occurrit nobis festinabundus, sudoreq; diffluens, senex ille secretarius, qui in Hispaniis legatus erat, nunciatus, dominum suum nobis obuiam mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præstolarètur, excepturiq; essent. Ad hæc ait, decere ut in congressu ex equis descendamus, & stantes verba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulabamur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox alta voce respondit: Sigismunde, est alius mos feruendi apud dominum nostrum, quam tuum. Porro dum ita progredimur, videmus longo ordine, veluti exercitum quendam, stantes: atque mox, nobis appropinquantibus, ex equis descendentes: quod & ipsi vicissim fecimus. Cæterum in ipso congressu, quidam initio ita orsus est: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, &c. (totum titulum recitans) intellexit, vos Oratores fratris sui Caroli electi Rom. Imp. & supremi Regis, ac eius fratris Ferdinandi, aduenisse: misit nos suos consiliarios, nobisq; iniunxit, ut à vobis inquireremus, quam sanus esset frater suus Carolus Rom. Imp. & supremus Rex. Sub hæc, similiter de Ferdinando. Secundus ad Comitum: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recensens) iniunxit mihi, ut tibi obuiam irem, teq; in hospitium vsque deducerem, tibiq; de omnibus necessariis prouiderem. Tertius, hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinque cum dicta & audita essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum) iussit, ut ex te, Leonharde Comes inquirerem, quam sane equitassēs. Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus det sanitatem magno Principi. Clementia autem Dei & gratia magni Ducis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus Dux, &c. (subinde titulum repetēs) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium quoq; equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egissemus, porrigunt nobis manus, & uterq; utrumq; nostrum ordine interrogant, quam sane equitassēs. Tandem dicebant, Decere ut dominum eorum honoremus, equosq; donatos conscendamus: quod quidem fecimus. atq; fluuium Moscuam traicecto, præmissisq; aliis omnibus, subsequimur. In ripa porro est monasterium: inde per planiciem, perq; medias hominum turbas, quæ vndiq; accurrebant, in ciuitatem, atq; adeo diuersoria ex opposito sita deducti sumus. Erant autem ædes vacuæ & habitatoribus, & omni suppellectile. Vterq; vero procurator indicabat suo Oratori, se vna cum illis procuratoribus, qui nobiscum ex Smolentzko venerant, habere à Domino mandatum, nobis ut de omnibus necessariis prouideant. statuebant etiam coram nobis scribam, dicentes illum constitutum esse, ut quotidie cibum & alia necessaria afferat. hortantur denique, ut si quid vsquam nobis deesset, illis id significaremus. Deinceps singulis fere diebus nos inuisebant, semper de defectu inquirentes. Habent autem constitutam sustinendi rationem, aliam pro Germanis, aliam pro Lithvvanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent, inquam, certum numerum, & eum quidem præscriptum, constituti procuratores, quantum videlicet dent panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum omnium rerum, iuxta numerum singularum personarum. Sciunt quantum lignorum ad culinam, item quantum ad vaporaria calefacienda, quantum salis, piperis, olei, cæpe, aliarumq; minimarum rerum in singulos dies dare debeant. Eandem rationem quoq; obseruant procuratores, qui Oratores deducunt & reducunt ex Moscovia. Cæterum quamuis satis superq; tam cibi quam potus suppeditare solebant, tamen omnia fere quæ petieramus, prioribus commutata dabant. Quintuplicem potum semper afferebant, triplicem medonem, duplicem ceruissam. Alii

quando

quando pro certis rebus mea pecunia ad forum miseram, præcipue vero pro viuvis piscibus. id grauitate ferebant, dicentes, domino eorum inde magnam fieri iniuriam. Indicabam etiam procuratori, me nobilibus, quorum quinque numero mecum habui, lectulos curare velle. At ille mox respondebat, non esse consuetudinem, lectulis cuiquam prouidere. Cui respondi: Me non petere, sed velle emere: atq; ideo secum communicare, ne posthac, ut antea, irasceret. Sequenti itaq; die reuersus inquit: Retuli ad consiliarios domini mei, de quibus heri colloquebamur. Iniunxerunt mihi, ut tibi dicerem, ne nummos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum nostros homines in partibus vestris tractastis, eadem ratione sefe & vos tractaturos pollicentur. Cum autem per biduum quieuissemus in hospitio, quæsiuimus à procuratoribus nostris, qua die Princeps nos accersurus, auditurusq; esset. Quando eumq; volueritis, respondent, referemus ad consiliarios domini. Mox petiuimus. Erat nobis constitutus terminus, sed in alium diem reiectus. Pridie autem eius diei venerat ipse procurator, dicens: Consiliarii nostri domini mandarunt mihi, ut tibi nunciarem, te cras ad Principem nostrum iturum. Porro quotiescunq; nos vocarunt, semper interpretes secum habuerunt. Eodem vesperi reuertitur interpres, & dicit: Præpara te, quia vocaberis ad conspectum domini. Item mane reuertitur, rursus commonens: Hodie eris in conspectu domini. Dein vix quartali vnius horæ elapso, similiter utriusq; nostrum venit procurator dicens: Iam iam magni homines pro vobis venient, atque ideo decet vos in easdem conuenire ædes. Cum itaq; Cæsarem Oratorem accessissem, continuo interpres aduolat, & magnos homines, eosq; præcipuos apud Principem viros, qui nos in aulam essent deducturi, nunc adesse ait. Erat autem quidam Knes Basilius Iaroslowski, magno Duci sanguine iunctus: alter, vnus ex illis, qui nos nomine Principis exæperant: quos comitabantur plurimi nobiles. Interim procuratores nostri monebant nos, ut illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus respondimus, scire nos debitum officium nostrum, atque etiam facturos. Cæterum, cum iam illi ex equis descendissent, atq; hospitale diuersorium Comitum ingrederentur, procuratores subinde nos vrgebant, ut illis obuiam procederemus, eorumq; Principem in deferendo honore, nostris dominis quodammodo præponeremus. nos vero interim, dum illi ascenderent, nunc hoc, nunc aliud impedimentum simulantes, occursum tardamus, atque recta in mediis gradibus in illos incidimus: eosq; ut aliquantisper respirarent, in habitationem ducere volumus. sed id facere renuebant. Ipseque Knes inquit: Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iussit vos ad se venire. Mox conscendisse equis, magna comitante caterua progressi, in tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, ut per eas vix magno satellitum labore ac opera penetrauerimus. Est enim ea apud illos consuetudo, ut quotiescunq; insignes externorum Principum ac Regum Oratores in aulam deducendi sunt, tum vulgus nobilium stipendiarii ac milites ex circumiacentibus ac vicinis regionibus, iussu Principis conuocentur, vrbis tabernæ omnes ac officinæ sub id tempus occludantur, vendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique vndiquaque conueniant. Hoc autem eo fit, ut ex tam immensa hominum multitudine, subditorumque turba, Principis apud alienigenas potentia: ex tantis autem externorum Principum legationibus, Maiestas apud omnes appareat. Porro arcem ingredientes, diuersis in locis ceu regionibus, diuersi ordinis homines collocatos vidimus. Iuxta portam stabant ciues: milites vero & stipendiarii aream tenebant, qui pedes nos comitabantur, antecedeabant, & stando impediabant, ne ad gradus vsque perueniremus, ibique ex equis descenderemus. Etenim prope gradus ex equo descendere, præhibitus videatur. Primum autem, ut ad medios gradus venimus, occurrunt nobis certi Principis consiliarii, porrigentes manum & osculum, nosq; vltius deducunt. Mox superatis gradibus, occurrunt & alii, maioris autoritatis consiliarii: cedentibusque prioribus (est enim mos, ut priores sequentibus, ac proximis quibusque ex ordine cedant, ac loco suo tanquam regione attributa subsistant) salu-

tando dextrās porrigit. Dein ingredientibus palatium, in quo vulgus nobilium circumstabat, primarij similiter consiliarij occurrunt, nosque ordine ac ratione prædicta consalutant. Tandem in aliud atrium, quod Knesis, alijsq; generosioribus, ex quorum ordine ac numero consiliarij leguntur, septum erat: atque inde ad Principis vsque conclauē (ante quod stabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præstant) ita deducti sumus, vt interim nemo prorsus ex circumstantibus, vel minimum honorem nobis exhibuisset. quin si aliquem nobis familiariter notum prætereuntes, forte salutarem, aut alloqueremur, adeo ille non respondebat quicquam, vt perinde se exhiberet, ac si nunquam quenquam nostrum nouisset, aut salutatus à nobis non esset. Ad Principem tandem quum ingrederemur, assurgebant nobis (fratres Principis, si forte adfuerant, non assurgunt, aperto tamen capite sedent) Consiliarij. atque vnus ex primarijs ad Principem conuersus, ex more suo, non rogatus nostro nomine, in hæc verba loquebatur: Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: & rursus: Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: de tua magna gratia, itidem de Sigismundo. Primum significat, quasi, inclinatur se, aut honorem exhibet: secundum, gratias agit, de gratia accepta. Nam frontem percutere accipiunt pro salutatione, gratiarum actione, & alijs id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquam petit, vel gratias agit, tum caput inclinare solet: si enixius id facere studet, tum ita se demittit, vt terram manu contingat. Si magno Duci pro re aliqua maxima gratias agere, aut petere ab eodem quicquam volunt, tum vsq; adeo se inclinant, demittuntq; vt frontem terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illustri, pariete imagine diui cuiusdam splendēte, aperto capite sedebat, habebatq; à dextra in scamno pileum Kopack, sinistra vero baculum cum cruce Posoch, atque peluim cum duobus gutturnijs, adiuncto impostoq; mantili. aiunt Principem, cum Oratori Romanę fidei manum porrigit, credere homini se immundo & impuro porrigere: atque ideo, eo dimisso, continuo manus lauare. Erat ibi quoque ex aduerso Principis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eo Princeps ipse, exhibito sibi prius (vt iam dictum est) honore, nos nuxu & verbo accersit, manu scamnum demonstrans. Quo loci cum ordine salutarem Principem, aderat interpres, qui verbum verbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, surrexerat, deq; scabello descenderat. auditaq; ad finem vsq; salutatione: Frater (inquit) noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanusne est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scabellum ascendit, & sedit. Hæc eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinando quærebat. Dein vtrumque nostrum ordine ad se vocabat, dicebatq;: Porrigite mihi manum, qua data, subiungit, Sanusne equitasti? ad quæ vterque nostrum, iuxta illorum morem respondit: Deus det, vt tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia, sanus. Sub hæc iusserat, vt sederemus. Nos vero, priusquam id fecimus, iuxta illorum consuetudinem, Principi imprimis, dein consiliarijs & Knesis, qui pro honore nostro stabant, gratias, caput ad vtramq; partem inclinantes, egimus. Solent alioqui aliorum Principum Oratores, præsertim qui ex Lithvania, Livvonia, Svvetia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, vna cum comitatu ac seruatoribus, singuli singula munera offerre.

Porro consuetudo offerendi munera est eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox consiliarijs is, qui Oratores ad Principem introduxit, surgens, clara & aperta voce omnibus audientibus ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontem percutit, N. tali munere: hoc idem de secundo & tertio repetit. Dein singulorum nobilium ac seruatorum, eodem modo & nomina & munera exprimit. Constituitur deniq; illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autem munera ipsi Pominki, quasi Mnemosynon quoddam appellant. nostros vero admonebant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad propositum.

Salutatione exposita, cum paulisper sedissemus, inuitauerat ordine vtrumq; nostrum

nostrum Princeps hisce verbis: Prandebeis mecum. In priore mea legatione, vt hoc quoque adiiciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitauerat: Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein vocatis ad se procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa voce dixerat, à quibus vicissim admoniti interpretes: Surgite, inquit, eamus in aliam habitationem. in qua dum reliquum legationis ac mandatorum quibusdam consiliarijs ac secretarijs à Principe constitutis exponimus, adornabantur mensæ. Constituto porro prandij apparatu, Principe fratribus ac consiliarijs iam discumbentibus, in cœnaculum ipsi cum essemus deducti, continuo consiliarij cæteri q; omnes ordine nobis assurrexerunt: quibus vicissim, morem eorum edocti, priusquam confederant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locumq; in accubitu, quem nobis ipse Princeps manu designabat, cœpimus. Cæterum tabulę in cœnaculo circumcirca adornatę erant. In medio stabat abacus, grauis diuersis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quam Princeps sedebat, vtrinque tantum interualli relictum erat, quantum ipse manibus expansis spaciū pertingere posset: infra quod fratres, si forte adsunt, à dextris senior, iunior à sinistris, sedent. A fratre rursus paulo ampliore spacio interiecto, seniores Knesi, consiliarij, ordine ac gratia quam quisque apud Principem obtinet obseruata, sedebant. Ex opposito Principis in alia tabula nos sedebamus: atque paruo interuallo interposito, familiares ac seruitores nostri. quibus ex aduerso, in altero latere, ordine sedebant hi, qui nos ex hospitio in aulam deducebant. in posterioribus vtrinque oppositis tabulis, sedebant hi quos Princeps singulari gratia inuitauerat: quibus stipendiarij nonnunquam adhibentur. In tabulis posita erant vascula, quorum alia aceto, alia pipere, alia sale repleta erant: singula autem per longitudinem tabulę ita collocata & distributa erant, vt semper quatuor numero conuiui, singula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, splendidis vestibus ornati, ingressi, abacum circumeuntes, ex aduerso Principis, neglecto omni honore, subsistunt: dum omnes vocati conuiui accumberent, dumq; cibum afferre iuberentur. Interim omnibus discumbentibus, Princeps quendam ex suis ministris vocat, ac duo sibi oblonga panis frustra dederat, inquiens: Da Leonhardo Comiti, & Sigismundo hunc panem. Minister assumpto secum interprete, ordine vtrinque nostrum ita obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Basilij, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam suam, & mittit tibi panem de sua tabula. Hæc verba interpretis clara voce reddebat. Nos stantes, Principis gratiam audiebamus. Assurrexerant & alij, extra Principis fratres, pro honore nostro. Pro eiusmodi autem gratia ac honore, alia responsione opus nõ est, quam vt panem oblatum accipias, super tabulam ponas, gratiasq; ipsi Principi capitis inclinatione, dein consiliarijs, item alijs, ad omnes partes caput circumferendo & inclinando agas. Porro pane ipso Princeps suam erga aliquem gratiam, sale vero amorem ostendit. Neq; vero maiorem honorem potest alicui exhibere in suo conuiuiio, quam si alicui sal de sua tabula mittit. Panes præterea formam helici equini habentes, mea opinione, omnibus iis vescentibus, durum iugum & perpetuam seruitutem designant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rursus honore Principi exhibito, egressi, aquam vitæ, quam ab initio prandij semper bibunt: dein cygnos assos, quos fere pro primo ferculo, quoties carne vescuntur, hospitibus apponere solent, attulerant. Ex quibus tres sibi appositos Princeps cullo pungens, quinam melior, alijsq; esset præferendus, explorabat, eosq; continuo auferre iusserat. Egressi mox omnes, eo quo intrauerant ordine, cygnos dispersos, ac in partes diuisos, in minores patinas, easq; singulas singula quatuor frustra posuerant. Ingressi, quinque patinas Principi apposuerant: reliquas fratribus, consiliarijs, Oratoribus, alijsque ordine distribuerant. Astat quidam, qui Principi poculum porrigit: is scilicet, per quem panem & alia fercula singulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, dein à diuersis partibus decerpere, gustareq;: post fratri, aut consiliario alicui, aut Oratoribus, vnam patinam, ex qua ipse gustauit, mittere. Semper autem maiori solennitate Oratoribus huiusmodi obsonia, vt de pane dictum est, offeruntur: in quibus acci-

piendis, non solum ei cui mittuntur, sed aliis singulis assurgendum, adeo ut toties exhibita Principis gratia, assurgendo, stando, gratias agendo, caputq; subinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quispiam defatigetur. In priore legatione, quum Cæsaris Maximiliani Oratorem agerem, & conuiuio acceptus fuisset, aliquoties pro honore fratrum Principis surrexeram: sed illos cum mihi vicissim neq; gratias agere, neq; vices ullas reponere viderem, deinceps quories gratiam à Principe accepturos animaduvertebam, ceptum continuo cum aliquo loqui, dissimulans omnia: & quamuis quidam ex opposito mihi innuebant, meque stantibus Principis fratribus appellabant, ego tamen vsque adeo dissimulabam omnia, ut vix post tertiam admonitionem ex eis, quidnam sibi vellent, quærerem. Cæterum, cum fratres Principis stare respondissent: ego priusquam respicerem, assurgeremq; cæremonia quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius assurrexissem, iterumq; statim sedissem, idq; qui ex opposito sedebant, ridebant: itidem quam ob rem risissent, tanquam aliud agens, interrogabam. Sed cum nemo causam aperire vellet, tandem quasi intellecta causa, vultu in gravitatem composito dicebam: Ego nunc non adsum, ut priuata persona, certe qui dominum meum negligit, hunc & ego negligam. Præterea cum Princeps alicui ex iunioribus obsonium mitteret, equidem etiam admonitus, ut non assurgerem, respondi: Qui dominum meum honorat, hunc & ego honorabo. Porro cum assos cygnos coeperamus edere, apponebant acetum, addito sale & pipere: iis enim loco embammatis, seu iusculi vtuntur. Lac præterea acidum in eundem usum appositum, item cucumeres salsi, ad hæc pruna eadem ratione condita, prandii tempore è mensa non remouentur. Eadem ratio in aliis inferendis ferculis seruatur: nisi quod rursus, ut assatura, non efferantur. Apponuntur varii potus, maluatium, Græcum vinum, varii etiam medones. Princeps communiter semel aut bis porrigi sibi poculum suum iubet: ex quo cum bibit, Oratores ad se ordine vocat, Leonharde, Sigismunde (dicens) venisti à magno domino, & magnam dominum fecisti magnum iter, posteaquam vidisti gratiam nostram, & serenos oculos nostros, bene tibi erit. bibe & ebibe, & bene ede vsq; ad saturitatem: deinde quiesces, ut tandem ad dominum tuum redire possis. Omnia & singula vasa, in quibus cibis, potus, acetum, piper, sal, & alia apposita vidimus, dicunt esse ex puro auro: id quod ex pondere verum apparebat. Sunt quatuor personæ, quæ singulæ ex utraque parte abaci stantes, singula pocula tenent: ex quibus Princeps plerumque bibit, & sæpius Oratores alloquitur, monetq; eos ut edant. Aliquando etiam sciscitatur aliquid ab eis, seq; valde vrbani & humani exhibet. Interrogabat me inter alia, an rasilem barbam: quod vnicâ dictione fit, scilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta nostrum: quasi diceret, Et nos rasimus. Cum enim alteram uxorem duxisset, totam barbam abraferat: quod nunquam ab alio Principe factum perhibebant. Antea ministri tabulæ, instar Leuitarum sacris inseruientium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc vero habent vestes diuersas, quas Terlick vocant, gemmis & vniouibus graues. Prander aliquando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad vnam vsque noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus dubiis consultantes, sæpe totum diem consumunt, neque digrediuntur, nisi re prius mature deliberata, constitutaq;: ita conuiuio pariter seu commestationibus integrum absumunt nonnunquam diem, intendentibusq; tandem tenebris secedunt. Conuiuias sæpe & ferculis & potu honorat. A prandio in negotiis grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere solet Oratoribus, Ite nunc dimissos, illi ipsi, qui eos in aulam deduxerant, rursus in diuersoria reducant: seq; mandatum habere dicunt, ibi vt maneant, illosq; exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & certa vascula multa, cum certo potu: omnesq; in hoc student, quo temulentos eos faciant. Sciunt autem pulchre homines inuitare ad bibendum, & quum nullam altam habent occasionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro sanitate Cæsaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate, quos videlicet in aliqua dignitate & honore constitutos credunt. Illorum nomine quenquam recusare poculum, non debere, nec etiam posse,

posse, existimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, sumit poculum, ac in medium habitationis procedit: stansq; aperto capite, festiuo sermone exponit, pro cuius salute bibat, quidq; illi precetur: mox euacuato ac obuerso poculo, verticem tantum, quo omnes videant se ebibisse, & sanitatem illius domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Postea ad locum supremum se confert, plura pocula implere iubet, mox suum cuiq; porrigit, nomenq; pro cuius salute bibendum sit, addit. singuli itaq; ad medium habitationis ire, ac euacuatæ poculis in suum redire locum coguntur. Qui vero longiorem computationem effugere velit, fingat se necesse est temulentum, aut somno oppressum esse: aut, ut illos inebriet, aut saltem post multa exiccata pocula se amplius nequaquam bibere posse, affirmit. Etenim non credunt conuiuias bene acceptos, ac laute tractatos, nisi temulenti reddantur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permissum est medonem ac ceruisiam bibere, obseruant. In priore legatione negotiis confectis, cum me dimitteret, finito prandio, ad quod eram vocatus (solent enim legatos tam discedentes, quam aduenientes conuiuio accipere) surrexerat Princeps, subsistensq; ad tabulam, poculum sibi dari iusserat, dicens: Sigismunde, ego volo pro amore, quem habeo erga fratrem nostrum Maximilianum, Romanorum electum Imperatorem, & supremum Regem, proq; sanitate sua, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alii omnes ordine, ut videas amorem nostrum erga fratrem nostrum Maximilianum, & c. eiq; referas, quæ videris. Dein porrigit mihi poculum, & dicit: Ebibe pro sanitate fratris nostri Maximiliani Elect. Rom. Imperatoris, & supremi Regis. Porrigebat & aliis omnibus, qui prandio intererant, aut alioqui astabant, & ad singulos iisdem verbis utebatur. Acceptis igitur poculis, parum retrocessimus, caputq; erga Principem inclinantes, bibimus. Quibus finitis, me ad se vocat, manum porrigit, ac inquit: I nunc. Solet præterea communiter Princeps, negotiis Oratorum ex aliqua parte pertractatis atq; constitutis, eos ad venationem & solatium inuitare. Est iuxta Moscoviam locus arbutis confusus, leporibus percommodus, in quo quasi quodâ leporario fouetur maximus numerus leporum: quos proposita maxima poena capere, præterea arbuta ibi secare, nemo audeat. Nutrit etiam quamplurimos in viuariis ferarum, atq; aliis locis. Et quotiescunq; vult eiusmodi vi solatio, tum ex diuersis locis lepores comportare iubet. nam quo plures lepores ceperit, hoc maiore solatio & honore negotium se confecisse putat. Item cum in campum venerit, tum certos suos consiliarios, adiunctis certis etiam aulicis, seu equitibus, pro Oratoribus mittit, eosq; ad se deduci iubet. Deducti itaq; Principiq; appropinquant, de equis, consiliariorum admonitione, descendere, & ad Principem ire aliquot passibus coguntur. Nos eadem ratione in venatione ad se deductos, in equo exornato sedens, veste splendida indutus, chirothecis depositis, recto tamen capite, humaniter exceperat, nudamq; porrexerat manum, perq; interpretationem dicebat: Exiimus ad solatium nostrum, vocauimus vos, ut interestis solatio nostro, atq; inde aliquam voluptatem caperetis: proin equos conscendite, nosq; sequimini. Habuit tegmen, quod Kolpakh appellant, quodq; vtrinq; à tergo & à fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum pennarum in altum tendebant, incuruanteq; sursum deorsumq; ferebantur. Vestis erat instar Terlick, aureis filis contexta, ex cingulo pendebant duo oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. à tergo habebat sub cingulo genus quoddam armorum veluti cæstum, quo communiter in bello vtuntur. Est etenim baculus cubito aliquantulum longior, cui corium duarum palmarum longitudine est affixum: in cuius extremitate claua aut ænea, aut ferrea, seu frustum quoddam existit. hoc tamen auro vndique exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulsus Casani Rex, nomine Scheale, Tartarus: sinistrum vero, duo iuuenes Knefi. quorum alter securim ex ebore, quam ipsi Topor vocant, ea fere forma qualis in Hungaricis similem, quam ipsi Schesto pero, id est, sexpennatam appellant. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in vna sagittas reconditas, altera vero arcum inclusum quodammodo habebat. Aderant in campo plusquam trecenti equites.

Porro dum ita per campum incedimus, Princeps nos aliquoties, nunc hoc, iam alio loco subsistere, aliquando ad se propius venire iusserat. Dein ad locum venationis perductos, alloquebatur, consuetudinem esse dicens, ut quoties in venatione ac suo solatio esset, tum ipse & alii boni viri suis manibus canes venaticos ducerent, itidemque nos ut faceremus hortabatur. Cōstituerat denique vnicuique nostrum duos homines, quorum uterque canem ducebat, quibus ipsi pro solatio nostro uteremur. Ad ea respondebamus: Nos hanc suam gratiam grato accipere animo, eundemque more apud nostros esse, illa autem excusatione ideo utebatur, quod apud eos canis immundū animal habetur: & turpe est, canē nuda manu attingere. Ceterū stabant longo ordine centū fere homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colore erat vestita. Non lōge ab iis substiterāt omnes alii equites, prohibentes, ne ita transcurrerent ac elaberentur lepores. Porro nemini ab initio dimittere canem venaticū permīssum erat, quam regi Scheale, & nobis. Princeps primus inclamabat venatorē, ordiri iubens: qui cōtinuo concitatissimo equi cursu ad ceteros venatores, quorū magnus erat numerus, aduolat: mox vno ore omnes exclamant, canes molossos & odoriferos immittunt. vbi sane pericundū erat audire tot, tamque varios canum latratus, habet autē quamplurimos, & eos quidē optimos, canes. Quosdam autem ad insequendum lepores tantum, Kurtzos dictos, perpulchros pilosis caudis & auribus, communiter audaces, tamen ad longius currendi ac persequēdi spaciū haud commodos. Cum lepus sese offert, dimittuntur tres, quatuor, quinque, aut plures canes, eum vndique adorientes: quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram cepissent. Porro lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Princeps continuo aliquem, quemcumque inter arbuta leporem in sacco habentē conspexerit, nominare, ac Hui hui inclamare: qua voce leporem emittendum significat. Egre diuntur itaque lepores nonnunquam quasi somnolenti, saltantes inter canes, veluti capreoli aut agnelli inter greges. Cuiuscunque canis plures capit, is eo die optimum stratagemā praestitisse putatur. Princeps ipse pariter Oratori, cuius canis plures ceperit, applaudere videtur. Porro venatione tandem finita, omnes conuenerant, leporesque comportauerant: quos tum numerabant, numerati vero sunt circiter cccc. Aderant ibi tum Principis equi, non ita multi, nec satis pulchri. etenim in priore legatione simili solatio cum interfuissem, vidi longe plures ac pulchriores, praesertim eius generis quos nos Turcicos, illi vero Argamak vocant. Aderant quoque complures falcones, alii albi, alii phoenicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos illi Kretzet appellant: quibus venari cygnos, grues, & alias id genus aues capere solent. Sunt autem Kretzet, aues audacissimae quidem: at non tam atroces, impetuque horrendo, ut aliae aues quantumvis rapaces, illarum volatu seu conspectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatis fabulatus est) decidant, extinguanturque. Illud quidem experientia ipsa constat, si quis venatur accipitre, aut niso, aut aliis falconibus, & interim Kretzet (quam à longe volantem continuo sentiant) aduolauerit, quod praedam ulterius nequaquam insequuntur, sed pauidè subsistunt. Retulerunt nobis fide digni ac insignes viri, Kretzet, quando ex illis partibus, vbi nidificant, afferuntur, tum aliquando 4. 5. aut 6. in quodam vehiculo ad hoc praeparato, simul includuntur: atque escam quae illis porrigitur, obseruato certo quodam sensu ordine, capere solent. Ad autē rationē, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Praeterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapacesque existūt: ita inter se ipsas sunt mansuetiores: mutuis sese moribus minime dilanantes. Nunquam aqua se, ut ceterae aues lauant: sed sola arena, qua pediculos excutunt, vtuntur. Frigiditate adeo gaudent, ut perpetuo aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex venatione ligneam quandam turrim versus, quae abest à Moscovia quinque millibus passuum, progressus est, vbi aliquot tentoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instar domus, pro se: aliud pro Rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro aliis personis, & rebus. in quae cum ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, vesteque commutata, nos continuo ad se accerserat, nobisque ingre-

dientibus,

dientibus, sedebat in sede eburnea: latus eius dextrum claudebat Rex Scheale, nos ex aduerso loco, alias Oratoribus, dum vel audiuntur, vel de negotiis tractant, destinato. Infra Regem sedebant certi Knesi & consiliarii. in sinistro latere, Knesi iuniores, quos fauore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaque omnibus, apponebantur primum confectioes (ut vocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuces, amygdala, atque saccari integra pyramis: quae ministri genibus flexis Principi, Regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princepsque gratiam suam (ut in prandis assoler) exhibebat. In priore mealegatione eo loci etiam prandium sumpsimus. Et quum inter prandendum, panis, quem ipsi Beatz Virginis vocant, quemque quodammodo consecratum venerari, atque etiam edere, quem denique communiter in habitationibus loco eminentiore honorifice seruare solent, cum forte tentorio commoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alii eo casu grauissime obstupesci, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac veneratione colligebat. Post finita collatiuncula, potusque quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicens: Ite nunc. Dimissi honorifice usque in hospitium nostra deducti fuimus. Habet & aliud genus solatii, pro quo aliis Oratoribus (ut accipi) solet vti. Aluntur vrsi, capti in quadam amplissima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere solet. Habet quosdam infirmam conditionis homines, qui iubente spectantesque Princeps, ligneis furcis occurrant vrsis eosque ad pugnam lacerant. Congressi tandem, si forte à prouocatis, ac in rabiem conuersis vrsis laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce vulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam vobis gratiam. Dein illos curare, vestes praeterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Ceterum cum iam absoluendi dimittendique eramus honorifice, ut antea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtrique praeterea honoraria vestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis, inque Principis conclauē ingressis, Marchalcus continuo vtriusque nostrum nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigismundus, de magna tua gratia, frontem percutit: hoc est, ob acceptum munus gratias agit. Vestis honorariae adiunxerat zebellino-rum quadragenas duas, hermelinorum vero 300. atque aspreolorum pelles 1000. In priore legatione addiderat mihi vehiculum, seu traham, cum praestanti equo, & alba vrsina pelle, alioque tegumento commodo. Dederat denique multa piscium Belugae, Osetri, & Sterled, in aere durata, sed infalsa frustra: meque perhumaniter dimiserat. Porro reliquas ceremonias, quibus in dimittendis Oratoribus utitur Princeps, item quando limites suae conditionis ingressi Oratores excipiuntur, rursusque dimissi, ad eosdem usque reducti tractantur, sustentanturque, supra in Lithvvanorum Oratorum dimissione copiose explicaui.

Ceterum, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem induciis inter Moscoviam Principem ac Poloniam Regem ineundis, à Caesare CAROLO & fratre eius FERDINANDO Austriae archiduce, missi fuimus, caeremonias, quibus Moscoviae Princeps tum in firmandis induciis utebatur, subiungere visum est. Conclusit itaque, ac in certam formam redactis cum Sigismundo Rege Poloniam induciis, in aulam Principis vocati, cum in habitationem quandam deducti essemus, aderant Lithvvani Oratores: veniunt etiam eo Principis consiliarii, qui easdem nobiscum concluderant. atque in hanc sententiam sermone ad Lithvvanos conuerso verba faciunt: Voluit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem magnorum Principum, pacem perpetuam cum Sigismundo Rege vestro inire. Ea autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad eorundem Principum adhortationem inire voluisse. Quibus constituendis, ac legitime firmandis, vos Princeps accersiri iussit, ac praesentes esse voluit. Tenebant porro literas, quas Princeps Regi Poloniam daturus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro communitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus, equo sine sella insidens, hastaque draconem transuerberans: à tergo vero

aquila biceps, utroque capite coronato, cernebat. Habebant præterea induciales literas, certa formula compositas: quarum similes, ac eodem exemplo, nominibus ac titulis duntaxat mutandis, Rex ipse vicissim Principi erat missurus: in quibus nihil profus immutatum erat, excepta hac clausula, quæ ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polocensis & capitaneus Drohitzinensis, & Michael Bohusch Bohutinovitz thesaurarius magni ducatus Lithvaniz, & Strouinensis ac Kamenacensis Capitaneus, Oratores Regis Poloniz & magni Ducis Lithvaniz, fatemur, eosque etiam nomine crucis signum deosculati sumus, nosque obstrinximus, Regem videlicet nostrum eadem pariter osculo crucis confirmatum: in cuius rei meliorem fidem hæc literas nostris signetis communiuimus. His itaque auditis ac visis, omnes una ad Principem vocamur. Ad quem cum ingressi essemus, mox certo loco nos sedere iusserat, ac in hæc verba loquebatur: Ioannes Franciscus, Comes Leonharde, Sigismunde, efflagitasti à nobis Clementis Papæ septimi, ac fratris nostri Caroli, eiusque fratris Ferdinandi nomine, ut pacem cum Sigismundo Poloniz Rege perpetuam iniremus. Eam commodis utrinque conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogastis, ut saltem inducias imponeremus. quas quidem amore nostro in Principes vestros, nunc facimus, acceptamusque: super quibus dum Regi iustitiam nostram facimus, easque confirmamus, vos presentes esse volumus, quo dominis vestris referatis, vos factis, ac iam legitime firmatis induciis interfuisse, vidisse, nosque illorum amore hæc omnia fecisse. Quæ oratione finita, Michaelum Georgii consiliarium vocat, ac crucem deauratam ex opposito de pariete fene serico pendentem, sumere iubet. Mox consiliarius, sumpto mundo lintheolo, quod super fusorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum veneratione apprehendit, dextraque tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas utraque manu tenebat, ita tamen, ut Lithvanorum literæ alteris subiectæ, eatenus prominerent, quatenus clausula, qua se Lithvani obstrinxerant, apparet: super quas simul, ubi Michael dextram, qua crucem tenebat, posuisset, Princeps surgens, sermone ad Lithvanorum Oratores conuerso, longa oratione narrabat, se quidem pacem ad singularem petitionem ac cohortationem tantorum Principum, quorum legatos eo nomine ad se missos viderent, non refugisse, si ea vilis sibi commodis conditionibus fieri potuisset: & cum pacem perpetuam inire cum Rege illorum non posset, in horum gratiam quinquennales se inducias, vigore literarum (literas digito demonstrans) inisse, quas quidem, quoad Deus volet, seruabimus, inquit, nostramque iustitiam fratri nostro Sigismundo Regi faciemus: ea tamen conditione, ut similes per omnia literas, eodemque exemplo scriptas, Rex nobis det, easque presentibus Oratoribus nostris confirmet, iustitiam suam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores nostros transferendas curet. Interim etiam iuramento vos obstringetis, ea omnia & singula Regem vestrum facturum, obseruaturumque. Deinde crucem respicit, seque ter signo crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram fere dimissa munit: propiusque accedens, labia, ac si oraret, mouens, os lintheolo tergens, inque terram expuens, crucem tandem deosculatus, fronte eam primum, dein utroque oculo attingit: retrocedens, rursus cruce, capite inclinato, se munit. Postea Lithvanos, ut accederent, idemque ipsi facerent, monet. Oratores antequam id facerent, inscriptionem, qua se obstrinxerant, pluribus quidem verbis congestam ac compositam, nihil tamen aut parum admodum ultra supradictam sententiam continet, Bogusius nomine, Ruthenus, recitabat, cuius verba singula Petrus, fide Romanus, collega repetebat. eadem nobis pariter interpretæ Principis ad verbum reddebat. Post recitata ac interpretata inscriptione, Petrus ac Bogusius ordine ipsam crucem, astante Principe, deosculantur. Quibus finitis, Princeps sedens in hæc verba loquebatur: Vidistis nos fratri nostro Sigismundo Poloniz Regi, iustitiam nostram ob singularem petitionem clementis, Caroli & Ferdinandi fecisse. Dicite ergo dominis vestris, tu Ioannes Franciscus Papæ, tu Comes Leonharde Carolo, & tu Sigismunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Christianus mutuis bellis fundatur sanguis, fecisse. Hæc cum longa oratione, additis consuetis

consuetis titulis, perorasset: nos illi vicissim ob singularem eius erga Principes nostros obseruantiam, gratias egimus, nosque mandata illius diligenter executuros promissimus. Deinde duos ex suis præcipuis consiliariis & secretariis, ad se vocat, eosque legatos iam ad Poloniz Regem institutos, Lithvanis innuit. Postremo multa pocula suo iussu allata, nobis, Lithvanis, atque adeo omnibus & singulis, tam nostris, quam Lithvanorum nobilibus, manu sua porrigebat. Lithvaniz denique Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex consiliariis nostris intellexistis, ea fratri nostro Sigismundo Regi exponetis. Hæc quum dixisset, surgit, & rursus inquit: Petre, & tu Bogusi, fratri nostro Sigismundo Poloniz Regi, & magno Duci Lithvaniz, vos nostro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxque sedens, utrumque accersit: dextram illis, atque etiam ipsorum nobilibus ordine porrigit, dicitque, Ite nunc, atque sic illos dimiserat.

ITINERA IN MOSCOVIAM.

ANNO M. D. XV. venerant Viennam ad Cæsarem Maximilianum, Vladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigismundus Poloniz, Reges: ubi contractis ac conclusis matrimoniis filiorum & nepotum, confirmataque mutua amicitia, inter cætera Cæsar pollicitus erat, se Oratores suos ad Basilium Moscorum Ducem missurum, qui inter hunc & Poloniz Regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæsar destinauerat Christophorum Episcopum Labacensem, & Petrum Mraxi. Sed dum Episcopus protraheret negotium, & interim Regis Sigismundi secretarius Iohannes Dantiscus, postea Episcopus Warmiensis, moræ impatiens, profectorem sedulo vrgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerso, fuit impositum. Mandatis itaque continuo à Cæsare Haganoz Alsatiz oppido acceptis discedens,

Traiecto primum Rheno, per Marchionum Badensium ditionem & oppida, Rastat, Etlingen, in ducatum Wirtembergensem, Constat: oppidum denique imperii Eslingen ad Necarum, quem & Nicrum appellant, situm, indeque Goppingen & Geislingen veni.

Vlmæ mox Danubio superato, per Guspurg, ac oppidum Purgau, à quo Marchionatus Burgouiz nomen habet, Augustam Vindelicorum ad Lycum fluvium perrexi: ubi me præstolabantur Gregorius Sagrevski Moscus nuncius, & Chrysostomus Columnus secretarius Elizabethæ viduæ Ioannis Sfortiz Mediolani & Bharii, qui itineris erant Comites.

Relicta Augusta sub initium anni M. D. XVI. ultra Lycum, per Bauariæ ciuitates & oppida, Fridberg, Inderstorf, Freysingen, id est, Frisingensem episcopatum ad fluvium Ambor, Landshuet ad Ileram flu. Gengkhoft, Pfarkirchen, Scharding ad Oenum transiimus. Oenoque superato, ripasque Danubii legentes, Austriam supra Onasum attigimus. Lincium oppidum in ripa Danubii situm, caput eius prouinciæ ingressi, pontemque illic Danubio impositum transeuntes, per oppida Galneukirchen, Pregartn, Pierpach, Kunigsvisn, Aßaspach, Rapolstain, in archiducatum Austriæ, atque adeo oppida Claram vallem, vulgo Tzvvelt dictam, Raftnfeld, Horn, & Rerz peruenimus.

Morauiz recta dein, ultra fluvium Teya, qui pro maiori parte Austriam à Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus: ubi Petrum Mraxi collegam meum vita defunctum esse intellexi. & ita solus hoc munus, quod Cæsari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Wolfenitz, Brunam, dein Olmutium sedem episcopalem ad fluvium Moravæ sitam: tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium sunt primæ in Marchionatu. indeque Lipnik,

Hranitza, Ger. Weissenkirchn.

Irzin, Ger. Tischein.

Ostrava, Ger. Ostra oppidum: ubi Ostravvitz fluvium, qui oppidum alluit, & Silesiam ab ipsa Morauia dirimit, transiimus.

Silesiæ post ducum Theschinensium oppidum Freistat, ad Elſa fluuium, situm.

Strumen, Ger. Schvartzvasser.

Przin, Ger. Ples principatum: à quo progrediendo duorum miliarium spacio, est pons trans Istulam, limes Bohemicæ ditionis.

A ponte Istulæ Polonica est ditio, & vsque Ofchvventzin principatum, Germanice Aufchwitz, quo loco fluuius Sola Istulam ingreditur, est iter vnus miliaris.

Extra Ofchvventzin, per pontem superamus Istulam: & confectis 8. mil.

Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusq; nostros trahis imposuimus. A Cracouia progressi,

Prostoviez, 4. miliar.

Wislitza, 6. miliar.

Schidlovv, 5. mil.

Oppatovv, 6. mil.

Savvichost, quatuor miliar. vbi rursus trajecto, & ad sinistram relicto Istula fluuius,

Vrsendovv, quinque miliar.

Lublin, septem miliar. Palatinatum, quo loci certo ac stato anni tempore insignes habentur nundinæ, ad quas ex variis orbis partibus homines, Moscovitæ, Lithviani, Tartari, Liouonenses, Prutheni, Rutheni, Germani, Hungari, Armeni, Walachi atq; Ebrei confluunt.

Corzko, octo miliar. Antequam huc peruentum est, labitur fluuius Wicpers, septentrionem versus.

Meseriz octo mil. paulo longius progrediendo, est limes Poloniæ.

Lithvaniæ oppidum Melnik, sex mil. ad Buh fluuium.

Bielsco, octo mil.

Narevv, quatuor mil. vbi eiusdem nominis fluuius ex quodam lacu & paludibus, quemadmodum Buh, effusus, & in Septentrionem decurrit.

Ex Narevv, transeundo syluam octo miliaribus: extra quam est oppidum Grinki, in quo regi homines, qui & commeatum suppeditabant (Prstavvos appellant) & Wilnam vsq; deducebant, me præstolabantur. tum in

Grodno, sex mil. Est ibi satis commodus pro eius regionis natura principatus. Castrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mumel appellatur, quiq; ipsam Prussiam alluit, quæ olim à supremo Teutonici ordinis magistro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgensis hæreditarii ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluuium puto, alludens nomini oppidi. ibi Ioannes Savvorinski, à Michaele Linski in ea domo, aut (vt aiunt) curia, in qua hospitatus eram, oppressus est. Porro hic reliqui Moscorum nuncium, quem Rex Wilnam ingredi prohibuit. Inde progressus,

Prelai, duo miliaria.

Wolconik, quinque miliaria.

Rudniki, quatuor miliaria.

Wilnam quatuor miliaria quoque.

Ante Wilnam autem viri insignes præstolabantur, qui me Regis nomine cum honorifice excepissent, atq; in traham, seu amplum vehiculum puluinaribus stratum, & stragulis auro & serico contextis collocatum, regiis ministris latus vtrumq; claudentibus, officiumq; perinde ac si ipse Rex veheretur præstantibus, in hospitium vsq; deduxissent: mox aderat Petrus Tomitzki, tunc Episcopus Premislensis, regni Poloniæ vicecancellarius, vir omnium testimonio virtute singulari ac vitæ integritate præditus, meq; Regis pariter nomine humanissime consalutauit, excepitq;. Ad ipsum deniq; Regem, magna aulicorum caterua sequente, paulo post deduxit: à quo multis primariis viris, proceribusq; magni ducatus Lithvaniæ præsentibus, honestissime exceptus fueram.

Wilnæ porro eo tempore inter cætera, matrimonium inter ipsum Regem, & Bonam

Bonam Ioannis Galeacii Sfortiæ ducis Mediolani filiam, Cæsare promouente, me nuncio, contractum atq; conclusum fuit.

Erant ibi in arctis custodiis tres Moscovitici duces, quibus summa rerum, atq; adeo Moscoviticus exercitus, anno M. D. X I I I. ad Orsam commissus fuerat: inter quos erat Ioannes Czeladin primus. Quos equidem regis permissu salutat, eo quo potui studio consolabar.

Wilna caput magni ducatus Lithvaniæ, eo loci sita est, quo cōfluunt Welia & Wilna fluuii: inq; Nemen, seu Crononen illabuntur. In ea relicto Chrysostomo Columno, non diu detinebar.

Wilnam die XIII. Martii egressus, non publica atq; vsitata via, quarum vna per Smolentzko, altera vero per Livoniam itur in Moscoviam: sed media inter has vsus, recta Nementschin quatuor miliaribus, indeq; Svvintravva octo miliaribus, superato Schamena fluuiio, perueni.

Sequenti die Disla, sex mil. vbi eiusdem nominis lacus est: atq; Drisvvet, quatuor mil. vbi nuncius Mosci, quem Grodno reliqueram, ad me rediit.

Braslavv, quatuor miliaribus ad lacum Navver, qui in longitudinem vno miliari patet.

Dedina, quinque miliar. atq; Dvina fluuium, quem Livvonienses (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (sunt qui Turantum esse volunt) attigimus.

Drissam dein septem mil. properantes, rursus sub Betha oppido ad Dvina fluuium peruenimus: per quem glacie concretum, vehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus sursum versus dum veheremur, duæ nobis tritæ viæ occurrerunt. Cum itaque vtram ingrederemur, dubitarem: mox seruitorem in domum rustici in ripa sitam seiscitatum misi, quia vero sub meridiem glacies magnopere liquecebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demersus, vix tandem extractus fuit. accidit etiam, vt quodam loco fluuius vtrinque liquefacta prorsus & absumpta glacie, ea duntaxat glaciei parte, quam continua vectio indurauerat, imo non nisi quatenus vehiculorum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons quidam, non sine graui horrore ac periculo transitum daret. Augebat metum fama communis: quia non diu ante, aliquot centum Moscoviticos prædones, per eundem fluuium glacie concretum transeuntes, ad vnum omnes fuisse submersos, ferebatur.

A Drissa Doporoski sex miliaribus, indeq;

Polotzco principatum, quem Waiyvdatum appellant, ad Dvvinam fluuium, quem alii Rubonem appellant, venimus: vbi honorifice in maxima hominū occurrētium frequentia excepti, magnifice ac laute tractati, ad proximam deniq; mansionem vsq; deducti fuimus.

Inter Wilnam & Polotzco plurimi lacus, crebræ paludes, atq; immensæ longitudinis sylvæ sunt, vt quæ ad quinquaginta mil. Ger. protenduntur.

Vltius progressi iter, in limitibus regni minime tutum, ob crebras vtriusq; partis excursiones, hospitia deserta, aut nulla habuimus: perq; magnas paludes ac sylvas, tandem Harbsle & Milenki, pastorum casas, venimus: in quo itinere Lithvianus deductor me deseruerat. Accedebat ad hospitiorum incommoditatem, itineris summa difficultas. siquidem inter lacus & paludes niue & glacie labescente nobis eundem erat, dum Nischam oppidum, ad quendam eiusdem nominis lacum situm, indeq; Quadassen quatuor miliaribus, quo loci cum magno pavore & periculo lacum quendam, aqua supra glaciem extante transiimus, atque ad tuguriolum rustici cuiusdam perueneramus, quo ex ditione Mosci, Georgii comitis mei cura commeatu allatus erat. Eo loci equidem limites vtriusq; Principis obseruare ac discernere non potui.

Moscoviæ sine contradictione ditio Corſula: vbi, duob. fluuiis Welicarecka & Dsternicza traiectis, indeq; duobus mil. confectis, venimus ad Oporzka ciuitatem cum castro, ad Welicarecka sitam. quo loci natans pōs est, quem equi plerunq; genutenus in aqua transeunt. Hanc arcem rex Poloniæ, dum ego Moscoviæ de pace tractarem, obsederat. In illis porro locis, quanquā

propter crebras paludes, sylvas, & innumeros fluuios, exercitus aliquo commode duci non posse videatur: nihilominus tamen quocunque volunt, recta contendunt: colonorum nimirum multitudine præmissa, qui quælibet impedimenta arboreque incidendo submouere, paludes ac fluuios pontibus sternere cōguntur.

Woronecz dein octo miliaribus oppidum situm ad Sforet fluuium, qui recepto in se Woronecz fluuiio, non longe infra oppidum Welicarecka illabitur.

Fiburg quinque miliar.

Wolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. fere miliar.

Brod coloni cuiusdam domum, pariter 3. miliar. indeque 5. miliaribus emensis, 10
stratoque ponte per Vssa fluuium, qui Scholona influit.

Parcho ciuitatem, cum castro, ad Scholona fluuium sitam: Opoca villam quandam, sub quo Witocha fluuius Suchanam ingreditur, quinque miliaribus. inde septem superatis fluuiis,

Reisch villam, quinque pariter miliar.

Dvverentzig villam, quinque mil. infra quam dimidio miliari Pischege, Strupin fluuiio in se recepto, influit Scholona: in quem alii quatuor fluuii, quos eo die transuimus, illabuntur.

Sotoki homuncionis domum 5. miliar. à qua 4. miliar. Novvogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterum à Polotzko Novvogardiam usque tot paludes ac fluuios superauimus, ut eorum nomina ac numerum ne incolæ quidem teneant: tantum abest, ut illos quispiam cōmemorare ac describere posset.

Novvogardiaz paululum respirans, ac septem diebus quiescens, ab ipso locumtenente in die Palmarum conuiuio acceptus fui: atque ab eodem amanter admonitus, ut seruatoribus equisque illic relictis, per dispositos, seu postarum (vulgo loquuntur) equos Moscoviam irem. Cui morem gerens, egressus primum Beodnietz quatuor miliaria, indeque totius diei iter iuxta Msta fluuium, qui nauigabilis est, & ex Samstin lacu oritur, confeci. Eo porro die cum per pratū, liquecente iam niue, citato equorum cursu proficisceremur, pueri mei natione Lithviani equulus ceciderat, ita ut cum puero prorsus præcipitaretur: seque denuo in modum rotæ conuoluens, in posteriores pedes daret, consisteretque: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum sub se prostratum ac iacentem læderet.

Post recta Seitskovv, ultra fluuium Nischa, sex miliar.

Harosezi ultra fluuium Calacha, septem miliar.

Oreat Rechelvritza ad fluuium Palamit, 7. mil. Eodem die transuimus 8. fluuios, & vnum lacum, congelatum quidem, sed aqua supra glaciem completū.

Tandem sexta feria ante Paschatis festum, in domum postarū peruenimus, tresque lacus superauimus: primum Woldai, qui vno miliari in latitudinem, duobus vero in longitudinem patebat: secundum Lutinitsch, non admodum magnū: 40
tertium Ihedra, cui eiusdem nominis villa ab Oreat octo miliar. adiacet. quo sane die per hosce lacus, congelatos adhuc, sed aquarum multitudine niue liquecente inundantes, tritam viam secuti, difficilimum ac periculosissimum iter habuimus: nec desistere de via publica cum ob niuis altitudinem, tum quod nullum vestigium alicuius semitæ apparebat, audebamus. Confecto itaque tam difficili atque periculoso itinere, venimus

Choitilovva septem miliar. infra quam duobus Schlingvva & Snai fluuiis, eo loco quo confluunt, inque Msta fluuium illabuntur, superatis Woloschak attigimus: ibique in die Paschatis quieuius. Post septem miliaribus cōfectis, traiecitque Tvverza fluuiio,

Wedrapusta oppidum in ripa situm: indeque 7. miliar. descendentes,

Dvverschak ciuitatem, infra quam 2. miliaribus Schegima fluuiio nauicula piscatoria transmissa, in

Ossoga oppido, vno die quieuius, sequenti die per Tvverza fluuium septē miliaribus nauigantes,

Medi-

Medina appulimus. sumptoque prandio, rursus nauiculam ingressi, 7. miliaribus. Wolgam, celeberrimum fluuium, atque adeo

Tvver principatum attigimus. vbi sumptu maiore naui, per Wolgam nauigantes, non ita longe post ad congelatum, ac glacierum frustis refertum ipsum fluuiū venimus: inque quodam loco, maximo labore ac sudore appulimus. altumque congesta in acervum glacie, ripam vix tandem superauimus: indeque pedestri itinere in coloni cuiusdam domum venientes, paruosque ibi repertos equos cōsecrantes, ad monasterium diui Heliz venimus. vbi commutatis equis,

Gerodin oppidum ad Wolgam sitam, tribus inde miliaribus. rectaque post Schosla 3. miliaribus,

Dschorno domum postarum, 3. miliar.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga situm, 6. miliar.

Pieslack domum postarum, 3. miliar.

Schora, ad fluuium eiusdem nominis situm, 6. miliar.

Moscoviam, 3. miliar. tandem decima octava Aprilis peruenimus: vbi quomodo consalutatus atque exceptus fuerim, abunde satis in hoc libro exposui, cum de exceptione, ac tractatione Oratorum egissem.

REDIITVS.

20 Dixi ab initio, me in Moscoviam ad componendos Poloniz & Moscoviz principes, à Diuo Maximiliano Imperatore missum fuisse, sed re infecta inde rediisse. nam dum Moscoviz, presentibus etiam regis Poloniz Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex instructo exercitu Opotzka castrum, nequicquam tamen, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meque intercepto quidem negotio, honorifice tamen dimiserat. Relicta itaque Moscovia, recta

Moseisko, 18. miliar.

Wiesma, 26. miliar.

Drogobusch, 18. miliar.

30 Smolensko dein, 18. miliar. perueni. abinde duabus noctibus ibi sub dio in magnis niuib. quieuius: vbi ab deductorib. meis laute ac honorifice tractabar, & strato in longum aliquanto altius sceno, corticib. arborum superimpositis, stratisque linteis, attractis more Turcarum seu Tartarorum pedibus mensæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoque aliquanto largius, cenam producebamus. Altera nocte veneramus ad quendam fluuium, minime tum quidem congelatum: sed post medium noctis, ob infestum frigus usque adeo concretum, ut per glaciem plusquam decem onustaeti à vehicula traducta sint. equi vero alio loco, quo celerius maioreque impetu decurrebat fluuius, compulsi, fracta glacie transibant. Eo loci duodecim à Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithviani-

40 am profectus sum: & à limite octo miliar. ad

Dobrovnam veni, vbi rerum necessariorum iustam quidem copiam, sed hospitium Lithvanicum habui.

Orsam quatuor miliar. quousque à Wiesma à dextris Borysthenem habuimus, quem tum haud longo intervallo supra infraque Smolensko traicere coge-

mur. eoque circa Orsam relicto, recta

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Borisovv, 6. miliar. ad fluuium Beresina, cuius fontes Ptolemæus Borystheni adscribit.

50 Lohoschakh, 8. miliar.

Radohostye, 7. fere miliar.

Crasno Sello, 2. miliar.

Modolesch, 2. miliar.

Crevva oppidum cum castro deserto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum castro deserto 7. miliar. indeque

Wilnam tandem peruenimus: ibiq; post regis in Poloniam discessum, paucis diebus, dum seruitores cum equis meis ex Novvogardia per Livvoniā reuerterentur; commoratus sum. quibus receptis, mox inde quatuor miliaribus de via in Troki deflexi, ut ibi in quodam horto conclusos ac cōseptos Bisontes, quos alii Vros, Ger. vero Auroxn appellant, viderem. Palatinus porro, etsi meo inexpectato ac improviso aduentu quodammodo offendebar, me nihilominus tamē ad prandium inuitavit: cui intererat Scheachmet rex Savvolensis Tartarus: qui eo loci in duobus muratis, & inter lacus extructis castris, veluti liberis custodiis, honeste servabatur. Is inter prandendum variis de rebus per interpretem mecum colloquebatur: Cæsarem præterea fratrem suum appellabat, omneq; principes ac reges inter se esse fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceptoq; à Palatino iuxta Lithvvanorū consuetudinem munere, primum Moroschei oppidum, dein Grodno 15. miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylva post superata,

Narevv, 8. miliar. atq;

Bielsko oppidum venimus, vbi Nicolaum Radovvil palatinum Vilnensem offendi, cui iam antea Cæsaris literas reddideram: qui etsi ante me equo gradatario, duobusq; aliis pro vehiculo donauerat, castratum tamen & bonum iam denovo equum dono dedit: obtrusitq; præterea aureos aliquot Hungaricales, adhortando, ut ex his annulum mihi fieri curarem, quo induto quotidieq; inspecto, sui facilius, & præsertim apud Cæsarem recordarer. Ex Bielsko in Briesli castrum cū oppido ligneo, ad fluvium Buh, in quem Muchavverz illabitur,

Lamas oppidum: vbi Lithvvania relicta,

Poloniz primum oppidum Partzov ingressus, supra quod nō ita longo intervallo Iasonica fluviolus labitur, Lithvvaniamq; à Polonia dirimit. post

Lublin, 9. miliar.

Rubin,

Vrsendoff,

Savvichost, ad traiectum Istulæ,

Sandomir civitatem cum castro, ad Istulam sitam, distantemq; à Lublin 18. 30 miliar.

Poloniza, ad fluvium Czerna: in quo nobilissimi pisces, quos vulgo Lachs appellant, capiuntur,

Ciuitatem novam Cortzin appellatam, oppidum cum castro murato,

Admonet me hic locus rei prodigiosæ, & pene incredibilis, quam minime prætereundam esse putavi. Cum quodam tempore ex Lithvvania redirem per hanc regionem, incidi in hominem apud Polonos primarium Martinum Svvorovvski: qui me multis precibus inuitatum, in domum suam deduxit, ibiq; quam lautissime habuit. Dumq; ut sit, familiariter multis de rebus colloqueremur, narravit idem mihi, virum quendam nobilem cognomento Pierstinski, quo tempore Sigismundus rex circa Borysthenem belligeraretur, graviores armaturam equestrem indutum, sub ipsa vsque genua, inter Smolensko & Dobrovnam ingressum Borysthenem, ibique ab equo rabie correpto, in medium flumen abreptum & excussum esse. & cum diu non comparuisset, ac plane pro perduto & depulso habitu esset, subito sub aquis in ripam egressum esse, ipso rege Sigismundo & eius exercitu tribus fere hominum millibus inspectantibus. Etsi vero auctoritate hominis mouebar, tamen cum difficilia creditu dicere visus esset, euenit, ut eodem die ipso, Martino comitante, huc ad novam ciuitatem Cortzin perueniremus: vbi tum vir summa apud Polonos dignitate, Christophorus Schidlovveczki castellanus Cracovvianus, & eiusdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem me splendissimo conuiuio cum multis aliis clarissimis viris excepisset, recurrente narrationis illius de Pierstinski memoria, non potui mihi temperare, quin de ea mentionem facerem: quod sane peto opportune accidit. Nam hoc nō tantum conuiuæ ipsi, etiam regem ipsum tanquam oculatum testem citantes, confirmarunt: sed aderat in eodem conuiuio ipsemet Pierstinski, qui casum hunc suum

suum ita exposuit, ut pro credibili haberi possit. Dixit autem, quod equo excussum ter se extulerit supra aquas: atque ibi venisse sibi in mentem, quod ante dici audiuisset, pro perduto habendum esse eum, cui non succurritur, cum tertio efferretur. Itaque se oculos aperuisse, atque ita sublata altera manu esse progressum, ceu signo dato, ut ei subueniretur. Rogatus autem, an hauisset aquam: bis se hauisse, respondit. Hæc ut audita mihi sunt, ita aliis narrata volo. Sed nunc ad continuandum iter meum reuertor.

Prostvvitza, vbi optima ceruisia coquitur. indeq;

Cracovviam, caput regni, sedem regalem, ad Istulā sitam, 18. miliar. à Sandomir distantem, urbem inquam clericorum, studiosorum atque mercatorū frequentia celebrem, peruenimus: ex qua à Rege ipso, cui opera mea grata erat, munere accepto, honestissime sui dimissus. rectaq;

Lipovverz sub castrum, sacerdotum aliquid grauius delinquentium carcerem:

Indeq; 3. miliar. Osventzin, Silesiæ quidem oppidum, Polonicæ tamen ditionis, ad Istulam situm: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui Silesiam ab Hungaria diuidunt, decurrens, Istulam ingreditur. Non longe sub eodē oppido Preysfa fluuius ex alia parte Istulæ, Silesiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit, Istulam quoq; influit.

Przina, Ger. Ples, principatum in Silesia Bohemicæ ditionis, 3. miliar.

Strumen, Ger. Schvvartzvasser, 2. miliar.

Freystaetl, ducum Teschinensium oppidum, quod Elsa fluuius præterlabitur, qui in Oderam exoneratur.

Morauia dein Ostravva oppidum, quod Ostravvitz fluuius alluit, Silesiamq; à Morauia diuidit.

Irschin, Ger. Titzin oppidum, 4. miliar.

Hranitza, Ger. Weissenkirchen oppidum, quod Betvna fluuius præterlabitur, 1. miliar.

Lipnik, 1. miliar. vnde cum Wistriciam 2. miliar. recta contendentes, forte ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius provincie nobilis, sibi nos obuios conspexisset, mox pixide arrepta, ad conflictum se quodammodo cum duobus comitibus præparabat: Quare equidem non temeritatem hominis, sed ebrietatem potius animaduertam: ac continuo seruatoribus mandaueram, ut ei nobis occurrenti media via cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuem se coniecerat, nosq; prætereuntes torue intuebatur: seruosq; à tergo cum vehiculis sequentes, ad hoc ipsum genus officii, quod illi præstare haudquaquam poterant, cogebar: strictoq; gladio minabatur. Ea re extorto vtriusque clamore, fatigatoque seruatorum qui post erant concursu, ipse mox, telo balistæ læsus, equus pariter vulneratus sub eo conciderat. Postea cum Moscis Oratoribus iter institutum profecutus, veni Olmutzium, quo ille quoq; faucibus peruenerat: statimq; veluti eius regionis incolæ notus, turba hominum (qui in fodendis aggerendisq; piscinis operam locant) collecta, vicisci sese volebat. Cuius ego tamen conatus maturo consilio repressi, ac intercepti. Ex Olmutzio,

Bischovv oppidulum, 4. miliar.

Niklsburg, 4. miliar. arcem splendidam, cum oppido. quod etsi vno miliar. ultra Teyam fluuium, qui multis in locis Austriam à Morauia dirimit, situm est, Morauia tamen adiacet, eiusq; ditioni subiecta est.

Austriæ inde oppidulum Mistlbach, 3. miliar.

Vlrichskirchen, 3. miliar.

Viennam, ad Danubium sitam urbem, à multis scriptoribus celebratam, tribus pariter miliaribus confectis peruenimus: quo equidem duo integra vehicula ex Moscovia vsq; deduxi.

Ex Vienna, Novam ciuitatem, 8. miliar. indeq; ultra montem Semring, interq; Styriæ montes Salisburgum vsque veni. Post Oeniponti, in Comitatu Tirolensi oppido, Cæsarem assecutus: cuius Maiestati non solum ea quæ ex mandatis

gesseram, grata erant: sed etiam relatio de caeremoniis & consuetudine Moscovitarum, auditu valde iucunda. Quare etiam Mattheus Cardinalis Salisburgensis, Cæsari admodum charus, Princeps industrius, & in rebus agendis versatissimus, iocose coram Cæsare protestatus est, ne Cæsar, se absente, reliquum caeremoniarum ex me audiret, cognosceretur.

Expedito mox ac dimisso à Cæsare Moscorum Oratore, equidem in Hungariam ad regem Ludouicum, cum sub id tempus institutus Orator fuisset, eundem per Oenum ac Danubium Viennam deduxi: eoq; ibi relicto, ipse continuo Pannonium curru conscendi, quo triugis equabus curru volitante celerrime ferebar, paucisq; horis Budam triginta duobus miliar. perueni. Tantæ autem celeritatis causa est, tam commoda per iusta intervalla respiratio equorum, & permutatio. Quarum prima vtuntur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluvium, qui Austriam ab Hungaria diuidit, distatq; à Vienna 6. miliar. Secunda in Ovvar castro, cum oppidulo, Ger. Altëburg. 5. miliar. Tertia in Iaurino oppido, sedeq; Episcopali. Hunc locum Hungari Iurr, Germani vero ab Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumq; ingreditur, Rab appellat. Hoc quidem in loco, qui ab Ovvar 5. miliarib. distat, equos permutant. Quarta, sex infra Iaurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & vectores currus nomen acceperunt: Cotziq; adhuc promiscue appellantur. Vltima in Wark pago, quinq; à Cotzi miliarib. quo loci equorū soleas, num qui clauis vacillent, aut desint, inspiciunt, currus loraq; sarciant: quibus omnibus relictis, Budam, sedem regalem, inde miliar. inuehantur.

Budæ sede regia exposita, ac confecta legatione, finitq; comitiis, quæ haud procul ab vrbe, ab eo loco quo celebrantur, Rakhusch vulgo appellantur, à rege honestissime dimissus, ad Cæsarem rediit: qui proximo Ianuario post, anno scilicet Domini 1519. mortē obiit. Hancq; in Hungariam profectionem, quod Moscoviticæ coniuncta, vnoq; prope & continuo itinere confecta fuit, adiungere volui.

Cæterum cum in regni Hungariæ mentionem inciderim, nō possum equidem sine gemitu & grauissimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentissimum & potentissimum, omnibus quodammodo intuentibus tā subito afflictissimum factum sit. Est quidem, vt cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperiis terminus quidam constitutus: sed nobilissimum Hungariæ regnum certe non tam satis trahentibus, quā mala & iniqua administratione, plane ad interitum redactū esse videtur. Matthias rex, neque regio sanguine natus, neq; vetusto ducum, aut principum stemmate clarus, non tamen nomine solū rex fuit, sed ipsa re regem præstitit: ac non modo Turcarum principi fortiter restitit, eiusq; grauissimas impressiones inuictus sustinuit: verum & ipsi Romanorum Imperatori, atq; adeo Boemiæ & Poloniæ regibus negotium fecit: denique omnibus vicinis suis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis virtute, ac rebus præclare gestis, Hungariæ regnum ad summam potentiam ipso viuentē peruenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei successit Vladislaus Boemiæ rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religiosus, & vitæ inculpat: sed ad moderandam tam bellicosam gentem, in tanti præsertim hostis vicinitate, minime sufficiens fuit. Etenim tot rebus secundis ferociore & insolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiam, fastum: quæ vitia eo tandem euasere, vt etiam rex ipse contemptui haberetur. Porro Vladislao defuncto, sub eius filio Ludouico cum hæc ipsa vitia magis ac magis inualuere: tum si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amissa. nec potuit rex puer his malis obæritatem moderari: nec alioqui ad eam, quam decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipue prælati, luxu pene incredibili diffuebant: & certabant quasi æmulatione quadam tum inter se, tum cum baronibus, vt alios profusione & splendore vincerent. Idem nobilitatem partim beneficiis ac præmiis, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, vt plures affectatores haberent, ac eorum studiis & acclamationibus in publicis conuentibus iuuarentur. Mirum dictū, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum vtriusque armaturæ copiis

copiis Budam sunt ingressi, præcinentibus tubicinibus ad cuiusdam quasi triumphi speciem.

Porro in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & stipatorum comitatu vndique septi incedeabant, vt vici & plateæ vix cateruam caperent. Cum veto prandendum esset, tota vrbe ad ædes cuiusq; tubæ non aliter atq; in castris resonabant: & ducebantur prandia in multas horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contra quasi solitudo quædam esset circa regem: & fines regni interea destituti necessariis præfidiis, impune ab hostibus vattarentur. Episcopatus dignitates, & præcipua quæq; officia promiscue, non pro meritorum ratione, cōferebantur: & quo plus potentia quisque obtinebat, hoc plus iuris habere credebatur. Itaq; laborabat iusticia, & premebantur infirmiores: ac omni bono ordine sublato atq; euerso, subinde inueniebatur aliquid, quod Reipub. labem aliquam cum vulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ argenteæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis conflatis, alii deteriores passim cudiebantur: & his rursus sublati, alii fiebant meliores: qui tamen iustum precium tenere non potuerant, sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt (prout locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à quibusdam priuatis pene palam impune sunt adulterati. Denique ea erat in vniuersa Hungaria omnium rerum inclinatio, vel potius confusio, vt quilibet vel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiam si nullum vicinum haberet hostem, mox perire oportere perspiceret. Ego quidem certe cum oratorem Principis mei Budæ agerem, non dubitavi, quasi aliud agens, sereniss. Hugaria reginam Mariam admonere, vt futura cōsideraret, sibiq; in omnē euentū præfidiū aliquid compararet & seponeret: neq; aut domini & mariti sui potentia & iuuentæ, aut fratrum suorum opibus nimium fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis casibus obnoxia esse. Meminisset veteris prouerbii, quod fertur, Bonum esse, habere amicos: sed miseros esse, qui his vti cogantur. Gentem Hungaricam ferocem & inquietam, seditiosam & turbulentam, aduenis & exteris parum æquam & amicam esse. Imminere Hungariæ hostem potētissimum: neq; quicquam magis affectare, quam vt id suam in potestate redigat. Referre itaq; ipsius, vt aliquid recondat, vnde sibi & suis, si quid aduersi accidat, opitulari possit. Et aliūqui magis regium esse, iuuare alios, quam alieno auxilio indigere. Etsi vero bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq; actæ sunt gratiæ: tamen quod mihi tum prælagiebat animus, quodq; metuebam, nihil proficientibus bonis ac fidis monitoribus & consultiōibus, ingenti nostro malo euenit: neque dum huius tragediæ finis est. Aula mansit, qualis erat: & nihil remissum est à pompa, fastu, insolentia ac luxu, donec concideret. vt non inepte quidam ex aulicis tum dixerit, se nunquam vidisse vel auduisse regnum vllum, quod maiore, atq; Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Etsi vero plane desperatæ res Hungarorum essent, tanta tamen eorum erat insolentia, vt hostem præpotentem & vicinum, Turcam, non modo superbe contemnere, sed etiam iniuriis & contumeliis aduersus se prouocare non dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patre suo defuncto de morte denūciasset vicinis, se paterno solio potitum esse, & portam suam patere omnibus, sine pacem siue bellum petentibus: idq; præcipue per Oratores suos Hungaris significasset: nec deessent qui suaderent, eos cum Polonis, vt antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modo repudiare consilia salutaria, sed etiam Oratores ipsos Turcæ captos detinere. Qua contumelia irritatus Solimannus Hungariam hostiliter inuasit: captaq; primū Nandoralba, fortissimo non tantum Hungariæ, sed vniuersi orbis Christiani propugnaculo, ad alia capienda progressus, eo peruenit, vt regia sede Buda & præcipuis quibusq; ac munitissimis arcibus, ipsaq; regni parte optima & florentissima potiretur. Vnde illis quæ restant, nunc ita imminet, vt pene pro victis ac debellatis haberi possint. Videbantur quidem sibi Hungari aliquam habere causam ad detinendos Solimanni Oratores, quod pater eius Oratorem Hungarorum ad se missum Barnabam Bel detinuisset, secumq; in expeditionem aduersus Sultatum susceptam duxisset: quem tamen

eo bello confecto, bene muneratum remiserat. Sed musitandum hoc erat potius Hungaris: cum, ut dicitur, vana sit sine viribus ira: quam per impotentem ultionem provocato potentiori tibi exitium accersere, & in idem discrimen vicinos adducere. Cum Solimannus Budam ante semel captam, sed Ioanni Zapolitano redditam, denuo profligato exercitu nostro, qui eam post Ioannis mortem oblesam tenebat, denuo cepisset, & occupasset: ego ad eum Principis mei nomine, cum Illustri Comite Nicolao à Salmis, Orator accessi: & in parte pacis habui, dextram osculari tyranni. Quo tempore non tantum de tota Hungaria, sed etiam conterminis provinciis actum esse videbatur.

Porro quam inique comparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno, notius est quam ut dicere sit necesse. Obiectus est rex adolescens, militiæ rudis, & nullo ante in bello versatus, eum paucis, magna ex parte imbellibus, hosti callidissimo, ac multis recentibus victoriis exultantibus trahentibusque secum robur exercitus, quo orientem & magnam Europæ partem debellarat. Quæ præcipue futuræ erant Hungarorum vires, eas Ioannes Zapolienſis Wavvoda Transylvanæ apud se retinuit, neque in auxilium regis sui accedere permisit. Idem vero extincto rege, sceptrum inuasit, quæ dudum occupauerat: imo quæ ei pater ipſius Stephanus Zapolienſis, adhuc puero destinarat. Memini enim me audivisse à Ioanne Lazki, qui Caſimiri regis Poloniæ ſecretarius, ac poſtea Archiepiſcopus Gneſnenſis fuit: hunc Stephanum Zapolienſem, quum, Matthia rege mortuo, apud quem ſummam authoritatem obtinuerat, de creâdo novo Rege ageretur, filium ſuum Ioannem adhuc infantem complexum, dixiſſe: Si tantulus eſſes fili (modo corporis paulo maiore oſtenſo) nunc rex Hungariæ eſſes. Idque idem Archiepiſcopus ceu bene ominatum, & quæſi præiudicii cuiusdam vim habens, non deſtitit iactitare, cum inter nos de pace inter Principem meum & Ioannem concilianda ageretur. Quod autem evenit, ut Ioannes dignitatem & ſedem Regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam ſoboles eius, aut hi potius in quorum poteſtate eſt, contra omnia iura & pacta affectant: nihil penſi habentes, neque cogitantes, quam perſidioſe antea à tyranno tractati, & Budam eiſeſti fuerint. Sed feruntur excecati regnandi libidine animi interitum ſuum, eodemque vicinos trahunt.

Si Chriſtiano orbi nullum fuiſſet in Hungaria præſidium (quod tamen fuiſſe maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus teſtantur) tamen vel propter ſolas opes, quas Deus optimus maximus in Hungariam largiſſime effudit, & inde vicinis nationibus ſuppeditavit, non tantum Hungariſ ipliſ, ſed Chriſtianiſ omnibus, pro eius ſalute, tâquam pro communi patria, eſſet laborandum. Nam quid fere eſt in tota rerum natura boni & præcioſi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras, quæ pars eſt orbis Hungaria foecundior auro, argento, cupro, chalybe, ferro? Nam plumbi minus habet, & ſtanno carere dicitur: ſi tamen carere eſt, quod nondum inveniſſe contigit. Quin & ſalem metallicum habet, optimum & puriſſimum, qui inſtar lapidum in lapidicinis cæditur.

Et quod iure mireris, alicubi etiam aquæ metallorum ſpeciem vertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuerſitate, ut ſit, diuerſa: ſed præcipue in locis etiam extra Sirmium, vini prouentu & bonitate clarum, quod amiſſimus, tam generoſa & excellentia, ut pro Creticis haberi poſſint. Taceo frugum ac omniſ generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porro ſeras, & quicquid venatu vel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita. n. his abundat Hungaria, ut interdiceret ruſticis, ne vel venentur, vel aucupentur, pro re valde inſolente habeatur: nec pene minus plebeiſ quam nobiliſ epulæ ſint, lepores, damæ, cerui, apri, eurdi, perdices, phaſiani, bonafi, & quicquid eſt eiufmodi, quod ad mēſas delicioſiores alibi expetitur. Pecoris certe adeo abundans eſt, ut iure mirari poſſis, unde proueniant tot & tanta bouum & ouium agmina, quæ in exterarum regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam, Auſtriam, Scythiam, Slauiſ, perque alias Hungariæ vicinas provincias multæ paterant viæ, per quas pecus agminatim expellitur: obſeruatum eſt, per ſolam viam

Vien-

Viennensem vno anno plus quam octoginta millia bouum in Germaniam acta eſſe. Iam de piſcium omniſ generis copia quid dicam? quæ cum ad Danubium, Dravum, Savum, & alia minora flumina, tum ad Tibiſcum, mediam fere Hungariam ab Oriente & Septentrionibus percurrentem, tanta eſt, ut fere quam minimo veneant, ac tantum non gratis dentur piſces: ſæpe etiam vel gratis dati, non auferantur. Nec eſt tantum vbertas quædam pene incredibilis tantarum opum in Hungaria: ſed etiam tanta bonitas, ut quæ aliis in locis naſcuntur eiufdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari poſſint. Quo maior & triſtior erit nota huius ſeculi apud poſteritatem, quod non omnes vires ſuas ad ſeruandum regnum tam opulentum, & ad cohercendum Chriſtiani nominis hoſtem capitalem, tam opportunum conuerterit.

ITER SECVNDÆ LEGATIONIS.

Mortuo Cæſare Maximiliano, Styrienſium Orator ad Carolum Hiſpaniarum regem, archiducem Auſtriæ, tum electum Rom. Imperatorem, ad cuius Maieſtatem poſtea & Moſcus ſuos miſerat Oratores, qui conſiderationes cum Max. Imp. initas iam denuo confirmarent, miſiſ ſum. Ut autem viciffim Imperator Moſco gratificaretur, dederat negotium fratri D. Ferdinando, Archiduci, ut Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud ſuum patrum Sigifmundum Poloniæ regem tantum efficeret, ut ad æquas pacis ſeu induciarum conditiones cum Moſco conſentiret. Viennæ itaque Auſtriæ Leonardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris ſuæ Maieſtatis Ferdinandi, Infantis Hiſpaniarum, Archiducis Auſtriæ, &c. conſenſis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ properantes, Budam venimus: ibique expoſitis mandatis, negotiiſque ex ſententia conſectis dimiſſi, Viennamque redeuntes, mox cum Moſci Oratoribus qui tum ex Hiſpaniis à Cæſare redierant, egreſſi per oppida,

Miſtſbach, 6. miliar.

Wiſternitz, 4. miliar.

Wiſcha, 5. miliar.

30 Olmutium, 4. miliar.

Sternberg, 2. miliar.

Parn ferriſodinas, 2. miliar. indeque duobus miliaribus pontem Moraua fluuiio impoſitum tranſeuntes: ibique Morauia relictæ,

Siletiæ oppidum & principatum ingreſſi,

Lagerndorff tribus miliaribus, tum per

Lubſchitz, 2. miliar.

Glogouia parua, 2. miliar.

Crepitza, 2. miliar. Et poſt trans Oderam flu.

40 Opolia ciuitatem cum caſtro, ad Oderam fluuium ſitam, ubi vltimus Opolienſium Dux ſuam ſedem habebat, 3. miliar.

Oleſchno, Ger. Roſenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarum multitudine mirum in modum redundabat, 7. miliar.

Poloniæ oppidum Crepitza vetus, duo fere miliaria peruenimus, quo in loco cum Poloniæ regem, Pietercouiæ oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare ſolent) eſſe intelleximus, illico eo ſeruitorem præmiſimus. Reuerſus, cum inde Regem iam recta Cracouiæ proſecturum renunciaſſet, iter noſtrum ex Crepitza eo nos pariter direximus, atque primum

Clobutzko, 2. miliar.

50 Czeſtochovv monaſterium, in quo imago diuæ Virginis magno concurſu populi, præcipue vero Ruthenici colitur, 3. miliar.

Scharki, 5. miliar.

Cromolovv, 3. miliar.

Ilkuſch inſignes plumbiſodinas, 4. miliar.

Cracouiæ inde poſt 5. miliar. conſectis, ſecunda Februarii die peruenimus: ubi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neque nobis quiſquam obuiam

processit, neq; hospitia designata, seu constituta erant, neque humanitatis officio quisquam aulicorū nos consalutauit, excepitue, perinde ac si de aduentu nostro nihil prorsus intellexissent. Impetrato post ad Regē aditu, causam legationis nostræ eleuabat, officiumq; Principū nostrorum tanquā intemptium reprehendebat: maxime vero, cum Oratores Mosci, à Cæsare ex Hispaniis vsque redeuntes, nobiscum videret: Moscum ideo moliri aliquid suspicabatur. Quænam tandem, inquit, vicinitas, aut sanguinis coniunctio Principibus vestris cum Mosco intercedit? quod vltro se medios constituerent: præsertim cū Rex ipse à Principibus nostris nihil tale peteret, hostemque suum facile ad æquas pacis conditiones cogere posset. Nos vero consilia pia & Christiana, mentemque synceram Principum nostrorum testabamur, illosq; nihil magis quam pacem, ac mutuam inter Christianos Principes amicitiam ac concordiam ex animo optare velle, atq; omni studio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non videtur, vt nostra mandata prosequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis nostris ea nunciabimus, & responsum super ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac liberalius etiam in hospitiiis tractabamur. Eo tempore data erat mihi occasio petendi mille florenos, quos mihi mater Regina Bonæ, quod iam pridem ex Cæsaris Maximiliani mandato hoc ipsum matrimonium filiar tractassem, in inscriptione data, promiserat, quam Rex tum benigne à me acceperat, eam que ad reditum meum seruauit, mihi que postea reuerso satisfieri curauerat.

Die Februarii quattadecima, Cracouia relicta, trahis seu vehiculis satis cōmodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin,

Poloniza,

Ossek,

Pocrouitza,

Sandomeria,

Savuichost,

Vrsendoff,

Lublin,

Parczovu,

Lithuanizæ tum oppidum tribus miliaribus Polouitza attigimus, vbi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus strata transuimus. indeque

Rostovvsche, 2. miliar.

Pessiczatez, 3. miliar.

Briest, 4. miliar. magnum oppidum cum castro, ad Buh fluium, in quem Muchavetz illabitur.

Camenetz oppidum, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indeq; duobus fluiis Oschna & Beschna traiectis, confectisq; 5. miliaribus,

Schereschovva regens edificatum oppidum in magna sylua, ad fluiū Lifnæ, qui & Camenecz præterlabitur, situm, venimus.

Novvidvor, 5. miliar.

Poroslovva, 2. miliar.

Wolkovvitz, 4. miliar. quo loco commodius hospitium in tota profectio-
ne non habuimus.

Pieski oppidum ad fluium Selvva, qui ex ipsius Russiæ Wolinia prouincia procurrit, Nemenq; influit.

Mostu vno miliari ad fluium Nemen situm oppidum, quod à ponte Nemen imposito, nomen accepit: Most enim pons est.

Czutma, 3. miliar.

Basiliski, 3. miliar.

Radomi, 5. miliar.

Hestlitschkami, 2. miliar.

Rudniki, 5. miliar.

Vilnam, 4. miliar. Porro per hæc loca à Wolkovvitz vsque enumerata, hoc

tempo-

tempore non perueneramus Vilnam: sed cursum nostrum in dextram Orientem versus flectentes, per

Solvva,

Slonin,

Moschad,

Ezernig,

Oberno,

Ottmut,

Cadayenovv,

10 Miensko oppidum, à Wolkovvitz 35. miliar. distans: inde præterea omnes fluii in Borysthenem feruntur, cum alii relictī in Nemen decurrant.

Borissovv oppidum ad fluium Beresina situm, 18. miliar. de quo supra.

Reschak 40. miliar. In illis porro locis, propter maximas solitudines, non compendiosa, sed communī via vsq; Mogilev oppido, ad dextram intervallo 4.

miliar. relicto, per

Schklovv, 6. miliar.

Orsa, 6. miliar.

Dobrovvna, 4. miliar. aliq; loca in priore itinere exposita, Moscoviam tandem venimus: vbi diu tractantes, nec tamen aliud extorquere potuimus, quā ista: Si rex Poloniæ vult nobiscum pacem, mittat ad nos, vt consuetum est, Oratores suos, & nos volumus cum illo pacem nobis competentem. Misimus tandem nostros ad regem Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdanensi fuit) destinauitq; ad hor-
tationem nostram suos Oratores, Petrum Gysca palatinū Plocensem, & Michaelē Pohusch Lithvvanicum thesaurarium.

Porro Princeps cum Oratores Lithvvanos haud procul à Moscovia esse cognouisset, subito se venationis prætextu ac recreandi animi gratia, tempore minime tamen ad venandum congruo, Mosaisko, quo loco maximam habet leporum copiam, contulerat: nosque ad sese, ne fortasse Lithvvani urbem ingrederentur, vocauerat. vbi impetratis confirmatisq; induciis, vndecima Nouembri dimissi, scissitabatur Princeps, qua via nos redituri essemus, quia Turcam Budæ fuisse intellexerat: quid autem effecisset, se ignorare aiebat. Eadem qua veneramus via, Dobrovvnā vsque reuersi, impedimenta nostra, quæ ex Wiesna per Borysthenem miseramus, ibi recepimus: Pristauumque Lithvvanum, qui nos eo loci expectabat, reperimus: à quo, Ludouicum Hungariæ regem periisse, tum primum intelleximus.

A Dobrovvna 4. mil. venimus Orsam: vnde eodem itinere, quo ego in priore reditu vsus eram, Vilnam peruenerimus: ibiq; à Regis naturali filio, Ioanne Episcopo Vilnensi, humaniter accepti, lauteq; tractati fuimus. tum

Rudnik, post 4. miliar.

10 Wolkonik, 3. miliar.

Meretsch oppidum, quod ab eiusdem nominis illic fluiuo nomen habet, septem miliar.

Osse, 6. miliar.

Grodno principatum ad Nemen fluium situm, septem miliar.

Grinki, 6. miliar. quo cum prima Ianuarii proficisceremur, tam durum frigus obortum fuit, impetusq; ventorum niues in modum turbinis voluens, dispergensque, adeo vt hoc tanto tamque infesto frigore equorum testiculi, & aliqua ex parte caniculæ vbera congelata, corruptaque exciderint. Equidem nasum, nisi tempestiuus à Pristauo admonitus fuisset, fere amisisset. Ingressus enim hospitium, vix tandem, niue, monitu Pristauī, nasum macerando ac fricando, non citra dolorem sentire cœperam, scabieque quodammodo oborta, ac dein paulatim arescente, conualueram. gallumque Moscoviticum, more Germanorum super curram sedentem, frigoreq; iam iam morientem, seruitor crista, quæ gelu cōcreta erat, subito abscissa, non solum hoc modo seruauit, verum etiam vt erecto statim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A Grinki, per magnam syluam, in

Narevv, 8. miliar.

Bielsco, 4. miliar.

Mlienecz, 4. miliar.

Mielnik, 3. miliar.

Loschitzi, 7. miliar. post 8. miliar.

Poloniae oppidum tandem Lucovv, ad Oxi fluvium situm. Huius loci praefectus Starosta, quasi dicas senior, appellatur: sub cuius ditione tria milia nobiliū esse feruntur. Sunt ibi aliquot villae atq; pagi, in quibus tantus nobilium crevit numerus, ut nullus sit colonus.

Oxi oppidum ad fluvium eiusdem nominis situm, 5. miliar.

Steschicza oppidum, sub quo Wiepers fluvius Istulam ingreditur, 5. mil.

Syvolena oppidum, 5. miliar. quo loco Wiepers fluvio transmissio,

Senna, 5. miliar.

Polki, 6. miliar.

Schidlovv oppidum muro cinctum, 6. miliar.

Wislicza oppidum muratum in lacu quodam situm, 5. miliar.

Prostvicza, 6. miliar. indeq; 4. miliar.

Cracoviam tandem reuerſi sumus: ubi multa quidem praeter mandata, sed quae tamen domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura sciebam, tractavi.

Ex Cracovia iter nostrum Pragam versus dirigentes, per

Cobilagora, 5. miliar.

Ilkusch plumbifodinas, 2. miliar.

Benſin oppidum, 5. miliar. infra quod haud longo intervallo Pielza fluvius Poloniam à Silesia dirimit.

Silesiae oppidum Pielscovicza, 5. miliar.

Cosle oppidum muratum, ad Oderam fluvium, quem Viagrum appellant, situm, quatuor miliar.

Biela, 5. miliar.

Nissam, 6. miliar. civitatem, Vratislaviensem Episcoporum sedem, in qua ab Iacobo Episcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Ormachavv castrum episcopi, 1. miliar.

Baart, 3. miliar.

Bohemiae oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.

Rancicz, 5. miliar.

Ieromiers pariter 5. fere miliar.

Bretschavv, 4. miliar.

Limburg, 4. miliar. civitatem ad Albim fluvium sitam.

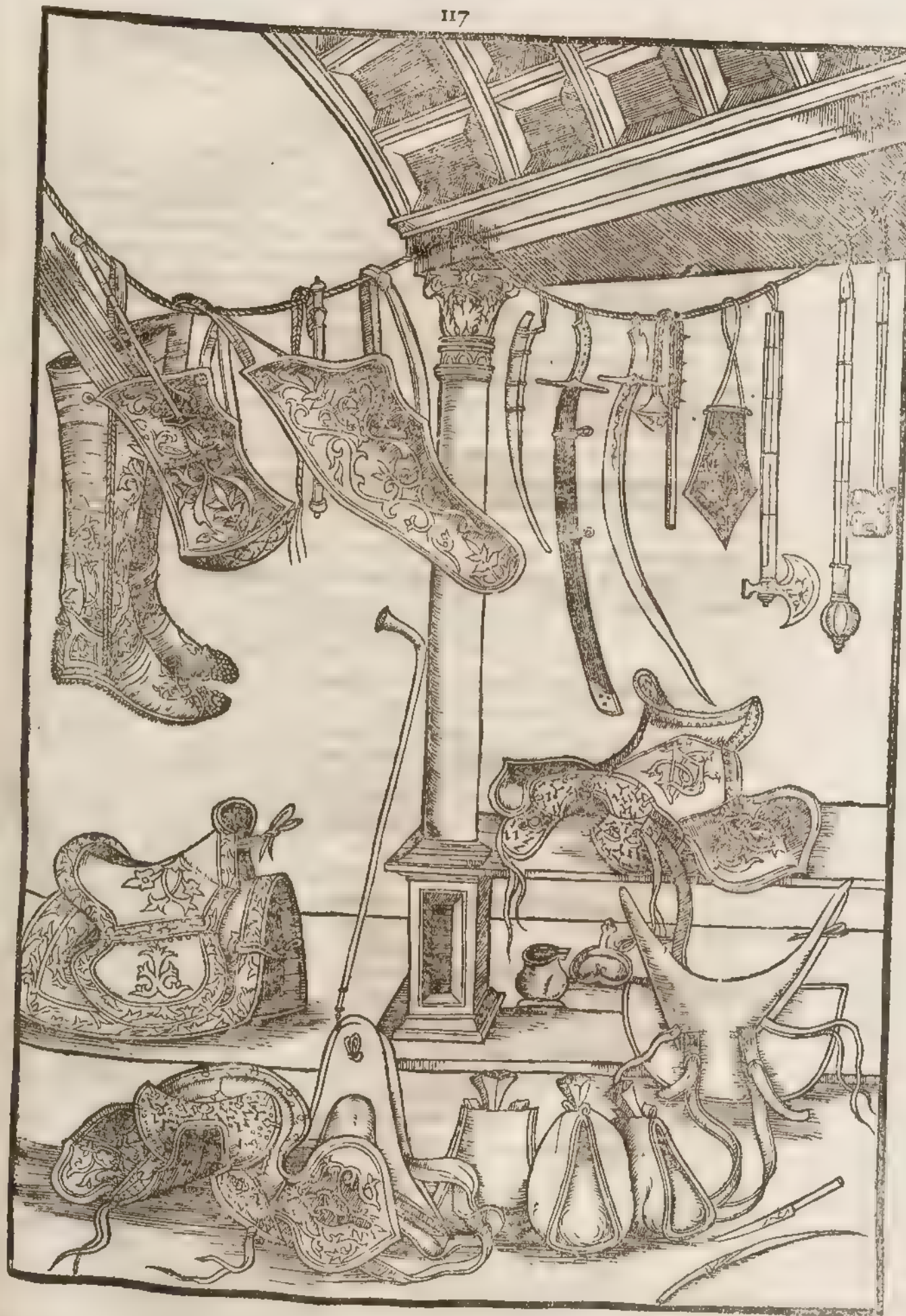
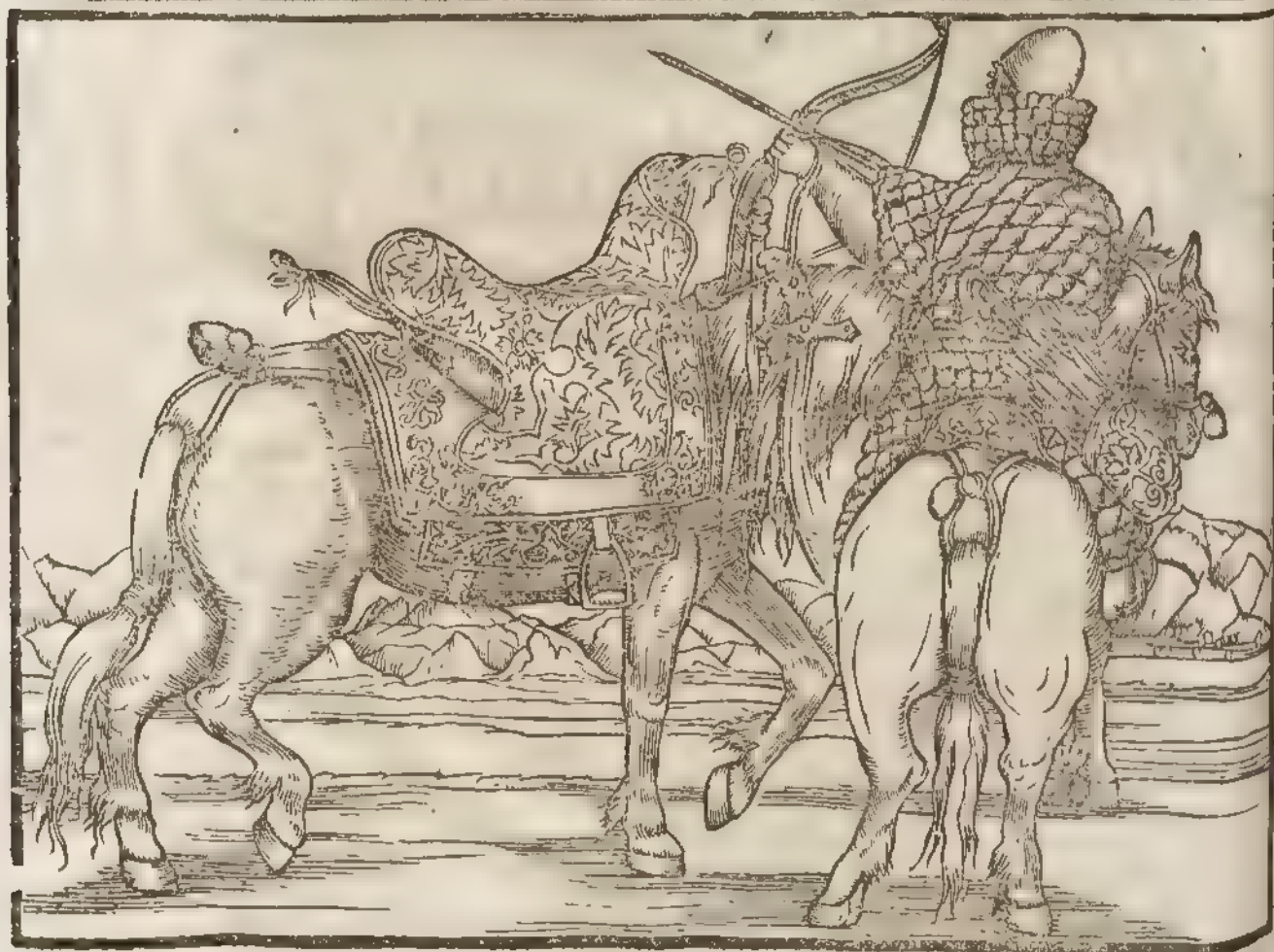
Pragam tandem, caput regni Bohemiae 6. miliar. ad Moltauam fluvium sitam, perueni, meumque Principem iam Bohemorum regem electum, eoque ad coronationem vocatum reperi: cui equidem coronationi vicesima quarta Febr. interfui. Porro Oratores Mosci, qui me sequebantur, & quibus officii atque honoris gratia obviam processeram, dum arcis & urbis magnitudinem intuerentur, non esse castrum, aut civitatem, sed regnum potius dicebant, quod sine sanguine acquiri permagnum esset.

Ceterum rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, consultationeque de rebus tum imminenti. finita, grata habuit quae gesseram, de diligenti mandatorum suorum expeditione, deque his quae praeter mandata profutura sum effeceram: & quod me aegrotum quidem ad omnes labores obeundos obtuleram, gratiam suo ore pollicebatur. Quae omnia eum Regi grata essent, mihi iucundissima fuere.

F I N I S.

K 4

PAVLVS IOVIYS NOVOCOMEN-
sis Ioanni Ruse Archiepiscopo Consentino S.

EFFLAGITASTI amplissime antistes Ruse, vt ea quæ de Moscouitarum moribus à Demetrio eius gentis legato, qui ad CLEMENTEM VII. Pontificem nuper venit, quotidianis prope sermonibus didicissem, Latinarum literarum memoriz commendarem: quum pro vetere tua pietate atque virtute, ad amplificandam Romani Pontificis dignitatem, pertinere arbitraberis, si homines intelligerent, non fabulosi, aut omnino obscuri nominis Regem, sed qui numerosissimis extremi aquilonis populis imperet, in causa religionis, omnibus nobiscum sensibus coniungi, fœdereque perpetuo colligari, opportunissimo tempore cupiuisse: quando nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pietate cæteris omnibus præstare videri volebant, insana atque scelestæ defectione non modo à nobis, sed ab ipsis etiam superis exitiali errore descuerint. Cæterum id munus impostum, quod certe grauioribus studiis occupatus iure optimo poteram recusare, egregia voluntate, celeritateque perfecti, ne nimia mora vel accuratiori castigatione gratiam nouitatis exueret: qua vel vnare, meæ erga te veteris obseruantie studium, præstandique officii voluntas manifeste declaratur: quum honoris iacturam facere, si quis ex hac ingenii tenuitate sperandus est, quam desiderium tuum longe honestissimum diutius frustrari maluerim. Vale.

HIERONYMI DELII ALEX.

Moschoniis quando lucem das gentibus, omnes
Paule tibi debent lumina Moschoni.
Sed cum Moschoniam per te quoque, noscitur orbis,
Quid tibi quod, ni orbem debeat, orbis habet.

IANI VITALIS.

Vix olim vlla fides referentibus horrida regna
Moschorum, & Pontires glacialis, erat.
Nunc Ionio autore, illa oculis lustramus, & orbis,
Et nemora, & montes cernimus, & flumines.
Hæc tibi Ruse dicat Ionius, quo nomine maior
Fama sit & Moschi, fama sit & Ionij.
Felicem o gentem, auspiciis qua talibus exis
In lucem, o geminis inclytæ numinibus.
Non poteris alio melius sub sidere nasci,
Quam sub sceptrifera Palladis, atq; Ionis.

P. CVRSII.

Moschoniam, monumenta Ioni tuæ culcæ renouens,
Capi alios mundos credere Democriti.

PAVLI

PAVLI IOVII NOVO-
COMENSIS, DE LEGATIO-
NE BASILII MAGNI PRINCIPIS MOSCO-

niæ ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber: in quo situs regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & causæ legationis fidelissime referuntur.

Cæterum ostenditur error Strabonis, Ptolemai, aliorumque Geographia scriptorum, ubi de Riphæis montibus meminere:

quos hac ætate nusquam esse, plane contemptum est.

REGIONIS primo situs, quem Plinio, Straboniq; & Ptolemæo parum notum fuisse perspiciamus, pressa breuitate describetur, & in tabula typis excusa figurabitur: inde gentis mores, opes, religionem, militiæque instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historiis libellum de Germanorum moribus seiunxit, perstrictiore stylo narrabimus, eadem fere sermonis simplicitate vtentes, qua nobis ab ipso Demetrio, curiosa ac leni vestigatione lacessito, per ocium exposita fuere. Demetrius enim haud inepte Latina vitur lingua, vt pote qui in Liuania à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & insigni variarum legationum munere functus, plures prouincias Christianorum adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac industriam, apud Suetiæ Daciæq; Reges, & magnum Prusiæ magistrum, Oratorem egisset, nouissime apud Maximilianum Cæsarem, dum in eius aula omnis generis hominum refertissima versaretur, si quid barbarum quieto dociliq; ingenio inerat, elegatium morum obseruatione deterlit. Causam vero huiusce suscipiendæ legationis præbuit Paulus Centurio Genuensis, qui cum acceptis à Leone X. Pontifice cõmendatitiis literis, mercaturæ causa in Moscouiam peruenisset, cum Basilii Principis familiaribus vltro de consociandis vtriusque Ecclesiæ ritibus agitauit. Quærebatur enim Paulus infano, vastoque animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus. Fama nanque cognouerat, cum in Syria, Egyptoq; & Ponto negotiaretur, aromata ex vltiore India aduerso amne Indo subuehi posse, atq; inde, modico terrestri itinere superatis Paropanisidis montium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem: qui iisdem feremontibus, quibus Indus, oritur, aduerso fonte in Hyrcanum mare, raptis secum multis amnibus, ad Strauam portum effunditur. Porro ab ipsa Straua tutam faciliq; nauigationē videri, usq; ad emporium Citracham, ostiumq; Volgæ amnis: inde vero aduersis semper amnibus, Volga scilicet & Occha, & Moscho, in urbem Moscham: ab Moscha autem, terrestri itinere Rigam, & in ipsum mare Sarmaticum, omnesq; occiduas regiones facile perueniri posse, contendebat. Vehementer enim & supra equum, Lusitanorum iniuriis erat accensus, qui India magna ex parte armis domita, occupatisq; omnibus emporiis, cuncta aromata coemerent, & in Hispaniam auerterent, atq; ea grauiore quam antea pretio ac impotenti quæstu omnibus Europæ populis venditare consueuissent: quin & diligenti adeo cura Indici maris littora perpetuis classibus custodirēt, vt eæ negotiationes penitus intermisisset atq; desertæ videantur, quibus per sinum Persicum, ac aduersum Euphratem, & per Arabici maris angustias, secundoq; demum Nilo per mare nostrum Asia omnis atq; Europa abunde & viliorē quidem

pretio complebantur: deteriore etiam Luxitanorum mercimonio, quum remotissimæ nauigationis incommodo, sentinæq; vitis aromata corrumpi, eorumque vis & sapor, odoratusque ille spiritus, multa demum mora in Olyssipponensibus conditoriis promercalibus euanesceat atque expirare videatur, cum asseruatis semper recentioribus, veteratantum, & multo quidem situ mucida venundari quereretur. Cæterum Paulus quanquam de iis rebus acerbissime apud omnes differendo, & Lusitanis ingentem conflando inuidiam, multo auctiora fore vectigalia regia, si id iter aperiretur, & aromata ab ipsis Moschouitis, qui tantam eorum vim omnibus ferculis absumerent, vilius emi posse perdoceret: nihil tamen quod ad eam negotiationem pertineret, impetrare potuit. quoniam Basilius homini externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caspium mare & Persarum regna aditum præberent, minime aperiendas esse existimabat. Itaque Paulus omnibus exclusus votis, ex mercatore legatus factus, Basilius literas Leone iam vita functo, ad Hadrianum Pontificem retulit, quibus ille cum multo verborum honore egregiam voluntatem erga Romanum Pontificem ostendebat. Paucis enim ante annis Basilius, ardente cum Polonis bello, quum Lateranensis conuentus haberetur, per Ioannem Dacæ Regem, huius Christierni, qui nuper regno expulsus est, patrem postularat, ut iter tutum legatis Moschouitis ad urbem Romanam præberetur. Verum quum eodem forte die, & Iohannes Rex, & Iulius Pontifex ab humanis excessissent, sublato ad id sequestro, consilium mittendæ legationis omisit. Exarsit subinde bellum inter ipsum & Sigismundum Poloniæ Regem: quod quum insigni ad Borylthenem parta victoriâ à Polono feliciter confectum esset, Romæ supplicationes sunt decretæ, veluti deuictis cæsisq; Christiani nominis hostibus: quæ res & Regem ipsum Basilium, & vniuersam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienauit. At cum hæc Hadrianus Sextus fato extinctus, Paulum iam secundo itineri accinctum destituisset, successit ei Clemens VII. illum etiam tum Orientis iter infanso animo volutantem, cum literis in Moschouiam transmisit, quibus Basilius in propensissimis adhortationibus inuitabat, ad agnoscendam Romanæ Ecclesiæ maiestatem, feriendumq; communibus in religione sensibus perpetuum fœdus, quod illi maxime salutare atque honorificum fore testabatur: ita ut Pontifex polliceri videretur, se ex sacrosancta autoritate pontificia cum Regem collatis Regalibus ornamentis appellaturum, si reiectis Græcorum dogmatibus, ad autoritatem Romanæ Ecclesiæ se conferret. Cupiebat enim Basilius regii nominis titulum concessione pontificia promereri, quum id dare sacrosancti iuris esse & pontificiæ maiestatis iudicaret: quando & ipsos quoque Cæsares à Pontificibus maximis diadema aureum & sceptrum, Romani imperii insignia, accipere inueterata consuetudine cognouisset. quamquam & id pluribus à Cæsare Maximiliano legationibus postulasse ferebatur. Igitur Paulus, qui feliciore aliquanto cursu, quam multo cum quæstu percurrere terrarum orbem ab ineunte ætate didicerat, quanquam senex & antiqua stranguria tentatus, prospero celerique itinere Moscham peruenit, vbi à Basilio humaniter est susceptus. Fuit interea in eius aula menses duos, diffususq; viribus, & eius immensi itineris difficultate deteritus, quum Indicæ negotiationis spes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abiicisset, cum Demetrio legato, priusquam eum in Moschouiam peruenisse putarem, Romam rediit. At Pontifex magnificentissima Vaticanarum ædium parte, vbi laquearia aurata, lecti serici, aulæq; eximii operis visebantur, Demetrium suscipi, & togis sericis vestiri iussit: attribuitq; ei comitem, ac rerum diuinarum pariter & urbanarum monstratorem, Franciscum Cheregatum, Episcopum Aprutinum, longinquis sæpe ac dignissimis legationibus functum, qui ipsi Demetrio vel in Moschouia, Pauli sermonibus erat notissimus. Porro Demetrius vbi aliquot dierum quiete recreatus est, deteris elotisq; fardibus, quas longo ac laborioso itinere contraxerat, assumptoque insigni patrio habitu, ad Pontificem deductus, cum de more supplex adorauit, munusq; Zebellinarum pellium suo, regioq; nomine obtulit. tum vero Basilius literæ datæ, quas ipsi antea, & demum Illyricus interpret Nicolaus Siccensis in hanc sententiam Latinis verbis transtulerunt.

121

runt. Clementi Papæ, pastoris & doctori Romanæ Ecclesiæ, Magnus Dominus
Basilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Russiæ, nec non magnus Dux
Volodemaria, Moschouia, Nouogrodia, Pleichouia, Smolenia, Ifferia, Iugoria,
Peremnia, Vetcha, Bolgaria; &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodia
inferioris terræ, Cernigouia, Razania, Volotchia, Rezenia, Belchia, Rostouia,
Iaroslauia, Belozetia, Vdoria, Obdoria, Condiniaque, &c. Misistis ad nos Pau-
lum centurionem ciuem Genuensem, cum literis, quibus nos adhortati estis, vt
vobiscum, cæterisque Christianorum Principibus consilio ac viribus coniuncti es-
se vellemus, aduersus Christiani nominis hostes, ac nostris vestrisque legatis vltro
citroque commeandi tutum ac expeditum iter paterer, vt mutuo amicitia officio,
de amborum salute, & statu rerum cognosci possit. Nos autem, Deo bene atque fel-
liciter adiuuante, sicuti hæcenus, aduersus impios Christianæ religionis hostes
impigre constanterque stetimus, ita & in posterum stare decreuimus. Itemque cum
cæteris Christianis Principibus consentire, & pacata itinera præstare, parati su-
mus: Quas ob res mittimus ad vos Demetrium Erasimum, nostrum hominem,
cum hac nostra epistola, Paulumque centurionem remittimus. Demetrium autem
celeriter remittetis, eumque incolumem & inuiolatum usque ad fines nostros esse iu-
bebitis. Idem nos quoque præstabimus, si cum Demetrio legatum vestrum mitte-
ris, vt sermone ac literis certiores de rebus administrandis reddamur, sic vt per-
spectis Christianorum omnium voluntatibus, nos etiam optima consilia capere
valeamus. Datum in Domino nostro, in ciuitate nostra Moschouia, anno ab ini-
tio mundi septimo millesimo, tricesimo, tertio Aprilis. Cæterum Demetrius, vt
est humanarum rerum & sacrarum præsertim literarum valde peritus, occultiora
de magnis negotiis mandata habere videretur, quæ mox eum priuatis congressibus
expositurum speramus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione incidere, pristina
vires & natium vultus ruborem recuperauit, ita vt pontificis sacris, quæ in
honorem diuorum Cosmæ & Damiani, solenni apparatu, musicisque concentibus
cōfecta sunt, sexagenarius senex, & cum voluptate quidem astiterit, & in senatum
venerit, cum Campegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primum rediens,
à Pontifice omnibusque aulæ ordinibus exciperetur, quin & sacrosancta vrbis tem-
pla & Romanæ magnitudinis ruinas, prætorumque operum deploranda cadauera
mirabundus inuiderit, ita vt credamus eum propediem explicatis mandatis, cum
legato pontificio, Episcopo Scarense, dignisque acceptis à Pontifice muneribus in
Moschouiam esse rediturum. Moschouitarum nomen recens est: quanquam de
Moschis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, & Plinius Moschos ad Pha-
sidis fontes supra Euxinum ad orientem constituat. Eorum regio latissimos habet
fines, & ab aris Alexandri Magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borea-
lemque Oceanum, sub ipsis fere Septentrionibus extenditur: campetris magna ex
parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. nam
ea omnis terra magnis frequentibusque amnibus irrigatur, qui vbi niuibz hyber-
nis multo solis vapore colliquatis, & resoluta ubique glacie contumescunt, campi
passim in paludes abeunt, cunctaque itinera continentibus aquis & cœnosa illuui-
e defecantur, donec nouæ hyemis beneficio restagnantia flumina, ipsaque paludes
iterum cogantur, & vias solidissimo constrictas gelu, vel transituris curribus præ-
beant. Hercynia sylua quorundam Moschouia partem occupat, ipsaque passim positis
vbiq; ædificiis incolitur. iamque longo labore hominum rarior facta, non eam, sicut
ei plerique existimant, horridam densissimorum nemorum impenetrabilemque
saltuum faciem ostendit. Cæterum ea immanibus feris plenissima, per Moscho-
uiam perpetuo tractu inter ortum solis, & Boream, ad Scythicum Oceanum ex-
currere traditur: ita vt spes hominum eius finem, curiose scrutantium infinita ma-
gnitudine sua semper eluserit. ea in parte, quæ vergit ad Prussia, vringentes &
ferocissime taurorum specie reperiuntur, quos Bisontes vocant: itemque Alces cer-
uina effigie, & cum carnea proboscide, altisque cruribus, & nullo suffraginū flexu:
Lozzi à Moschouitis, à Germanis vero Helenes appellati, quæ animalia C. Cæsari
nota fuisse videmus. Præterea vni inusitatae magnitudinis, & prægrandes lupi, nec

colore formidabiles. Ab ortu Moschouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem vagam, & bello omnibus seculis illustrem. Tartaris pro domibus sunt carri, centonibus coriisq; contexti: ab quo vitæ genere Hamaxotios antiquitas eos appellauit. Pro vrbibus vero, ac oppidis immensa castra, non fossis, aut matetiae claustris, sed infinita sagittariorum equitum multitudine vallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea est eorum lingua, consentientis in vnum populi congregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis singuli præfunt Imperatores, quos genus, aut bellica virtus dedit. Saepè enim cum finitimis bella gerunt, ac ambiciose admodum & atrociter de impetio decertant. Hordarum infinitum prope numerum esse constat: quippe Tartari ad Cathayum vsq; celeberrimam in extremo ad Orientem Oceano ciuitatem, latissimas solitudines tenent. Porro qui proximi sunt Moschouitis, mercaturæ commercio & frequentibus eorum irruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Chersoneso sunt Præcopitæ, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator vxorem duxit. Li Polonis maxime sunt infesti, lateq; inter Borysthenem & Tanaim cuncta populantur: & cum Turcis sicuti religione, ita & cæteris in rebus mirifice consentiunt: qui in eadem Taurica Cassam Ligurum coloniam obtinēt, Theodosiam antiquitus appellatam. Hi vero Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnem in Asia latos campos inhabitant, Basilio Moschouitarum Regi parent, & Imperatorē aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremii, intestinis seditionibus laborantes, cum antea opibus & belli gloria maxime valuissent, paucis ante annis vires simul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam, Casanii Moschouitarum amicitiam religiose colunt, ac eorum se clientes esse profitentur. Ultra Casanios ad Boream sunt Seiabani, multitudine armentorum ac hominum potētes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum & bellicæ laudis obtinent auctoritatem. Eorū Horda quam amplissima nullum habent Imperatorem, sed Reip. Venetæ more multa seniorum prudentia, strenuorumq; virtute gubernatur. Ultra Nogaios, haud magno ad meridiē deflexu, versus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorū nobilissimi, oppida lapide constructa incolunt, regionemq; habent Samarcandā urbem, eximie magnitudinis & claritatis: quā laxartes, maximus Sogdianæ artis interfluit, atq; inde ad centum miliaria in mare Caspium effunditur. Cum iis populis ætate nostra Hismael Sophus, Rex Persarum, dubio sæpe euentu bella gessit: timoreq; eorum adductus, dum vires omnes imminentibus opponuntur, Selymo vna acie victori Armeniam, Taurisumq; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda vrbe ortus est Tamburlanes, siue vt Demetrius dicendum monet, Themircuthlu, qui Bajazetem Ottomanum, huius Solimani tritauum, apud Ancyram Galatiæ urbem ingenti prælio superatum cepit, & per omnia Asia ab se terribili, maximi exercitus impetu deuictam, ferrea inclusum cauea, in triumphi pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plurima vestis serica adducitur. Cæterum mediterranei Tartari nihil prætere quorum perniciem greges, & nobiles nulla filorum textura, sed coactis ex lania, candidor centones præbent quibus Feltriæ vestes penulæ, ad perferendum omnem imbrium iniuriam idoneæ, atq; pulcherrimæ conficiuntur. à Moschouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam petūt, cum ab iis omnis corporis cultus, superfluaque suppellectilis apparatus contemnatur: solo etenim centone ad irati cæli contumeliam fortiter sustinendam contenti sunt, & solis consiliū sagittis hostem arcet: quanquam dum in Europam excurrendum esse decreuissent, Principes eorū ferreas galeas & loricas, gladiosq; falcatos, à Persis nostra tempestate coemerint. A meridiē Moschouitarum fines lisdem ab Tartaris clauduntur, qui supra Mæotim paludē in Asia, & circa fluuios Borysthenem & Tanaim in parte Europæ, planiciem ad Hercyniam vergentē tenent. Roxolani, Getæ, & Bastarnæ, antiquius eam plagam incolere, vnde Russiæ nomen effluxisse crediderim, nam Lithuaniz partem, Russiam appellat inferiorem: cum ipsa Moschouia, Russiæ alba nuncupetur. Lithuania itaque ab Cori venti flatibus Moschouiam spectat: ab occasu vero, mediterranea Prussiz atque Liouoniz ipsis Moschouiz finibus inferuntur, vbi mare Sarmaticum ab Cymbricæ Chersones angustii

angustii irrumpens, lunato sinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo vero eius Oceani littore, vbi Norbegia atque Suetia, amplissima regna, Isthmo veluti quodam continenti adherent, Lapones existunt, gens supra quam credibile sit, agrestis, suspiciosa, & ad omne externi hominis vestigium, nauigiūq; conspectum, maxime fugax. Ea neq; fruges, neq; poma, neq; vllam omnino vel terræ, vel cæli benignitatem nouit: sola sagittandi peritia cibum parat, variisq; ferarum tergoribus vestitur. Gentis cubilia, cauernulæ siccatis repletæ foliis; cauiq; arborum stipites, quos vel intronissa flamma, vel ipsa verustas; inducta carie fabricant. Aliqui ad mare, vbi ingens est captura piscium, ineptis, sed felicibus artificibus piscantur, duratosq; fumo pisces tanquā suas fruges recondunt. Laponibus exigua corporum statura, luridi contusiq; vultus; pedes vero velocissimi. Ingenia eorum ne ipsi quidem proximi Moschouitæ nouerunt, cum eos parua manu aggredi, exitialis infestis esse dicat: magnis vero copiis inopem rerum omnium vitam ducentes lacessisse, neq; vile, neq; omnino glotiosum vnquam existimarint. Hi cædidissimas pelles, quas armelinas vocamus, cum varii generis mercimoniis permutat: sic tamen vt omne mercatorum colloquium conspectumq; defugiant, adeo vt mutua rerum venalium collatione facta, & relictis medio in loco pellibus, cum absentibus & ignotis, sincerissima fide permutationes transigantur. Ultra Lapones in regione inter Corum & Aquilonem, perpetua oppressa caligine, Pygmæos reperiri, alii qui eximie fidei testes retulerūt: qui postquam ad summum adoleuerint, nostratis pueri denum annorū mensuram vix excedant: meticulosum genus hominum; & garritu sermonem exprimens, adeo vt tam simiæ propinqui, quam statura ac sensibus ab iustæ proceritatis homine remoti videantur. Ab Aquilone vero innumerales populi Moschouitarum imperio parent, qui ad Oceanū Scythicum itinere triūm fere mensium extenduntur. Proxima Moschouiz regio est Colmogora frugibus abundans, quam interluit Diuidna, fluuiorū totius Septentrionis longe amplissimus, qui alteri fluuii minori in mare Baltheum erumpenti, nomen dedit. Is stans & Niloticis similibus incrementis, nec incertis anni temporibus circumiectos inundat campos, pinguiq; alluie, argenti cæli iniuriis, sæuisq; Aquilonis flatibus mirifice resistit: cum niuib; imbribusq; auctus inflatur, adeo lato alueo in Oceanum per incognitas gentes in speciem ingēris pelagi defertur, vt expedito nauigio vnus diei remigatione transire nequeat: vbi vero aquæ mox rescederunt, vastæ passim insulæ fertilitate nobiles relinquuntur. Frumentum namq; terræ traditum, nullo aratri beneficio prouenit, admirabiliq; celeritate naturæ festinatis, ac nouam superbi amnis iniuriam timētis, oritur simul, & adolescit, atq; in aristas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis: in ipsoq; confluentium angulo celebre est emporium, nomine Vstiuga, à Moscha regia vrbe sexcentis miliaribus distans. In Vstiugam à Permiis, Pecerris, Inugris, Vgolicis, Pinnagisq; vltioribus populis, pretiosæ pelles martarum, zebellinorumq; luporum ceruariorum, & nigrarum albarumq; vulpium comportantur, & ab iis vario mercimonii genere permutantur. Zebellinos vero, leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc Principum vestis fulcitur, & delicata matronarum colla, expressa viuz animantis effigie, conteguntur, Permiis & Pecerris præbent: sed quos ipsi ab remotioribus etiam gentibus, quæ ad Oceanum pertinent, per manus traditos accipiant. Permiis & Pecerris paulo ante ætatem nostrā more gentilium idolis sacrificabant: nunc vero Deum Christum colunt. Ad Inugros, Vgolicosq; per asperos montes perueniunt, qui fortasse Hyperborei antiquitus fuerunt. In eorū iugis nobilissimi falcones capiuntur, ex iis genus vnum est candidum, guttatis pennis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofalchi, ardearum hostes, & sacri, & peregrini, quos antiquorū Principum lux in aueupis nō agnouit. Ultra eos, quos modo nominavi, populos, Moschouitis Regibus tributa pendentes, aliz sunt nationes extremæ hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognita: quando nemo ad Oceanum perueniret: sed fama tantum, ac ipsis plerumq; fabulosis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen constat, Diuidnam innumerabiles trahentem amnes, ingenti cursu ad Aquilonem deferri, mareq; ibi esse longe vastissimum, ita vt illinc ad Ca-

thayum legendo oram dextri littoris, nisi terra interlit, nauibus perueniri posse, certissima coniectura credendum sit. Pertinent enim Cathayni ad extremam Orientis plagam, ad Thraciæ ferme parallelum, Lusitanis in India cogniti, cum proxime ad coemenda aromata per regionem Sinarum, Melacham vsq; ad auream Chersonesum nauigant, vestesq; ex zebellinis pellibus attulerint: quo vel vno argumento, non longe ab Scythicis littoribus Cathayum urbem abesse putamus. Cæterum cum à Demetrio quæreremus, an apud ipsos vlla de Gotthis populis vel fama per manus à maioribus tradita, vel ex ipsis literarum monumentis memoria superesset, qui ante mille annos & Cæsarum imperium, & urbem Romam omnibus iniuriis deformatam euerissent: respondebat, & Gothicæ gentis, & Totilæ Regis nomen clarum esse atq; illustre, in eamq; expeditionem coiuisset plures populos, & ante alios, Moschouitas: creuissetq; eum exercitum ex colluue Liunionum & Circumuolganorum Tartarorū: sed propterea omnes Gothos fuisse appellatos, quoniam Gothi, qui insulam Islandiam siue Scandauiam incolerēt, auctores eius expeditionis extitissent. Iis maxime finibus Moschouitæ ex omni parte clauduntur, quos Modocas Ptolemæo fuisse credimus: hodie autem à Moscho amne haud dubie sic dicti, qui & regiæ vrbi, quam interfuit, suum quoq; nomē indiderit: Ea est omnium Moschouitæ urbium longe clarissima, cum situ ipso, qui regionis medius esse existimatur, tum insigni fluminū opportunitate, domorumq; frequentia, & munitissimæ arcis celebritate. Oblongo etenim ædificiorū tractu, secundum Mosci fluminis ripā ad spaciūq; miliarium extenditur. domus in vniuersum sunt lignæ, distinctæ in triclinia, coquinas, & cubilia, capacitate amplæ, nec structuris enormes, aut nimīū depressæ: trabes enim ingētis magnitudinis ab Hercynia sylua supportantur, quibus ad rubricæ lineā delibatis, & cōtrario ordine inter se ad rectos angulos cōiunctis & cōsibulatis, exteriora domorū septa singulari firmitate, nec multa impesa, & summa celeritate cōstituuntur. Domus ferme omnes, & ad vsum olerū, & ad voluptatē priuatos habent hortos, vnde raræ vrbs circuitus lōge maximus apparet. Singulæ regiones singula habent sacella: sed conspicuo in loco templū est Deiparæ Virgini dicatū, celebri structura atq; amplitudine, quod Aristoteles Bononiensis mirabiliū rerū artifex, & machinator insignis, ante 60. annos extruxit ad ipsum vrbs caput. Neglina fluuiolus, qui frumentarias agit molas, Moschum amnē ingreditur, peninsulamq; efficit: in cuius extremitate arx ipsa cum turribus ac propugnaculis, admirabili pulchritudine Itolorum architectorum ingenio constructa est. In subiectis vrbi campis capreolorum & leporum incredibilis multitudo reperitur: quos nemini plagis & canibus sectari licet, nisi Princeps id ad voluptatem intimis familiaribus, vel peregrinis legatis indulerit. Tres ferme vrbs partes duobus alluuntur fluminibus: reliqua vero, latissima fossa, atq; ea multa aqua ex ipsis amnibus cōriuata præcingitur. Vrbs etiam ab aduerso latere alio flumine quod Iausa dicitur, munita est: id pariter in Moschum paulo infra urbem euoluitur. Porro Moschus ad meridiem excurrens, in Ocham amnem multo maiorem apud oppidum Columnā sese effundit: nec magno inde itineris spacio Ocha ipse, & suis & alienis vndis magnus & tumens, exoneratur in Volgam, vbi ad confluentes situm est oppidum Nouogrodia minor, de nomine maioris vrbs, ex qua deducta est ea colonia, nuncupatum. Oritur Volga, qui antiquitus Rha fuit, è magnis vastisque paludibus, qui Candidi lacus appellantur. Sunt et supra Moscham inter Aquilonem & Corum, emittuntq; cunctos ferme amnes, qui diuersas in regiones diffunduntur, vti de Alpibus videmus: è quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum, innumerabilesq; minores fluuios manare compertum est. Siquidem eę paludes pro montibus perenni scaturigine, humorem affatim præbent, cum nulli omnino montes in ea regione, multa etiam hominum peregrinatione reperiantur: ita vt Rypheos montes & Hyperboreos toties ab antiquis celebratos, plerique Cosmographiæ veteris studiosi penitus fabulosos esse arbitrentur. Ex iis itaque paludibus Diuidna, Ocha, Moschus, Volga, Tanais atq; Borysthenes oriuntur. Volgam Tartari Edilum, Tanaim vero Don appellat: ipse Borysthenes Neper hodie nuncupatur. hic paulo infra Tauricam in pon-

in pontum Euxinum decurrit. Tanais autem à Mæoti palude, vbi Azoum est, nobile emporium, excipitur. Volga vero ad meridiem Moscham urbem relinquens, vasto circuitu ingentibusq; mæandris primo ad Orientem, mox in Occasum, ac demum ad Austrum magna aquarum mole præcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius ostium vrbs est Tartarorum, nomine Cytracham, vbi à Medis, Armeniisq; & Persis mercatoribus nundinæ celebrantur. In vltiore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit distat à Volgæ ostio, Caspioq; mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilius qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, vt in ea solitudine mercatoribus ac viatoribus, qui de rebus Tartaricis, ac eius inquietæ gentis motibus proximis finium præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Moschouitarum Imperatores variis temporibus, vti ex vsu præsentium rerum fuit, vel libido, noua ac obscura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuersas vrbes imperii atque aulæ sedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ Caurum & solem fere occidentem spectat, versus Liunionum mare non multis ante annis totius Moschouitæ caput fuit, summamq; semper obtinuit dignitatem, propter incredibilem ædificiorum numerum, latissimiq; & piscosū lacus opportunitatem, & vetustissimi ac venerabilis templi famam: quod ante quadringentos annos Byzantium Cæsarum æmulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo dicatum fuit. Nouogardia perpetua quasi hyeme & tenebris longissimam noctem premitur. Nam polum Arcticum ab Horizonte sexaginta quatuor gradus eleuatum videt: sex fere gradibus ipsa Moscha ab æquatore remotior, qua cœli ratione solstitii tempore propter exiguas noctes continuatis fere solis ardoribus gēstare perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regiæ nomen adepta est, quæ ad ortum solis ducentis amplius miliaribus à Moscha distat: eoq; sedem Imperii ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione translata ferunt, vt ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præsidia aduersus Scytharum irruptiones opponerent. Est enim citra Volgam in ripis Clesmæ amnis sita, qui in Volgam euoluitur. Cæterum Moscha, vel ob eas, quas diximus, dores, regiæ nomine dignissima iudicatur: quoniam medio quodam totius frequentioris regionis ac Imperii loco sapientissime constituta, munitaque arce & fluminibus, consensu omnium, præcellentia merita laudem; honoremq; nullatate defuturum sibi vindicasse cæterarum urbium collatione videatur. Distat Moscha ab vrbe Nouogrodia quingentis millibus passuum, medioq; ferme itinere Octofoeria Volgæ amhi imposita occurrit. Is amnis, vti fonti proximus, nondum receptis tot amnibus, exiguis lenisq; perineat. inde per nemora & campestres solitudines Nouogrodiam peruenitur. Porro à Nouogrodia ad Rigam proximum Sarmatici littoris portum, paulo minus quingentorum miliarium iter est. Isq; tractus superiore commodior putatur, quum frequentes habeat vicos, vrbeinq; Pleischouiam viz impositam, quam duo amnes complectuntur. Ab Riga autem, quæ magni magistri militiæ Liunionum ditionis est, ad Lubecam Germaniæ portum in sinu Cymbricæ Chersonesi miliaria paulo plus mille periculose nauigationis numerantur. Ab vrbe Roma vero Moscham duobus millibus & sexcentis miliaribus distare compertum est, breuissimo scilicet itinere euntibus per Rhaeniam, Taruisium, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Viennam Pannonicam: atq; inde superato Danubio, per Olmutium Morauorum vsq; ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria existunt. Ab ipsa vero Cracouia ad Vilnam Lithuanicæ caput, quingenta: & totidem ab ea vrbe ad Smolenchum ultra Borysthenem situm, & à Smolenchum ad Moscham sexcenta computantur. verum id iter, quod est à Vilna per Smolenchum ad Moscham, hyeme per niues longo concretas, gelu, lubricamq; sed multo attritu solidatam glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: æstate vero nisi difficili laboriosoque itinere campestria superare nequeunt. nam vbi niues perpetuis solibus dissolui e-liquariq; cœpetur, in paludes cœnosasq; voragine abeunt, viris pariter & equis

inextricabiles, nisi ligneis pontibus infinito prope labore consternantur. Terra Moschouia in vniuersum neq; vitem, neq; oleam, neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem, præter melopepones & ceratâ producit: cum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatibus exurantur. campi tamen tritici, siliginis, milii, panicæ, & omnis generis leguminum segetes ferunt. sed certissima messis in cera & melle consistit. Regio enim tota fecundissimis apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium alucaribus: sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. hinc per sylvas, & opacissimos saltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia videre est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, veteraq; mella deserta 10 ab apibus, quum singulas arbores, in vastis nemoribus rati agrestes minime perscrutentur: ita vt in admirandæ crassitudinis arborum stipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiunt. Retulit & cum multo omnium risu Demetrius legatus, vt est ingenio comi & faceto, proximis annis vicinæ suæ agricolam, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem superne desiliisse, eumq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse, quum vox operis implorantis in ea sylvarum solitudine, ad viatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum vero desperata salute, mirabili casu, ingentis vrsæ beneficio inde extractum euasisse, quum forte eius beluæ ad edenda mella more humano se demittentis, auersos renes manibus comprehendisset, & eam subito ti- 20 more exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; linum, & cannabum in restes, multaq; item boum tergora, & massas ceræ ingentes, Moschouitæ in omnem Europæ partem mittunt. Nulla auri argentive, vel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos vena, secturave reperitur: nullumq; est tota regione, vel gemmarum vel pretiosi lapilli vestigium. ea omnia ab externis populis petunt. naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorsus inuiderit, vno pellium nobilissimarum mercimonio refarcitur, quarum pretium incredibili hominum cupiditate & luxu adeo creuit, vt in singulas vestes suffulturæ, millenis aureis nummis veneant. Fuit autem tempus, quo hæc vilius emebantur: cum remotissimæ Septentrionis nationes politioris cultus, nostræq; adeo anhelantis luxuriæ penitus ignaræ, summa simplicitate, eas vilibus ac ridiculis sæpe rebus permutarent: ita vt vulgo Permiæ, atq; Pecerræ, tantum pellium Zebellinarum pro ferrea securi rependerent, quantum earum simul connexarum ipso securis foramine, quo manubrium induitur, Moschouitæ mercatores extrahere poterant. Ante quingentos annos Moschouitæ gentilium deos coluere, Iouem scilicet, Martem & Saturnum, & plerosq; alios, quos sibi infano errore hominibus ex industriis, aut regibus antiquitas finxit. Tunc vero primum Christianis sacris initiati, cum Græci antistites haud satis constantibus ingeniis à Latinorum Ecclesia dissentire cœperunt: factumq; est, vt Moscouitæ eos religionis ritus, quos à Græcis doctoribus acceperant, iisdem sensibus, & sincerissima quidem fide sequerentur. Spiritum enim sanctum, tertiam in diuina Trinitate personam, à patre Deo solum 40 produci persuasum habent: cū rectissima veritate à patre simul Christoq; filio proficisci credendū sit, verum ea controuersia apud conuentū Florentinū, præsidente Eugenio I V. Pontifice, magna partiū cōrentione agitata, cū exitū habuit, vt pertinacia Græcorū in sermone potius quam in sensu castiganda videretur: cum Græci antistites euidentissimis conuicti rationibus Spiritum S. à patre per filium produci faterentur. Sacramentū quoq; nō ex azymo, vti iure debemus, sed ex fermentato pane conficiūt: idq; sub vtraq; specie, sicuti soli apud nos sacerdotes, panis scilicet, diuinūq; sanguinis, ab eorum presbyteris vniuerso populo communicatur: quo maximo errore imbuti Bohemi, paulo ante patrum nostrorum memoriam à Latinorū Ecclesia desciverunt. Cæterum quod valde alienū à Christiana religione esse videmus, nullis sacerdotū suffragiis, nullaq; propinquorum, aut amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur: fabulosumq; esse purgatorii locum putant, è quo tandem piorum animæ, cum diuturna ignis pœna, tum multis paræcationibus, indulgentiaq; summorum Pontificum expiatur, immortalium

talium felicitatem beata in cœli sede consequantur. Cæteris in rebus eandem ferre ceremonias tenent: quæ à Græcis usurpatæ sunt, Romanamq; ecclesiā cæterarum omnium principum obtinere, superbe & peruicaciter negant. sed ante alia Iudæorum genus, vel memoria quidem horrent, nec eos intra fines admittunt, veluti pessimos atque maleficos homines: qui etiam nouissime Turcas ænea tormenta conflare docuerint. Christi vitæ miraculorumq; omnium historia ab Euangelistis quatuor conscripta, itemq; Pauli epistolæ, dum sacra fiunt, è suggestu clariore voce recitantur, probatæque vitæ sacerdotes homelias Ecclesiæ doctorum publice legunt, etiam iis horis, quibus sacra minime cōficiuntur. non enim Oratores cucullatos, qui aduocato populo concionari, & ambitiose nimis atq; subtiliter de diuinis disserere soliti sunt, admittere fas putant: quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, quam altissimis arcanorum interpretationibus ad sanctiorem morum frugem euadere, viri solidæ religionis arbitrantur. Hos, quos modo diximus, sacros libros, itemq; noui ac veteris instrumenti enarratores, præterea Ambrosium, Augustinū, Hieronymum atq; Gregoriū, in linguā Illyricam traductos habent, religioseq; custodiunt. Antistites, Principesq; minorum sacerdotū singulis vrbibus, pagisq; præfecti sacra curant, controuersias dirimunt, & moribus deprauatos summa quadam vindicandi potestate persequuntur. Regem sacrorum, quem ipsi Metropolitam vocant, à Constantinopolitano 20 Patriarcha petunt: Archimandritæ autem & Episcopi, coniectis in vnam meliorum nominibus, forte ducuntur. Eorum vero hominum qui humanis cupiditatibus vltro renunciant, diuinarumq; rerum contemplationi & sacrorum ministerio sese dedicant, duplex est genus. vtrunq; cœnobii incolit: sed alterum est vagum, & paulo solutioris vitæ, sicuti apud nos diuorum Francisci atq; Domini ci secta proficētes: alterum constat ex sanctioribus monachis, quorum ordinem diuus Basilus instituit. iis ne limine quidem vel in suprema vitæ necessitate, pedē efferre fas est. Procul. n. ab oculis profanorum singulari duritie vitā in occultioribus adytis degunt, summamq; subactæ carnis & cōfirmati in religione animi opinionē præbent. Vniuersus populus quater in anno, & pluribus semper diebus ieiunare consuevit, abstinereq; ab esu carniū, ouorum, & lactis. In vere primū, more Latino, post diem Cinerū: mox ad ultra ætate, in honorem diuorū Petri & Pauli: & initio autumnū demū, cum assumptæ in cœlum Mariæ virginis memoriā celebramus: postremo sub ipsam hyemē, cum aduentus Domini pronuntiatur. Per hebdomadam vero, diem Mercurii sine carnibus, diem aut Veneris sine ouis lacteq; traducunt. sed Saturni dies mensa omnibus obsoniis opipare referta, hilariter excolitur. Cæterū secus ac nos solemus, nullas festorum dierum vigilias obseruant. Religiosissime templa venerantur, adeo vt ea neq; viros neq; fœminas venereis pollutos complexibus intrare fas sit, nisi prius priuatis balneis abluantur. Sæpeq; accidit, vt complures vtriusq; sexus sacra audientes, extra limen consistant, 40 & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinentiæ notati, facietis aliquando nutibus salutentur. In ipso natali die Ioannis Baptistæ, & in Paschate triū Magorum, presbyteri sacros panes paruos toti populo largiuntur, quorū esu febribus conflictatos alleuari existimāt. Alia quoq; sacra, certo anni tempore apud flumina gelu concreta celebrantur. In ripa tabernaculum constituunt, & aduocata nobilitate hymnos numero cōcentu pronūciant, sacraq; lymphæ multa aspergine profluentem purificant, & solenni ceremonia stratum & consecratum circumcisa & reuulsâ glacie protinus aperiunt. Iis rebus rite confectis, si qui adsunt languentes vel morboſi, in flumen desiliunt, & sacris aquis abluuntur, cum ob id elui morborum sordes persuasum habeāt. Defuncti, vt apud nos, mediocri fune- 50 ris pompa comitantib. presbyteris efferuntur, capite mappa velato: cæterum non in templis, vt apud nos impia prope, vel abominabili certe corruptela usurpatum est, sed in septis ac exterioribus templorum vestibulis sepulturæ traduntur, iisque more nostro quadragenis diebus parentant: quod certe mirum videretur, quum in purgatorio loco expiari animas, & criminum pœnam vllis amicorū suppliciis, vllq; pietatis officio mitigari penitus negent. In cæteris, eadem quæ à nobis de reli-

gione sentiuntur, constantissime credunt. Moschovitz Illyrica lingua, Illyricis
que literis vtuntur, sicuti & Sclavi, Dalmatæ, Bohemi, Poloni, & Litvani. Ealin-
gua omnium longe latissima esse perhibetur. nam Constantinopoli Ottomanor-
um in aula familiaris est, & nuper in Ægypto apud Memphiticum Sulthanum
& equites Mamaluchos haud ingratius auribus audiebatur. In hanc linguam in-
gens multitudo sacrorum librorum, industria maxime diui Hieronymi & Cyrilli,
translata est. Prætor quoque patrios annales, Alexandri etiam magni, Romanor-
umque Cæsarum, itemque M. Antonii & Cleopatæ memoriam iisdem literis
commendatam tenent. Philosophiam vero, & sideralem scientiam, cæterasque
disciplinas & rationalem medicinam nunquam attingere. sique pro medicis se ge-
runt, qui alicuius paulo ignotioris herbæ vires, se pluries obseruasse profitentur.
Anni apud eos non à natali Christi, sed à ipso mundi initio numerantur, qui nō
à mense Ianuario; sed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent simplices,
summa Principum & iustissimorum hominum æquitate conditas: & propterea
populis valde salutares, quoniam eas vllis caudicorum cauillationibus interpre-
tari atque peruertere non licet. De furibus, sicariis & latronibus supplicium sumit.
Quum de maleficiis quæstionem habent, reos multa gelida aqua superne demis-
sa perfundunt, quod intolerandum tormenti genus esse perhibent. Nonnunquā
obduratis & contumacibus, vt confessio criminis exprimatur, ligneis cuneolis di-
gitorum ungues conuelluntur. Iuuentus omnis variis ludis, sed militiæ proximis
se se exercet: in stadio cursu contendit, in palastra colluctatur, pernicitati equorū
studet: omnibusque præmia, & præsertim sagittariorū peritiss. proponuntur. In vni-
uersum Moscovitz statura sunt mediocri, sed quadrata, & valde torosa: cæsi
omnibus oculi, prolixæ barbæ, crura breuia, & ventres extenti. equitant cōtractis
admodum cruribus: & peritissime, vel auerſi & fugientes, sagittas emittunt. Do-
mi opipare potius quam laute viuunt, nanq; omnium fere cibariorum quæ vel à
luxuriōssimis desiderari possunt, mensæ eorum, & paruo quidem precio passim
instruuntur. Gallinæ siquidem, & anates, singulis sæpe argenteolis tenuib. num-
mis veneūt. maioris minorisque pecoris incredibilis est copia: & occisæ media hie-
me iuuenæ, concretis gelu carnibus duorum fere mensū spacio non putrescūt.
Venatione & aucupio, vt apud nos, nobiliora obſonia parātur. nam venaticis ca-
nibus & plagis omnis generis feras capiūt: & asturibus, atque falconibus, quos mi-
rificos regio Pecerra præbet, non modo phasianos, & anates, sed cygnos & grues
conſectantur. Astures ex genere infimo aquilarum, vel miluorum: falcones vero
accipitrum nobile genus antiquis fuisse putamus. Capitur quoque avis subnigra,
puniceis superciliis, magnitudine anseris, quæ pulparum sapore phasianorum su-
perat dignitatem. Moscovitica lingua Tethet nuncupata, quæ Plinio Erythra-
ta vocatur. Alpinis populis cognita, & maxime Rhetis, qui saltus ad Abduæ
amnis fontes incolunt. Ingentes etiā lapidissimosque pisces, & ante alios Sturiones,
quos Siluros antiquitus fuisse putamus, Volga præbet: & ii quidem hyeme multa
inclusi glacie, recentes pluribus diebus asseruantur. Aliorum vero piscium multi-
tudinē ferme incredibilem, ex candidis, quos diximus, lacub. expiscantur. Vi-
no natiuo quū penitus careant, aduecticio vt solent: sed in festis conuiujs tan-
tum, & sacrificiis. Ante alia Creticum subdulce maximo in honore habetur, sed
in vsum medicinæ tantum, vel principalis luxuriæ ostentationem: quum miracu-
li loco sit, eductum Creta per Gaditanas fauces, & tantis conclusi maris Oceanique
fluctibus agitatū, incorrupta suauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues,
ebibisse. Populus vero medonem bibit, ex melle lupulique decoctum, quod pica-
tis in cadis veterascit, & ex antiquitate nobilitatem adsequitur. In vſu quoque sunt
birra atque ceruisia, sicuti apud Germanos Polonosque videmus, quæ ex tritico, zeæque
vel ordeo decoctis, omni conuiuio circumferuntur. Hanc quadam cognata cum
vino potestate, largius compotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonē
ac birram per æstatem inſrigidare, infusa poculis glacie, voluptatis gratia solent.
nam ingentia glaciei frusta nobilium in cellis subterraneis singulari studio recon-
duntur. Sunt & qui in deliciis habeant, succum ex subausteris cerasis expressum,
qui

qui perspicui & purpurisantis vini calorem & saporem iucundissimū refert. Vxo-
res & foeminae, non in eo honore sunt apud eos, vt apud cæteras gentes. nam pro-
pe ancillarum loco habentur. Viri insignes earum vestigia mirum in modum ob-
seruant, & pudicitia diligentissime cauent. non. n. adhibentur conuiujs neque sa-
crorum causa remittuntur templis petere, aut temere in publicū egredi permittun-
tur. Cæterum vel ab externis hominibus, & exiguo quidem precio, ad Venerem
omne vulgus foeminarum facile pellicitur, adeo vt parum earum amoribus stu-
dere viri nobiles existimentur, Basilius ante viginti annos Ioannem patrem ami-
fi. Is Sophiam, Thomæ Palæologi, qui late in Peloponneso imperabat, Cōstanti-
nopolitaniq; Imperatoris erat frater, vxorem duxit. ea tū Romæ erat, Thomæ pa-
tre Turcarum armis Græcia pulso. ex hac quinq; liberi felici foecunditate susce-
pti, ipse Basilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrio & Simeo-
ne iam pridem morbo absumptis, Basilius Salomoniam Georgii Soborouii, exi-
miae fidei atque prudentiæ consiliarii, filiam, in matrimonium sibi collocauit: cuius
foeminae singulares virtutes vna sterilitas obscurat. Solent autem Moschovitz, cū
de vxore ducenda deliberant, omnium toto regno puellarum virginum delectū
habere, ac forma virtuteque animi præstatiores ad se perducere iubere: quas demum
per idoneos homines, fidelesque matronas inspiciunt, ita diligenter, vt secretiora
quoque ab iis contrectari explorarique fas sit. Ex iis vero magna atque sollicita parētum
expectatione, quæ ad Principis animum responderit, regis nuptiis digna pronū-
ciatur. cæteræ vero, quæ de formæ, pudicitiaque & morum dignitate contenderāt,
sæpe eadem die in gratiam Principum, proceribus atque militibus nubunt: sic vt
mediocri loco natæ plerunque, dum Principes, regis stirpis clara stemmata con-
temnunt, ad summū regalis thori fastigium, vt & Turcas Ottomanos solitos esse
videmus, pulchritudinis auspicijs euehantur. Basilius quadragesimum septimum
ætatis annum nō attingit, specie corporis eximia, animi virtute singulari, suorum-
que studio ac beneuolentia, & rebus gestis, progenitoribus suis antefereendus.
Nam, cum per sex annos cum Liouisiis, qui septuaginta duas vrbes foederatas in
eius belli causam trahebant, armis contendisset, paucis legibus datus potius quam
acceptis victor discessit. Polonos quoque initio statim ipsius Imperii, acie proſſiga-
uit: Cōstantinumque Ruthenum copiarum ducem, captum, & catenis vinctum,
Moscham perduxit. Sed ipse aliquando post ad Borysthenem, supra Orsam vr-
bem, ab eodem Constantino, quem dimiserat, magno prælio est superatus: ita ta-
men vt Smolenchum oppidum, quod antea Moschovitz occupant, post tan-
tam etiam victoriam à Polonis partam, in ditione Basilii relinqueretur. Sed ad-
uersus Tartaros, & maxime Europeos Præcōpitas, sæpius secundo prælio à Mo-
schovitis est dimicatum, vlciscendis fortiter iniuriis, quas illi repentinis incursio-
nibus intulissent. Supra enim centum & quinquaginta milia equitum Basilius ad
bellum ducere consuevit, distinctis per vexilla turmis, quæ suos duces sequun-
tur. Regis alex. vexillo inscripta est Iosue Hebræi imago, illius qui, vt sacre refe-
runt historię, à Deo maximo longissimum diem, retardato solis cursu, piis precib.
impetrauit. Pedestres copiae nullo prope vsui sunt in illis vastis solitudinibus, tum
ex ipsa veste quæ fluxa talarisque est: tum ex hostium consuetudine, qui cursu po-
tius & equitandi celeritate, quam vi statariæ pugnae, vel ipso congressu militiam
exercēt. Equi eorum statura infra mediam existunt, sed robusti & velocissimi ha-
bentur. Equites præpilatis hastis, clauisque ferreis & sagittis rem gerunt. paucis fal-
cati sunt gladii. Corpora vero clypeis rotundis, vt Asiatici Turcæ: vel inflexis &
angularibus parmis, more Græcorum, itemque lorica & galea pyramidalis prote-
guntur. Basilius etiam Scloppettariorum equitum manum instituit: multaque enea
tormenta Italorum fabrorum artificio cōſſata, suisque imposita currib. in arce Mo-
schæ videntur. Ipse insigni apparatu & singulari comitate, qua tamen Regia maie-
stas vlla ex parte corrumpitur, publice cū proceribus, atque legatis epulari solet, ma-
gnūque inaurati argenti pondus duobus abacis expositum, eodem triclinio con-
spicitur. Nullam prætoriani militis cohortem, præter ipsam familiā, corporis eu-
stodiz causa, circū se habere, vel alibi alere consuevit. Ab urbana. n. fidei multi-

tudine stationes habentur. nam vnaquæque vrbis regio foribus, cancellisque se-
pitur: nec temere per noctem, aut sine lumine, in vrbe vagari licet. Aula omnis
constat ex regulis; & ex ipso militum delectu, qui per statos mensium circuitus, fre-
quentandæ, nobilitandæque regis causa per vices ad implenda comitatus officia
singulis regionibus acceruntur. Porro exercitus omnis, quum bellum ingruit,
vel hostibus indicitur, ex euocatis veteranis, nouisque prouinciarum delectibus
cogitur: nam cunctis in vrbibus præfecti militiæ iuuentutem inspiciunt, idoneos-
que in ordines militum transcribunt: quibus ex ærario prouinciarum, certa, pacis
tempore, sed ea quidem exigua, stipendia persoluntur. Verum qui militant, im-
munitate vectigalium gaudent, & cæteris paganis præstant, regiaque gratia omni-
bus in rebus potentes existunt. Paciscit namque veræ virtuti nobilis locus, quum
bellum geritur: siquidem egregio & in omni rerum administratione
salutari instituto; ad suum quisque spectatum facinus, vel
perpetui præmii, vel ignominie sempiternæ fortu-
nam assequitur.

BENEDICTI LAMPREBII:

*Hos dono Iouius mittis tibi Ruse labores,
Anfractus longos & spatia ampla mari.
Hæc quoniam nemo melius te iudicat, vnum
Vlla nec terra, nec maria vlla latent:
Magna quidem Iouius donat tibi Ruse, sed ipse
Longe maiori munere dignus eras.*

F I N I S.

AD SERENISS. PRINCI-
PEM FERDINANDVM ARCHI-
DUCEM AVSTRIÆ, MOSCOVITARVM
IUXTA MARE GLACIALE RELIGIO, A
D. Ioanne Fabri ædita.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DO-
MINO, D. FERDINANDO HISPANIARVM PRINCIPI
& infanti, Archiduci Austria, Duci Burgundia, &c. Sacratissima Cæsa-
reæ maiestatis per Rom. Imperium locum tenenti, Principi suo clemen-
tiss. D. Ioannes Fabri salutem & pacem in CHRISTO
domino nostro.

VM humaniter salutasses, ac magnifice pro regio in te animo
excepisses, sereniss. PRINCEPS, Oratores Moscovitarum,
qui iam à sacratissima Cæsarea maiestate ex Hispaniis felici-
ter, cum & illie plerique magis etiam quam vel par esse possit,
in eos magnificentiss. collata essent, læti ad te Tubingam re-
dierant, statim, ut est excellentiss. tui ingenii consuetudo, cõ-
misiisti, ut quam primum, mecum sumptis aliquot insignibus,
qui hu-

qui huiusmodi negotio pares esse, viris tum eruditis, tum multarum rerum usu præ-
ditis, istiusmodi Moscovitarum, nobis Germaniæ viris prius admodum incognitorum
percontarer: idque tuo nomine originem, ritus, mores, religionem atque id genus alia,
quod & ob hoc facile fieri poterat, quoniam interprete vtebantur ipsi: qui cum
& natus Moscouita esset, præter suam vernaculam linguam & Germanice & La-
tine mediocriter callebat. Ob id maxime desiderasti Princeps sereniss. procul du-
bio, si cui forte mirum videretur, quo certior factus, cum quibusnam olim diuus
Cæsar Maximilianus auus tuus pro communi Rep. fœdus iniisset. Tum aliud est,
quod forte huic rei perquirendæ plus addidit desiderii, ut cum olim in conuentu
vel doctorum hominum, ubi frequens esse soles, vel principum, mentio quædã de
exteris inciderit, id quod visu non possis, saltem monumentis admonitus, æque in
lucem proferre queas, quicquid est ex variis exterorum moribus. Quare & ipse
facile motus, atque, ut par erat, votis tuis obtemperavi, accessimus simul, primumque
quæ tui animi sententia esset exposuimus: id quod & illis summe placuerat, talis
principis indolem ac ingenium mirantibus. De quo & plurimum spei sibi polli-
ceri poterant, quod vnus esses ex omnibus, ad quos ipsi, longa quidem profectio-
ne, quæ iam biennium compleuerat, ab Oriente facta in Occidentem, diuerterant
hospitalitatis iure antiquissimo, qui gentis suæ varia amplecteretur. Itaque & ipsi ta-
libus beneuoli facti, nihil omnino eorum obticebant quæ quærebamus, verum
omnia cum fœnore reddebant. Idem & ego tibi facturus sereniss. Princeps, quo
ordine, quibusue locis, vniuersa huiusmodi hominum in publicum proferri pos-
sunt, etiam maiora quam illi retulerunt, nihil relinquens, fidi interpretis munere
functurus exponam. Primo itaque omnium tum congruum tum necessarium mihi
visum, ut quæ nominis appellatio huic genti existat hodie passim vulgo: tum quæ
prisca fuerit, referam, ubi & maximus nobis labor incumbit. In cõferendis namque
vel Græcorum cum Latinis monumentis, vel vetustissimis illis cum recentiori-
bus, non mediocris exigitur ingenii iudicium. Facile enim omnia commutari cõ-
tingit, quemadmodum in moribus fieri frequenter cernitur. Inuenio itaque eos po-
pulos, quos communi vocabulo nos Moscouitas appellamus hodie, olim, teste
Plinio, Roxolanos esse dictos, quos tamen aliquantulum, commutata litera, tabu-
la Europæ octaua Ptolomæus Rosolanos nominat, quemadmodum & Strabo.
Qui etiam multo iam tempore Rutheni dicti fuere. Atque hæc sunt, qui quondam
aduersus Mithridatis Antipatoris duces strenue dimicarunt, veluti Strabo refert.
Hodie vero, cuiusmodi & antea memini, pro temporum varietate, nihil plus im-
mutari cernimus, quam regionum, prouinciarumque nomina. Quoniam vrbs est il-
lis regalis totius prouinciæ Moscouia dicta, vnde & Moscouitæ nomen accepe-
runt, vel ut aliis placet, veluti Volaterrano, à fluuio Moscoui, utique; deriuaueris
hoc modo, non admodum retulerit, dummodo nominis ratio liquida fiat. His olim
præfuit Ioannes dux, cui Helena coniunx erat de Palæologorum, hoc est Constan-
tinopolitanorum imperatorum genere nata. Vltra hos Roxolanos quidem Stra-
bo ait neminem habitare. Sunt itaque Rutheni siue Moscouitæ Orienti plus confi-
nes propioresque, ac Borysthem conterminant ex vno latere Lituanitis, dein Polo-
nis, atque Tartaris ex alio latere. Qui quidem Tartari illi sæpe hostiles manus infe-
runt, crebras incursiones faciunt. À Cæsare item Caphesii, qui certe præsidio Tar-
tarorum potentissimus existit, & à Capha nomen ducit, iuxta mare in Taurico
Chersoneso residens innumera belli mala sustinent quasi omni momento. Ver-
sus itaque Septentrionem mari clauduntur glaciali, cuius littus cum sit amplissimum
vniuersum fere Moscovitarum ducis existit. Atque hoc mare est, quod veteres, la-
cum Cronium, ob eius glaciem perpetuam fere appellarunt. Cronium enim
Græce, Latine Saturno appellato, venit: qui quoniam senex frigidus ac tar-
dus extitit, pro huiusmodi astro à poetis ponitur. Hinc quæcunque frigida, tar-
daque sunt, & huiusmodi, Cronia appellari cõsueuerunt, & hoc mare Cronium,
quod immenso Septentrionis communi frigore, & hac parte maximo, quanto
longius à sole est, multis milibus passuum congelari solet. Quapropter & Hec-
thæus, teste Plinio, Amalchium vocat, lingua Scytharum, quod Latine quoque inter-
labret.

pretari potest congelatum. Sic in contrarium, eadem de causa, ab Ammonio historico, lacus qui prope Constantiam est, quem Solinus alias Pregantium nominat, Acronius vocatur, quod nequaquam ex integro vnquam congelatus memoratur. Verum ne longius ab instituto aberremus, Moscovitarum certe ducis imperium adeo latis protenditur longisque agris, ut aliquot spatia Asia complectatur, aliquot etiam Europae, eaque minime parua. Moscouia autem vrbs est, ut quod alias minime consequi possumus, hoc comparatione quasi ob oculos commodiori modo ponamus, duplo maior quam sit Colonia Agrippina, quemadmodum ipsi retulerunt, qui in professione ista huiusmodi vrbs, plus forsitan quam reliquarum Germaniae, explorandi curam habuere. Huic tamen magnitudine non imparem habent, & aliam urbem Fladimeri, tum Blescouiam, & Nouigradiam, Smolne, & Oriferi, quas regis, amplissimisque aedificiis extructas dicebant, muris quoque bene munitis, illisque tum ex quadratis, tum decoctis lapidibus extructis. Quorum etiam Blescouia praeter ceteras praemunita muris tribus cingitur. Reliquae vero, quas habent innumeras, non usque adeo celebres habentur. Quoniam ab his quas praediximus, titulum suum ac inscriptionem Russiae imperator accipit. Nam in praesentiarum, quoties vel per Oratorem, vel per epistolam sese Moscovitarum imperator insinuat, hoc titulo uti consuevit. **BASILIVS** Dei gratia imperator totius Russiae, ac magnus dux Fladimeri, & Moscouiae, Nouigradiae, Blescouiae, Smolnae, & Oriferi. Atque certe ille est titulus, quo anno proximo elapso **xxi** mense Augusto, dum in inclyta Vienna tua, te ex magni Basilii nomine saluarent, sunt orationem suam exoristi. Habet principes Moscovitarum sub se principes multarum prouinciarum, eosque praepotentes. Ex quibus non postremus est canus ille & barbatus, quem velut Oratorem Ruthenorum imperator misit, ut serenitatem tuam primo, ac post Caesarem maiestatem in Hispaniis adiret. Qui & triginta milibus equitum quoties belli necessitas exigit Imperatori suo succurrere solet. Sunt & alii principes quorum potentia non parua est. At illud singulare est, quod in ipsis summe commendari potest, ut nullus sit eorum tam illustis, diues ac praepotens, quin accessit a duce perquam humillimum etiam praconem, statim aduocet, omnibus mandatis sui Imperatoris, instar dei, obtemperet, etiam in iis causis, quae vel vitae detrimentum periculumque exigere videntur. Imo haec maxima noxa, ac ignominia apud ipsos censetur, quum minus aliquis in cunctis duci suo pro voluntate egerit. Econtra praclarissimam in viro esse obedientiam. Idcirco intra paucos dies aliquando bis, aut ter centena milia, vel alia ingentem quandam multitudinem congregare potest, contra hostes suos aut Tartaros, aut Caesarem Caphensem, vel alios quosvis exercitum ducturus, adeo nulla est natio quae imperatori suo magis obediat, nihil plus viro dignum aut gloriosius esse ducentes, quam pro principe etiam mori. Sic enim recte se immortalitate donari existimant. Ideo etiam frequenter contra Tartaros, Turcas, & alios cum tam potenti equitum exercitu, instar apum collecto, fortissimos triumphos agere solent. Et eo tempore, quo Caesar Maximilianus cum ipsis foedus iniit, cum rege Poloniae bellum gesserunt. Qui ut indies bella gerunt, indies quoque aptiores ad vim inferendam exercitu, tum ad propugnandum, tum ad conferendum manus fieri solent. Nam cum olim, pro more Parthorum, plus fugiendo quam insequendo victoriam nacti essent, iactu iaculorum ex arcubus, nunc vero ad omnes belli insultus, vel inferendos vel patiedos aptiores facti, et eneis machinis, quas bombardas vocant, utuntur, atque mirae magnitudinis acies instruunt, industria qua fieri solet. Et si summam cupis, aiunt plerique historici, quod Moscovitarum gens sit, quae nunquam sit experta pacis commoda, quae nisi natura, sitque adeo munitissimam haberet terram, periculum sit, iam saepissime eam expugnata fuisse. Lingua vero eis est, qua sibi multum eum Bohemis, Croatis, & Sclauonibus couenit, adeoque vicina, ut Sclauo Moscouitam plene percipiat, nisi quantum visum est nonnullis, Moscouitis asperam magis ac durior em esse phrasim. Sclauonum autem linguam a confusione, quae in Babel tempore Nembrotis fortis illius in Genesi venatoris facta est, nomen accepisse tradunt histori. Eam tamen rem satis mirari non possumus.

Moscouia.
Fladimeri.
Blescouia.
Nouigradia.
Smolna.
Oriferi.

Titulus imperatoris Moscovitarum.

Prouincia tum praepotens.

Quantum imperatoris sui praedicti praconem obtemperant.

Quantum belli copia breui tempore produci solet.

Pro Principe aptius moris ipsi agere.

Bellum industria.

Lingua.

sum, quod cum inter Dalmatiam quidem & Moscouiam, vtraque Pannonia sita sit. Vngaro tamen nihil minus quam cum linguae cognatione conueniat cum Moscouia. Quare coniectura est, olim has gentes per legiones diuisas esse, atque ex Dalmatia illuc migrasse: ob hoc quoque asserit Volateranus Ruthenorum linguam semidalmaticam esse. Vtunque tamen fuerit, hoc certum esto, Bohemis, Croatis, Dalmatis, & Moscouitis lingua conuenire, id quod e tuis interpretibus, quos in aula tecum fouebas, quotquot eramus, deprehendimus. Nam cum & illi interpretes inter Croatos & Dalmatas nati essent, nullusque vnquam illorum vel Moscouitarum deprehendere poterant. Sunt etiam in Moscouia nemora mirae magnitudinis, in quibus vulpes nigri, & vrsi albi venantur. Ita monumentis prius admoniti, nunc vero demum interprete Oratorem edocti. Nec mirum fortassis, in causa enim facile fuerit nimium illud Septentrionis frigus, quod semper mater est albedinis, uti philosophia constat. Viunt autem in syluis plerique venationibus ferarum admodum sedulo incumbentes. Habent & apes frequentissimas, a quibus sunt precii. Cum vero belli frequentia terram eorum incultam ac neglectam faciat, vitae suae necessaria non aliunde magis, quam e pellibus quaerunt, ad quas comparandas mercatores tum e nostris, tum e longinquiorebus veniunt regionibus, ea est illorum nobilitas. qui namque nobilissimi sunt apud nos, ab illis nobiscum paramus: veluti sunt pelles Zobolini, Martires, Hermelini, & his similes. Simplicius enim aureorum & argenteorum numismatum ipsis & multus usus sit, tamen pro frugibus, ac reliquis vitae necessariis pelles frequentissime commutant. Sunt etiam ex gentibus eius imperatoris, qui vino & frumento neque utuntur, neque habent, sed uti bestiae vescuntur: id quod cum Tartaris commune habent, ignobile vulgus est, & omnino syluestre Tartariae vicinum, ad litus maris glacialis in syluis habitans. Alii vero aliarum urbium Moscouiae, scilicet Nouigradiae, & c. ciues in esu piscium nobiscum magis ciuiler communicant: in decoquendo vero non nihil a nobis discrepant, quantum ipse vidi. Et cuius fere oblitus fuisset, Volateranus scribit, Ruthenos uti moneta non signata: illud tamen experiri volens, ab ipsis certior factus, monet Vngariae multum usum apud eos esse. At quod maximum est in vita, fidem Christianam sequuntur, quam a sancto Andrea apostolo, fratre Simonis Petri, primum eis praedicatam affirmant. Ea quoque quae sub Constantino Magno a ccccxxviii. episcopis, anno ccccxxviii. in Nicea urbe Bithyniae primo Niceno concilio conclusa, ac a Basilio Magno, & sancto Chrysostomo tradita & praedicata fuerunt, tam sancta, tam firma, tam sincera esse credunt ut ab illis haecenus nunquam licuerit transuerso digito, ut aiunt, recedere cuiquam, sicut neque ab Euangelio Christi. Ea quoque vel modestia est eorum, ut quae a sanctis patribus in suis conciliis semel sunt decisa, nunquam audeat quicquam suae professionis in dubium denuo vocare. Constantiori itaque animo quam plerique nostrum in hac prima fide perseuerare solent, quam ab Apostolo Andrea, suisque successoribus, sanctisque patribus didicerunt, atque ab vbere materno suxerunt. Nequaquam sese in varias scindi haereseis patiuntur. Verum si quae vel fidei difficultas, vel ritus religionis inciderit, vniuersa ad Archiepiscopum, ac reliquos episcopos, pro ipsorum tantum spiritu definienda refertur, neque quicquam inconstanti vulgo & inconcordi relinquitur. Sacerdotis enim labia custodiunt legem dei, & lex ex ore eius requirenda erit. Habent autem archiepiscopum, qui in vrbe Moscouia, in eo loco ubi sedem imperator habet, cathedram archiepiscopalem obtinet. Sunt & episcopi quamplures, in Nouigradia vnus, in qua & Isidorus extitit, sub Eugenio pontifice Rom. Cardinalis teste Raphael. In Rosciua alius, alius in Sustali, alius in Oriferi, alius in Smolne, alius in Resann, Colmum, Volur, & Froini praeficitur episcopi: qui & suas habent dioeceses. Hi quidem omnes episcopi archiepiscopum velut supremum agnoscunt. Archiepiscopus autem ille, antequam patriarcha Constantinopolitanus a Mahometica tyrannide suppressus

Nemora.
Fera coloribus communibus dispersa.

Apum frequentia.

Maxima merx pellium.

Plerique eorum cum bestis commune habent in esu.

Plerique, sed non cibum decoquunt.

Nam signata moneta.

Fide Christianam.

Primum professi sunt, ab Andrea apostolo.

Quam modestia est eorum, ut aiunt, recedere cuiquam.

Quomodo haereseis medeantur.

Ordines presbyterorum.

Pietatis exemplum imperatoris in patriarcha Constantinopolitano.

esset, semper hunc patriarcham ut superiorem recognouit. Huic tamen Romani pontificem veluti Petri successorem precessisse, semper ac merito fatentur. Neque hodie eius rei immemor Ruthenorum imperator, adhuc pietatis eiusmodi diligens custos: quotannis enim Constantinopolitano patriarchæ in hanc usque horam, quo vivere, & Egyptiacæ seruitutis finem æquamente expectare possit, eleemosynam mittere consuevit. Satis namque impium sibi videretur, eum deferri, quem totidem ecclesiis præfuisse notum sit, & a quo vnicofere totidem, tantarumque provinciarum religio olim dependerit. Cum vero episcoporum nomina fedelique inciderit mentio, auctoritatem illorum planius ac rudius (ut aiunt) promulgare placuit: ubi video illos à nostris in plerisque non multum differre: rem enim ex ordine compertus sum. Nam apud Moscovitas ea lex & sanctio, ut presbyteros, & omnes quotquot clerici sunt solos ordinent episcopi.

Episcoporum
auctoritas
et munus
in admini-
strandis sa-
cramentis.

Sacramen-
ti ordinis.
Confirmatio.
Vnctionis.

In clerum
animadu-
erunt: ubi
episcopi.

Facultates
episcoporum
ex decimis,
villis, ca-
stris, aliisque
prediis.
Sacerdotum
vero pro
eiusdem sum-
ma sunt.

Collatio be-
neficiorum.
Insignia e-
piscoporum.
Ieiunium fra-
trum: ele-
vum habet.

Monachi
plures.

Monasterium
prope Mo-
scoviam in-
signe mira-
culi sancti
Sergii.

Neque ulli presbytero unquam quenquam confirmare licet. Hoc enim munus episcopo soli incumbere aasserunt, ut posteaquam rinctus aqua adultus fiat, per impositionem manuum episcopi, & signaculum crucis adeptæ fidei testimoni-um reddat, firmeturque per vñctionem, quæ in fronte fieri solet. Idem in cæna domini chrisma & oleum celebrant atque conficiunt, cuius dein usus sit in baptizando, confirmando, vngendo infirmos. Soli sunt qui instituunt & destituunt presbyteros. Neque unquam licet laicis in ipsos animaduertere, recte ob oculos habentes Pauli doctrinam ad Timotheum qua dicit: Accusationem aduersus presbyterum ne admiseris, nisi sub duobus aut tribus testibus. Ita nec se unquam imperator ipse de pœnis clericorum ingerit, hoc episcopalis tantum animaduersionis constanter affirmant & prædicant, ut eos arguat & castiget, quos sibi subditos euangelicus ordo, ac in sortem domini vocatio fecerit. Habent & episcopi suos vicarios & officiales, quemadmodum & nostri, qui iurisdictionem in subditos exercent, & iustitiam in rebus ecclesiasticis administrant.

Decimis, quemadmodum à Deo decretum est, quoque viuunt episcopi: dominiis vtuntur iure concessis, villas ac castra possident. Reliqua vero sacerdotum turba aliquibus decimis, oblationibus, & aliis quamplurimis tam viuorum quam mortuorum aluntur. Pro his enim beneficia habent fundata, quorum patroni sunt tam spirituales quam laici. Seueriori tamen cura hic agitur quam soleat inter dum nobiscum, negligentius scilicet. Nemini enim facile aliquod munus ecclesiasticum commendatur, neque confertur beneficium, nisi prius huic ipsi satisfacere posse comprobetur: per eius rei tamen peritos, velut episcopos aut vicarios. Sunt episcopis suæ familiæ, tum nobilibus, tum aliis constitutæ. Hi certe sunt episcopi, per quos statque caditque vniuersa Ruthenorum religio. Diuina sæpe quum cum imperatore conueniunt peragere solent. Pro insignibus tanti huius muneris baculis vtuntur, & mitris, perinde atque nostri solent episcopi. Ea vero abstinentia est, quæ nunquam satis laudari poterit, insignis admodum & magna: tum archiepiscopi, tum reliquorum episcoporum, cibi atque potus, nec minor vero quam monachis eius regionis, quibus ipsa solet esse refertissima, qui quidem ea lege obstricti abstinentiæ, ut nunquam in perpetuum carnibus vesci liceat. Ne igitur tam facile vesana nostræ Germaniæ cohors se solam deludi atque onerari ducat, quasi monstris monachis, plebs certe Dei selecta est, passim per vniuersum quæ increbuit, quam quidem hodie mirari solent, nescio quibus persuasi, quasi nouam faciem, cum fere nulla professio Christianorum sit antiquior, vel adhuc magis Euangelio accedens, quam stulta hominum nostrorum opinio, veneratur, magni æstimat gens efferata bello continuo, id quod nos abominations dicimus. Non procul ab vrbe Moscouia monasterium est amplissimum, in quo trecenti fratres perpetuo fere sub regula magni Basilii degunt, in quo etiam sepulchrum sancti Sergii abbatis, quod ab exteris è longissimis etiam agris frequentatur: multis enim miraculis celebre factum est, Christianorum admiratione non parum dignis. E quibus vel vnicum in medium prolatum sufficeret, omnium illustrissimum, quod paucos ante annos illic cõtiguit, duobus cecis quidẽ visus donatus est. Cum n. abbas ille viueret, tanta vitæ sanctitate extitit, ut facili sibi

sibi persuaferint, atque credant iam multa ipsum precibus suis apud deum posse efficere, atque consequi mortalibus. Ideoque monumentum eius crebro mira cum deuotione accedunt, honorantque. Vniuersi vero tum monachi, tum virgines Vestales, quotquot sunt in monasteriis, vnicæ regulæ, vniq; habitui obnoxii, nigro scilicet, usque adeo religiose viuunt, ut non mirentur solum, verum etiam summo honore eos prosequantur. Neque ipsis tam vilis ratio voti habetur, velut hodie nobiscum, verum cum quis ingressus fuerit monasterium, nunquam in perpetuum quoquo modo, quauis indulgentia ei licebit exire, aut reliquo votum irritum facere. Vota vero tria sunt quæ exhibent, cœu nostri, Obedientiæ scilicet, paupertatis, & castitatis. Quæ si quis prætergressus, è monasterio qui profiliit, deprehenditur, perpetuo carcere in pœnam tanti sceleris clauditur. Tanta est votorum sanctitas, ut etiam quamuis multa apud Ruthenos archiepiscopi & episcoporum auctoritas sit, in his tamen illis minime quicquam concessum est. Quod vouendum & reddendum domino vtriusque testamenti scriptura edoceat, imo ipsa veritas tequirat. Castitatis itaque adeo ratio haberi solet, ut nunquam monachis uxores ducere, neque monialibus nubere liceat. Ita enim à Paulo & tota Ecclesiâ prohibentur. Is autem qui virginem bonæ famæ duxit, in sacerdotem ordinatur, in monachum tamen nunquam recipitur. Episcopus autem vel sacerdos posteaquam cœlebs in sortem domini vocatus atque conscriptus fuerit, coniugio non copulatur, sed perpetuæ castitati adstringitur. Quod si quis concubinatus crimen admiserit (quod tamen apud Ruthenos vitium est rarissimum) acerrima pœna ab episcopo affligitur, suoque beneficio priuatur. Cumque vxor semel mortua fuerit, quam primo duxit, in perpetuum quoque aliam in vxorem nunquam ducit. Non bigamum nanque, ac vnius vxoris virum episcopum instituit Paulus. Et quod pietati colophonum addere videtur, deuotionisq; spiritum augere: ut cum sacerdos diuina celebraturus est, in cõiugio constitutus, maximeq; in missa celebranda obseruari solet, minime phas esse putant, præcedenti nocte cum vxore dormire: periculum enim illic esse veretur, si non cum peccato id fiat. Ideo quoque pro pleniori reuerentia nocte sequenti ab vxoribus quoque abstinent. Ea est in his quidem tanti corporis & sanguinis mysterii reuerentia, is cultus, hæc spiritus persuasio. Videant igitur nunc nostri quam pollutis manibus hoc sacrosanctum mysterium, pignus omnium redemptionis nostræ, tractare soleant. Moueret optatim vel vnicum Davidis exemplum: qui cum extremo iam fere ieiunio laboraret, non tamen propositionis panes ab Abimelech obtinuisset, nisi ipse & setui eius ab heri, & nudius tertius ab vxoribus, aut aliis mundi fuissent. Cur igitur non munditiei ille quoque studeret magis, qui vasa domini, imo ipsum dominum administraturus est, & manibus contrectaturus? Est & aliud officium sacerdotum præcipuum, ut Euangelium Christi populo annuncient, salutem scilicet & pacem: id quod fieri consuevit ubique omnibus diebus dominicis, festis quoque diuæ virginis Mariæ, apostolorum item & quorundam confessorum, martyrumque. Verbum autem domini pari deuotione & prædicatur & auditur. Magna quoque est illis reuerentia virginis Mariæ, crebris quidem orationibus veluti Christi mater pro intercessionem apud filium rogatur. Vere enim caputatur, cum theotocos sit, quæ pro nobis in terris plurima possit à filio consequi. Festa itaque eius, Annunciationis, Purificationis, Natiuitatis, Assumptionis, & quotquot denique inciderint, ieiuniis indictis, orationibus, missis tum lectis, tum decantatis celebrare, pro communi ritu ecclesiæ solent Græcorum: quemadmodum & toto anni spatio excepto quadragesimali tempore, quando S. Gregorii missam theologi celebrare consueuerunt. Est autem vtrique missa ter prolixior quam si ea quæ apud Latinos communis habetur. Qualis autem sit Missa S. Gregorii Papæ, non omnino ignorat Sere-nitas tua, cui nonnunquam interfuit in Hispaniis, ubi in quibusdam partibus peragi compertum est, mihi tua aliquando referente solennitate. Deuotis quidem mentibus accedunt illam populi audituri, tanquam participes futuri eius. Solet autem hoc differre illorum Missa à nostra, quod Moscovitæ in pane fermentato, Græcorum more, conficiunt. Calici item tantum aquæ quantum

Potestati
obseruatio.

Castitas.

In ducendo
quoribus
sacerdotibus.
Ad consuetudinem
subinde co-
muni qui in
matrimonio
consistunt.

Communis
aliquid, adeo-
que præci-
puum sa-
cerdotum
munus, an-
nunciare
Euangelium
Christi.
Theotoci
Generatio.

Missæ.

vini tūbei mīſcent: quam aquam & calidam eſſe volunt, quod ex latere Domini non ſine myſterio magno profluxerit ſanguis & aqua, quam calidam fuiſſe credere phas eſt: alioqui enim miraculum vix cenſeri poſſet. Hocque ſacramentum corporis & ſanguinis à ſolo ſacerdote conſecratur, qui veluti noſtri ſere ſtola alba indutus, tota mente ad deum eleuata, id efficere conatur myſterium, quod pro ſufficienti pignore omnium promiſſionum ſuarum Chriſtus in vltima cœna reliquit, quemadmodum vniuerſus orbis fateatur. Epiſtolam item & Euangelium æque in Miſſis habent. At lecto Euangelio non mox Nicenum illud ſymbolum, ſed poſt angelicum canem, qui Sanctus appellatur, primum fides Nicœna decantari ſolet, cumque dominicæ orationi ſinis factus fuerit, mox antiphona de virgine Maria ſequitur. Conſecratio itaque æque ab iſtis verbis ſic à Chriſto probatis, quibus & eam vim conſeſſam credunt, vt prolatis iſtis à ſacerdote, mox creatura creatori ſuo cedat, illudque quaſi neceſſarium eſſe. Dum vero ſic conſicitur, ecce panis iuſtæ magnitudinis ordaceus apponitur, in cuius medio hoſtia eſt, cui crucifixi forma, perinde vt apud nos, impreſſa cernitur, quam vi benedictionis in corpus Chriſti conuerſam ſacerdos ſibi ſumit & manducat, reliquum vero panis per fructa diuiſum petentibus diſtribuit: quem ſinguli, non vt corpus Chriſti, ſed veluti benedictum aliquem, & quodammodo ſanctum panem cum ſumma deuotione ſuſcipiunt. Solent itaque has Miſſas celebrare de trinitate, de beata Virgine, deque aliis ſanctis. Et quoniam illis procul dubio Purgatorii opinio eſt, igitur aſſidue pro defunctis orant, Miſſis ſubueniunt. In qua quidem re tanta illorum eſt religio, vt plerique bina pro mortuis anniverſoria, vt vocant, agant. Alterum qui fatalis quo mortuus eſt die agit: alterum autem quo ab eccleſia inſtitutum, ſancti illius, cuius nomen habuit proprium, feſtum celebratur. Ad hæc ſunt frequentes oblationes & eleemoſynæ Chriſtianorum. Hoc quicquid eſt rituum, & poſitiſſimum miſſarum, omne quidem ex inſtitutione primæuæ eccleſiæ eſſe aſſerunt, vti tradunt etiam Chryſoſtomus, Baſilius magnus, ac Gregorius theologus. Hæc igitur ſunt breuius dicta quam vel par ſit huic myſterio: nemo enim facile reperiri poterit Chriſtiano, qui humanis præconiis ſatis commendare poterit turbæ fidelium, adeo multum momenti, remiſſionis vitiis ex hoc pendere merito credimus. Iam vero ad reliqua ſalutis Chriſtianæ ſacramenta pedem conferemus. Eucharistiæ quidem ſacramentum, quantum iſtis in vſu eſt, populo adminiſtrari ſolet, tempore quo Chriſtus ipſe inſtituit: & dein ſequuta eccleſia, paſchali ſcilicet, alia tamen ſerie forſitan quam Romana Eccleſia faciat, atque decreuerit. Baptiſmum pro ſacramento primo, adeoque præcipuo ducunt, quapropter hoc ſi quiſquam neglexerit, deriſeritque, mortis poena affligitur. Baptizant itaque pueros in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Huic muneri fungendo, quæcunque neceſſitas inciderit, nemo hominum ſufficere putatur, niſi ſacerdos extiterit. Prius vero quam baptiſmus adminiſtratur, orationes ſunt frequentes ac deuotæ a ſacerdote, à parentibus, à patriniſ, à proximis, ab amicis, & quicunque denique ad ſunt, quo deus optimus maximus ſeſe è cœlo per plenitudinem gratiæ ſuæ puero per vniuerſum vitæ ſuæ curriculum aſſiſtere dignetur.

Sacramentum Eucharistiæ.

Baptiſmum.

Quibus certe precibus ad deum ſiſis, in eccleſia, ad quod peragendum illic baptiſterium ordinatum eſt: aut tempore brumali, moleſtiam frigoris fugientes, in loco ſecretiori puer baptizari ſolet. In cuius rei teſtimonium adhibentur patrini, pro more etiam noſtro, quibus ex pollicitis incumbit, vt huius baptiſmi memores eſſe velint, vt puerum olim cum ætas patitur aut expoſtularit, in fide erudiri non negligant, vt deum pro tanta gratia laudent, ac orent, vt donum hoc diuiniſſimum fidei datum indies augere dignetur. Prælectis itaque orationibus, atque etiam exorcismis, cum puer fortioribus naturæ viribus apparet, ter totus immergitur, alioquin aqua tingitur, raro tamen: conſperſio enim minus ſufficiens iudicatur. Oleo & criſmate interim quoque appoſitis fronti & ſcapulis. Sal vero quod à noſtris adhibetur, & lutum ex ſaliua & pulvere, non admodum receptum eſt Moſcouitis: abrenuntiationem vero trinam, fidei quoque con-

feſſio-

feſſionem trinam in vſu retinent. Hæc certe cuncta ab his qui apud Roſolanos prima fidei fundamēta iecerunt, quaſi per manus tradita, illi perpetuo firma, ſyncera, incorrupta ſeruauerunt: neque Chriſtiani hominis eſſe ducunt, inſtar arundinis vento agitata. facile cuiuſquam perſuaſione ab his proturbari in futurum, neque ſi angelus de cœlo deſcenderit, ceræ inſtar torquendas dabunt mentes eorum ab hoc inſtituto. Interrogati dein per nos, quantum ipſi circumciſioni tribuerint, num & ipſi in vſu haberent. Procul quidem ab eis abeſſe reſponderūt, vt vel ſcintillam veteris & aboliti Iudaismi obſeruent, imo in deteſtationem illius nec quiſquam Iudæorum per vniuerſum Ruthenorum imperium admitteretur, etiam ſi multis milibus aureorum hoc conſequi præſumeret. Id tamen non negabant, Tartaros ſibi multum perſuadere è præputio, eoſque omnes circumcidi pro labe ablunda veteris Adæ, contagionis inſtar contracta: in hoc Mahomiticam legem ſequutus, quam Mahomet inſtituit, vt ſtatim quam plurimos ſibi compararet ſequaces, cum pronos ac beneuolos ad eam ſuſcipiendam faceret Iudæos. Quam æm ſedulo aſſerabant ab eis procul abeſſe, nihilque quod non ex omni parte Euangelicæ veritati, orthodoxæ fidei, huicque quam tot ſeculis, intemeratam, impollutam, ſanctam retinuerint, conſonet redoleretque, quod ab vbere ipſo telli ſuxiſſent, admittere. Cui ſi quid contrarium inciderit, per hæreſes ſeſe intrudere cœperit, principio quidem obſtant, antequam velut cancer latius ſerpatur, quam eradicari poſſit, ſtatim pontificali cenſura, quaſi membrum putridum, reſecant ac reſciunt. Chriſti profeſſionem ac crucem eius nūquam ſe neglecturos conſtanter aſſerunt, neque vnquam idololatricæ obnoxios futuros. Eſſe tamen pleroſque in ſyluis, longius à conuerſatione hominum, qui facti ſunt idololatæ.

Cum vero iam adultus eſt puer, & perfectam ætatem conſequutus, ita vt ſuæ fidei Chriſtianæ teſtimonia reddere poſſet, ad epiſcopum ducitur, vt confirmationis huiusmodi fidei ſacramentum recipiat, quod & criſmate in fronte per ſignum crucis conſertur. Adminiſtratio vero huiusmodi ſacramenti nulli conceditur, niſi epiſcopis: quo conieſturare licet atque argumenti loco haberi, quando quidem omnem religionem ſuam per manus traditam habent ab apoſtoliſ, im-

Confirmatio ſacramentum.

poſitionem illam manuum vel in confirmatione, vel in ordine ſacro ſoli epiſcopo traditam eſſe, ſicque hætenus monumenta omnia tenuerunt, atque perpetua obſeruatione cuſtoditum eſt. De matrimonio ſi qua dicenda ſunt: hoc certum eſſe affirmarunt, conſanguinitatis, ſimul atque affinitatis multum curæ ac ſollicitudinis eſſe ipſis, neque vnquam facile negligi, adeo quoque vt nec vnquam in quarto gradu vel repertus ſit, qui contraxerit, neque indultum, verum perpetuo illicitum. Hoc enim à ſanctis patribus ſancitum ſemel, nunquam irritum facere conantur. Et quod plus eſt, illud quicquid eſt cognationis, quod in baptiſmate & confirmatione contrahunt patrini, in vniuerſum æque obſeruare ſolent, atque eccleſiæ Romanæ decretis cautum eſt. Quod ſi in his decernendis concertatio oborta fuerit, liſ omnis epiſcoporum arbitrio dirimitur, ita tamen, vt nequaquā indulgentia cauſam leniorem fecerint, quo nulla fraus fiat omnino conſtitutionibus. Adulteriū abominatio fortaliſ maior illis quam nobis exiſtit. Illud enim ſumma execratione deteſtari & perſequi ſolent. Lex eſt etiam firma, vt quandiu vir vixerit, ſimul alteri nubere vxor non poſſit. At hoc deſuncto primum etiam lege liberatur, alioquin indiuidua conſuetudine vitæ cum marito commorandum eſt. Vnicum etiā ſolamen omnium miſeriarum & calamitatū quæ accidunt, tum felicitatis æque ſumma eſtimatur proles, laborum patientiam parit: infeliciū tolerantiam, ſpem meliorum, ſanæ curam, virtutis calcar, ſudoris ſedulitatem, & reliqua huiusmodi, quibus parētes poſteris ſuis ad commodare ſtudent. Sacri ordines quoque apud ipſos ſuis quibuſdam obſecrationibus & cæremoniis ſacerdotibus conſeruntur. Neque illis clauium poteſtas tradita creditur, niſi ad imitationem Chriſti in aures illorum dicatur: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Huiusmodi certe Euangelii forma, à Chriſto nobis præſcripta, omni huic qui ab epiſcopo vocatus, ordinatusque in preſbyterum fuerit, autoritas tribuitur, qua vel à peccatis ſoluere, vel ipſis obnoxios ſinere poſſet. Sacerdotali. n.

Clauium commendatio.

Penitentia.

Confessio
antricularis.

hoc ministerio Mosconitæ ad pœnitentiam vtuntur. Quisquis nanque ad prouen-
torem ætatem, atq; eam venerit, quæ ingenii sui viribus vti potest, ac discernere
inter bonum & malum, rectum & prauum, lepram & non lepram, per contri-
tionem sese peccasse agnouerit, recte spiritus contribulati sacrificium reddens,
mox ad pedes sacerdotis procidit, & in aurem illi, vt qui sedem dei teneat, scelera
omnia admissa sigillatim, quantum memoria recolligere potest, ex ordine cum
planctu aut gemitu declarat, à quo postea beneficium absolutionis, tanquam
Christi vicario, accipit. Huic rei conficiundæ quoque tempus habent constitu-
tum: quotannis enim Paschæ festo pro ecclesiastica ordinatione facere cogun-
tur, plerique tamen deuotiores ad celebriores festiuitates exomologesin auricu-
larem facere non negligunt. Id si quis constituto tempore Paschæ negligenter,
anathema esse solet omnibus, abominaturque, ipseque ab omnium conuersatio-
ne, adeoque ab ecclesiæ ingressu coercetur. Confessus itaque quo digne parti-
ceps fieri possit tanti mysterii corporis & sanguinis domini, prius per aliquot dies
corpus affligat oportet, & in seruitutem vsque redigat carnem suam, reliquosque
pœnitentiæ fructus dignos in testimonium afflicte conscientie peragat. Proin
ieiunium illud quadragesimale à Christo & apostolis nobis institutum prorsus
affirmant, quo quidem tempore, quoniam omnium procreantium Veneri com-
modissimum est, atque pruritus acerbissimus animantium cunctorum non est
quod plus prouocet, opus est summe, vt veteris illius Adæ insultus perdonemus
carnis abstinentia, quæ certe abstinentia apud hos quidem septem hebdomadis
summa diligentia perficitur, adeo vt hoc tempore in perpetuum nulli suorum ho-
minum, carnibus, ouis, caseo, & butyro vesci liceat. Præter hoc etiam à decima
die Nouembris ad festum vsq; Natiuitatis saluatoris nostri Iesu Christi, ieiunant,
habent & alias hebdomadas continuas, quibus ieiunant: vt in Iunio ad festum Pe-
tri & Pauli. Aliquot item hebdomadas in Augusto ad festum Assumptionis Ma-
riæ, tum diem Veneris per vniuersum annum, quidam & Mercurii, Votum proin-
fecerant octo ex peregrinis illis, qui cum tua Serenitate fuerunt, vt singulis heb-
domadis tres dies ab esu carniū abstinerent, Lunæ scilicet, Mercurii, & Ve-
neris, id quod diuina gratia hætenus obseruatum aiebat interpretes. Tanta est au-
tem illis harum constitutionum obseruantia, vt quocunque ieiunio piaculum ef-
feret, aliquem carnibus vesci aut ouis. Narrabant interim quoque ex suis inueniri,
qui cum ieiunia persoluant, nihil quod vnquam visum sit vita fungi, neque pisces
ipso ederent. Inueniri & alios qui ieiunio statutis diebus, neq; vinum, neq; quic-
quam aliud potum bibant. Quare audita ita moti, vt mente, & vultu correpti, de-
stituti videremur, quod admodum iniquam esse nostrorum Christianorum cum
illis in rebus istis Christi religionem concernentibus comparationem apparabat.
Nec magis vnquam quicquam animis nostris tenacius inhæsit, quod nos qui no-
bis ipsis multum persuademus de arbore fidei nostræ, fructu quidem deteriores
illis esse contingat. Oremus igitur sedulo boni Christiani, vt semel obdurationi
huic Pharaonicæ cordium nostrorum finem imponat, ac gratiam retribuat, vt cū
aliis quos alias ferinæ vitæ æstimamus, cognoscere liceat his fructibus bonæ arbo-
ris: vt est abstinentia, animas nostras deo lucrari, deum propitiū, immemoremq;
scelerum nostrorū fieri, quando quidem Ninivitarum pœnitentiā ac ingemiscen-
tem, afflictoque spiritum semel est oculis immensæ misericordiæ suæ contempla-
tus. Tuentur & alios pœnitentiæ gradus, quibus deum nobis recōciliari credunt.
Ex quibus & potissimus est Oratio, in qua frequētanda non facile similes reperiri
censeo. Omni nanq; diluculo cum ceteris eorū, toto corpore in puluerem ipsum pro-
strati, prolixas orationes, & quotidianas ad deū fundunt, & fere absq; omni tēpo-
ris intercapedine rogāt precibus. Quarū primum locum obtinet oratio domini-
ca, dein cū archangelo Gabriele diua virgo salutatur. Dicūt & fidei professionem
symbolo, q; apostolorum esse à veterib. persuasi sumus: & nullus eorū est, qui non
singulis diebus litaniam persoluat. Qui vero diciores sunt, è quorum facultatibus est
magnos p. iis sumptus posse facere, Ruthenicis literis imbuti, libros orationū sibi
cōparant, earum solum tū quæ ab ecclesiā receptæ sunt, cuiusmodi apud Oratores
vidimus.

Orationes.

Imagines
Sanctorum.

vidimus. Imaginum vero non tam lenis cura aut contemptus apud ipsos viger,
veluti apud nos his factionibus huius seculi increbuit præter omnem pietatem:
verum vt monumēta, quo nec vnquam immemores beneficiorum Dei fieri con-
tingat, præ oculis habent. Nam cum apud fratres D. Francisci cubiculum ingres-
sus essem, quo præcipuus Oratorum dormire consueuerat, inueni illic pulchro ex
ordine ad caput dormientis posita, imaginem diuæ Virginis mira honestate depi-
ctam, & instar eius, quam in Moscouia esse aiebant, à S. Luca olim depictam, dein
tabulam incarnationis Domini, aliam quæ ostentabat, vt amice susceptus est in
vlnas Simeonis, aliam quæ professionem in Ægyptum, aliam quæ passionem, re-
surrectionem, & triumphandam ascensionem in celos teneret. Erat & alia ta-
bella, in qua pulcherrime depictæ fuerant tum mœrores, tum gaudia D. virginis
Mariæ. Postremo erat, quæ Apostolorum figuras & nomina continebat. Ad sini-
stram autem mensa, qua positus erat liber iustæ magnitudinis, Ruthenicis literis, è
quo dicebant Duce quod die orationes suas quasi pensum soluere. Frequentes
conueniunt in Ecclesiis, quas & ipsi magnis sumptibus extruunt, Orationis domos
ex Euangelio vocitantes, quasq; imaginibus variis Crucifixi, D. Virginis, Apo-
stolorum, & aliorum quorundam ornāt, id quod licere sibi ex moribus vetustissimo-
rum Christianorum prædicant. Neq; tam facile ipsos mouet, quod apud Græcos
Constantinopoli ante septingētos annos extiterunt, qui imagines idololatriæ con-
uenire docuerunt, neq; phas esse, vt cum vere Christianis reperiantur. Qui certe
secunda dein Nicena synodo damnati fuerunt, quotquot pertinaci animo hanc
sententiam sunt tutati. Neq; esse, vt vel vnum aut alterum, qui his vt monumentis
vritur, adorare, facile reperiri queas. Quoniā nemo est, qui vel ignorat à lege pro-
hibitum esse, ne veneremur lapides. E contra etiam nullibi scripturæ locus est, quo
non vti liceat iis monumentis, qui vteret. Imo & in conuiuiis illi ob oculos ponere
consueuerunt monumenta huiusmodi, vt in perpetuum animo obuerfentur, quæ
præstitit nobis Deus, vtq; facilius recordetur vniuersæ vitæ nostræ exempli, Chri-
sti. At quod è ceremoniis est, communem habent nobiscum vsum, in sacris can-
delarum, quoniā cera opulentissimi sunt, frugibus vero terræ, & iis omnibus, quæ
ex substantia sunt alicuius, venerandum ducunt Deum, quæ candelæ tunc potissi-
mum accenduntur, quando totius redemptionis nostræ mysterium corporis &
sanguinis Domini in Missa à sacerdote contrectatur. In organa vero illa Pipinia-
na, quæ tamen nobis primo à Græcia sunt missa, nullos omnino sumptus faciunt,
neque hætenus vsu.

Aedes sa-
cræ.

Ceremonia.

Neq; illud quidem minori, quam reliqua, quæ egregie faciunt, loco habendum
erit, quod plurimos commendatos habent pauperes, quibus quisq; pro sua facul-
tate, atq; quantum Euangelii pietas consulit, exponit elemosynas, vestit, potat, pa-
scit, hospites colligit, & reliqua agit huiusmodi, quibus filios Dei in vita prouche-
re potest, timens ne quo tam horrendi iudicii reus fiat, quod Christus dicturus est
in valle Iosaphat hædis, postquam separauerit ab ouibus. Discedite à me maledi-
cti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: Esuriui enim, & non
dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non
collegistis me, nudus, & non operuistis me. Quandiu enim non fecistis vni de mi-
noribus istis, nec mihi fecistis. Sicq; non parce, sed libenter ac benigne largiendo
sementem faciunt pœnitentiæ, ieiunio, orationibusque, ac reliquis quibus pœni-
tentiam consummari videtur, vt & aliquando copiose metant, noxæ scilicet obli-
terationem, & gratiæ suæ largitionem, sempiternæq; vitæ munus, ad quod omnes
nos spirare ex cunctis viribus cordis nostri conuenit vnice. Constituunt ad hæc
peregrinationes ad præscripta quædam ac sancta loca: quam rem nunc lubens
prætereo. Nam si cuncta referenda essent Serenitati tuæ, quæ ex illorum religione
essent, iusto quidem volumine illud agendum foret. Is quoque, qui morbo aliquo
prægrauatus est, cuiusmodi in extremum mortis periculum ducere videtur, non
solū auriculari cōfessione sua peccata enumerare solet: verum ad hoc etiam, vt fi-
dem suā testetur in Christum, qui hoc modo testamento reliquit se remissurū no-
xam, sacramēto eucharistiæ prouidetur. Extremam item vñctionem minime ne-

Elemosy-
na.

gligit. Tum pro ægrotante frequentes fiunt orationes, atque litanias agitur. Sicque tandem exacta exomologesi, pro rituq; communi Christianorum omnibus perpetratis, confessus ille à sacerdote absolvitur. Septem igitur numero sacramenta habent, velut ea, quæ sine omni fraude promissionum suarum eum, qui pro Christiana pietate ipsis vitur, participem ac compotem faciunt. Neque tam facile se deludi talibus promissionibus suspicantur: sed constanti animo credunt iis omnibus, quæ ab Ecclesia docentur. Præcepta ita decem eadem autoritate tenent, quæ Moysi primo tradita sunt, quasi nunquam intermoritura, certi per verbum eius, quod venerit ut impleat legem, minime ut solueret. Indulgentias ab Archiepiscopo & Episcopis accipiunt, magis tamen caste forsitan ab ipsis agitur in eare, quam à nostris. Impiissimum enim esse ducunt, ut quæ ipsi gratis acceperint, sibi magnis sumptibus redimenda essent. Neque fas est vili Episcopo dare potestatem velcendi carnibus.

Indulgentia.

Gymnasia.

Libri autem.

scri.

Quibus diff.

fontibus a

uolui.

Inuocatio

Sandierum.

Gymnasia habent, pauciora tamen, in quibus pueri nobilium bonis literis, maximeq; sacris instituitur, lingua Ruthenica frequentis. admodum pauci sunt, qui peregrinis linguis operam impendant. Græcæ plerique incumbunt ob sanctorum patrum Chrysostomi, Nazianzeni, Basilii, & reliquorum monumenta, omniumq; eorum gratia, quæ à Græcis deriuata ad eorum mores vel religionem adcommodari possunt. Hebræam omnino negligunt, nisi quod vnica hæc vox Alleluia in Missa frequentari solet. Mathæus, Marcus, Lucas, Ioannes, epistolæ Pauli, & reliquæ à nobis receptæ cum Apocalypsi, inter canonicas noui Testamenti scripturas recensentur. Decanonicis vero veteris Testamenti idem asservunt, quod decreuit Ecclesia catholica. Pontificem Rom. ut Christi vicarium & successorem Petri agnoscunt. Propterea S. Clementis, S. Leonis, & Diui Gregorii festa apud Moscovitas celebrari consueverunt. Quod autem ab eo apostata veluti ac schismatici damnentur, hoc velint iudicio iusti iudicis Dei committere dicebant. Sæpissime certe tentatum est eos persuaderi, quo ad Occidentalem Ecclesiam redirent, quæ tamen fuerint, quæ infelicius homini frustrata sint, forte plus profuerit obicere, quam commemorando vel scandalum infirmioribus præbere, vel odium quorundam in me contrahere. Bene tamen se sperare affirmabant, ut quando cum Cæsarea Maiestate, capite omnium, simul atq; tuæ serenitate conueniat effecturum. Dissentiunt à nobis in sacramenti consecratione aliquantulum, ac fractione panis, spiritum sanctum à solo patre, nec à filio procedere, perinde atque Græci tuerentur. Quanquam vero sint apud Græcos plerique, qui purgatorium negent, & alii qui purgatorium scripturis probare conentur. In hoc tamen se non facile scissuram pati affirmant, quin id ipsum firmiter cum Romana Ecclesia teneant. Missas nostras animo promptissimo audiunt, neque aliud magis cruciari aiunt, quam quod à quibusdam quasi alieni à fide vitentur: quando omnia fere nostra sacra eum studio obseruent. Festa item quatuor solennia celebrant, Natalis scilicet Domini, Paschæ, & Pentecostes, atque diei, quo mater Domini à filio assumpta est in cælum. Magno loco habent apostolos, præcipue tamen S. Nicolaum, quem celebrant, honorant, atq; inuocant. Neque ipsis solum, verum & Tartaris atque Mahometanis plurimis est peculiare. Diem Palmarum ad imitationem Ecclesiæ Rom. celebrant, palmas & oliuas, atq; reliquas huiusmodi arborea benedicentes: Hancq; benedictionem creaturarum, non solum ab Ecclesia pie receptam, sed & sacris literis recte fundatam probant. Ex aqua enim, quæ est in Numeris, cap. 3. & 19. aperte monstratur, quid execrationes possint. Et è Paulo ad Timotheum, sanctificari creaturam per verbum & orationem, notissimum est omnibus. Apud ipsos deniq; per verba incantari serpentes, per verba eiici demones, & liberari obsessos commune sit. Per ieiunium enim & orationem expelli demonium, Christus post se scriptum reliquit. Signum crucis ac imaginem crucifixi, etiam contra hostes pugnaturi secum deferunt, inde triumphari desiderantes, vnde & Christus. Sanctos vere pro nobis apud Deum intercedere posse credunt, ac quod sedulo faciant, sperant, quorum etiam vora facilius exaudi-

diri autumant. Quare & eos intuant & venerantur. Eos quoq; qui publice peccant, excommunicatione persequuntur, quam eorum lingua obscha vocant, quam si quis incurrit, è communi omnium hominum consortio, & conuersatione ecclesiastica eiicitur. Vnicum est, quod à nobis sane probari non potest, & à nostris institutis alienissimum, quod pueris vix dum tres annos natis Eucharistiæ sacramentum præbent, quodq; in pane fermentato conficiunt, & ex cochleari panem vino intritum pro corpore & sanguine populo ministrant.

Hi sunt itaq; mores Moscovitarum, hæc religio, illa pietas, Serenissime Princeps, quæ in vniuersum inclita tua in rebus diuinis procurandis sedulitas ignorare omnino noluit, ideoq; iussu tuo hæc certe illorum hominum perquisita sunt, qui quod Turcis ac Tartaris vndiq; circumdati, ac mare glaciale longissimo à nobis sunt siti, igitur hætenus aliquot secula parum commercii cum imperio nostro, adeoq; Christianis habuerunt, nihil tamen minus quam sacrosanctam illam fidem in Christum, quam primitus à patribus eorum plantari in eis conuiguit, temeraria, impia, pollutaq; inscitia labefactari permiserunt, verum adhuc integram, synceram deuotamq; conseruant. Quo fit, ut Serenitas tua satis mirari non potuerit, qui fiat, ut qui continuo bello ferocientes, pacem nunquam consequuti, adeo constanti animo suam tueantur vetustam religionem. Germanos autem totos à Christo alienatos iam aliquandiu extitisse. Quisnam dæmon, aut quæ erynnis eos fascinarit, satis augurari non possum, qui eos nescio in quam furiam atque tyrannidem conuertit, quam non solum absque ratione in eos exercuerunt, qui Christi testimonio æternam patriam, imo quod plus est, libere interpellandi munus sunt consequuti, pro his qui in terris laborant cum periculo, & iactura animæ suæ. At quod omnium maxime, ut semel dicam, Germanis indignum, qui semper Christianissimi sunt æstimati, merito videri potest, quod pugnantia potius cum religione deligere cœperint. Vbi enim illorum vitæ ratio perspicua est, illic nostri mortem magis amplectuntur: vbi hi Evangelium Dei, illi certe iram hominum plantarunt: vbi hi ieiuniis dediti sunt, illi certe crapulæ: vbi hi vitam duram agunt, illi quidem mollem, & quod hi coniugio ad castitatem, nostri certe Germani minus recte ad libidinem uti cœperunt, quodq; certissimum esse potest, ut his sacramenta molem peccatorum auferunt, ita nostris, pro dolor, accumulationem, qui contemnunt. Et quod ad Rempub. pertinet, hi aristocratiam amplectuntur, nostri vero democratia, oligarchiaq; omnia magis miseri volunt. Merito igitur tu atq; vniuersi Principes Germaniæ indignari possunt, hucq; deuentum esse dolere, quod pro genuina hætenus pietate sui sint amplexi omnem impietatem, & in deos, & in parentes, maioresq; & in patriam. Obliti enim veteris probitatis, suam ipsorum patriam, tum animas hostibus prodere solent. Interim tamen bene sperandum censeo, statim enim sua mole corruet iniquitas. Cæterum hilari fronte, sereno vultu hæc mea, minora etiam quam vel æqua esse possint Serenitati tuæ, nunc accipias rogo, boniq; consulas, breui quidem daturus, forsan quæ plus iuuarint animum tuum. De Sophi magni Regis Persarum tum moribus, tum legibus, tum pietate: vultus Orator in comitiis Nurnbergenfibus olim tuam conuenit Serenitatem. Bene vale, & me tibi deuinctum atq; commendatum, ut soles, in perpetuum habere velis oro. Data Tubingæ, XVIIII. Septembris, anni M. D. CXXV.

F I N I S.

ANGLORVM NAVI- GATIO AD MOSCO- VITAS.

PHILIPPO DEI GRATIA
REGI ANGLIÆ, FRANCIÆ, NEAPO-
LIS, HIERUSALEM, ET HIBERNIÆ, DEFENSORI FY-
dei, Principi Hispaniarum & Siciliæ, Archiduci Austriæ: Duci Mediolanensi,
Burgundiæ & Brabantiz, Comiti Haspurgiz, Flandriz, & Tiroll: Cle-
mens Adamus seruorum suorum humillimus, longam vi-
tam ingentiumq; virtutum incrementa à Deo
Opt. Max. summis precibus
exoptat.

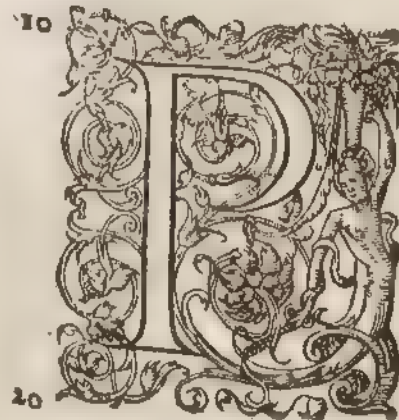

Cum omnium hominum scire intereſt, regnorum ſtatus, ac populorum
mores, ſum magnorum Principum, quos diuina bonitas ad rerum pu-
blicarum ſaſtigia prouexit. Hac ratio me hoc tempore poſſimum in-
ciſitauit (o Rex ampliffime) vt hoc qualecunq; opusculum Maieſtati
tuæ exhiberem, quo Celſitudo tua noua tuorum Anglorum Navi-
gationis certior fieret. Quæ tametsi forte (propter famam) illius pror-
ſus non ſit ignara: nihilominus tamen cum fama ſummam rerum,
non ordinem narrare ſoleat, exiſtimaui non iniucundum fore Celſitudinis tuæ, ſi rem ab ori-
gine repeterem, ac ordine, quo geſta eſt, planius denarrarem. Hoc licet multis præſtanti do-
ctrina viri, longe diſertiſſime ſtilo ſuo exequi potuiſſent, ego tamen nouiſſimi ingenij homin-
culus, iſtud munus mihi deſumpſi, partim familiaritate honeſtiſſimi adoleſcentis Cancellarij
adductus (quem non ſine ſumma voluptate hac denarrantem ſapienter audiui) partim vt ſer-
uorum tuorum humillimus, à Maieſtate tua ſacra peterem, vt id quod à magno Rege nuper
inchoatum eſt, à maximo perficiatur. Nam & Edouardus Sextus ſcilicet memorie Rex hoc
inchoauit, ac diplomate ſuo confirmauit: Ac ſumma tam omnium expectatio eſt, vt quod
iſtæ ſcilicet incepit, ſua ſacra Maieſtas ſcilicet perficiat. Hoc quantum emolumenti allatu-
rum ſit, facilius ſentire poteris tua Celſitudo, quam mea mediocritas exprimere: Præſertim
cum Occidentales Indi, aliquos retro annis inuenſi, immortale opus Maiorum tuorum exi-
ſtans. Quæ propagata Chriſtiana religione, & dilatatis Imperij finibus, ac maximis opibus
comparatis, immortalem gloriam, ac ingentes diuitias poſteritati ſuæ reliquerunt.
Iſtud vt perpetuum nobilitatis auorum tuorum veſtigium eſt, ita
hoc ſi Maieſtas tua conſummauerit, æternum viſus
tuae monumentum haud du-
bit exiſteris.

QVAS

QVAS OB CAVSSAS SVSCEPTA SIT HÆC NAVI-

gatio, & quibus authoribus, & de navigatione ad
Moscouitarum fines.

DOST QVAM metes noſtras apud finitimas gentes
fordere negotiatores noſtri animaduertunt, quæq;
auorum noſtrorum memoria certatim à peregrinis
mercatoribus expeterentur, imminuto iam pretio,
etiam exportatæ ſtudioſum reperirent emptorem,
exoticarum vero mercium pretia, in immenſum ex-
tenderentur: Londinenſes quidam, viri graues, ac
Reipubl. ſuæ inprimis amantes, hanc cogitationem
ſuſceperunt, quo huic malo mederentur. Nec quæ-
rentibus (vt videbatur) remedium defuit, quo tan-
tum incommodum declinarent. Nam cum Hiſpa-
norum ac Luſitanorum opes (inuentis nuper nouis
terris) magnopere auctas viderent, eandem viam ſibi inſiſtendam rati, nouam
nauigationem inſtituunt. Cum eodem tempore Sebastianus Cabota vir cele-
berrimus in vrbe moraretur, cœpere primo cum illo agere, ac ſerio conſultare, ac
re demum inter plures iactata, tandem conuenit tres naues expediri, quibus a-
quilonatis mundi tractus, noſtris etiam pateret, atque ad ignota regna viam pa-
tefaceret. Ad hanc rem tam arduam & ancipitem, cum multa forent diſpicien-
da, primum veluti in Senatum quendam viros graues, ac prudentiæ ſpectatæ le-
gunt, qui collatis conſiliis ſententias ſuas exponerent, & in omnem euentum
ſalubriter proſpicerent. Lectus hic Senatus cenſuit in rem fore, quandam pe-
cuniæ ſummam publice cogi, qua tot naues inſtruerentur. Et ne quiſquam priua-
tim graui pecunia premeretur, placuit vicienas quinas libras viritum colligi (tan-
tum enim impendebat, qui in hoc quaſi nouum collegium, voluit aſciſci.) Coa-
cta itaq; ad ſex millia librarum ſumma, tres naues mercantur, quarum maximam par-
tē de integro ædificandā ac reſciciendam curant. Qua quidē in re mercatorum ne
cura an fabricarum diligētia maiori me afficiat delectatione, penitus eſt incertum.
Illi enim aſſamenta firmiſſima, pulchreq; ſiccata ad nauium fabricam comparant,
hi indefeſſo labore ac arte ſumma, eadē inter ſe cōmittunt. Rimis ſtupa obſtruſtis,
ac carinis picatis, vnus etiā imam partē inuento peracti & ingenioſo muniuerūt.
Acceperant enim in quibuſdā Oceani partibus teredines generari, quæ vel craſ-
ſiſſima robora perforarēt. Quo magis ab hoc periculo nauigātes foret ſecuri, partē
nauis vndis depreſſam tenuibus plumbi laminis obducunt. Poſt fabricatas naues
ac armamentis inſtruktas cœpit illos non minor viatici ſolicitudo, quod pro tem-
poris ratione, & nauigationis longinquitate fuerat proſpiciendum. Ad hæc cum
proſpicerent Orientalem orbis plagam eſſe petendam, nec illuc peruium mare,
niſi Borialem mundi tractum naucleri tenerent: vbi, an pateret aditus, iam tum in
incerto erat: oſtodecim menſum comiteatu naues inſtruunt: quod quidem hoc
conſilio faciunt. Cum noſtris per illam immenſi & horrendi frigoris oram fuerat
traſcendum, prudenter in rem conſulentes, ſex menſum cibaria præbent, quo
illuc nauigare, totidem menſum quo ibi moram facere, hiberno cœlo reditū ne-
gante, tuſum tantundē quo remeare poſſint, aſſignāt. Poſt repositam, vt diximus,
pœnū, poſt arma omnis generis in naues cōgeſta: Duces ac quaſi anteſignani tan-
tæ rei decrant, cui etſi multi ſeſe offerrent, rerum ancipitem ignari, tamen Hugo
Wylicius, vir inprimis ſtrenuus, & non obſcuro loco natus, hanc curam ſibi de-
legari impetius poſtulat. Cuius facile præ cæteris, cū ob corporis formā (erat enim
proceræ ſtaturæ) tū ob ſingularē in re bellica induſtriam à Mercatorum collegio

habetur ratio. Constituitur ergo Nauarchus, assignaturque illi naus prætoria, sic ut in cæteras quoque imperium haberet. Cum de reliquarum præfectis consulere-
tur, ac huic muneri multi offerrentur, omnium consensu vicit Ricardus Cance-
lerus vir ob multa ingenii documenta spectabilis, in quo vno summa conficiendi
negotii spes erat. Hunc aluerat Henricus Sydoneus adolescens nobilis, Regique E-
douardo apprimè charus: qui Mercatorum concilium adiens, pro singulari sua
facundia coram in hanc sententiam verba fecit.

Vehementer pium institutum vestrum amplector (viri honestissimi) qui
pro egregia vestra erga patriam pietate in rem, & Anglis, ut spero, vtilem, ac patriæ
communi honorificam, animo & cogitatione incumbitis. Quem quidem cona-
tum vestrum nos quoque pro viribus adiuuare paramus, nec quicquam nobis
tam charum ducimus, quod non libenter huius tam laudabilis propositi nomine
non expenderimus. Inprimisque mihi gratulor, me illud ingenium fouisse, quod
vobis tam prælara molientibus aliquo modo vsum esse possit. Nilominus tamen
vos huius rei nescios esse nolim, me Cancellero eo animo à me dimittere, non
quod fastidiam, vel quod mihi grauis alumnus esse videatur: sed ut promptam
in adiuuando vestro consilio voluntatem meam patiter intelligeretis, atque Can-
celero meo commendatione mea debita tribueretur authoritas. Vos illum fama,
ego illum experientia: vos verbis, ego rebus: vos sermone & congressu: ego quo-
tidiano conuictu hominis ingenium penitus habeo perspectum & exploratum.
Nec latere vos debet (honestissimi patres) quanta discrimina & vestro & patriæ
nomine aditurus est. Cuius (si propicia numina proficiscentem seruent) nos non
immemores esse decebit. Nos pecuniolam fortunæ alex credimus: ille dulcissi-
mam vitam frivissimo mari, & incertis periculorum casibus exponet: nos cum
notis & amicis suauem vitam transigemus: ille dum ignotos & indomitos nautas
in officio continere studebit, quantis laboribus frangetur, quot periculis vigilisq;
angetur, quas molestias deuorare cogetur? Nos patrias sedes tenebimus: ille ex-
tera & ignota regna petet, ille barbaris & ignotis gentibus salutem committet: ille
monstrificis etiam ponti beluis caput obiectabit. Quapropter pro periculorum
magnitudine, pro officii sui dignitate, vestro favore abeuntem prosequi, & si
fors ferat, ut eum reducem conspiciamus, magnifice quoque munerari con-
ueniet.

Postquam hæc, aut non longe alia, multo disertissime egregius adolescens
perorasset, alius illum contemplari, alius à proximo sciscitari, alius (cui nota viri
virtus) tacite gaudere, ac arcanam spem concipere, illum olim in magnum virum
euasurum. Atque putare inchoatas has adolescentis virtutes, magnopere olim
patriam ornaturas. Conticescentibus omnibus grauissimis patrum, visum est de
Orientali orbis tractu, quoad eius fieri potest, sciscitari, inuestigare, ac diligenter
perquirere. Accersebantur hoc nomine Tartari duo, qui Regi erant ab equili: ad-
erat interpres. Illi per interpretem, super patria, super gente interrogati, nihil peni-
tus responderunt. Quippe qui (ut false quidam palam dixit) poculis exhaurien-
dis, quam populorum moribus discendis magis erant assueti. Post multa vltro ci-
troque iactata, tandem censent soluendi tempus constitui: quod multum anni
iam consumptum visum plerisque: & si diutius moram traherent, fore ut glacies
viam obstrueret. Placuit itaque omnibus, ut ad vicesimum diem Maii præfecti
nautæque naues conscenderent, ac (fauentibus superis) ex portu Radlyseni
secundo estu soluerent. Illi salutatis necessarii, alius coniuge ac patris, alius cognatis
& affinibus, alius amico cognatis chariore, ad dictum diem adfuit. Solutis iam
nauib, ac reciprocante æstu leni cursu Grenouicum feruntur: remigibus inte-
rim grandiores naues celocibus seu speculatoriis nauculis remulcantibus. Hi
nouo vestitu coloris veneti eleganter ornati incumbunt remis atque æquora ver-
runt. Cum nunc proxime Grenouicensem regiam essent: sub aduocientium fa-
mam effundunt sese aulici: concurrunt vulgus, stabat frequens in ripa, prospectat
ex fenestris Senatus Regius. Alii turrium fastigia ascendunt. Vibrantur bombar-
darum fulmina, tartareæ voluuntur nubes: Martium sonant crepitacula: reboant
summa

summa montium iuga, reboant valles, reboant sylvæ, claraq; nautarum percellit
sidera clamor. Stat alius in puppi, ac gestu quo potest, amicis valedicit. Alii in foris
obambulant. Hic cancellatis funibus pendet, ille antennis libratur, alius è summo
malo prospectat. In summa triumphalis cuiusdam pompe festa facies fuit. At (heu
dolor) optimus Rex Edouardus, cuius præcipue nomine hic tantus apparatus, per
valetudine solus aberat. Quorum discessum tristissima illius mors (ac nunquã sic
eis oculis mihi memoranda) post paucos dies subsecuta est. Wouicũ tandẽ delati
figunt naues, inde soluturi, cū aut æstus reciprocatio, aut secundior status ad nau-
gandũ inuitaret. Nec mora, Harouicensem portũ petunt, in quo nõ sine maximo
tedio, ac summo tẽporis detrimento diu morantur. Ad postremũ tamen nocti ido-
neã ad nauigandũ tempestatẽ passis velis in altũ ferũtur, salutato prius natali solo,
q; an vnquã postea foret reuifuri, penitus ignorabãt. Respiciũt subinde tristes, nec
lacrymis tẽperant nonnulli cogitantes in quã dubios casus erant ituri, & q; ancipitẽ
euentũ maris erat experturi. Torquebat pter cæteros Ricardũ Cancellerũ præfe-
ctũ Edouardi Boniuenturi penuriz metus: nã & pars viatici in portu Harouicensi
putrida cõperta est, viniq; cadi infirmi ac fragiles. Mouit etiã illũ paternus amor,
reliquit .n. abiens duos filios impuberes, orphanos futuros, si asperior aliquis casus
ipsum sustulisset. Mouit illũ miserorũ & infelicũ comitũ fortuna, quorũ salutem
cum sua coniunctã esse sciebat. Dum multiplici curarũ ambage Cãceleri animus
excruciatur, tandem post multorum dierum navigationem, tellus procul visa. Ad
quam naucleri naues dirigunt. Insulam esse comperiunt Rossam nomine, in hac
consumptis aliquot diebus vltius nauigant, aquilonem semper petẽtes, tursum
aliã apparent insulã. Nomen his crux insularum. Post has cum naues vna velifi-
cassent, præfectus nauium Wylibeius vir in consiliis minime præceps erecto ve-
xillo, reliquarum nauium primates ad se euocat, ut his consiliorum authoribus &
solicitudinũ sociis vsum, de reliqua administratione facilius statueret. Illi ex com-
posito adfuit: ac inter cætera conuenit, si qua grauior tempestas ingrueret, ac clas-
siculam disiceret, omnes Wardhoucium Nordvvegiz portum non incelebrem
cursu peterent. Quique primi incolumes illuc appulissent, dum reliquæ naues eo
conuenirent, in anchoris expectarent. Eodem die iam in pomeridianum tempus
inclinato, circiter quartam, tanta tempestas subito coorta, & immensi fluctus tãta
vi se incitauerunt, ut naues institutum cursum tenere nõ possent, sed aliã alio, ma-
gno sui cū periculo vage disicerentur. Inclamat Nauarchus voce qua potest maxi-
ma Cancellerũ: enixe rogat, ne lógius abcedat. At ille nec velle, nec si maxime vel-
let, posse, modo Nauarchidis suę cursum (erat enim velocior) suo tẽperaret. Verũ
nescio quo casu Wilibei naus, dũ plenissimis velis fertur, tãta vi abrepta est, ut ali-
quot horarũ spacio è cõspectu penitus euolauerit. Tertia etiã pari euentu ablata co-
mites amisit. Prætoriz certe celox in puppim illisa cõspicientibus ex ipsa Edouar-
do nautis, fluctibus est obruta. Reliqui fati comitũ suorũ, qui incolumes nuper re-
dierũt, penitus sunt ignari. Quod si acerbior aliquis casus infelices premit, si pelagi
sequitia innoxios obforbuit, aut si in aliena terra indegi oberrẽt, si in solitudine vagi
cũ feris discurrũt, digni certe meliori sorte viri, quibusq; si viuãt in patriã reditum,
sin crudelior mortis fortuna infontes rapuit, mollẽ tumultum precemur. Ricardus
Cãcelerus solus cū comitibus relictus, ac incerto reliquorũ casu mœstus, ad desti-
natũ portũ contendit, quẽ cum teneret ex cõposito reliquorum aduentum (si salui
essent) expectat. Hic septem dierum mora interposita, cum se frustra expectatione
torqueri videret, nauigationem subire in animo habebat. Cum omnino certum
illi esset, naue ex portu educere, forte cum Scotis quibusdã in congressum collo-
quiumq; venit. Qui cū illius animũ exploratũ haberent, & eius rationibus optime
consultum cupientes, vehemẽter illum ab instituto consilio deterrere conantur,
ac pericula in maius extollentes, eius constantiã labefactare nituntur. At Cãce-
lerus mobilitate ac leuitate ingenii nihil turpius existimãs, & persuasissimũ habẽs
fortem virum maius in se dedecus admittere non posse, quam si metu fractus &
debilitatus, periculorum casus refugeret: Scotorum oratione nihil deterritus, in
proposito susceptoq; consilio permanit: statuens aut efficere, quod proposuerat,

aut ut certæ morti occumberet. Qui in eadem naue cum Cancelero erant, et si eo-
 mitum discessu (quos auulserat tempestatis sæuitia) plurimum angerebantur, & an-
 cipiti cursu ductu commouerentur, tanta tamen & tam secunda in Cancelerum
 voluntate reperiebantur, ut eius ductu & auspiciis omnes casus tentare, accer-
 tum capitis periculum adire non reformidarent. Hoc tam constans sodalium stu-
 dium, sollicitudinem Ducis non mediocriter auxit. Ille enim pari animo erga illos
 affectus, metuebat ne quo suo errore sociorum saluti male consultum videri pos-
 sit. Breuiter amissa reliquarum nauium spe, rursus fortunam maris expetitur,
 mundi quæ inane ac naturæ damnata petit, eoque prouectus, dum noctis caligine
 depulsa, continuus solis fulgor vastum mare illustraret. Itaque continua luce per a-
 liquot dies vsi, tandem diuino numine fortunæ, in ingentem quendam sinum de-
 ueniunt, qui circiter centum millia pass. latitudine collegit. In hunc penitus ingressi,
 naue ad anchoras deligata, dum circūcirca prospiciunt, forte haud procul cernunt
 naue piscatoriam: quæ Cācelerus cum paucis comitibus adire voluit, sciscitaturus
 ex piscatoribus, quæ terra, quis populus, qui mores. At illi nouitate terræ (neque enim
 illiusmodi naues in illo orbe videntur) quæ maxime possunt, aufugiunt. Cæterum
 Dux Cācelerus fugientes assequitur, illi trepidi, ac metu semianimes ad genna Du-
 cis puoluti, pedibus oscula offerunt. At dux per sua singulari humanitate, gestu ac mu-
 tu miseros cōsolatur, supplicium officia reculat, prostratosque amplexus in pedes alle-
 uat. Mirum quantum fauoris hæc humanitas illi postea cōciliat. Huius n. dimissi, rumo-
 re dissipat de noua gente, de humanitate singulari. Hæc fama ubi precepsit, accur-
 rere vulgus, ac vltro viaticum offerre, nec cōmercium recusare, nisi quod non erat illis
 fas, in cōsulto suo Principe, peregrinas merces emere. Mox docetur nostri, Terræ
 esse Russiā atque Moscouiā, & in illis locis leuā Vassiuiche (hoc. n. erat Principi no-
 mē) plurimas nationes imperio ac ditione sua regere ac gubernare. Vicissim rogat
 Barbarus nostros, unde genus ducunt, aut quid petunt in terra aliena. Ad hæc no-
 stri sese Angligenas, ab illustribus. Rege Edonardo VI. in illū orbē missos, habere se
 ad illorū principē Regis sui mādāta, nec quicquid vltra querere, quod Principis sui amicitia,
 ac cū populatibus suis cōmercia, qua quidē ex re maximas utilitates in vtriusque re-
 gni populos collatas iri sperabāt. Nō inuitis auribus audiunt hæc Barbari, ac vltro
 operā suā pollicentur, ut ita æqua atque honesta postulatio ad Principis sui aures pri-
 mo quoque tempore perferretur. Tū Cācelerus a toparchis, qui cū reliquis cōfluxe-
 rant cōmeatum petiit, ac obfides poscit in naue in tutelam suā sociorumque salutis.
 Cui toparchæ, sui arbitrii non esse quid statuat Princeps, quod in sua manu sit id velle
 præstare, quodque solū possunt cōmeatum pollicetur. Dū hæc aguntur, veredarium
 elā dimittit, qui Imp. renunciet de ignotæ gentis appulsu, simul ut illius animū ex-
 plorat, quid ille statuat. Allatū nunciū pergratū fuit Principi, adeo quidē ut vltro
 etiā ad regiā inuiteret. Aut si terrestri itinere longinquitas nimis molesta ipsis vi-
 deretur, cōmerciorum copiā suis facit. Promittit præterea, si libet ad se venire, ve-
 redariorum equorum impensam. Interea toparchæ variis frustrationibus promif-
 sum differunt, dum nūc cū reditū expectant, aliam rem super alia causando, nūc
 reliquorum toparcharū cōsensum, nunc negotia, nunc nescio quæ alia. Postquā
 se frustrati sensit Cācelerus, serio instat, ut promissi fidē liberent, aut se vltius na-
 uigaturum affirmat. At Moscouitæ, tamet si adhuc regiæ volūtatis incerti essent, &
 nostrorum discessum metuerēt (habebāt enim merces, quas illi magnopere expe-
 tebāt) cōmeatu instruant. Atque ita iter longissimū ac multo molestissimū ingressus
 est. Quod quidē trahis, quarū plurimus illigenti vsus cōfecit. Trahis gestatur, tra-
 his onera vehuntur, denique vix alia nouere vehicula. Huius rei causa est rigidissi-
 mum solum horredo gelu hybernis mēsisbus concretū, de quo postea differemus.
 Maiori itineris parte iā peracta, superuenit veredarius, quē supra ostēdimus clam
 ab Irenarchis dimissum: qui (quo casu, incertū) à via aberrauerat, ac littora maris
 Tartaris vicina petiuerat, ratus se se nostrorū naue ibi inuenturū. Hic post longum
 errorē tandē ad nostros rediit Ducē in via assecutus, literas imperatorias illas qui-
 dē humanitatis plenissimas, Cācelero attulit. Quibus imperabatur ut veredi illi,
 comitibusque suis sine pretio suppeditaretur. Quod quidē tāta alacritate ab omni-
 bus in

bus in reliquo itinere factitatum est, ut in via etiā compugnarent quidam, vtri
 veredos suos trahere iungerent. Tandem post magnas longissimi itineris molestias
 (consecerat enim quindecies centena millia passuum) Moscuam regiam urbem
 delatus est: de qua ac de Moscouitarum Cæsare, de quibus illustribus Moscouiæ urbi-
 bus paulo post plura sumus scripturi.

DE MOSCŌVIA, QVÆ ET
 Russiā dicitur.

Moscouia, quæ & Russiā Alba nominatur, terra est amplissima, hinc inde va-
 riis gentibus contermina, à Meridie atque Oriente Tartaris cingitur, septem-
 trionale latus Oceanus Scythicus ambit. Ad Occidentem tenent Lapones gens
 syluestris, nec vlli populo commercio linguæ nota. Post hos austrum versus, inco-
 lunt Sueti: Deinde Finlandiæ; ab hac Liouonii: iuxta hos Litvani. Pluribus ac ma-
 ximis fluminibus irrigua est, multisque in locis palustris. Nobilissima fluminū Rha,
 quod illi materno idiomate Volgam. Tanais quem Don Boristhenes, quem ho-
 die Neper nominant. Horum Rha atque Boristhenes eodem lacu orti immensa ter-
 ræ spacia peragunt. Rha amcenos amnes in se recipiens, ac ex ipso statim forte O-
 rientem petens, post varios flexus ac cursus ambages, aduenas aquas suasque in Ca-
 spium mare pluribus ostiis exonerat.

Tanais fonte haud spectabili, ab ipsa scatebra gaudens tandem in amplum
 lacum se diffundit, post euagantes aquas in arctum cogens, angustus labitur, ac
 post aliquot passuum millia iterum in lacum diffusus (quem Iuan appellat) flexuo-
 so meatu vadit, donec in vicina Volgæ peruenit. Deinde quasi comitē auersatus,
 transuerso cursu flexuens in meridiem contendit, ac Meoticam paludem petit.

Boristhenes, quem ex eodem fonte cum Rha ortum diximus, cognatas aquas
 in austrum defert, subinde auxiliares amnes recipiens. Hic maximas gentes præ-
 terluens, tandem in Pontum Euxinum sese condit.

Habet & Moscouia lacus ac stagna. Lacus etiam deciduo syderum semine pi-
 sces generant. Inter hos principatum tenet lacus Bellii Iesera, vel ob hoc præcipue
 memorabilis, quod arx munitissima in eo sit extructa: quo Moscouitarum Prin-
 ceps gazam suam confert, si quando bellorum terror premit.

Quod ad Rhipheia iuga spectat perpetuis niuib. candentia, unde veteres Ta-
 naim ortum habere somniarunt, reliquaque naturæ portenta, quæ Græcia olim fin-
 xit, nec nostri, qui nuper redierunt, videre, nec trimestri spacio illic versati, ac Mo-
 scouitarum alloquio utcumque imbuti, auditu cognouerunt: Terram esse planam ac
 campestem illi, ac raro in montes assurgere. Et qua vergit in septentrionē latissi-
 mos saltus habere: plurima ibi abies, unde ad struendas ædes materia. Huius saltus feras
 alunt, vros, vrsos, lupos nigros, aliamque feram nostro orbi non visam, quæ illi Rosso-
 mackam nominant. Rarum feræ ingenium & spectabile. Saturæ enim & distenta,
 duorum stipitiū angustias querit, per quas se transmittens, ventris onus (quod alias
 non egeritur) excolat. Vros equites ut plurimum venatur, vrsos pedites ligneis furcis.
 Septentrionalis tractus tā horridi frigoris esse dicitur, ut ex humidis lignis in foco
 structis distillans liquor in stiriā concreseat. Tanta diuersitas tātillo spacio, ut hinc
 prunam, illinc glaciē in eadem face cernas. Postquam hyemare apud illos incipit,
 assidua gelu incrementa capit. Nec se prius remittit, quam solis radii nostrū orbem
 reuidentes canescentem terram fulgore exhilarat, tristeque gelu tepore soluit. Nau-
 tæ certe nostri, qui in naui remanserant, ex inferiori stego, in foros scandentes tam
 subita lipothymia nonnunquam sunt correpti, ut intermortui subinde ruerent.
 Tanta erat illic rigentis cœli inclementia. Australiora illius aliquāto mitiora sunt.

DE MOSCVA VRBE REGIA.

Reliquum est, ut promissa opusculi pars à nobis dicatur, de quibus Moscuæ regiam vr-
 be, & de Moscouitarum Principe latius paulo differamus. Cuius imperiū am-
 plissimum est, opesque hoc tempore insignes. Et quoniam ipsa vrbs facile inter cete-
 ras principatum tenet, merito sibi primum locū vendicat. Urbis amplitudo, ut no-
 stri affirmant, Londinum cū suburbio magnitudine æquat. Edificia habet multa,

sed cultu nequaquam nostris conferenda. Vicos plures habet, sed incompósitos: via lapide non sternuntur ut nostræ. *Ædiū* parietes lignei sunt: tecta scandulis (ut plurimū) muniuntur. *Luneta* oppido arx est, & elegans & munita. Huic à septentrione adnectitur vrbs lateritio muro. Ipsius etiā arcis mœnia lateribus struuntur, quorū crassities pedes 18. colligit. Ab altera parte sicca fossa munitur castellum, ab altera flumine *Vologda* alluitur. Quod in Orientē tendens, sociales aquas suasq; Occæ adiungit. Sunt in castro 9. ædes sacræ, nō inueniuntur, quas tenent cœnobitæ. Habent etiam Papā suum, ac quosdā alios præfules, qui omnes ut plurimū in arce degunt. Ipsius certe Principis regia minus culta, quadratæ formæ & structuræ humilis, nostrorū palatorū nitore longe superatur. Fenestrarū angustia, nūc vitriis, nunc specularibus, lumen admittunt. Attalica magnifica nostratū Principū aulis ornata illis deerant. Vndiq; parietibus adhaerent scamna, neq; id solū in Imperatoris regia, verum etiā ubiq; in priuatorū ædibus. Exactis iam 12. ab ingressu in urbē diebus, adest nuncius, ad regias ædes nostros inuitans. Angli moram pertæsi cupide paruerē. Itaq; in aulā ingressi honorandū centum aulicorum cœtū aureo cultu ad talos vsq; demisso ornatū considerare conspiciunt. Exinde in saluatorium admissi (mirū quantum fulgor Imperatorius nostrorū oculos perstrinxerit) *Rossorum* enim Imp. regio in solio sublimis, ac aureo diademate insigniter conspicuus, regaliq; paludamento aurificū opere spectabili ornatus sedet: aureū bacillā gemmis distinctum dextra tenet. Ac præter cætera regalis opulentiæ decora, inerat etiā in vultu maiestas, tanto fastigio digna. Stant iuxta hinc atq; hinc *Archigrāmæteus*, ac *Silentiarius*, & ipsi regali auro vestiti. Deinde centū quinquaginta patrum confessus, aureo vestitu magnificus, vndiq; subsellia prætexuit. Poterat tātē maiestatis fulgor, poterat tā augustus venerandorū patrū cōspectus in sueto mentē excutere. At *Cæcælerus* cōstanti vultu regia maiestate, nostrati more salutata, Regis *Edouardi* literas tradit. Lectis literis pauca de Regis *Edouardi* incolumitate interrogat. Quibus Angli respondēt (vī sperabāt) & valere & viuere. Mox à nostris per *Archigrāmætea* dono Imp. oblato (q; ipse nudato capite obulit) nam antea erat opertus) *Moscovitarū* Princeps Anglos in prædii tēpus, ad q; ipsos inuitauit, dimittit. Postquam horas duas in illius cubiculo, qui Principi est à supplicibus, morati sunt. Accerit nūcius ad epulas. In aureū palatū (ut ipsi nominabant, licet parū ex cultū) introducitur, *Rossorū* *Cæsarē* alto thoro assidentē, argēteo amictu decoratū, atq; altero iā diademate insignitū offendunt. Nostri ex aduerso collocati, mēse accubunt. Stat ingēs in medio in palatio abacus ab imo quadratus, paulū assurgit. Huic orbis incubuit, vnde in metā fastigiatur, latiori orbe (ordine quodā) cōtractiorē sustinēte. Hūc gaza regia adornauit, tāta copia, ut pōdere etiā grauaret. Melior certe pars vāforū ac potiorū omniū, ex auro lectissimo fabricata. Quatuor ollæ magnitudine cōspiciunt, reliquā aureorū vasculorū magnificentiā præcipue honestant. Tātæ enim pœritatis extiterūt, ut quinos ppe pedes altitudine colligerēt. Fuerunt etiā argētea quædā dolia, à nostris minoribus capacitate nō longe differentia, quibus Principis potum priuatim seruant. Verum crateras, pateras, malluua, gutturina, lagenas, ampullas, cæteraq; regie magnificentiæ ornamenta (cum fuerint innu-mera) quid attinet verbosius extequi. Quatuor mense ad singula triclinii latera singulæ dispositæ, ac mundissimis mappis strata, quibus ab humiliori solo ternis gradibus erat ascensus, celeberrimo cōuiuatum cœtu instruantur. Hi foris lintheati, intusq; pretiosissimis pellibus vestiti regalibus mensis accubunt. Cum Princeps cultum vel panem attulerat, signo crucis frontem prius munit. Qui in amicitia Principis palmam tenent, consiliorumq; participes fiunt, eidem thoro adhibiti, remotiori loco ab ipso sedent. Astabant abaco Principis pocillatores mollissimis mantilibus ab humero pendentibus, tenēbant manu batcata pocula. Quoties liberiores epulas sibi indulget, vel tetricas curas amplius remittit, hæc vno hauustu plena ebibit, ac amicis propinat. Ante prandii dum expectantur epulæ, veteri ac quasi auito *Moscovitarū* Principum more, ipse Imp. singulos conuiuas pane primum donat, cum honorum suorum titulo ac elata voce, in hūc modum: Magnus *Moscovitarum* Dux, ac summus *Russiarū* Imperator *Iohannes* *Vasilius* (deinde qui

qui perfert accipientem nominat) te isto pane donat. Sub hoc assurgunt conuiuas vniuersi, ac adorantis quodam gestu corpora inclinantes, residunt. Peracto Principis donatio, celebri dapiferorum pompa, incedit *Attrienſis*, ac salutato Principe cignellum aurea in lance mensæ admouet, mox tollit, ac structori cum septem comitibus, in frustra discerpendum tradit. Hii in mensam paulo post illati pari celebritate conuiuiis distribuuntur. Dum hæc aguntur, & ipse *Attrienſis* pane donatus delibat, ac honorato Principe mox recedit. De reliquorum ordine missum, cum omnino incompōsite sunt illati, nihil certi referre possunt nostri. Illud certe constat, vniuersum esculentorum ac potiorum omnium apparatus, quibus cœtum conuiuiis ministratum est, lectissimi auri fuisse: mensasque ipsas aureis vasis adeo fuisse onustas, ut nonnullis etiam in mensa deesset locus. Neq; vero silentio inuoluendum est, ministros centum quadraginta, aurea veste ornatos, ter ipso conuiuii tempore cultum mutauisse. Ministri quoq; pane ac potu ab Imperatore simili, quo reliqui, modo donantur. Ad postremum finito prandio, ac illatis lucernis (erat enim nox) conuiuas ac familiares omnes nomine appellat, ut non immerito mirū videatur, tot ac tam varia cognomina viro alioqui occupatissimo memoria non excidere. Donatiui ac nominum citandorum ratio est, ut *Moscovitarū* referunt, cum ut familiam probe noscat, tum ut qui Principis amicitia exciderunt, hoc modo notentur.

DE RE MILITARI MOSCOVITARVM.

Quoties finitimorum iniuriæ in bellum euocant, haud vnquam infra nōgenta virorum millia in hostem armat. Ex quorum numero trecenta millia in aciem secum educens, reliqua in tutelam imperii in præſidiis, aptis in locis disponit. Colonom nullum, nullum mercatorem in militiam legit. Tanta enim est populi multitudo, ut his relictis, bellis suis iuuentutem terra populosa abunde suppediet. Quoscunq; in expeditionem ducit, proprio sumptu seipsos alunt. Pedestrem pugnam non nouerunt, equites in prælium procedunt. Arma sunt his lorica & galea: lorica foris auro tegitur, vel holoserico etiam gregario militi. Impense iuuat opulentiam ostentare. Arcu ac sagittis vtuntur, more *Turcarum*, lanceas etiam in bellum gerunt: ita pedita adductiore equitant, idq; ut *Furcæ*. Genus est hominum, algoris vltra omnem fidem patiens, ac victus parcissimum. Nam cum tellus alta niue candet, cum terra horrendo gelu astricta riger, tamen hic *Sarmata*, sago, stipitibus, vnde ventus ac niues sæuiunt expaslo, exiguum ignem sibi struit: atq; auersus à vento iacet, sagum illi pro tecto est, sagum pro muro, in summa sagum instar omnium est. Hic incola niuium, aqua è gelido amne petita, ac similitudine auenæ admixta, cōuiuuium suum instruit. Ac his dapibus satur, ac laute pastus, ad ignem decumbit, lateraq; huiusmodi lautitiarum crapula fessa, rigenti solo perurit. Huic rigens solum pro pluma, truncus ceu silex pro cervicali. Equus etiam non lautiori prope pabulo nutritus quā herus, hero est contubernalis. Quam merito hic ignominis & obscurus *Sarmata*, effœminatam Ducibus nostris molliem exprobrat, qui cælo lōge clementiore, pellitis ocreis renonibusq; vtuntur. Hic est gregario- rum militum apparatus. At qui illustriori dignitatis sunt loco, instructiores paulo in militiam proficiunt. Ipsius quidem Imperatoris apparatus, vel tum maxime insignis. Tentorii enim vela aurea sunt, spectabili etiam plumariorum opere, margaritisq; ornata. Quoties cum hoste conferendum est, incompōſiti in hostile agmen procurrunt. Neq; aciem dirigunt (ut mos est nostris) sed in insidiis collocati, aduersarios adoriuntur. Ipsorum equi bidui in ediam facile ferunt. In bello, ut plurimum, arborum cortices, ac virgultorum mollia, his sunt pro pabulo. Bimestri spacio hanc tantam penuriam etiam vegeti ac fortes & equus & eques non raro perferunt. Si cuius opera in bello strenua Princeps vsus est, hūc prædio aut fundo aliquo donat, in alimentum sui suorumq; qui tamen ad ipsum Imperatorem post eius mortem redit, si nulla proles virilis sexus ipsi contingat. Nam si numerosam etiam foeminarum sobolem genuerit, tamen hunc hæreditarium agrum vendicat Princeps, nisi quod exiguum forte partem, ad dotandas puellas Princeps con-

cedat. Porro qui Imperatoris munificentia illo modo munerantur, graui pecunia astringuntur, tot milites in bello alere, cum necessitas postulat, quor illius fundi reditus Imperatoris censura abunde nutrire possit. Haud meliori sunt sorte, quibus hæreditario iure agri contingunt. Nam si moriuntur, nec sobolem masculam reliquerint, decedentis prædia filio Imperatorio statim cedunt. Super hæc, si optimus aliquis bello inutilis ab aulicis Principi deferatur, quod rei militari inidoneus, amplas facultates habeat, quibus multi clari sanguinis viri bello apti nutriantur, mox arcessitur infelix, opibusque quas tanto cum sudore, tot laboribus per omnem vitam comparauit, tantillo temporis momento exiit. Nisi quod particulam aliquam à Principe recipit, ad se, coniugem, liberos, ac domesticos alendos. Hæc autem à populo Imperatori suo tam alacriter fiunt, ut credas, illos aliena restituisse, non sua alieno dedisse. His bonis pro meritis singulorum aulicos suos donat Princeps. In bello etiam, quo quis sæpius in expeditionem mittitur, eo propensorem Principis fauorem in se auguratur, etiam cum suis impensis seipsum aliat, sicuti ante à nobis dictum est, tantum est apud omnes Ducis sui obsequium.

DE LEGATIS DVCI MOSCOWITARVM.

Non minori magnificentia, quam qua diximus, legatos suos in obeundis negotiis ad externos Reges mittit Moscouita. Nam nostris Moscuæ agentibus, Legatos duos ad Poloniæ Regem iter suscipientes, vel ingressos, mille quingenti equites ornatissimi comitabantur, quorum melior pars veste aurea, ac sericis induiebatur, & qui in cultissime cymarili: Ut interim equorum strata, auro argentoque induta, & spectabili phrygionum opere ornata silentio transeant. Habebant insuper centum sonipedes albos pulcherrimosque, in quos (si alicuius tædium ipsos in itinere cepisset) cum vellent, transcenderent. Sed nunc tempus exigit, ut ad quasdam alias Moscouiæ vrbes orationem conuertamus, & merces, quibus abundant, breuiter perstringamus.

NOVOGARDIA.

Sequitur Moscuam celeberrima urbium Novogardia, quæ ut illi dignitate est inferior, ita magnitudine non parum superat. Emporium est totius imperii longe nobilissimum: & licet regiam sedem sibi Princeps Moscuæ constituit, fluminis tamen oportunus interlapsus, ac post in mare Sarmaticum exoneratus, facit mercatorum conuentu, ipsa regia vrbe celebrationem. Huic ob summam optimi lini ac canabis abundantiam, inter reliquas regni vrbes facile datur palma. Vendit etiam coria, mel, & ceram. Instituerunt ibi collegium mercatorum Flandri, qui pari perfidia vsi apud illos, qua nuper apud nos, privilegia amiserunt: quæ sibi restitui nostris ibi morantibus enixe à Duce postularunt. Hi audito nostrorum accessu, literas expediunt ad Principem, nostros falsis criminibus onerant, & in suspicionem piraticæ vocant. Itaque hostantur, ut detineat, & in vincula coniciat. Hæc cum nostris nunciata sunt, in summam desperationem adducuntur domum reditionis. Princeps tamen multo illustrissimus regis scriptis confirmatus, fidem nequaquam mendacibus literis adhibuit.

IEROSOLABIA.

Celebratur quoque Ierosolabia propter coria, seuum, ac fruges, quibus plurimum abundat. Cerarum etiam orbes ibi sunt venales, licet aliis in locis maior sit copia. Sita hæc est ab vrbe regia ad lapidem ducetissimum. Totum intervallum plurimos habet vicos populosissimos, abundant agri frugibus, quas Moscuam tanta copia conuehant, ut aliquando antemeridiano videas, septingentenas vel octingentenas trahas, vltro citroque comedentes, fruges vel fassamenta vehentes. Veniunt à millesimo lapide Moscuam mercatum fruges, trahisque vehunt. Hii sunt aquilonis incolæ: nam tanta est ibi frigoris inclementia, ut segetes non crescant, aut si crescant, non maturescunt. Hii fassamenta, pelles, coria, merces afferunt.

WOLOGDA.

WOLOGDA.

Wologda quingentis quinquaginta M. pass. interiectis, ab vrbe Metropolitana distans, merces habet, seuum ac linum, tamen lini maior vis Nouogardiæ valeat.

PLESCOVIA.

Propter mellis ceræque præcipuam vim à mercatoribus frequenter Pleseoua.

COLMOGORA.

Mittit Aquilonaris Russiæ tractus, raras ac preciosas pelles. In his vel præcipue sunt Zabellinæ dominarum nostrarum ceruicibus in primis expetite. Habent etiam & pelles martias, vulpinas candidas, nigras & ruffas, leporinas ac armelinas, aliasque barbaris nominibus dictas beueres, mingas, miniueras. Gignit vicinam mare beluam Barbaris Mors nominatam, hæc dentium adminiculo rupes scandens pabulum petit. Hanc capiunt Russi ob dentium insignem usum, qui non minor his est, quam elephantorum nostratibus. Hæc merces ceruorum dorsis ad oppidum lampas feruntur, deinceps mercatores urbem Colmogoram petunt. Atque ibi hyberno tempore celeberrimæ sunt illarum mercium nundinæ. Assatim suppeditat hæc vrbs, vndiqueque vicinæ regioni, salem, ac fassamenta. Mittunt & aquilonares Russi oleum à Barbaris Train dictum, quod in quodam flumine Vna dicto conficiunt, licet ibi non solum habeatur. Coquunt etiam marinam aquam, vnde ipsis constat vis magna salis.

DE DISSIDENTIUM LITE ET QVI
bus arbitris finiuntur certamina.

Nunc quoniam de insignioribus urbibus ea diximus, quæ locus postulauit, superest ut de iuris forma qua vtuntur Moscouitæ, quatenus ea ad noticiam nostram peruenit, perferamus. Si qualis apud illos oritur, fundorum dominos, iudices primum constituunt, hi si componere litem non possunt, superiori magistratui certamen deferunt. Accusator à magistratu petit, ut liceat sibi aduersarium in ius vocare: mox facta potestate, satellitem vocat, ac reum sistit, & in ius rapit. Huius tibias flagris cædit licet, donec proferat qui legi satisfiat. At reus si eius fidei non sit, ut vadem inueniat manibus collo constrictis à licetore trahitur, verberibusque eousque afficitur, donec ad dicendam causam coram iudice sistatur. Reus itaque à magistratu interrogatus (verbi gratia in actione alieni æris) an in illius ære alieno sit, à quo accusatur, ille it inficias. Tum iudex, qui potes inficiari? Cui reus: iureiurando. Mox à magistratu prohibetur licetor amplius verberare, donec certiori fide de lite constet. Carent maximo reipublicæ malo, nam leguleios non alunt. Quisq; sibi aduocatus est, atque accusantis querela reique defensio, supplicum literarum forma principi traduntur, iustam principis sententiam petentium. Ipse Imperator omnium litem, maiorum præsertim controuersiarum cognoscit, ac cognita lite sententiam fert. Ille summa æquitate certamina dirimit, quod in summæ maiestatis principe, præcipua laude dignum reor. Id licet sancto animi proposito faciat, mire tamen mali magistratus idem peruertunt, quos quidem in crimine depræhensos seuerissime princeps vindicat. Ad postremum cum utraq; pars quibus potuit argumentis causam suam confirmauit, rogat iudex accusatorem, an vlla causæ suæ argumenta adhuc supersint. Respondet se, vel pugilem suum, manu strenua etiam in hostem comprobaturum, ac mox postulat, ut singulari certamine congredi liceat, copiamque certandi utrique facta, ambo in monomachiam ruunt. Aut si alteruter vel uterque parum strenuus aut pugna minus habilis sit, pugiles publicos substituunt. Habent enim pugiles, quibus solo hoc quæstu victus constat. Hii armati in arenam descendunt: tela sunt ut plurimum claua bellica, & venabulum: sit pugna pedestris. Cuius igitur pugil in certamine superatur, is absque mora in vincula conicitur: Vbi indignissimis modis tractatur, donec cum aduersario certamen finiat. Præter hæc si uterque claris ortus sit parentibus, atque alter

alterum priuatum hostem deposcit, annuit index: nec tum vicariis pugilibus fas est vi. Porro qui splendidiore loco natus est, hostem obscuriore ortum familia, in certamine respuit. Si quis pauper ære alieno astrictus creditori soluendo non sit, abducat illum creditor, atq; eo vsq; in opere faciendo exercet, vel alteri operam obcerati elocat, donec operando debitum persoluit. Sunt qui sponte, se coniungem, ac liberos opulentioribus per omnem vitam emancipabunt, vt in initio exigam pecuniæ summam accipiunt, ac post, pro reliqua vita alimenta capiunt: adeo illis vilescit libertas.

DE FVRVM SVPPPLICIIS.

Si quis furto deprehensus sit, in carcerem coniciunt, ac flagris subinde cedunt, neq; ob primam noxam suspendunt, vt nos, atq; hanc legem misericordiae appellant. Qui secundo delinquit, illi nasum præcidunt, ac stigmatis frontē signant. Tertia noxa crucem meretur. Multi & insignes sunt crumenifecæ: quod si principis seueritas illōs non tollerēt, non esset resistere illorum prouentui.

DE GENTIS RELIGIONE.

Graecæ Ecclesiae dogma amplectuntur. Simulachra diuorum in templis non admittunt. Tabulas tamen diuorum imaginibus putas, in sacris ædibus frequentes habent. Has adorant, his dona offerunt, hos cereos accedunt. Has etiam sacro fonte aspergunt, alioqui illis nullus est honos. Simulachra nostra nullam diuinitatis vim habere asserunt, quod in templis dicantur perinde vt à statuariis emuntur. Priuatis in ædibus statuas instar penatium colunt. Hæ in obscurissima parte domus (vt plurimū) statuuntur. Si quis domum vicini intrat, primum omnium penates salutat, etiam cum non videat. Si scamnum aut sella stet in proximo, subinde frontem illidens in sellam, ac crebro capite & corpore nutās, larem adorant. Sacrorum ac prophanorum virorum in vestitu nulla diuersitas. Nulli nec sacro nec prophano interdicitur matrimonium. Cæterum si ecclesiastici vxor è vita decedat, secundas nuptias repetere non licet. Quocirca ex sacerdotibus (vt vocant) secularibus fiunt monachi: Quibus perpetua imperatur castitas. Sacra officia in templis materno idiomate fiunt. Ex pane fermentato Eucharistiam consecrant, ac post consecrationem, lance in capite per templum circumferunt, nec perticipare volentem prohibent. Nouum ac vetus testamentum in templis legūt lingua vernacula tam offensare, vt nec ipse qui legit, intelligat. Dum illa leguntur, garrere, confabulari ac obstrepere licet, in reliquo officio, summam modestiam, ac sanctimoniam præ se ferunt. Orationem Dominicam decimus quisque haud nouit. At symbolum apostolicum aut Decalogum Moysi nemo aut admodum pauci. Aiunt enim rem tam arcanam ac factam in vulgus enunciari non oportere, Decalogum etiam sanguine Christi antiquatū esse. Humaniores literas omnino respuunt. Cognitionis vel latinæ, graecæ, aut hebraicæ linguæ penitus sunt ignari. Singulis annis quaterna celebrant ieiunia. Quæ ab ipsis diuorum festis denominant. Primum cum nostro quadragesimali ieiunio exordium habet. Secundum diui Petri ieiunium dicitur. Tertio dat nomen diua Maria. Quartum à Philippo nomen capit. Ac sicuti nos quadragesimam nostram à die Mercurii aspiciamus, ita illi à die solis. Diebus sabbathi carne vescuntur. Hebdomadis has esuriales secius præcedentibus lacticiis viuunt: vulgo appellant butyri ieiunia. Hoc tempore mutuo sese inuifunt vicini, ac pacis osculis vicissim excipiunt in signum mutui amoris ac concordiae Christianæ. Nam sub illis ieiunandi temporibus, frequentius quam alias sacrosanctam cœnam adeunt. Post septem dies ab incepto ieiunio, crebro inuifunt templa, aut domi sese continent, ac orationi plurimum vacant. Nec illa septimana alio quam oleribus vescitur. Exaeto septimana huius ieiunio pristinum bibedi intemperiem repetunt (sunt enim bibones insignes.) Districte seruant ieiunia sua, nec vilius rei esum nisi holerum, ac falsamentorum tunc temporis sibi indulgent. Die Mercurii ac Veneris quauis septimana ieiunare solent. Aedes sacræ ligneis trabibus contextuntur, ac plerunq; è media eade assurgit turris scandulis recta. Foris adduntur ædi portuus. In cœmiteriis fabricas ædifi-

AD MOSCOVITAS.

ædificant ligneas, in quibus librantur campanæ, nunc singulæ, nunc binæ, nunc ternæ. Nō omittenda, vt rara ita & ridicula gentis consuetudo. Defunctorum cadauera loculis cōdunt: ac manui cadaueris codicillos induunt, horum summa est: defunctum fuisse Rossū, Russorum fidem amplexum, ac in eadem fide decessisse. Hæ literæ diuo Petro mittuntur. Lectis literis mox (vt illi aiunt) admittitur, & vt sacerioris fidei sectatori, beator etiam sedes quam Latinis Christianis conceditur. Nos enim semichristianos esse contendunt, sese autem synceros ac genuinos. Hæc sunt indoctæ Barbarici puerilia deliramēta. Plurima ibi extruuntur Benedictinorum cœnobია. His magni sunt agrorum redditus. Nam tertiam fundorū partem totius imperii tenet Monachi. His per omnem vitam esus carniū interdicitur. Alimenta sunt falsamēta, lac & butyrum. Nec ex instituto religionis recens pisces edūt, quaternis tamen illis quæ memorauimus ieiuniis, ne piscibus quidem viuunt. Caulibus ac cucumeribus sale conditis (quæ perennare facile faciunt) illis victus constat: Potus est his valde tenuis ac dilutus, quotidie in templis rem diuinam faciunt. Sacrum officium antelucano adeunt, quod aduentate iam die finitur. Circa nonam diei celebratur missa. Post hanc prandetur, à prandio sacrum officiū repetunt: nec non à cœna. Prudentibus cœnantibusue legitur euāgeliorum interpretatio. Quoties alicuius monasterii antistes concedit fato, princeps cœnobii bona inuadit, armenta, greges, supellectilem, aurum, argentum, rapit. Auris qui defuncto antisteri dignitate succedit, hæc ab imperatore pecunia redimit.

DE IDOLOLATRIS MOSCOVIS Tartaris conserminis.

Tartarorum confinia tenent Moscouitæ idololatæ, percelebre est illis idolum aurea vitula dictum. Si qua grauior calamitas gentē premit, veluti fames, bellum, vel pestis, Idolum suum statim consulunt, quod hoc modo faciunt. Coram simulacro prostrati preces fundūt: mox tympanum in medio statuunt: Hoc, sorte lecti circumstant, argenteum bufonem tympano imponunt: dein bacillo concutitur tympanum. Ac cui circumiacentium accedit bufo protinus interficitur. Statim nescio quibus idoli præstigiis vitæ restitutus malorum causas exponit. Itaque placato idoli numine, non ita multo post publica calamitate liberantur.

DE AEDIVM PRIVATARVM FORMÆ, & de cultu populi.

Priuatorum domus, vbiuis truncis abiegnis contextuntur: Inferiori trabe quodam alueo, superiacentis rotunditatem ita excipiente, vt hac sola admiffura omnem propemodum statum excludant. Solent tamen iuncturæ muscari. Formæ ædium quadrata est: fenestraz perangustæ, per quas impage translucida pelle obducta, lumen admittunt. Domorum recta tabularis fiunt, arborum corticibus fortis inductis. Intus ad parietes lata habent scamna. Hæc vulgo pro accubitis, lectorum enim vsus vulgo ignotus. Ignis in hypocaustis mane structus totam domum pro modo, tepidam ac calidam reddit. Vulgi amictus vt plurimum foris laneus est. Pileis vtuntur fastigiatis, in quibus etiam nobilitatis est insigne, quo enim porrectiori ac elatiori vtuntur pileo, eo splendidiore vulgo habentur.

AD SERENISSIMVM REGEM.

Hæc sunt (ter maxime Philippe) quæ tui Angli modo reduces, retulerūt. Quibus si per amplissimam maiestatem tuam, ac serenissimæ Reginae celsitudinem, liceat illuc denuo nauigare: totum orientem, qui Libero Patri ac Alexandro magno solis patuit, amplitudini tuæ aperire non dubitant, Vt tua maiestas cuius maiores occidentem patefecerunt, illam orbis partem penetret, quæ olim duobus solum heroibus à condito mundo sine æmulo genitis patuit.

FINIS.

OMNIVM REGIONVM

MOSCHOVIAE MONARCHAE SVBIECTA-
RVM, TARTARORVMQVE CAMPESTRIVM,
arcium, ciuitatum praecipuarum, morum denique gentis, re-
ligionis, & consuetudinis vitae, sufficiens &
vera descriptio.

ADIVNCTA PRAETEREA GESTA PRAE-
cipua, Tyrannisq; ingens moderni Monarcha Moschouia, Ioannis Basiladis,
nuper perpetrata, vera fide descripta.

CANDIDO LECTORI ALEXANDER
Gvyagninus Veronensis peditum in arce Vitebska finitima
Moschouiae Praefectus S. P.

Moschouiam terminosq; eius, quibus interclusa sit, candide Lector, de-
scripturus: Primum unde nomen traxerit, operae pretium mihi dicen-
dum esse censeo. Hec autem est quaedam Regio in Medisulio Russia,
(ut dicitur) Alba, ad Septentrionem, Orientemq; porrecta, a qua
caetera omnes, Russia circumiacentes regiones (quamuis variis &
diuersis nominibus appellatae,) Moschouia nomen sortiuntur, inco-
laeque earundem vulgo Moschouiae appellantur, & ipse Monar-
cha Russia Regionum Moschouiae, magnus Dux nuncupatur. Porro parua & obscu-
ra, initio gens Russorum fuerunt, Moschouia, sed iam nunc accessione plurimorum Prin-
cipatum Russia, partim successionibus iustis adiunctorum, partim vi vel fraude subactio-
rum, praeterea finitimorum gentium, Regionibus expugnatis, & occupatis, maxima incre-
menta cepit, adeo ut pro imperio amplissimo computari possit. Hic itaque, qua potuimus dili-
gentia, Moschouiae imperium, cum suis Regionibus, (doctorum virorum Cosmographorum-
que, & peregrinorum diuersorum lucubrationibus adhibitis, propriaq; experientia, & pra-
esentia nostra magnam partem rerum affecisti,) Ducatibus, Prouinciis, Castris, Oppidis, &
vrbibus praecipuis, fontibus, lacubus, fluminibusque, quibus hac regio ubique scatet, mores
denique, Religionem, habitum, & vitae consuetudinem, tituliq; ipsius Principis quo gaudet,
normam & rationem descripsimus. Gesta etiam praecipua, siue potius Tyrannidem huiusce tem-
poribus ab eodem Principe, paruo temporis intervallo editam, & crudeliter perpetrata, bo-
na fide subiecimus. Tartarorum praeterea campestrium, in Hordas, (ut dicitur) siue regiones
quasdam diuisorum situm, mores, & viuendi modum exarauimus. Tu interim
Lector beneuole hanc nostram qualemcumque operam, boni con-
sule, nosq; redama & vale.

Moschouia
olim gens
obscura.

Moschouia
Imperium
Guda creuit.

ARMA

ARMA MAGNI DVCIS MOSCHOVIAE.

DE MOSCHOVIA REGIONE VRBE- que eiusdem nominis praecipua. CAP. I.

MOSCHOVIA, Moskvva vulgo dicta, Vrbs amplissima, Caput Moschouiae
& Metropolis totius Russiae albae, Magno Moschorum Duci
subiecta, vna cum Regione, siue Ducatu, a fluuio gentili Mos-
kvva, dicto, praeterlabente, nomen sortita est. Hic autem fluuius
in Thvverensi regione, iuxta oppidum Olesco dictum, fon-
tes suos habet, indeq; octuaginta vverst (quorum quinque in
Polonio miliari clauduntur,) emensis, ad Moschouiam ciui-
tatem decurrit, qua praeterlapsa receptis aliquot fluuiis Orientem versus fertur, in
regioneq; Rezanensi, Occae fluuio commiscetur.

Ciuitas Moschouia Orientem versus multum porrecta est, tota lignea, satis-
que ampla, quae procul spectantibus amplior, quam re ipsa sit, apparet. Nam horti,
arcesque in qualibet domo, & plateae spaciose, magnam ciuitati amplitudinem,
dilationemq; praebent. Insuper omnium opificum, igne vtentium, extra ciuita-
tem longo ordine, & des protensa amplas plateas, (inter quas sunt prata, & agri)
habentes. Hocque modo ciuitas ingens, & supra modum ampla videtur. Deniq;
trans fluuium, Basilii pater moderni Principis, pro satellitibus suis, caeterisque
extraneis, Polonis videlicet, Germanis & Lituanis (qui a natura Bacchum sequu-
tur,) oppidum Nelevki dictum, quod cognomen ab infundendis poculis habet,
extruxit. Illic vero omnibus extraneis militibus, & aduenis, Satellitibusq; Princi-
pis, inebriandi vario potus genere, facultas concessa est, quod Moschouitis gra-
ui sub poena prohibetur. Exceptis aliquot diebus in anno videlicet tempore na-
tuitatis, & resurrectionis Dominicae, pro festo Pentecostes, & in quibusdam so-
lennioribus festis diuorum, praecipue vero Nicolai, quem Diuino fere cultu pro-
sequuntur, & beatae virginis Mariae, Petri & Ioannis festis, interea vero velut vin-
culis emissi, Bacchum, & non festum illius diui (cuius diem tunc temporis celebrant)

Moskvva
fluuius.

Occae flu-
uius.

Moschouia
ciuitas.

Moschouitis
inebriari
prohibitum.

*Moschouita
certa habet
tempora su-
briandi.*

aduenisse gratulantur, & sacris nondum peractis, velut sues vario potus genere obruti, temulenti, ebrii; idemtidem vociferantes, seq; velut obfessi, mutuo cædentes, & contumeliis variis afficientes, vagantur. Si aut huic genti quotidie, inebriandi facultas concessa esset, sese mutuis cædibus funditus exterminarent. Ebrii etenim mentē, rationemq; velut bruta animalia, prorsus amittunt, & in se vicissim cultellis, pugionibus, & id genus fraudulētis telis, sæuiunt. Sed ad rem redeo. Huius urbis prædictæ tam vasta magnitudo facit, vt nullo certo termino, muro, fossa, propugnaculisue muniri possit, plateæ tamen, quibusdam in locis, trabibus transuersum positis obstruuntur, adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem, ita obfirmantur, vt nemini aditus in eam pateat. Tamq; admodum lutoſa & cænoſa est, vt in plateis pōntes passim necessario extructi sint, nunc tamen vallo de terra, vt audiui, circumducitur.

*Opricina.
Satellites
selekti Mo-
schouia
Principis.*

Arces muratæ duæ amplissimæ, inſimul ciuitatis formam referentes, quarum vna Kitaigorod, altera Bolsigorod, gentiliter appellatur, quas ab vna parte Moskvva fluuius, ab altera Neglinna, in qua molendina plurima sunt, præterfluit, Ecclesiæ diuorum lapideæ, & ligneæ, ædesque nobilium & magnatum, in eas frequentes sunt. Ultra Neglinnam vero, in agro Nerbat dicto, ab arce ad sagittæ iactum, modernus Princeps Ioannes Basiliades, curiam amplissimam Anno Domini 1565, extruxit, quæ Opriczna, id est, seorsua habitatio dicitur, vbi ipse Princeps cum Satellitum suorum, virorum, ex robustissimis electorū, numerosa manu moratur, quos ille ad tutelam sui, perinde vt Turca Ianiczarus fouet, viginti; fere millia superant, ex his maior pars scloppettariorum, cum bumbardis lōgioribus: reliqui cum frameis arcubusq; lanceis & loricis armati incedunt. Nuperque eos modernus Princeps adinuenit pro explenda sua tyrannide, prout inferius in gestis illius patebit.

*Moschouia
à Tartari
exusta.*

Cæterum urbem ipsam Moskvvam cum vtraque arce Tartari Præcopenſes funditus exuſerunt, Anno Domini 1571. mense Maio ipſo die Ascensionis Dominicæ, vbi ingens & innumerabilis multitudo populi, in vrbe & arce flamma fumoq; suffocati, & combusta est, paucis fuga elapsis, & vna duntaxat arx Kitaigorod vix defenſa est, magnamq; captiuitatem Tartari inde abduxerunt. Sed 30 ad rem redeo.

*Mercato-
res, modisq;
mercandis
in Moscho-
uita.*

Omnes merces, quæcunque ab extraneis in Moschouiam afferuntur, continuo apud thælonci præfectos profiteri, ac indicari coguntur, quæ hora constituta conspiciuntur, & æstimantur, æstimatas vero nemo nec emere, nec vendere audeat, nisi prius fuerint magno Duci ostensæ. Quo fit vt mercatores interdum diutius quam conuenit, cum suo damno detineantur. Quando vero ex Lituania in Moschouiam legati, à Rege Poloniæ proficiſcuntur, tum omnes cuiuscunq; nationis mercatores, in legatorum fidem, & clientelam suscepti, in Moschouiam sine thælonci ire possunt, & victum sufficientem, ex thesauro magni Moschouicæ Ducis habent. Hæ autem præcipuæ sunt merces, quæ ex Lituania, Russia, & Polonia, & à cæterarum Regionum mereatoribus, in Moschouiam importantur, Pannum omnis generis, atque coloris, Item Sericum, vestesque sericeas, & auro siue argento intertextas, lapides prætiosi, aurum filatum, gemmæ, & id genus alia metalla prætiosa. Insuper, Piper, Crocus, zingiber & cætera. Interdumque viles quasdam res suo tempore illuc important, ex quibus aliquando lucrum afferunt, Sæpe etiam euenit, vt rei alicuius desiderio omnes Moschouicæ teneantur, quam qui mercatorum primus attulerit, plusiusto in ea lucratur. Dein cum plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam vilitas earum consequitur, vt is qui res suas primo magno vendiderat, easdem rursus vileſcente pretio redimat, magnoq; suo commodo in patriam reducat. Merces 40 vero quæ inde asportantur sunt pelles variorum animalium diuerſe, cæra quoque & id genus mercimoniorum. In Tartariam autem sellæ equorum, frenæ, vestes, corrigia, arma autem & ferrum nonnisi furtim apportantur, cultelloſa tamen, securæ, acus, specula, matſupia, & id genus alia ducere licitum est. Hæc autem gens Moschouitica circa mercimonia fallaciſſime verſatur, præcipue vero cum extraneis,

*Merces
quales in
Moschouia
importantur.*

traneis, nam dum aliquid vendit, rem minoris constantem dimidio pretio (quod & Lituaniſ nunc peculiare est) in fraudem emptoris auctam æſtimant, & quamprimum iurare incipiunt, aut obteſtari, ſcias ilico dolum ibi latere, animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Sed externi quoque in rerum permutatione, hoc maxime obſeruant, vt dum Moſchi pelles alioqui vili pretio constantes, plurimi æſtimant, illi vicissim illorum exemplo metces ſuas parui constantes, carius indicant, ſicq; ars deluditur arte. Pellium magna est apud eos diuerſitas, Zebellinorū enim nigredo, longitudo & denſitas pilorum, maturitatem ſignificat. Hæq; pretium augent. In Viſtingienſi autē & Diuvenſi, Petzoræq; provinciis, præſtantiores res reperiuntur. Madauricæ pelles ex diuerſis partibus afferuntur. Ex Suetiæ vero regno optimæ aduehuntur, circa Moſchouiam vero maior est eorum copia, Hermellinorum etiam pelliculæ, ex pluribus pariter locis inueſæ, in faſciculis afferuntur, habentque ſigna quædam circa caput & caudam, ex quibus cognoscuntur, an congruo vel incongruo tempore ſint captæ. Caſtorum quoque, & Vulpium nigrarum pelles, in magno pretio ſunt.

Prouincia ipſa Moſchouitica, nec lata nimis nec fertilis eſt, cuius fertilitati ager vbique arenofus plurimum obſeſt. Accidit ad hæc immoderata, aſperaq; nimis, aeris intemperies, nam ob hyemis rigorem, ſara, ad maturitatem peruenire non poſſunt, etenim tam intenſa ibi nonnunquam ſunt frigora, vt quemadmodum apud nos æſtatis tempore, præ nimio ſolis ardore, ſic ibi præ frigore aſperitudo, terra in hiatus diſtumpatur. Insuper etiam aqua in aerem effuſa, ſputumque ex ore proiectum, antequam terram attingat congelatur, rami etiam fructiferarum arborum rigore hyemis, aliquando prorsus pereunt. Homines quoque gelu concreti, mortui ſub dio, in vehiculis frequenter reperiuntur, quin & vſi etiam ſylueſtres, fame ſtimulati, relictis ſyluis per vicinas villas paſſim diſcunt, & in domos colonorum irruunt, quorum impetum atque vim cum ruſtica turba fugit, frigore aſpero foris miſere perit. Atque tanto nimio frigori, æſtus quoque torridus quandoque reſponder, vt aliquando ſtagna & flumina æſtu, nimioque ardore ſolis, prorsus exſiccarentur. Prata quoque & cætera frumenta veluti flamma aliquando exuruntur. Hic autem nimius æſtus ſolis, per ſeptem dies tantum non plus durare ſolet. Hæc prouincia melle ſerique caret, leporibus tantum exceptis, quibus ſupra modum abundat. Frumento oleribusque communibus affluit, cæra in tota regione nunquam reperiuntur, aliarum arborum quamuis fructus habeant, verum inſuaues. Huius Regionis cælum adeo ſalubre eſt, vt ibi vltra Tanais fontes, præſertim Septentrionem, ac etiam Orientem, magna ex parte verſus, nulla peſtis vnquam ſæuiſſet, habent tamen interdum in teſtino, & capitis, omniumque membrorum morbum quendam, peſti haud diſſimilem, quem nos febrim calidam ſive acutam appellamus. Eorum fere idiomate hic morbus, Ogniovva, quali ignitus dicitur, quod homines veluti ignis calcificiat, vt quemadmodum vicina domo igne ardente, & alia domus ſibi adherens, eodem igne inflammatur, ſic quoque hoc morbo infecti veluti peſte, cæteros niſi caueantur inſiciunt, hoc morbo qui corripuntur pauci ſani euadunt. Hæc gens Moſchouitica, cæteris omnibus Ræthenis, aſtutior, & fallacior eſt. Si autem cum externis aliquando commercia habent, tunc ſe non Moſchouitas quo maiorem fidem obtineant, ſed aduenas, id eſt, Nouogardenſes, vel Pleſconienſes eſſe ſimulant.

Moneta in toto Moſchorum Ducis imperio, eſt quadruplex, Moſchouitica, Nouogardēſis, Tvverenſis, & Pleſkouienſis Moſchouiticus nummus non rotundus eſt, ſed oblongus & ovali quodam modo formæ ſimilis, idiomate eorum Dzienga dicitur. Duplici autem modo cuduntur, primus in vna parte hominis nudi equo inſidentis, & draconem hafta ferientis, imaginem habet, in altera vero parte nomen Magni Ducis exprimitur, Secundus ex vtraque parte literis, nomen Magni Ducis & titulum exprimentibus inſignitur. Horum autem ſexaginta, vnum Ducatum ſive aureum Vngaricalem valent. Nouogrodenſis nummus in vna parte principis, in ſolio ſedentis imaginem, hominiſque ex aduerſo, ſeſe in-

*Moschouia
ipſa ſterilis
& frigida.*

*Moschouia
peſtilentia
experi.*

*Moneta
Moschouitica.*

*Moneta
Nouogrodenſium.*

*Moneta
Tverensis
Pskoviensis
moneta.*

Pula.

*Argenti
moneta
Moschoviensis.*

*Argenti
Moschoviensis
moneta.*

clinantis habet, ex altera parte scriptura insignitur, vocaturque Nevvogradka, & Moschouiticum nummum valore, in duplo superat. Tverensis nummus vtrinque scripturam habet, valore Moschouiticum refert. Pskoviensis in vna parte caput bouis coronatum, in altera vero scripturam habet. Est quoque in Moschouia cuprea, siue area moneta, quæ propter pauperes tantum cuditur, & Pula vulgo vocatur, horum 40. dengam Moschouiticam efficiunt. Omnis autem moneta Moschouitica, ex puro & bono argento cuditur, & omnes fere aurifabri in Moschouia, Nouogardia, Tveria, & Pskouia nummos cudunt, & quicumque affert massas argenteas, puras, nummos ab aurifabro transmutare volens, tum nummi & argentum appenduntur, atque æquali lance librantur, mercedem autem laboris exigunt aurifabri reportant. Porro in omni Imperio Moschi, aurum & argentum nusquam reperitur, nisi adductio, & importatio, omnes earum Regionum incolæ, & ipse Princeps vtuntur. Qua de re Mag. Dux, aurum & argentum, graui sub pœna, ex suis Regionibus, efferre prohibet, atque ideo permutationem rerum facere, & alia vt pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi pro aliis rebus dare iubet, quo argentum & aurum in suis Regionibus obtineat, atque ideo hunc Principem auri & argenti ditissimum esse dicunt. Vix autem centum anni elapsi sunt, cum Moschouitæ moneta argentea, præsertim apud illos cusa vtuntur. Primum etenim cum argentum, ab exteris ad eos, importari cœptum est, tum fundebantur portuaculæ oblongæ argenteæ sine imagine & scriptura, valoris vnius Rubli, Rubli autem Dengas Moschouiticas 100. totidemque grossos Polonicas habet. Ante vsum vero monetæ, Aspreolorum aliorumque animalium pellibus utebantur, iisque vitæ necessaria ceu pecunia comparabantur.

Monetam quoque auream Moschorum Princeps non cudit, sed Hungaricis aureis & Rhenanis aduectitiis abundat.

Moschouia, quæ est caput, & metropolis, cæterarum Regionum, & Ciuitatum Moschouicæ Duci subiectarum, loco principali descripta, reliquas Prouincias & Ciuitates præcipuas, in Moschi Imperio sitas describere, contendemus, ordine primum Orientem versus seruat, tandem ad Meridiem & Occidentem, atque Septentrionem procedendo in Orientem æquinoctialem deuenimus.

DVCATVS VOLODIMIRIAE.

Volodimiria Ciuitas magna, cum suo Ducatu, cuius titulum Princeps Moschouicæ sibi vendicat, primum occurrit, quæ castrum ligneum sibi coniunctum habet, distatque 36. mil. Polonicis à Moschouia, Orientem versus. Huius Prouinciæ ager adeo fertilis est, vt ex vno tritici modio, sæpe 20. modii: interdum 25. proueniant. Hæc Volodimiria à tempore Volodimiri, Monarchæ totius Russiæ, qui eam condidit, & à nomine suo appellauit, totius Russiæ metropolis erat, ad Ioannem usque Danielis filium, magnum Moschouicæ Ducem, qui inde sedem in Moschouiam transtulit.

DVCATVS NOVOGARDIAE INFERIORIS.

A Volodimiria in Orientem vterius procedendo, Nouogrodia inferioris Ducatus incurrit, qui Volodimiria fertilitate rerumque copia ex altera nascentium æquatur. In hoc Ducatu est ciuitas ampla & lignea, Nouogrodia inferior dicta, à qua & Regio ipsa nomen accepit. Sita autem est ad Volgæ & Occæ flumini-
rum celeberrimorum confluxum, Castrum quoque huic Ciuitati adhaeret, quod Basilii Dux Moschouicæ ex lapide in scopulo construxit, distat vero Nouogrodia inferior à Moschouia 100. miliaribus Polonicis.

*Terminum
religionis
Christianæ.*

Hæc autem Ciuitas terminum religionis Christianæ facit. Nam licet Princeps Moschouicæ ultra Nouogrodiam hanc, castrum quod Sura à fluuiio eiusdem nominis appellatur habeat, tamen intermixtæ sunt gentes quæ Czremissi appellantur. Hi autem non Christianum sed Machometi dogma amplectuntur. Sunt ibi quo-

ibi quoque alia gentes, Mordvva dictæ Czremissi intermixtæ. Huius Ducatus Nouogrodia inferioris Princeps Moschouicæ titulo vtitur.

DVCATVS RHEZANENSIS.

A Nouogrodia inferioris Ducatus, ad Occidentem nonnihil reflectendo, Rhezam Prouincia inter Occam & Tanaim fluuios sita est. Hic Principatus, cæteris omnibus Moschouicæ Prouinciis fertilior est, in quo singula grana frumenti binas pluresve spicas proferre solent, quarum culmi tam dense accrescunt, vt nec equi facile trāsire, nec coturnices inde euolare possint, mellis, piscium, auium, ferarumque ibi magna copia, ac arborum fructus, longe Moschouicæ fructibus nobiliores. Gens audacissima bellicosissimaque.

Ciuitas lignea, in hac Prouincia eiusdem nominis, ad Ripam Occæ fluuii sita est, & non procul ab hac Ciuitate Occa, fluuius insulam facit, quæ Strup dicitur, magnus Ducatus olim circa hanc insulam erat, cuius Princeps nemini obiectus perabat, sed nunc hic Ducatus funditus extinctus est. Hic etiam Ducatus Rhezanensis titulum magni Moschouicæ Ducis auget.

CORSIRA in ripa Occæ fluminis, oppidum ligneum à Rhezan 28. miliaribus distans, habebat olim dominum suum, sed nunc in ditionem magni Moschouicæ Ducis redactum est.

TULLA oppidum ligneum, 40. fere miliaribus Polonicis à Rhezan distans, à Moschouia vero in meridiem 36. estque hoc vltimum oppidum à Campestria deserta, in quo Basilii Ioannis, castrum ex lapide construxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa vero alius fluuius ab ortu castrum alluit, Tulleque fluuii iunctus Occæ, supra Vorotin 20. fere miliaribus commiscetur. Hoc autem oppidum Tulla cum suo territorio ad Basilii usque tempora, patris moderni Ducis Moschouicæ, Ioannis Basilidis proprium Principem hæreditarium habebat.

ODOROVV Castrum ad Tullæ & Vppæ fluuiorum ostia, vbi in Occam exonerantur situm est. Tandem à Castro prædicto nonnihil in meridiem reflectendo Msczenek locus palustrosus est, in quo olim arx eiusdem nominis (cuius etiam nunc ruinæ apparent) condita erat. Circa hanc arcem quidam homines in tuguriolis habitant, qui à Tartaris infestati in illam arcem palustrosam quasi ad asylum confugere solent. Distat autem Msczenek à Moschouia 60. mil. Polonicis, à fontibus vero Occæ fluuii ad partem sinistram reflectendo 18. miliar. Hæc quoque oppida Occæ fluuius præterlabitur, Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corsiram, Collumniam, Rhezaniam, Cazigorodiam, Murinamque. Et inde cursu ad Septentrionem nonnihil reflexo infra Nouogrodiam inferiorem in Volgæ exoneratur, Syluis vtrinque ripæ huius fluminis clauduntur, quæ aspreolis, hermellis, castoreis, & melle plurimum abundat.

Campi etiam omnes quos præterfluit irrigatione eius, fertilissimi sunt. Piscium copiam qui cæteris fluminibus Moschouicæ præferuntur habet. Oriuntur quoque ex huius Occæ fontibus alii duo fluuii, Sem videlicet & Sosna, Semque recta in meridiem, & nonnihil tandem in Orientem cursum dirigens, Seuerensem Ducatum præterfluit, Oppidumque Potiuolo alluens in Ditsnam fluuium illabitur, iuxta Czernigovv oppidum. Desna autem infra Kiouiam in Boristenem exoneratur. Porro Sosna cursu in Orientem directo per Campestria Tartarorum in Tanaim fluuium defertur.

COLVGA oppidum, & castrum ligneum, ad Occam fluuium 36. miliaribus Polonicis à Moschouia abest, ibi quotannis præsidia contra incursiones Tartarorum statuere solet magnus Dux Moschouicæ.

VOROTINENSIS DVCATVS.

Ducatus Vorotinenfis, tribus à Colluga mil. cum ciuitate & castro eiusdem nominis ad Occam fluuium sito, distat.

Tanais fluvii fontes, (qui Europam ab Asia determinat,) quidam sub Ripheis montibus falsa opinione ducti ponebant. Hic autem in Rhezania Russiæ regione magno Moschouiz Duci subiecta, oritur: ex lacu quodam Ivvanovvo lezioro gentili lingua dicto, qui in latitudinem ad 500. Versit secundum distantias Moschouiticas quæ 100. miliaria Polonica efficiunt, extenditur. Ex hoc autem lactu alius fluvius magnus, minor tamen Tanai emergit, Schad dictus, qui in Occidentem cursu directo, Huppaq; fluviio hausto, Occam influit. Tanais autem quam Moschi Don appellant, ex eodem lacu ortus, recta in Orientem fluit, atque inter Cazan & Astrahan Tartarorum Regna, quæ Moschorum Dux Anno Domini 1554. suæ ditioni subegit, sex vel septem miliaribus à Volga fluviio, cursu nonnihil Septentrionem versus incuruato labitur, deinde in Meridiem cursu sinuoso reflectens, in paludes Meotidis exoneratur, ad cuius ostia Azoph ciuitas Turcis tributaria sita est. Azoph autem quinque dierum nauigatione ab Isthmo Tauricæ, quæ nunc Præcop vocatur, distat. In ea multarum ex diuersis partibus orbis gentium, celeberrimum est Emporium. In his autem partibus præcipue circa paludes Meotidis, non miliaria sed dierum itinera obseruantur.

Est etiam alter Tanais minor qui in Seueriensis Ducatu fontes suos habet, (vnde Dunez Seuerski vocatur) & supra Azoph, in Tanaim magnum exoneratur. Circa ostia autem huius minoris Tanais, quatuor diebus ab Azoph ciuitate, in montibus quos sanctos appellant, dicunt statuas imaginesq; quasdam antiquitatis signa, extare.

Columnas etiam Alexandri Magni Macedonum Regis, in his partibus quidam posuere. At nunc nullum vestigium earum apparere, illi qui ea loca sæpius peragrarunt pethibent, atque ideo nihil certi de ruinis & situ earum assequi datur.

Hæc igitur de Tanais fluviio breuiter dicta sufficiant. Nunc rursus ad describendas cæteras Moschorum Ducis prouincias, pergam, atq; à Moschouia meridie versus, dextrorsum procedendo, Seueriensis Ducatum attingam.

DE MAGNO SEVERIENSI DUCATU.

Seueriensis Ducatus est ingens, & rebus omnibus affluens, cuius latitudo à Boristene usque ad Mscenek castrum directum, supradictum extenditur, vastosq; & desertos passim campos possidet. Primo Duces Seuerienses suæ iuris erant, sed postea magnis Lituaniæ Ducibus permultos annos parebant. Tandem quoque (cum magnus Ducatus Iagielonē baptisato ad Polonos peruehit) Regibus Poloniæ tributa persoluebant. Deinde à Casimiro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, Iagielonis filio, ad Ioannem, magnum Moschouiz Ducem, defecerunt. Sedes autem huius Principatus in Novvograd sita erat. Sed tandem hi Principes (prout aliis multis Moschouiz Duci subiectis contingit) perfidia innocentem accusati, à Basilio patre moderni Principis Ioannis Basiliadis, Principatu exuti sunt. Hi autem Seuerienses principes, genus suum à Demetrio magno Duce Moschouiz, duxerunt.

Arces & Ciuitates in hoc Ducatu complures sunt, inter quas Novograd, Sieuerski dictus, Starodub, Potiuolu, Czernigovv, & Bransko, celebriores. Syluæ Hermelis, Aspreolis, melleq; plurimum redundant, agros quoque hæc Regio fertilissimos habet.

NOVGRAD Sievierski dictus, ciuitas & arx lignea, in qua olim sedes Ducis Seueriensis erat, distat à Potiuolu & Starodub ciuitatibus ab vna 18. ab altera 14. miliaribus: ad hanc ciuitatem, à Moschonia dextrorsum meridiem versus per Collugam, Vorotiniam, Serensko, & Bransko 150. miliarib. peruenitur.

CZERNIGOVV, arx & oppidum 30. miliar. à Kiouia distat.

POTIVOLVM, Arx & ciuitas lignea à Moschouia 140. miliar. Polon. à Kiouia vero 60. distat. Hæc ultra Syluam magnam, quæ 24. miliar. in latitudinem protenditur, sita est. Huius Ducatus titulo Mag. Dux Moscho. vtitur, & Seueriensis Imperatorem appellat.

DYCA-

Smolensko ciuitas ingens, & insignis, ad Boristensem fluvium sita, arcem ex roboribus ædificatam in vltiori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam ciuitatis extructa sunt. Hanc ex vna parte Boristenes fluvius alluit, ex altera vero fossis profundis, stipitibusq; acutis munitur, in medio autem arcis templum diuæ virginis, in scopulo conditum est. Hanc ciuitatem & arcem Basilius magnus Moschouiz Dux, sæpius & grauissime oppugnabat, nunquam tamen vi eam capere potuit, donec Michael Glinski ex Principum Russiæ nobili itemate & familia ortus, qui quondam summam rerum, apud Alexandrum Regem Poloniæ, in magno Ducatu tenebat, ad prædictum Basilium (seditione in Lituania excitata, regnante Sigismundo Rege Poloniæ) profugit, & arcem Smolenskoko denovo cum ingentibus Moschorum copiis, acerrime obsedit, quam tormentis bellicis obstinate, sed frustra oppugnabat, & cum eam vi capere non posset, præfectis militum largitionibus corruptis, per deditorem arce cum ciuitate potitus est, atq; ab hoc tempore in potestate Magni Ducis Moschouiz perseverat.

Ciuitas ipsa in vallo sita est, collibus vndiq; & syluis vastissimis, quibus pellum diuersarum multitudo prouenit, cingitur: distat autem Smolensko à Moschouia 80. miliaribus Polonicis.

DROHOBVS, à Moschouia 72. mil. à Smolensko 18. distat, ad Boristensem cum oppido eiusdem nominis sita est.

HVGRA, fluuius profundus & lutosus, non longe à Drohobus in sylua quadam oritur, & inter Collugam, & Vorotiniam Occam influit.

Hic autem fluuius Moschorum, & Lituavorum dominium, quondam diffinitabat.

WYEZMA, castrum & oppidum ligneum, ad fluvium eiusdem nominis extructum est, qui haud procul inde in Boristensem ingreditur. Distatq; à Moschouia 46. miliaria Wofaysko 26. à Drohobus 18. Sed quia hic frequenter Boristenis fluuii præclari, mentio interciderit, pauca de fontibus eius subiiciam.

BORISTENES, Fluvius iuxta pagum quendam, Dnepersko dictum fontes suos habet, vnde ab incolis Moschouitis, & cæteris Ruthenis Dnepr siue Dneper appellatur. Sic autem cursum suum Boristenes dirigit. Primum Wietnam Meridiem versus alluit, indeque cursu in Orientem verso, Drohobus, Smolensko, Orsa Dubrovna, & Mohilovv præterlabitur. Inde tandem in meridiem tendens, Kiouiam Russiæ olim metropolim, Circassos, & tandem per Campestria deserta fluens Oczakovv, castrum, & ciuitatem Tartarorum Præcopensium, 40. miliaribus à Circas, attingit, indeque in pontum Euxinum exoneratur, cuius tam vasta ostia sunt, ut procul spectatibus maris formam præferant. An autem Dnepr fluuius prædictus, à Latinis congruo nomine Boristenes appellatur, absurdum mihi videtur: nam hic à fontibus suis Dnepersko dictis, Dnepr vulgo à Moschis, Ruthenis, Lituanis, Polonis & cæteris omnibus Sauromatis vocatur. Vocabulum quoque Dnepr, à Borystene multum discrepat, sed mihi videretur Berezinam fluvium (qui Borisovv arcem & alias plures alluens in fluvium supra dictum Dnepr exoneratur,) Boristeni antiquitus appellatam esse. Nam id vocabuli sonus, & ipsa congruentia vocis indicet.

MOZAYSKO, Castrum & oppidum ligneum, à Moschouia 18. miliar. meridiem versus distat, à Wietma 28. ibi Princeps nonnunquam Oratores diuersorum Principum excipere solet, venationemq; ibidem quotannis exercet. Nam ibi supra modum Leporum præcipue alborum, magna copia est. Olgerdus ille, & Vitoldus magni Duces Lituaniæ, (quibus non extitit ex Lituaniæ Ducibus bellicosior alter,) fines Lituaniæ 6. miliaribus ultra Mozaysko posuerant.

BIELSKIA DYCATUS.

Bielskia Principatus Russiæ, quondam sui iuris Principem habebat: qui magnis Ducibus Lituaniæ Iagielonis filiis, (à quibus Basilius Princeps Bielskiz,

ad Basilium Ducem Moschouiz defecit, Ducatumque totum illi subdidit, tributarius erat. In hoc Principatu, Biela ciuitas cum castro ad fluuium Obscha in vastis Syluis sita est, itaque à Moschouia 60. miliar. Polonicis, à Smolensko vero 36. Hunc Ducatum Moschouiz Dux titulo suo adscribit, & se Ducem Bayelski appellat.

R S C H O V I A E D V C A T V S.

IN territorio Rschouienfi ciuitas & arx lignea eiusdem nominis Rshevva appellata, ad Volga ripam sita est. Distat autem à Moschouia Occidentem versus 23. mil. ultra hanc ciuitatem aliquot milia Occidentem versus procedendo, est Sylua Wolkovskileis dicta, in qua est palus Wronovv appellata, ex hac palude fluuius quidam emergit, qui 2. mil. Polonicis emensis, in lacum quendam Volgo dictum influit, vnde rursus aquarum multitudine adauctus egreditur, Volgaque à lacu ex quo oritur, vocatur. Hic fluuius multis fluminibus in se receptis totam Moschorum Principis ditionem, item Cazanensem & Astrachanensem Regnum, nonnullaq; Tartarorum deserta Campetria perfluit, & tandem 70. ostiis in mare Caspium (Ruthenis Chvvalinskoie mare dictum) exoneratur. Hunc fluuium Moschouiz Wolgam, à Volgo lacu, ex quo emergit, appellant. Tartaris vero Edel, Ptolomæo & Græcis Rha dicitur. Hic Ducatus Rschouiz, in quo prædictus fluuius, fontes suos habet, latissime extenditur, ab hocq; Dux Moschouiz titulum sibi usurpat, & Ducem Rschouiz se appellat.

W O L O C Z K, ciuitas & arx lignea, occidentem æquinoctialem versus 24. mil. à Moschouia distat, à Mozaysko 12. à Tvveria 20. Leporibus albis hæc provincia abundat, ibiq; magnus Dux sæpe venationem exercere solet.

W Y E L I K Y E L V K I, arx & ciuitas magna lignea à Moschouia 140. miliar. à Nouogrodia magna 60. à Polosczo 36. distat, cum Louat fluuius præterfluit, indeque Septentrionem versus fluens, in Ilmen lacum iuxta Nouogrodiam magnam ingreditur.

T O R O P Y E C Z, arx & ciuitas, à Wyelike Luki decem & octo miliaribus distat, ad confinia Lituaniæ Ducatum Smolensciensem attingens sita.

Hæc autem arx Toropyecz cum cæteris sibi adiacentibus, videlicet Drohobus, Biela, & Brensko, cum bona Seueriensis Ducatus parte, vno tempore per ditionem in magni Ducis Moschouie potestatem Ioannis Basilii deuenerunt, sub Alexandro Rege Poloniæ, magnosq; Duce Lituaniæ, prout latius in descriptione Regni Polonici dictum est.

D V C A T V S T V E R E N S I S.

TVerensis Ducatus, cuius titulum magnus Dux Moschouie sibi usurpat, amplissima olim ditio erat, vna ex magnis Russiæ Principatibus, ad Volgam fluuium sita, 36. mil. distat à Moschouia. In ea est ciuitas Occidentem æstiualem versus Tvver dicta, quam Volga fluuius interlabitur. In altera autem Volga ripa castrum ligneum sibi coniunctum habet, ex cuius opposito Tvvercza fluuius Volga influit. Hæc ciuitas monetam argenteam propriam habet, quæ valore Moschouitica æquatur.

T E R S A K oppidum 10. mil. Polonicis à Tvveria abest. Huius olim pars dimidia Novvogradienti, altera Tvverensi Ducatui subiacebat. Porro hic Ducatus Tvverensis à Ioanne Basilio, Moschouiz Principe, auctore modèrni Ducis occupatus est.

D V C A T V S P S C O V I E N S I S.

Pskovia Principatus, olim amplissima sui iuris ditio erat. Sed à Ioanne Basilio, Anno Domini 1509. occupatus est. In eo est ciuitas celebris totius regionis metropolis, Pskouia, gentilitèr Pskovv dicta, ad lacum Pskovva dictum sita, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac mediam ciuitatem interfluit, indeq; sex miliaribus emensis in lacum Czuczko, vel Czudzin dictum ingreditur. Sola autem Pskouia in toto Moschi imperio muro cincta est, quæ in quatuor partes diuiditur, & ea-

& earum singula suis mœnibus clauduntur. Distatq; hæc ciuitas Occidentem versus à Nouogrodia magna 36. mil. à Wyelike Luki, & à regia Liunionis metropoli 60. Facilis ex Pskouia in mare Balticum esset nauigatio, sed scopuli quidam non longe ab Ivvanovv Gorod, & Nerua castris, in finibus Liunionis impedimento sunt, vbi 2. mil. emensis Nerua fluuius pluribus fluuiis haustis in mare exoneratur. Hanc ciuitatem anno supra dicto Moschouiz Dux proditione sacerdotum occupauit, ciuibsq; in Moschouiam abductis, & in eorum locum Moschouitis substitutis libertatem Pskouienfium, quam strenue multis annis propugnabant, prorsus diminuit, eiusq; titulum sibi usurpat.

D V C A T V S N O V O G R O D I A E M A G N A E.

Nouogrodie magnæ Principatus amplissimus olim, ex totius Russiæ Ducatibus erat. Cuius imperium Rurik Varegus forte sibi oblatum, in primis administrabat, & tandem post eum successores eius latissime ad Græciam vsque imperium suum extendebant. Et tunc temporis amplissimam ditionem in quinque partes distributam habebat. Imperiumq; suum Orientem, Meridiem, & Septentrionem versus, magna ex parte extendens, Lituaniam, Philandiam, Svvetiam, & Nordwegiam ipsam attingebat.

Est autem in hoc principatu ciuitas ingens & ampla, Nouogrodia magna appellata, gentilitèr Nouogrod wielki dicitur. Eam Wolchow fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu duobus versis supra ciuitatem emergens in alium locum, (Nouogrodia magna interlapso,) Ladoga dictum, exoneratur: triginta sex Polonicis miliaribus emensis.

Porro Ilmen lacus supra Nouogrodiam duobus versis situs, in longitudinem decem & octo miliaribus Polonicis, in latitudinem vero duodecim patet, duosq; præter alios celebriores fluuios excipit, Lovvat, & Scholona dictos, vnum vero emittit Volcho dictum, qui Nouogrodiam interfluit. Distat autem Nouogrodia Occidentem æstiualem versus, à Moschouia centum viginti miliaribus, à Pskouia triginta sex, ab Ivvanovv Gorod, & Vielike Luki, quadraginta. In hac ciuitate erat olim quoddam idolum Perun appellatum, hoc in loco, quo nunc est monasterium, Perunski monaster ab idolo eodem dictum. Hoc idolum à Nouogrodensibus præcipue cultu latriæ adorabatur: habebat autem formam hominis, lapidem ignitum manu tenentis, similem fulmini. Nam Perun Ruthenis & Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quercubus, qui perpetuo die nocteq; arderet, construebatur. Quod si negligentia ministrorum, ad hoc officium obeundum designatorum, ignem extinguere contingeret, tunc capitis poena pledebatur.

Currente anno Domini 1470. cum Theophilus Archiepiscopus Nouogrodiz, sua autoritate totam ditionem Nouogrodensem gubernaret, Regi Poloniæ Casimiro tunc temporis magno Duci Lituaniæ persolvens, Iohannes Basilii Moschorum Dux Nouogrodensem principatum, graui acerrimoq; bello per septem perpetuos annos pressit, ipsamq; ciuitatem Nouogrodiam sæpius obstinate oppugnabat. Tandem anno Domini 1477. ad fluuium Scholona dictum Nouogrodenses bello superauit, eosq; ad deditiorem ciuitatis & totius regionis compulit, & locum tenentem suum illis constituit. Cum autem nondum absolutum se imperium in Nouogrodiam armata manu venit, sub prætextu religionis conseruandæ, quasi ciues quosdam à Ruthenico ritu, ad Romanam Ecclesiam deficere volentes, cohibere proposuisset, hacq; simulatione Nouogrodiam ingressus, incolas ad miseriam seruitutem redegit, ciues, mercatoresq; omnes, bonis omnibus, (parte vnicuique quarta relicta,) spoliavit, ipsamq; Archiepiscopum præbentibus omniq; auro & argento priuauit, & alium Episcopum, (parua duntaxat reddituum portione illi concessa,) in locum eius constituit.

R V S S A, oppidulum vetustissimum olim antiqua Russiæ dictum, à Nouogrodia 12. mil. distat, quod fluuius salus præterfluit, quem incolæ fossa ampla in mo-

Sal codum. dum lacus coercent, indeq; aquam per cannales vnusquisque ad suas ædes deducunt, & ex ea sal coquunt.

*Limes Li-
uonicus &
Moschou-
ici Imper.
Nerua flu-
uium navi-
gabilis.* IVANOW Gorod arx, quam Ioannes Basiliades Moschouiz Dux, à quo & nomen accepit, ad ripam Nerua fluiui ex lapidibus sectis extruxit, distat à Nouogardia magna 40. mil. à Pskouia totidem. Iuxta hanc arcem est ciuitas lignea Nerua à fluuiio appellata, vbi Nouogrodenfes, & Pskouienfes merces suas deponere solent. Est ibi quoque ex aduerso in altera ripa Liuoniensium castrum & ciuitas, quod etiam ab eodem fluuiio Nerua appellatur, atq; hæc duo castra Nerua fluiuius interfluens, Moschouiz olim imperium à Liuoniensi dislimitabat: Sed nunc Ioannes Basiliades modernus Princeps Moschouiz, Nerua arce Liuoniensium cum cæteris potius, vltius fines suos promouit. Nerva autē fluiuius ex lacu Czudzko dicto oritur, duobusq; in se receptis fluiuis, Pskowa, & Vielka Reka dictis, ex Meridie venientibus, Iwanow Gorod, & Nerua ciuitatem interfuit, indeq; in mare Liuonicum exoneratur. Hoc fluuius ex Moschouia merces in mare deportantur, præcipue ex Pskouie & Nouogrodie magnæ regionibus.

IA MMA Castrum, 12. mil. ab Iwanow Gorod, & Nerua situm est, ad Pluszæ fluiui ostia Septentrionem versus. Deinde spacio 4. mil. à Iamma, castrum & ciuitas Coporogia dicta, ad fluuium eiusdem nominis occurrit. Hinc Septentrionem versus, 25. mil. per Oreslek, & Corellam ciuitates, ad fluuium Polna peruenitur, qui imperium Moschorum à Philandia, Suetiz Regi subiecta dislimitat.

V O D Z K A R E G I O.

*Animalia
colorem mu-
tant.* Hæc regio à Nouogrodia magna, triginta miliaribus distans, inter Occidentem & Septentrionem sita est, cuius incolæ proprium idioma habent, aliquantulum à Ruthenico differens, in eam animalia cuiuscunque generis, si aliunde introducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare perhibentur.

C O R R E L L A P R O V I N C I A.

Hæc provincia suum proprium idioma habet, à Nouogrodia Septentrionem versus, sexaginta miliaribus Polonicis distat, cuius incolæ Moschorum Duci & Syvetensium Regi propter vtriusque vicinitatem tributa pendunt. Huius provinciae fines ad mare vsque glaciale protenduntur.

S O L O V V K I Insula Septentrionem versus, inter Dvvinam & Corellam provincias, octo mil. Polonicis à terra in mari sita est, Moschouiz Duci subiecta. Estq; ibi monasterium Ruthenicum insignis, in quod mulieribus ingressus graui sub poena prohibetur. Distat autem hæc Insula à Moschouia trecentis mil. à Bieleiezioro 200. mil. Polonicis. Sal ibi copiosius decoquitur. Solem illic in æstuali Solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere affirmant.

D V I N A P R O V I N C I A.

40 Hæc provincia in ipso Septentrione sita est, Nouogardensiumq; olim ditionis erat, & à fluuiio præterlabente Dvvinæ dicto nomen sortita est. Fluiuius autem ipse ab Iug, & Suchana fluiuiorum duorum confluxu Dvvinæ nomen accepit. Dvvinæ enim Ruthenis binos significat. Hic fluiuius postquam Iug, & Suchana confluerunt, Dvvinæ nomine assumpto, emensis centum miliaribus, Oceagum Septentrionalem, qui Syvetiam & Nordvvegiam alluit, sex ostiis ingreditur. Numerantur autem à Moschouia ciuitate, trecenta miliaria Polonica ad ostia eius. Hæc provincia, quamuis centum miliaribus pateat, præter Colmogoram, tamen Castrum, & Dvvinam ciuitatem, quæ in medio regionis sita est, castrumq; Pinega in ipsis Dvvinæ ostiis conditum, oppidis & castris prorsus vacua est. Pagistamen compluribus abundat, qui propter terræ sterilitatem, magno tractu longe lateq; ab inuicem distant. Incolæ vero ex piscibus ferisq; omnis generis victum, ex pellibus vero amictum acquirunt, panis enim vsus prorsus ignorat. In maritimis huius regionis locis, vrsi albi maiori ex parte in mari degentes reperiuntur, quorum pelles cum cæteris variis generis, animalium pellibus, incolæ magno Ducipre

ci pro tributo dant, atque ita in Moschouiam sæpius deferuntur. Regio ipsa tota salifera est, ex qua cæterarum regionum circumadiacentium incolæ, sal habere solent.

V S T I V G A R E G I O.

*Vstug de-
nominatio.* A Dvvinæ ex Septentrione in Meridiem procedendo Vstug ciuitas & arx, à qua & regio nomen accepit, occurrit, ad fluuium Suchana condita. Distatq; à Wolochda ciuitate centum mil. à Bieleiezioro centum quadraginta. Dicitur autem Vstug, ab Vstia, quod ostium Latinis sonat, & Iug fluuius ex Meridie in Septentrionem currente, ad cuius ostia primo sita erat, sed postea propter loci oportunitatem, ad dimidium miliare supra ostia eius, vbi in Suchanam ingreditur, translata est, & antiquo nomine Vstug hucusque appellatur. Hæc regio olim Nouogardensibus tributaria erat, in qua nullus propemodum panis vsus habetur. Quapropter incolæ ex piscibus & feris victum quaerunt. Idioma proprium, quamuis Ruthenico magis vtantur, habent. Sal ex Dvvinæ regione supradicta eis aduehitur. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue vulpinis nigris, quæ interdum zebellinis æquiparantur. Zebellinorum pelles illic nec multæ, nec admodum bonæ reperiuntur.

V O L O C H D A P R O V I N C I A.

*Wolochda
fluuium &
ciuitas.* Hæc provincia inter Orientem & Septentrionem sita est, habetq; ciuitatem eiusdem nominis & arcem, natura loci munitissimam, in qua magnus Dux Moschouiz thesauri sui partem tempore necessitatis condere solet. Abest autem à Iaroslav 50. miliar. Polonicis, à Bieleiezioro 40. eam fluiuius Wolochda in Septentrionem ex Occidente fluens, præterlabitur, à quo ciuitas ipsa & provincia denominata est. In hac regione viatores certam itineris rationem, propter crebras paludes & fluiuiorum anfractus obseruare non possunt, tota enim palustrosa & sylvestris est, & quo vltius progreditur, eo plures & inuicem paludes fluiuique occurrunt, quondam sub Nouogardie magnæ ditione erat.

30 Waga fluiuius, piscibus omnis generis abundans, inter Bieleiezioro & Wolochdam in paludibus, densissimisq; syluis oritur, ac in Dvvinam fluuium illabitur. Accolæ autem huius fluiui panis vsus penitus ignorant, ferisq; venatione partim victitant, pellibus vulpinis nigris & coloris cinericei abundant.

B I E L E I E Z I O R O D U C A T V S.

*Thesaurus
Moschou in
albo lacu
recondit.* Bieleiezioro, quasi dicas albus lacus, est regio ampla, vna ex Ducatibus Russiæ in Septentrione sita iuxta lacum ingentem, à quo nomen ipsa regio & arx, ciuitasq; traxit. Huius Ducatus titulo magnus Dux Moschouiz vtitur. Hic autem lacus 13. mil. Polonicis in longitudinem, totidemq; in latitudinem stagnat, & triginta sex fluiuios excipit, vnum vero duntaxat Sosna emittit, qui 15. mil. supra Iaroslav, & 4. mil. infra Mologam ciuitates emensis, fluuiio Wolgæ celebri commiscetur. In hoc lacu est arx natura loci munitissima, inexpugnabilisque, in qua Princeps Moschouiz thesaurum suum recondere solet, illicque tempore necessitatis hostibus vrgentibus, velut ad asylum quoddam confugit. Abest autem Bieleiezioro à Moschouia centum mil. à Nouogardia magna totidem. Regio pene tota palustrosa syluosaq; est, ideo viatoribus difficilem transitum præbet, & haud commode ad eam, nisi stratis pontibus, concretisq; glacie aquis peruenitur. Huius loci incolæ proprio idiomate vtuntur, sed nunc fere omnes Ruthenice loquuntur. A lacu Bieleiezioro ad sagittæ iactum est alius lacus sulphur copiose proferens, quod fluiuius quidam ex eo emergens, ceu spumas supranatantes secum defert. In hoc Ducatu, Sinaus Varegus sorte sibi à Ruthenis concesso, primus confederat, cuius etiam fratres, vnus in Pskouia Truuor nomine, alter in Nouogardia magna Ruriczki dictus, (de quibus supra,) imperabant.

Iaroslavv ciuitas & arx lignea ampla, ad Volgam fluvium sita, 46. miliar. à Moschouia distat. Regio ei adiacens fertilissima est, præsertim ea parte, qua ad Volgam vergit. Hæc olim secundo genitis magnorum Ducum Moschouiz attributa erat, quos Ioannes Basiliades Moschouiz monarcha, principatu expulsos in seruitutem redegit, ex quorum progenie adhuc supersunt, qui Knesi (id est, Duces) Iaroslavvsci dicuntur, sed parvam in regione reddituum partem retinent. Ipse enim Dux Moschouiz & titulum & Ducatum sibi vendicat.

Rostovv ci-
uitas.

Hic Ducatus inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Nouogardiam magnam olim habebatur, & secundo genitis magnorum Ducum Russiæ, attributus erat, quorum posteri per Ioannem Basilii, auum moderni Ducis Ioannis Basiliadis eo exuti sunt. In hoc Ducatu est ciuitas & arx lignea Rostovv dicta, regionis caput, in qua Archiepiscopus sedem suam habet, à Moschouia 34. mil. distat. Sita autem est ad lacum quendam, ex quo Cororea fluvius emergit, & Iaroslavia ciuitate præterlapsa in Volgam illabitur. Huius Ducatus titulo Moschouiz Dux vitur, nouissimumq; huius regionis hæredem, ex progenie Ducum Russiæ, anno Domini 1567. Ioannes Basiliades Moschouiz Dux tyrannice trucidavit, progeniemq; eius funditus deleuit.

Vglitz ciuitas cum castro, ad Volgam fluvium condita, distat à Moschouia 24. mil. à Iaroslavia triginta.

Nundina
celeberrima.

Chlopiograd ciuitas 2. mil. distat ab Vglitz, in ea celeberrimæ frequenter fiunt nundinæ, ad quas Suetenses, Liouonienses, Rutheni, Litvani, Tartari, & aliz quamplurimæ gentes confluunt, omnes vero tantum permutatione rerum vtuntur.

Pereaslavv, ciuitas & castrum, ad lacum quendam à Septentrione in Orientem reflectendo sita est, à Moschouia 24. à Rostovv 10. miliar. distat. Iuxta hanc est lacus quidam, ex quo sal copiose decoquitur.

Ducatus Susdali, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, Rostouiz, & Volodimiriz adiacet, inter præcipuos olim Russiæ Principatus numerabatur, ac reliquarum Russiæ partium metropolis erat. Hunc Ducatum secundo geniti Ducum Moschouiz iure hæreditario possidebant, quorum tandem posteri per Ioannem Basilii auum moderni Ducis Moschouiz, eo expulsi & spoliati sunt.

Castromovgorod ciuitas cum castro, in confluxu Costromæ & Volgæ fluviorum sita est, 20. miliar. à Iaroslavia Orientem æstiualem versus distat.

Galicz Prouincia cum ciuitate & castro eiusdem nominis ex Moschouia in Orientem, per Castromovgorod euntibus occurrit. In ea propter crebras paludes, fluvios & sylvas densissimas ratio vera itinerum obseruari non potest.

Hæc regio ab eiusdem nominis fluvio denominata est, in cuius littore hæc ciuitates sitæ sunt: Chilinova, Orlo, Cotelnitz, & Sloboda. Orlo 4. miliar. infra Chilinovam sita est. Deinde 6. miliar. Occidentem versus procedendo. Sloboda & Cotelnitz ciuitates, ad Rheczicza fluvium sitæ, qui ex Oriente fluens in Viatkam influit, occurrunt. Hæc regio in Orientem æstiualem porrecta, 150. miliar. à Moschouia distat. Tota fere palustris & sterilis est, melle, feris, piscibus, aspreolisq; abundans, in ea Ceremissæ populi passim vagantes latrocinantur. Hæc olim sub Tartarorum imperio erat, sed monarcha Moschouiz Basilii, Tartaris expulsis eam sibi subiugavit, tituloq; eius (Ducem se Viathkiz appellans) vitur. Attamen Tartari

Tartari vltra, citraque, Viathkam fluvium, adhuc in campestribus habitant, maxime vero in ostiis Viathke, vbi in Camam fluvium ingentem exoneratur.

Permia magna & ampla regio, à Moschouia 250. mil. distat. In ea est ciuitas eiusdem nominis ad Vischoram fluvium sita, qui 10. mil. inde emensis in Camam fluvium exoneratur. Incolæ huius regionis pane rarissime vtuntur, & ceruina plerunque carne, aliarumq; ferarum victitant. Idioma proprium, literas quoque à Ruthenicis differentes habent, quas Stephanus Episcopus, (qui eos ad fidem Christi rebelles conuertit) adinuenit, qui postea apud Ruthenos catalogo Sanctorum adscriptus est. Quendam vero Episcopum, Stephani huius antecessorem, Permiani, cum eos ad fidem Christi conuere nitebatur, excoiauerunt. Superfuit adhuc plurimi ex iis idolatræ, passim in syluis degentes. Hyeme per niues trahis itinera faciunt, quas vel canes vel cerui albi (quos in hunc usum pro iumentis habent) trahere solent. Pedites autem in Nartis (quemadmodum in plurimis Russiæ locis mos est) celeriter per niuem iter faciunt. Hæ autem nartæ sunt lignæ quædam, & oblongæ solæ duorum triumve cubituum longitudine, quibus in pedes inductis baculo oblongo cum cuspidе suffulti, celerrime feruntur, adeo vt nullo modo equi, quamuis agilissimi cursu insequi possint, nam equo currenti asperitas niuis, montes, cæteraq; viæ obstacula impedimento sunt, in nartarum autem instrumentis currentes, colles, truncos foueasque, facillime transiliunt, hocq; modo feras omnis generis apprehendere & capere telis transfigendo solent. Huic regioni Tumen regnum, cuius Princeps Tartarus, conterminum est.

Hæc prouincia ad Camam fluvium inter Permiam & Viatkam regiones sita est, quæ castris & ciuitatibus vacua prorsus est. In ea laicz fluvius ingens oritur, qui Tartarorum campestribus præterlapsis, in Caspium mare influit. Incolæ eius proprio idiomate vtuntur, panis usum nesciunt, sed ferina carne victitant. Mercimonia ex aspreolorum pellibus (qui apud eos præstantissimi reperiuntur) exercent, pro tributoq; easdem magno Moschouiz Duci pendunt.

Regio ipsa tota fere palustris & siluestris est, & propter Tartarorum vicinitatem magna ex parte deserta dicitur.

Ivgra siue Iuhra regio, cuius incolæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad Oceanum Septentrionalem sita est, ex ea Hungaros sterilitate regionis causata olim prodisse, & Pannoniam occupasse ferunt, aiuntque eos patriis locis egressos, primo ad paludes Meotidis confedisse. Deinde ad Danubium fluvium Pannoniam versus concessisse, à suisq; denominatione Pannoniam Iuhariam, deinde Vngariam nominasse, & Duce Attila multas prouincias Asiæ & Europæ debellasse. Hinc ergo Moschouitæ plurimum gloriantur, dicentes subditos suos quondam Germaniæ, Italiæ, Græciæq; fines vastasse, totoq; mundo terribiles esse. Indigenæ huius regionis vectigal magno Moschorum Principi soluunt, eodemque idiomate cum Vngaris vtuntur.

Petzora magni Ducis Moschorum ditio, longo tractu in Septentrionalem & Orientalem plagam fines suos iuxta mare glaciale extendit. Denominata est à fluvio eiusdem nominis Petzora dicto, qui à meridie fluens in Oceanum glaciale iuxta oppidum & castrum Pusteoziro dictum, sex amplis ostiis exoneratur. Circa hunc fluvium sunt montes, rupesq; in altum prominentes, Ziemnoipoias Rutenis, id est, cingulus terræ dicti, quorum vertices ob continuos vëtorum flatus audiabq; gramine sunt, niuibz frequenter rigentes. Crescunt autem illic arbo-

Arbores
Cedri.

tes Cedri, circa quas nigerrimi zebelli reperiuntur, aues etiam rapaces varii generis in his montibus nidificant, præcipue vero Falcones albi ad venandas aues promptissimi, qui inde in Moschouiam afferuntur, eisq; magnus Dux in venatione vti solet. Atque in Principis Moschouiae imperio hii montes, quos veteres Riphæos siue Hyperboreos (variis in locis situm eorum ponentes) vocabant, existunt. Hii autem montes perpetuis niuib; gelu concretis albeant, difficilemque transitum iter carpentibus præbent. Tantæ enim altitudinis dicuntur, vt quidam à Moschorum Principe ad id destinati, decem septem dies in ascendendo quodam monte transigerint, attamen nequaquam verticem montis attingere potuerunt.

Iterum Perzoram.

Incola Perzora.

Gens septem montium comitatus.

Mors belua.

Dentes mors belua.

Papinogom.

Obbi flum.

Populici geni.

Qui autem ex Moschouia ad Perzoram proficisci volunt, per Vstugam & Dvvinam provincias transeunt, recta in Permiam regionem, quæ à Moschouia ducentis quinquaginta miliaribus distat, perueniunt, indeq; vltimo magis itinere Perzoram attingunt. Incolæ huius regionis simplicissimi sunt, idioma proprium habent, panis apud eos nullus usus habetur. Anno Domini supra millesimum quingentesimum decimo octauo, Rutenico ritu sacro baptismi fonte abluti sunt. Pelle ferarum varias magno Moschorum Duci pro tributo pendunt. In ostiis Perzore flumini est castrum & oppidum Pusieczioro dictum, vltra quod in littore Oceani Septentrionalis varix gentes sunt, quæ communiter Rutenis Samogedz (id est, seiplos comedentes) appellantur. Hæ gentes in Moschouiam non veniunt, aliorum enim hominum cœtum, vitæq; societatem maxime refugiunt. Auitum diuersarumq; ferarum copia supra modum abundat, vtpote zebellis, castoribus, hermelis, aspreolis, vrsibus albis, lupis, leporibus, & id genus aliis animalibus. Præterea in Oceano eis adiacenti pisces diuersi generis & equi marini crescunt, in eodem Oceano varia magnaq; animalia dicuntur esse, inter alia autem belua quædam magnitudine bouis, quam Moschouitæ Mors appellant. Hæc belua in mari, aliquando vero in terra degit, boatus terrificos edit. Breues instar castoris pedes habet, pectore prominenti latoq; dentibus superioribus in longum prominentibus. Dumq; Oceano relicto in terram prædè capiendæ gratia exire cupit, tum dentibus (quos longos habet) per promontoria mari impendentia affixa vertices montium ascendit. Tandem posterioribus pedibus, dentibus ad motis summa cum celeritate in terram delabitur, omniaq; obuia aliquando per decem vel amplius miliaria, deuorans, mactansq; grassatur, & tandem in Oceanum reuertitur, multoties autem ab incolis superiora montium occupantibus, telis & lapidibus priusquam montes ascendat prohibetur, hocq; modo frequenter opprimitur. Ex harum autem beluarum dentibus, Moschouitæ, Turcæ, Tartarique, manubria pugionum, cultellorumque, præstantiores etiam framearum subtiliter faciunt, solum autem propter dentes capiuntur, magno enim pretio apud Turcas & Tartaros veneunt. Ad eundem Perzoram fluium est castrum & oppidum Papinogorod dictum, huius accolæ Papini dicuntur, diuersumq; à Ruthenico idioma habent, & Duci Moschorum tributa soluunt.

O B D O R I A R E G I O.

Obdoria à fluuio præterlabente Obbi dicto denominationem accepit, qui ex lacu quodam amplissimo Kitaisko nominato emergit, ab Orienteq; in Septentrionem fluens, sex ostiis in Oceanum Septentrionalem exoneratur, ad oppidum autem Obbi dictum est tam vastæ amplitudinis vt sedecim miliarium Polonicorum, octuaginta autem vverst Moschouiticarum in latitudinem pateat, vixq; duobus diebus nauigio quamuis ventis vela impellentibus tranatur, sicq; abundat piscibus, vt nauigantium remigiis premantur. Huic quoq; fluuio Vogulici & Hugritzchi populi accolunt, multa ibi variisq; generis animalia capiuntur, quibus regionis incolæ, (Panis enim vsum nesciunt) victitant, pellibusq; Moschorum Principi tributa persolunt.

D E I D O L O A U R E A E A N V S.

In hac Obdoriz regione ad ostia Obbi fluminis, est quoddam antiquissimum idolum de lapide excisum, quod Moschouitis Zolota baba, id est, aurea anus dicitur.

D E S C R I P T I O.

tur. Est autem similitudo mulieris vetulæ infantem in gremio tenentis, & alterum iuxta se infantem habentis, quem nepotem illius esse incolæ dicunt. Hoc idolum ab Obdorians, Iuhriseis, & Vohuliseis, aliisq; conterminis gentibus cultu latræ veneratur, præstantissimasq; & maximi pretii pelles zebellinas idolo offerunt, vna cum reliquarum ferarum pretiosis pellibus, ceruos quoque selectiores ad sacrificium peragendum mactant, quorum sanguine os, oculos, & reliqua simulachri membra perungunt. Intestina autem cruda sacrificii deuorant, & inter sacrificandum sacerdos idolum cõsultat, quid ipsis faciendum, quoque migrandum sit. Ipsum autem (dictu mirum) certa consulentibus responsa dare, certosq; rerum euentus prædicere solet. Dicuntur etiam in montibus vicinis huic idolo sonitus boatusq; quidam audiri, qui perpetuo sonitum in modum clangoris tubarum edunt. Hoc autem nihil aliud esse dicerem, nisi instrumenta quædam illic antiquitus posita, vel canales subterraneos, sic natura ipsa effectos, qui ventorum perpetuo flatu sonum, boatumq; & clangorem continuo efficiunt.

Ab Obbi fluuio à parte sinistra ascendendo, Calami populi dicti in campistris degentes occurrunt, Moschorum Ducis tributarii.

Infra Obbi fluminis ostia & auream anum sunt complures ingentes flumini, Irtsch, Bereswa, Sosa, Tachnim, Danadim, & cæteri multi ex montibus cingulus terræ dictis emergentes. Horum fluminum accolæ ad auream anum vsque, & Oceanum Septentrionalem habitantes, magno Moschorum Duci tributa persolvere dicuntur.

C O N D O R A R E G I O.

Hæc regio ad Oceanum Septentrionalem sita, Obdoræ regioni vicina est, tota fere syluis fluminibusque obsita, eius indigenæ proprio idiomate vtuntur, & aureæ anus idolum cum Obdorians colunt, ferarum carnibus, quibus omnis generis copiose affluunt, pro cibo vtuntur, pelles vero varias Moschorum Principi pro tributo pendunt. Regio ciuitatibus, castris, pagisq; prorsus vacua est. Huius titulo Moschorum Dux, (Ducem se appellans Condoriz) vtitur.

L U C O M O R I A R E G I O.

Lucumoria regio longo tractu iuxta mare Septentrionale extenditur, ab incolisq; sine vllis ædibus in syluis & campis habitantur. Huic regioni cõfines sunt Grustintzi, & Serponowtzi populi à castro Grustina ad lacum Kitaisko sito dicti, vbi Obbi fluuius supradictus fontes suos habet. Ab hoc lacu homines nigri, communis sermonis expertes, ad Grustinam arcem venire solent, secum adferentes varias merces, præcipue autem vniones, gemmas, lapidesq; pretiosos, quas Grustintzi & Serponowtzi, rerum transmutatione facta ab eis mercantur. Hæ autem gentes Lucumoriz, item Grustintzi, & Serponowtzi, & quæcunq; infra Obbi fluuium & calum Kitaisko dictu, iuxtaq; flumina Sosa, Bereswa, Danadim, & Tachmin habitantes, ad Oceanum glaciale vscq; magno Moschorum Duci, vectigales dicuntur. Porro de quibusdam populis in Lucumoria habitantibus, portentosum & dictu incredibile quiddam refertur, quasi illi quorannis 27. mensis Nouemb. die, velut hirundines & ranæ, præ intenso frigore brumali moriantur. Postea redeunte vere 24. April. die, eos denuo reuiuiscere aiunt. Hi autem hoc modo cõmercia cum Grustintziis & Serponowtziis populis sibi vicinis habere dicuntur, cum futuram mortem sibi imminere sentiunt, tunc merces suas certis in locis depouunt, quas Grustintzi & Serponowtzi suis mercibus interim æquivalentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiscetes, illas merces, si æqua commutatione sibi placuerint, pro suis accipiunt: sin minus iustè fuerint, à Grustintziis & Serponowtziis suas repetit, vnde lites & bella hac de causa inter eos sæpissime oriri dicuntur. Ex Lucumoria montibus Cossin fluuius dictus, ingens oritur, qui Lucumoria præterlapsa, in magnum fluuium Tachmin dictum exoneratur. In Tachmin autem fluuio pisces quidam nasci dicuntur, qui capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibusq; hominem referunt, sed absque vllæ vocis expressione. Aiunt

Gens mirabilis.

quoque ultra hunc fluuium prodigiosæ formæ homines habitare, quorum alii ferarum more pilis rigent, alii caninis cum capitibus in speluncis subterraneis victitant.

L O P P I A R E G I O .

Videtur, quod
Lappi, quod
habitant
in
Lappia.

A Lucumoria ulterius ad Oceanum glaciæ procedendo Loppi populi, barbarie & feritate rigentes in campestribus & sylvis degentes occurrunt. Hi nusquam certas sedes habent, sed vno in loco feris piscibusque, quibus victitant (panis enim vsum nesciunt) depastis alio commigrant. Tuguriola sua, in quibus habitant, corticibus arborum cespitibusque tegunt, vestibus ex diuersis ferarum pellibus zebellinis, hermelinis, ceruinis, & id genus aliis infamul confutis vtuntur, eorumque huiusmodi vestitus interdum in Moschouiam à mercatoribus deferretur, pileis etiam & catigis ex ceruinis pellibus confectis vtuntur. Tributi autem loco pelles & pisces, quorum copia affluunt, magno Moschorum Duci pendunt. Idioma seu nomen proprium habent, quod ab aliis non intelligitur, ideo apud exteros propemodum muti esse videntur. Sagittarii autem omnes sunt peritissimi, adeo vti quas in venatione præstantiores feras nanciscantur, eas (vt pelles eorum integræ & intactæ sint) missa sagitta in nasum oculosve interficiunt. Hi etiam feras in harts hyeme per nives insequuntur, infecutasque sagittis conficiunt, mercatores ad se ex variis regionibus quæstus gratia venientes, libenter excipiunt, quos in tuguriolis suis cum vxoribus relinquunt, ipsi vero interim venatum abeunt, reuersi, si vxores hospitum concubitu consuetudineque lætiores & hilariores inuenerint, munere aliquo hospitem donant, sin minus, turpiter conuiuiis lacesitum expellunt.

Lappi sagittarii
quod
sunt.Hospitum
acceptio.

Monetæ pecuniariæ nullus apud eos vsus, sed cum mercatoribus aduentitiis rerum permutacione vtuntur, & pro panino crasso vilosque, item pro securibus, acubus, cochlearibus, cultris, poculis, speculis, & id genus aliis rebus, pelles ferarum varii generis mercatoribus dant. Regio quam inhabitant, frigidissima est, solem ibi æstiuæ solstitii tempore, quadraginta diebus perpetuo splendere (tribus noctis horis exceptis) perhibent, quibus sol velut quadam caligine obducitur, vt radii illius non appareant, Nihilominus tamen laborantes ab opere suo excluduntur. In his quoque partibus montes in altum eminentissimi dicuntur esse, qui ad Æthnæ (montis in Sicilia) similitudinem, flammæ semper eructant, in quibus Salamandræ animalia quædam, lacertarum similitudine, quæ in igne non secus ac pisces in aquis viuunt, crescere perhibentur.

Montes
igni.

Salamandra.

Engronelandia
regio.

Ultra Oceanum etiam glaciæ regionem quandam Engroneland dictam, quasi incognitam aiunt esse. Hæc tamen ob altos montes, qui perpetuis semper nivibus rigent, tum etiam ob perpetuam glaciem mari innatantem (quæ periculofam nauigationem facit) à commercio, conuersationeque cæterarum gentium aliena se iuncta est, ideo incognita dicitur.

Moschouitæ se plurimum iactant, quod Princeps eorum ex hac quoque remotissima, & fere vltima orbis regione tributa exigat. Hoc quamuis verisimile non sit, tolerat tamen aliquo modo potest, cum alios vicinos Principes, qui ab ipsis tributa exigent, non habeant.

Atque hic finis regionum Septentrionalium, glaciæque mari adiacentium (quæ Moschorum principis sunt tributariæ) esto. Nunc ad cæteras regiones describendas, Meridiem Orientemque versus sitas, Moschouitis confines reuertar.

C E R E M I S S I P O P U L I .

Ceremissi
sagittarii
quod
sunt.

Ceremissi, Mordouotes, & Vachines, inter Viatkam & Volochdam prouincias, quarum supra mentionem fecimus, longe lateque in vastis syluis, sine villis ædibus habitant. Proprium idioma habent, Mahometisque sectam amplectuntur, quidam etiam gentiliter, (nullam Dei notitiam habentes) viuunt. Omnes autem furtis & latrocinii intenti, & earminibus magicis exorcismisque maxime dediti sunt. Aduersus sagittarum telorumque iactus intrepidi. Ferina carne & melle (cuius alueariis abundant) magna ex parte victitant. Pane enim raro vtuntur. Omnes tam viri quam feminae cursu velocissimi sunt, sagittarii que peritissimi, arcum nunquam

quam de manibus deponunt, quo adeo oblectantur, vt etiam filiis cibum obstinatissime prohibeant, nisi prius signum præsignatum ex arcu sagitta ferirent. Artificium laborque eorum feras venari, & sagittis figere, quorum carne vescuntur, pellibusque vestiuntur, ac easdem pro tributo magno Duci Moschorum pendunt. Inter venandum autem, nartarum instrumento pedibus induto, (cuius in Permiæ descriptione supra memorauimus,) vtuntur in quo agilissime velocissimeque feras insequendo feruntur. Quia vero harum nartarum instrumento velocissimi cursus, omnes fere septentrionales gentes, & ipsi Moschouitæ, Rutheni que communiter vtuntur, imaginem vsus earum subiiciemus. Sunt autem longæ quædam lignæ solæ longitudinem trium cubituum adæquantes, in anteriori parte in modum traharum erectæ, quidam vero hoc instrumentum ad suæ proportionis staturam in longitudinem conficiunt, quo in vtrumque pedem induto velocissime feruntur.

Nartarum
quod
sunt.

M O R D W A P O P U L I .

A Nouogrodia inferiore, quam superius descripsimus, Orientem & Meridiem versus, vastæ ingentesque occurrunt sylvæ, quas Mordwa populi sic dicti, magno iuxta Volgam fluuium insignem tractu inhabitant. Idioma proprium habent, in pagis passim degunt, agriculturamque exercet. Melle, diuersisque animalium pellibus pretiosis abundant. Homines sunt duri & bellicosi, Tartarosque latrocitantes, (quos in vicino habent,) à finibus suis fortiter propulsant, omnes fere pedites incedunt, arcubus oblongis vtuntur, sagittarumque peritia pollent, feras præstantiores, vt pelles eorum integris & intactis potirentur, in nasum sagitta missa interficiunt. Eorum quidam Machometi sectam amplectuntur, quidam vero in idololatria perseuerant. Vestigal annuum magno Moschorum Principi pellibus diuersarum ferarum soluunt. Mulieres eorum decoris causa vngues nigro colore artificialiter inficiunt, apertoque capite & crinibus passis semper incedunt. His aliz gentes Ceremissi intermixtæ sunt, qui ad differentiam Ceremissorum Septentrionalium, de quibus supra superiores Ceremissi, siue montani, à collibus quos inhabitant, appellantur. Hic de vicinis conterminisque Moschouitico imperio, Tartaris Cazanenibus, cæterisque campestribus in ordas distributis nobis dicendum esset: sed ne ordo rei interrumpatur, de moribus, religione, & vitæ consuetudine Moschouitarum pauca subiicienda nobis, non abs re videntur. His autem absolutis, Tartarorum fines gentisque mores breuiter attingemus.

Mordwa
gens
pelle
cosæ.D E R E L I G I O N E M O S C H O V I T A R U M , O M N I U M .
que Ruthenorum. CAP. II.

RUTHENI omnes postquam semel fidem Christianam Græcorum ritu, anno restitutæ per Christum salutis 942. suscepunt, sub Olha Ducissa & Volodimiro filio eius Monarcha Russiæ, in ea ad hunc usque diem vnanimiter fortiterque perseuerant. Quamuis quidam procures Russiæ Polono Regi subiectæ, doctrinam Lutheranam & Zuinglianam sequantur, sed vulgus omne, maiorque pars magnatum & nobilium, fidem antiquitus Græcorum ritu susceptam, firmiter retinent. Sic quoque omnes regiones Russiæ, quæ alba dicitur, Moschorum Principi subiectæ, Christianæ fidei, quam à Græcis susceperunt, vestigiis firmiter vnanimiterque insistant. Vnus autem totius Russiæ metropolitanus olim erat tam Moschorum, Lituorumque Ducibus, Regibusque Polonorum tributarius, qui sedem suam primo in Kiouia Russiæ Lituorumque Metropolitanus Moschouitæ septimo vno quoque anno Russiam Lituaniæ subiacentem, causa exigendarum pecuniarum inuiseret, ablataque magna pecuniarum summa discederet. Vitoldus magnus Lituaniæ Dux, re considerata, prouinciis suis, ne thesauris exhaurirentur, consulere volens, Episcopis, Abbatibusque Russiæ conuocatis, iudicio eorum Metropolitam in sua Russia elegit, qui sedem suam Vilnæ (quæ est Lituaniæ metropolis) habet, in basi-

Rutheni
Christiani.Metropoli
Russiæ.Metropoli
Russiæ
Lituaniæ
elegitur.

lica D. virginis, quæ Ruthenis Preczista, id est, castissima dicitur. Hic autem metropolitano raro Vilnæ cōmoratur. Est vero Episcopus Vilnensis præcipuus, secundum ordinem Ecclesiæ Romanæ, ipsa enim Vilna Romanum ritum sequitur: sed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresq; Ecclesiæ in ea Ruthenicæ, quam Romanæ conspiciuntur. Porro omnes Metropolitæ Ruthenorum à patriarcha Constantinopolitano auctoritatem suam habent, & primo omnium Episcoporum, Abbatum, & totius ordinis spiritualis iudicio, & consensu Metropolita eligebatur, sed nunc hanc auctoritatem magnus Dux Moschouitarum sibi affecit, suorum iudicio Metropolitam in Moschouia constituit.

S. Andreæ
in Russiâ
esse dicitur.

A sancto Andrea Apostolo Rutheni se fidem Christianam suscepisse iactant, adhuc antè Olham & Volodimirum, quem ex Græcia per pontum Euxinum ad ostia Boristhenis fluvii, gentiliter Dnepr dicti, appulisse annales eorum testantur, & inde ad Kiouiam, tunc temporis metropolim Russiæ, aduerso fluuio peruenisse, atq; ibi omnem terram Russiæ benedixisse & baptizasse, signumq; crucis eum illic constituisse. Ex Kiouia tandem aiunt, eum ad fontes Boristhenis Dneprisko dictos, peruenisse. Inde in Nouogrodiam magnam, deinde per mare Germanicum Romam usque nauigasse. Postremo in Peloponneso Græciæ, sub Ago huius nominis Rege, propter Christum crucifixum fuisse. Archiepiscopi in toto imperio Moschorum duo sunt, vnus in Nouogardia magna, qui habet prærogatiuam, insulam albam bicornem nostrorum Episcoporum more gestandi. Secundus in Rostouia. Episcopi sunt multi, videlicet Permiæ, Susdaliz, Tverensis, Columniæ, Cernigouiz, Rhesanensis, Smolensensis, Pleskouiensis, &c. Vestes eorum sunt sicut aliorum Monachorum nigræ, nisi quod aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad similitudinem riuuli fluentis inflexas, quod significat ex cordibus eorum riuulos doctrinæ, fidei, & bonorum exemplorum scaturire. Metropolitæ autem, Archiepiscopi, & Episcopi, Abbates, Monachi, carnibus perpetuo abstinent. Prouentus necessarios ex prædiis, & aliis extraordinariis accidentibus, & beneficiis habent. Arces vero vel ciuitates, & omnes administrationes seculares, eis ademptæ sunt. Sed metropolitæ Russiæ Polono Regi subiectæ, & alii Episcopi villas ciuitatesq; possident.

Monachi.

Abbates qui Igonomei, priores qui Archimendritæ dicuntur, & omnes Monachi durissimas, molestissimasq; leges, & regulas præscriptas habent, nullo solatii genere recreari eis conceditur. Omnes non solum Principis, sed cæterorum nobilium mandatis parent: plures eorum ex monasteriis in heremum se conferunt, ibiq; in arctis tuguriolis, aut soli, aut cum sociis manent, victum de radicibus arborum, & variis terræ herbis acquirunt.

Sacerdotum
suum regula.

In sacerdotii gradus hi tantum promouentur, qui diu apud Ecclesias seruiunt. In Diaconum autem nemo consecratur, nisi vxorem habuerit, vnde interdum & matrimonio copulantur, & in diaconatum consecrantur. Præterea qui virgini stuprum aliquando obtulerit, aut vxorem suam primo concubitu viciatam animaduenerit, in diaconatum non ordinatur. Mortua vxore sacerdos à sacris prorsus suspēditur, nisi monasterium ingressus iuxta regulam viuat, officiis etiam diuinis peragendis, si caste viduus vixerit, velut minister cum cæteris Ecclesiæ ministris choro interesse potest. Si autem viduus sacerdos aliam vxorem (quod eis liberum est) duxerit, is minere sacerdotali priuatur; nihilq; commune cum clero habet. Nullus sacerdotum monachorumve horas canonicas dicit, nisi habeat imaginem alicuius Dni præsentem, quam etiam nemo nisi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce se signantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelii maxima veneratione prosequuntur, neque eos manibus tangunt, nisi prius caput multoties inclinando, cruce se munierint. Omnes sacerdotes ex contributione quadam certa sustentantur. Assignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, vnde victum suis vel famulorum manibus, more agriculturalum acquirunt.

Sacerdotes Romanos confundunt, qui celibem vitam ducere sese iuramento ob-

to obstringunt, cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat in quarto canone: qui spernit sacerdotem secundum legem vxorem habentem, discens quod non liceat de manibus eius sacramentum sumere, anathema sit. Id eadem Synodus dicit, Omnis sacerdos & diaconus propriam vxorem dimittens, sacerdotio priuetur.

Habitu haud dissimili à secularibus vestiuntur, solummodo pileolum nigrum rotundum, quo rasuram tegunt, gestant. Comam ad brachia protensam nutriunt, omnes baculos Posoch dictos, quibus inniuntur, cum manubris incuruatis gestant.

Rutheni secundum Calendarium suum plurima festa diuorum, non his diebus, quibus Romani celebrant. Trinitatis festum celebrant feria secunda Pentecostes, in octaua autem Pentecostes festum omnium sanctorum obeunt. Festum vero corporis Christi more Romanæ Ecclesiæ non venerantur. Viri præstantiores peractis sacris, ebrietate, & commestationibus festos dies consumunt. Ciues artificesq; diuinis peragendis interesse solent, quibus peractis laboribus domesticis, cæterisq; negotiis incumbunt, dicentes feriari & à labore abstinere, dominorum esse.

Nicolaum sanctum inter cæteros diuos præcipue venerantur, eumq; diuino fere cultu prosequuntur, templaq; præcipua nomini eius dicata erigunt, de cuius plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo sanctorum Romanos quosdam Pontifices, quos inter sanctos venerantur. Cæteros vero, qui post eorum schisma fuerunt (quando à Romanis disuncti sunt) execrantur, & pro hæreticis grauissimis eos habent, eosque schismaticos appellant.

In septimo enim generali concilio, quod sub Adriano Papa celebratum est, conclusum esse dicunt, ut ea, quæ in præcedentibus Synodis constituta conclusaque fuerint, in posterum quoq; solida, rara, acceptaq; & perpetua teneantur, nec posthac cuiquam sub graui anathematis poena aliud concilium celebrare, aut accedere licere. In his autem septem conciliis hos Pontifices Romanos fuisse constat, quos Rutheni inter sanctos venerantur, dignosq; cathedra S. Petri dicunt, id eo quod secum sentirent in prima Synodo, Papam Syluestrum, in secunda Damasum, in tertia Celestinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in sexta Orphanium, in septima Adrianum, omniaq; Concilia & Synodos, post has septem prædictas Synodos celebrata, maledicta, peruersa, & hæresi turpiter deprauata esse, dicunt. Erat quidam Metropolitanus Russiæ Isidorus nomine, qui sedem suam in Kiouia retinebat, is ad cōcilium Florentinum, quod celebratum est sub Eugenio Papa, venerat, ubi Ecclesiæ Ruthenicæ abiectis Græcorum ritibus, cum Romana Ecclesia vnuerat; tādē in Russiam reuersus, cum propositum suum & rem iam conclusam Ruthenis proponeret, illosq; ex verbo Dei ad vnitatem & concordiam fidei instrueret: captus, omnibusq; bonis spoliatus in carceres coniectus est.

Doctores, quorum dogmata Rutheni sequuntur, sunt hi, Basilus Magnus, Gregorius Nazianzenus, & Iohannes Chrysostomus, quem illi Zloto vsti, id est, aureum os habentem, appellant. Gregorii etiam Pontificis Romani libros de moralibus scriptos habent.

Sacrum, siue Missa Sclauonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquando cantionibus Græcis, Epistola & Euangelium, quo magis à populo percipiuntur, extra chorum in medio Ecclesiæ astanti populo, clara voce recitantur. Concionatoribus carent, satis enim esse putant sacris interfuisse, ac Euangelii Epistolarumq; verba, quæ vernacula lingua recitat sacrificulus, audiuisse. Concionatoriq; in suis Ecclesiis obstinatissime prohibent, dicunt enim, se hoc modo varas hæreses & diuersas de fide opiniones effugere, quæ ex concionibus & subtilibus argumentis sophisticisq; quæstionibus oriuntur.

Panem ad sacrificandum hoc modo sacrificant, vnus eorum præparatum panem ad sacrificandum in patena super capite, per minorem portam de sacrario egressus portat, alter vero coopertum calicem vino repletum, cæteris diaconis vel

sacerdotibus imagines sanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaelis archangeli, magna populi circumstantis acclamatione & veneratione præferunt, quidam ex circumstantibus acclamant vulgari oratione, Domine miserere, alii fronte terram gentili more percutiunt, quidam se signo crucis frequentius caput inclinando muniunt, varia denique veneratione ac cultu circumlata signa venerantur. Postea finito circuitu per mediam chori portam sacerdotes in sacrarium ingrediuntur, sacrumque peragunt. Quoties se signo crucis muniunt, id manu dextra sic faciunt, ut frontem primum, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctis in formam crucis tangant. Quod si quis aliter se signo crucis munierit, hunc velut hæreticum obuiant.

Gloriantur Rutheni, se solos cum Græcis veros Christianos esse, Romanos vero & alios Christianos damnant & execrantur, tanquam primitivæ Ecclesiæ desertores, & septem sanctorum Synodorum prævaricatores.

Baptismi sacramento Rutheni hoc modo videntur: nato infante, sacerdos statim accersitur, qui ante fores puerperæ habitationis certas orationes dicere solet, infantiq; nomine imposito domum reuertitur. Postea puer in templum deferitur, hocq; modo baptisatur: in aquam immersus, chrismate quod in hebdomada, feria sexta pascham præcedente, consecratum est, vngitur, deinde myrrha: Postea capillos infanti sacerdos abscindit, eosq; cera intricatos in ecclesia certo loco deponit. Sal autem & saluam Romano more cum pulvere mixtam inter baptisandum non adhibent, aquam vero baptisantis pro singulis infantibus consecrant, & continuo post baptismum in foueam ad id præparatam, eam effundunt. Fideiutores vero vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interroganti, an diabolo infans renunciaret, correspondent, toties in terram expuunt.

Confirmationis, seu inunctionis sacramentum maxime abhorrent, hocque argumento vanam & damnabilem confirmationem esse approbant, quod in Synodis omnibus fere dictum sit, præcipue vero in Nicena, confiteor vnum baptismum in remissionem peccatorum, cum autem vnum sit baptismum, vnum etiam esse chrisma, & virtutem eandem sacerdotis & Episcopi circa sacramenta distribuenda dicunt esse.

Purgatorium Græci & Rutheni negant, sed dicunt vnumquemque secundum opera sua post mortem locum designatum habere, ubi diem iudicii extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis, in lucidis & amoenissimis elysii viridiferis campis recumbere, impiis autem in obscuris, æcis, nigrisque caligine obductis voraginibus, cum angelis terribilibus destinatum esse mansionem, ad expectandam iudicii diem, unde illarum animarum, quæ in locis amoenissimis & splendidis, cum angelis placidis benignisque collocatæ sunt, gratiam Dei sibi futuram cognoscunt, assidueque iudicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem sibi imminere, & penas terribiles in caliginosis voraginibus sitæ prælagiunt, idque eo maxime allegant, quod animæ post mortem in cælum statim non ascendant, neque in infernum. Quibus enim illud verbum à Christo in nouissimo die diceretur, Venite benedicti patris mei, possidete regnum cælorum, &c. cum iam omnes antea in cælo sint, & contra, item maledicti in ignem æternum, cum iam olim in inferno condemnati fuerint. Neque etiam animam à corpore separatam poenis obnoxiam esse credunt. Nam cum anima se vitis eum corpore simul contaminauerit, cum corpore etiam expiandam putant, quod ego Theologus discutendum relinquo.

Funebre autem sacrum pro defunctis ideo faciunt, quod iis suffragiis tolerabiliorem animabus locum impetrari sperant, ubi facilius extremum diem iudicii expectare possint. Imo etiam, cum aliquis magnæ authoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus siue Episcopus epistolam ad S. Petrum scribit, sigillo suo & manu subscriptione munitam, quam super pectus defuncti ponit, dans testimonium de bonis piisque operibus eius. Utq; in cælum facilius post diem iudicii admitteretur, & Christianæ religionis catholicæ agnoscat, subscribunt. Præterea agreste vulgus circa mortuorum sepulturam variis cæremoniis & superstitionis plerumque vitatur.

vitur. Sepultura eorum in syluis & agris, ubi tumulos aggestis lapidibus muniunt, signumq; crucis super imponunt. Loca pro sepeliendis defunctis non consecrant, aiunt enim corporibus baptisatis sacramentisq; Christi dicatis, & consecratis, terram ipsam & non corpora terra consecrari.

Spiritum quoq; sanctum à patre tantum, & non à filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes, credo in Spiritum sanctum, qui à patre & filio procedit, confundunt, eosque conformes hæresi Macedoniæ & Arianæ dicunt. hac de causa quod duo principia duasq; voluntates de Spiritu sancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus sancti detraherent. Hic autem Rutheni non intelligunt vnā esse Diuinitatis voluntatem, potestatem, gloriam, & honorem. Sicq; secundum Concilium Nicenum, contra Arium, & Constantinopolitanum, contra Macedonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, Dominum verum & viuificantem, à Patre procedentem, qui cum Patre & filio simul adoratur & conglorificatur.

IEIUNANDI MOS APUD RUTHENOS.

Rutheni in Ieiunio, prout in cæteris cæremoniis, à Romanis discrepant, quatuorq; ieiunia magna, quibus carnibus abstinent habent. Primum in quadragesima septem integris hebdomadis ab esu carnium abstinent. In prima autem hebdomada quam nos vltimam Bacchanalium dicimus, illi lactariis & butiraceis cibis vtuntur, eamq; Maslra, quasi butiraceam appellant, reliquis vero septem integris septimanis ad Pascha vsq; etiam piscibus abstinent, oleribus, cauliculis, rapiano, fungisq; contenti. Quidam etiam deuotiores Dominicis tantum & Sabbatiuis diebus (quibus ieiunare peccatum putant) cibum sumunt, reliquis diebus nisi frustulo panis in meridie confortati ab omni cibo abstinent. Alii die Dominico, feria tertia, quinta & septima. cibis coctis vescuntur, reliquis frustulo panis, cum aqua fermentata, sunt, totis diebus inædiam tollant.

Secundo ieiunant post octauā Pentecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli Apostolorum, appellantq; hoc ieiunium Diui Petri.

Tertio à prima Augusti vsq; ad assumptionem Beatissimæ virginis Mariæ ieiunio se macerant. Quarto sex septimanis in aduentu Domini carnem & butirum abhorrent, vocantq; hoc ieiunium Philippi, inchoatur enim sub festo Philippi secundum Ruthenicum Calendarium. Omnibus vero diebus sabbatiuis (exceptis tēporibus ieiunii) carne vescuntur. Sed feria quarta & feria sexta grande peccatum carnibus uti credunt, ita ut si Petri & Pauli, Assumptionisque Mariæ festum feria quarta vel sexta contigerit, tum ea quoq; die carnibus non vesci peccatum putant, Romanosq; hac de causa maxime redarguunt, argumento Clementis Pontificis Romani id comprobantes, qui dicit in Statutis Apostolorum Canonibus LXI. Si Ecclesiasticus die Sabbato vel dominico ieiunans inuentus fuerit, exceptis ieiunii Sabbatis ab Ecclesia præscriptis, Sacerdotio degradetur, si autem secularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur, præter sancti Ioannis Baptistæ, quam vigesima nona Augusti die, (ex præscripto Calendarii sui) celebrant.

Monachi grauioribus ieiuniis præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum frustulo panis semel in die sumpta, contenti esse coguntur.

CONFITENDI MOS.

Circa Paschatis festum Rutheni præcipue confiteri solent, hoc modo: Confessor vna cum confitente, in medio templi stat magna cordis cum deuotione, contritioneq; ad imaginem alicuius diui vultu reuerēter conuerso, postea confitenti secundum peccati grauitatem iniuncta pœnitentia, ante ipsam imaginem confessor & confitens magna cum deuotione reuerenter sese inclinant, signoque crucis frequentius frontem pectusq; & brachia muniunt, alto cum gemitu conuersam orationem proferunt. Iesu Christe Fili Dei viui miserere nostri. Quosdam

Aqua con-
secratio.

etiam qui grauius aliquid deliquerint, aqua sacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel stagno (secundum morem) consecrato hauriunt, & pro abstergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo referuant. Quibusdam vero pro poenitentia ieiunia & breues facilesq; orationes, iniunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo sciunt, dicuntq; orationem Dominicam scire, Dominorum & Sacerdotum qui nullis laboribus occupantur opus esse, Confessionem etiam quamuis ex præscripto habeant, eam tamen ad dominos pertinere agrestes dicunt, sibi autem in Deum & filium eius Iesum Christum & Spiritum sanctum simpliciter credere satis esse. Hacq; oratione omnes Rutheni promiscue, & peculiariter vtuntur, Iesu Christe fili Dei viui miserere nobis.

SACROSANCTAE EUCCHARISTIAE VSVS.

Duplex a-
pud Ruthen-
os Eucha-
ristia.

Sacramento Eucharistiae Rutheni sub vtraque specie vtuntur, aliud autem pro infirmis, & aliud pro communicantibus secundum consuetudinem habent. Pro infirmis sacramentum, in hebdomada magna ante Pascha, die Iouis consecratur, in vase mundo per integrum annum feruatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus est, tum parum vini & aquae tepidae addit, portiunculamq; bene humectatam ægroto cocleari de calice porrigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeo vt non possit de pane sumere, tunc infunditur ei gutta vini consecrati in os de calice. Pro communicantibus vero secundum consuetudinem, Sacramentum dum Sacrum siue Liturgia peragitur consecratur, quod sacerdos cocleari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus distribuit. Præscriptum communicandi tempus ante festum Paschæ (vel quotiescunq; aliquis voluerit modo confessus sit) habent. Pueros qui septem annos transegerint, ad Sacramenta admittunt, dicuntque hominem septennio transacto contra Deum peccare incipere.

Non azyma
Rutheni-
um, sed fer-
mentato pa-
ne vtuntur.

Porro omnes Rutheni pane fermentato & non azymo (prout Romana Ecclesiae mos est) vtuntur, idq; hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberationis suae ex Aegypto, secundum mandatum Diuinum azymis vtuntur, se vero semel Christianos factos nunquam in labore Aegyptiorum fuisse, ideo de huiusmodi Iudæorum azymis, Sabbato & circumcisione obseruandis, se liberos esse dicunt, si enim aliquis sequatur vnum ex illis (Paulo attestante) totam legem adimplere tenetur. Eundemq; Apostolum dicentem, fratres: ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur accepit panem, benedixit, &c. de pane fermentato, & non azymo dixisse intelligunt. eo enim tempore nec azyma nec Pascha esse, cum Dominus cenaret, dicunt. Idq; hoc argumento maxime approbant, quia Iudæorum Pascha stando fit, & comeditur secundum legis præscriptum, hoc autem in Cæna Christi non erat (vt Euangelista dicit) recumbentibus eis duodecim, &c.

Itē & discipulus recubuit super pectus ipsius in cæna, &c. Quod ēt Christus dicit ibidem desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, non de Iudæorum Pascha eum dixisse sentiunt, quod antea semper comedebat cum Apostolis. Neq; azyma Christum Apostolis dedisse, sed panem fermentatum credunt, cum dicit, Ecce panis quem ego do vobis. Similiter ad Iudam, cui ego dabo panem intinctum ipse traditurus est me.

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obseruare, in hæresi q; Iuliani Apollinaris Laodicensis, & Pauli Syrii Samosatensis, Machometi, Euthichii, & Diasterii ambulare, qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hæretici, & spiritu Diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad sacrificandum Proskura dictum conficere solent. Seliguntur autem ad id mulieres prouectæ ætatis, quæ mensibus patiendis amplius non sunt obnoxie, præcipue vero viduæ sacerdotum relicte, id munus obire solent.

DE MA-

DE MATRIMONIO.

Ita Rutheni Matrimonium contrahunt, vt quartum consanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere vxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium esse putant. Quartam vero nec concedunt, neq; etiam Christianum esse iudicant. Pro adulterio non computant, si vir habens vxorem cum soluta concubuerit, excepta vxore alterius.

Diuortia inter se frequenter celebrant Episcopis permittentibus, literasq; repudii dantibus.

Quidam etiam agrestium, quibus ad Episcopos propter longam itineris distantiam aditus difficilis est, Diuortium tali modo (more gentili antiquitus obseruato) peragunt, cum sibi vir & vxor vtrinq; displicent, tunc extra pagum in triuium ambo prodire solent, mantili accepto quod inter se manibus vtrinq; tenendo per medium discindunt, hocq; inter se diuiso matrimonium etiam inter se diuisum esse putant, & vxori repudiatæ vir dicere solet, vade tu hac, ego illac pergam. Sed hic peruersus Diuortii modus nunc prorsus abolitus est.

Hoc autem ritu Matrimonium inter sponsam & sponsum contrahitur. In primis mensa in medio templi adornatur, ingredientibusque templum sacerdos præcedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano, Episcopis, & toto clero, pro monarcha q; suo, & omni ordine equestri, & plebeio, qui ritus suæ fidei sequuntur, sigillatim sacerdos cum Diacono clara voce orant. His peractis sponsus & sponsa mensam præparatam accedunt, in linteoque secundum morem pedibus substrato vterque stat. Postea sacerdos ex præscripto, alicui olim non sponderent, interrogat, stolaque manus vtriusque annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas velex tiliz libro pictas ad id munus in Ecclesia referuatas capiti vtriusque imponit, dicens: Posuisti Domine coronam super caput eius de lapide pretioso, &c. Euangeliumque de nuptiis in Chana Galilee celebratis recitat. Deinde panem & ceruissiam consecratam de sponsatis ad prægustandum porrigit, postea stolam (qua sacerdotes collo appensa vti videmus) sponsus & sponsa ab vna parte, & sacerdos ab altera parte tenent, sacerdotemq; præeuntem sequuntur, hæc verba dicentem. Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altissimi, tunc mensam circumeuntes loca sua occupant, & Sacerdos Psalmum Miserere nostri Domine secundum magnam misericordiam tuam, &c. recitat, Suffragiisque pro omnibus, tam spiritualibus quam secularibus Deo persolutis de templo egrediuntur.

DE EXPEDITIONE BELLICA.

C A P. III.

Magnus Moschorum Dux ingentem exercitum longo tempore sustentare non potest, neque enim militibus suis stipendia largitur, sed agros illis exiguo pretio elocat, quo beneficio operam militum demeretur. Conscripti autem milites coram magno Duce singuli comparent, & nummum vnum quem patrio nomine Denga vocant, æstimatione vnius grossi Polonici Principi dant, reuersiq; ex bello eundem nummum repetunt, occisorum vero nummismata Princeps retinere solet, atq; ita occisorum numerum cognoscit.

Nobiles autem omnes, Magnates & Consiliarii adeo dura seruitute premuntur, vt quemcunq; apud se in aula esse velit, vel in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, id sumptibus suis facere cogitur. Quando autem aliquem magni nominis virum ad bellum proficiscere iubet, literas suas ad illum mandatorias mittit, si autem vel prandens, vel cenans, dormiensue præuentus fuerit à tabellatore magni Ducis, litterasq; quibus ad bellum proficiscere iubetur acceperit, continuo à prandio lectoque surgens, equum tabellatore inipiente armatus ascendit, mandatumq; Principis se exequuturum præbet, atq; sic omnes qui per facultates rei familiaris possunt sumptibus propriis militant.

Per singulas quoque Prouincias magnus Dux filios nobilium tenuioris fortunę cōscribere solet, ut numerū illorum, & quot quisque equos ac seruitores habeat cognoscere possit, is singulis exiguum stipendium annuum concedit, & in bellum proficiscere iubet.

Frequenter Moschi beligerant. Omnibus autem nobilibus propriis sumptibus militantiis raro quies datur, nam frequenter bella aut cum Lituanis, Liouonibus, Suetensibus, vel Tartaris Præcopensibus, Turcis, aliisque finitimis gentibus gerit, in arcibus quoque campestribus Tartaris finitimis qui Crimisci, Præcopisci, Noheyscique dicuntur viginti milia hominum vel plus singulis annis locare solet. Omnes denique & singuli tam stipendiarii quam Principis gratiam expectantes in bellum propriis sumptibus ire coguntur. Non huiusmodi autem sumptibus prout apud nos Moschouitæ in bellum expediuntur, nam quicumque nobilium habet sex equos & toridem seruos, vnum equum qui vitæ necessaria fert ex iis habet, inprimis vero milium siue pul-tes contritas in sacco habet, deinde suillæ carnis aliquot frusta, & sal in sacco, si vero ditior fuerit, sal commixtum pipere solet habere, hos autem sacculos cum leguminibus super equum ad id delectum circumligat, præterea vnusquisque secū fert lebetes, ollas cupreas siue æreas, cistellasque, ephippio alligatas, cumque necesse est ignem accendunt, ollamque magnam aqua replent, in quam milium tantum vnum coclear, vel pultrum imponunt, saleque conditum coquant. Aliquando autem cum lautius aliquis eorum epulari vult, tum frustulum paruum carnis suillæ iniicit, hocque cibo dominus interdum cum sex seruis contentus viuit, quod si dominus famelicus nimium fuerit, totum consumit, serui autem aliquando ad totum bidentium triduum ieiunant, Fatinam etiam de aueña subtiliter commolitam habere solent, cuius aliquot coclearia pransuri in cistellam imponunt, modicoque aquæ distillatam comedunt. Cum autem habent allium aut cepas, tum facile ceteris leguminibus carere possunt. Duces vero exercitus & ceteri militiæ præfecti lautius æpulantur, tenuiorisque fortunæ nobiles ad prandium inuitare solent.

Quomodo cum Moschi dimicant. Moschouitæ tormentis bellicis, & bombardis peditatuque nunquam olim ante annos 40. vtebantur, nunc autem frequentissime & peritissime bombardis & tormentis vtuntur, à profugis quibusdam Italis, Germanis, Lituanisque instructi, arcesque egregie (dictu mirum) propugnant. Campestri vero certamine cum Polonis & Lituanis raro configunt, semper enim ab eis funduntur, solaque agilitate & industria externi Moschouitas vincere solent, nam omnes fere dimicare armisque artificialiter decertare imperiti sunt, exceptis quibusdam magnatibus, iisque perpaucis. Cauendum autem est cum Moscho congregienti, ut armis scite vtatur, ne in manus eius incidat, brachiis enim, lacertis, & toto corpore robustissimi sunt, sed arte dimicandi plurimum vincuntur. Tam autem robusti sunt, ut cum viris indomitis & effris absque vllō genere armorum, solis viribus confisi sæpius congredi audeant, vtrumque per aures arreptum tam diu fatigant, donec prorsus debilitatum prosternant.

Arma Moschorum. Hæc præcipua arma sunt quibus Moschouitæ in bello vtuntur, pharetra sagittis referta, arcus, securis, fræma, cæstus, cultelli oblongi, quibus frequenter pugionibus vtuntur. Multi quoque lanceis præcipue pedites, equites aut aliqui hostilibus breuioribus vtuntur, ab Vngaricis & Polonicis dissimilibus. Armantur autem loriceis oblongis, aliquando duplicibus, armillis, toraceis, galeisque. Equos paruos castratos soleis carentes habent, frena leuissima, ephippiis quoque in eum vsum accommodatis vtuntur, ut se in omnes partes absque impedimento vertere, arcumque intendere facile possint. Pedibus curte attractis equis insidere solent, adeo ut nullum hastæ, lanceæue impetum sustinere queant. Flagello plerique & communiter, calcaribus vero paucissimi vtuntur. Communiter vestibus oblongis ad talos vsque protractis, bombice lanaue suffertis vtuntur. Collocandis castris amplissimum locum eligunt, vbi forte locus natura sit munitus, ea non curribus, sed vepribus, sentibus arbutisque circumtexunt, in muri similitudinem præstantiores in medio tentoria sua erigunt, reliquæ vero multitudinis vulgus ex arbutis casae conficiunt, quidam etiam arbutulas siue arborum frondes, in

des, in modum arcus incuruant, desuperque pennulis tegunt, equos ad pascua pel-lunt, quorum causa tam late disiuncta castra collocant. Tempore conflictus tubi-cines multos habent, si dum gentili more omnes insimul dissonante melodia tu-bas inflant, mirus ac inusitatus quidam clangor auditur, commissuri cum hostib. certamen plus spei in multitudine quam robore militum ponit, semperque minus hostes à tergo adorire & circumuenire studet, sed campestris certamen rarissime eis prosperatur, plurimis enim & diuersis armis se verius onerant, quā armant, ex-terni vero consilio magis, quam armis tecti paruis copiis cum eis congregiuntur. Atque & omnes munitiones strenue & obstinatissime propugnant.

DE CONSVETVDINE MORIBVS QVE MOSCHO-nitarum. CAP. IIII.

Seruitas Moschouitæ. Hæc omnis gens Moschouitica siue Ruthena, magis seruitute quam libertate gaudet, cuius egregium executore Principem propriū habent. Omnes enim passim cuiuscunque conditionis sint (nullo respectu personarum habito) grauissima seruitute premuntur, prout inferius in gestis Moderni Principis dicitur. Nobiles, Magnates, Præfecti, Primoresque & Consiliarii omnes Chlopos se, id est abiectissimos & vilissimos seruos ma-gni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ proprie possident, non sui sed magni Ducis esse dicunt. Vt autem equester ordo à magno Du-ce, sic etiam plebeiis ciuilibusque à Nobilibus & Magnatibus grauissime premitur, colonorum. n. bona & ciuium, militum & Nobiliū prædæ exposita sunt, & per con-tēptum nigri homines, siue Christiani cōmuniter appellantur. Sex dies coloni in septimana dominis suis laborant, septim⁹ vero dies priuato labori cōceditur, neque hi strenue laborant nisi bene verberati. Habent autem à dominis suis certos attri-butos agros & prata, ex quibus viuunt, tributaque annua soluunt. Artifices secundū præscriptum paruo laborem suum vendunt. Cumque annonæ caritas in precium concedit, tunc artifices exiliori tenuiori in pretio sunt, adeo ut vix panem ipsum pro labore vnus diei (quamuis strenuo) acquirere possint. Ciues quoque & merca-tores grauissimis & intolerabilibus tributis, & exactionibus adinuēntiis oneran-tur, quas hic recensere longum esset. Quod si magnus Dux aliquem mercatorum argenti aurique paulo ditiores à delatoribus (quorum plena curia est) rescuerit, tunc eum sibi præsentari iubet, & crimine falso commentito dicit, delatum est ad nos tuum scelestæ facinus, ideo ut criminosus punieris, si autem accusatus obresta-retur se innocenter accusatum, cum Magnus Dux respondere solet: animæ testium, qui te accusauerunt sciant, mea vero nihil refert. Confestim ergo iussu Principis arripitur, & tam diu verberatur, donec præscriptam summam monetæ argenteæ magno Duci numeret.

Debita vasa gentis mos. Est autem hic mos apud Moschouitas receptus, quod omnes debitores, qui alienum res cōflauerunt, nō habentes unde creditoribus suis redderent, ex legis præscripto in locum certum & publicum, ad id ordinatū ducuntur, ibique à seruis Prætorianis flagris baculisque per furas & crura pedum, grauiter absque vlla misericordia cedun-tur, tam diu donec vndeunque accipiendum sit, creditoribus sua reddere cogatur, quod si soluendo non sufficerent, tunc verberibus multoties exagitati creditori-bus secundū valorem debiti seruire coguntur. In hunc quoque locum omnes corā magno Duce, per contumeliā accusati ducuntur, & si ditiores fuerint, cuiuscunque cōditionis, tam diu verberantur, donec imperatam pecuniam (quamuis nūquam debitam) magno Duci soluant. Omnes communiter seruos emptos aut captiuos habere solent, quos morituri frequenter manumittunt. Illi tamen continuo ser-uituti assueti, aliis dominis pecunia accepta in seruitutem se vendunt.

Liberti etiam serui qui dominis suis pro pretio seruiunt, non possunt quan-do velint à Dominis se abdicare, si enim absque domini voluntate aliquis abierit, ab alio domino in famulatum non assumitur, nisi fuerit à domino cui primo seru-uit, vel ab amicis se pro fidelitate eius obstringentibus commendatus.

*Impatoris in
filium.* Pater etiam habet potestatem filium quater vendendi, ita ut semel vendi-
tum quocumque tandem modo liberatum, vel manumissum, rursus atque iterum
iure patris eum vendere possit. Post quartam autem venditionem nihil iuris am-
plius in filium habet.

*Verbera
serui cha-
ritate.* Seruitores in dominos suos plerumque conqueruntur, quod ab eis probe non
essent verberati, credunt enim se dominis displicere, signumque indignationis esse,
si non frequentius verberentur, obiurgarenturque.

*Mulierum
conditio.* Pro ut autem viri à magno Principe seruitute aggravantur, sic etiam apud vi-
ros suos mulierum conditio miserrima est, nulla enim honesta & pudica creditur,
nisi domi conclusa viuat, adeo ut nusquam exeat, domi autem manentes telam
fabricant, & fila nent, nihil prorsus iuris auctoritati suae in ædibus habent, omnes
enim labores domesticos serui absoluunt, non verberantur à maritis plerumque con-
queruntur, & odiose persecutas dicunt, verberaque signum amoris putant. Basilica
cas raro, rarius etiam ad amicorum colloquia, commensationesque nisi omni suspi-
cione carerent, utpote effectæ admittuntur. Ceteris tamen & festiuis ætate diebus,
hanc prærogatiuam exhilarandi animi gratia habent: Omnes communiter cum
filiabus in campis viridiferis deambulant, ubique super quadam trabe duabus fines
trabis occupantibus, alternatim sursum ac deorsum mouentur, aut frequentius
funem in mediis circuli modum duobus stipitibus appendunt, desuperque insiden-
tes hinc & inde impulsæ feruntur. Postea quibusdam certis cantilenis manibus
pedibusque complodentes, capitibusque frequentius mouentes sese oblectant, vel
manibus se inuicem tenentes, & simili modo canentes choreas in gyrum ducunt.
Hæc autem consuetudo præcipue circa festum Petri & Pauli Apostolorum ali-
quot hebdomadis, ab omnibus Ruthenis promiscue obseruatur.

Ædificia. Aedes fere omnes apud Moschouitas, tam in pagis, quam in ciuitatibus in-
subædificatis promptuariis cellariisque superne locantur, ad quas per gradus ascen-
ditur. Quamuis autem vestibula ædium satis ampla & alta habeant, fores tamen
habitationum humillimas faciunt, ita ut ingressurus quispiam inclinare & de-
mittere se cogatur. In singulis habitationibus imagines Diuorum in tabulis pi-
ctas loco honorificetore sitas habent, præcipue autem D. Nicolai, passionis Christi,
Mariæ virginis, & S. Petri: hæcque maximo honore prosequuntur, & pro Pen-
tibus venerantur, cum autem vnus alium accedit, ingressus habitaculum non sta-
tim Dominum domus salutatur, sed continuo caput aperiens, ubi imago sit diligen-
ter circumspicit, qua visa cum magna reuerentia, ter se crucis signo caput incli-
nando munus, dicens: Iesu Christo fili Dei viui miserere nostri. Postea porre-
ctis sibi manibus alterutrum sese inuicem salutantes deosculantur, capitaque mo-
re patrio frequentius inclinant, id autem tam viris quam mulieribus peculiare
est, in congressu de omni consanguinitatis familia alterutrum percontari, an re-
cte pater, mater, vxor, filii, fratres, &c. valeant, post vnamquamque interrogatio-
nem, & responsionem caput multoties inclinantes, maximeque mutuo se inspi-
cientes obseruant, vter magis se inclinaret, & ita frequentius caput alternatim in-
clinando de honore concertant, hospes tandem discessurus ter se signat cruce
priora verba reuerenter proferens, salute alterutrum data abit. In honore captando
venandoque mirabilibus & superstitionis ceremoniis vtuntur. Tenuioris etiam
fortunæ hominibus, intra portam alicuius præstantioris viri equitare non licet.
Insigniores domini & consiliarii, vulgares etiam nobiles intra priuatos parietes
quotidie delitescunt, & in publicum rarius prodeunt, eo quo maiorem auctori-
tatem suæ obseruantiam, apud populum captarent, nullusque nobilium ad quar-
tam vel quintam domum pedes progreditur, (quod & Litvani quidam assuescere
coeperunt) nisi equus subsequatur, idque non propter vsum, sed ostentationis cau-
sa faciunt. Nobilis quamuis egenus & pauper fuerit, tamen ignominiosum sibi pu-
tat, si manu laboraret.

*Hospitali-
tas.* Præfectorum pauci auctoritatem habent, vltimo supplicio reos plectendi, o-
mnes enim causæ & controuersiae in Moschouiam ad magnum Ducem consilia-
riosque suos deferuntur. Ex subditis nemo aliquem torquere audet, cuiusvis enim
condi-

*Honoris
cupisitas.*

conditionis malefactores magnus Dux vel Consiliarii principales morti adiudi-
care solent. Pauperibus non semper patet ad magnum Ducem aditus, sed ad
Consiliarios, isque difficilissimus, vnde omnis iustitia magna ex parte tenuioribus
venalis fit.

Consul siue Prætor, qui personam iudicis obtinet, à magno Principe in vna-
quaque principali ciuitate ordinatur, gentiliter Ocolnik dictus.

Vestibus omnes oblongis absque plicis ad talos demissis vtuntur, præcipue
vero lazurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos crustatosque ex lana coacta
gestant, ocreis omnes fere rubeis, iisque breuioribus, quæ genua non attingunt
vtuntur, quarum soleas in digitis paululum erectas clauiculis ferreis muniant,
indusia variis coloribus sericeis circa collum exornata apud præcipuos, auro in-
tertexta gestant, eaque monilibus, gemmis, vnionibus seu globulis argenteis aut
cupreis deauratis exornant. Cruces argenteas vel aureas lapidibus pretiosis exor-
natas præstantiores, vulgus vero ferreas, vel cupreas, pro sacramento quodam
collo appensas gestant.

Omnes autem & singuli suæ conditioni vestibus conuenientibus ex præ-
scripto mandatoque magni Ducis vtuntur, nam tenuioris fortunæ, vulgarisque fami-
liæ hominibus vestes pretiosiores elegantioresque, sub gravi pœna prohibentur.
Si autem aliquem humilioris familiæ virum elegantius vestitum cōspiciunt, præ-
ditorem perfidumque eum appellant, & suspitionis notam ei inurunt, dicentes: per-
fide vnde tibi talis vestitus more dominorum (Polonos. n. & Lituanos dominos ap-
pellant) vestiris, & ad eos deficere perfidiose moliris: tu enim pro huius vestis pretio
non sufficis. Statim ergo accusatus grauissime ut suspiciosus punitur. Alius itaque
tenuioribus nobilibus, alius consiliariis & magnatibus, alius ciuibus & colonis
habitus est præscriptus, secundum vniuscuiusque dignitatem, conditionem & rei
familiaris opulentiam.

In thesauro etiam magni Ducis vestes plurimæ elegantes, ad id sunt reposti-
tæ & confectæ, ut cum aliquando triumphus celebratur, vel cum legatus alicuius
Principis excipitur, tunc omnibus & singulis aulicis suis magnus Dux illas vestes
ad tempus accommodat. Ceteri quoque nobiles ad cōuiuia amicorum nuptiasue cele-
brandas profecturi, vel si alicuius diuini festi solenne occurrerit, tunc volentes so-
lennius elegantiisque vestiri, de magni Ducis thesauro vestes sibi accommodant, cer-
to precio secundum temporis spatium pro vsura vestis attributo, & deinde eas-
dem absque detrimento cum vsura præscripta Thesaurario restitunt, quod si ali-
quantulum vestis commaculata fuerit, tunc vsurpator secundum æstimationem
pecuniæ pro ea numerare cogitur, verberibusque ne id in posterum admitteret, cor-
rigitur. Ad Regem Poloniæ etiam, vel ad alios externos Principes, Moschouiarum
Princeps Oratores missurus, omnibus aulicis & nobilibus cum legatis proficiscen-
tibus, vestes solenniores, arma, & id genus ornamentorum ex thesauro suo ad vsur-
pandum sub prætextu soluendæ vsuræ accommodare solet, administratorque ho-
rum substituitur, qui omnia ornamenta vnicuique secundum ordinem quotiens
opus fuerit distribuit, rursusque ea ab eisdem recipit & reseruat, ex legatione itidem
reuerſi certam pecuniam pro vsurpatione vestium & ceterorum ornamentorum
secundum pactum magno Duci numerant, vestesque restitunt, quod si aliquis or-
namentum accommodatum commaculauerit, tunc verberibus emendatus, il-
lud soluere cogitur.

Hic mos apud omnes Ruthenos & Moschouitas, quotannis certis diebus
obseruatur, adolescentes pueri plurimique viri vxorati, extra ciuitatem pagumue in
locum amplum & eminentiorem confluunt, vnde ab hominum congregatione
videantur, ibique quibusdam sibilis & vociferationibus (secundum gentis morem)
signo dato concurrunt, manusque absque vlllo armorum genere conferunt, certamen,
pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia vtrinque
quatientes, ineunt, sæpeque inde seminiui plerumque etiam mortui exportantur. Hoc
autem certaminis genus ideo institutum dicunt, ut adolescentes assuescant ver-
bera pati, & quoscunque impetus perferre.

*Malefacto-
rum iudi-
cia.*

*Habitus
Moschouiarum*

*Secundum
conditionem
personarum
habitus.*

*Vestes ma-
gnæ Ducis
copiosas ha-
bet pro sum-
ma aulicis.*

*Legatorum
expensis.*

Tyrannus
Moschovia
Duci.

Aboluto breuiter situ Regionum Russiæ, magno Moschouia Principi subiectarum, Religione, moribus deniq; & consuetudine gentis, de moderno Principe Moschouia Ioanne Basiladi eiusq; Tyrannide quædam dicenda nobis restant. Sed antequam rem ipsam aggrediemur, pauca de titulo illius quo vitur, lectori haud aspernanda præponemus.

A tempore Ruricz primi Nouogrodiz magnæ Ducis, de quo superius dictum est, omnes fere Principes Russiæ non alio titulo quam magnorum Ducatum, Wolodimiriz vel Nouogrodiz magnæ, vel Moschouia vtebantur, vsque ad Basilium Ioannis Magni, patrem moderni Principis Ioannis Basiladi, de quo hoc nostrum propositum est. Hic enim Basilus rebus suis feliciter procedentibus, & filius eius post eum modernus Princeps titulum & nomē Regium plurimorumq; magnorum Ducatum sibi vendicare coeperunt in hunc modum. Nos Magnus Dominus, Rex & magnus Dux totius Russiæ, Ioannes Basilades, magnus Dux Wolodimiriz, Nouogrodiz magnæ, Moschouie, Pskouiz, Smolenskiz, Thveriz, Iugariæ Permiæ, Viaticæ, Bulgariæ, Rex Casaniz, Altrahaniz, dominus & magnus Dux Nouogrodiz inferioris, Czernihouia, Rezaniæ, Wolochdiæ, Rsouiz Bielloiz, Rostouiz, Iaroslauiz, Poloczkiæ, Biellozieriz, Vdoriæ, Obdoriæ, Condimæ, Dominus Seueriz, Liouonizque, & magnarum Regionum Orientem, Meridiem, Septentrionem & Occidentem versus, Dominus legitimus hæres & successor.

Czar di-
tione re-
gem signi-
ficant ex-
ponit.

Nunc autem multi eum Imperatoris titulo, præcipue vero Germani venerantur, qui deductionem verbi Czar Slauonicæ linguæ ignorantes, pro Rege Imperatorem ponunt. Quid igitur hoc nomen Czar in Slauonicæ sonaret, breuiter exponemus. Czar, hoc verbum in Ruthenico idiomate, Regem, Czarstuo vero, Regnum significat, & hoc nomine Moschouia Principem suum, Regem totius Russiæ appellant. Cæteri autem Slauones vt pote Poloni, Bohemi, Litvani, & cæteri, qui ab idiomate Ruthenico diuersi sunt, alio nomine Regem appellant, scilicet Krol; alii Korol; & Kral; hoc vero nomine Czar solum Imperatorem appellari existimant, vnde & Rutheni ipsi Moschouiaque, audientes ab externis nationibus hoc nomine Imperatorem significari, & ipsi Principem suum Imperatorem Russiæ appellare coeperunt, nomen Czar dignius esse quam Regis (licet idem sonet) putantes. Sed in omnibus Ruthenorum tam sacris quam prophanis literis, Czar Regis, Kesar vero Imperatoris nomen repræsentat. Sic quoque Rex Thauricæ Tartarus, Præcopensis Czar, id est, Rex nuncupatur, & oēs Reges Tartarorū hoc nomine efferuntur, sed plurimi ignorantia huius vocis decepti, omnes Reges hoc nomine Czar vocatos, Cæsares, hoc est, Imperatores esse putant. Alii quoque Principem Moschouia album Cæsarem, præcipue vero subditi sui appellant, id est, Regem vel Imperatorem Russiæ albæ. Russiæ etenim vt supra dictum est, Moschorum Duci subiecta. Alba dicitur, ea vero cui Polonorum Rex præest (quamuis & Albæ partem possideat) nigra appellatur Russiæ. Vel etiam ideo dictū esse Regem Album Moschorum Principem existimo, quod incolæ omnium Regionum ipsius imperio subiectarum, vestibus albis & pileis plerumq; vtantur. Porro Basilus moderni Principis parens, ad Romanum Pontificem & Imperatorem, ad Reges itidem Daniæ & Suetiæ, Magistrumq; Liouoniz, & ad Turcam scribens, Regis titulo utebatur. Ad Regem autem Poloniæ nūquam Regis, nisi magni Ducis titulum præsumebat. Nunc vero præsens magnus Dux Moschouia, & ad Regem Poloniæ (quod pater non faciebat) Regis titulo vitur, sed à Polono nūquam nisi magni Ducis titulo honoratur.

Hic Princeps Moschouia Ioannes Basilades imperio quod in suos exercet, omnes facile vniuersi orbis Monarchas superat, nam authoritate sua (vel potius tyrannide) tam in spirituales quā in seculares & cuiusvis conditionis homines vtrur, li-

tur, libere & ex voluntate sua de omnium & vita & bonis (nemine obstreperante), constituit, consiliariorum enim nullus est apud eum tantæ authoritatis, qui dissuadere aut sibi in re aliqua quamuis iniustissima resistere audeat. Omnes deniq; tam procures quam consilarii, & totus equester & spiritalis ordo, fatentur publice voluntatem sui Principis, voluntatem Dei esse, & quicquid Princeps quamuis perperam egerit, ex voluntate Dei agere. Ob id etiam clauigerum & cubicularium executoremq; voluntatis Diuinæ eum credunt esse. Vnde & Princeps ipse si quando preces consiliariorum interponuntur ad se pro re aliqua idonea, respondere solet, cum Deo placuerit, vel si Deus iusserit, faciam. Ita quoque si de re aliqua incerta & dubia Moschouitas interrogaueris, communiter secundum consuetudinem respondent, Deus nouit & magnus Dux, vel Deus sic voluit & magnus Princeps. Deniq; in computationibus vnus ad alium præbrens, primo salutem magno Duci, omniaq; fausta & felicia nomine proprio eum appellantes, & titulos Regionum enumerantes exoptant, idem ante & post prandium omnes & singuli optare solent. Et si aliquid peruerse pessimeq; & cum Reipub. dispendio Princeps fecerit, ab omnibus tanquam res felicissimas & vtilissimas gesserit laudatur. Affinibus cognatisq; suis nec arces ad legitime possidendum permittit, nec confidit, solummodo aliquos secundum arbitrium suum qui sibi placuerint arcibus & possessionibus certis proponit, & tandem illis qualibet de causa insensu, omnia vt sua adimit. Ex plebeis equites, Palatinos, & Consiliarios plerumq; secundum voluntatem suam nullo repugnantem facit, ex consiliariis deinde siue equester ordinis hominibus plebeios, omnib. bonis illis adempris & publicatis reddit. Eodem modo Metropolitæ, Episcopi, Abbates, Prioresq; Monasteriorum suo iudicio eligit & deponit, omnes iuxta durissima seruitute premit, prout supra in expeditione bellica, consuetudineq; gentis latius diximus.

Sed cum hæc tota gens Moschorum Duci subiecta magis seruitute quam libertate gaudeat, incertum est an suis moribus conformem tantum Tyrannum exigant, à quo insolentia eorum domaretur. Nam hoc plerumq; in illis Regionibus obseruatur, quod serui apud Dominos & vxores apud viros gratiam, si ab eis frequentius verberentur habere, & amore se profectos dicunt. Contra si in eos non animaduertitur, vllum signum amoris in se exhibitum conuerunt, & non solum serui, sed & plerique nobiles, magni viri & consilarii, frequenter à magno Duce absq; villa dedecoris nota publice siue priuatim baculis verberantur. Illi vero tunc temporis amoris signum Principem in se exhibuisse gloriantur, verberatq; gratias Principi agunt, dicentes: Sanus tu sis & incolumis Domine, Rex & Dux magne, quod me seruum rusticumq; tuum verberibus emendare dignatus sis. Quæ ratione probatur, eos suis moribus conformem Dominum (velut quondam Rana Regem Ciconiam) necessario exigere. Sed his Moschorum Princeps Ioannes Basilades leges huius Tyrannidis supra modum (iustitia iudice) excedere videtur, qua non solum prædecessores suos (qui id secundum morem & consuetudinem gentis faciebant) superauit, sed illos omnes Tyrannos, qui ante & post Christum ad hæc vsque tempora fuerunt, vt pote Neronem, Valerianum, Dionysium, Decium, Maximinum, Iulianumq; & cæteros omnes.

Amplius
no Tyrann
idm abo
schorum
Duci.

Hi etenim quamuis etiam sæpius Tyrannidem nefandam exercuerint, attamen aliquando tollerabiliorem, sed in hoc Principe tantam Tyrannidem dictu miram, breuiq; temporis intervallo crudeliter perpetrata videre licebit, quam nos bona fide conscripam Lectori benigno offerimus.

INITIVM TYRANNIDIS MOSCHORVM PRIN-
cipis Ioannis Basiladi.

ANNO partæ humano generi per Christum salutis, supra Milleſimum Quingentesimum Sexagesimo: Ioannes Basilades magnus Moschorum Dux, postquam Poloczko Arcem & ciuitatem celebrem Lituanis ademisset, rei prospere gestæ successu elatus, in quandam insolentiam prolapsus est. Inprimisque ad ea.

Q.

*Initium Ty-
rannidis.*

quæ pater, auusq; suis inceperant continuanda, & perficienda, animum appo-
suit: omnes nimirum Principes & alios quosvis Magnates castris, possessionibus
& munitionibus exuere. Postea omnes magnarum & antiquarum familiarum vi-
ros, quos suæ tyrannidi contrarios cernebat trucidare, de medioq; tollere cœpit.
Huius igitur cædis & tyrannidis à magno viro Ovvczinino, Demetrio nomine
(filio illius Ovvcinæ olim tutoris sui, qui in Starodub arce captus, Vilnæ Lituaniz
Metropoli in vinculis mortuus est) exordium sumpsit, hoc modo. Inuitavit
eum sub amicitiz prætextu ad cœnandum secum, ibiq; inter compotandum ipse
magnus Dux vas quoddam ingentis capedinis impletum mellis liquore, illi Ovvc-
nino pro sanitate sua, (prout generis mos est) vno haustu iam temulento ebibendum
obtulit, qui iam fere potui oppressus, ne medium quidem ebibere potuit, quæ de
causa magnus Dux perfidiam ei exprobrauit, dicens: Siccine mihi domino tuo
cuncta bona exoptas? Siccine me Principem tuum clementem diligis? Sed quia
hic præbire pro salute mea noluit, ad cellarium meum vbi varius potus recon-
duntur vade, illicq; pro incolumitate mea præbibe. Ille miser iam ebrius, verbis
placidis magni Ducis, quasi fidelibus deceptus, ad cellarium cum his qui ad eum
occidentum erant subornati perrexit, à quibus ibidem crudeliter suffocatus est.
Postridie vero ad domum prædicti Ovvcinini magnus Dux (quasi rei ignarus)
misit, mandans ut ad se veniret, vxor vero sua respondit, maritum hesternæ die ad
magnum Ducem cœnatum profectum esse, & ab hoc tempore adhuc domum
non rediisse, sic igitur res vbi fuerit, vel quo abierit prædictus Demetrius Ovvc-
ninus in dubio stabat. Hæc autem præcipua causa necis eius erat: Fouebat quen-
dam iuuenem magnus Dux Theodorum nomine, Bosmani cuiusdam nobilis fi-
lium, cum quo Sodomiam contra opus naturæ (dictu nefandum) explebat, cum
isto prædictus Ovvcininus quadam die ad iurgia deuenit, inter iurgandum autem
(ut fit) hoc nefandum facinus ei exprobrauit, dicens: tu Sodomiam turpi Principi
inseruis, ego vero ex magna profapia ortus, semper cum prædecessoribus magna
cum laude & Reip. utilitate Principi serui. Ille igitur iuuenis tali ignominia af-
fectus, ad magnum Ducem flens venit, Ovvcininiq; talia sibi exprobrasse ac-
cusauit. Et ab hoc tempore magnus Dux insidias struere cœpit, quo modo Ovvc-
ninus de vita tolleretur, donec voti compos effectus est.

Porro hoc clanculario furtiuoq; mortis genere, plurimos magni nominis
viros iugulare suffocareq; procuravit, nemine contra taliane quidem mustitare
audente, donec Metropolitanus ipse re considerata, Episcopi; & omnes eque-
stres viri, ad eum conuenerunt, exostulantes & interrogantes, quam obrem sic
innocenter populum suum, insignesq; viros, absq; vlla criminis nota de medio tol-
leret, quorum conuentu & persuasionibus per semelstre anni spatium humanior
& quasi mansuetior effectus erat: Interea tamen cogitare & moliri cœpit, quo pa-
cto suæ Tyrannidi conformes seruos & amicos, quorum opera in explenda crû-
delitate vteretur conduceret & conscriberet. Finxit igitur se iam velle imperium
abdicatorum, & Monasticam vitam religiose in pace transacturum, filiosq; impe-
rio præpositurum. Conuentu itaq; generali celebrato, nobilibus & procerib; impe-
rii dixit: Ecce habetis duos filios meos legitimos hæredes, qui vniuerso imperio
nostro præerunt. Vos vero omnes obediensiam suam & operam illis in iuuando
Regimine, & defendendis finibus imperii præstabitis, si autem aliquid grauius
acciderit, ad me consilium deferre, cum non longe à vobis in Monasterio ab-
fuerim. Confestim ergo per amplam aream extra ciuitatem Moschouiam dele-
git, & curiam in ea amplissimam cum innumeris ædificiis muro cinctam erigere
fecit. Quæ extructa arces præstantiores cum optimis annuis redditibus, ex vniuer-
so imperio delectu habito sibi specialiter (sub prætextu monasticæ vitæ ducendæ) 9
appropriauit. Cum itaq; in curia prædicta omnibus necessariis munita & prouisa,
quasi imperio abdicatione filijs concessa, seorsum maneret ingentem facinoroso-
rum manum qui suas partes sequerentur, satellitumq; coegit, & ad pristinum pro-
positum quod nuper statuerat de excidendis, de medio tollendis antiquarum fami-
liarum principibus vitis reliquit, ad omnesq; & singulas arces, quarum præfectos,
magni

*Moschou
tyrannidem
molitur.*

*Moschou
imperium
malitiose
abdicat.*

*Moschou
satellites
malitiosos
conseribit.*

magni nominis viros occidere proposuit, Sexaginta plusve aliquando ex suæ fa-
ctionis satellitibus, equites, quali præfidiarios cum literis misit, qui in arce tam diu
sub prætextu præsidii manebant, donec eius præfectum à Principe neci designa-
tum inopinare opprimerent, & membratim dissecarent. Et cum iam aliquem ex
iis Principibus viris occidit, tunc & omnes cognatos, affines, fratres, & omnem
denique progeniem, occidere & funditus extirpare facit. Et hoc modo plurimas
Principales familias, monasticam vitam ducens, exterminauit, & postea imperi-
um ut & prius administrare cœpit.

10

D E R O S T O V I E N S I S D U C I S N E C E.

Ducatus Rostouiensis, cuius superius mentionem fecimus, secundo genitis
magnum Ducum Russiæ attributus erat. Hunc etiā Basilii magnus Dux
ut & ceteros sibi appropriauit, hæredibus subiugatis parua reddituum portione
concessa. Ex his Ducibus vltimus erat relictus hæres Petrus nomine, Præfectus
Nouogrodiz inferioris, quem modernus magnus Moschorum Dux cum proge-
nie sua de medio sustulit hoc modo. Quadraginta equites factionis suæ in Nouo-
grodiam inferiorem destinauit, quibus ut sibi caput præfecti prædicti Ducis Ro-
stouiensis abscissum attulerint, mandauit. Illi igitur equites prædictum Ducem
in Ecclesia orantem præuenientes, sic allocuti sunt: Domine Rostovski manda-
to magni Ducis à nobis nunc capieris. Ille confestim mandato audito baculum
quem manu gestabat in terram abiect, innuens se officium cui præpositus erat
iam abdicare, nam Princeps Moschouiz cum aliquem nobilium in officio præ-
ponit, tunc illi in manum baculum dare solet, quo significatur, ut ei in omnibus
velut Principi obtemperaretur, Tandem cum aliquis officio degradatur, tum ba-
culum illum in manus Principis vel eius vices gerentis reddere solet. Cum itaque
in Ecclesia prædictus Dux Rostouiensis caperetur, vestibus spoliatus est, ut
nudus velut matris aluo egressus staret, postea in trahzas vinctus positus & alli-
gatus est. Cumque iam tribus miliaribus à Nouogrodia auctus esset, illi qui
eum vehabant ad flumen Wolgam substituerunt, Dux vero vinctus quare sta-
rent causam percontabatur, qui se equos velle ad aquas dicunt, ille contra, non
equis hanc aquam sed mihi (quasi mortis præscius) bibere, & nunquam ebibere
respondit. Confestim ergo præfectus equitum ei iacenti caput securi amputauit,
eadauer vero in flumen gelu cōcretum mersum est. Cum autem caput illius Prin-
cipi allatum est, ipse Princeps manu & capite nutans dixit, ah caput, caput, mul-
tum sanguinis viuum existens effudisti, (bellicosissimus enim extitit) & nunc
mortuum eundem effundes, his dictis fremens pede in laud trussit, & in proflu-
entem abicere iussit, postea omnes amicos & totam progeniem quinquaginta
hominum funditus eradicare excidereque (possessionibus omnibus eorum pu-
blicatis) fecit, seruosque eius præcipuos quaterdenos vinctos in carcerem in-
trussit.

Hæc tota gens Moschouitica id à natura ipsa inditum habet, ut sese alteru-
trum qualibet de causa per phas sue nephas accusarent, contumeliosque variis se
inuicem afficiunt, & res suas vnus in alterius domum clanculum frequenter iniit
sive importat, easdemque furto sibi ablatas dicit. Magnus vero Dux cum vnus a-
lium qualibet de re accusat, libenter audit, iam etenim occasionem occidendi il-
lius qui accusatur habet. In curia autem illius quando conuentum, vel aliquid ta-
le celebrat, vel morti aliquem adiudicat destinatur, neque submissa neque cla-
ra voce aliquid cum socio mustites, nec rideas, nec festiuum hilaremque vultum
præferas, confestim enim interrogaberis, cur rides? cur hilaris es? &c. sentis tu a-
liiquid cum inimicis magni Principis? continuo igitur à delatoribus coram ma-
gno Duce accusatur, accusatus vero iussu Principis, nulla purgatio-
ne criminis obiecti concessa à satellitibus arripitur, atq;
membratim dissecatur, aut in aquas capite auul-
so proicitur.

*Moschou
contumelia*

*Tyrannus
ingens.*

M O S C H O V I Æ
DE IOANNIS PIOTROVICZ, PALA-
tini supreni Moschouæ falso accusati, cru-
deli nec.

Anno virginæ salutiferi partus supra Milleſimum Quingentefimum Sexageſimo octauo. Cum Rex Polonia Sigismundus Augustus Magnus Dux Lituanæ, ad campos Radſcouicenfes cum vniuerſis Lituanæ viribus in caſtris eſſet, fines Moſchouiticos inuaſurus: Magnus Moſchouæ Dux in Wielikieluki ciuitate cum præſidiariis copiis tunc temporis excubabat, poſtea cum Rex Polonia ex caſtris re infecta & intentata diſceſſiſſet, Magnus Dux in Moſchouiam ciuitatem reuerſus eſt, & ibi progreſſum quendam nobilium ſuorum ſibi contrarium offendit. Præcipue vero quidam magni nominis vir Ioannes Piotrouicz, Palatinus principalis, & vices gerens Moſchouæ apud eum, per delatores falſo & contumeloſe accuſatus eſt, quaſi ille magnum Ducatum ambitet, quem magnus Dux conſeſtim nulla purgatione criminis obiecti audita omnibus bonis, mobilibus & immobilibus ſpoliare fecit, ipſumq; in bellum contra Tartaros proficiſcere iuſſit. Ille miſer omni ſuppelleſtili ſpoliatus ne equum quidē, in quo ad id præſcriptum bellum proficiſceretur relictum habuit, Monachus tamen quidam eius miſeriæ condolens, equum ei accommodauit, in quo contra Tartaros mādātum Principis adimplens, ſolus tantum (qui nuper caterua ſeruorum comitabatur) profectus eſt. Ex bello tandem reuerſus, ad Magnum Ducem citatur, omneſque nobiles & cæteri magnates ad tempus delignatum in Moſchouiam cōuocantur. Prædictus igitur Ioannes Piotrouicz ad tribunal citatus, vxori, liberis, cæteriſque affinis, valedicens, necis futuræ præſcius, Magno Duci ſe præſentauit. Statim ergo ab ipſo Principe ornamentis Ducalibus, Diademate, & Sceptro, ſolemniter inſignitus in ſede ſue Maieſtate Regia ad id erecta collocatur, cumq; iam ſic inſignitus & ornatus federet, omni conuentu nobilium & magnatum circumſtante, ipſe magnus Dux coram eo ſtans, capite adaperto, quaſi honorem exhibens, caput & genua (ſecundum morem gentis) inclinabat, dicens, Aue magne Dux & Monarcha Ruſſiæ, en obtinuisti quod affectabas, en habes quod ambiebas, voluisti enim in locum meum magnum Monarchatum Ruſſiæ (ſic enim falſo accuſatus erat) ſuccedere, en ego ipſe te iam magnum Ducem ſolemniter creauī, ſed ſicut habui poteſtatem, te magnum Ducem creandi, ita etiam potens ſum te hac de ſede & dignitate degradandi, his dictis, cultellum oblongum, ſive pugionem ipſe in cor eius aliquoties infixit, omniſq; turba nobilium circumſtantium in eum ſic crudeliter pugionibus & cultellis ſæuiebat, quoaduſq; omnia viſcera & præcordia ex eo in terram profluere. Cadauertandem crudeliter vulneribus conſectū, ex arce in forum extractū eſt. Deinde omnes ſeruos eius præcipuos laqueis iugulare, trucidare, & aquis obruere mandauit. Tandem in arcē Columna, quam prædicto Ioanni cum omnibus prouentibus, olim conceſſerat, profectus, omnes quotquot in ea arce & ciuitate ad trecenta pluſue hominū inuenit, aquis immergere, trucidareque fecit, dicens: Occidite, iugulate, aquis obruite hos malefactores, ſentiebat enim cum inimico meo periuro & perfido. Poſtea per integrum ſere anni ſpatium poſſeſſionis prædicti Ioannis ciuitates, & villas, vaſtabundus igne & ferro peragrabat, ubi vero nobiles ſubditos huius Ioannis, ſive Boiarones, (erat enim magnus homo habens ſub ſua ditione alios nobiles) offendit, hos omnes in vnam habitationem coactos & oculos ſuccendere iuſſit, pulueribus, tormentariis ſubpoſitis, omneſq; vi accenſi pulueris in aerē velut aues volantes eliciebātur. Iamēta, inſuper omnis generis ad canem & ſelem uſq; in fruſta membratim diſſecare, proterere & in nihilum conuertere, villas & prædia, igne ſuccendere cineribusq; commiſcere fecit, vxores vero horum nobilium, & virgines coram ſcortipiter conſuprandas ſatellitibus expoſuit, poſtea eaſdem in fruſta diſſecare mandauit. Colonorum autē & inſimæ cōditionis coniuges veſtibus ſpoliatis, in ſyluam nudas perinde vt matris aluo egreſſas, vel vt brutum pecus agere iuſſit, in ſyluis aut ſatellites latētes ſubordinati erāt. Cumq; illæ miſerrimæ mulierculæ ſyluæ appropinqua-

*Iudicium
Tyranni.*

*Crudelis
Tyranni.*

pinquarent ſatellites, cum impetu in eas irruerunt, cædentes & variis plagis afficientes. illæ timidæ per campos & ſyluas pallantes, & identidem diſcurrentes omnia ſletibus & eiulatu complebant. Sic itaque omnibus poſſeſſionibus prædicti Ioannis Piotrouicz olim Palatini Moſchouæ deuſtatis, & funditus extirpatis vxorem eius in monaſterium intruſit, progeniem autem eius, totam deniq; familiam à paruo ad minimum eradicaui.

CANCELLARIO SVO QVID FECERIT.

Eodem ſupradicto anno trucidato tam inſigni viro cum tota familia ſua, cancellarium ſuum Kozarin Dubrowſki dictum, falſo accuſatū (quaſi ille ſubditis nobilium ſive Boiaronum largitionibus corruptus, tormēta bellica in ſuis curribus & equis ducere non iuberet, prout mos eſt, & quod ſolummodo magni Ducis id munus obirent) crudeliter hoc modo trucidauit: Satellitibus ſuis mandauit, vt in domum prædicti cancellarii impetum facerent, ipſumque membratim (quamuis criminis non conuiſtum) diſſecarent, quod & dictū ocuſus executum eſt. Nam ſatellites inopinate ipſum cancellarium cum filiis duobus membratim ſecuribus ad menſam ſedentem crudeliter diſſecarunt, diſſecatosque in puteum, qui in medio eiufdem curiæ erat, proiecerunt. Superfuit autem adhuc huius cancellarii filius tertius, qui hoc die, quo pater ſuus occiſus eſt, ad conuiuium quoddam inuitatus profectus erat, cumq; de patris tam crudeli fratrumq; nece audiſſet, in domum amplius redire non audebat, ſed per integrum ſere annum, identidem præ timore vagabundus circumambulabat. Cum vero nunciatum eſſet magno Duci, adhuc vnum filium cancellarii Kozarini ſuperſeſſe, iuſſit eum per omnes regiones & ciuitates tam diu inquirere, donec inueniretur, quem captum, & in Moſchouiam adductum, magnus Dux quatuor ingentibus rotis ad id excogitatis, in quatuor partes diſrumpere fecit. Eſt autem hoc inſtrumentum quatuor rotarum ab hoc magno Duce moderno pro cruciandis hominibus adinuentum, ad primam rotam vna manus, ad ſecundam altera, eodem modo vterque pes ad cæteras duas rotas alligatur. Singulas vero rotas quindecim viri trahunt, tunc ibi, eſſi-

*Cancellarius cum
duobus filiis occi-*

*Tertium can-
cellarium ſi-
lum rotam
diſrumpitur
inſtrumen-
tum mortis
crudele.*

ferreus vel adamantinus homo fuerit, à ſexaginta viris tranſuerſim crudeliter tractus diſrumpitur, & membratim dilaceratur. Ipſe autem præſens ad hoc ſupplicii genus ſpectare ſolet, cumq; iam aliquis eo inſpiciente ſic diſrumpitur, gentili voce ſaltando hoyda, hoyda, proferens vociferare ſolet, quaſi aliquod opus egregium perfecit. Omnis quoq; nobilium & plebeium circumſtans turba eadem voce Principi ſuo correfpondere manibus complaudēdo ſolent. Nam ſi aliquem lugubri triſtique vultu ſub id temporis conſpexerit, vel ſi aliquis illi hoyda hoyda vociferanti exhilarandi particula non correfponderet, ſtatim ſatellitibus eum arripere & diſſecare mandat, dicens: perfide & tu ſentiebas cum hoc inimico meo? cure ei condoles? quare de nece eius contriſtaris? &c.

SALES ET IOCI MAGNI DV-
cis circa menſam.

Qvicunque nobilium vel magnatum apud magnum Ducem inter prandendum turpius ſpurciusq; iocatur, ille egregius peroptimusq; & facundiſſimus aulicus cenſetur. Tales iocatores duo præcipui in aula eius germani fratres Kneſi Gwozdowie dicti erant, qui ſemper ſales nefandos circa menſam exercebant, v-nus erat Andreas nomine Marſchalcus, ſive palatii magiſter, qui peſte infectus, vitam exhalauit. Alter vero minor natu cubicularii munus obibat, hic quadam die turpiſſime cum magno Duce inter prandendum iocabatur, adeo vt magnus Dux nefandis dictis exacerbatus, à menſa ei diſcedere iuſſerit, interdum vero eo diſcedente caulis calidiſſima peneque bulliens de coquina ad mentem allata eſt, vocans igitur prædictum cubicularium, iuſſit ſe ei inclinari, & caulem illam calidam inclinato à collo poſt tergum inſuſit, qui pene combuſtus dolore vt-gere vociferare coepit, dicens: Miſerere, miſerere celeberrime Imperator. Poſtea

*Cubicula-
rium truci-*

discedere volentem, magnus Dux arripuit, cultelloq; quo ad mensam utebatur, cum crudeliter in collum transfixit, à quo vulnere continuo in terram prolapsus, extractus est in atrium. Postea ei condolens magnus Dux, Italum Doctorem medicinæ ocyus acceriri iubet, eiq; venienti assurgens dixit: Dilecte Arnolphe Doctor (hoc enim nomen habebat) vade, auxiliare aliquid huic cubiculario meo, quem in iocando læsi. Doctor egressus exanimatum offendit, reuersusq; dixit: Rex & Dux magne, utinam tu sanus sis, ille vero iam de vita ad mortem translatus est, Deus autem, & tu magne Domine potens animam ei eripere, ego autem eam restituere nequaquam possum. Ad hæc magnus Dux manu conuiuens dixit, valeat ergo canis, cum viuere noluit.

2 VALI MVNERE MAGNVS
Dux suos honorauit.

Auriculum Palatino abscidit.
Q Vadam tempore Boris Titovv magni nominis vir, Palatinus Stariciensis, ad magnum Ducem post prandium mensæ cubito innixum assidentem venit, honoremq; secundum morem caput inclinando exhibuit, cui magnus Dux quasi congratulans dixit: Salue charissime Tite, salue mi fidelissime serue, dignus es ò Tite aliquo munere à nobis honorari, accede propius, accedentiq; caput inclinare iussit, & cultello euaginato auriculum ei manu propria abscidit. Ille vero auricula priuatus minime contradixit, sed humiliter magno Duci gratias egit, dicens: Saluus tu sis celeberrime Rex, Dux & Domine magne, quod me seruum tuum secundum placitum tuum castigare digneris. Cui magnus Dux, accipe nunc hoc exiguum munusculum libenter, donec tibi aliud melius offeretur.

S O M N I O R V M E G R E G I V S I N-
terpres magnus Dux.

Q Vidam nobilis Moschouiz in carcere aliquot annis detinebatur, carcerisq; durissimi pertesus, somnium sibi falso finxit, quasi Regem Poloniæ captum vinctumq; ad magnum Ducem adductum in somnis videret, hocq; somnio selibaturum fore (spe eum fallente) arbitrabatur. Supplicationem igitur ad consiliarios scriptam misit, dicens: Serem quandam magno Duci necessarium & utilium gratiamq; scire. Quem consiliarii eductum magno Duci confestim presentant: cui magnus Dux, dic ea nunc, quæ dicenda nobis habuisti. Ille vero, celeberrime Rex & Imperator, magne Dux & Domine, hac nocte in somniis vidi Regem Poloniæ captiuium misere compedibus vinctum, ad te à tuis militibus adductum. Ad hæc magnus Dux respondit, rectissime narrasti, statim ego tibi hoc somnium, quid tibi velit, exponam. Carnificibus igitur eum confestim examinandum torquendumque tradidit, inquirendo ab eo, qua de causa hoc somnium sibi finxisset. Ille tormentis adactus fassus est, id causa liberandi ex duro carcere fecisse. Tunc magnus Dux cum in carcerem duriores pristino intrudere iussit, dicens, expecta hic somnii tui veram efficaciam tam diu, donec adimplebitur. Ille miser postea acerbissimo carcere consumptus, miserrime è vita decessit.

T V R P I S M A T R O N A R V M N O B I-
lium apud magnum Ducem abusus.

H Abet magnus Dux supplantatores, adulatōres plurimos ad id subordinatos, qui identidem circumambulantes, quid mulieres ciuium matroneq; nobilium de se loquerentur, subaudiunt, raptaq; verba dicto ocyus ad eum deferunt, qui satellitibus suis ad domum illius matronæ accusatæ destinatis, eam de lectulo à marito proprio violenter abstrahere, & sibi presentari iubet. Hanc si sibi complacuerit per aliquot hebdomadas pro explenda libidine detinet, sin minus, satellitibus eam turpiter stuprandam exponit, & tandem ad maritum suum eam ablegat. Si vero virum illius matronæ occidere, è medioq; tollere proposuerit, tunc eam non ablegando iugulare, vel aquis obruere iubet, prout hoc pluribus contingit. Præcipue vero cuidam magni nominis viro Miesloiedovvyschly dicto (de quo

quo inferius dicitur) supremo notario suo uxorem cum pedissequa violenter abstractam, & per aliquot hebdomadas detentam, in porta domus mariti sui eam vna cum pedissequa laqueo suspendere iussit, sicque in porta suspensæ duabus hebdomadis pendebant, donec iussu Principis deponerentur. Maritus vero suus subitus uxorem suspensam per illam portam, quo opus fuerat, exire & intrare cogebatur. Hoc quoq; vel atrociori modo cuidam notario suo fecit, cui uxorem abstractam & stupratam postea remisit, eamq; in habitatione propria, vbi solitus erat cibum capere, super mensam suspendere fecit, in illaq; mensa desuper uxore strangulata pendente, tam diu ille notarius cibum amarissimum capere cogebatur, donec iussu Principis illud cadaver asportaretur. Cum autem aliquo magnus Dux proficiscitur, & forte obuiam sibi (ut fit) aliquam viderit matronam, quamvis magni viri vxor ea esset, sciscitare iubet, cuius sit, vel vnde proficisceretur? Quod si eam illius viri, cui offensus est, uxorem esse intellexerit, tunc eam ex curru descendere, & collotenus pudenda detegere iubet, & tam diu stare cogitur, donec omnes satellites, equites & aulici, ipseq; magnus Dux prætereant.

D E I N I V R I A E X P O S T V L A N-
tibus, quid acciderit.

20 A Nno à Christo nato millesimo quingentesimo sexagesimo sexto conuenerunt ad magnum Ducem nobiles, magnates, & consiliarii, quasi trecenti viri expostulantes eum eo de iniuriis, homicidiis, spoliationibus, & inaudita crudelitate, his verbis: Celeberrime Rex, magne Dux, & Domine noster, quæ causa est, quod nos innocenter tantis detrimentis, tantisq; malis & iniuriis affligis, fratres nostros, consanguineos, infantes morti adiudicas, trucidas, aquis obruis, bonis spoliis? Insuper satellites tuos in nostrum exitium conuertisti, qui nos intolerabilibus oneribus iniuste affligunt, & an tuo mandato nobis hæc faciant, penitus ignoramus. Nos etenim tibi Domino nostro & Imperatori legitimo, prout fideles subditos decet, in fide sincera & veritate seruimus, sanguinemque nostrum tui causa strenue profundimus. His dictis magnus Dux ira exarscens in carceres omnes & singulos vinctos intravit, postea quinque diebus exactis de carceribus eductis, quibusdam linguas abscindere, aliis pedes & manus obruncare, quinquaginta vero insigniores viros in foro publice virgis & baculis cædere iussit, reliquos liberos dimisit, quibus quamvis tunc temporis pepercerit, postea tamen in manus eius crudeles & truculentas deuenerunt, prout inferius dicitur.

2 V A L E M G R A T I A M M A G N V S
Dux socerò suo exhibuerit.

40 M Ichaël Temrucouicz cognomine, claræ familiæ vir, magni Ducis socer, tali amore prosequitur, q; interdum per duas ampliusve hebdomadas magnus Dux gratiā, amicitiamq; ei exhibet. Postea cum eidē qualibet leui de causa infensus fuerit, tunc ad singulas portas, ianuasq; curiæ illius, vrsos indomitos horribilesque tres vel quatuor alligare mandat, qui omnes è curia exire volentes vnguibus confestim dilacerarent. Interdum ergo Dominus socer in ædibus clausus sedit, & si quid haberet, comedit, bibit, & hii vrsi aliquando per duas tresve hebdomadas à foribus curiæ non abducuntur. Quando etiam eundem socerum suum supradictum magnus Dux pecuniis abundare intelligit, tunc eum iubet arripere crimine ei falso obiecto, & in locum, vbi debitorum secundum morem gentis baculis virgisque cæduntur, ducere, ibique tam diu iussu Principis virgis verberatur, donec omnem thesaurum indicare cogatur. Quando autem in eo magnus Dux nihil potest verberibus extorquere, tunc ei ipse ex thesauro suo certam summam pecuniæ numerare solet. Hoc itaq; modo magnus Dux socerum suum tractat, aliquando eum thesauro spoliari, aliquando ditari. Interdum vero cum se huic socerò suo benigniorem exhibet, tunc ipsi soli parcat, sed præcipuum eius & intimum eruum (qui vices Domini suppleret) arripere & tam diu verberare iubet, do-

nec thesaurum Domini sui indicaret, aliquando etiam Dominus seruo innocent-
ter cæso condolens, tantum pecuniæ pro eo numerare solet, quantum magnus
Dux imperauerit. Quadam etiam vice euenit, quod vector prædicti Michaelis
cum vectore magni Ducis in via forte congressus, ibi ambo inter se litem excita-
uerunt, ac inter iurgia ad pugnam deuenerunt. Vector igitur magni Ducis gra-
uius percussus, ad Marischalcum, siue palatii Magistrum veniens, à vectore loceri
magni Ducis se verberatum conquestus est. Magister palatii causam ad magnum
Ducem detulit, qui continuo re audita, absq; partis accusatæ purgatione satellites
suos in curiam prædicti loceri sui misit, eisq; vt tres seruos illius præcipuos in fori-
bus laqueis suspenderent mandauit. Sic ergo illi serui suspensi in foribus pende-
bant, & omnes ex domo exire, & in domum intrare volentes, per illas fores subter
suspensos ambulare duabus hebdomadis cogebantur, donec iussu Principis de-
ponerentur.

Sex pro ver-
berato & sus-
pensi.

DE CRUDELI MAGNI DUCIS MO-
schorum tyrannide, quam in Nouogrodia magna, Pskouia, Tver-
ria, & Neruiaciuatibus perpetravit, Anno Do-
mini 1569.

ANNO per Christum salutis partæ supra milliesimum quingentesimum sexage-
simo nono, cum Princeps Moschouia rescivit Nouogrodenfes, Pskouien-
ses, & Thwerenses ad Regis Poloniæ magniq; Ducis Lituaniæ partes aliquantu-
lum propensiores esse, statim quomodo id vlsceretur cogitare cepit, & vt inopi-
natos eos, & præter spem securos opprimeret, hoc modo in primis progressus est.
Omnibus & singulis vtriusque sexus hominibus, tam viris, quam sceminis, seni-
bus & pueris, sub pœna capitali interdixit, ne quisquam ea via, quæ ex Moschouia
in magnam Nouogrodiam ducit, ire proficiscive præsumeret. Deinde cum iam
numero accinctus exercitu de curia Alexandroua Sloboda dicta, ad Nouogro-
denfes vlscendos, & funditus exterminandos egressus esset, præfidiariorum sa-
tellitum ante se septingentos præmisit, totidemque à tergo & in omnibus circum-
quaque locis præfidiarios subordinauit, qui omnes, quoscunque ea via interdicta
euntes inuenerunt, securibus membratim cum iumentis, curribus, & id genus al-
liis rebus dissecabant, ita vt nec ex Moschouia in Nouogrodiam, nec ex Nouo-
grodia in Moschouiam quisquam viuentium transire potuerit, nemoq; propo-
situm Principis, quo contenderet excepto vno Secretario Ophanasio Wiazimski,
scire potuit, nam hæc omnia tam caute & callide peragebantur, vt inopinati & vn-
dequaque inclusi Nouogrodenfes citius opprimerentur, & nusquam euadere
possint. Cumq; iam à Nouogrodia magna quasi per medium miliaris cum exerci-
tu abesset, tum demum miseri Nouogrodenfes diem iudicii sibi imminere cogno-
uerunt, etenim satellites emissarii equitesq; tractum Nouogrodensem igne & fer-
ro hostiliter vastabant, omnes homines cuiuscunque conditionis fuerint, nobiles
& plebeios cædebant, iugulabant, membratimq; dissecabant. Insuper iumenta o-
mnia, vicos & pagos flamma absumebant, satellites etiam præfidiarii, qui viarum
transitus vbique custodiebant, neminem post Principem transire (quamuis ser-
uum ipsius proprium) sinebant, sed omnes quoscunque offenderint, membratim
dissecant. Verebatur enim magnus Dux subditorum suorum, nobilium & ma-
gnatum quorundam erga se conspirationem & insidias. Tandem in ipsam Nouo-
grodiam magnam, satellitorum aliquot millia, cum equitibus Tartaris præmisit,
ad spoliandos & depredandos omnibus bonis ciues, quos ipse statim cum toto
exercitu sequutus est, & omnes obuios trucidare, membratimq; dissecare, equis
proterere, lanceis induere iussit. Ipse quoque manu propria cum filio natu maio-
re plurimos lancea transfigebat. Postea duas vastas areas septis ligneis circumda-
re, & trabibus obstruere, illicq; omnes ciues præstantiores vindictos cogere & im-
plere fecit, quos ipse cum filio hastis tam diu crudeliter, equis calcariibus adactis,
magno impetu transfigebat, & trucidabat, donec vterque anhelans defatigaretur.
Tandem ad satellites circumstantes, fremebundus dixit: Irruite in hos perfidos,
secate,

Regionem
suam vici-
nat Mos-
chouia.

Idem pro-
pre cum fi-
lio magni
Ducis ciues
trucidat.

secate, dissecate, trucidate, neminemq; viuum relinquire. Illi confestim dicto o-
cyus in eam multitudinem ciuium vindictorum turmatim stantem, impetu facto,
omnes ad vnum membratim dissecarunt, & in aquas proiecerunt. Deinde ali-
quot centena hominum in flumen gelu concretum, quod mediam ciuitatem in-
terfuit, implere, glaciemq; in circuitu eorum circumcidere iussit, qui omnes gla-
cie circumcisa fundum petente, aquis immergi & obrui sunt.

Tantam igitur in Nouogrodia magna ciuitate celebri, & totius Russiæ pri-
maria magnus Dux tyrannidem perpetravit, vt 1770. ciuium, excepto paupere
vulgo, sexuq; scemineo trucidati, & aquis obruti fuerint. Monasteria quoque in
toto Nouogrodienfi tractu 175. spoliare, depredare, quædam hostiliter flammis
comburare, monachosq; trucidare, & aquis obruere fecit. Vestimenta sericea, &
id genus ornamentorum ciuiliū satellitibus in prædam concessit, auro & argen-
to (cuius ineffabile pondus de Ecclesiis & mercatorum thesauris compilauit) sibi
relictis, domos etiam ciuium spoliatas diripere, euerrere, & destruere fecit. Tanta-
que damna mercatoribus, cæterisq; ciuibz in hac celebri vrbe edidit, vt nequa-
quam refarciri, & iusta computatione æstimari possint. Cæteræ quoq; innumerabi-
les massas ab annis viginti plusve apud mercatores repositas in flammis proicere,
& in nihilum conuerrere iussit. Cætera enim Nouogrodenfium, pellesq; ferarum,
præcipue merces erant. Cumq; prædictam ciuitatem funditus iam deuastasset, &
torum fere tractum eius crudeliter depopulasset, quingentos equites in Neruiam
ciuitatem Liunionis finitimam, vbi Nouogardenfes merces suas deponere solebāt,
destinauit, & per totam ciuitatem proclamare iussit, ne aliquis merces Nouogro-
densium sub pœna capitis & omnium bonorum priuatione emere, aut sibi quoli-
bet modo appropriare audeat. Omnes vero ciues Neruienses, qui à Nouogro-
densibus aliquid mercium clanculario emerunt, membratim dissecati, & in la-
cum proiecti, possessiones vero eorum vna cum domibus igne combustæ sunt.
Pauperes etiam omnes & mendicos, qui præ nimia fame (tunc temporis grassan-
te) cæcorum cadauera coquebant & manducabant, illi satellites iussu Principis
trucidauerunt, trucidatosque in profluentem abiecerunt, & omnes merces No-
uogrodenfium varii generis, quas illic repositas inuenerunt, in vnum locum con-
gestas succenderunt.

Numerus
occisorum.

Spolia.

Damna.

Neruiæ p-
pulatione.

Mendici
trucidati.

ARCHIEPISCOPO NOVOGRO-
densi quid contigerit.

CUM ita crudeliter Moschorum Princeps Nouogrodiam magnam vastaret, ab
Archiepiscopo eiusdem ciuitatis (qui Ruthenico idiomate Wladika dicitur)
ad cibum capiendum inuitatus est. Ille nulla excusatione interiecta, hora pran-
dendi statuta in ædes Archiepiscopi satellitum armata manu stipatus venit. Inter
prandendum autem Ecclesiam S. Sophiæ, auri & argenti ditissimam (ad quam o-
mnes fere ciues thesauros suos, quasi in locum tutissimum comportarant) spolia-
re & funditus depredare iussit. Postea prandio peracto, Archiepiscopum (à quo
ad cibum capiendum inuitatus erat) omnibus ornamentis, vestibusque Archie-
piscopalibus denudauit, dicens: minime tibi conuenit Archiepiscopum esse, sed
potius tibicinem & vtricularium, vtrorumq; ad choreas peritorum, ductorem. Ideo
melius tibi est vxorem ducere, quam ego tibi delegi. Cæteris autem Abbatibus, &
monasteriorum Prioribus, qui prandio intererant, dixit, vos omnes ad nuptias Ar-
chiepiscopi vestri celebrandas inuito, sed vt etiam ad huius conuiuii necessaria
comparanda singuli symbola daretis oportet. Omnes igitur Abbates Prioresque
imperatam & præscriptam summam pecuniæ magno Duci numerare coacti sunt,
vt ad minimum nummulum omnes penitus spoliati & excoriati fuerint, metu et-
enim tormentorum territi, omne argentum quantum quisque habebat Principi
impulsu exhibuerunt. Cum igitur ab eis hæc symbola exegisset, minisq; & tor-
mentis extorsisset, equam albam pregnatam adducere iussit, eamq; Archiepisco-
po digito indicans dixit: En vxorem habes suam, ascende super illam, & in Mo-
schouiam proficiscere, illicq; te in numerum siue contubernium tibicinarum &

quoque vxoris eius pedissequas, quadragenas numero, quæ acu pingere peritissimi, filoque aureo intexere, & opus Phrygianum conficere nouerant: ex quibus forma præstantiores & pulchriores selegit ad suam explendam libidinem.

M A G N V S D V X S E X P R A E S T A N -
tes viros propter lorica inauratam crudelissime necari iussit.

*Timotheus
Masalski
crudelis
fortuna.*

Cum Timotheus Masalski Lithuanus nobilis, illustri genere natus, captus in bello, tetro diuturnoque carcere detineretur à magno Duce, & idem magnus Dux iussisset crudeliter tolli e medio, Palatinus vrbis Moschouiz Ioannem Piotrouicum, ut supra dictum est, tum quidam ex famulis Palatini animaduertens fortunas domini sui, & bona omnia misere perdi ac diripi, ne omnia perirent, & nihil haberet, occulte accepit elegantem lorica inauratam, camque sociis suis seruandam tradidit, qui eodem in carcere erant, vbi & Timotheus Masalski. Postea factum est, ut illi eam oppignorant Timotheo, qui eam seruandam dedit famulo, isque liber erat, & suo domino in vinculis seruiebat. Itaque famulus, dum deferret lorica in hospitium suum, incidit in vigiles, capitur & statim offertur præfecto carceris, qui cum videret esse pretiosam lorica, illam sibi vindicauit & occultauit. Erant autem & in eodem carcere duo ex sagittariis sclopetariisve magni Ducis, qui istud viderant. Quare consiliariis Principis hanc rem detegunt & referunt præfectum carceris, seu commentariensem, accepisse lorica inauratam à Timotheo Masalski, quæ olim fuerat Ioannis Piotrouicii Palatini Moschouiz, hanc osculasse, penesque se habere, & vestigio consiliarii rem totam deferunt magno Duci, qui confestim iubet extrahi e carceribus Timotheum Masalski, & ante se sisti, sic & Commentariensem, & illos duos Moschouitas, qui pignori illi dederant hanc lorica. At denique illos duos sclopetarios, qui istud detexerant, tum ibi omnes iussu Ducis immanissime torquebantur, & tandem enecati sunt, quatuor quidem illorum aquis submersi. Ipse autem Timotheus Masalski, & Commentariensis simul vincti in urbem Moschouiam missi sunt, ibique die Sabbati in vigilia festi diei Paschati, ambo sunt publice capite truncati, & in aquas coniecti. Sic ob hanc lorica sex supplicio affecti, & e medio sublati.

*Commentariensis
amorisia
punita.*

Q V I D A C C I D E R I T I S T I S, Q V I
inquirere voluerunt, quidnam ageret Magnus Dux.

Quam periculosa sit esse percontatorem apud magni Ducem.

Quidam secretarius magni Ducis sanguine ipsiunctus, semel ad epulas inuitat aliquot auticos sibi familiares, quos sane splendide ac laute excipiebat: oblitus est autem, dum ita hilaris esset inter amicos (sicut sepius euenire solet) adire Principem magnum Ducem: misit vnum ex suis pueris in palatium Principis, qui prospiceret, quidnam ageretur in basilica apud magnum Ducem. Puer autem cum ascenderet per gradus palatii, vidit magnum Ducem, alloquētem quendam consiliarium, quo conspecto famulus reuertitur domum, ad herum id ei relatum. Deinde vero cum magnus Dux amandasset illum consiliarium, cum quo conferebat, interrogauit cuiusnam famulus venisset in aulam, & quam ob causam. Euocatur ille famulus ex itinere, & respondet, se eo missum, visum quidnam ageretur in palatio magni Ducis: derespente Princeps, vbi causam intellexisset, retinuit penes se famulum, & accersit iubet tam ipsam secretariam, quam eius conuiuas: qui vbi venissent, variis tormentis discruciat iussit eos, volens ab illis extorquere, cur misissent famulum in regiam, percunctatum de eo: cur ve ad tam splendidum conuenissent conuiuium, pariter rescire cupiebat, quos de ipso secretarios tenerent. Itaque excruciat tam diris tormentis alii expirant, alios vero facultatibus exutos omnibus, semimortuos reliquit. Itaque ab illo tempore, & tam atroci ac tristi facinore, nemo ausus est mittere aliquem famulum, visum quid agatur in palatio Principis: immo potius hora statuta ipsi consiliarii penitus adsunt, & procures præstantes veniunt.

Quidam

Quidam etiam Wlodimirus Morozow cognominatus, vir celebritate famæ insignis & maturæ ætatis, grauitateque plenus Palatinus, semel quadam misericordia motus condere fecit humi miserum hominem, qui magni Ducis imperio interfectus fuerat. Is autem homo fuerat famulus Ducis Curpiskii, qui ad Regem Poloniae defecerat. Hanc itaque ob causam magnus Dux arguebat hunc Wlodimirum perfidiae, ac si à partibus fugitiui Curpiskii staret, & in Lithuaniam ad ipsum literas dedisset. Itaque subito coniectus est in carceres, vbi cum longissimo temporis interuallo hæsisset, extractus & oblatas est magno Duci, cum esset in suo palatio & aula regia, Alexandrowa dicta, discruciatuque est maximis tormentis, cum ab eo nihil extorquere potuissent, tandem mortuus, & cadaver in aquas coniectum est.

Basilium Dimitrouicius, vir summus & celebris in re militari, affecerat iniuriis aliquot præfectos tormentorum bellicorum, cum Moschouitas, tum & Germanos: quorum duo cum vellent fuga sibi consulere, capti sunt à viarum custodibus in finibus Lithuaniz, illi statim deducti sunt ad magnum Ducem, qui tum erat in arce fortissima, vulgo Wlochada appellata, & miseri illi quaestionibus adhibiti, falsi sunt, at falso, quod scilicet missi fuissent in Lithuaniam à suo illo præfecto Basilio. Itaque magnus Dux Basilium Dimitrouicius ad se accersit ex ipsa Moschouia, variisque tormentorum generibus affligi iussit: in mediis illis cruciatibus constanter passus est, se nihil istorum molitum fuisse, de quibus accusabatur, nec istud vnquam in animo habuisse. At magnus Dux repente iussit adduci quandam equam oculis captam, & iungi currui, & tunc Basilium equæ impositus est, eique alligatus. Deinde ambo coniici iubet in rapidissimum fluuium, utens hac oratione: En tibi equam egregiam dedi, institueras abire ad Regem Poloniae, eum adito. Hæc itaque equa cæcitate percussa, natabat in alto istius rapidi fluminis & velocissimi: ipse autem Dux erat spectator cum suis satellitibus stans ad ripam fluminis, ut istius rei euentum intueretur: ac post longam nationem hæc misera & cæca equa ad nauigabat ripam. Verum præfectus satellitum regionum, vocabatur Molunta Scuratow, ut gratificaretur magno Duci: conto abegit equam à ripa & fessorem: sic vi aquæ rapitur iterum equa. Tum magnus Dux exultabundus inquit: O facinus egregium & valde lepidum. Quare hæc misera equa defatigata, vi aquarum rapidissimarum submersa est, vna cum isto Basilio Dimitrouicio.

Aliquando cum versus Nouogrodiam regionem proficisceretur magnus Dux, accidit quendam equitem, famulum cuiusdam magni viri forte præcessisse illum: & Dux ad latus sinistram iubet desistere hominem, ita percitus iussit istum frustulatum discerari, & segmina membrorum luto & altissimo ceno misceri.

Q V A L I V E N A T I O N E M A G N V S

Dux plurimum oblectetur.

Quotiescunque magnus Dux cum filio tempore hyemis respicit ex sua arce, videtque homines turmatim incedentes in lacubus & fluminibus gelu concretis, ac præcipue diebus festis, tum iubet, ut in illam confertam hominum multitudinem tres aut quatuor viri immanes immitantur, & irruant ex improviso. Ibi qui sibi fuga consulere possunt, aufugiunt: alii crudelissime à feris illis dilaniantur. Sic hoc pulcherrimo spectaculo pater & filius delectantur vehementer, & ridet assatim, ac si pulchrum esset facinus. Deinde cum accedit miser pater, lamentatum se, quod amiserit filium, & etiam vxor maritum, qui ab viris sic mactati sunt, tunc iubet istis numerari aureum nummum, vel duos, quia sic interfecti sunt eius subditi. Addit deinde ipse Dux, se magno beneficio afficere ipsos, quod eis permittit instituere querimoniam coram se. At si subiiciunt, rem esse infamem & nephariam hoc genus crudelitatis exercere. Iterum respondent consiliarii magni Ducis: Magnum Ducem & eius filium magnam ex hac re voluptatem percipisse, & istud vidisse, sic nullum peccatum esse hic commissum. Ad extremum, si ad ipsum Ducem venit mater miserrima lamentando se de cæde filii, aut ipsa vxor ob amissum sic inhumaniter maritum. Breuiter excipiunt illi: per hoc satis fa-

R

*Wlodimirus
ra commissa
vasio moria.*

Falsa criminatio in Basilium Dimitrouicius.

Phalaris magni Ducem Basilium e medio tollendo.

Barbarus & derelictus magni Ducis ludum: & inhumanam voluptatem hominum interitum cuncta.

etum esse ipsis, ubi nummos argenteos monetæ Moschouitæ centum aut ducenti numerati illis fuerint.

Sæpenuero accidit, cum magnus Dux est in suo palatio Alexandrowa, & cogitat de aliquo summo viro sumere supplicium, tum delectationis causa iubet istum obuolui pelle vrsi, & deinde ad spectaculum educi: tunc incitat in ipsum aliquot Molossos, & canes Britannicos efferos: Canes putantes hunc indutum pelle vrsina esse vrsum, illum moribus & vnguibus dilacerant, & crudeliter laniant, eosque quod membratim sic disceptum relinquant: ita inhumaniter istæ vitam finit.

DE TRVCVLENTO FACINORE, ET

crudelitæ summæ, quam ille summus Dux exercuit in captiuos, Lithuanos, Ruthenos, & Polonos.

Anno Domini 1569. die Ianuar. 9. cum Lithuani copias militum non valde magnas conscripissent, quarum Dux & Imperator erat quidam Polubienius strenuus vir: cœperunt inopinato urbem & arcem vulgo Izborg dictam, quæ sane natura loci est satis fortis. Hæc vrbis iam pridem parebat Moschouitis: at quia non erat bene nec milite, nec annonahæc arx munita, iterum recepta est à Moscho, & à nostris amissa. Magnus itaq; Dux, cum videret se amisisse tam munitam arcem, statim furore & rabie quadam plenus, iubet vt omnes Lithuani, Rutheni, ac Poloni, qui erant in vinculis, crudeliter mactentur. Verum quorundam consilio, qui certas causas ei proferebant, ne id scelus committeret, factum vt hic eius furor interciderit, nec quod impie cogitauerit, perfecit. Atq; licet tunc eis pepercerit, tamen postea omnes internecioni dedit, vt suo loco explicabimus. Quamobrem illi captiui, qui in ergastulis in vrbe Moschouia asservabantur, ad lanienam & macellum ab eo constitutum: nihilominus tamen, quo suum sanguinolentum animam pasceret, sic ipsi placuit, vt eius satellites passim captiuos per arces in vinculis dispositos, adducerent, maxime vero eos, qui erant in carceribus, Pereslauiæ, Rostouia, Vchlicia, Costromaiisti autem omnes erant Poloni, Lithuani & Rutheni, vna cum vxoribus & liberis, quos ad vnum crudeliter perdidit, aquisq; obrui iussit. Sic itaque hoc diro mandato instructi satellites magni Ducis, ad illas arces venerunt, hacque insidiosa oratione erga illos miseros victos vsi sunt: Nunc magno beneficio magnus Dux & Imperator vos afficere cupit, & etiam Regi Poloniæ hunc fauorem declarabit, quod vos liberos dimittet in Lithuaniam. Idcirco vos deducemus ad consiliarios Principis, interea vxores & liberi vestri vsque ad triduum hic vos expectabunt. Atque cum à conspectu charissimarum vxorum & liberorum abduxissent illos procul, tunc victos manibusq; proiciebant in rapidissimum fluuium Wolga appellatum. Verum exacto triduo, quidam Moschouita miseris vicem istarum mulierum frustra maritos expectantium, inquit: O miseræ animæ, & infelices mulieres, vos eadem fors manet, quam iam passi sunt mariti vestri, qui sunt proiecti in Wolgati fluuium. At cum affaretur istas mulieres homo ille, satellites interueniunt, quorum manus de cæde maritorum erant adhuc cruentatæ, & spirantes necem, venerunt in carcerem, vnde abducunt gregem illum mulierum captiuarum eum liberis ad submergendum aquis. Tum illæ calamitosæ foeminae & infortunatissimæ, sibi proponentes ob oculos vicinam mortem adeo horrendam & terribilem, multis effusis lachrymis petunt ab istis ministris Principis, vt aliquid temporis concedant, quo sua peccata Deo Opt. Max. confiteri possint, & eius misericordiam implorent, velique pro sua clementia omnibus eorum erratis clementer ignoscere: id quod à satellitibus eis concessum est. Idcirco horas duas versabantur in piis orationibus & deprecationibus, ardentissimis votis petentes à Deo, vt illis pro sua diuina bonitate ac clementia parceret, & ad se reciperet: ac cantatis diuinis hymnis, animas suas Christo redemptori, ad supplicium mortis subeundum se pararent, mutuisque oculis sibi datis, miris se consolabantur, vt forti patientique animo omnia perferrent.

10

20

30

40

50

Istis rebus omnibus absolutis, ducuntur ad flumen, quarum alie liberos manu trahunt, alie vero infantes suos vberibus admovent. Sed cum iam ad ripam rapidissimi illius fluuii venerunt: tunc pro ingenio & natura muliebri, partim ob inusitatum genus mortis in tam horrendum eiulatum, fletumq; erumpunt, vt & cœlum ipsum penetrarint. Satellites autem inhumani minari eis cœperunt, vrgentes eas, quo illæ sua sponte se aquis traderent. A quo indigno facinore cum abhorrent, statim illi satellites in eas impetum faciunt, & eas cum liberis in aquas illius fluuii, cuius glacies contracta erat, abiciunt. Et sane ob tristissimi & crudelissimi istius facinoris aspectum, vulgus Moschouitarum cum non possent se continere, in lachrymas effundebatur, commiseratione summa perculsus: quod tam indignissime istæ infantes foeminae cum liberis tam detestanda morte affectæ fuissent, execrantes in vniuersum carnificum istorum immanitatem. Quapropter cum has voces lugubres populi audirent satellites, quodque ægerrime ferrent hoc genus supplicii, tunc minis vtentes ac ferientes populum baculis, abigunt, hæcque verba addunt: O rebelles magni Ducis, aperte videmus, quod propter istos captiuos supplicio affectos fletis, at propediem, credite, vos eadem fata sequentur.

DE FRATRICIDIO PERPETRATO à Magno Duce, Anno Domini 1570.

Frater germanus magni Ducis immerito ac perfide delatus fuerat à quodam consiliario, cui nomen erat Trzeciak Wiskonati. Audita hac iniusta accusacione Princeps, nullam fecit potestatem fratri falsum crimen diluendi, atq; quam ingentes cruciatus excogitare potest, illos adhiberi iubet ad excarnificandum & torquendum fratrem. Dumq; est in mediis cruciatibus, exegit ac extorsit ab eo omnes illius thesauros, & bona omnia tam mobilia, quam immobilia sibi vendicat, atque cum præ magnitudine tormentorum vix feminius esset, tum iussu Principis securi illum ferit carnifex. Deinde fratrem suam, quæ ante conspectum eius procumbebat in terram, facie demissa, implorans misericordiam, arripi iubet à satellitibus omnibus, vestimentis exui, & turpissime nudam constitui. Ita diutissime illa miserrima foemina nuda omnium oculis exposita fuit. Deinde quidam miles iubente Principe eam funi alligat, & consenso equo, velocissimo cursu sine vlla misericordia pertrahit illam in flumen, & aquis submergit ac perdit. Sic iste magnus Dux tam astorgos & impius extitit in fratrem & fratrem.

DE AMORE MVTVO SE PROSEQUI SOLENT Moschouita.

Hoc genus hominum, Moschouita, est adeo barbarum & perfidum, vt nihil sinceri sit apud eos, nec se vnquam vero ac naturali amore prosequuntur, alter alterum impudentissime & confidentissime, sic sunt perfri & frontis, criminis alicuius insimulare non veretur, siue palam, siue clam: aut aperte, aut per insidias inuicem perniciem sibi machinantur: mutuisq; conuitiis laceßere se soliti sunt. Familiare est apud eos, patrem filio insultare, & filium in patrem irruere, ac fratrem perfide deferre, sic vt nulla apud eos fides, & sanguinis reuerentia sit, etiam in conspectu magni Ducis se prociundunt contumeliose. Itaque accidit semel ante Principem, anno 1570. quosdam duos fratres germanos & nobiles istius rei luculentum documentum edidisse, horum vnus vocabatur Mikieta Obolinski, qui malo genio præditus, familiz gentisq; nomen patrium suum commutauerat: idque audiente ipso Duce, excogitauerat aliud cognomen, nempe Powrozovski, ac si diceret funigerum aut furciferum, & patibulo dignum hominem. Alter autem frater suæ nobilitatis haud immemor, gentileq; nomen retinens, cum fratrem alloqueretur, compellare cœpit nomine gentili Obolinski, qui velut furens & atroci iniuria à fratre affectus, magnum Ducem adit, & ad eum sic fratrem deferret. Princeps serenissime, peto abs te, vt ius mihi administras de fratre, qui infami

R

Moschouita fa-

mit in capti-

uis.

Moschouita Ho-

rodo infan-

ticida supe-

rat crudeli-

tatem.

Caimum imitatur magnam Dux, qui occidit abolem. Dieronia-ma crudeli-

In Moscho- nia homo hominis la-

Nec fratres a fratre, nec socer a ge-

nere tuum.

nomine me contaminavit. Vocor Powrozowski, & me contemptum appellavit Obolinski. Idcirco supplex te oro, ut meritis ille luat poenas. non enim leuem ab eo mihi factam iniuriam censeo. Tum magnus Dux euocat consiliarios, quasi de re maximi ponderis consulandum fuisset, inquit: Necessè est, ut vos hanc contentionem & grauem controuersiam inter istos duos fratres exortam adhibito summo iudicio, & magna cum æquitate diiudicetis. Frater itaque ille, qui ita turpiter abnegauerat suam nobilitatem, accessit ipsos consiliarios, ut rem totam enarraret, & sibi ius reddi postulet aduersus fratrem: atque cum iam venisset frater alter, qui merito suam nobilitatem intuebatur, en in caput illius inuolat iste perfidus, & obicit vrsu, qui cum vnguibus dilaniare incipit, crudeliterq; dilacerat. Et cum immanis iste frater videret quodammodo feram bestiam lassari, ense ferit alterum fratrem in pede, & statim magna vis sanguinis profluxit, quo ille inunxit os vrsi, qui cum primum lambendo cruorem humanum iterum degustauit: & sic animatus vrsus secundo apprehendit illum miserum nobilem, & horribiliter deformem reddidit. Quare iam iste impius frater, vident sibi pro iniuria scilicet esse satisfactum, voluit feram abstrahere & arcere, ne amplius sauiet, neve fratrem mactaret: at vrsus ita æstuabat & ad mactandum accensus erat, ut nec ab illo, neque à multis aliis posset difficultè ab illo dilaniando abstrahi, tandem ex faucibus vrsi, & carnificina illa ereptus est ille nobilis.

Simile quoddam facinus huic accidit, cum magnus Dux Nouogrodiam depopularetur, ferro, inquam, & igne omnia perderet, ut supra dictum est, ducti sunt captiui aliquot nobiles in Moschouiam urbem, inter etiam illos fuit quidam cum vxore & liberis, quem nobilis commendauit cuidam aulico regio amico suo. Ille cum detineretur captiuus diu ab isto aulico, semel conqueri cepit, idque grauissime de inaudita illa tyrannide, qua vrsus est magnus Dux in Nouogrodiensibus internecioni dandis: deque iniuriis, quibus ille & tota nobilitas affecta fuerat: & plane iugum istius tyranni esse intolerabile, hisce verbis: Deus qui solus iustus est, haud dubie suo tempore vindictam sumet de illo sanguine innocentum tam inhumaniter & crudeliter sparso, in ipsum Ducem & totam eius posteritatem: dignis pro meritis poenis ipsum castigabit. Deinde paucis post diebus, cum in animo suo volueret, se nimis temere ista effutuisse: & hunc nobilem, apud quem erat in captiuitate hæc delaturum ad Principem. Itaque fraudulenter excogitare cepit, nihil esse melius, quam si potius in hospitem suum hoc crimen transferret. Scribit supplicem libellum ad Principem, in quo indicabat magno Duci, hunc aulicum Principis hæc verba in dedecus ipsius protulisse: tradidit eundem libellum deferendum aulico; qui infcius erat omnium, quæ scripta fuerant. Magnus Dux quamprimum perlegit supplicem libellum, iuber ad se accersi illum Nouogrodiensem nobilem, qui erat captiuus apud hunc aulicum. Ille oblatus Principi, ferrea fronte præditus, statim confert crimen, quò erat reus in ipsum aulicum impudentissime, & ita se rem habere asserit, inquit: Serenissime Domine & magne Dux, tu nos subditos & seruos fideles affligis, miris modis interfici, membratimque dissecari iubes: facultates & fortunas nostras nobis rapis, proditores nos appellas, rebelles & petiuos, & alia horrenda nobis obiciuntur, & ob oculos ponuntur, quæ omnia immerito patimur, nec istorum rei sumus. At si scires, quò odio vel plusquam vatiniiano, te prosequantur tui domestici, & quanta sit perfidia illorum, quibus plurimum fides erga te, quos quotidie maximis accumulâs beneficiis: profecto egregie eos exciperes, ex quorum numero est iste aulicus tuus, cuius carceri me tradidisti. Nam heri vespere, me præsentem & audientem, iactabundus hæc verba pronuntiabat: O vtinam Deus citissime innocentes vindicet à crudelitate istius tyranni magni Ducis. nam ille diis tormentis suos afficit, mactat & trucidat infantes, eorum bona & opes sibi ascribit, contra omnem æquitatem. De quibus rebus & iniquitatibus Deus breui sumet supplicium, istum Principem & tyrannum conteret & euertet cum tota eius familia, nec patietur eius successorem regnare. Tum magnus Dux irrumpit in iram, & sic inquit ad hunc miserum aulicum iniuste ab isto captiuo accusatum: ô perfide, percipisne ea, quæ iste

*Crudelis,
pauca ob nobilitatem
defensionem
aduersum
degenerem.*

*Nec hostes
ab hospite
tutus: Es
ingens in-
gratitudo
non enim
plum.*

iste contra te profert: nec data illi potestate respondendi & diluendi falsam criminationem, variis quæstionum generibus torquetur: qui cum nihil fateretur, & confictum crimen diceret, iussit hominem membratim dissecari, & postea in profluentem iaci: sic ille nobilis, ignobilis plane & belluini ingenii falso detulerat ad Principem infontem, lingua sua mendaci accersit necem innocenti, & ipse ex alterius interitu vitam & libertatem sibi comparauit.

*M I S E R A B I L I S E T I N D I G N I S S I M A L A -
niens, cum duorum Procerum Moschouitarum, tum etiam reliquorum Lithuanorum, ac Polonorum captiuorum, quibus paulo ante pepercerat Magnus Dux.*

A Nno Domini 1570: cum ex Moschouia internuncii Regis Poloniæ, Proceres Poloni & Lithuani discessissent, die Eliæ Prophetæ, qui dies festus apud Ruthenos est celeberrimus, & Magnus Dux accumberet mensæ, & ei apponeretur secunda fercula, velut quodam cæstro correptus, surgit, à mensa, & sic alloquitur sibi astantes satellites, sequimini me, quod faciunt ipsi, & mille quingenti catapultarii equites: ille vero Princeps perniciosissimo cursu pergit ad arcem, ibique omnes ordine se collocant ante Palatium Ducis, tum etiam in hac arce cum habitaret vir summus, & ex proceribus nō postremus, Petrus Serebrinus, & rei bellicæ peritissimus, iubet Magnus Dux ipsius domum more hostili impeti & inuadi ab istis militibus, ipsum autem capite diminui & truncari: dicto Principis pariter irruunt in domum illam, statim capiunt & miserum illum Serebrinum extrahunt ex ædibus, ac offerunt Magno Duci, qui sine alia inquisitione, nefasta villius facinoris admissi ab eo mentione, confestim ille satellitum præfectus Seuator, arrepta securi caput illi amputat. Ad extremum cum Magnus Dux, quicquid illi visum fuerat, rapuit & ex fortunis istius Petri Serebrini, reliquum permisit prædæ militum: & ne quid superesset bonorum illius, iussit reliquias flammis & igne perdi. Vbi istud perpetrasset, conuertit se ad alium locum arcis. (est autem hæc arx amplissima & valde spaciola: vbi complures Magnates & Nobiles habent ædes suas) & iubet magnus Dux cuidam nomine Bulato Magistro equitum, ut cum non parua manu militum ædes adeat clarissimi & magni nominis viri Mieffoiedi. Huic magno viro Princeps vix ante annum rapuerat vxorem elegantis formæ foeminam & ancillam, qua turpissime abusus, & illas vbi violasset, fecerat suspendi ac strangulari in superiori limine ianuarum ædium istius viri: ut supra diximus. Ille præfectus equitum, aggreditur illas ædes, & expugnat facillime, hunc Mieffoiedi in medium forum trahunt: & ipse præfectus caput illi acinace obtruncat: Qui cū iam commisisset istud sceleratum homicidium, ense & manibus cruore madentibus procedit ad magnū Ducem, & velut re maximi momenti præclare gesta, ait: Serenissime Domine & magne Dux, iam summo cum honore perfeci quod tu mihi in mandatis dederas. Ibi Magnus Dux pro suo more, vociferari cepit suū Hoyda, Hoyda, cuius clamorem tota turba sequuta est, eadem felici acclamatione vtentes. Ex arce deinde magnus Dux deflexit ad carceres, vbi erant multi captiui Poloni & Lithuani: suis satellitibus armatis comitatus. Vbi quidā mercator ciuis Moschouiticus, quid ageretur ignarus, vbi eminus conspicit magnū Ducem cū tanto satellitio, retrogreditur præ metu tyranni, quæ statim apprehendi iubet & frustulatim dissecari, inquit, ne vnquā fugias ante conspectū tui supremi Domini. Atq; cū propius ad carcerem veniret, ipse Commentariensis, qui ibat petitem panem pro captiuis, aspiciendo Principem aduentare, præ timore etiā reuersus est, & eundem magnus Dux raptū, minutim secari iubet, dicens: alia vice nō timebis. Itaq; cum iam appropinquaret portas primi carceris, dicit custodi, ut citissime fores aperiat, qui metu correptus & tremebundis manibus vix aperuit: aperto carcere indicit primo educendos nobiles captiuos Polonos & Lithuanos, quorum primus fuit Petrus Biekovski Eques Polonus strenuus miles, illius pectus trans-

*Dies festus
Dux Moschouia
sauiam
dissecare so-
let.*

*Petrus Se-
rebrinus
iniquus pa-
ter.*

*Eadem fors
est huius illu-
stri Mieffoiedi.*

*Obuiusma-
tus Dux.*

*Bellum
crudelitas
in captiuos.*

*Magnani-
mitas Ru-
kyvsky in
Tyrannum
Moschum.*

*Litas Flo-
rons Mo-
schum, crui-
dando ca-
pitum in o-
mnib. car-
neribus po-
stus.*

*Maxentius
unguibus
sua corpo-
ra mortui,
sic Moschum
fecit.*

*Bombarda-
rii Germa-
ni, faciem
miserorum
diaplanum.*

fodit Magnus Dux lancea, at tam generosi fuit animi ille Biekovvski, ut lanceam arripuerit manibus, & intorquere voluerit in ipsum Magnum Ducem, ut hoc pacto perpetuam nominis famam sibi conciliaret, quod tam infensum generi humano tyrannum sustulisset. At Magnus Dux hoc animaduerso, cepit exclamare in filium: Ivvan Ivvan, id est, Ioannes fili fer opem, qui celeriter accurrit, & iterum illum Biekovvski hasta transfodit, & sic mortuus in terram cecidit. Secundo productus ad lanienam alter nobilis Polonus Albertus Bugaski, hunc etiam ipse Dux sarrissa sua transfuerberavit. Tertius fuit Besus, nobilis, & magnæ familiæ, gente Silesius, qui eodem mortis genere periit. Quare cum istos strenuos viros & nobiles Polonos manibus suis interfecisset, cepit suo acclamationis genere uti, velut magnam victoriam adeptus fuisset: Hoyda, Hoyda: quem ita ovantem omnes clamantes & usurpantes hanc vocem persequuti sunt. Tum sic affatur suos satellites: Mactate mihi iuvenes, irruite in carcerem, & obuios quosque captivos sine discrimine & vlla misericordia membratim dissecate omnes. Isti dicto parentes, in primo carcere quinquaginta occidunt vinctos: Postea accedit secundos carceres, & similiter manibus suis occidit tres Nobiles, quorum unus erat Ruthenus, ætatis maturæ, Polocensis Iacobus Molski, alter erat gener illius, eques Polonus Iacobus Molski, sic & tertium similiter Nobilem Polonum, quibus omnibus ita trucidatis erumpit in suam vocem lætitiæ solitam, & omnes ei accinunt ac respondent: & statim reliquos iubet à suis satellitibus dissecari, quod factum est, erant autem quinquaginta quinque, exceptis multis infantibus, qui vix nati erant dies septem. Tertio cum accessisset carceres, ibi & manibus suis edidit crudelitatis suæ exempla, tres mactando Nobiles Polonos, alios fere quinquaginta quinque, cum securibus & ensibus satellites membratim trucidarunt. Sic perpetrata hac immani strage & inaudita tyrannide, sic sparsa dissectaq; illa corpora iacere permisit supra terram, quæ iam epota & imbuta erat, & mollissima reddita ex effusione sanguinis illius humani. Quamobrem rediit triumphans & ouans in palatium, & totum illum diem in hymnis & tripudiis, & omni sonitu instrumentorum musicorum consumpsit: non aliter ac si magnam victoriam de hostibus adeptus fuisset: Sub vespertinum præcepit frustula membrorum istorum occisorum colligi, & extra urbem poni: qui in tres cumulos sunt collocati, & aspersi arena & terra: sic mandati sunt sepulturæ. Erat inter cadauerum frusta mulier nobilis vxor illius Molski, quæ cum fuisset graviter sauciata, nondum mortua, hæc orabat pollinctores qui fossam faciebant, ut eam dimitterent libere & parcerent ipsi: at illi nulla moti misericordia sepelierunt eam viam cum illis fecidis cadaueribus.

Duo Nobiles captivi ex ista immani laniena remanserant, quos tamen postredie iste tyrannus capite plecti iussit, & extra urbem proici, vixq; aliquid terræ illis iniectum. Vbi erant illa cadauera tot Nobilium & strenuorum virorum, vix arena superiecta fuerat, id quod haud dubie ex composito fieri iusserat Magnus Dux ille, ut essent alitibus, & feris præda. Tertio deinde die, quidam Germanus tormentorum bellicorum præfectus, misertus hanc proiectionem cadauerum, quibusdam tres taleros dedit, ut fossa profunda facta, vel maxime terræ tumulo iniecto, hæc cadauerum reliquias sepelirent & tumularent.

DE TRUCI CARNIFICINA, QUAM EX- ercuit magnus Dux, in clarissimos quosque suos Consilia- rios, & optimates.

*Theatrum
luculentum
& misera-
bile erectum
à magno
Duce die
s. Iacobi.*

Die sancti Iacobi in Iulio anno 1570. in ipsa vrbe Moschouia, Magnus Dux iussit affligi octodecim palos grandes, & supra illos totidem trabes in transfuerum apponi in formam furcarum. Ciues cum primum animaduertunt tale theatrum parari & instrui, ingenti metu correpti se in fugam proripiunt, etiam mercibus & tabernis meritoriis relictis, prædæq; expositis: nemo sane præ metu in forum prodire audebat. Nam isti rumores in vulgus sparsi fuerant, ipsum magnum Du-

cem in-

cem instituisse omnes ciues vrbis Moschouiz extremo afficere supplicio, cruciq; complures affixos iri. Satellites ad maiorem terrorem incutiendum, in medium forum adferebant varia genera tormentorum & quæstionum ad homines torquendos, quæ admovebant istis trabibus. Deinde excitato luculento igne, vas ingens aheneum apponebant aqua plenum, ut bulliret & ferueret per multas horas. Quibus rebus ita comparatis venit Magnus ille Tyrannus, stipatus ampla & copiosa suorum satellitum caterua: & ita instructus, quasi vellet in aciem & pugnam exire: sequebantur eum velut à triariis mille & quingenti catapultarii: Duxq; ipse se collocavit penes ahenum, exercitus vero militum in circuli & coronæ formam dispositus. Tum adducti sunt in proscenium trecenti nobiles Moschouiz, antiquissimarum & nobilissimarum familiarum homines, qui paulo ante præ nimio quæstionum cruciatu ita mutilati & pessime tractati fuerant, ut vix semivivi viderentur, vixq; pedibus stare poterant, sed à militibus trudebantur turmatim, ut pedes, ante Principis conspectum.

Is cum perspiceret omnes præ pauore & ingenti timore sese abdidisse in latebras & domos suas, ipse tunc obequitare cepit per omnes vrbis plateas, clara voce euocabat ciues, inquiens: venite absq; vlllo metu, securi estote, prodite spectatum, nihil grauius in vos constituam, hoc vobis polliceor, quamvis is meus fuisset paulo ante animus, vos omnes funditus delere & perdere, sed iam mihi hæc mens mutata est, tuto egredi potestis & in forum venire intuitum quid agetur. Tum miserrimus ille populus egressus turmatim & confertim, forum repleuit, imo erat tanta multitudo spectatorum, ut multi ascenderint domorum tecta, quo quis istius tragediæ futurum esset exitus, viderent. Atque postea affatur sic illam promiscuam hominum multitudinem: An num, & subditi, iustissime ago, quod ita pœnas luant perfidi & scelerati proditores mei? tum populus statim vno ore acclamare cepit: Viuat diu felix, & incolumis Princeps & Rex noster: at improbi & flagitiosi suis meritis dent dignas pœnas. Deinde Magnus Dux iubet produci centum & octuaginta ex illo damnatorum numero: postea sic alloquitur Nobiles, qui ad illud spectaculum venerant. En vobis istos libera-

liter dono, doque eis vitam, accipite illos, liberos à noxa dimitto, eisq; pro mea clementia, gratia ac fauore ignosco, hoc pacto isti libere dimissi, & ex præsentemorte diuino beneficio erepti. Tandem prodit Magni Ducis primas Secretarius, qui damnatorum album & catalogum habebat: & tum iubet educi quendam Moschouitam antiquissimo genere cretum, præcipuus inter eos, qui ab intimis consiliis Ducis sunt, erat: appellabatur Ioannes Michaelovvic Wiskovvati. Ibi ille Secretarius Principis, longa serie referre incipit crimina, quibus falso iste vir præstantissimus accusatus fuerat hisce verbis: Ioannes Michaelovvic Wiskovvati, Cancellarius Magni Ducis, perfidissime & impie se gessit in Principem. Imprimis scripsit Regi Poloniz se ei velle tradere ciuitatem & arcem munitam sui supremi Domini, quæ est in magna Nouogrodia: & hæc est prima in te accusatio: at tum scutica illum in caput percussit, addendo hæc verba: Perfidus es & ingratus, quod vsus sis hac improbitate aduersus tuum supremum Dominum. Altera perfidia est ista, quod literas dederis ad Imperatorem Turcarum, ut cum exercitu potentissimo veniat occupatum & debellatum Regna Scythica, Casanense, & Astraense, ut erat illi in votis: quo dicto, similiter flagello cæsus est in caput, subiecitque, & secundo tuum Principem fraude doloq; prodere voluisti. Tertium facinus quod admisisti est, quod ad Scytharum Cæsarem literas dedisti: quibus ipsum hortatus es, ut cum suo copiosissimo exercitu irrumperet in Moschouiam, eamque deuastaret & depopularetur, atque occuparet, unde factum est, ut ingens damnum & irreparabile dederint Tartari in Moschouia: tam ipsius Ducis arces igne perdendo, quam etiam longe lateque miserum populum ferro interficiendo, & vinctos multos catenis in durissimam seruitutem, innumerablem inquam vtriusque sexus turbam abigendo: quorum cum sis author tantorum malorum, merito vltimò es afficiendus supplicio, atque ut antea fecerant, flagro asperime eum cæcidit Regis Secretarius. Tum miser Cancellarius

*Descriptio
nouisup-
placu.*

*Malus ani-
mum in Du-
ce & mala
mens.*

*Miser popu-
lus præ
more ap-
plaudet Du-
ci. Præter ip-
sos libe-
ratos.*

*Falsa accu-
sationes in
Cancellariū
Principis.*

*Gravis A-
pologia Cā-
cellarii ad
cōfiliū crimi-
nationes.*

istis falsis criminationibus infimulatus, & cum se innocentem esse sciret, sic re-
spondit. Testor Deum Opt. Max. qui solus est scrutator cordium & renum, in cu-
ius conspectu profiteor me esse peccatorem, sed confido eum pro sua Divina cle-
mentia, propter sanguinem effusum charissimi sui filii, mei misertum iri. Testor,
inquam, Deum, me semper fidum & diligentem fuisse in munere publico mihi
commisso à Magno Duce, ut fas est: ideo à falsis istis accusatoribus prouoco ad
Tribunal Dei, quod iniuste sum accusatus & traductus apud Principem, atque
hæc impostura detegatur in extremo die iudicii. Princeps cum stabis ad conspe-
ctum Divinæ maiestatis mea innocentia apparebit: nūc vero apud te nulla ratio
& æquitas locum habet, nec me à criminibus falso mihi impositis licet purgare.
Adeo est tua avaricia inexplabilis & pertinacia vlciscēdiq; libido, ut sitias sangui-
nem meū: ebihe igitur illum pro lubito, & iam satisfacias tuæ improbitati, ut con-
stituisti: nunc quidem tua figmenta & importuna commenta, videntur habere
speciem veri: quia omnia per vim agis. Itaq; Satellites excipiant, en videmus te ef-
ferum, cum tam dura oratione insurgis in Principem, turpiter lapsus es, & tuos
seruones optime expendimus. At ille Cancellarius ait: Vos o infelices homines
cum magno Duce, estis prædones & omnis improbitatis illius administri: effun-
ditis immerito cruorem innocentem: tyrannice omnia agitis, per fas & nefas rui-
tis in cades mortalium. Hæc omnia quæ mihi obiiciuntur, falsissima sunt, nihil
vobis facilius, quam tollere è medio infontem: At Deus aliquando, & veniet ho-
ra, quæ non speratur, cum vos puniet & pro meritis in vos grauiter animaduertet:
quæ cum tam libere protulisset, conspuit in faciem illorum. Quare Magnus Dux
iubet carnificibus hominem rapere: quem statim raptum, exuunt & ligant ad fur-
cas illas sic dispositas: & suspendunt pronò capite & ore in terram. Præfectus sa-
tellitum sic affatur ipsum Magnum Ducem: quo genere supplicii istum affici iu-
bes? Tū respondet, vos omnes aulici mei suo ordine istum excarnificare debetis
& dilaniare: Quare accingit se operi iste Præfectus Molutv dictus: & ex equo
descēdens, accepto cultro auriculam dextram illi abscidit, alter aulicus sinistram
excidit, tertius labra amputat, & sic ordine oēs illum mēbris mutilarunt, ut omnes
se tam nefando homicidio contaminarent, & cæde istius innocentis essent rei.
Ad extremum quidam secretarius Principi, ne quid deesset ad cumulum crude-
litis, conscidit illi pudenda, & tū statim exalauit animā miser Cancellarius. Qua-
re Magnus Dux vidēs ob abscissum mēbrum genitale, statim obiisse Cancellariū,
indignissime tulit, atq; dira imprecatus huic secretario, sic in eum inuectus est. O
scelerate, expectes paululum, istud totum est tibi exedendum, quod iste excedere
debet. Nam penitus credebat, quod commiseratione motus, cruentas manus ita
illi intulisset, ut cito è viuīs discederet: Constituerat sane istum secretarium morte
truculenta punire, sed Deus antevertit tyrannidem Principis, quia paulo post luc
infectus, mortuus est. Satellites deinde demortui Iohannis Viskonati corpus de-
ponunt ex furcis, & sic scire incipiunt in illud cadauer, frustulatim illud conci-
dendo, prius tamen absciso illi capite. Iste est exitus istius pæstantissimi ingenio
& virtutibus multis, excellentissimi viri Cancellarii Magni Ducis, cui parem nun-
quam habuit imperium Moschouiticum.

*Thefau-
rum Magni
Ducis eadē
bonitate cō-
suetudine fra-
stru, quæ Cā-
cellarius
rapitur ad
mecam.*

Iussit secundo loco produci in Theatrum, suum Thesaurarium, cui nomen
erat Michael Funichov, vir magni nominis & ingenii acerrimi, socius fidusque
amicus illius Cancellarii. Iste nō longis verborū ambagibus vius est in sua defen-
sione, sed breuiter sic loquitur: Appello ad Deum qui omnium rerū est conscius,
& cuius oculus omnia intuetur, quia nūquam quicquam in te Dominum meum
cōmisi, semper bona fide & sine fraude in administratione mei muneris me ges-
si: & cum accuser abs te, impie & inique iam tibi dicam scribo, & anima tua in al-
tero seculo se sistat coram Divina Maiestate, ut mihi satisfaciatur. Hæc verba ubi
protulisset, iubet Magnus Dux arripere miserum, & exui, atq; furcis alligari eo mo-
do quo & Cancellarius. Tum postea ille Maluta præfectus satellitum, haurit ex
vasēneo, ubi erat aqua feruidissima, & deinde alter equorum magister, accepit
vas plenū aqua frigidissima, iste primo illa aqua caput abluerē cepit, postea cali-
dam &

*Genu sup-
plicii im-
mane.*

dam & feruidissimam aquā infundebat, sic ille infortunatus vim feruoris & ardo-
ris illius aquæ sentiens, ob atrocem feruorem, vociferabatur mirifice: at ille mini-
ster Tyrannidis Maluta magis ac magis infundebat illam calidissimam aquam, ita
ut tandem pellis capitis contraheretur in modum serpentis, cum se in spiras con-
torquet: ita hoc crudelissimo supplicii genere confectus, expirauit. Tertio iu-
bet adduci in medium suum Cocum, iste cocus infinitis falsis testimoniis reus
erat peractus, eoque genere supplicii est affectus, quo & Iohannes Wiskovaty,
nempe membratim est dissectus, amputatis illi pudendis. Deinde iussit adduci
quendam Georgium Czapkinu cum vxore & liberis, qui inter amanuenses &
secretarios non postremum locum tenuit, cumque ex equo descenderet Magnus
Dux, Basilius Themkin iussu Principis caput illi abscidit, sic & vxori ac liberis:
Iste Themkin erat proscriptus ex Lithuania, ob necem Palatini Plocensis, & in
Moschouiam aufugerat, tanquam ad asylum, primumque locum ac præcipuum
inter aulicos Principis tenebat.

*Coco suo
non parci-
Magnus
Dux.
Georgius
Czapkinus
cum vxore
& liberis
occiditur.*

Deinde productus est alter secretarius, cui nomē Iohannes Bulhakovv, qui
fuit vna cum vxore, & liberis etiam capite truncatus à Palatino Chirnouiensi, is
vocabatur Pietrouicius.

*Sic & Iohā-
nes Bulha-
kovv.*

Tunc iubet educi & secretarium suum Basilium Stepanovv, quem & indi-
cta causa aulicus è vestigio capitali poena afficit mandato Principis.

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

Ad extremum, ut ad hoc tragicum ac crudele spectaculum nihil præ-
termitteret, præcipit Magnus Dux ducentos Nobiles captiuos extrahi in are-
nam, quos nominatim iubens sisti ante se, damnat morti, & singuli aulici ordine
eos capite truncant, qua cæde confecta, prodeunt in conspectum Principis ma-
nibus & gladiis cruentatis cum hac voce lætitiæ Hoyda, Hoyda: Sic se turpissime
aulici Magni Ducis sanguine innoxio contaminarunt. Tum eodem tempore
mandat Magnus Dux è vinculis venerandum quendam senem adduci: quem
statim in equo ille arrepta hasta transfixit: & quamuis sic transfixus miser senex
obierit: ut impleter suam crudelitatem illum plusquam sedecim vulneribus fau-
ciauit. Hæc crudelitatis & tyrannidis horrenda facinora perpetravit intra horas
quatuor. Illa cadauera nuda ita iacebant in terra, quorum non paruus erat nume-
rus: & cum lustraret illa cadauera quidam ex Principis satellitibus, caputque Mi-
chaelis Theaurarii intueretur, exerto ense caput in duas dissecuit partes, hisce
verbis additis recorderis quid mecum egeris. Sub vespertum cadauera illa sunt in
vnum cumulum collecta, & extra vrbs portā elata, ibique ingenti fossa facta, in-
iecta & terra obruta. Sic crudelissime tot cædibus perpetratis iam in palatiū Prin-
ceps rediens, defleat ad ædes Michaelis Theaurarii, ubi inuenit vxorem illius,
elegantia forma præditam, & vere honestam, valde luctu & dolore magno plenam
atq; suspirantem, ob mariti necem, Ducis Ophanasi Wiazinski soror erat, de quo
supra mentionem fecimus. Magnus Dux spirans suam immanitatem, apprehen-
di iubet, & extendi funem asperissimum, qui ab vna parte muri ad alteram exten-
debat, & cum natibus nudis assidere huic funi, qui plurimum carnē & cutem
excoriabat, utq; detegeret mariti thesauros, ab vna parte vsq; ad alteram extrahe-
batur cum summo cruciatu. Filia eius, quæ erat quindecim annorum, hoc crude-
le genus tormenti videns, non potuit se continere, quin eiulatu testaretur dolorē
suum. Dux iubet illam rapi in medium, at filius Ducis maior natu, commiseratio-
ne motus accurrit, & vestem eius tenens sic affatur patrem: Pater charissime, do-
na me hæc puella, ego carceribus illam occludam: tum pater, accipetu quidem,
sed postea matri illam reddas. Deniq; cum istis magnis cruciatibus & tanto dede-
core honestam illam matronam affecisset, & filiam eius in monasterium relega-
uit: ubi illa ob magnitudinem vulnerum & cruciatuum quæ passa fuerat dum tra-
heretur per funem, nō diu superstes extitit. Filium etiam istius Theaurarii in vin-
cula coniecit, & omnes fortunas eius cuiuscunq; essent generis, ei accepit: sicque
distribuit ut meliorem partem sibi vindicaret & attribuerit, quod erat vilis præ-
dæ suorum militum exposuerit.

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovv.*

Eodē die venit in ædes Iohannis Wiskovaty summi olim eius Consiliarii,

*Denegata
sepultura
inhumanti-
ver.*

qui antea triculente mactatus fuerat, vxorem in quoddam cœnobium deportari iubet: filium autem eius damnat perpetuis carceribus, & relegat in arcem munitissimam: quæ Bialeczioro dicitur, ac si dicas lacum album: acceptis omnibus eius bonis. Postquam sic tam horribilem & truculentissimam edidisset crudelitatem, exactis tribus diebus, iubet produci in forum ex carceribus aliquot egregios Nobiles, qui statim capite truncati sunt, ab ipso Maluta præfecto satellitum: & ita diu iacuerunt humi, quos ipse aliquot vulneribus, vt suam faceret tyrannidem, feriebat, vtens securi. Cadauera illorum ita nuda in medio foro iacebant, vbi venales prostant merces, septem dierum spacio: vbi tandem à canibus deuorati, ossa vero hinc inde asportata ab iisdem canibus. Postridie iubet octuaginta fœminas generosas istorum Nobilium, qui ita immaniter trucidati fuerant, ad flumen deduci, ibique aquis submergi: ille autem innocentes frustra eiulari & lamentari. Satellites enim, crudele hominum genus, ipsas in aquas iniiciebant & perdebant.

*Moschouita
fame parca-
ss, famulus
in corpora
munita.*

Anno Domini 1569. missi sunt centum & quinquaginta coloni, ad ædificandam arcem; quæ vulgo Orlo dicitur, & cum cibo destituerentur, quia tum in illis locis ingens fames grassabatur: coacti sunt miseri, ob annonæ penuriam, ex suis nouem mactare, & illorum carnibus vesci, & sic diram compescere famem.

*Ob vitulum
mactatum
Moschouita
combusti.*

Eodem anno cum ipse Dux esset in arce Wolochda, quam extrui & muniri iubebat, ipsi artifices nimis dura fame pressi, emerunt vitulum, & eum mactarunt, famem hoc pacto expleuerunt. Quam rem vbi audiisset Magnus Dux iussit omnes comprehendi & flammis tradi: cum tamen ipsa necessitas, durum telum, eos excusare potuisset. Superstitio enim hæc à multis seculis recepta inter Ruthenos & Moschouitas, vt sit grande nefas, morteque piandum, qui vitulum mactarit, & eo vesci ausus fuerit. Inter Moschouitas centum & quinquaginta egregii viri, petraşi tyrannidem Magni Ducis, & ferociam satellitum: constituerant se recipere ad Regem Poloniæ. Quam rem vbi accepisset Magnus Dux, iussit omnes in quandam profundam lacunam valde ætiosam iniici, & ibi in modum pontis subterni: quos tam diu calcari fecit, donec profundissime in luto perirent ac submergerentur, & plane luto æquarentur.

*Secretarium
ob piscem
submersum.*

Eadem die venit colonus ad Secretarium Magni Ducis, ei offerens lucium piscem lepidissimum. Quidam Monachus istud animaduertens, qui simulates alebat cum isto Secretario, idcirco statim accedit Principem, & hisce verbis illum alloquitur. Secretarius tuus, o Princeps, nunquam minoribus vescitur piscibus, sed maioribus: quos piscatur in tuis lacubus, & solet lautissima suis congeronibus celebrare conuiuia. Itaque Magnus Dux iubet ipsum Secretarium ad se euocari, & nulla data facultate se defendendi, sic eum damnat: iubet manibus pedibusque vineiri, & in lacum profundissimum coniici: hisce verbis vtens. O nebulo, qui tot pisces minores & maiores solebas tibi piscari, abi nunc, & quibuscunque volueris, vescitor.

QVO PACTO MAGNVS DUX SVOS EX- ercet, & instituit in ratione pugna, aduersus inimicos.

*Crudelis ad
pugnandum
instituta.*

Cum Lithuani ex improviso cepissent arcem munitissimam, vulgo dictam Borsko: cœperat ibi Palatinum & vxorem eius, quos captiuos ad Regem Poloniæ miserant. At magnus Dux paulo post eum redemerat, dato in eius locum magno viro Nobile Polono, qui cum rediisset in Moschouiam cum aliis duobus Nobilibus Moschouitis, tum iussu Principis arrepti sunt ad supplicium: nimirum tria ligna sunt affixa in medio foro, vbi funibus per mediam corporis partem appendi, ipse cum filio sagittis eos eiocabatur, & transfigebat, inquiens. O strenui defensores, sic oportet vos me & meas arcas defendere: postea ad exemplum Principis, & turba illa satellitum sic sagittis frequentissimis illos impetierunt, vt iam præ multitudine sagittarum, non viderentur eorum corpora.

250

QVO PRAEMIO ET MERCEDE AMPLA soleat Magnus Dux suos adulatōres afficere.

Illustres ac clari viri, Ozyphas Scerbary, & Georgius Boratinski, qui munere Palatinatus fungebantur: cum missi fuissent ad defendendam & tuendam arcem Susa: intercepti sunt ab illo bellicoso Lithuanicatum copiarum imperatore à Duce Romano & ab eius exercitu, in quo conflictu magna strages Moschorum est edita, & inter alios illi præcipui viri duo capti, qui postea per permutationem captiuorum redempti sunt. Qui cum primum venerunt in Moschouiam, hilari fronte à Magno Duce excepti, & ad eius mensam inuicati. Tandem absoluto prandio, muneribus lautis & pretiosis eos afficit: nimirum unicuique illorum dedit vestem ex holoserico suffultam Zebelinis pellibus raris & elegantissimis, dedit & singulis preciosos pileos albos. Atque inter alia, quæ cum illis conferebat, sciscitatus est ab eis quid ageretur in Polonia & Lithuania. Tum Ozyphas ille retulit ea omnia quæ viderat ac intellexerat candidè & bona fide. At Georgius Boratinski rogatus, contra protulit ea quæ putabat grata fore Magno Duci, ipsi palpum faciendū & adulandū: quæ plane absona erant rei veritate, & absurda. Ac inter alia sic ausus proloqui: Inclytè & inuidiissime Moschorum Cæsar, sic tibi persuadeas, cum Rex Poloniæ audit, tuos milites iam adesse in finibus, & ibi grassari, maximo metu perculsus, quærit latebras, & loca abdita: Magnus Dux statim fucum sibi fieri intellexit, & subiunxit: Rex Poloniæ igitur metimet? At ille, procul dubio: clarissime & serenissime Dux, ita se res habet, & si copiosus exercitus irruerit in Lithuaniam, ille non est tam animosus, vt velit tecum in aciem descendere: aufugiet procul in aliquam munitissimam arcem, neque etiam viribus par, aut arcibus munitis est tecum conferendus. Denique nunquam tui exercitus impetum & vires sustinere poterit: succumbet proutinus & terga dabit. Quæ conficta verba, cum in ipsius gratiam ac fauorem excogitata & comparata orationem esse vidisset: derelictus adulatorium & leuè hominis ingenium, cepit nutare caput, inquiens: O Rex infelix, o Rex miserrime, tui plane misereor, qui ita me times: adeoque sum tibi terrori, vt ad mei mentionem, cogites de fuga, vbi in Lithuaniam venero. Hac oratione finita, tam contumeliosa oratione sic istum Boratinski est alloquutus: O perfide & scelerate homo, iam tua perfidia & mendacia mihi optime sunt perspecta. Quocirca baculo quo uti solet, ferit illi caput, & cædit tergum, ac denique totum corpus, nulla ratione habita illius preciosæ vestis, quam eum induerat: At miser Boratinski hinc inde se vertebat: hacque oratione utebatur. O Princeps Serenissime, Deus te diu sospitem seruet, quodque ab te verberor gratum est mihi, & sic me plane hominem obscurum & ignobilem castigare dignaris: nunquam ego potuisssem eripi ex captiuitate, nisi tua opes: sed quamprimum liberatus sum ex vinculis Lithuanicis, citissime me ad te contuli. Verum Magnus Dux non desinebat hominem crudelius tractare: sæpius repetens hæc verba, o perfide & scelerate te esse turpissimū & mendacem adulatorem noui. Quare sic est ab eo tam diu verberatus, donec suum baculum Princeps confregerit in minutissimas partes.

QUALIS SIT RELIGIO ET PIETAS Magni Ducis Moschouia.

Quando Magnus Dux in suum palatium Alexandrovva, olim antequam pulcherrime extrueretur, Slobodam dictum, venire solet animi recreandi gratia, tum ibi quandam nouam religionem simulare solet & effingere. Primum se nouo quodam Monachi nigri vestitu induit, cuius etiam imitantes sunt omnes eius aulici, simul eodem vestitu iam parato vtentes. Satellites vero illius armati ad sunt, qui ad omnia officia prompti paratique sunt. Ille autem Magnus Dux ita vestitus cum suis aulicis ingreditur fanum, ad preces matutinas, & alias ceremonias peragendas, quibus vtuntur Rutheni. Sunt autem succincti loro, cui adiunctus cultellus, manibus tenentes lucernam, in qua est accensa candela: quod si ali-

*Tyrannus
etiam ali-
quando op-
timali oratio
grata.*

*Eidem con-
ficta & mē-
dax oratio
aduosa.*

*Insum pra-
mium adu-
latores.*

*Inepta reli-
gio vel po-
tius super-
stitio Magni
Ducis.*

quis aulicorum refugerit uti hoc vestitu & ceremonia, grauissime caditur viigis à satellitibus Principis. Hosce omnes vocat Princeps fratres, & se eodem nomine appellari iubet, hæc est sancta aulicorum Moschouitarum fraternitas. At cum iā est tempus prandii, porrigitur cibus, Magno Duci primum, quem habet in sua ci- stella, tanquā primatio fratri, & sic deinceps reliqui fratres ex suis cistellis accipi- unt suum cibum: Quod ad porum, singulis datur ad certam mensuram. Tandem absoluto prandio, omnes cum suis cultellis & cistellis se recipiunt in suas cellulas. Nam hoc palatium est ædificatum plahe in formam Monasterii. Quare cum se- cundum suum ritum absoluit: Magnus Dux suas preces & horas Canonicas: tan- quam maior natu frater egreditur ex illo Cœnobio, ac iubet aliquot captiuos, iam morti destinatos produci ex carceribus, ibi omnes variis mortis generibus affici- untur: alii ad palmum & rotam alligantur, alii securi percutiuntur, alii suspendun- tur: alii miserrime cruciantur, & frustulatim dissecantur: denique multi aquis ob- ruuntur. Ita quādiū ibi degit, singulis diebus decem aut viginti infantes ab eo sup- pliciiis grauissimis tolluntur è medio: ita ut præ fertore cadaverum illac nemo in- cedere possit. En fructus religionis Magni Principis Moschorum: sic suam reli- gionem sanctificat. Et quia patrem sequitur sua proles, ille Magnus Dux filium habet sibi suisque truculentissimis moribus persimilem. Nam ille voluptatis gratia solet per illa mortua corpora obambulare, illa caleando, & baculo suo capita illo- rum confringit, vel in illorum cerebra aciem baculi ferrati insigit, inquitens: vos o scelerati infurrexeratis in vestrum Imperatorem ac Principem, & me etiam.

Religionem suam san- ctissime inno- cetum san- ctificat.

Quale su- turum sit imperium filii Magni Ducis, qui à parente non degenerat.

Quotiescunque Magnus Dux ad illud palatium Alexandrovva, aliquem ex suis inuitat Consiliariis, nemo est illorum qui non credat se ad præsentem mor- tem accersi, nec vnquam inde domum incolumem reuersurum, ideo disces- surus, primum domi suæ disponit, ac uxori & liberis valedicit, & amicis sua com- mittit: ac ita est. ni enim Deus ipse, vel mirabilis fortunæ casus illum hominē con- seruarit, de illo actum est. Quod si impune & libere suos à se amandat: tamē post- ea non euadunt manus Principis, vel quidpiam deterius eos manet. Sicut sane ac- cidit cuidam viro raræ sane virtutis, Theodoro illi nomē fuit: Ille non ita pri- dem functus erat legatione apud Regem Poloniae, & ubi rediisset à legatione, in- uisatus est ad Principē vna cū suis Nobilibus, ad Alexandrovu arcem. Qui licet in- uitus, tamē se sistit ad diē dictam vna cū suis. Sane lautissime & oppipare ille Theo- dorus & omnes eius excepti sunt ac donati ab ipso Principe, multis preciosis ve- stibus, subductis pellibus Zibellinis. At via qua illi fuit transeundum, satellites per insidias erant collocati. Cum autem essent securi & nihil sibi metuerent, en irru- unt in eos satellites Principis, & illos spoliant Nobiles, & potissimum ipsum lega- tum: eosque sic nudos relinquunt, ut ex vtero matrum exierunt. Atque eo tem- pore maxima erat vis hyemis, quod ad augendam calamitatis eorum grauitatem pertinebat, exuti spoliati que sunt curribus & equis. Itaque sic misere & crudeli- ter tractati, coacti sunt pedes ire vsque ad urbem Moschouiam. Vnde factum est, ut alii propter vehementiam frigoris intensissimi aurículas amiserint, alii digitos manuum, & articulos pedum, & nasum. Plurimi qui frigus ita horridum ferre nō poterāt, interierunt in ipsa via. Ipse orator Theodorus forte fortuna à quodam ru- stico nactus est vestem pellium caprinarum, qui hac vsus, arcuit à se vim frigoris, ut potuit. Ita iste legatus cum suis splendide exceptus à Magno Duce, & honori- fice donatus, postea crudeliter illusus, rediit in urbem Moschouiam. Pulcherri- mum scilicet exemplum istius Neronis, & eius humanitatis, qua erga de se bene meritos uti solitus est.

DE MOSCOVIA MATTHIAE A MICHOUIA.

Moscouia est regio longissima, latissimaque: nam à Smolensko vsq; ad Moscvu ciuitatē sunt centum milliaria, à Moscvva ad Volochda cētum milliaria. Et Volochda est prouincia, & fluuius per ipsam labens eodē nomine vocatur, à Vo- lochda ad Vsczuga centum milliaria, ab Vsczuga ad Viarka centum milliaria: & ista quadringenta milliaria sunt de regione Moscouiæ, & sermo per totū est Rute- nicus

nicus seu Sclauonicus. Ultra prædicta à Viathca ad regionem Permsea centum milliaria, inde ad terram Vahulezka triginta milliaria, & hæc Scythiæ cōfinis est. Et istæ prouinciæ subiectæ sunt Duci Moschouiz, additisq; terris ad Septentrio- nem & Orientem ab eodē Duce Moschouiz possessis, Iuhra & Corela quæ sunt in Scythia, erunt quingenta milliaria Germanica magna. Verum Moscouiæ non per milliaria nostra computat, sed per verst: & verst est quinta pars milliatis Ger- manici. Numerant itaque à ciuitate Moscvva ad Vlodomiriā ciuitatem decem & septem milliaria Germanica: abinde ad Vschzuch quingenta verst. Iterum ab Vschzuch ad Iuhram quingenta verst. Intra Moscouiam autem sunt multi ducatus. Est ducatus seu terra Moscouiæ, de qua triginta millia pugnatorum nobilium ad bellum egrediuntur, agrestium vero sexaginta millia. Est & Ducatus seu terra Tucza, de qua quadraginta millia armatorum nobilium duntaxat ad bellum prodeunt. In hoc ducatu capitalis ciuitas Tuerd nuncupatur, & est ciuitas gran- dis lignea de lignis ædificata: in ea sunt Ecclesiæ lignæ centum & sexaginta: castrum etiam ligneum est, & sunt in ipso nouem oracula seu Ecclesiæ: prin- cipalis est Sancti saluatoris, & illa duntaxat est murata: sub hac ciuitate & ca- stro amplissimus fluuius Volha labitur. Ducatus Chelmeci, de quo septem mil- lia pugnatorum exeunt. Ducatus Zubsczouski, de quo quatuor millia arma- torum. Ducatus Kliniski, de quo duo millia bellatorum prodeunt, ad terram Tuerden. annumerantur. Item ducatus Kubensis triginta milliaria in longum continens, Ducatus Iacoslauien. quadraginta milliaria de terra habens. Ducatus Szuherien. viginti milliaria terræ habens. Ducatus Szachouensis triginta mil- liaria in longum continens: omnes sunt in milliariis Moscouiæ in longum cōpu- tatis. Insuper ducatus Rzezensis, de quo quindecim millia baronum seu nobiliū armatorum euadunt, & fluuius nominatissimus Tanais de ipso oritur. Item ducatus Susdalarum, & plures ei adiacentes desolati & destructi sunt per Tartaros. Est & terra Tartarorum Cozanska, Horda nominata, triginta millia pugnatorum producens, Principi Moscorum subiecta, in campis iuxta castrum Cozan, quod dux Moscouiæ possidet: & alluitur magno flumini Volha, degens. Moscvva est ciuitas principalis satis magna, bis maior quam Florentia Thufciæ, aut bis maior quam Praga, Bohemiæ vrbs. Pragadico quæ extat, & quam tu vidisti: non Pra- ga, quam quidam nouus historicus fiste astruit longissimam trium dierum iti- nere ciuitatem, quod fabula est: verum Moscvva lignea est, non murata, plurimas habens plateas, & ubi vna platea finitur, altera non statim incipit, sed campus me- diat. Inter domos quoq; sepes mediant, ita ut domus sibi inuicem non cohæreant. Nobilium domus sunt maiores, plebeiiorum vero humiles. Fluit per medium ci- uitatis, & sub castro ipsius fluuius eiusdem nominis cum ciuitate, Moscvva appel- latus, & est tantus, quantus Multaua in Praga, aut Arnus in Florentia. Castrum autē, quod est in medio ciuitatis, in plano, est castrum bonum muratum tantæ ampli- tudinis, ut Buda in Hungaria, habet tria propugnacula: & cum his turres magnæ simul computatæ sunt decem & septem, tegulis latericiis tectæ, sed vnus murus: in eo castro ecclesiæ sunt sedecim, tres muratæ, scilicet sanctæ Mariæ, sancti Mi- chaelis, & sancti Nicolai, reliquæ sunt de ligno. Palatium ducis in præfato castro est muratum ad instar Italicum nouum, non amplum, nec magnum: tres curiæ nobilium sunt muratæ, aliæ domus ligno constructæ, stube omnes nigræ. Aliæ ci- uitates Moscorum sunt minores, & castra minora omnia de lignis fabrefacta. Præ- terea terra Moscouiæ plena est boscis ac syluis, aquis quoq; fluminibus, piscibus & feris, quemadmodum Lithuania referta, sed frigidior & Septentrionalior, vn- de pecudes & pecora parua sunt, & mutila absq; cornibus, quasi semper propter frigus: homines vero proceræ, altæ, & robustæ staturæ sunt, bibunt aquam, medo- nem, & quassetz, id est, fermentatos liquores. Arant & sulcant ligno siue ferramē- to, & arpeant frondibus arborum supra seminata ab equis tractis, raroq; propter intensa & longa gelua segetes maturescunt, ideo messes sectis frigibus in stubis desiccant, maturant, & tritulant. Sepenumero autem vtuntur calefaciētibz aro- matibus, sæpe & sublimatis, de aromatibus, de melle, vel alio calefactorio, ita ut &

de auenā aquam ardentem siue sublimatum faciant & bibant ad effugandum & repellendum algorem & frigus: alioquin ex frigore congelarent. Carent vino & oleo, & ne inebrientur, princeps terræ prohibet ne mēdo aut liquor inebrians in aliqua domo reperiatur sub priuationē vitæ, nisi bis aut ter in anno ex admissione principis. Monetam habent argenteam puri argenti, dzingis nominatam, maiorem & minorem, formæ oblongæ, quadrangularem, non orbicularem, non politam, nec bene planatam. Estque terra diues argento, & custodia vndique clausa, ut nedum serui & captiui, sed & liberi, indigenæ & aduenæ exire absq; literis ducis nequeant: & hæc hæcenus. Flumina in Moscouia sunt plurima, aliqua autem maiora scitu digna enumerabo. Tanais nominatissimus fluius à Tartaris & Moscouitis Don nuncupatus, fontes & originem habet in Moscouia prope in ducatu Rezensi. Cohæret de terra plana, sterili, limosa, paludinea & nemorosa. Quumque ad orientem solis processisset vsque ad metas Scythiæ & Tartariæ, declinat ad meridiem, & perueniens ad paludes Mæotidas, illic ostia tenet & ingreditur. Est tantus Tanais, quantum dicerem triplatum Tyberim post Romam in mare Tyrrenum decurrentem, aut quantum Danubium in duplo circa Budam. Et doctrina astrologorum tenet, quod Tanais sit eius longitudinis cuius & Nilus fluius Ægypti, puta circa sexaginta gradus longitudinis. Et sicut Nilus à meridie ad mare Alexandriæ descendit, sic Tanais à septentrione in Mæotidas & mare Ponti defluit. Nec piget repetere quod supra dixi, alia magna flumina ex Moscouia esse orta, videlicet Ezuina, Volha, & Dniepr seu Borysthenem. Et quum Moscouia sit regio plana, non montosa, prædicta flumina in distantia non valde longinqua à se inuicem ex terra plana, nemorosa & paludinea oriuntur, maximusque fluminum ille Volha, in Tartarico dictus Edel, tendens in septentrionem, procedit ducentis milliariis vsque ad Nisni nouigrod, quod sonat inferius nouum castrum, & est in terra Moscouiæ: & illic occurrit & ei coniungitur magnus fluius ex media Moscouia procedens, Occa cognominatus. Deinde octuaginta milliariis germanicis Volha sub castrum Cofan, quod dux Moscouiæ possidet, tandem sub castrum Sardi, quod Tartari tenent, fluit deinceps versus meridiem viginti quinque fluminibus tantis ut est Tyberis Romæ, & aliis multo maioribus influit in mare Euxinum. Accipiat itaque lector tua humanitas, & contra oēs aduersantes tueatur, & dicat quod prælibata flumina nō de montibus, nec de radicibus montium, quoniam ibi montes sunt nulli, oriuntur & fluint. Accipiat secundo, quod montes Hiperborei & Ryphei, de quibus emanasse illa flumina ab aliquibus fabulose scriptum est, nec in Moscouia, neque in aliis partibus septentrionis sunt: recteque dicetur confictos esse, & nusquam existere, nisi forte in libro scripti aut picti, & non in terra reperiri affirmarentur. Accipiat tertio, quod in dominio Moscorum, quemadmodum & in terris Turcarum, homines de loco in locum, & de territorio in territorium ad incolendum transferuntur, & alii pro his commutati mittuntur & locantur. Accipiat quarto, in Moscouia vnam linguam & vnum sermonem esse, scilicet Rutenicum seu Sclauonicum in omnibus satrapiis & principatibus, sic quod etiam Ohulici, & qui in Viathca degunt Ruteni sunt, & Rutenicum loquuntur, vnamque sectam & religionem instar Græcorum tenent, omnesque Vladicæ, id est, episcopi, qui plurimi sunt, patriarchæ Constantinopolitano subsunt, & confirmationē ab ipso postulantes obedientiā promittunt, præter Tartaros Cofanenses, qui ducem Moscorū recognoscentes, Mahumetum vna cum Saracenis venerantur, & linguagium Tartarorum loquuntur, etiam præter alienigenas ad septentrionem in Scythia commorantes, qui sermone & linguis propriis loquuntur, & idola colunt, prout in sequenti capitulo dicitur. Accipiat quinto, quod post terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando, iacet magnum idolū Zlorababa, quod interpretatū sonat aurea anus seu vetula, quod gentes vicinæ colunt & venerantur, nec aliquis in proximo gradiēs aut feras agitando & in veneratione sectando vacuus & sine oblatione pertranfit: quinimo si munus nobile deest, pellē aut saltem de veste extrahū pilum in offertorium idolo proicit, & inclinante se cum reuerentia pertranfit.

DE RE.

DE REGIONIBVS SCYTHIÆ PERM,
Baskird, Iuhra & Corela, per ducem Moschouia
subiugatis.

Post Moschouiam sunt gentes & regiones inter Septentrionem & Orientem in fine Asiæ Septentrionalis, quæ proprie Scythia dicitur, Principi Moschouia subiectæ, per Iuan ducem Moscouiæ principaliter subiugatæ, scilicet Perm, Baskird, Czirmeissa, Iuhra, Corela. Perm monosyllabum est, inde terra Permscæ, bisyllabe Permscæ pronunciādo: & fuit regio idola colens, quam Iuan dux Moscorum citra annos viginū baptisma percipere cœgit, more Rutenorum seu Græcorum: & posuit eis Vladicam, id est, episcopum, nomine Stephanum, quem barbari post discessum ducis viuum excoiauerunt & necauerunt, reuersusq; dux afflixit eos, & alium denuo præfulem constituit, sub quo tanquam noui Christicolæ Rutenorum schisma & ritum proficentes permanent. Aliæ vero regiones præexpresæ in fidelitate & idolatria persistunt. Colunt solem, lunam, stellas, bestias sylvarum, & quod eis occurrit: habent propria linguagia & idiomata. In terra Permscæ proprium idioma, in terra Paskirdorum proprium, in Iuhra proprium & in Corela etiam proprium. In his regionibus non arant, non seminant, panes non habent, nec pecunias: feris sylvarum, quæ apud eos abundant, vescuntur, & non nisi aquam bibunt: morantur in densis syluis, in tuguriis ex virgultis factis. Et quia syluæ illas terras contexerunt, homines syluestres & ferinos effecerunt. Sunt velut bestiarum ratione non vrentes, vestimenta de lana non habent: pellibus teguntur rude & grosse, consuantes varias pelles in simul, ex lupo, ceruo, vrsō, sabellis & scismis & cæteris, prout fors obtulerit. Et quia ipsorum terræ mineras non nouerunt, pro homagio duci Moschouia mineras non pendunt, sed pelles animalium syluestrium quibus abundant. Proximiores oceano septentrionis, ut Iuhri & Coreli, piscantur & capiunt balenas seu vitulos & canes marinos, quos ipsi vor vel appellant, & ex cute eorum parant redas, bursas & caletas, axungiam autem pro imaginatione seruant & vendunt. In Iuhra & Corela: sunt aliqui montes mediocritatis, non altissimi elationis, prout quidam putauerunt & scripserunt. Super pra montes autem oceani qui mediocres sunt per totum septentrionem oceano adiacentes, scandunt ex mari pisces moris nuncupati, dente se supra montē continendo, fricando, & ascensum promouendo: dumq; ad summicitē montis peruenierint, ad vteriora gressum promouendo, ad alteram partem montium volitando decidunt. Hos illæ gentes colligendo dētes eorum satis magnos, latos & albos pondere grauissimos capiunt: & Moschouitis pendunt atque vendunt: Moschouia vero his vtuntur: ad Tartariam quoq; & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiatorum, framearum & cultrorum, quoniam grauitate sui maiorem ac fortiozem impressionem impingunt, & præbent impellentibus, laborantibus, preliantibus, & occidentibus. Et meminere quod supra dixi hanc esse illam Iuhram regionem Scythiæ, de qua egressi sunt Iuhri, à posterioribus Huni & Hungari dicti, qui ad Gothiam ascendentes vehementer multiplicati transierunt maxima flumina circa paludes Mæotidas, intraueruntq; in Pannoniam, & secūdo regressu eā occupauerunt, possederunt, & in hanc diem tenuerunt, suntq; eiusdem sermonis & loquelæ præcisæ, nisi quod addiderunt nostri Hungari aliqua vocabula ex Sclauonico idiomate, earum rerum quæ in Scythia & Iuhra non reperiuntur. Verum in Pannonia Iuhri sunt Christicolæ: in Iuhra vero patres eorum idololatæ, politioresque & cultiores sunt Hungari in Pannonia, omnibus deliciis pleni, quamuis in toto syluestres sunt, bestiales, & in frigidissima regione miserrime degentes. Insuper meminere in his regionibus Scythiæ ad oceanum septentrionis non esse magna flumina, sed esse quasdam rupes & montes mediocritatis molis, & non excellentissimæ celsitudinis inaccessibilesq; velut aliqui historici antiquiores protulerunt & scripserunt. Potius itaque secundum experientiam duxissent, de nemoribus & densis syluis eos exiisse, quam de inaccessibilibus montibus.

F I N I S.

HISTORIA BELLI LIVONICI QUOD MAGNVS MOSCHOVITARVM DVX CONTRA LIVONES GESSIT.

PER TILMANNVM BREDENBACHIVM CONSCRIPTA.

Vna cum breui narratione praeclara eius victoria qua paucis abhinc mensibus Lituanis vicissim contra Moschovitae potius fuerunt.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. IVLIO PLVGH, EPISCOPO Naumburgensi, Domino suo Clementissimo

Um superioribus diebus certas ob causas Louanio in Cluiam reuocarer, Reuerendissime Praesul, & prae expectationem ibi diutius habendum esset, conuenit me Venerandus vir D. Philippus Olmen Ecclesiastes Resensis, petens ut belli Livonici paucis retro annis à Magno Moschovitarum Duce contra Livones gesti, historiam conscribere non grauarer, quam ipse non sine graui suo damno, dolore, ac discrimine spectauit, & ut Poeta verbis utar, quae ipse miserrima vidit, & quorum pars magna fuit. Erat enim circa annum quinquagesimum primum,

Torpatum in Livoniam accersitus, ut in Cathedrali Ecclesia publicum Ecclesiasticae munus obiret, eoque perfunctus est, donec Moschovius Princeps expugnata urbe, capto Episcopo, profligatis Catholicis aut Moschoviticam religionem recusantibus, vniuersam provinciam Torpatensem inuaderet, vastaret, suumque iugum subire cogeret. Equidem mea tenuitatis conscius, tantum laborem, qui exercitatum aliquem Rhetorem requirebat, non potui non vehementer deprecari: eoque magis, quod diuersa negotia paulo post me illinc essent auocatura, ut iustum scribendum nequaquam suppetere. Attamen ne historia à tam multis haecenus desiderata, Rempublicae fraudare viderer, rem aggredior, & paucos post dies qualitercunque absoluo. Cum autem partim ob solennem consuetudinem, partimque ob maleuolorum nasutulorumque calumnias, querendus mihi esset Mecenas & Patronus, qui sui nominis & auctoritatis clypeo, calumniantium iniquitatem auerteret, Tua Reuerendissime Praesul Amplitudo, & veneranda auctoritas cum primis animo meo obuersabatur. Videbam enim Tuam Reuerentiam Amplitudinem inter praecipuos Germaniae praesules, & maiorum imaginibus, & pietatis virtutumque splendore, & admirabili eruditione, variarumque rerum multumque experientia mirifice praesulgentem. Huc accedebat, quod non obscurum mihi erat, Tuam Reuerentiam Amplitudinem tanto studiorum variarumque lectionum ardore flagrare, ut etiam in hac veneranda tua senectute, ne quidquam de quotidianis studiorum laboribus remittere sustineas. Quin & enixe in hoc contendis, ut publicum gymnasium, in quo Theologia cum bonis literis & pietate doceatur, in tua Provincia erigas. Qua tam sancta tua industria, una cum aliis laudatissimis praesulibus summam omnium bonorum laudem & applausum emeris, qui omnes uno ore paribusque votis illud Nestoris tui exoptant & precantur: O tibi praeteritos referas si Iupiter annos: aut si illud humanae rerum ordo vetes, felicem, florentem, & longeuam senectam à Deo consequaris. Enigitur Reuerendissime Praesul, hunc meum laborem tuo clarissimo nomini dedicatum & consecratum offero, grans & obsecrans, ut tene hoc munusculum, tanquam certum meum

tum mea erga tuam Amplitudinem observantia testimonium & pignus clementer suscipere non dedigneris. Quem quidem laborem, si grandibus ampullis, & verborum phaleris, vel (qua magis expositioni convenire iudicatur) molli & blanda dicendi Venere fucatum, non exhibuerimus, spero tamen Tuam Amplitudinem tanquam veritatis amantem, nostra in scribendo mediocritate facile contentam fore, cum nuda sit & simplex veritatis oratio. Malui enim in narrando fidem, in dicendo frugalitatem observare, quam Asiaticam illam verborum luxuriam, & Atticos lepores operosa difficultate & dubia spe consecrari. Neque enim humilis ingenij nostri vena, etiam si vellet, eo posset assurgere, & si maxime posset, an velle deberet, subsisto: quandoquidem legentibus saepenumero idem, quod viatoribus usu venit, qui dum ad destinatam itineris metam contendunt, haud ferunt ductorem per prata & pascua, quantumlibet herbis & floribus aprica, aliisve oculorum irritamentis exornata, cum voluptate quidem, sed temporis itinerisque dispendio circumducentem. Atque haec, quae nunc sese nobis obtulit materia, lamentis potius, quam pigmentis, tristi & lugubri cothurno, quam blandis excultis, quae soccis egere videtur. Neque pulchrum sane illud Clitarchi videtur elogium, cuius in historia probatur ingenium, fides infamatur. Et Xenophonti Atticae Musae nomen, & inaffecta iucunditas tribuitur, sed eidem rursum historia fides adimitur, & ex Historicorum caetu ad Philosophorum synagogam abducitur. Quin & ille historia Princeps, id genus hominum damnans, ἀπορητός appellat, quod auditu iucunda magis, quam vera, dicere eligant. Ita saepenumero fit, ut dum apud vanos eruditi videri desideramus, apud eruditos vani iudicemur: sed ne epistola limites excedam, oro Tuam Reuerentiam Amplitudinem, ut eo, quo haecenus Musas & Philomusos fauore & benignitate prosecuta est, me quoque, meamque hanc opellam suscipere non grauetur. Quam opellam si Tua Amplitudo gratam esse perspexero, abunde magnum laboris mei fructum me consecutum iudicauero. Deus Opt. Max. Tuam Reuerentiam Amplitudinem in hac vergente aetate confortare & conservare dignetur, ut Ecclesia Catholica te tanto Praesule & Pastore, & studia literarum tam insigni Patrono & Mecenate, quam diutissime frui & gaudere queant. Datum Colonia Agrippina, Idibus Octobris, Anno 1563.

T. R. A. observantis, cliens

Tilmannus Bredembachius Clivicus Embricensis.

BELLI LIVONICI,
QVOD MAGNVS MOSCHOVIÆ
Dux contra Liouones gessit, noua & memorabilis historia, la-
mentabilem vniuersæ Torpatensis provincia vastationem &
excidium complectens, bona fide per Tilmannum
Bredenbachium conscripta.

PROOEMIUM.

Vide Cic.
 lib. 1. de O-
 rat.

AVD vna ducti ratione videntur, qui res maiorum pace & bello, domi militiæque gestas in historiam redegerunt, & ab interitu vindicatas, ad posteritatem transierunt, sempiternaque memoria donarunt. Quantum enim in omnibus vitæ humanæ actionibus, maiorum exempla momenti adferant, 10 quantum præbeat lumen in deliberationibus, consultationibus, variarumque rerum captandis consiliis, diligens historicarum rerum observatio, nemo est, qui ignorat: cuius de virtute, quia multi dixere, prætereundum puto, ne per insolentiam quis existimet, memet studium meum laudando extollere. Est sane vitæ dux quedam & magistra, qua sublata magnam caliginem offuderis rebus mortalium. Quem ad virtutem, ad res audacter magnificeque gerendas succendet indoles, quantumvis generosa, si videat horum omnium fatam, angusto breuissimæ vitæ spacio conclusam, vna cum corpore sepultam iri, & veluti fumum evanescere? Neque Alexander ille 30 Macedo tanto feruore, tanto animi impetu, tot casibus, tot periculis terra marique superatis, immensa orbis terrarum spacia peragrasset, domuisset, suumque vniuersi iugum subire coegisset, nisi Achillis virtutes, & partam rebus bellicis gloriam, Homeri præconio celebratam, & vniuersæ posteritati transmissam, perspexisset. Crescit enim laudata virtus, & velut debitam sibi gloriam iure exposcit: estque desperati negligentisque ingenii, nec laudum calcariibus incitari, nec ignominiae metu erigi: magis autem corpus otio, somno ac luxui, animum inertiae desidiaque dedere. Eorum ego mortem vita potiore æstimo, quoniam sibi graues, amicis oneri, Reip. sunt inutiles. Longe alia mente ducuntur, quibus maiorum imagines intuentibus, vehementissime animus ad virtutem accenditur, scilicet non cera illa, neque figura, nec saxea statuarum moles tantam vim in se habet: sed memoria rerum gestarum ea flamma egregiis viris in pectore crescit, neque prius sedatur, quam virtus famam atque gloriam adæquauerit. Certum utique est, præclara maiorum facinora, non verborum colore, sed rerum magnitudine augusta, multos sua sponte ad virtutem & gloriam contententes, incitasse, acerrimamque præbuisse calcaria: multos etiam otio ac inertia torpentes, turpibusque voluptatibus plane immerfos, quasi à somno excitasse, & veluti porrecta manu ex sordidissimo carcere in sublimem speculam euexisse, in qua constituti, visa & agnita virtutum dignitate ac præstantia, non prius in iis prosequendis & comparandis desisterent, quam vna cum ipsis sempiternam gloriam & decus immortale acquisiuisent. Multi etiam maiorum 50 modestiam & pietatem intuentes, bene honesteque viuendi documentum ab illis desumpserunt. Si aliena virtus tam efficax est in humano ingenio, ut illud non aliter ac magnes ferrum ad se attrahat, excitet, & accendat, nec accendere cesset, donec totum studio virtutis inardescere & flagrare faciat: si alienam probitatem imitandam recte iudicamus, summam profecto rationem habet, ut aliorum vitia detestemur,

testemur, & non secus ac pestilens quoddam contagium cum honore quodam fugiamus. Omnis enim vitæ ratio sic constat, ut quæ probamus in aliis, facere ipsi velimus: quid est, cur turpia & noxia in iis, nobis vitanda non putemus? Alii Principum, heroum, summorumque virorum res præclare gestas, magno applausu commemorant, ut quibus artibus honos, dignitas, & imperium comparetur & conferretur, demonstrent: nos quo pacto Liouonia, provincia à ferocia ad mansuetudinem, à barbarie ad humanitatem, ab idololatria ad verum vniuersi Dei cultum, ad summum pulcherrimumque virtutum, & omnis pietatis fastigium iam euecta, deferuescente sensim pietatis ardore, suppullulantibusque vitiis, otio, desidia, luxu dissoluta sit, donec tandem omnibus pristinae constantiae & sanctae æmulationis nervis remissis, languidis, emortuis, ex illo sublimi tantarum virtutum culmine, ad usque imum omnis turpitudinis & ignominiae gradum deuenit, enarrabimus. Quo ubi deuentum est, non iam amplius curæ fuit assurgere, non se tollere humo, atque virtutem volitare per ora, sed veluti curæ in terras animæ, & celestium inanes, humi retere, terrena sapere, otium labori, ventrem Deo præponere maluerunt. Accessit Baccho, Veneri, & Cupidini, imo lasciuientibus & semiferis Faunis, hæretica Circe, quæ quod mentis & rationis supererat, ita suis insautis & maledulcis carminibus excantauit, euerit, & prostravit, ut iam velut plane hominem exuti, nihil humanum referrent, nulla pristinae lenitatis & mansuetudinis vestigia conspicerentur, ut vere dictum agnoscas: Quotquot se sectis dedunt, exuunt prorsus hominem. Ex hac demum tam infelici & monstrosa metamorphosi, secuta est illa deformis & calamitosa illius olim florentissimæ nationis facies, illa malorum omnium 20 calamitosa, quam ipsi suo omnium funestissimo exitio persenserunt, nos quam verissime omnibus spectandam proponere conabimur. Quod ut operosum, ita imprimis arduum videri merito queat. Primum, quia facta dictis exaranda sunt: deinde quia plerique, quæ delicta reprehenderis, maleuolentia & inuidia dicta putant: ubi de magna virtute atque pietate bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factu putat, quo animo accipit, paulo maiora & commune virtutis studium excedentia, veluti ficta pro falsis ducit. Quorum tamen neutrum eos, qui ad Rempublicam iuuandam, studia & labores suos dirigunt, à recto proposito deiiciet. Oratio enim, ut rem gestam repræsentet, fides ac diligentia præstiterint: ne autem fraudi sit prolata veritas, & sincera animi nostri sententia, à bonis & candidis facile impetrauerimus: apud malos non obtinuisse, nihil moramur. Multi grauissimos labores exhausserunt, ut sublati ab usibus, Ecclesiasticos ad meliorem frugem, submotis dissidiis, & confutatis erroribus, errantes & factiosos ad veritatem, & concordiam vniuersæ orthodoxæ doctrinae consonantiam reducerent. Quid profectum sit, quid apud utrosque obtentum, loquitur publica vniuersi orbis calamitas. Nos ex multis vniuersi duntaxat populi exemplum proferemus, & remotis affectibus, quem deses & voluptuaria vita euentum sortita sit, exponemus, & simul, quas turbas, 40 quæ mala secum aduexerit temeraria religionis mutatio, demonstrabimus. Quia si quis animis utraque pars tam Ecclesiastici, quam nouarum religionum (dignemur enim eas hoc nomine) sectatores acceperint, acceptam legere sustinerint, quid in tam deformi, perplexa & dissipata rerum omnium facie sequendum faciendumve fuerit ad liquidum animaduertent, facillimamque pacis & tranquillitatis inueniendæ viam cognouerint. Sin autem nos, qui aliorum respectu exigui admodum labris sementem facere videmur, tam vberem, tam optatam, & fructuosam messem, summis plurimorum desideriis ac sudoribus hætenus negatam, referre non poterimus: neque caduceatoris simul & narrantis partes assequuti fuerimus, alterum horum sufficiat, nudam & simplicem historiam, 50 ut à nobis indagata est, rerum gestarum studiosis pro virili nostra communicasse. Quandoquidem hac sola excellentissimos etiam historiarum scriptores contentos fuisse videmus. Quæ tamen si, ut gesta est, ita omnium oculis aperta foret, vel me tacente, hos integrius viuere, illos rectius sentire doceret. Hæc de instituto nostro præfari visum est: nunc id ipsum qua poterimus perspicuitate ac fide prosequemur.

Idem refert
 Seb. M.
 servus in sua
 Cosmogra-
 phia, lib. 3.

Funestissimi autem belli historiam scripturus, unde primordia ducenda sint, equidem vix satis perspicio, & si perspiciam, decernere vix ausim: magnum enim fuit, & atrox, & varium, tum utrinque talis exercitus, tales copiae, in quibus atrocitatem & plus quam ferinam barbariem, an humanae bilis acrimoniam, an demum numinis iram & vindicandi propositum praevaluisse dicendum sit, in quaestione venire potest. Nam & utraque acies, uterque populus, hi exuta, illi, quam nunquam fere induerat, neglecta humanitate, & sibi inuicem & diis hominibusque vniuersis erant exosi. Odii autem vna fere & aequalis vndeque fuit causa. Numinis quidem ira iusta fuit in barbaros homines, quorum hi, Liouones dico, prisca & a maioribus accepta religione profligata, impio schismati, impios nefariosque mores copulantes, ab vniuersa Ecclesia, ab omnibus circumiacentibus populis, denique a seipsis dissidebant: illi Moschouii, retento mutilo & schismatico Dei cultu, vagos ac leues, tum in mutata religione, tum in dissoluta viuendi consuetudine, Liouonum animos, seu vero, seu simulato pietatis zelo, detestabantur. Sic quod utrinque Deo, veritati, & rectae rationi repugnabat, alterique in alteris damnabant, in eo utrique sibi sapere, secundum Deum, naturam, & rectae rationis praescriptum vivere videbantur. Factumque ita est, ut & Dei clementiam, ceterarumque gentium animos a se auerterent, & sibi praeter inueteratam inuidiam, noua odia, ex odiis bella conflarent. Sed priusquam huius rei initium expedio, pauca supra repetam, quo ad cognoscendum omnia sint illustria, magisque in aperto.

Liouonia vltimus pene Christiani nominis terminus, ad Orientem Ruthenis iungitur: ad Septentrionem Suedis: ab Occidente mari Baltheo: a Meridie Ruthenis & Polonis. Variæ sunt in hac prouincia multarum gentium linguæ, quæ diuersitas populi illius incivilitatem & barbariem haud obicere coarguit. Nam si vitæ communio, aut rerum pace belloque gestarum extitisset societas, varietas illa morum & linguarum in vnum sermonem & consonantiam coaluisset, aut certe maior esset affinitas & coniunctio. Graeci & Romani plagarum Septentrionalium minus exactam habuerunt notitiam: unde factum, ut Liouoniae prouincia vna cum vicinis ad Aquilonem vergentibus populis, Christianæ religionis ignara, vano idolorum cultu diu subiuga fuerit. Demum temporibus Imperatoris Frederici primi, mercatores rem familiarem ex commercijs hominum augere cupientes, in Liouoniam concesserunt, & gentis animos ad mutua mercimonia pellexerunt. Porro succedente quaestu, & mercatoribus subinde eo loci confluentibus, sacerdotes paulatim se illis adiungere coeperunt, ut illis Liouonum pecunias sibi acquirerentibus, ipsi animas eorum Christo & Ecclesiae lucrifacerent. Erat enim populus miræ simplicitatis, opum parandarum, & rei diuinæ iusto negligentior. Fertur expresso melle ceram velut quisquilias & purgamenta domibus euerisse. Contigit ea tempestate, Minardum pietate & vitæ sanctimonia insignem Lubeco proficisci, & vna cum negotiatoribus conscensa nauis, in Liouoniam traicere. Factum id circiter annum restauratæ salutis M. C. C. Hic in tam insigni messe nullos operarios conspicies, continuo manendum ratus, casam extruit, & vnico vnus famuli conuictu contentus, ætatem inibi agere constituit. Paulatim deinde hominum familiaritatem captare, & peregrinæ gentis ignoto sermoni assuescere. Quo labore simul & tædio superato, habita iam contractæ notitiæ, & mutui conuictus opportunitate, religionis & rerum diuinarum eos admonere coepit, sensimque a vano & supersticioso idolorum cultu, ad Christianæ fidei obseruantiam adducere. Secundant pium viri conatum Superi, nec inuiti complures in agnitam veritatis doctrinam concedunt. Quorum crescente numero, multorumque animis, ut fit, rei nouæ & incompetæ religionis studio incalescentibus basilica instauratur. Nec multo post Meinhardus a Bremensi Archiepiscopo, in Liouonensem Episcopum consecratur, rem ecclesiasticam non parum adaugens. Successit illi Bertholdus Cisterciensium Abbas, qui contra irruentes fidei hostes, vna cum peregrinis militibus, qui pietatis ergo ad militiam concesserant, pugnare instituit. Vbi ad pugnam ventum est, a quo infreni in mediam barbarorum aciem proiectus, confoditur. Interim crescente multorum pietate, plurimi sacra se militiæ deuouerunt, nouoque

nouoque religionis habitu adinuento, Ensiseros fratres sese nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis superesse non possent, hostiumque vis vndique inualesceret, magno Teutonicorum ordini per Prussiam se coniunxerunt, qui grauissimis variorum bellorum laboribus fortiter exantlatis, hæcenus rerum in Liouonia potiti sunt, habentes ordinis magistrum, qui vna cum commendatoribus seu praefectis gubernauit vniuersam prouinciam.

Sunt & praeter hunc, Episcopi in Liouonia quatuor: Archiepiscopus Rigensis, Episcopus Torpatensis, Episcopus Habselenis, & Oselenis, & Episcopus Riualiensis. Ciuitates praeter ceteris insignes sunt, Riga, Riualia, hæc maritima, illa ad Dunam fluium sita: & ciuitas Tarbata siue Torpatum, Ruthenis finitima. Minora Liouoniae oppida sunt Wenden, Wolmer, Velyn, Witkenstein, Petuo, Weseberch, Neruia, Ouerpaël. Hæc oppida arcibus etiam instructa sunt & munita, ceterum vniuersa a catholicismo ad Lutherana dogmata defecerant, praeter oppidum Habsel & Osel, ubi Metropolitanarum Ecclesiarum Canonici, nulla maiore vi pertentati, sollicitati, aut profligati erant, sed illæsi & inconcussi ecclesiastica munia obibant.

Ordinis Teutonici magister vna cum suis commendatoribus, plurima oppida & arces possidebant. Et primo quidem ordinis magister & Episcopus Rigensis simul & coniunctim occupabant ciuitatem Rigensem, verum ordinis magister praeter dominii & possessionis consortium, arcem quoque inibi habebat, & alteram duobus miliaribus a ciuitate distitam, Dunemond appellatam: siquidem Riga non plane adiacet mari, sed duobus miliaribus distat. Praeterfluit eam fluius Duna, ac duobus miliaribus emensis in Oceanum se exonerat. Per hunc nauis ad ciuitatem Rigensem appellant. Habet praeterea ordinis magister alia oppida complura, videlicet Riualiam, Perno, Wenden, Wolmer, Neruiam. Sunt & Rigensi Episcopo arces munitissimæ, scilicet Kokenhusen, Marienhusen, &c. Episcopus Torpatensis vnam habet ciuitatem Torpatum, arces vero plurimas munitionibus & magnificentia præstantes, videlicet arcem iuxta cathedralem Ecclesiam Torpatensem, & alteram cui nomen Nienhuys, 18. miliaribus a Torpato, Ruthenis conterminam. Tertiam Werbeke. Quartam Oltenhorn, &c. Episcopus Habselenis possidebat oppidum Habsel, & Osel, arcem quoque insignem Arnshorck. Riualiensis quoque Episcopus arces aliquot sibi subiectas habebat, sed nullum in ciuitatem & Rempublicam Riualensem dominium aut imperium.

Siliginis & frumenti diues est Liouonia, adeo ut extere quoque nationes, Hollandia, Lubecum, &c. eius vbertatem perferant, ad quas frumentum è Liouonia grandi copia aduehitur. Pecoribus quoque & venatione abundat, ut refert Munsterus. Habet enim vrsos, alces, vulpes, lynces, marturos, zabellos, hermelinos, castores, &c. lepores in Liouonia nati, mutant æstate & hyeme colorem, haud secus, quam apud Heluetios in alpinis, hyeme sunt albi, & æstate cinericii coloris. Inferunt & Rutheni pelles vrsorum albas in Liouoniam, quas ex frigidissimis Septentrionis partibus aduehant.

EXEMPLAR EPISTOLAE DENVNCIATORIAE BELLI, QUAM

Itagnus Moschouiz Princeps ad Liouoniz proceres misit,
quam è Germanico in Latinam phrasin
traduximus.

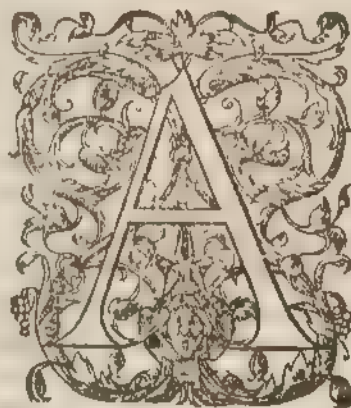
Mos est Mo-
schouorum
Geluti &
Turcarum,
ut caput nō
aperiant,
sed tantum
illud incli-
nant, eoque
nec Chri-
stiani illu-
aperiunt
caput, sed
inclinant.

ILHELMÉ Liouonum Magister, Archiepiscopo Ri-
gensis, Episcopo Torpatensis, ceteriq; Episcopi, & vni-
uersi Liouonēs, misisti ad nos legatos vestros, viros bo-
nos, Iuanum Bockhorst, Othonem Grothuis, & Wol-
marium Wranghel, cum reliquis adiunctis, ut capite
coram nobis inclinatio, peterent Teutonico Magistro,
Archiepiscopo Rigensi, Episcopo Torpatensi, cunctisq;
Liouonia populis hanc à nobis gratiam fieri, ut dato ad
praefectos nostros Naugardia & Pleskouia mandato,
pax cum Liouonibus iuxta veterem morem sanciretur.

Nos vero praefectis nostris mandauimus, nullam vobiscum propter vestram iniustitiam, pa-
cem firmandam, volentes hanc vestram iniustitiam vindicare. Caterum legati vestri Iua-
nus Bockhorst cum suis collegis eam pacem à nobis exorarunt, iis conditionibus, ut Magister
Teutonicus, Archiepiscopus Rigensis, & Episcopus Torpatensis, cunctisq; Liouones, quidquid
iniuste contra nos moliti sunt, id restituant & resarciant. Præterea illico nostris negotiatori-
bus concedant cum suis mercatoribus negotiari, omnisq; mercium generis, utpote cera, seui,
loricarum, & armorum permutationes facere. Item ut Episcopus Torpatensis conquirit tri-
butum omnium præteritorum annorum, & vniuersa debita ex tota diocesi Torpatensi, de
vnoquoq; capite marcam Germanicam, tertio pacis firmata anno mittendam. Atq; hoc no-
strum tributum deinceps singulis annis dare debeat Episcopus sine dilatione, omnibus quoque
seruitium aut ministerium nobis prestare volentibus, ex quacunque natione veniant, citra
vllum impedimentum, liberum in nostras regiones accessum & comitatum concedant.
Regi quoque Polonia, & magno Duci Lituanie, aut si alius quis in Regem Polonia aut ma-
gnum Ducem Lituanie surrogetur, nullas suppetias & auxilia vlla in referant. Quidquid
præterea litera super pace firmata confecta, quæ multoties descripta sunt, & quarum nomi-
ne crucem coram omnibus vobis osculati sunt, continent, ea omnia rite legitimeq; præstetis.
Insuper & praefecti nostri magna Naugardia & Pleskouia has de pace inita literas ad vos per
nuncium suum Melardum Torpiko miserunt: Teutonicus quoque Magister, Archiepi-
scopus Rigensis, Episcopus Torpatensis, ceteriq; Episcopi loco & vice omnium Liouonum super
his literis, crucem exosculati sunt, & dexteras porrexerunt: octo etiam sigillis easdem coram
Melardo Torpiko communierunt, & per eundem Melardum nuncium ad nostros præfe-
ctos ita committas transmiserunt, eum in finem, quod iuxta literarum tenorem omnia nos
& praefectos nostros concernentia, iuste & legitime exequi velletis, prout in literis scriptum
continetur, in hunc usque diem. Horum omnium nihil adhuc præstulistis. Interea nos ne
Christianus sanguis temere effunderetur, sepe numero per literas vos monuimus, ut hac pa-
ce iuxta contextum literarum de pace conscriptarum, iuste & recte exequeremini. Simili-
ter per legatum vestrum Gerhاردum Flemminck, & nuncium Valentinum, item per Mel-
chorem cum suis adiunctis, itemq; per Henricum Winter vobis nuntiavimus, ut à verbis
iniustis & minime veracibus temperaretis, utq; probos & integros vos præstaretis in omni-
bus causis, iuxta literas pacis & crucis osculum, vestramq; culpam agnosceretis, ne sanguis in-
noxius effunderetur. Vos vero nostram clementiam spreuistis, & literas liberi comitatus
nobis postulastis, ea solum de causa, ut res longius protelaretur. Et quoniam legem diuinam, o-
mnemq; veritatem postposuistis, nec de crucis osculo quidquam cogitatis, nostramq; gratiam
& clementiam aspernamini, ea propter meditamur invocato diuino auxilio, iustitiam nostram
ergo, & vestram iniustitiam, quam in crucem alijsum designastis, vos vlcisci, & vestram pra-
uaricationem vindicare. Deo igitur nobis auxilium præstante, & aliterutorum sanguinem
profun-

profundente, certum erit, eum non nostram obculpam, sed vestram iniustitiam profundi.
Hoc scitote, nos non minus ac vos esse Christianum Principem, nec unquam gratum nobis fo-
re spectaculum, si vilius sanguinem innocentem à nobis profundi videamus, sine Christianus
ille sit, siue gentilis. Ut autem iniustitiam vestram agnoscat, decreuimus nunc magnificam
& præpotentem nostram virtutem hac epistola, qua bellum vobis indicimus, ad effectum de-
ducere, quam epistolam per hunc nostrum ministrum ad vos destinamus, iubentes ne inui-
tum illum detineatis, sed liberum ad nos regressum concedatis. Datum in nostro dominio, au-
la & urbe nostra Mosko, anno 1067. mense Nouembri.

ORIGO ET PRIN- CIPIVM BELLI.

NNO 1558. ciuitas Episcopalis Torpatum Liuo-
nensis prouinciae, à magno Principe Moschouita-
rum, siue à Rutenis (ipse enim magnus Moschouiz
Dux in armis nō erat, sed ingentem Rutenorum ex-
ercitum ad ciuitatem expugnandam miserat) grauif-
sime obfessa est, pertinacissime oppugnata, & tandem
die 18. Iul. eiusdem anni lamentabiliter expugnata:
cuius originem & causam haud obscure licebit a-
nimaduertere, si eorum, quæ superioribus annis ibi-
dem contigerunt, exactam rationem habeamus.

Anno Domini 1527. ipso die venerabilis Sacra-
menti, pellio quidam Witembergensis, in ciuitate Torpato clancularias concio-
nes in ædibus quorundam incolarum habere cepit, plurimos è iunioribus met-
catoribus, nouis dogmatibus à catholicismo seducens, vsque adeo, ut vehemen-
ter adaucto factiosorum numero, dominica die proxime subsequenti, seditiose ac
magno cum tumultu in basilicam diuæ Virgini sacram irruerent, suumq; illum
concionatorem violenter in suggestum collocarent, sacerdotibus & cantoribus
omnibus è templo profligatis. Hinc altaria, & diuorum statuas inuadunt, diruunt:
imagines ipsas in forum alatas accumulunt, & substructa pyra comburunt. Con-
simili modo in ædem D. Ioannis velut homines phanatici se proripiunt, aras sub-
uertunt, imagines confringunt, organa demoluntur, omnemq; templi ornatum
in foro congestum, ignibus & flammis subiiciunt. Nondum his exsatiatus impius
eorum furor & cæca temeritas, Dominicanorum monasterium inuadunt, mona-
chos vniuersos exturbant, adeo ut saluo corpore difficulter euaderent. Præfectus
monachorum hortatur fratres, ut patienti & infracto animo sustineant, quidquid
ob Christianæ fidei professionem obuenerit, paratum esse brachium & coronam,
quam omnibus strenue certantibus summus ille Agonothetes cumulate soleat e-
largiri: nullam esse tantam crucem, nulla tormenta, quæ illi triumpho valeant æ-
quiparari. Huiusmodi dictis, ubi suorum animos obfirmavit Præfectus, omnibus
alacri animo dimissis & abdicatis, cum fratrum sodalicio è monasterio secedit,
nec quidquam è monasticis bonis secum aufert vniuersa societas, præter horaria-
rum precum codices. Atque ira Dominicanis è monasterio suo eiectis, pergit Lu-
therana factio ad ædem Minoritarum, eosque simili modo explodit. Horum præ-
fectus, quem Guardianum vocant, itidem fratres, si qui erant animi deiectionis,
confirmat: ac non multo post cum importunius vrgeret factio, singuli acceptis
psalmodiis horariis, præeunte Guardiano, voluntarium exilium libenter ample-
ctuntur, parati omnia derelinquere, propter illum, quem nouerant animam suam
posuisse pro ipsis. Vbi hanc in monasticæ professionis viros crudelitatem exer-

cuerunt, fermineum insuper sexum aggredi instituunt, virgines ex antiquissimo Ecclesiarum more, Deo dicatas inuadere parant. Erat ibidem monasterium virginum, instituti Diui Francisci. Hæ cum irruentes conspicerent Lutheranae factionis coniuratos, in genua prouoluuntur, & ut fieri solet, lacrymis & precibus orant, propter communem nominis Christiani professionem, permittant ipsis antiquæ, & à maioribus acceptæ religioni, cui mancipatae sunt, pacifice & tranquille vacare, innoxium se & imbecilem esse cœtum, quæ mundanas & *seuiriæ* curas resignauerint, voluntariam paupertatem & pudicitiam profiteantur, obsecrare se, ne cultum diuinum, & susceptum vitæ institutum deferere, atque è monasterio profugere, aut voto contraria patrare compellant. Hoc tam miserabili planctu nihil emoliti Lutherani, velis & peplis è virginum capitibus excussis, truculentas manus in crines earum mittunt, ex cellis & latibulis inclementer extrahunt, & monasterio extrudunt, quasdam etiam coniugium amplecti compellunt. Miserandum hoc erat, & flebile spectaculum, quod vel saxum pectus in gemitus & lacrymas solueret. Porro ex monachis nuper eiectis, quotquot parati erant exuto & abdicato habitu monastico, matrimonio se dedere, & Lutheranam doctrinam suscipere, eos ab exilio reuocatos, iure ciuitatis donabant: qualis venerandus vir D. Philippus Olmen, qui horum fere omnium spectator, & ut historice ea conscriberem, mihi auctor fuit, plerisque nouit. Hi coniugibus assumptis, liberos educabant, familiam alebant, omniumque pertinacissime Catholicos persequebantur. Hoc igitur modo Monachis, virginibus cœnobiticis, & sacerdotibus pene omnibus, paucis exceptis, profligatis, Senatus & ciues Torpatenses, Monachorum, Parochorum, & Vicariorum exuias, & redditus ad se transferebant. Habebat id temporis magnus Moschouia Dux, Torpati, Rigæ, & Riualiz templum, ubi Moschouiticae gentis negotiatores, diebus Dominicis, suo more cultum diuinum peragere consueuerant. Nontulit Lutherana factio, ut Ruthenorum & Moschouitarum templum illæsum euaderet, sed in eodem feruore, immo furore in illud se proripiunt, & pene à fundamentis vniuersam ædificii molem subuertunt. Porro ne dirutarum basilicarum nullus omnino usus esset, Dominicanorum Ecclesiam tormentis bellicis asseruandis destinant, & in publicum armarium conuertunt, Franciscanam ædem calci coquendæ deputant. Ruthenorum templum in foricam conuersum, excipiendis fœtoribus, sordibus, & excrementis humanis mancipat. Atque hoc modo, ubi Torpati in Catholicorum & Moschouitarum delubra sæuitum est, Rigæ & Riualiz itidem Ruthenorum phana demoliantur, quod resciscens magnus Moschouia Dux, & Liouones tam noxiam, impiam, & execrabilem hæresin suscepisse intelligens, rei indignitate commotus, Si, inquit, Pontifex Romanus, & Romanorum Imperator sustinent suos sacerdotes, & monachos profligari, templaque & sacraria dirui, sacra profanaque omnia pollui, nobis non est animus sectam adeo pernicipalem in nostris prouinciis impune grassari permittere, sed euoluto pacis termino, bellum illis indicemus, eo quod nostras basilicas tam profane & impie violauerint, ac destruxerint.

Eodem fere tempore Torpati, Lutheranae factionis, primates in Ecclesiæ Cathedralis Torpatensis Canonicos conspirauerant, captantes vel dolo, vel armis Ecclesiam inuadere, ea autem in edito monte sita est. Pello qui vniuersæ factionis Princeps erat, ducentos è suis conuocat, cōsiliū de inuadenda cathedrali Ecclesia proponit. Illi spe prædæ auidi, alacres & parati in sacrilegiū consentiunt. Vbi ad primariam basilicam ventum est, conspiciunt ibidem præstolantem Satrapam virum nobilem, generosi animi, & magnæ virtutis, tredecim satellitibus stipatum. Hic eos compellens, querit quid moliantur, qua de causa armati accedant. Respondet Pello, se Canonicos profligaturum. Satrapa iubet, ne plus imperii & iurisdictionis sibi vendicent, quam delegatum habeant, sed suos intra limites se contineant, eam auctoritatem ipsis nondum demandatam. Quo audito, cōfestim ipsum Satrapam inuadere parant. Ille quantumvis armis & satellitibus parum instructus ad pugnam, numeroq; & copia Lutherana factio lōge præualeret, nihilo secius, ut erat animi excelsi, vna cū stipatoribus, quos tredecim duntaxat habebat, petulan-

petulantem & seditiosum eorum conatum auertere & impedire aggreditur, ex totoque gladio, factiosam ducentorum armatorum cohortem vniuersam, in pedes agit. Illi è summo montis vertice præcipientes ruere, & velut fulmine consternati, fuga salutem querere. Quinque ad necem vsq; cæsi, viginti vulneribus saucii & plagis contusi, cum reliquo seditiosorum manipulo vix effugiunt. Satrapa cum satellitibus omnibus illæsis, præclaram victoriam, omnium pacis amanium applausu domum reportat. Tum illi in ciuitatem se abripiunt, & publico campanarum signo dato, classicum canunt, quo audito, vniuersa confluit Resp. Satrapa ne in manifestum se periculum coniceret, intrastabilis & iam tum insanæ sequētis vulgi oculis se subducit, & in Episcopi arcem se recipit. Pello tamen antea infeliciter pugnat, & magno cum dedecore, ipse cum ducentis à quatuordecim fugatus erat, aucto tamē suorum numero, propositum redintegrat, ac denuo cathedralem Ecclesiam oppugnaturus, cum ingenti turma procedit. Postquam ad basilicam ventum, in valuas ingentibus machinis irruunt, quarum vim ubi nec claustra, nec omnis portarum vis ferre valet, labat ariete crebro ianua, & emoti procumbunt cardine postes, fit via vi, rumpunt aditus, & prima trucidant diuorum simulachra, & saxea numina templo disiciunt. Neq; in diuorum statuas tantum sæuitum est, sed & crucifixi imagines gladiis & lanceis transigunt, quod olim Iudæos factitasse legimus, apud Damascenum, & scriptores historiarum Ecclesiasticarum. Erat in eadem Torpatensi basilica baptisterium, summo artificio & magnis impēis extructum. Inter cætera ornamenta, sculpra erant Saluatoris, & duodecim Apostolorum imagines, has magno impetu inuadit sacrilega iconoclastarum cohors, quippe qui antea ducenti à tredecim stipendiariis turpissime fugati, sauciati, ac demum omnes profligati, latebras queritabant, nunc confirmato numero, tredecim simulachra inuadunt, ne nullam omnino victoriam referrent. Egregiam vero laudem ea meretur fortitudo, cum facile sit vincere non repugnantem, & de statuis debellatis triumphum agere. Sæuiunt igitur in æneos, saxeos, & ligneos hostes, alios capite plectunt, alios manibus naribusq; truncant, lcedoriis & ludibriis nō statuas tantum, sed & ipsos prototypos & sanctos calumniantes, qui capitis, manuum, nariumque periculo catholicam fidem asseruissent. Hinc in quorundam Canonicorum (nam hos, quia de nobili erant prosapia, metu retracti, nondum ædibus & vrbe submouerant) ædes procurunt, omnibusq; esculentis & poculentis per vim conquisitis, admirabili inuerecundia & gastrimargia, ut in eiusmodi tumultibus fieri solet, famelicam ingluuiem suffragiunt. Dum hæc magnis seditionibus & vulgi clamoribus in vrbe Torpatensi geruntur. Proceres & nobiles prouinciæ, quibus adhuc cordi erat catholica religio, Torpatum conueniunt, & propositis conditionibus rem ita componunt, ut metropolitane Ecclesiæ Canonici, in Ecclesia sua, solennia sacrificia, & reliqua ad cultum diuinum spectantia, nullo turbante aut molestāte, securi peragant. Re ita composita, Senatus vniuersæ Reip. mandat, ne quisquam ciuium Missas aut conciones in templo cathedrali audire tenter, senatoriā iussionem violantes, decem marcarum poena plectendos. Atq; hoc modo catholicus Dei cultus triginta annis saluus & incolumis in metropolitana Ecclesia permāsit. Sæpe tamen minitabantur, se ex vrbe ascensuros, vniuersosq; sacerdotes trucidaturos, vnde patet, illos extremo periculo continenter expositos, & veluti mures in decipula, hostium metu vndiq; conclusos & circumseptos fuisse. Præter Canonicos, erat ibidem virginum nobilium, Deo dicatarum monasterium, quas metu potentiorum procerum, qui in catholica religione etiamnum constantes erant, prohibente, ne dum è monasterio eieciant.

Dum hic tumultus per Lutheranae factionis concionatores Torpati excitatur, præerat episcopatu Torpatensi R. D. Ioannes à Blankefeld, vir magnæ pietatis & virtutis, qui ea tempestate forte in Rigensem prouinciā concesserat, cuius etiam agebat Episcopum. Hic ubi seditiones & turbas per hæresin excitatas inualefcere animaduertit, easq; sua auctoritate non posse tranquillari, è Liouonia in Hispaniam ad Carolum V. Imp. proficiscitur, quem ubi propediem iam, emenso adhuc duorum dierum itinere, conuenire posset, morbo correptus, in Hispania mo-

ritur, non sine veneni suspitione. Ferebatur enim in Liuania, ministrum eius à Lutheranis subornatum, vt toxico eum sustolleret. Imperator vbi rescivit tanta pietate ac virtute præfulem, tanta locorum spacia peragrasse, longissimiq; itineris molestias & pericula sui causa suscepisse, indoluit de viri obitu, quodq; aduentus causam, quam omnino arduam coniciebat, nondum ex eo cognoscere licuisset. Quam vt intelligeret emissarium quendam repente ablegat, qui Episcopi scripta & literas conquirat, inuentasq; ad Imperatorem deferat. Ex iis Imperator vniuersam Liuaniz tempestatem liquido cognoscit, turbati omnia, & euerti à Lutheranis, templa dissipari, monasteria dirui, monachos profigari, fursum deorsumq; omnia agi & ferri. Mittit igitur legatum in Liuaniam, vna cum literis & mandatis Imperialibus, ne quisquam in posterum basilicas aut monasteria inuadere aut spoliare attenter, sed vnumquodq; suam religionem obseruare & profiteri sinant, ad decretum & determinationem futuri concilii. Liouones Imperiali mandato accepto respondent, se in religionis negotio ne flocci quidem facere Imperatorem Romanum, quinimo priusquam equitatus ipsius in Liuaniam perueniat, lassum fore & fatigatum. Si magno cum exercitu veniat, fame & inedia eos consumendos: sin cum exiguo, facile posse superari & cædi.

Torpatenses cognita Episcopi sui morte, alium Episcopatum præficiunt, D. Ioannem Bie, incolæ & ciuis Torpatensis filium. Hic ad Lutheranorum facinora conuiebat, & provinciam grandi ære alieno grauabat. Eo defuncto, ex consilio amplissimi Teutonicorum ordinis magistri D. Ioannis à Reck, qui catholicus adhuc, & summe laudabilis erat Princeps, eligitur in Episcopum D. Iodocus à Reck, magnæ nobilitatis vir, ex Westphalia à comitatu Markenfi oriundus. Hic Torpatensem diocesim, contracto per antecessorem ære alieno, liberabat, & præclare vniuersam provinciam administrabat, quem etiam Ruteni reueriebantur & suspiciebant, iustitiæ & strenuitatis ergo. Cæterum anno 1551. propter ciuitatis Torpatensis rebellionem, & plerorumque nobilium, qui magno numero ad Lutheranam dogmata defecerant, inobedientiam gubernationis peritus, abdicauit se Episcopatu, & ex provincia secessit. Surrogatur in locum eius Hermannus à Wesalia, vnus è Monachis Dominicanis, quos Torpatenses monasterio submouerant: hic vero nec habitum, nec religionem deseruerat, sed in monasterium Walkena ordinis Bernardini, quod duobus miliaribus Torpato distabat, profugerat. Erat abbatia, humili & palustri in loco sita, turribus & muris vndiq; munitissima, propugnaculum aduersus Moschouitam inexpugnabile. In hac abbatia idem D. Hermannus à Wesalia aliquot annis egerat Archimandritam, sedulo ac diligenter functionem administrans & monachos in officio continens. Quo nomine cum bonis omnibus commendaretur, Episcopus Torpatensis constituitur, anno 1553. Verum equestris ordinis pleriq; animum eius à recto transuersum egerunt. Paulo enim post quam solenniter esset inauguratus, nobiles quidam Lutheranæ factionis, & ciuitas Torpatensis, tres ei articulos proponebant, petentes, vt eos admitteret. Primo, quandoquidem nunc in Imperii Romani Principem electus esset, monastico habitu deposito, alium ei functioni decentiorem conuenientioremq; assumeret, cui articulo consensit. Secundo, vt vtramq; speciem in S. Eucharistia omnibus indistincte & publice permitteret: Huic quoq; articulo subscripsit: cæterum quia Missarum usus adhuc manebat incolumis, nolebant Liouones Eucharistiam sub Missæ sacrificio percipere, atq; ita hic articulus nullum effectum sortitus est. Tertio deberet Episcopus sacramento affirmare, & vniuerso nobilium ordini ac ciuitati Torpatensi polliceri, se nec factis, nec consiliis aut scriptis Lutheranæ doctrinæ aduersaturum. Hunc quoq; articulum seruare promisit, & paulatim pristinæ suæ constantiæ ita oblitus est, vt cum Lutheranis adesset, in omnibus eorum arbitrio seruiret, & cuncta ad gratiam loqueretur, frequenter etiam ad se inuiteret, conuiuia & symposia cum illis communia haberet. Patreus quoq; & Ecclesiis passim homines, non sacerdotes, nec legitime sacris initiatos præficiabat. Quinquennio Episcopatum pacifice occupauit, nullum interea Missæ sacrificium peragens, ne equestres & proceres offenderet.

Dum

Dum hæc geruntur, strenuum agit Lutheranæ doctrinæ præconem pellio Wittenbergensis, iactans se Apostolicam simplicitatem imitaturum, & vna tunica contentum fore. Docet præterea, calices & vasa Ecclesiæ aurea pauperibus elargienda. Contigit autem biennio post, quam è suggestu publice docere cœperat, vt consul ciuitatis Torpatensis sacram Eucharistiæ thecam è templo abreptam, in catenam auream, pro vxore & filia formari curaret, affirmans se auri pretium & æstimationem pauperibus elargitum. Non multo post præcone concionem habente, consul filia templum ingreditur, aurea catena exornata, quam dum è suggestu concionator Lutheranus conspicit, repente exclamans, iubet vt quotquot præsentessent mulieres & virgines, assurgerent, & in genua prouoluerentur: adferri enim flauam Christi tunicam, quam dum Papistæ Christo suo circumdeditissent, eas omnem reuerentiam & venerationem eidem exhibuisse: nunc autem consulis filiam eadem tunica catenatam, proinde eadem reuerentia & honore prosequantur. Soluta concione citatur præco ad senatum, interrogatur cur consulem publica contumelia affecisset, qui sacrarium seu hierothecam præstita æstimatione legitime emisisset. Responder se suosq; qui verbum Dei doceant, eiusmodi prædicationum participes esse debere, ac tunc demum silentio sacrilegium dissimulare velle: Senatus ne huiusmodi contumelias & exprobrationes audiret crebrius, pretio hominem induxerunt, vt Riualiam concederet. Porro alii Lutheranæ factionis concionatores, immensas pene diuitias accumulantes, ædes, prædia, redditus magno numero coementes, purpura & pellibus pretiosis sumptuosiores ipsis consulis & senatoribus. Siquidem vnde antea decem aut plures honeste & frugaliter alebantur, ea omnia duo Lutherani præcones ad se transtulerant, nondum interea tanta opum affluentia contenti, vt manifestum euaderet, ipsos nihil præter quæstum, opes, desiderium & voluptuariam vitam sectari.

Paucis ab annis posteaquam Torpatenses in Lutheranam doctrinam concesserant, feria sexta solenne Paschæ festum proxime præcedente, finita Lutheranæ Ecclesiæ concione, ciuibus è templo D. Virgini matri sacro reuertentibus, quidam alium conciuem & familiarem inuitat ad prandium, rogat vna domum comitetur, habere se paratum insignem petasone Westphalicum. Alter parum abhorrens, respondet sibi esse gallum opipare elixum, quem cupiat in symbolum adferre. Dum ad mensam accumbitur, alter os quoddam galli ambedere volens, imprudens ipsum pene deglutit, quod cum neq; transmittere, neq; eximere valeret, eo ipso die suffocatur. Alter postredie Paschæ malo spiritu corripitur, & non multo post rabie & furore exagitatus, animam vna cum dæmone exhalat.

Equestrium autem plerique in prouincia Torpatensi, Lutheranæ hæresi vsque adeo dementati erant, vt diebus, quibus ieiunium indicere consuevit Ecclesiæ, tum etiam tempore ieiunii quadragesimalis, binas mensas instruerent, vnam Papisticam, alteram Euangelicam appellantes. Priori viliores & vulgariorem panem imponebant, quem illi vulgo panem rusticum vocitabant, huc addebant legumina & ceruissiam tenuissimam. Euangelicæ mensæ imponebant panem selectissimum & purissimum, quem sua lingua vocabant panem Teutonicum, ceruissiam præstantem, & carnes assas & elixas affluenter. Faciebant hoc, vt villicos & agricolas à catholicismo ad Lutheranismum pellicerent. Illi vero maledulces epulas facile respuebant, vilissima edulia exquisitissimis ferculis præferentes, vt in catholica religione constantes perseuerarent. Quidam etiam nobilium cum plebeios & agricolas à Lutheranismum auersos conspicerent, diebus quibus ieiunium catholica indicebat Ecclesiæ, eos accersebant, carnes & cibos veritos violenter illis in ora ingerentes. Hæc tyrannis & summa in Deum pariter & homines impietas, grauem vindictam supremo numini extorquebat. Quibus accedebat immanis crudelitas & inclementia in subditos, prodigalitas, superbia, & luxus omnium ordinum, Dominorum, inquam, Teutonicorum, deinde equestrium & nobilium, denique ciuium & plebeiiorum.

Priusquam Teutonicus ordinis Domini, ordinisq; magister ad Lutheranismum desciscerent, religiosa pietas, suspicienda grauitas, moderata sobrietas, diligēs

religionis obseruatio, decentissimus in moribus & habitu cultus, conspiciebatur. Precum horariatū pensum, religiosissime persoluebant. Deorum delubra pietate, domos suas gloria & fortitudine decorabant. Vbi Lutherana dogmata amplecti coeperunt, hæc omnia semel & simul excutere, luxuria cum superbia animos eorum inuadere, rapere, consumere, sua parui pendere, habitu & moribus summam ferociam, fastum ac dominandi libidinem ostendere: pudorem, pudicitiam, diuina humanaq; promiscua, nil pensi neq; moderati habere: subditorum miseris & egestate crudeliter abuti, perinde quasi iniuriā facere, id demum esset imperio uti. Ab eo tempore plebis conditio misera, longe miserrima esse coepit. Siquidem vbi Teutonicus ordo sua per luxum & libidinem prodegerat, & familiares opes defecerant, ad summam crudelitatem & auaritiam ipsa inopia eos stimulabat. Coepere igitur plebem deglubere, tributis & exactionibus emungere, & quos extrema premebat egestas, ab iis diuitias, & lūx instrumenta conquirere. Aninus sane malis imbutus artibus, & quotidianis voluptatum illecebris delibutus, haud facile libidinibus carebat, eoq; profusus Venere & luxu æstuabat. Augebat eorum audaciam vsurpatum hætenus in miseram plebem imperium, utpote quæ ita seruire & subitici videbatur, ut non sui, sed alieni iuris: non liberi, sed serui haberentur. Si quid criminis designabant, pro rei atrocitate flagellis & fustuario multabantur a Germanis, quorum fortunæ, vbi per luxum & intemperantiam collaberentur, eo impotentius in miserum vulgus sæuebant, ut flagris & verberibus, si quid habebant frumentorum, ouium, gallinarum, mellis, & id genus extorquerent. Interea seruilis & inops plebecula, alia & arborum radices & cortices fameleo ore priuatim arrodere, aquam farina commixtam potare, in extrema miseria & egestate vitam trahere. Equester etiam ordo Lutherana doctrinam assumppta, quantum à pristina virtute degenerauerit, morum & vitæ mutatio declarauit. Antea siquidem domi militiæque intenti libertatem, religionem, patriam, parentesq; armis protegere. Non illis labor insolitus, non locus vllus asper aut arduus erat, non barbarus hostis formidolosus, magisq; in decoris armis & militaribus equis, quam in scortis atq; conuiuiis libidinem habebant. Summa erga plebeios beneuolentia & humanitate præstabant, dandisq; potius, quam accipiendis beneficiis amicitias parabant. Cæterum vbi prisca religione sprete, prurientes auribus ea, quæ ventri adlubescabant dogmata amplecti coepere, pristina illa integritas & cōstantia à stirpe interiit, virtus hebescere, pietas languescere, per luxum & licentiam bona patria dissipare, aliena rapere, sua prodigere, delubra spoliare, sacra profanaq; omnia contaminare, dormire prius, quam somni cupidus esset, non famem, non sitim, neq; frigus, neq; lassitudinem opperiri, sed ea omnia luxu antecapere. Hæc eos, vbi priuatæ opes defecerant, ad sacrilegia, rapinas, direptiones, & violentas exactiones incendebant. Igitur in plebem & agricolas supra omnem modum sæuire, tyrannice & barbare, intolerandam in eos crudelitatem exercere, donec quod habebant com meatus aut pecuniæ penitus extorqueret. Nec equester duntaxat ordo his vitiis subiacebat, sed contagio quasi pestilentia vniuersam Remp. & ciues peruasit, ut omnia luxum, libidinem, fastum & superbiam repræsentarent. Adeo fascinauerat eos noua illa doctrina, ut mentem simul & rationem excantasse videretur: & quæ diuinis humanisq; legibus essent contraria, ea Christianæ vitæ & Euangelio consentanea censerent, quodq; summa erat iniuria, id demum iure se facere existimabant, quia Lutherana doctrina præconum exemplo faciebant. Itaq; vbi in deos diuorumq; templa & simulachra sæuitum est, sacerdotes & inferiores fortunæ homines, pauperes, debiles, & eleemosynarii contumelia & inuidia grauabantur. Erat iuxta ciuitatem (ut sit) leprosorium, eidemq; adiuncta Ecclesia D. Georgio martyri sacra. Hanc quondam in trophæum & gratiarum actionem, ob obrenta aduersus Rutenos insigni quatuor præliorum victoria, maiores religiosissimi mortales ibidem extruxerant. Verum anno 1554. vbi Lutherana contagio Torpatensium animos peruasit, ut sacrilegia & rapinæ licitæ & concessæ putarentur, leprosorium vna cum delubro demoluntur: hinc aras, simulachra, diuinum cultum, & sacerdotes: illinc miserabili morbo & squalore afflictos, inopes & laceros eii-

*Vide Mun-
derum in
Cosmogra-
phia, in tra-
ctatu de Li-
nonia.*

ros eiciunt, leprosorium in tabernam, templum in stabulum conuertunt. Facinus sane tali Euangelio dignum. Sacerdotes quibus contumeliis, qua inuidia priuatim & publice premebantur, longum esset recensere, vsq; adeo omnia profanata erāt. Vnum præ cæteris tunc memorabile exemplum contigit, dignum quod nulla obliuione obliteretur. Anno 1556. ipso assumptæ virginis matris die, Torpati sacerdotes ex recepto Ecclesiæ more diem illum solennem habebant, & magno, ut solet, cum apparatu, & crebro campanarum pulsu, diuinum cultum peragebant. Eam celebritatem & reuerentiam Virgini matri ad summi numinis honorem exhibitam, cum matrona quædam impendio inuideret, mandat pedisse-
10 quæ, uti balneum apparet, caminum instruat, se cum marito lauari decreuisse. Illa solennis festi dominam submonere, utq; alium in diem transferat, rogare. Matrona repente excandescens, quid, inquit, de Maria narras, fuit illa mulier similis mihi, nec vllius potentia, aut gratia, prærogatiuam habet, tu iussa mea exequere. Famula ne dominam grauius exacerbaret, imperata perficit. Vbi ad caminum ventum est, arida ligna, quæ alioqui haud difficulter flammam excipiunt, nulla ope, nullis nutrimentis accendi potuere. Illa vbi se vndiq; vertit, laboris frustranei per-
tæsa, rectum omne ardere conspicit, nec vlla vi flammam restinguere valet. Ignis primo ipsum balneum vastat, mox duas contiguas ædes ingenti ciuium omnium terrore populatur. Confluit ex templo vniuersum vulgus, & vix eadem latius ser-
20 pere incendium prohibent. Postero die lignorum fasciculus camino ingestus, omnino incombustus comperitur. Hæc & horum similia erāt grauis Dei indignationis & venturæ vindictæ prænuntia, de qua priusquam dicere aggrediar, pauca de Lutheranorum ritibus, cæremoniis, & leui inconstantia præmittamus.

Ordinis sacramentum protus reiciebant, ipsi ordinandorum sacerdotum, & Ecclesiastarum facultatem sibi vendicabant: modum autem ordinandi sæpius immutarunt. Principio ordinandus coram Senatu in genua prouoluebatur, singuli Senatores in eum sufflabant, quo denotabant, se Spiritum sanctum in eum profundere. Deinde consul ordinatum ad suggestum deducebat. Postea hoc ordinandi ritu abolito, concionatoribus insufflandi potestatem contulerunt.
30 Tandem & hic modus abrogatur, supremo concionatori tribuitur, ut suo suffragio quempiam pastoris munere vel dignum vel indignum censeat. Qua facultate supremo Lutheranorum præconi collata, accessit eum textor quidam in suburbio Torpatensi degens, impetrat potestatem in vicinis pagis publice è suggestu docendi, qua obrenta, concionatur, baptizat, absoluit, Eucharistiam dispensat. Cū autē forte panis ei deficeret, ille cœnam instituturus, protinus accepto raphano, in orbiculos illum conscindit, atq; ita Missam vna cum cœna peragit, haud simpliciter contra receptam Ecclesiæ consuetudinem delinquens, & augustissimum sacramentum ludificans, contigit hoc anno 1555.

In poenitentia sacramento diuersum variumq; modum obseruabant. Prin-
40 cipio ex præscripto Lutherana doctrina soli Deo delicta confitebantur. Postea hoc ritu abrogato decem vel circiter coniunctim in genua coram concionatore prouoluebatur: quo facto, ille eos Deo confiteri iubere, & absolutionē veniamq; promittere. Hic confitendi modus vbi inolesceret, res non indigna memoratu in pago tribus miliaribus ab vrbe Torpatensi dissito contigit. Lutheranus quidam ecclesiastes, triginta agricolas ad genua prouolutos habebat, quos confessione facta Sacramentali absolutione à peccatis exoluere debebat. Mandat igitur, omnes Deo confiteantur, soli, solidam siue nummulum (quem confitentes parochi dare consueuerant) altari imponere iubet, deinde certam absolutionem promittit, poenitentiam & satisfactionem commentum esse Papisticum, hanc neuiquam
50 requiri. Erat autem inter confitentes quidam præ aliis simplici ingenio, qui Domino suo iuuenem furto abegerat. Hic absolutionem consecutus, domum lætābundus reuertitur, gaudium ex felici confessionis successu conceptum, protinus in vxoris sinum effundit. Metuebam, inquit, cum Parochum confessus accedere, ne iuberet abductum taurum restituere, aut gehennæ incendio me furtum luiturum minaretur: iam autem vno recepto solido, omnes mihi noxas ignouit.

Non multo post idem alium bouem furatur, & in ipso facinore deprehensus, fatetur nequitiam se illud admissurum fuisse, si non tam facilem se praeuisset parochus in delictis ignoscendis, eaque res plurimos ad grauissima facinora stimula-
bat, adeo ut summam in domestica familia perfidiam patresfamilias persentiscerent, ac tam exitiales istius Euangelii fructus grauitur abominarentur.

Eodem fere tempore horrendum & memorabile factum cōtigit. Erat Torpati quidam Lutheranae doctrinae præco, Hermannus, mire versutus & facundus in abducendis hominibus à Catholicismo ad Lutheranismum, annisque triginta summum egerat illius doctrinae præconem. Hic pellione Witembergen-
si Lutherana dogmata primum docente, monachus erat Minorita, iuuenis, at pro ætate in concionibus non inexercitatus, accedit illi suam in propagandis Lutheranis dogmatibus opem, monasticum cucullum in publica concione abiecturum. Pellio cum in cooperarium suscipit, negotiatores nouo habitu cum donant, virginem monasticam in uxorem adiungunt, præficitur vasis argenteis Ecclesiae, in usum pauperum custodiendis. Pellione ex vrbe secedente, cuius causam supra retulimus, paulatim magnam auctoritatem apud omnes sibi conciliat, ut solus nobilium infantes baptizaret. Magnam opum diuitiarumque vim congerit, mercatur prædia, domos, agros, in liberorum subsidium: primaque atque itidem secunda vxore demortua, tertiam ducit. Verum anno 1554. graui morbo corripitur, & sex diebus elapsis horreda voce exclamat, se damnatum, nullam salutis
consequendae spem reliquam, & quotquot isti voluptariae Lutheranorum sectae sese dederent, damnationi obnoxios, atque ita toruo aspectu, & oculis horribiliter flamarum in modum lucentibus; desperabundus extremum spiritum exhalat, omnibus Christianis exemplum ac documentum relinquens, quā periculosum sit ab Ecclesiae vnitate ad nouas doctrinas deficere.

*DE PVBLICA EAQVE TERRIBILI LIVONVM VIN-
dicta, qua Religionis mutationem & vitam in omne flagitiorum genus
proiectissimam secuta est.*

549.

Posteaquam Liuones spreto & profligato Catholicismo & Religione à maioribus accepta, Lutherana dogmata susceperant, variis diuersisque plagis grauissime afflicti sunt, adeo ut vniuersa elementa in vindictā & perniciem eorum consp-
rassē viderentur, iuxta illud Regii Prophetæ. Accipiat armaturā zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. In primis terra, quæ omnis frumenti copia abundare consueue-
rat, nihil pene frugum & fructuum proferebat, ut grauis annonæ caritas subsequeretur. Aqua quæ prius piscosa, deinceps nihil fere piscium dabat. Aer hominum saluti à Deo tributus, nunc venenatus & contagiosus, innumeros morbos & graue pestilentia generabat. Igne Rutheni & Moscouitæ vniuersam Torpatensem prouinciā miserabiliter populabantur, Neruiam & Velinā oppida cum plurimis vicis & pagis prorsus vastabant. Grauis quidē hæc erat vindicta, sed magna supremi numinis
erat elementaria diu immani gentis pertinacissimæ facinora dissimulasse, & vltionis gladium suspendisse, si forte mansuescerent, & resipiscerent, meditarentur. Quæ cum non sequeretur, & tertiam hæredes in Lutheranorum possessiones succederent, ne de male partis diu gauderēt, principio durissimo caritatis & penuriae flagello afflicti sunt. Siliginis .n. mensura, quæ apud Germanos 12. modios cōficiit, vulgariter *een last* appellatur, prius viginti marcis emebatur, anno vero 1557. Torpati nonaginta marcis comparabatur. Marcæ autem septem duos daleros cōficiunt. Vnde factū, ut agricolæ crescente penuria & famis necessitate cogēte, lini baccas hordeo aut siligini cōmixtas molerent. Abundabant & piscibus Liuania, priusquā ad Lutherana dogmata deficeret. Præterlabitur Torpatū fluuiolus quidā, *die beke* appellatus. Per hunc Moschouii Plescouiā (ciuitas ea est Moschouia) nauigabant sex miliar. emensis exonerabat se fluuiolus in mare quoddā, die Peufs vocatum, piscium mire ferax 12. miliar. longitudine, septem fluminib. in illud profluentibus. Mare illud in Oceanum vno alueo fertur, qui de alto scopuli vertice rapidissimo cursu torrentis in morem præceps ruit, tāto cum sonitu ut accolæ propinquiore,
hebe-

hebescente paulatim ex terribili & continuo fragore auditu, surdi reddantur. Ex hoc mari, quod Peussam diximus, tanta piscium affluentia proueniebat, ut in Hollandiam, Lubecum, aliasque finitimas regiones eos auherent, pisces illi lupi Torpatenses vocitabantur. Cæterum antiqua religione profligata, & Lutheranismoinualecente, quantumuis spretis ieiuniis, carnibus victarent, summa tamen piscium inopia laborabant.

Insuper & pestilentia tam atrociter sauebat, ut anno 1551. Torpati trimestri spatio 14. milia hominum morentur. Tanta erat ægrotantium multitudo, ut in cœmeteriis, in cæpis, in propatulo passim & iuxta sepes plurimi miserabiliter decumberent. Cadavera linteis inuoluta, in vna scrobe accumulabantur. Dignum animaduersione erat, quod in commune hac lue, quæ vniuersam ciuitatem per-
uadebat, Catholicorum sacerdotum, quorum tredecim quotidie horas canonicas in cathedrali Ecclesia decantabant, nemo corripiebatur. Lutherani vero cōcionatores vniuersi, excepto vno Hermāno, qui postmodum, ut supra retulimus, horribiliter expirauit, è medio sublati sunt. Sed nec hoc flagello emendari sustinuerunt. Proceres enim ciuitatis qui grassante contagio secesserant, reuertentes, alios nouæ doctrinae præcones constituunt, prioribus longe nocentiores. Quin & pestilentia culpam & numinis offensam Papistis imputabant.

Tertium igitur flagellum Liuoniensibus superuenit, bellum & exterminium, & immanis barbari populi crudelitas, & præter hanc intestina prælia & mutua lacinaciones. Siquidem biennii spatio, tria grauissima, crudelissimaque bella sustinuerunt, quorum tertium extremam illis perniciem & excidium attulit. Primum inter Archiepiscopum Rigensem & Ordinis Teutonici magistrum, oriebatur anno 1558. Belli causa erat, quod ciues Rigenles post assumptum Lutheranismum, aras, delubra & monasteria diruerant, Canonicos & sacerdotes vrbe mouerant, in Ecclesia Cathedrali Lutheranum dogmatistam constituerant. Huius iniuriæ & violentiæ memor Archiepiscopus, certam pecuniarum summam à Rigenfibus multæ loco exigebat. Cæterum Ordinis Teutonici Magister Lutheranae factioni consentiens, Rigenles defendere & excusare parabat, asserens, iure id patratum, nullamque penam committeri. Nec multo post publicum comitiorum diem indicit Magister in ciuitate sua Wendeni, vniuersos Ordinis milites per Liunioni conuocans. Verum quia indicendorum comitiorum ius Ordinis Magistro non cōpetebat, sed Archiepiscopo Rigenfi, ea propter Archiepiscopus ad comitia non accedebat. Concludebat ibidem vniuersus Teutonicorum militum ordo, bello appetendum esse Archiepiscopum. In quod ubi cōmunibus suffragiis totus ordo consenserat, vnus Ordinis Marefchallus, secundus à Magistro, non nihil reclamabat, non iniquum affirmās, si Archiepiscopus illatā iniuriam & damnum exactione sarciri peteret. His dictis vniuersus Teutonicorum Ordo Marefchallo indignatur, arces & præsidia ei eripiunt. Ille in Poloniam secedit. Rex Polonus intellecta causa, liberum illi comitatum per vniuersum regnum Poloniæ concedit. Episcopus Torpatensis Hermannus, ut erat inconstantis animi, facile ad oppugnandum Archiepiscopum Rigensem inducitur. Itidem & Riualiensis & Habselensis Episcopi, Ordinis magistrum metuentes, facile in eius castra concedunt, atque ita vniuersa Liuania in Rigensem Archiepiscopum hostiliter conspirat. Eodē igitur anno, paulo post natalē D. Ioannis Baptistæ, Ordinis Teutonici Magister vniuersos Præfectos, Commendatores vocat, conscribit, quibus copias suas tres coniungunt Episcopi. Instruissimmo exercitu & magno cum apparatu Rigensem prouinciā hostiliter inuadunt. Archiepiscopus Rigenfis tametī defensionem meditaretur, & plurimos nobilium sibi adiunctos haberet, infirmior tamen erat, & viribus impar, ut tanti exercitus vim sustinere & propulsare nequiquā posset. Quibusdā ergo equestris ordinis ab hostibus captis, quibusdā etiam interfectis, inter quos & Sacrapa, profugit Archiepiscopus in arcem Kokenhusen, persequitur eum Ordinis Magister, arcem cum omnibus copiis suis obsidet, tormentis ac machinis bellicis muros inuadit. Erat arx natura loci munita, in edita rupe constructa, inexpugnabile propugnaculum. Sed cum neque valida hostium manus, obsessos fatigare, nec

crebra bombardarum tormentorumque tonitrua muros laxare quidquam possent, sola fames & penuria profugos ad deditiōem compulit. Igitur omni com-
meatu destituti, languentibus præ inedia nervis, & viribus non lassitudine sed fa-
me consumptis progreditur ad suos commilitones Archiepiscopus, & quam de-
ploratus sit rerum status exponit. Indecorum quidem & ignominiosum esse hosti
se dedere, sed omnia vitæ posthabenda. Turpitudinem illam temporis iniuria re-
rum asperitate, & summa necessitate facile excusari, ac demum secundis rebus, &
prospero fortunæ statu oblato, pristina virtute prorsus aboleri, amissamque gloriam
cum scenore recuperari posse. Nunc quia nullus exercendæ virtuti & præclaro
facinori locus, stultum esse inedia ac tædio se conficere, omnemque melioris fortu-
næ & rei præclare gerendæ spem vna cum vitâ à stirpe rescare. Suadere se ut po-
sit armis spontaneam deditiōem voluntariæ acerbissimæque morti præferant.
His dictis, ubi nullum commilitones viderent effugium, portis ad apertis hostibus
se dedunt, octavo obsidionis die. Ordinis Teutonici Magister Archiepiscopus,
non ut vnius Prouinciæ ac ciuitatis consortem & conciuem, non ut antiquæ Bran-
denburgiorum profapiæ Principem, non ut Præfulem & Primatem, sed veluti
barbarum hostem tractat, contumeliis & probris ludificatur, ac demum carceri
mancipatum, toto pene anno vinctum continet. Omnibus præterea oppidis, ar-
cibus & pagis mulctat, ut nihil iam pene à priuato differret, nisi quod Principis
conditio præter ablatas exuias, carcere etiam grauabatur.

SECUNDI BELLI HISTORIA INTER
ordinis Teutonici Magistrum & Regem Polonia.

REx Polonus tanti Principis seruilem captiuitatem intelligens, rei indignitate
commotus, Episcopum quendam in Liuoniam ac Ordinis magistrum ablegat.
Qui ubi Wendam venit, huiusmodi oratione Magistrum alloquitur: Grauius
& iniquo animo serenissimus Rex sustinet, Amplissime Magister, nepotem suum
Archiepiscopum Rigensem, tam duro & illiberali carcere vinctum detineri, qui
viro Principi ex illustrissima Brandenburgensium Marchionum familia progeni-
to, & Archiepiscopali dignitate præfulgenti, nulla ex parte nec conueniat nec de-
beat. Belli quoque causam & originem, quo clarissimum principem, non mi-
nus hostiliter, quam vnanimitè obruistis, verius quam superastis, ne utique ius-
tam satis existimamus. Proinde hæc Regis mandata ad te deferimus, serenissimè
Regem vel pace & mutua amicitia salua, Illustrissimum Archiepiscopum indi-
gnissimo carcere exoneraturum, vel regia manu & militaribus copiis id effecturum.
Sane si homini libero grauis est seruitus, utique viro principi grauis est captiuitas.
Mandauit etiam regia maiestas, ut æquis conditionibus omne dissidium inter Re-
uerendissimum Archiepiscopum & Ordinem vestrum amanter componamus,
pristinamque amicitiam vobis, vestræ autem Prouinciæ tranquillitatem & pacem
restituamus. Hac legatione perlata, Ordinis Teutonici magister, neque exoneran-
di principis, nec componendorum dissidiorum spem præbuit. Itaque re infecta le-
gatus ad Regem reuertitur. Rex ut operam suam irritam cognouit, Ordinis Ma-
gistro, omnibusque eius auxiliariis bellum denuntiat. Quo nuntio accepto, confe-
ssim Ordinis Magister ingentem thesaurum in Germaniam mittit, ad exercitum
ibidem conscribendum. Adducuntur aliquot equites & sex peditum manipuli
seu vexilla in Liuoniam. Rex Polonus haud diu moram trahens, infestis signis in
Liuniam tendit. Equitum simul & peditum centena millia in armis procedunt.
Ordinis Magister, vniuersos quos habebat Præfectos & Commendatores, Regi
obuiam producit, quibus copias suas coniungunt tres Episcopi, Torpatensis, Ri-
ualiensis & Habfelenfis. Torpatensis Episcopus, quoniam grandæuus erat, & bel-
lo inidoneus, ipse in aciem non prodit: sed Cathedralis Ecclesiæ Præpositum vna
cum omnibus Prouinciæ suæ nobilibus ablegat. Habebat Ordinis Teutonici Ma-
gister, equitum Germanorum septem millia, & aliquot millia Rusticorum & agri-
colarum. Præterea sex peditum Germanorum vexilla. Ingens hic & numerosus
erat ex-

erat exercitus, sed Polonico longo inferior, quæ res Teutonici magistri animum
facile consternabat, ut infestis signis cum hoste configere temerarium arbitrare-
tur. Tanta igitur Polonorum manu conspecta, victoriæ spem abiicit, legatum ad
Regem, qui præsens in armis erat, mittit, prælium deprecatur, & pacem efflagitat.
Rex clementer & benigne respondet, nisi viduas, pupillos, orphanos & inopes mi-
seraretur, nullo pacto pacem se cum Magistro initurum: sed ut Ordinis Magister
agnoscat, inquit, me sanguinis aut belli sitientem non esse, ipse, si pacem expetit,
huc intra octodecim horarum spatium ad nos accedat, Principemque & Archie-
piscopum Rigensem vna adducat, dein pacis & concordie rationem inibimus.
Et ne metum inanem prætendat, liberum illi per vniuersum exercitum nostrum,
accessum damus. Teutonicus Magister hoc responso accepto, confestim Ar-
chiepiscopum qui non longe aberat, custodia liberari & à vinculis educi iubet.
Quo aduentante, uterque ad Regem concedit, trecentis equitibus stipati. Ibi
cum vltro citroque de pace ageretur, tandem concluditur, Ordinis Magistrum
debere Archiepiscopum in pristinum statum restituere, omneque damnum ac
detrimentum eidem illatum rependere. Præterea Regi Polono stipendia in mili-
tes erogata refundere. Graues hæc erant Ordini Teutonico pactiones, attamen
metu grauioris mali urgente, consensit Magister Teutonicus, & præstitit. Pace
his conditionibus impetrata, mussitabant Liuones, Ordinis Magistrum omnem
prouinciæ thesaurum, quem suo idiomate, *dentresel* vocant, præpostere, temere, &
nullo cum fructu aut ciuium utilitate, imo graui cum damno prodegisse, videli-
cet, exercitum à Germania conscripto, eoque præmiis & stipendiis anno integro su-
stentato, Archiepiscopo in integrum restituendo, & Regi Poloniæ bellicos sumptus
resarciendo. Porro thesaurus hic ex dominorum Teutonicorum, & Canonicorum
Cathedralium Rigensem bonis in ciuitate Wendenfi, quæ in Prouinciæ medi-
tullio sita erat, colligebatur, ita ut quotiescunque Domino alicui Teutonico aut Ca-
nonico humanitus aliquid contingeret, de bonis suis testamenti factionem non
haberet, nec facultates suas cognatis, amicis aliusque hæredipetis legare posset, sed
ad thesaurum omnia refererentur, cum in finem, ut si Moschouita bello Liuones
appeteret, haberent unde externis & auxiliariis militibus stipendia persoluerent.

TERTII BELLI DESCRIPTIO. QVOD

Magnus Rutenorum Imperator contra Liuones gestis anno 1558. quo ciuitas
& Prouincia Torpatensis à Principe Moschouitarum expugnata,
victa & subiugata est.

ATrox & memorabile prælium gesserunt Liuones contra Rutenos anno do-
mini 1500. sub Ordinis Teutonici Magistro D. Waltero à Plettemburg, ex-
celli animi, & magnæ industriæ viro. Nondum Lutherana doctrina aut vlla hæresis
eos à Catholicismo transuersos egerat, sed priscam auitamque religionem summa
pietate & fide colebant. Igitur cum Teutonicus Magister cum Rutenis configere
statuisset, publica ieiunia & solennes Litania triduo seruandas indicit paulo
post Natalem virginis matris, ut communibus votis diuinam opem & prosperum
prælii euentum obtinerent. Conscribit deinde Magister Præfectos & commen-
datores vniuersos cum nobilibus totius Prouinciæ, quibus copias & auxilia sua
coniungunt quatuor Liuoniæ Episcopi, Rigenfis, Torpatensis, Riualiensis & Hab-
felenfis. Rigenfis mille Germanos equites adducit, Torpatensis, quingentos.
Riualiensis & Habfelenfis, itidem quingentos simul, ita ut Magister Teutonicus
septem haberet Germanorum equitum millia, & quinq; millia Curonum, qui po-
puli sunt Liuoniæ. Hoc exercitu Magister Rutenorum fines inuadit, arcetque &
oppida quædam expugnat. Inde ipso exaltationis Crucis die ad urbem Plesk. uis-
tendunt. Iuxta hanc sita est planities duorum milliarium amplitudine, in qua vlti-
deuenere, obuiam illis procedit Rutenorum Imperator, cum centenis millibus arma-
torum qui in duodecim acies distributi erant. His adiuncta erat ingens Tartarorum
manus triginta millia cõficiens. Itaque Teutonicus Magister, ubi aut turpiter fugi-
dum, aut ingenti cum animo aduersus tantum exercitum, barbarie & armis formidabi-

De hoc ul-
terior, prælio
paulo aliter
refert Sigis-
mo liber in
histor. Mos-
schonit.

lem, procedendum videt, nequidquam de victoria speremitteris, fortunam belli tentare statuit, & paucis suorum animos confirmat. Præclarum sane victoriam, inquit, ô milites hodie nobis obuenturâ de numinis benignitate, & vestra omni fortitudine facile mihi promitto. In causâ iustissima, dii non possunt non esse propitii. Vos tantummodo pristina strenuitatis & constantiæ memores, existimate vos, decus, gloriam, patriam, libertatem, & religionem in dextris vestris portare. Alios fortasse ingens barbaræ gentis multitudo animo deliceret. Vos vero milites dum considero, & cum vestra facta æstimo, quibus parentes, patriam, aras, & focos, auiamq; aduersus hæreditarios Catholicæ pietatis hostes, fidem sæpenumero tutati estis, eandemque ad extremum vitæ, armis & sanguine vestro vindicare cupitis, magna me spes victoriæ tenet, animus, ætas, virtus vestra hortantur. Hæc ubi dixit non multo post vtrinque signa canuntur, Teutonicus Magister glandes ferreas & globos tormetarios velut crebra continuæq; tonitrua in Tartaros contorquet, inde maximo clamore infestis signis viriq; concurrunt, gladiis, lanceis omniq; telorum genere res geritur. Tartari, & Moschouii arcibus & sagittis affueri, densissimo creberrimoq; telorum iactu æthera obumbrant, quæ tamen vniuersa pene irrita aerem verberant, donec ultro in terram decidunt. Ingens ibi sonitus, ad cælum attollitur, bombæ darum fulmina, armorum fragor, vulneratorum gemitus, pereuntium clamor, tympanorum sonitus, equorum hinnitus, omnia & Martem & mortem referebant. Tartari ubi prælio fusi fugatique, succedunt duodecim Moschouiorum acies, animis & virtute recentes. Teutonici cæsis Tartaris ubi bellum recrudescere sentiunt, quanto maiorem hostium vim prioribus succedere conspiciunt, tanto maioribus animis in hostes irruere, & velut ab integro noua virtute resumpta, ingenti cum fremitu cæsim punctimq; confligere, fauciare, confodere. vergente iam ad vespem die qui ex Moschouii supererant, furtim se Pleseouiam subducunt. Prælio ita dirempto, compertum est ex Teutonicorum agmine vnum duntaxat interemptum, Moschouiorum vero & Tartarorum circiter centena millia trucidatos, ut duobus miliaribus cadauera passim dispersa iacerent. Memorabilis hic erat triumphus & singulare virtutis & fortitudinis exemplum, ac dignum quod sempiterna memoria donatum, nunquam aboletur. Moschouiorum Imperator (qui ipse in aciem non prodierat) cum summo stupore admiratur tantum exercitum tam exigua manu tam turpiter cæsum & prostratum, atq; ilico pacem quinquaginta annis cum Teutonibus firmat. Qua inira, omniq; bellico tumultu composito, legatum magnus Moschouiarum Dux ad Ordinis magistrum ablegat, rogans, ut vnum quempiam ex ferreis illis militibus. (Rutheni Teutones fetreos vocabant) qui tantam Moschouiorum multitudinem fuderant, ad se mittat, se vna cum legato obsidem mittere, ferreum illum virum non inhonoratum indonatumque ad suos reuersurum. Magister Teutonicus haud inuite vnum è militibus cataphractum equitem Moschouiam versus destinat, quem ubi Moschouiarum Princeps aduentare accipit, confestim vniuersis Ducibus, nobilibus, & Præfectis suis denuntiat, uti præscripto die Moschouiam conueniant, nouum visusq; dignum spectaculum eos habituros. Destinato die cataphractus in apertam planiciem iuxta aulam Principis, numerosa (ut fit) populi corona circumstante procedit, & huc illucq; obequitans, petasum è capite cuiuspiam circumstantis abripit, eumque in Hippodromi centrum proicit. Illico pleno cursu lanceam in petasum dirigit, eumq; dicto citius cuspidem arreptum terra subleuat. Moschouius Imperator eam equitis agilitatem conspiciens, uti in morem (sæpe id facere Moschouii admirantes) barrit. Rursum Cataphractus demissa paululum lancea, in oppositum parietem perniciosissimo cursu fertur. Ac tamen si parietem inuasurus videretur, ille tamen protinus intacto muro hastam reducit, & equum retrahit. Illud spectaculum denuo Principis omniumq; circumstantium admiratio subsequitur. Resumpta iterato lancea plenissimo impetu in parietem fertur, hastamque, circumuolitantibus vndiq; fragmentis, confringit. Hæc ubi omnia dexteritate expedire gessit cataphractus, vocatur ad Principem, & accepto insigni munere ad Teutonicum Magistrum remittitur. Sæpenumero idem D. Philippus,

lippus, qui hæc omnia mihi communicauit, Torpati cum præstantibus equestribus Ordinis viris iam grandæuis sermones contulit, qui hæc se vidisse & prælio interfuisse referebant.

Vbi iam quinquagesimus à pace firmata ageretur annus, videlicet anno 1550. ut pactæ induciæ propediem essent expiratæ, Reuerendissimus Princeps D. Iodocus à Reck, Episcopus Torpatensis magnæ virtutis, & pietatis vir, magnis impendiis & sumptibus denuo quinquennales inducias à Ruthenorum Imperatore impetrat, talibus conditionibus, si templa Moschouiorum Rigæ, Riualæ & Torpati diruta restaurarentur: Præterea si è prouincia Torpatensi, tributa quæ exigebat, penderentur, & aliis, si quæ essent, querelis satisfieret. Quæ omnia si præstarent, pollicetur Moschouius quinque annorum pacem deinde concessurum. Igitur anno 1555. hæc quinquennali pace iterum expirante, Teutonicus Magister, & Episcopus Torpatensis Hermannus rursus legatos ad Moschouiarum Principem ablegat, pacis expetendæ causâ. Quibus Moschouius Dux respondet, nullam se pacem Germanis indulturum, quandoquidem basilicas suas non reedificasset, nec tributum persoluissent. Cæterum intercedentibus Moschouii Ducis Consiliariis, triennales inducias promittit, modo spondeant, proximo triennio eueria phana restauraturos, & ex prouincia Torpatensi, singulos homines quotannis singulas marcas tributum loco persoluturos, exceptis Catholicæ religionis sacerdotibus, quos ab hac præstatione eximebat. Hæc si facturos se promitterent & sigillo testarentur, triennalem pacem in gratiam Consiliariorum ac Ducum suorum concessurum pollicetur. Subsignant legati, maxime quoniam Episcopus Torpatensis mandarat, ut saltem quouis modo pacem referrent. Erat autem consuetudinis, ut & Moschouiarum Princeps legatum ad Episcopum mitteret, qui firmandæ & stabiliendæ pacis causâ crucem quandam osculabatur. Legatus ubi Torpatum venit, recusat crucis osculum, nisi Episcopus & ciuitas Torpatensis idem quod legati Torpatenses subsignauerant, suo quoque sigillo communirent. Habebat id temporis Episcopus Torpatensis Cancellarium Lutheranis dogmatibus impense fauentem, qui & postea anno 1558. expugnata ciuitate Torpatensi Habselæ in carcerem coniectus, tandem ut facinorosus ignominiosa morte vitam clausit. Is Episcopo suadet, ut secure quod petebatur, subsignaret, ac postea spem Moschouiorum eluderet, Liouones eius esse roboris & potentie, ut Moschouius Princeps haud facile eos bello esset appetiturus. His ita peractis, Moschouii legatus ad Principem suum reuertitur. Interea nihil eorum quæ postulata & pacta erant, præstant Liouones. Elapso igitur triennio, bellum hunc in modum exoritur anno 1558. circa Epiphaniam.

Habebat id temporis Teutonicus Magister sex militum Germanorum vexilla, quos aduersus Regem Poloniæ in aciem produxerat. Igitur anno 1557. circa ferias Michaelis veredarium ablegat Teutonicus Magister ad Magnum Moschouiarum Ducem, sciscitatur an legatos ad se mittere debeat pacis diuturnioris firmandæ causâ, an vero pace recusata bellum eligat. Respondet Moschouius, Magistrum adhuc sex militum habere vexilla, quos si seruare proponat, nihil opus esse legatis, nolle se ad inducias compelli: sin eos dimittere paratus sit, mittendos esse legatos, & de pace faciendâ tractandum. Hoc responso accepto, omnes Liouoniæ procures congregantur, & quid faciendum consultant. Quidam ætate grandiores suadent retinendum esse militem, facile animaduerti Moschouium Principem bellum meditari, quandoquidem conuentiones initas Liouones non præstitissent: nequaquam igitur dimittendum exercitum, sed totidem signa denuo conscribenda, eaque in sinibus Ruthenorum collocanda. Teutonicus vero Magister cum Lutheranis quibusdam respondent, non esse dandam Moschouio belli occasionem, dimittendos esse milites. Si quid deinde molia- tur Moschouius, superesse adhuc viros, & vires, quibus illi aduersum iri possit. Hæc sententia præualuit, & ilico exercitu dimisso paulo post Martini ferias Teutonicus Magister legatos cum centum equitibus magno cum fastu, splendore & apparatu ad Moschouium mittit, quibus Satrapam suum coniungit Episcopus Tor-

patensis. Assumunt præterea Lutheranz factionis Ecclesiasten. Vbi ad magnum Moschouiz Principem ventum, Princeps atrium suum auro vndique resplendens ingreditur, aureum solum occupat, corona regia & sceptro insignitus. Apponitur mensa deaurata, seniores Consiliiarii numero 12. lateri sinistro assident, qui vniuersi ex recepto more, quoties consilium agitari contingit, vestes Leuiticas aureas induti: Magnus vero Dux palla choralis seu sacerdotali circumdatus. Assumit præterea Magnus Dux duos interpretes, qui Germanicam simul & Rutenicam linguam callebant. Interrogat Moschouius an pacem ex peterent, Asserunt illud Liouones, simulq; scyphos deauratos à Torpatensi Episcopo & Ordinis Teutonici Magistro Principi Moschouio missos, offerunt. Recipit eos Moschouius & in proximum triclinium deferri iubet. Moschouius principio recenset eorum perfidiam, qui toties pactas conuentiones elusissent, nec quidquam eorum quæ sponderant, & sigillis confirmauerant, præstitissent. Maiorum præterea pietatem, fidem & heroicis virtutes refert, à qua ipsos plane degenerasse ait, eorum diuinum à maioribus acceptum abrogasse, basilicas euerisse, sacerdotes & monachos profligasse, denique nullum pristinz pietatis, & virtutis vestigium retinuisse, non illos esse Ecclesiasticos Principes, sed quouis barbaro magis profanos, qui tam in omne vitiorum flagitiorumque genus propendeant, eoque pacem nullo pacto illis concedendam. Ad hæc Teutonici respondent, se ex maiorum dationibus & computu bene subductis, deprehendere, nullum tributum Moschouio deberi, quod autem pacem deneget, id Romano Imperatori se questuros. Respondet Moschouius, quas illi querelas Imperatori offerre instituant, qui mandatis eius Imperialibus, quibus præceperat, ne templa aut monasteria demolirentur, tam procaciter obstrepentes derogassent. His ita peractis legati discedunt ad pandochium, equos instruunt, Moschouium Principem rogant, ducem itineris concedat, qui in Liouoniam eos reducat. Cæterum dati à Moschouio Duces, per ambages ac deuia legatos fraudulentè circumducunt, ita ut in patriam terram non reuerterentur ante principium Quadragesimæ. Interea Magnus Moschouiz Dux missa ad Liouones epistola, bellum indicit. Nec multo post Epiphaniam anno 1558. trecentena millia militum conscribit, atq; in Liouoniam mittit, ut ferro & incendio vniuersam prouinciã Torpatensem hostiliter vastent.

Epistola hæc in initio operis præfixa est, ne ordo & series historiarum anterrumpatur.

Moschouius ingentem exercitum longo tempore sustentare potest. Neque enim militibus suis stipendia largitur, sed agros exiguo illis pretio elocat, quo beneficio operam ipsorum demeretur. Conscripti autem milites coram magno principe comparent, & nummum quæ vocant *ein denninck*, æstimationis vnus stuferi Brabantici Principi numerant. Reuersi ex bello eundem nummum repetunt. Occisorum autem numismata retinet Princeps, atq; ita cognoscit interfectorum numerum. Hic igitur tam vastus & barbarus exercitus, octauo post Epiphaniã die Torpatensem diocesis inuadit, duorumq; miliarium latitudine incedentes omnia vastant, diripiunt, despoliant, prædantur, ædes, & pagos, & cuncta obuia incendio, homines & pecudes gladio sustollere, ingulare, trucidare, euertere, sursum deorsumq; omnia iactare, non ætati, non sexui parcere, non gemitu, non luctu, non clamore & ululatu pereuntium emolliri, omnia ibi cædibus, sanguine & incendio inundare, configere & conflagrare. Pueros infra annum decimum necant, qui intra decimum & vigesimum annum constituti, Tartaris velut mancipia vèduntur: qui vigesimum superabât, vniuersi nulla miseratione trucidantur. Greges, armenta & iumenta, quæ nec assumi nec abduci in Moschouia poterant, vniuersa mactantur: pagos, vicos, ac domos priusquã incendio vastant, prædatoria manu despoliât, omniaq; vñsibus suis accommoda diripiunt, ita ut ingentem frumentorum, pecorum, aliarumq; rerum prædâ auerherent. Quadraginta dies hanc tam immanem truculentiam barbarus ille populus exercet, vniuersam Torpatensem prouinciã misere & crudeliter fœdâs, diripiens ac deuastans, paucis arcibus & vna Torpatensi ciuitate exceptis, in qua quotquot erant vndiq; nihil præter flammam & fumum conspiciunt, luctu, clamore, & ciulatu, cæpi & syluæ reboant. Ac tantum aberat, ut Moschouii Liouones re-

nes restituros metuerent, ut iuxta ipsam ciuitatem Torpatensem ædificia pene, contigua succenderent.

Maxime autem Moschouius exercitus in Germanos sæuebat, quos vbi deprehendissent, misere & immaniter affligebant. Viros brachiis truncan. Mulieribus vbera abscindunt, alios in frustra dissecant, & membra trementia, huc illucq; disseminant. Crudele profecto & plusquã belluinum spectaculum. Heu cadit in quenquam tantum scelus? Igitur Moschouius tam inhumaniter & supra omnem modum delinquentibus, & cuncta obuia depopulantibus, immensa nobiliu & plebeiou multitudo in ciuitate Torpatensem cum vxoribus, liberis, & quas habebat facultatibus, veluti ad asylum confugiunt: non è vicinis duntaxat pagis, sed qui ultra decem & viginti miliaria debebant, quorum omnium numerus exiguo temporis momento in tantâ excreuit multitudinem, ut plateæ, cœmeteria, & pomœria vndiq; & vbiq; seararent. Et cū ciuitas tam immensam hominum copiam ambitu suo capere non posset, ultra 10. millia cum mulieribus & liberis in fossas ciuitatis confugiunt. Magna ibi calamitas & miseria cōspicitur, inopes, nudi & inermes sub dio passim sternuntur, cum gelu, glacie, frigore & niuibz omnia horrent, asperrima erat hyems & frigus intensissimū, ut plurimi intoleranda frigoris asperitate & horrore stupentes encœrentur. Alii fame, siti & inedia consumpti, vix ossibus herentes, afflictam animam exhalant: Alii frigoris & inedia paulo patēiores, omni miseria-rū genere cooperti, omnibusq; vitæ adminiculis destituti, quoad possunt ægre vitam protrahunt: sed nec tantis ærumnis ac doloribus superatis, sperato potiuntur effugio. Superueniens. n. Moschouiorum exercitus, in ipsas fossas, vbi infelix hæc plebecula duriter & misere latitabat, præcipientes ruunt, gladiis, lanceis, sagittis, omnibq; armorum genere eos inuadunt, sauciant, iugulant, confodiunt, plagis & vulneribus opplent, ibi noua calamitas, luctus, clamor, ululatus, miseria miseriis accumulatur. Oppidani tantam hostium vim ac truculentiam conspicientes, metu & formidine præsentanei discriminis anxii, nullas iis qui foris erant suppetias ferre audent, sed intra vallum & mœnia se continent. Quando igitur prodire, & comminus cum hoste configere formidant, tormentis & machinis bellicis instructis, glandes & globos tormentarios in hostes iaculantur, ita ut Moschouii tandem à ciuitate recederent. Igitur prouincia Torpatensis funditus deuastata, in ditione Teutonici Magistri per territorium Leidenfem proficiscuntur, ibidemq; uti antea fecerant, vniuersa depopulantur, ut ne tugurium quidem vnū incolume permaneret. Inde in ditione Neruiensem, Teutonici quoq; magistri dominio subiectâ progrediuntur, itidē omnia deprædantes & euercentes, ut res non belli, sed rapinæ potius & latrocinii speciem haberet. Ingressus erat exercitus Liouoniam ea parte, qua Episcopus Torpatensis arcem habet Nyenhufen, rursusque circa Quadragesimæ principium per territorium Neruiensem ingentibus spoliis in Ruteniam regrediuntur, quæ ab inuicem plusquam quadraginta miliaribus distant. Interea per vniuersam illam Liouoniz prouinciã grassantes, sedecim miliarium latitudinem peragrarunt, nihil saluum & incolume relinquentes. Prima hæc fuit id temporis Moschouiorum in Liouoniam irruptio, in qua nec Teutonicus Magister nec Episcoporum vllus, hostilibus illorum vastationibus, rapinis & incendiis quidquam restiterunt.

Tanta clade accepta, vniuersi Liouoniz procures circa dominicam Oculi, in Quadragesima, in ciuitate Wendenfem conueniunt, quid in rebus tam deploratis consilii captandū sit, consultant. Eodem tempore Torpati ingens ac terribilis cometa conspicitur, oblongo & formidabili radio vniuersis suspicientibus horrore incutiens. Procures dum consilia inter se cōferunt, principio discordare, alii conscribendū militem suadent, & post ferias Paschales finitima quæq; Moschouiorū, ferro & incendio depopulanda, suorumq; innoxium sanguinem pari crudelitate vindicandum, toties barbarum illum tyrannum, fufum fugatumque à maioribus, non tantū virium aut roboris illi accessisse, quin & nunc vinci superariq; possit. Alii bellicas impensas & hostis potentiam considerantes, consulunt, sexaginta aut septuaginta dalerorum millia ad Magnum Moschouiz Ducem mittenda, pa-

cemq; redimendam, iniustam, emptamq; pacem legitimo bello, hac tempestate præferendam, pecuniam eam haud multis magnis stipendiis erogâdis sufficere, quâ non difficulter pacē sint impetraturi. Quâ sententia tandem cōmunibus suffragiis recepta, Teutonicus Magister ilico circa mediū Quadragesimæ veredariū ad Moschouii Principem ablegat, petēs quadrimestres inducias, & liberū accessum in Moschouiam pro firmâda pace. Moschouius petitas inducias, cæteraq; omnia concedit. Igitur circa octauam Paschæ diē Teutonicus Magister quosdam deligit qui legationē ad Moschouii Principem obeant. Idem Episcopus Torpatensis suos legatos adornat. Et quoniā compertum habebat Moschouii Lutheranis, propter cognitâ eorum in rebus nouis moliendis audaciam, plus satis intellū, destinât legationi perferendæ D. Wolfgangum Zager, Metropolitanæ Ecclesiæ Torpatensis Decanum virum antiqua pietate, doctrina, & virtute præstantem, qui & nouennio, publico Ecclesiæ munere perfunctus erat, priusquam D. Philippus Olmen huius historię spectatōr ad idem munus adscisceretur. Erat strenuus Catholicæ religionis vindex, & collegium cui præerat pro sua virili pene viginti annis optime gubernarat, ita vt Lutheranz factionis sectatores eum Liouoniz Papam appellarent. Verum quinquaginta Rutenicæ ditionis miliaribus emensis, morbo correptus, vitam morte commutat. Erat præterea duobus à Torpato miliaribus quidam equestris Ordinis vir, primæ apud Liouones nobilitatis, qui itidem cum familia & subditis in Catholica Religione perstabat. Hic Decano in legatione perferenda adiungitur. Legati postquam ad Magnum Moschouii Ducem perueniunt, pecuniâ paci redimendæ destinatam adferentes, perturbatum infestumq; Ducis animum comperiunt, nec vllam pacem, vllasue inducias impetrât. Causa hæc fuit. Habebat Teutonicus Magister oppidū in Rutenorū confinio sitū, cui nomen Neruia, atq; inibi arcep. Habebat quoq; Moschouius Dux iuxta Neruiâ illam oppidum, itidem Neruia appellatum, & castro insigni munitū. Hæc duo oppida adeo erant confinia, vt vno tantum fluuiolo interlabente distinguerentur. Magistri ciuitas Germanica Neruia, Moschouii Rutenica Neruia vocabatur. Ordinis Teutonici Magister in sua Neruia præter quendâ Ordinis Commendatorem, qui ciuitatis præfectum agebat, trecentos milites, & ceteros quinque equites præsidii loco aduersum Rutenos collocarat. Rebus Ecclesiasticis tum in templo, tum in arce Lutheranū cōcionatōrē præfecerat. Moschouius Dux in sua Neruia tria millia Rutenorū constituerat. Vbi quadrimestriū illarum induciarum, de quibus paulo ante dictū est, vnus mensis præterisset, & legati iam compluribus diebus in itinere fuissent, (distat enim Moschus ciuitas à Torpato centum quinque millia Germanica) contigit, vt Cōmendatoris ministri è turribus prospicientes, viderent ingentem Rutenorum turbā in Rutenica Neruia obambulantem. Illi confestim seu proteruia seu largiore potu stipulante, duos colubros puluere tormentario grauant, in Rutenos dirigunt, & ferreas glâdes in mediâ turbam iaculantur. Cæteri Commendatoris ministri & milites qui in vicinis propugnaculis & turribus præsidium agebant, pactas cū Rutenis inducias expirasse putabant, nec mora grauatis nitro instructisq; tormentis, certatim eosdē Rutenos creberrimis globis ac telis inuadunt, vt plurimi eorū occubarent. Rutenis religio erat violare inducias, eoq; nullum in hostes telum extorquerent, sed confestim emissarium ad Magnum Moschouii Principem ablegant, nuntiantes quam perfide, & inique Liouones pactas inducias rupissent, plurimosq; Rutenorum nullo bello legitime denunciato, præter omnium opinionem telis & globis tormentariis hostiliter inuasissent, & misere traiecissent. Hoc nuntium eodem tempore quo Liouonum legati Moschum peruenerant, ad Magnum Ducem perferunt. Legati huius tempestatis ignari ad principem accedunt de pace tractaturi. Princeps recenti suorum clade & Liouonum scelere nuntiato commotus, indignabundus exprobrat legatis, quam perfide Neruienses inducias violauerint, Rutenos, contra ius & fas ex inopinato oppetiuerint, obruerint, interfecerint, impiâ esse doctrinâ, quam paucis ab annis susceperint, priori religione profligata, omnē illos virtutē, fidē, constantiam, pudorem simul exuisse. Minatur in super se rā insignem

gnem perfidiam ferro & flamma seuere vindicaturū, frustra cum illis de pace tractari, quorum animus rapinis, libidinibus, omnibusq; flagitiorum generibus turpissime sit delibutus. Ad suos redeant, pecuniam Magistro referant, se paulo post secuturum.

Legatis in Liouoniam reuersis, magnus Moschouii Dux ingētem exercitum cū prægrandibus bombardis & machinis Neruiam Germanicā versus mittit, ciuitatem obsidet, armato milite & tormētis muros inuadit. Octauo obsidionis die, ignem in ciuitatem iaculantur. Ignis nutrimentum nactus, continuo inualescens, totam per urbem grassatur, ipsaq; portas cōburens, hostibus ingressum patefacit. Ruteni patefacto aditu, in ciuitatē irruunt, omnia depopulantes, Oppidani cū auxiliariis in arcem confugiunt, sed paulo post cōmeatu destituti, Præfectus seu Cōmendator deditionem facit, hac conditione, vt ipsi cum omnibus Germanis militibus liberum abitum concedant. Hoc impetrato, castrum Rutenis deditur. Cōmendator cū suis militib. omnibus, quas auferre sperauerāt, facultatibus exuti, dimittuntur. Ciues in ius & imperium Magni Ducis concedunt, eiq; sacramento se obstringunt. Expugnata Neruia, Moschouiorū exercitus arces, pagos, vicos, domos ac villas vndique quindecim miliarium latitudine circumiacentes diripit, & vastat. Notua ibi calamitas, noua ærumna & lamentatio exoritur, factumq; ita, vt quotquot ibi agricolæ Teutonico Magistro antea parebant, nūc ab eo desciscētes, in Moschouii Ducis iurisdictionem & imperium concederēt. Direpto igitur & vastato Neruiensī territorio, circa natalē Baptiste Rutenicus exercitus in prouinciam Torpatensem progreditur, ac tertio, post Baptiste natalem die, primariā Episcopi Torpatensis arcem, cui nomen Nienhuys, octodecim à Torpato milliaribus distantem, obsidet. Rutenorum non pauciores erāt, octoginta millibus. His adiuncta erant ænea tormenta plurima & maxima. Priusquam huius arcis expugnationē referamus, memorabile facinus, quod olim in ea cōtigisse ferunt, interponemus, vt animus ab his bellicis tumultibus, cædibus & incendiis paulisper respiret. Oppugnauit olim hoc castrū magnus Moschouii Dux, Anno 1381. cui oppugnationi ipse intererat vna cum trecentis militū millibus. Ac tandē post diuinam & pertinacē obsidionē & crebras irruptiones mœnia & propugnacula labe facere inceperant, obsessi cū hostium assultum diu sustinuissent, tandem solis viribus humanis diffusi, diuini numinis clementiâ & auxiliū quotidianis ardentibusq; votis exposcunt. Præfectus vt in bellicis rebus reliquis præstabat, ita hoc quoq; in negotio cæteris feruētior erat. Igitur quadā nocte veneris diem proxime antecedente, in somnis peruigilat, ante arā quandam prosternitur, orat, vt in tam deplorato rerū statu Deus apparere dignetur, felicemq; rā grauis obsidionis liberationē elargiri. Exorto sole, cum Ruteni certam iam arcis expugnationem sibi promitterent, exurgit è precibus suis præfectus, acceptuq; arcu, telum ferrea acuminataq; cuspidē in Dei nomine in medium Rutenorum exercitum è fenestra emittit. Faueunt conatibus superi, volat misile ferrū, & ipsius Moschouii principis cor transfigit. Concurrunt trepidi comites, dominumq; ruentem suscipiūt. Ille manu moriens, telū trahit, ossa sed inter ferreus ad costas alto stat vulnere mucro. Ruteni magno cum vlulatu Principis, & Imperatoris sui tam funestum & luctuosum casum deplorant, arreptumq; funus in Moschouiiā perferunt. Liouones hoc mirabili memorabiliq; modo liberati, arcem perpetui trophei loco in basilica, quæ ibidem in castro extructa erat, ad altare suspendunt. Solebat in eo templo cultus diuinus quondam magna pietate ac deuotione peragi: nūc vero Lutheranis dogmatibus receptis, nullum pristinz pietatis vestigium conspiciebatur. Arcū ibidem suspensum, vidit venerandus vir D. Philippus Olmen, quondam Metropolitanæ Ecclesiæ Torpatensis stipendiarius Canonicus, nunc Ecclesiastes Resensis.

Teutonicus Magister cognita arcis Nienhusen obsidione, duo Germanorū equitum millia adducit, & vna cum Episcopo Torpatensi, qui trecentos habebat equites (equester. n. ordo Rutenica depopulatione opibus fortunisq; omnib. exutus erat) obsessi auxilia ferre meditatur. Vbi sex adhuc miliaribus à Rutenico exercitu abessent, prope castrum Episcopi Torpatensis cui nomē Kieriepe, sua ten-

toria figunt, ibidemq; ad dies viginti quatuor morantes, omne tempus quieti & luxuriæ concedunt. Obfessi, cum præter paucos accolæ qui in arcē confluxerāt, & sexaginta præfidiarios milites, nulla haberēt auxilia, diutina obsidione fatigati, nullaq; suppetiarum spe affulgente, & rebus accisis deditionem faciunt, ea cōditione vt ipsi cum fœmineo comitatu securi abscedant. Cæterū duo miliaria progressi, in aliud Rutenorum agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, illos nudos, omniq; argento spoliatos dimittunt Teutonicus Magister deditionē factā intelligēs, ira simul ac dolore exacerbatus, Castrū Episcopi Torpatensis. Kieriepe igne succendit. Præclarū hoc fuisse & gloria dignum, si facinus illud in hostē designasset. Expugnata igitur arce Nyenhufen, & præsidio munita, Dux exercitus Rutenici cū vniuerso agmine ad Teutonicum Magistrum pergit, prælium cū eo committere constituens. Magister re intellecta, ocyus fuga arrepta, desertoq; Episcopo, à Torpatensi prouincia pene ad viginti quinq; miliaria secedit.

*Sise Ruteni
en lingua
pseuo sonat.*

Ruteni equites numero triginta millia pergunt in Torpatensem prouinciā, obuios quoq; Germanos trucidant, alios plebei ordinis homines, quotquot parati erant, magno Moschouix Duci subiici, illi patere & iureiurando obstringi, hos in gratiam recipiunt. Imperator Rutenorum, quoniam ipse bello non interesset, præfecerat exercitui Ducem quendam Moschouium, cui nomen Petro Sifegaleider, à septem Triteribus Galeaceis, quibus in mari præfuerat, & piraticam exercuerat, ita appellatus. Hic cum vniuerso exercitu, videlicet quatuor agminibus Rutenorum seu Moschouiorū, vno Tartarorum, quorū erant triginta millia, & altero tormentariorum seu sclopetariorum qui duodecim millia constituebant, machinis quoq; & tormētis æreis prægrandibus, tanto, inquam, cum exercitu, ad obsidēdum Torpatum progreditur. Interea quosdam Germanos deprehendens, viros brachiis truncat, fœminis vbera & nates abscindit, hos tam misere & crudeliter deformatos, Torpatum præmittit, denuntiat vt ciuitatem dedant, in Moschouii Principis imperium concedant, ni faciant, omnes eadem & grauiori pœna plektendos. Rutenicus exercitus sex miliaribus à Torpato castrametatur. Vniuersus militū numerus, vt ferebatur, trecentena millia constituebat. Ciues Torpatenses & reliqui equestri Ordinis cognita obsidione, Cathedralē Ecclesiā claudunt, præcipientes ne quisquam Missæ sacrum in ea peragat, præuaricantibus extremum supplicium interminantur. Ingens sane & horrenda populi cæcitas, dicam ne an impleas in tam præsentaneo discrimine, rebus ita nutantibus, hostico exercitu muris imminente, nec vlla humana ope villam salutis spem promittente, diuina præsidia tam profane aspernari, ridere & execrari.

Interea dum hostes sex miliarium intervallo castra metantur, quotidie sex aut septem Rutenorū vexilla ad urbem emicant. Cancellarius Torpatensis, cum quibusdā consiliariis & nobilib. Episcopū accedunt, simulant se vrbe egressuros, & cominus cū hoste conflicturos. Illi portis emissi, deserto Episcopo, derelicta ciuitate, perfidi & profugi Rigā omni celeritate se recipiunt. Eam patriæ, parētib. amicis, concinibus, aris & focus fidē præstare, ex Lutherana fide didicerant. Ciuiū quoque bona pars, opes & merces suas Rigam & Riualiam miserant, & paulatim ex vrbe secesserant. Morbo etiam à Pascha ad Pentecosten grassante, plurimi sublati erant, vt pauci admodum, qui urbem defensarent, superessent. Hi erant Cathedralis Ecclesiæ Canonici & Sacerdotes, cum Episcopo & paucis nobilibus, & plerisque qui in Catholica religione perseverantes, intra immunitatem (vt vocant) Ecclesiæ Cathedralis habitabant: neque enim senatus aut ciues vllum in ciuitate tolerabant, qui religionem Catholicam non abiurabat. Septima mensis Iulii Centurio quidam Groningensis cum sexaginta militibus Torpatum venit, ab Episcopo in præsidium suscipitur, inde ex opificibus & plebeiis adhuc ceterum alleguntur. Vndecimo Iulii Rutenicus exercitus, Torpatum ad obsidēdā urbem pergit. Tunc omnium Torpatensium animos ingens metus & formido inuadit, vt quid inceptare, quid moliri deberēt, dubii, anxii & trepidi rerum, haud satis definire possent. Canonici assumpto Duce Groningensi & plerisque nobilibus, in ciuitatem ad forum descendunt, hortantur & obsecrant ciues, vt resumptis animis,

virili-

viriliter hostium impetum sustineant, se, vxores, liberos, & patriam, aduersus hereditarium Christiani nominis hostem fortiter & fideliter tuteantur, facile hostes posse propulsari, si vnanimis, concordibus animis & armis, pro aris & focus decercent. Ad hæc Consul. Si Episcopus Hermannus & Canonici Romano Pontifici renuncient, Papisticas superstitiones aboleant, & Lutheranum Evangelium amplectantur, velle ipsos ciuitatem serio & viriliter tueri. Respondent Canonici ue hoc & exitiosum tum sibi, tum ipsis futurum, quando quidem animaduertunt post assumptam Lutheri doctrinam omnia illis aduersa fuisse, nunquam Moschouio cladem accepisse, quantam post religionis mutationem pertul-

Tandem Satrapa pronunciat, vt quilibet sua in fide ac religione permaneat, nunc non de fide, sed pro patria, parentibus & liberis decertandum. Illud consiliū cum omnibus probaretur, sacramentum præstant, nunquam se Rutenis urbem dedituros, sed ad extremum vsq; halitum pro communi omnium salute fortiter dimicatu-
10 ruros. Confestim tres ciuitatis portas muro obstruunt, ænea tormenta in turribus & propugnaculis collocant, ipsi vndiquaq; in mœnibus & speculis præsidia & excubias agitare. Vndecima Iulii die, quæ in feriam secundam incidit, mane ante solis exortum, speculatores vniuersum Moschouiorum & Tartarorum agmen urbem obsidere comperiunt. Castra ante portam S. Andreæ ad Orientem fecerant, eaq; vallo munierant. Denissimæ erant ea nocte tenebræ, ac tametsi sol tertia hora matutina exoriretur, tamen propter nebulam mire spissam parum aut nihil prospici poterat. Torpatenses obsidione cognita, æneas glandes & tormentarios globos ea parte, quæ strepitum audiebant, eiacularantur, sed neque in quenquam colimate, aut quid proficerent, scire dabatur. Sclopetarii seu sagittarii sexaginta quotidie bis ex vrbe emicant, & leui pugna Rutenos adoriuntur: sed quoniam rari erant, parum efficiebant. Nebulæ densitas per Lunæ, & Martis, & Mercurii diem continenter durabat, vt vix paucis passibus prospicerent, certoque pateret, obsidionem illam à Deo ex certo vindicandi proposito permissam. Mercurii die equites Torpatenses omnes, hi erant circiter sexaginta, denuo ad Rutenos procedunt, & leui prælio configunt, multos æneis & plumbeis glandibus traiciunt. Specu-
30 latores quoque, & qui in turribus præsidium agebant, tormentarios globos in Rutenicum agmen iaculantur, tanta vi & copia, vt velut flammis & incendio ciuitas septa videretur. Equites quum ad horas duas acriter cum Rutenis dimicassent, & hostibus vndique accurrentibus, nimis essent impares, in urbem se recipiunt, vno duntaxat suorum amisso, equis vero, sagittis ac telis Rutenicis grauius vulneratis. Ferebatur tunc in vrbe, aliquot Moschouiorum millia grauioribus tormentis interfecta: conspiciebantur quoque passim equi deiectis fessoribus circumquaque procurentes. Feria quinta Moschouii machinas ac tormenta sua instruunt, non tamen in mœnia ipsa dirigunt, sed in altum leuant, vt globi (quos vix duo lecti viri eleuassent) in ædium tecta prociderent, quorum pondere parietes, tecta ac ligna collisa ac diruta, pueros, fœminas, passimque omnes inquilinos repente præter expectationem opprimebant. Tanta erat ea die ac nocte intus & foris bellicarum machinarum fragor ac sonitus, vt vix alter alterius sermonem exaudiret.

Ruteni proxima nocte, quæ Veneris diem antecedebat, ad portam D. Andreæ fossam ingentem sub mœnibus fodiūt, & sex vasa pulueris tormentarii substituūt, vt vi pulueris eam mœniorum partē distrumperent & subuerterent. Sequenti die circa horam nonam matutinam denuo Ruteni terribili tormentorum fragore oppidanos inuadunt. Fœminq; tum natura, tum præsentaneo discrimine pauidæ, luctu, lacrymis, & eiulatu omnia complent. Quam tam miserabilem miseriam consules vndiq; conspicientes, ad cathedralem Ecclesiā ascendunt, deploratum ciuitatis statum Episcopo exponunt, deditionem se facturos aiunt, quoniam tantam suorum calamitatem, luctum & ærumnam ulterius corā videre ac sustinere nullo modo queant. Episcopus monet, vt meminerint deditionem sempiternæ 50 ipsis turpitudini & ignominie futuram, deinde perspectam illos habere Moschouiorum & barbariem & tyrannidem, fidemque ac religionem in Deum ac

diuos blasphemam, tum ab vniuersa Ecclesia totoq; terrarum orbe dissentaneam. Expendant, ne pecudes quidem à Christianis tam immaniter tractari, vt homines è Moschouis. Considerent quantam truculentiam & plusquam ferinam barbariem in virgines & foeminas Christianas exercuerint. Eadem & grauiora, fortassis ipsis imminere, si sponte tam crudelis domini iugum intolerabile subeant. In hanc sententiam cum ad perseuerantiam hortaretur Episcopus, nihilo secius pertinaciter deditionem vrget senatus, quo factum, vt ingens dissensio in vrbe exoriretur. Nec multo post eodem die circa horam duodecimam legatum ad Moschouii exercitus Ducem mittunt, supplices rogant, vt ab obsidione desistat, paratos se fore, si vitam & facultates saluas ipsis promittat, Pontifici & imperio Romano renunciare, & praestito sacramento in ius & imperium magni Moscouiae Ducis concedere, ac deditionem facere. Exercitus Rutenici Dux accepta legatione, certam pacem illis repromittit, si propositas conditiones inire velint. Hoc responso solide gauisus Senatus, duos ex Senatoribus ad Ducem ablegat, qui omnium nomine iusiurandum praestent. Ea fama vbi per urbem diuulgatur, ingens tumultus & seditio exoritur. Militum praefectus cum sua cohorte, & cathedralibus canonicis, reliquisque catholicis, nullo pacto ad sacramentum Moschouio Principi praestandum induci sustinent, sed nec deditionem facere, verum armis, vita, & sanguine autam religionem, libertatem, & patriam vindicare parati sunt, impiamq; & nefariam Senatus defectionem grauius redarguunt, qui nuper à Catholicismo ad Lutheranismum, à Lutheranismum ad Moschouiticam barbariem & atheismum perfide & nefarie descuerit: salua esse adhuc moenia, comitatum praetiarum ac sufficientem praesidiarios tamen non ita multos, tot tamen ac tales, qui & urbem protegere ac defensione possint, eaque fortitudine animique praestantia praeditos, vt vitam prius & spiritum, quam urbem & libertatem amittere velint. Senatus nihil à proposito declinans, & fidem & religionem, cunctaque vitæ posthabenda arbitratur. Atque vt culpæ ac defectionis socium haberet, Episcopum cuius inconstantiam exploratam habebat, accedit, ipsumque ad arcis cuiusdam & abbatiae Valkena deditionem inducit. Milites, qui centum sexaginta erant, & quadraginta cathedralis Ecclesiae Cantores & Canonici, hac defectione nequidquam à pristina constantia dimouentur, sed mutuam fidem ac tutelam inuicem stipulantur & promittunt, sanguinem prius profundere, quam patriam prodere, autamque religionem abiurare, statuunt. Hac feria sexta contingebat. Postero die Moschouii exercitus Dux, cognita oppidanorum dissensione, vt vrbe potirentur, & obsidionem conficeret, nunciat obsessis, neminem se coacturum, vt abnegato imperio Romano, in magni Moschouiae Ducis ius & imperium sese dedat. Vrbe se vel volentibus, vel inuitis oppidanis omnino potiri velle. Qui Moschouio Duci sese dedere, ac iusiurandum praestare detrectent, illis liberum fore, vt per vniuersum Rutenorum exercitum secure in Germaniam secedant. Qui vero parati sint in Moschouii Principis imperium concedere, illis vitam & facultates saluas fore. Cæteris qui neutrum horum faciant, extrema minatur. Ad sequentem Lunæ diem circa 7. matutinam portas apertas fore, interea deliberent, & quid facturi sint, constituent. Milites praesidarii cum cathedralibus nihilo secius armati, duas subsequentes noctes peruigiles ducunt, quandoquidem & senatum cum ciuibus, & Moschouios aduersos habebant. Interea plerique nobiles, ciues, & foeminae catholicismi reliquis paulo obseruationiores, ad cathedrales concedunt, & voluntarium exilium vna cum ipsis eligunt, atque ita numerus secedentium excreuit in 200. armatos, & 200. foeminas ac virgines. Die Lunæ portis ad apertis, egrediuntur Catholici, quos Rutenici exercitus Dux per vniuersum agmen iuxta datam fidem dimittit. Ingens ibi luctus & eiulatus exoritur, maritus ab vxore diuellitur, fratrem soror deserit, liberi à parentibus, cognati à propinquis secedunt. Alii senio, morbo, aliove incommodo grauati, tam longinquum, ignotum, plenumque discriminis iter suscipere nequeunt, alii bonorum facultatumque appetentiores, Pontifici & Imperio Romano renunciant, & Moschouii Principis iugum subeunt, Catholici vrbe, patria, ac domo profugi, omnibus derelictis, plurimæ etiam ma-

tres prolibus onustæ Riualiam contendunt. Dum per Rutenicum exercitum gradiuntur, Tartari quorum erant triginta millia, Liouones inuadere parant, eos in prædam sibi datos asserentes, arcus instruunt, & nouo eos insperatoq; prælio appetere instituunt. Foemineus coetus præsentaneum periculum conspiciens, protinus in clamorem & eiulatum, vt sit, soluitur. Cæterum Deus mirifice eos tutatur. Clarum erat & serenum cælum, nec à viginti diebus pluerat, nec octiduo post pluebat. Nihilo secius in tanta serenitate, ingēs ac formidabile tonitru in medium Tartarorum agmen quinquies immittitur, tanto fragore ac sonitu, vt terra commoueretur. Tartari quoque instar pulueris, huc illucq; dispergebantur. Nec multo post Moschouii exercitus Dux lituo quem gerebat, designat, vt libere dimittant Liouones, indicat præterea per interpretem, deducendos eos secure per media castra & vniuersum exercitum, ingentemq; equitum cohortem ipsis adiungit, quo securus euadant. In ipso progressu plerique ob æstus vehementiam, & pulueris, quem equitatus ille concitabat, densitatem, languidi & emortui miserabiliter concidebant. Moschouii agminis Dux præsens huic ductui cum aliquot equitum millibus intererat, victumq; habebat Episcopum, quem ad abbatiam Valkenadensem ducebat, ibidemq; carceri mancipabat. Eo vbi ventum, dimittit Liouones. Illi paululum progressi noui discriminis, triste nuncium accipiunt. Monentur enim ab agricolis, latere à duobus milliaribus octo Tartarorum millia, quibus Liouones vniuersi prædæ ac direptioni dediti sint, vitæ quoq; ac necis potestatem in ipsos habeant. Idem secreto præmonuerant eos quidam Torpatensium, qui præstato iureiurando in Moschouii Ducis imperium concesserant. Liouones principio conflictum meditantur, postea repenitus considerata, duos agricolas conducunt, qui eos ambitu quodam per nemorosa & palustria loca, quo Tartarorum equitatus penetrare nequibat, triduo circunducunt, inde post quintiduum Riualiam perueniunt, vbi singuli nauibus conscensis, salutem ac prosperitatem sibi inuicem precantes, quo animus, voluntas, & consilium ferebat, contendunt.

BREVIS, PERSPICUA, ET VERA

narratio prælij commissi inter Moschouias & Lituanos, Anno 1564. 26. Ianuar.

Occasio belli inter Regem Poloniae, magnumque Moschouiae Ducem, inde originem traxit, quod Rex Poloniae afflictæ Lituaniae contra crudelitatem Ducis Moschouiae opem tulerit. Bellum primus indixit Dux Moschouiae, quo facto, variis in locis vtrinque copiae collectæ fuere. Proinde Duci Moschouiae locum conueniendi militibus Polotske indicere placuit. Erat ibidem praefectus vulgo dictus Suitski, Duci Moschouiae propter suam in bellis gerendis felicitatem, peculiaremque industriam charissimus, vt qui antea omnem cladem Liuaniae intulerat. Hic à Principe Moschouitarum totius belli supremus Ductor declaratus erat, qua de causâ omnes passim conscriptæ copiae Polotskam mittebantur, vt huius auspiciis militarent. Iisdem quoque temporibus Litvani habitantes in finibus Moschouiae, & qui Regi Poloniae parent suum exercitum, die quinta instaurant, Polonorumque copias subsidiarias expectant. Cæterum cum iam Polotskæ congregati essent non pauci Moschouitæ, Ductori exercitus Moschouitici proficisci tempus adesse visum est. Itaque Ianuarii 23. collectis suis in vnum copiis ad arcem dominæ Palatinæ Vitefski pergere coepit. Ab hac septem milliaribus situm est oppidum, quod Loikoulia dicitur, vbi à Lituanis conscriptus exercitus Polonorum aduentum praestolabatur. Huius exercitus salutus erat Imperator generosus admodum vir Nicolaus Radzuvvil Palatinus de Trocka: qui vbi intellexit, Moschouitas ad illam, cuius supra mentionem fecimus, dominæ arcem iter habere, copias suas celeriter eo ducit, hostisque consilium nititur impedire. Arci adiacet lata planities, qualem ad prælium committendum peritus rei militaris Dux requireret: huius æquiorum partem praecoccupant Moschouitæ, ita tamen vt aduersariis satis ad instruendam aciem spaciū relictum fuerit. In hac planicie vterque

exercitus 26. Ianuarii confedit. Et quamvis Litvani posterius eam relicta silua adierint, tamen ipsis à Moschouitis tantum temporis concessum est, ut & aciem instruere, & omnia prius quam confingerent necessaria disponere, potuerint. Erant autem in exercitu Moschouitico 20000. millia selectissimorum militum, ex quibus non pauci sclopettis instructi conspiciebantur: Litvanorum contra exercitus ut numero hosti impar, ita tormētis omnino fere destitutus erat. Copiis utrinque in loco patenti sic ordinatis inuocato prius (pro consuetudine) illius, qui exercituum Deus est auxilio, magnis animis prælium inchoatum est. Quantaq; animi alacritate primum hostium impetum exceperint Moschouii, abunde Litvanorum vulneratorum testatur numerus, attamen nihil remittentes collectis viribus primum Moschouiorum aciem, admirabili virtute ac dexteritate, & quasi Herculeo robore dissiparunt: quod cernentes reliqui omnem victoriæ spem deficientes in fugam non secus ac fulmine acti coniciuntur: hos Litvani vehemens pugna ardore atque ira accensi, multumque tam felici exordio confirmati ad quintum usque miliare fugientes pertinacissime persecuti sunt, ita ut infinitis cadaueribus omne illud itineris spatium opertum stratumque appareret, siquidem paulo plus minus 9000. virorum tum fugatum gladio cecidisse creduntur. Inter cadauera autem repertus est Imperatoris Moschouitici gladius & pharetra, quæ postea ad Palatinum Radzuwil non sine ipsius iussu delata sunt: ipse quoq; Dux Suerski cui caput sclopetti globulo transixum erat mortuus in puteo iuuentus. Huius etiam collega Plie Zeiarc, pluresque alii nobiles & primates viri, summæ in aula Moschouitarum auctoritatis victoriam hanc sua captiuitate illustrarunt. His adde quinq; mille currus, cibis, vestibus, pelibus, scyphis & poculis argenteis, nec non armis, & omnis generis instrumentis bellicis onustos, qui à fugientibus relictis, Lituanis in prædam cesserunt, singulosque quasi diuinitus coronatos ob egregiam, omnique memoria, laude ac prædicatione dignissimam hoc in prælio exhibitam fortitudinem ditarunt. Illud autem admiratione dignissimum, ac non sine peculiari Dei Opt. Max. auxilio contigisse fatendum est, non plures viginti ex Lituanis periisse: ex cohorte tamē Principis de Solomar ultra sexcentos vulneratos fuisse constat. Moschouitis longe aliter hoc prælium cessit. Nam præterquam quod magna suorum parte cæsa miserabilem ac infelicem eum diem habuerint, funestum etiam eum plurium nobilium casus aduersus reddidit. Siquidem de cohorte prima Isan Faskiolowitz Sirmetziere, de magna cohorte Princeps Piolter Zwamowitz, Suirski Polotskæ præfectus, de sexta cohorte Princeps Simon Demitrowitz Polwitzki occisi fuere. Capti Zacharias Isariobitz, Plies Zurzior, Princeps Zvvan Peotrovitz Ochliabin, Woïama Schonim Retzauski, Michitha Bondaravv. Princeps Fredor Zvvamovvitz Tadiavv ab eo tempore apparere destitit. Vnus Simon Waskiolovvitz Zackaules sibi fuga consuluit. Ex his pater, Ducem Moschouiz præstantissimos suos Duces, præfectosque militares hoc conflictu amisisse. Et hoc nomine magis prædicanda Litvanorum solertia & fortitudo, quod propriis freti viribus absque Polonorum auxiliis hostem tam potentem primo ipso congressu tantopere debilitarint, meritoque Nicolaus Radzuvil cum filio Christophoro propter strenuam hoc in prælio nauatam operam æte nam nominis sui gloriam adeptus est, quod eius virtute tanquam singulari instrumento Deus gloriosissimus Moscouiticam superbiam punire dignatus sit. Brevis hæc & succincta prælii narratio sumpta est ex literis, quæ postridie post commissam pugnam Regi Poloniæ agenti Warscouiæ missæ sunt, quæ eum tanta affecere lætitia, ut relicta aduersa, qua laborabat valitudine, pristinae sanitati restitutus videretur, ita gaudium de re bene gesta animo conceptum, dolores corporis superabat. Ne igitur indignus tanta felicitate iudicari posset pro innata sua erga Deum Opt. Max. pietate publicas illi gratias agi, ac maxima cum deuotione totius Warscouienlis Ecclesiæ hymnum longe celeberrimum ac nobilissimum Christiano more cantari curauit: Te Deum laudamus. Omnibus profecto viroribus egregium, semperq; animo agitandum exemplar, ex quo discant, non sibi, sed Deo omnipotenti victorias ascribere.

DE

DE SECVNDA MOSCHOVITA-
rum clade & fuga.

Commisso, ut diximus, Vlenfi prælio, Litvani Descham profecti sunt, illie Polonos expectaturi. Eo cum die 7. Februarii venissent, statim illis innotuit non procul illinc sexaginta millia Moschouitarum castra habere. Mittitur igitur à Nicolao Radzuvil magister quidam equitum, cui nomen erat Phila, cum quadringentis equitibus, ut de hostibus & eorum castris exploraret. Dum hæc Phila peragat, alias à suo Imperatore literas accipit, quibus iubetur, hosti insultare, maledicere, atque iis, quibus solet fieri modis, ad pugnam illicere, & irritato non resistere, sed fugam simulando audius sequentem à suis auellere, atque hoc modo sociis occidendum tradere, sperans hanc optimam noui prælii occasionem futuram. Verum Duci ex votis res non successit, siquidem nuncio in itinere intercepto literis lectis hostibus consilium innotuit: qui fœdo perculsi timore, non longe habita deliberatione, currus quorum 7000. fuere subiectis ignibus accendunt, seseque in fugam coniciunt.

Dum hæc gererentur, erant in itinere Litvani, vixq; duorum miliariorum spacio ab eis distabant, cum exorientes flammæ conspicerent: quo cognito accelerant, & ex curribus septingentos à flammis vindicant. Moschouitæ interim perniciissime fugiebant, ita ut maiora itinera fugiendo, quam Litvani sequendo conficerent: extremi tamen agminis aliquos, minusq; in fugiendo celeres aut ceperunt, aut occiderunt. Inter captiuos 30. Tartari esse referuntur. Ceterum in via à fugientibus Moschouitis relictis tot gladii, pharetræ, arcus, sagittæ, lanceæ, & tormenta manuarum, aliarque res plurimæ, ut insequentibus impimento essent. Fuit tanta fugientis hostis velocitas, ut vnius diei naturalis spacio plura ultra Boristhenem miliaria absoluerit, & Smalenscam usque perueniret. Redeuntibus autem Lituanis obuius, fit vir magni inter Moschouios nominis cum regis ad exercitum literis. Hic visis Lituanis literas in minutissimas particulas decerpit, fugamq; cum quatuor sibi adiunctis equitibus capeffit, hoc modo Litvani hostem secunda vice profigarunt. Moschouita autem ubi hæc cognouit animo anxius, quo Lituanos ab ingressu suæ regionis prohiberet, oppida & pagos, ac cuncta, quæ septem miliarium circuitu complectebantur, flammis absumit. Quo tamen nihil obstante, non procul à Smalensca esse feruntur. Faxit ille, cui vincere facile est, ut iustior pars felicem referat de hostibus victoriam, & contempto inimicorum infano furore Ecclesia longa, feliciq; pace lætetur.

CANDIDO LECTORI PHILIP-

PVS OLMEN ECCLESIASTES

Reslensis S.

40 *N*oueris candide Lector, me superioribus annis hæc superscripta omnia meis oculis non sine magno meo dolore coram spectasse, magnamq; istius calamitatis partem meum in caput redundasse, pauca etiam ex fide dignorum virorum relatu cognouisse. Integro enim septennio in Metropolitana Ecclesia Torpatensi munere concionatorio functus sum, & stipendiariorum (ut vocant) numero ascriptus fui. Quæ sane calamitas, & funesta tam florentis provincie eversio, ut grauis fuit & miserabilis, ita dignam iudicavi, quæ vniuerso orbi communicaretur. Quoniam autem mihi propter quotidianas occupationes hæc historiam conscribere neutiquam integrum fuit, ornatissimum virum M. Tilmannum Bredebachium, cuius fidem & ingenium exploratum habebam, precibus induxi, ut hoc negotium susciperet, sperans utriusque operam tibi non ingratam fore.

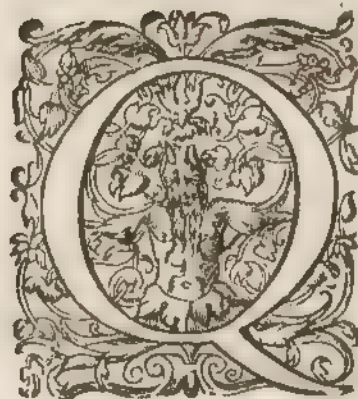
Hoc igitur utriusque labore benigne utere,
fruere & vale.

F I N I S.

IOANNIS BASILIDIS
MAGNI MOSCHOVIAE DVCIS
VITA, A PAVLO ODERBORNIO
tribus libris conscripta.

AD HENRICVM JULIVM EPI-
scopum Halberstadensem, Brunonisvicariorum &
Luneburgensium Ducem magnanimum
& illustrissimum.

REVERENDISSIMO ET
ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DO-
MINO, D. HENRICO IVLIO, EPISCOPO HAL-
berstadensi, Brunsvicensi, & Luneburgensi Duci magna-
nimo, Principi & Domino suo clementissimo,
Paulus Oderbornius SAL.

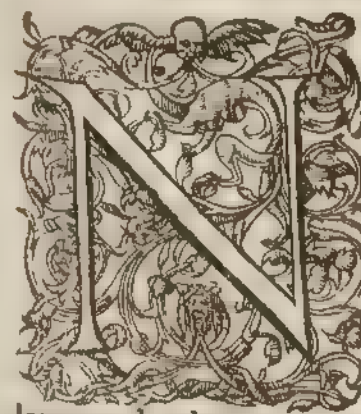
QVVM vitam Ioannis Basilidis Magni Moscouia Ducis, efflagitantibus nobilissimis quibusdam viris, huiusmodi me ad id manus suscipiendum liberaliter inuitarant, ac demum cohortante ipso, ac multa docente generoso Stanislao Ninisco, regia Camera Caunensis, Quasiore amplissimo, tribus libris absoluissem, recte me facturum existimaui, illustrissime & generosissime Princeps & Domine, si ea vigilia sub tutela & celeberrimo nomine Celsitud. vest. ederentur, ut uniuersi plane mortales, qui in Celsitudine vestra, & serenissimo patre vestro exemplum optimorum, clementissimorum, & prudentissimorum Principum vident, & admirantur, suppliciter vitam & regiam dignitatem Celsitudinum vestrarum summo rerum omnium Domino commendare discerent, & scirent etiam, magnum adeo inter patrias patres & tyrannos discrimen esse: utque intelligeret Celsitudo vestra, spectatam ardentemque virtutem Celsitud. vestra, & regiam indolem, innocentiam item, pietatem & fidem, in remotissimis orbis terrarum locis decantari. Clarissima per se & augusta est Celsitud. vestra domus, utpote in qua maximi aliquando Imperatores, inuictissimi Reges, magnanimi in bello Duces, sapientissimi rerum Romanarum rectores floruerunt: perpetuam tamen stabilemque maximi Principis Iulij virtute claritatem cepit. Ille enim ab excelsi flagrantisq. animi magnitudine in oculis fortissimarum totius Europae nationum cum aeterna laude sua spectatur: & iam eam nominis famam, augustissimaeque dignitatis amplitudinem, factis illustribus suis consequutus est, ut secundissimo quodam fuso in hanc lucem instaurati seculi productus esse videatur ad bonarum literarum amplissimum decus, quas literas non ipse solum colis & magni facit: sed & incomparabili praestanti iudicij eximiaq. liberalitatis proposito Academiae Iuliam condidit, ad quam homines ex omnibus Europae partibus confluunt, & quasi sine Celsitud. vestrarum, & vestris ex fontibus aeternas animi opes hauriunt. Certe praclaro isto facto Princeps sapientissimus intelligi voluit opes prope universas, principatus, affluentisque fortune caducas & instabiles: liberalium vero literarum & virtutis possessionem, non modo esse longe firmissimam, verum etiam in usum omnis posteritatis maxime diuturnam.

nam. Laudant ethnicorum libri Iulium Caesarem, quod rem Romanam imperio continuerit, quod annum & menses Sotigenis consilio adiutus emendauerit: quod barbaros populos viderit & vicerit. Nos contra Cels. vestra serenissimum patrem meritis ad caelum laudibus feremus. Maiorum namque suorum Romanorum Imperatorum gentilitias laudes non modo aequant, sed multo altius atque felicius ad virtutem pronolant, conditaq. Academia, non cum tribus aut duobus mensibus bellum gessit, sed barbariem profugauit, idolorumq. etiam damnatos cultus vidit & vicit, reducta in regnum suum sincera pietate & religione. Igitur quanto Christianus Princeps ethnico praestantior: quanto nobilissima literarum studia crudelibus bellis optatiora: quanto saluifera vera religionis possessio omnibus mundi bonis melior est, tanto ille honoratior, augustior & beator est. O felitem illam & per beatam gentem, cui talis Princeps, pater mitis, placidus, prouidus, & magnanimus, caelestis Dei beneficio donatus est: O infelices vero istos populos, qui talem tyrannum, malum, crudelem, efferum, violentum, qualem in Basilide conspiciamus, tolerare coguntur.

Porro sicut in cursu veteres Graeci lampada sequentibus dare erant soliti, ita clarissimum illud redituae virtutis lumen, ab inuictissimis Celsit. vestra maioribus acceptum, & a patre magnanimo per manus latissima successione traditum, Celsit. vestra non solum magis magisq. inflammare contendet, sed & eam regiarum virtutum possessionem promotis finibus fortiter extendet, ut in Celsit. vestra effigiem laudatissimi Principis uniuersi mortales olim admirentur, sicut in Basilide Tyranni truculentam speciem aeterna execratione deuuebunt. Ego donec fuero, uti nunc sum, vig. officij ratio me facere admonet, in scriptura sacra lectione, oratione, concionibus, propagandaq. in his locis S. Euangelij doctrina occupatus, pro salute & incolumitate serenissimi Principis Iulij, & pro Celsit. vestra regia etiam dignitate, rrumq. omnium optatissimo incremento, & deniq. pro illustri Academia Iulia, in qua nobilissimarum disciplinarum pulcherrimi flores rara felicitate a multis decerpuntur, precari Deum non desinam si modo Celsitud. vestra ea regia mente, qua tot admirabiles & diuinas virtutes colis, atque ea fide, qua hac omnia scripsimus, hoc ingenij mei laudense munus clementissime susceperit. Ille Deus, qui stat in medio deorum & bonorum Principum, qui omnia terrarum sola stabili nutu suo gubernas, ille animam & corpus, imperiumq. & populos Celsit. vestra bene fortunet. Caena Lithuanorum, Calend. Decemb. Anno 84.

IOANNIS BASILIDIS
MAGNI MOSCHOVIAE DV-
CIS VITA, A PAVLO ODER-
bornio conscripta.

LIBER I.

Nemo vnquam ab vlla hominum memoria, ex his, qui regia dignitate & summi imperij fastigio claruerunt, vel maiori crudelitate, vel insigniori libidine, Ioanne Basilide, aduersus ciues & externos est usus: quippe qui tot hominibus: qui potentia, virtute, atq. opibus nitebantur, sine omni culpa & noxa occidione caesis, ipse domi nulli gratus, & vix tolerabilis, ab ineunte statim aetate, ad summam rerum Moschicarum dominationem, tam felici, quam inopinato euentu facile peruenerit: ita ut hinc liquido constet, Dei immortalis clementiam summam esse, qui adeo lento gradu ad poenam procedit, tyrannosq. & Principes crudelissimos ita fert, ut

felici passu per omnes fortunæ gradus decurrentes, in excelsam summi hominis sedem prouehantur, & aliquanto melius uiuant, quam isti rerum humanarum redtores, qui solidæ doctrinæ opinione celebriores sunt, qui sobrietatis & castimonie laude ornatiore, qui vitæ modestia, innocētia, religione præclariore habentur. Certe si quid in me ingenii, aut elaboratæ florentisq; facundia esset, quod sentio quā sit exiguum, crudelissimi & impiissimi hominis improba facinora literarum monumentis ad posteritatem transmittere vellem. Illo enim nemo durius ciues oppressit, nemo atrocius & scēdus hospites adflixit, nemo arridentē fortuna aduersus subiectos superbior & imitior fuit, cuius studia plena immanissimæ inhumanitatis, truculentia, atque iniustitia, ita in Sarmatia, in mundo, totaque Europa, atque Germania audiuntur & damnantur, ut ubiq; terrarum nemo sit, qui tyranno infernalium tortorum supplicia optare non videatur: à quo barbara vis, cædes, cruciatus, mors, fames, vastitas, & dira malorum omnium incommoda generi humano allata sunt. Quoniam autem magni refert, quomodo quis nascatur, & multo maxime, quibus rationibus & exemplis à teneris formetur & instituatur: videamus nunc barbarus ille noster, quibus maioribus prognatus, quibus opinionibus imbutus, quibus exemplis formatus domi sit. Quomodo enim credibile est, eum Principem recte tractaturum rem alienam, qui suæ dominequiter atque turpiter viuere consueuerit? Certe in imperio laus non est, nisi is, qui imperat, imperio dignus est.

Natus est Basilides in celeberrima vrbe Moschouia, quæ toti imperio dat nomen, ac inter Scythas & Russos summam obtinet claritatem. Nam huius ciuitatis Princeps vniuersæ Moschorum genti præest, & latissime dominatur: estque eorum Principum insignium numero, qui titulis superbire, & Cæsarum Regumque maiestatem præ se ferre consueuerunt. Hunc maximum Scythiæ tractum Moschouiam recentiores vocant, vel à Mosoch, vel à Mosqua flumine appellatione sumpta. Quamquam nec desunt alii, qui ad huius vocis defensionem veterum sententiam ex Argonautico carmine adducunt. Plinio autem & Ptolomæo hi populi Roxolani, Straboni Roxani dicuntur, qui quondam aduersus Mithridatis Eupatoris Duces dimicarunt. Nunc Russos & Moschouias dicimus, quorum imperium in Orientem & Occidentem, in Meridiem & Septentrionem longissime extenditur. Sed quid vetat vniuersæ regionis cōmemorationi vacare, ut docūmenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit, utq; lector præcedentium cognitione imbutus, ex secuturis plus fructus & voluptatis habeat. Moschorum genti vrbs Moschouia hoc nomen dedit, ipsa à paruo Mosqua fluuiio in regione Thwerensi nato sic dicta. Hic Russorum Imp. aulam & speciosum domicilium habet, qui se Russiæ, Vpdimiriæ, Nouogrodic, Moschouiz, Plescouiz, Smolensciæ, Thweriz, Iugariz, Permiæ, Viaticæ, Bulgariz, Casaniæ, Astracaniz, Cernihouiz, Rezaniæ, Vologdic, Russiniæ, Billoiz, Rostouiz, Iaroslauiz, Bielosforiz, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæ, Seueriæq; magnum Principē & Dominū appellat. Orienti obuertitur Vlodomiria, à Vlodomiro Russorū olim Principe nomen sortita. In hac regione ciuitas est 36. mil. à Moschouia distans, in qua gentis Dominus aliquando cōsedit. Nouogrodic inferioris titulum à lignea ciuitate assumpsit, quæ ad Volgæ & Occæ fl. confluentē sita, arce murata insignis habetur, quam & Basilidis pater Basilus contra Ceremissorū impressiones condidisse dicitur. Sunt autē Ceremissi homines barbari & Christianæ religionis indefessi hostes, qui scētā Mahometis colunt, quibus fide & moribus vicini Mordui Moschorū scepro parēt. Præ cæteris autē Rezanensem prouinciam negotiantes cōmendare solent. Ea enim & agrorum fertilitate, & rerum aliarum prouentu, nobilissimarumq; ferarum copia excellit. Rezaniam ciuitas, quæ prouinciæ nomen indidit, inter Tanaim & Occam sita est, de quibus fluuiis longe maximis quædam dicenda erunt. Occa nō procul à Mesceneco oritur, lautissimorum piscium ferax est, & campos, quos irrigat, fertilissimos facere putatur. Vorotiniam autem, Cerpacum, Corisyram, Columnam, Rezaniam, Collugā, Casinogorodiā, Muriniāq; alluit, inde cursu ad septentrionē reflexo infra Nouogrodiam inferiorem Volgæ miscetur. Effundit Semum & Sosnam,

Sosnam, ex quibus Semus primo in meridiem profluens, & mox cursu in Orientem conuerso Seueriensem Ducatum præterit, oppidoq; Potiuolo salutato non procul à Cernihoua Deisnam bibit. Sosna recto cursu in Tanaim descendit. Sed de Tanai veterum & recentiorum opiniones variant. Nonnulli eum ex Riphzorū montium iugis oriri scripserunt, sed id Herodotus & recentiores negant, nec enim verum est. Nam non procul à Tula ciuitate ex ingenti lacu Iuanosero nascitur, & fratrem habet Schadum. Hic versus Oriētem currens, Huppæ etiam vndas haurit, & deinde celeribus rotis in Occam sese deuoluit. Ille Orienti primum obuersus, emensisq; Casanensium & Astracanorum desertis, tandem Septentrionem Meridiemq; respicit, & mox Temerindam siue Mæotidis paludem plenis passibus intrat. Moschi Tanaim Dononem vocant. Alius quinetiam eiusdem nominis fluuius in Ducatu Seueriensi oritur, qui supra Azophū in Tanaim deferretur. Diximus de Rezania. Iam si à Moschouia in meridiem dextrorsum proficiscare, Seueriensis sese Ducatus ostendit, qui à Borysthene ad Mescenecum oppidum longe lateq; extenditur, & densissimis ferarum syluis notus est. Possedere hanc terram per multa secula Lituanorum Duces, postea Iagellone Christiana religione imbuto Polonis paruit. Principante autem Casimiro spontanea defectione, Seuerienses sub Russorum dominationem concessere. Oppida in hoc tractu multa sunt & opulenta, Nouogrodum puta, Siuerscum, Starodubum, Porinolum, Cernihouum & Brāsum.

Quid quod & Smolensciæ dominatus barbari Principis titulos augeat? Prodidit hoc oppidum Michael Glinicius. Ille enim cum Lituaniæ Marschallum Ioannem Zabrecinium per insidias circumuentum cōtrucidasset, mortis metu in Moschouiam profugit. Basilus autem sæpe Smolenscum oppugnauerat, sed nouercante belli fortuna nihil erat effectum. Tandem bellicosum exulem nactus exercitum ei tradidit, & Smolensco bellum inferre iubet. Glinicius execrabili audacia contra patriam pugnaturus magno rem animo aggressus est, & ciuitatem ingentibus copiis obsedit. Cum vero nec vehementi oppugnatione, nec terribili tormentorum vi & adparatu quidquā profecisset, ad dolos & machinas argenteas confugit, præsidioq; effusissima largitione corrupto haud difficulter oppido prædiuite & celeberrimo potitus est, quod in hunc usq; diem sub Moschorum imperio permanet. Interiecto deinde tempore, quasi clades alternante fortuna Moschi insignē apud hoc oppidum à Polonis plagam acceperunt. Cōstantinus enim Ostrogus supra 80. Moschorum millia in hoc districtu occidit. Alluit Smolenscum Nieprus fluuius veteribus Borysthenes dictus, qui in Moschouia ad pagum Dniepericum fontes habet. Recentiores Dnyeprum Borysthenem esse negāt, Berezynamq; ab æstiuo occasu in Nieprum influentem pro Borysthene habendum cēsent. Cæterum Borysthenes meridiem primo respiciens Viernæam salutatur, postea cursu in Orientem conuerso Drohobusum, Smolenscum, Orscham, Dubrouam, Mohilouamq; præterit, tandem meridiem obuersus Kiouiam urbem alluit, atq; inde per deserta Tartarorum ad Precopienfes delatus, in pontum Euxinum, qui Axenos veteribus fuit, multis fluminibus receptis immergitur. Ventū nunc est ad Billoiz Ducatum, qui tamen tantæ amplitudinis non est, ut longa commemoratione sit opus. Ipsa ciuitas Billoia vel Biela ad Obscham fluuium condita videtur, quæ & proprios aliquando regulos habuit, quorum stirps in Basilio defecit, & Moschi populum Principe carentem statim armis aggressi, sui eum iuris fecerunt. Reschouiz districtum celeberrimus Volga fl. clarum facit, de quo silentium præstare omnino non licet. Ille enim non tantum ipsam passim Moschouiam, sed & Casanensium & Astracanorum regna sinuosis cursibus pererrat, & 70. secum flumina trahēs in maris Caspi fauces deferretur. Hunc Ptolemæus Rhaum, Tattari Edellum vocant. In sylua autem Volcoscileia profunda palus est, ex qua amnis emergit, qui in lacum Volgonem effunditur: ita Volgo plurimorum fluminum commistione auctus nobilissimo Volgæ fluuiio originem dedit. Ad cuius ripas Thwerum quoq; oppidum videtur, loci felicitate & Thwertzo flumine, monetaq; argentea, quam cudit, nequaquam incelebre. Porro Nouogrodic magnæ Ducatus tātæ olim potētiz fuit, ut sola appellatione exteros terreret. Tritum enim apud Saxones verbū est: Quis

contra deos & magnam Nouogradiam: Ruricum Varegum hic habitasse ferunt, cuius nepotes Lituaniae, Finlandiae, Sueciae & Noruagiae imperarunt. In ipsam ciuitatem, quae magnitudine ingens est, Volschoui amnis brachia extenduntur. Peraui, hoc est, Dei fulminatis idolum hic quondam cultum fuit, cui in vrbe perpetui ignes seruabantur. Tandem Basilus cum Theophilo vrbs praefule bellum gerens exercitum eius deleuit, omnemque eam ditionem sui iuris fecit. Russa oppidum vetustissimum est, cuius ciuibus flumen salum Neptunus dedit, ex quo deductis in domos canalibus sal coquunt. Plescouiam Stephani Regis bellum clariorem fecit, ea à suis aliquando Principibus dominata sacerdotum prodicione in Basilii potestatem venit, qui statim euerfa Rep. veros ciues per vim eiecit, eosque vinculis constrictos in Moschouiam relegauit, substitutis in eorum locum Moschis, quos fidiiores futuros arbitrabatur. Vrbs ipsa aedium magnificentia, ciuium frequentia, diuitiarumque abundantia celebris est, muris quoque fortissimis cincta, & ad specu iucundissima Dina prouincia septentrionalior est, cui Dina fluuius, ex Iugae & Sucanae amnibus ortus, appellationem dedit. Extenditur haec regio ad centum miliaria Germanica, sed munitionibus valde vacua est. Ad Iugae autem ostia quondam ciuitas Istiuga fuit, à qua prouincia meridiem versus sita, nomen habet. Hi populi Nouogrodianis aliquando tributum pependere: panis vsum non valde curant, piscibus famo duratis & ferarum carne contenti. Vologdam inter Orientem & Septentrionem ponunt, eamque opacis syluis & solo vliginoso infamem esse perhibent, cui fluuius Vologda nomen indidit. Bicioferus lacus longitud. & latitud. ad tria decemque miliaria extensus, gremio suo fluuios triginta sex excipit, solo tantum Sosna in Volgae fauces emissio. In mediis vndis arx est munitissima, quae haecenus contra omnes maximorum bellorum impetus inuicta stetit, in ea etiam thesauri Principis asseruantur. Sinaus Varegus hic olim confedit, cuius tum Germani fratres Plescouiae & Nouogrodiae imperium tenebant. Ratoslauia insignis ciuitas est, ad Volgae ripas condita: ea multis annis suis Principibus paruit, quorum dominationem Ioannes Basilides ad se rapuit, simili perfidia erga Restouientes vsus, quorum vltimum prodicionis falso insinulatum membratim discerpit. Rostouia archipraefulem habet, nec procul inde Chlopigrodum distat, nundinarum frequentia celeberrimum. Gothi enim, Liouones, Russi, Seythae, & Lithuani mercaturae faciendae gratia quotannis huc confluunt. Susdaliae ducatus, uti quondam nobilis fuit, ita nunc in summas angustias est reductus. Basilus enim ad fines suos, Susdaliensium Dominos, quorum fortunam & famam ferre prorsus non poterat, in alienam terram exulatum eiecit. Viaticam olim Tattari possederunt, ea palustris est, & aquis irrigua, mellis etiam ferarumque prouentu, & piscium copia cum felicissimis quibusque prouinciis comparanda. Fluuius Viatica, qui regionem nominauit, in Camam sese exonerat, apud cuius ostia Ceremissi crudeles populi latrocinantur.

Permienfes à Permia dicuntur, quae ciuitas ad Viscorae fl. ripas iacet. Incolae regionis pro pane ferarum carnibus vtuntur, & idioma à Rutenico diuersum habent. Hyeme peregre profecturi calceos ligneos oblongos pedibus inducunt, & baculo deinde vel hasta suffulti, rapidissimo cursu per inuia & niues feruntur. Ex Iugaria ad septentrionalem Oceanum sita, Vngaros produisse autumant. Ii enim cum longo tempore ad paludes Mæotidis confedissent, loci sterilitate, ut credibile est, offensi, ad Danubii ripas commigrarunt, occupataque Pannonia, eam suo de nomine Iugariam primum, & postea literis paululum immutatis Vngariam appellauerunt. Et Iugarii quidem in hodiernum diem idem cum Vngaris idioma vsurpant. Longissimo autem in septentrionalem plagam tractu Petzora extenditur, à Petzora fluuius, qui glaciali Oceano miscetur, sic appellata. Ex hac regione falcones albi, venationibus Regum vtilissimi, pro tributo Moschorum Principi adferuntur. Obdorii ab Obbo amne nominantur, qui ex lacu Citaisco ortus ab Oriente in Septentrionem labitur. His Vogulici, & Hugrii vicini & Moschis subiecti sunt, à quibus aureae anus idolum sancte colitur, quod oraculi Delphici instar futura quarentibus respondere solet. Córdoria Obdoriae fere coniuncta, perpetuo gelu & inuis

nemori-

nemoribus damnata est. Lucomortii in speluncis ferarum & solitudinibus degunt, & sunt nonnulli, qui eos hirundinum more intermori & reuiuiscere aiunt, quae quidem fabula magis, quam vero propior est. Post illos Loppi barbarie & sagittadi peritia celebres sunt. Horum regio omnium frigidissima putatur esse. Solstitii aestiualis tempore quadraginta diebus noctibusque solem vident. Sed ab his ad populos meridiem orientemque versus habitantes properandum est. Ceremissi, de quibus supra, Mordouotes & Vashines inter Viaticam Vologdamque solitudines incolunt. Illorum foeminae sagittando viris habentur pares. Mordui longissimo ad Volgam tractu sedent, qui vicinitate & animorum coniunctione gaudentes pagos condiderunt, & agros diligenter colunt, viri alioqui immanes & strenui, qui & ipsi secta Mahometis vtuntur, & tamen hostilibus semper odiis cum Tattaris dissident, earumque impressiones magnanimo semper conatu propulsant. His admixti sunt Ceremissi alii, quos montanos appellant, eo quod ad vastissimorum montium radices plerumque commorantur sine ministerio ciuili, sine veste cui incubent, ut à primis annis duritiae, parsimoniaeque assuescant.

Sed missos nunc faciamus difficiles vastissimarum regionum labyrinthos, & telam, quae cepta est, contexamus. Basilidi pater fuit Basilus, qui antea Gabrielis nomen tulerat, vir magna crudelitate, & Graeca fraude potius, quam ad apertis sensibus insignis, apud quem nec cupiditas, nec augenda dominationis studium villo modo terminabantur. Itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo & perfidia pari iure dilectae. Nulla apud eum turpi ratio vincendi, blandus pariter & insidiosus alloquio: amicitias vtilitate, non autem fide colebat. Gratiam fingere in capitali odio, instruere inter concordēs odia, & tandem vtrumque de medio tollere, solennis illi consuetudo. Tyrannidem in suos prius quam in externos auspicatus est, fratresque Germanos Georgium & Andream in vinculis habuit, quos velut æmulos imperii, hortatoresque ciuium ad diuisionem regni tollere gestiebat. Sed dissimulatum animum prius ad fauorem popularium conciliandum intendit, excusatus facturus, quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Cognatos fratrum falso ad populum accusauit, ad fines interfecit, ut quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortii relinqueretur. Viros Principes per Moschouiam aut generis splendore, aut opibus potentes partim aperta vi, partim insidiis circumuenit, eosque, ne regiae dignitatis æmulos haberet, vel occidit, vel extorres in alienas terras eiecit. Exemplum flagitii singulare, rex ordinis sui persecutor, fratrumque frater proditor. Malatum in eo artium, bellicarumque etiam rerum peritia singularis fuit, lōgo vsu, & variis vtriusque fortunae experimentis coparata. Super hac vigeat in eo crudelis autoritas & vis imperii ad explicanda finiendaque consilia, magnumque semper auri pondus ad prodicionem vrbiū comparatum in castris habebat. Quas ob res corruptis largitionibus hominum animis feliciter interdum bella coniciebat. Nam & apud Smolēscum prius pecunia hostes, quam armis vicit, erga Plescouienses & Nouogrodios consimili fraude vsus. Et Plescouienses quidem passi sunt inter plurima mala etiam ciuilem discordiam, siquidem cum plebs nouas tabulas & diuisionem agrorum diuitum impotenter flagitaret, diu re in ciuitate tractata, cum exitus tumultuum non inueniretur, ad postremum praefules & sacerdotes ciuitatis aduersus plebem nimio ocio lasciuientem, auxilia à Liouoniensium Magistro, mox ab Nouogrodianis petiuere, vtrisque negantibus, ad Basilium, quem ipsi haecenus oppugnaverant, decurrunt. Tanta discordium insania fuit, ut quem semper hostē habuerant, eum ad tutelam patriae vocarent. Erat Basilus vir fastu ingenti praeditus, ut iis acciderit, qui in secundis fortunae flatibus facile contumescunt: iamque calamitate vicinorum insolentior & facinorosior redditus, & dissensionem ciuium, occasionem inuadendae dominationis existimans, primo tacite cum praefule ciuitatis per internuncios & munera agit, & inita societate paciscitur, ut prodita vrbe profectus eius constitueretur. Postea insidias, quas ciuibus parauerat, in ipsum praefulem vertit. Namque cum velut arbitri ciuili discordiae exercitū vrbi admoisset, statuto tempore, quo de componenda pace cum praefule loqueretur, ipsum cum sacerdotibus aliis cepit, ca-

prumque, & vinctis constrictum in Moschouiam misit, atque in illo subitum se ex amico fecit hostem, sic ex oprato rerum successu repente crudelior euasit, & aduersus inuidos potentiae suae, à quibus aliquando vexatus armis, per quas saepe repulsus fuerat, non solum gladios distrinxit: verum etiam nefandissima quaeque tyrannica crudelitatis exercuit, civesque in seruitutem cum coniugibus & liberis tradidit. Nouogrodii ab eius patre iam olim subacti fuerant: eo autem tempore in spem libertatis erecti, & praefulus Theophili flagrantissimis concionibus incitati, armis patriam defendere & praelio decertare statuerunt. Profectus est contra eos Basilus, qui armis, munitionibus, & denique ingenti tormentorum adparatu ciuitatem vehementer conterruit. Is impetus uti repentinus nec expectatus, summos, infimosque & sacros quoque homines ad arma exciuit. Sed dimicatum est à ciuibus nullo ordine, cum inopinati hostes & desperatio ipsa conturbatis hominibus omnem consilii & disciplinae rationem penitus eriperent: adeo ut Moschi felici audacia progressi, stratis ciuibus, nobilissimisque ducibus aliquot interfectis, ipsoque etiam Theophilo praefule, qui impigre perturbatam suorum aciem reparare contenderat, multis telorum ictibus pene oppresso, intra moenia hostium consistere quiescereque minime dubitauerint. Ita vexatis in vicino urbibus, Basilus ad exterius insidiatum & fraudum machinas conuertit, cum quibus fidem sancte nunquam coluit. Ad Carolum & Ferdinandum Caesares Germanos auaritia potius, quam animi propensione ductus, legatos in Hispaniam & Germaniam misit. Praecipue autem permagna promissi fideique vanitate erga Diuos Poloniae Reges est usus: quibus non semel pace suscepta, ac iurisiurandi religione sancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros, nominique Christiano infestos populos bella gerentibus, fidem impie fregit, pacta omnia violauit, & redintegrato bello, vel à necessaria eos contra ethnicos defensione, vel pulcherrimis pro Rep. Christiana ceptis reuocauit, & obistere suis iniuriis coegit. Contra solos Casanenenses Tattaros fallax tyrannus infeliciter dolos exercuit. Cum enim oblata praeclearissima occasione in summa spe ingentis victoriae Machmedemine Casanenium Principem ob concitatam rebellionem armis mulctare statuisset, fraude, pecunia, virisque instructus florentissimas copias in expeditionem duxit. Ciues abeuntem circumstitebant, suadebantque ne se temere in fideis barbaris committere vellet, sed in tuto alienae infaniz exitum spectaret: non esse eo progrediendum, unde nullus omnino regressus sine periculo. 30 filissimi praelii alea praebetur: satis enim recte ipsum omnino facturum, si cum tanto hosti aliquem in finibus subsistens terrorem inqueret. Alii econtra eundem esse censebant, neque enim de euentu dubitandum, si Basilus iam tot populorum victor, tantis lectissimorum peditum equitumque copiis instructus nulla maiore interposita mora apertum in campo & vera virtute dimicaret. Machmedemini auxilio venerant Ceremissi, viri acres & bellatores impigri, & ipse postquam effectus esset Imperator, non iam vanis vel suspitionis vel timoris offendiculis animi cruciandum putabat, sed gloria & laude incensus, grauissimi muneris nomen verè virtutis operibus sustentare cupiebat. Proinde hortabatur omnes, ut patrie sibique dignam Tattarico nomine operam eo die praestarent, memoriaque tenerent Moschos iam antea pulsos Tattarorum armis, seque in primis infantem puerum, perpetuis ab ea gente iniuriis acceptis, multos annos frustra pacem cupiuisse. Quid cumamur, inquit, commilitones, in hac parum decora deliberatione, quasi hostes nostros, si in eos armis erumpamus, minime simus deleturi: Perrumpemus hercle, & cuncta obuia sternemus, & ego praestabo me huius periculi principem, ne martem in mea lingua potius, quam in dextra esse puretis. Nec mora, circumstantes ferme omnes feruidis & alacris ingeniis sublata manu Principi fauent. Nam & omnibus suspensa erat Basilii potentia: siquidem subactis Casanenibus, ut credi par erat, ceteros pari insolentia vexaturus videretur. Igitur Machmedemines Casanenium Dux summus, longo sermone suos ad alacritatem cohortatus, terribili buccinae signo faciendi praelii indicium dedit. Nec Basilio obinente victoriae audio, & per se impigro bellatori, animus consiliumque defuit. Peridoneos namque Duces circumductis coaptatisque tormentis, ordinibusque veteranorum intra fossas constitu-

constitutis, ac expanso in recuruas alas equitatu ita irruentes hostes est complexus, ut illi intrepide atque insolenter congressi, partim confixi Moschorum sagittis, partim tormentorum pilis discepti, à fronte & à lateribus sternerentur. Tum Machmedemines veritus ne vniuersus exercitus absque ulla spe victoriae deleteretur, cum expedita parte Tattarici equitatus adcurrit, conglobatisque ordinibus & signis iterum erectis tanta fortitudine & patientia per aequa pariter ac iniqua depugnauit, ut nequaquam ulterius laceffendus videretur: temeritatem enim virtus aequauit, quando (uti praecclare spectatum est) nemo Tattarorum ferociam animi vel inclinata primo praelii fortuna amiserit. Ita inopina vis fati humana virtute potentior Moschos bellica laude florentes repentino saeuoque turbine inuoluit & obruit. Castris enim & armis exfuti, rerumque omnium tumultuosissima conturbatione terri terga verterunt. Putabat namque Basilus eam infamiae notam, quam tum summo cum dolore animi subibat, aliquando in meliore belli fortuna posse resarciri, si vim imminentis tempestatis non omnino oppressus effugisset. Interiecto deinde tempore Mendligerus Rex Tauricæ filium Sapiregium Casanenibus magnopere id petentibus Principem dedit, & iuuenis ab excelso ingenio bellicae laudis appetens, insignique patris auctoritate & vicinorum societate & auxiliis subnixus, omnium suorum & patris maxime hortatu concitabatur ad promouenda arma. Distabant enim eum cuncta, quae concupisset, facillime consecuturum, & quas vellet impositurum leges Basilio, si perterritis superiori calamitate Moschis victoria uti vellet. His de causis Sapiregius diuisis agminibus Moschouiam omnia ferro proterens petiuit. Cumque ipsum Basilium in tributis pensionem iurare coegisset, agros nemine prohibente depopulatus est, domos incendit, fruges prottriuuit, abegit iumenta, homines cecidit, caeforumque capita lanceis suffixa, ingenti cum terrore in hostico circumtulit. Incredibile dictum est ut eum non difficilia itinera, non arces hostium munitae, non tela, non gladii, non denique protectionis longinquitas à proposito detruserint, ut solus in patrio solo Moschos fugaret ac cederet. Ad eum modum Basilus dum in hanc maxime curam incumbit ut sui imperii fines quam longissime extendat, non mediocriter rerum suarum periculum adiit, barbarumque barbarorum armis egregie vexatus, pene de omni dignitatis gradu deiectus est. Nec enim raro ita fieri solet, ut Principes illi qui aliorum opes & felicitatem euertere conantur, ipsi in foedam rerum omnium conturbationem incidunt. Id intelligens ferocissimus ille Ajax seipsum ad modestiam aliquando excitabat, ut alios tyrannos doceret. Nos, inquit, Posthac sciemus Diis cedere, ac discemus Attridas venerari: Duces sunt, quare illis obtemperandum est. quid ni? nam & quae firmissima ac potentissima sunt magistratibus cedere solent: faciunt hoc niuosa hyemes; nam frugifera aestati cedunt: Cedit & noctis obscurae circulus, cum lucida dies orbem illuminat: Et saeuorum nymborum flatus aliquando sopiunt frementem pontum, atque ipse validus somnus nunc membra ligat, nunc eadem rursus dimittit. Cur igitur & nos non discamus esse modestiores? Sed Basilus Aiace peior & fastuosior vir erat supra hominum fidem malis artibus instructus; Semper enim rapax, semper immanis & saeuus, ut dignitatem augeret, imperiumque armis profferret, modo hunc, modo alium principatu populorum & amplissimis fortunis exsuere consueuerat, haud dubie in Tattaros viris atque opibus insignes hereditatis spe similiter saeuurus, nisi admirabili Dei providentia exercitui suo interitum, supremam vero ciuibus infelici bello calamitatem attraxisset.

Tali patre Basilides natus, non honestiorem pueritiam, quam principia originis habuit. Siquidem ab ineunte statim aetate, moribus & animo crudelis, quo modo reliquum vitae tempus exaeturus esset, facile demonstrauit. Annos deinde pubertatis egressus, caedibus & libidine patriam repleuit, & omnibus pariter iniuriis, vitam latrociniiis transegit. Dicamus nunc ouum ouo simile non esse, parentumque scelera in filios propagari negemus. Certe, si fortes creantur fortibus & bonis, si est in iuuenis, si est in equis patrum virtus, si nec imbellem feroces progenerant aequile columbam: deformes econtra & enerues animas ex imo gurgite

turpitudinis oriri necesse est, & Basilides quidem Paternæ impietatis & iniustitiæ hæres utroque sexu famosus fuit. Maternum enim genus adeo pudibundū habuit, ut multi eum dubia & incerta matre natum opinentur. Quippe Basilus pater (ut rem altius repetamus) cum antea turpi vita in stuprum & libidines proclius iuuentam exegisset, ad finitibus imperium firmaturus, legitimam coniugem in matrimonium recipere constituit. Erat tunc apud tyrannum Georgius Micrus à Græcia oriundus, vir ingenio liberali, eruditusque præditus, & quo mortalium animi facile capiuntur, alienis moribus obsequētissimus, ita ut lectissimi totius aulae procures & nobiles eum obnixè coderent. Nam propter eximiam animi moderationem, rerumque peritiam tam carus omnibus erat, ut partem existimationem (cuius cura in exsule debet esse potissima) non tantum mirifice sustentaret, sed & indices eam abunde augeret. Is propter summam & inueteratam apud Principem authoritatem filiam illi suam nuptui dare peruolet, quæ admirabili venustate & oris habitu cæteras anteibat longissime eoque conubio ob singularem probitatem non indigna videbatur. Igitur suadebat Basilio ne exterorum principum ad finitates magnopere expetere vellet, eos enim fide instabili & ingenti Spiritu ita plerumque elatos esse, ut nequaquam suas filias in barbaram regionem, qualem Moschovia existiment, misuri videantur: Nouam quinetiam & peregrinam virginem nouos secum & peregrinos aduecturam mores, eamque incredibili sumptu & effusis tantum largitionibus obtineri posse. Iam si diuersam à Rutenorum ritibus sectam & religionem secum ea adferat, incredibilem rerum omnium commutationem statim subsequaturam. Nam inter dissidentes de religione sinceram pacem nequaquam seruari posse; atque, ex tali principio regnum Moschicum continuo in peius & interitum ruiturum. Proinde si rebus imperii sui populisque subiectis consultum vellet, si dignitatem & pecuniā retinere, & quod pluris interfuit, si domi pacem habere cuperet, ex suorum ciuium potius quam peregrinorum Principum familiis uxorem acciperet. Esse enim in Moschovia virgines cum Europæis formæ felicitate & animi vigore certantes. Hæc effeminati & eneruis animi virum amoremque delitiis deditū vehementer angebāt, quod aut remittenda foret splendidiore ad finitatis cupido, unde nominis famā abunde tueretur, aut monitoribus tam præclare de se meritis obtemperandū. Itaque rebus omnibus ad nuptias instructis, ne vnus Græci hominis eloquētia à proposito depelleretur, non inanes quoque popularium & Procerum suorum voces audire constituit, sumpturus consiliū ex sententia vniuersorum.

Erat enim Basilus sicuti naturæ crudelis & maxime fallax, ita in consiliis diuersus & parum constans; adeo ut in tota gerendarum rerum ratione, si primæ spes eum deciderent, in secundis minime consisteret, & reliquas omnino præpere elapsuras arbitraretur. Conuocata concione & re diu tractata, decernitur in consilio ducendam esse ex ciuibz uxorem, abstinendumque à peregrinis: De illis enim dubium adhuc & perplexum negotium esse dicebant, verebanturque ne fortuna spes conceptas eludente, ipse demum Princeps inter miseras promissorum ludificationes forte deceptus repulsam ferre cogeretur. Is erat dissuadendi illius matrimonii prætextus. Hanc autem aliorum animis opinionem iniecerat ipse Micrus ærario principis præfectus, ad quem summa consiliorum omnium è senatu respiciebant, quod cupere referre filiam suam, eamque augere item opibus accessioneque maxime regii connubii cæca ambitione studeret. Id consiliū quamquam utilitatis laudem ferre videretur, quod procures patriæ commoda nequaquam negligenda censuissent: ipsi tamen Georgio uti sperauerat, magnopere non profuit. Quoniam princeps rebus omnibus ad nuptias paratis, audiendis ac plius aliorum sententiis minime vocandum existimans, lectas ex tota regione nobilissimas virgines adesse iussit, ex quibus cunctis admirantibus Salomeam Ioannis Sapuri filiam eximie venustatis virginem uxorem duxit. Nam fata quoque quæ omni humana ratione vehementius impellunt, eum haud dubie vel inuitum ad id matrimonium pertrahebant, quod esset abhorribili partu, & ab immani, cunctisque prope gentibus funesta sobole nomen habiturum. Nam ex Salomea nonnulli Basilidem fatali quadam fecunditate natum existimant. Eam Basilus totos viginti annos

annos in matrimonio habuit, sed cum nulla spes suscipiendæ prolis appareret, princeps longa spe fessus & importuna sterilitate factus ferocior, inauspicatū coniugium felicioribus nuptiis permutare, Salomeamque repudiare constituit. Adiuuit enim obstinati hominis insaniam intempestiuū gignendæ prolis desiderium, & in animū cæca libidine peruersum induxerat, se iteratis nuptiis hæredibus masculis haud dubie, nequaquam relicto fratribz imperio, potiturum. Nec multo eorum Salomeam omni mundo muliebri preciosissimisque insignium gemmarum monilibz per sacrorum Principem spoliavit, crinibusque abscissis eam in monasteriorum latebras ad Susdalienses migrare iussit. In ea constituta difficultate infelix femina sese vltro telis circumstantium obiectans, ne in tantæ ignominie fæditate superesset, ab Ioanne Schygonæ principis ministro baculis cæsa est, quod liberius & petulantius quædā in dominum suū proloquuta videretur. Tūc illa præsentem maritū apud circumstantes criminari, & primo inuisum, postea et suspectum cunctis reddere, nunc crudelitatem, nunc libidinē, nunc prodicionem ei & furorem obiectare. Sed Basilus eam, seu metu virtutis, vel verecundia dignitatis interficere ausus non fuit. Itaque velut omnis calamitas in solo exilio esset, turpi latebra eam à suo conspectu & consuetudine exclusit. Discedens mulier quiritatu lachrymis funestam omnem regiam fecit, auitosque lares & incunabula maiorum, templaque ac Deorum simulachra cōtestata est, se nunc insidiis & vi circumuentā indignissimis modis vexari: Sed viuere tamen superū atque inferū numina & regales Deos, quos tantarū iniuriarū violatæque regis maiestatis vindices futuros speret. ita explosa & derisa in monasteriū Susdaliense introducta est, effuso obuio populo, ac si sua regina, non captiua mulier aduentaret; nec coniugē principis Susdalienses auidius vidissent, quam exsulē & desertam sceminā viderunt. Interea Basilus nouas nuptias circūspiciebat, & assidue dabat operā, ut magis ac magis potentibus in repub. sua viris iungeretur. In superadis inuidiæ difficultatibus, promerendisque ciuiū animis plurimū valebat Michaelis Linscii ingenium, qui singulari prudētia, virilique officio, nulli vnquam vel tenui rerū occasione deerat, qua excitari Basilii nomen, & vetera hominū studia accendi posse viderentur. Natus hic erat in Lithuania splendidiſſimo genere, & in republica admodū potenti. Qui tametsi antea patriæ religionis & libertatis fuerat studiosus, eximiamque dignitate inter Procures liberæ gentis versaretur: Semper tamē Moschicarū partium erat habitus. Accidebatque propterea, ut quanto maiore gratiā, apud mediocres infimosque homines parare conaretur, tanto ipse cum Basilio fratre apud nobiliores ciuiū ordines viuidiore, & (ut postea præclare docuit euentus) perniciosiore inuidia deflagraret. Adeo ut cum in senatu de bellicis ciuilibzque negociis ageretur, Magnates Lithuanæ æternæque libertatis sue studiosi contrariis suffragiis illius semper consilio atque sententiæ obuia irent, quasi ei ad eleuandam minuendamque authoritatem conspiratione quadam illuderetur. Orta est deinde grauis simultas & cōtrouersia inter Linscios & Marschallū Lithuaniz Ioan. Zabreciniū, quæ illi potentia & immoderata licentia militari feroces, insidiis circūuentum non procul à Grodna cum ministris aliquot interfecerunt, lectaque seruorum iuuentute, cum nec facultas fugam, nec inopia remoraretur, cursum in Moschovia ad Basilium direxere, tanta celeritate incitato ad festinandū seruitio, ut neque viæ syluestres admodum lutulentæ, neque inflati amnes, neque fortissimæ in sinibus Lithuanorum excubiæ quidquam impedirent, quo minus incolumes in optato loco sisterentur: quos ut profectos nunciatū est, non aliter quam si Lithuania capta esset omnes trepidauere, exitiosam sibi fugā eorum ominati sunt, nec ferocibus viris alta atque ardua in gente barbara meditantibus fortuna defuit. Exsultantes enim velut Deorum munus in Moschovia excepti, tantisque ex eorum aduentu ardor barbarorum animis accessit, ut non tam de bello Polonis inferendo, quam de præmiis victoriæ cogitarent. Interiecto deinde tempore Basilus Michaelē ad expugnandū Smolenscum misit, ratus aut cessuram urbem non multum muro validā magnis viribus oppugnanti, aut si hostes auxilio ire pergerent, ad futuram occasionē vniuerso prælio dimicandi, quam sibi cunctis artibus parandam arbitrabatur. Erat Linscius rebus omnibus instructissimus, tormetorumque præsertim

adparatu, quæ non uti apud alias nationes tardissimis bouum iugis, sed insuefacto-
rum ac agiliū equorum ceruicibus trahebantur. Habebat exercitum omni ar-
morū ornatu conspicuum, ita ad patriam ciuitatem delatus, prolatis statim tor-
mentis, tanta vi quassare mœnia est adortus, quanta maxime ab ullo alio dūce, qui
interfuerant, vllibi factum fuisse meminisset. Dirutis namque propugnaculis, &
multis hostium in opere & defensione versantibus ad ingeminatos tormentorū
ictus interfectis, triplici acie instructa murum subiit, tanta alacritate & conten-
tione militum, ut quisque ante alios efferendo sese progredi conaretur. Certatum
itaque aliquoties vehementissime & crudelissime. Non deerant enim sibi in tanto
rerum discrimine Lithuani, qui ab idoneis locis tormenta maiora minoraque in-
cessanter emittebant, & è summis ruinis sulphureos saxaque & ingentes trabes pro-
uoluebant. ita Lincius cum detrimento repulsus, aliam rem via aggressus est, & ab
his insuæ oppugnationis iniitiis ad fraudem & dolos confugit. Erat ille Dux
eloquens, & summa authoritate maxime insignis, sed ob desertam & proditam
patriam ciuibus valde exosus & terribilis, & quod res ipsas & studia hostium ve-
hementer debilitare solet, viretiam in bello fortunatus ab omnibus habebatur.
Igitur dum in ciuitate vulgus in partes scinditur, & quid contra eum hostem agē-
dum sit, variis sententiis disputatur, Lincius præsidium & militem veteranum in
quo præcipuum ciuitatis robur erat, donis & multa pecunia corruptum in suas
partes facillime pertraxit. Tum demum præfecti & ceteri duces vocato in con-
cionem populo edisserere cœperunt, iam videlicet prope ipsum ardentis prælii
discrimen peruentum esse; iam satis magnam stragem equorum atque hominum
editam: Lincium rebus ferme omnibus superiorem, habere exercitum dimidio
ampliolem & exercitatiolem, cui nulli milites stabili & campestri in acie pares
futuri videantur. Non esse igitur fatali pertinacia cum fortuna diutius luctandum,
quando pro comperto haberet Lincium militum suorum virtuti & armis & car-
rorum irem munimentis confisum, nequaquam re infecta ab vrbe discessurum.
Iam si qui sint qui oblitata infania exitiali repugnandi proposito deferuire ma-
lint, quique nihil tanta & miserabili hominum clade commoueantur, posse eos pe-
ditatum confestim in hostes educere, se quoque cum vniuerso equitatu illaturos
signa, atque ita disinctos & in castris muniendis hærentes ac impeditos Moschos
facile concisuros. Sed Lincium Ducem esse à genere sua militatque ferocia valde
terribilem, cui si fortuna & imprimis Dei voluntas victoriam donet, eos campos,
in quos nunc sint egressuri, & ab fœdo hominum interitu, & ab inusitata, cum-
atque seculis memorabili & funesta clade nomen habituros. Ad eam ducum ora-
tionem ciues vehementissime consternati, deditionem facere statuerunt, & Lin-
cius, qui diutius in obsidione hærendum esse putauerat, opinione celerius oppi-
do & arce potitus est. Eiectus deinde per vim Sarmatici generis ciuibus, barbaros
Moschos in possessionem misit. Cumque ad Basilium esset reuerius, strenui qui-
dem & fortunatissimi Ducis nomen obrinuit, sed tamen apud nobiliores gentis
ordines tacita inuidia deflagrauit. Erat enim valde onerosum, & molestæ pariter
odiique plenissimum fortunati ducis in peregrino homine nomen. Ita proditiōis
insimulatus in vincula coniecitur, & cuius paulo ante maxima & insignis apud
Principem fuerat authoritas, vnius horæ momento, magistratu, imperio, ac di-
gnitate, penitus spoliatur. Fortem tamen virum inique cum calamitatibus collu-
stantem illa ipsa fortuna, quæ ancipiti rota res mortalium versare cōsuevit, veluti
pudore adducta feliciter exiit. Factus est enim insperato Dei beneficio Basilii
adfinis, qui post dimissam Salomeam sicuti memorauimus, Basilii Lincii filiam
Helenam, præstantis formæ virginem matrimonio sibi copulauit; iis potissimum
ut ferebatur de causis, quod Helenæ matrem ex genere Petrouiciorum ab Vnga-
ria ortam Rutenicæ religioni addictam fuisse meminisset, & quod Michaelis vir-
tuti plurimum consideret, quem filiis suis, si quos isto ex matrimonio suscepturus
esset, tutorem dare omnino in animo habebat. Fratres enim suos Georgium &
Andream tyrannidem aliquando inuasuros arbitrabatur. Michael autem oppor-
tuno tempore ex captiuo liber, ex libero Principis adfinis, & ad hanc regionem li-
bero-

berorum tutor appellatus, eum honorem consecutus est, qui ad recuperandam
existimationem, & ad parandas opes, & denique ad plenissimam rerum omnium
felicitatem, ianuam pandentibus fatis aperuit. Impleuerat tum forte vterum Sa-
lemea, & iam rumor longe lateque per omnem Moschouiam volabat, eam indi-
gnissimis modis vexatam & à matrimonio Principis depulsam esse; quæ tamen
plus in Deo quam in marito spem ponens in cœnobio filium enixa sit, qui illatas
matri iniurias, olim vindicaturus esse videatur.

His vocibus incensi omnes certatim rei veritatem confirmabant; ipse quin-
etiam aulicæ quædam fœminæ non oculis tantum hæc se vidisse, sed audisse et-
iam vagientem puerum dicebant. Insperatus ille nouæ prolis nuncius (ut est na-
tura mortalium, quæ improvisis vehementius afficitur) Basilio incredibilem at-
tulit conturbationem, simulque virum prolis desiderio flagrantem magis ac ma-
gis accendit, ut explosis vanis sermonibus ad indagandam veritatem maiore ad-
hibita diligentia properaret. Itaque in senatu principis decernitur legationem ad
Sufdolienses esse mittendam, quæ Salemez fortunam, valetudinem, consilia &
nouum quem enixa esset partum specularetur. Legati fuerunt Theodorus Ca-
chus & Potatus principi à secretis, his perductis in sanctissimum Sufdaliense mo-
nasterium veterimæ Russorum religionis, Salomea, sumptis in manus altari-
bus, contingensque ipsa simulachra, & puluinaria Diuorum, inauditis vltimisque
exceerationibus adiurat, se sincera fide matrimonium Basilii coluisse, neque in con-
tumeliam eius se alium maritum; aliosue quam filios eius liberos cupiuisse. quia
autem periurio infidi mariti decepta, & in exilium missa sit, eo miserior, quod
mori statim non potuerit; Nunc tandem Deum immortalem, tot periuria & tam
crudeles vexationes vindicasse, se spe impletam & metu solutam filium pepe-
risset, cuius vultus & blandientes oculos nunc quidem non sint visuri, sed ventu-
rum eum aliquando in conspectum ciuium suorum. Legatis præ mœnore mana-
bant lachrymæ, cum in fœmina exulante tantam religionis curam, tantumque
contempta morte veritatis studium inesse conspicerent. Illi ad suos & Principem
reuerſi, omnia in maius extollentes, constantiam pariter, & fortunam Solomez
ostendunt; Natum illi filium elegantem esse, quem in hominum conspectum
producere nequaquam velit, & quasi satis munimenti in religione habuerit, ita
eam omnia Principis mandata contempsisse. Ferunt Basilium hac relatione ad
immanem ferociam & crudelitatem excitatum Salomeam ex cœnobio in durius
exitium detrudere cupiuisse; sed consiliatorum quorundam monitu fuisse re-
tardatum, qui viros religionem professos, & sanctissima cœlestium Deorum
templa temere leuique de causa minime esse inuadenda prædicebant. Igitur
Princeps furorem ad innocentes quasdam fœminas conuertens, grauiter eas
verbis verberibusque multauit. Ipsa autem Salomea rebus supra vota fluentibus
pacem nata, paruulum educauit, omnique studio ad spem maiestatis, quæ pro-
mittebatur, instituit. Et certe sunt non pauci, qui hunc Georgium Salomez fili-
um ad imperii dignitatem neglectis aliis euectum, eique Basilidis nomen inditum
esse affirmare auint: quod ipsum tamen si quis inficiari velit, ad Helenam Basilii
Lincii filiam omnino respiciendum est, quam depulsa Salomea Basilii in matri-
moniu recepit. Ea si Ioannem hunc Basilidē & Georgiū liberos habuisse putanda
est, quorum tutor communibus suffragiis Michael Lincius ille electus fuit, vide-
bimus opinor, maternum illi genus æque sordidum atque inhonestū fuisse; Subla-
to. n. è viuis Basilio Helena dehonestamentū generis sui facta est, quam assidue in
lupanari cōpotationes, & cum adultero Iuano Oczuina quæ sitas ad libidinē tho-
rus magnopere defædarunt. Eo tēpore summa consiliorum penes vnū Michaelē
Linciu omnino erant, ille de honore principū & sui generis infamia sollicitus, re-
prehendere viduā cœpit, per omnia sacra obtestando ne in execrabili proposito
persistere vellet: quando mox ab enormi aliqua turpitudine honestatis fines trās-
gressē pœnitētia simul atque infamia sempiterna laborandū foret. Sed hæc apud fœ-
minā venereis cupiditatibus deditam nihil valebant, & Michael pro familiari ad-
monitione odiū sibi tantū apud viduā creabat, ut statim nuncios mitteret, qui de-

nunciarent ei, abstinere à regno pupillorum postremis patris precibus fidei suæ traditorum.

Huic mandato cum Linscius fiducia adfinitatis & sanguinis confidentius aduersaretur, in suspicionem venit quasi Principes pueros Polonis tradere, & tyrannidem occupare decreuisset, ad cuius rei probationem adultera immittit iudices, testes subornat, qui omnes accusationis veritatem confirmabant. Quibus rebus compulsi Proceres Michaelē vti virum sanguinarium rerumq; nouarum authorem cum ignominia dignitatē exsutum in carcerem compingunt, in quo animo pariter & corpore captiuus, eaq; prorsus calamitate indignus mortis erubescendo genere consumptus est. Sed nec Helenæ inultum scelus fuit. Quippe ¹⁰ reseruata à Deo immortalī in certum diem impii flagitii pœna, breui post omnibus inuisa, & insidiis circumuenta vitam veneno, vt meruerat, amisit. Iam enim perditō amote vulgatissimæ meretricis nomine in omni Moschouia infamis erat. Ipsum etiam Ocruinam, qui fœdis libidinibus miserabiles toti genti tenebras intulerat, ex fuga retractum, & carnifici traditum Proceres auidis oculis in frustra dilectum spectare sustinuerunt. Tam deterritis libidinis, & nequitiae fordibus Ioannis Basilidis natiuitas imbuta fuit, qui per sepe in epistolis ad Poloniæ regem scriptis vanissimis generis sui deliramentis vsus, se à Prusso quodam nunquā inter mortalem viso aut cognito (quem Octauii Cæsaris fratrem, generis vero sui autorem esse contendebat) propaginem quartam decimam esse impudentissi- ²⁰ me adfirmare solebat. Incidit autem natiuitas eius in turbulentissimum Europæ statum.

Sub id enim tempus Turcarum Imperator Belgrado, cum Danubium atq; Sauium transisset, rectis itineribus in Vngariam venit, superatoq; martis certamine Ludouico, & eo in paludibus submerso, tantum finitimis regibus terrorem incussit, vt Leo Pontifex Barbarorum potentiam in impensum excrecentem formidans Romę supplicationes indiceret, ipseq; insigni concepta pierate discalceatus ad templum proficisceretur, & reipub. Christianæ incolumitatem Deiparæ virginis commendaret. Inter Ioannem quoq; Sepusum & Ferdinandum regem illud de Hungaria dissidium ardebat, quo cum nobilitas omnis & ordines diui- ³⁰ derentur, bellum fuit exortum, Germanicis ac finitimis populis funestum & exitiale. Nam Ioannem Turcā suam in fidem recepit, & tradita Buda regē eum constituit. Inter Gallum autem, Venetos & Pontificem fœdus tunc renovatum est, quo communibus omnium viribus Carolus Cæsar oppugnaretur. Cum enim vni ei ad maxima quæque audenda incredibilis potentiae facultates parari, & tot regna in vnum collata conspicerent; Gallia pariter, Italiaq; & Pontificio præsertim nomini non temere periculum impendere existimabant. Sed Cæsar multatō primum Pontifice & Roma fœde direpta Gallis postea bellū intulit valde atrox & maxime diuturnum, quo Europa prope omnis, diffuso late incendio, per nouē ⁴⁰ annos deflagrauit. In his rerum Christianarū tumultibus natus Basilides non obscurum & ipse mortalibus omen dedit, quod scilicet maximarum barbararum & confusionum author futurus esset: & antiqui quoq; vatis carmina eum Principē non obscuris formæ ac ingenii lineamentis exprimere videbantur, qui propriæ patriæ, Liouoniaq; præsertim & Sarmatiæ summas clades esset allaturus. Puerilem ætatem sub tutoribus egit, inter quos, sicut ostendimus, Michael Linscius primas facile obtinuit. Scribunt tunc statim in eo prodigiosæ naturæ indicia apparuisse, omnesq; pueri mores seuum quiddam & immane præ se tulisse, ita vt de illo nemo id dicere posset, quod de seipso Iason dixit: Aio me adferre doctrinā Chironis: redeo enim ex antro à Choricæ & Philyra, vbi me castæ Centauri filia educarunt, cuiq; ibi annos viginti, nec factum ibi nec dictū turpe locutus sum. Sermo ⁵⁰ pueri fuit stolidus & monstrosus, mores maligni & peruersissimi, ex quibus Magnates gentis de ingenio & tota eius vita coniecturā facientes eum indito poculis veneno occidere statuerūt, quando ab dira eius potestate & luctū & calamitatem vniuersis mortalibus impedere præviderēt. Sed volūtas Dei, quæ humanis cōsiliis non mutatur, Basilidi auitā & paternam hæreditatem adeūti peropportune fauit.

Anno

Anno etiam ætatis vigesimo secundo aut circiter imperio potitus tanta agrestium ac popularium omnium gratulatione ac lætitia exceptus est, vt cuncti eius aduentum se vel fructuosissimis messibus fertiliorem sentire faterentur, vt- ¹⁰ pote qui senibus ac pueris puellisque in viam effusus, ac rustica munera passim offerentibus, non modo pecuniam largissima manu rependeret, sed etiam appellando humaniter ac sciscitando, beneuolentiam præ se ferret admirabilem & singularem. Non autem diuturnum miseris hoc gaudium fuit. Nam paulo post in summos ac infimos quacumq; & leui de causa ita crudelitatem asperere admodum exercuit, vt ²⁰ fontes pariter ac infantes acerbissimis pœnis & cruciatibus vexaret; Quippe auaritia cæcus bonis ciues spoliabat: inq; libidinem, procliuus coniuges principum ad stuprū rapiebat, virgines ante nuptias vitiatas sponsis reddebat: locupletes quosq; aut ciuitate pellebat, aut occidi imperabat, bonaq; eorum inuadebat. Remp. quidem vt postea dicemus, legibus ordinabat, sed nihil eorum, quæ constituerat, ipse faciebat. Iniustitia, libidinibus & furore maioribus suis lōge superior, ita vt omnia ea, quæ de pessimo Principe Pollux scripta reliquit, de nostro Basilide cōmodissime possimus interpretari. Fuit enim tyrannicus, crudelis, effusus, violentus, occupator alieni, auidus pecuniarum, rapax, populi deuorator, superbus, elatus, difficilis aditu, incommodus ad conueniendum, durus ad congressum, incommis ad colloquium, male iracundus, irritabilis, terribilis, turbulentus, voluptatum feruus, in- ³⁰ temperans, immoderatus, inconsideratus, inhumanus, iniustus, inconsultus, iniquus, impius, mente carens, leuis, inconstans, male facilis, immixtus, adfectibus deditus, incorrigibilis, contumeliosus, bellorum author, grauis, molestus, incoercibilis, intolerabilis. Pacis artes apud illum contemptæ fuere, odium beneuolentiæ, seuitiam, violentiam, rapacitatem, dementiæ, comitati & benignitati semper prætulit, libidinibus, vinolentiæ, commensationibus, aleæ, morionibus, scurris, stultitiæ, socordiaeq; deditus. Fuerunt complures Ethnici, qui ex rebus bene pro repub. gestis, nihil in ædes suas intulerunt, præter gloriam. Fuit vnus & alter, qui hanc quoq; contemplerint, veluti Fabius Max. & Antoninus Pius: In Basilide cupiditas fuit infinita, subditos immodicis exactionibus oppressit, multos ad famem, ad la- ⁴⁰ queum, & rerum desperationem inhumanissime adegit. Beneuolentiam nunquam sincere exercuit, de morionibus tantum, delatoribus & voluptatum admistris bene mereri solitus. Adueniente illo in regionem aliquam aut ciuitatem, ciues elegantiores supellestem abdebant, filias insigni forma recludebant, adolescentes ablegabant, opes dissimulabant, ac modis omnibus contrahebant sese, re ipsa satis indicentes, quam haberent de tyranno opinionem, cum id facerent, quod homines adueniente hoste aut prædone facere consueuerunt. Leges sicuti Dionysius ille Syracusanus & Epitades plurimas tulit, alias super alias ingrens, easque vt sit à populo negligi patiebatur, quo cunctos ad hunc modum sibi redderet obnoxios. Ad puniendum semper propensior fuit, quam ad ignoscendum; siue quod per se crudelis, siue quod longissime à moribus Dei abesset, cuius ira lentissime ad vindictam procedit. Scelera commissa suis priuatis commodis æstimabat; si quis de impiissimo homine aut de pestilente eius dominatione verbum aliquod liberius dixisset, statim læsæ maiestatis crimen admissum esse adfirmabat, eumque virum igni & aquis semper oppugnabat. Nero crudelissimus etiam Princeps delationes non libenter admisit. Basilides non semel ob minimam aliquam suspicionem homines membratim discerpit, eosq; cum vxoribus & liberis crucibus affixit. Monitores proditores vocabat, à quibus autem cor- ⁵⁰ rumpebatur, qui nec ipsi decora, nec patriæ conducibilia tractabant, qui in fordidas voluptates, qui in commensationes, in aleam, in assentationem procliuus erāt, qui bellis eum inuoluebant, qui abducebant à recto, qui expilationes populi, qui tyrannidis artes docebant, eos inter carissimos habebat, ac ipse per leges suas tanquam ararearum casses securus per rumpebat, muscis duntaxat & miseris subditis irretitis. In eo tamen vnico fortasse laudandus, quod magistratum pure creauit, eos enim adscribere solebat, non qui censu valereut, non qui plurimo emissent, non qui improbilissime ambirent, non qui cognatione coniunctiores, sed qui ad

Y

functionem mandati muneris essent aptissimi, in hos quoque seuerissimam statuebat animaduersionem, erga eos, si conuicti fuissent, supplicii genere diuersissimo usus. Quosdam enim praefectos qui aut ciues vexauissent, aut expilassent negociantes, virgis lacerare solebat, nonnullos baculis caedebat, alios serica veste splendidissime indutos per ciuitatis regiones huc atque illuc circumducebat, nullis quidem equis, sed carnificum turba currum trahente, qui seuticarum strepitu & fragore auras verberabant. Postea cum ad aulam reducerentur, an verberibus multati essent, interrogare solebat, illis metu consternatis & muscantibus, Nunc inquit, uestratum poenarum nuncios audiistis; cauete autem ne ipsum legum mearum rigorem experiamini, quod tunc fiet, cum denuo actio male gesti muneris contra vos fuerit instituta. Nonnullis etiam quibus priuatim poenam irrogare cogitabat, ferrato scipione utrumque pedem perforare erat solitus. Quosdam pelli vrsinae infusos in forum publicum protrahebat, ut ita canum laniatu rotati miserabile ceteris spectaculum praebere. Puniebat item ministros suos aulicos, & sepiissime patientiam abrumpebat, si renouatis improborum iniuriis post primam delicti veniam contumeliose laederetur. Exercuit & summum ius in dammandis, qui vetitis diebus in publico ebrii & melicrato repleti conspicerentur: Adeo ut vos toto anno in carcere & durissimis vinculis captiuos detinuerit, ex quibus triduo ante Paschatis diem liberari tantum consueuerunt. Instante autem Natalitio Christi & Paschate vulgus ciuium ad aulam accedens bibendi licentiam audacter rogare solet, ea ad dies quatuor & decem impetrata, postea per certos homines tabernae purgantur, & omnis generis potiones tanquam voluptatis & illecebrarum ministrae domibus eiiciuntur. Ceterum nulla in re vehementius & diligentius, quam in puniendis alieni aeris debitoribus laborauit, eos omni beneficio indignos existimans, qui nequaquam grata manu alienae fortunae muneribus uterentur. Nemo enim vel ciuis vel peregrinus, qui emendo aut vendendo nomina fecisset, nemo vel minimus debitor unquam fuit, qui fustuarium inclementissimi Principis non senserit: ex his aduentitios & parum notos homines, ciuesque adeo suos, & summos infimosque homines certis diebus egredienti ex templo populo monstrare, & per regiones ciuitatis circumducere erat solitus, eo praesertim libentius, quum obsoleta veste indutos & bene baculatos conspiceret. Alieno enim atri obnoxios in republica ferre nolebat, eosque ad omnes exercendae perfidiae occasiones paratos esse dicebat. Populi negotia certis anni temporibus audiebat & exercebat. Tum humillimo cuique fas erat iniurias deferre, & liberrime conqueri de impotentia acerbitateque potentum, qui contra leges & consuetudinem subditos nulla moderatione vexauissent. Ne vero quisquam re infecta ex aula discederet, Scribas & iudices magno numero aduocabat, libellos supplices ipse inspiciebat, quos in pileum primarii cuiusdam scribae coniectos absoluto fere iudicio in conspectu omnium effundere, & inter illos distribuere consueuerat, ita ut diceret supplicantes eadem hora se audiendos & dimittendos, ne quis omnium in ciuitate pernoctandi occasionem & necessitatem habuisse videretur: nec vlla in re crudelius seueritatem exercuit, cum fontes pariter ac infontes neglecti muneris inuidia notatos acerbissimis plagis & contumeliis oneraret. Atque haec in Principe maligne improbo laudem fortassis mereri poterant, nisi paruae adfectatae virtutis scintillulae densissimo probro-
rum vitiorumque fumo obscurata fuissent, quibus domi pariter & foris indelebilem pudendi nominis infamiam contraxit. Maiorum enim suorum in dictis factisque inconstantiam, fraudem ac insidias Basilides non modo omnem in se admisit, verum etiam auxit. Pacta cum vicinis regibus foedera violauit, sub amicitia semper belli molimina quatrens; idque tum maxime egit, cum literis missis ad D. Sigis. Augustum de securitate oratoribus praestanda, qui ad se de pace mitterentur scriptis, subito Polociam inuasit occupauitque. Henrico Gallo pace promissa ad tranquillitatis fiduciam adducto, contra omnem iurisiurandi religionem Pernauiam eripuit, aliasque Liouoniae arces in potestatem suam redegit, consimili fraude erga Stephanum regem usus, cui cum fiduciam pacis attulisset, repente Liouo-

Liouoniam iterum armis oppugnauit, quo tempore, quae in trucidandis per acerbissimos cruciatus captiuos truculentia: quae flagitiosa in vexandis honestissimis nobilissimisque foeminis turpitudine; quae inexplebilis in hauriendo sanguine Christiano sitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, omnino commemorari satis non potest. Ad inueteratam autem perpetuamque malitiam suam, istam quoque iniuriam adiecit, & contra gentium ius legatos maximorum regum effrenata superbia non semel violauit. Missi ad eum a Sigismundo erant ex ordine senatorio splendidissimi Oratores, Ioan. Crotossinius Palatinus Inouvladislauensis, & Nicolaus Taluoisius Samogitiae Castellanus, ut de grauius reipub. rebus cum tractationem inirent: Quos tamen sine omni amicitiae & datae fidei respectu contumeliose tractauit, & modis indignissimis violauit: hominem nobilem ex aulicis regis spoliavit, & cum res quasdam pretiosiores inspicendi causa accepisset, superbe retinuit, negociantibus qui una venissent, ingentem mercium lectissimam vim eripuit: equos in oratorum illorum conspectu productos ferro dissecari curauit, & semper ea quae ad contumeliam regiae maiestatis, regniue Poloniae ac Mag. Duc. Lithuaniae detrimentum pertinere possent, cupidissime suscepit. Sed quid de regum legatis dicere attinet? Cum magnos quoque Principes & regia stirpe natos truculentissimus ille carnifex immaniter crudeliterque affligeret. Id enim ex relatione praestantium virorum bene scimus, quod scilicet leuissimis delationibus adductus Magno Cimbrorum Duci, cui Liouoniae imperium iureiurando desponderat, sanguinem proprium cum melicrato mixtum bibendum porrexerit, cuius deinde satellitum in frustra dissectum est, & ille pugnis vehemensissime caesus, ut vitam a praesenti mortis periculo seruaret, genibus innixus multa passuum millia perreptando gemens tremensque ad tentorium tyranni delatus est.

Tum ille confurgens ait, ausus ne es nefandissimum caput Liouoniae imperium sperare: te ex patria tua profugum & extorrem in familiam nostram adscriptum, atque ita ex inope repente diues factus contra benefactorem tuum perfidiam exercere potuisti? Quid quod paulo ante te insimulatus adfectatae dominationis, non dico regem, patronum certe tuum superbe spreuisti, Tendamque ciuitatem nostram & omnem adeo Prouinciam insidiis circumuentam subigere parasti: sed vigilare oculi Deorum qui te frustra omnia conantem arbitrio nostro subiecerunt. Itaque quoniam aliena adfectasti, aequum est ut omnia ea quae largissima manu tibi dedimus, nunc tandem amittas; nec plura proloquutus regiam ipsi vestem detraxit, verborum contumeliis haud dubie crudele supplicium additurus. Igitur cum hinc caedes commilitonum indigne peremptorum, inde hostium multitudo, hinc mortis metus, inde crudelitas tyranni & barbari exercitus attonitum & consternatum principem vrgerent, quoniam ex eorum manibus liberari non poterat, supplicandum ratus, victimis deprecationibus veniam rogauit, quam post multas demum horas accepit, nec aliter quam dum contemnitur liberatus est. Ad eum modum Basilides per vestigia paternae tyrannidis decurrens, sicuti crudelitati, ita & libidini eius successit. Ethnici aestimatione rectissima ob continentiae laudem celebrant Peleum, celebrant Bellerophontem, celebrant Cyrum: Pausanias à Coa, Alexander à Darii coniuge, Scipio ab Allucii sponsa abstinere: Ipse quinetiam tot probris coopertus Iulianus castitatis nomine apud Marcellinum celebris est, quem dixisse ferunt: Pudicitiam celsius consurgentem vitam sic ornare, sicut pictor ingeniosus vultum speciosum veris colorum pigmentis splendidius effingere consuevit. Basilides autem quouis Paride & Caracalla effeminatior more negociantium nuptias subinde nouis nuptiis permutauit, ciuiumque suorum coniuges coegit, si viuere vellent, ut certis diebus virgines suas prostituerent, quas deinde ad stuprum raptas immixtis militibus spoliavit, ornamentaque puellarum in suam praedam vertit: quarundam parentes ditiores interfecit, quasdam ad prodendas parentum pecunias torfit. Cum his artibus aliquot annos regnasset, tandem regno haeredem relicturus, animum ad matrimonium contrahendum appulit, & septem omnino uxores

secundum successionis ordinem habuit; quod quidem vix credibile foret, nisi ea nos ex splendidissimis legatis magna cum admiratione audiuissemus, quorum fidem ultimus ad tyrannum istum internuncius Elias Pilgrimouicius præclaro testimonio suo abunde nobis confirmavit, de septem vxoribus tres repentinis mortibus interiere, duas ob sterilitatem thoro expulit, septimam eo tempore duxit cū Poloniæ rex deuictus & euerso Velicolueo ingentes in Moschouia copias cum admirabili omnium terrore circumduceret. Tunc enim ne quis eum acceptis cladibus commoueri existimaret: & nuptias ipse celebravit, & filio Iuano sponsalia fecit, ita vt in extremo rerum discrimine impudētius etiam populo suo insultare videretur. Nam cunctis ex nuptiæ grauioribus repentinis funeribus fuisse. Quod cum intellexisset, ne quid adflitis solatii deesset, filios eorum filiasq; nubere, proposita recusantibus morte compulit; atq; ipse etiam genio turpissime indulgens demeritis insolentiam addidit. Quippe eunti per publicum Romana aquila, velut argumentum maiestatis præferebatur, veste purpurea, & coturnis regum, & aurea corona utebatur, vt ciuibus non libidine tantum, sed effrenata etiam intempestiuaq; superbia molestus esset. Sed missa nunc illicitæ libidinis & ebrietatis censura, religionem barbari Principis examinemus. Quid autem? numquid aliquem Russiæ Flaminem ab inferis excitabimus, quod Socrates apud Platonem facit, qui nobis patrios ritus exponat, religionisq; Rutenicæ summam conscribat: minime gentiū. Non enim figmentis hominum, aut somniis vllis indigemus, quando eorum ceremonias, & preces, & ritum, & pietatis cultum coram cognouerimus. Russi S. Andream religionis autorem habent, quem enauigatis Ponti Euxini vndis in has terras delatum apud Kiouiam consedissee, & populis colendi numinis rationem primum ostendisse adfirmant.

Nunc eiusdem cum Græcis sunt professionis, vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitatem venerantur. Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere aiunt. De Pontificibus Romanis non bene sentiunt, ex quorum magno numero septem tantum pro Catholicis habent, horum successores doctores vocare consueuerunt. Sacrorum Principem Metropolitanum appellat, qui dignitatis gradum accipit à Patriarcha Constantinopolitano. Porro totam sacram scripturam patrio idiomate conuersam & typis expressam habent. Patrum lectio in ipsorum templis frequentior est. De fidei articulis communem cum Græcis opinionem alunt; & originalem quidem labem nobiscum vehementissime deplorant, naturam hominis extreme corruptam esse asserentes; ita vt in locum imaginis Dei, sanctitatis veræq; iustitiæ, nunc contemptum numinis, iniustitiam, impietatemq; successisse opinentur. Aiunt non esse in carne nostra bonum, omnesq; homines in tenebris & densa ignorationum nocte sepultos violare mandata Dei; & ex prauo corde æquam ex perenni fonte omnium malorum riuulos descendere. Ideoq; opus esse existimant, vt infantes in luminis auras editi statim Christo offerantur, mysticæq; ablutionis Sacramento imbuantur; nam vnico tantum baptismo peccata deleri dicunt. Verumenimvero cum non infantes tantum itæ cœlestis Dei obnoxii sint, sed in cæteris quoque hominibus peccata prædominentur, vere solideque coram Deo & homine peccata agnoscenda, & contrariis vitiis virtutes operandas esse docent. Fidem salutis fundamentum ponunt, sed viuam fidem, & eam quæ à bonis operibus testimonium habeat, ideo fieri non posse putant, vt quis bonorum operum excellentia destitutus Deo iungatur & viuatur. Desperationem vetant, distantes iram Dei breuissimam esse, qui & enormia flagitia condonet, eaq; obliuione deleat sempiterna. de sanctis D. Nicolao, Mariæ virgini, Eliæ & Ioāni Baptiste præcipuum honorem habent. Somnio de liberi arbitrii valore multum tribuunt. Spontaneam quoq; paupertatem ita adfectantes, quasi ea sempiternam spectanti beatitudinem maximopere sit necessaria. Inter cætera autem beneficia quibus humanum genus cumulat Deus, non postremum & hoc esse testantur, quod imperia orbis terrarum conseruat, quod certos homines ordinat, qui respublicas piarum & impiarum gentium administrent, ne omnis humanæ vitæ ratio & ordo peruertatur, & omnia plena sint tumultu & confusione.

Igitur

Igitur omnes qui ad clauum imperiorum sedent, honorandos esse & timendos asseuerant, illos etiam qui à iustitia & pietate recesserunt. Monachatum quinetiam & fratrum collegia tantis encomiis ornant, vt nihil diuino numini gratius esse statuunt, quam si quis rebus terrenis prorsus abrenunciet, & arduas viuendi regulas amplexus, officiaq; sanctissima professus, religiosi Monachi nomen vsurpet. Purgatorium omnino negant. Sub vtraq; specie Eucharistiam sumunt. Calici aquam tepidam admiscunt; Dicunt enim ex latere Christi, cum nostras in cruce sordes elueret, sanguinem & aquam defluxisse. Pane in Cœna Domini fermentato vt plurimum, & lingua patria vtuntur. Eos qui Liturgiam ad quæstum transferunt, odio dignissimos esse putant. Extremum iudicium credunt & expectant, quo quidem nihil clarius, nihil illustrius & magnificentius, nihil probis hominibus optatius, nihil improbis horribilius futurum opinantur: illud etiam addentes; Eos qui cum pietate & iustitia vixerūt, definitum in cœlo locum habere, in quo summis bonis expleti, & Christo gloriæ communionem coniuncti, sempiterna lætitia, cum immensa & inexplicabili voluptate perfruantur. Impiis e contra, & illis qui falsas religiones coluerunt, qui Deum res humanas non curare existimauerunt, procul à cœtu & consortio beatorum seculis, æternas tenebras & gehennæ incendium paratum esse. Vitæ humanæ statum in coniuges & cœlibes diuidunt, circa mortuorum sepulturam, nuptias, festiuitatesque alias mirabilibus ceremoniis occupati, & superstitionibus non paucis dediti, de quibus in epistola ad Dauidem Chytræum scripta longiorem aliquando narrationem habuit. Viderint autem illi quid credant, nobis satis est, si hanc iudicii rectitudinem in barbaris probemus, quod præclare sentiunt, Deum Opt. Max. peccati causam non esse, sed perennem potius perpetuumq; bonorum omnium fontem, certe nemo ita languet, aut ita friget in cupiditate summi boni, qui non excitetur, & quasi facibus admotis incendatur, cum hanc vocem audit. Hæc est omnium sententiarum vna nobilissima, vna, mihi crede, quæ omnium Philosophorum sententias, vna, quæ omnium regū opes facile vincat. Summus enim ille cœli terrarumque moderator & Dominus, rectus, castus, & sanctus est, cui etiam nihil nisi rectum, castum & sanctum placere potest. Odit enim quicumque se vitiis contaminant, mendacesque, vanos, fraudulentos funditus euertere, eosque seclusos à concilio cœlestium sempiternis cruciatibus adficere solet. Sed pergendum est. Sacerdotes Russorum vxores ducunt; ex si decesserint, cœlibes permanent, & summa castimonia vitam peragunt: Si vero adulterio se aut libidine aliqua commaculauerint, sacerdotio priuantur. Antequam rem diuinā faciāt, aliquot diebus ab vxoribus abstinent, vt libidinis impuritate dierum numero sublata sanctius Christo seruiant, deq; rebus diuinis attentius cogitent. Feris esurialibus misere sunt obnoxii: Cum ieiunant, vsque ad Solis occasum nec edere quidquam, neque bibere solent. Sequentibus tamen diebus turpi crapula & ingurgitatione abstinentiam bene recompensant. Atque hæc quidem de fide Russorum memoratu digna, quæ in ipsorum libris latius dispersa sunt, ex magna articulorum religionis turba electa recensui, vt documenta habere volentibus longæ inquisitionis labor abesset. Constat autem Basilidem, quod à prima adolescentia opinionem omnium exactam patriæ religionis cognitionem fuisset adeptus, non parua in obseruanda amplificandaque ea diligentia vsum fuisse: quando statis solennibusque diebus Pontificum præmonitione ipse etiam rebus diuinis operam daret: itemque animo valde modesto, certis temporibus carnes non edere, interdum nihil gustare præter legumen & olera; Sæpius etiam cœna penitus abstinere incorrupta lege statuisset. Postea vero accepto patrio regno, tantisque opibus ornatus, tumens ex successu rerum, spernere iam etiam ipsum Deum, à quo fuerat in dominationem positus, superba insolentia caput, aras & templa spoliavit, facit iocis sacrilegium circumscribens: Non enim Diuum se, sed Monachorum diuitias emendicatas auferre dicebat; & quanquam patrios Deos, omnemque religionem non obscure deridebat, de ritibus tamen & ceremoniis exterarum gentium frequentes cum amicis sermones habebat. Aderat illi iam multos annos

Y 3

Britannicæ regnæ nobilissimus legatus, cuius singulari prudentia in omni grauiore negotio, sicuti & consiliis in regenda republica, iudatis omnibus sensibus utebatur. apud hunc de variis inter homines sectis & religionum professionibus sæpissime disputabat, ita ut & ipsum nonnunquam Pontum eadem de re differentem propensis auribus libentissime audiret. Erat enim in eo viro cum humanarum optimarumque artium, tum bellicarum etiam rerum peritia singularis, longo usu, & variis vtriusque fortunæ experimentis comparata. Christianum item Boccornium Magni Cimbrorum Ducis Sacerdotem splendida veste & catthenis aureis insignibus donatum, in purpura concionantem ita audire solebat, ut palam diceret, Lutheri dogma veritati vicinior omnino videri, illudque tolerari etiam posse, nisi auctor intempestiua vehementique eloquentia in vnum Pontificæ causæ iugulo incumbens veterem sacrorum ordinem euerisset, sanctarumque litterarum scientiam turpi transfugio abiecta in primis cuculla, & habitis cum sacra virgine nuptiis obscurasset. Hæc à barbaro principe & supra humanam fidem superbia elato eo confidentius dicebantur, quod cum cunctis adulantibus, aut iudicio deceptis, prorsus nemo esset qui dissolutæ hominis opinioni admonendo obuiam ire auderet, ne in expiabilem pariter inuidiam & mortis periculum sibi crearet. Non defuit etiam Caspar Vitebergensis ex interpretibus ei gratissimus, qui abiurata patriæ religione, & Russorum ritu rebaptisatus, impudentibus nugis herum suum in pestifera nefandaque sententia confirmaret: quãdo nullum in rebus sacris ordinem, nulla Dei altaria, ceremonias nullas apud Germanos esse audacissime mentiretur. Inter ceteros autem Ioannem Rocytam, virum pietate singulari præstantem, de variis inter Christianos sectis, de religione Lutherana, de fundamento salutis non pauca etiam cum singulari significatione attentionis cupidissime interrogauit. Venerat ille anno supra mill. Quingentesimum septuagesimo in Moschoulam, & D. Sigismundi Augusti legatis ita aderat, ut & sacris præesset, & habendis confectionibus eorum seruitus ad pietatem erudiret. Hunc ad se in Senatum perductum & acceptum honorifice Evangelicæ doctrinæ summam confidenter edisserere iussit, & munera etiam ingentia ei pollicitus est, si dubia confirmare, explicare intricata, & obscuris lucem adferre dicendo posset. Vos, inquit, de fide Evangelica gloriari consueuistis, sed factionibus creberrimisque tumultibus ita diuisi estis, ut iam omnem fere Europam vestris nouis dogmatis subuerteretis, quod etiam incredibile foret, nisi ea nos ex quotidianis fere nunciis magna cum admiratione auditemus. Vestræ quinetiam sectæ placita veterum hæreticorum dogmatibus inclusa iam pridem in pluribus conciliis à vere doctis & Christianis hominibus explosa & seuerè vindicata intelligimus. Quid igitur monstri est, quod incertarum hæresium propugnatores estis, quod soli fidei iustificationem adscribitis, cum venturus sit Dominus iudicare viuos & mortuos, qui & reddet unicuique mercedem secundum opera sua? Nam si sola fides beatitudinem adfert sempiternam, quid illo opus est iudicio? cur toties in nouo Testamento operum dignitas nobis inculcatur?

Sed hæc sunt præceptorum vestrorum Hussi & Lutheri egregia paradoxa, qui schismatibus & dissidiis orbem terrarum inuoluerunt, & quidem pro comperto habemus, nulla eos sanctarum Scripturarum autoritate ut has turbas darent, adductos, sed temeritate potius ac impetu plebis cum semper imperitæ tum in omni nouarum rerum motu absque vlla iudicii ratione gestientis. Igitur sicut illi veteris ecclesiæ desertores à nullo mortalium legitimam docendi potestatem habuerunt, nec vllis vnquam miraculis, de quibus Saluator noster ad discipulos suos concionatus est, clari fuerunt: Ita nec tu legitimo iure doces, nec miracula vlla facere potes, nec omnino Euangelii minister habendus es, cum nequaquam maiorum auctoritate ad hanc spartam perueneris. Ter maximum enim illud Paulum dixisse meminimus: Possunt ne inuocare eum, cui non fidunt? aut fidere ei de quo non audierunt? aut audire, sine præcone? aut prædicare, nisi qui erunt legati? Cogita nunc cum animo tuo Rocyta, quis vos miseros ad prædicandum miserit, cogita tandem quid annuncietis, cogita quam indignissimis modis vos porci

porci pretiosas Saluatoris nostri vniones tractetis? Quippe Curiones simulando bacchanalia viuitis: Delectum ciborum & ieiunia corporis, saniratem animiq; vigorem conseruantia velut in odium Ecclesiæ reiicitis & damnatis: cum contra Dominus vigilantiam & abstinentiam tantopere nobis commendauerit. Preces vestræ quid aliud sunt, quam inane & vanissimum murmur: multa enim facitis vota vsq; adeo vobis noxia, ut execrationes potius videri possint. Nam & sanctissimis cæli Quiritibus inuisti estis, quos conuictis proscindiis: quorum ædes & altaria destruitis, & hi tamen in perpetuo illo & transelesti lumine habitantes, sua intercessione multum vobis apud illum Deum prodesse poterant, qui eos adhuc mortali corpore grauatos tantifecit, ut ad illorum preces dæmones expulerit, mortuosq; ad vitam reuocauerit.

Horum sanctissimis imaginibus non modo honorem nullum habetis: sed ex templis etiam & domibus vestris eas eiicitis, quibus tamen omnes omnium ædium parietes decentissime ornatos esse oportebat. Quod facinus eo grauius omnibus habendum, quod in ipsos plane Deos sære videmini, qui & opportuno tempore vltionem impietatis à vobis exigentes, sectas vobis & turbas inextricabiles obrudunt. Iam quæ isthæc indignitas est, quod impurissimis libidinibus dediti, honorabile inter vos coniugium esse non sinitis? Sacerdotes vestri vxores nequaquam legitimas, sed meretricum greges alunt, & tamen hi præstantes populi Doctores de pietate concionantur: certe sicut in Coræum præsens ira Dei desæuiit, ita & hos sine dubio manet gehennæ incendium, nec vnquam in monte Domini sempiternæ lætitiæ mustum gustabunt. Hæc & plura etiam à Basilide in corona nobilium & magnatum dicta fuere. Mox Rocyta qui ad explicandam defendendamque veritatem animum præsentem attulerat, libero ore audacter respondere iussus, humilimis primum gestibus dicendi potestatem rogauit, ne gratiam apud tyrannum in lubrico positam opinione celerius amitteret, & ex veritate in odium, ex odio in præsentissimum mortis periculum coniceretur. Meminerat enim amplissimos legatos paulo ante acerbissimis iniuriis fuisse adfectos, quum equi in illorum conspectu ad uncis gladiis in frustra dissecarentur, quum nobilissimi adolescentes spoliarentur, & parum abesset, quin omnes pariter ab homine crudelissimo occiderentur: ideoque tenerrimis excusationibus imperantis animum præoccupandum ratus, transferebat mores ad personam, diuina quadam præfensione periculis occurrens. Quumque instaret tyrannus, ut sententiam Rocyta suam aperiret, & absque vlla fastidii suspicione audissimum æque & patientissimum se fore auditorem polliceretur: ille ab imploratione opis diuinæ exordium sumens, & Slaunicæ linguæ nequaquam ignarus, isto in confessu maximarum rerum momenta ita excussit pensitauitque, ut non falso nemo peregrinorum sacerdotum eo splendidius & decentius disputasse diceretur. Res, inquit, omnes Dei iudicio destinatæ, humanis consiliis impediri nequaquam possunt: & ille quidem Deus summæ maiestatis suæ decus conspici volens, quomodo randem agat, & quibus vtatur mediis, id profecto dignoscere arduum est. Experientia tamen edocti sumus, eum, quum res maximas perficere statuit, leuibus omnino paruisque principiis vt. Igitur si ex hoc colloquio pulcherrimum & clarissimum verbi sui lumen magis magisque inflammare voluerit, nos certe potentiam illius nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, nec vllò consilio retardari posse dicemus, dominumque messis supplices precabimur, ut ex minutissimo sinapis grano arborem crescere sinat, sub cuius frondibus volucres cæli nidos construere possint. Et ego certe miseræ illius viduæ exemplo nummulos duos simplices in arcam Domini coniciens tibi serenissime Russorum Princeps ad interrogationem tuam breuissime respondebo.

Principio autem, quoniam ex ore meo Maiestas tua audire constituit, quid apud nos de hominis iustificatione doceatur: negare id quidem non ausim, esse quasdam in orbe terrarum Synagogas, in quibus princeps tenebrarum summæ dominationis fastigium tenens sanctarum scripturarum auctoritatem,

vel penitus reficit, vel falsa interpretatione ad alienum & peregrinum sensum deprauat. Quid nunc memorem de Iudeorum furiosa & obstinata cecitate? qui à Domino Christo alieni ex legis antiquæ observationibus salutem sperant. Quid de Turcarum vasticie technis & superbia dicam? qui vetus nouumque Iesu testamentum suo arbitrio improbant & blasphemant, nugacissimi; Alcorani paradoxis innixi se sempiternæ etiam beatitudini & felicitati vicinos esse gloriantur. Alii operum fiducia superbientes merito Christi ita derogant, ut circumspiciant suam sapientiam, suas vires, sua merita, suisque adeo virtutibus sese attollere in montes æternitatis conentur. Sed omnes isti euauerunt in cogitationibus suis, & frustra hæc omnia faciunt. Quod enim sit extra Christum, non potest cuiquam veram conferre felicitatem. Nos e contra in negotio iustificationis ad nostras virtutes, ad ceremonias, ad leges hominum nequaquam respiciendum, sed ad altiora tendendum esse asseueramus. Nam in quaerenda æterna salute qui retrocedit, qui à tergo relictorum non obliuiscitur, qui oculos in cælum non leuat, ille profecto ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, frustra aspirat, & in exitium relabitur, sicut respexit Euridice, & relapsa est in orcum: respexit vxor Lothi, & versa est in petram salis.

Docemus igitur, miseriam humanæ naturæ maximam esse, quæ quidem primorum parentum vitio ita deprauata fuit, ut eius corruptela in omnem posteritatem sit propagata. Omnes enim homines in ipsa statim conceptione contrahunt labem, & procliuatatem incredibilem ad peccandum, omnes ad omnia scelera, ad flagitia natura feruntur: omnes sunt sub peccato, sed indignane, sub ira Dei: nec quisquam sua sapientia, suis viribus ex hoc malorum natiuorum pelago emergere potest, nisi sit, qui è sublimi porrigat manum, & iacentem sursum trahat. Immo etiam ille culpis suis maximum addit cumulum, seque reddit venia prorsus indignum, qui tanta inflatus est arrogantia, ut sponte sua, viribusque propriis animi labem & maculas eluere se posse confidat. Ne tamen quis ob eam causam de salute desperet, neve peccata sua maiorem vim ad perdendum habere censeat, quam misericordiam Dei ad seruandum: statim digitum intendimus ad immaculatum & innocentissimum illum Dei agnum, ad Saluatorem mundi, ad filium Dei viuientis, qui propter nostram salutem de cælo venit, qui propter peccata nostra cruci affixus est, & resurrexit ex morte, destructoque tenebrarum regno cum ineffabili triumpho ad cælos cælorum, ad dextram Dei, ad lumen & gloriam transcælestem reuersus est. Cumque dies ille formidolosus illuxerit, quo die hominum corpora è somno mortis ad lucem aut tenebras alterius vitæ excitabuntur, tunc ille vniuersos mortales vocabit in iudicium totius vitæ rationem ab illis exacturus. Coram hoc Christo, si quis impuritatem animi sui vere agnoscit, verèque eam derestat, & spem omnem illius abstergendæ in solo eius merito ponit, ne ille repente ab imo ad summa prouehitur, ille verus est hæres & filius Dei, ille ad terram quietis, quam in sanctis literis Dominus promissit, recta proficiscetur. Non enim alius ad vitam sempiternam gradus, non est in alio salus, quam in Christo, non est aliud nomen sub cælo apud homines datum, per quod seruandi sumus: Per eius nomen peccatorum veniam consequuntur, quicumque ei fidem habent. Eo modo hominem per liberationem, quæ sit in Christo Iesu, iustificari censemus, quem proposuit Deus placamentum, per fidem in eius sanguine collocandam: neque ea vnquam fuimus elati arrogantia, ut anteponeremus hominum opiniones sanctissimo Dei verbo: Sitamen aut Hussus, aut Lutherus, vel alius quispiam, qui singularis sanctimonie, virtutisque & pietatis nomine clarus fuit, scriptum aliquid aut dictum reliquit, id diligentissime ad legum diuinarum regulam & normam dirigimus, & examinamus. Nimirum futilissima res est homo, & ipsa vanitate vanior: certe multis erroribus obnoxii sunt cuncti mortales.

Per acerba quinetiam crudelisque iniuria est, quod apud Principes orbis terrarum traducimur, quasi ii sumus, qui vitæ cursum pie sancteque instituendum negemus, maximumque Dei numen sceleribus nefariis violandum, & eius lenitatem ita interpretandum arbitremur, quasi peccatorum similis sit, quasi maleficiis de-

lectetur:

lectetur: imo quam longissime ab hac sententia absumus. Asseueranter enim adfirmare solemus, mentem hominis obseruationem legum diuinarum sine diuino auxilio capere non posse, quemadmodum neque oculus solem sine luce solis intueri valet. Monemus igitur omnes, ut ab ineunte statim pueritia, dum ætas adhuc tenera est, & flexibilis, summo studio & diligentia colant leges Dei, easque tanquam pretiosissimum thesaurum in intimo animo reconditas seruent, contra quam hypocritis multi faciunt, qui simulatione sanctitatis præcepta quidem diuina ore iactant. Sed animum ab illorum amore prorsus abhorrentem habent. Nec enim est otiosa fides, sed si viuata est, per dilectionem operatur. Ne quis autem dixerit: per gratiam iustificatus sum, insitus sum membris Christi, saluus ero. Insitus es, sed ut fructifices, non ex te ipso, sed ex succo radicis: gratia te ab erroribus restituit in viam, sed quare dicitur via, si te nusquam deducit? quomodo deducet, nisi per eam ambules? Hic domum non habemus, in via sumus, ut autem ambules in via Domini, opus est illius ductrice gratia, ut quæ præuenit, eadem comitetur, donec peruenias ad vitam, nisi fructifices insitus Christo, vide ne excidaris. Minitatur hoc tibi Dominus in Euangelio Iohannis: Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet pater. Factus es arbor bona, superest ut bonos edas fructus. Nam sicum quæ foliis nitebat expers fructuum, execratus est Dominus. Fructus autem sunt bona opera, per quæ dignoscitur arbor bona. Eum fructum cum Pelagio non tribuimus libero arbitrio, sed canimus istam Dauidis cantionem: Deduc me Domine in via tua. Ambulamur per angustam hanc viam, si nondum possumus currere, semper detrahentes vitiiis, addentes virtutibus, donec expediti siamus cursores. Nihil desperandum Christo duce, & auspice Christo. Non circumspicimus tamen vires nostras, ne vertiginem moueant hinc atque hinc præcipitia, sed respicimus ductorem nostrum, ut tuti ambulemus. Non dicimus libero arbitrio: deduc me in via Domini: non dicimus Philosophiæ humanæ: deduc me in via Domini: sed dicimus ipsi Domino: deduc me in via, non in viis hominum, sed in via tua. Lex ostendit viam, lex præluet ambulanti, iuxta Psalmum: Lucerna pedibus meis verbum tuum: Sed gratia largitur ut ambules in via. Dono cuius? cuius? nisi illius, qui dixit in Euangelio: Sine me nihil potestis facere. Qui incipit fidere suis viribus, & obliuiscitur gratiæ, iam excidit à via. Nam ipse Christus est via, in quo quisquis manet, securus ambulat in via Domini. Ille Dominus, quum mortales in iudicium vocauerit, tunc damnabit simulationem pietatis & virtutis, eosque omnes, qui præcepta Dei semper in ore habuerunt, & ea tamen minime obseruarunt, ad inferos deliciet, ubi sempiternis cruciatibus afficientur: at illi, qui iuste cum fide & probitate vixerunt, vitæ perpetuitatem & æuum largietur sempiternum. Hæc cum magno studio doceamus, & vniuersos plane homines ad cultum & venerationem Dei mirabiliter inuitemus: nemo profecto adeo importunus esse debet, qui adfirmare auit, nos quenquam fidei nostræ commissum ab honestis vitæ rationibus, ab obseruatione legum diuinarum, ad prauam consuetudinem & scelerum licentiam traducere: & est tamen ea humanæ naturæ infirmitas, ut discipuli pariter & doctores multa peccemus inscientes. An est aliquis, qui possit errata cuncta animaduertere? Qui in tanta imbecillitate & tenebris nihil offendat? Quem vitium specie virtutis aliquando non fallat? Multa præterea nobis ingenti cum inuidia obiciuntur, quæ à veritate quidem longissime absunt. Quorum è magno aceruo inprimis illud occurrit. Ordinis desertores, religionisque antiquæ & Ecclesiæ hostes vocamur, quam vere autem viderint illi, qui innocentiam nostram petulantissima lingua vexant. Credimus enim, esse aliquam sanctam, catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, in qua homines de vno Deo in tribus personis religiosissime colendo erudiuntur, in qua de miseria, & ingenita corruptela hominis, de misericordia Dei, de vera poenitentia, & fructibus illius, deque remissione peccatorum per meritum CHRISTI habenda, explicate grauissimeque disseritur, in qua solius Christi vox auditur, & recte administrantur Sacramenta. Profecto ab hac Ecclesia, quæ plerumque ex contemptissimo hominum genere constat, & in qua Deus

magna facilitate penitentibus delicta condonat, afflicto & iacentes erigit, cæcis lumen impartit, errantesq; deducit in viam, ab hac, inquam, sanctorum communionem non discessimus ad latum vnguem. Romanæ autem Ecclesiæ abrenunciavimus, ceremonias & doctrinas hominum perditorum declinavimus, qui fallos & commentitios Deos colunt, qui bellum importunum contra Deum, Dei que filium moliantur, & frustra eius verbum & nomen conantur extinguere: iam si id peccatum est, quod in cathedra derisorum non sedemus: Si Christi cætus certo alligatus est loco, si propter odia dissidentium in religione verbi divini veritas in dubium vocanda est: non video equidem, ubi tandem inveniendus sit populus Christi. Nam & ipsi factorum Principes, qui existimant, se solos omnino ob-
 10 servantes esse legum divinarum, dubio procul omni reprehensione dignissimi sunt. Quippe detestabili prorsus atque intoleranda superbia elati miserabilem in modum lacerant gentem Christi: Deum inuocandum, colendum, & suscipiendum esse docent, cetera omnia pro nihilo ducenda: quod admirabile dictum est, quam contra fiat ab ipsis, qui concitata virtute omni ac religione, honores, opes, potentiam, libidines, in loco numinis colunt, hominesque pios summa crudelitate persequuntur. Væ vero nobis, si hos animarum pastores sequuti fuerimus, qui nos à via, quæ ducit in cælum, studiosissime deducunt, qui Christum eiusq; verbum iamdudum abiecerunt, quibus dum ita præsumunt, optandum est, ut terra de-
 20 hiscente ad cæcas inferorum tenebras detrudantur. Sectas nobis & dissidia obiciunt, cum ipsi interea ab Orientali Ecclesia perpetuo dissideant, unico tantum arrogantis vitio in controuersiam dilapsi, quæ fons & origo est omnium contro- uersiarum. Taceo nunc ingentem istum diuersarum sectarum populum, tot Stoi- cas simias, tot cucullata monstra, tot pullatos insolentissimosq; fraterculos, quibus vera Dei Ecclesia eo tempore caruit, quo purissima & optima fuit. Hi arduas vi- uendi regulas profitentur, & sanctissimorum quidem patrum nomina præ se fe-
 runt, sed sunt agnorum sub pelle lupi, qui legibus diuinis non parent, nisi spe mer- cedis adducantur, aut cogitatione, quantum illa res sit utilitatis habitura.

Piissimas illi leges Christi labefactant, verum Dei templum viuasque eius imagines & aras animarum negligentes, aurum & oblationes avaro oculo inspi-
 30 ciunt, leuiores & quasi sinistra legis faciunt, de decimis, de elemosynis, de cere- moniis noua cudunt. Quæ vero grauiora & sanctiora sunt opera Euangelii, & Le- gis, negligunt. Sunt duces cæci, falsi, dolosi, sunt genimina viperarum, tersi calices, sepulchra dealbata, foris in mitris, in pileis, in habitu, in vestitu sanctimoniam ostentantes, intus pleni sunt turpitudine, hypocrisis, iniquitate, libidinibus dediti, sanniones, histriones, lenones, alex magistri, helluones, venefici, temulenti. Ab his hominibus docendi munus, quod apud ethnicos etiam & arduum in primis, & honorificum est habitum, nequaquam accipimus: sed à cætu Christi, qui per or- bem terrarum passim dispersus est, qui dulcissimum Dei nomen colit & venera-
 40 tur, cuius caput est summus ille Ecclesiastes Dei filius, qui est via & veritas & vita, qui habitat in cordibus nostris, qui mouet oris plectrum, qui vim arcanam verbis promanantibus addit. Nec est, quod quisquam nos ordinis perturbatores esse pu- tet. Non enim citra delectum in suggestum admittimus homines rerum imperi- tos, nullo iudicio, nec humanis, nec sacris literis eruditos, vel sceleribus maculo-
 50 sos: Sed si quis tam excellens munus adfectat, illi omni studio curandum esse di- ximus, ut in hoc difficili & laborioso vitæ cursu placatum numen habeat, multisq; adeo rebus sit instructus, nimirum sanctarum scripturarum intelligentia, multa exercitatione, varia lectione, iudicio sano, prudentia non vulgari, & forti sincero- que animo, qui varias tentationum procellas ac ingruentem malorum vim tem- pestatemq; tolerare sciat. Mirum autem est, quid vobis terrarum Principibus in
 60 mentem venerit, quod miracula doctrinam confirmantia nunc tandem flagita- tis. Cum tamen omnino constet, hoc verbum ad perennem hominis felicitatem necessarium, nouum non esse, neque nostrum. Christo militamus, dispensatores sumus, sermones Dei loquimur, Apostolorum vestigiis insistimus, & prorsus ita putamus: Apud illos homines, qui sanctissimam Euangelii doctrinam recepe-
 runt,

runt, omnia videri sublimia plenaque diuinæ maiestatis, quæ de Christo Redem- ptore docentur, ideoque non magnopere miracula requirunt: quæ tamen & ipsa non omnino desisse putandum est. Quanti enim illud æstimabimus, quod no- stræ prauitates, & nos apud infinitam hominum multitudinem è variis gentibus ac linguis conflata non sine ingenti fructu docemus, Iesum crucifixum: quod mortalibus metu iudicii diuini à scelere & maleficio deterritis viam salutis osten- dimus: quod multos in scedissimis tenebrarum sordibus versantes ad clarissimam Euangelii lucem adducimus? profecto non possemus digne hoc officium exequi, nisi sanctissimus Dei spiritus aperiret os locuturis, & verba, & vim in docendo sup-
 70 pedicaret. Nonne autem mirabile est, quod in pectoribus nostris tanquam in tem- plo quodam immortalis augustissimus Dei spiritus inhabitat? cuius beneficio ex animis hominum tenebræ pelluntur, qui est splendidissima lux Dei, qui in nobis efficax est ad inflammandos, & ad sanctimoniam adducendos etiam aliorum ani- mos. Nunc mihi quæso perpendas, serenissime Princeps, quanta etiam hodie Deus miracula faciat, quomodo suos cætus contra impetum & insidias diabolorum munit, quomodo Doctores veritatis ita regit, ut non solum summa diligentia ca- ueant, ne declinent ipsi de via, quæ ducit in cælum: sed etiam ut vehementer ca- ueant, atque enitentur, ut omnes eadem ingrediantur via. Ille Deus me etiam hominem plane exilem nunc in conspectum Maiestatis tuæ adduxit, tibi que a-
 80 nimum pietatis studio flagrantem nunc quidem dedit: deinceps autem, si illud quod in te operatus est, confirmare, & per os meum veritatem in hac gente suam patefacere volet, certe animus meus in sanctissima suauissimaque illius volunta- te conquiescit: nunquam lingua mea satiari poterit gratis agendis, semper illa verbis iucunditatis, & lætitiæ plenis prædicabit infinitam bonitatem illius, qui tanta facilitate cæcis lumen impartit, errantesque deducit in viam. Sed tu crede- re noli, nos, sicuti opinabare, sanctum canibus, & margaritas porcis dare. Omni fide atque autoritate indigni sunt, qui talia de nobis dicere non erubescunt. Quin immo operam damus sedulo, ut pretiosissimas cœlestis verbi gemmas stu- diosissime in sinum animi colligamus.

90 Ieiunii duplex genus constituimus: Vnum, quod ad fine est ceremoniis, & ad corporalem exercitationem pertinet. Sobrie enim viuendum, & carnis lasci- uiam domandam esse docemus: voracibus bibulisque diuini numinis iram an- nunciamus: hominesque in hac vita fragili peregrinantes ad vigilantiam, ad pie- tatem, ad syncerum Dei cultum adhortamur. Christianorum enim vita, quo- niam velut in theatro posita, totius orbis oculos in se habet intentos, certe ani- mo prompto, alacri, & libero legibus diuinis obtemperandum est, ut alii quo- que nostro exemplo ad iustitiam & pietatem colendam inuitentur. Siquando etiam summus ille cœli terrarumque moderator & Dominus ad coercendam impiorum petulantiam, supplicia nobis & calamitates immitit: nocentibusque
 100 de medio sublatis, pestilentia & fame verberare nos incipit, ut intelligamus, qua- lis quantusque sit apud eum delectus vitiatorum & virtutum: Tum nimirum re- spirandi potestate data, sensuque acri peccatorum fracti, adducti, & prostrati in sola eius misericordia spem salutis collocantes, humili prece, & ieiunio, & lachry- mis meritam animaduersionem effugere conamur. Atque hanc quidem ani- mi adfectionem credimus esse sacrificium Deo acceptissimum. Sed si quis ve- rum ieiunium in delectu ciborum situm esse putat, nã ille doctrinam Dæmo-
 110 niorum propugnare videtur. Et si quis in hoc tantum austeram & parcam agit, ut assuescat paucis esse contentus, ille nihil magni facit, fecerunt idem Philoso- phi, CHRISTVM ignorantes. Multos reperias esu leguminum ac piscium
 120 pallidos, inedia macilentos, vigiliis ac laboribus attenuatos, vili cultu sordidos, duris culcitris ac ciliciis strigosos. Fuere tales, Magnus ille Basilus, & Gregorius Nazianzenus. Siquidem ut hic narrat, vterque sibi ieiuniis, laboribus, vigiliis, reliquaque vitæ austeritate parum moderata, valetudinem miseram accersue- rat: ut Basilio vita fuerit acerba, mors optabilis: Gregorius cogere Episco- pi munus deponere, quod obeundis officii partibus corporis vires decissent.

Nec D. Hieronymus dissimulat, inter monachos fuisse quosdam, qui humore cellularum, assidua recitatione Psalmorum, ac parum moderatis ieiuniis sic offenderent valetudinem, ut Hippocratis fomentis potius opus haberent, quam ipsius præceptis. Verum hæc exercitatio corporalis & importuna austeritas parum habet utilitatis, nisi ad illa veræ pietatis argumenta, veluti subseruiens adhibeatur: plurimum vero se huc spectet ac præparet. Multi valde perturbantur, si die Veneris per imprudentiam gustauerint carnes. At iidem sibi non displicent, si calumniis & famam proximi læserunt, & animum contristarunt. Miserrime trepidant, si per occasionem sacrum amictum posuerunt: at non trepidant, si per temulentiam, odium, inuidiam, abiecta veste candida animi, quam Christus in Baptismo tradidit, nigrum Satanæ pallium induerunt. Itaque cum ieiunium animo Iudaico observatur, quasi cibi genus per se purificet aut inquinet hominem: aut cum ista sibi quisque præscribit, non ad pium usum, sed superstitiosum adfectum, certe exiguam adferunt utilitatem. Veri autem ieiunii exactam descriptionem sanctissimus Dei vates Elaias nobis reliquit, qui cap. 8. non de longis precibus, de victu parco & austero, non de nemorum ferarumque latebris, non de veste lanea, de aquæ potu & rudi zona concionatur: sed misericordiam, charitatem, & mansuetudinem nobis inculcat: ab ira, odio, luore, vindicta, ambitione abstinendum esse docet: diligendos inimicos, dignis, iuxta ac indignis beneficiendum. Libero enim ore sic inquit: En ad lites & iurgia ieiunatis, & ad pugnis impie cædendum: ne isto pacto ieiunaueritis, ut in alto vox audiat vestra. Hoccine est ieiunium, quod ego approbem? Dies quo seipsum subigat homo? Scilicet ut caput in iuncti modum curuet, centone stratus & pulvere. Hoccine vocandum est ieiunium, & fauorabilis Domini dies? Enimvero hoc est, quod ego approbem ieiunium impietatis aperire nexus, iugum nodos soluere, quassatos dimittere liberos, utque iugum omne abrumpat. Nimirum ut esurienti panem tuum impertias, inopesque vagos domum introducas: nudum si videris, operias, neque tuis te subducas consanguineis. Tunc erumpet auroræ modo tua lux, incolumitasque celeriter pullulabit, teque & tua præcedet iustitia, & Domini gloria excipiet. Tunc te vocantem Dominus exaudiet, conquerenti, se præsto esse dicet, si iugum ex te, si digiti extensionem, iniquamque orationem remoueris. Si te ipsum profuderis esurienti, atque adfectum hominem satiaueris, orietur in tenebris lux tua, tuaque caligo erit meridies, & Dominus te semper deducens, appetitum tuum in siccitatibus saturabit, artusque tuos ita curabit, ut similis sis irrigui viridarii, aut aquæ origini, cuius lacres non sunt fallaces. Hæc, serenif. Princeps, nostra de Christiano ieiunio opinio est. Mibi vero illud ad doloris acerbissimum accidit, quod Maiestas tua dicit, nos tanquam homines perditos & flagitiosos multos nobis Deos opinionis errore fingere, gloriam, honores, opes, libidines pro sanctissimo Dei numine venerari. Certæ huius pestiferæ opinionis, quæ totius vitæ fundamenta conuellit, origo & fons est ipsa religionis nostræ ignorantia. Scimus varios fuisse deos gentium. Coluerunt dracones, crocodilos, boues, & simias. Quid autem dementius? Sed hoc quoque stultius, quod lapides mutos, ac ligna pro diis coluerunt, ut præ his excusandi videantur, qui quibusdam hominibus honores diuinos detulerunt. At his omnibus execrabilius, quod æternos illos hostes humani generis Dæmones Deo antetulerunt. Pectus avari templum erat Mammonæ: corpus libidinosi templum erat Veneris: pectus ambitiosi templum Iouis, Genethliacus Apollinem, luxui deditus Comum aut Silenum venerabatur. Nunc autem ad diuinæ veritatis splendorem exortum, merito evanuerunt omnia ficta Deorum nomina, idola gentium prostrata sunt, exploratus atque exhibilauimus Deos inutiles è pectoribus nostris: impetravit hoc mors Christi, ut vnius veri Dei nomen, per vniuersum orbem omnibus gentibus inclaresceret. In vno illo & trino Deo, qui fecit cælum & terram, totam fiduciam nostram collocamus, illum inuocamus, ad illum confugimus. Quoniam ille magnus est, ille facit mirabilia, ille est Deus solus. Quidquid habet hic mundus quamlibet sublime & altum, humile est, imo nihil est, si conferatur ad Deum nostrum. Solus ille vere magnus est suapte natura: solus facit mirabilia: solus vere bonus,

bonus, solus vere sanctus est, mirabiliter condidit mundum, mirabiliter restituit, misericentissime consummabit. Quantum videmus miraculorum in animantibus, in fontibus, amnis, arboribus, herbis, gemmis, in stellis & Sole, in ipso eumprimis homine? Hæc omnia solus Deus faciet, cui nos omnia nostra semper consecramus, & dicamus: nihilque animo agimus, nihil aut loquimur, aut conamur, quin illum adesse præsentem cogitemus, neque nos profecto animus fallit: adest enim ille nobis præsens & propitius propter Christum, & magnitudinem animi ac constantiam subministrat, ne vili calamitatum oneri succumbamus, ne spem nostram excelso atque illustri loco stram labefactet hominum improbitas. Hunc igitur solum adoramus, ad quem Redemptor noster viam nobis patefecit. Quoniam vero honorem suum alteri non dedit, ut ipse loquitur apud Elaiam: Ideo etiam sanctis receptis in concilium cælestium, & iucundissimo illius maximi patris ad spectu fruuentibus non supplicamus, nec eos aliqua adfecti calamitate quærimus: Quippe non sumus nescii, ut in sanctis literis nullum huius rei evidens testimonium est. Ita nullam quoque præceptionem aut promissionem esse diuinam: qua superstitio, quæ in inuocatione cultuque diuorum plurima est, recte defendi possit. Nam nec vota nostra sentiunt diui, nec Deus gloriam suam illis dabit. An est aliquis inter diuos, qui tanta operetur? Cuius tam immensa sit sapientia? Tam inscrutabile consilium, tam miraculosa potentia? certe nemo comparari potest ad eum, a quo omnia à principio facta & constituta sunt, atque ad innumerabilia secula incredibili sapientia reguntur atque conseruantur. Ille cum filio & Spiritu sancto religiosissime inuocandus, colendus, & suspiciendus est, nec ponenda est creatura supra eum, qui condidit omnia. Nec enim aliud nomen sub cælo hominibus datum est, per quod seruari possint, quam sanctissimum illud & dulcissimum Iesu Christi Nazaræi nomen, quem Deus excitauit ex mortuis, qui solus constitutus est mediator inter Deum & homines, qui seipsum viam, veritatem, & vitam esse præclaro & veraci testimonio confirmauit. Igitur quid prodest tanto gestu mortuos adorare? Composita manus tolluntur in cælum, flectuntur genua, figuntur oscula, totius corporis habitus ad religionem componitur. Hæc decenter fierent, si fierent intus, si fierent coram solo Deo. Cuius noxam tamen diui ac diuæ optime coluntur, si quis eorum pietatem & fidem imitatur. Nam & ipsi quum adhuc mortali corpore grauati fuerunt, à nemine vnquam se passi sunt adorari. Agnoscebant enim imbecillitatem suam, & si quid vlla in re præclare fecissent, id totum diuinæ debere gratiæ adfirmabant. Ideoque Diuus ille Petrus Cornelium ad pedes suos lapsum statim alleuauit, & se quoque hominem mortalitatis obnoxium professus est. Consimili plane modestia Paulus & Barnabas appellationem & honorem Dei spernentes, sacrificaturos Iouis sacerdotes prohibuerunt, palam professi, se homines esse, iisdem, quibus alii, adfectionibus obnoxios. Quid? quod & Angelus Domini Ioannem ad pedes suos venerandi gratia accedentem, claraque voce prohibuit: Caue, inquit, ne facias, conseruus enim tuus sum, tuorumque fratrum, Iesu testimonium habentium, Deum venerator: nam Iesu testimonium oraculi spiritus est. Itaque sicuti diuas & diuos inuocandos non esse docemus: ita etiam diuorum imaginibus, quoniam non sentiunt, nihil habendum honoris arbitramur. Nam prorsus horribile crimen est idololatria, hoc est, simulachrorum cultus, quem Africani concilii authoritas iam olim sustulit, in quo decretum fuit, ne quid in templis esset aut recitaretur præter scripturas Canonicas. Igitur imagines ad cultum prostitute, non solum è templis, verum etiam ex omni ciuitate sublatas esse oportet. Nonne autem mira crassitudo est in homine Christiano, non posse contemplari Deum, nisi per imaginem: si tamen Dei potest vlla fingi imago. Mendax imago fallit: & tamen hominis licet vera imago, quantum est hoc, quod repræsentat hominis? & Dei requiris imaginem? nihil eloqui, nihil cogitatione fingere potes, quod Deus est, qui vnus est adorandus. Vbi transcenderis omnem sublimitatem mentium Angelicarum, adhuc infinitis partibus abes à celsitudine Dei: qui lucem habitat inaccessam. Sed adorans aspicias imaginem Dei: aspice, sed ut lignum, aut lapidem, hominis

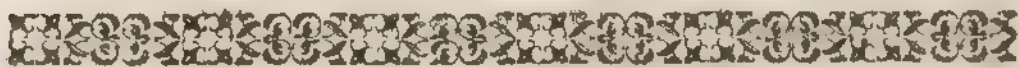
manu factum. Idololatriæ & impietatis omnis imagines magistræ? O in tar-
tarum Duces. Et damnatæ superstitionis adiutrices? Quænam per illum
Deum, qui vos abominatur, aut vis ingenii, aut vbertas eloquentiæ, perin-
de ac male de nobis merita estis, vituperare vos possit? Per vos verus maxi-
mi illius, cœlitum atque hominum patris, & Regis cœlus destructus est, qui non
in statu, sed in sanctissimis legibus suis hominum generi se contemplandum
& aspiendum dedit, & clare docuit, quid exigeret a nobis, quidve facien-
dum, fugiendumque foret, ut ad vitam beatam ac immortalem peruenire
possemus. Per vos cognitio rerum diuinarum euulsa est animis simplicibus, &
ex amoris abundantia Dei contemplationem anxie expetentibus. Vestra simu-
lachra aures habent, nec audiunt, manus habent, nec possunt palpare: religio-
nem & pietatem subuertunt: excæcant animos, inanes spes & sollicitudines ad-
ferunt, aciem mentis obscurant, ut non possit intueri, quæ via ducat ad immor-
talem & iucundissimum diuini numinis adspæctum. Vos Gregorius ille erro-
re quodam adductus suo primus in Ecclesiam Dei inuexit, scilicet ut mentes ho-
minum simplicissimorum religione sancta imbueretis, & reuerentiam aduersus
Deum, timoremque ingeneraretis castum & pium: sed profecto bonus ille à
scopulo longissime aberrauit. Non enim decet nos ex pictorum & statuariorum
figmentis discere, sed ex Lege & libro Dei, qui est liber sanctarum scriptura-
rum. Qui Deum nosse cupit, oculos non intendat in statuas, sed scrutetur di-
uinas literas, quæ de Deo abunde testantur, qui literarum sanctarum ignarus
est, is verbum Dei audiat, ut fidem habeat ex auditu. Vos odiosæ & importu-
næ imagines docetis ad ligna & lapides hominem confugere, vos summam stultitiam
& impietatem in mundum importatis. Itaque nullæ imperia, nullæ citi-
tates, nulli sapientes populi vestro cultu vaquam fuerunt delectati. Quis enim
cogitatione complecti, nedum verbis explicare possit, quanta sit insania, quan-
tæ vanitates hominis vestra simulachra colentis, & imaginem Dei in trunco &
lapide querentis? Vos iam ab antiquis seculis Iudei eiecerunt. Apud Seres le-
ge cautum erat, ne quis vos adoraret. Vos ex decreto Numæ in Romanorum
templis annis centum & sexaginta ab vrbe condita visæ non estis. Per vos reli-
gionis cultus negligi, & contemptui haberi cœpit: vos Perse etiam abomina-
ti sunt. Solis Ægyptiis impia vestra simulachra placuere: vos summi vox Dei,
vos sacræ & profanæ literæ execrantur. Contra vos antiqui patres suis scriptis
depugnarunt. Vos clarissimus ille Epiphanius in templis aliquando inuentas
discerpit & abiicit. Vos animi sensum falsis & pestiferis opinionibus corrup-
pitis: cultus vester perse inutilis & damnosus est. Non per vos, sed clausis ocu-
lis, & erecto corde optime videtur Deus. Sed sit nonnunquam, ut quemadmo-
dum gustandi sensus aliquo morbo deprauatus, persepe mel iudicet amarum:
Sic animi hominum falsis opinionibus imbuti, præceptiones Dei natura saluta-
res & iucundas repellant, & in luto humanarum traditionum volutentur. Præ-
clare autem illi saluti suæ consulunt, qui attentum animum ad verbi diuini certi-
tudinem semper habent, atque in eo audiendo & cognoscendo omnem curam
& diligentiæ ponunt. Scimus enim in prima illa nostra religione, ab ipsis Chri-
stianæ fidei incunabulis, & diu post Christi ascensionem non fuisse in Christia-
norum cœtibus statuas, immo nec vlla templa fuisse condita, fatetur hoc ipse O-
rigenes, qui in scripto suo contra Celsum edito multis rationibus ostendere co-
natur, quam parum ea ad verum Dei cultum faciant. Homo pius & pulchritu-
dine veræ virtutis accensus imago est & aureum templum Dei. Nihil ille aut co-
gitatione complecti, aut tacitis votis optare potest, quod ab optimo maximo nu-
mine non sit sperandum. Si quis honorem querit, Deus largitur æternam glo-
riam: Si principatum, adsciscit in regnum suum, cuius non erit finis. Si oracula,
habet scripturam certissimæ fidei, qua loquitur Deus ex adyto suo, quoties volu-
mus. Si voluptatem, ille solus dat gaudium plenum, quod auferre nemo potest.
Hæc cum ita sese habeant, cumq; nihil adeo rectum, immane, & contra naturam
cogitari possit, quam incomprehensibilem Deum in statua querere, explodamus
nunc

nunc tandem è pectoribus nostris impuram idololatriam, & iucundissimum Dei
nomen religiose veneremur. Ventum nunc est ad ultimam tuæ Maiestatis obie-
ctionem, de qua breuissimo respondebo. Vagæ libidines & meretricum greges
nobis imputantur. Certe autem Baalis sacerdotes, qui impurissimam vitæ turpitu-
dinem amant, qui libidinum facibus inflammantur, qui scortorum colluilem a-
lunt, qui rapinis & maleficio pascuntur, & cætera eiusmodi scelera suscipiunt, ii,
inquam, sacerdotes hac labe notandi erant. Nos enim Episcopum irreprehensi-
bilem, & ita moribus inculpatum querimus, ut in eum non cadat vlla probabilis
malifactorum suspicio, ne forte doctor Euangelicæ Philosophiæ, ne dispensator my-
steriorum Dei, ne lucerna candelabro imposita, ut luceat omnibus, qui in domo
sunt, quacunque occasione det offendiculum impiis vel infirmis. Itaque vagæ li-
bidines nullo quidem modo probamus, sed execramur, & hac in te sanctissimo-
rum Christi Apostolorum præceptiones sequimur. Nimirum si quis castitatis do-
num ab optimo & castissimo Deo accepit, eum, ut sua dote utatur, sedulo mone-
mus. Celibibus & viduis bonum est, si sic maneant. Cælebs enim Domini res
curat, ut Dominus placeat: Maritus mundana curat, uxori ut placeat, atque ita di-
uisus est. Item, mulier cælebs, aut virgo, Domini res curat, ut & corpore sancta sit,
& spiritu: & nupta curat mundana, viro ut placeat. Alii autem, qui se non conti-
nent, contrahant matrimonium. Satiusest enim licitum thalamum inire, quam
impis libidinum flammis ardere, aut meretrici adherere, unde populo ingens of-
fendiculum nascitur, qui non tantum ad calumniandum propensus est, sed etiam
ex Sacerdotum moribus æstimare solet Euangelii doctrinam. Ne quid interim
commemorem de hæreticis, schismaticis, Iudeis, & aliis, qui sunt à professione
Christiani nominis alieni. His profecto calumniandi ansa præcidenda est. Ipse
quinetiam Deus grauissimam poenam minatus est hominibus istis, qui concu-
cata virtute omni, potentiam & libidines in loco numinis colunt: futurumque
prædixit, ut debitis suppliciis, & illis quidem acerbissimis adficiantur, ut Sodomi-
tæ non sordius interierunt, qui sulphure & igne cœlesti deflagraverunt. Ideoque Di-
uus ille Paulus, qui videbatur pulchre congruere, ut castitatis honos cum ordinis
dignitate iungeretur, talem ad gerendum sacerdotium idoneum esse adfirmabat,
qui irreprehensibilis esset, vnius uxoris vir, sobrius, frugi, modestus, hospitalis, a-
ptus ad docendum. Sed hic mirifice reclamant Romanæ Ecclesiæ sectatores, qui
manifestis interdum criminibus sunt infames. Admittunt ad sacerdotia, qui fur-
tibus & nefariis libidinis sunt obnoxii, & qui palam ac populo teste homicidia
perpetraverunt, tolerantur: Simplicem vero Euangelii ministrum, qui legitimam
uxorem duxit, exilio, morte, interitu, conuitiis, & quavis calamitate dignum iu-
dicant. Quasi vero ex tam multis Apostolicæ constitutionis articulis, sola vrgen-
da sit vxorecula, quum foedissimi concubinarum greges non imputentur. Quod
si tanta est patrum istorum autoritas, ut matrimonium contractum dirimat, o-
portet ut eadem autoritas caueret, ut adulteria inter monachos & scandala ma-
nifesta è medio tollerentur.

Sed missa nunc isthæc faciamus, & Græcæ potius Ecclesiæ sinceritatem ad-
mitemur, quæ Euangelii præconem uxorem habentem non arcet ab Episcopi
functione. Quum ad eum modum Ioannes Rocyta aliquanto etiam fufius Basili-
di respondisset, ille quam gratus sibi sermo hominis fuisset, insolite humanitatis
significatione declarauit, remque adeo omnem in longa disputatione tractatam
scripto comprehendit, quod nos de Slauonico sermone conuersum Latina
ciuitate donauimus, ut videant vniuersi mortales, istum tyrannum, qui tanta feri-
tate populum Christianum in Liouonia miserrime contrucidauit, nostræ veræ re-
ligionis nequaquam ignarum fuisse, eumque grauiore propterea in iudicio Dei
poenas daturum opinentur, quod nulla religionis aut pietatis cura habita, contra
aras, contra templa, & contra Christianum sanguinem inauditam immanitatem
& truculentiam exercuerit.

Rocyta autem incredibili lætitia est adfectus, quod Moschum summæ po-
tentis Principis validissimis conuictum argumentis ita per sacras literas susti-

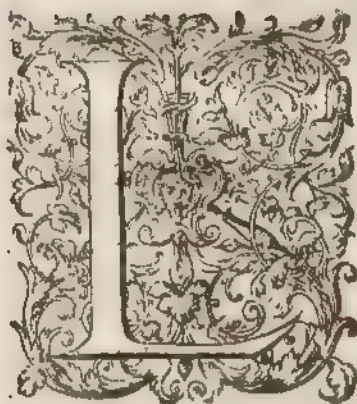
nisset, ut ille omni pristina religionis cognitione spoliatus tacuisse videretur. Adfuerunt ex Sarmatis splendidissimi Oratores, Ioannes Crotossinius, Palatinus Inowladislauensis, Nicolaus item Taluosisus Castellanus Samogitiensis, & Duneburgensis praefectus, cuius beneficio hoc scriptum meas in manus peruenit: Raphael Liscinius Radziouienensis Capitaneus, Andreas Iuanouicius regius à Secretis. Atque hi omnes ætatis honore & virtute clarissimi habebantur. Ipse Basilides in regia sua sublimem tabulationem instituit, & eam peristromatis insterni, & in illa sellas collocari præceperat. Ibi splendidissimo cultu ornatus, & nobilitatis sacerdotumque Ruthenicorum turba circumfusus Rocytam & legatos regios audiebat, quibus insolitam eo tempore humanitatem declarauit, nec multo post discendi veniam & reditum in patriam liberalissime eis concessit.

VITÆ IOANNIS

BASILIDIS

LIBER II.

LEGATIS in Poloniam reuersis, & his ex ærario publico magnifice donatis, Basilides ad turbendam Rempublicam & bellum ciuile consilia & animum reuocauit, quod tanta crudelitate gessit, ut omnes omnium seculorum tyrannos longissime anteire videretur. Bonis Principibus nihil gratius aut magis in votis est, quam ut suos incolumes, ac rebus omnibus florentes videant, ille autem quasi ferarum ac beluarum more prædationi tumultibusque ratus esset, tam cupide semper bellum suscepit, aliud ex alto fuit, è minimo maximum, ex vnico gemitum, ex ludicro ferum & cruentum fecit: populos suos immensis periculis obiecit: vna sæpe hora tot orphans, tot viduas, tot orbos senes, tot mendicos, tot infelices reddidit. Quæ autem bella paterno exemplo aggressus sit, & felicissime crudelissimeque absoluerit, id nunc tandem dicendum est, ut ad institutum sese recipiat oratio.

Primo inchoatum à patre contra Casanenses bellum suscepit, exercitum conscripsit: armorum telorumque ingentem numerum comparauit, utque esset rebus omnibus ad bellum multo acrius gerendum expeditus, summa vigilatia prouidit. Subactis enim Tartaris, putabat Moschouæ imperium, si ita de rebus humanis loqui licet, fore sempiternum. Porro Sura fluuius, qui ex Meridie decurrens infra Nouogrodiam in Volgam exoneratur, Moschorum terram à Casanen- si regno separat, quod ad Volgæ ripas longissime porrectum, meridiem orientemque versus latissimos & fertilissimos Tartarorum campos habet. Ciuitas Casanna, quæ regni metropolis est, ad Volgæ & Casannæ confluentem sita est, & ad aspectum iucundissima. Reges habuit diuersis temporibus Cheleazecum, Abrahami- nem, Machmedeminem, Alegam, Abdelatyphum, Schæalem, Mendlingerum, Machmetigerum, Sapiregiumque, cum quibus Moschi vario euentu varia & difficilima bella gessere. Hi diuersa ratione non in campis & syluis, nec inter pas- tores vagantur, nec domos facile mutant: Sed fixis sedibus agriculturæ & negoti- ationi dant operam, aliquanto cæteris vsu militiæ vigoreque animi præstantio- res. Olim Mahometem coluere, nunc Christum venerantur. Colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobilitate sati armis exerceantur, & militaris glo- riæ decus ardentem expetunt. Sæpe Moschouiam omnia ferro proterentes peti- uere,

uere, sæpe à Moschis bello petiri & vexati sunt. Et Basilides quidem eos tributum soluere coegit, ciuitatemque Casannam combussit, & munitissimam arcem Basilo- gorodam ad Volgæ & Suræ commissionem ædificauit. De ipsa tamen gente nec speratam victoriam reportauit, nec conficiendi belli rationem, qualem sperauerat, inuenit.

Quibus de rebus dolore & iracundia & bellica gloria incensus Basilides, ut patris facta superaret, exercitu, armis, virisque instructissimo contra eos hostes pro- fectus, bellum in septimum usque annum maxima vi & adparatu gessit, adeo uti quasi plane victor recipiendis oppugnandisque prædiis totam eam regionem peruagaretur. Casannæ tamen oppugnatio summas semper habuit difficultates, defendentibus urbem longe fortissimis Tartarorum Ducibus, qui lectissimas Schibanorum ac Cosacorum vicinorum cohortes, Nahaccensiumque & Zauol- hensium alas dimisso reliquo exercitu ad urbis præsidium retinuerant. Sed is op- pugnacionis exitus fuit, ut Casanna, quæ vi capi non poterat, subiecto igni incendere- retur. Ita Tartari post quintum belli annum adiuuante fortuna, quæ antea magna ipsis detrimenta peperisset, suam adhuc libertatem repulso hoste retinuerunt. Ba- silides raprato exercitu ad suos reuersus, ubi primum intra ditiohis fines sese ostendit, incredibili populorum omnium alacritate susceptus est, & quasi nihil multiplici rerum suarum periculo commoueretur, & prorsus animo esset infra- ctus, ita cupide ad obsidendos iterum terra marique Casanenses consilia omnia vi- resque conuertit, & animo plane ingenti sextam expeditionem in Tartariam suscepit destinatam paratamque antea à Basilio patre, qui moriens amplissimas copias omni bellico adparatu instructas opportune reliquerat. Bello reparato prima illi cura fuit, ut & pacem domi, & amicitiam cum vicinis haberet, quam vel iniquis & maxime pudendis conditionibus parare, & ex vsu præsentis necessita- tis minime sibi indecorum fore arbitrabatur: tot enim tantaque præmia iam in- tra Moschouæ fines effusis, & victoribus hostibus largissima sponsione est polli- citus, quanta nec deuictis Casanensibus, subactaque Tartaria omni referri aut sperari posse viderentur, certus cum animo suo, quod nihil earum rerum depul- so periculo præstare vellet. Hac astuta fallacique pactio vicinis deceptis, iplis- que amicitiam promittentibus, Basilides summos pariter atque infimos homi- nes in armis esse iussit, militumque acerrimum delectum habuit, & classem ma- ximam instruxit, ita ut pro gloria, pro salute, pro totius Moschouæ imperio re- morissimæ gentes excitæ, ad enatum repente bellum concurrerent. Roschouæ Dux Petrus quatuor millia hominum ducebat. Iuanus Pietrouicius, supremus Moschouæ Palatinus, duodecim millia. Casarinus Dubrouius, annuli regii cu- stos, decem & octo millia sub signis habebat. Michael Temrucouius tria mil- lia. Reliqui vero, quos Basilides Dimitrouicius & Serebrinus: & multi præterea Reguli ducebant, erant supra viginti millia hominum. At vero præter has co- 40

pias, quæ terra ducebantur, classem quoque instruxerat longarum nauium, qui- bus aditus facilimus occupatis fluuiis in Volgam decurrentibus pararetur ad in- uadendam interiorem Tartariam, vnde præda omnis generis & spolia amplissi- ma peterentur. Ipse Princeps iuuenili alacritate ad decus bellicæ laudis vehem- enter inflammatus cum robore legionum & lectissimis equitum alis aduenta- bat, ut quæ maiorum suorum ditiohis quondam fuissent, armis repeteret, ab iis præsertim, qui patrem Basilium crudelibus armis vexauissent. Casanenses interea metu magnopere conterriti nequaquam præpropere consilio aggeres compor- tauerant, & turres contra Moschorum irruptionem excitauerant, ut ex iis possent milites dispositi Moschos sagittis configere, & crebra variorum globorum multi- tudine lacerare. Basilides contra artifices Germani ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus hostes facilius expugnarentur. Ita instructus quum ad urbem venisset, trinis eam castris terra marique obsedit, sta- timque prolato tormentorum adparatu, adeo vehementer mœnia quassauit, ut late prostratis adpertsque munimentis Tartarici præfidiarii in statione conspi- cerentur, quorum ingeniis tanta de Moschorum gente innata erat contemprio,

ut ultro etiam prouocarent irridereque hostes, quod tantum inanis operæ frustra suscepissent, ut aditus in urbem pararetur, quando ad apertis iam portis, ad iustam dimicationem fortibus viris, si animus suppetere, esset irrumpendum. At Basilides, qui in spem potiundæ urbis venerat, exploratamque à peruicacissima gente victoriam cupiebat, tanta virtute & audacia obsidionem continuabat, ut à multis sæpe locis vno simul tempore & die ciuitatem adoriretur, quem Tattari quidem ægre, fortiter tamen & mutua cum eade nepellebant: eruptione nonnunquam ita cum hoste dimicantes, ut nec inuicti in castris duces, quidquam virtute vel consilio valerent, quum & subitus Casanensium incurfus, & fœda fugæ facies, & conturbata diuersis in locis castra, omnem vel constantis iudicii vim, vel ferendæ opis spacium inter dissonos morientium clamores eriperent. Ita clades alternante fortuna, quum diutius duceretur obsidio, in castris Moschicis omnia fœda obuenebant. Suadebant tunc nonnulli, ut Basilides cum hostibus pacem componeret, si secus fecisset, minabantur se domum reuersuros. Alii ex domesticis & familiaribus in eius perniciem moliebantur, etiam vndique fiebant in eum graues conspirationes. Ipsi quinetiam milites nefaria audacia præcipientes infaniebant, & belli rædio in seditionem lapsi multis interfectis prope more militiæ confligebant: adeo ut stringente nudum ferrum Principe, & in medios inter volitantia tela deprecantis habitu procurrente, vix dirempta sit pugna. Ex ea seditione vnaquæque natio militum, veluti diffusa aliis, ira & timore consternata, seorsim factis excubiis tetendit: quæ res, sicuti Ducum, ipsiusque etiam Basilidis auctoritatem imminuerat, ita omnem etiam conficiendi belli rationem conturbauit, sublatoque metu & pudore petulantia militari viam aperuit, adeo ut cunctis reditum in patriam magnopere flagitantibus, totus prope exercitus flagitiosissime solueretur. Igitur Basilides ingenti semper spiritu aduersæ fortunæ obuiam ire assuetus, apud cohortes concione habita, monet vniuersos, ne contra Rem publicam & legitimi Principis imperia faciant, neve turpibus transfugiis dissolutaque disciplina signa deferant, sed de abolenda potius ignominia, conficiendoque bello, de diripiendis hostium castris, deque omni prædæ genere cogitent. Postea se se vniuersis nequaquam demisso animo commendat: gregatiorum etiam militum confirmat animos, & præclare ostendit, ipsos ignominia inexpiabili notatos, si se de ipsis optime meritum in ea spe summæ victoriæ deseruissent. Proinde si sacramenti militaris, si patriæ, si antiquæ virtutis obliuisci vellent, ut suæ ignauia obsequerentur, debere eos nequaquam priuato paucorum arbitrio, sed publico cohortium omnium ac alarum consilio statuere, ut sibi honestissima ratione obsidionem soluere liceret. Acclamauere milites, ut optime speraret, ipsos enim & de pudore suo, & de ipsius salute magnopere sollicitos nequaquam commissuros, ut conqueri de aliqua indiligentia cuiusquam posset. Nec multo post, quum de bello ducendo sententiæ rogarentur, milites & belli duces ut in vnum voluntate ac animis iungerentur, nequaquam adduci potuerunt. Quod si Basilides mascule & fortiter in proposito semel suscepto perstitisset, haud dubie bellum ex animi sententia absoluere potuisset. Sed credibile est, aliud fuisse Dei consilium, qui cum his turbis inuoluit.

Nam & ipsi duces pessimis artibus bellum gerere, & de victoria inceperant desperare. Non enim satis agnoscebant, & quam esset exigua Casanensium potentia, & quam magnas facultates haberet Basilides instaurandi exercitus. Itaque dum hæc expensæ & deliberata initis rationibus explicantur, illudente fortuna Basilides impulsus, à suis obsidionem soluit, & exigua cum spe optatæ certæque laudis per difficilissimas inaccessarum sylvarum vias & paludes cœnosas domum est reuersus. Interiectis deinde aliquot diebus, ad concionem populum vocat: laudat perpetuam illorum, tum in se, tum in patrem Basilium fidem: Sua in illos beneficia commemorat, ut nunquam quasi subditos, sed veluti regni socios habuerit. Denique se illorum, non illos in Principis morestransisse. Nunc quoque, ait, custodiam corporis sui nequaquam peregrinis se, verum illis solum modo crediturum. Quod vero ad propulsandi & conficiendi belli rationem attineat, non

non potuisse nunc illud ob perfidiosam militum ducumque inconstantiam & leuitatem absolui. Se tamen operam daturum, ut barbara hostium feritas feliciori aliquanto tempore compescatur. Dimisso populo statim duo Sclopettariorum milia in numerum satellitum legit, quibus & alimenta statuta, & instrumenta armorum equorumque data. Hoc genus hominum nomen habuit Aprisina. Ita inuicta militum manu septrus nō Basilides regio, sed hostili odio seuire in suos coepit. Maxime indignabatur, quod gloriosam militiam seditionibus infuscassent. Propter quæ crimina omnes eos qui dissoluta disciplina transfugiis pessimisq; artibus bellum gesserant, interficere statuit, insigniq; simulatione beneuolentiæ vsus, conuiuium iuxta regiam magnificentiam instruxit, & Magnatibus suis ingentes epularum apparatus dedit. Sed cognito in castris singulorum animo, in vnam mensam, eos qui bellum dissuaserant, collocauit: aut consumpturus eos, aut in vltimis terris in colonias distributurus. His quoque vestem ex panno serico nigram dedit, ut cultus luxui par videretur. Quæ ne inuidiosius in illis tantum conspicerentur, alios etiam vestem longam purpuream accipere iussit. Neutris tamen non prius fatalis habitus omen, quam occiderentur, cognitum fuit. Sequenti die iterum populum in concione alloquitur, grauique habita oratione queritur suam lenitatem, beneficentiam, comitatem acerbissimis iniuriis remunerari: & quod esset in Moschorum gente inauditum, paratas sibi nefaria crudelitate in castris fuisse insidias, scelestique eius consilii aliquos esse conscios, qui in senatu Principis essent, quibus veniam sincera fide esset daturus, si sponte crimen faterentur: quod si pernegando id facere differrent, nequaquam postea captis & conuictis vllum veniæ locum futurum. Nec mora Senatores & belli Duces ad tribunal accedunt, supplicesq; culpam deprecantur, quos sine respectu amicitia & dignitatis, Basilides in conspectu suo partim necari iussit, partim in subterraneos carceres tenebris ac odore tetro maxime horribiles separatim detrussit.

De militibus autem & aliis qui in castris tumultuati fuerant, in vltione perfidia acerbissime supplicium sumptum, adeo ut curribus per urbem circumducti, carptimq; discepti candentium forcipum moribus, ac ad extremum strangulati in frustra secernerentur, submergerenturq;. Ea seueritate tantum terrorem omnibus incussit, ut non in acie quam in conuiuium sedens terribilior videretur.

Tremere itaq; omnes vniuersa regione coepere, innoxiorum hominum casum miserantes, interdum se quoque non debere melius sperare, dicentes. Plerique enim in decernenda poena mitiorem sententiam requirebant: Alii confingi ea crimina dicebant, falsosq; damnari infontes viros, ut occasio exercendæ tyrannidis iniquissima ratione pararetur.

Sed Basilides, apud quem nec iniustitia, nec regnandi libido vllō modo terminabantur, surdis hæc auribus percipiebat, reuocatoq; ad bellum animo, nihil actum tot egregiis præliis dicebat, si incolumis Casanensium ciuitas & regnum relinqueretur, persequendosq; esse eos qui à sepro Moschico defecissent. Iis de causis exercitum continuo recollegit, & maiores copias, quanta maxime potuit diligentia, comparauit, tantoq; impetu & celeritate Casanenses oppressit, ut quem redire non senserant, videre se vix crederent. Itaq; vrbs cum vehementissime tormentis quassata esset, tota diruitur, agri inter victores diuiduntur, captiui sub corona venduntur, quorum precium non ex euentum commodo, sed ex inimicorum odio extenditur. Et sicut ante secunda fortuna rebus supra vota fluentibus tot de Moschis victorias Casanensibus attraxerat: ita nunc aduersa, velut in ostentationem fragilitatis humanæ destruens, quæ cumulauerat, priori ruinæ extremā calamitatem, & fœdum interitum adiecit. Ex deuicta gente Basilidi aucta insolentia est, qui iuuenili ferocia numerum atq; potentiam cæterorum hostium vicinorum facile contemnens, post quartum deinde annum aucto, & rebus omnibus abunde instructo exercitu ad Astracanenses Tartaros est profectus: adeo promotis castris, ut præmisso leuis armaturæ equitatu, atque ex propinquo ostentatis castris, hostes opinione celerius opprimeret.

Astracanensium autem regio latissima est, ciuitates plurimas habet, qua-

rum caput est Astracania, ad Volgæ ostia condita, vbi mare Caspium ingreditur insulasque multas facit, & spectantibus vastissimi alicuius Oceani magnitudinem repræsentat. Ultra Nohaycenses & Casanenses Scythas hoc regnum extenditur, quod Basilides spe ingenti amplexus, secundissimo rerum omnium successu in ditione, potestateque suam redegit. Cum enim admirabili celeritate raptato exercitu Astracaniam peruenisset, aduocata militum concione, eos alacriter est cohortatus, ut postquam ad locum præmiorum felicissime delati essent, secum paululum adniti vellent, impigreeque pugnare, ut mox tantorum itinerum incommoda ditissimæ vrbs spoliis refarcirent: His magno studio acclamantibus, & quo vellet se irrupturos sublata manu significantibus, aciem diligentissime instruit, & omnes circumuectus præsentem eos animo esse iubet, atque ita torrenti similis in urbem prorumpit. Tattari quoque dissimulato metu, & ostentata vltro cupiditate conferendæ manus in aduentantes Moschos confidenter erumpunt. Nouum enim quem Basilides adduxisset exercitum magnis itineribus fatigatum esse opinabantur. Itaque ad portas ciuitatis tumultuario atque inopinato congressu antecedentium equitum pugna committitur, ita ad tubarum cæum euocatis & coactis utrinque militibus, ut ardentius eo tempore concurrere, dimicarique nequiuere.

Sed Moschis cessare Tattari, nequaquam animis ac viribus pares, utpote qui nihil tale timentes, veluti in insidias præcipitati, armatis instructisque hostibus occurrissent.

Potitus vrbe Basilides nulli ætati vel sexui pepercit, ingenti que omnis generis hominum multitudine trucidata, captiuos baptizari iussit, cæteros qui obstinatius religioni Christianorum aduersarentur, continuo ibi discerpit, aut in flumine submersit. Cum pulcherrimam eam à barbara gente victoriam & incrementa domesticæ potentie accepisset, suis pariter & exteris formidolosior indies enasit.

Anno 1560. Nam Selymus Turcarum Imperator Basilidis potentiam finitimis vndique subactis in immensum crescentem formidare cepit, statuitque bellum contra eum in interiorem Scythiam proferre, mira prorsus audacia, ut qui propria tueri debuerat, impugnare aliena. Sed illius consilii non minus infelix exitus, quam commentum fuit. Persuaserat enim militibus suis, vrbes Scythiarum non mœnibus cinctas, non præfidiis munitas esse, sed in planis campis nudas & desertas iacere, quas potens aliquis victor metu excidii facile ad deditionem perducere possit. Nec in repentino Tattarorum metu modicum momentum victorie fore, qui tanto adparatu hostium percussis iugum facile assumpturi sint. Accessura & villarum incendia, & castellorum oppidorumque repugnantium direptionem, tum ipsius Astracaniæ obsidionem. Quibus omnibus non Turcis tantum in has gentes, sed & in ipsos Moschos sentient patere bella. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec prædam vberiore inueniri posse. Nam capta Astracania omnes ditissimorum mercatorum thesauros, ipsumque regnum præmium victorum fore. Gloriam certe tam honestæ militiæ in omne æuum futuram, ut dicatur eos solos Ottomannorum esse, qui dedecus, quoddam ab Tamberlane acceptum, ad hostes transtulerint, vltroque inimicam gentem obsederint. Omnibus igitur forti ac alacri animo bellum ineundum, quo nullum aliud possit, aut præmium victorie vberius, aut victis monumentum illustrius dari. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur, sed terrebat eos longinqua profectio, cuius rationem non minori cura Selymus, quam belli reddebat, adfirmans se cum periculum urgeat, neque ipsos milites neque ipsorum salutem esse neglecturum. Itaque ad mandatum Imperatoris vniuersæ naues bellicæ, consentiente exercitu militibus impletæ, & lectissimæ validæque ianizarorum legiones contra Tattaros missæ, tanto & tam terribili adparatu ut 13. Cal. Apr. supra c. c. hominum millia Byzantio discesserint. Addiderant his copiis Præcopienfes quadraginta millia Sagittariorum, & selectissimas equitum alas. Tantæ barbarorum copie ad Mæotidis paludem delatæ, statim Azophum ingressæ sunt: atque hic milites ad profectiois necessitatem rebus omnibus comparatis, frumentoque & stipendio instructi, statim præsentis fortunæ sese accom-

moda-

modarunt, cætera ab hoste melius, quam à sociis consequuturi. Porro Turcarum exercitus Azopho digressus ad V. Septembris diem Astracaniam peruenit, & eam ciuitatem grauissima statim obsidione pressit. Tunc igitur Moschos stupor & admiratione incessit, vnde tanto conatu tam subitum bellum, præsertim ab hoste antea non cognito. admiratio deinde paulatim in contemptum Turcarum vertitur. Fuerat relictus à Basilide in tutelam regni Serebrinus regulus fide & virtute bellica insignis. Is hosti populanti Astracaniæ agros ad Volgæ ripas occurrit, cumque occasionem conferendo prælio præbuisset, semel iterumque prospere dimicauit. Nam Turcæ alimentorum inopia segniores redditi, ad bellum etiam minus idonei videbantur esse, & eum his Serebrinus ita rem gerebat, ut nihil sibi commodius existimaret, quam seruare atque augere in vrbe copias, cunctari in idoneis locis, omnemque importandi com meatus viam intercludere. Inclinauit enim se autumnus illis in regionibus, hyemi quam æstati similior: nec differri poterat diutius obsidio, quoniam iam vergente in brumam tempore grauior indies ac seuior tempestas esse confluisset. Procefferantiam hostes vastabundi usque in proximum Volgæ littus, maiore profecto animorum peruiticia quam bellica fortitudine, ita ut pilæ eorum tormentis emisse ad ipsam usque urbem peruenirent. Non tulit eam ignominiam Serebrinus, cum aduolare hostes barbara feritate conspiceret, eosque sub auroram primam cum suis adortus, concisis vndique oculis ita conterruit, ut deserere impedimenta, & metu extremæ cladis fuga sibi consulere cogerentur. At Serebrinus ingenio ferox & præproperus cum fugientes confidentius persequeretur, adeo caute ac feliciter conflixit, ut cum vix primam impressionem Turcici pedites sustinerent, omnes prædantium cohortes fæde dissiparentur caderenturque. Periere in receptu parum decore vel dum fugam suorum sisterent, illustres alarum duces, & Turcarum aliquot millia. Ea clades eo grauior & luctuosior hostibus fuit, quod multorum dierum interuallo classem sociorum maris Caspii aduerso fluctu impeditam nondum viderant, nec iam habebant vnde copias repararent, tot præsertim equitibus cataphractis & tot Ducibus in vnius maximi prælii calamitate amissis. His cognitis rebus Serebrinus, tametsi eam cladem Turcis, quod alie-

num regnum adfectassent, merito accidisse prædicabat, nihil tamen ea victoria lætatur. Dolebat enim crudelissimis hominibus certum exitum, extremamque ignominiam nondum esse illatam. Ob id secreto Moschos ad Volgæ ripas habitantes hortabatur, ne animo deficerent, suamque pristinam infractæ virtutis atque constantiæ existimationem tueri vellent. Se enim intellexisse classem Turcicam iam mare Caspium secundissima tempestate enauigasse. Prouidendum igitur esse ne com meatus, instrumenta bellica, & cæteræ extremæ necessitati profutura, ad hostem in castra deuehantur. Moschi ea de re certiores redditi, aduentantes ex nauibus Turcas ad ipsa Volgæ ostia aggrediuntur, rebellantes expugnant, prædas agunt, & multa millia trucidant. In isto tumultu multæ submersæ naues, multæ captæ sunt. Itaque cum terra marique eadem fortuna pugnarent, cumque superioribus malis tantus ærumnarum cumulus accederet, fugam maturare ceperunt. Pedestribus autem & equestribus copiis felix iter non fuit, siquidem quotidiano labori etiam fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem, tantaque fæditas morientium fuit, ut vix cadaueribus implerentur, alitesque & bestiarum escæ illecebris sollicitatæ, exercitum sequerentur. Erat res spectaculo digna, & ad æstimationem rerum humanæ fortis varietate miranda, exercitum qui propter multitudinem terræ grauis fuerat, iam fæda trepidatione deformem, inque fugam actum videre. & eo quidem tempore pro Moschorum dominatione indulgentia Dei diligenter excubare visa est. Nam & tormentarium puluerem Azophi ad bel-

li necessitatem asseruatum cœlestis flamma absumpsit, oppidumque & arcem prodigioso impetu pene funditus euerit. Exercitus reliquæ Byzantium re nauigaturæ, in Mæotidis palude naufragio absumptæ sunt. atque id bellum opinione omnium faciliorem exitum habuisse est visum: adeo ut nusquam minore cum commodo, vel maiore cum ignominia Turcæ conflixerint.

Astracani igitur, sicut & Casanenses, Basilidis titulos auxere; qui statim Tat-

rarorum Imperatorem salutari se iussit, potentiaque sua magis magisque confusus de bello Liouienſe cogitare coepit, ut Oceano ultimisque terris finiret imperium. Nec feroci ingenio alta atque ardua meditati fortuna defuit. Per multos enim annos incredibili hominum multitudine crudelissime occisa, Prouinciā eam sic adflixit, ut nulli ætati vel sexui, nullis templis & aris, nullis urbibus & agris, imo ne mortuorum quidem cadaueribus parceret. & adfirmare equidem ausim, nullam sub clarissimo sole regionem esse, ad quam tantus malorum omnium cumulus unquam penetrauerit. Liouia regio est latissima & fertilissima. Patet in longitudinem milliariibus nonaginta Germanicis. Latitudo vero illius non supra quinquaginta milliaria dilatatur. Melle, corio, cera & lino, frumentoque abundat. Ab ortu Moschis vicina est, à Septentrione cum Gothis, quos nunc Suecos appellant, continens est. Ab occasu mari Baltico siue Germanico terminatur. À Meridie Samogithiam & Lithuaniam respicit. Gens in hac Prouincia aliquando immanis & barbara fuit, Sed Germanorum commercio ad humanitatem est exculsa. Illi enim non contenti terris in quibus geniti erant, cum opus cupiditate emenso Oceano in hanc Prouinciā delati essent, Friderici Primi Cæsaris temporibus domicilium in ea ponere, & cum populis longo terrarum intervallo à Germania remotis, societatem facere coeperunt. Postea deceptis simplicibus summas sibi opes in hac regione comparauerunt, assumptoque ex diuitiarum magnitudine maiore spiritu, urbes clarissimas condiderunt, ad quas ex aliis quoque regionibus mercaturæ faciendæ gratia homines confluerunt. Ab eo tempore Liouia aduenarum Germanorum Marianorumque militum inuicta sedes fuit. Indigenæ olim simulachris dediti erant, & iisdem, quibus reliqui Sarmatæ, moribus utebantur, omnesque ad unum pestiferis opinionibus corrupti deprauatique, Deum rem esse inanem, & commentitiam existimabant. Venit tandem ex Lubeco Saxoniarum metropoli B. Meinhardus, vir diuinæ prudentiæ fama, & singulari probitatis opinione clarus, qui Liouones ad veram Christi notitiam instruxit, & in numerum diuorum ut uiuens referrentur, publico consensu meruit. Eo defuncto Bertoldus Cisterciensium Abbas, ab excellenti doctrina ac vitæ continentia, ac honestate omnibus acceptabilis, studium propagandæ religionis suscepit, qui in sacris concionibus, & in priuatis colloquiis ita multitudinis animos opinione virtutis coeperat, ut illum rerum omnium, quæ imminebant, verum Vatem, diuinumque deprauatæ Religionis ceforem Cælo missum crederent. Is omnis generis hominum sexusque & ætatis multitudine collecta blasphemis barbaris bellum facere constituit, ut quos voce non poterat, eos metu supplicii ab impietate & scelere administratione reuocaret. Eo unico miser, quod verbi diuini cursu gladio promoueri posse cogitauit. Coactis copiis, amicorumque studio, fauore plebis & armis valde egregie munitus in bellum proficiscitur, statimque in prima acie confossus, miserabile & fortassis indignum tanta virtute immanibus barbaris spectaculum præbuit. exemploque suo mortales docuit, non debere sacros homines à religione rerumque diuinarum contemplatione ad munia regendarum rerum publicarum transire. Vera enim pietas non tam armis & bellico adparatu, quam sincera doctrina, virtute & innocentia propagatur, nec opus est ut quisquam pro Deo pugnet, cum ille ipse omnia terrarum sola terribili potentia conquassare, & omnes campos sternere possit cadaueribus impiorum. Marianis militibus vero tantum absuit, ut ea Bertoldi calamitas, vetus studiū alacritatemque pugnandi minueret, ut plerique antea parum animati, vltro in partes transirent, audacterque aduersus infideles barbaros, à quibus maior adhuc Liouia pars impotenti quodam iure usurpata tenebatur, inimicitias ex professo, bellumque susciperent.

Nam & Gregorius IX. Pont. Max. sua interposita insigni auctoritate pium bellum promouendum ratus milites Liouienſes cum Borussis, quorum tunc Magister erat Conradus, stabili decreto coniunxit, ut in eadem causa pari negotio implicitis. Intelligebat enim acutissimus Pontifex Liouienſes solos nulla cum dignitate frustra barbariem oppugnatos, nisi alios Principes, qui præclare eiusdem impietatis hostes forent, omnino quæsiuissent. Hanc autem religionis institutione-

tutionem à tempore D. Meinradi, qui primus istis nationibus colendi numinis rationem monstrauit, ad hæc nostra tempora continuatam summo semper studio Christiani, qui in Liouia sedem constitutam habent, diligentissime tenuerunt. ita amplificata Dei notione, Sactorum quoque hominum ordo augustior indies factus est, & fore imperii summa penes eos fuit. Riga archipræsulem semper habuit, quorum è numero & illum fuisse constat, qui summa iudicii seueritate in concilio Constantiensi de Hussio mortis sententiam pronunciauit. Post hunc Derpatensis, Habselensis, Curlandicus, Ofelensis & Reualiensis magnam prouinciæ partem possedere. Ea septem omnino satrapias habet. Leitlandia Rigam prouinciæ caput, & multas alias arces & oppida munitissima complectitur. Viclandiam Habselensis olim Episcopus imperio continuit, ea nunc Gothi parer. Curlandæ Semigalliarumque Dux Gothardus imperat. In Estlandia, Virlandia Hariaque & Geruenlandia Gothi dominantur. Haria caput est Reualia, Virlandia Nerua. Estlandia Felinum, Tarnestum, Leidum, Oueropolum & Carcausum munitiones, Geruenlandia Vitensteinium habet. Tres nunc longe maximi reges in Liouia imperium tenent. Magnam eius partem Gothi possident, maximam Poloni, quorum rex triennali bello pro hac prouincia contra Moschos depugnauit, minimam partem Danus habet, quæ & ipsa nunc in Polonorum potestatem ventura putatur. Cardinalis Georgius Raduilius pro rege Polonorum nunc in Liouia rerum potitur. Primum huic genti ex discordia natum est malum, quod quomodo acciderit, & quando Basilides in Prouinciā penetrauerit, omnino dicendum est. Fuit Liouia Marianorum militum Teuthonici ordinis antiquum domiciliū, sed in duas dissecta partes, quarum altera magistratui Ecclesiastico, archipræsuli nimirum Rigensi, & quatuor aliis parebat: altera à Magistro Ordinis regebatur. Hic cum illibatam patriæ libertatē defendere statuisset, peregrinosque in Prouincia Princeps nullo modo ferre posset: ille vero Christophorum Ducem Megalburgicum de consensu collegii ad archipræsulis dignitatem euehere omnino nitetur, atque ideò in suspicionem apud plerosque deueniret, quasi Marianorum societati detrimere aliquid adferre conaretur, populi opinionibus dissidentes, odiis etiam, quod consequens erat, discissi sunt. Sic Liouia in diuersas factiones discurrentibus Ducibus in sua viscera armatur, ferrumque ab hostili bello in ciuilem sanguinem vertit, exemplo furentium, manus ac membra sua ipsa cæsura. Ordinis Magister erat Guilielmus Furstenbergius, is solerti industria magnas copias parabat. Nam & nobilitatem omni insigni moderatione in fauorem sui sollicitauerat, factusque iam tantus erat, ut non tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset. Adiutores ei erant episcopi tres, Reualiensis videlicet, Derpatensis atque Habselensis. atque hi partim antiquo fœdere, partim animi leuitate metuque adducti in partes Magistris descenderant.

Quæ res tantum animorum Furstenbergio dedit, ut cum ingenti exercitu Marchionem Guilielmum Brandenburgicum, tum temporis sacrorum Principem petere auderet. Marchio tametsi Reges & Principes finitimos sanguine obsequiisque deuinctos haberet, æmulumque sublatum, & vires eius concussas valde vellent: Tamen ne militem ex subditis conscribere posset, Furstenbergius faciebat, qui iniecta vetusti fœderis mentione obtestabatur omnes ne parerent. Igitur præsul in tanta rerum confusione hostibus impar visus est, desperatisque rebus in Caconhusum munitissimam arcem concessit. Quod cum Furstenbergio nunciatum esset, instructis copiis Marchionis ditiones inuadit, & resistente nemine, obuia quæque diripit, ipsumque Principem Caconhusi arcis mœnibus tuentem se, obsidione cingit. Iamque ea summis viribus oppugnabatur, neque dabatur obsessis aliquod laxamentum, fuitque oppugnatio totum octiduum continuata. Ipsum autem præsulem nec grauissima obsidio, nec stationes hostium munitæ, nec aggeres excitati, nec tormenta disposita, nec acies instructæ terrere poterant, nisi annonæ penuria & fame ad faciendam deditionem compulsi fuisset. Cum enim casus ille præter expectationem accidisset, ab omnibus rebus imparatus erat, quæ sunt ad obsidionem ferendam necessariæ: Præsidiumque ipsum erat fame, situ, la-

bore, per uigilio confectum, crebrisq; vulneribus impeditum, usq; adeo ut vix esset quisquam, qui telam vibrare posset. Capto itaque archipræsule victoria penes Furstenbergium fuit, sed non admodum diu. Marchio enim Gulielmus antea Poloniarum regem S. Augustum per litteras admonuerat, ut subsidia summa celeritate compararet. In Germaniam quoque nuncios miserat, qui Ioan. Albertum ducem Megalburgicum, Christophori fratrem, aliosq; principes ad arma cohortarentur. Marchio quinetiam Albertus, qui tunc illustre admodum in rebus bellicis nomen obtinebat, Prussiarum populos, quorum dux erat, ad arma conuocarat, qui collectis Germanorum legionibus, ad suarum ditionis fines proxime Curlandiam castra locauerunt; omnesq; certatim ad auxilium adferendum se comparabant. Poloniae rex cum quinquaginta militum millibus expeditionem susceperat, principisq; Marchionis libertate bello vindicandam ratus, eo loco castra collocauerat, ubi Liuania Lithuaniae continens est. Contra Furstenbergium validas Germanorum manus ex Lubeco in provinciam introducebat, clientes armabat, & apertis occultisq; praesidiis tota regione collocatis, sese aduersus hostium vim & veterum inimicorum iniurias egregie muniebat. Erat populus Liouonienfis ingenti metu perculsus, & inprimis viri nobiles eo periculo vehementissime terrebantur, quod aduersus vicinum & potentissimum regem, atq; eundem etiam, qui paulo ante ab omnibus Rigenfis diocesis defensor fuisset appellatus, ingratis & inconsideratis arma sumpsissent, legatum ab eo missum ludibrio habuissent, & denique propinquum ipsius Principem omni fortuna exsutum in modum captiuum deuinuisent.

Quibus de causis cum velut desperata venia animos desponderent, & propterea obstinatius defensionem pararent, ubi per occasionem poterant, optimos quosq; in exercitu Regis precibus sollicitabant, ut illius animum egregie delinitum ad pacem inflectere vellent. Putabat enim Furstenbergius nihil homini petenti excelsa, & praesertim in ista belli fortuna versanti, vel visu melius, vel expeditius esse, quam duabus omnino sellis sedere, si absq; certo periculo fieri possit. Quoniam nihil unquam ex toto in alterum aliter euentum sapienti periclitandum esse videretur. Tandem Caesaris Ferdinandi & Daniae regis intercessione pax ipsi ad Pozuolum data est, istis quidem conditionibus, ut confestim praesulem liberum facerent, eiq; bona redderent omnia, militique Polono stipendiis solutis ab armis discederent. Ita Liouonienfum nouercante fortuna, maxima Prouinciae pars cum Christophoro Megalburgio in Polonorum potestatem peruenit. Nec multo post ipse Ordinis Magister Furstenbergius in arce Felino a suis, quibus stipendia soluere non poterat, desertus, & a Moschis captus admodum foedum & ignominiosum vitae exitum sortitus est. Ceterum Basilides Polonici belli felicitatem admiratus, statuit eandem prorsus contra Liouones belli fortunam experiri. Igitur Derpatensibus, quia viciniore essent, pecuniam imperat, maiorum suorum ius & dominium in Prouincia caussatus, quam nisi subito dissoluerent, bellum longe grauissimum eis minabatur, dicebatque Dunam fluvium suo sub imperio fontes habentem se in potestatem recepturum. nec sefellit crudelissimum hominem euentus.

Erat Moschorum nomen Liouonibus pariter & Polonis, atq; Germanis admodum formidabile, eratq; propterea in Prouincia tumultus ingens, & magnus fiebat vndiq; ab omni generis hominibus concursus. Quoniam autem cepta sine certo consilio fortuna plerumq; destituit, quid contra eum hostem agendum sit, accurate deliberant, duces nequaquam iusto praelio quidquam eo tempore tentandum esse censebant, utpote qui iam prope fractis bello Polonico viribus tutiorem repugnandi occasionem expectarent, & pro comperto haberent, tam validas ab hoste conscriptas esse legiones, eaq; audacia militari in bellum ituras, ut nulli perito dubium esset, quin vel semel per vim ingressis multo maxime peruadendi in Prouinciam vires aperirentur. Sed multis rebus frustra tentatis, reliquae spes omnes ad mittendos legatos reciderunt, quorum felici & spectata multis in locis industria tyranni animus paulatim mitigaretur. Nec sane defuissent huic consilio euentus, nisi legati sua quadam leuitate immanissimi Principis animum

vehe-

vehementius irritassent. Quippe cum pecuniam se attulisse profiterentur, nec tamen, cum ad rem ventum esset, eam reponere possent, nec forte vellent, ille incredibili furore correptus, concessio prius legatis in patriam reditu, ingens Liouonibus bellum fecit, nec longa interposita quiete, cum nullam a milite vel durissimae hyemis, vel difficilium itinerum, vel alicuius defatigationis excusationem reciperet, ad Vessenbergum & Neruiam magnis itineribus contendit: tanta celeritate incitatus ad festinandum omnibus copiis, ut neq; vires militares admodum lutulentae, neq; inflati amnes, neq; longissimae noctes quidquam impedirent, quo minus tormenta aenea non modo legionibus in cursu, sed ipsis etiam equitibus aquarentur.

Etenim nuncios omnes & literas, & totam denique sui famam incredibili celeritate praecurrebat, cum etiam a Derpatensi praesule, qui ex aliorum tumultibus exitialem patriae inuidiam conceperat, ad maturandam profectionem esset inuitatus. Accidit id quo nihil atate nostra crudelius in re bellica fortasse contigit, ut nulli prorsus sexui, nulli omnino aetati parceretur, sed omnia miserabili caede & hominum laena complerentur. Tyrannus enim cum nouum sibi in Liuania imperium seuo ac impotenti animo destinasset, omnibus prope districtus Derpatensis nobilibus immani crudelitate trucidatis, alios etiam incolas ita adflixit, ut Liouones exsuti oppidis, actique in exilium, per Lithuaniam atque Prussiam vagarentur: Lithuani vero, qui hostis feritatem nondum senserant, vicinorum ciuium funestam stragem lugerent. Sub idem fere tempus Carolus V. Caesar apud Hispanos a vita discesserat, cuius frater Ferdinandus, ad quem rerum summa delata tunc erat, Augustae Vindelicorum cum Septemviris & Imperii Ordinibus celeberrimum comitium habebat. Miserat huc Liouoniae Magister suum legatum, Georgium Siburgum, praefectum Duneburgicum, ut auxilia aduersus eam Moschorum impressionem & superbiam, ab Imperio & Ordinibus postularet. Illi enim superiori anno Neruiam oppidum, cum ibi incendium ortum esset, facta repentina eruptione ex altero oppido Iuanogrodo, quod ultra flumen, eodem Naruae nomine appellatum, in dextra eius ripa situm est, occupant, & iam octo amplius mensibus omnem tyrannidem & nefariam crudelitatem in tota ditione excrucierant. Legatus autem quanquam pro suo praestanti ingenio & doctrina nihil plane intermitteret, quod ad causam pertinere videretur, per exiguam tamen auxilii spem accepit. Sic enim sunt hominum animi, ut vicinorum incommodis non magnopere commouentur, sed sibi proximos esse omnes putent. Excruerat interea suas a Liouonia copias Basilides, ut Tattaris intra ditionis Moschicæ sese ostendentibus obuia irentis demum secundo Marte profligatis, & pace composita cum ingenti multitudine in Liouoniam reuersus, oppida & arces ubicunq; potuit, occupauit: agros latrociniis & incendiis crudelissime deuastauit, & veluti tempestas quaedam obuia prostrauit: tandemq; Velinum oppidum, in quo Magister Ordinis Gulielmus Furstenbergius erat, obsidione cinxit. Ibi vero coeuntibus in vnum perfidiae decretum praesidio & militibus, foedissime se atque oppidum eum Magistro dederunt, vita tantum impetrata, ita ut exsuti armis extra fines pellerentur. Basilides Felino positus, & paratis tormentis, quae Furstenbergius plurima & maxima habuerat, bellum funestissimum viginti amplius annis circumtulit, indeque uti plane victor oppugnandis oppidis deiiciendisq; praesidiis totam eam regionem est peruagatus, & Liouones omni pene illa veteri bellicae virtutis opinione spoliavit. Duæ tantum ciuitates Reualia & Riga barbari hominis gladios effugerunt. Et Reualiam quidem semel atque iterum omni conatu, totis viribus, & ingenti exercitu oppugnauit. Nam & magnum Cimbrorum Ducem, qui amplissimis promissionibus, & rerum maximarum cupiditate adductus, relicta patria in Moschouiam venerat, huic bello immiscuit, sub cuius nomine multis etiam oppidis & arcibus insidias struens immanem perfidiam & dolos Graecos felicissime exercuit, & magnus quidem Cimbricus cum validissimo exercitu magnoq; tormentorum adparatu Reualiam oppugnare est adortus. Sed ea res summas habuit difficultates defendentibus vrbe longe fortissimis Germanici sanguinis ciuibus. Non enim, sicuti ipse Basilides eum facturum sperauerat, oppidum subegit. Igitur a vi

Aa

ad fraudem & insidias confugiens, insignioris cuiusdam humanitatis specie ciues ad deditiōem faciendam compellere statuit, sed cum nec ista via quidquam profecisset, Basilides moræ impatiens crudelissimis artibus bellum gerere cœpit, & tres maximos exercitus per totam prouinciā dimisit, eo consilio ut omnes incolas perderet, cum nihil minus putassent, quam isto tempore bellum se gesturos aduersus eum, quem longissimis locorum intervallis remotum, & desertis in syl- uis habitantem, tota ea regione magnopere contempnissent. Tūc summos pariter atq; infimos trucidauit fugauitque: tunc muris inclusos homines flammis crema- uit; tunc Derpatum, Neruas, Felinum, Veissostemum, Coconhusium, Ascheradū, omnesq; totius Prouinciæ primarias arces diuersis temporibus occupauit, semel oblata rei bene gerendæ occasione ita cōtumescebat, ut cum multis seculis iaceret, tantum eos degenerauisse à maioribus adfirmans, ut cum multis seculis murus prouinciæ ciuium virtus fuerit, tunc ciues saluos se fore non existimarent, nisi intra muros latuissent. Omnes enim armis diffusi, vicinorumq; quasi incendio terribi latebras circumspiciebant, adeo ut multis transfugiis passim vrbes arcesque desererentur; neque de victoria repellendique hostis ratione, sed de eius tantum potentia, deque perpetuo suo exilio cogitarent. Et tantis quidem circumiectis vni- diq; & prementibus ex propinquo malis, miseri homines diffusi viribus suis haud dubie totius prouinciæ imperio cessissent, nisi eos in ipsis belli consiliis hæsitantes ad spem ingentium victoriarum paucorum virorū inuictus animus erexisset. Fue- re illi Andreas Sapieha apud Lithuanos illustri genere natus, & Ioannes Buringus à Brunonifucanorum oppido Helmstadio, in quo nunc Academia Iulia flo- ret, oriundus, qui paucos ante annos splendidissimi viri Ioannis Chodneuicii scri- ba fuerat. Gothorum nomina, qui in hoc numero fuerunt, nondum à quoquam cognita habere potui, alioqui & ea in hoc volumine adscripsissem. Vigilantissimi isti homines cum immanis tyranni superbiam animo ferre non possent, misero- rumq; salute, fortunis, vita, sanguine, quem hostis ille iam nimium diu crudeliter hauerat, necessario commouerentur; strenuis & constantibus animis acceptas iniurias vlcisci properauerunt. etsi autem neq; tormenta, neq; militem magnum, neq; vllum omnino iustæ expeditionis adparatum haberent; tamen multis in lo- cis maxima Moschis detrimenta intulerunt, ita ut ad veterem bonisque omnibus exoptatam libertatem plurimum momenti allaturi fuisse viderentur, si ipsorū in- signes conatus alii etiam pecunia & auxilio adiuuissent. & ne quid de cæteris di- cam, certe Buringi virtutem adeo intemperanter fortuna extulit & exstinxit, ut cum paucis mortalium viroque vultu velocius atque vehementius lussisse videat- tur. Sæpe hostium castra, consilia, vires, ipse audacissimus explorator cognouit: Sæpe eos in tentoriolis torpentes, & gelidos subito adortus, late cecidit & repulit: Sæpe quinetiam strategematis & callido sensu vsus validissimum exercitum pau- cis expeditis equitibus vexauit, arcibusq; & oppidis ditissimis potitus est. Nam & Vendam aliquando, & Nitouum, & Tridum Erligumq; & Attestum, & Schurū, & Burtenicum, & Remselum, & Cleuropum, & Nabbum & Vinsetū aliasq; in Li- uonia arces tenuit, nonnullasq; iam oppugnatas & obsessas hostibus de manu ex- tortit, eorū præsidia deiecit, ostentataq; vltro cupiditate conferendæ manus, bar- barosque cursu aut fugauit, aut persecutus est. Quibus rebus & in fama terroreque hominū fuit, & corpus ad omnem virtutis patientiam durauit, nec in cōuiuio, sed in campo: non in vacationibus, sed in exercitationibus; nec inter cantharos, sed inter æquales, aut equo, aut cursu, aut viribus contēdit. Liuiam interdum cum quibusdā amicis, tacitus à suis profectus, nemine sciēte peruagatus est: omniumq; vrbium situs ac viros cognouit, cuius fortitudinem Deus singulari quoq; incolu- mitate condecorauit. Nam neq; animi magnitudine deiectus, victusue, neq; assidu- laboribus fractus, nec villo aduerso casu territus, nec telis quidem, quæ sæpe in ipsum ab hostibus congerebantur, læsus: tutum semper emergendi euentum habuit. Sed publica fama, consecrata hominis virtus, nulla priuata laudatione indiget. His tantis rerū successibus ingentem sibi apud multos inuidiam cōflauit, acci-

acciditque post non longum tempus fortuna spes eius eludente, ut leui de causa à Sarmatis quibusdam circumuentus & captus Vilnam in carcerem deduceretur, ex quo delusis custodibus discessit, & in Liuiam reuersus est. Ibi cum meritis ab inuictissimo Polonorum rege laudibus & præmiis esset ornatus, arcano Dei consilio in aliud longe grauissimum periculum est coniectus. In cōuiuio forte cum Stedingo quodam sedebat, ille cum veterem erga Buringum odiorum me- moriam in animum induxisset, non obscura exercendi homicidii initia quærere cœpit, arrogantique habita oratione acerbissime eum criminatus est, & uterque tandem ad strictos gladios peruenit. Ille ne pristina existimatione spoliatus dis- ccessisse videretur, cum prouocante Stedingo in pugna certamen descendit, & ne ab aliena virtute vires mutare videretur, ministris suis ut discederent, præcepit, mox à Stedingo eiusque satellitio circumuentus, cum solus plures sustineret & caderet, pugnacissimus vir lethale vulnus accepit, & ipse eodem momento ad- uersarium telo transfixit, qui confestim exanimis concidit & expirauit, Nec multo post ipse Buringus in lugubri vindicta funestaq; victoria confossus interiit, cuius fortunæ varios euentus sigillatim in hoc volumine referre non possumus, nam ad rem redeundum est. Basilides sicut sub Sigismundo pessimis artibus & incredibili crudelitate bellum in Liuiam gesserat, ita illud Stephano princi- pante confidentius etiam persecutus est. Ille enim cum extremis in finibus regni inter Prussos necessario versaretur, Moschus fraude potissimum & conspiratione adductis in potestatem regiis subditis, in libertatem, liberos, coniuges, vitam ac sanguinem Christianorum hominum immanissime flamma ferroq; grassatus est. Nec vero commemorare attinet, quam multa millia horrendo mortis genere su- stulerit, quam variis & exquisitis suppliciis membra humana lacerauerit; quam fœdis & ignominiosis stupris honestas matronas & virgines cōtaminauerit. Cum enim Ascheradum debellauit, quingentas puellas nobiles earumq; matres, feroci- bus Tattaris in suo conspectu vitiaudas tradidit, quarum flebilis clamor per lon- gissima locorū intervalla ita exauditus est, ut ipsi etiam flores & agri lamenta fun- dere viderentur: Ea quæ re factum est, ut Vendenfes formidaret, quæ à tyranno obli- debantur, & eandem plane miseriam & fœditatem timebant, in templo vnanimis congregarentur, inuocatoque sanctissimo Dei numine & animis expiatis se ipsas viuas concremarent, ita ut subditis ignibus, exardenteq; intus tormentario pluuie- re, totum sanum radicibus conuulsum flammarum violentia in sublime iaceretur. Certe tale monstrum, quod durius miseros homines adfixerit, nunquam in terris extitisse omnes testantur historiz, si qui omni scelere notabiles fuerunt tyranni, cū fera & immani istius bestiz truculentia comparentur. Nam quæ de Nerone, Cal- ligula, Domitiano & reliquis pestibus humani generis scripta leguntur, ludum iocumq; dixeris præ insana huius rabie. Iucundissimum enim tum fuisse putabat spectaculum, cum quouis prætextu & fictis obiectis criminibus, homines inson- tes aut impiissime mactarentur, aut membratim discerperentur. Sed missis vete- ribus audiamus nunc facinus illius aliquod recens perpetratum. Habebat in Mo- schouia ex ingenti captiuorum multitudine Vendenfes & Ouerpolios & Cacon- husios aliosq; trecentos septuaginta & octo. Hoc cum scelere suo superesse vide- ret, metueretq; ne diutius viuendo forte canescerent, anno supra Mill. quingent. septuagesimo octauo paratos esse omnes, inq; concionem venire iubet, recogni- turus & numerum captiuorum, & in captiuitate fortunam singulorum. Itaq; cum inter cæteros & ipsæ præsertim fœminæ cum paruulis supplicēs adfisterent, ty- rannus simulat se libertatem omnibus daturum, iubet interrogare singulos, an ad sedes aliquando patrias requirendas proficisci cupiant? Hæc quoniam adflicti- mis antea hominibus, grata videbantur esse, grauissima se testificatione obstrin- gunt, non prius, quam veniam impetrassent reuersuros: tantum sibi vel de felici- tate sua, vel de benignitate Principis spondentes. Desiderio enim magno videndi patriam & aras tenebantur. Quæ res initium interitus, & crudelissimi supplicii causa & origo fuit. Itaque quæ Principis maiestatem & ditionem contempniss- sent, daturi videlicet infelicitissimæ responsionis & fortuitæ vocis pœnas, statim

damnantur. Ortæ tunc sunt querimoniarum miserorum, viduarum & pupillorum, senes, puerique & virgines lamentabilem quiritatum edidere, & effusis plorare lachrymis. Sed risit interea Basilides, cuius iussu viri & foeminae & paruulorum turba ciuitate educti, contra omnem humanitatis rationem nefarie & flagitiose interfecti sunt. Cum ad supplicii locum peruentum esset, hymnos lingua patria & flebili voce cecinerunt, quibus sanctissimi numinis opem in vltima rerum linea implorabant. Postea raptæ sunt ad stuprum virgines & puellæ, quæ vim & libidinem à corporibus suis neque precibus, neque ingentis pecuniæ promissis cohibuerunt. Demersus erat in flumine Neglinna ingens palus, cui superstratus paruus pons fuit, in illo crudelissimus carnifex & insontium mactator stabat, clauaque ferrea ita singulorum ceruices feriebat, ut statim deciderent, & rapido altissimi gurgitis impetu absorberentur. Ita nimirum gemino mortis genere tyrannus suæ furore cæcus, siue barbara immanitate ductus, siue odio gentis Germanicæ effertus, in promiscuam imbecillium multitudinem grassabatur, & quasi iucundissimo voluptatis sensu fruebatur, cum Iuano & Phœdrone filiis (Ioannem & Theodorum nos vocamus) toto die cædium spectator erat: ex quibus minor natus, qui nunc rerum potitur, vel rei indignitate motus, vel etiam commiseratione plorantium & gementium adductus, cum Mityta Romanouicio, præcipue nobilitatis vito in urbem reuersus crudeli spectaculo abstinuit. Quædam vero Germanici sanguinis puellæ, eximie venustatis, cum eodem supplicio adficiendæ essent, quamuis magnam pecuniæ summam pro redemptione illarum multi viri nobiles offerrent, & tyrannus aliqui esset auarissimus, non potuerunt tamen in libertatem vindicari. Ex igitur preces in iram conuertentes iam immanem truculentiam, iam ius belli violatum, iam perfidiam, & superata omnium hominum scelera principi barbaro exprobrabant, implorantes simul coelestem iustitiam, ut huius tam scelesti facinoris ultor esse vellet. Quibus vocibus Basilides quasi in nouum furorem conuersus, cruciatus in illos diros excogitat, & primum reliquos omnes captiuos in illarum conspectu partim submergere, partim tormentis dilacerare iubet, quos ipsæ, ut supplicium libenter pro gloria Christi subirent, verbis magnanimis exhortabantur. Mox carnifices puellarum innocentium manus atque pedes duobus asseribus fibula coniunctis, atque disclusis alligant, & illas verberibus concidunt, & virgulas euellunt, atque ut diutius torquerentur, ita corpus paulatim carpunt, ut non celeri morte doloribus acerbissimis finis imponeretur. Misere interim omnem à corpore dolore in nomine Iesu sæpius inuocato depellebant, & illi gratias agebant, quod tanta patientia, tanta adhuc tormenta pati potuissent, ne tantum suppliciiis delectabantur, verum & supplicibus verbis à summo rerum patre delictorum veniam poscebant: tyranno iterum atque iterum crudelitatis horridum habitum, truculentam faciem, violentos spiritus, vocem terribilem, omniaque minis & cruentis imperiis, referta illius acta obliuiscunt. Quæcunque virginum constantia perturbatus multo grauiora animo supplicia præferbat. Non poterat enim pati, omnes suos conatus, quos ad illarum virtutem & patientiam frangendam comparauerat, ad nihilum recidisse. Igitur quo constantius in patientia permanebant, tanto vehementius nouis & exquisitissimis tormentis illas oppugnabat. Cū Iesum in suppliciis laudari, & suum nomen lacerari audiret, lingua illas priuauit, qua euulsa puellæ ipsa mente clarius cum Deo loquuntur, & spiritus tamen, qui ex vultu & oculis emicabat, immanem Basilidis impietatem refutare visæ sunt: qui ad postremum eas candemibus veribus transfixit, quasi earum viuendum cruciatu satiatum. Postea nec ipsis mortuorum cadaveribus pepercit. Extructis enim ingentibus rogis, ignea combussit, collectosque cineres in Neglinnae aluam sparsit, & ceteros ad vnum omnes iugulantes ponte præcipitavit. Videre tunc viri uxorum suarum cædes, uxores virorum, infantes matrum, & matres paruulorum suorum funera deflevere. Lacerata autem ferro corpora Neglinna fluuius impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus est. Quæ omnia auditu etiam intolerabilia Livones passi sunt, quibus vicinam Lithuanorum gentem simili plane audacia aggressis. Sigismundum Augustum & Henricum reges contempsit, illorum legatos ludibrio habitos intol-

intolerabilibus iniuriis adfecit: in finibus Videpsensibus, in ipsa Magni Ducatus Lithuaniae ditione propugnaculum collocavit, ac per suos rei militaris præfectos illis etiam locis regiones subditos trucidavit alios, alios crudelissime diripuit, ut interim Polociam raceamus, quam Sigismundo, cui per litteras pacis fiduciam attulerat, sceleratissime eripuit, tantumque toti aliquando Lithuaniae terrorem incussit, ut ciues in præcipuis urbibus iam fugam meditarentur, & quidquid pretiosissimarum rerum domi haberent, id in Prussiam transmitterent, ne ab hoste vltimo forte interciperetur. Sed de Polociae situ & magnitudine pauca dicemus. Distat Vilna quinquaginta miliaribus magnis, altissimorum fluminum Dunæ & Polottæ variis flexibus alluitur, & in arduo cliuo sita est; muris, propugnaculis, & aggeribus egregie munita: Olim urbs sane maxima fuit, & à multis nationibus, propter admodum celebre emporium frequentata. Nunc in angustias redacta est, & arcem tamen munitissimam habet. Habitant in ea præter indigenas, aduenæ quamplurimi, qui ex vicinis regionibus eo mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Libera quinetiam & magistratibus aliquando legitimis subdita fuit, in patrocinio tamen Sarmatici regis latuit, & illius partes, ubi bellum aliquod motum est, sine excusatione secuta fuit. Hanc urbem Basilides capere vehementer cupiebat, ipsius potissimum situ, fama, ditionis amplitudine, vbertate (qua exercitus sine ditionum suarum detrimento aliac sustineri possent) opportunitate denique ad signa sua penitus in Lituaniam inferenda, ceteraque deinceps ex Polocia facilius promptiusque administranda adductus. Itaque in vnam proferendi imperii parandæque victoriæ curam intentus, supremas spes in fraudibus & dolis collocat, & ad S. Augustum humanissimas litteras, quibus amicitiam & foedus ipsi offerebat, scribi iubet. Se nimirum omnem contumeliam & dedecus quod à regibus præfectis iam multos annos acceperit, communi concordiae condonaturum, quando non regis culpa, sed militum & præfectorum contumaci superbia læsus videretur. Cupere igitur se ut Sigismundus legatos confestim mittat, qui sua autoritate dissidentes Principes tandem concilient, & formam percutiendi foederis adferant, non dubitare se fortuna auspice præclarum lætumque huic proposito exitum Deos daturus, & votis istis, uti in optima pacis causa recte pieque susceptis secundissime subscripturos. Nec mora, S. Augustus quanquam dubia spe, alacri tamen voluntate Basilidis postulatis satisfacere studet, exploratisque & auditis Procerum sententiis in consilio decernit, pacem cum Moschis colendam esse.

Erat in Basilide cum malarum artium, tum bellicarum etiam rerum peritia singularis, longo usu, & variis vtriusque fortunæ experimentis comparata. Super hæc vigeat in eo summa apud suos autoritas, & vis imperii ad explicanda finiendaque consilia, magnumque etiam exercitum semper paratum habebat, iamque Polonis ad pacis fiduciam adductis, plane neminem esse putabat, à quo in suscepto ad victoriam cursu impediretur. Igitur ad oppugnandam Polociam statim profectus est, & florentissimas copias, & trecenta fere hominum millia in expeditionem duxit. Oppidum erat tormentis & munitionibus, & magno telorum numero, & militum etiam multitudine instructissimum. Quod cum tormentis ab hoste vehementissime conquassaretur, concurrentibus ad arma foeminis etiam & senibus, per multos dies acerrime est dimicatum. Sed Basilides quietem capere non poterat, nisi vicisset, igitur imparatis adhuc hostibus sese confirmandi muniendique spacium nullum dedit, caduceatoresque ad portas misit, qui omnia hostilia Polocis denunciarent, ni propere arce excederent, ciuibz vero sese dedentibus omnia salva & læta pollicerentur. Erat in ipso tyranni nomine summa existimatio cum bellicæ laudis, tum crudelitatis atque sequitæ, aderantque illi copiarum numero & virtute maxime formidandæ. Itaque mox incredibili rerum commutatione subsecuta, factum est, ut Polociensium arma, quæ maxime repentinum vehementemque impetum habuerant, in medio conatu deficerent. Cum enim nulla adhuc suorum auxilia acceperint, metuerentque ne quid intestini tumultus oriretur, & hostis etiam miserabili ratione suburbana ædificia incenderet, parum honesto consilio deditionem facere statuerunt. Moschis enim propius muro succedentibus, omnem

gerendi belli rationem amiserant. Basilides igitur puncto temporis Polocia potius est, militemque Polonum concessa vita extra fines pepulit, Lithuanos autem & Russos in Moschouiam captiuos misit, Iudæos, qui baptismatis fonte intingi nolent, confestim in Dunæ aquis submersis, & ex præda oppidi multo opulentiore quam opinione audieratque sua conceperat, egregie ditatus est. Quæ res non obsecuro initio maxima detrimenta Lithuanis peperit. & Sigismundus quidem incredibili dolore est adfectus, quod finium suorum propugnaculum fortissimum perdidisset, ita ut omni pristina existimatione spoliatus versutissimo hosti nimium credidisset, & suis nequaquam mature auxilio venisse diceretur. Sed Basilides non tantum capta Polocia regnum suum & vires anxio, verum etiam ad Gothos inuictos antea, qui Romam caput mundi cum ingentibus copiis armorum deleuerant, qui omnem Italiam in potestatem redegerant, qui longa seculorum serie sui iuris fuerant, armorum suorum vim & impetum transtulit, eosque funesto bello per integrum biennium diuexauit. Vterque Principum in id belli discrimen periculosa præfectorum contentione pertractus est. Nam quæ in finibus Gothorum Moschorumque præsidia erant, omnes pariter in eam maxime curam excubabant, ut suos limites aliqua noui belli exorta occasione quam longissime extenderent, ideoque mutuis inuicem cædibus grassabantur, in quibus sæpe victor Gothus fuit, temeritatemque virtus æquauit. Sæpe etiam inclinata prælii fortuna Moschis victoria cessit. Nec multo post cum ipsi Principes ciuium causa, ut prædicabant, arma sumpsissent, repente bellum exarsit valde atrox & cruentum, in quo multum humani sanguinis fufum est. Moschus cum ducentis equitum millibus in Gothorum ditione longe lateque progressus, Viburgum usque peruenit, atque id oppidum maximo tormentorum adparatu per aliquot dies vehementissime verberauit. Econtra Gothorum rex Gustanus ab excelso ingenio bellicæ laudis appetentissimus, insignibusque fortissimarum legionum & Germanorum auxiliis subnixus, omnium suorum & Procerum maxime hortatu trans sinum Alandicum cum exercitu instructissimo in Fennoniæ contendit. Discebat enim eum cuncta, quæ concupisset, facillime consequuturum, & quas vellet impositurum leges Moschis, si perterritis & in peregrina regione versantibus illis victoria uti vellet. Erant enim Moschi à patrio solo longissime remoti, & ab immani tyrannide cunctis mortalibus inuisi, ideoque in itinere facile opprimi poterant, & Gothi deletis illis ad veterem atque legitimam finem possessionem ita tandem redituri videbantur. His de causis Gothicus rex ad promouenda arma concitatus raptato exercitu summa celeritate ad hostem profectus est. Moschi ea de re per internuncios certiores facti, ut animum grauissimi periculi metu liberarent, necessitati cessere, matureque retrocedentes obsidionem soluere, non obscure indicantes eam infamie notam, quam tunc summo cum dolore animi subibant, aliquando in meliore rerum fortuna posse refarciri, si vim imminens tepestatis non omnino oppressi effugissent, & nolebant alioqui milite Gothico armorumque impetu sibi eripi Viburgum, quod captum et præsidio tueri commode nequirent.

In reditu tamen coniectis in pagos & villas ignibus, agros etiam miserabilem in modum concremarunt, abducta, & magna captiuorum multitudine. Eos magnis itinerum rerumque omnium superatis difficultatibus Gothi Kexholmum & Nettenburgum usque insecuti sunt, partimque confixos sagittis, partim tormentorum pilis discerptos à fronte & lateribus longe lateque strauerunt, certarumque est maioribus quam vnquam antea odiis, viribus vero longe maximis. Nam pro gloria, pro salute, pro totius insule imperio remotissimæ utrinque gentes excitæ, ad enatum repente bellum summa festinatione concurrerant. Moschos etiam in reditu non paucos mare absorpsit. Quippe glacies tanti exercitus pondere rupta insperatum barbaris exitum attulit. Nec multo post grauissimo isti bello finis est impositus, & de authoribus tumultuum acerbissime supplicium sumptum. Basilides autem ab vltima barbarie ex sylvarum latebris egressus cum ad Oceanum usque Balthicum late omnia in potestatem redegisset, Tartarorumque Casanensium & Astracanorum regna sibi vni parere coegisset, contuditque Lithuanorum ac Gothorum arma, ob potentiam suam finitimis vndique subactis

subactis in immensum excrecentem, maximeque formidandam factus insolentior, & tantarum rerum admiratione captus, tunc primum luxuriosa conuiuia, & magnificentiam epularum sectari: tunc virgines peregrinæ nationis diligere, ob formæ pulchritudinem cœpit. Cumque ab aulicis quibusdam Alexandri Macedonis titulo per adulationem salutus fuisset, mirum in modum animo contumuit, statimque non regio, sed hostili odio sequi in suos cœpit. Bella ciuium causa suscipi solent, multoque vigilantius est de ciuium salute, quam de hostium interitu bono Principi cogitandum. Sed tyrannus diuersa ratione usus, cum hostem non haberet, ciues suos bello ita diuexare cœpit, quasi ignominia inexpressibili ab illis fuisset adfectus, nec omnino pacatam vitam degere posset, nisi eos vita, salute, liberis, coniugibus, fortunisque omnibus spoliauisset. Maxime indignabatur carpi sermonibus suorum patris Basilii patrisque mores subuertisse. Propter quæ conuiuia Demetrius Occininus, dignitate Principi proximus, de fonte prius quæstionibus habitis, est interfectus, quod scilicet poculum de manu Principis acceptum vno haustu non ebibisset, & Principis maiestatem contemnere esset visus. Ob cuius præstantis viri interitum fremere omnes vniuersa aula cœpere, innoxii senis casum miserantes, interdum se quoque non debere melius sperare, dicentes. Quæ cum nuntiata Basilidi essent, verens, ne hæc opinio etiam apud alios diulgaretur, & ne victoriæ gloria sæuitiæ macula obfuscaretur, simulat se monasticæ vitæ latebras ingressurum, aut etiam tota regione excessurum, atque ita imperii administratione magnatibus commendata, cum duobus filiis, cum penatibus & templorum ornatu abicum parat, monet omnes, ut patriæ commoda sibi commendata habeant, videantque, ne quid Respublica detrimenti accipiat. Quum hæc monuisset Slobodam profectus est, Leone Solicaui, Iuano Schoboto, Iuano Vesenicio aliisque primariis aliquot viris comitatus, quos paulo post vestibus exutos nudosque in Moschouiam ciuitatem remisit, illisque ad Principem sacrorum, quem Metropolitani appellant, literas dedit, quibus significabat, se in vltimas terrarum suarum provincias abiturum, nec vnquam in conspectum illorum hominum & proditorum reuersurum, qui Principem quærant, cui imperent, & quem cum vita fortunisque omnibus euersum velint. Consternatis ad eum nuncium populis omnibus, decernitur in concilio, rogandum esse Principem, ut ad imperii gubernacula reuertatur, nec deferat patriam & ciues suos. Missi itaque fuere Archipræsul Nouogardensis, Episcopus item Susdaliensis, Abbas Troieensis, in quorum comitatu erant Cnesus Iuanus Bielsius, de quo inferius dicitur, Cnesus Iuanus Metisileonius, annuli regii custos, Iuanus Viscouartus, & Andreas Basilus, eos omnes in conspectum suum admissos graui habita oratione acerbissime obiurgauit, prodicionem & perfidiam eis obiectans, & vix tandem magnis supplicationibus est adductus, ut ad regni clauum reuerteretur, quod nequaquam se facturum adfirmabat, nisi prius iureiurando ciues iterum sese obstrinxissent, se Principis dicto nunquam repugnuros. Legatis publico omnium ordinum ac subditorum consensu obsequium promittentibus, reuersus est in urbem Basilides, insigni cum lætitia ciuium, qui se magno metu magnoque periculo liberatos opinabantur. Ibi firmissimo duorum millium sclopetariorum præsidio munitus, nequaquam ad publicam salutem & laudem cogitationes conuertit, sed cognito de se singulorum iudicio, in vnam cohortem eos, qui de Principe durius opinati fuerant, contribuit, aut consumpturus eos, aut in vltimas terras relegaturus. Iamque facto sibi ad manifestam tyrannidem aditu crudelem admodum aduersus subditos carnificinam exercuit, per summorum atque infimorum capita pro arbitrio suo grassatus.

Rostouæ Principem in fano dicendis precibus intentum cathenis vinciri iussit, eumque capite truncatum in Volgæ vndis submersit: deinde familiam innoxii aggressus, homines centum acerbissimis suppliciis de medio sustulit. Eo etiam tempore, quo S. Augustus in campis Radoschouiensibus cum exercitu fuit, Palatinum totius Russiæ supremum Iuanum Petrouicium falsis testibus prodicionis insinuat, ad sese in Moschouiam euocauit, qui simul ac cōparuisset, regia purpura indutus, sceptrumque ac diadema sumere iussus, tandem sublime in solio

gemenstremensq; collocatus est. Ad eum conuersus Basilides, salue, inquit, inuicissime Russorum Cæsar, en ego te ad illud eximium regie dignitatis fastigium, quod tantopere adfectasti, nunc tandem magnifice euexi, sed non regnabis diu, nec plura proloquutus, miserum senem acutissimo telo statim transfixit, tum vero Principis satellites occisi cadauer miserabilem in modum ferro lacerauerunt: nec aliquid hominum pecudumve in familia illius fuit, quod non consumeretur. Homines enim trecentos ligneis septis inclusos & substrato tormentario puluere Basilides combussit. Vxorem grauidam, & innuptas aliquot puellas moriens reliquerat, quas satellites ad stuprum prius raptas, membratim discerperunt. Nec sane Cæsarini Dubrouii, qui annulum regium custodiebat, melior fortuna fuit. Ille indigentie accusatus, quasi in Liouonensi quadam expeditione tormenta bellica tardius promouisset, mortis propterea sententiam subiit, & cum duobus filiis crudelissime est interfectus. Maiorem natu carnifices quatuor rotis fibula connexis alligatum in quatuor partes discerperunt: ita ut Basilides ouantis similis carnificum diligentiam admiraretur, & effuse rideret, assentante etiam omni circumstantium multitudine. Nec enim cuiquam vel gestu vel nutu egregia Principis facta improbare licebat, nisi eandem forte calamitatem experiri veller. Nam & coryceos & sycophantas alebat, qui etiam apud scæminas, quid de Principe loquerentur, studiose inquirebant. Si quæ autem per lingue vitium aut indignationem Principis mores carpsisset, statim ad aulam pertracta vitiatq; suspēdebatur. Nonnullas ita exceptas supra mensas virorum, in quibus prandebant cœnabantque, suspendi iussit, & scæntia iam cadauera ut defodere liceret, id vix magnis supplicationibus impetrari poterat. nec viris etiam, dum vxores ibi penderent, vlllo alio in loco cibum capere licebat, si deprehensi fuissent, multo scædiori mortis genere occidebantur. Per provincias iter faciens, si quas in via nobiles matronas offenderat, eas vestibus spoliatas mediis in niuib; tam diu nudas consistere cogebat, donec cum omni comitatu aulico præterisset. Suorum enim oculos tali spectaculo perlubenter & cupidissime pascebat.

His indignitatibus commoti coluere anno sexagesimo septimo præcipue nobilitatis ciues lachrymis eum deprecantes, ut finem tandem tyrannidis faceret, aliquando clementie pietatisque meminisset, respiceret subditorum animos, qui talibus factis offenderentur: ostendere alius caniciem, alius vulnere, alius ætate consumptum corpus, cicatricibus exhaustum. Solos se esse, qui Principum dicto semper obediens fuerint: tandem orare, ut innocentibus saltem vitam donet: at si non subditis, vel ipse sibi parcat, ne fortunam suam ciuib; interfectis subuertat. Hæ tam iustæ preces petentibus exitio fuere. Siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti. Cæteri fere tyranni cum humanum sanguinem sitiunt, non tam subditis, quam hostibus terribiles esse solent.

Basilides autem iucundissimo voluptatis sensu fruebatur, quum per innoxia suorum capita, fame, flamma, & ferro grassatus esset. Quippe cum leui suspitione adductus Nouogardios, Pleseouenses, Thwerenses, item & Neruios dolis, perfidia, subtilioribusq; insidiis contrucidare nequiuisset, id vera vi ac aperto demum bello perficere conatus est. Acri enim impetu in Nouogardensem agrum prouectus, priusquam rumor ad ciuitatem peruolare posset, aliquot castella tormentis cepit, maghas vndique pecoris & hominum prædas egit, totumq; eum tractum villarum, colonorumq; frequentia insignem, bellico terrore compleuit. Interea præmissæ ad ciuitatem delectæ, carnificum copiar peruenere, conductusque est Malutus quidam Scrutouius, qui satellites Principis imperio continebat, ut ciuib; omne effugium intercluderet, & obuia quæque cæderet, fugaret, raperet: ne scæui ac immitissimi Principis, qui plerosque regni magnates variis suspitionibus inductos enecauisset, sanguinarias manus vlla ratione effugere possent. At eius aduentus fama, sicut insontium animos metu perculit: ita ipsam ciuitatem indubitabili calamitate repleuit. Et ciues quidem eo tumultu deposita in præsens vitæ spe, ante aras animos delictis expiarunt, ut quod erat futurum præuidentes, implacabilem scilicet scæuissimi tyranni feritatem nullis fletibus vel lachrymis cessuram.

Malutus

Malutus vir militaris, & Basilidi fidus, manuq; ac ingenio promptus, patranda cædis negotium susceperat. Cum illo Tartari Nouogardiam opinione celerius perueniunt, eo etiam mittitur Iuanus maior natu tyranni filius, ut si qui dubii ac timidiore forent, ob eius præsentiam maiore demum fiducia ad maturandam cædem inducerentur.

Proinde omnibus sicariis atq; nobilibus, & amicorum clientumq; præcipuis scelerato consilio adhibitis, in ipsa meridiei luce facinus patrare constituunt. Id vero temporis momentū pro tessera ad stringendas fidas cunctis est datum, quo mediis in sacris Eucharistia populo ostenderetur. Cum ad cædes ventum est, nulli se-
 10 xui aut ætati satellites pepercerunt: Homines & pecora membratim discerpta, stupra, foedatæ virgines, hastis infantes transfixi, ipsaq; ciuitatis ædificia igni iniecto, stupendū in modum flammis absorpta conciderunt. Septingentæ foeminae cum infelicibus liberis in Volchouo anne submersæ sunt, quæ velut extremum allocuturæ patrios Deos, non impetrata à carnificibus orandi venia indignissimis exceptæ sunt contumeliis, quasi Principis mandatum maiestatemq; cōtempnissent, statimq; in profluentem cum infantibus detrusæ. Primarii ciues è fenestris suspensi laqueis præcipitabantur. Sed & senatores eorumq; satellites curia inclusi apparitoribus strenue operam nauantibus iugulabantur. Nihil atrocius eo spectaculo fuit, nam cum frequentes curiæ fenestræ de ligandis capistris non sufficerent, ut
 20 sequentium supplicii expeditior locus foret, laquei ante deiectorum ac morientium præcidebantur, ita ut Basilides supremo loco occisorum cadauera iratis lictoribus, vncis trahenda, ac in flumen præcipitanda relinqueret. Sacerdotes ad aras confugerant, sed hic simili fato & fortuna occubuerunt. Crudeles enim carnifices nullæ hominū preces, nulla religionis verecundia, nullus deniq; sacrorum respectus à concepto nefario scelere retardare potuit. Illorum autem ex numero, qui strictis acynacibus ante aras petebantur, supremæ dignitatis Antistes conseruatus est. Is ut aliquo tamen beneficio Principis irati animum mitigaret, eundē ad conuiuia & epulas domi suæ inuitauit. Basilides hominem aditurus suis præcepit, ut inter prandendum trucidatis reliquis sacerdotibus, omnia templa opibus & ornamentis spoliarent. Nec mora, satellites incredibili studio ac celeritate arma capiunt, omnisque ætatis ac sexus hominum sit longe tumultuosissimus concursus, latrones Monachorum domos diripiunt, virosq; sacros persequuntur, alios trucidant, alios viuos ad supplicium in curiam perducunt. Iamq; adeo amarum & triste reddiderat conuiuium illud Basilides, ut non armatus in acie, quam inter epulas sedens terribior esset. Statim enim præfulem ad quem officii specie venerat, veste, pecunia, fortunisq; omnibus exsui, illicque pro cibis exhibitis funera remisit. defuncta forte illius vxor erat, quod cū Basilides intellexisset, equa ad eum adducta, hanc, inquit, concubinam deinceps habebis, venerande præsul, ad nuptias autem collegæ tui symbola conferent. Cum hæc dixisset, Sacerdotum &
 30 templorum pecunias adhibitis tormētis inuestigauit, ipsumq; Episcopum noxiarum habitu ad ignominiam equæ impositum, per urbem circumduci sub voce præconis, & demum iugulari iussit. In tanta foedissimorum suppliciorum contumeliarumq; licentia cæli sunt homines bis mille, septingenti, & septuaginta, si ignobiliorum hominum turbam excipias, quam septis ligneis inclusam ipse tyrannus adactis in terga iacentium calcaribus in profundissimo luto miserrime depreffit & occidit. Quæ res eum vicinis nunciata esset, mœsta Moschonia fuit, omnia vultibus, non secus ac si tota regio capta esset, personabant: clausæ priuatæ domus, clausa templa, intermissa omnia sacra, omnia priuata officia damnata. Post tantum discessum, exsules deinde Nouogrodenfes ad portam congregantur, egredientesque paucos, qui clade superfuerant, de suis percontantur. Vt vero dæbia ante spe & suspensio metu, incerta orbitatis expectatione casus suorum miseris illuxit, tunc toto oppido plangentium gemitus; tunc infelicium matrum vlulatus, & querelæ flebiles audiebantur. Inter hæc procedunt inopes è latebris suis ciues alii, sordida feruiliq; toga discincti, ad quorum conspectum plangentium agmina iunguntur. Illi omnes manus ad cælum tendentes, nunc sortem suam, nunc publicam

fortunam desinent. Porro ad alias longe grauissimas calamitates aliud fortunæ ludibrium accessit. Nam & pestilentia valde atrox & repentina, vulgatis minimo contactu morbis, cumularisq; subinde multorum funeribus ciuitatem vastabat. Ea res tantas conuehendæ annonæ difficultates attulit, ut homines egeni & iam vix spirantes, caesorum cadauera non tantum coquerent, sed & humanis carnibus tanquam delicatissimis epulis vescerentur. Quod factum simul ac ad Basilidem est delatum, miseros istos in frustra discerpi, inque flumen abiici iussit. Nouogrodienſibus ad eum modum castigatis, euerſoq; totius ciuitatis decore, graue otium latronibus suis, periculosaq; desidiâ tanti exercitus ratus, copias in Neruiam traduxit, simul ut militum animi continua feritate acuerentur, & cæteri pares ex-
 19 perirentur calamitates. Prima illi pugna cum Nouogrodienſium bonis, quæ ad Neruios deposita seruabantur, fuit, quibus direptis, homines innoxios aggreditur, omnesq; oppidi ciues hostes sibi destinat. Quid nunc euerſa templa dicam? quid caesos peregrinos? qui ex variis nationibus huc confluerant. Iam senes, pueri, matronæ, virgines, nonne Principis furore deletæ sunt? quid incensas domos ciuitatis? quid stupra rapinasq;? quid eiulatus hominum? quid infantes miseros, quos in seruitutem abductos, necatosq; crudeliter accepimus? discedentes paruuli flebili vlulatu amplexi patrem tegebant: ex altera parte vxor maritum non amplius visura oculis fatigabat: nec minus senum lachrymæ miserabiles erant. Hi in spem generis susceptos nepotes rapi in seruitutem dolebant: illi paulo post
 20 moriturum patrem & auum flebant. Inter hæc ciuitas omnis adſistentium flentibus tam crudelis laniens resonabat. Tandem lachrymis finem necessitas profectio-
 ctionis imposuit. Post hæc Basilides Pleſcouiam ingressus, multum quidem de pristina ira atque odio aduersus supplices remiſit: ita tamen, ut vim exulcerati animi in irroganda poena prorsus ostenderet: cum omnia, quocunque ingrederetur, proſterneret, villas, domos, castellaq; incenderet. Tandem veluti Reipublicæ statum reformaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet, contra-
 ctosq; in curia ſenatu, quasi quædam prius ordinatrus, statim immissis militibus populum obſidet, ſenatum trucidat: cuius peracta cæde, ex plebe locupletissimos, & præstantissimos quosq; interficit. His ita gestis iterum exercitum ordinat, quo
 19 instructius finitimas ciuitates, nihil hostile metuentes, ex improviso aggreditur, nec vnus aut duarum urbium vastatione tantus exercitus teneretur. Iamque ad Thwerenſes delatus, solitam ibi ſeruitiam exercet, primores ciuitatis in vincula conſicit, coniugesq; illorum ad stuprum rapit, virgines ante nuptias vitiatas sponſis obrudit, ditiores aut ciuium pellit, aut occidi imperat, bonaq; eorum inuadit, ornamenta matronarum in suam prædâ vertit. Quarundam maritos interficit, quasdam ad prodendas virorum pecunias torquet. utq; grauior crudeliorsq; in-
 die suis eſſet, iterata cæde à multitudine ad priuatos furorem conuertit: aulaque ſecretarium, quem multos annos magnopere dilexerat, & qui cum de rebus etiam
 40 iam maximis conſultare erat ſolitus, occidit. Ophanasius is erat Louezicus, Principi ita charus, ut de ipsius manu medicas potiones frequentius acciperet ebiberetq;. Iam infidelitatis accusatus, quasi Thwerenſes de futura calamitate præmonuisset, capitur, virgisq; caesus, & corpore diuerberato, manibusq; & cruribus fractis, velut à ſingulis membris poenæ exigerentur, in conſpectu populi iugulatur, corpus in palo figitur. Filii quoq; illius & propinqui omnes ſupplicio traduntur, ne quisquam ad imitandum facinus ex tam nefaria domo ſupereſſet. In urbem deinde Moſchouiam reuerſus, iſdemq; conſiliis intentus, iterum ſeruitia concitat, huc itaq; Carlium die, decem & octo furcas, totidemq; cruces in foro erigi iubet. Adferuntur deinde diuerſiſſima torquendis hominibus exogitata inſtrumenta, ignisq; excitatus, & vasa ænea calidiſſimas vndas ebullientia apponuntur.
 50 Quibus rebus cum vniuerſis terrorem maximum inieciſſet, ipſe cum delecta carnificum manu in publicum aduolat, & vicina circumloca atſuatis quibodibus occupat, ut expellitur trucidandis hominibus locus foret. Concepto autem ſecleri ſacrorum diem egit, ut religionis ſpeciem fanſa committeret, commiſſaq; facilius regeret. Mox plebi epulas in publicis porricibus, ſenatu in curia parat, ut po-

culis

culis veneno infectis, ſecretius ſenatum, & ſine arbitris interficeret, orbamq; ciuitatem expeditius vaſtaret. Nemine autem prodeunte: ipſe equo per compita circumuectus ciues præſenti eſſe animo iubet, inuidiamq; præteritorum lenitate præſentium demere ſtudet. Inter has tamē diſſimulationis artes diu ſine fide fuit, cum aut à timentibus non libenter videretur, aut à non timentibus tanquam carnifex crudeliſſimus vitaretur. Augebant etiam metum, & Nouogrodia capta, & Pleſcouia direpta, & Thwerenſes caesi, & crudelitas Principis, apud quem nec iniuſtitia, nec ſanguinis humani cupiditas vlllo modo terminabantur. Mittitur tandem ad explorandos eius animos delectus ſeniorum numerus, illi reuerſentes cum bonam clemenciæ ſpem cunctis attuliſſent, vulgus in publicum prodire coepit, cumq;
 10 concuſus multitudinis factus eſſet, Baſilides in concionem deſcendens, vobis, inquit, fauſtiſſima dies illuxit. O ciues, mortis enim ſententiâ in vos antea latam hoc quidem momento abolere ſtatui: & iſtum tamen proditorum meorum manipulum dignis ſuppliciis cruciabo. Eum ſermonem ad fauorē popularium conciliandum intenderat, excuſatus facturus, quod ſtatueraſſet, ſi probatus ante omnibus foret. Igitur ductos è carcere dimittit, conceſſaq; miſeris impunitate quibuſcunq; delinimentis poteſt, animos circumſtantium ſollicitat. Tum ad deſtinatum facinus conuerſus, non conſiliarios tantum, ſed ipſum etiam fratrem & cognatos interficit, ut quibus conſortium regni debebat, ne ſpiritus quidem conſortii relin-
 20 queretur. Inter primos autem in theatrum producit Rutenicæ gentis orator, vir ſolertia facundiâq; præter cæteros inſignis, Ioannes Michael Viſcouius. Ad hunc Malutus carnificum princeps, & in omne facinus promptus, accurrens, Morieris, inquit, Viſcouaci, bis tyrannidem adſectati: bis euocaſti in Moſchouia Tattaros, bis Turcarum Caſari Caſanenſes prodere voluiſti, ſed fraudis haud lætus euentus erit. Mox ad circumſtantes conuerſus, hunc, ait, patibulo ſuffigite, o cõmilitiones, ut idem locus monumentum ſuppliciorum eius ſit, qui ornamētum antea fuit honoris. Sed Viſcouacius magno animo Principis crudelitatem tulit, adeo ut de ſumma cruce veluti de tribunali in eius ſcelera concionaretur: obiectans illi nunc proceres falſa adſectati regni inuidia circumuentos: nunc ciuium innoxiorum mortes,
 30 nunc in cognatos ſuos tacita ſuffragia, quod germanum fratrem in carcere compingere, quam ſeruare maluiſſet. Hæc cū in maxima populi concione vociferatus eſſet, non tandē à ſingulis membris poenæ axactę ſunt, ſed & ex ſecretariis quidam ut principi ſingulari aliquo facinore diligentiam probaret, naturalia Viſcouacio præcidit, quo ex vulnere ſtatim ille exſpirauit. Tum Baſilides ad ſcribam conuerſus, & tu, inquit, nefandiſſimæ conſpirationis eſ conſcius, proditori enim meo fatum maturaſti, aut igitur deuora, quod abſcidiſti, aut ſimile ſupplicium exſpecta. Ille verſam in ſe inuidiam temere commiſſi facti videns, quum ad tormentorum grauitatē expalliſſet, pudenda Viſcouacii integra comedit & ſeruatus eſt. Poſtea vxor miſeri omnibus rebus exſpoliata, in carcere recluditur, filius in exilium agi-
 40 tur, ad ſtuprum virgines diripiuntur. Eodem momento eaſdem ad furcas ærarii magiſter pertrahitur, quem calidis algentibusq; per vices vndis perſuſum inter ſtupendos cruciatus occidit. Poſt hunc Principis cocus membratim diſcerpitur, & ſimul ducenti è carcere nobiles viri in campum adducuntur, qui cum ſeſe grauius & ſumma cum modeltia purgare vellent, ſigno repente tympanis dato impediuntur, tumultuarioq; ſucclamanſ turbe iudicio damnati crudeliſſime trucidantur. Tanta vero ſtrages fuit, ut diaboli ipſi pariter cum tyranno conſenſiſſe in excidium innoxiorum viderentur? Nam & tanta rabies feros militum animos inuaſerat, ut non parcerent ætati, cui etiam immaniſſimi hoſtes peperciſſent, bellumq; internecinum cum infantibus paruulis, paruulorumque matribus gere-
 50 rent, pro quibus bella ſuſcipi ſolent. Itaque quaſi ſcelere victoriam inſignem redemiſſent, ſicuti erant cruenti ex recenti miſerorum cæde ad tyrannum accedere, cupide quidem expectantes, ſi quod amplius paratis facinus imperare vellet. Nam obuerſantibus adhuc ante oculos caſorum cadaueribus, noua parricidia animis agitabant. Hanc tam ſeruam dominationem ſtupentibus cunctis, centum & quinquaginta nobiles viri de capeſſenda in Poloniam fuga conſul-

tare coeperunt. Sed consciorum garrulitate proditi, omnesque profundissimis paludibus immergi infelicis consilii penas dederunt, occisis deinde in gremiis matrum paruulis eorum liberis. Ad eum modum Basilides externo metu liberatus, impium & facinorosum animum ad domestica scelera conuertit, insidiasque fratri suo Georgio instruit, quibus, & ipsum vita, & uxorem eius omnium bonorum possessione priuauit. Primus ei dolus fuit falsis testibus innoxium prodicionis insimulare. Aliiter enim ad eius bona, quibus inhiabat, quam excogitatis fraudibus peruenire non poterat: & nota quidem Basilidis scelerata voluntas fratri erat. Itaque domi suae latebras quaerens, feritatem eius successu felicitatis incensam declinare studebat. Pulchritudo ei corporis insignis, vires quoque in homine admirabiles fuere. In alloquio blandus, in negotio iustus, in gultu seuerus erat, prorsus ut nihil ei regium deesse videretur, praeter regnum. Ad postremum sycophanta quidam subornatur, qui absentem accuset, quasi audacius fratrem & Principem esset calumniatus, quasi ciues ad mouendam seditionem excitare, & tyrannidem inuadere voluisset. Mittuntur igitur, qui hominem ad dicendam causam accersant. Is sicarios aduentantes conspicatus, ad trepidantem coniugem in coenaculum confugit. Ibi vero vxor pro marito se saepius percussoribus obrulit, vulneraque excipere, quae marito intentabantur, voluit. Sed cum nihil proficeret, spoliata etiam thalami socio, scissa veste, & crinibus sparsis hanc calamitatem deplorauit. Ipse Georgius, cum captiuitatis cura, & vulnorum multitudo grauior essent, & inter se, & alterum alterius malo cresceret, desperata vita, uxorem suam cum omni pecunia & familia, regali quoque instrumento in latebras dimittit, timens ne praedonem fratrem pateretur: quanquam vxor diu, ne ab eo diuelleretur, deprecata est: nubendo se omnis fortuna societatem inisse dicens. Vix in conspectum fratris venerat, cum aduocati carnifices cathenis vinctum torquere coeperunt, quos indignos ille, quibus quidquam confiteretur, iudicauit: petiit tamen, ut extremum sibi alloqui circumstantes liceret, iussus ab vniuersis dicere facto silentio, laxatisque vinculis prolatam manum, sicut erat cathenatus, ostendit: Cernite milites, inquit, habitum atque ornamenta Ducis vestri, quae non hostium quisquam imposuit. Nam hos etiam ornamento foret, vos me ex Principe captiuum, vos me ex domino seruum fecistis, & tamen ante non paucis a me beneficiis adfecti estis, & ista mitto (nec enim miseris conuitia profunt) vnum oro, si propositorum Basilidis in meo capite summa consistit, si meum sanguinem sitit, iam nunc statim vos me velitis mori. Nam neque illius interest, quomodo aut ubi cadam, & ego fuero ignominia tormentorum liberatus. Aut si vos pudet roganti manus afferre, ferrum huc date, & permittite, quod vos facturos Principi iurastis. Cum non obtineret, preces in iram vertit: At vos, ait, scelerata capita respiciat Deus iniuriarum vindex, talemque vobis vitae exitum det, qualem vos hominibus innoxiiis hactenus dedistis. Nempe vos iam ante & ciuium sanguine estis aspersi, & in magnates eadem moliti. Vltima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras atque inferias dico, ut inopes, extorresque omne xuum in exilio agatis, deuorentque vos arma vestra, quibus plures vestros, quam hostium subditos absumpsistis. Plenus deinde irae carnifices eadem maturare iubet. confestimque missi satellites fuere, qui eum confoderent, non refugientem gladium, nec secures, nec vulnera, aut muliebriter vociferantem, sed virorum more fortium, pro gloria veteris prosapia succumbentem. Haec cum uxori eius nunciata essent, diffusa tyranni ingenio latebras quaesivit. Proficiensci ancillae duae, plurimaeque nobilium matronae, speciosus magis quam vilis grex comites fuere. Ea eum diu quaesita inueniretur, pacta salute se dedidit: Basilides tamen contra iurisiurandi religionem eam occidendam decreuit. Igitur infelix femina ubi obstinatos venire ad se armatos vidit, veste regali duabus ancillis innixa, vltro obuiam processit. Mox per platearum regiones raptata, ad extremum interfecta, & in flumen abiecta est. Peraetis tot caedibus Basilides ad statas solennesque ceremonias & patriam religionem animum appulit, Diisque immortalibus tot periuria, & tam eruenta parricidia vindicaturis supplicare constituit, & eo quidem die, qui vati Eliae sacer est, multis horis a templo non discessit, remque ipse

ipse diuinam tanquam Pontifex aliquis Max. fecit, adeo ut scrupulosa cura paruula quoque momenta patriae religionis examinare videretur. Sed tamen diuinæ potentiae nequaquam bene, atque constanti, uti praeferebat, famulatus est: animoque sanguini humano propior, quam Christianae charitati, paucis interiectis diebus ad solitam & immaniissimam crudelitatem est reuersus. Erat apud Russos Petrus Sebrebrinus, vir & manu strenuus, & concionibus perfacundus, cum apud se delatum, & ex fuga retractum, carnificique traditum audis oculis in frustra dissectum spectare sustinuit, pedes eius & caput & manus linteo velamine opertos pro munere regio vxori misit. Nec aduersus Petrum Bicouium, equitem Polonum mitior fuit, cuius caput abscissum suis manibus inter epulas per summam animi, ac verborum insolentiam aliquandiu tenuit, clarissimique & viri, & bellatoris sanguine contaminari mensae sacra passus est. Quam porro crudeliter se in Alberto Beso Silesio gessit: quem ex foedissimo carcere extractum, non prius vita priuauit, quam oculos infelicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Eodem tempore ingentem hominum captiuorum multitudinem crudelissime trucidauit. Vix enim Polonorum legati ex Moschouia abierant, cum laxatis nexorum vinculis, paria fratrum & propinquorum iungens, miseros ferro decertare coegit, neque ante sanguine expletus est, quam ad vnum victorem omnes redegisset. Id quoque inexplabilis feritatis indicium est, quod carceris magistros, qui ne tot supplicia videre cogerentur, fugae se mandauerant, tractos continuo ibi mactauit, nouus punitor misericordiae, apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Cum paucis diebus tot crudelitatis exercitia absoluisset, Dei indulgentia rem successisse ratus, thura deinde adoleuit, genioque largissime indulxit. Sed transgrediendum est ad alia eius facinora, quibus par dolor inest.

Cum Orlonem edificaret, operarios non veneno, non ferro, non vlla vi, sed inopia alimentorum necare statuit. Illi ut crudelem mortis rationem crudelissimo facto propularent, de suo numero septem viuos homines mactarunt, eorum carnibus contra famem vsu tormenti certe genus indignum passis, authore dignissimum. Ceteri qui humanas carnes comedere non poterant, ad durissimam famis necessitatem vitulum forte fortuna oblatum occidere. Quod factum vii Moschis ominosum est, ita omnibus exitio fuit. Nam Principis iussu propter id facinus viui combusti sunt, & cineres in praeterfluentem sparsi. Scribas in aula plurimos habet tyrannus. Eorum ex numero quidam lupum aliquando piscem emerat, accusatus propterea quasi ipso Principe splendidius epularetur, in carcerem deductus, & paulo post in flumine Mosca submersus est. Motiturum adfatus Basilides, I, inquit, & apud inferos piscare, assuetisque delictis eneruem animum satia. In arce Alexandrouia nunquam lucunde rebus diuinis vacauit, nisi peracto prandio quotidie homines viginti septem & plures iugulasset. Hic cum Principe quidam praecipuae dignitatis consiliarius erat, qui domi in conuiuio sedens puerum suum amandauerat, eumque idonea redeundi in aulam tempora iusserat obseruare, ministeria enim Principi debita nequaquam cunctando negligere volebat. Basilides puerum ad ostium conspicatus, cur venerit, & quem exspectet, interrogat. Ille cum heri mandatum sui aperuisset, mittuntur illico satellites, qui hominem cum omni familia in aulam perducant. Telatouius ingenti semper spiritu aduersae fortunae obuiam ire affluens, metuque vacuus ad Principem cum suis venit. Ibi Basilides ad circumstantes graui habita oratione queritur suam clementiam, liberalitatem & humanitatem acerbissimis iniuriis remunerari: & quod esset inauditum, parari sibi nefario proposito a senatoribus suis insidias, scelestique eius consilii aliquos esse conscios, quibus vitam & sanguinem suum hactenus crediderit. Tacentibus praesternatione viris Basilides ad Telatouium eiusque socios conuersus, Vos, ait, vitae meae insidias struitis, & hanc ad stringendos gladios horam designastis, quam puer iste certo indicio vobis significaturus erat. Sed pertinax Deorum indulgentia pro mea salute excubuit, qui & hanc perfidiam vestra in capita conuertent. Telatouius econtra longa excusatione vsus, cum non audiretur, tandem flebili quiritatu veniam rogauit, sed omnino frustra. Quippe Basilides oblatam

sibi iterum exercendæ crudelitatis præclaram occasionem ratus, statim eos in subterraneos carceres tenebris ac odore tetro maxime horribiles separatim detrulit, eductosque post non multos dies magna supplicii acerbitate trucidauit: ea potissimum de causa, ut alios truculento exemplo territos, validius in fide contineret.

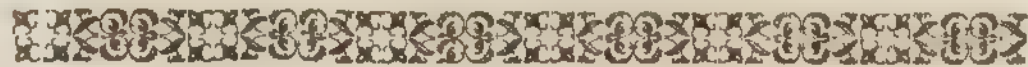
Quum enim animaduerneret, quanto sui odio Moschouia teneretur, timori remedium scelere petiuit, ut eo tutius plebe trucidata regnaret. Iacere sine honore sepulturæ per septem dies cadauera, partim canum morfu laniata, partim etiam hyemis & tempestatis vitio confecta. Sed quod sequitur maioris impudentiæ genus est, nec ferendum vlllo modo. Socerum suum, ingenue stirpis virum, Michaelem Temrucouium, ad epulas frequentius inuitatum sæpe fustuario subiecit: Sæpe eum veste exsutum inter medias niues ad suos nudum remisit, sæpe eundem torfit, & pecuniam prodere iussit. Nec domum reuersus vnquam tutior fuit. Ibi enim tanquam in carcere conclusus, nonnunquam alimentorum inopia fere ad laqueum redactus est, cum Basilidis iussu quatuor stupendæ magnitudinis vrsi ad ædium limen deligati cibum allaturos ab ingressu arcerent. Eas quoque bestias in densissimam hominum turbam immittere solebat, eo præsertim tempore, cum populus ad templa proficisceretur. Tum si quis repentinis illarum incursibus oppressus exstitisset, facietis homicidia circumscribens, suos filios ex eo spectaculo non paruam voluptatem percepisse dicebat. Eos igitur beatos reputandos esse, quos magni Ducis feræ prostratos occiderint, præsertim cum ipse etiam eo certaminis genere flagranter sit oblectatus. In miseram deinde plorantium viduarum turbam nummos aliquot argenteos dispergens, ipsa occisorum cadauera, denegato sepulturæ honore, vulneribusque confecta aulicis & ministris suis spectanda in arcis area poni iubebat.

Porro nemo apud truculentissimum hominem vel silentio tutior, vel sermone fuit acceptior. Quandocumque illi libuit, quoscumque spiritu carere iussit, somniorum etiam dirus interpret. Vir erat apud Russos summo loco natus, Calatinus scilicet Vlodomirus, is cum indemnatus fœdissimo carcere teneretur, fraude seuasurum sperans, fabulam comminiscitur, & rem se magnam Basilidi indicaturum dicit: ad hunc illico perductus, quid rei sit, iubetur dicere. Tum ille: Animo in somnum profuso, per loca deserta, & inuias regiones vagantem Polonorum Regem obuuium habui, cumque interrogarem, quid ita tam tristi vultu incerto itinere ferretur? Respondit ille: durissimo mihi & inexpectato fato pereundum est, & usque ad vitæ exitum latebræ mutandæ: Tandem tamen Moschorum Princeps me capiet, summaque meum in regnum autoritate & potentia vtetur. Tibi igitur inuidissime Cæsar, nouam ego maiestatem & supremum Sarmatici regni fastigium eo somnio portendi opinor.

Audito sermone Basilides hominem carnificibus cruciandum tradidit, ut tormentis totius consilii veritatem exprimeret. Fare, ait, ô scelestè, quam tandem ob causam inanem fabulam excogitaueris, & quis Iupiter in quiete hoc tibi præceperit. Scimus enim, quod Dii nequaquam miseros homines alloquio suo dignentur. Ibi Vlodomirus cum dolum pernegare non posset ob cruciatuum grauitatem, & cuncta fateretur, Basilides ad eum conuersus, iam inquit, satis magnam inuenti mendacii pœnam pependisti, ad consuetam igitur habitationem nunc reuertere, donec magnæ admirationis somnio euentus respondeat, tum nimirum & honoris excellentia & opibus facile meisenatus Princeps eris, nec te perpessæ calamitatis vnquam pœnitebit. Ita Basilides, quem vituperare nemo satis digne potest, confectis criminibus insonites cines suos tanquam nocturnos fures incredibili acerbitate atque sæuitia violauit, non contentus in eos sæuire, qui si audibus & insidiis à se dissenserant, etiam quieti animi homines proscriptorum numero adiecit. Per sæpe etiam à suppliciis parumper feriat, sannionibus cucullatis, & facietissimis helluonibus operam dedit, & quidem mirus artifex fuit hominibus iam erate grauibus ad insaniam impellendis. Quibus adeo flagranter oblectabatur, ut laudando & mira eis persuadendo, donandoque plures ex stolidis stultissimos & maxime ridicu-

ridiculos faceret. In certis diebus cum genio liberius esset indulgendum, in extrema inferioris mensæ parte ea conditione regnabant, ut contumelias, quas cum valetudinis incommodo architriclini & structores inferrent, æquissimis animis paterentur: multaque eorum palato ac auiditati aliena cibaria, falsa gratissimarum rerum specie concinnata, ut canes, & lacertæ, & humanæ carnes cœnantibus apponerentur. Horum in numero præcipuus aliquis insania præceps, cum diu ad ostentationem absolutæ scurrilitatis ineptissime aliquando locatus esset, Basilides hominis singularem vesaniam probare solitus, tandem furore correptus est, eumque olere ex recentibus flammis calidissimo collotenus perfudit, ita ut effusum ius cutem in ipso dorso statim miserabilem in modum contraheret, & ille pronus in terram collaberetur, Princeps tamen haud istis contentus facietis, vehementi ictu ferratum scipionem furiosi hominis capiti infixit, eumque faucium suo è conspectu discedere iussit, qui paucas post horas expirauit. Nec plane dissimili ioco in Boridem Titouium, Scartiensem Palatinum, à quo longa titulorum serie fuerat saluatus, crudelis vir usus est: illi enim dextram aurem in conuiuio sedens abscidit, addita promissione, se munere aliquando meliori virum tam elegantem adfecturum, nunc tamen boni consulenda esse præsentia. Ego autem quid ista confector? aut quid in his immoror? Cum vnus hominis scelere, cuncta scelera superata cernam? Queramus nunc cum natura rerum, quod nos multis & asperis aduersæ valetudinis incommodis obnoxios esse voluerit? habitumque cœlestis roboris humanæ conditioni denegatum moleste feramus, cum tor cruciatus sibi metipsum mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.

FINIS SECVNDI LIBRI.

VITÆ IOANNIS

BASILIDIS

LIBER III.

BASILIDES cum ad eum modum supra hominum fidem immani superbia, crudelitate, atque libidine, & reliquis immoderati animi cupiditatibus corruptus, barbaram vim, cædes, homicidia, cruciatus, famem, vastitatemque & dira malorum incommoda ciuibus suis & innoxiiis hominibus attulisset, ita ut non suis tantum, verum etiam communi hominum societati, & denique vniuersæ rerum naturæ acerbus & luctuosus videretur: Sequutum demum est id tempus, quod maximus ille rerum omnium moderator & Dominus clamore humani sanguinis ad vindictam excitatus, & magnitudine scelerum offensus, eum tyrannum præsentibus pœnis & incommodis ita verberauit, ita, inquam, euidenter & clare, ut dubitari non possit, ipsum esse seuerum omnis impietatis ultorem. Nec quisquam interrogare debet, quis habiturus sit quaestionem de tyrannis, quis illos acculaturus, quis litem definiturus, quis pœnam irrogaturus sit? certe fletus miserorum hominum, quos crudeliter vexarunt, item viduarum & infantium suspiria, quos parentibus & maritis inhumane spoliarunt, breuiter eorum, quos adflixerunt, & fortunis omnibus denudarunt, lamentationes atque plangor erunt accusationis loco, quam illi coram supremo iudice sistent. Plerique vero Principes, imperiti quidem illi

& inconstanti, quam diu prospera & felici vtuntur fortuna, nihil tale metuntur. Sed quum maxime securi sunt omnium rerum, tunc repente illis aduersarius excitatur, de quo minime suspicati fuerant. Cuius rei, ne longius euagemur, euidentissimum Basilides erit argumentum. Ille quidem grauissimas etiam a fortuna plagas accepit, plurimumque tantæ potentæ admixtum fuit acerbis. Nam & sterilitatem famemque admodum crudelem passus est, & intestina quoque discordia vexatus: ne quid interim de pestilentia dicam, quæ eo præsertim tempore, quo Magnus Cimbricus in Moschorum venit, vulgatis minimo contactu morbis totius regionis faciem multiplicatis funeribus ita deformauit, vt per omnes fere vias innumerabilia mortuorum cadauera sine honore sepulturæ dispersa, canumque & auium laniatu mirum in modum defædatis conspicerentur. Accedunt Tatarorum frequentes admodum impressiones, à quibus tot bellis vexatus, toties in fugam coniectus est, quumque aduersus hostes regionem suam eos tueri non posset, captam non ferro defendit, sed auro redemit. Reualiam quoque bello infelicitate aggressus est, sumptumque ingentem & valde numerosum militum in ea oppugnatione amisit. Quippe fortitudine ciuium propugnantium superatus, fessusque perpetuo multorum dierum labore, & vulneribus cum suis debilitatus, obsidionem soluere coactus est. Postea cum ad Stephanum regem pacificationis gratia legatos misisset: & tamen per insignem iniuriam Vendam bis omni conatu oppugnatam inuadere & occupare cogitaret, adeoque ante vrbs portas ferocissime atque acerbissime vociferando, regis extrema supplicia minaretur, puncto temporis fortuna eum in longe maximam calamitatem coniecit. Erant in Liouonia patrum Sarmatarum Germanorumque & Gothorum copiae, ex his, qui pro publica salute libertateque, Andrea præsertim Sapreha & Ioanne Buringo concitantibus, arma ceperant. Venda autem antiquitus ex præcipuis prouinciæ urbibus fuit: ad hanc, vt in vnum iungerentur, Sarmatæ & Germani motis castris contendunt, & ex itinere arces quasdam, quæ erant in potestate Moschorum, acriter oppugnant. Nam de consilio, conatuque hostium haud inani coniectura iudicantes, quin & ipsi protinus ad eos aduolarent, nullam omnino consultationi moram attulerunt: quoniam magnæ felicitatis initium arbitrabantur, si hostibus, priusquam maioribus copiis auerentur, occurrissent. Itaque cum expeditis equitum alis obliquis itineribus profecti, nouissimum hostium agmen continuo inuadunt. Erant longe superiores equitatu & peditatu Moschi, utpote qui iustum exercitum adduxissent, animis autem regii superiores erant, cum audacia, tum virtute. nam quisque præfectorum secum insignes & audacissimos equites adduxerat. Cum in conspectu utroque acies essent, & vndique regii toto campo prouolarent, Moschorum Duces pedestres copias mature progredi iubent, ipsique, alacriter cum vniuerso equitatu ora conuertunt, vt dum insultantium impetum à tergo sustinet, peditibus spacium detur explicandi sese ad ineundum acerrimum certamen. Ita dum sese audacter efferunt Moschi, & à peditatu temere disjunguntur, intercepti circumuentique à multitudine regionum equitum sternuntur: qua fortunæ iniquitate terribili pedites, dum equites caduntur & fugiunt, & cæteri victorum imperum non sustinent, toto campo conciduntur. Tantis enim pauor amissis ducibus militum animos occupauerat, vt nihil aliud quam fugam, abiectis etiam gladiis, spectarent. Habebant Moschi tormentum ab immani magnitudine & violentia lupum appellatum, & in fronte castrorum constitutum, quod pilas sesquipedali crassitudine iaciebat. Illud etiam, victoria feliciter parata, castrisque direptis cum reliquo adparatu bellico, quo aliena oppugnabantur, regionum in potestatem peruenit: & capti sunt præcipui belli Duces, quibus præclare regii veniam ostendebant, quasi in parte gloriæ reponerent, si longe nobilissimis viris iam plane parata victoria pepercissent. Ea res existimationem Basilidis magna etiam ex parte conuulsit, effecitque vt Moschorum nomen paulo ante in prouinciis terribile & ominosum, despectum & ludibrium haberetur, cum ea regionum victoria ad extremas usque totius Europæ nationes permaneret. Sed leuiora sunt ista, quæ commemorauimus: non enim tyranni insolentiam aut minuire, aut immanem illius crudelitatem sequitatemque contundere potuerunt.

Interie-

Interiecto autem tempore, cum Stephanus Princeps nulla ambitione, nullis amicorum studiis, sed sola literarum, sapientiæ, & virtutis opinione regnum esset adeptus, atque ei simul magnus exercitus, quo bellum aduersus quoscunque hostes gereretur, attributus, bellum Moschis longe grauissimum exortum est, quo repente, Deo ipso tot parricidia vindicante, copiis, parte imperii ac dignitate omni penitus spoliati sunt, nec quidquam illis ex tanto regno præter amaras calamitates, & spiritum, & paucos ciues incolumes, residuos fortuna fecit.

Enimvero Stephanus Rex suo ingenio maxime pius & generosus, pro dignitate Christiani nominis audendum aliquid ratus, valde necessarium & decorum existimabat, si Moschum hostem iudicaret eo consilio, vt vindicatis iniuriis, innocentissimos hominum castrorum manes viscisceretur, atque impios & execrabiles latrones, hominisque vocabulo indignos bello persequeretur, qui sceleratis manibus templa, aras, ipsa denique mortuorum cadauera toties violassent: quique Sarmatarum fines flamma ferroque non semel deformassent, inexplebili nimirum regnandi desiderio occæcati. Priusquam ad arma ventum est, eam calamitatē varia præcessere prodigia, vt magnis Principibus accidere videmus. Nam & crinita stella paulo ante aliquot menses in aere cōspecta horrendū aliquod Moschorum genti portendere visa est. Fulmen deinde subitam secum cœli serenitatem adducens, ipso Christi natalitio Slobodam speciosam magnorum Ducū habitationem, cum terribili ingentium structurarum & trabium ruina disiecit, rerumque pretiosarum splendidissima supellex, quæ ista in munitione asseruabatur, de cœlo tacta & consumpta est. In elegantiore vero camera cubiculum Basilidis ipsius, ubi lectus erat, fulmen intrauit, adeo caute pererrans, vt ipsam simul vnam feriendo disiceret, qua captiuorum nomina ad libidinem forte Principis educabantur. Expalluit ad eum nuncium tyrannus, & cum sibi magnopere timeret, in maximam animi perturbationem incidit, utpote qui scelerum conscientia exagitatus, ex manifestis quoque prodigiis insignem rerum suarum commutationem facile præuideret. Præcipue admirationis etiam illud est, quod haud procul ab oppido Nalio ante hæc initia motusque bellorum accidit. Egressi erant in proximam syluam viri tres & totidem foeminae, vt, sicuti barbarorum istorum mos est, ligna in urbem adueherent. His crepusculo vespertino domum redeuntibus vox sine ullo aurore ad aures peruenit: Moschi fugite, qua territi cum citato cursu oppidum petere vellent, lapis ingens marmoreus, qualis apud Germanos aliasque nationes mortuorum sepulcris imponi solet, ictu fulminis ex aere in terram ita est propulsus, & in niues decidit, vt non turbine violento, sed fabrilis artificio depositus esse videretur, in eo ignotissimis characteribus, literaque fugiente scirpus vel potius epitaphium descriptum fuit, significans haud dubie, Moschorum sepeliendum esse imperium. Ad istum saxi cadentis tres viri exanimati fato præcipiti interiere, quorum corpora humi per aliquot dies, neque odore retro, neque deformi adpectu mutata, iacere. Ipsæ quinetiam foeminae nouitate monstri perterritæ, eodem in loco conciderant, sed mox resumpto spiritu, cum niuem sanguineis guttis aspersam cernerent, nocte cōcubia pauido regressu ad ciuitatem delatæ, cum eiulatu rem omnem in ciuitate patefecerunt.

Huius igitur rei explorandæ gratia omnes ad locum designatum effusi, prostrata humi mortuorum cadauera, sparsumque per niues sanguinem & lapidem funerandis hominibus debitum inuenerunt, atque ita triplici ostento moniti, certissimisque monstorum ictibus pulsati, magnam patriæ ruinam, & parum prosperos rerum suarum successus eodem tempore perspicaci pectoris oculo præuiderunt. Ipse Basilides præmonitus diuinos spernere, suaque consilia cœlestibus præferre solitus, iam insigni æstuatis animi perturbatione correptus erat, numeroque ostentorum numerum calamitatum significari animaduvertebat. cum tacitum mœstumque domi suæ hærentem ægerrime consiliarii adduxerunt, vt ad eum locum, in quo lapis erat, proficisceretur. Tandem constantibus familiarium precibus compulsus, factorum Principem filiosque suos extra ciuitatem duxit, maculosasque sanguine niues & lapidem ipse adspexit: statimque attonitus, quidnam monstri esset, & quid portenderet, interrogauit. Hærentibus in coniectura viris, Metropolitæ

Bb

mandat, ut, quid literarum exolefcentes & incognitae velint, explicet. Ille statim non sine magno timore nescire se dixit. Igitur sequenti die e ductis ex carcere sacerdotibus duobus, quos in Cacothisio & Querpolo iure belli coeperat, & quorum eruditio apud barbaros etiam celebris erat, libertatem & munera promisit, si aenigma in lapide scriptum interpretarentur. Sed cum nec illi characteres ignotos agnoscerent, nec abstrusam numinis voluntatem patefacere possent, fortuito vocis iactu dimissionem sperantes, & ad ipsum Principem conuersi, Regionis, inquit, vastitatem vides, proinde sile, & memento placare numen: Pertinet enim haec signa ad populos & imperium tuum. Perterritus ille tam terrore responso, & omine horrendo, statim satellites inelamavit, iussitque ut lapidem in partes confringerent, protinusque inde discessit, miser profecto, qui imminentem calamitatem caelestis iudicio destinatum, humanis consiliis impediri posse existimavit. Rex interea ad futurum bellum copias, arma, ceteraque tam longinquae militiae necessaria summa industriam parabat, Principes vicinos sollicitabat, dubios illiciebat, nec alios exitus belli, quam interitus aduersae partis ipsi propositus erat. Ad Basilidem quoque tumori tanti adparatus venerat, & ideo in conscribendo exercitu ipse etiam erat occupatus. Mos autem inter Principes est, ne bellum gerant, nisi illud per praecorem hosti prius sit denunciatum. Decretum itaque in regio consilio fuit, nihil fore ad nominis regni claritatem, vel ad ipsius iustitiae estimationem vtilius, quam Principi sceleribus maculoso & humano sanguine tot annos resperfo singulari legatione bellum indicere. Ad eam autem rem Basilium Lopatinicum, natione Polonum, & virum non vulgari animositate praeditum, delegere, qui munus id obire pro dignitate posset. Cum illo proficiscebantur aliquot adolescentes summa nobilitate, ut & comites illius essent, & inter Moschos peregrinarentur. Hi ad fines hostis aduecti, a nobilitate & primariis ciuitatibus multis honoribus accepti fuere. Postea vero cum barbari intellexissent, animum Regis ab ipsis disidere, totamque legationem bello innixam esse, parum absuit, quin regii maximum salutis discrimen adirent. Salui tamen in Moschouiam urbem, ubi tunc Basilides erat, modicis itineribus peruenere, a deducibus, comitibus, & rebus aliis abunde instructi. Ibi aliquot diebus in recreatione & quiete consumptis, a Basilide nuncius venit, qui Lopatinico significaret, si sine periculo in regione magni ducis versari, imo si viuere vellet, ne cum stricto acynace aulam ingrederetur. Respondit Lopatinicus, se a magno Duce & vita & fortunis priuari posse, & ut hoc sane expectandum sit, se tamen a mandato Regis nisi ad latum vnguem non discessurum. Omnibus genus illud responsionis superbum & intolerabile visum est, cum animis reputaret, & regum erga se superiorum obsequantiam, & insignem tumultibus bellicis trepidationem, & formidabilem magni Ducis potestatem, quae hactenus omnium animos hortore perstrinxerat. Lopatinicus tamen in sententia permansit, prudenterque & discretissime muneri sibi commissio satisfecit. Post aliquot deinde dies admissus, & in senatum perductus, ut legationem exponeret, cum interrogaretur, ad quem missus esset, excelsa animo respondit, se ad vniuersam Moschouiam missum esse. Nec enim hoc bellum opus singulorum, sed vniuersorum futurum. Cum quadrigis in regiam duceretur, caeli facies solito candidior erat, curruumque minister strictum gladium in manu gestans anteambulabat. Tum vero micro radiis solaribus percussus, tantum spectantibus terrore iniecit, ut per totam urbem maximus omnis aetatis & hominum undique ad spectaculum conuentum concursus fieret, omniaque variis clamantium tumultibus impleterentur, & nihil fero consilio aut ratione ageretur. Cumque quilibet primus omnium introire in aulam contenderet, & alii alios praepedirent, factum est, ut supra homines centum multitudinem suffocari ad ianuam occumberent: quae quidem res & ipsa lethalis belli omen esse potuit. Basilides palatium, in quo legatum expectabat tapetibus & peristromatis instrauerat, multisque odoramentis illud refererat. Scipsum vero vestibus auro fulgentibus, & gemmis clarissimis ornatum, cultumque in Lopatinici conspectum dedit, eumque contra naturam suam humaniter excipere visus est: Is vicissim Basilidem more Sarmatico salutauit, & idem reliqui Poloni fecerunt. Literas deinde Regis bullis aureis consignatas, ensesque falcaturum futurae ultionis indicem Basilidi porrexit.

porrexit. Hunc ille crudeli vultu iracunde aspiciens, in admirationem magnam venit, quod hostis in peregrina regione tanta audacia tantum Principem verbis asperioribus compellere ausus fuisset. Dixerat Lopatinicus, ut Basilides de illatis iniuriis regi satisfaceret, nec Polonis ingrediendi Moschouiam necessitatem imponeret. Ille ex epistola mentem regis intellecturus, admodum cupide eam resignauit. erat autem Rutenico sermone conscripta, cuius postulata haec erant.

Primum, ut Basilides incommoda regno Poloniae illata nunc tandem sarcire restuderet, tanta enim & tam magna esse ea, ut tolerari amplius nullo modo possint. Deinde bellum illi manifestum, nisi ita faceret, minabatur, & suam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, si Moschus in pristino furore permaneret, ut impii & scelerati Principis nomen ex omni hominum memoria euelleretur, & Liouonicarum nationis populus in libertatem vindicaretur. Lopatinici interuentum fidem confirmabat, & gladium, quem ille in belli signum attulisset, suo consensu redditum esse dicebat. Ad tradendam deinde Liouoniam & ad pacem societatemque colendam Basilidem hortabatur, & pacem etiam tunc hosti libenter offerebat. Nihil sibi gratius fore adfirmans, quam illam armorum & belli tempestatem tempestiue sopiri, & animorum consensionem foedere sacrosancto inter utrumque populum isto confirmari. Criminabatur postremo horrenda facinora, quae in Liouonia Basilidis duces ediderant, eaque dicebat non absque contemptu nominis & iustitiae gesta fuisse, & quod vltimum & praecipuum erat, iniurias regno Poloniae ac Mag. Lithuaniae ducatu illatas beneficiis omnino compensaret, obtestabatur. Si aliter faceret, bellum senon Moschorum magis odio, quam Reip. amore gesturum asseuerabat, cui ab optimo quoque etiam spiritus debeatur. Has enim publicas inter populos non priuatas inter duces bellandi causas esse. Lectis litteris Basilides nondum ita trepidum se esse respondit, ut spoliari se regno pateretur, bellicae irritamenta, non pacis blandimenta esse. Ipsum vero Lopatinicum crudeliter haud dubie accepisset, si per ius gentium id ei licuisset, quem tamen in hospitium duci & diligenter custodiri iussit, sed ita, ut omnes ei debiti personae illius honores haberentur, & simul ad comitatum necessaria omnia praerentur. Belli nuncius breui tempore Moschouiam omnem longissime peruagatus tanto barbaris amarior, quanto verior fuit, reputantibus tempora illa, quibus tantis Liouonensium opibus domesticis viribus resisterant, quibus Turcarum potentiam Asiae, Africaeque terribilem Afracanenli bello fregerant. Quae sola gloriosa recordatio, maiorem futurum in vicinia belli timorem adferebat. Tantaque trepidatio omnium fuit, quanta esse in magna calamitate inter victos & debellatos solet. Pungebat illos & scelerum conscientia, & Sarmatici regis potentia, minorem Principis sui exercitum nunc esse dicentes, ut tanto hostium adparatu resistere posset. Basilides tamen accepta induciarum renuntiatione, nullam moram interponendam existimauit, quin ipse quoque rebus suis subueniret, & statim litteras ad omnes Moschouiae urbes, & ad magnates, & vniuersam denique nobilitatem dedit, omnesque ad aulam suam euocauit, & quas potuit copias, continuo conscripsit, ut & arces in finibus Sarmatarum firmiori praesidio muniret, & repentinos hostium incursus profligaret. Cum auxilia undique tuendae patriae gratia conuenissent, ad concionem milites vocat, eosque variis exhortationibus ad pristinam virtutem, & odium Sarmatarum incitat. Optandum sibi fuisse, ait, ut de eo diceret consulere, bellum ne sit cum Polonis, an pax habenda, quin vero sit repugnandum instantibus, nec eos quidem dubitare, qui saltem communi sensu utantur. Quippe aduersus hostem si nequeant pro salute, pro ultione tamen bruta animantia cornibus depugnare. Ceterum sibi esse victoriarum fiduciam, si sit illis animus: Polonosque vinci posse cognitum non sibi magis, quam ipsis militibus, qui ex Smolensco Sigismundum, ex Polocia S. Augustum, ex Pernauiia Henricum eiecerint. At si quidem aliena magis exempla quam sua experimenta malint, Scire se ab Alberto Borussorum Principe, Moschicis et nummis ad id bellum instructo, fufos multis praeliis Polonos. Scire perpetuam illorum in religione dissensionem, domesticam optimatum emulationem, atque inuidiam studium. Scire Maximiliani Caesaris nepotes Poloniam breui ingressuros, & maximis

eam, plurimisq; incommodis ob non traditum patri regnum, adfecturos. Multo autem periculosius ab alia parte ipsis imminere bellum. Nam è Precopienſium Horda ſi Tattari immanis illa ferorū, atque immitium populorum illuvies Boryſthenem transgrediatur, fieri non poſſe quin Poloniam aut occupent, aut vincant, aut è regione vaſtata prædam ingentem auehant. Audendum igitur & fidendum fortunę, tantiq; adparatus adſpectu debilitatos ſpiritus, priſtini temporis memoria recreandos. Suas præterea vires non modo Polonico regno eſſe pares, ſed eo etiam longe maiores. Smolenſcum velint an Starodubum recensere: rurfus Aſtrochaniam, an Caſaniam, item quę Polociam Liuaniamque: quarum quidem gentium nulla ab imperio & iugo Moſchorum ſit libera & immunis. Suam quidem etiam ditionem præter arma, virtutemq; animi, locorum quoq; ſolitudinibus vel frigorebus inſtructam eſſe; per quæ denunciatur ingens militiæ labor, ac periculum. Sequantur ſe modo fortiter, & videant, quid ſe duce poſſint efficere contra hoſtilem exercitum: Hæc & plura etiam cum Baſilides in concione dixiſſet, ſtatim etiam in bellum Polonicum incumbere cœpit. Interea autem in conſilio regis decretum erat, vt Polocia primum oppugnaretur. Nam munitiones à tergo relinquere, nullis vnquam bellis geſtis fuerat obſeruatum, & commeatu, milite, auxiliis, receptu deniq; ipſo vltro ſe excludere inobſiſtiſſimum videbatur. Igitur anno ſupra milleſimum quingentimum ſeptuageſimo nono, rex factis ab imploratione opis diuinę principiis cum exercitu longe omnium ornatiffimo initio veris Suiro ad oppugnandam Polociam profeſtus eſt. Quoniam veto communi omnium conſilio conſociatis viribus tam potēti barbaro bellum terra mariq; ad publicam ſalutem inferebatur, idcirco confluerant ad regem ex omnibus fere nationibus inuiſti & illuſtres militiæ Duces, qui expeditas, & omni bellico adparatu inſtructas equitum peditumq; cohortes in id bellum trahebant, & erat alioqui in ipſo regis nomine magna exiſtimatio cum bellicę laudis, cum æquitatis atque iuſtitię, cuius caſtra ex æmulatione virtutis præcipui etiam gentis Polonię magnates ſequebantur. Nicolaus Melecio, rebus in bello geſtis, & amicitia regis inſigni, copiarum omnium imperium delatum erat. Ille non tantum Podolię robora in legiones conſcripſerat, ſed & aliarum nationum copias numero virtuteq; maxime formidandas ſecum habebat. Nicolatus autem Radiuilo, Vilnenſis Palatinus, quę mirifica virtus & bellicę laudis ſpecimen, atq; item ingens patrię amor ad ineundum bellum vehementiſſime incitabant, cum florentiſſimis Lithuanorum copiis venerabili ſenio & virium robore inſignis aduenerat. Nec illius filii Chriſtophori alia quam patris mens fuit, qui & ipſe natura ſtrenuus & maxime bellicoſus cum cataphractorum aliis ornatiffimis patrem ſequutus eſt. Erat quoq; iisdem in caſtris Ioan. Zamocius præclaro ſtudio omnibuſq; ſenſibus & adſinitate artiſſima cum Rege coniunctus. Eſt ille illuſtri quidem Polonię loco natus, ſed virtutis experimentis omni nobilitate clarior, quæ tanta ſi illo adpareret, vt animi magnitudine, Philoſophia ipſa, prudentięq; gloria celeberrimum apud omnes bonos nomen habeat. Iam cæteros principes vſu militiæ vigoreq; animi præſtantes, quid attinet commemorare? Nam & Stephanus & Ianuſius Zbarafii hic erāt: Hic Firlei, Radiuilonis; Nicolaus Sapicha, Ioan. Hellebouicius, Ioannes Ciſca, Philo Cmita, Bonatus, Sbarauii, Nicolaus, Taluoſius hic erāt, qui omnes ea belli conſilia decoris & virtutis longe pleniffime ſequebantur, & in quibus tanta ſapientię & virium magnitudo erat, vt qui eos ignoraret, non ex Polonia tantum, ſed ex multis nationibus electos putaret. Baltazar autem Bathoræus, Palatini Tranſyluanici filius Pānonium, Chriſtophorus Roſſazeuius Germanicum peditatum oblato ſtipendio conductum ſub ſignis habebant. Dux Boruſſorū & Marchio Brand. Georgius Fridericus leſtiſſimorum militum manū in auxilium mittebat, quibus præerat Ioan. Gonſiceus à Pruſſia oriundus. Erneſtus autem Vaierus erga Polonicam gentem ſtudio ac operibus inſignis, tanquā belli conſiliarius accitus è Pomerania erat. Sacratōrum quoq; hominū, qui & ipſi in bellicos ſumptus ingentem auri vim expenderant, tanta multitudo, tantus hominum vndique conſuentium concurſus erat, vt omnes communem patriam opibus & ſanguine

defen-

defenſuti viderentur. Præmiſſi ab rege ad Polociam fuere N. Radiuilo & Caſpar Beccafus itinerum claudendorum cauſa. Hi cum propinquo ad arcem loco cōſediſſent, caduceatores miſere, qui omnia hoſtilia Moſchis denunciarent, ni propere vrbe & arce excederent. Illos armata Moſchorum ſtatio nequaquam admittit, nec populus ex regis aduentu ſtadium paulo alacrius oſtendit. Rex deinde cū omni exercitu, & tormentis impedimentisq; bellicis, in ſumma viarum iniquitate ſubſecutus, urbem obſidione cixit. Sub idem tempus Baſilides cum ingentibus copiis Pleſcouiæ erat, quem aduentu regis vehementiſſime conturbatum ferunt. Verſuto ſiquidē ingenio, cum tantam potentiam vni additam conſpiceret, belli imperum formidabat, & antiqui quoq; vatis carmina cum Principē non obſcuris indiſciis exprimere videbantur, qui à Sauo & Drauo toti Scythiæ, Moſcho- uizq; præſertim & Baſilidi ſummas clades eſſet allaturus. A copiis autē regiis quæ præceſſerant, arces tres Coſiana, Craſna & Sithna per excursionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ fuere. Parte alia Philo Cmita, Orſanenſis præfectus, in magni Ducis ditiones longius progreſſus, hoſtibusq; viribus, animis, loco, atq; fortuna abunde ſuperior, non mediocrē omnino cladem Moſchis attulit. Plurimis. n. pagis incēſis, Smolenſiſq; ſuburbis ambuſtis, totam illam regionem longe lateq; depopulatus eſt. Quæ quidem rei bene gerendæ facultas Conſtantino è Oſtro- giaz duci arma induit, qui pari celeritate & vigilantia cum Michaelē Vicſnieucio & Ianuſio filio Boryſthenē tranſgreſſus, inq; hoſtilem terram turmis aliquot Tatarorum inuectus, obuia quæq; peruaſtauit, & vſq; ad Starodubum, Radhoſtiam, & Podcepouiam populationibus prolatis, ingenti cum præda domū reuerſus eſt. Rex ipſe cognita hac ſuorum felicitate, vndecima Auguſti propinquo ad mœnia loco caſtra meatus eſt, ciuitatemque tribus locis circumſedit, eademq; die munitiones foſſasq; propius hoſtem agere iuſſit, & poſtridie ciuitatem non mediocriter foſſis, & aggere & propugnaculis, & parietibus deſtitutis, & præſidio firmam, ea maxime de cauſa, quod illo loco militē à propiore ad arcē acceſſu prohiberet, incendit, totamq; paucis horis deleuit. Mox longius munitionibus ad ipſas arcis portas promotis, omni conatu in eam expugnatam incubuit. Sed oſtenderat vi ſua præpotens Deus, in manu ſua rerum gerendarum poteſtatem eſſe, & aſſiduas pluuias pluribus diebus ita immiſerat, vt & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur: Conſtitit tamen militi regio in maximis etiam incommodis ſingularis animorum ad omnia obeunda tolerandaq; ardor, ſic vt in ſumma pluuiarum iniquitate, altiffimoq; luto nihil prætermitterent eorum quæ ad oppugnationem pertinere poſſent: Hoſtibus contra omnes noſtrorum conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum vi, ita dies nocteſque propugnantes, tanta peruiacia, & flammas à regiis illatas extinguentibus, & vim omnem depellētib; vt ſe tormentorum telorumque ictibus certatim offerrent, & ſuccumbentibus aliis alii confertim ſuccederent, oſtenderentque Moſchos artium defendendarum vi atque ardore cæteris omnibus gentibus antecellere. Reſpexit tandem regis exercitum benigniſſimus Deus, conceſſitque, vt quæ prima illi paulo ſerenior dies vicesima nona Auguſti illuxit, ea incendium à milite arci inferretur, ſumma cum contentione atque diſcrimine, cum ſe miles in foſſas demittere, & Polottam flumen ſuperare, denique arduum clium cui impoſitum propugnaculum erat, ſubire, & manibus materiam ignemque inter infeſtiſſima creberrimaque hoſtium tela inferre cogeretur: quod incendium cum vehementius exarſiſſet, & munitionis anterioris aditum aliquem patefecifſet, teneri militum aliorum ardor nō potuit, quin per ipſam flammam irrumperent, atq; hoſtem ferirent, à quo tamen cœpto, cum propugnatione hoſtili, cum maxime flammæ vi reiectus eſt, paruo cum regionum (neque amplius viginti ſeptem deſiderati, pluribus tamen vulneratis) hoſtium vero cū ducentorum interitu, dederat aliquam hoſtis eadem die deditiois ſignificationem, quam non ſeriam fuiſſe animaduerſum fuit, cū ſe nouis munitionibus, flammæ altitudine noſtris conſpectū eripiente, circumdare deinceps cognitum eſſet. Nulla igitur cū intermiſſione oppugnationis vim omnē adhibendam, nullā hoſti quieſcēdi, aut ſe

firmius muniendi spacium concedendum rex iudicabat: posteroq; die ignem in alias munitionis partes miles, in quo equites etiam erant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars delecta esset, & clium, in quo propugnaculum antea igni absumptum erat, nostri tenuissent, ac deinde praesidiarios circumire coepissent, atque sic tandem in potestate hostis esset: rex & sanguini Christiano parcendum, & operam dandam ratus, ut arce quam maxime integra cum tormentorum aliorumq; belli instrumentorum adparatu potiretur, facta omnibus vitae gratia permisit, ut qui militare sub signis regis vellent, fortunas suas omnes incolumes conseruarent, quibus vero redeundi in Moschouiam animus esset, id rege permittente, ac omne securitatem praestante facerent. In ipsam vero arcem cum regii aliquot consilarii ingressi essent, passim magnum cadaverum insepultorum numerum reppererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarii, globorumq; tantam vim deprehenderunt, quanta in arce aliqua Christiani orbis his rebus instructissima posset reperiri. Capti autem hic fuere Cyprianus Archipraeful Velicolucensis Graecus, cum magno sacrorum & Flaminum numero, Palatini item Basilus Iuanouicius, Micolincus Telatouius, Demetrius Micalouicius, Scerbatus Sbolincus, Mattheus Iuanouicius, Volincus, Lucianus Treciacouius Racouius, hos omnes rex in custodia haberi iussit, quia sponte se dedere nolissent, & praeter illos ultra sex hominum millia in regis potestatem peruenere, qui omnes tum verissimis lachrymis euersae urbis & arcis calamitatem, Russiarq; totius amissum decus, & denique exsecrabilem principis sui insaniam deplorabant. Capta Polocia tres omnino arces, Turoulia, Socolum & Sussa in Polociensi ditione hostiles superarant, quas hosti relinquere rex nequaquam volebat. Turouliam quatuor supra Polociam miliaribus ad Dunam sitam a Francisco Zuco antea tentatam Constantinus Lucomscius expugnauit: Sussenses salutem, & rerum, quae cuiusq; essent auferendarum potestatem, atq; in Moschouiam tuto se inferendi concessionem pacti, cum omni bellico adparatu Palatino Podoliensi se sexta Octobris die dederunt. Socoli aut oppugnatio funibus fertior fuit, quam breuissime huic volumini attememus. Ea arx a Polocia quinque miliaribus ea via distat, quae Septentrionem versus recta Pleseouiam ducit, duorumq; concurrentium fluminum, Dryssae ac Nyssae complexus continet. In ea praeter verum praesidium, quod tuendi Polociam aditus causa firmum semper inerat, Theodorus Basilii F. Seremetus, & Boryssus Basilii F. Seynus, Andreas Palecius, Michael Georgii F. Lycus, Basilus Criuoborscius Palatini, clari cum propinquitate Moschouiae Ducis alii, tum rebus antea gestis omnes copiarum praefecti, cum magno Rutenicarum nobilitatis ac Sclopettariorum numero confederant, posteaquam se aditu arcis Polocensis exclusos intelligerent: accesserat huic etiam Georgius Bullahacus, cum duobus millibus sclopettariorum, partim Dunensium, partim Volhienensium, qui ad Dunae & Volhiae fontium paludes ob perpetuas cum Tattaris dimicationes, caeteris belli usu ac militandi peritia facile praestant. Quum hi omnes magno discrimine regis ex propinquo castris imminerent, rex Christophoro Radiuillone & Ioanne Voliminscio ducibus Lithuanicas quasdam copias ad hostem praemisit. Secutus tandem est Podoliz Palatinus cum iusto exercitu, & Dryssam fluiuium imbris proximis abunde redundantem, ponte subitaneo opere effecto transmisit, hoste quod facere in procliu erat, nihil tepugnante, qui in aduersa ripa ociose tantum inequitans, metus facienda studio clare, ut a nostris audiri posset, subinde clamabat, adesse apud se Astracanonum, adesse Casanensium copias. Flumine superato Palatinus propius hostem mouet. Qua accesserat iterum virumq; flumen non magno ab arce interuallo sylua est, in qua maximam equitatus partem tendere iubet, peditum imperat, ut munitiones, in quibus versarentur, & tormenta dirigerent, fossa atq; aggere subito efficiant: quas Poloni secundum Nyssam, Germani secundum Dryssam ad arcem perduxere. Ultra Nyssam amnem minorem, qua proxime hosti effugium patebat, Ioan. Sbarasius curare iubetur. Rebus ita ad oppugnationem perfectis, cum iam in vesperum dies vergeret, qui tormenta administrant, periclitari rem globis candentibus instituunt, tribusque in hostiles diriones perlatis, cum alii aliis locis periculum

eulum incendii adferrent, & iis restinguendis hostis detineretur, tertius eo loco, quo nascens primum fumus, mox flamma ab hoste non facile potuit deprehendi, vires coepit: ac hoc incendium ortum cum magnam hostilium munitionum partem subito complexum esset, hosti summam defensionis desperationem attulit. Quo circa & perditis trepidisq; rebus, & flamma se iam longius latiusq; fundente pars magna hostium globo temere facto, porta, quae meridiem versus ad Nyssam vna patebat, confestim erumpunt, quibus ex proximis munitionibus Poloni impigre occurrunt, & obstant: interea perducitur eodem propere signo sublato Germanorum sclopettariorum cohors, & sic tandem hostis in arcem flammamq; reicitur, quem dum nostri magna vi premunt, se atq; signa portae arcisq; inferunt: dabat mox hostis intra arcem desperatis rebus magnas cum armis tum verbis dedendi significationes, quas cum miles Germanicus Rutenicarum linguarum ignarus, praeterea Polocensis praesidii crudelitate, qua immanissima in captiuos omnes ac praeterea Germanos vsi fuerant, irritatus, minime acciperet, caedemq; acerrime misceret, ille desperata salute totis viribus contra dimicat, quaeque supra portam custodiam erant, catractam è turri portae imminentem irrumpentes deliciunt, sic nostros receptu alios, alios aditu subsidioq; excludunt: atrox inde vtrinque pugna fuit, & aequata vtrorumq; desperatione ob incendii vim, quod vndiq; se circumfunderat, ac pluribus locis dimicantes inter se pari interitu victos ac vincentes extinguerebat. Occidit hic Martinus Rebscus a Silesia oriundus cohortium Germanicarum praefectus, qui per medias flammis, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios sine vlla formidinis significatione in munitionem irruens hostes longe lateq; ceciderat, sed properati consilii poenas acerbissimo casu luit, & simul exemplo suo mortales humanae imbecillitatis admonuit, ne nimis viribus suis confiderent. Arx ipsa incendio conflagrauit, creditumq; est Moschos eo quod insolentius oblatam pacem spreuissent eas poenas diuino iudicio pepēdisse. Hostium ad quatuor millia occisione caesa fuere, & in his Borissus Seynus, Andreas Palecius, Michael Lycus, Bas. Criuoborscius Palatini in occisorum numero inuenti, Captiuorum ea multitudo fuit, ut & penes copiarum praefectos permulti essent, & Polonoū militum prope viderentur nulli, qui in potestate non singulos alii, alii plures haberent. Horum in numero Seremetus erat, & rerum gestarum gloria, & corporis specie vultuq; & animis sermonisq; cultu caeteris praestantior, & Mcfoiadus Dunensium cohortium praefectus. Vterq; cum honeste mori posset, hosti manus vincendas dedit, clademq; suorum auxit dedecore captiuitatis. Socolensium foedus interitus cum in Moschouia nunciatus esset, omnes relictis domibus per urbem discurrere pauidi, alius alium sciscitari, auctorē nuncii requirere: non pueros infcitia, non senes debilitas, non mulieres sexus imbecillis domi tenet, adeo ad omnem aetatem tanti mali sensus penetraverat. In foro deinde coeunt, atq; ibi perpeti nocte fortunam publicam questibus iterant. alii fratres, aut filios, aut parentes desunt, maritos viduae, alii cognatos, alii amicos chariores cognatis, & cum priuatis casibus querelam publicam miscunt, felicioresq; prorsus priores suas calamitates dicunt, qui incolumibus filiis parentibusq; rectorum tantum ruina taxatae sint. Basilides eo tempore Pleseouiae cum exercitu erat. Is Polociam obfessam & in angustias redactam esse sciebat, sed captam teneri nondum audierat, multo minus è de Socoli excidio sollicitus. Itaq; cum de suorum clade nuncium accepit, in maximam animi perturbationem incidit, confestimque Andream Solcanum annuli sui custodem, quem in urbe Moschouia cum potestate reliquerat, de discrimine suorum fecit per internuncios certiores, mandans simul ut populum in officio contineret, hostisque victoriam modis omnibus deserto sermone extenuaret. Solcanus lecta Principis epistola omnem statim populum in concionem vocat, & nescitis ait, o ciues, quam tandem ob causam huc conuentum indixerim. Scitote autem Polociam nostram esse captam, & Socolum ferro flammisque excisum, caeterasque in vicino arces sub hostis nostri ditionem subiunctas. Qui quidem nuncius terrorem vobis & desperationem incurrere posset, nisi cum animis vestris cogitare velletis, rerum omnium vicissitudinem quandam esse, nullumq; in terris principem haberi, cui non incidant aduersa quaedam. Iam si Poloni Polociam

recuperare, nos certe totam contra Liunioniam possidemus. Paucas illi arces euerterunt, nos magnas illorum ciuitates sub imperio habemus: illorum exercitus paruum albæ Rusiæ tractum: noster Smolenscum, Starodubum & Liunioniam occupauit. Sed fortassis hominum iactura animos vestros pungit, fateor equidem in Polocia tot nobiles militiæ præfectos, tot ciues, tantas nostrorum diuitias amisimus. In Socolo flos nobilitatis & fortium virorum interiit, templa, aræ, oppida, & agri combusti sunt: ferendum hoc nobis est, quando hostes longe grauiora mala sunt perpeffi. Sicut. n. illi nostros, ita nostri illos aliquando ex Polocia, Smolensco Liunioniaque elegerunt: Sicut illorum ensis fratrum nostrorum sanguinem hausit: ita nos illorum sanguine sæpissime fuimus aspersi. Cum hæc ad circumstantes Solcanus dixisset, ciuium animi, qui dolore premebantur, ad tolerandum malum mirifice confirmati sunt. Foeminae autem longa expectatione virorum fessæ, nec iam teneri bello, sed deletos certæ, querelas flebiles edunt, malisque suis additam orbitatem conqueruntur, & quasi mente commotæ regiones ciuitatis eiulatur & lachrymis complent, mox Solcanum adeunt, eumque monent vt coniuges reddat, vt felicioribus nuptiis priores compenset, vt pupillos & viduas respiciat, alix ploratu nequaquam contentæ, vt primum est occasio data, pectus suum gladio transuerberarunt, ac vulnere diuulso, constanti dextra, spiritum luctus acerbitate permixtum, ex ipsis præcordiis, & visceribus hauserunt. tam violenta morte testatæ, quantum coniugalis flammæ illo pectore clausum habuissent. In eo tumultu mulierum vltionem cæcorum coniugum magno fletu exposcentium, Solcanus animi dubius permutato habitu, more tristitum in publicum progreditur, & aduocata iterum concione, rei indignitatem populo commemorat, deque importunitate foeminarum, à quibus multa nefanda audire coactus sit, queritur: adducitur voci lachrymæ, & diserta oratione multitudo credula pacatur. Nostris inquit, maioribus quantum muliebris seditio nocuerit, id ex nostræ gentis annalibus scitis. Prisco enim seculo cum duo regii iuuenes Plinos & Scolopytus factione optimatum domo pulsi, iuxta Thermodonta amnem consedissent, atque ibi cum ingenti iuuentute Scythica per insidias circumuenti & trucidati essent. Illorum statim vxores, cladem virorum, necessitatem armorum, bellique causas ostendentes, ne segniores viris haberentur, arma sumpserunt, interfectisque patribus & natis tyrannidem occupauerunt.

Hinc nimirum generatæ Marte Amazones nostræ originem trahunt, quæ Europam Asiamque cædibus & sanguine impleuerunt. Hinc Marthesia, hinc Ori-thya, hinc Antiopæ, Menalippeque, hinc Thalestris Alexandri scortum ortum est. Profecto autem, nisi cauerimus, nunc simile aliquod malum ceruicibus nostris impendet. Quid enim isti clamores? quid muliebris perulantia? quid sibi concursus iste? quid hæc vult seditio? vbi est autoritas nostra? vbi imperium magistratus? quin tandem hæc conuenticula abolemus? igitur ne barbararum conspiratione interficiemur? Ego quidem mori malim quam has indignitates spectare. Quoniã autem viuere cogor, & quoniam vobis etiam hac lucis vsura fruendum adhuc est, resuscitate quæso ad spectu huius infortunii debilitatos spiritus, vtimini vestra auctoritate, & hos mecum tumultus compescite. Perpeffi sumus calamitatem, iacturam ornatissimorum hominum facimus, verum id quidem est, & propterea iuste in luctu versamur. Sed dico vobis non aliam esse belli fortunam, nec res præclaræ ocio atque ioco, sed armis, equis, viris, mortibus perficiuntur. Absoluto sermone, virgas in concionem & flagella adferri iussit, cæteraque seruilis merus parandi instrumenta. Quare tantum additum timoris & angustiz foeminis est, vt statim de conspectu minantis trepide aufugerent, & partim ferro, partim suspendiis vitam finirent.

Quum enim infestiores suos quam hostium Duces inuenissent, in desperationem lapsæ sibi ipsas mortem conscivere. Supra diximus quid Philo Cmita, quid Ostrogiz dux in hostico fecerint, eos securus Mecislauienſis præfectus, Iaroslauiamque aggressus, opulentum illud oppidum incendit & euerit, populationibusque longissime in hostico prolatis obuia cuncta tanquam tempestas quædam profligauit.

profligauit. Ipse autem rex spacio dierum quinquaginta septem munitissimas arces, mira agrorum fertilitate, magnaque fluminum opportunitate præditas occupauit, tantamque ipsi Basilidi & magnatibus Moschorum trepidationem iniecit, vt Nouogrodiz magnæ legati Iuanus, F. Mecislauienſis, & Mikyta G. F. Romanouicius Sacharinus scriptis ad Palatinum Vilonensem aliosque Proceres litteris bellum deprecarentur. Rex tamen hoste nondum è Liunionia exacto ab armis sibi minime discedendum putabat, cogitabatque quantum ea victoria fructus, quantum gloriæ, quantum splendoris Reip. attulisset. Secutum tandem est comitiū Varschauenſe secundum, in quo de continuando victoriæ cursu, deque conficiendi belli rationibus communi omnium suffragio deliberatum est. Erant nonnulli qui priuatæ cupiditati potius quam bellicis consiliis obtemperare vellent, hostemque in vastis & remotissimis regionibus habitantem non esse amplius lacessendū dicerent, quando ille aduentitium exercitum cunctando fallere posset, & magnæ etiam annonæ difficultas, certæque rerum vicissitudines spes hominum nonnunquam eludere confuissent. His opinionibus præstantiores in populo sua suffragia opponebant, non tam de persequendo bello quam de rebus ad id continuandū necessariis disputantes. Alii honestissimos regis conatus prodicione remorari cogitabant: nefarioque prorsus consilio, & insana audacia in perniciem cõmunis patriæ conspirauerant. Princeps fuit Gregorius Oſchycus, honesto quidem genere natus, sed corpore ac ingenio inertis præditus, iudicioque turbidus & leuis, vti his sæpe accidit, qui ab exuberantia atræ bilis insanæ proximi, dū præsentia non probant, immoderata & inaudita cogitatione persequuntur. Corruerat auari ac peruicacis ingenii hominē Nancekynus Basilidis ad regem legatus, qui eum ex sui Principis liberalitate amplissima præmia consequuturū dixerat, si accepto auro, cõductisq; & instructis celeriter copiis in absentia regis Lithuaniam lōge lateque depopularetur. Cum. n. nec bellum regi dissuadere, nec eum domi detinere, nec legatos pacificationis gratia impetrare posset, cunctis admirantibus diutius Vilnæ hæsit, & non vocatus in senatum reuersus est, de coniuratione interim promouenda, de tēpore & loco, deque asciscendis sociis qui idonei ad id patrandum facinus viderentur, maiorem in modum sollicitus. Sed eo Vilna digresso Dei beneficio Oſchyci consilia deteguntur, qui iussu regis ab Hussaris occupatus, & statim in vincula cõiectus est, cumque adhibitis tormentis egregie tacuisset, prolatis demum litteris, nequaquam inficiatus manū, cuncta propalauit, & statim sæui ac insolentis ingenii sui poenas dedit. Productus enim in editissimum vrbis locum cum duobus insidiarum consiliis, Iudeo vno, altero Sarmata, secuti percussus est, tali profecto interitu vir valde dignus, qui regem, sub cuius tutela habitabat, patriam, quæ illum genuerat, arasque, quibus sæpe manus admouerat, scelestissima prodicione euertere cogitabat. His perfectis rebus & præsidio finibus imposito, contra vim seditionis hominum, rex nequaquam Smolenscum oppugnandum decreuit, vbi plerique omnes eum facturum opinabantur, sed cum omni exercitu ad Velicolutum profectus est. Nam & magna senatorum omnium ad eam rem erat consensio, & Seremetus ille, quem in Socolo captū antea memorauimus, huic proposito non magnopere aduersabatur. Dixerat enim Basilidem Velicoluiensibus omnino auxilio venturum, adfuturamque ea ratione vniuerso prælio dimicandi occasionem quam sibi cunctis artibus parandam rex arbitrabatur, sequebaturque quam maxime ipsam seriem gerendarum rerum, quæ eum ex locis anno superiore expugnatis, recenti Velicolucū vocare & ducere videbatur. Præterea arcis situ, fama, ditionis amplitudine, vbertate, opportunitateque ad signa sua penitus in hostilia loca inferenda adducebatur, vt in sententia semel suscepta permaneret. Cum apud Lucomlam copias recenseret, Georgius Farensbegius & Christophorus Comes Rozrazeuus cum ornatissima equitū ala ad eū venere. Igitur Videpsium primū, inde Surasum cū exercitu progressus Dunam fluiuium, quem magis magisque ab hoste in potestatem suam vindicare statuerat, traiecit, & in itinere duas longe fortissimas arces per suos belli duces coepit, & Velisium quidem Ioannes Zamoscius expugnauit, ad Vsiathū vero Nicolao Radiuione grauissima obsidione pressum rex ipse tandem sublequutus

est, eamque arcem metu potius admoto quam vi adhibita obtinuit, contraque tre-
rum copiis omnibus, quas duarum istarum arcium oppugnatione diuiserat, mouit,
& superat a incredibili locorum vastitudine, perassiduas densissimasque sylvas pro-
pius Lucum venit, & vigesima sexta Augusti die ad arcem castrametatus est. Op-
pidum. n. & triginta templa ciues metu consternati incendio deleuerant. Sub idē
tempus ab Magno Duce Basilide legati in castra venire, illi cum nulla interposita
mora audirentur, & contra omnes rerum gerendarum rationes, contraque dignita-
tem regiā multa impudentissime arroganterque postularēt, rex repudiata infidiosa
barbarorum tergiuersatione, non cessandum ratus, Ioannem Zamosciū cū copiis
suis atratis, cæterisque quas ad Vellisū habuerat, cumque omni peditatu Vngarico at-
que Polonico trans flumen propius arcē castra alia facere, atque ibi curare iussit, ni-
hilque aut lenitatis, aut terroris, aut oppugnationis non adhibuit, quo integra arce
potiretur. Velicolucum aut loci natura in edito, planissimis circū cāpis, partim in-
tra fluminis Louatii partim intra lacuum cōplexus sitū: nec tantūmodo consuetis
ante hac Moschis parietum densissimorum contignationibus firmū, sed aggere ēt
densissimo ac latissimo & cespite extrinsecus obductū, fossaq; maiore (qua flumen
aut lacus non ambiunt) firmissimum erat. Præfidiariorum ēt summa erat loci reti-
nendi pertinacia, qui & vltima sibi expectanda iudicabāt. Igitur cum sine maiori
militū interitu expugnari non posse videretur, necessario res regi incendio expe-
riunda fuit, quod cum magna militū virtute primū ex Vngarorū munitionibus
latum, & deinde per atratas illas cohortes maius conflatum esset, factum est, ut &
arcem flamma, & quidquid prope hominum in arce fuit, quinta Septembris die
deleuerit. Superfuere ex omni multitudine Monachi aliquot Græci ritus, & tres
militum præfecti. Veico, penes quem summa rerum fuerat, homo nequissimus,
& Basilidi valde charus, conspecto & in Moschouia cognito Farensbegio se de-
didit, illoque repugnante ab Vngaris in frustra discerptus interiit. Eo ipsodier rex
cū omni exercitu & multis hastatorū millibus in apertos cāpos progressus, hostis
quidem incommodo periculoque lætatus est; sed cum plena omnia cadaueribus lu-
eque conspiceret, cumque multo puerorum & fœminarum sanguine omne cam-
porū & quorū maderet, lachrymas tenere vix potuit, eo etiam vehementiore dolore
perculsus, quod spreta pace, salutaribus consiliis nequaquam animum inflexissent,
responsoque secus atque ipse optasset dato, vltimū sibi interitum peperissent. Eorum
autem hominum qui ex agris in oppidum sese intulerant, quique in eo habitau-
erant, ac in præsidio constituti arma tulerant, vltra octo hominum millia fuisse cō-
pertum est. Hostibus cæsis & Velicoluco deletis, quemadmodum hæc res porro
administranda, & quomodo iste locus imposito præsidio retinendus esset, de ea
re rex statim consultare cœpit, & cuncta militiæ munia honoresque & magistra-
tus inter ipsos magnates & belli duces æquo ordine partitus est. Deinde ad Tu-
ropecium, quod sedecim a Velicoluco milliariis distat, & ob summam viarum
difficultatem & sylvarum densitatem aditum haud facile habet, Ianusium Sbara-
sium Georgiumque Barbum misit. Hos Tattari & Moschi desperatione quam
virtute instructiores opperiebantur. Incitatis ad prælium equitibus Polonis, ho-
stes nullo virtutis argumento edito fugiunt, quos regii consecuti vinxere alios,
alios torfere, nonnullos etiam occidere. Desiderati sunt inter Moschos plerique
viri præstātes, & in his capti Dementinus Ceremissa cubili Basilidis præfectus, &
Nancekynus ille multis legationum honoribus clarus, qui & nuper adeo Oschy-
cum in coniurationem pertraxerat. Post hæc Neuelam arcem inter Velicolu-
cum & Polociam quasi intermediam aggressus, Nicolaum Dorohostaiscium
cum exercitu misit, qui cum debellaret, sed ille propter tormentorum defectum,
sine quibus nulla vis vel militaribus copiis nullaque vel optimo duci inest authori-
tas, hostes nequaquam domare potuit. Missus itaque est Ioannes Bornemissa vir
fortis acerrimusque, quieducta ex regiis armamentariis in præsentem vsus tormē-
ta secum habens rebellantes sub imperium regis subiungeret. Moschi id sentien-
tes cum multuaria eruptione Bornemissam inuadunt; ille cum velut in insidias præ-
cipitatus armatis hostibus cōcubia nocte occurrere cogeretur, intrepide tamē in-
stantes

stantes, prementēsq; sustinuit, nec multo post hostilibus testis ignem inferri ius-
sit, ut in summo rerum discrimine præfidiarios a tuenda arce ad restinguendum
incendium nequaquam inepta ratione reuocaret. Ita domiti Neuelenses nostro-
rum in potestatem cōcessere. Porro ut Turopecium ab vno, Sic Zauolocia ab al-
tero latere Velicoluco imminerebat, quam rex nequaquam hosti relinquendā esse
arbitrabatur. Ioannes Zamoscius autem cohortes ducabat generosa militariq;
ferocia valde terribiles, & quod spes ipsas & studia militum vehementer excitare
solet, dux etiam fortunatus ab omnibus habebatur. ille cognita regis volūtare Za-
uolociam celerrime sibi conuolandum existimabat, priusquam ea maioribus præ-
sidiis confirmaretur, hoc vno contentus, quod Neuelam, quam oppugnare etiam
debuerat, non tantum captam, sed & barbaros hostes tota pene illa veteri bellicæ
laudis opinione exsutos esse meminisset. Ergo magna alacritate raptato exercitu,
propositisque ad excitandos milites præmiis, superato difficilimo itinere Zauo-
lociam venit, ubi aduocata militum concione, eos alacriter est cohortatus, ut se-
cum paululum adniti vellent, impigreque pugnare, ut mox tantorum itinerū in-
commoda ditissimæ arcis spoliis resarcirent. His magno studio acclamantibus, il-
le statim tormentis arcem quater, propugnatores densis pilis obruere, testudines
& scalas admouere, murosque & vallum excindere cœpit. Qui in præsidio erant
hostium impetum fortissime, ut poterant, repellebant. Post longam dimicatio-
nem Zamoscius præsidium deiecit, arcemque suæ potestatis fecit. Dum hæc apud
Zauolociam geruntur, Nicolaus Radiulo Iezurisciam expugnat. Præfidiarii e-
nim incolumitatem & reditum ad suos pacti dubiæ se clementiæ hostis credere,
potius, quam indubitato malo perire voluerunt. Qui quidem insperatus nouæ vi-
ctoriæ prouentus, regi incredibilem attulit voluptatem, qui hostibus aut victis aut
supplicio adfectis nullum requiescendi spatium dedit, excursionibusque versus
Porchooum Opaciamque factis, hoc fere bello Moschouicū imperium rapuit. Ba-
silides interea ita bellum gerebat, ut & uxorem ipse septimam in matrimonium
duceret, & filio etiam Iuano sponsalia celebraret. Verū subditis tam intempestiue
nuptiæ grauioribus repentinis funeribus fuere. Rex aut ex militia ad suos domū re-
uersus, conseruator reipub. & patriæ pater publico decreto est appellatus. Sciebat
ille quæ se Basilides, in tantis incōmodis, magna pusillanimitate, ista imbecillitate
virium, opinione & spe sustentaret, quod scilicet Polonos ab incepto destituros fru-
stra opinaretur, & a transfugis, exploratoribusque didicisset, ordines regni ad tertiā
contributionem aliaque pecuniæ subsidia ægerime descensuros, & ipse etiam rex
etsi quæ bello diutius continuando impedimēta obsisterent, facile videbat, & cō-
tribuendi grauitatem intelligebat; Tamen faciendum videbatur, quod veteri in
proverbio est, ut minima de malis. Cumque ad talium difficultatū explicationem,
ordinum omnium consideratione opus esse sciret, generalem omnium reipub.
ordinum conuentionem Varschauiz indixit, in qua tertium contra Moschos
bellum communi consilio decretum, & longe maximis viribus Plefcouiz toti-
que adeo Moschorum genti illatum est. De eo nos summa sequentes rerum fa-
stigia nunc quidem breuiter tantum quædam dicemus, ea potissimum de causa,
ut videant mortales quomodo maximus ille cæli terrarumque Dominus impie-
tatem Basilidis grauissimis poenis & suppliciis compensauerit. Plefcouiz ducatus
sui olim iuris fuit. Principesque virtute bellica illustres habuit. Sed Ioannes Mo-
schorum Dux corruptis pecunia sacerdotibus omnem eam regionem suo impe-
rio subiecit, & urbem produtione cœpit. Euerfa deinde reipub. eiecitque per vim
veris ciuibus, vinculis constrictos in Moschouiam transmisit. Ne tamen vrbs va-
cua cultoribus esset, subditos suos, cum quibus bene illi conueniebat, in locū cie-
ctorum substituit. Vrbs ipsa ædium magnificentia, ciuium frequentia, diuitiarum
abundantia, telluris fertilitate illustris & clara est, muris quoque inuictissimis cin-
cta, munita turribus, & ad aspectum pulcherrima. In illam mercatores e Perside
& Tattaria, & Sarmatia, & Liouonia, & Germania & Britannia, & ex multis regio-
nibus aliis sæpe commeant, propter admodum celebre emporium. Olim in ea
præter indigenas aduenæ quam plurimi habitauere, nunc peregrini intra mœnia

nequaquam recipiuntur. Eā vero rex capere cupiebat, ut inde Moschouia omnem infestam redderet, & exitus hostium, quibus Lituoniam primū, deinde etiā Lithuaniam inuadere solebant, intercluderet. Inde etiam Nouogrodia magnatū triginta sex miliaribus distat, ita ut sit facillimum capta Plefcouia, Nouogrodia, cum opus fuerit, occupare. Nec arduum munus videbatur inde in ipsam Moschouiam, quæ magni Ducis sedes est, excursions facere. Igitur bello decreto, cum anno supra millesimum quingentesimum octuagesimo primo III. Cal. Maii Varfchouia Vilnam reuersus esset, intra dies paucos multa militum millia in eam ciuitatem confluxerunt. Importata etiam sunt ex omnibus regni partibus tormenta & commeatus & munitiones, & arma quamplurima, ut rex iusserat, adducta. Imperator exercitus Ioan. Zamoscus designatus fuit, cuius eximie prudentiæ spectatæque virtuti rex plurimum confidebat. Ille fortissimorum equitum alas attratasque cohortes in bellum ducebat. Cæteri quoque belli Duces ex Polonia, Lithuania Vngariaque exercitus maximos comparauerant. Farens begius lectissimorum & veteranorum militum duo millia à Saxonibus adducebat. Sub idem tempus legati Moschouitci Vilnæ præsto fuere, ut & bellum deprecarentur, & regem domi detinere omni conatu & diligentia studerent. Sed cum nihil præter vanissimas sui Principis epistolas reddidissent, vade venerant eo remissi fuere. Rex autem in consuecundo itinere summa celeritate vsus est, adeoque castra promouit, ut hostes quem adesse non senserant, iam se videre vix putarent. Or-
dines lectissimi militiæ Principes ducebant, ut si principia castrorum cerneret, senatū te aliquid priscæ rei publicæ videre diceret. A Plefcouia haud procul Ostrovia abest, quæ non tantum Serotia fluuiio ab vno latere alluitur, sed ex lapide etiam firmissimo ædificata est, congestisque aggerum molibus munita. Erat tunc quoque armis & tormentis, & hominum multitudine, firmoque præsidio instructissima. Hanc omnino debellandam esse rex existimabat, ut ita Plefcouienfium urbem terreret, priusquam ea vel oppugnata, vel totis castris circumfessa esset. Ita regii cū triplici agmine murum subire, dissonisque clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus strepitus hortendos edere cepissent, qui in præsidio erant metu territi ex arce trepide aufugere, omnemque illius tuendæ curam & cogitationem confestim amiserunt. Rex tamen à direptione milites suos prohibuit, veniamque his, qui capti erant, dedit, præfatus bellum se cum Basilde, non cum infortunatis ciuibz gerere, cuius interitū, omnis ira bellumque finiri possit: nec minori sibi gloriæ fore, si ab se Moschouia seruata sit, quam si capta euerteretur. Parcere igitur sibi muro arcis, ac testis, quoniam homines quibus parceret, magna ex parte aufugissent. Capta Ostrovia rex eadem alacritate propositis ad excitandos milites ingentibus præmiis Plefcouiam cōtendit, & ad eā tertius castris peruenit, triduoque postquā fieri maxime potuit, castra metatus est, ciuitatemque magnitudine ingentem, frequentem oppidanorum & è vicino nobiliū atque agrestium hominū multitudine, nec paruo militū præsidio firmā, situ vero loci equabili & ex parte vna flumine Velica-
rica, præterea muris, propugnaculis, turribus lateritiis satis munitam cōspectu suo cōperit; nec eam occasione quam rumore omnium persuasus animo conceperat, nactus est. Nā & ciues ad bellum egregie sustinendū parati erant, & Principes ciuitatis sese deuouerant, quod aut mori, aut hostem repellere vellent, & inter præsidarios quoque magnus erat deuotorū numerus. Accedebat huc quoque litteris à Principe suo nuperrime acceptis ad fortitudinem magnopere erat incitati: Vltima. n. supplicia timidis minatus fuerat, & alios spe præmiorū lōge maximorum inflāmauerat. Cōmuni autem consilio Basilius Suscus, nobilissimus Rutenus, delectus fuit, qui ciuitati præfesset. Is cū munus animo militari & confidenti suscepisset, omnia quæ ad defensionem necessaria viderentur, strenue cōparauit, commeatū in urbem intulit, munitiones instituit, vigilas disposuit, perpetuoque tubarū cōcentu, & horribili tormentorū reboatu regios bene vigilare coegit; nonnunquā eductis ex urbe copiis acerrime cū illis dimicauit. Rex quoque actis ex parte australi munitionibus murū tribus ex partibus summa vi tormentorum omnium verberauit, proximisque propugnaculis tribus perfractis, & muro patefacto aliquē delectorū militum numerum in-

rum intra ruinas immisit, qui explorarent, idoneane iam loca ad irruptionem effecta essent. Tum cæteri militari quodam ardore incensi, nō expectato aliorum indicio sublati signis statim subsecuti sunt, & inter hos nobilissimi aliquot cohortium præfecti fuere. Beccasius ab Vngaria oriundus, & summo in regem studio & voluntate propensus, in hoc certamine globo in frontem immerso occisus est. Farens begium tamen multas horas in muro dimicantem melior fortuna incolumem præstitit. Pugnatum est vario euentu. Nam multi ex nostris grauissime vulnerabantur, & ex hostibus plurimi missilibus confixi cadebant. Geri vero res ex sententia ob loci intra moenia iniquitatem, & præruptum altumque descensum non potuit; & tamen miles regius propugnacula duo hostilia totum diem tenuit. Territus ad eum modum Suscus litteras ad Basilidem facit, eumque de Polonorum potentia, & de discrimine calamitatisque suorum reddit certior. Tabellarius vix urbe egressus à regis capitur, dati fascēs epistolarum ad regem deferuntur, ex quibus præfidiariorum metum & perinaciam facile cognouit. Interea ex Europa Asiaque legati in castra venere. Turcicus cum regi de superioribus triumphis gratularetur, & sui Principis nomine copias ad persequendum bellum minime contemnendas offerret, admissus quidem non est, nec in fidem societatis receptus. Posseuinus autem Iesuiticæ professionis flamen, qui ab Pont. Max. tanquā pacificator missus erat, honorifice susceptus est, & in summa dignitate apud omnes fuit. Erant nonnulli qui crederent eum pacis adferre conditiones. Pontifex enim interposita sua insigni autoritate dissidium illud tempestiue componere studebat, ne forte ex talibus principiis reipub. Christianæ maius aliquod detrimentum oriretur. Et sæpissime quidem in utramque partem de ingentibus illius belli incommodis disputatum fuit, cum diceret Posseuinus, vltatum quidem regibus esse, ut bello contendant, & ipsum quoque Basilidem, tam immanem Christiani sanguinis helluonem, excidio dignum videri: Quippe qui toties fidem fregerit, qui iurifurandi religionem violando ita perfidiam suam manifestauerit, ut nunc etiam non iniuria omni fide indignus videri possit, cum & homo sit eximius simulandi artibus & fraude Græca egregie instructus. Nunc tamen adeo graues eum temeritatis suæ pœnas dedisse, illiusque subditos tot cladibus adfectos esse, ut nemo Christianus sine lamentatione flebili tantorum malorum meminisse queat. Quis enim, inquit Posseuinus, adeo immanis est & barbarus, & nobilissime Princeps, quem tanta agrorum vastitas, facultatum exitium, arcium direptiones, cædes & interitus hominum, euerfio templorum, & religionis non commoueat? Non autem illi qui tantas calamitates patiuntur, sed qui causam primo dederunt, malorum omnium, quæ postea sunt consecuta, æquum est, ut pœnam sustineant. Optandum erat ut in vno Basilidis capite tot castrorum manibus vltionem dare posses. Quod enim ad subditos illius attinet, nihil mea sententia gerunt, quod valde vituperandum sit. Offensi dolent, lacerati pugnant, illatas iniurias acerrime vlciscuntur, Principis sui mandatis obtemperant. Quid ergo? Si illos homines, qui in Plefcouia sunt, extinxeris, continuo totum barbarorum genus interimes? non certe. & eos qui hæc audituri sunt, multo vehementius irritabis. Itaque dandum aliquid tempori censeo, dandum aliquid rei publicæ & paci communi. Pontifici quoque Maximo, qui pacem vobis suadet, suus honos est habendus: & quidem, ut summam omnia dicam, iniquissima pax anteferenda est iustissimo bello. Dicentem Posseuinum rex ita audiebat, ut belli causam omnino è medio tollendam esse arbitratetur, aliter enim hos armorum tumultus nequaquam sopiri posse dicebat. Stabili enim decreto innixus, singulari perseuerantia omnes longissimæ militiæ difficultates non minore virtute sua, quam Moschorum inuidia, superabat & proposuerat emori potius, quam abscedere irritum incepto. Digresso iterum ad Basilidem Posseuino, maximus ille belli & pacis arbiter Deus ad decimum septimum Septembris diem res regis feliciter secundauit. Cum enim Dux Obolinus cum lectissima equitum peditumque manu urbem irrumpere per flumē de nocte cogitaret, à custodibus quæ eam in re & in flumine, & in terra collocatæ erāt, exceptus, cum copiis suis partim

demersus in flumine, partim cum se in ripam coniecisset, occisus est. Nec multo post Chuostus cum quingentis equitibus auxilio obfessis venturus, eandem plane fortunam cum suis expertus est. Cumque iam pro magnitudine rei & bellicorum casuum varietate obsidio diutius duceretur, nec sibi committendū esse rex iudicaret, ut & autumnali, & primo hyberno tempore pessimis tempestatibus longissima & iniquissima via, magno cum iumentorum interitu, & militū detrimento sese in regnum referret, belli duces ingentem in hostico terrorem circumferre iussit. Inter hos Christophorus Radiulo, quem nunc Vilnensem Palatinum conspiciamus, & Philo Cmita, & Spitco Iordanus, facile principes fuere. Et Radiuloni quidem curatuendorum finium demandata fuerat, eique lectissimorum equitum octo millia attributa, quibus ad propulsandos quorumvis hostium impetus vteretur. Sed excelsa ingenio alta atque ardua meditando nequaquam ea provincia placuit, pulchriorem potiunde laudis occasionem quærebat, gloriosius ratus in hostico repellere bellum, quam in finibus admittere. Tandem impetrata ab rege discedendi venia penitus quidem in hostis ditionem progressus, omnium animos cum felicitate rerum gestarum, tum vna maxime celeritate, qua vehementer utebatur, incredibilem in modum conterruit. Eodem fere tempore ad Orscham, ad Mohilouum & Schlouum ferro flammaque Moschigrassabantur. Eo nuncio accepto Radiulo lectissimis ornatissimorum equitum alis instructus, nullam moram agendis rebus facit, hostiq; obuiam progressus, multa fortiter, multa feliciter agit, ciuitates expugnat, agros vastat, inflammationem pagis, necem hominibus infert, prædas agit, & quasi tempestas quædam cuncta prostermit. Cum ad ingentem lacum Lucoum venisset, hostias cædit, precatus ne se illæ terræ inuitum accipiant. Mox in districtū Smolencensem inuectus, eū, nemine repugnante, vastat. In tanta. n. rerum omnium perturbatione, nec animus Moschis ad resistendum, nec ad honeste moriendū erat. & regi etiam quo maior erat hostiū vis, eo magis videbantur ad cōtremenda pericula cōfirmari. Delatus postea inter infestas & irritatas gentes ad Procouū, incolis non repugnātib; fiducia religionis diui Vitoldi, à quo conditum oppidū erat, parci iussit; lætus non militiā tantum, verum etiā vestigia se tanti Principis secutū. Obuios tandē habuit Nofdrouatum & Michaelē Boratinscū, ex quibus hunc cū exercitu occidit, illū vulneribus deformē in fugā coniecit. Ea victoria potitus Rezouiensē ditionem ingressus est, eam aut, sicuti & omnem Moschouā nobilissimus Volga fluuius pererrat, emensiq; Casanensium & Astracanorū tertis aliorumq; Tartarorū desertis septuaginta ostiis in mare Caspiū siue Hurcanum influit. Radiulo vado in flumine reperto omnē eam regionē infesta populatione peruagatus est, letzouumq; celebre istis in locis oppidū vicit, & incendit. In tanto autem atridentis fortunæ successu nobilissimam illam feram & hydrā Lernæam, ipsum videlicet Basilidem capere poterat, nisi ille conspectis in propinquo ignibus, & fama aduentantis exercitus vehementissimè perculsus, per noctem tenebris terroribusque importunam gemens & tremens ex Staricia cum Cadmæa sobole & ancillarum gregibus aufugisset. In eo tumultu Daniel Mursā à Basilide profugus ad Radiulonem venit, & vitæ quidē fortunarumque omnium incolumitatem impetrauit, sed tamen fidei parum sancte cultæ infamia deflagrauit. Non poterat quietem capere Radiulo, cumq; ad Resouiam ciuitatem delatus esset, ob tormentorū maiorum defectum rem ex animi sententia administrare non potuit. Igitur agris ubiq; vastatis ad Mosaiscum & Selisarouum prodigiosa celeritate contendit, & Selisarouum quidem incendio deleuit, Mosaisco pecuniam imperauit. Non procul à Selisarouo fortuna lectissimas ei Tartarorū copias obtulit: iis tumultuario atq; inopinato congressu victis, multos præcipuè nobilitatis viros cœpit, & supra quadringētos occidit. Post hæc velut in finem victoriæ ducatū Nouogrodensem inuadit, vetustissimumq; Russiam oppidū aggreditur, præsidium detioit, Michaelē Tureminū ibidem capit, & in vincula coniecit. Cū ad Vlodomirios venisset, obuios cum munerib; multos istarum terrarū incolas habuit. Ex his pro meritis singulorum alios in fidē recepit, alios veniā dedit, præscriptis magistratui eorū pacis cōditionibus. Ad extremū populationibus

nibus ad Vlyscam & Porchouum, & in reditu ad Turopecium prolatis, cum Smolencenses, Nouogrodios, Rezouiensēs, aliosq; populos maximis cladibus adfecisset, & per inaccessos saltus itineraq; rerum omnium difficultatibus plena ad hostes penetrasset, exactis in longinqua militia multis mensibus in patriā redire constituit. Exclusus enim anni tempore, quod pluuii brumales dies inciderant, quum grauissimi imperatorii muneris nomen gloria & fortitudine egregie sustinuisset, interiectis multis diebus in castra reuersus est, triumphali laude insignis, ibiq; non oculos modo, sed omnium etiam studia in se conuertit. Cæsa putantur in hac expeditione supra decem hominum millia: Sicuti ea de re in peculiari quodam volumine seorsim plura aliquando annotauimus. Dum hæc à Rege & Ducibus in Moschouia geruntur, à sacratis quoque hominibus tumultus ingens in vrbe Vilna excitatur, quo Rex varie adfectus, plus fortassis mœstitiæ ex ciuili discordia, quam gaudii ex hostium interitu percepit. Sacrorum autem Princeps nuper admodum ex Latio in patriam reuersus erat. Is cum Pontificis maximi legato eam in curam incumbere cœpit, ut homines à catholica Romana Ecclesia dissidentes, è medio tollerentur, si emendari non vellent. Dicebat enim, quod Sarmatia omnis publice ac priuatim propter impiorum hominum hæresin magnis ac frequentibus incommodis fatigata atque oppressa, diutius libertatem tueri non posse videretur, & propterea eis cōseditiosi dogmatis populo melius aliquando esset habitura.

10 Igitur Cinglianorum Russorumque ac Lutheranorum libri, tanquam in religione pestilentes, ac rerum futurarum certissimi indices, præsulis iussu in clarissima meridiei luce comburuntur, & ut Poeta ille dixit, emendaturis ignibus dantur, quum interea lesuitarum discipuli carmen in laudes cœlestium Deorum ad ipsos chartarum rogos decantarent. Trepidabant tunc in vrbe diuersæ religionis ciues, & sacratorum conatibus omnino obuiam eundum esse existimabant, ne forte seditione ex conspiratione facta in absentia optimi Regis opprimerentur. Nam & defunctorum corporibus tunc requies data non fuit. Cingliani enim, quum via regia mortuos ad sepulcrorum efferrent, quidam Sacratorum satellites ita in eos irruerunt, ut vix ægre aliorum interuentu impetus retardatus sit. Quæ quidem res, uti repentina & nequaquam expectata, sicuti terrorem omnibus incussit: ita summos & infimos, atque adeo ipsos etiam sacerdotes ad arma exciuit: ab ensibus tamen temperatum, donec vltima necessitas defensionem suaderet. Noctū etiam silentibus cunctis, terribili & insolito tympanorum signo animi ciuium turbabantur, quum e contra homines sacrati dicerent, eo sonitu excitari omnes, ut nocturnis quoque temporibus pro Regis salute orare dicerent: quanquam id genus precum non paucos in suspensionem rerum nouarum pertrahere videbatur. Interim Germani & Cingliani per idoneos homines suorum sacerdotum domos diligenter custodiebant, Cinglianique præsertim adeo impigre defensionem parabant, ut maiora etiam tormenta ad ædes precum conueherent, conturbatisque ista alacritate aduersariis, omnem eis consilii & autoritatis rationem eriperent. Postea Abramouicium nobilem & valde strenuum virum ex agro in urbem reuocant, & istis Sacratorum conatibus ut resistere velit, magnopere orant. Is nauandæ operæ, religionisque sincerioris studiosus, arcem urbemque ipsam munitionibus præfidiisque præsepit, singularique celeritate atque peritia habitantes vicinis in agris nobiles accersens, catholicorum animos veris illatis terroribus deiecit, tantaq; virtute & perseuerantia inter ipsos ciues, omnesq; sacratorum hominum ordines omnia administravit, ut nemo omnium relinqueretur, qui non insignem aliquem merum ab eo vel militari eius adparatu accepisset. Quibus de causis Germani cæteræq; nationes in religione dissidentes internuncium summa celeritate in castra ad magnates Lithuanorum misere, rogantes ut subsidia suis in religione laborantibus mittere maturarent. Rex vero simulac execrabilem illum, & Lithuaniz funestum tumultum cognouit, indeque Sarmatiam omnem subito arsuram bello, non sine fœda rerum omnium confusione præuidit, principis obstandum ratus inter dissidentes induciarū pacisq; mediū sese obtulit, præfulemque ipsum epistola humanissime scripta mitigauit. Ad vrbs quoq; Senatum

litteras dedit, quibus omnes quid patriæ expediret, quantum esset in seditione mali, quomodo discordia res maximè dilaberentur, sedulo, paterne, & diligenter docebat. Episcopus cognita Regis voluntate, & lectis literis, ut tempori seruiret à proposito desistere constituit. Nam & offensionem dissimulabat, & ipse etiam plures corporis sui custodes oblato stipendio conducebat. Ciues deinde & subditi deposita in præsens omni acerbitate cum sinceram quietem receperunt, nihil se unquam expertos iucundius atque pulchrius ea libertate prædicabant.

Supra diximus, quomodo Rex singulari perseverantia Plescouiæ obsidionem continuavit, eam demum insignem esse victoriam ratus, quæ præsentis Imperatoris fortitudine & manu pararetur. Illo absente Gothorum exercitus per Li-
uoniam res novas moliri cœpit. Nam Pondus Legatus Gothicæ militiæ præfectus, & vetus Moschorum hostis ad eas Polonorum victorias ita vehementer exhorruit, quum vir strenuus & acutus tam pridem Polonorum fortunam, & gentis opes agnouisset, ut Andrea Lurco, Georgio Planco, & Ioachimo Schelio ducibus militem Germanum in Liuoniam induxerit, & de inuadendis alia parte Moschis omnem cogitationem susceperit. Cumq; per se militaris gloriæ decus expeteret, & alioqui à Polonis contemptum se crederet, cum ad Plescouiam nequaquam, uti sperauerat, euocaretur, facile adductus est, ut ad præsentem rerum statum ad-
pertis sensibus consilia omnia conuerteret, ea fortassis spe, ut se quoque (si fortuna tantis cœptis arrideret) aliquam Liuoniæ partem nemine repugnante conse-
quuturum arbitraretur. Itaque nihil intermittendum ratus, quod in negotio se-
mel suscepto opportunum foret, vocatis in concionem centurionibus atq; signi-
feris, cæterisque ducibus animi promptitudine militiæq; peritia clavis: Quid cun-
ctamur, inquit, commilitones, in hac parū decora deliberatione? quasi Moschos toties à Gothis victos, si in eos armis erumpamus, minime simus à Liuonia ex-
acturi? Perrumpemus hercle, & cuncta obuia sternemus, dum ambigunt & con-
sulant, an nobis sit occurrendum, vel manendum in oppidis & arcibus, quas ut in
magno metu, magnoq; temporis spacio maxime munierint, præstabo me huius
periculi facile principem, ne consilium à verbis & audacia potius, quam à virtute
sumptum puteis. Et meo certe ductu victoriam nobilem atque opulentam refe-
retis. Nec mora centuriones ferme omnes feruidis & alacris ingeniis sublata
manu Ponto fauent, plerique etiam eo ardentius, quo veteris virtutis excellen-
tiam aliquo fideli illustriq; facinore demonstrare cupiebant. Naruz fluminis su-
perius mentionem fecimus, illud ex lacu maximo Cudzone ortum, venientiaq;
ex meridie Plescouiam & Velicaricam fl. hauriens tandem mare Liuonicum in-
fluit. Ad huius fluminis ripas Russi antiquitus oppidum habuere, quod elegantius
& speciosius iustauratum Ioannes Basilides de suo nomine Iuanogrodum appel-
lauit, & est alioqui eiusdem nominis arx & oppidum aliud, quod tribus à Narua
milliaribus distat.

Quoniam autem Narua fl. semper Liuoniæ terminus fuit, Crucigeri quoq;
in parte altera ripæ oppidum & arcem munitissimam condiderunt. Sed Basilides
exploratam à Liuonibus victoriam relaturus, cum inconditam barbarorum ar-
matorumq; agrestium multitudinem prouinciam induxisset, & veluti tempestas
quædam obuia cuncta prosterneret, aliquanto latius imperium suum proferre
cœpit, excitatoq; per emissarios suos furtiuo incendio repentina eruptione Nar-
uam aggressus est, egitque cum Germanis, qui in præsidio erant, ut cautionem de
salute & fortunis accipientes in patriam suam proficiscerentur, quod & illi liben-
ter fecerunt. Intelligebant enim non insani acutiq; homines, sibi cum validissimis
hostibus esse dimicandum, neq; ullam omnino misericordiæ spem ab iratis bar-
baris sibi superesse, si aliquo insigni accepto incommodo vincerentur. Ab eo tem-
pore incredibilis negotiantium multitudo ex Lubeco aliisq; locis in utroq; oppi-
do fuit. Nam & totius fere Moschouæ ciues hic merces suas deponere consueue-
rant, ut tanto commodius per Oceanum Germanicum in omnem Europam lon-
ge lateq; deportarentur. Sed Pontus cum exercitu maximis tormentis rebusque
omnibus longe instructissimo ex Renalia ad hostes profectus, Naruamq; subie-
ctam

Etam oculis è colle militibus ostendens, ubi ex præda multo opulentiore, quam o-
pinione audiatq; ipsorum concepissent, perpetuo ditarentur, edixit ut corpora
itineris labore fessa paululum curarent, solitaq; alacritate victoriam animo concii-
perent. Sequenti die cum Luna oriens certis ictibus lucem adferret, de prima sta-
tim vigilia triplici agmine à tribus locis vno simul tempore Naruam, quæ Germa-
norum antea fuerat, adortus est, prolatoque terribili tormentorum adparatu die-
bus viginti octo integris adeo vehementer mœnia conuassauit, ut late prostra-
tis adapertisque vallis & mœnibus Gothicæ legiones in statione conspicerentur.
Quippe nec aggeres densissimi, nec acerrimus propugnantium ardor, nec muni-
tiones fortissimæ eam tormentorum muralium vim sustinere quibant. Moschi
tamen adduci non poterant, ut hosti per ruinas in ipsam urbem irruenti sese dede-
rent, tantaq; barbaris & superbis eorum ingeniis innata erat de Gothorum gente
contemptio, ut vltro etiam prouocarent irridereq; hostes, quod tantum inanis
operæ frustra suscepissent, ut aditus in urbem pararetur, quando adapertis etiam
portis ad repellendum hostem animus ipsis suppeteret. Perfidiosam hanc leuita-
tem deridebant Gothi, & ne exploratam à pericacissima gente victoriam in dis-
crimen adducerent, nihil se vel in hanc, vel in illam partem à proposito viuendi
commouebant, circumuentamq; in media ciuitate Moschicam plebem tanta sæ-
uitia immanitateq; trucidabant, ut imbelles homines proiectis ad terram armis,
suppliciter vitam deprecantes crudelissime cæderentur. Nunquam enim ab villa
memoria vel in barbaros, qui Mahometis sectam colerent, vel in perpetuos hostes
atq; inimicos, vindictæ libidine atrocius sæuitum est. Nemini fuga patuit, quum
& subitus Gothorum incurfus, & fœda rerum omnium facies, & conturbata o-
mnibus in locis ciuitas, omnem vel constantis animi vim, vel ferendæ opis spa-
cium inter dissonos morientium clamores eriperent. Gothi cæsis late ciuibus, &
præsidio vndiq; pulso, oppido & arce puncto temporis potiuntur. Compertum
postea ex multitudine stratorum corporum fuit, supra sex hominum millia ceci-
disse, & in his militiæ duces gloria & virtute insignes fuisse. Sed nec apud Gothos
victoria luctu caruit: ipsorum enim castra maximum à tormentis Moschicis ac-
ceperant detrimentum. Ea nunciata & spectata clades, Moschos in altera ripa ha-
bitantes, quamquam animo infractos, magnopere conterruit. Cum enim editas o-
mnibus in locis ad faciatæ cædes, nobilissimos senes pariter ac iuuenes tormen-
tis excruciatos, violatum ubiq; matronarum ac virginum decus summorum pari-
ter & infimorum ciuium domos, tanta furentium rabie ferro atq; ignibus expugna-
tas è vicino vidissent audiissentq;, dolore perturbati, clamores ingentes cū ciula-
tu miserabili sustulerunt, statimq; de vrbe deferenda cogitantes, nocte illa per di-
uersas portas effugerunt. Qui remanserant antequam dilucesceret, Ponto clauem
urbis arcisq; obuiam miserunt, vitamq; & optatam auctæ supellestilis veniam
ea tantum ratione impetrarunt. Rebus deinde compositis signa Regis Ioannis in
mœnibus constituta sunt, & ipse Pontus in utramq; ciuitatem est ingressus. Mo-
schorum templa expiata continuo, & ritu solenni consecrata sunt. Milites ad præ-
dam conuersi præter ceram, frumentum & linum nihil aliud, quod esset magno-
pere admirandum, inuenerunt. Ad hunc modum utrumq; oppidum Gothici iu-
ris factum est, & portus maris opportunissimus in potestatem reductus. Ad alias
deinde in vicino hostium munitiones Pontus impetum conuertit, Veissenstei-
numq; & Coporum & Iuanogrodum deiecto feliciter præsidio cepit.

Ad auditam vero Gothorum victoriam Stephanum Regem grauiter com-
motum ferunt, quod indignissime ferret, eam Liuoniæ partem, quam Moschus
iam retinere non potuisset, & pro qua longe maximo sumptu & adparatu bellum
illud suscepisset, sibi absenti, & in hostico rem gerenti contra ius arctissimæ adfi-
nitatis ereptam esse. Porro Moschorum gens tantis periculis & calamitatibus vex-
ata, cum cædium, feritatis, atque sæuitiæ nullum inueniri posse finem arbitraretur,
cumque vniuersi senum captiuitatem, filiorum mortes, virginum & matro-
narum stupra, oppidorum religionisq; & libertatis excidium, apud animos suos
reputarent, à mœte consilioq; deturbati tumultuari cœpere, & Principis sui cūcta

tionem admitti. Sed tyrannidis metus, & infra in hominibus leuitas & inconstantia faciebant, ut cum neque fidem sancte colerent, nullus eorum fidem sociis adlungeret: & cum ex suo ingenio quisque alios fingeret, reliquos suspectos haberet, & perpetuo etiam timeret, ne tanquam coniurationis alicuius author ad Principem deferretur. Coiete tandem Vlodomiri cum vicinis quibusdam populis, & se ad propulandum commune malum paratos Basilidi obtulerunt: contestatiq; primum sibi fide & obedientia erga Principem nihil esse antiquius, defensionem petiere. Multis, inquit, mensibus, & totum triennium patrie calamitatem sedentes intuemur, religionem interea & libertatem nostram pessundat hostis. captiuitate senes, caedibus iuuentus, stupris filiae nostrae foedantur: vastitas agris, excidium ciuitatibus adfertur, & nos a pristina virtute tantum degenerauimus, ut praecarius esse putemus, hosti terga obuertere, quam ciues a clade incolumes praestare, & pro patria honeste mori. Sciunt aduersarii, gentem ignauam facile superari posse, ideoque confidentius miseriae & infortunio nostro insultant: Si vero coniunctis viribus obuiam illis progressi fuerimus, hominum audacissimorum insolentiam haud difficulter contundemus, patriamq; ab aeterno periculo vindicabimus: idq; ut alacriter faciamus, templa, ara, religio suadent, patria postulat, liberi & libertas hortantur. Quando autem Dux & author nobis ad hanc rem opus est, rogamus te serenissime Princeps & Domine hoster, ut filium tuum natu maiorem nobiscum in honestissimam militiam mittas. Illo quippe in oculis nostris versante veterem bellicae virtutis opinionem facile recuperabimus, & pro patria vitam sanguinemq; effundemus. Basilides non tantum maximi Regis existimationem, sed & diuinitatis opinionem apud suos habebat, rumoremq; in Moschouia spargi iusserat, se Deorum monitu ab istis Polonici belli tumultibus retractum ferari. Igitur cum a ciuibz defensionem postulanti, quasi neglecti officii accusaretur, fremere statim cepit, sibi insidias fieri, & dolos strui, & proditorem parari adhaerens. & sane ita fieri solet, ut quoties aliquis bellum sui Principis iniussu suscipit, offensio sit pestifera, & victoria inuidiae plena: & quicquid molitur, calumniis plerumque innumerabilibus obnoxius est.

Postea Basilides in publicum etiam sine satellitibus processit, proiectoq; in vulgus diademate ac purpura, dare eos hac alteri iussit, qui aut imperare illis sciret, aut cui parere ipsi scirent. Commemorat deinde beneficia sua, ut Liouoniam subegerit, ut Turcas Tartarosq; compescuerit, ut denique dignitatem gentis suae non solum defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos poeniteat, deponere imperium, & tradere illis regnum suum, quia Principem quaerant, cui impetent. Quum populus pudore motus, recipere eum regnum iuberet, tam diu recusauit, donec seditionis authores supplicio traderentur. Post hac ad filium conuersus, ait, aususne es, nefandissimum caput, ista mente & animo praeditus in conspectum patris venire? & odia ac seditionem velut exultabundus excitare? usque adeone omnis pietatis oblitus es? nulla pugnandi occasio aprior quam calamitas patris, & belli infelicitis ærumnae fuerunt? quid quod populi suffragio Dux vocatus, non dico patrem, ducem certe ciuium tuorum dignitate priuare conatus es? & quid porro tu in facto isto, conspirationeque aliud, quam interitum meum quaeris? Quoniam igitur tu in patre Principem Moschorum non agnoscis, ego quoque Principem me magis, quam patrem indicabo, statuamq; in te exemplum, ne quis post hac infelicitibus miseriis parentum illudat. Ad eam obiurgationem Iuanus vehementissime consternatus, cum deiectis ad terram oculis defensionem pararet, & supplex locum ad dicendum causam sibi dari postulat, in ipso orationis exordio Basilides adolecenti conturbato tacendi signum dare volens, scipione ferrato eius tempora percussit. Ille quum plagam praesternatione & metu nondum sentiret, nequaquam vulneratum se credidit, & mox inter eundem toto corpore cruore madens in conspectu patris exanimis in terram collapsus est. Ibi pater confossum vulnere filium, sed spirantem adhuc, animaduertens, statim ex furore in poenitentiam versus, manus in caelum tendit, querelasq; flebiles edit, nunc adfatur, nunc osculatur, nunc solatur iacentem, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam

fortunam deslet, nunc Deos accusat, qui iuuenem tam charum in hoc malum coniecerint. Filius audito patris clamore, id saltem praesentis fortunae solatium se habere dixit, quod nequaquam postremas voces in caelum emissurus esset. Sibi quidem ab eo sanguinem & vitam ereptam esse, a quo vitam sanguinemq; acceperit, sed scire Deum, quod nullius conspirationis fuerit autor: optare se, ut patri terrarum omnium contingat imperium, utq; felicius in hostes, quam in filios ferrum stringat. Iam se iustam magis, quam grauem sepulturae veniam orare. Inter haec ingens in populo strepitus, magna trepidatio, magis omnes Principis calamitatem, quam suam miseriam lugebant. Ipse Basilides quasi mente commotus, humi tantum confedit, non cibum, non potum poposcit, non deniq; seruilem sordidamq; togam deposuit, & a cliuis parieti, cum lethalem in ore filii pallorem conspexisset, dies noctesq; orbitatem suam & miserabilem filii casum defleuit, qui tandem quinta post acceptum vulnus die, inter tristissimos animi corporisq; dolores exspirauit. Eum solenni & regio funere elatum cum populus nequaquam adulanter luxisset, pater ipse, qui in suprema usq; vitae momenta erga morientem omnibus tenerioris amicitiae & pietatis officiis erat perfunctus, ita desiderauit, ut quum lachrymas tardissime deposuisset, si forte eius elegantissimi iuuenis memoria induceretur, vellat in sermone veterem tristitiam & lachrymas ad oculos reuocaret. Exsuias in templo Michaelis regio more sepeliri, & maiorum tumulis inferri iussit. Cumq; illud facinus Deum assiduis cladibus gentis, & interitu totius populi, vindicaturum opinaretur, supra septuaginta septem aureorum nummum millia in Graeciam ad Patriarchas Constantinopolitanum & Alexandrinum, Monachosque sepulchrum Domini Iesu custodientes transiit, ut illi precibus & sacrificiis animam defuncti expiarent, ab infernalibusq; poenis eam eriperent. Literas deinde ad Stephanum Regem fecit, quibus legatis suis eleemosynam ad Graecos deportantibus securum per Poloniam fines abitum impetrabat, quas Paulus Oderbornius, qui hac conscripsit, a regio Secretario acceptas recitari etiam audiuit. Omnino autem constat, cum domi hanc a fortuna plagam accepisset, quum suorum captiuitatem, hominum & vrbiu excidia, suas fugatasq; copias suas, arcium praefectos occisos, maximam commeatus & adparatus bellici vim interceptam vidisset, non importuna eum optatae pacis consilia circumspexisse, quando nequaquam pristinae felicitatis more tam bono prosperoq; rerum successu vteretur, futurumq; diuinaret, ut capta Plescouia omnium grauissimam in regno suo repestatem pateretur. Venerat ad eum ex regis castris Posseuinus, qui pacificatoris partes inter Principes sustinebat. Ille in consilium admissus de summis belli difficultatibus & componenda pace differere cepit: Summae stoliditatis esse, dicens, Liouoniam ultra defendere conari, quam nec recentibus quidem receptis auxiliis egregia spe tueri posset, quando iam cuncti fere Liouones contrucidati, patriaq; pulsi interissent: non esse funesta audacia, cum fortuna diutius contendendum, quando Moschi, qui in prouincia essent, satis superq; diuitiaru & emolumentu ex ea acciperint. Iam cedendum esse Polonis, amissae postea prouinciae dedecus ad ipsam fortunam pertinere, quae res mortaliu vario euentu augere & minuere consueuerit. Proinde sumendum esse consilium a prudentia, quae necessitas exprimeret, non ab inani animoru obstinatione, qua nihil iis, qui in extremo discrimine versarentur, lethalius accidere posset. Sibi ergo tam honestu, quam omnibus ad salutem necessarium videri, dedere Polonorum Principi Liouonia, eiusq; qui pro gloria certare existimari vellet, fide experiri. nec enim fortibus viris opportunu in patria locu esse defuturum, ubi meliore fato militiae signa defigerent, & acceptas nuperrime a Tattaris iniurias, egregio libertatis studio, & commodiore tempore vlciscerentur. Ita Basilides flagrantissimis Posseuini concionibus incitatus, & extrema etiam necessitate compulsus in consilium tractandae pacis praclarum maxime studium ostentabat, Stephanumq; Regem literis amicissime scriptis hortabatur, ut ad auertendam sanguinis Christiani profusionem honestae concordiae condiciones amplecti vellet. Nam adhuc quidem rapinae, caedes, incendia, terrorem passim incuriebant, & vulgus militum, ut cum elementis etiam & rerum natura pugnaret, in mediis

& densissimis niuib. casos passim erexerat. Rex quoque & proceres ex Augustalibus egressi, ligneas domos incolebant, & in hostico ita verlabatur, ut nescio quomodo in media Polonia aut Lithuania securius habitare potuissent, habentes scilicet in ipsis castris imaginem quandam larium ac domesticę sedis. Nominata tandem est Zapolscia, quo in loco de compositione pacis pensatis & examinatis utrinque conditionibus tabulę scriberentur. Nam nec ipsi Regi reportandę victorię cupido, & per se impigro bellatori, animus consiliumq; amplectendę concordię deerat. Distat Zapolscia viginti quatuor à Plešcouia miliaribus, ea via, qua magni Ducis instituto veredi Novogrodia Zauolociam & Velicolucum disponuntur, cuius circum vicinam regionem omnem miles regius infecta populatione percurrerat. A Rege profecti sunt viri Principes, & maxime nobiles, Stephanus Sbarasius, Palatinus Bratislauiensis, Albertus Radiuilo Dux Olycz & Nituesii, Mag. Duc. Lithuaniz Marscallus, & Michael Haraburdus. Illi cum ornatissimo equitum trecentorum comitatu Zapolsciam delati, Moschos expectauerunt. Hi namq; nostrorum armis & populationibus terri, cum vix tandem vanis suspitionis & timoris offendiculis animum liberassent, aliquando tardius aduenere. Fuerunt illi Basilis Ielecius, Iuanus Basleno, & Zacharcas quidam Basilidi à secretis. Rex dimissis legatis, eisq; agendi cum hoste potestate data eodem die, qui Andree fuit, iter Lithuaniam versus suscepit, cura gerendi interim & administrandi belli Ioanni Zamoscio commendata. Adfuit legatis Principum Posseuinus, qui spe & cupiditate constituendę pacis totus exarserat. Is ab imploratione opis diuinę exortus disertissima concione circumstantes monuit, ut in id consilium suscipiendę pacis preclarum maxime studium ostentare, & in vnum voluntate ac sensibus coniungi vellent. Quemadmodum, inquit, corpora cęlestia, si vel paululum tumultuentur, aut recto cursu diuariant, non sine graui rerum humanarum pernicie id faciunt, id quod palam videmus in defectibus Solis ac Lunę. Ita summi Principes, si quid aberrant ab aureę pacis tramite, aut si quod bellum opum & regionum alienarum cupiditate suscipiant, id protinus ingenti totius orbis malo faciunt. Nec enim vlla vnquam eclipsis sic adfligere potest hominum genus, ut diuturnum aliquod inter Principes vicinos bellum, quale nunc totum triennium hę gentes viderunt & desleuerunt, quod tantum malorum omnium agmen secum traxit, in quo tantum Christiani sanguinis fufum est, in quo tot periculis obiecta iuuentus fuit, tot orphani, tot viduę, tot orbi senes, tot mendici, tot infelices sunt redditi. Expendite cum animis vestris, quantum interfit inter hominem paci ac beneuolentię natum animal, & inter feras & beluas prędationi belloq; natas: adhęc quantum interfit inter hominem, & hominem Christianum: Contemplamini, quam expetenda, quam honesta, quam salutifera res sit pax. E diuerso, quam calamitosa simul & scelerata res bellum, etiam si iustissimum sit, si quod omnino bellum iustum vocari potest. Expendite curas, sumptus, pericula, molestum ac longum adparatum, sepositisq; adfectibus, vel tantisper rationem in consilium adhibete, dum vere supputarit, num id, quod hoc bello petitur, tanti sit, etiam si certa sit victoria, quanti hactenus constitit hoc bellum. Nunc igitur, quando satis iam superq; fufum est humani sanguinis, satis in mutua debacchatum exitia, satis futis orcoque litatum, satis diu, quę malorum geniorum pascat oculos, acta est fabula: post nimium diu toleratas belli miseras respiscite.

Quidquid hactenus insanitum est, satis imputetur: Placeat Christianis, quę quondam profanis placuit, superiorum iniuriarum obliuio: Posthac communibus consiliis in pacis studium incumbite, & sic incumbite, ut non stupeis, sed solidis atque adamantinis vinculis coeat, nunquam dirumpenda. Iungatur eterna concordia, quostam multis rebus iunxit natura. Communibus studiis agant omnes, quod ad omnium ex æquo felicitatem pertinet. Huc inuitat ipse naturę sensus, huc ipsa humanitas inuitat. Huc totius humanę felicitatis author Christus vocat, huc pacis commoda, huc belli calamitates vocant. Vocat huc maximus ille Pontifex, in specula pastoralis vigilę constitutus, & Christi vicarium in terris gerens. Si vero oues estis, sequimini pastorem: Si filii, morem gerite patri. Videris hactenus

hactenus nihil actum tumultibus, nihil promorum armis, nihil vi, nihil vliscendo. Nunc contra periculum facite, quid possit placabilitas, quid concordia. Nunc gratia gratiam pariat, & beneficium beneficio inuitetur, isq; regaliore & splendidiore habeatur, qui plus de suo iure concesserit. Ea admonitione Posseuinus magnam amplectendę pacis cupiditatem omnibus iniecit: pleriq; enim belli tēdio adfecti erant, nonnulli etiam liberius postulabant, ut actionis atq; amicę compositionis statim initium fieret, quod prorsus indignum esset, eam Pontificii legati orationem contemni, priuatosq; quorundam adfectus publicę vtilitati anteferri. Cum ad rem ventum esset, Moschi omnia ea, quę in disputationem veniebant, diligentissime versare animo & cogitatione circumspicere erant soliti. Ipsi etiam regii legati propter dolos & insitam barbaris leuitatem & inconstantiam, non multum illis credebant. Memoriz enim proditum erat, Ioannem Basilidis auum sub Casimiro magnam Novogrodiam cōtra ius fœderis occupasse. Huius vero filium sub Alexandro Starodubam, sub Sigismundo Smolenscum expugnauisse. Deniq; Basilidem aitarum fraudum heredem Augusto Polociam, Henrico Pernauā haud dissimili perfidia eripuisse. Quibus vestigiis terri fidem Moschorum valde suspectam habebant, idq; eo amplius etiam, quod eorum tergiuersationem de tradēda Liouonia cum insigni tēdio & indignatione tolerare cogeantur. Basilides enim, sicuti primo congressu legati ostenderāt, præcipuam provincię partem cum Mariburgo retinere cupiebat. Itaq; cum hæc expensā & deliberata initis rationibus explicarentur, legatq; diuersis inter se studiis in partes scinderentur: tandem Posseuini ardentissimo studio incitati, & humani sanguinis profusionem cauere cupientes, pacem componere statuerunt: & statim Moschi de reddenda Regi Liouonia potestatem sibi traditam dixerunt: ita tamen, ut & Rex arces quasdam hoc bello captas se illis redditurum promitteret. Ad eum modum cum singula accuratis rationibus explicata essent, conscriptę sunt pacis tabulę, & pōtēstia autoritate confirmatę. Ut scilicet Rex tempestiue exercitū ab vrbe Plešcouia deduceret, serioq; incendia & populationes agrorum prohiberet: arces item omnes & oppida superiori anno capta, Moschis redderet, id si benigne fecisset, Moschi econtra totam Liouoniam, & omnes in ea possessiones se reddituros pollicebantur, nec Velisium, Vsuithum, & oppida alia ad Polociam pertinentia repetebant. Appositum etiam diserte in conditionibus erat, ut Moschis supellectilem omnem sine impedimēto exprovincia auhere liceret. Occupauerat interea, sicut antea memorauimus, Gothorum exercitus vtramq; Naruam, ea de iniuria cum & Moschi quererentur, & nescirent etiam, quam vere oppidorum istorum possessionem tradere regi possent, legati illis quiescere iussis, regem ea de re nihil obstāte hac pacificatione cum Gothis transacturum dicebant. Ad postremum cum ventum esset ad illos, quos mitior fortuna captiuos principibus præbuisset, iudicatum fuit, eos interposita pacatione nummorum in libertatem vindicari posse. Tempus deinde, quo in pacis conditiones iuramentum daretur, communibus suffragiis est designatum, ita ut Poloniz rex ad decimum Iunii diem in Moschouia: Basilides vero 18. Calend. Septemb. in Polonia per legatos iuraret. Tabulę pacis cum ab ipso Posseuino cōfirmandę essent, res tali pompa peracta est. In oppido Zapolsciz Passarysso vilem ille domum incolebat, quam cōtra intractabiles frigidissimi celi tempestates exstruxerat. Huc vocatis ad se legatis statim ex materia scutulata & serico pretiosissimo altare condidit, cumq; religiose & Romano ritu sacrum fecisset, tabulas istas aris admoit. Adfuere statim cū suo flamine Moschi, crucemq; patrio more reuerenter osculati sunt, & palam professi, se istas Principis sui nomine condiciones ratas & firmas habere. Illis remotis, Posseuinus signum itidem Christi in crucem sublati, quod Roma aduexerat, regiis venerandum præbuit, & tanquam præsens Pontifex istam opratę pacis actionem, ictumq; fœdus & decennales inducias in nomine trini numinis ratas esse iussit. Atq; ita post tertium annum grauissimo bello finis est impositus, tanta cum læticia Basilidis, ut magno metu magnoq; periculo liberatus, nihil iam publicis & domesticis calamitatibus (quas longe maximas perpeffus erat) omnino commoueretur. Acta hæc fuisse ad 15. Ianuarii diem, anno

à partu virginis 1582. Legatis in castra reuersus de facta pace statim rumor emanauit, qui non apud multitudinem solum, verum & apud eos, qui Principes habebantur, letitiam ingentem excitare visus est. Gaudebant enim vniuersi, quod longe maximi Principes, qui odiis acerbissimis irritati in mutuam perniciem ruebāt, intestinisq; & ciuilibus bellis hostium & immanium barbarorum vires amplificabant, deposita in præsens omni acerbitate & armorum strepitu optatissimum aureæ pacis nomen felicemq; concordiam amplexi essent. Zamoscius Regis exercitum imperio continebat, is cum ornatissimis equitum alis obuiam legatis progressus sermone periuocundo & humano eos excepit. Postea misso ad vrbs præfectum caduceatore, de pace composita eum fecit certiorum. Ille quam gratus sibi nuncius esset, multis signis ostendit. Quum vero rogaretur, ut ad epulas in castra Regis descendere, & cum Principibus Polonici exercitus amicitiam inire veller, causas, quibus adductus id facere non posset, grauissimas ostendit. Misit tamen ex præcipua nobilitate viros, qui officii causa conuiuio iuxta regiam magnificentiam instructo adessent. Illos Zamoscius in tabernaculo pulcherrimis tapetibus & aurea veste instrato excepit. Cumq; iucundissimo sermone tempus aliquod cum illis insumisset, mensam instrui, & ingentem epularum adparatum fieri iussit. Conuiuium fuit à diei principio ad multam noctem perductum, multisq; dapibus & maxima vini copia, & cæribus & symphonia celebratū, omnes etiam, qui fuerāt inuitati, muneribus large atq; munifice donati in urbem reuersi sunt. Nec multo post Zamoscius obsidionem soluit, exercitumq; per multas itinerū difficultates iacolumē in Lituaniā reduxit, cui deinde Rex & Resp. gratias egere. Festos etiam dies per omnē Sarmatiam populus egit, supplicationes instituit, & Deo Opt. Max. gratias persoluit, quod optata breuitate bellū finitum, & exercitus esset reductus. Basilides autē tantis calamitatum vulneribus adflatus, gesto infelicitate bello, & amissa veteri virtutis opinione, cū exercitu, tormentis, cōmeatu, arcibusq; & castris passim exutus esset, cum domi filio orbarus suorum etiam captiuitatem, excidium & mortes vidisset, cū sollicitis & acerbissimis cogitationibus vexatus à ciuibus tacite contemneretur, & ab hostibus irrideretur, morbo ex ægitudine animi contracto decessit, anno post finitū bellum secundo. Exercuerat paucis ante diebus immanē aduersus suos crudelitatem, regionemq; omnem ciuium cæde, & lamētabili quietatu innoxiorū repleuerat, nulla nec humani sanguinis, nec sexus, nec ætatis misericordia permotus. Nam & duo millia & trecentos, qui Polociæ & in aliis arcibus deditionem fecerant, in numerum proscriptorū retulerat, aut consumpturus eos, aut in ultimam barbariē relegaturus. Hos cōposita pace euocatos, cum abiectis armis humi corpora prostrauissent, protinus interficiendos, aut in foedissimos carceres abiiciendos curauit. Nec illos tantū, qui in armis ignauiores fuerant, occidit, sed etiam quieti animi ciues damnatorū numero adiecit, atq; ita veluti purificato regno, se suauius aliquanto victurum opinatus est. Captiuos quoq; quos ex omnibus fere nationibus innumeros habebat, ut crebris mortibus barbarā feritatem satiare, ultimo supplicio adficere decreuerat. Et ego certe adfirmauerim facile, optimū & benignissimum Deum, oreberrimis illorū hominum supplicationibus, contra quos tyrannus ferrū acuebat, venena tēperabat, laqueos apprehendebat, nouos cruciatus circūspiciebat, fatigatū, vltimum ei fatū immisisse. Cū alioqui cæcitate corporis & membrorum robore ad perferendā quālibet vel etiā continui morbi contumeliā in multos dies omnino paratus videretur. Sed vi numinis ea infirmitas ita demū vehemēter incubuit, ut desperatis medicinæ remediis, mēte cōmotus, miserabilē prorsus vitā duceret. Multis diebus nō alloqui quenquam, non cibū sumere, non vocem laxauerat, nihil aliud quam filiū Iuanū vocabat. Iuanus illi videri, Iuanus audiri videbatur, cū illo loqui, cum illo cōsistere, interdum quasi viuū flebiliter accerserat. Post longum deinde luctum resumptis parumper viribus Arinā Vdudouiam, honestæ pulchritudinis foeminam, & filii vxorem sui, officii causa in aulā venientem ad stupri consuetudinē percellere voluit, nec aliter illa, quam dum clamat, seruata est. Ea spe frustratus, cum infestos sibi nōnullos propter

propter id scelus videret, ne esset, qui rem in vulgus efferre posset, homines sex nobiles interfici iubet, & in his Michaelem Sussinum, virum claritate generis & operibus erga patriam illustrem. Ipsam quoq; foeminam aut regno pollere, aut interficere statuit, omniq; studio & diligentia cum filio egit, siue conscientiz pudore, siue animi furore adductus, ut illa depulsa aliam in matrimoniū reciperet. Sed apud filium cum plus valeret honestas, quam preces patris, Basilides ex furore in poenitentiam versus (ut sunt omnino vani & instabiles tyrannorum animi) blandimētis cum suis agere, & singulos suppliciter alloqui cœpit, nunc comilitones suos, nunc suos amicos appellans, periculorum & operum omnium socios, nunc refugia salutis, & vnica præsidia commemorans: solos esse quorum virtute Liouenes sint domiti, solos qui militiam patris auq; sui secuti sint, per illos se Imperatorem factum, & immortalem gloriam ex deuictis Tattaris Turcisq; consecutum. Post hæc humanæ fragilitatis & semel in vita mortis memor trepido & anxio consilio munera ad captiuos omnium nationū in vincula misit, rogans simul, ut suam incolumitatem assiduis precibus cœlestibus diis commendare vellent, id si alacriter fecissent, libertatem singulis & optatum in patriam reditum liberalissime pollicebatur. Sed tyrannum fera rabie & turpissimis sœuitiæ maculis infamem iusto odio prosequabantur omnes, in quo nihil humani præter ipsam formam hominis esse sciebant, qui viuos homines medios secare solebat, qui patres liberorum vesci corporibus coquebat, cuius nomen merito vniuersæ rerum naturæ inuisum esse putabatur. Igitur eo nuncio, quo miserrimæ lucis vsum & infelix momentum vitæ tyranno ab Deo immortali impetrare iubebantur, in læticiam & tacitam hilaritatem conuersi, precati sunt summum Dei numen, ut hoc monstrum, cui extingui, quam superesse vitius sit, de medio tollere vellet. Tu, inquiunt, o ter maxime atque optime cœli pater, te imploramus atque obtestamur, siue nunc tandem vigilare oculum tuum vindicem, tuamq; iustissimam indignationem à scelere nostro auerte. Si enim numen tuum sanctissimum indignissimis aliquando flagitiis offendimus, si irreligiosi, si petulantes fuimus, tuæ quæsumus clementiæ filii tui merito nobis acquisito vmbraculo istam animi operumq; nostrorum impuritatem tege, quando pœnatum nunc (ut speramus miseri) satis pependimus, quando aras, templa, & religionem nostram ille tyrannus euerit, qui nunc etiam ad vnam vitæ conditionem omnes redegit, qui stupris scēdatis cōiuges nostras occidit, qui maternis gremiis superpositos infantes nostros in conspectu parentum aut ferro trāfuerberauit, aut palis infixit, aut parietibus illisit, & nos etiam inter ipsas crudelissimorum custodum manus hanc caducam corporis possessionem tantisper retinemus, donec vita nostra leui adflatu violentiæ concussa statim dilabatur. Tu igitur, o multum benigne pater, tu his nos miseros vinculis & calamitatibus exime, & illum tyrannum genus humanum cruentis in tenebris sepelire conantem dele: Illo enim viuente & furoris compote in suo statu mundus manere non poterit. Hæc singulorum preces, hæc vniuersorum suspiria, iste miserrimorum gemitus & parvulorum clamor Basilidi, ut credere par est, fatum maturauerunt. Morbus enim adeo vehemēter demum incubuit, ut putrescentibus intestinis & visceribus, ipsa etiam naturalia teterrimo foetore infecta ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent, laniarentur. Itaque quum inter acerbissimos animi & corporis cruciatus cibo & potione infelicem & crudelem spiritum aliquandiu prorogasset, pene priusquam opinari potuisset turbata ratione, in fatalem horā & vltimam rerum lineam venit, sed nequaquam tamen vulgari genere mortis absumptus est. Nam paucis ante diebus, quam è vita migraret, ter lethalem sentuum motuumq; stuporē & hebetudinē passus, quasi reseruata à Deo in eos dies impiorū flagitiorum pœna horas viginti quatuor continuas mortuo similis iacuit. Prima vice expersa factus obducta, & tristi fronte filium rogauit, ut quosdam in archiori custodia ad vltimum supplicium asseruatos vinculis soluere veller, professus palam, se in quodam loco tenebris terroribusq; importuno propter eos grauissimis tormentis adfectum esse. Quibus verborum terriculamentis permotus filius, istorum carcerum tecta statim demoliri iussit, & per totam urbem supplicationes decreuit, pre-

carus deos, ut patris vitam, qui ob nimiam avaritiam & crudelitatem cunctis hominibus iniustus esse coeperat, bono tandem fine claudere dignarentur. Captivus etiam largissima manu pecuniam & alimenta dedit, libertatem præterea & honestam vitæ conditionem illis pollicitus, si ab summo rerum Domino brevè tantum istorum cruciatuum mitigationem Basilidi impetrassent. Potentior autem fuit ira Dei iustissimi, quam hominum preces. Quippe tyrannus lethali pallore perfunctus, & horrendum in modum fœrens, iterum exanimatus ante oculos circumstantium sine sensu iacuit, præsentissimumq; mortalibus aliis documentum dedit, homines impios & sceleratos in ultimo etiam die eas pœnas rependere, quas vivi & valentes effugerant. Inter hæc magnum in vrbe silentium, magna rerum expectatio. Nemo quippe Principis fortunam serio fleuit: nemo moriturum vivere cupiuit: ostensam libertatem senes laudabant, patribus e carcere euasurum filii gratulabantur: meliorem rerum statum omnes sperabant. Basilides cum velut ab inferis excitatus iterum ad sese rediisset, ad filium conuersus, exactiones, inquit, & vectigalia, quæ in provinciis ampliatas redditibus semper deteriora feci, abolebis, eosque homines, quos bonis impotenter ex sui tuis regis opibus subleuabis, & captivis etiam ad unum omnibus missionem & libertatē dabis. & has quidem ultimas preces meas apud te valere volo, nunc morior, & deos precor, ut tibi terrarū omnium donent imperium. Hæc ille cum dixisset, in tertium lethargum incidit, nec multo post cum gemitu & miserabili vocis reboatu animam efflauit, disruptisq; statim illis abscessibus, qui pudenda occupant, tanto fœtore ex profluente sanie totam eam habitationem implevit, ut adstantes, qui à pestifera tæbe infici nollent, plenis passibus eo relicto diffugerent. decessit 28. die Martii, anno supra 184. vixit annos sex & quinquaginta, & septem menses. Vbi fuit in publicum de illius morte nunciatus allatus, ciues se lamentis dederunt, plangoreq; & eiulatu totam urbem compleuerunt. Sibi quisq; ante oculos obsidionem, captiuitatem & hostes vicinos proponebat, iam ruinam sui imperii, iam miserissimam seruitutem recordātes, magisq; omnes publicam, quam priuam fortunam deflebant. Trigesimo Martii die ex aula cum incredibili pompa fuit eductus, & exequiarum singulari magnificentia in templo Michaelis maiorum tumulis illatus: eo fortassis vno beatus, quod eisdem penates & regiam & sepulcrum habuit. Corpus eius ipso statim die emortuali fuit desideratum, nec deinceps à quoquam visum aut inuentum: quod ipsum tamen vix credibile multis videbitur: tamē ego certe haud obscuris ex relatione præstantium hominū innixus testimoniis, rem quidē rarissime auditā, sed veram me commemorare scio. Eodē enim momēto captivus munera data sunt, & seuerè illis est iniunctum, ut ab inusitato fati genere Basilidem vindicare, eiusq; corpus, quod inueniri iam non posset, assiduīs precibus ad sepulturā à Dei numine impetrare statim inciperent, eo quippe inuento omnes optatā rerum omnium securitatē cum libertate & muneribus accepturos. Quoniam autem ira immortalis Dei & tantū cruciatuum morienti, & tam crudelis vitæ finis homini immanissimo attributus erat, captiuorum quidē fictis supplicationibus nihil fuit effectū, & illi cum post non multos deinde dies in has terras magno numero aduenissent, rei veritatē præclaro suo testimonio abunde nobis confirmarunt. Atq; hic quidem est exitus potētissimi & crudelissimi Principis, quo maiorem ad vicinos Reges atq; populos autoritatē terroremq; nemo habuit. Statura corporis fuit admodum excelsa, toro habitu succoso & pingui, & eo quidē per singula mēbra venuste commensurato, sed parvis & micatibus oculis à barbara militariq; ferocia valde terribilis, & quod homines sapientes vehementissime admirabatur, ad omnē fortuitæ vocis iactum effuse ridebat. Nam & quoties ingentē hominum multitudinē miserabili strage edita fœde & violenter lacerabat, toties ridenti similis iucundissimo voluptatis sensu fruebatur. Naturæ beneficio admirabilem ingenii captum & memoriam rerum omnium singularem habebat, ita ut omnium captiuorum ex omnibus nationibus nomina exactissime sciret & recitaret. Accidebatq; interdum, ut quibusdam libertatem & reditum in patriam liberalissime concederet: tum si quē omnino in numero paruulū aut hominem vnum nō inuenisset, nec scribæ de amisso rationem

nem statim reddere potuissent, continuo eos aut ferro transuerberare, aut crudeliter mactare solebat. Quando enim miseris beneficium erat dādum, quod tamen rarissime fiebat, tum vero naturæ suæ propensius indulgebat, & ad cumulandum beneficium tota benignitate & gratiæ vela pandebantur. Libellos supplices ipse inspiciebat ledebatq;, & humilimo cuiq; fas erat iniurias deferre, & liberrime conqueri de impotentia acerbitateq; magistratuum, qui contra consuetudinem antiquorum subiectos populos nulla moderatione vexassent. conuictis vniuersam patrimoniorum substantiam & vitam eripere solebat. Suos enim thesauros vbertate prouentus, & maximis vectigalium redditibus amplificare studebat: oderatq; ipse avarissimus Princeps avaros homines, nec eos publicarum rerum regimini adhibendos putabat, qui priuati commodi rationes nequaquam sincera populorum utilitate respicerent. Terminos imperii libenter ampliabat, factusq; iam ante bellum Sarmaticum tantus erat, ut non tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset. Exterorum quoq; Principum amicitias ad tuendam nominis sui dignitatem ambiciosissime quætebat. Nam & Maximilianum II. Cæsarem in fauorem sui sollicitauerat, & Persarum Reges Schachem Thama, & Mahometem Hodabendum beneficiis obsequiisq; deuinctos habebat. Britannicæ autem reginæ adeo impense fauebat, ut & cum illius legato in intimam familiaritatem recepto, arcana rerum liberali fiducia communicaret, & magna ex parte cōsiliis eius regeretur. Nam is erat ætate atq; oris habitu grauis, ingenio & facundia insignis, cultiorum etiam literarum scientia, & multarum rerum experientia perornatus, quibus virtutum dotibus apud immanissimum Principem tantus euaserat, ut in belli-pacisq; negotiis nihil omnino decerneret, quod ad Pontum prius non esset delatum, in quo magnam vim rationis atq; solertiæ in expendendis absoluendisq; negotiis admirabatur. In secundis fortunæ statibus mirum in modum animo efferebatur, & gloriæ ita cupidus erat, ut ea solum de causâ bella lōge grauissima susceperet, & illud spectaret inprimis, ut sicut priusci quidem heroes in fama celebrationeq; hominum esset. Igitur cum ab adulantibus Alexandri Macedonis titulo nonnunquam salutaris fuisset, eiusq; vires corporis & animi magnitudinem pariter insignem dignis ad cælum laudibus efferri audiuiisset, captus inani cupidine tantū bellatoris acta superare, Elephantem quē nuperrime à Schacha Thama Persarum Rege dono missum acceperat, ita domare statuit, ut se cum satellitibus præcedente, genua confestim disceret incuruare. Itaq; multis mensibus eam cōsuetudinem diligenter obseruauit, ut rutilante primum aurora beluam in cōspectum suum adduci, eiusq; frontem acutissimo ferro, transuerberari iuberet, futurum ratus, ut tot eruentis ictibus admonita, venerationi Principis paulatim assuesceret. Sed in tam dementi proposito multum, ac diu ridicule fatigatus, cū frustra vestigium aliquod in bruto pectore sensus quæsiuisset, nec belua maiestatis opinionem obsequio suo comprobaret, indignatione deinde accensus, in frustra eam discerpfit. Cum Maximiliano Cæsare fœdus & amicitiam firmare percipiebat, eum enim Principem esse dicebat, eximia probitate constantiq; fide valde instructum, & super hæc opibus maximis longe potentissimum, propterea in difficilibus & magnis rerum omnium perturbationibus firmam omnino spem in illius amicitia reponendam esse putabat. Sed dicebant tunc viri sapientes inter quasdam nationes tantam rerum dissimilitudinem esse, ut prorsus ab illorum abstinuisset commercio longe consultius sit, quam arctissimis etiam adstringi fœderibus. Nam & Germania à Moschis tam præcul diffita erat, ut etiā si valde vellet, barbaris tamen prodesse non multum posset, & Moschicæ gentes adeo morosæ ac fœdis fragæ & insolentes habebantur, ut etiam si in fidem receptæ fuissent, tamen inutiles viderentur ad omnem amicitiam. Vltimum ad eum legatum ad comitia Ratisponensia misit, quem Maximilianus in palatio aureo fulgore resplendente, Regibus & Principibus, qui illi aderant, stipatus audiuit. Literas Basilidis hilari fronte accepit, & de statu rerum Moschicarum cum summa humanitatis significatione multa quæsiuit. deinde de Basilidis moribus, ætate, consuetudine, de illius impetio, de filiorum numero percontractus est. Munera etiam, quæ legatus illi deferrebat, accepit, & quam grata essent,

multis signis ostendit, seque omnia constantis amic. officia vicissim illi prestatum pollicitus est. Sed non multos post dies optimus Imperator vitam cum morte commutavit, cuius interitus ipsos adeo legatos & vniuersos homines incredibili dolore adflixit. Tanta namque erat humanitate praeditus, ut utrum magis multi illius virtutem metuerent, an bonitatem amarent, esset explicatu difficilimum. Ita Basilides ingenti spe frustratus acerbissime illius Principis mortem tulit, nec multo post in belli Sarmatici Syrtis miserrime impedit, eoque, sicut antea memorauimus, ad finem perducto cum Stephano rege amicitiam coluit, cui nobilissimos aliquot falcones cum venatoribus aurea veste indutis, paulo ante mortem per Eliam Pilgrimouicium dono misit. Pacis tempore cum in provinciis omnia pacata & laeta teneret, vitam in venationibus, in alea, in choreis, in libidine atque cruentis spectaculis libenter traducebat. In venationibus autem diuersam ab aliis Principibus consuetudinem obseruare solebat. & hi quidem magnam saepe equorum & venaticorum canum numerum inuitatis sumptibus alere consueuerunt, ut equitatione varioque motu corporis aut valetudinem tueantur, aut noxias etiam bestias de medio tollant, aut speratas culinæ suæ delicias inferant. Ille autem ab immani audacia truculentus inter venandum innoxios captiuos ferocissimis viris obiciebat, tum si qui in frustra discerperentur, auidissimis oculis eam calamitatem spectabat. Aliis qui ferarum impetum fortissime sustinuisent, munera in remedium calamitatum dabat. Itaque paucis ante mentibus, quam è vita discederet, ut inter acci bullimos animi & corporis dolores quadam iucunditate frueretur, multos ex captiuis vinculis solutos cum feris depugnare iussit, & ipse de fenestra in subiectos campos prospectans pugnantium fortunam & vires in laborioso multitudinis discursu libenter obseruauit. Inter hos Sarmata quidam inter eundem lapidem non magnum humo sublatum in manu gerebat, ad cuius conspectum cum portento magnitudinis versus impetum fecisset, ille lapidē in os immanissimæ feræ statim immergit, arreptaque lingua fortitudinis cōpendio eam pene exanimauit. Quod cum Basilides vidisset, admiratio in satisfactionem cessit, charioremque eum propter excellentiam tantæ fortitudinis habuit. Aleam picturamque chartularum ludum in delictis habebat, cumque aliquando subtilissime & acutissime cum magnatibus suis colluxisset, victores pariter ac victos aut interficiebat, aut eos truncatis crudeliter membris, abscissisque auribus ac naso, labiisque, deforme ac miserandum spectaculum reddebat. Si qui autem, ut eas contumelias declinarent, æquissimis animis se vinci paterentur, eos tanquam homines ignauos & hebetes fustuario & acerbissimis baculationibus subiiciebat. Alii qui omnino ludum detestarentur, statim sub specie insidiarum & contemptæ regis Maiestatis occidebantur. Libidine cunctos mortales longissimo intervallo anteibat, nobilissimasque feminas & virgines per vim constupratis heris & parentibus remittebat, eæ autem si quam indignationis significationē forte dedissent, domi suæ supra eas mensas suspendebantur, in quibus infelices mariti & patres cibum capere consueuerant, quibus nequaquam alio in loco aut cenare aut prandere impune licuisset, nam alioqui in eodem calamitatem profundo miserabiliter immergi violatæ Principis maiestati poenas morte pendebant. Certe si nihil aliud dignū sempiterna execratione gessisset, his tamen impiissimis sceleribus memoriam nominis sui posteritati deuouendā propinasset. Pellices & concubinas cum filiis subinde permutauit, ex his quædā ad Iuanū natu maiorem transmissa, cum ab aliis mulieribus verborū contumeliis adfecta & derisa esset, quod pudicitiam suam Principis filio audacissime prostituisset, illa indignissime eam iniuriam ferens, rem omnē ad Principē multis, cum lacrymis & quitatu defert, eiusque fidem & defensionē implorat, obtestando ne se in contemptu hominum versari patiatur, quando mox ab ista concione penitentiā simulatque infamia sempiterna miseræ laborandum foret. Iuanus amicam importunis vexationibus circumuētam plane defendendam ratus, nactus occasionem opportunam proposito suo rem omnē patri cōmiserat, qui adeo ægre eam contumaciā tulit, ut nefario instituto omnes Moschouicæ ciuitatis feminas propter scelus paucatū extinguere cuperet, sed victus precibus suorum, multū quidem de ea seueritate

retrahit,

retrahit, & miseras tamen matres acerbissimis cōtumeliis oneravit. Quippe minis ac terroribus compulsa in aulam eas venire iussit, ibi in conspectu filiorum & satellitum vestibus exsuta, nimbisque & frigore asperè admodum diuexata, miserandum cunctis spectaculum præbuerunt, & Basilides ad filii scortum conuersus, utere nunc, inquit, isto voluptatis sensu, & calumniarictus tuas deride. Posthæc ex omni multitudine quasdam virgis cæfas exanimauit, earumque cadauera feris lanianda dedit. Proditores & eos qui ignauius oppida arteque contra hostiū impressiones defendissent, longe exquisitissimis suppliciis de medio tollebat. Anno. n. sexagesimo nono cum Lithuaniae copie Itzburgum expugnassent, Basilides Polubensiu arcis præfectum subsidiariosque in Moschouia reuerlos arboribus deligatos iaculis transfixit, subinde adhortatus circumstantes, ut horum exemplo territi animosius pro patria discerent pugnare. Alios etiam qui Boufscum arcem Lithuaniae necessitate compulsi dederant, ingenti pecunia redemptos eodem omnino supplicio deleuit. Germanos primo ita amare solebat, ut non tantum arcana rerum & reipub. administrationem magna ex parte cum illis communicaret, sed adeo et studiose illos dignitate & muneribus ornaret, ut magnatibus suis vehementer exterorum hominum fortunæ invidentibus responderet, Germanos omnino istis muneribus & dignitate esse perornandos, quos cognouisset militaribus disciplinis liberaliter eruditos, & ministros principum valde elegantes, nec tamen esse vaccarum custodes ut Boiarii Moschici, qui moribus pessimis & corruptissimis in aula aduolare consueuissent. Exosa enim habebat suorum ciuium ingenia, utpote qui minus cultis moribus exterorum consuetudinem frustra imitari & barbaram animi morositate aduersante natura emendare conarentur. Inter eos autem qui nuper adeo ex Germanica natione apud barbarum Principem florere G. Farensegius, Ioan. Taubius, Elardus Crusius, & Christianus ille Boccornius, Magni Cimbrorum Ducis Sacerdos, facile Principes fuere. Et Farensegius quidem magna cum fortitudinis opinione felicem sub Basilide contra Tattaros militiam fecit. Aliorum intemptius ex Moschouia abitus, ut mollissime dicam, miseris ciuibus in Lithuania multo humano sanguine costitit. Barbarus enim tyrannus iniussimè ferebat, se ab iis fuisse deceptum, qui vanis verarum virtutum vinctulis, subtilissimas artes incerti & parum sinceri animi peregre regie conegentes, tam ingrâte quā impie fidem sefellissent. His de causis multo suspicior & crudelior erat effectus, adeo ut ciuibus Germanicæ nationis quibus hactenus impunitatem concesserat, in belli pacisque negotiis nullam omnino vel exiguam fidem habendā esse iudicaret, illosque Dorpati & aliis in locis miserabilem in modum plane inaudita feritate contrucidaret. Eos etiam qui in Moschouia habitabant Germanos impotenter bonis exutos ita statim mulctauit, ut desperatis honestæ vitæ commodi atrocioris quoque supplicii metu vehementissime cruciarentur. Nunc qui in Moschouia degunt Germani ex recenti superioris status recordatione haud dubie aurea viuendi tempora nacti sunt: omnibusque florentis pacis atque opulentiae commodis ad luxum beatique otii lætitiā affluentes liberam etiam Evangelicæ doctrinæ professionem & Sacerdotem Germanicum à Thuringia oriundum habent, qui in magna quadam domo lignea ciues Germanicæ nationis pietatem docere solet. Nec enim memorie proditum est, vllum hominem ab immanissimo Principe religionis ergo diuexatum fuisse. In solos tantum Iudæos maximam semper crudelitatem exercuit, eosque si sacro baptismatis fonte lavari non vellent, aut viuos cōbussit, aut laqueo suspendit, nonnullos etiam in flumina præcipitavit. Nam dicere solebat, Principem sapientem nunquam fidem eis, qui mundi redemptorem prodidissent, habiturum. Nec vllum periculum esse magis timidum eo, quod à proditore cōpararetur. Esse quippe malum occultum & intestinum, quod priusquā prævideri possit, interimit. Igitur homines profligatos & perditos à se non dimittebat, sed cum voluptate quadam ciosos vltimis execrationibus deuouebat. Ex captiuis solos mirius tractabat, quos, subinde eos fratres suos & vicinos appellans. Polonos autem & Germanos ceterosque omnes omnium nationum populos intolerabili seruitute & acerbissimis conuiciis onerabat, ni-

hilq; vehementius contendebat, quam ut omnem calamitatem, & aduersa fortunæ omnia mala & incommoda paterentur. Viuens non diuinitatis tantum, sed & summi Imperatoris & Pontificis Max. autoritatem apud suos habebat. Si qua de re grauiore controuersia incidisset, nec in expendenda absoluendaque ea finis inueniri posset, dicebant illi Deum & magnum Ducem rerum omnium momenta ponderare, & exitum nouisse. Ideoq; siue perperam aliquid, siue laudabiliter fecisset, id omne fato & prouidentia Dei acceptum referebāt, & ipse etiam ut stolidis ingeniis dulcissima alimenta amplioris insanie instillaret, magna cum omnium admiratione cœlestium colloquia in quiete percepta in vulgus spargere solebat, suamq; venerationem, quam apud subditos maximam semper habuerat, eo figmento mirabiliter multiplicabat. Sacra cōfecit, singulaq; ceremoniarum obuiuit munia singulari cum maiestate, ut nec ipsi flamines eo augustius & decentius sacrificasse dicerentur. De sanctorum hominum numero S. Nicolaum, Michaellem Archangelum, Eliam vatem, & Ioannem Baptistam religiosissime venerabatur, futurum ratus, ut post tot patrata facinora illorū intercessione ad Deum immortalem commendaretur. Græcæ autem ecclesiæ quanquam Latina puriores habentur; tamen & ipse multas adhuc vanissimas superstitiones obseruant, beatamq; Dei genitricem & alios cœli Quirites frequentius inelamant, sicuti ea de re longiorem aliquando narrationem habuimus. Basilides si quando sacris operam dare, & statas solennesq; ceremonias obseruare vellent, continuo Alexandro-
uam iter vertebat, ut scilicet ab imperii curis liber animū ad res sacras expeditius reuocaret. Sciendum autem est, Alexandrouam admodum speciosam magnorū ducum habitationem esse, quæ à Moschouia ciuitate nō amplius viginti quatuor milliaribus distat, & in formā magni alicuius monasterii pulcherrime est exstructa. Multa ibi magnorum Ducum, populorumq; visuntur munera, prorsus ut incertum sit, vtrum magnificentia thesaurorum, an maiestas religionis plus hic admirationis habeat. Huc delatus Princeps Monachorum habitu & ipse utebatur, & satellitibus quoq; suis sacratas vestes dabat, à quibus non modo abstinentiam & pietatem, sed orandi exemplūq; suo ieiunandi expeditum & vehemens studium exigebat, eos maxime perosus qui aut minus prompte iussis paruissent, aut importunis helluationibus factorum diem deformassent. Ipse interea legendi ac relegendi sacros libros absq; vlla fastidii significatione auidissimus æque & patientissimus erat, adeo ut cum cibo parcissime vteretur, & multis interdum horis in templo esset, omnium aliorum Monachorumq; oculos in exemplū actionum suarum opportunissime conuerteret. Verum omnia ista nequaquam ad veram pietatem, sed ad ostensationem potius & rerum pessimarum meditationem comparata fuisse, ipse exitus clarissime demonstrauit. Quasi enim parricidia non iniucūdius quam sacra peragerentur, ita finitis statim precibus magnam hominum innoxiorū multitudinē immanissime scelestissimeq; contrucidabat, damnatoq; impiissimi consilii proposito id in tota vita præcipue spectabat, ut ab omnibus hominibus & cō-
sanguineis, & peregrinis, & ciuibus tanquam præsentissimus carnifex vehementissime timeretur: amabatq; illam diræ immanitatis vocem; Oderint dū metuant. Nec poterant apud Alexandrouam aliter sacra finire, nisi quotidie renouata cæde viz cadaveribus repletæ horrendum prorsus prætereuntibus spectaculum præbuisent. Sed ab his horridis & tristibus parricidiis, ad finem nunc tandem properemus, & istum tyrannum, qui omnia patriæ suæ sola lachrimis gemitu, cædibus impleuit, qui violatis omnis amicitiaæ fœderibus, pacem, leges, sincerumq; pietatis & officii tenorem subuertit, stygiis tortoribus ipsiq; Diabolis, cruciandum relinquamus. Ipse vero religiones, aræq; cum illam belluam cadere viderunt, cōmouisse se videtur, & ius in illius interitu suum retinuisse. Sublato tyranno omnia feuda in Moschouia obuenerunt. Filii enim sui natu minoris tutelam Bielsio Principi commendauerat, cuius familia vetustate, viris, atq; opibus erat insignis, quique ipsa regia autoritate multum poterat, & presentibus etiam opibus pollebat. Is ingenio peracri & seruo præditus, Moschos graue seruitutis iugum defuncto Principe excussuros facile præuidebat, omnesq; conatus & cogitationes suas ad oppri-
mendū

mendum Phedronem siue Theodorum, quem regem deposcebāt ciues, & ad extollendum pupillum intendebat. Huic tanquam præclara indole paternam hereditatem adeundi multorum magnatum studia non deerant: illum vero mirifica probitas, & melioris animi specimē, atq; item ætatis prærogatiua & ingentes opes ad tuendum regni nomen pares vehementissime cōmendabant. Bielsius immoderata spe sua inductus, postquam animaduertit nōnullorum procerum animos vel creberrimis sollicitationibus in partes adduci nequiuisse, & vigere in ingeniis subditorum vera & vetera odia aduersus tyrannidem, comitiorum euentum minime expectandum ratus, ad insidias & dolos confugit, habitisque magnis militum delectibus res nouas moliri cœpit. Ea audacia sollicitos & anxios reddebat Moschos, qui mitiorem seruitutem iam diu sperabant, adeo ut Bielsium, ad quem magni militum concursus fiebant, palam perfidia compellarent, ad apertisq; sensibus arcanæ mentis proferre, rationesque suas effusius atque liberius communicare inciperent. Querebantur enim pupillum & filium Basilidis à Bielsio nutritio circumscriptum, obessumque teneri, illigarique nouis rerum conturbationibus, quæ ad minuendam conuellendamque reipublicæ dignitatem pertinerent, crudelissimas recensendo turbas, quibus communis patria simili plane principio inexpiabiles iniurias accepisset. Ibi Bielsius cum magnam partem aulæ & nobilitatis ad promouendum Theodorum valde propensam & inclinatam comperisset, & multi in libertatem prompti decora atque salubria amplecti quam vni homini parum secunde obsequi mallent, in quo vno pristina tyrannidis vestigia, & regni gubernacula viserentur, officii sui munus ingenti animo, & omni conatu implere constituit, eumque beneficiariis magnatibus, & amplioribus copiis paratis, quibus effrenes populos ad officium reuocaret, & inimicorum contunderet spiritus, occupata in vrbe Moschouia primaria arce cuncta pro libidine administrare, & in vniuersum omnes contemnere irridereque cœpit. Id vero minime ferentes viri nobiles, & ingenio feroces, ut plerumque fit in turbidis & repentinis casibus, consilium plane audax & successu longe fœdissimum capiunt, iamque ad communem libertatem erecti in vnum coniurant, copias instruunt,
30 & contra Bielsium à quo expilati oppressique indignissima paterentur, rebellant, eductisque ex Principis armamentario ingentibus tormentis arcem diuersis in locis vehementissime conuassare incipiunt. Cum per multas horas vtrinque acerrime esset dimicatum, & in arce multi passim interficerentur, prædiiarii & milites metu territi, alii alio habitu, atque itinere dilabuntur. Bielsius eodem animo arce egressus, dum aufugere contendit à ciuibus sistitur, maximisque verborum contumeliis exceptus, admonetur, ut, si viuere velit à clauo reipublicæ discedat. Satis superque enim perspectam esse omnibus Moschouia populis eius crudelitatem, regnandi libidinem & insolentiam, itaque indignum videri qui communem salutem regat, cum ad euertendam publicam tranquillitatem contra patriam arma sumpserit: se & tum legitimi Principis nomini parere, & perpetuo fidem seruatuos: sed decreuisse populum Moschicum nolle eas turpissimæ seruitutis compedes diutius perferre, quas auarissimi & iniquissimi viri Basilidis olim satellites nihil tale expectantibus hætenus innexuissent. Bielsius autem tranquillo vultu postquam ita necesse erat, armatis hostibus paruit, nec multo post omni dignitate spoliatus libero exilio ad Casanenſes discessit, & Theodorum Basilidis filium, quem vnum maxime exclusum volebat, conuersis omnium suffragiis ad summi honoris fastigium prouectum vidit. Is per se quietis atq; ocii amantissimus & corpore ad equitandum gestandaque arma peridoneo, atq; habili præditus, tāta humanitate atq; munificentia singulos omnium ordinum ciues est complexus, & ita moderare tempus, constituit, ut æquissimæ libertatis status, renouata felici illa veterum temporum conditione, reductus esse videretur. Sub id tempus à rege Polonorum Leo Sapieha, iuuenis nobilissimus in Moschouia aduenerat, ut & munera Basilidi deferret, & reipub. nomine mandata quædam exponeret. Fuit ille ab omni nobilitate, & à magnatibus cum maxima significatione humanitatis satis benigne & comiter acceptus; Principes enim

prioris inimicitie inuidiam postremo conuersis voluntatibus beneficio & muneribus abolere studebant. Sed cum interea Basilides diem suum obiisset, Sapieha modo in hoc, modo in alio loco derentus tardissimis itineribus profectus est, donec rumor aduenisset, Principem insigni pompa funeris elatum & sepultum esse. Tum demum in urbem & senatum perductus, in eos, quos diximus, crudelissimos, tumultus incidit; & primo quidem senatu scissis in duas partes magnatibus apud barbaros tantis turbis intricatos parum effecit, tanto maiore molestia adfectus, quanto maius vite sue discrimen in foeda rerum omnium conturbatione adisset. Paucis interiectis diebus Princeps haud dubie poenitentia ductus, reuocatum ad se Sapieham patientissime audiuit, ita ut praeter contentionis infamiam detestari, & regi Poloniae praeclarum maxime studium in rebus omnibus polliceri videretur. Sapieha deinde litteras ad regem fecit, quas ego Grodnam vidi, & quibus ille barbari Principis mores exacte delineabat, docebatque simul quibus modis esset enitendum, ut Moschi in tanto rerum cardine omni imperio & dominatione exsuerentur. Cum haec a Moschonia in Lithuaniam nunciarentur, Grodnam profectus eram, ut grauibz quibusdam de rebus serenissimi regis nostri sententiam coram intelligerem, a quo cum clementissime auditus & dimissus essem, forte fortuna in legatum Turcicum incidi, qui nuper adeo Constantino poli aduenisse dicebatur. Chanes is erat Chiaufes Mamaluchus a transyluania oriundus, cui antea Eustachio nomen fuerat, & qui non procul ab Alba Iulia in oppido Tordo multos annos Ludimagistrum professus, pueros in triuio docuit, id quod illustris vir, & regis per Transyluaniam Cancellarius Martinus de Berseuico praeclaro suo testimonio abunde mihi confirmauit. Postea desperatis honestae vitae commodis immane facinus abiurandi Domini Iesu vecordi animo concepit, nec tantum in seruitutem se tyrannicae dominationis tradidit, sed & maximarum opum cupiditate Mahometis sectam amplexus est, prorsus quasi veram beatitudinem in diuitiis haberet, & caelo non indigeret, quoniam abundaret auro. Ad eum visendum cum introductus essem, erga me quidem benigne & comiter omnibus humanitatis officiis est usus; utpote qui in Christianorum ditione humanitate vinci longe turpissimum esse iudicaret: sed minus sinceris animo de Christiana religione locutus filii Dei maiestatem ita verbis contumacibus oppugnavit, ut damnatas pessimorum hominum opiniones ad veterum blasphemorum imitationem studiose defendere videretur. Vanissimis enim verborum lusibus utens, Christi notionem homini prorsus inutilem esse dicebat, cumque ex Euangelio B. Ioannis Evangelistae auream illam & diuinam nostri Saluatoris sententiam in medium adduxissem: Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: Ille contra ea verba ita interpretabatur, ut diceret potentissimos in mundo reges bona sua per tertos nuncios & ministros vendere consueuisse: talem nimirum aeterni illius regis seruum fuisse Christum, per quem omnes bonitatis suae thesauros hominum generi promptissime vendendos obtulerit. Nequaquam autem Dominum Iesum pro Dei filio habendum esse, praesertim cum totius noui Testamenti tanta sit incertitudo, & omnino constet Mahometem miraculis eo longe fuisse superiorem. Haec dicens semper ab imo pectore ita creberrime suspiria repetebat, ut facile circumstantibus adpateret, eum grauibz esse curis exulceratum. Non dicam nunc quid mecum de inuocando vno Deo, de vera & falsa religione, de Christo filio Dei, de Mahomete, illiusque excellentia & maiestate, de beatitudine hominum sempiterna disputauerit, rem enim omnem alio peculiari volumine, cui Armeniorum fidei confessio erit adiuncta, referre aliquando constitui, ut nefariam & impiam hominum istorum superstitionem tanquam in luce manifesta positam vniuersi mortales cognoscant. Adfirmabat autem legatus se notissimis Christianorum in religione dissidentium tumultibus & odiis & discordia motum esse, ut Christo abrenunciaret, ostendebatque simul Christophori Varlaucii scriptum valde atrox & amarulentum, quod nuper ille in lucem emisit, & Martinum Lutherum cum Mahomete ita comparat, ut hunc illo meliorem fuisse arbitretur. Hos, inquit, libros vestrarum discordiarum & ha-

& haeresum testes, magni muneris instar ab authore ad me missos in Thraciam nunc asporto, Musulmannis meis fidei vestrae vanitatem certissimis rerum argumentis ostensurus. Post aliquot deinde dies epistolam Arabice scriptam ad me Caunam misit, quam diligenter apud me seruo, Cuius exordium est: In nomine Illius Dei vnici, qui in mundo omnes nutrit, sed in futuro seculo electorum tantum miserebitur. Ad eum modum exorsus mox fidei confessionem suam perscribit: Non sunt, inquit, Dii, sed tantum vnus est DEVS, ipse solus verus est: IESVS autem est Spiritus DEI vnici, & seruus DEI, sicut alii quoque Prophetae fuerunt serui DEI vnici: Sed Mahumad est nuncius DEI vnici. Ex Adae filiis autem si quis ita non credit, DEI vnici ex Prophetis nulli fidem adhibet.

Diximus de Theodoro Basilidis filio quomodo incredibili omnium ordinum consensu in publicis comitiis ab exercitu acclamatus sit Moschorum Imperator, frustra repugnantibus seditiosis quibusdam in republica viris, quorum consiliis uti nimis ambitiose temereque susceptis caeteri moderando ac differendo constantissime obuiam semper iuerant.

Est hic annos viginti duos natus, in qua aetate ita moderate de se multa pollicetur, ut adpareat plura eum experimentis referuare. Vxorem habet Arinam Vdudouiam, ex qua liberos iam vtriusque sexus suscepit. Dicitur esse ingenio ciuili & temperato. Facies eius natiuo candore formaque pulcherrima est, veste Thalassina auro & gemmis pretiosissimis intertexta plerumque induitur, Regno primum inito ciuibz immunitatem multarum rerum praeter militiae vacationem dedit: Quo facto & metum timentibus ademit, & in spem sui omnes impulit. Peregrinus vero & carceris remissionem, & per beatam illam rerum omnium securitatem largissime pollicitus est, quam & praestitit. Ciuium inimicitias capitalis odii conciliatione edictoque sustulit. Militem praetorianum (Aprifnas illi vocant) qui viuo patre immanem in omnes homines superbiam & crudelitatem exercebant, statim etiam exauthorauit, & magnum fortassis in innocentia praesidium esse ratus, admodum paucos apud se corporis sui custodes remanere iussit. Inauguratus est apud S. Michaelen tertio mense post patris obitum, qui fuit Iunii dies vigesimus octauus. Eodem momento tam graua tempestas excitata fuit, quantam homines aetate valde prouecta nunquam meminerant.

Caelum enim nubibus tenebrisque densissimis obductum horrendum in modum ita tonabat, ut eos etiam qui fortitudinis opinione celebres habebantur, magnopere perterreret. Plurima quinetiam loca & templa de caelo tacta fuere: insperatque turbines arborum frondes decussere, & grauissimi imbres non vias tantum, sed ipsas etiam aedes impleuere. Reddita tandem tranquillitate, conuerso omine ex atro longe omnium candidissimus dies effectus est. Ridebant ianuaz ciuium festa fronde & floribus, omnes ad priuatam laetitiam & publicam hilaritatem erant conuersi. Tanta porro hominum multitudo in urbem confluerat, ut nisi Principis satellites, qui urbem armati & instructi custodiebant, viam districtis gladiis aperuissent, ipse nouus Princeps ad templa minime proficisci potuisset. Interim omnia tiliarum sonitu, & tubarum clangore peritrepebant.

Postquam ad summi templi vestigium peruentum est, magnates vniuersi, quos illi CNESES appellant, Theodoro obuiam prodire. In ipso templo homo grandis natu, bombycina veste ab humeris ad talos usque demissa cultus, eum complexus est. Is erat Metropoliita & sacrorum Princeps, cuius permagna est in ea gente autoritas. Tabulationes in medio templo ita erant institutae, ut aliae super alias ad theatri similitudinem exstarent, & eminent. Pavimentum erat pulcherrimis tapetis instratum, similiter & parietes aulaeis fericis auro intertextis obducti. Magnus Dux in scamno magnifice ornato sedebat, & pileum purpureum auro atque gemmis distinctum capite gestabat: vesteque bombycina, multis aureis fibulis secundum pectus stricta, erat

indutus. Ex annulis manuum eximius gemmarum fulgor emicabat. Omnibus intromissis & silentio dato, sacrorum Princeps ad Theodorum conuersus, Domine, inquit, & magne Dux, & fili mi amantissime, iam immortalium Deorum fata, quæ omni humana ratione vehementius impellunt, te in altissimo dignitatis fastigio collocarunt, non ut premas tuos, sed ut releues: non deuorator, sed patriæ defensor esse debes: æquabile ius omnibus dices, maximorumq; & optimorum regum exempla tibi sequenda propones. Pater tuus pericula in reipub. ingentia inuexit; tu virtute & armis pericula à tuis propulsabis: tu bonis præmia constitues, improbos poenæ acerbitate coercebis; Patriam denique vniuersam & ab externis hostibus, & ab intestinis seditionibus tutam vigilantia tua præstabis. Id si alacriter feceris, nomen tuum, non in regione tantum nostra, inclusum scilicet angustis vnius terræ spatii, verum etiam ubiq; terrarum ad perennem laudem tuam celebrabitur. Nōs tui ciuēs superū atque inferū numina & regales Deos precamur, ut te multis felicitatibus circumfluentem tueantur, utq; in te tua summa virtute renaſcentis reipub. auspiciæ læti conspiciamus. Hanc orationem summorum & infimorum hominum læti clamores subsecuti sunt, & statim sparsa est à quæstoribus in promiscuum vulgus larga manu argentea moneta. Neque Theodorus mox homines sefellit. Nam & Bielsium fratris tutorem avari & peruicacis ingenii hominem, qui Principis iussis nequaquam parebat, in exilio remanere iussit. Adiecit deinde curam omnem componendis magnatum controuersis, & vno simul tempore nongentos & triginta captiuos vinculis soluit, quorum non paucos nobili etiam genere natos & stipem rogantes mea in domo habui. Pepercit etiam multis morti damnatis, quos prope fœdissimo carcere eductos libertati patriæq; restituit, haud dubie aliis similiter veniam daturus, nisi paulo ante patris iudicio damnati periissent. Eandem prorsus animi magnitudinem & benignitatem erga discedentes captiuos protinus ostendit. Nam & viatico liberalissime eos per Andream Solcanum, Cancellarium suum profectus est, & singulos semper centenos, ne in tanta discedentium multitudine turbæ erirentur, incolumes vsq; ad regionis suæ fines curribus deduci iussit. His initis susceptisq; rebus, quum nihil sibi vel tutius vel honestius esse iudicaret, ad renouandum cum Polonorum rege fœdus animum conuertit, quod adhuc quidem ex Dei clementia incorruptum seruatur, utq; diu seruetur, id vero summus & cœlestis pater benigne velit.

Nobis enim qui barbaros tumultus, vim, cædem, famem & vastitatem
iam satis diu aspeximus, perentii & aurea pace nihil vtilius,
nihil optatius, nihil iucundius esse potest.

FINIS VITAE IOH. BASILIDIS.

REIN-

REINOLDI

HEIDENSTENI SECR.

REGII DE BELLO MOSCOVITI-

CO, QVOD STEPHANVS REX

Poloniæ gessit

COMMENTARIO RV M

LIBRI VI.

SIGISMVND O BATTORIDE

SOMLIO PRINCIPI TRANSILVANIÆ

REINOLDVS HEIDENSTENIVS.

ISTORIAM suis legibus scribere, Sigismunde Princeps Illustrissime, & maiorem utilitatem communi hominum vitæ affert, quam cuiusquam oratione explicari potest: & maius quiddam esse videtur, quam non modo ab eo expectari debeat, qui inter continua negotia in aula versetur: verum etiam quam vulgo homines opinantur. Quam enim in re singulis atq; plurimi homines doctissimi, ac non modo doctrina atq; ingenio, verum otio etiam abundantes elaborarint, quod tamen paucissimi in ea præstiterint, quis non summam difficultatem in causa esse dicat: sed tamen historiarum non vnum idemq; genus est: diuersitas in sola tractandæ ratione, ac orationis ornatu posita videtur: ab eadem autem re difficultas omnis esse. ceteris enim rebus omnibus fere inter se conueniunt, hac sola summus historicus à mediocri, seu ut rectius dicam, historicus à narratore differt. Nam & res dignas cognitione hominum qualibet historia scribere se proficitur, & eas ad veritatem quam maxime scribere existimari vult: easdem vero sententiarum grauitate, & verborum luminibus exornare, ac non modo rebus ipsis, verum sententiis etiam & verbis magistrum vitæ agere, præclarum quiddam est: nec tamen omnis historia proprium. Nam ut de ceteris taceam, ei, quam commentarios vocari iam obtinuit, quæ iuxta historie quasi subseruiens, ea quæ illa exornet, simpliciter ac nude scribit, quis nec iure ab omnibus propemodum concessum iam esse, ut etiam sine vlllo orationis ac præceptorum ornatu, quam verissime saltem, quæ gesta sint, narret? Hoc igitur scriptoris genere, bellum, quod à Patruo tuo Stephano Poloniæ Rege, cum Ioanne Magno Moscouia Duce gestum est, à me per textum, non tam ut ab historico, quam à qualicumque narratore, ad te nunc mitto. Quanquam minime hic quidem me fugit, huius etiam generis Commentariorum propriam quandam esse elegantiam ac dignam homine erudito puritatem. quæ nisi maxima difficillimaq; essent, minime, qui princeps in hoc genere est, Caesar tantam laudem consecutus Commentariis suis fuisset, ut ne imitatione quidem à quoquam exprimi posse indicentur. Verum hac quoque, quæ ego quidem ipse in me requiro, si quis alius præterea in Commentariis hisce requirenda putabit: is velle perspicere, quam non modo breui tempore, sed quam alieno etiam ac impedito, interea, quos aliarum rerum occupationes in Aula non solum negotiosissima, sed & quæ nullo certo in loco consistens perpetuis quodammodo profectibus circumferunt, scribendis mihi fuerint. Id cerse consequar, ut quo minus à me ad hæc res scribendas studiū allatum videbitur: eo libentius alii, qui possunt, ad easdem ornandas se conferant. Reliquis duabus rebus, quas historie propositas esse supra ostendi, rerum grauitatem ac narrationis veritatem, videor mihi non debere dubitare, cumulate omnibus eos saty-

Ec

facturos. Non enim indignam eius belli cognitionem indicaturos homines opinor: quod cum eo hoste gestum est, cuius potentia non vicinis modo nationibus, verum remotioribus nonnullis formidolosa iam erat, quemque, qui etiam non metuebant, antequam victus esset, vix tamen vinci posse iudicabant: Tibi quidem, Sigismunde Illustrissime, vel iucundissimam futuram certo iam mihi promitto. Accedunt ad bellicas domesticas res: quae ut tempore ac natura fere cum bellicis coniunctae fuerunt; ita à me etiam disiunctae non sunt. Verum potissima ac propria cuiusque historia laeta veritas est: de hac nihil necesse est me dicere. Primum enim minime de remotis à memoria nostris rebus scribo, in quibus vel errare facile possum, vel fingere, si quid velim, nullius memoria iam refellente: sed edo hac iis cognoscenda, qui iis ipsis rebus, de quibus scribo, interfuerunt; ut res per huius belli tempus gestas, si, qui ab illis abfuerunt, eorum, à quibus administratae sunt, viuarum & praesentium memoria teste commendem. qua in re utrumque fuit, ut & ego facillime ea à multis, qui iis interfuerunt, cognoscere potuerim; à veritate autem ulla in re recedere non potuerim, tot hominum conscientia constrictus. Accedit huc, ut publicorum aetorum, quibus res, quae hisce libris comprehenduntur, magnam partem testatae sunt, pro eo loco, in quo sum, summam facultatem habuerim. Ita quae singula, si alicui obtrigint, magnum momentum ad cognoscendam veritatem attulisse ei videantur, ea mihi uniuersa fere fuerunt. Habes de re: nunc cur ad te potissimum eos mittam. Primum, Sigismunde Illustrissime, cum de rebus à Patruo tuo Clarissimo Rege gestis scriberem, cui rectius dicere eos deberem, quam tibi, nullum reperiebam: ad quem nimirum non modo magna pars gloriae huius propinquitatis iure, ac quasi hereditate pertinere videbatur; verum quem ad similitudinem rerum gloriam iam incensum non minori contentione ipsum etiam olim adspiratum omnes expectarent. Itaque iam ante mea sponte tui obseruantissimum, ad hanc tamen voluntatem meam non minus summa quoque de virtute tua expectatio me adduxit: quae caue existimes quicquam illustrius esse. Tantum enim in omni optimarum artium genere studium, tantaque indoles, quanta ea in re esse nouimus, minime vel obscura cuiquam esse possunt, vel Transsylvaniam tantum finibus se tenere. Ab hoc igitur tuarum laudum fonte, ut aliquam meo etiam huic labori laudem, hominem illarum studiosissimum, haurire non moleste me ferat: singularis vero erga te obseruantia mea qualemcunque hanc significationem ut gratam tibi esse patiaris, ita terogo; ut quamuis, pro summa tua humanitate, tua sponte id facturum te non dubitem; ego tamen maximi beneficii loco id sim accepturus.

R. HEIDENSTENII

SECR. REGII DE BELLO MOSCHOVITICO

COMMENTARIORVM
LIBER PRIMVS.

STEPHANVS Rex, quo confirmata foris cum finitimis omnibus pace ac amicitia, dissidia ex Electionis studiis inter Partes exorta facilius componeret, ac in tranquillo statu Remp. collocare ad plerosque vicinos Principes litteras dedit; quibus more inter Principes recepto Regnum sibi delatum, suamque & in illos beneuolentiam, & cum omnibus pacis studium declarabat. In hisce ad Ioannem Basilii filium, Magnum Moscouiae Ducem, Stephanum Grudfensium Polonum, & Leonem Bukouieciū Lituānum cum litteris mittit: se prouidentia diuina, ac Ordinum studiis ad Regnum allicitum; id ita gerere instituisse, ut cum omnibus Principibus Christianis

Christianis pacem & amicitiam coleret: eodem animo erga illum quoque, ut finitimum & Christiani nominis Principem esse: si quae inter ipsum ac regnum Poloniae magnūque Ducatum Lituanię à Maioribus vtriusque traditae controuersiae intercederent; de iis ex aequo & bono amice inter eos agi posse. Respondit Moscus; Et si audierit Maximilianum Imperatorem in Regem electum: quo minus tamē cum ipso quoque gratia ac amicitia sibi essent, nō se recusare: placere sibi, ut maiores Legati more Maiorū mitterentur: interim ab iniuria & maleficio vtriusque abstinere. Rex responso hoc accepto, ad domesticas res componendas, maximeque Gedaniensium motus sedandos totus conuersus, Thoruniae conuentum habet: in eodem Legatos etiam in Moscouiam pacis tractandae causa mittendos ex Senatus autoritate decernit. Fuere ii Stanislaus Krisciū Masouiz, Nicolaus Sapieha Minscensis Palatini, Theodorus Skuminus Palatii Lituānici Quaestor. Quibus rebus perfectis, dissensionibus ac in iisdem perseverantia Gedaniensium permotus, armisque ciuitatem persequi coactus, primum copiis illorum vrbe egredi ausus per Ioannem Sborouium, aulici militis Praefectū, quem ad exercitum cum imperio reliquerat, ad Dirfauiam fufis, ad urbem castra promouet. Quo tempore Moscus occupandae Liouoniae tū maxime opportunitatem se natum ratus, ad vim atque arma altum adiūgit. Regebatur Liouonia sub nomine Administratoris à Ioanne Chodkeuicio: in praefidiis pauci Poloni, plerique Lituānici nominis Praefecti erant: à quibus immoderatus indigenae habitus, simulque non satis in illis praefidii contra potentiam Moscouiticam existimantes, ad res nouas fere spectabant. Non ignarus harum rerum Moscus miserat in Liouoniam Magnum Holsatiae Ducem, quem cum iam ante ad se transiisset, promissis ac affinitate deuinctum tenebat. Rumorem de eo tradit, fore, ut si vltro Liouones se dedāt, ad exemplum Ducis in Brussia beneficiario iure Liouoniam regendae ei traderet; ut autoritas ac administratio omnis penes Magnum, penes se nomen collati beneficii ac maiestas Imperii essent. quibus rebus adducti Prouinciales, hinc odio seu redio externi imperii, illinc spe & nimia cupiditate eiusdem linguae ac nationis magistratus, simul à factionis quibusdam ac nouarum rerum cupidis impulsī, praefidia ex arcibus & oppidis fere omnibus eiiciunt: ipsi Vendam, ubi tum Magnus erat, confluunt: nomē insigniaque regia illi circumdant: inque verba eius sacramento se adigunt. Moscus interim maximo exercitu coacto, in Liouoniam nullo impediēte, praefidiis omnibus pulsīs, ac plerisque arcibus à Magno occupatis penetrat: acceptisque in deditionem Mariēhausio, Rossittenio, Ludsenio, Duneburgio, Kokenhausio, Ascherotū vsque sine maleficio, ut initio rerum gerendarū clementiae fama colligeretur, progreditur. Confluxerat Ascherotum magnus vtriusque sexus, ac omnis conditionis hominum, maxime autem matronarum ac virginū numerus: erat ibidem Landmarschalcus, vir aetate, & summis olim in Prouincia ea gestis honoribus venerabilis. Moscus omnibus qui arma ferrent, promiscue trucidatis, imbellem sexū Tartaris constuprandum obicit. Inde Vendam recta proficiscitur: qui ibi erant fama tantae immanitatis perterriti portas clauferāt. Egressus pro illis deprecator Magnus, cōposito ad humilitatem habitu, ac genibus illius supplex in genua prouolutus adrepens, conuicio ac verbere ab ipso Duce in os ingesto excipitur. Cum tantū abesse ab eo intelligerent, ut Magni autoritate salui esse possent, ut ne ipse quidem periculo vacaret, hostili fraude circumuentos se videntes, ira, metu & desperatione incensī, puluerem tormentariū fundamentis subdunt, quo succenso magna vtriusque sexus, omnisque aetatis & conditionis hominum multitudo, ac flos fere eius, quae reliqua adhuc erat, nobilitatis Liouonicae, absumtus fuit. Accepta ita in potestatem Venda, ac Rumburgo, quod Vendae imminet, eodem tempore per deditionem positus, iam uniuersam Liouoniam, Reualia & Riga, paucisque circa eas castris exceptis, in potestate habebat. Parnauiam siquidem post discessum Henrici interregni eo tempore interceperat: Veissensteinium nobile castellum opere ac natura munitissimum de Suecis: Naruam vero, Derpatum, Felinum, ac Mariemburgum aliaque nonnulla, iam multo ante partim de Episcopo Derpatensi, partim de Marianis Liouonicis ceperat; ab iisque primum iniciis profectus, cum continuas deinde impressiones

in prouinciam faceret, vt in Sigismundi Aug. ac Regum Poloniæ fidem ac ditio-
nem Prouinciales tum se conferrent, plurimis detrimentis eos adegerat. Ea; res,
cū ad superiores controuersias, quas de Russiæ locis quibusdā cum Magnis Ducibus
Lithuanie habebat, accessisset, perpetua deinde inter ipsum ac Reges Poloniæ
belli causa fuit: quod aliquando quidem per inducias positum, vt plurimum tamē
varia fortuna, tam in Liuania quam Lithuania gestum, in hunc vsq; Regem trans-
missum fuerat. Cæterum Moscus abducto secum Alexandro Polubensio Chod-
keuicii Legato, cæterisq; Præfectis, in Moscouiam se recepit. Ex itinere litteras ad
Regem dat: quibus vt à Liuania omnino abstineat, Regi præscribit, iisdem ad
Prussum quendam Augusti Cæsaris fratrem, nulli antehac cognitum, qui Koin-
cii & Mariemburgi quondam, & in reliqua Prussia late imperitasset, genus suum
referebat, quo ad ipsos Prussiæ fines ius Imperii extenderet. Legati, qui ad tra-
ctandas pacis conditiones mittebantur, iter ceptum nihilominus prosequen-
tur: nouis in itinere mandatis acceptis, vt de iniuriis induciarum ostentatione fa-
ctis quererentur, satisfactionemq; postulerent. Dum ad Gedanum Rex castra fa-
cit, exercitum in Liuania Lithuaniaque per ostentatam pacem, maxime autem
propter difficultates ærarii, quæ initia regni eius exceperant, nullum parauerat:
sub ingruentis tamē hostis famam, nobilitatem Lithuanicam litteris euocauerat,
militareq; per ducatum eum imperium Nicolao Radiuilo Palatino Vilnēsi, Gre-
gorio Chodkeuicio, qui ante illi præfuerat, defuncto, tradiderat. Hic non exigua
cum voluntarii militis manu, Seelburgum peruenerat. Interim vero & Gedanen-
ses ad humiliores æquioresq; conditiones, multis malis victi & maiora timentes,
descendere cœperant: cumq; Electores duo, aliiq; Germaniæ Principes quidam
suas pro illis preces per Legatos interponerent, recepit Rex in fidem ciuitatem;
tum vero ad bellum Moscouiticum, quod iam multo ante animo agitarat, rotum
se conuertit. Ad quod suscipiendum, secundum acceptas iniurias, ac Liuniæ re-
cuperationem multæ causæ illum hortabantur: quarum hæc vel iustissima, quod
egregio aliquo facinore, non modo de sui regni hominibus, verum tot aliis, qui-
bus Imperium Moscouiticum summa cum immanitate coniunctum, vel formi-
dolosum erat, vel graue, bene mereri; eamq; ad posteros nominis sui famam pro-
pagare studebat, ex qua omnes non modo Regem, sed dignum et regno fuisse co-
gnoscerent. Præterea vero ad maiores res, quas cogitandas susceperat, & de qui-
bus misso in Urbem Paulo Saionskouio cum Gregorio XIII. Summo Pontifice
communicarat, si prius Mosci potentiam fregisset, aditum se habiturum spera-
bat. Hoc animi proposito, in mensem Ianuariū Varſauiam Comititia edixit.
Agebatur autem tum annus septuagesimus septimus, supra Milleſimum Quin-
gentesimum. Rediit interim in potestatem Duneburgum à Borissio Saua, ac
Vilhelmo Platero receptum. Hi in omnes occasiones intenti, cum com meatus
inopia laborare præſidiarium militem animaduertent, per speciem officii ac
comitatis esculetorum, ac poculentorū non nihil, ac in his vini cremati, quod ino-
pia veri maximo apud Moscos in honore est, vas ei miserant: de quo cum ad
ebrietatem Mosci bibissent, illi, qui id futurum cogitarant, noctu scalis admotis, in
vallum, quo solo castrum cinctum est, & in ipsum castrum euadunt: Moscos ex
somno & mero vix se colligentes deturbant: caſtro potiuntur. Non multo inde
tempore interiecto, Venda etiam huiusmodi ratione recuperata fuit. Erat sub
Matthia Dembinio ex rusticis Lotſinis fabrilis artis peritus quidam, qui sororem
Vendæ in Moscorum potestate habebat: per cuius visendæ speciem & rusticorū
commerciorum libertatem cum sæpius Vendam venisset, opportunitatem na-
ctus, ceram clauibus oppidi impresserat, adque eiusdem exemplum alias paraue-
rat: rem ita instructam ad Dembinium detulit. Cumque is die constituto, quem
festum Mosci agebant, sub oppidi portas cum Ioanne Buringio, ac cum multuaria
militum manu accessisset, ab vna parte scalas Buringio admovente, ac à Lotſinis
ipsis, qui Vendæ erant, concursu facto, reliquos portis reclusis in oppidum immi-
sit. Dum Varſauiam ad Comititia Rex contendit, nuncium in itinere accepit, ab iis
rebus, quas tum agitabat, alienū. Limes regni Polonici & magni Ducatus Lithua-
nici ma-

nici magna ex parte Borystenes est; qui in Moscouia ortus modico in occidentem
flexu, in meridiem deinde & Pontum Euxinum magnam aquarum vim trahens
fertur: superior fluminis pars ad Lituaniam pertinet: ad inferiorem diuersarum
gentium confinia concurrunt: præter Moscos & Poloniæ ditionis Russos, nonnul-
læ Turcicæ præfecturæ attingunt: non longo et interuallo Valachi ei imminēt. In
hac tot nationum nec satis pacatarum colluie, non potest adhuc quamuis à tot
seculis pax consistere. Itaque immensa ibi camporum spacia, multi agri inculti, ac
deserti ob latrocinia vel metum iacent. Confluere huc ad prædas ex hostico agē-
das solent; eum ex aliis gentibus, tum Polonis quoq; & Lituanis, vt quisq; est egē-
tissimus, vel rerum capitaliū damnatus, quosq; vel fortuna eorum, vel leges in pa-
tria esse non sinunt, superioribus tamen tēporibus, cum publice bellum non esset,
etiam ex primaria iuuentute quidam loca ea petebant, odio quietis, ac ne situ, ac
ocio torperēt, virtutis exercendæ causa. Magnam partem in aquis ac flumine pi-
scatu ac latrocinii viuunt: hostemq; vt ex quoq; plurimum prædæ sperant, ducē-
tes, barbaris tamen, vt maiori inter eos Christianorū numero, ac Tartaris præfer-
tim infestiores sunt, magisq; Poloniæ regibus operam nauant. quod infimam Po-
loniæ partem, quæ ad flumen pertinet, tenent, à loco Nisouii appellantur: interq;
reliquos Kosakkos: ita enim communi nomine vocantur omnes tam equites, quā
pedites, qui ad latrocinia in finibus exercenda, incursionibusq; hostiles ditiones
vexandas priuato instituto, ac voluntaria militia coeunt: hi & numero & virtute
plurimum fere valent. Inter hos cum vixisset aliquandiu Ioannes Podkoua, na-
tione Valachus obscuro alioquin loco natus: sed corporis viribus præstans, & qui
soleis equorum ferreis manu distrumpendis nomen inuenisset; partim vitæ ac stu-
diorum similitudine, partim promissis facile homines ex præda viuentes ad inua-
dendam vna secum Valachiam, imperiumq; eius sibi tradendum adduxit. Petrū
Palatinum Valachiæ nihil tale expectantem occupant, & prius sede Imperii exu-
unt, quam ille vlla arma imminere sibi suspicari potuisset. Quod cum Rex intel-
lexisset, & præterquam, quod sine autoritate sua alieni fines bello tentati essent;
Petrum, cuius dignitati fauebat, restitutum vellet, cum per Poloniam, tum in
Trāſyluaniam ad fratrem Christophorum Principem, vt auxilio suo Petrum iu-
uaret, litteras misit. qui cum alas aliquot equitum & peditum cohortes Stepha-
no Battoreo Andree fratris filio Duce auxilio ei misisset; Podkoua Nimrouam
Polonicum oppidum recipere se coactus in Nicolai Sienauii Castellani Kame-
necensis, qui finitimæ in Russia militiæ præerat, potestatem venit: ab eoque ad
Regem missus fuit. Postquam ad comitia ventum fuit, primo die solenni sacro
peracto; altero de Repub. sigillatim de Moschi & Tartari iniuriis ad Ordines Rex
fert, bellumque ne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat. Cum Mosco bel-
lum iussum, cum Tartaro in præſens dilatum. Hic sub discessum Regis Henri-
ci, sollicita ac in omnia alia intenta Repub. fines incurſarat, populationibusque
ac rapinis, omnique immanitatis genere vexarat: obsidionis Gedanensis tempo-
re magna manu facta prædas egerat: illis ipsis Comitiorum diebus, fama nuptia-
rum, quas Constantinus Ostrogia Dux Palatinus Kiouienſis, propinquæ suæ fa-
ciebat, excitus, in Voliniam excurrerat: Ducem Ostrogia obsederat. Pacato
tumultu Gedanensi, exercitum, quem sub Gedano habuerat, in Russiam Rex ad
fines tuendos miserat: iamque aliquot turmæ in Voliniam peruenerant: quarū im-
perium, cum de Tartarorum excursionem rumor interim allatus esset, Ioanni Sba-
rasio Palatino Braslauiensi, extra ordinem tradiderat. Ex iis quidā non longe Tor-
cino in agmen hostium, vt aduentu exercitus nondū cognito, incuriosius prædas
agentium, inciderant, prælioque subito contracto superiores discesserāt. vnde de
appropinquantibus copiis certior Tartarus factus, cum delectos ab exercitu con-
tra Sbarasium misisset, qui ex instituto eorum, quid virium, ac animi hostis habe-
ret, explorarent: Iique ad Saslauiam in nostros incurſissent: fortiter imperu eo-
rum à nostris excepto, mox se receperant: Tartarusque pactus inter cætera à Du-
ce, vt de amouendis à finibus Nisouii apud Regem laboraret, quorum latroci-
nia solam bello causam obtendebat, recesserat. in præſens tamen hæc diffi-

mulari placuit. Ex hoste enim inope & vago quemnam magnopere fructum expectari? Cum arma potius Turcica ad ipsius iniurias prouocarentur: qui solum in quo insisteret, suum; ipsos fiduciaros possessores esse diceret. Ex Mosco quo maior eius potentie fama, eo maiorem gloriam in præsens, nomē ad posteros parati: vrbibus ac opibus florentissimam olim prouinciam Liouoniā, & cum aliis opportunitatibus; tum maris commodis affluentem victoriæ præmium peti. Ita contra Moscum susceptum bellum, simulq; ut in hostico exercitus haberetur, scitū, priori intra fines continendi militis, ac propulsandi hostis ratione domesticis incommodis, ac superioris ætatis exēplis refutata. Proxima huic de pecuniis fuit. Delecti fuerunt ē Senatu primores, qui quanto in bellum milite, quanto in militē stipendio opus esset, dispiceret, scitū tributum in singula iugera floreni vnus: cereuiciale item in oppidis & vrbibus, quo in singulas tonnas duo de vigesima cuiusq; precii pars exigeretur. Maius id fuit, quam vllum antehac quisquam meminisset: cōsensere tamen omnes præterquam Krakouiensis, Sandomiriensis, & Siradiensis Palatinatum Legati: quod nulla eius tributū sciscendi mandata se à suis habere dicerent. Noluerat Nobilitas, vel bellum, vel tributum sciscere: nisi de iudiciis simul, quæ iam Sigismundi Augusti temporibus postulare cœperat, in interregnis autē ipsa sibi sanxerat, perfecisset. Antiquitus à iudiciis municipalibus ad conuentus Palatinatum, ad quos quodq; municipium pertineret, inde ad Regē in Comititia prouocatio erat. Cum à Sigismundo Augusto propter tenuiorem valetudinem infrequentius iudicia haberentur, ut ex suo corpore constituere sibi iudices liceret, Nobilitas petierat: Restitit Augustus, dum vixit. vnde illa à Rege id impetrandi spe deiecta, tempore interregni priusquam in Regem Henricum eligeret, inter alias hanc quoq; de translatione iudiciorum conditionem ei tulerat, isq; acceperat. Post discessum igitur Henrici, Nobilitas per singulos Palatinatus, ut cuiq; maxime expedire visum fuerat, ex suo Ordine, qui causas appellationis iudicaret, delegerat: quæ ex re cū, quod euenire necesse erat, magnam omnium rerū perturbationem consequi Rex animaduertit, in causā minime amplius sibi integra, pro re nata optimum ratus, si ad vnā formulam omnia reuocaret, sanxit hic: ut nō per singulos Palatinatus iudicia haberentur: sed in singulis Palatinatibus maioribus bini, minoribus quibuscūq; singuli ē Nobilitate quotānis delecti, primum Martini vsque ad Paschatos Poloniæ maioris Nobilitati Pericouiz, minoris deinde à Paschatos vsq; ad messum Lublini, ius dicerent, itaq; omnia priuatarum rerū iudicia penes Nobilitatē deinceps essent: publica, iuris item Regii atq; fisci iudicia, in eo quo antea statu fuerant, penes Reges manerent: quemadmodum & earū terrarū, quæ suis legibus ac diuerso à cæteris iure vterentur. Moram huic rei nonnullam afferebat, quod Nobilitas à munere iudicandi Senatorium Ordinem exclusum volebat: hi contra tenderent, iniquum esse, dignitatem suam, quæ commodo sibi esse debebat, in iniuriam suam verti: & qui alios in Nobilitate, honore anteirent, à communi nobilitatis corpore in re publici iuris, & ad omnes pertinente seiungi. Obtentum tandem, ut tam ex Senatoribus, quam reliqua Nobilitate, pro arbitrio Nobilitatis rebus iudicandis præficerentur. Inter Regem quoq; & Nobilitatem controuersiarū nonnihil fuit, quod Nobilitas regias quoq; vrbes rebus à se iudicatis teneri vellet, superiorib; etiam temporibus quasdam causas earū iudicasset. remisit Nobilitas: inuenta q; ratio fuit, ut quia iam causas aliquas huiusmodi iudicasset, easdem in iudiciū vocatas denuo in iisdem Comititiis Rex cognosceret. Cumq; Magistratus quoq; ac Præfectos regios ad iurisdictionem suam pertinere Nobilitas vellet, quod cum ii fere res iudicatas exequerentur: frustra sibi iudicia tribui diceret, sine vlla in eos, qui res à se iudicatas exequerentur, iurisdictione. assensit Rex, ut quatenus rerū iudicatarū executio à Magistratibus cæterisq; Officiis peteretur, auctoritati iudicum parerent. supererat certamen inter Ecclesiasticum & Ciuilem Ordinem: cū hic eodem, quo reliquam Nobilitatem, Ecclesiasticos iure uti vellet: illi iudicia hæc Nobilitatis, quæ cum diuersæ religionis hominibus communicari intelligebant, multis nominibus suspecta sibi esse, obligari que se illis nolle confirmarent. Ostendit his Ioannes Samoscius Cancellarius, nō maius pericu-

periculum eos suscipere, si in iurisdictionem consentiant; quam si cum obtemperare ei nolint, poenis deserti vadimonii, & contumaciæ coerceri se patiantur: quod in Palatinatum iudiciis eo vsque factum antea fuerat, ut præter alios Archiepiscopus in maiorem fere centum quinquaginta millium condemnaretur: Addidit consilium, ut quoties ecclesiastica res in iudicium veniret, ad sex ex nobilitate, ecclesiastici ordinis totidem, qui pari auctoritate de ea cognoscerent, adiungerentur. quorum si pares sententiæ extitissent, ad Regem in Comititia ampliaretur. Res per aliquot dies ducta, eum tandem ad modum composita fuit. Agitatum in hisce comitiis & de proscriptionibus fuit. Moribus gentis Polonicæ, qui creditarum cæterarum ve priuatarum rerum condemnantur, iis si sententiæ iudicis non pareant, multa dicitur: quæ si sprete fuerit, priori triplo maior dicitur: si ne tum quidem obtemperatur, manu militari in bona missio decernitur: contra quam, si quis se opponat, à præfectis proscribitur. Quod olim acerrimum contra decoctores telum fuerat, luxuria temporum, per eamq; multitudo obæuratorum labefactauerat. itaq; vulgo contemnebatur, resq; magis multorum sermonibus iactata fuit, quam noua remedia vlla ei allata. Auditis deinde externorum Principum legatis, Georgius Fridericus Marchio Brandeburgensis ad valetudinarii agnati sui Alberti Friderici, Alberti Prussiæ Ducis filii curam admissus fuit. inuestitura, quam vocant accepta, solenne iuramentum Regi præstitit. Adfuere ei in ceremoniis iis Saxonie Electoris, & Wirtembergici Principum Legati. Brandeburgensis Electoris Legati cum Principis sui nomine, tanquam ad simultaneæ inuestituræ ius pertinentis vexillum coningerent. Nobilitatis nuntii contra protestati, quod primis illis inter D. Sigismundum & gentem Brandeburgicam conventionibus ea Marchionum Brandeburgensium stirps feudo comprehensa non esset, quæ postea priuata auctoritate & Ordinibus insciis acta essent, rata se non habere ostendebant. Aderant & Pomeraniæ Ducum Legati, Principumq; suorum nomine in Bithouiensem Leoburgensemq; tractum ius maiestatemq; regni agnoscebant, literasq; inuestituræ accipiebant. Legati interea, quos ad Moscum missos supra demonstrauimus in Moscouiam peruenierant, aq; Mosco suo ipsius ingenio feroci, tum ob rem in Liouonia prospere gestam multo etiam superbiore, contumeliis ludibrioq; excepti indignissime habebantur: multa in nomen Polonicum & Lituanicum contumeliose ab eo dicta factaq; fuere: cumq; ex instituto vtriusq; gentis lautia vtrinq; legatis, qui missi fuerint, præbeantur: emere victum, nec moris sit, nec si velint, in Moscouia possint: non nisi sordida ac vilissima quæq; cibaria per summam indignitatem iis ministrari iussit. In colloquiis deinde cum Legati non nisi de induciis agendi mandata se habere significassent, trium annorum inducias iis dat: literas autem, quas legati obsignare debebant, sine vlla conditione pure perferri iubet: alias deinde, quas ipse Legatis traderet, sub signo suo subiicit: in iis hæc conditiones adiecerat, ut vniuersa Liouonia vna cum Riga & Churlandia, quæ in potestate Regis adhuc erant, & quidquid vsq; ad fines Prussiæ pertineret, Rex sibi cederet: Liouonem nullum præsidium suum implorantem, multo minus ciuitatem vllam reciperet, vllave ope auxilio suo iuuaret. Hæc cum ex more iureiurando placita confirmare deberet, amotis iis, in quas legati ante iurauerant, solas profert, iureiurandoq; in eas se obstringit: atq; ita nullo amplius de his tractandi loco relicto, ex Moscouia abire Legatos iubet, nouisq; eodem tempore in Liouoniam copiis missis acerrime Vendam oppugnat. quæ sub exitum Comitiorum audita omnium animos ad bellum Moscouiticum iam conuersos, ira ac indignatione eo magis accenderunt. Venda tamen à Moscis frustra oppugnata fuit. Nam cum per aliquot dies tormentis vehementer muros verberassent, aliquam etiam partem muri diruissent: Dembinsius ob exiguitatem præsidii vrbi metuens, cohortatus suos, ut eam secum ingrederentur, cum tenere non potuissent, quod illi propter inopiam com meatuum, & non exoluta stipendia minus prompti ad pericula suscipienda essent: & quia magna ex parte equites erant, minus etiam virtuti suæ locum in præsidio fore putarent: tandem ut propius saltem seum accederent, si forte exubias & castra hostium turbare possent, contendit, quod cum impetraf-

fer, noctu silenti agmine eos ducens, paulo ante lucem sub portis urbis sistit: ostenditque, quod ab hostibus iam videri cœpissent, à tanta hostium multitudine facile circumueniri posse: itaque potius, vt viros fortes ac militares deceret, urbem ingrederentur, virtuteque sua urbem contra hostem, & vrbe se tuerentur. Ita urbem ingressi, eidem saluti ac præsidio fuerunt. Muris enim, qui diruti ab hostibus erant, magna cura subitatio opere noctu expletis, omnibus in locis fortissime hosti occursum fuit. Itaque vere iam imminente Mosci soluta obsidione, præmissis primum tormentis discesserunt, quos Alexander Chodkeuicius præfectus Grodenensis, cuius Ioannes Chodkeuicius patruelis vicaria in administranda reliqua Liuania opera utebatur, quamuis minus commoda valetudine esset, contractis tamen vndique ad Secuadum copiis aliquandiu persecutus, adipisci tamen haud potuit. Sub idem fere tempus magnus Dux Regis fidem secutus, à Mosco discessit. Adolefcentis hic summo genere natus cum Churoniz & Osiliz Episcopatum in Liuania teneret, perditis quorundam consiliis ac promissis Mosci & adolefcentia adductus, cum per artem ipse rebus suis cōsultare non posset, ad Moscum transierat. Ab eo fratris patruelis filia in matrimonium ei tradita, speq; iniecta fore, vt suo beneficio totius Liuaniz regno potiretur, ad Reualiam obsidendam magno cum exercitu missus fuerat, à qua infecta re discedere coactus, tempore obsidionis Gedanensis iisdem cum promissis in Liuaniam, quemadmodum supra dictum est, remissus fuit. Vbiterritus crudelitate Mosci, quodq; ademptis ei, quæ tenebat in Liuania castellis, ad fines Scythiz deportare eum in animo haberet, per indicium cognito, eum quanto in periculo versaretur, cogitaret: transeundi ab eo consilium cepit: paulatimq; è potestate eius se subducens Lempsaliam, inde propius Rigam ac fines regios se recepit: Regemq; per Duoem Churlandiz crebrosque internuncios ac literas, vt in fidem se reciperet, sollicitabat. Rex in earum rerum incertitudine, cum & varia de discessu eius iactarentur, vt neq; an fratri eius Regi Daniz, cæterisve propinquis ipsius consilium id eius probaretur, aut fortunæ eius curæ omnino essent, perspectum habere posset, de deditione nihil quidem tum cum illo constituit: fide tamen publica versari eum in Liuania se passurum ostendit. Postea profecto in Liuaniam Nicolao Radiuilo Palatino Vilnensi, eidem vt cum Duce magno, quod in re præsentis è Repub. esse perpexisset, ibidem constitueret, permisit. Hic cum in Churlandiam venisset, ad eumq; Magnus accessisset, in fidem illum cum omnibus ditionibus eius regio nominarecepit, inq; verba Regis sacramento adegit. conditiones deditionis hæ fuerunt: vt quas teneret possessiones, eo quo alii beneficiarii Principes sua possiderent iure, à Rege ei permitterentur: aut pro illis aliæ non deteriori conditione pro amplitudine generis & familie eius aliquo alio in loco darentur. Vbi de euentu Legationis Rex certior factus fuit, mittit statim ad Moscum Georgium Haraburdam, qui non aliter inducis iis teneri se velle Mosco renunciaret, quam si de Liuania conditionem, quæ nec à legatis accepta esset, remississet. Moscos retento Haraburda, legationem interea ad Regem, quæ ad rata habenda pacta induciarum, iuramentoq; confirmanda eum adduceret, destinat. ac præcipitante iam estate exercitum alium multo priore validiorem, maioriq; apparatu instructum, ad Vendam, quam à nostris interceptam, ab eoq; postea obsessam, supra ostendimus, mittit. Priusquam vltius progrediar, pauca hoc loco de Principum Moscorum origine, potentia, moribus gentis, totiusq; imperii statu præmittere placet. Antiquissima Imperii Russici sedes primum Nouogardie, inde Kiouiz, posterioribus vero temporibus priusquam Moscouiam trāsferretur, Vlodimiriz etiam fuit: cuius hanc ob causam hodie adhuc titulos Moscouiz titulis Dux anteponit. Genus Principum ad Varagos annales Russici referunt: Gentem, vt plerq; priscæ, nunc obscuram: sed tamen, quam vitramarinam fuisse iisdem annales testentur. Ex ea tres fratres ascitos primo à Nouogardiensibus, qui Slaui iam tum fuerint receptos, imperium Nouogardiz cōdidisse, eiq; Ruricum natu maiorem fratrem præfuisse, reliquis duobus alias Russiz partes Bialoiefensem & Isborientem obtigisse tradunt: Ruricus ex Olga Plefcouienfi Suentoslauum deinde filium habuit. Hic magno cum exercitu in Bul-

in Bulgariam ad Danubium usq; progressus, deuictis Bulgaris & Græcis, quibus tum Bulgari parebāt, cum agros & cultum, & copias prouinciz adamasset, sedem imperii in ea sibi delegit. Iaropolcho filio Kiouiam, alteri Olego Dreulanos administrandos reliquit: Nouogardiam Vlodimiro Malci cuiusdam Lubkani, vt annales habent, filio ex ancilla Olgæ Plefcouienfis suscepto concessit. qui cum à Iaropolcho regno pulsus trans mare fugisset, auxiliis maritimis comparatis reuersus, cum quæ primæ obiectæ ei fuerāt ditiones, tum Kiouiam deiecto Iaropolcho occupauit, tenuitq; Ab hoc omnes deinde Principes Russiz profecti traduntur. Nam cum 12. filios reliquisset, diuisa inter eos omni Russiā, imperium ac domiciliū imperii Kiouiam maiori natu Suentopolcho tradidit. Huic sine liberis mortuo, duo alii fratres Iaroslauus & Moslaus ordine in regno successerunt: Post eos Vlodimirus Monomachus Vseulodi Vlodimiriz Ducis filius, cuius hodie adhuc magnū apud Russos nomen est. Ex eadem stirpe potitus imperio fuit. quod interpellatum quidē interim ab Vseulodo Suentoslai ex Olgo nepote, & Igoro pronepote, qui aurū regnum recuperare conatus fuerat, penes Vlodimiri posteritatem nihilominus remansit: sequentibusq; temporibus Andreas Dux Sisdalensis ab eadem Vlodimiri stirpe profectus, fœdere cum vndecim aliis cognatis Ducibus inito, deiecto Micislao, qui ex Monomachi posteris regnum Kiouiz tenebat, Micislauum filium ei imposuit. hic primus sedē imperii Volodimiriam, principatumq; in Sisdalensium domum transtulit. quem qui tenebat, etsi imperium in reliquos agnatos Duces non habebat: magni tamen Ducis nomine utebatur, dignitateque ac honore cæteris, qui comiter quasi maiestatem eius colebant, antecedeat. cumq; honor is antea vel successione, vel reliquorū omniū studiis vni deferretur, nōnunquam vi ac armis occuparetur: posteaquam in Tartari potestatem concesserunt, ab eo peti cœpit. Imperii autem Tartarici circa annū ab orbe condito v. m. dccc. xxxii. quemadmodum Russi annos numerant, à nato autem Christo ducentesimo vicesimo quarto, supra millesimum in annalibus eorum mētio fit. quo Tartari contra Cottianem Ducem Poloufciorum cum exercitu progressi, Russiam vastarūt. cumq; Cottian Micislauum Romani filium Ducem Siernouiensem seu Kiouiensem: utroq; enim nomine in annalibus appellatur: qui filiam eius in matrimonio habebat, & complures alios Russicos Duces in auxilium euocasset, die 17. mensis Iulii ad Kalkam magno prælio eos Tartari superarunt: vndecim Russicos Duces: Heroes, vt annales appellant, equitum forte genus quoddā, ad septuaginta interfecerunt: multos captos egerunt. Reuersi deinde Batti duce tredecimo anno post quadragesimo quinto nimirum supra v. m. dccc. subiugatis primum Rosanē sibus & Vlodimiris sibus, cæterisq; fere omnibus ducibus, vniuersam Russiam sibi subiecerunt: & quamuis nō raro deinceps quoq; bello cum iis Russi contenderent, tributariam tamē semper fere inde habuerunt. Ab eo igitur tempore magni etiam Duces à Tartaris Russiz dari cœperunt. Dabantur autem fere, quemadmodum ostendimus è Sisdalensibus. Moscorum Ducum, atq; ipsius adeo ciuitatis æqualis temporum Batti ac vastationis, quæ ab illo Russiz illata est, memoria in annalibus eorum extat. Inter alias enim vrbes Moscouiam quoq; à Batti expugnatam, ibidemq; Philippum quendam Palatinum & Vlodimirum Georgii magni Ducis filium captum à Tartaris tradunt. Anno ab orbe condito xii. s. vi. m. dccc. Andrea Alexandri filio magno Duce mortuo inter Michaelē Iaroslai filium Tuerensem, & Georgiū Danielis filium Moscouiz Ducē, de principatu magnoq; Vlodimiriz ducatu cōtentio fuit, quæ cum vtrq; à Tartaro peteret, Tartarus primo Michaelē, retento penes se Georgio, inde aliquo tempore interiecto 25. anno supra v. m. dccc. Georgium regno confirmauit: indeq; ad hoc usq; tēpus, quamuis aliquando Russi vniuersi Sisdalensem iterū dari sibi à Tartaro peterent, perpetuo tamen in Moscouiz Ducum familia honor is permanfit. Ex quibus quum proauus huius nunc rerum potitur, Basiliius Basilii filius post patrem & patruum Constantinum imperasset, conspiratione à Demetrio Georgii filio cognomento Siemacha Duce Seuerienti, Iohanne Andree filio Mosaiscense, Borisso Alexandri filio Tuerense Ducibus contra eum facta, regno ab iis exutus, luminibusq; à Geor-

gio Seuerienſe orbatus fuit: verum à Nouogardiensibus adiutus regnum recuperavit, pacatq; deinde id obtinuit. Succellit huic Ioannes filius, qui primus eam, ad quam nunc excreuerunt, potentiam fundauit. Ducem Tuerenſem, quamuis vxorem ex ea domo haberet, regno pepulit, principatumque obtinuit: haud multo poſt & Nouogardia magna per fraudem capta, in ſeruitutem eam redegit, & alios principatus tentare cepit: eoq; potentia peruenit, vt cæteris ducibus metu concedentibus, nemo qui cupiditati eius reſiſtere auderet, reperiretur. Idem Tartarorum iugum primus excuſſit, coniugis Sophiæ Græcæ à Palæologorum genere, quam mortua Tuerenſe ſuperinduxerat, ingentis ſpiritus mulieris vocibus impulſus. Haud diſſimili deinderatione filius eius Baſilius potentiam, cuius pater fundamenta iecerat, in immenſum fere auxit. Adea, quæ pater pepererat, Smolenſcen. Ducatum maximum, ac quidquid Seuerienſis ditionis reliquum erat, adiecit: Kaſanos mari & terra tentauit, Principes omnes agnatos ditionibus ſuis exutos, tum Pleſcouienſem ciuitatem maximam in ſeruitutem redegit. Succellit ei in imperio hic, qui nunc rerum potitur, Ioannes: qui & ipſe regnum ampliffimum à patre acceptum, fortuna ac induſtria adiutus multo id fecit amplius. Kaſanenſe & Altrakanenſe regna à patre ſummis viribus oppugnata cuniculorum & puluerum maxime, quos cuniculis in vrbiū oppugnationibus ſubiecerat, nouo iis temporibus apud illas gentes artificio adiutus, in ditionem redegit: marique omni Caſpio, vna cum iis in poteſtatem accepto, ad Perſidem fere imperium protulit: Liouonia maximam partem per diſſenſiones Liouonum occupauit: Suecos multis ſæpe eladibus affecit: Polociam temporibus Sigifmundi Auguſti cepit: cumq; Selymus Turcarum Imperator Tanaim flumen cum Rha flumine maximo, quem Ruſſi Volgam ſua lingua hodie appellant, coniungere ſtatuiffet, vt claſſe ex Ponto Euxino aduerſo Tanai in Rha inuectus, Altrakanum in oſtio fluminis Rha, quo in mare Caſpium inſluit, ſitum, ac per id vniuerſum mare Caſpium poteſtatis ſuæ faceret, Turcæ quoque victi fama ei quæſita fuit. Nam cum Selymus à Sigifmundo Auguſto per Ibrahimum Chauſium, qui ex nobili Straſtorum familia in Polonia natus, à pueritia impietate Turcica imbutus, ac maximis deinde præmiis ob ingenii elegantiam affectus fuerat, per ditiones eius tranſitum exercitui poſtulaſſet, is vero à Sigifmundo Auguſto negatus ei fuiſſet, Selymus nihilominus per Tartariam ad perfodiendum ſpaciū Iſthmi, quod inter duo hæc flumina anguſtiſſimum eſt, iamq; Moſcouitico ſolo continetur, exercitum miſit. qui cum per vaſtiſſimas ſolitudines iuiſſet, Tartariſ ipſis inuitis negotium adminiſtrantibus, ac ante viarum incommodis attritus Moſcis obiectus fuiſſet, nullo operæ pretio perfecto diſcedere coactus fuit. Ita repente collecta potentia non finitimis modo omnibus, ſed remotioribus etiam quibusq; nationibus terrori Moſcus iam erat: eoq; factus in tanta finium ac rerum geſtarum amplitudine proceſſerat, vt omnes alios Principes præ ſe contemneret: nullamq; gentem eſſe exiſtimaret, quæ opibus ac potentia contendere ſecum poſſet. Cum ante hac Kneſiorum, Ducum ſcilicet nomine, magni cognomento, quo eos, qui ipſis parebant, præirent addito, uſi eſſent: Pater huius Baſilius repetito ex interpretibus Slauiſ ſacrarum literarum nomine, primus Ciarium, quod Regem eorum lingua ſignificat, appellari ſe voluit: eoq; à Maximiliano eius nominis Primo Imperatore appellatum ſe iactabat. Ad religionem Chriſtianam à Baſilio quodam Archiepiſcopo Conſtantino politano nomen Ruſſicum perductum, ſacrisq; Chriſtianorum initiatum ipſorum annales, ac Byzantina etiam hiſtoria habet. Itaq; vt primo religionis authore Græco, ac frequentibus deinde inter Græcos & Ruſſos per Mœſiam ac Illyrium, quæ à Slauiſ eiſdemq; linguæ gentibus tenebantur, tum Kiouiam, quæ per Boryſthenem cum Ponto Euxino coniungitur, commerciis, cum literas Græcas, tum ritus à Romanæ Eccleſiæ inſtitutis diuerſos magna ex parte retinent: vt non pauca tamen ex illis ipſis cum tempus, tum Metropolitanum ac aliorum Episcoporum Principi ſuo obſequendi ſtadium deprauarit. Leges quibus videntur, pauca admodum habent: eamq; fere ſolam vt Principis voluntatem pro lege obſeruent. De eo ita illis perſuaſum eſt, Metropolitanis maxime opinionem hanc eorum

iuuan-

iuuantibus, per Principem tanquam interpretem Deum ſecum coniungi: ac pro ut de Deo meriti ſint, ita Principem vel benignum in ſe vel aſperum eſſe. Itaque voluntati eius non ſecus ac diuinæ, ſeu turpia ſeu honeſta, ſeu mala ſeu bona iubeat, omnibus in rebus parendum pro fidei decreto habent: illeq; vitæ ac necis omniumque rerum ſummam in ſuos poteſtatem obtinet. Quod vt ad potentiam comparandam conſiciendaq; bella maximum habet momentum: vnum omnibus rebus ſumma cum authoritate præeſſe: omnia imperia ſolum adminiſtrare: eundem & conſiliorum dominum, & rerum omnium authorem eſſe: exiguo temporis ſpacio copias quam maximas cogere poſſe: fortunis ciuium ad potentiam ſuam ſtabiliendam pro ſuis vt: & quemadmodum iis rebus maxime autoritas ac opes Moſci creuerunt: ita crudelitas quoq; eius ac dominandi aſperitas vehementer confirmata eſt. Itaq; cum infinitos pene variis cædibus ſuſtulit: tū maxime Andream fratrem patruelem, ob nouarum rerum ſuſpiciones quafdam cum liberis omnibus ac vniuerſa familia, vna ſola filiola, quam Duci Magno deinde locauit, relicta, exquiſitiſſimis cruciatibus necauit: Nobilitatem Nouogardiensē ampliffimam, quam fratris rebus ſtudiſſe ſuſpicatus fuerat, funditus pene excidit: popularium quacunque incederet, ſæpe magnam ſtragem fecit: cū vt turbæ hominum miſerorum gratiam ac miſericordiam eius implorantes illi ſeſe obtuliſſent, à ſatellibus minutim eos eoncidi, vel maximo numero ſub glaciem, qua magnam partem anni lacus ac flumina conſiſtunt, mergi iuberet. de quo cogitanti eo magis mirum videri neceſſe eſt, quomodo quæ à cæteris Principibus indulgentia ac obſequio in ſuos vix parari ſoleant, in tanta nihilominus immanitate ſingularis erga eum populorum charitas atque incredibilis, quæ eorundem in Principes ſuos eſt fides, exiſtere poſſint: ac non modo ſeditioſe nihil fere contra eum ab iis ſuſcipi, ſed & in præſidiis tuendis incredibilem conſtantiam præſtari: paucosque omnino ab eo tranſfugere: non raros autem repertos hoc ipſo bello, qui vel maximis præmiis propoſitis fidem tamen erga Principem vel cum periculo ſuo iis antepoſuerint. Huius rei cum aliæ nonnullæ cauſæ ſunt, tum maxime præter eam, de qua ſupra dictum eſt, duplex religionis opinio. Nam & omnes, qui in religione ab iis diſſentiunt, etiam eos, qui Romanæ Eccleſiæ ritu vtuntur, Barbarorum loco habent, ac tamquam peſtem aliquam deteſtantur: nihilque omnino cum iis commune habere fas ducunt. ex qua exiſtimatione illud quoque proſectum eſt, vt Princeps quoties externos Legatos audit, in pelui aquam admotam habeat, qua manus quaſi illorum contagio pollutas ſubito abluat. Et ſuæ religionis inſtitutis eandem, quam Deo, Principi ſuo fidem ſe debere edocti, non minus vel conſtantiam eorum laudant, vel relictis corporibus animos in cælum protinus emigrare, ac cœleſti beatitudine frui prædicant, qui fidem erga Principem ſuum ad extremum vſque ſpiritum retinuerint, quam qui ex diſcipulis Seruatoris noſtri in ſingulari erga illum pietate atque fide ad mortem vſque perſtiterunt. Suæ perſtitionem alunt imperio ſuo Principes: dum ad nullas exterarum Nationes, niſi ſi quos in Legatione atque ita quidem mittant, vt ſingulis Legatis ſingulos custodes ponant, nec cuiquam remoto custode cū aliquo colloqui liceat, quemquam commere: aut exteros etiam promiſcue commercia cum ſuis agitare patiuntur. Ita ſit, vt quaſi perpetuis ignorationis tenebris oppreſſi aliarum Gentium humanitate non perſpecta nec percepra omnino dulcedine libertatis, præſentia melioribus, cognita dubiis anteponan. Accedit ad hæc metus amorque ac cura euuſque ſuorum, quæ magnos etiam animos, libertatique aſſuetos facile debilitant. Quos enim exercitiis, aut præſidiis præſcit, aut vlli omnino muneri adhibet, eorum coniuges, liberos, propinquos, & quæ chariſſima quiſque habet, obſidū loco ſemper retinet: in eoſque omnia cruciatus exempla edit, ſi quis illorum ab eo deſciuerit, aut ſi qua res non ad nutum, aut voluntatem eius facta ſit. De rebus tamen creditis, contractibus, aliſue priuatis reb. pauca quædam apud ipſos iura ſcripta ſunt. Pœnarum tria omnino genera iis nota ſunt. Mortis, cuius infinita ſædaque genera: multarum & ſuſtium: quæ tamē in immenſa Principis poteſtate, non minus frequenter, quemadmodum dictum eſt, pro libitu eius, quā pro merito ple-

risque irrogantur: carcerem ad custodiam magis, quam poenam habent: exilia plane iis ignota sunt. Senatum, cum pro libidine omnia administrat, in speciem magis habet. Magnam is partem ex Knevis constat, quo nomine Duces, ut ostensum est, appellant, primariorum Ducum à Moscovitæ Principibus oppressorum posteritatem, aut quos Princeps pro cuiusque meritis, aut sua in quemque gratia in nomen vel ordinem eum legit. Nobiliores cum aliis insignibus à vulgo distinguuntur, tum quod patris nomen titulis aliis ad exemplum Principis soli præscribunt. Magnificum hoc apud illos, eoq; ad æquales, aut inferiores solum utuntur: ad Principem non modo patris nomine usurpando abstinere, sed ne suum quidem, nisi propria linguæ eius enunciatione quodammodo corruptum, quo non modo servos eius, sed quasi homunciones, non homines cum illo comparatos se significent, ponunt. In exercitu paruum tympanum ad ephippia singuli item suspensum gerunt: quo quoties agmen sisti usus est, à primo impulso, sonoq; à proximis excepto, & cæteris deinceps tradito, ex quo temporis momento totus exercitus consistit. Metropolitæ senatum non ingreditur: consilio tamen eius quoq; nonnunquam utitur: aut quo maiorem sibi apud populares venerationem conciliet, uti saltem se simulat. Militiam more cæterarum gentium ex equitatu & peditatu compositam habet: equitibus tamen Tartaris Nohaiensibus maxime utitur. Nulli sane rei magis, quam munitionibus fidei. Itaq; & opportunissimis locis intra lacuum aut fluminum ambitus pleraque sitas habet: prædiisq; apparatu, com-
meatuque & omnibus rebus necessariis diligentius fere, quam quicquam alius Princeps eas instruit. Ei rei iam ab eo tempore studere cœpisse videntur, quo humilibus adhuc rebus eorum non multum viribus contra potentiores vicinos poterant: sed locorum ut plurimum opportunitatibus sese tuebantur: iisdemq; interceptiendis crescebant: postea quod semper, quoties prælio cum vicinis maximeq; Polonis decertassent, inferiores suos discedere animadverterent, nec multum in prælio virtuti suorum credere se posse re ipsa edocti essent, necessitate retinuisse. Castella fere omnia, ut in magna lignationum copia ex materia multis ingentibusq; trabibus congestis exstructa apud ipsos sunt: quæ eadem cespere nonnunquam vestire: omnia autem crebris propugnaculis ac turribus distinguere, fossis præterea, quibus nativæ defunt, manu factis, valloque ac ceruis circumdare solent. quæ res efficit, ut non solum opus ad speciem inelegans non sit, sed ante hoc bellum, quo pleraque candentium globorum incendiis à Rege expugnata fuerunt, ad defensionem etiam tutius, maioremq; quam lapis opportunitatem habere crederetur: quod tormentorum ictibus facilius, & resistat materia, & si quando iis pateat, non tamen, quod in saxo accidere solet, magnam muri stragem secum ferat. quæ tamen ad Liuvoniam pertinent, ex lapide etiam muros habent. Præsidia nobilitati singulis annis pro arbitrio indicit. Ex ea descriptos perq; munitiones distributos non longius anno in vno præsidio continet. Adiungit his pixidarios ex plebe stipendiarium militem. Præfecturæ item annuæ sunt. Præfectos ternos plerumque designat, primum, qui præcipuam curam munitionum gerat: cuiq; nullum omnino in casum extra munitionem egredi, ne dum pernoctare licet: reliquos duos primo custodes ponit. quorum alteri, si id usus postulet, in eamque rem mandata à Principe habeant, excursionem facere, munitionesq; excedere permissum. Eos sua lingua ad Polonicorum Palatinorum exemplum, quamvis nec perpetuus is honor sit, & vnius saltem castri imperio, eoq; inter plures communicato terminetur, Voiuodas tamen quasi belli Duces appellant. Aurum, argentum, cæteraq; metalla naturæ an quærendarum rerum earum inscitia illorum iis negarit, non facile affirmari: utuntur sane omnibus hisce importatis. à Perside sericum, vestem pictam, gemmas, vñionesq; habent: cum Germania aliisq; remotioribus Occidentis oris arma, tormenta, pulverem tormentarium, argentum etiam atq; aurum suis mercibus, pellibus pretiosis, quibus maxime abundant, lino præterea, cera & corio magnam partem permutant. eius negotiationis Naruam, posteaquam in potestatem eius peruenerat, posterioribus temporibus sedem Moscus constituerat. Angli etiam Noruegiam, Lappiamq; ac totum quasi

Septen-

Septentrionem circumuecti per mare glaciale viam sibi patefecerunt, qua Voloda fluuius ex penitiori Moscouia se effundens, portum D. Nicolai eo in mari efficit. In moribus gentis præter fidem in Principem, laborum, inedia, cæterorumq; incommodorum, quorum est tolerantissima, patientiam, mortisq; ipsius contemptum probes. homines cæteroquin in libidinem proni sunt, nec feminarum solum amoribus dediti, quam ob causam & impuberes fere matrimonia contrahunt, sed & pueros: ingenio fallaci, adq; dolos ac fraudem praua consuetudine versutissimo: non minus fortassis ad bonas artes prompto futuro, si qui iis imbuat, extiterit. Rex Varfaugia digressus ad Russicas res componendas Leopolum contendit. Antequam discederet Krakouiensis, Sandomiriensis, & Siradiensis Palatinatum, quos in sciscendo tributo à reliquorum omnium consensu se se iunxisse supra ostendimus, conuentus edixerat. In itinere cognoscit Siradiensem Palatinatum mox assensum: reliquos duos in recusando tributo perstare. Subsistit hanc ob causam Sandomiriæ: eoq; minoris Poloniæ senatores omnes euocat. Ex horum sententia Palatinatum eorundem denuo communem conuentum Korcini habet. Assensu hic tandem & si fuerunt, remittente Rege de tributo cereuisiali, ut vbi duodeuigesima à regiis & ecclesiasticis, vicesima quarta à nobilitatis subditis exigeretur. Leopoli Tartaricas legationes Rex audiit: adeas rogatu Tartari Turcarum Imperator suum legatum adiunxerat. Facta cum Tartaro pax fuit iis conditionibus, quibus sub prioribus Regibus eam habuisset. attulerat literas à Principe suo scriptas, in quas pacem postulabat: in iis de finibus non nihil adiecerat, & de Nisouis accuratius sibi cauere. Rex non receptis literis, iisdem quibus maiores sui legibus eam coluissent, se quoq; pacem cum eo obseruaturum, donatiuaq; ab illis dari solita daturum verbo respondit. Ita per totum Moscouitici belli tempus pax à Tartaro fuit. Næ vero à Nisouis quoq; per absentiam suam quid turbaretur, exemplo & metu continendos existimans de Podkoua capitis supplicium sumit: Amurathe Turcarum Imperatore, ut sibi dederetur, per legatos deposcente. Illud autem ut faceret, eo grauiore causam habere se videbat, quod Kosakki prioris expeditionis successu nondum ab instituto deiectionis, eiusdem Podkouæ minori natu fratre Alexandro in Valachiam reducto Petrum Palatinum denuo non sine proprio periculo deturbarent. Alexander enim cum viuus in hostium potestatem venisset, palo suffixus: Nisouiorum pars à Turcis intercepta, Constantinopolim in carenis missa fuit. Idem tamen Petro quoq; tanquam per ignauiam ac socordiam toties deiectionis, calamitosum postea fuit. Etenim sublato à medio Mahomete Bassa, qui Principem inter purpuratos locum tenuerat, Achmetis, qui in eius locum successit, studio de principatu amotus, inq; eius locum lancola quidam è Saxoniis Transiluanicis oriundus: sed qui non modo nationem Valachicam, verum genus etiam Principum Valachiarum ementitus fuerat, prouinciæ impositus deinde fuit. Compositis hunc in modum rebus Russiæ, Cracouiam rex proficiscitur. Venit eodem Moscouitica legatio. eius ætate atq; dignitate Princeps in itinere morbo extinctus fuerat. Reliqui, missis obuiam, qui exciperent, ex more in urbem atque hospitium, inde ad Regem deducti, verbum se facturos negarunt, nisi prius Rex apertè capite assurgens, de valetudine & statu Principis sui percontatus se esset. Rex cum præter rei indignitatem non committendum sibi arbitraretur, ut ad hostis barbaro fastu elati, & qui tantos iam spiritus atq; arrogantiam sibi sumpsisset, ut vix ferri posset, superbiam obsequio aliquo suo quid adderet: illi vero in sententia perstarent, ac potius infecta re discessuros se confirmarent: permisit, ut inuiditi in hospitium, inde in Lituaniam lentis agminibus se reciperent. Animaduersum inde fuit, tributum quod in comitiis Varfauiensibus sancitum fuerat, non modo prædicatione nonnullorum inferius, sed ipsi bello, in cuius usus ab ordinibus deputatum fuerat, par non fore. Rex quod nec comitia eo tempore habenda sibi censeret, ne si nihil rerum gessisset, inani belli simulatione pecuniæ quam maximæ cogendæ rationes quærere à nonnullis iactaretur: nec priuatos nobilitatis conuentus cogendos: ne illud toties præter instituta Maiorum usurpari à senobilitas queri posset: cum iudicia tum à nobilitate obirentur, per eos in-

Ff

terim conuentus, quid de tributo illo polliceri sibi posset, necessario nobilitati proponendum existimabat: quod non deesset, qui magnitudinem tributi eius in immensum oratione augerent. Inde ad omnes vicinos Principes legatos designat: qui & amicorum erga se beneuolentiam magis, firmiterque sibi adiungerent: vel maleuolorum consilia distinerent. Præcipue cum Augusto Saxoniz, ac Ioanne Friderico Brandeburgensi Principibus Electoribus consilia belli communicat. Hi indigne ferentes barbara crudelitate tamdiu in nomen Germanicum à Mosco seui, ad bellum pro Liouonibus suscipiendum, de quibus illi tanto terrarum interuallo ab illis oris disuncti minus adesse possent, amice eum hortabantur. à Brandeburgensi bellica etiam tormenta quædam dono ei missa fuerunt. Ad Turcam ubi Legati venissent, Mahometes prudentissimus trium Orientis Imperatorum Consiliarius, & in Regem haud male animatus, quum de instituto Regis intellexisset, fauere se conatibus eius dixit, fausta; ac felicia ei precari: magnam tamen rem suscipi: magnas vires esse Moscouiticas: neque secundum suum Principem vllum in orbe terrarum potentiorum eo Principem se existimare. Dum illis Legatis ad domesticarum rerum curam Rex conuersus fuit. Instituti regni non posse Prorex creari dicebatur: itaque si quid per suam absentiam in hostico accidisset, cum primoribus è senatu se communicaturum pronunciauit. pacem publicam se uere sanxit: maxime Kracouiz, ne quod aliis temporibus acciderat, inter dissidentes de religione tumultus aliquis oriretur. Edixit, si quis in vrbe oppido-
ve intolerantius quid fecisset, præsertim si dubitationem iuris cognitio habitura esset, ad suum aduentum in custodia haberetur: cum alias ordinaria iuris publici ratione in recentibus criminibus vis una cum præfectis, Magistratus vrbanis cognoscere, interque eos, si non conueniat, Rex consuli soleat. Dū Kracouiz Rex est, nuncius partem à nostris ad Vendam victoriæ allatus tanquam totius belli omne secum attulit. Obsederant eam denuo, quemadmodum supra demonstraui, Mosci longe maioribus quam antea copiis, & quatuor præcipue authoritatis Palatinis, Petro Tatouo, Basilio Voronscio, Petro Choroscino, Andrea Scholkanouo ad eam missis. Dum per aliquot dies frustra urbem oppugnant, nostris sui colligendi, & cum Suecicæ militiæ præfecto Georgio Boie consilia communicandi spacium
dederunt. Confluunt Stropam, ubi Buringius tum erat, Andreas Sapieha earum, quæ tum in Liouonia erant, copiarum legatus, Matthias Dembinus: ex Liouonibus præter Buringium, Nicolaus Korffius, Platerus, ac alii nonnulli cum equitum aliquot manu. iis ad Gouiam flumen medio inter Volmariam & Vendam loco Suecicæ copiarum se adiungunt. Inde digressi hostem instructa acie sub signis ad Vendam expectantem adoriuntur. Cum acerrime à nostris pugnaretur, Polonis, Lituaniis, ac Suecis ad vlciscendas hostis iniurias: Liouonibus ad libertatem: omnibus ad laudem & gloriam inter se cohortantibus hostium equitatus pellitur, Tartaris maxime in fugam effusis. sub noctem Palatini militem ex fuga colligere, castrisque continere coeperunt: hortarique ut pro inueterata gentis gloria, & ratione sacramenti militaris extremam potius fortunam experirentur, quam castra apparatusque
bellicum à Principe suo fidei eorum commissum defererent: verum augente periculo ac nocte metum, eademque pudorem ac flagitium tegente, ob eaque non patiente se contineri multitudine, Palatini duo Petrus Chorossinus & Andreas Scholkanouus, qui equitibus præerant, una cum equitatu in fugam se eiecerunt: reliqui duo, quibus tormenta commissa fuerant, soli fere in castris relictis insigniora tormenta bellica amplexi, ut castra & instrumentum militare, fidemque erga Principem suum ad extremum spiritum tetēta, a se testarentur: itaque a nostris postmodum summo mane castra ac munitiones irruentibus inuenti, viui in potestatem cum castris munitionibusque ac tormentis ad triginta deueniunt. Aliud documentum fidei non minus insigne, qui onerandis tormentis præerant, pixidarii dederunt. Apud Moscos hæc administrandorum tormentorum ratio est. tormenta terra defodiunt, ante ea atque os adeo tubi iustæ altitudinis fossam ducunt. in hac qui onerandorum curam habent, delitescunt: ad ostium funis aptatur: hoc cum implenda sunt, in fossam deprimuntur, quum exoneranda rursum laxantur. Erant tormenta

tormenta maxime insignia, vnum lupi: alterum accipitris: virginum duo, totidem Falconum imaginibus atque nomine: quædam præterea Sueco adempta cum eiusdem insignibus. Horum qui administrationi præerant, cum plerisque suis interfecit, cæteris dilapsis, nostros tantum non castrorum potitos viderent, cum spe tuendorum tormentorum vitæ simul amore abiecto, collo funibus, quos à summitate tuborum dependere ostendimus, inserto, vltro mortem sibi conscuerant. Insignis ea victoria fuit: hostium multi cæsi, capti non pauci fuerunt, exigua omnino nostrorum iactura. Tormentis, quæ diximus, amissis, iisdem insignibus & nominibus alia & complura præterea consari mox Moseus iussit: ad potentiam suam ostendendam pertinere existimans, nihil à fortuna ademptum sibi videri, quod non breui à facultatibus suis insigni cum accessione expleri posset. sub idem tempus Reualientes opem ac misericordiam Regis implorantes, ut aliquo numero frumenti se iuuaret, à Rege petierunt: in maximas angustias tot annorum bello ab hoste redactos, commercis fere omnibus exclusos: intra moenia compulso ab agricultura longo iam tempore se prohiberi. His centum frumenti onera donat. Priusquam Cracouia Rex discederet, de Duce exercitui præficiendo cum Senatoribus deliberat: qui cum ostenderent, vel in perpetuum munus hoc alicui eum deferre posse, vel extra ordinem vnum aut plura bella mandare: plerisque tamen, ut in id saltem bellum aliquem legeret, placeret, Cracouia Varsouiam discedens, Nicolaum Mielecium Palatinum Podoliz eo ad se euocat. Hic cum paulo ante excessum Sigismundi Augusti Bochdanum in Valachiam reduceret, ac præter opinionem à Valachorum Turcarumque maximis copiis circumuentus fuisset, exercitum magna cum laude incolumem in Poloniam reduxerat, indeque magnam virtutis & scientiæ rei militaris gloriam sibi pararat. Mielecius valetudine, qua tenui vteretur, & aliis quibusdam difficultatibus se excusabat: tandem in eam saltem expeditionem imperium accepit. Itaque constituto cum eo, quos quotque turmarum præfectos ac centuriones scribi vellet, domum ut se pararet, Rex eum dimisit. inde Grodnam mouit. Maxima autem afficiebatur Rex difficultate, quod & pro magnitudine suscepti belli paucæ omnino pecuniæ ex tributo collectæ ad huc erant, & ut maxime integre conferrentur, minime tamen tanto bello pares fore videbat. Iis omnibus rebus, quanto potest studio, occurrit: pecunias partim mutuo sumit, partim quas in fisco habebat priuatim suas, exponit. Militem passim per Poloniam scribi iubet: mittit ad fratrem Christophorum Principem Transiluaniz, ut Vngarorum veteranorum cohortes aliquot & alas equitum scribat. Christophoro Rosdrafueio & Ernesto Veiero in Germania militis conquirendi negotium dat. Lituaniici proceres, cum de difficultatibus iis cum illis communicaret, prout quisque opibus maxime valebat, voluntarium militem offerebant, quotque singuli adducturi essent, edebant. quorum numerus cum ad decem millium fere accederet, non parum ea re atque alacritate Lituanoꝝ recreatus, eo maiori
animo ad reliquas res administrandas aggressus fuit: constitutisque ita pro tempore rebus iis Vilnam accessit. Palatinus Vilnensis, Nicolaus Radiuilius, cui imperium militare in Lituania à Rege traditum antea fuerat, postea etiam abdicata à Ioanne Chodkeuicio Leopoli administratione Liouoniz, eiusdem prouinciæ cura ad tempus demandata, Christophoro filio possillatori regio, & aulicæ militiæ per Lituaniam præfecto exercitum, qui in Liouonia fuerat, tradiderat. Is cum ad Derpatum excursionem facta, agrumque hostium longe lateque popularis, Kirempesum per excursionem cepisset, euertissetque, sub hoc tempore ad Regem & patrem Vilnam venit. Venientem exercitus emerita stipendia flagitans secutus fuit. Ibidem alia, quæ vsui bello essent, apparare Rex instituit: tormenta bellica ad modum quendam, quem ipse vsu atque experientia accommodatissimum cognouerant, fundi iussit. Kaunæ pontem fieri imperat, quo in sequentibus expeditionibus vtatur. Is ex singulis nauibus componebatur, quæ deinde tabularis ita inter se coniungebantur, ut quoties opus esset, separari, curribusque singulis una cum tabularis impositæ, binis iumentorum iugis non incommode in quemcunque locum transferri possent. simul quod neque copiarum omnes conuenissent, nec frigora, quæ in re-

gione Trionibus exposita eo anno ultra solitum ad Iohannis permanerant, ut nec
vlla herbæ ad id tempus se effunderent, recessissent, Lituanicis causis, quæ in lon-
giorem iam diem prolatae erant, cognoscendis operam dedit. Inde Basilium Lo-
patisium cum literis ad Moscum mittit: his iustum bellum illi indicit, causas bel-
li hasce denunciat: quod ostentatione pacis prouinciam Liouoniam bello acin-
cendio vastasset: Legatos suos contumeliose habitos, ad extremum duplicibus
induciarum literis elusisset: eodẽ tempore nouis in Liouoniam copiis missis Ven-
dam oppugnasset: sua legatione ad priores iniurias nouam contumeliam ac ludi-
brium adiunxisset. Remisit sub idem tempus Moscus Haraburdam, quem hacten-
us retinuerat, nullo alio responso, quam quod paulo post suum hominem ad Re-
gem missurus esset, qui iis de rebus ageret. Itaque secutus eum mox cum literis qui-
dam fuit. Postulabat hic, ut inducias, quæ ante perscriptæ essent, Rex obseruaret:
de Liouonia si quid controuersia superesset, de ea amice per arbitratore, quos v-
trinque nominassent, secum conueniret. Negabat Rex, quemadmodum iam ante
fecerat, posse se huiusmodi inducias vlla ratione admittere. Nam de Liouonia
quod adiceretur, amice de ea inter ipsos disceptari posse, frustra & ridicule adici:
semel enim receptis iuramentoq; firmatis induciis, in quibus omni Liouonia iure
cederet, nihilq; amplius petiturum se eius profiteretur, si postmodum de ea age-
ret, cui dubium esse posset, contra proprium iuramentum se venturum: & vel
eam ipsam ob rem causa cadere debere. Quod si in Lithuania Russiaq; pacem tibi
cum Rege esse vellet: in Liouonia armis de iure disceptari: nouam quidem hanc
induciarum rationem sibi videri: ac etsi intelligeret, temporibus Sigismundi Au-
gusti atq; interregnorum obtrusas aliquando huiusmodi ab eo inducias fuisse: se
tamen, cum faciendæ nouæ sibi sint, non nisi iustas facere velle: neminem tam
barbarum aut imperitum rerum esse, qui non videat, si constitutis melius rebus
suis per Liouoniam, in Lithuania bellum redintegrare velit, per huiusmodi inducias,
quandocunq; illi integrum id futurum, quibus de cessione Liouoniae conditio-
nem adiecerat: qua bello in Liouonia gerendo à Rege violata, nunquam illi belli
in Lithuania instaurandi causa deesse posset. Nuncio hoc dimisso Tartari postula-
cognita fuerunt. Hic sub idem tempus ad Regem legatos miserat, quod bellum
contra Moscum suscipi intellexisset, ex feedere, quo Regibus Poloniae operam
suam contra quosuis hostes, vnico Turcarum Imperatore excepto, nauare tene-
tur, ab altera parte irruptionem in Moscouiam facturum se ostendebat: petebat
donatiua: Nisouiorum iniurias coerceri postulabat. Responsum huic fuit, quod
operam suam contra Moscum polliceretur, facere eum officium suum: donati-
uum datum iri: Dantur autem aliquot aurorum millia, & certus vestimentorum
numerus: Nisouios colluuiem ex variis nationibus collectam, nec in potestate
Regis esse: atq; ex ipsis Tartaris & Turcis non raros sese illis aggregare: datum ni-
hilominus operam in quantum eius fieri possit, ut iniuriæ illorum prohibeantur.
à bello tamen contra Moscum, contra quam promiserat, omnino abfuit, alio con-
tra Persam, quod à Turcarum Imperatore tum gerebatur, auocatus. Aderat & Got-
tardus Churlandiae & Semigalliae Dux, confirmationemq; feudi sui & inuestitu-
ram petebat. Eum Rex Disna sistere se iussit. interim ad senatum ea de re retulit.
Exercitus inde ut sub principium mensis Iulii Suirum conueniret, edixit. Venerat
iam Vilnam Vngaricus peditatus Christophori Transiluaniae Principis Regis
fratris missu, eiusdemq; delectus iusta equitum ala. Polonicum militem Miele-
tius, qui & ipse sub idem tempus ad Regem redierat, cum segnius à Quæstoribus
ac exactoribus expedita re pecuniaria, ob auctoramenta tardius acce-
pta, moræ nonnihil à milite interponeretur, ut quam pri-
mum ad edictum conueniret, acri-
ter vrgebat.

FINIS PRIMI LIBRI.

LIBER

ILNA pridie Calendas Iulii Rex profectus, Suirum
inde venit. Ibi Lituanici equitatus partem vidit: qui
quum vniuersus omnibus rebus esset ornatissimus,
tum maxime, qui à gente Radiuila, & Ioanne Kiska
Structore regio adducebatur. Ibidem de summa bel-
li constituendum ratus, quas potissimum partes cum
exercitu peteret, ad consilium retulit. Litvani omnes
fere Plescouiam per Liouoniam eundum arbitraban-
tur: quod & propter vrbs amplitudinem atque no-
men dignam iudicaret, quæ etiam maximo cum la-
bore, ac periculo peteretur: & quod minus contra
vim munita putaretur: muri vetustate neglecti: nihil ut loco tutissimo ac à metu
belli remoto in ea prouisum, non magno labore ac periculo potiturum ea Regem
sperarent. Rex contra existimabat. Nam cum vnum id potissimum bello hoc a-
gendum sibi proposuisset, ut Liouoniam ab hoste in libertatem vindicaret: intelli-
gebat, si in terram Liouoniam bellum transtulisset, præterquam quod in regione
crebris vrribus & castellis munita, eademq; tot annos vastata propter comnea-
tus inopiam ac frequentes obsidiones, difficiliore tardioresq; progressus belli fu-
turi essent, non modo prouinciam, cuius liberandæ causa bellum suscepisset, hosti
ac suis denuo vastandam se obiecturum: verum Lituaniam etiam, quæ ad Bory-
sthenem pertinet, in ea loca omni vi belli conuersa, præsidio nudatam hostilibus
incurSIONibus interim se expositurum. Alia etiam via per hosticum Plescouiam si
iret, contra rationem rei militaris iudicabat, tot hostilibus præsidiiis à tergo relictis
per infesta omnia atque inuia tam longe in hosticum progredi: vbi nec, si quid of-
fensum esset, facilem receptum, nec è propinquo subsidium habiturus esset. Polo-
tia oppugnanda vtrunque consequuturum se præuidebat, ut, cum ea ad Dunam
flumen posita esset, proximisq; ad Liouoniam & Lituaniam aditus haberet, & or-
dinem seriemq; rerum gerendarum sequutus, vltius deinceps in Moscouiam
promotis armis, ac quasi circumita Liouonia, omni ab ea hoste intercluso, integra
potiretur: nec simul à Lituania longius discederet: ac vtriq; tam Liouoniae, quam
Lituaniae contra excursions hostium præsidio esset. Accedebat huc, quod quum
secundum Liouoniae recuperationem vel maxime animo Rex ageret, ut Dunæ
fluminis navigationem, qua sola portus Rigenfis continetur: quæq; & ad tuen-
dam Liouoniam, excludendumq; ab ea hostem magnam opportunitatem, & com-
merciorum negotiorumq; exercendorum facultatem insignem habet, Lituanis
Liouonibusq; expediret: id, si Polotia potiretur, magna ex parte effecturum se vi-
debat: ab eius præsidio maximam partem Dunæ infestari, inde auxilia comnea-
tusq; Kokenhausum, aliaq; in Liouoniae castella summitti: excursions fieri: Vil-
nam Rigamq; mercatura prohiberi. Quod denique nuperrime ab hoste Polotia
capta esset, quo recentior in animis hominum cladis eius memoria obuersaretur,
eo ex commutatione rerum præsentiorum lætitiâ, maioremq; gloriam recupe-
ratæ fore. Alii Polotiensem oppugnationem difficiliorem prædicabant, quam ut
initio rerum gerendarum suscipi debere videretur: esse eam & loci natura ac ope-
re munitissimam: comneatu, tormentis, puluere, omniq; bellico apparatu, ut ar-
cem finitimam, & quam primos belli impetus excepturam hostis non dubitasset,
diligentissime præparatam: Plescouiam nec ad resistendum vires eas habere, & quo
à metu belli remotior esset, eo omnia in illa neglectiora. Multum autem in ipsis
initiiis momenti esse, quibus in vtramvis partem facile homines impellantur: plu-
rimumq; ad totius belli opinionem, & futurarum rerum spem pertinere ab initio
non offendere. Rex nihil eum existimaret esse, quod non virtute superari posset,
quo maiores difficultates propositas intelligebat, eo & bene gesta re ad cetera bel-
li persequenda alacriores omnes futuros confidebat: & si quæ incidissent diffi-
cultates, longe tamen minoribus iis, omnibus à tergo pacatis, & domesticis opi-
Ff 3

bus propinquis, se occursum. quibus de causis cum prius consilium omittendum non existimaret, intelligeretque famam susceptæ expeditionis longe lateque ad diuersas nationes perlatam: exercitum præterea ex variis gentibus collectum haberet: ac vero non bellum modo, sed causam etiam belli omnibus probatam vel let, edictum, latine prius scriptum, inque Polonicam, Vngaricam & Germanicam linguas translatum, quod ex iis fere gentibus exercitus constabat, proponit: quo Moscici in se iniurias, quibusque causis permotus bellum aduersus eum susceperet, commemorat. quod diuersis in locis typis deinde editum vulgo extat. Præmittere inde aliquem cum parte copiarum placuit, qui ex instituto rei militaris, quoad reliquos exercitus subsequeretur, hostem compulsum intra muros contineret, viamque reliquo agmini patefaceret: quod autem præcipua autoritas ac vis imperii penes Polonicum Ducem in castris esset: neque dum omnes copiarum Polonicarum conuenissent: retento ad exercitum Mielecio, Radiuili cum filio Christophoro ac Lituanicis copiis quibusdam Poloniam præmisit. cum eodem Gasparem Bekesium cum equitatu Vngarico & cohortibus aliquot ire iussit. Suito deinde Disnā mouit: ea agminis ratione, ut cum imminerent viæ à dextra Krasna, Susa, Turoulia hostilia præsidia ab ea parte Mielecius cum exercitu Polonico: in primo agmine Ioanne Sbarasio ire iusso, tenderet, Rex læua iter faceret. In itinere aliorum Lituanorum procerum Stephani Sbarasii maxime Trocensis, Nicolai Dorohostaiscii Polotiensis, Palatinorum, Georgii item Senouicii, Castellani Polotiensis, quorundamque priuatorum elegantissime ornatae copiarum Regem assecutus, censæ ab eo fuerunt. Fuerant per aliquot dies continuos profusæ pluuiæ: eæ tantam grauioris belli instrumenti ac tormentorum præcipue ducendorum difficultatem attulerant, ut iumenta quibus in propriis curribus Rex utebatur, remittere necesse haberet, quo celerius promouerentur. quæ res initio expeditionis oblata illorum, qui Plefcouiam tam longo itinere eundum censuissent, opinionem vel tacite refutabat. Disnæ equitem ac militem Polonicum, qui tum fere omnis conuenerat, Mielecius elegantissime in speciem instructum, & in turmas cohortesque distributum signis decurrentem Regi ostendit. Equites thorace & galea ferrea testæ, præterque hastam, acinace, veruto, ac binis scloppetis ad ephippia aptis omnes armati orant: ita ut decurrentes non minorem quam ipsi pedites, quorum propria arma scloppetis sunt, fragorem ederent. Eodem quæ nondum conuenerant, Lituanicarum copiarum venerunt: in his Ioannis Chodkeuicii Castellani Vilenensis, qui grauissimo morbo tum tenebatur, quo non multis diebus post extinctus est, nongeri lectissimi equites: Ioannis item Chlebouicii Castellani Minscensis & aliorum. Venit sub idem tempus cum Christophoro Rosdraseuio, & Ernesto Veiero Germanus etiam miles: cuius etsi publicæ scribendi facultatem non habuissent, ac raptim saltem nomina dantes quosdam adduxissent, erant tamē ii & animo omnibus pares: & genere armorum atque usu rei militaris, reliquis non multo inferiores. Erant omnino vniuersæ copiarum cum genere & numero hominum, tum exercitatione armorum ex, ut Mielecius pro ratione suscepti belli aptius fere compositum, meliusque instructum exercitum eum confirmare non dubitaret, quam quæquam alium vidisset eorum, in quibus vel imperitandi, vel domi, ac foris parendi stipendia fecisset: ac ab vna aliqua parte vel equitatu vel peditatu plerumque laboratum animaduertisset. Censu copiarum Churlandiarum Duci, quæ Disnam dilatam supra ostendimus, possessio Churlandiarum Semigalliarumque Ducatus solenni more confirmata, ipseque in clientelam & fidem receptus fuit. Consulti de eo senatores Lituani, quorum magna pars aderat, & qui ex Polonicis præsentibus erant, omnes ut correctis conditionibus, quæ cum Sigismundo Augusto Rege pro eius temporis ratione non satis commode tractatæ existimabantur, res finiretur, censebant. In eandem sententiam à maioris Poloniarum, Russiarum ite, Prussiarum, ac Masoniæ senatoribus absentibus per literas responsum fuerat. Minoris Poloniæ senatores plerique, qui tum forte Lublini iudiciorum causa conuenerant, quod eo tempore appellationum iudicia, de quibus supra dictum est, prima tum ibi habebantur, in comitia rem differendam censuerant: veriti, ut videbatur, ne in Polonorum senatorum paucitate contra Lituanos iuri in eum ducatum regni

regni satis cauere, sed & indignum Regi videbatur, diutius eum ducere, cuius post semel datam fidem nunquam dubium animum: semper eximium studium, obseruantiamque erga se perspexisset: neque Principis hostibus finitimi in illo Liouoniæ statu ius, suumque beneficium in suspensio relinquere satis tutum arbitrabatur. Itaque perfecta res iis potissimum conditionibus fuit, ut illo fidem obsequiumque suum Regi pollicente, iusque iurandum in verba Regis præstante, quo nullius alterius quam Regum Poloniæ maiestatem se culturum profiteretur: Rex e contra patrociniū ac tutelam eius contra omnes illi reciperet. de iurisdictione, quā in suos habet, ut ad conuentum Liouoniæ, quem si reliquam Liouoniam Rex adiungeret, instituturus in ea esset, prouocatio ab eo esset, cautum fuit. Tendenti ad castra Mielecius obuiam misit, qui intra tentorium eius illum deduceret: apud quæ aliquantisper, dum vocatur, moratus, inde ad tribunal adductus, signis militibus ac vniuerso exercitu circumfuso, solenne iusiurandum cancellario regni in verba ei præeunte Regi præstitit. Hostis interim Plefcouiam cum exercitu progressus partem copiarum in Liouoniam præmiserat. Hæc Duna flumine ad Kokenhausium, quo, ut supra ostendimus, potius fuerat, raptim transmissio, ac centum quinquaginta circiter Ducis Churlandiarum equitibus, qui cis Dunam in statione erant, repentina excursionis reiectis: Seelburgenseque Ducis Churlandiarum, ac Birsensi Christophori Radiuili agro vastato prope trās Dunam se receperunt. exercitum, qui in Liouonia fuerat, Christophorum Radiuili Vilnam stipendiiorum causa secutum supra demonstrauimus. Interim Ioannem Taluosium Castellani Samogitiæ, cum iis, quas raptim contrahere poterat, copiis in Liouoniam Rex misit. Philonem Kmitam, qui Orsæ præerat, ad Borysthenē, ne quid ex ea parte ab hoste detrimenti acciperetur, curare iussit. Iam exercitus cum Palatino Vilnensi Polotiam præmissus Dunā ponte Kaunæ ex nauibus, ea, qua dictum est, ratione, facto ad Disnā transmisit: nihil hoste contra suscipiente, quo transitu eum prohiberet: vel quod ex instituto disciplinæ Moscouiticæ sine mandato Principis ex præsidio miles egredi non audeat: vel quod superiorum temporum successu elatus, exercitus, qui Surtum conuenire dicebatur, famā contemnerat. Duna paulum progressum cōtinuæ siluæ aliquandiu moratæ fuerunt. Nam ex quo Polotiam Moscus ceperat, sedecim fere annorum spacio, quo in potestate eius fuit, eam partē agri, quæ à Duna flumine atque Disna Polotiam tendentibus prima occurrit, desertam ac incultā reliquerat: unde frequētes densissimæque arbores, ut in solo fertili interea temporis enatae fuerant. Verum peditatu Vngarico securibus siluas cedere instituite, ac celeriter opus perficere, exiguo temporis spacio difficultates eas superauit. Polotia antiquitus suos Duces habuit, subque annum à nato Christo MCCCLXXX. vel ut Russi tempora numerant à condito mundo CCCCLXXXVIIII. s. VI. M. Rochuoldo Duci paruit: qui à Vlodimiro magno ob negatā ei in matrimonium filiam Rochmedam, ut Moscorum annales habent, bello petitus, vitam pariter cum duobus filiis ac imperio amisit. Inde in monarcharum & Principum gentis Russicæ potestatem concessit: quorum extincta stirpe ea, quæ in Australi Russia regnabat: Lituanis, ut quædam aliarum ditiones Russiæ cessit. Iagellone apud Lituanos primum, inde apud Polonos regnante, cum Andreas frater eius Polotiæ dominatum, sub idem fere tempus, quo Iagello Cracouiæ insignia regni accipiebat, arripuisset, copiis aliquibus missis recepta mox fuit: continueque inde in fide Regum Poloniæ, magnorumque Ducum Lituaniæ ad annum LXXII. s. CLV. Io. permansit, quo à Ioanne Basilio filio Moscouiæ Duce capta expugnataque fuit. Regio Polotiensis ad centum quinquaginta circiter millia passuum in longitudinem, totidem in latitudinem patens, cum vbertate glebæ, tum fluminum atque lacuum copia nulli cedit. Fluiuos nauigabiles complures habet, præcipue Dunam, qui in Moscouia non procul à Turopecia ortus, Rigensem portum efficit, omniumque Septentrionis fluminum amoenissimus fere ac pulcherrimus est. secundum eum Dryssam, Vlsiatam, è Moscouia: Disnam, Vlam è Lituania: à Smolensco Casplam in eundem Dunam omnes influentes. Plerorumque Lituanicorum & Russicorum castellorum is fere positus est, ut ad ostium aliquod humilioris fluminis, quo cum maiori con-

videretur, omnibus fere locis vado vix crurum tenus transiri posset: atq; erat sane ea humilitas fluuii id temporis Regem, vt in sententia perstaret, Samoscius cum primis vrgebat: quod cum iterum cognoscendi situs causa solus propius sub eum locum, in quo oppidum antea fuerat, & quem Posar illi sua lingua ab incendio oppido tanquā bustum vocabant, successisset: longe inde faciliorem ascensum, neq; fossarum & collis eam altitudinem, quæ ab aliis partibus erat, esse animaduertent: arcemq; scloppetariorum in colle ab imo accliuu ita positam, vt à summitate collis, quæ ad exteriorem partem pertinebat, tanquam gibbus aliquis enatus telorum commode adiciendorum iis, qui in arce erant, facultatem præpediret. Dum cū Mielezio, & senatoribus reliquis amplius deliberare Rex vult, Germanus miles priuato consilio Polottā transgressus, locum ab oppido auersum contra summam ac scloppetariū arces ad Dunā castris capit. Veritus hinc Rex, ne ex æmulatione nationum dissidii aliquid oriretur, vt ad oppidum, quo loco Bekefius cum Vngaris constitit, munitiones agerentur, permisit. Inde regiis castris trās Polottam flumen medio inter eum & lacum quendam spacio infra locum, quem à Germanis occupatum diximus, locus deligitur. eoq; binis castris exercitus à Mielezio traducitur. Vniuersorum castrorū totiusq; obsidionis hæc fere erat facies. secundum flumen à Disna Polottam euntibus versus oppidū Sapoltā ad Dunam flumen primi Vngari confederant, loco ad comitatus excipiendos, cum primis opportuno: quod inferior fluminis pars pacata erat, omnesq; subuectiones in eum fere locum concurrerent, tum Duna etiam ponte nota ratione ex nauibus composito ibidem stratus esset. Infra Vngaros cis Polottam Nicolaus Radiuilus Palatinus Vilnensis cum Christophoro filio, subq; eorum imperio stipendiariæ copię Lituanicæ, inde diuersæ voluntariorum, quicquid reliqui erat spaciū, Polottam vsq; diuersis castris compleuerant. Vltra Polottam inter flumen & lacum quendam, quemadmodum ostendimus, regia castra erant. In his senatores ac equites Poloni magna ex parte erant: præter hos Nicolaus Christophorus Radiuilus Marchalcus Palatii Lituanici, quiq; tum per absentiam Marchalci Polonici comitatu vniuerso regio præerat. Medium castrorum locum principia senatorumq; tentoria amplexa erant: quorum vt quisq; potestate & honore antecederet, ita locum regi proximum ceperat. Hæc cum terni tentoriorum ordines ambientes binorum vicorum paribus inter se spaciis distantium seriem efficerent: bini etiam ad eisdem aditus portæq; relictæ fuerant: totidem castrorum portæ erant excubiis stationibusq; militum firmatæ. Exteriorem castrorum partem curus circumiecti catenisq; ferreis inter se deuincti more gentis Polonicæ munebant. ad quos in maioris impetus aut periculi expectatione fossam etiam ducere, egestumq; aggerem curribus obicere, atq; ita munitissimi oppidi faciem castris circumdare solent. Supra regia castra Germani loco, quo ante ostēdimus, confederant. Ad Polottam exercitu iam existēte à Marchione Georgio Friderico in Prussia Duce quingenti lectissimi pedites superuenere: qui quemadmodum ipsi voluerant, inter Germanos loco iis assignato, iisdem cum Germanis castris recepti fuerūt. In eadem causa alii quoq; fuerunt, è Podolia aliisq; extremis regni finibus: qui cum propter locorum longinquitatem maturius adesse non potuissent, ad Polottam reliquum exercitum assecuti sunt: in his è voluntariis Constantinus Constantini Ostrogiz Ducis filius cum lecta equitum ala, ac alii quidam. Bekefius interim Sapoltam oppidum oppugnare coeperat, actisq; ad mœnia vincis, tormentis iam quatiebat. Mosci desperata oppidi defensione, & quod in omnes casus hæc à Principe suo, qui in præfidiis sunt, mandata accipiunt, omnibus rebus exportatis oppidum incendunt, ac in summam arcem se recipiunt. Proferuntur munitiones ad arcem flumenq; Polottam, quod radices mōtis, in quo arx posita est, ambire supra ostendimus, magna Vngari militis virtute, vt est summi genus laboris ac tolerantia: cum per partem oppidi opus institueretur, ac sæpe in sepulchra atq; cloacas, aliq; foedissima quæq; incurreret. Ita instituta oppugnatio erat, vt Vngari ad dextram ab ea parte, qua oppidū fuerat, modico ab his intervallo Poloni: inde Litvani pedites, quos Stephanus Sbarafius Palatinus, Eustachius Volouicius Castellanus, Trocen-

Trocēses, ac alii quidā volūtarii adduxerāt, oppugnarēt. medio inter hos loco inferius aliquāto mō lōge à flumine Polotta ducēti lectissimi Vngari pedites à Samoscio scripti excubabāt, eo fere positu, vt reliquo Polonico & Vngarico peditatu supra eos duob. locis inter se oppositis collocato, ducēti hi tanq̃ summū angulū triāguli tenere viderētur, ab altera arcis parte trās Polottā, quo scloppetariū arci cōiūgitur, Germani, quos eo loco cōsedisse dictū est, è suis castris munitiones versus arcē agebāt. Bekefius primo tormētis quater arcē instituit: q. vbi minus succederet, ppter ea, quia cū ex materia cōstaret, potius perforaretur aliquib. in locis muri, q̃ sterneatur: cādētes globos iacere coepit. Genus id est incēdiorū in superiorum 10 tēporū dissensionib. ciuilibus Vngariæ à Rege ipso institutū: cū ea, q̃ ab aliis ex diuersis incēdiorū nutritis excogitata essent, magis ad speciē & terrōrē cōparata, q̃ magnā ad inflāmandū vim habere videret. Globi igni excocti dū plane cū imberierint, ita in tormēta mittūtur, vt inter eos & puluērē tormētariū, iustū spaciū arena aut cinere primū, inde recēti ac humida herba cōpleatur, ne puluis ignē ex globis rapere, ab iisq; inflāmare possit: itaq; in aduersos muros eliciūtur. q̃ res q. globi lignis impacti diut⁹ lateāt, eandēq; ob causam nō tā facile, atq; flāma opprimi possint, magnū ad incēdia excitāda vsum habet: eaq; rōne Phari Gedanēsiū Rex exulserat. Hic tamē hac etiā minus p̃ficiēbatur, ppter ea q. cū altius aliquāto iacti essent, eadē rōne muros tū quaderēt: cū in inferiorē locū ad fundamēta murorū, vt 20 hæreere possent, adigerētur, in cliuū fere, q. arcē sustinebat, quicq; ita prominebat, vt aduersus loc⁹, in quo tormēta regia erāt, et si & ipse nō humilis, inferior illo tamen esset, impingebāt, soloq; accipiebātur. Simul Zephyro vēto p. cōplures dies flante cōiunui ac effusissimi imbres erāt. ex his Polotta amnis tātū aquarū cōceperat, vt q. antea pedib. nō incōmode trāsiretur, tū ab eque sine periculo, trāsire non posset: pōtes a. oēs fere, q. inter bina castra erāt, interrūperet. Vnus tamē ab initio statim, postq̃ accessū ad Polottā fuisset, à Ioan. Bornemissa ad molēdinū quoddā exultū subleuic aliquot sub aqua reptis, trabibusq; aliis sup. eas iniectis, inter munitiones ipsas ac ppugnaculū, q. oppugnabatur, subitatio opere factus p̃stiterat. Cumq; per vnū pōtē nō satis cōmode miles ad oppugnationē itur⁹ videretur, Bekefius cymbis 30 aliquot piscatoriis depressis, nouū in eo pōtē effecit. Verū eo etiā paulo post continuus tormētiorū ictib. in eū directis ab hostib. merfus, vn⁹ relinquebatur is, de quo dictū est quē & pars aliqua molēdinū ab incēdio relicta à tormētis hostilib. tutabatur. Bekefius igitur cū & tormēta & globos cādētes frustra admoueri animaduerteteret, vt quisq; maxime impiger in pximo cōstiterat, p̃mīs maximis p̃positis, vt facib. ignē mutis subiicerēt, hortatur, p̃q; pōtē ac aduersū collē rectā ad arcē mittit: iis ex Polonorū Lituanorūq; munitionib. alii mox summittūtur. Occurrebat singulari militū nostrorū virtuti omnib. locis eximū hostiū in defēdēda arce studiū. Inprimis magno incōmodo nostros afficiebāt ingētis molis trabes in superiori parte muri, cuius latior ambit⁹, q̃ inferioris erat, iā ante in eū casū ab hostib. cōstitutæ, q̃ leui impulsū in nostros deturbatæ, ac p. cliuū puolūtē magna cū strage vt quosq; 40 arripuerāt, secū ferebāt. itaq; v. in restinguēdis ignib. omniū ardor erat, vt nō ætate cōfecti, nō mulieres, nō pueri, vel laborē, vel piculū recusarēt: quo min⁹ & magna copia aquā aliq; opprimēdæ flāmae suis supportaret, & in succedētes nostros profunderēt. cūq; omnib. ex partib. directis in arcē ac ppugnacula tormētis, a nostris peterētur: accidit q. dignū admirōne visum est, vt nō pauci extra muros funib. demitti se paterētur, aquasq; ab aliis subministratas supiori ex loco pedētes ad restinguēdos ignes, q. foris admovebātur, defunderēt: iisq; certissimis nostrorū tormētiorū ictib. subleuic, nō deessēt toto illo tpe oppugnōnis, q. priorū in cōtēdēdo piculo virtutē imitaretur, inq; locū eorū, q. exanimati fuerāt, succederēt. Inter hæc plūuix ac tēpestates, de q. b. dictū est, adeo obsessis erāt secūdæ, vt vulg⁹ militū carminib. q. b. alias gēs ea praua sup̃stitione dedita existimatur, motas crederet: q̃ & incēdia morabatur, itaq; fossas oēs cōpleuerāt, ac solū inundauerāt, vt nusq̃ fere cōsistendi locus militi daretur. Desiderati in oppugnatione hac sunt aliquot viri fortes, ac in iis Michael Vadafius, qui multis in præliis fortiter versatus, ac ob virtutē militi Vngaro præfectus fuerat, dum ad tormenta Polonicarū munitionem cum Stanislao Penkoslauio, ac aliis præfectis Polonis consilia communicat, globo traiectus fuit. Non leue tamen hostes etiam incommodum acceperunt. cum quoties

ad restinguendum incendium conferri vnum in locum concurrissent, tormentis, quemadmodum dictum est, in eum directis, crebrae in illos ei aculationes fierent: ac non globis modo frequentes interimerentur, sed fragmentis etiam lignorum ac trabium, quae globi secum rapiebant: quaeque maiorem fere quam globi ipsi stragem edebant, non pauci opprimerentur. Ad oppugnationis difficultates accedebat summa commeatus & subuectionum angustia: quae à sola fere Disna, & ab inferiori parte fluminis sustentabantur. Vilnam enim versus, quae amplius ducentorum viginti quinque millium passuum spacio inde distat, Postouam usque, quae paribus inter Vilnam & Polotiam ab utraque interuallis sita est, omnia hostis vastarant. tum vero propterea etiam minus commode subuehi inde poterat, quod Susa in potestate hostium adhuc erat: cuius in praesidio qui erant, superioribus diebus Kosakkos Lituanicos, quos Krasnam interceptis supra ostendimus, securius agentes noctu oppresserant, castrumque incensum solo aquarant: & tum vias subuectoresque nostros Vilna venientes infestabant. A superiore parte fluminis propter Turouliense praesidium nullam etiam in partem liberam frumentationes pabulationesve erant. Excurrebat cum leuioribus tormentis aliquot eo Fraciscus Sucus, spe magis terrore, quam vi eius potiunda: sed Polotia integra satis fiducia spirituumque hoste habente re infecta discesserat. Ex aliis partibus versus Pleseouiam & Lukos per centum fere millia passuum densissima ac inuix siluae erant. Ad hanc Moscum, quem cum exercitu ad Pleseouiam peruenisse, supra demonstraui, cum obli-
 10 deri Polotiam intellexisset, lectissimam totius exercitus partem Borislo Seino, & Theodoro Seremeto ducibus subsidio obsessis miserat. qui cum tuto Polotiam in omnes vias nostris intentis peruenire se non posse existimarent, Sokola substituerant: ac etsi Polotiam non accederent, ad Disnensem tamen viam excurrebant, frumentatoresque ac pabulatores nostros excipiebant. Miserat initio contra eas copias Rex Christophorus Radiphilum cum lectis aliquot equitum alis: ei Ioannes Chlebouicius Castellanus Minscensis se adiunxerat: cumque hostis aut intra munitiones, aut suo loco se contineret, nec iustam pugnandi facultatem daret: nostri tamen in eos inuecti sub moenibus equestre praelium cum iis fecerunt. quo
 15 utrinque aliquot caesis, ac ex nostris Nicolao Kamenfcio nobili equite interfecto, captiuus aliquot Moscis abductis, ad Regem reuerterunt. qui ibi quoque maioribus copiis rem gerendam ratus finem oppugnationis Polotienis expectandum statuit: in praesentia equitum stationibus aliquot contra eas collocatis. Augebantur incommoda haec, quod vias largissimis continuisque imbribus ita corruptae erant, ut iumenta cum eluctari de luto non possent, pleraque labori immorerentur, omnesque vias cadaueribus equorum complerentur. Ita enim solum pingue ac per se humidum, omniaque adeo aquae penetrarant, ut ne sub pellibus quidem in ipsis procerum tentorii locus, in quo consisti posset, relinqueretur. Quibus rebus fiebat, ut cum undique à commeatu interclusi nostri essent, nec mercatores etiam initio hoc rerum in eam vastitatem castra frequentes sequuti essent, eo usque
 20 annona ac pabulum potissimum excrefoeret, ut quod inauditum antea in Polonia maxime fuerat, singuli modii auenae denis taleris emerentur, qua generosiores saltem equi sustentarentur, reperirenturque ex Polonis & Vngaris, qui mortuorum equorum carnibus vesci non dubitarent. quod per se nouum & insolitum, non tamen tam mirum videbatur, quam quod corpora eorum morbo ex ea causa tentari non animaduertenterentur. In communibus omnium angustis maxime premebantur Germani: non modo quod inter frequentes vrbes bellum gerere assueti minus à necessariis rebus ad eas difficultates parati accesserant: sed quod eo etiam loco castra faciebant, ad quem ultimo commeatus perueniebat: in
 25 fronte Vngaris, inde Lituanis, ab iis regis castris positus. Ad quos, ut propius Disnam versus quique horum confederant, commeatum inde venientem primo loco peruenire necesse erat. Prussici tamen, qui à Marchione missi fuerant, ut in maiori earum regionum necessitatumque peritia cum curribus tum comeatu, aliisque necessariis rebus optime à Principe suo instructi erant. In hac omnium rerum difficultate summa tamen erat constantia Vngari praesertim militis, ante alios Bekefius, qui alioquin

grauibus articulorum doloribus ac ventriculi imbecillitate vehementer conflictabatur, minime ob hanc animo fractus, nunquam melius se valuisse iactabat: semper apud tormenta esse: ibi cibum sumere: ibi quiescere: itaque inter pericula se versabat, ut qui proxime circa illum obuersionibus, ac in his Ioannes Kuroffius, tam propinquo è loco, ut sanguine illum aspergerent, non pauci interimerentur. Polonicus etiam peditatus, etsi nuper admodum scriptus erat, nihilo secius tamen animo nec ipse se demittebat. Cum tantum undique difficultatum circumstaret, eamque ob causam ad consilium, quid deinceps facto opus esset, Rex rerulisset, huiusmodi pleraque sententiae dicebantur, ut quod iam ante sermonibus à plerisque agiturum fuerat, corona facta omnibus ex partibus vniuersi exercitus omnibus viribus oppugnatione tentaretur. Id ea de causa Rex non probabat, quod si id frustra susceptum esset, in quo summam spem omnes ponerent, ut deinde tanquam omni ea consumpta, praeter discessum nihil reliquum haberent, verebatur. Itaque alia prius omnia tentanda existimabat. Vngarum militem maximis praemiis propositis, ut muros denovo subeat, excitat: equitum ut quisque maxime manu strenuus erat, ut via cum pedite, missio equo, muros succederet, hortatur: cum primis eius rationem habendam docet, ne quemadmodum antea fecerant, priusquam vires plane incendia sumerent, se reciperent: sub muris denique reliquae hostium mortem pro gloria Gentis
 30 opinionemque fortitudinis militaris oppetere praestare, quam infecta re ab oppugnatione discedere, contumeliamque hanc accipere. Ita miles magno ardore sub moenia arcis tædas, quaeque in eos vias iam ante praeparata erant, alia praese ferens succedit. Et cum tanquam inclinante fortuna pluuias sub id tempus paulum quieuisset, ignis fundamentis illatus, murorum latus id mox corripuit: idemque longe lateque amplexus, totum eum diem cum extingui non posset, populabatur. Erat hic Augusti vicesimus nonus. Interim cum incendium excitatum latissime colluceret, verereturque Rex, ne ex vicinis locis, maxime autem Sokola, ubi lectissimam partem exercitus Pleseouiam à Mosco coacti confedisse supra ostendimus, hostes ipsis ignibus exciti, ad liberandam ab incendio arcem atque suos concurrerent: ac ex arce simul eruptio tentaretur, exercitum vniuersum castris productum, iusta peditum
 35 manu praesidio castris relicta, sub signis in campo constituit. Ipse aulico equitatu praesidio assumpto, quo melius in omnes partes animo occurreret, Polotiam transgreditur: quod & Sokolenis via illac duceret, & eruptio si qua tentaretur, ab illa parte maxime timenda esset. Territi his rebus Mosci de deditione agitare coeperunt: decemque de muris se delicientes ad nostros transfugiunt. Eos dum Bekefius ad Regem mittit, Vngarus miles, ut ceteros à deditione deterreret, ne per eam expugnatæ arcis gloria victoriaeque fructu ac omni laborum suorum praemio priuaretur, trucidat. Praeter cetera enim, cum arcis tam famosae, tum praecipue ædis D. Sophiae, quae in illa est, vetustissimarum opum, argentearum statuarum, amplissimorumque praeclarorum Russiarum Principum donariorum, quae in illa fuisse dicebantur, fama ingentis praedae spe militum animos compleuerat: qua illi incensum omnes acerbitates, quo ea potiretur, æquissimo animo perferebant. Cum iam aduersperasceret, magni & laboris & periculi videbatur, in tam praeruptum collem per flamas euadere: durabat enim adhuc incendium, nec nisi per id vlla alia via militi in arcem patebat, hanc ob causam in sequentem diem differri placebat. Interim dum in castra Rex se reciperet, ex Vngaricis stationibus nonnulli inter se ipsi cohortati globo facto, per pontem, de quo dictum est, in aduersum collem contendunt, perque flamas nondum restinctas semiambugi in arcem euadunt. His Poloni pedites non pauci exemplo inuitati se adiungunt. contra eam partem, in qua incendium excitatum erat, subitatio opere fossam Mosci duxerant, per eamque minoribus tormentis dispositis in omnes casus se communierant. à quibus nostris reiectis, perque flamas inde, quo temere progressi erant, recedere coactis, Mosci hoc successu elati, longius eos insecuti sagittis à tergo feriebant. Interim ducenti Samoscii pedites, qui praesidio, ut dictum est, ponti erant, per quem in arcem ibatur, repulso conspicati, auxilio nostris accurrunt, Moscosque se recipere cogunt. Rex cum paulum versus castra progressus fuisset, ac interim irruptionem hanc militis conspexisset, ad fe-

rendam munitionibus opem, in Sokolensem potissimum viam intentus, quæ vsui
sint, disponit. Idem Mielecius facit: equosq; descendēs, ac multos è Nobilitate, qui
idem fecerant, secum trahens, munitionibus tormentisq; præsidio accurrit. Non
decran sibi eo tempore hostes, exq; altioribus turribus, præsertim vero mediæ ar-
cis vt longe cæteris altioris, creberrimas in omnes partes euaculationes faciebant.
ab iis dum Rex cum Samoscio forte colloqueretur, vterq; non leue periculum a-
diit. Nam cum forte Samoscio à colloquio eo equi mutandi causa se conuertisset,
ac eques quidam in ipsius locū incautius se intulisset, globo penes ipsum Re-
gem exanimatus concidit. Motum hunc nox suppressit, insignemq; simul animo-
rum mutationem attulit, vt de maxima spe, quam ex diei illius incendio concepe-
rāt, in aduersum casum deiectionum: querebātur omnes hostium animos hoc suc-
cessu auctos, nostrorum imminutos. inde inter nationes quoq; dissensiones orie-
bantur, cum Poloni in Vngaros culpam temeritatis cōferrent, ab iisq; initium fa-
ctum dicerent: & postquam in arcem perruptum fuisset, non satis animose altera
ab altera rem gestam diceret. Has ob res sequentis diei antemeridiano tempore
solo ad cōfirmandos militum animos dato, iterum oppugnatio cœpta fuit. Pridie
Mosci, quemadmodum ostensum est, ex propugnaculo, quod cōflagrarat, se sub-
dlexerant: cumq; is positus eius esset, vt in summo duorum coniunctorum laterū,
quæ vtrinq; quasi tutabatur, angulo collocatum esset: Mosci angulo, & quod in-
ter duo proxima opposita inter se propugnacula, ad quæ ignis nondum peruene-
rat spatii intererat, omni deserto, propugnacula eadem inter se coniunxerant. in-
terim vero spatium ad eundem locum, quem antea reliquerant, recipiendum na-
ctos se rati, repetere eum cœperant. Hac re ad Regem delata, qui nullum sui rur-
sum ibi communiendi tempus iis dari volebat, mox militem sub vallū rursus suc-
cedere, hosteq; deiectione locum occupare iubet. Ita pars ea montis subito Vngato-
rum impetu capitur. ab ea deinde, quemadmodum iussi erant, secundum proxi-
mū latus munitiones proferunt: Petroq; Racio nobili equite Vngaro iis præcun-
te, propugnaculo, in quod primum incurrerant, ignem iniiciunt. ex quo cum in-
cendium ortum per totam noctem duraret, nostri maioribus etiam aliquot scop-
petis, quibus hostes infestabāt, à fronte dispositis, eousq; per totam noctē cōtinuo
opere fossas perduxerant, vt sub auroram ab hostium munitionibus non multum
abessent, adq; inferiorem loci eius angulum, in quem nimirum fossa ab hostibus
pridie ducta definebat, fere pertingerent: latera autem hostium ita nudarentur, vt
ne intra præsidia quidem sua tuto consistere possent. His rebus ab omni defensionis
spe hostes interclusi ad deditiois conditionem redeunt: mittuntur communi
omnium Boiatici generis, ac militū nomine Legati, qui vitam iis, qui in arce sunt,
paciscantur. Impetrant, vt singulis cum vestimentis, quo quisque velit se recipere
posset. Episcopus, quē Vladicam illi vocāt, Cyprianus, & Palatini, qui in arce erāt,
soli deditiois dissuaserant: mortemq; subire præstare, quā viui in potestate ho-
stium se traderent, contendebant. iamq; ante pulueris tormentatio ignē subiicere,
communiquē incendio arcem, seq; & omnes, qui in arce essent, absumere conati, à
militibus prohibiti fuerant: & tum sentētia eorum communi reliquorum omniū
metu repudiata, illi tamen in D. Sophiæ se contulerāt, non prius quam vi inde ab-
straherentur, decessuri. Rex retentis apud se Legatis, mittit qui Episcopum & Pa-
latinos ad se adducerent. Adducti in faciem procidentes more suo Regem salutāt:
vnus præterea Petrus Volinscius alterū ex iis Basilium Mikolinscium accusabat;
quod opera eius ad Principem suum delatus, inq; vinculis habitus fuisset. Rex nō
cognitionis tempus hoc esse ostendens Laurentio Voinæ Quæstori Lithuaniz,
qui curam eorum haberet, tradi eos iubet. Mittit inde, qui arcem accipiāt, partim
Polonos, partim Vngaros. Altero die cū rei diuinæ operam dare ante omnia Rex
veller, proq; obrenta victoria grates Deo agere, scottore proiectorum passim cada-
uerum, quæ inssepulta hætenus Mosci reliquerāt, arcem ingredi prohibitus, Mo-
scos, qui arce ad hoc tempus remanserant, educi iussit. Ei rei præponuntur, qui ab
iniuriis militis eos defendant. decedentibus duplex locus assignatus fuit. in alte-
rum, qui in regis ditionem atq; fidem venire: in alterum, qui in Moscouiam redire
vellent,

vellent, concedebant. Vtrisq; liberum de se commodisq; suis statuendi arbitrium
permittebatur, maior pars reditum in patriam & ad Principem suum eligebat: in-
signi in vtrunque fide ac perseuerantia, cum eorum nemo esset, qui non ad certis-
simam mortem, & exquisitos cruciatus proficisci se existimaret. Pepercit tamen
iis Moscus, seu quod extrema necessitate adactos existimaret, seu quod aduersis
rebus, vt de animo, ita de crudelitate remiserat: perq; vicina præsidia Lukos, Sa-
uolotiam, Neuelam, Vsuiatam, eos distribuit: in quibus deditiois Poloniensis
ignominiam virtute delerent. Ne à milite iniuriam acciperent, summam Rex cu-
ram adhibuit: itaq; accedit, vt cum inspectante Rege ex arce digrediētes, quidam
in tanta multitudine facile latitum se ratur, aliquos spoliaret, cum Rex ipse cla-
ua in illum inuectus, notaret. Ea res tantam illi venerationem in animis hostium
faciebat, vt quo magis clementia atq; fides ignota hominibus durissima seruitute
oppressis essent, eo magis in illo virtutes hæc admirarentur. Reperiebantur per
arcem arcis dispersa corpora nonnullorum militum nostrorum: quos illi, quod
in tanta victus atque omnium rerum inopia euenire necesse erat, in subiectis arci
scloppetariorum hortis herbas, quibus extremam famem tolerarent, legētes op-
prefferant: ac intra munitiones suas abstractos immani cruciatu lacerarant. Ma-
xime in Germanorum vnum atq; alterum crudelius, quam in ceteros sœuitum ab
illis animaduertebatur. Cruretenus lebeti impositos igni circūiecto feruenti aqua
vires coxerant, manibusq; eorum fune per lacertos traiecto à tergo reuinctis, vē-
trem totumq; corpus eorum crebris in longitudinem per id factis vulneribus ad-
scissi thoracis modum sceddissime laniarant. Fremebatur passim hanc ob causam à
militibus. Rex tamen fidem semel hosti datam nulla ratione violandam ratus, iis
qui in Moscouiā redibant, duas alas equitum, qui ab iniuria eos tuerentur, adiun-
xit. Postridie supplicationes ob rem prospere gestam, cum in arce eam, quam di-
ximus, ob causam haberi non potuissent, in castris habitæ fuerunt. in Poloniam ē
de iisdem habendis edicta missa. Præda minor expectatione ac fama tam opulen-
tæ arcis reperta fuit. Repererat in ea Moscus auri argentiq; nō modo publici ac sa-
cri, sed priuati etiam maximam vim: quam Nobilitas mercatoresque Polonienses
sub periculum oppugnationis in ædem ad summum congefserant, sed capta vrbe
gazam omnem paucis donariis relictis in Moscouiam secū auexerat. Omnis mi-
liti concessa, minime tamē spei eius satisfecit. Non minori fere in precio, quam re-
liqua præda, bibliotheca ibidem inuēta apud homines litteratos habebatur. Erant
in ea præter annalium libros, pleriq; Doctores ecclesiastici Græci, ac in iis Diony-
sij Areopagitæ de hierarchia cœlesti & ecclesiastica libri Slauica omnes lingua:
quorum plerosq; à Methodio & Constantino in eam linguam è Græca traductos
ipsorum annales tradunt. In ecclesiasticis enim institutis à cæteris fere eiusdem ē
ritus Gentibus hoc vel maxime Mosci differunt: quod conciones apud populum,
quibus is erudiat, à Sacerdotibus nullas haberi patiuntur, sed quæ à veteribus
Doctoribus Græcis tradita sunt, in suam linguam hanc ob causam traducta, stu-
dioseq; conquisita è scripto publice pronunciant: seu quod homines nullis litte-
ris eruditi suo ingenio minus confidunt: seu vero, quod propius vero videtur, ne
pro curiositate ingenii humani noua inueniendi studio ab antiquitate ac veritate
recedatur. Apparatus bellici, maxime aut pulueris tormentarii tantum reliquum
fuit, vt licet per omne id obsidionis tempus magna eius pars absumpta fuisset, ni-
hil tamen adhuc ad longissimam quamuis obsidionē tolerandam defuturum iis
fuisse videretur. com meatus etiam atq; pabuli satis magna copia inuēta ex labore
& inopia exercitum breui refecit. Sed dum è tot incōmodis sibi quisq; primo pro-
spicere contendit, iurgia inter Nationes Polonicā & Vngaricam orta eo vsq; pro-
ruperunt, vt cuneo facto strictis vtrinq; gladiis mutuo in se irruituri consisterent.
Iam ante miles Polonus circulari: fremere totis castris, contemni virtutem suam
ab Vngaris: eos omnibus se anteferre: fructus victoriæ prædamq; omnem solos
interuerrere: pro illorum laude & commodis bella suscipi. Inter quas gregarii
militis dissensiones, Senatorii etiam ordinis, ducumq; ipsorum offensiones non-
nullæ existebant. Nam & Mielecio cum Palatino Vilnensi etli arctissima necessi-

rudine coniuncti inter se essent, ex communione muneris alienationis non nihil intercessisse videbatur: interque eundem & Samoscium, & si non minor necessitudo inter eos intercederet, ne satis tamen alter ab altero amaretur, dubitatio suborta videbatur: cum hic si quid ad rationem muneris eius spectans attingeret, offensum eum iri existimaret: Mielecius pro mutua necessitudine non satis auctoritatem muneris sui iuuari à Samoscio arbitraretur. Angebatur maxime animo ea dignitate atque auctoritate vir, quod à Bekefio aliisque exteris non satis maiestas tanti magistratus, cuius in regno hoc summa semper autoritas fuisset, obseruari putaretur: imperique militaris maiestatem in se imminutam videri moleste ferebat. Acuebantur dissensiones hæc à magistratuum, qui defuncto Ioanne Chodke-¹⁰ uicio amplissimi vacabant, petitoribus: qui ut à quoque vel iuuari vel destitui se existimabant, ita alios in eum animabant. Militi quo dissidia inter eum tollerent, quod præda expectationi eius non responderat, donatium Rex dedit. Tenebantur adhuc in agro Polotienfi prædiis hostium Sokola, Turoulia, Sufa, aliaque castella quædam: quæ nisi prius quam inde discederet, deiecisset, pacatam se regionem eam obtinere non posse Rex intelligebat. Maxime à Sokola & Turoulia timebat: quarum cum illa à læua ad Plefcouiensem viam pertineret, & iam ante summis inde copiis firmata fuisset, ne id post hac rursus fieret, maioribusque copiis inde aliquid tentaretur, verebatur. hanc quod ad Dunam flumen posita esset, itidem magnam totius eius regionis infestandæ opportunitatem habere vi-²⁰ debat. Sokolam Mjelerium misit. Hic equitatum peditatumque Polonicum, & militem Germanum secum sumit. Turouliam Bekefium cum Vngaris mittere in animo habebat: interim cum Martinus Kurcius cum Kosakkorum manu Palatino Vilnensi operam suam detulisset, is adiuncto ei Constantino Lukomscio Præfecto Vlenfi missus eo fuit. Mosci, qui in præsidio erant, quod per eos dies tormenta atque ignes cessare animaduertissent, id quod erat, Polotiam in potestate Regis esse coniectura existimantes, ne quicquam retinentibus eos Præfectis per auersam portam se eliciunt, fugaque castrum deserunt. Palatini qui in eo remanserant, ad Regem adducuntur. Sufam, quod omnium esset munitissima, in eaq; Moscus maximum apparatus belli, commeatusq; haberet: & tamen citius³⁰ Dunam in solo Lituanico posita prædiis aliis excisis, omniq; commeatu intercluso, ultro in potestatem ventura videretur, in præsentia tentare non placebat. quibus rebus perfectis, quæ ad statum provincie stabilendum, diuinarumq; rerum curam pertinerent, administrare Rex instituit. Templum arcis etiam satis amplum esset, pro capto etiam loci magnifice ex lapide constructum, quod tamen à Greci ritus hominibus teneretur, quorum & magna multitudo esset, in eoq; ius ac possessio antiquissima videretur, eius formulæ Episcopo Russico, qui ante iam templi eius titulum Vitepscie ipse agens usurpabat, permisit: maxime vero quod eius quoq; rei rationem habendam sibi existimaret, ut cum longius bellum in Moscouiam proferre in animo haberet, intelligeretq; quantum ad animos hominum in⁴⁰ omnes partes permouendos religio posset, ne religionis amore, si eam relinquentiam existimarent, à deditionibus absterrentur. Ad Romanæ Ecclesiæ usus nouum designat. Huic agros & possessiones, ex iis quæ maxime vicinæ erant, amplissimas addidit: certisq; prouentibus annuis ad perficiendam fabricam ac sacerdotum usus, dum ager è vastitate ad culturam perduceretur, è portorio interim assignatis, Societatis Iesu sacerdotes in eo collocat: quorum & pietatem, & in reducendis ab errore hominibus diligentiam probabat, quamq; eo magis necessariam futuram ibi iudicabat, quo maior in hominibus illis ac maxime agrestibus non modo diuinarum rerum omnium ignorantia, sed impietas tanta esset: ut cum ad colendos agros hominibus non abundarent, plebs rusticana moribus suis ad proprias vxores, cō-⁵⁰ munes alias filiis infantibus duceret: cum his, quo pluribus liberis domum complerent, interim concumbebant, filiiq; deinde, postquam ad iustam ætatem ii peruenissent, eas tradebant, fossas, munitionesq; ab exercitu institutas Vngarum militem complere iuber. Murorum partem deiectam, quomodo restitui velit, arcemque ipsam qua ratione muniri, demonstrat. Pecuniâ, quæq; alia vsui sint ad eam rem designat:

signat: præfectos constituit. Regebatur Polotia antiquitus, quemadmodum & Kiouia à Legatis Regiis Palatinorum honore ac dignitate, cum per vniuersam Lithuaniam non plures quam duo Palatini, Vilnensis ac Trocensis, totidem Castellani essent, carebat. Postea amplificato Senatu Lithuanico, non modo Polotia & Kiouia ducatus, sed & Vitepscia digna visa est, quæ à Palatino administraretur. Polotia Palatinus erat, cum à Mosco caperetur, Stanislaus Douoina: qui cum vxore Petronia è domo Radiuilorum in Moscouiam abductus, cum per aliquot annos in seruitute & compedibus vitam traxisset, non prius inde rediit, quam ab Sigismundo Augusto, vxore eius in captiuitate mortua, aliquot aureorum millibus redimeretur. Cum de coniunctione inter Polonos ac Lithuanos sub Sigismundo Augusto conuenisset, ac quo Lituanicorum Senatorum numerus Polonicum æquaret, complures per Lithuaniam Palatini ac Castellani creati fuissent: quia agri Polotiensis non nihil in potestate adhuc erat, ad Palatinum Castellanus etiam adiectus fuit. quo tempore in illa Mosci ex eorum temporum successu non in factis modo, verum dictis etiam insolentia id quoq; non irridicule ab eo dictum percrebuit: nihil Augustum Regem ex capto Palatino incommodi accepisse, qui pro vno quinq; iam haberet: decem pro duobus habiturum, si ad priorem Palatinatum alterum ei auferret. Douoina quoad vixit, titulo ac dignitate Palatini vsus interregni tempore decesserat. Cum in regnum Rex venisset, annitentibus Lithuanis, ne suorum Senatorum numerus minueretur, Nicolaum Dorohostaisum Palatinum Polotiensem creatat. Eidem nunc Polotiam administrandam commisit. Horodnicium quem illi magistratum vocant, quiq; arcis munitionum curam habet, Francisco Suko tradit. præsidium ex equitatu peditatuq; qui quotque permanere debeant, describit. Sigismundus Augustus Nobilitati Ducatus Polotiensis, quæ bonis exuta à Mosco fuerat, aliis in locis bona possidenda ea lege dederat, ut si quando recuperatus ager is ab hoste foret, iis rursus cederent: Rex bonis eorum illis restitutis, hæc ad sexennium nihilominus, dum sua ab hoste vastata rursus excolerent, permisit. Mielecius interim Sokolam cum exercitu, ut dictum est, contredens in itinere cum viarum proximis pluuiis inundatarum, tum²⁰ commeatus maximis difficultatibus afficiebatur. Tormenta Rex Dunam secundo flumine Dryssam vsq; ad cognominis castello illi fluminis cum Duna confluentem demiserat; ab eo loco per Dryssam Sokolam vsq; trahebantur. Cum ad Sokolam fluuius Dryssa etiam non nihil exercitum moraretur: quod potest, quem Kaunæ ex nauibus factum supra ostendimus, alter ad Polotiam exercitus in transuehendis commeatibus vteretur, nec alterius tam subito expediendi ratio iniri posset, Ioannes Sbarasius Palatinus Braslauienfis cum parte equitatus flumen tranat, auersaq; à Sokola parte Plefcouiam versus in excubiis confidet. ad reliquum exercitum traducendum Nicolaus Vrouecius clæro loco natus equitum Præfectus operam suam Mielecio detulit, rateq; ex robustissimis trabibus, iisque catenis³⁰ ferreis aliisque firmissimis vinculis inter se deuinctis ab eo effecta, exercitus transductus fuit: nihil aliud hoste moliente, cum non difficulter transitu impeditos prohibere potuisset, quam quod excubie eorum more suo ad terrorem nostris faciendum obequitantes diuersarum Gentium, quæ sub Imperio Mosci sunt, Lasanorū, Astrakanorum, aliarumq; Nationum copias suo quasq; nomine citarent. Propter viarum malignitatem, & iumentorum proximis ad Polotiam incommodis amissorum inopiam currus miles nullos secum deuehere potuerat. Itaq; non metatis castris, fixis tantum secundum Dryssam flumen tentoriis confedit. Germanicus peditatus secundum Dryssam, Polonicus versus Nisciam fossas munitionesque, quæ diuersis locis ceptæ deinde committerentur, ad castrum agere instituit. Hostis, quod nostrorum non adeo magnum numerum videret, & cum superioris ob-⁴⁰ sidionis tum itineris incommodis debilitatos: suos omnibus rebus integros, simulato metu, quemadmodum ex captiuis postea cognitum fuit, intra munitiones per noctem se continere, curatisq; interim corporibus omnibusq; rebus ad eruptionem paratis ante lucem eos adoriri in animo habebat. Forte accidit, ut Dobrossolouius, qui tormentis à Mielecio præpositus fuerat, tres globos candentes, quorum

supra rationem demonstrauimus, experiretur. Ex his duo cum incendiū fecissent, ab hostibus suppressi fuerunt: vnus cum imo fundamēto adhæsisset, non animaduersus haud multo post, quod muri ex abiete & arida materia facti essent, latissimum incendium sustulit. quod cum Mielecius conspicatus signum tuba, quo ad arma capienda omnes conuocarentur, mox dedisset, Mosci inopina re turbati, simulq; nostros irrupturos existimantes, cum restinguere incendium nō possent, ac tantum repentini periculi obiectum esset, diuersis portis trepidi se effundunt. Sermerus cum partē equitatus Plescouiam versus se recipiens in Ioannem Sbarasium Palatinum Braslauiensem, qui ab ea parte hostem obseruabat, incidit, viuuq; cum iis, qui circa illum erant in potestate eius peruenit. Qui ab altera parte cum Borissouo Seino se eiecerant, in Germanos inciderunt. Hi cupiditate vilesendi tot annorum iniurias, quibus in nomen Germanum crudelissime Moscuscū sauiisset, cuiusque recens exemplum nuper capta Polotia vidissent, omnes in iisq; Seinum interficiunt. Qui reliqui in arce erant, supplices vitam rogare coeperunt: sed irrupente milite Germanico ac omnes promiscue cecidisse, desperata salute cataraactamque ex superiori loco portæ imminerebat, demittunt: conclusosque in arce ad quingentos milites Germanos interficiunt. Interim Rosdrasuius Germanique quidam ac Poloni impigre portam effringunt. qua patefacta tunc vero pars cæsa fuit, pars rerum omnium desperatione adducta vltro in ignem se præcipitans conflagrauit. Magna vbiq; cædes fuit: vt multi, ac præter ceteros Veneras veteranus Præfectus, cum se multis præliis interfuisse diceret, nusquam in vilius prælii loco densius strata constipataq; inter se cadauera se vidisse confirmare non dubitarent. Multi inter occisos obeso corpore erant, iis focariæ Germanorum apertis corporibus ad notas vulnerum medicationes, ac in his Seino quoque adipem detraxerunt. Hinc Moscus epistola quadam sua, de qua infra dicemus, ad Regem scripta, inter alia cum hoc, tum quod candentibus globis in oppugnando se vsus esset: alterum tanquam immane crudelitatis facinus, alterum quasi non virtute atq; acie, sed artificio quodam contra se niteretur, Regi exprobrat. Etiam in præda operæpretium factum fuit; argentique signati apud plerosque Boiarici generis referti oculi reperti, militem superioribus incommodis attritum non refecerunt modo, sed & locupletarunt. Mielecius cum exercitu ad Regem reuersus magnam captiuorum numerum, quorum partem publice Regi, partim amicis donauit, secum attulit. Rex Præfectis plerisque, centurionibusque ac militibus etiam, quorum paulo insignius facinus extitisset, cum Præfecturis, quæ tum vacabant, tum aliis militaribus donis ob virtutem donatis, quæ in quaque statua copiarū ducendæ essent, præscribit. Inde Disnam proficiscitur. Hic quod vterius in Moscouiam proximo anno bellum promouere constituerat, tormenta omnia præter ea, quæ refectioe opus haberent, relinquit. Inde litteras ad Moscum mittit; quibus ipse instituto, quo ille post Liouoniam vastatam vsus fuerat, de successu expeditionis certiorum eum facit. Hæ eo tamen argumento scriptæ erant; vt non tam successu rerum secundarum efferri, quam tot hominum innocentium clade commoueri se testaretur; eiusque rei causam omnem in Moscum ac illius in se iniurias conferret. Dum ad Polotiam Rex erat, Legatio ab Henrico Ordinis Teutonici magistro eum conuenit. Initio regni cum huiusmodi nonnullæ difficultates Regem exceperant; quæ quo minus in tempore bello Liouonico occurreret, prohiberetur eum viderentur; Radiuilus Palatinus Vilnensis, qui tot annos tanto cum sumptu ac periculo sine vilo fructu in Liouonia bellum geri videret, Adolphum Holfatiz Ducem excitat, qui fiduciario seu feudi iure Liouoniam à Rege peteret, defensurumq; se in ea bellum contra Moscum polliceretur. Huius æmulatione Ioannes Chodkeuicius Castellanus Vilnensis magistro ac Ordini militum Marianæ Teutonice idem ostentat: missusq; ab eo Ioannes Taubius Lioo illi persuaserat, si peteret, traductis in sententiam per largitiones primariis aliquot Senatoribus, non magno negotio eum assecuturum. Rex primo Vilnam Legatis reiectis, in Comitibus hisce de rebus agendum iis ostendit: murui interina mentione extra conditiones iniecta, quod in bellum hos Princeps eorum con-

ferret:

ferret: qua de re cum illi mandata nulla se habere dicerent, ad Principem autem suum relatuos se recepissent, Varſauię deinde missione flagitata, nulla alia re acta discesserunt. Rex consensu Disnæ nauigio, secundo Duna non parum fluminis eius amoenitate delectatus Druiam: inde terrestri itinere per Braslauiam Lithuanicam Vilnam venit. Accedenti Andreas Caligarius Legatus Pontificius tum complures ex Nobilitate obuam profecti fuerunt. Ciuitas Vilnensis tota in gratulationem effusa, compositaq; oratione illum excipiens, duobus è locis maxime ante hac securitatem ac negotia sua interpellata commemorabat; vno à Polotia, altero à Kokenhausio. illud incommodum benignitate diuina, ac virtute sua Regē amouisse: alterum quoque vt à ceruicibus suis remoueret; se illi precari. Inter alios Mosci quoque dedititi obuam ei progressi panem ac salem, quibus suum Principem venerari in more habent, ei offerebant. Moscus nuncio amissa Polotia ac præsidii Sokolenſis cæsi accepto, Plescouia in interiorem Moscouiam se recepit; ac re ipsa forte tum perspicuens, vnicum regni robur fortes ac fideles populos esse, ex itinere ad eos, qui Suzę in præsidio erant, litteras præter morem eius scriptas misit, easque diuersis perferendas dedit: Intellexisse se Polotiam ac Sokolam Dei permissu in hostium potestate peruenisse: qua re cum vndique eis interclusis non facile subsidio veniri posset, hortari vt tormentis præsertim ac puluere reliquoque belli instrumento, quod secum deferre nō possent, corrupto: imaginibus & sacris, ne à barbaris (eo enim ille numero omnes, qui in religione ab eo dissident, habet) ludibrio habeantur, in terram desolis, quacunque tuta ratione se recipiant, non quod de fide eorum dubitaret, sed ne virtutem eorum, quam ad maiora superstitem esse velit, fortunæ ac hostium crudelitati obiciat. Peruenerunt hæ litteræ ad Mielecium, qui de tormentis potissimum ac apparatu bellico sollicitus, qui ad deditionem hostes hortaretur, misit. Eadem autem cum in Palatinum Polotensem etiam incidissent, ipse quoq; eo accurrit. Hostes pacti, vt singulis cū vestimentis discedere sibi liceret, castrum tormentaue, & quicquid in eo apparatus bellici erat, tradiderunt. quibus rebus perfectis Mielecius in tres partes exercitum distributum in hiberna deduxit. Primis Christophorum Niscicium Legatum: alteris Martinum Kafanonium: tertiis Sigismundum Rosnium præfecit. Iam ante Constantino Ostrogia Duce excursionē in ditiones hostiles quæ ad Borythenem pertinet parante, Nicolao Seniaui stationum Russicarum Præfecto, Rex mandarat, vt cum iis copiis, quæ in Russiæ finibus sub imperio eius excubabant, cum illo se coniungeret; inq; hosticum à Kiouia transgredere: verum Seniaui longinquitate locorū impedito, & adulto iam autumnō, non prætermittendum id gerendæ rei tempus Dux ratus, collectis ex clientibus suis, quorum satis magnam copiam habet, aliquot millibus hominum, aliisq; ex iuuentute compluribus se ei adiungentibus, cum filio Ianusio & Michaelē Vishouccio Castellano Braslauiense Borythenē transgressus fuerat: expeditissimiq; quibusq; turmis præmissis, ac his longe lateq; vagari, & terrorē in oēs partes circūferre iussis, ipse cū reliquis copiis Cernihouia vsq; excurreret: quā castris metatis magna vi oppugnare aggressus, cū præsidio firmo eā teneri, idq; & animis & omnib. rebus aliis ad defendendum locū paratū esse videret, se à peditatu tormentisq; imparatiore accessisse: reliquas copias maximis itinerū & tempestatū incommodis afflictas, missa obsidione vicina circū loca omnia diripuerat, totaq; Seueriensis ditione vastata, ac populationib. ad Starodubam, Radehostiā, Pociopouia vsq; per leuiore equitū turmas factis, præda ingenti acta discesserat. Simili successu Ioānes Solomirecius, qui post mortē patris extra ordinē Micislauienſem Præfecturā administrabat, Iaroslauū oppidum, pagosq; complures diripuerat. Philo & Kmita Præfectus Orſanenſis, cui turmæ aliquot equitum assignatæ erant, coacta ad eas non mediocri finitimis è locis cuiusq; generis hominum manu in ditiones hostiles transgressus, duobusq; circiter millibus pagorum incensis, ac ad Smolenscam populationibus prouectus, præter agri solum nihil iis in locis reliquum fecerat: indeq; magna cum omnis generis præda; nullo detrimento accepto suos reduxerat. Rex cū aliis necessariis de causis, maxime vero vt bellū persequeretur, Comitibus habenda sibi intelli-

Gg 4

geret, eaq; iam in ante diem vicesimam tertiam Nouēbris Varſauiam indixisset, interim, quæ ad Lithuaniz securitatem pertinerent, quæq; in omnes casus contra hostium impressiones opponenda iudicabat, cū Senatoribus Lithuaniz constituit. qui eorum præsidio Prouinciz domi remaneant, qui Comitibus obeant, inter eos comparat. Vilnæ Radiulū Palatinum Vilnensem, qui cum imperio militari erat, relinquit. simul magistratus, qui vacabant, distribuit. Quibus Radiulos præ cæteris complexus ad Episcopam Vilnensem, quæ Georgio Radiulo designata iam ante erat, Palatinatumque ac imperium summū militare, alterum itē prætorii militis, quorum illud Nicolaus pater, hoc Christophorus filius obtinebant, Christophoro castellanatum Trocensem & sigillum minus adiicit: Ne uero decensem Palatinatum alteri Palatini filio Nicolao; vtrunque præterea Marchalchatum, Nicolao Christophoro maiorem, minorem Alberto alterius Nicolai, qui ante hunc Palatinus Vilnensis fuerat, filiis; Castellatum Vilnensem Eustachio Volouicio, qui Castellanus Trocensis fuerat vna cum sigillo maiori dat: abdicante se eo Palatino Vilnensi, ut minus quod Volouicius habuerat, filio Christophoro traderetur. Præfecturam Samogitiz quæ ardentibus multorum studiis ambiebatur, Ioanni Kiskæ confert. Vilna inde Grodnam mouet; vbi venationibus, quo vno voluptuario labore ex aliis laboribus maxime reficere se solet, dies aliquot dat. Moritur ibidem Gaspar Bekesius, de quo supra dictum est, non minus inimicitis, quas cum Rege acerrime olim exercuit, quam virtute sua clarus. Natus hic in Transilvania, ac in familia Petrovicii nobilis Baronis educatus, adulta postea ætate Ioanni Sigismundo Transsylvaniz Principi adeo gratus extitit, ut cum sine hærede decederet, hunc successorem designare non dubitaret. Cum Rex popularium studiis prælatus ei fuisset, æmulatione inter eos exorta, dum statum Transsylvaniz turbat, Fugariſſio acque aliis castellis à Rege exutus ad Maximilianum Imperatorem in Germaniam se contulerat: vbi copiis aliquot coactis vi deinde ac armis inuadere Principatum conatus fuerat. Verum profligatus à Rege iterum in Germaniam se receperat. Postea cum ad Regnum Poloniz æmulum asscitum, iamque extra omnem inuidiam altiore in locum virtute conscendisse intellexisset, conscius sibi magnitudinis animi eius, vnum elegerat, cui & maxime se crederet, & à quo comoda ornamentaque omnia expectanda sibi statueret; suamq; illi fidē atq; omnē operam ultro detulerat: Rexq; non modo omnem erga illum offensionem ex animo deposuerat, sed benigne susceptum, opibus etiam ac dignitate amplificauerat. Moriens coniugem & duos impuberes filios Regi ac Samoscio commendauit. Dum hæc geruntur, in Polonia non iidem omnium sensus, varique ac diuersi animorum motus esse. Erant non pauci, qui eū amplissima quæq; à Rege polliciti sibi fuissent, ac vero in tanta publicarum rerum difficultate non posset vel effusissima Regis liberalitas omnium expectationi satisfacere, quod quæ sperauerant, non consequerentur, alieniori fere animo ab eo erant. Cumq; quilibet è Nobilitate in electionibus Regum suffragium ferat, magna erat multitudo eorum, qui quod suffragio suo in adipiscendo regno Regem subleuassent, ipsum Regnum debere eum sibi arbitrabantur: videntesq; Radiulos tot honoribus auctos: Mieleſio summæ autoritatis magistratum traditum: iis Samoscium necessitudine coniunctum: tot honores ac dignitates coniunctis inter se affinitate hominibus congestas,angebantur animo, eaq; in suam perniciem comparata interpretabantur; & quæ d beneficio non afficerentur, iniuriam rati, summa in ea Rep. facultate, in qua quæ quisque sentit, pari libertate dicere possit, omnia suspecta facere, cunctaque vel præclara facta Regis sinistre interpretando corrumpere conabantur. Iam ab initio cum Leopolum Russicarum rerum causa proficisceretur, non deerant, qui collecta ga-
za à Sigismundo Augusto relicta tædio præsentium in Transsylvaniam recipere se cum in vulgus fingerent: postquam Suirum diem exercitui edixisse eum intellexissent, nihil horum gerendi quicquam contra hostem animo suscipi, cuius potentia maior esset, quam ut vilius viribus labefactari posset: sed quæri colorem tributariis pecunias, quas in immensum oratione tollebant, interuertendi iacta-

iactabant. Nonnulli altius prouecti Regine animum tentare coeperant: ostendere sperni ætatem eius à Rege: diuortium ab eo agitari: missum ea causa Petrum Volscium Episcopum Plocensem ad summum Pontificem: non minus eius regnum esse, quam Regis, ut quæ & ipsa tanquam vetustæ Iagellonicæ stirpis ac de regno optime meritis profapia iisdem comitiis Regina appellata, iisdemq; regni Sacris initiata fuerit: quo illa in partes traducta gratiosum ad vulgus nomen nacti, eo maiorem facultatem Rempubicam turbandi, ac consilia Regis impediendi haberent.

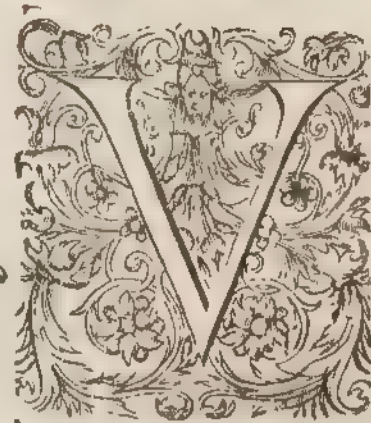
Querebantur fere, non satis fieri conditionibus à Rege, cum regnum eide-
10 ferretur, in Transilvania acceptis: homines aduentitios in honoribus & Præfecturis collocari: Bekesium potissimum, cui Landskronensem Præfecturam Rex contulerat, notantes. Ad hæc Ducem Churlandiz non suo loco & tempore deterioribusque è Republica conditionibus quam antea, possessioni Ducatus eius confirmatum traducebant. Quæ quum pleraque tempus refutasset: maximeque Leopoliensem professionem, Suirensensemque expeditionem falsissime in inuidiam vocatas aperuisset, literis de Comitibus allatis, iurgia inter Nationes Poloniam & Vngaticam exorta in maius exaggerabant: externos homines induci: à quibus contemni imperium militare: vim summi magistratus eneruari: Iam capta Polotia noua tributa Regem in conuentibus & Comitibus petiturum: sed ut omnis Moscouia in potestatem ditionemque veniret, in tanta amplitudine finium,
20 quam tantæ molis administrandæ rationem, quam vtilitatem fore, quum interrim longe magis necessariam præstabilioremque Reipublicæ vulnera curatio- nem requirerent: Quidam ut tres partes prouentuum capitanealium à Præfectis exigeret, Augustanæ cuiusdam constitutionis, quam illi in eam sententiam interpretabantur, autoritate postulandum censebant: quum si id fieret, perpetuo finem tributis id allaturum dicerent. Quæ quum in vulgus moueri Rex animaduertisset, ac liberius omnibus, quam antea occurrendum arbitraretur, primo, quo agi de Republica poterat, Comitiorum die Iohannes Samoscus Cancellarius, accommodata ad rem præsentem oratione: Si vllum tempus fuisset,
30 quo pro maximis in Rempubicam beneficiis numini diuino gratias agerent, id hoc potissimum esse docet, quo tam præclaram victoriam ab eo hoste adepti sint, quem propter summam potentiam, virtutis bellicæ, victarumq; ab eo Gentium opinionem, formidassent omnes: nemo vinci potuisse existimasset. Contigisse id tamen singulari benignitate diuina, hostem non modo victum, sed proutin-
cia Polotia, quæ victoriæ huius perpetuum monumentum futura sit, ac superiorum victoriarum eius dignitate spoliatum pene esse: omnes eius triumphos, quos per tot annos de Liouonibus & Suecis, quos de Kafanis & Altrakanis subactis, quos de Tartaris, de Turcis, denique Tanaim & Volgam iungere, Caspiumque mare in Euxinum Pontum immittere tentantibus, deque tot aliis bellicosiss
40 & barbaris nationibus habuerit, hac victoria ei detractos in hoc de illo triumpho prælatum iri.

Quæ quum quanta sint, inquit, erga nos Dei beneficia, intelligamus omnes, eadem nisi constantia ac virtute tueamur, inertia nostra fructus ex iis percipimus nullos, ex quibus, si recte benigne hac diuina vtamur, maximos percipere possimus. Magnum est, quodque superioribus temporibus vix sperandum nobis videbatur, amplissimum agrum ab hostibus tot annorum spacio possessum, quo maxima ex parte opes Lituanicæ quondam niterentur, receptum: hostem tot prosperarum rerum successu elatum in perpetuo victoriarum cursu repressum: auersa arma eius in vastitatem ac perniciem ditionum harum intenta.
50 Omnia hæc, nisi reliqua, quæ restant, belli eius perficiamus, vereor, ut non modo vtilitatis nihil nobis attulisse, sed ne optanda quidem tanto cum labore ac sumptu fuisse videantur. Hostem habemus potentissimum, cuius quæ quantæque opes sint, & nemo ignorat nostrum, & deuictæ ab eo Nationes testantur. Hunc moderatene, vel hanc amissæ prouinciz contumeliam ferre, vel quieturum putamus? Fremunt ille iam, & tanquam fera aliqua intra septa conclusa,

omnes amissa recuperandi, & acceptas iniurias vlciscendi exitus ac rationes quærit. Demus huic vel cunctatione nostra vel pace cum eo facta, colligendi sui, acceptæque incommoda ac domestica vulnera, atque incertam eius, quæ hoc bellum nudauit, sanandi spacium: quis omnium tam securo est animo, qui non multo maioribus viribus ad sarcienda incommoda irruiturum in nos prospiciat, quem nec propter potentiam difficultas vlla à bello reuocare, nec in pace propter perfidiam vlla iurisiurandi religio retinere possit? Sero nimirum resistendi ei rationes tum quæremus, quem iam trepidum & perculsum si non leui momento impellere, facilius certe superare possimus. Quod ut non esset nobis verendum, illumque accepta iniuria vel omnino quieturum, vel nihil ab eo periculi expectandum nobis esse, Deus nobis fidem faceret. Quis enim alius tantæ rei idoneus author existat? ac nonne tanta gloria bello hoc parata, quæ deinceps de nobis hominum existimatio futura sit, compouebimur? aut vlla ratione opinionem bello hoc collectam tueri nos posse, si in tantas res gerendas ingressi in medio earum cursu destituere eas videamur: quenquam denique futurum existimabimus, qui non fortunæ potius successus hosce, quam virtuti tributurus sit? Sunt enim, quæ virtute ac ratione administrantur, quum exigua iis fortuna interueniat, eorum & media primis, & exitus vtriusque consentanei: fortunæ ut cæci sunt imperus, ita vltima raro primis respondentia. Quot sunt, qui in tanta ditionum amplitudine difficultatem earum administrandarum verentur, nec expectandum latius imperium putant, quod sumptu ac labore magno partum, Reipubl. vbi nulli esse possit: mirum sane videri debet, eo in Republ. animo quenquam esse, quo in sua sit nemo. Quis enim omnino est, qui non decem possessiones, quam vnâ malit? grauiora sunt onera amplæ rei familiaris: eadem maioribus commodis opportunitatibusque pensantur. Reipubl. vero nostræ ego hanc rationem esse video, ut si neruos rerum gerendarum habere, si statum hunc ciuitatis tueri velimus, nouum omnino regnum necessario ei adiungendum sit. Nam cum ditiones omnes, quæ ad eam accesserunt, in ciuitatem iisdem legibus receptæ sint omnes: nulla in prouinciæ formam redacta: nulla tributaria facta: itaque in pari omnium libertate, onera etiam exæquata sint inter omnes: iis si leuari volumus, quam eius rei facultatem habebimus, nisi instituto maximorum quorumcunque imperiorum, nos etiam nouum ei imperium adiciamus: in quod tributis vestigialibusque in eo constitutis, grauior communium onerum pars deriuari possit. Erat Russia ante, cum primum armis victa esset, tributaria: non parum tum subsidio eius subleuata Resp. fuit: Lituaniæ quoque magnum Ducatum, cum antiquis legibus à Regibus Poloniæ regeretur, plurimum per seipsum ad submouendum Moscum, Tartarumque valuisse meminimus: coniuncto eo cum regno, quantum ad publica onera accesserit, sentiendo vnusquisque experitur. Quod si qui inopiam ac familiaris rei angustias interitæ suæ prætendendas existimant: ii si voluptatibus, luxuriæque modum faciunt, ac quos in inanes vel perditas res sumptus prodigunt, in meliores vsus conuertant, vel præclarissimarum quarumcunque rerum gerendarum necessariis administrandis minime se destitui re ipsa perspicient. Alios, qui domesticas res constituendas arbitrantur, non reprehendo: si tamen cogitent iidem, præterquam quod intestinorum incommodorum sanatio semper potestatis eorum futura sit, opportunitatem belli aduersus Moscum, qualem nunc habeamus, non semper nos habituros: potiore etiam salutis, quam aliarum rerum curam esse debere. Sunt & qui minus hæcenus satisfactum sibi existiment. Habent ii nunc campum quum virtutis suæ illustrandæ, tum demerendi Regis: proficiantur in bellum: operam studiumque suum Reipubl. præstent: æque virtutis amantissimo Rege amplissima quæque expectent: si vel ætas, vel valetudo, vel fortuna cuiusquam id non permittunt, non desunt rationes in togata etiam ac civili vita bonis artibus emergendi: obrectationibus ac præposteris Rempubl. turbandi studiis nemo, quæ virtuti, ac bonis artibus debetur, præmia consecuturum se speret. Hac oratione habita, & si minime nuntii dubitabant, quin & bellum & tributum vltius sciscerent: quod in priuatis conuentibus victoriæ hoc successu læta, ac in spem futurorum

turorum erecta, frequens in eam sententiam Nobilitas inclinaret: tamen ut aliorum de se opinioni satisfacerent, ex iis, quæ publice iactari animaduertissent, cum de aliis quibusdam tum de conditionibus, quibus non satisfactum à Rege diceretur, & de ære præsertim alieno publico dissoluendo mentionem inferunt. Docebatur, si quas antea in regnum pecunias ad tuendum, dum veniret, regnum Rex præmisset, quas secum attulisset, quas in militem, qui ante aduentum eius meruerat, erogasset: in sedandos motus Gedanensium: in hoc ipsum denique bellum de priuata sua infumisset, expenderent: si quid deinceps facere institueret, considerarent, ut nihil nimirum priuatum, nihil à publico secretum haberet, verum omnia sua, ac vitam ipsam Reip. impendere non dubitaret, facile constaturum, rectène quid in illo Resp. desideraret. Nam quod ad vestigialium quorundam luitionem pertineret: si priuati commodi sui fructum aliquem sequeretur, satis perspicui, longe maiori cum emolumento eius futurum, si in eas res, quarum proventus non exiguus sit, redimendas, quam in bellum pecunias conferret: verum ita animo paratum esse, ut in præsentis Reip. periculo, priuatum emolumentum publicæ utilitati ac dignitati postponere mallet. De tribus capitanealium prouentuum partibus ab initio cum proposuissent, responsum fuit, non contineri id verbis constitutionis Sigismundi Augusti, nec contra leges publicas, quibus à verbis constitutionum recedere prohiberemur, in eam sententiam verba trahenda, quæ nobilitatem omnibus virtutum præmiis spoliata in agros atque familiaris rei studia egeret. Quem enim post hac fore, nisi iis præmiis ad virtutem excitetur, qui operam suam in bello, in legationibus, in publicis muneribus obeundis Reip. præstare velit: qui nullis commodis propositis, dignitati ornamentisque patriæ seruiat? Cum & de militaris Imperii imminutione exterorumque honoribus agitatum fuisset, ostendit Rex, nulla se in re magistratus eius authoritati derogatum voluisse: præfecisse se Bekefium Vngaris, non ut sua authoritate bellicarum rerum quid administraret, sed ut Ducis Imperio subesseret, interpretisque munere ad militem Vngarum apud ipsum fungeretur: externo milite necessitate adductum in bello hoc vsu, quod regnum hoc ut equitatu non modo comparari cum cæteris regnis posset, verum plerisque fere præstaret: ita à peditatu minus instructum adhuc esset: aliorum exterorum opera in Transiluanicis rebus, ac priuatis ministeriis se vti. Multa de hoc genere, vtendumne opera exterorum esset, quum inter nuncios nobilitatis disputata, tum à senatoribus ipsis, multa in eam sententiam dicta fuerunt: non esse improbandum, si qui pro aliena Repub. periculum ac laborem suscipere, sanguinemque pro laude ac dignitate eius profundere velint: non esse sapientis, quod externorum periculo consequi possit, ciuium sanguine quærere vellet: hac ratione maxima imperia primum coaluisse: indeque ad summam amplitudinem prouecta esse: hoc ipso in regno multas primarias familias ab exteris profectas esse: inter alias clarissimam Tarnouiorum domum ad externos originem suam referre: alliciendos potius, qui suam virtutem ad Reip. dignitatem aggregare velint: posseque id commodò Reipubl. fieri: modo id prospiciatur, ne vel legibus, vel Magistratibus à ciuium corpore se seiangant, sed iis vtrisque, vna cum reliquis ciuibus pareant, vel eo potentia exerceant, ut ciues ipsos opprimere possint: vel honores iis mandentur: sed illi quidem in priuatis ministeriis versentur, publicis honoribus ac Magistratibus soli ciues præfint: quodque in aliis Rebus publ. obseruatum sit, agris ac eius generis commodis virtus eorum interim remuneretur: in honoribus capiendis ciuium præcipua conditio sit. Silentium inde ea de re fuit: peditem quidem externum nemo erat, qui necessarium esse negaret. De Churlando ostensum, Ducatum eum à Sigismundo Augusto Rege, cum Liuania primò ad regnum se adiungeret, longe grauioribus Reip. conditionibus Duci collatum fuisse: recte atque ordine, quod priorum Regum autoritate iam ante affectum fuerit, meliori Reip. lege à Rege transactum: quod diploma ipsum prolatum testaretur, itaque nihil alienum à moribus & exemplis Maiorum factum, quibus omnium temporum receptum fuisset, ut quæ à superioribus Regibus feuda constituta iam essent, ea posteriores, si nihil in iis mutarent, vel adicerent, noua etiam, si quæ ipsi adiun-

xissent iniussu ordinum Senatus consilio adhibito conferrent. Legationis Episcopi Plocensis cum in senatu mentio facta esset, causa eius vulgata, quæ iam in prioribus comitiis in senatu proposita fuerat, suspicionem diuortii agitati, & ipsam sustulit. Ita nullo repugnante, quod priori anno sancitum fuerat, in hunc denuo tributum iubetur. Præfecti consilio inter se habito redituum præfecturarum suarum alteram quartam, qualis Rauam in ærarium publicum inferretur, vltro Regi detulerunt: conditione adiecta, ne autoritas perferberetur, vel in exemplum deinceps traheretur. Postulatum inter alia à Rege fuerat, vt per legatos bellum gereret, ipse à periculo armorum abesset: quod cum animi sui magnitudine indignum Rex iudicaret, ostensum præterea fuit, quo plures voluntarii, si in conspectu Regis operam nauaturi essent, inuitarentur: ac ad minuendas controuersias, quæ ex Polonicorum & Lituanicorum magistratuum æmulatione existerent, præsentiam eius non modo vtilem, sed pene etiam necessariam futuram. Leges in comitiis hisce cum aliis de rebus, tum quæ ad feuda beneficiariorum Principum, ad imperium militare, pœnasq; scelerum pertinerent, à delectis ex vtroq; ordine conscriptæ quædam, nō tamen perlatæ fuerunt. Id solum Nisouiorum in officio continendorum causa, literis quibus tributum promulgabatur, adiectum fuit: vt vsq; ad futura comitia extra ordinem animaduertendi in eos potestas Regi esset. Constitutum superioribus comitiis fuerat, vt qui Reip. causa in bello abessent, iudicia interim in illos nulla redderentur, nisi contra quos vel rerum iudicarum executio peteretur: vel qui vim fecisse dicerentur: aut qui ad certam diem de pecuniis non solutis iudicium se suscepturos cauissent. Exceptiones hæcæ variis calumniis in perniciem reorum nonnulli conuertebant: modo maiorum lites in eos, quos arripuerant, torquendo: alias longissimi temporis spacio pene intermortuas suscitando. Itaq; interpretatio in hisce comitiis adiecta fuit: eæ vt causæ rei iudicatæ, atque vis solæ exceptæ intelligerentur, si quæ recens iudicata aut facta diceretur: obligationes autem in diem certum conceptæ, quæ intra proximum decennium interpositæ essent. A comitiis Rex Mielecium, qui ab iis abfuerat, vt ad sequentem expeditionem se pararet, operamq; in bello eo nauet, per literas hortatur: ille excusat. Dum Varfauiz Rex est, nuncium redactæ in potestatem Niscerdæ, de qua supra diximus, accipit. Moscus cum primo Polotiam cepisset, nobilitatem atq; ex agris plebem omnem in Moscouiam deportarat: postea inueterata iam agri eius possessione, spacio temporis amorem pristini domini exuisse eos ratus, nonnullos, ac in his Kossonium quendam non corpore modo, verum animo etiam vltra agrestem valente, cum filiis fratribusq; iidem robustissimis hominibus pristinis sedibus reddiderat. Hic statim ac in potestatem Regis Polotiam rediisse intellexisset, quomodo cum aliquo munere ad prius imperium rediret, cogitabat. Kosakkis Polotiensibus, quo statu hostium res Niscerdæ essent, ostenderat. cumq; hi eo, quod illis cōstituerat, tempore, missu Palatini Polotiensis Niscerdam accessissent, munitionesq; quemadmodum à Kossonio acceperant, nec dum perfectas reperissent, sine negotio potiti ea fuerant. Kossonius nihilominus more suo inter Moscos fortuitum Kosakkorum aduentum existimantes, sine vlla suspicionem versatus, Sauolociam eadem ratione tradere nostris voluerat. Iisdem Kosakkis diem, quo ad Sauolociam accedant, præscribit: seq; turrin incensurum, ac dum ei rei Mosci intenti sint, in arcem eos inducturum, constituit. Sed re interim detecta, cum duobus filiis in conspectu Sauolociz palo suffixus fuit. Sub idem tempus in Vsiatæ repentina excursione opprimendæ spem Kosakki adducti fuerunt. Iis Nicolaus Sebridouius Floriani, qui Castellanus Lublinensis & prætorii exercitus præfectus olim fuerat, filius, quum hibernorum Vitepsciensium otium ferre non posset, se adiunxerat, relictoq; equite fallendi hostis causa, per noras semitas à Kosakkis ductus eo excurrerat: præsidium custodiis & omnibus rebus firmatum repererunt. Hostes nihilominus subito aduentu eorum exterriti, subiectum arci oppidum incenderunt.

VARSAVIA Grodnam proficiscenti Regi, ac in futuram expeditionem omniam cura incumbenti duæ potissimum difficultates occurrebant: rei pecuniariæ altera, quæ tardius expediebatur: altera delectus. prioris enim expeditionis incommodis afflicti, iumentisq; ac instrumento omni per tempestatum & itinervis iniurias priuati, difficultates tam longinquæ militiæ pleriq; præ oculis habebant, ac ob id pauci omnino nomina dabāt. qui etiam ex his minus à bello abhorrete se videri volebant, temporis tamen angustia, quo minus ad id parare se possent, excludi se arbitrabantur. Pecunia vitur partim priuata sua, partim à priuatis mutuo sumpta, quæ ad certam deinde diem solueretur. De detectu Samoscus sibi curæ futurum promissit. Hic quamuis in rogato munere versaretur: tamen quod patrem Castellanus Chelmensem Prætoriano exercitui præfuisse, reliquos etiā Maiores suos plerosq; bellicis rebus claruisse meminisset, quo gloriam à Maioribus traditam retineret, ac domestica hæc studia ipse quoq; non intermitteret, & ante hæc semper, & in superiore expeditione militē aluerat: fortesq; viros aliquot circa se habuerat, & tunc communicata re cum Rege, equitem peditemq; scripturum se professus fuit. Re vulgata, magna multorum animis alacritas innata fuit: passimq; à plurimis nomina data: Ad hos Vngarum militē à fratre Christophoro Transiluanic Principe scribi curat. Cum ante hæc peditatu non multum Polonia vteretur, propterea quod nobilitas fere omnis equis merebat: pedestrem militiam, quæ laboris plus, dignitatis minus haberet, negligeret: atq; ita peditatus omnis ex oppidana plebe, ac operis præsertim constaret, genere hominum non modo rei militaris imperito, verum otio etiam oppidano ad perferendum laborem belli corrupto: externus autem peditatus sine maximo sumtu ali non posset: superioribus comitiis ratio quædam parandi peditatus agitata fuerat, vt ex regiarum possessionum ascriptitiis vicissim quisq; in militiam reciperetur: qui ita in militiam venissent, ab oneribus operisq; rusticis ipsi posteriq; eorum immunes essent. Hoc delectu iam vt visum fuit, missiq; per agros centuriones præfectiq; passim fuerunt, qui robustissimū quemq; ac labori militari ferendo aptissimum legerent. Grodnæ ex propinquo iam consilia belli agitare Rex instituit: ac Vilnæ interim tormenta, præter ea, quæ reparanda erant, noua suo modo alia fundi iubet. Propendebat iam Rex animo in magnorum Lukorum oppugnationem: quod tamen quo diutius hostem celaret, ex instituto Ciafniciam diem, quo conueniret, exercitui edixit. Nam cum id oppidum secundum flumen Vlam in capite duarum Lucensis & Smolenscensis viarum ita situm sit, vt paribus ab vtraque vrbe spaciis distet, ac Lukos quidem inde tendentibus Vsiata flumen: Smolenscam euntibus Kaspla se offerat, ad hostem ancipiti cura distinendum, cum primis opportunum id videbatur. Supra demonstrauimus, missum à Rege cum literis, qui de euentu obsessionis Polotiensis certiores Moscum faceret. Humanus hic acceptus ab illo, quam quisquam ante eum, mensæ etiam adhibitus, ac bombycina veste donatus fuit. Eum autem priusquam dimitteret, à duobus legatis suis Ioanne Theodori F. Nouogrodiz, Mikita Georgii F. Micislauiensi ducibus, & Romaniuicio Sacharino ad Nicolaum Raduilem Palatinum Vilnensem, & Eustachium Volouicium Castellanus tū Troccensem literas dari iubet: Cum controuersiz duorum summorum Principum eo progressæ sint, vt suscepto bello Poloniz Rex Polotiam expugnarit: magnus Moscouiz Dux vicissim ad vlciscendam hanc iniuriam toto animo exarserit, se cum reliquis primoribus ad Principis sui pedes se proiecisset, omnibus precibus ab eo petiisse, ne in sanguinem Christianum sœuire velit: iis illum permotum à bello adhuc sibi temperare: nunc idem ipsis atq; aliis Regis Poloniz consiliariis apud suum Regem contendendum esse, vt ad pacem stabilem cum magno Moscouiz

Duce constituendam cum flectant: in primis ei persuadeant, ut & ipse cum milite regrediatur, & militi tam in Lituaniâ quam Liouoniâ finibus imperet, ne maleficio aut iniuria vlla Moscos laceſſat: eadem magnum suum Ducem recipere, reuerturum ad sedes suas, suosq; à vi & iniuria vbiq; cohibiturum: interea vtrinq; elaborandum, ut missis oratoribus, paceq; & concordia constituta, depositis à Principibus armis, metu omnes liberentur. In extremo literarum exculant, quamobrem Basilius Lopatinskius, per quem bellum Rex Mosco denunciarat, adhuc detineatur: operam se daturus ostendunt, ut quamprimum ad sedes suas vterq; reuersus fuerit, cum mandatis de pace sine mora ad regem remittatur. Fecerat hoc Moscus exemplo Sigismundi Augusti temporibus à Lituaniis introducto: qui, si quando legatos rex ad Moscum mittere destinaſſet, ad Moscoviticos proceres literas prius dabant, quibus ut à suo Principe fidei publicæ literas oratoribus, qui vtruri essent, conficerent, postulabant. Re deliberata, in hanc sententiam ab senatoribus, quos diximus, Lituaniis respondetur: diligenter se de pace Regem appellasse: illum ut Christianum Principem pacem atq; concordiam inter vicinos, ac Christiani præsertim nominis Principes omnibus rebus potiore habere: bellum tamen cum id maximis illius in se iniuriis prouocatus, non nisi pacis causa suscepit, tam diu etiam dum æque pacis potestas à magno eorum Duce sibi fiat, gerendum sibi intelligere: Legatos vero, ut quos ad Principem eorum mittat, causam nullam ei videri: potius non committendum sibi censere, ut quos ex suis, quemadmodum ante fecerit, iniuriis atq; ludibrio eius obiciat: si ille legatos ad Regem mittat, patienter Regem, quæ dicant, audiat, atq; æquo cum responso eos dimissurum. Haud multo post Moscus ipse cum eiusdem argumenti literis alium ad Regem nūcium mittit. Dimittitur is cum eodem responso, quod prior à senatoribus ante acceperat. Mittit nihilominus denuo aulicum suum Ioannem Nasciokinum cum iisdem postulis: qui cum & ipse in eandem sententiam publice iam responsum accepisset, ostendit postea, alia se præter superiora mandata habere, quæ priuati exponat. facta potestate commemorat, Principem suum moueri plurimum clade hominum innocentium Christianorum: qua de causa etiam sciat contra suum Maiorumq; suorum morem id à se fieri: constituisse tamen de dignitate sua publicæ concordie id dimittere, ut de pace ipse legatos ad regem mittat: id vnum postulare, ut induciæ interim sint, nec ulterius cum exercitu Rex progrediatur: legatos Vilnæ expectet: quod id a Maioribus quoq; ipsius magnorum Moscoviæ Ducum honorari semper datum fuerit, ut non nisi in regni ipsius, aut magni Ducatus Lituaniæ sede oratores eorum audirentur. Rex eodem omnia illa perunere intelligens, ut tempus gerendæ rei extraheret, respondit: si quos legatos mittere velit, dicendi quæ velint, potestatem libenter se iis facturum, benigneq; audiat. Quod certo in loco expectari à se legatos velit, nullo id cæterorum Principum Christianorum exemplo periri: qui quodcumq; usus sit, quemcumq; in locum legatos mittant: commune vbiq; esse ius legatorum, nec certo loco finiri: posse se vbiq; futurum sit, vel in castris ipsis, in quibus inter strepitum armorum, vel maxime legatis opus sit, adiri. Detecta sub huius aduentum res fuit, quæ omnium animos vehementer in se conuertit. Gregorius Oscikus claro loco natus, & ante iam sub interregni tempus consilia cum Mosco agitarat: & tum per literas communicare cum illo non intermittebat. Attulerat ad hunc literas à Mosco Nasciokinus, quas cum ille per speciem pellitum, aliorumq; mercimoniorum Moscoviticorum licitandorum aditu ad Nasciokinum quæſito accepisset: frequens præterea eadē causa interposita, ac secreto nonnunquam petito cum eo fuerat. Enūciata hæc res à Mireuio quodā ministro Oscici Martino Ribinio fuit, qui Andreæ Sebidronio Pocillatori regio nomen in militiâ dederat. Is res ad Magistratus, Magistratus ad regē detulit. Mireuius, q; p̄ſente Rege res accidisset, ad Albertum Radiuilū Palatii Marſchalci statim vocatus, custodiæ traditus fuit, vltro indicat, quæ cum Ribinio antea cōmunicarat, eorum omnium Bartholomæum quendam ministrum Oscici consciū ostēdit. Rex quatuor solis primariis cōsiliariis adhibitis res deliberat. Ex iis Palatinus Vilnensisprehendēdi eius, si in vrbe sit, negotiū suscipit. Ille Troicis tum esse dicebatur, mittuntur mox eo frequentes

quentes aulici, qui comprehensum retrahant. adducto in Marſchalci ædibus libera custodia circumdatur. Datur aliis negotium, qui diuersorum ac res eius perquirant. reperiunt in arca quadam alba diuersorum senatorum anulis signata, nominibusq; scriptura eorum ementita, subscripta: plerorumq; item signa senatorum ad verum expressa, quibus ille maioris fidei faciendæ causa, quo cum aliis proceribus consilia ista miscere videretur, apud Moscum vtebatur. Alii Kouareskum in prædium ipsius duobus à Vilna miliaribus, vbi tum Bartholomæus is erat, missi, materiam, malleos, ac cætera sudendæ monetæ instrumenta referunt. Bartholomæus consilia cum Mosco illum sociare, literasq; ab eo accipere, & iam ante interregni tempore bis ad Moscum missitasse fateatur. His de rebus cum senatores nonnulli ad eum missi essent, prodicionem negabat: signis alienis ad contractus subiiciendos, & priuatum quæſtum in iudiciis se usum fatebatur: monetæ crimen in ludæum quendam, cuius opera & signa illa sculpta haberet, conferebat. Adductus in iudicium ipsiq; prodicionis & rei monetariæ instrumentis in iudicio exhibitis, respondere iussus fuit. Negabat defensor eius respondere eum teneri communi nobilitatis iure, quo in quenquam ex nobilitate, nisi legitime prius in ius vocatum, quæri vetetur. Cum varie res hæc à senatoribus acciperetur, ac quidam non minuendam exemplo libertatem nobilitatis censuerent: apud plerosq; plurimum tempus valuit: ut Rege in belli administratione, ac castris fere versante, non tam ordinarii, quā militaris iuris cognitio videretur. ad hæc eos solos præſcriptione hac iuuari posse, qui integra fama essent, ostēdebat. quorum scelus in tot flagitiis & propria confessione manifeste teneretur, eos vita sua, priuilegio nobilitatis, ac ipsa adeo nobilitate se ipsos indignos fecisse. Itaq; iussus respondere, libellum, quem ante in hunc casum composuerat, publice recitandum dat. In eo consilia se cum hoste agitaſſe: eidem spem per occasionem Regem interficiendi fecisse faſſus eo decurrebat, ut egestate ac æris alieni magnitudine impulsus id spectasse se diceret, ut ab hoste pecuniam aliquam hac ratione emungeret: supplexq; veniam petebat. De confesso supplicium more Maiorum, ac de ludæo item sumtum fuit: ministris ob indicium vitæ gratia facta. Venerat interim Vilnam Vngaricus peditatus. Hunc Rex Postouam terrestri itinere ire iussus, ibidem cum tormentis, & reliquo grauiore belli instrumento nauibus impositum secundo flumine Disnam: inde cum aliis tormentis, quæ Polotiam rediens antea ibi reliquerat, per aduersum Dunam Vitepskiam præmit. Vilnæ Paulus Vchanſcius, qui ad summum Pontificem à Rege missus fuerat, ad Regem reuersus, enses notis ceremoniis dedicatū à summo Pontifice Regi obtulit. Profectus inde Vilna, ad Scidurum villam quinq; cis Ciaſniciam millibus passuū, octaua circiter mensis Iulii die peruenit, reliquisq; copiis per vicinos agros sparsis, ipse eo, qui demonstratus est, in loco, confedit. Ibi dum copiarum aliarum, quæ expectabatur, conuenirent, de belli administrandi ratione, ac quo potissimum hac expeditione cum exercitu se conuerteret, ad consilium retulit. Tres potissimæ hac de re diuersæ sententiæ erant: cum alii Pleſcouiam, Smolenscam alii: tertii Magnos Lukos eundem censerent. Prima, quæ Pleſcouiam, iisdem quibus antea, cum ad Polotiam iretur, rationibus ducebat: iisdem etiam, quibus tum impugnata fuerat: quod iter in hostiū longinquius: quod terga tot castellis hostilibus nullo in propinquo præsidio relictis nudaretur: quod Lituania hostibus obiceretur: maxime quod à Pleſcouienſi via longius iam recessum esset: iterum non tam repudiata, quam in aliud tempus dilata fuit. Qui Smolenscam eundem cēſebant, loci in primis celebritate, & amplitudine rerum eo loco gestarū fama: instituto deniq; belli res ablatas repetendi mouebantur: & quod eo præsidio adiuncto, tota Seuerienſis ditio longē amplissima vna in potestate ventura esset. Dicebantur contra hæc ab iis, qui Lukos petēdos suadebant: à Duna flumine, atq; Liouonia, quorum liberandorum causa bellum hoc potissimum susceptum esset, Smolenscam eundo longissime recedi: cum Liouonia præterea Seuerienſem ditionem, nec urbium frequentia, nec loci atq; maris opportunitatibus, nec vicinarum gentium cultu, comparandam: Lukos sitos in præcordio quasi Moscouiæ loco, & ad hostiles ditiones quascunq; postea petere visum esset, infestandas:

& siue per Smolēscam Lituaniam, seu per Pleſcouiam Lituaniam ingredi hostem volentem pari interuallo vno solo exercitu ibi collocato prohibendum opportunissimo: pares enim ad Smolēscam & Pleſcouiam aditus habere: vnde ipsum Ducem magnum huc plerumque exercitus suos cogere solere, quod in omnium circumiacentium ditionum pari vicinitate eam deinde, quę opportunissima ei videretur, commodissime ex hoc loco inuadere posset. Rex, quemadmodum ostensum est, iam ante in hanc sententiam inclinabat. quod autem tanto ante tēporis interuallo referendum publice hac de re nō existimaret, ea de causa acciderat, quod ne qua vel ad hostem consilia interim emanarent, aut tēpus vel res aliqua noua interueniret, quę mutandi ei consilii causam adferret, pręcauendū sibi intelligebat. Hinc 10 studiosē Ciasniciā diē ad conueniendū exercitui edixerat: vt ibi & in re pręsenti, loco ex quo tā Smolēscam, quam Lukos cōmodissime ac paribus fere spatiis perueniri posset, cū consilio constitueret: & hostē quam posset maxime, ab hac cogitatione auerteret. quā ob causam in literis etiam, quę ad illū scribebantur, pręter Lituaniz ac Polotiz, Smolenski & quoque titulū, tanquā quę regi olim iuris fuisset, accurate eximebat, vt dū ab ea parte hostis timeret, illā quam Rex potissimum patere sibi volebat, neglectā relinqueret. Dimisso consilio eo, copiis recēdendis, operam dare Rex cepit: primoque equitū Polonorum, qui ad Gedanum, ac Poloriam meruissent, atque proxime in hibernis fuissent, turmis vocatis, cum Rex pręter superiorū temporum consuetudinē, maiorem quam ante hac in recentendo milite 20 diligentia adhibuisset, perque angustum pontē transgredientes in proximū colle m subductus singulos ipse spectasset, paucissimis tamen equi adempti fuerunt: cū vniuerſę, & militū, equorumque & armorū genere essent ornatissimę. Post hæc, quę tum primū nouo delectu in militia nomina dederant, productę fuerunt. Inter eas, quę a Samoscio, quemadmodū supra ostensum est, cum equitum tum peditū copię scriptę fuerant. Erant in iis senatorii ordinis nonnulli, alii euocati, qui militiam, cui magnam ætatis partem studuerant, longo iam tēpore intermissam repetierāt: qui exercitus ipsū pro legatis rexissent: non pauci, qui magistratus, pręfecturęque: alii qui officia ac honores in aula gererent: magna vero primarię iuuentutis multitudo. Equitum duplex genus erat, alterum grauioris armaturę Husarorum, ea 30 qua supra ad Disnam vti illos ostendimus: Kosakkorum alterum leuioris. Hisce loco coryti bicubitales scloppetos ad humeros aptarat, breuiore ex cinctu suspendēdos dederat, acynace ad latus sinistrum & venabulo ex veteri instituto relictis. Peditum maxima ex parte ē finitimis Vngariz locis, nonnullum etiam Varadino remotioribusque locis, aliquē pręterea ex Polonis, qui superioribus proximis bellis iam stipendia fecissent, plerique tamen nouo delectu contraxerat. Cumque ad famā benignitatis, qua peditum ex iisdem locis Vngariz superiore anno stipēdiis suis scriptum ad Poloriam habuerat, sub idem tempus plures indies confluerent, separatim his quoque per Iohannem Thomam Droieuium pręfectum Premisliensem necessarium suum stipendia descripsit. quę cum omnes copię cultū etiam a ceteris 40 diuerso ac habitu armisque attratis in duplici Ducis luctu, qui ad vxorem Christianam Radiuillam vnica ex ea filiola orbatus fuerat, ab omnibus iis veste mutata vterentur: fiebat vt hac quoque re prę ceteris conspicuę essent. Prędie quam Ciasnicia Rex moueret, quod eum diem legatis, qui Vilnæ apud eum fuerāt, ad quem expectaturus illos esset, Rex pręsinierat: summa celeritate nūcius a Mosco venit, nec expectato solenni ornatu, qui obeuntibus legationes ex thesauro Moscouitico pręberi solet, quod is cum impedimentis subsequebatur, ne dies ante exiret, communi cultu pręter morem gentis eius legationum Rege salutato literas reddidit. Quando Regem adduci non posse intelligeret, vt legatos pacis causa ad se mittat: se de iure moreque Maiorum suorum & suo concordiz causa discedere: 50 Oratores primarios homines suos iam mittere: ante quintam aut summum sextam decimam Augusti diem affore: postulare, eos Rex Vilnæ expectet. Nam vt alio loco, quam in ipsa aut regni aut magni Ducatus Lituaniz sede Oratores sui Regem adeant, recepto superiorum temporum omnium more refutari. Responsum, Regem Legatos, quos alter superior nuncius quam primum missum iri confir-

confirmasset, adhuc expectasse, vt Vilnæ audiantur, multis sibi nominibus integrum non esse, longius iam Vilnæ ad exercitus suos progresso: quibus cum, quod imitem sine magno suorum detrimento intra fines suos habere non posset, quo videretur, moturum: si quo tamen loco Oratores Mosci ad se peruenissent, quę dicerent, non grauate auditurum. Hoc nuncio tali cum respōso dimisso, postridie Rex ē statuis, quę in agro Ciasniciensi habebat, Lepelam, inde Vlam castella propinqua excurrit, vt in re pręsenti muniendane an delenda essent, statueret. Exercitum dimensis ante itineribus Vitēpsciam mouere iubet, ad eumque biduo post, in secunda a primis statuis castra recurrit. Alię eo die a Mosco ad Regem literę afferuntur, eodem pene quo superior proxima epistola fuerat, argumento: Legatos se summa cum potestate de pace agendi mittere: postulare, vt pro more maiorum Vilnæ audiantur: quod si impetrari non possit, tamen intra fines vt expectentur. Responsum ad hanc epistolam fuit: cum Oratores venissent, quę dicerent, regem cogniturum, si iusta atque qua attulissent, neque in ipso belli ardore fidę iustęque paci non locum relictum iri. Interea cum exercitu Regem progressurum, ipse quid sibi de legatione sua faciendū esset, videret: se vnum pręstaturum, & oratoribus eius, & eorum orationi, si iusta foret, quocumque in loco conueniretur, locum apud se fore. Adiuncta regiis literis, altera ad nuncium, quem Ciasnicię apud Regem habuerat, epistola a Mosco fuerat: quam cum resignandam alii existimarent, Rex integram ad hostem remisit. His castris ac deinceps plerisque proximis, cum Rex de belli administrandi ratione quotidie ad consilium referret, & castra hostilia duo Velisium ad Dunam flumen, Vsuata ad amnem cognominem sita ad Lukos hærrenti a tergo in hostis potestate relinquenda regi non videretur: eoque magis, quod iam ante Dunam omnem potestatis suę facere cupiuerat: ante omnia Velisium, vt rebus omnibus firmitus, & ad omnia momenti maioris oppugnandum ratus, Samoscium cum iusta exercitus parte eo mittit. Huic ad copias, quas ab eo ipso adductas, ante expositum est, alias cum Polonorum Vngarorumque equitum ac peditum, tum Germanorum equitum scloppetariorum, ac in his Georgium Farenſbekium Daniz Regis Marschalcum, qui patrię Lituaniz operam nauandi studio 30 cum aliquo equitum ac peditum Germanorum numero sub idem tempus ad Regem venerat, attribuit. Deposcebant easdem sibi partes Lituanie. Respōdebatur ab altera parte, quod nullus esset Polonicus Dux, Lituanicum penes Regem manere oportere: quod ad limitanei militis Ducem pertineret, ita moribus Maiorū comparatum esse, vt militiz imperium summum penes Ducem exercitus, domi iurisdictionis omnis circa Regem penes Marschalcum regni esset: absente exercitus Duce, partes eius Marschalcus in castris exciperet. Cancellarii munus in consiliis publicis, iudiciis, legationibusque introducendis, precibus ac meritis singulorum ad Regem referendis versaretur, ad eundem, quoties Marschalcus abesset, eius quoque potestas omnis rediret: limitaneę militiz pręfecti non tale munus esse, vt cū 40 illis magistratibus comparari posset, quod ab initio priuatim a Ducibus introductum, deinceps etiam commendatione Ducum conferatur. Diremit controuersiam, quod res celeritate opus habebat: qui autē ex Lituanico exercitu ire eo debuerant, nondum aduenissent: Samoscius non modo copias suas instructas iam haberet, verum ab omnibus aliis etiam rebus esset paratissimus. Itinerum enim ac locorum, in quę iret, difficultates animo prouidens, cum fabrorum aliorumque opificum, qui bello vsui essent, ac tormentorum campestrium non exiguum numerum adduxerat: tum pulueris tormentarii, commeatus ac pabuli maximā vim compararat: iamque ante ē pręfectura Knissinensi vnum in locum omnia comportata secundo Memela fluuii Kaunam, atque inde aduerso Vilia flumine Michaliscos: Michaliscis terrestri itinere Postouam, inde Disnam, & mox Duna flumine Vitēpsciam pręmiserat. Iisdem temporibus a Themessuarienti Basia, qui quod per totam Vngariam, fama belli peruagata erat, & in proximo Vngarorum celestus haberentur, ne alio quam fama ferret, id erumperet, suberitis fuisse fuerat, Legati nullis certis cum mandatis speculandi tantum causa ad Regem venerunt. Vitēpsciam Samoscius cum venisset, biduum ibi commoratus, militem omnē eo

contrahit. Interim quæ ad disciplinam militarem tuendam, adq; itineris rationem pertinebant, constituit, edictisque sanxit. Simul tormenta, quæ à Rege acceperat, aduerso Duna flumine cum reliquo grauiore belli instrumento præmittit. His præsidii causa Stephanum Lazarum cum pedite, cui præerat, Vngaro læua ire iubet: tormentorum ac reliqui apparatus bellici Stanislao Kostka Succamerario Culmensi cura demãdata. Primo agmini Lucam Dzialinium Koualensem Brodnicensemque Præfectum, affinem suum præficit. Huic Nicolaum Vrouecium, quem primo à patre suo disciplina militari imbutum in proxima expeditione Polonensi sub Mielerio cum ala equitum militare iusserat: nunc quod non modo in periculis obeundis animi magnitudinem eius, sed & ad quosuis militares labores tolerandos promptitudinem perspexisset, circa se habere instituerat, adiungit. ea itineris ratione præscripta, vt iusto interuallo reliquum agmen præcederent. cum reliquo exercitu medius ipse incedebat: Stanislao Solkeuio, postea Palatino Belsen se sibi legato, qui & antea in Podolia sub Nicolao Seniaro Palatino Russiæ contra Tartaros prolegato exercitus rexerat. Illum impedimenta sequebantur: quæ agminis pars maiorem fere, quam reliquæ difficultatem habebat: propterea quod si in tanta carrorum & seruitiorum multitudine, qua in regionibus vastis carere exercitus nõ poterat, mutuo ea inter se implicarentur, vehementer eam rem exercitum morari necesse erat. Huic rei ita occurrit, vt vniuersorum impedimentorum agmen in tres ordines distribueret: & quo quæq; turmæ aut cohortes ordine incederent, eodem impedimenta, vt quorumq; essent, incedere iuberet: singulis carrorum ordinibus à fronte & à tergo iusta peditum manu præsidio attributa, quod quo diligentius obseruaretur, nec inter se currus implicarentur, cum procederent impedimenta, initio in pacato ad Vitepsciam à se facto, inde ordinum ductoribus tradito, per vices binos semper inspicere iubebat. Extremum carrorum ita incedentium agmen selectissimæ cohortes peditum atq; vltimo loco alæ aliquot equitum clauderant. Matura iam in agris, qua exercitus iter faciebat, frumenta, ac maxime pabulum erat. cum autem Regem Samoscus cum reliquo exercitu eadem via subsequitur sciret, in partes vniuersum agrum eum, per quem iter erat, descripsit: quarum vnam exercitui, qui cum illo erat, metendam permisit: reliquas sequenti alii exercitui integras seruari iussit, quæ res diligentissime à milite obseruata fuit. Regi eadem die, qua Samoscus mouerat, Vitepsciam venienti Lituanicæ copiæ tam stipendiariæ, quam voluntariæ se obtulerunt, eo & numero & ornatu, vt superioris anni detrimenta nemo agnosceret. simul Polonicæ copiæ nonnullæ, quæ è longinquiorebus regni locis tum primum ad exercitum peruenierant, vtriusq; item generis tam voluntariæ, quam stipendiariæ censæ fuerunt. Samoscus Surassum interim, quod extremum regiæ ditionis oppidum erat, subituario opere per Kasplam flumen ponte facto peruenit. Hic vt tormenta, quæ aduerso Duna tardius subsequebantur, expectaret, militemq; ex itinere resciceret, ac de reliquo itinere consilium caperet, diem vnum substitit. Velisium frequentissima olim vrbs fuisse, nomenq; à magnitudine, cuius hodie adhuc indicia ampliarum fossarum vestigia quædam ab accolis ostenduntur, accepisse putatur. Sub Lituanorum imperio per pagos totus ille ager habitabatur, postquã Mosconi Duce alibi occupatis Regibus Poloniæ ditionis suæ regionem eam fecissent, castrum etiam Velisio veteti nomine retento, contra præsidium Vitepsciense cum communierant. ex instituto præterea suo cum ab aliis partibus, tum maxime Cisdunana, à qua tam Velisium, quam Vitepscia, & quod postea conditum fuit, Surassum sita sunt, quod eam minime patere vellent, inuiarum siluarum obiectu impediuerant. More enim suo agrum hosti proximum per aliquot millia passuum studiose incultum ac desertum, vt plurimum Mosci relinquunt: quo crebrarum arborum, quas in solo vacuo enasci interim necesse est, densissimarumq; siluarum tanquam vallum hosti obiciant: ita se maxime tutos contra hostiles incursiones existimantes, si vndiq; quã vastissimas solitudines sibi circumdederint. Surassum temporibus Sigismundi Augusti Stephanus Sbarasius Palatinus tum Vitepsciensis, nunc Trocensis, veritus ne Viciata & Kaspla, quibus in Dunã influunt, capita ad coniungendam Smolencensem & Lucensem

Lucensem ditionem munitione aliqua hostis occuparet, quod ea flumina ita ex aduerso in Dunam exonerant, vt Viciata Lukos, Kaspla Smolencem pertineat, præueniendum eum ratus subituario opere communierat. Hoc in ipsum quasi initium siluarum incurrit. Samoscus cum duas omnino vias secundum vtramq; Dunæ ripam propositas sibi videret, intelligeretq; si Vltradunana progredieretur, bis flumen transeundum: pontem alterum sub Velisio in conspectu quasi hostis faciendum: etsi de altera quærendo reperiebat, non difficile modo transitu esse; sed vix singulari homini iter per eam esse: exercitum post Vitoldum Ducem centum sexaginta annis neminem ea duxisse; ea tamen ire constituit. In siluam ipse se infert: lociq; per quæ patefacienda via erat, perlustratis, ac inde peditum aliquot cohortibus immisis, partim securibus siluas cedere, ferroq; viam aperire: reliquos opere occupatis præsidio scopulis expeditos esse, operisq; & excubandi vices partiri inter se iubet. Erat magni laboris res, primum arbores, quæ in solo vberet tot annorum spacio in immensum se effuderant, excindere; easdem deinde via, quæ instituebatur, comportare. Eum alius excipiebat non multo leuior, cum præcipitia aut palustria loca pleraque essent, vel ponte ea sternendi, vel cratibus ac virgultis exequandi. singulari tamen militum ac Nicolai præsertim Vrouecii studio, per viginti millia passuum ea die via patefacta, postridie illac iter exercitus faciens, ad locum Verschouinum appellatum, in quo pagus olim fuerat, totidẽ à Velisio passuum millibus peruenit. Propinquum Verschouino locum Vitoldi pontem etiamnum Kosakki nominant; quod fama acceperint, isthac ponte effecto Vitoldum aliquando copias duxisse: eodemq; tum etiam per latissimam paludem, paucarum horarum spacio celeriter ponte effecto, postridie minus emensus, quod montes crebri interiecti iter morabantur, decem à Velisio passuum millibus, summo silentio confedit: nulloq; ne pabulandi quidem causa excurrere permissio, sequenti die oppugnandi præsidii consiliũ cepit. Obiciebatur hoc loco noua difficultas: q; hostis, quo is locus castrum propior erat, eo diligentius muniendum ratus, incisis arboribus, iisq; ex aduerso deiectis ac inter se commissis, aliisq; insuper coaceruatis, per aliquot millium passuum spaciũ, omni muro firmiore munitione se seperat, 30 siluamq; quæ ne perspicere quidem posset, etiam media die nocturnum aliquem horrorem ingredientibus incuriebat. Dat iterum negotium pediti, vt iter explicet. Eodẽ die Mikitam & Birullam notos Kosakkorum Duces, qui excursionem in ditionem Smolensem superioribus diebus facta, ab ea ad exercitum venerant, logo ambitu trans Dunam flumen ad obsidendam viam, quæ ad Lukos pertinet, mittit. Excipitur ab his Kudraus Nobilis Moscus: qui cũ duobus Comitibus egressus fuisset, vnus eorum à Kosakkis interfectus, alter elapsus fuerat. Ex hoc postridie in castra perducto quale præsidium Velisii sit, deq; Kosakkorum manu aliqua allatam fuisse ad præsidium famam, tantum in propinquo exercitum ignorari cognoscit. quibus rebus cognitis, relictis in loco cum præsidio certarum turmarum & cohortium omnibus impedimentis, præmissisq; peditibus atratis, & Vibranouiana cohorte, ac reliquo peditatu ipse ad extremum siluæ propinquo à Velisio interuallo subito excurrit: quod ea loci natura erat, vt si hostis aduentu eius cognito, aditu prohibere eum voluisset, exigua hominum manu intra siluam cum plerisque aliis, tum eo maxime loco eum morandi summam facultatem haberet: simul si forte fama aduentus sui ad hostem nondum perlata, per incustoditas portas irrumperet, ac repente præsidium opprimere posset. Vix extra siluam eo egresso, hostis tormento exploso aduentus eius signum dant: eodemq; momento accolis omnibus intra munitiones receptis, quicquid circa eas ædificiorum erat, incendunt. Samoscus militari nihilominus clamore sublato, subita equitum peditumq; excursionem obiri munitiones iussit. Est Velisium spacio satis amplo, turribusq; nouem munitum, ad meridiem atque orientem Duna flumine, à septentrione riuo quodam, qui per lacum in Dunam ibidem infra castrum illabitur, ab omnibus partibus, maxime vero ab occidente altissimis fossis ambitur. Castris à septentrione metatis, munitiones à superiori Dunæ parte Vngaros agere iubet: infra eos medio loco Polonos: Vrouecium cum atratis cohortibus ab occidente curare: Vltra Dunam

Lukos versus Kosakkos in excubiis collocat. Perfecto paucis diebus magna celeritate opere, tormentis quaterne muros instituit. Ea tum nostrorum tormentorum, quemadmodum ex captiuis & tormentis ipsis fractis cognitum postea est, felicitas fuit, ut nullus fere globus mitteretur, quin ex illorum tormentis aliquod corrumperet. Inde ignitos globos Bornemissæ, quem Vngarorum munitionibus Samoscus præfecerat, periclitari placuit: incendioque ex Vngarorum munitionibus, excitato, ac mox oppresso, idē Vroecius cum tentare cœpisset, pars pontis interfecta, quæ reliqua ad portam castelli erat, ab atratis exusta fuit. simul duabus diuersis ē turribus altius fumus tolli conspiciebatur. re hac animaduersa hostes primum repentino nostrorum aduentu, cum à qua re maxime tutos se fore crediderant, tam inuias siluas exiguo temporis spatio superatas à nostris intelligentes, nihil deinceps sibi tutum, nihil nostris difficile futurum iudicarent: simul operis perfecti celeritate, tum vero præsentis periculo territi, deditionem fecerunt. Moscus Polotiensium præsidiorum expugnatione commotus, similem casum in aliis castellis, quæ Lithuaniam versus ex materia omnia facta erant, veritus, cespitem muros eorum tegere instituerat. qua re, quod cum per cespitem subitarius opere non satis alte congestum ad patientem globi penetrassent, tanto & firmiter hærent, & restinguendi sui facultatem fere nullam relinquerent, vel maxime tum lædebatur. Commeatus, pabuli, pulueris tormentarii apparatusque bellici rätum repertum fuit, ut recreato omnibus rebus his exercitu, quantum præsidio satis esset, nihilominus relinqueretur. Rex Surassi, quo interim peruenerat, dum in Duna pōs cōponeretur, & de euentu oppugnationis Velisensis cognosceret, subsistere constituerat: nuncio hoc cum Præfectis, qui in præsidio fuerant, à Samoscio accepto, eo lætior, quod de ea gratulatione, castri, quod maxime integrum in potestatem suam peruenire cupiebat, detrimento nihil fortuna diminuerat, dum pons ex litribus nota ratione componitur, ad videndum Velisum excurrit: moxque Surassum se recipit. sub idem tempus litteræ à Mosco afferuntur: quibus demissius, quā ut non simulata ab eo humilitas videretur, significabat, iam se Legatos de pace cū idoneis mandatis, quibusque controuersias minui posse existimaret, cōtra & suam & Maiorum suorum cōsuetudinem dimisisse. quia fieri tamen possit, ut minus adhuc mentem Regis perspexerit, ideoque nondum omni ex parte ea Regi satisfaci-
ant: petere se, ut aut Rex suam de his sententiam planius per litteras aperiat, aut Legatis suis id facere permittat: cum primis autem antequā Legatos audiat, intra fines exercitum reducat, abque omni in suos iniuria prohibeat. sub finem litterarum à crudelitate, locorum scripturæ Sacræ nonnullorum autoritate, more suo ac solito maiori laudandæ, quam obseruandæ eius studio Regem dehortabatur. Rex in eadem simulatione, qua ante vsus fuerat, persistere eum videns, tribus pontibus vniuersum exercitum in vltiorem Dunæ ripam mox traduxit. Postridie iter facienti iterum litteræ à Mosco redditæ fuerunt: Legatos suos maximis itineribus progredi, expectaret venientes, ne tridui moram magno detrimento rebus suis futuram cogitaret. Regem nihil de celeritate consueta remittere cupientem tardabat difficultas viarum: quod Moscus, eo, de quo ante diximus, initio a Lukis etiam Lituaniam versus centum & viginti fere millium passuum spacio densissimas siluas aluerat. Itaque hic quoque siluestria erant loca, vix singulis peruia: propter crebras autem paludes interiectas magna præterea ex parte cœnosa, per quæ ægre iumenta euaderēt. Accedebat huc, quod à primis omni pabulo, si quod forte erat, consumpto, apud maiorem exercitus partem magna eius quoque rei inopiā laboraretur. Itineris is ordo obseruabatur, ut in primo agmine Litvani sub Palatino Vilnensi Duce, & Christophoro filio limitanei militis Præfecto proficisceretur: Hos Ioannes Sborouius Castellanus Gnesnensis aulici militis præfectus, qui iam tum ad Regem venerat, sequeretur. Post illum Vngaricus tam equitatus quā peditatus incedebat. Hos Rex cum robore exercitus sequebatur. Regem Ioannes Sbarasius Palatinus Braslauiensis cum equitatu Polonico: vltimum agmen Nicolaus Seniauius Russicarum copiarum Præfectus clauderat. qui quod pacatis tum Tartaris nihil tumultus ab illis expectaretur, itidem ad Regem se conuul-

rat: tor-

rat. tormenta, aliusque bellicus apparatus omnis una cum eo, quem Samoscus ab oppugnatione Velisenti ad Regem remiserat, per Vsuatam aduerso flumine trahabantur. Cum Lithuani ferramentis ad siluas cædendas ac aperiendam viā idoneis destituti tardius procederent: Rex delectos ex Vngarico peditatu trecentos ad explicandam celeritatem cum Lithuanis viam præmisit. à quibus magna celeritate via expedita primum Lithuanorum agmen xviii. Kal. Septemb. ad Vsuatam peruenit: Rex decem ab ea millibus passuum cōsedit. Vsuata in modico colle intra duos lacus ac flumen Vsuatam sita, ab occidente Vsmiana lacu, ab oriente altero Vsuata, à meridie flumine eiusdem nominis, qui per vtrumque lacum decurrens ad Surassum in Dunam influit, clauditur. Cœperat ad arcem ad mouere munitiones iussu Palatini Vilnensis cum Lithuanis Georgius Sokolinscius. Huic cū Vngari se adiunxissent, atque una nocte admirando labore ad portam tam prope, vnde telum adiici posset, fossa perducta, contineri sclopperorum ictu neminem in aduersa turri consistere paterentur: nomine simul & aduentu Regio, quem ex latis castrorum spatiis ab castello in omnes subiectos campos despectum habente cognouerant, territi, qui in præsidio erant, deditionem eodem die fecerunt. Rex ab Vsuata Lukos versus tendens principio eadem rursum viarum asperitate, perpetuis siluis densissime, quemadmodum ante ostendimus, inter se implicatis, ad hæc solo cœnoso & impeditissimo exceptus fuit. Post commodiore aliquanto via vsus fuit, aridior ac arenoso pene solo. Vbi que tamen ut per loca inculta ac desertam magnam commeatus inopiam exercitus perperiebatur. Reliquerat Rex ad tormenta, quæ ab Vsuata terrestri itinere tardius subsequerantur. Nicolaum Seniauium cum Russicis copiis: apud hæc eo etiam vehementius laboratum fuit, quo ex propter impedimenta tardius incedebant. Subleuare tamen deinde aliqua ex parte à priuatis Samoscii nauibus fuerunt: quas cum vltius terrestri itinere trahere secum nō posset, Vsuatam commeatus ac pabuli plenas dimiserat. sub idem tempus Volminscius à Christophoro Radiulo Lukos præmissus, aliquot ab vrbe millibus cum stationibus hostium prælio commissio, aliquotque captis, ceteros in fugam vertit. Samoscus, quod pons, quo alias in transmittendis fluminibus exercitus utebatur, penes Regem erat, rate, quali ad Sokolam exercitum traductum ostendimus, ad Velisum quas secum habebat copias traduxit. Accidebat autem, ut cum Velisio, quemadmodum dictum est, naues, quibus commeatus exercitui supportabatur, Vsuatam ab exercitu dimisisset, tyrones plerique, qui nuper nomina in miliciam dederant, nec magnum rei militaris usum habebant, quod ab eo præsidio, quo maxime confidebant, relinqui se videbant, angustias itineris ac siluarum, per quas duci se audiebant, magnitudinem veriti animis fere conciderent, compluresque passum diffugerent: in quorum vnum atque alterum desertorum grauiori poena constituta, reliquos facile Samoscus retinuit. Proficisciebatur via militari, quæ Smolensca Lukos ducit: ut dextrum latus Regis teneret qua via cum Moscus quoque exercitus suos ducere soleat, quos quemadmodum supra dictum est, Lukis semper egebat: omni ea pontes maximis ac robustissimis ex trabibus facti erant, quia tamen vetustate plerique vitium fecerant, non exiguis in illos ipsos reficiendos labor militi impendendus erat. Excubabant ad Lukos & prata Oranensia Tartarorum Nohaiensium turmæ aliquot, quas Vlancius ē Principum Tartarorum genere in Moscouia natus ductabat. Eas Chilchoius sub primam oppugnationis famam Velisum miserat. Cum Bobroiedouum quinquaginta à Velisio passuum millibus accepto iam in potestatem à Samoscio castro venissent, ac ab agrestibus, quo loco res esset, cognouissent, Toropeciam versus se recipientes, inde agmen nostrum ex itinere obseruare instituerunt. Scripsit Rex ad Samoscium, ut quam primum cumeo se coniungeret: qua de causa cum à Smolenscensi via ad læuam Samoscus iter conuerteret, Tartarus interim, qui iam antea semel à fronte ad Polonam flumen reiectus fuerat, iterum recurreret: si quos lentius insequentes extremum agmen obseruando excipere forte posset. Sed præterquam quod ea ratione, quemadmodum ante ostensum est, copiarum incederent, ut extremum agmen lectissimæ cohortes, ac turmæ

aliquot equitum clauderent, Kosakkos etiam, quoties eius rei facultas daretur post agmen in insidiis confidere Samoscus iusserat: quibus si qui vestigia exercitus legerent, exciperent. Id cum forte ab iis, qui sub Vincentio erant, factum fuisset, ac in campum quēdam ē siluis aciem agmen nostrum explicaret, Vlaneciusq; cum Tartari signa cōspicati retro cederent, ipse ante alios progressus, ut se sequerentur, suos hortaretur, in Kosakkos incidit: ab iisdemq; circumvētus captus fuit, reliquos Tartaros fugientes siluā texerunt. Samoscus cum ad Oranensia prata quinq; circiter millium passuum intervallo à reliquo exercitu cōsedisset, mox ad Regem inde accessit. Præmissi de exercitu Lithuanico à Radiuilo antecursores Lukos versus fuerant: qui cum ad Louatum fluuium progressi, itineris duce, qui vadum illis commonstraret, destituti ad arcem peruenire non potuissent, Mosci interim, qui in præsidio erant, facultatem nacli Demetrium quēdam, qui in Lithuania diu versatus tum ab exercitu Lukos transfugerat, cum litteris ad Principem suum mittunt. deque aduentu exercitus, & quod pridie iam copiarum nonnullæ sub munitionibus se ostendissent, certiore eum faciunt. Exercitu per angustias siluarum in aperta omni traducto, non parum iam ad summā rei profectum, ac quasi ad vniuersam Moscouiam aditus patefactus existimabatur. Constat enim inter omnes, si Moscus ad prohibendum transitu exercitum se conuertisset: pleriq; locis, vel exigua manu nullo negotio eum distinere, atq; refrumentaria in tam inuis siluis, per quas viginti dierum spatio hæsisset, interclusum incommodo etiam afficere potuisse. Rex cum ad arcem recta ducere constituisset, Samoscium, qui situm naturamq; loci cognosceret, præmisit. Vielkoluki, ac si magna prata diceret, ab amplitudine ac frequentia vrbis, circūiacentis regionis totius amœnitate, atq; cultu nomen acceperunt. Arcis in modicum tumultum subductæ, qui omnibus fere ex partibus lacu, altissimaque valle, quæ lacum vndique ambit, continetur à meridie & oriente, à qua vna sola parte lacus non coit, imam partem Louatus fluuius ambit: angusta omnino semita inter lacus & suas ripas relicta, quæ eodē, quo arx ac flumen ipsum, flexu in longitudinem sinuatur. vallo tum circumdata erat altissimo, quod non modo priuatarum ædificiorum, sed templorum ipsorum, quæ frequentia in ea sunt, pinnaculorum conspectum accedentibus eripiebat. Ad has munitiones, turres Germani cuiusdam artificis opera scienter dimensas complures: vnam vero à fronte, qua ab oriente inter lacum ac flumen patet, omnium firmissimam ac amplissimam adiecerat. Omnes autem cespites altissimo: maior quidē hæc viginti duos circiter pedes lato vestitæ erant. Louatus supra Ieserisciam ex lacu quodam deriuatus, à meridie, quemadmodum ostēsum est, arcē perstringit: inde in septentrionem versus relicta arce, vrbeq; in duas partes scissa recto cursu per lacum Ilmenum sub Nouogardia, priori nomine in Volchouam commutato, in flumen Finlandicum se exonerat: navigationisq; hac opportunitate maxime Lukos locupletauerat. Urbem amplam atq; ab vtraq; fluminis ripa latissime arci circumiectam, quamuis mœnibus ac turribus ligneis, fossis etiam satis amplis munitam, quinto ante die, quam castra Rex ei admoueret, instituto suo omnibus prius rebus in arcem comportatis præsidarius miles incenderat. Samoscus iusta equitum peditumq; manu ac militibus aliquot viris assumptis in viam, quæ ad Toropeciam atq; vltiorem Moscouiam pertinet, prouectus ab ea ad arcem rursus deflectens Mosci se ostendit. Hostes cōspicati, primo suas copias Toropecia venientes rati, extra arcem progressi, mox signis agnitis summa celeritate se receperunt. quidam tamen ac in his Farensbekius subito in eos inuecti aliquot affectu interfecerunt. Samoscus ab omnibus partibus diligenter situ loci perlustrato, ad Regem se recepit. Iusserat sequi se ab exercitu alios quosdam, qui diuersa via excurrentes, ea qua venturus esset, sibi occurrerent. Hos à superiore arcis parte flumen transgressos Mosci cōspicati, insidias ab ea parte posuerunt: itaq; celeriter ex coortæ fuerunt, ut Ioannes Bornemissa summæ inter Vngaros virtutis Præfectus, cum in turba ab irrudentibus manus iniectæ ei fuissent, equusq; loco humido hæreret, veste relicta recipere se coactus fuerit. Moscus et si suspicabatur Smolenscam potius Regem se conuersurum: in hanc tamen quoq; partem præ ceteris inten-

intentus, ad Toropeciam exercitum Chilchouo Duce contraxerat: qui seu Smolensca seu Luki peterentur, quo opus esset, suppetas suis ferret. Mandata his in omnes casus dederat, ut à prælio omnino abstinere: in singulos modo, si quos ab exercitu digressos, aut per agros palantes nancisci possent, intenti essent. Ipsi Luki Knesium Theodorum Obalensciū Lichovum cum summa autoritate, secundum eum Michaelē Chassinum & Oxachovum præfecerat: quodque iis ipsis, quos constituerat, Præfectis non satis salutem arcis exercitusque crederet, Ioannem Vieichovum primarium cubiculi ministrum, qui Lichovum cæterosque in præsidio: Dementium Ceremissam, ut Chilchovum, qui ad exercitum erat, obseruaret, per eos dies miserat. Perspecta loci, quemadmodum dictū est, natura, Rex qua à meridie fluuius arcem alluit, cum exercitu pulcherrime instructo sub signis accessit: abq; altera parte Samoscio reliquas copias item latissime expansas adducente, horribilem speciem is vniuersi exercitus vno tempore accedentis, inq; tot acies explicati despectus hostibus præbebat. Postridie legati Moscouitici, nullis adhuc versus arcem munitionibus directis in castra venerūt. Hi cum Smolensca Surassum venissent, quod Surasso Regium Imperium finiebatur, iis qui deducendorum causa pro more obuiam illis missi fuerant: nolle se vltius progredi, nec in Principis sui ditione mandata sua exponere se posse ostenderant. Cum illi id in ipsorum potestate fore respondissent: se quidem ad Regem redituros: ipsi si ad Principem suum reuerti vellent, neminem impediturum: tandem, ut ergo vi se pertraherent: hortati cōmites fuerant risu excepti, neminemq; vllam iis vim allaturum edocti, ipsi sibi cōsiliū caperent, ridicule ad extremum vi tamen adactos se sequi attestati, secuti fuerant. Consilio pridie Calend. Septemb. iis dato, eadem, quæ ante dixerant, iterarunt: negarunt posse se vlla de re agere, nisi prius Rex vniuersum exercitum intra fines reduxisset. Rex legatione tam absurda repudiata, eodem in consilio Samoscio, ut quæ cum illo de ordiēda oppugnatione communicaret, administraret, mandat. Rediit sub idem tempus in castra Drobisius. Misissus hic paulo ante à Radiuilo Toropeciam versus, in turmam equitum a reliquo exercitu digressam inciderat, quæ cum paucis excubitoribus aliquot collocatis, quæti se dedisset, tanta celeritate impetum Lithuani in excubitores dederunt, ut vna cum fugientibus ad cæteros quiescentes delati, priusquā ab illis sentiri aut arma capi possent, eos occuparent, nonnullos cæderent: quosdā caperent, reliquos in fugam conuerterent. Samoscus militem, quem penes se habebat, primo per amnem non admodum altum, sed vligine valde impeditum, & ad Louatū restagnantem inter crebras hostiū iaculationes, quæ eo pertingebant, ponte: inde Louatum infra arcem duobus vadis traduxit, adq; riuum ē regione arcis manantem castra more Polonico, curribus circumiectis communiit. Adeas, quas ante habebat, copias reliquum peditatum omnem tam Polonicum quā Vngaricum Rex illi attribuit. Vngari cū Ioanne Bornemissa & Stephano Carolo, qui Michaeli Vadasio successerat, statim transire: locoq; occidentem versus capto, quo ire se iuberet ad Samoscium miserunt. Cum ille exteris præ ceteris indulgendum ratus, ipsi sibi locum legerent, se permittere ostenderet: illi rursus ad eius arbitriū remitterent: ratus eum, quem institissent, locum maxime ab illis probari, eundem, ut retinerent, munitionesq; ab eo ad arcem agerent, Bornemissa tormentariæ rei præposito, mandat. Interim, quod Polonicum quoque peditatum citius subsecuturum arbitrabatur, ad inferiorem fluminis partem, qua vrbis antea fuerat, subito nonnullos disponit, qui fossas munitionesque ab ea quoque parte instituerent. Verum cum quod alios viminum ad corbes militares petendorum causa dimississet, impedimēta eo die omnia traducere non potuisset, attratas cohortes aliquot præsidio illis relinquere necesse habuerat: præterea reliquus etiam Polonicus peditatus tardauerat: qua re fiebat, ut pauci omnino in opere essent: iique cum maius nihilominus pro numero suo opus ea nocte perfecissent, accidit, ut tyrones quidam ex iis negligentius sub arce versarentur, in quos postridie Mosci eruptione facta, priusquam subsidium eis ferri potuisset, vnum interfecerunt, alterū ceperunt: signoq; militari, quod lentius signifer proferebat, abrepto in arcē propere

se receperunt. Haud multo post reliquæ cohortes cum impedimentis, vniuersusque Polonicus peditatus aduenit, opereque summa celeritate perfecto, sequenti nocte & à Polonis & ab Vngaris tormenta constituta fuerunt. Eadem nocte interuallum, quod inter Louatum flumen atque lacum orientem versus exiguum intercedere diximus, perfodere Samoscio visum fuit. quod cum lacus fossæ vicem arci præstaret, si deriuatus fuisset, multo commodius per siccas fossas ad oppugnationem iturum militem iudicabat. Peditatus vniuerso Polonico ac atratis cohortibus Nicolaum Vroecium præfecerat: præterea vero inter primores quosdam compararat, ut cum ipse ad alia opera abesset, eorum aliqui in vices ad munitione curarent. Euenerat autem fors ea Petro Kloceuo Castellano Sauichosteni qui ut homo ad militaria munia promptus, dum ipse ad opus inter frequentes tormentorum ictus, qui continuo ex arce in intentos operi dirigebantur, contendit, globo traiectus interfuit. Sub hæc Rex Louatum ipse transgressus, ut oppugnationem inspiceret, quod per tam altum eumque recentem cespitem non posse penetrare globos videret, ne iis iaciendis tempus eximi pateretur, Samoscium monebat. Itaque in pinacula, è quibus sedilia tormentorum, quæ per vallum disposita erant dirigebantur iaculationibus ab Vngaris conuersis, incensa mox ea fuerunt. Etli autem ulterius ignis non progrediretur, quod sedilibus, quæ diximus, exustis, in aggerem mox desinebat: illi nihilominus incendium conspicati, manu statim facta ad vallum successerunt: iustoque temporis spatio sub eo versati, cum tandem hostis collecto animo ad repellendos concurreret, illique nihil eorum, quorum causa in eum locum progressi fuerant, succedere sibi viderent: sub noctem ad munitiones suas per lacum se receperunt. Legati interim qui in castris erant, incendio hoc in metum adducti, iterum admitti se petebant. cuius rei altera die potestate iis facta, quod ignis iam conquieuerat, illique metu iam liberati sibi videbantur, eadem qua antea simulatione usi, primo Churlandiam & Rigam Regi offerebant, his deinde Polotiam adiciebant: tandem pro captiuis Vsuatam & Ieserisciam, ex quibus Ieseriscia sola in potestate Mosci tunc erat. multis vltro citroque verbis factis summa hæc fuit, ut spem facerent, posse ad æquiores conditiones pacis causa Principem suum adduci, si tabellarium cum litteris hac de re ad illum mittere potestatis sibi fieret: Rexque ipse non acquiescere se conditionibus à Legatis propositis per litteras ei ostenderet: interim ab oppugnatione abstinere. id ut illis permitteretur, Senatores quidam Lithuani persuadere Regi conabantur. quod cum omnia tam diu frustra tentari videretur, omnibus incommodis belli se potissimum apud quos sedes eius esset, expositos, periculoque proximos cogitarent: ac si capta arx esset, defendendæ eius onus, quod in tot hostilium præsidiorum vicinitate, siluarum à Lithuania interiectarum magnitudine maximam difficultatem habiturum intelligebant, ad se potissimum rediturum. Rex etli ad omnia potius descendere paratus erat, quam oppugnationem dimittere: vrgentibus tamen illis, Samoscium qui ad munitiones tum versabatur, assiduusque in opere erat, ut de statu oppugnationis, quemadmodum postulatam à Lithuanis fuerat, ex eo cognosceret, accessit. Duobus primariis Senatoribus Lithuanis adhibitis, quid à Legatis petatur ostendit: querunt ex eo Senatores ii, quid de successu oppugnationis polliceatur: nisi certam spem potiundæ arcis afferat, satius esse petentibus iam dari, quod haud multo post difficultatibus ipsis cogentibus maiori cum ignominia tribuendum foret. Respondet Samoscus, ut in re, quemadmodum omnia sint belli, incerta nihil certi promittere possit, ita bene tamen potius cum consilio atque fortuna Regis, tum virtute militum frerum sperare: præsens vero oppugnationis tempus eximi pati, quem alium exitum habiturum quam ut si qua nunc expugnandæ eius facultas sit, ea postquam anni tempore in autumnum iam vergente consueta regionibus iis repestates, effusi que imbres ingruerint, nulla prorsus relinquatur: Rex quemadmodum ante in animo habebat, inducias dandas non iudicabat: ut suum interim negotium vtraque parte, ea qua ante ratione administrante, litteras Legati ad Principem suum darent, permittit: iis suas addidit, quemadmodum peticum à Legatis fuerat, quibus diem certam intra quam rescriberet, illi præfiniebat: simul

Vnga-

Vngaros vallum subire, abque ima parte eius, cuniculum aperire, huicque puluerem subicere iubet. Itaque ponte ab eo loco, quo angustior lacus erat, subitatio opere strato, reliquoque opere vna nocte perfecto, pulvis sub crepusculum subiectus, ac à meridie demum incensus, turrim, quæ ab ea parte erat, corripuit: cespitemque disiecto parietem propugnaculi nudauit. quem cum Vngari mox incendiissent, Mosci incendium, quod maximè exortum erat, restinguere conarentur: nec nostri à continuis in Moscos ex omni tormentorum genere iaculationibus, nec illi à conatu restinguendi ignis, magno cum incommodo suo, prius cessarunt, quam nox interveniens, & nostris scloppetorum usum eriperet, & illis opprimendæ flammæ spatium daret. Ab altera parte munitiones hostium, quas per maius, quod demonstratum est, propugnaculum egerant, vineæque, intra quas tormenta constituerant, quam maxima nostrorum tormentorum vi de vallo proturbantur: cumque impigre tormentis res administraretur, vineæ omnes fere de vallo deiectæ fuerunt, hostesque se ac tormenta subdixerunt. Plerisque cuniculum inde ad propugnaculum agendum existimantibus, Samoscio ea de causa minus id probabatur, quod in solo humido ac palustri, intra flumen atque lacum medio vix cuniculo locum fore iudicabat. quod vero propugnaculum id vicius non nihil quam reliquæ turres, ita promovere animaduertetur, ut nulla ab aliis propugnaculis tormenta rectis ictibus per frontem eius dirigi posse: omnesque qui à lateribus in eam partem acciderent, transuersi ferri viderentur, si ad eum locum miles succederet, quod à tormentis lædi non posset, vel per ipsum cespitem multo faciliore ac commodiore ratione ligonibus ad turrim viam pateferi posse sibi videri ostendebat. Itaque fossam versus propugnaculum duci iubet. quam rem Luca Syrneo cum atratis cohortibus impigre curante, cum ulterius progredi vellet, palis, quos iusto spatio ante vallum ingentis magnitudinis confectissimos in terram defixos obiecerant, prohibitus fuit. Postridie vineis ac tormentis hostium, quemadmodum dictum est, iam ante summoctis, nonnulli ex nostris inter se cohortati nullo Imperio ad propugnaculum excurrentes, scalis admotis, vallum scandere cœperunt. His à Moscis partim à fratre deiectis, partim per auersam portam, quæ ad Louatum ab oriente pertinebat, erumpentibus circumuentis, quidam ex iis grauissime vulnerati relictæ fuerunt. Samoscus, qui aliam tum ad castra curabat, cum de irruptione ea nostrorum cognouisset: subito ad eas munitiones se retulit: conspicatusque vulneratos, quos diximus, aureis aliquot nummis depromptis, quos ut tyronum animos ad maturandum impigre opus præmiis inuitaret, ad tormenta semper expositos habebat, certam pecuniam si qui vulneratos retulissent, pronunciat: quibus relatis, ut leui initio successum eius, quod animo proposuerat, periclitaretur, ligone vni dato, præmioque proposito, quid fieri velit, ostendit: interim si primo successisset, qui eum sequerentur, paratos esse, ac ad fossam inferiorem procurrare, ibique se continere, & signum expectare iubet. Contra eruptiones hostium Vibranouiium opponit: eum cum scloppetariis aliquot secundum ripam fluminis propius versus propugnaculum, atque auersam portam, per quam erupturi hostes erant, succedere: Veierum præterea ex munitionibus diligenter tormenta in erumpentes emittere iubet. Ille, quemadmodum iussus erat, accepto ligone, per fossam intra munitiones nostras ad palos usque, quos ostendimus, peruenit: inde summa celeritate per crebras hostium ei iaculationes ad vallum procurrit, eique se applicans iam extra tormentorum hostilium ictum, cespitem ligone scalpere incipit. Hostes à diuersa parte circumueniendi eius causa se effundunt. His Vibranouiis, qui ad ripam fluminis, quemadmodum dictum est, cum scloppetariis aliquot collocatus fuerat, à tergo se ostendit: cumque creberrimis præterea tormentorum ictibus, qui ab omnibus partibus ex munitionibus in eos dirigebantur, peterentur, reiecti fuerunt: Vnus vero ex iis Sabinus Nassouus strenuus manu inter Moscos, & qui è præsidio Susensis magnis incommodis nostros affecerat, duobus globis frõtem à Vibranouiis perfrictus, vnoque à Veiero emissis sub pedibus eius transeunte percussus ad stationes à nostris pertractus fuit. ubi se collegisset, interrogatus de statu præsidii omnia dicebat, quibus spem potiundi eius nostrorum minueret:

non eius generis arcem esse, quæ cum superioribus à nostris expugnatis comparari posset: vallo crassissimo cingi: turres latissimo cespice protectas nec tormentorum ictibus, nec incendiis parere: propugnaculum illud vnum munitissimæ arcis instar esse; ternis ingentis magnitudinis trabum ordinibus singula eius latera reuincta: altissimo cespice vestitum: ne cuniculis quidem tentari posse, cum propter soli palustris humiditatem, tum quod fundamentum ex firmissimis palis, ac ingentibus solidisq; saxis subiectum haberet. Hæc Samoscium omnia magis in sententia confirmabant. Nam & quod cuniculo ante aggressus eam non fuisset, bene cecidisse intelligebat: & quo maior lignorum vis vnum in locum congesta esset, eo & citius incendium tolli posse, maioreq; vires sumpturum iudicabat. Postridie aham fossam secundum flumen, qua Vibranouius antea constiterat, duci iubet: subsidia in hac contra eruptiones collocat: tormenta item trans flumen contra auersam portam transducit: simul magnam materiam vim comportatam, stupa inuolutam, sulphureque ac pice oblitam, Stanislaus Kostka opera ad futurum incendium præparat: quibus rebus perfectis summo mane, eodem, quo ante modo ligone dato, alterum rursum immittit: ei mox alios summittit: ut crescente tandem multitudine cõcurrentium, vnaq; cum ea opere, iam triginta circiter hominibus capiendis os in cespitẽ patefieret: ac ad turrin ipsam perueniretur. Forte eo loco fenestra olim fuerat, priusquam terra obtegeretur. per hanc Mosci scloppetis nostros, nostri item Moscos mutuo arcebant, simulq; excussis ignibus, ligna, quæ secum attulerant, inferebant: Moscisque hastis tandem per fenestram gerere rem instituentibus, eas arreptas illis extorquebant. Samoscus interim ad alia castra paululum se receperat: veritusq; ne perperam quid administraretur, ne se absente ignes inferrentur, vetuerat. Postquam admoueri ignem sensit, statim accurrit: iamq; eo rem progressam videns, ut strenue eam vrgeret, militem hortatus, tedas iam ante eum in usum præparatas, quam frequentissimas subiici iubet. Multorum hic est Nobilitate etiam cum aliorum, tum præcipue Christophori Rosdraseuii Præfecti Larciciensis, qui sub ipsum illati ignis principium, absente Samoscio, ad extremam fossam ac palos procurrens, omniaq; pericula magno animo excipiens, promptissime rem adiuuabat, singulare studium enituit. Non deerant sibi tanto in periculo Mosci, coriisq; madefactis, & quibuscunq; aliis poterant rebus incendio occurrebant. Magna tædarum atq; ignium vitoto die continuo in turrin coniecta, nullum tamen adhuc incendium erumpebat, qua de re variis in consilio sententiis dictis, cum quidam adhuc cuniculos tentandos arbitrarentur, Samoscus, etsi in ancipitem curam ex diei eius euentu coniectus erat, nondum tamen plane de suscepta incendii spe deiectum se ostendebat: posse & paruam scintillam in magnum incendium tolli: suspicari se tantum ignis atq; tædarum huiusmodi lignorum ac aridorum præsertim strui admotum non sic abiturum. quod si minus tamen nunc successisset, sequenti nihilominus die denuo ignes inferri iussurum: omniaque interim maiori diligentia præparaturum. Ab altera parte Vngari irruptionem, qua ab ipsis aditus in vallum patefactus erat, flagitabant. Samoscus, quod arduus indeque præceps locus erat, ad Regem se relaturum ostendebat: interim in omnem casum, quis ordo irruptionis seruari deberet, si tentanda Regi videretur, disponebat. Mosci interim in tam ancipiti discrimine versari se videntes, contra os, per quod Vngaros irrupturos metuebant, crebra tormenta collocabant: ab altera parte incendio quibuscunq; poterant modis contraveniebant: sed nulla omnino restinguendi eius ratio ostendebatur: quod ut quisq; ad opprimendam flammam turrin ingressus fuerat, fœtore atq; fumo potius exanimabatur. Cum quo diutius ignis suppressus esset, eo maiores vires conceperat, de secunda vigilia magna flammarum vi per cespitem subito erumpente incendium sublatum ædem Saluatoris, quæ proxima propugnaculo erat, corripuit: indeque per pinnacula peruagatur reliqua priuata ædificia populari crepit. Samoscus, quod exercitum hostium in propinquo esse sciebat, excubias aliis nouis de exercitu adiectis mox firmat: præsidia equitum supra Vngarorum & Polonorum munitiones disponit: in mediis castris in equis omnes consistere iubet: ad easque

Stanis-

Stanislaus Solkeuis relicto, ipse ad Vngarorum munitiones se confert. Interim ut & tot hominum vitæ parceretur, nec munitiones, tormenta, ac apparatus bellicus reliquus, præda deniq; militi debita incedio corrumpetur, ad deditionem Moscos hortabatur. Obsessi in extremo rem suam versari videntes, primario ad illum sacerdote misso conditiones nihilominus, tanquam integris rebus proponebant. Samoscus retento penes se Sacerdote, Paulum Iulanum cum Ioanne Christophoro Droiuio ad eos mittit, qui quo loco res eorum sint doceant, vnamq; deditionis conditionem esse, ut clementiæ Regis se permittant. Inter hæc cum illuxisset, simul Rex ac pleriq; Senatores ex superioribus castris accesserunt. Confluxit & lixarum ac calorum ad spem prædæ non exiguus numerus: iamq; pars per vallum nitebatur. quod conspicatus Vngarus miles, fremens expertes laborum ac periculorum oppugnationis ad prædam conuolare: tandemq; ab hoste quoq; crudelitatis ac sæuitiæ poenas exposcendas, illiusq; etiam sanguine tot commilitonum mortibus, multorumq; sæuissime ab illo excruciatorum supplicii parentadum dicens: dum inani clementiæ studio iam toties illi parcitum sit: dimissum ad Polotiam, Susam, Velisium, Vsuatam, per alia præsidia distributum: vires eius auctas, crudelitatemq; magis confirmatam, in arcem irrumpit: promiscue omnes interficit. Idem Polonus miles facit. Miserat iam antea Samoscus, qui Palatinos primariosque Præfectos deduserent. Adducti ab iis fuerunt Præfecti tres, Ioannesq; Vieichouus, de quo supra dictum est. de eo cum ut homine magna apud Ducem gratia, secretorumq; omnium conscio diligentius Samoscus interrogasset, ille more Moscouitico ad supplicium & cruciatum se quæri existimans, longius est conspectu Samoscii versus castra productus, conspicatus in proximo Georgium Farensbekium, cum quo in Moscouia notitia illi intercesserat, ad eum vitæ deprecandæ causa se proripuit. Id fugam Vngarus miles interpretatus, subito in eum impetu facto, nullo opem ei ferre valente eum interfecit. Iam ignis ad fornices, in quibus pulueres tormentarii asseruabantur, peruenerat. quo periculo oblato pars se subducebat, nonnulli à præda & cæde & nullo periculi metu auocari se passi in arce remanebant. inter quæ subito ingenti fragore edito, puluis incensus fuit: magnamq; cum vicinorum ædificiorum, tum hominum, tum nostrorum, quam captorum stragem fecit. Eo igne tormenta simul, & quicquid in arce armorum erat, quorum ex Lithuonicis manubiiis magnum numerum eo Moscus cõgesserat, instrumentumq; militare, ac reliqua præda omnis partim exusta, partim corrupta fuit. Ex maioribus tormentis vnum solum accipitris imagine, ac circa id minora nonnulla, quæ loco inferiori dirutis ædificiis contra os, per quod Vngari irrupturi erant, disposuerant, reliqua ignis fecit. Mortuos, quorum passim magni acerui iacebant, à lixis sepeliri: fossas è quibus oppugnata arx fuerat, à milite suppleri Rex iussit. Inde arcis restaurandæ muniendæque, quod sine ea regionem agrumq; ab hoste captum nulla ratione retinere se posse videret, summam curam suscipiendam sibi intelligebat. Itaq; adhibito architecto Italo Dominico Rodolphino Camerte, secundum eam rationem, qua ipse opus dimensus erat, in Polonos, Vngaros & Lithuanos, æmulatione Nationum eo citius perfectum iri existimans, id partitur. Erat, quemadmodum supra ostensum est, exercitus hostium ad Toropeciam: qui quemadmodum iussus erat, prælio dimicare in animo non habebat: in singulos saltem, si quos forte ab exercitu frumentandi, aut pabulandi causa digressos, excipere posset, intentus erat: Regeq; obsessione ad Lukos occupato, quinquaginta circiter è nostris ea ratione oppresserat. Huic rei cum obsidione iam finita occurrendum Rex existimaret, primum Georgiū Barbelium Vngarorum equitum alæ Præfectum, Polonis aliquot, ac Vngaris equitibus scloppetariisq; ei attributis, cõtra hostem mittit. postea præstare ratus, si iustas copias mitteret, quæ pugnandi potestate ab hoste facta, occasione data fortunã tentarent, Ioannem Sbarasium Palatinum Braslauensem cum delectis ex omni Polonorum, Vngarorum, Germanorum equitum numero mittit. Huic mandat, ut assumpto Georgio Barbelio, & qui cum illo præcesserant equitibus propius ad hostem accedat: ac si qua rei gerendæ opportunitas detur, prælium committat. Sbarasius sub vespere castris egressus per to-

tamq; noctem itinere continuato, postero die Barbelium assequitur: communi-
catoq; cum illo ac Farensbekio consilio, quem Samoscius tunc aduersa valetudi-
ne impeditus, cum præcipua iuuentute ex comitatu suo miserat, refectis eo die ex
labore iumentis sub noctem Albertum Kiralium, cum certo equitum Polonorū
& Vngarorum numero de secunda vigilia præire: eum vnus milliarius interuallo
cum ala equitum Barbelium sequi iubet: cum reliquo agmine mox ipse subsequi-
tur. Kiralius noctu progressus in hostium excubias incidit, quas ad pontem, circa
quem scloppetarii aliquot hostium in insidiis confederant, persecutus: eis reiectis,
quod intempesta nocte non vltius progrediendum sibi statueret, eo loco se co-
tinuit. Mane Barbelius, ac paulo post reliquus exercitus eum consequitur. Adie-
ctis aliis nonnullis levis armaturæ militibus denuo Kiralius præmittitur. Exerci-
tus interim hostium, delectis ex omni suo numero quater mille circiter, qui nos-
tros insequentes morarentur, ac demū ipsi quoq; subsequerentur, Toropeciam
versus, & in Moscouiam se recipiebat. Vltimi cum de aduētu exercitus nostri co-
gnouissent, territi, continenter & non minus celeriter ipsi quoq; eundo faciebāt,
vt fugæ consimilis profectio videretur. Antecedebant exercitum ex Nobilitate
quadraginta circiter equites, & ad Kiralium iam peruenerāt. Hostes flumen iam
transgressi erant, instructaque acie, si nostri flumen transirent, vt prælio cum illis
decertarent, expectare videbantur: mille equitibus eis flumen relictis, qui nostros
distinerēt, ac in suum locum pertraherent. Hi partim velitando, partim cedendo
ad flumen eos pertrahunt: in cuius aduersa ripa scloppetarios longo ordine dispo-
suerant. Illis à Stanislao Sabocio, ac equitibus Germanis, qui sub illis tenebant,
deiectis, nostri transmissio flumine, reiectisque hostium scloppetariis, a latere
aciei hostium inuehuntur. Illi primum ad resistendum se comparantes, mox a
signa ac maiorem exercitum aduenire conspiciunt, ne vnum quidem impetum eorū
tulerunt: pars Toropeciam fuga petiit: nonnulli via regia Moscouiam ver-
sus fugerunt: alii in proximas paludes se abdiderunt. Nostri, etsi nox iam appete-
bat, per quindecim tamē fere millia passuum vltra Toropeciam hostem intecuri,
vltra quingentos in fuga ea conciderunt: ducentisq; captis, ac in his maxime in-
signibus Damiano Ceremessino, de quo supra dictum est, ac Ioāne Naslokino Of-
fanasi filio, quem paulo ante discessum Regis Vilnam pro Legato ad Regem mis-
sum fuisse ostensum est, paucis ē suis desideratis aut vulneratis ad exercitum redie-
runt. Toropecieles præfidiarii cum propius accedere nostros vidissent, rati ad ob-
sidendos se venire, more suo statim oppidum exusserant: omnibusq; rebus com-
portatis in atrem se receperant. Interim Philo Kmita Palatinus Smolenscensis non
exigua levis armaturæ equitum manu coacta, in agrum Smolenscensem excu-
rerat, secūdisq; populationibus aliquot inuitatus Smolenscam longius progres-
sus fuerat. Sed cum ad decem millium exercitu coacto vehementer eum hostis
premeret, captiuus, quos circa se habebat, interfectis, & leuioribus aliquot tormen-
tis relictis recipere se Orsam coactus fuerat. Iam cum Vsuatæ Rex esset, Nicolaū
Dorohostaiscium Palatinum Polotiensē ad Neuelam oppugnandam, miserat:
quod ea via à Lukis regredi constituerat, Dorohostaisciusque ipse ac pro eo Lith-
uani partes eas deposcerent. Sita Neuela est supra Lukos Lithuaniam versus in
complexu lacus, ex quo eiusdem nominis fluius se deriuat, iam ante sub Sigis-
mundo Augusto Polonorum cum Moscis pugna nobilitata. Cum pro numero
præsidii non satis multi milites, iique in hoc genere belli nunquam ante hac ver-
sati conuenissent, ab eaque parte qua lacus castrum alluens difficiliorem oppu-
gnationem faciebat, loco minus opportuno obsidere eam instituisent, hostis et-
iam continentibus iaculationibus & eruptionibus paucitate eorum contempta,
acriter se defenderet, hucusque obsidio ducebatur. Lukis in potestatem redactis,
primum ex attratis quingentos eo Rex misit: haud multo post etiam Ioannem
Bornemissam cum Vngarorum cohortibus & maioribus tormentis aliquot: tan-
dem sollicitus de euentu obsidionis, quod iter, quemadmodum dictum est: fa-
cere illac constituerat: Samosciū cum iis quas habebat, copiis ire eo iussit.
Hic, cum aliquot iam millia progressus fuisset, nuncium redactū in potestatem
præsi-

præsidii in itinere accepit. Bornemissa enim, postquam eo venisset, ex priorī no-
strorum paucitatis contempione hostibus erumpentibus, manu ipse cum iis co-
gressus, nonnullisq; interfectis intra munitiones eas compulerat: Inde magna di-
ligentia in oppugnationem incumbens, ab ea parte qua cum continente coniun-
gitur, proxime hostiū munitiones maximo militis labore fossas promouerat: ve-
teres à Lithuano milite propius institutas, auxerat. cumq; continuo militis labore
ad fossam, quæ à continēte castrum ambiebat, opus promouisset, progressu in va-
lidas contignationes transuersis lignis confibulatas incurrerat, quibus decem pe-
des in latitudinem ab ima parte ad summum vsq; superiniecta humo labrum fos-
sæ hostes munierant; indefessiq; studio securibus materia tandem amota, tanto
silentio ad munitiones hostium peruenerat, vt non prius ab illis sentiretur, quam
miles ad incendendum parietem missus, mœnibus ignem subiiceret. Qua re ita
hostes percussī fuerunt, vt subito ne quicquam reclamantibus Præfectis deditio-
nem facerent: Itaq; oppresso mox incendio integra in potestatem venit. Tormen-
toam ac reliqui instrumenti militaris pro capto castelli iustus apparatus: pulue-
ris tormentarii præter diligentiam Moscouiticam prouidendorum præsidiorum,
quod in nullo adhuc euenerat, nō plus dimidiato vase repertum in eo fuerat. Rex
nuncio hoc deditiois accepto iā de discessu suo ac de statu Prouinciæ captæ co-
stituendo cogitans, ex itinere Samosciū reuocat. Duo omnino ē propinquo præ-
sidia, Toropeciensē, ac Sauolociensē imminēbāt, quæ vniuersæ ditionis eius pos-
sessionem turbare ei poterant. Plebe præterea rusticana, vt in nouo imperio infi-
da. Lithuaniam versus maximis ac vastissimis solitudinib; interiectis, Toropecio
& Sauolocia infestis relictis, præsidium ipsum vndique ab hostibus & difficultati-
bus obsessum, ab omniq; subsidio interclusum non satis tuto ibi futurum intelli-
gebat. Sauolocia præterquam quod Lucensi præsidio maximo incommodo fu-
tura erat, cogitanti iam de futuri anni expeditione, necessario etiam occurrebat.
in insula. n. lacus ex quo Velika fluius se deriuans primo Opockam, inde Ostro-
uiam, ac deinceps recta Plefcouiam, atq; infra eam in lacum Pelbam influit, tan-
quam in capite viz Plefcouienfis sita, Plefcouiam, quo suscepti belli series postu-
lare videbatur, eunti, nō exigua moram obiectura ei videbatur. Quod eo magis
præcauendum illi erat, quod si per cōtinuas rursum siluas Polotia Plefcouia con-
tendentem hostis, quod hætenus omisisset, itinere forte prohibere institueret, eū
locum magnam ad eam rem facultatem illi præbere: eo vero si potius fuisset, nihil
Plefcouiam fere vsq; præter Ostrouiam futurum intelligeret, quod iter eius mo-
rari posset. Occurrebat omnibus hisce rebus cum oppugnationis difficultas, quæ
summa proponebatur: quod Sauolocia maximo lacu vndiq; circumfusa, nullos
omnino ē terra nisi per pontem vnum accessus habebat: tum anni tempus ipsum,
quod iis in locis mense iam Octobri alias pluuiam eo maiores tempestates atq; in-
commoda allaturum existimabatur, quo minus imbrium proxima ætas habuif-
set. Mittit nihilominus Samosciū huiusmodi cum mandatis, vt consilium ipse pro
tempore capiat: ac potiendæ quidem eius spe oblata, exercitū ei admoueat: ab o-
mni spe deiectus, itinere supra se à dextera capto Lithuaniam versus se recipiat. Il-
li aucto tormentorum numero ad reliquas copias, quas habebat, quingentos pe-
dites Vngaros, & alam equitum, quam Gabriel Bekesius Gasparis defuncti frater
ducebat, attribuit. Perfēcta interim munitione arcis Lucensis, cum Rex consue-
titudine sua ipse semper ad opus esset, militesque, ne quod tempus ab opere inter-
mitterent, hortaretur: eaque tormentis, comœatu, ac omnibus ad defensionem
necessariis rebus prouisa: descriptisq; qui in præsidio manere debebant, tam equi-
tibus quam peditibus ternis castris Neuelam inde Rex peruenit. Secuti Regē Ne-
uelam fuerunt Legati Moscie: qui excidii Lucensis ipsi spectatores fuerant, & tū
ad litteras, quas scriptas supra ostensum est, responsa à Principe suo expectabant.
Neuelæ per aliquot dies, vt Sauolociensis oppugnationis euentum expectaret,
Rex substitit. Interim tabellarii & Regis & Legatorum ab obsidione Lucensi in
Moscouiam missi reuertuntur. Qui à Rege missus fuerat, longissimas litteras at-
tulit, in quibus superiorum litterarum omnium argumento, more suo longa
li 3

oratione repetito, quia Liunioniam à Rege vniuersam reperi intelligeret, vt quo à se iure possideretur, ostenderet, à Suentoslao quodam Micislai filio, genus suum deducebat. Eum antequam sacro baptismo Christiana religione initiatus fuisset, Iurgo vocatum: ab eoq; Iurgo Horodum, quam arcem & urbem alias Derpatū Germani appellarent, conditam: inde cunctam Liunioniam ad se vnicum Micislai eius heredem longa successione pertinere. Priores Poloniae reges fratres appellare solitus fuerat: hunc non nisi vicinum: inter alias conditiones, quas ad Lukos à Legatis eius propositas supra ostendimus, fraternum quoq; nomen Regi derulerat. Responderat tum Rex, fraternitatem eius se non morari: Liunioniam, pro qua bellum susceperat, solam petere. Iam hisce litteris fraternam illi necessitudinem deferbat, ac etiam eo inuito nomē hoc ad illum vsurpaturum se ostendebat. Summa hæc erat, vt publicæ cōcordiæ causa titulum Liunioniæ cum Rege se communicaturum, quatuor præterea castellis eius, in quibus Kokenhausium præcipuum erat, cessurū se illi demonstraret, si Rex vicissim Lukos, Velisū & Neuelam vetustę diuisionis suæ, nuper sibi adempta redderet: ampliora mandata se Legatis suis perferipissit. Hi postridie ad Regē adducti, cum Senatoribus agendi potestatem dari sibi petierunt. ter cum iis congressi tribus proximis diebus alia sex ad priora quatuor castella adiecerunt, in quibus Runeburgum potissimum, cetera ignobilia castella erant. Nulla alia mandata deinceps iis proferentibus, re infecta à colloquio recessum, permissumq; illis fuit, vt in Lithuaniam, inde in Poloniam Regem redeuntem sequerentur; dum noua à Principe suo mandata acciperent. quod iis vltro petentibus eo libētius Rex permisit, quod sibi quoq; interim, quis Ordinū de futuro bello animus futurus esset, cognoscendi spatium dari non moleste ferebat. Captis Lukis, & Neuela, Ieseriscia, quindecim à Neuela millib. passuum, tanquā sinu nostrorum præsidiorum vndiq; cincta relinquebatur. Qui in præsidio erant ab omni defendendi sui spe interclusos se videntes, deditionis spem Regi fecerunt. Itaq; missus eo Radivilus Palatinus Vilnensis, antequam Neuela Rex discederet, in deditionem eos accepit. Interim Sauolociam cū exercitu Samoscius peruenit. Totus autem ille tractus, cum per apertos ac patentes campos frequentissimasq; villas iretur, non mediocri voluptate omnes affecit. Moscouitica enim ditio vt finitima, quemadmodum ostēsum est, siluestris pleraq; est: ita mediterranea bonitate agri, glebæ vbertate, fluminum ac lacuum plerisq; in locis opportunitate, villarumq; frequentia nulli cedit. Lucensis vero ager rebus iis ceteris fere omnibus etiam præstat: vnde dum ad Lukos exercitus erat, in summa omnium rerum copia erat. Oppidum Sauolociam, quod ad Pleseouiesem Lucensemq; viam fuerat, sub primum Regis ad Lukos aduentum præsidarius miles more suo deleuerat: pontemq; qui ab arce ad oppidum pertinebat, interceiderat. Arx sita, quemadmodum ante demonstratum est, in lacu est. qui à Velika fluuio effusus, abq; omnib. partibus latissime restagnans, latissimas tamen ab oriente & occasu aquas habet: quod inde ex alio superiore lacu flumen erumpens, occasum versus exitum habet. quā angustissimus est: non minus trecentos passus in latitudinem patet. Samoscius præmissis Christophoro Rosdrafseui cum alis aliquot equitum in Pleseouiensem viam alteram quæ ad Neuelam pertinebat, Lucam Dsialinium, ac Nicolaū Vrouecium obsidere: ac si qui ex Neuelanis dediticiis ad præsidium id, quemadmodum facere solebant, adiungere se vellent, id ne faciant, ac in vltiorem Moscouiam se recipiant, adigere eos iubet. Ipse ab exercitu Sauolociam præcurrens ambitu capto, abque omnibus partibus arce circumita, reperit Notum versus, aliam eodem in lacu contra castrum insulam esse: quæ à plerisque partibus lacu, ab aliis vliginosa amne ac natua fossa defenderetur: eadem breuissimum ad arcem traiectum esse. Itaq; cum si eo exercitum traduceret, vtrunq; se consecuturum intelligeret, vt & contra quasuis vel maximas copias hostium tutissimo loco confideret: & eodem ex loco maximam oppugnandæ arcis facultatem haberet, quam latissime ad maioris exercitus speciem hosti obiciendā signis explicatis sequenti die exercitu omni illum in locum traducto, castra communiit. Omnibus maximam difficultatem oppugnatio habitura videbatur, arce ab omnibus partibus propter

aquas

aquas inaccessa, opere præterea munita, anni tempore incommodissimo, quo pluuis, frigore, gelu, quæ in propinqua expectatione iam erant, continuo miles trāderetur: Samoscius non plane tamen desperandum putabat. Itaq; quæ ad oppugnationem pertinerent, administrare cœpit. Erant è regione castrorum nostrorum tria propugnacula ingentis magnitudinis: extrema duo ex maximis robustissimisq; trabibus contignata: medium minus aliquanto: fenestris ad tormentorum vsus, quemadmodum & reliquorum laterum propugnacula omnia apta. Hæc quod non cespite vestita, sed veteri more argilla incrustata erant, magnā in spem Samoscium adducebant, fore, vt decussa argilla & facillime, vt materia veteri & arida, nulloq; humore nutrita incenderentur: & incensa propter tantam lignorum struem quam latissime incendium propagarent. Alebat spem eius Saburoui, magna ob virtutem inter Moscos & apud Ducem autoritate viri, arcisq; huius præfecti institutum: qui quod vel puluerem tormentarium frustra consumi, vel militem fatigari nolebat, summo silentio, quod non nisi in maximi metus significatione à Moscis fieri soleret, se suosq; intra munitiones continebat. quamuis sub primum exercitus aduentum decem circiter pabulatoribus nostris, quos oppreslerant, minutim concisis, atq; ex arce iis præcipitatis, terrorem aduentanti militi incutere ea immanitate conatus fuerat. Samoscius ratis interim, quæ contis ad arcē adigeretur, militiq; ad oppugnationem tendenti transitum præberet, Nicolao Vrouecio iungendę negotium dat. simul munitiones fossasq; à castris contra arcem duci iubet. quibus postridie magno opere perfectis, tormenta mox constituta fuerunt: rateq; interea temporis ex altiore quodam ædificio, quod reliquis incensis solum hostes reliquerant, ab Vrouecio perfecta, primum tormenta complura, ab ea parte, qua angustissimus lacus erat, disposuit: è quibus rectis à frōte ictibus propugnacula, de quibus dictum est, ferirentur: alia deinde à latere, quo meridie arx spectat: ne & per auersam portam hostes erumpere, nostrosq; pontem transgressos, ac à fronte arcem oppugnantes, circumuenire possent: & simul, si qui in superioribus propugnaculis constitissent, vt directis secundum latera ictibus tormentorum inde deicerentur: quibus rebus administratis, oppugnationem odiri constituit. Erat ab ima arcis radice accliuis vertus eam ascensus, quem hostes vna altissimorum palorum sæpe, binisq; ingentium & acutissimorum ceruorum ordinibus, iusto inter singulos spacio relicto, obseperant. Cōtra ea hæc Samoscius comparabat. quia lana destituebatur, centonibus stragulisq; equorum per vniuersum exercitum conquisitis, quamplurimos ex iis saccos implet. Docet militem, quia loci natura à maiorum tormentorum vi, quod ea deorsum mitti non possent, satis illum defenderet, contra scloppetos, postquam in aduersam ripam transisset, saccos eos supra ceruos iniiceret: sub iisq; delitescens, fossas mox ab ea parte sub arce ageret, ex quibus deinde & hostem extra munitiones suas progressum reiceret, & ignem in propugnacula inferret. His rebus ita constitutis, ratis ab eo loco, quo iusto à castris intervallo, instituta erat, contra arcem protracta, magnosq; militum cōcursu certatim in id omnibus incumbētibus, inter creberrimas, quæ ex vtrisque munitionibus fiebāt, eiaculationes, in aduersam ripam directa fuit. sed quod breuior, quam vt pertingere eo posset, reperiebatur, vtrinque tum ita discessum fuit. Christophori tamen Rosdrafseui, Præfecti Lanciciensis, magnæ virtutis & nominis viri casu non mediocre à nostris detrimentum acceptum. Hunc dum ratis applicaretur, ad tormenta, quo rectius ibi omnia administraretur, curare Samoscius iusserat: ille cum nihilominus procurrisset, globo ex hostium munitionibus supra dextrum oculum excepto concidit. inde ratis vt corrigatur, a peditibus Polonis retrahitur. quos dum hostes continentibus tormentorum ictibus ex arce perunt, qui funem regebant, perculsi eum dimittunt. Id conspicati tres alii è proximo pedites, cum tenere illam aliter non possent, in ratē insiliunt: ventoq; vehemētiore abrepti, ad hostiū munitiones secundū proxima propugnacula deferuntur. Videntes hos Mosci aquis ab exercitu omni ex parte interclusos, nauigiis plerisq; quæ in arcē omnia subdixerant, incensis, magno numero ad eos contendunt. Hi acriter primū scloppetis, inde cōtis se defendunt, compluresq; ex hostibus deturbāt: tan-

dem cum vndiq; circumuenirentur, proximis cymbis, è quibus hostes deiecerant, arreptis, in eas desiliunt, rateq; relicta euadunt. Interim eodem vento in aduersam ripam ratis ferri cepit. in quam cum persequendæ eius finem nondum hostis faceret, Samoscus equitibus aliquot summissis eam recepit. Ratis eodem die refecta cum ex superioris temporis casu miles perterritus, quem antea præmiis ad promouendam eam Samoscus prouocarat, minus promptus iam ad ministeria hæc cum periculo obeunda esset, Nicolaum Vrouecium necessarium suum ratem conscendere, saccoq; vno ex iis, de quibus diximus, ante se collocato, dirigere in aduersam ripam eam iubet. Vrouecius impigre imperata exequitur: aliquotq; gregariis militibus post se collocatis, ipse ab anteriore parte ea sola, quæ demonstrata est, ratione rectus, creberrimosq; globos obiecto sacco excipiens, stationibus hostium, quæ in extrema ripa excubabant, fuga in arcem se recipientibus, ad ripam ratem adigit. Miles & inprimis Vngarus confertim, quemadmodum iussus erat, pontem transgressus, sepem à ripa obiectam securibus primum scindebat: mox inde, quo celerius labore perfunderetur, cum alienissimo anni tempore omnia pericula frigoris ac aeris iniuriis leuiora duceret, faccis in ceruos non iniectis, nullis fossis ductis, aut vlla reëatam, quæ imperata erat, administrata, argilla necdum decussa, ad ignem propugnaculis admouendum conuertitur. Non obscuram iam timoris & trepidationis significationem hostes dabant, verum dum hi longo temporis spacio ceruos moluntur: quorum cum bini essent ordines, singulorum ordinum denum ad minus pedum latitudo erat: dum Georgium Suffium, qui faces ac ignes adferat, trans lacum mittunt: dum alia, quæ ei rei vsui sint, administrant, hostes recollectis interim animis, auersis omnibus portis erumpunt: integris curatisq; corporibus nostros præ frigore & gelu ad rem gerendam pene inutiles circumueniunt: longissimis hastis, acutoq; & falcato ferro armatis, bardeschos ipsi vocant, breuiore armorum genere, ac frameis saltem vires propellunt: pars cæditur: pars in turba mutuo se impellens in lacum præcipitata aquis mergitur. Samoscus etsi deliberatum iam habebat, omnes potius acerbitates perferre, quam coeptam oppugnationem dimitteret: diei tamen huius successu terrosos plerorumq; animos ratus, consilio habito, quid in quoq; ad futura pericula animi esset, explorare constituit. Consilio eo habito, vix vnus repertus fuit, qui habendam rationem temporis, fortunæq; concedendum, à quarum neutra iam subleuarentur, censeret. à reliquis omnibus vox nulla audita fuit, superioribus successibus suaq; virtute indigna: principioq; à Farensbekio facto, quiduis potius perferendum, quam infecta re ab obsidione discederent, omnes statuerunt. Misit mox Samoscus Georgium Sibiricum cum literis ad Regem: ne incommodo hoc in oppugnatione, nimia militis properatione accepto permoueatur: ne ab obsidione se reuocet, neu sua causa diutius Neuelæ subsistat, rogar, castra se posuisse ad obsidionem ducendam aptissima, cum loci natura ac munitione, tum circumiacentium regionum fertilitate & abundantia: nihil sibi vel ad maximas quasque copias hostium sustinendas loco tutissimo, vel in agro frumentis, pecore, materia, aquis abundante, ad omnium rerum vsum deesse posse. Hærebant Rex adhuc Neuelæ loco, quod superioribus stationibus & Kosakkorum direptionibus vastatus esset, quibus ex rebus commeatus ac pabuli inopiam existere necesse erat, inprimis incommodo. Sub idem veto tempus ab ære etiam contagium quoddam, quod primum ex Orientis partibus profectum, in Italiam inde ac Galliam, aliasq; regiones perlatum fuerat, vniuersam quasi Europam peruagatum, Cracoviam quoq; ac Vilnam, atq; inde ad exercitum peruenerat. Erat id non tam lethali aliqua vi timendum, quam progressu atq; celeritate, qua proxima quæq; loca complectebatur, admirabile. Primo inferiorem dorsu spinam horrore plerumq; occupabat: inde in capitis grauedinem & languorem, quos corripuerat, resoluebat, peccatori inprimis graue. quibus tamen intra quartum vel quintum diem non decessisset, eos in febri degenerans interimebat. lethale fere iis, qui purgantibus medicamentis, aut venæ sectione utebantur. quod vtraq; respirationem grauiorem efficiebant: illa, quod humorem omnem à capite in pectus magna vi trahebant: hæc,

hæc, præterquam quod corpus refrigeraret, debilitaret etiam vires, quibus ad respirationem opus esset. Nomen vt nouo morbo certum nullum inuentum fuit. Rex ad eas copias, quas ante Samoscus habebat, nongentos equites Polonos, ac mille circiter pedites Vngaros cum Stephano Carolo ei adiecit, moxq; Vilnam mouit, Poloniæ eo, de quo dictum est, morbo, ipse etiam tentatus. Samoscus interim, quæ ad oppugnationem pertinerent, summo rursus studio apparare instituit: ratem quamuis ex satis magnis trabibus in latitudinem contabulatam, quo latior tamen & expeditior ad arcem accessus militi esset, duplicari iubet. Nauigia cymbasque, quo pluribus circumfusis omnibus ex partibus oppugnationi administraretur, viresq; præsidii quam maxime distraherentur, per vicinas villas ac stagna magna diligentia conquirunt. Reliquis omnibus nauigiis subductis, vnum solum hostes reliquerant. Id quum Monachorum loci eius fuisset, ac ad maiorum retiorum vsus comparatum octuaginta fere hominibus capiendis idoneum esset, quia tamen vetustate vitium fecerat, rimarumq; plenum esset, neglexerant. Samoscus qua patebat partem recentibus coriis bubulis, partim musco obstructo, vt commode nauigari eo posset, effecit. Iisdem temporibus, cum intellexisset, Iohannem Suiscium Petri F. Palatinum Plefcouiensem cum exercitu ad Porchouiam confidere, Martinum Volscium veteranum præfectum cum expedito equitatu exploratum eo misit. Suiscius, quod de discessu Regis audiisset, neq; per anni hoc tempus alium exercitum expectaret, dimisso exercitu Plefcouiam se receperat. Itaq; accidit, quod euenire necesse erat, vt in nulla periculi expectatione incuriosius omnibus agentibus, ac sine metu commeantibus complures Volscius opprimeret, missisq; agrestibus, quibus parcere à Samoscio iussus erat, nobiles aliquot captiuos secum in castra adduxit. Rebus iis, quas diximus, ad oppugnationem comparatas, decem omnino diebus perfectis, Samoscus maiori nauigio, quod refectum ab eo ostendimus, militariis viris aliquot assumptis lacum inuectus, quibus partibus maxime opportuna oppugnationi futura esset, accuratius cognoscit. Tormentis tria, quæ cõtra castra esse diximus, propugnacula, quo & argilla deterfa magis incendio paterent, & materia dilacerata apertis quasi venis celerius ignem raperent, continuo quati iubet. Cum peditatus propter tempestatum etiam iniurias, contra quas minus tectus erat, nec animorum, nec virium satis habiturus videretur: nobilitas equis missis, coniuratione inter se facta, ad arcem duci se flagitabat. Coniungebant se cum his pari studio, qui sub Farensbekio militabant equites, nobiles nonnulli Germani. Samoscus in media acie, qui cum facibus ac tædis ad incendenda moenia expediti essent, collocatis, à dextro cornu, contra quod superius propugnaculum oppositum esset, Polonos & Germanos: à sinistro ad alterum propugnaculum Vngaros, qui vtrinq; à media parte ignes inferentibus, contra eruptiones præsidio essent, constituit: Polonis Vrouecium præfecit, illiq; in omnes casus Andream Orechouium substituit. Cum Germanis Ortonem Vxkelium Farensbekius misit. Ratē ab vtroq; latere faccis, de quibus ostensum est, contra transuersos minorum scloppetorum ictus muniri iubet. Ea adducta inter confertissimas hostium ei aculationes in aduersam ripam applicatur: tempestateq; sub idem tempus commutata, post continentes imbres cum serenitate maius pugna di studium omnibus incessit. Iam primam ratem transierant: simul nauigia milite, tormentis ac facibus instructa, omnibus ex partibus prouolabant: interim ex vtriusq; munitionibus, magno cum hostium detrimento crebræ ex nostris ei aculationes fiebant. Cum subito regias literas clamare hostes coeperunt. Samoscus superioribus diebus propterea, quod cum Lucensi expugnationi magna ex parte præfuisset, tanquam crudelitatis eius authoris nomē suum horrore esse hostibus intellexisset, regio nomine atq; ligno, quod pro Cancellarius munere penes illum erat, literas ad obsessos hoc argumento dederat: iussisse Regem omni studio Samoscium in oppugnatione incumbere: quod si tamen ultro in deditiōem venirent, pro clementia sua conseruandos statuisse, abq; omni iniuria prohibitos velle: quæ quo diligentius obseruentur, cubicularium suum se mittere. Literas hæc receperant primo, postquam quid in illis esset, edocei fuerant, ad sua præsidia Regē scribere debere responderant: hoc nō eius iq-

ris esse, in quo regiz literz reciperentur. Eas literas tum primum voce, inde præfectis aliquot sclopperariorum missis flagitabant. Datæ illis fuerunt literz fidesque. Misit simul Samoscus Iohannem Thomam Droieuium, præfectum Premisliensem, qui arcem in fidem acciperet, Palatinosq; ad se adduceret. Hic primo non Palatinos modo, verum militum etiam magnæ partis animos dubios adhuc reperit: tandem cedentibus timori militibus, Palatini reluctantes ad Samoscium adducti fuerunt. Deditiis fides seruata fuit. matronæ præterea aliquot, quæ Lukis captæ fuerant, quod ne pudicitia earum in tanta itineris longinquitate ac militum multitudine negligentius haberetur, verebatur, à Samoscio condonatz: mirantibusq; Moscis, ac vltro fatentibus, se eius ætatis atq; formæ matronas nostris reddituros non fuisse, postquam causam, ob quam id à Samoscio fieret, intellexerunt, tum vero minus etiam mirum videri debere dicebant, si in tanta morum diuersitate, fortuna quoq; dissimilis esset. Ita arx & loci natura munitissima, & ab omnibus rebus ad defensionem paratissima, anni tempore, continuis imbris, ac gelu hostes iuuante integra recepta fuit. Globorum candentium, ne in hac oppugnatione usus esse posset, Saburovus excogitarat. Aliarum enim oppugnationum euentu monitus, parietem, qua crassior erat, interciderat: ac vno solo trabum ordine, quibus contextus erat, relicto, interiorem partem eius satis lato aggere, quem cratibus continebat, vestierat. fiebat inde, vt globi per tenuem parietem subito transeuntes in aggere hærerent, ibiq; sua sponte tandem supprimerentur. Memoria inde Samoscus tenens Regem proximo anno per ea loca in hosticum vltius progredi in animo habere, tormenta & grauiorem militaris instrumenti partem Sauolociz deponere constituit: Stephanumq; Carolum cum Vngarico milite in arcem traducere omnia iussit. Hic veteri ponte, quemadmodum ostendimus, ab hostibus interrupto: rate, qua in oppugnatione miles usus fuerat, infirmiore, quam vt tantæ molis tormenta promoueri per eam possent, alterius etiam pontis tam exiguo tempore efficiendi summa difficultate proposita, tormenta firmissimis, iisq; pluribus rudentibus apta, quo vno rupto, alii subsidio essent, per lacum ipsum, qua durissimum solum, & maxime argillosum explorarat, cohortibus aliquot Vngarorum in aduersa ripa collocatis, in arcem à munitionibus nostris traduxit. In præsidio Georgium Sibricum cum Vngari militis parte relinquit: Fa-

rensbeckium cum mille circiter equitibus latiore circuitu capto Opockam versus proficisci, conuersoq; ad sinistram per Nescerdam itinere ad Polotiam rursum occurrere sibi iubet. Nam quod infra ad Velikam amnem sita ea esset, quæ natura fluminis esset, cognoscere: si etiam oppugnanda proximo anno foret, situm eius eo magis præceptum ante habere cupiebat, quod eodem in loco sub Sigismundo Rege incommodum acceptum memoria teneret. Eadem futuræ expeditionis curam itinera quoq; reliqua omnia: flumina item, si quæ nauigabilia essent, pleraq; vt explorata ante haberet, operam dabat. maxime quod lacum Vsciam esse accepisset, ex quo eiusdem nominis fluuius se deriuans in Vsciam lacum influeret, indeque mutato nomine in Dryssam lacum effusus eiusdem nominis fluuium efficeret, earumq; potissimum opportunitate Sokolam a Mosco com meatu, aliisq; rebus necessariis prouisam, diligentissime omnes meatus exitusq; eius cognoscebat. Itinere inde ob imbrium ac frigorū iniurias, siluarumque, per quas ibatur, magnitudinem, ac pontium plerisq; in locis inopiam aliquanto incommodiore, luc præsertim, de qua dictum est, exercitum affligente, vt pacatis tamen circumcirca locis omnibus tuto per Polotiam, Vilnam ad Regem venit. Dum Rex hoc rerum successu expeditione Lucensi perfecta in Lituaniam se recipit, Moscus, quo animi tristitiam aduersis rebus collectam discuteret, repudiata priore vxore: quod ipsius moribus toties ei licet, quoties libet, iam sextum tum maritus delectu puellarum publico indicto nouam induxit: idemq; ex proceribus etiam, & consiliariis suis quosdam facere coegit. Delectus eius, quemadmodum ex nobili quadam captiua, quæ ipsa in delectu eo fuerat, cognitum est, hæc est ratio: Proceres nobilesq; omnes, qui filias aut propinquas nobiles aliqua formæ commendatione in potestate habeant, edicto proposito, certo tempore omnes adducere iubet. Ad diem præpa-

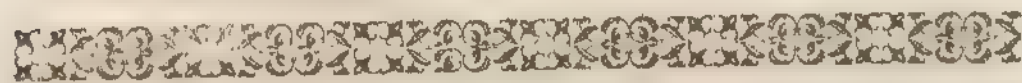
præparata iam ante eum in usum domo spaciofa & ampla, per singula cœnacula duodenos lectos habentia, totidem puellæ distribuuntur. ipse vno sene comitatus omnia ordine circumit, vt quodq; ingressus est, solio iam ante instructo confidet: puellæ in magno omnium Principi suo placendi, ac ad eam fortunam perueniendi studio elegantissime omnes ornatz, ad genua eius ordine singulæ aduolutæ, sudario auro ac vnionibus contexto in genua iniecto discedunt. quam ex his maxime probat, ducit: cæteras vel agris, vel pecunia donatas dimittit. Rex Vilnæ paucis diebus commoratus, Grodnam proficiscitur. ac iam de futura expeditione cogitans, quod tardius comitia sibi habenda, tributumq; si quod in illis seisceretur, serius exactum iri intelligeret, ne quod gerendæ rei tempus dimittere cogeretur, priuatas interim rationes mutæ sumendæ pecuniæ iam tum inibat. Præter Marchionem Georgium Fridericum in Prussia Ducem, Augustum Saxoniz, & Ioannem Fridericum Brandenburgensem Principes Electores de mutuo in bellum hoc præstando appellat. quo facto, duas simul res consecuturum se videbat, vt & suam erga illos omnibus in rebus fiduciam ostenderet, & eorum in re aliena studio Ordines inuitatos ad perficiendi pro suis commodis belli voluntatem eo magis accenderet. Credita ab illis pecunia ad certum diem, exactisq; iam comitiis allata, ac vltius deinde die prolato, ad tempus soluta fuit. Interim Kosakki Nisouii cum Ioanne Orisouio ab altera parte in Moscouiam Starodubum vsq; populationibus progressi, omni agro longe lateq; vastato, oppidum ac extimas munitiones arcis quasdam incenderunt, indeq; ad Pociopouam excursionem facta, ab arce repulsi, præda tamen magna acta se receperunt. Proficiscentem Grodna Regem, Rigensium nuntii secuti fuerunt. Ciuitas ea à Sigismundo Augusto in fidem iis conditionibus recepta fuerat, quæ ius ac maiestatem imperii in eam regii fere eneruare, magisq; ad ipsius etiam ciuitatis splendorem, quam vtilitatem comparatz videbantur. Cum Rex iis legibus sociam eam, quam subiectam habere mallet, iam ante superioribus etiā expeditionibus, missis legatis, de certis subiectionis cōditionibus cum Rege egerat: req; Drohicini tandem in hoc itinere transacta, missus à Rege Ioannes Demetrius Solikouius fuit, qui ciuitatem in fidem acceptam, iurando in verba Regis obstringeret. Cum primis de portorio constituendo actum fuerat. Nam cum omnis negotiatio Rigensis Dunę fluminis nauigatione fere contineatur, eaq; iam magna ex parte superioribus victoriis Regis expedita esset: præterq; Kokenhausium, Ascherotum, Lenouartum, quæ eo tempore in hostium potestate adhuc erant, quo morari eam posset, nihil reliquum esset: summæ æquitatis Rex iudicabat, vt quæ res tanto publico cum molimento, atq; impendio perfecta, ad ciuitatis priuatorumq; omnium fortunas maximam accessionem factura esset, eadem Reipublicæ commodum aliquod afferret, nec alia conditione commercia eo transferri volebat. Homines prudentes quum sine vectigalibus & tributis non posse subsistere Rempublicam intelligerent: rectissime autem in iis provinciis ea constitui, quæ armis recuperentur, conuenerunt tandem, vt portorium maritimum omnium mercium constitueretur, eiusque prouentuum duæ partes Regi sine villa conditione: tertia ciuitati in portus ac stationum refectio-

nem cederet. Relinquebatur in ambiguo de bonis, quæ Archiepiscopalis quondam iuris fuissent: de vallo contra arcem à ciuitate obiecto, ac aliis rebus quibusdam, earum omnium definitio in Regis in illa loca aduentum reiecta fuit. Dum in Moscouia cum exercitu Rex erat, Iohannes Tertius eius nominis Sueciæ Rex ad Naruam classem miserat. verum integritum adhuc ab ea parte rebus Moscouiticis, piscatoriis aliquot ædificiis in litore exustis, re infecta recipere se coacta ea fuerat. Interim Varsauiam ad Comitum Rex venit. Ordines vt hunc rerum successum omnibus modis vrgeant, ac non lætentur modo victoria, sed ea etiam vtantur, hortatur: si vniuersam Moscouiam, ac amplissimum illud regnum vel appetendum vel sperandum non arbitrentur, cuius tamen maxima spes iam illis ostendatur, eouq; saltem in armis maneat, dum Liouoniam vniuersam, quam ab initio iam præmium belli huius sibi proposuissent, dignam & laborū suorū mercedem, & ad posteros virtutis monumentum relaturi adiungant: magnū incommodum

in eo esse docet, quod ipse quotannis ad comitia tributum causa obeunda in regnum reuocetur: militem continuis itineribus confici: hosti respirandi suiq; colligendi spacium interim dari: quodq; tributa tardius exigantur, multas rerum gerendarum occasiones mora hac corrumpi necesse esse. quibus incommodis, quo obuiam eatur, ut biennale tributum sciscant, flagitat. Ordines tributum non recusare, à tempore, in quod flagitabatur, alieni videbantur. Priusquam autem ad ullam aliam rem accederent, capita rerum quarundam, de quibus leges perferri vellent, scripto comprehensa Regi offerebant: utq; sancirentur, petebant. ita responsum fuit, ut quæ concedi posse existimabantur, concederentur: quædam interpretatione lenirentur: pleraq; in aliud tempus conferrentur. Responso eo accepto, dierum aliquot spacio interiecto, idem quod ante iam scriptum tradiderant, nullis contra regiam declarationem rationibus aliis allatis, denuo tradunt. Rex ex senatu aliquot, pariq; ratione ex nuntiorum collegio aliis delectis, ut iis de rebus vtrinque moderatione adhibita dispiciant, negotium dat: quæ ab his communicatis sententiis proposita fuerunt, scripto comprehensa denuo nunciis traduntur. li diebus aliquot interpositis, idem quod antea fecerant, prius scriptum suum rursus Regi oblatum vrgent. Appetebat interim finis dierum comitialium legibus definitorum, itaq; certis conditionibus res tandem conuenit: constitutionesq; iis de rebus promulgatæ fuerunt. Tributum inde primo simplex Regi permiserunt: postea Rege partim iis, quas ostendimus, de causis, tum quod præterea militi stipendium omne nondum solutum esset: apud Principes, quos diximus, & alios priuatos noua nomina fierent: nouum adhuc bellum administrandum esset, nulla ratione satisfieri eo sibi posse demonstrante, duplex ea prius conditione sciuerunt, ut si pax interim conuenisset, tributa quoq; cessarent: deinde iisdem argumentis à Rege illa refutata, ut collatis rationibus, quicquid stipendiis omnibus, ac ære alieno ob bellum hoc conftrato, tum si quid deinceps in apparatus belli erogatum fuisset, ex solutis, reliquum ex tributo eo futurum esset, in Rauense ærarium inferretur. Venerant huc, quemadmodum supra demonstratum est, Legati Moscovitici, per vniuersam Poloniam tanquam in triumpho ducti. Hi nouis mandatis à Principe suo acceptis, denuo hic ad colloquia admissi, primum Neuelenses conditiones vrgebant: quibus rei transigendæ à Lituaniis senatoribus certam spem factam sibi dicebant. quibus cum aliis rationibus refutatis, tum quod maioribus postea sumptibus à Rege factis, Sauolociaq; capta non integra amplius res esset: tandem more suo diu prius licitati eo descenderunt, ut ad alia, quæ ante obtulerant castella Liuania, vrbibus ac castris potioribus Felino, Derpato, Mariemburgo, Parnauia, ac Narua, Principi suo receptis, reliquis omnibus Regi decederent. Rex nisi omni Liuania hostis decederet, alia conditione pacem sibi faciendam cum eo non arbitrabatur. Hæc sententia ordinibus proposita, publice quoque omnibus placuit. Adhibiti colloquio cum Moscis huic ex nobilitatis nunciis aliquot fuerunt, quo tergiuersatione Mosci perspecta, tota de re ipsi plenius collegas suos edocere possent. Vtrisque in sententia permanentibus, infecta re a colloquio recessum fuit. Rex ita a comitiis discessit, ut biennii tributo ab Ordinibus sancito, non prius pacem se facturum cum hoste polliceretur, quam is vniuersa Liuania excessisset. Sub finem comitiorum nūcii nobilitatis per Stanislaum Priemiscium, quem a bello reuertum nobilitas maioris Poloniæ nuntium crearat, & tum nuntiorum illud nobilitatis collegium initio comitiorum Marschalcum è more prodiderat, Rege adito, ut remotis, quibus in senatum ingrediendi ius non esset, dicendi potestas sibi fieret, petebant: re impetrata, rogant operam dare vellet, ut ea expeditione bellum finiat: ita nobilitatem, maxime familias eius rusticas, quarum salutem sine suarum quisq; fortunarum detrimento negligere non possit, tributis exhaustas, ut maioribus ferendis pares vix sint futuræ. Respondit Rex per Cancellarium, bellum pacis ac publicæ utilitatis causa se susceptum, minime ex instituto a se ali: hostem eo redactum, ut, si bellum continuetur, non adeo magno negotio confici possit: setamen consentientibus ordinum studiis libenter concessurum: quamprimumq; ad tradendam sibi Liunioniam hostem adduxerit, impe-

tuq; eius represso, Reipub. otio ac securitati consuluerit, paci, quæ cum publica dignitate atq; vtilitate coniuncta sit, nullam moram facturum. Publice inde more Maiorum regi valedicentes, ut de domesticis etiam rebus, ac intestinis incommodis sanandis cogitationem suscipere velit, rogant: nominatim de Regum eligendorum stabili aliqua ratione constituenda petunt, utq; iis de rebus, quamprimum commodo Reip. id facere possit, Comititia habere velit. quo maius antea discrimen Reipub. adierit, cum partibus in diuersa studia scissis, in duos Principes Reipub. distracta fuerit, eo nunc, postquam metu hoc liberata sit, ne idem periculum denuo subeat, diligentius prouidendum esse docent. Accedere huc controuersias, quæ inter sacrum & profanum ordinem intercedant: quarum & ipsarum non leuem rationem sibi ducendam, utq; omnes tandem tollantur, plurimum Reipublicæ interesse iudicent. Ostendit Rex per eundem Cancellarium, non minori studio ad domesticas res recte constituendas, quam ad perficiendum ex sententia bellum se ferri, & qui bellicarum rerum laudem non aspernetur, eo maiori tamen domi bene constitutæ Reipubl. quam maxime diuturnæ memoriæ relinquendæ studio se teneri, quod sine hac ne superiorem quidem gloriam stabilem perpetuamq; esse posse perspiciat. De interregnorum ratione quoties cogiter, quanto in periculo superioribus temporibus Reipubl. fuerit, quibus electionum ac ambitionum studia ea tanquam fluctus quidam illam exagitarint: cum non minus hæc, quam in qua natus sit, omni studio sibi amplectendam, eo chariorem etiam habendam intelligat, quo maioribus honoribus atq; ornamentis susceptum se affecerit, eo horrescere se animo, agnoscereq; non nisi singulari benignitate diuina in commodiorem statum eam peruenisse. Iam ut de certa electionum ratione deliberatio suscipiatur, intelligere se: si id fiat, quantum & in re ipsa difficultatis futurum: etsi quod verendum videatur, occulta aliqua Reipublicæ vulnera ea nuder, incommodi inde metuendum sit, suam quidem operam atque auctoritatem Reip. ac Ordinum voluntati non defutura. Idem de concordia inter ecclesiasticum & ciuilem ordinem sese iudicare, nihil ea posse suscipi vtilius, atq; ad Reipubl. stabilitatem magis necessarium: sed vtramq; ad rem consensu animisq; ab omni odio & affectione vacuis opus esse. Proinde sibi quidem summæ curæ ea fore: hortari autem ipsos quoque, ut animos ad deliberationes rerum harum sedatos, nulliusq; alterius rei, quam patriæ ac publicæ salutis & dignitatis studio deditos afferant. Hortatus inde, quemadmodum & superioribus temporibus fecerat, ut per absentiam suam otio & tranquillitati publicæ pro se quisq; studeret, ac animo ad quæuis pericula excipienda parato esset, fausta quæq; ac felicia, utq; vtrique, tam qui domi mansuri essent, quam qui in bellum ituri ita rem gererent, ut mox læta vtrinque gratulatione, in mutuos complexus ruerent, precatus iis fuit: ad quam vocem plausu à circumfusis excitato, Cancellarius eum ipsum plausum lætum omen futuri successus, ac non diuturni belli Regem accipere intulit. Sub idem Comitiorum tempus Sueciæ Rex, quibus partibus hac expeditione bellum orsurus Rex esset, per literas à Rege quærebat. Rex pro eo, quod ante ad bellum hoc maxime Sueciæ Rex hortatus se fuisset, ac mutua necessitudine celandum eum consilia sua non ratus, Plescouiam se eo anno ire in animo habere ei ostendit: petentiq; legato eius, ut militem, quem in Germania interceptiendæ legationis Moscouiticæ ad Principes Christianos missæ causâ scripturus Rex esset, voluntate Regis per ditiones ac portus eius ducere sibi liceret, literas, quarum auctoritate id facere posset, dedit. Iisdem temporibus Philo Kmita, qui Lucensi præsidio præfectus à Rege fuerat, ne miles otio ac desidia interim corrumpere, Chelmanni Moscouiticam, quod castrum supra Louatum fluiuium situm est, Martinum Curtium & Gabrielem Holubkonem misit. qui quum ex captiuis cognouissent, oppidum ante Moscos more suo incendiisse, ex eo vnam domum sub castro ad excubias agendas ab hoste relictam, noctu progressi, eum antequam illuxisset, eo peruenissent, Curtio domum præteruecto, ac à tergo excubiis se obiciebat, fugaq; in castrum interclusa omnes concidente, Holubko castrum incendit. Ab alia parte Sibricus Sauolocienfis præsidii præfectus homines agri eius omnes ad sacramentum euocarat.

Quinque autem antiquitus territoria ad Sauolociam pertinent. Venerant in his Voronecienses aduocato, Polonico more sibi creato. Oppidum autem Voronecia est supra Sauolociam ad Soucam flumen situm, propterque fluminis eius opportunitatem, quod in Velikam flumen, indeque sub Plescouia in lacum Pelbam ac sinum Finlandicum influit, commerciis ac habitatorum numero amplum olim fuit. Castrum quod adiunctum habuerat in tot vicinorum ac munitissimorum aliorum copia desertum à Moscis fuerat. Itaque cum oppido nullo opere munito praesidium Sauolocienae facile potiturum cogitarent, quo id ante incenderent, maxime autem, quod oppidani ad sacramentum conuenerant, ut ad deterrendos alios omnia cruciatus exempla in eos ederent, copiis aliquot collectis repentina¹⁰ excursionem opprimendi eius causa conuenerant, verum re ab aduocato cognita, cum ille in munere ac meru suo non inuigilans certiorum mox Sibiricum fecisset, hic profligatis Moscis, locum in quo castrum fuerat, cum Kiralio occupat, praesidiumque ei imposito, corribus militaribus pro tempore communit, agrestibusque ipsis, quibus loca vicina nota erant, ducentibus, crebras inde ex hostico praedas egit. Phlo Kmita Chelmenis excursionis prouentu inuitatus eodem Sibirico ac vicinis aliis praesidiis sibi adiunctis, Priscam Russiam quae ad magnam Nouogardiam spectat, excurrit. Magna hoc loco Moscouiae Dux salinarum vectigalia habet, frequentia item ac ampla commercia sunt. Oppidum magis in salinarum ac negotiorum usus constitutum, utque loco à finibus remoto, nullo opere munitum²⁰ sine negotio diripuit, repletumque militem praeda reduxit.

LIBER QVARTVS.

SOLYTIS adeum, quem superiori libro ostendimus, modum comitiis, Rex militem, quando in supplementum ad bellum opus erat, Samoscium quam celerrime scribere, matureque in Lituaniam adducere iubet. Ipse Grodnam recta, inde Vilnam proficiscitur. Interim ad Christophorum fratrem Principem Transsilvaniae de nouo equitum ac peditum Vngarorum delectu scribit. Germani militis conquiritur. Farenbekio per literas negotium datur, qui militis in inferioris Germaniae bellis exercitati copiam se habere posse ante ostenderat. Samoscius, quo lectiorem peditatum haberet, Vroecium ala equitum, cui praeerat, missa, peditum ex sola nobilitate scribere iubet. subleuabantur apparatus hi interim, dum tributaria⁴⁰ pecuniae conferrentur, partim ea pecunia, quam à Principibus acceptam supra ostendimus, quamque praeter eam Marchio in Prussia Dux subsidii loco miserat, partim propria Regis ipsius, maxime tamen equitum studio, quorum magnum numerum Samoscius euocarat, eaque ad bellum hoc alacritas erat, ut plerique nulla in auctoramentum accepta pecunia ad diem nihilominus conuenirent: complures in ipsis castris demum stipendiorum partem acciperent. Grodnā iam Rege progresso, nuncius cum literis à Mosco ad eum venit: mox alios cum amplioribus mandatis, quibus conuenire pacem posse existimet, affore. Interim ne ullū exercitum Rex cogat, neve ulterius progrediatur, posse eū & impēse & labori parcere. Veniūt legati, colloquium petentibus datur. Re diu more eorum ducta, atque virique⁵⁰ disputata, eo tandem descenderunt, ut Narua, Neuschlossio, Derpato, Adseuio, Nouogrodeco Liuonico, Neuhaus à Germanis dicto, exceptis, reliqua Liuonia vniuersam vna cum iis locis, quae antea receperat, Veissensteinio, Felinio, Parnauiā, ac aliis omnibus Regi permitterent. Ostenderat rex, nullam se prius pacis mentionē fieri passurum, quam vniuersa Liuonia Moscus, cessisset. Urgebant Legati, ut cum sui Principis

Principis nomine ostēderetur, quid praestitutus esset, sibi quoque quid de ablatis Principi suo restituendis animi Rex haberet, demonstraretur. Repetebant autem vno Polotienē agro excepto, qui pristinae ditionis regiae fuerat, reliqua, quae superioribus annis bello capta erant, omnia. Demonstratum fuit, ita Regem Principi eorum illa restitutum, si praeter Velisium, quod nulla conditione dimissurus rex esset, castrū quoque Sebesium, quod id penitus intra ditiones regias situm esset, quo certior ac stabilior pax esset, vel tradidisset Regi, vel demolitus fuisset: quod quo minus recusaret, Regem vicissim Dryssam demolitum: partis sumptus deinde in bellum facti nomine quadringenta aureorum millia Regi refundisset. Impetrarunt Legati, ut ad Principem suum referre ea sibi liceret, ac ut Regis nomine eadem ad illum scriberentur. Sub idem tempus Bochdanus Bilschius, cuius frater patruelis in amoribus Mosco erat, summamque apud eum rerum omnium fidem obtrinebat, ad Regem transit: Miserat Moscus Legatos ad Rodolphum Romanorum Imperatorem; ab eo ulterius deinde ad summum Pontificem Romam peruenerunt. Legatione ad summum Pontificem operam suam contra Turcam Christianitati pollicitus, & de Regis in se iniuriis questus perhibebatur, & vel secreto, ut ad pacem eum hortaretur, petiisse; aut iis tamen querimoniis, ut suas partes summus Pontifex interponeret, non nolle se satis ostendisse. In Poloniam frequentibus nunciis afferebatur, quomodo Graecae sectae homines pedes summi Pontificis pro more deosculari diu recusassent, tandem tamen id ut facerent, adductos summus Pontifex Antonium Posseuinum, qui vna in Moscouiam cum illis iret, iis adiunxerat. Hic Moscis per regias ditiones itinere intercluso, ideoque per Germaniam Lubecam, ut inde Naruam traicerent, se recipientibus, delegatione sua per literas certiorum Regem fecit, ac si voluntate eius id sibi liceret, per Poloniam & Lituaniā iturum se ostendit. Rex non modo illi permisit, sed ipsius quoque Mosci Legatis idem se permittere respondit. Hi tamen, ne quid praeter praescriptum Principis sui facerent, Lubecam se contulerunt, indeque eodem, quo venerant, itinere in Moscouiam ad Principem suum reuersi fuerunt. Iisdem temporibus nuncius mortis Christophori Transsilvaniae³⁰ Principis Regis fratris allatus, quomodo Regi ipsi non leuem dolorem attulit, tum Moscu, qui auocato Rege rebus Transsiluanicis sui interim colligendi spaciū sibi datum iri cogitaret, ut pacem atque eas ipsas condiciones, quas paulo ante ab eo propositas fuisse ostendimus, iterum reuocaret, maxime animauit. Verum Transsiluanicis rebus, ne à cura belli auocaretur, iam ante à Rege prouisum erat. Cogitans enim ultra incertitudinem rerum humanarum aetatem fratris prouectam, ipsum continuis articulorum doloribus confectum, antequam Varsouiam ad comitia iret, auctor fratri ac Prouincialibus fuerat, ut filium eius Sigismundum in omnes casus Principem designarent. Quibus de rebus quomodo Legati Alexander Kendius & Vladislaus Somborius Varsouiam ad Regem venissent, ex eius auctoritate, domum postea illis reuersis, communibus Ordinum studiis Sigismundus in Principem electus fuerat: tristibus læta Christophoro Principi fortuna temperante, interque duo funera vxoris vnum, ac minoris natu filiae alterum, Principatum Sigismundi filii intericiēte. Maximam in pacis spem omnium iam prope animi venerant. Nam nec propter quadringentorum illorum millium conditionem, si Moscus eam non accepisset, communibus Ordinum bellum finire volentium studiis defuturus Rex fuerat, nec Moscus, qui vniuersam quasi Liuoniam pacis cupiditate dimiserat, illorum quae exceperat, castrorum causa bellum accepturus existimabatur. Itaque inducias etiam ad certam diem, intra quam⁴⁰ denuo Moscus responderet, Rex ei concesserat. Verum intellectum mox fuit, iam tum Legatos, quomodo à propositis conditionibus discederent, cogitare. Vincentius erat, de quo ante mentionem fecimus, in finibus Moscouiticis, qui ad Smolenscam pertinent, ductor Kosakkorum. Hic cum transgressis fines Legatis sese adiunxisset, posteaque eodem itinere Vilnam cum illis profectus, familiariter inter eundem ad eos sese applicasset, sollicitare hominem, ut ad Principem suum transfugeret, coeperunt. Ille constanter primo pernegarat; cum urgeretur, tandem

Vilnæ ad magistratum rem detulit, ex eius sententia simulat transitionem, quæ quo gravior Principi eorum esset, nec sine pretio operæ ad illum veniret, ut aliquas magni momenti literas, quas ad eum deferret, sibi committerent, postulat. Illi polliciti, ut prius tamen aliquo argumento fidem eius exploratam haberent, ut in una prius re conficienda operam suam sibi nalet, rogant, tempusque quo profecturus Rex sit, quaque iter facturus, exploret. Rex ad magistratum delata, quo magis fides ei haberetur, iter Regis ex fide descriptum datum illi fuit: quo à perfuga quasi pignore fidei accepto, literas ad Principem suum perferendas ei tradunt. In iis ut magno animo sit, eum hortantur. Nam & paucas omnino à Rege copias cogit: & quod mortuo fratre Transilvanicæ res præsentiam eius desideraturæ sint, maxime cum Turca iis imminere dicatur, minus huic bello eum vacaturum. Per idem vero tempus, & quod Vilnæ Rex substitit, Plefcouiam, quam hoc bello petiitum iri sibi persuaserat, omnibus rebus Moscus firmat. muros vetustate neglectos magnis operibus refecit: novas ad priores munitiones adiecit, præsidia ex aliis arcibus omnibus detracta, unum hunc in locum cogit. Ab altera parte Pontus Gardianus Gallus, quem Sueciæ Rex collocata ei in matrimonium filia naturali militiæ præfectum fecerat, extrema quædam Liunionæ castella, quæ ad Osiliam & maritimam Liunioniam pertinent, occupat. Iam ab initio cum primum in Poloniam Rex venisset, Sueciæ Rex per Oratorem suum vehementer Regem ad bellum contra Moscum hortatus, fœderis ac societatis contra communem hostem mentionem intulerat. Miserat tum iis de rebus ad eum Rex Iohannem Herbortum Castellanum Sanocensem, propositæque eorum ultro citroque conditiones fuerant, ut Reualiam quoque Regi traderet, utque quæ cis Naruam flumen essent, Poloniæ Regi cederent: quæ ultra Naruam Sueciæ finitima versus Oceanum glaciale communibus copiis occuparentur, ad Sueciæ Regem pertinerent. cumque bellum interim differendum sibi Rex non iudicaret, quo tempore Polotiam ibat, denuo Laurentium Goslicium Vilna ad Sueciæ Regem miserat, per quem in armis iam se esse ei ostenderat, & ut ipse à suis quoque finibus in Moscouiam cum exercitu irruptionem faceret, eum hortatus, auxiliorum & belli communicandi rationes quasdam proposuerat: ac ostendente tum Rege Sueciæ, nolle se sibi præscribi, quas in partes copias suas mitteret, omniaque occupantis fore. Goslicius quemadmodum iussus fuerat, Liunioniam tamen ut abstinere, postularat, cuius causa & maxime bellum Rex suscepisset, & quam optimo iure pertinere ad se sciret, Regemque ius in Liunionia Reip. & suum negligere non posse prædixerat. Nunc cum id accederet, ut Liunioniam ferre omnem per legatos Moscus ei detulisset, quo in statu res essent, cum Sueciæ regem, tum militiæ præfectum eius iterum per literas certiorum Rex fecit, utque Liunioniam non hostis, sed suam opinionem iam præcipientes, omnino ab ea sibi temperarent, ac aliis potius in partibus, si ita eis videretur, bellum cum hoste administrarent, postulat. Vilna tormentis ac instrumento militari omni Postauam præmisso, ipse Disnam profectus fuit. Vbi de exercitu hostili ad Smolensem coactus, eiusque in Mohilouensem & Sclouensem agrum incursione cognouit. Erant in hibernis eorum locorum aliquot equitum turmae, ex quibus cum Christophori Radiuili, & Martini Kasanouii turmae, diuersis locis in palantes incidissent, seculisque aliquot præliis cum copiis iis conflixissent, non diu in nostro commoratae, mox intra suos fines se receperunt. Rex tamen nuncio hoc de incursionibus hostis allato, continuo Christophoro Radiuilo, qui tum Disnæ una erat, ad eas, quas antea habebat, turmas equitum, alias Polonorum nonnullas, quæ iis in locis ad Borysthenem in hibernis erant, peditatusque ac leuium tormentorum, quæ naviibus Vitepsciam præmitteret, certum numerum attribuit. Ei mandat, ut recta contra hostem tendat, dataque facultate prælium committat. si hostis iam recesserit, capto per Velisium medio inter Bialam & Toropciam itinere, ab ea quoque parte metum hosti ostendat. Eodem tempore Iohannem Thomam Droiuuium præfectum Premislien. ad Turcarum Imperatorem misit. Causæ legationis hæc erant, ut quia fato Christianitatis, sicut reliqua Vngaria, ita Transilvania quoque stipendiaria Turcæ facta esset, verereturque Rex ne mortuo fratre Christophoro noui Principis

Principis imperium grauioribus conditionibus Turca premeret: postularet, ut quibus priores Principes legibus principatum eum tenuissent, iisdem huic quoque eum permitteret: nec si quid contra ea fieret, Regem patriæ suisque deesse posse ostenderet. Præterea vero ut de lanculæ Valachia Palatini iniuriis, quas frequenter is regiarum ditionum hominibus afferebat, quereretur: utque illo amoto Petrus prior Palatinus in pristinum dignitatis locum restitueretur, peteret, Regemque nec lanculæ vicinitatem æquo animo ferre, nec suorum iniurias, uti nec deberet, neglecturum profiteretur. Prius Legationis caput mox obtentum: alterum in aliud tempus dilatum fuit. Sub idem autem tempus in Tartaris quoque tumultuatus fuit.

Deuletes Chiereius, qui nouissime apud Tartaros imperitabat, plures liberos reliquerat. successerat huic in imperio, qui nunc rerum apud illos potitur, Mahometes Chiereius, qui quum præter alios fratrem haberet ætate proximum Adleum Chiereium magni & ipsum animi & apud populares virtutis opinione, interficere eum non ausus, quum alias instituto Turcico apud Tartaros etiam plerumque eius, qui in principatu succedit, securitatis causa ceteri Principum liberi è medio tollantur: quo minus tamen cupiditati eius loci relinqueret, Galgam crearat. Is summus militiæ præfectus est, eaque autoritate, ut & viuo Principe proximam secundum eum potestatem obtineat, & mortuo in Imperio succedat. Adleo à Persis capto, ac interfecto, eadem ratione Halium Chiereium alterum ab eo fratrem magistratu eo tradito, successionis spe sibi deuinxerat. Verum confirmatus postea ætate filii Sadici, amoreque paterno impulsus, deiecto fratre, filium eius in locum suffecerat, veritusque ne iniuria hac irritatus cum altero minore fratre Salomete Chiereio contra se conspiraret: ad parricidii crudelitatem, quam ante seu metu, seu miseratione retentus intermiserat, redierat, priusque quam illi moliri quid contra se possent, interficere eos conatus fuerat. Hoc periculi metu profugere illi coacti, cum diu exagitati in finibus oberrarent, à Kosakkis excepti, adque Michaellem Viskouecium præfectum Cirkassensem adducti fuerunt, à quo certior de iis Rex factus, ut in suum reditum retinerentur, iussit. Ipse instrumento belli grauiore primo per Disnam in Dunam, inde ulterius per Dryssam flumen, navigatione, quemadmodum ostendimus, iam ante explorata nauibus præmisso, Disnæque parte aliqua exercitus recensita Polotiam venit. Ibi dum aliis copiis recensendis operam dat, Christophorus Derssekus, qui petentibus Legatis Moscouiticis, à Rege ad Moscum missus fuerat, cum literis ab eo redit. Longe alio eorum argumento, quam superiores fuissent, scriptæ erant. quæ ab initio acta essent, multa & longa oratione repetita inuidiose omnia interpretabatur, quæ per legatos ante Regi obtulerat, irrita tum faciebat, maxime quod Neuclensibus conditionibus stare Rex noluisse, quod ut Sebesium demoliretur, bellici sumtus nomine pecuniam ab se flagitasset, exagitabat. quod non in eodem statu rem esse, quo Neuclæ fuerat, ac interim in oppugnanda Sauolocia maiores sumtus se fecisse Rex diceret, cuius coactu aut rogatu Sauolociam cepisset, interrogabat. potuisse eum superfedere labore hoc, non sua voluntate factum, ut eam occuparet: pecuniam vero quod flagitaret, scire eum, nolle se tributarium eius esse: impensas autem belli imputare, aut earum nomine pecuniam postulare, inauditum inter Principes esse. Sebesium se puero, dum Sigismundus Rex rerum in Polonia & Lituania potiretur, conditum, eiusque perpetuo postea, etiam quum Polotiam in potestate Reges Poloniæ haberent, in possessione se fuisse: præterea ut maxime ille Sebesium, Rex Dryssam deleteret: tamen cum visum esset, Dryssam iterum Regem restauraturum: denique semper aliquid reperturum, quod nouum à se postularet. Nobilitatis nuncios ad colloquium cum legatis adhibitos criminabatur: idque in inuidiam suam factum ferebat. Indignabatur & Oratores nullos à Rege ad se mitti: itaque se quoque nec post quinquagesimum aut quadragessimum annum Oratores villos missurum confirmabat. Multa de Liunico iure suo aspergebat. In regem autem ipsum acerbissime inuehebatur, modo quod non regio genere natus esset: modo crudelitatem in victos, adipis detracti argumento, de quo supra dictum est, usus: modo in eisdem indulgentiam, qua ad transitionem eos inuitaret, tum quod globis candentibus inusitata

ratione Sokolam incendisset, fraudem ac dolos ei exprobrando. Rex literis hisce acceptis, ostendit legatis, etsi iure gentium hostium loco habere eos posset, qui pacis petitione simulata, speculandi, circumueniendiq; sui causa ad se venissent: nollet tamen ob eorum perfidiam à perpetua mansuetudine atq; lenitate sua recedere, itaq; ipsi ad suum principem reuerterentur, literis eius per suum hominem se responsurum. Proficiscitur cum his Antonius Possevinus, quem à summo Pontifice ad Moscum missum supra demonstrauimus. Ei praefectos, qui Velisii capti fuerant, Rex condonauit. Sauolociam inde, siluis ut in pacato nō magna molestia superatis, pontibusq; & latioribus viis iam ante iussu regio Sauolocienſium opera munitis, peruenit. Hic etsi omnium fere aliorum opinione Pleſcouiam sine villa dubitatione hac expeditione eundum tanquam praedudicatum iam videbatur, quo rectius tamen in re praesenti omnia statuerentur, ad consilium de eo Rex reuoluit. Valuit plurimum apud omnes fere cum vetus persuasio, tum ipsa rerum gerendarum series, belliq; suscepti ratio, quod ea vrbe in potestatem redacta, Liouoniam simul vniuersam, quae tum vnica belli causa erat, ei accessuram inter omnes conueniret. Rex tamen, ac pauci cum eo annon magnam Novogardiam rectius iretur, dubitabant, cuius etiam nobilitatis motus aliqui contra Moscum audiebantur. sed periculi plena res videbatur, relinquere à tergo urbem amplissimam, in quam omnes quasi hostiles copiae conuenissent, quae magnam & bene ad Novogardiam gesta re ad reliqua perficienda moram, & si non tam bello, quam tempestatibus, contagio, aliisve incommodis in hostico offensum esset, grauem recipientibus se metum allatura esset. Derpatum vaus Veierus eundum cesebat, cum eadem ratione, quod praesidii eius magna parte ad Pleſcouiae defensionem deducta, facilius expugnatio eius futura videretur: tum quod per eam ipsam ad reliqua Liouoniam vniuersam, quae vna bello eo petebatur, aditus futurus esset. Vicit plurimum consensio, rerumq; ipsarum continuus quasi ordo, qui primo Pleſcouiam obiciebat, eo ut iretur. Etsi enim per Louatum flumen, quod à Lukis Novogardiam tendens, magna ex parte in nostra potestate erat, regressus exercitus dam videretur, quod tamē naues omnes subtrahere ab hostibus essent, nec aliarum fabricandarum tam exiguo temporis spacio in prouincia noua & dubia facultas data esset: flumen praeterea Louatus non per omne anni tempus nauigabile esset, hac quoq; re non multum iuuari posse exercitus videbatur. De castellis, quae à lateribus imminabant, diu Rex dubitabat, tentandane oppugnatio eorum sibi esset, priusquam Pleſcouiam irer, an in aliud tempus differenda. Ex iis Krasnohorodam, cuius oppugnationem Sigismundi Augusti exercitus frustra olim tentauerat, & alterum Veliam Moscus, quod teneri ea posse diffideret, tormentis prius apparatusq; omni deportato, sub idem tempus ipse deleuit. Reliqua erant Sebesium, Opocka, Ostrova. Sebesium etsi ad leuam Dunam versus à tergo relinquebatur, navigationemq; fluminis infestam reddere posse videretur: tamen quod per siluas, locaque magna ex parte inuia, ac difficilia, iter illac esset, praestare visum fuit, vel in aliud tempus eam differre: vel si pax interim coiret, aliam quandam munitionem ei opponere, quam nunc maiorum rerum gerendarum tempus, siluis, viarumq; difficultatibus superandis, ac ipsa tandem oppugnatione eximere. Opocka non ita vix imminere videbatur, ut non commode declinari posset: praeterea flumen Velika supra Opockam nondum eius altitudinis erat, ut tormenta apparatusq; bellicus demitti per eum posset: quam commoditatem vel maxime quidam spectabant, ac ut nauigabile esset, Pleſcouienſi tamen oppugnationi mora vlla minime interponenda videbatur. Accedebat huc, quod ex propinquis praesidiis Sauolocienſi & Voronecienſi facile excursiones eius prohiberi posse existimabantur. Interim opportune accidit, ut sub idem tempus Kosakki Krasnohorodam à Mosco desertam subitatio opere communirent, quo praedis ex hostico agēdis sedem in ea collocarent. Mittit eo Rex mox copias nonnullas cum leuioribus tormentis aliquot, locumq; militaribus corbis dispositis diligentius communiri, Sebesienſeq; & Opockēse praesidia distineri inde iubet. Itaq; Krasnohoroda, Sauolocia, & Voronecia occupatis, è quibus non difficulter Sebesienſes & Opockēses contineri posse viderentur,

derentur, illis omissis, Ostrovia sola, quae in ipsam viam Pleſcouien. incurreret, relinquebatur. Ad Christophorum Radiuilum, quem contra hostis ad Borysthenē excursiones missum supra ostendimus, sub idem tempus Philonem Kmitam etiā, ac Lithuanicos Tartaros à Vitoldo quondam Duce agris in Lithuania donatos, Michaelē Haraburda illis Praefecto se coniungere, hostemq; ancipiti metu distingere, mutuisq; populationibus priores excursiones eius vlcisci iubet. litterasq; ea de re ad Radiuilum dat. Priusquam Sauolocia Rex moueret, tabellarium cum literis ad Moscum mittit. iis etsi nec illius criminationes quicquam de dignitate sua detrudere posse statueret: & armatum hosti maledicere infra animi sui magnitudinem iudicaret: ne tamen ille è silentio Regis, more suo maiores sibi spiritus summeret, ad priores eius responderet. Quae acta ante id in inuidiam à Mosco vocabantur, ut quaeq; gesta sint, ostendit: conditionibus Neuelenſibus cur stare non potuerit, demonstrat: nihil per iniuriam, aut praeter morem aliorum Principū Christianorum ab illo se postulasse docet: ut Sauolociam oppugnaret, nullius precibus adductum se responderet. sed id ut faceret, pertinacia & iniuriis eius se coactum: quae nec se quiescere, donec armis ius suum consequatur, patiantur: nec ipsum nisi armorum metu admoto animum ad aequitatem aduertere. Quantum in se fuerit, se fecisse, ut per Oratores eius aliquoties testificatus ei sit, quo diutius causam duce-ret, quoque ad maiores impensas tergiversatione sua se prouocaret, eo grauiore postea conditiones se ei ferre necesse habiturum. Sumptus in bellū factos, & aliorum Principum Christianorum more ac exemplo se repetiisse: & nihil aequitati conuenientius esse, quam ut à quo iniuria profecta fuerit, ab eodem omnis iniuriarum causa praestetur. quod quoniam illi graue videretur, sciret posthac non de Liouonia, aut belli eius sumptibus, sed summa rerum se dimicaturum. Quod Sebesium puero se conditum diceret, qua maxime ratione ius suum ostendere se consideret, ea malam fidem eius maxime detegi. Nam cum Regia Polotienſis ditio ad Dunam flumen semper pertinuerit, intraq; eam nuper Sebesium excitatum fuerit, satis argumenti esse in alieno iniuste aedificatum fuisse. An aut ad priores conditiones, nouas subinde Rex adiecit, fuerit, si prius iis conditionibus, quas Rex tulisset, assentiendo periclitatus fuisset, tum certi aliquid asseuerare eum potuisse. Nuncios Nobilitatis ex ipsius utilitate ad colloquium cum Legatis eius adhibitos fuisse, quo quae conuenissent, maiorem firmitudinem haberent. Quod Oratores ad eū non mitteret, non esse, quod se accusaret: neque enim legem vllam de mittendis Oratoribus cuiquā perlatam, praeterquam vel vsus, vel voluntas cuiusq; vnicuiq; imposeret: omninoq; iudicii potius quam necessitatis rem esse. Quod facturū se negaret, ut nec ipse post quadragesimum annum vllos ad se Oratores mitteret, facile ei credi: magnam hanc bono etiam viro ne dum Tyranno viuendi vsuram esse: non missurum igitur post quinquagesimum aut quadragesimum annū: at missurum fortassis citius: Regem quidem nihil hac in re temere sibi praescripturum. Docet & de Liouonico iure. Ad conuitia eius responderet, neq; se eum esse, qui contumeliam vllam accipere possit: nec in Moscum, cuius turpitudine & crudelitas omnibus nota sint, recte hanc alios insectandi personam conuenire. Regem se non tam moleste ferre non natum esse, quam gaudere, quod virtute sua ad regnū perueniret: quod ea ratione ad honorem hunc euocatus sit, qua summus Pontifex à Cardinalibus, Imperator qui Principem inter Christianos Principes dignitatem obtinet, ab Electoribus Germanicis: qua multi alii Reges ac Principes omnib. temporibus à sui quisq; regni Ordinibus. Interim praclarum sibi ducere priuato loco, nobilibus Maioribus ortum, qui rebus Christianis egregiam saepe operam nauarint, amplissimos honores gesserint, prouincias administrarint, magnaq; virtutis & pietatis laude floruerint, cum maiores sui Reges non fuerint, virtute tamen sua regnum se adeptum esse: cum illum, nisi ita, ut esset, natus fuisset, mores eius quēuis potius alium quam Principem facturi fuissent: minimeque illi inuidere, quod non plurimorum de eo hominum iudicium, aut spectata virtus eius potius, quam mulieris Glinſeti Sigismundi quondam Regis proditoris filiae vterus, Moscouiae dominum imposuisset. Crudelitatem in detrahendo è nonnullorum cadauerib.

adipe primum non à se profectam: deinde nihil in eo contra pietatis officium hominumq; Christianorum morem, qui vt viuis tanto rectius consulerent, ex medicorum disciplina, vel in minutissimas partes mortuos dissecarent, admissum: ridiculam autem misericordiam esse ipsius, qui cum in viuos omnia cruciatus exempla edat, mortuorum cura se affici præ se ferat. Eiusdem generis esse, quod clementiam & lenitatem erga victos suam criminaretur. Non satis enim sibi constare, qui modo crudelem, modo nimis lenem quereretur: indignareturque, quod non omnes, quos in præsiidiis expugnatis Rex coepisset, excruciatos interfecisset. Quod Sokolam inusitata ratione flammis à se deletam vitio sibi verteret, in eo non tam fraudem aliquam illum arguere Regis, quam detegere propriam inscitiam suam: quæ vt omnibus in rebus maxima esset, ita militaris rei multa præclara iuuenta adhuc cum fugere. Respondet & aliis de rebus quam copiosissime: quæ omnia accuratius hic commemorare, præterquam quod epistola ipsa in manus hominum peruenit, non etiam nostri instituti est. Sub finem epistolæ ad singulare certamen eum prouocat: eamque Russicæ & Latine scriptam ei transmittit, ne nimis sibi placeret, quæq; aliorum de se hominum iudicia essent, cognosceret, libros de immunitate eius passim per Germaniam editos vna ei mittit. Sauolocia Voroneciam Rex progressus, militarem disciplinam prioribus legibus partim emendatis, partim auctis accuratius eo loco sanxit: legesq; de ea scriptas primū Senatoribus, deinde militi, Præfectis omnibus dissendendi de iis facultate permissa publice proposuit. Quibus ab omnibus probatis Præfecti militares, vt Ducem exercitus crearet, eumq; magistratum, qui solennis apud Maiores in Repub. fuisset, restitueret, agitarunt. Rex quod partito in plures imperio militari, superiori anno nec satis disciplinam castrensem obseruatā, se rebus vel minutissimis quibusq; fatigatum, aliq; incommoda nonnulla extitisse ex eo meminisset, vocato priuatim ad se Samoscio, cuius vtilem operam superiorib. expeditionibus, multis maximisq; rebus spectatam habebat, eum se magistratum hunc creaturum ostendebat. Samoscus magnitudinem eius, atq; onus demonstrando, seq; ab omnibus rebus, maxime autē muneris huius expectatione imparatum accessisse ostendendo, primo vt alii potius id traderet, aut ne sibi saltem tantum oneris imponeret, petere, postea vehementius etiam deprecari coepit: vbi nihil rex remitteret, obtemperaturum se tandem Deo, & illi seu ad gloriam seu periculum se vocati recepit. Priuatim cum Samoscio re communicata, idem publice deinde facit, consilioq; conuocato, quid suæ sit sententiæ declarat. Re ab omnibus probata, per Andream Sborouium palatii Marschalcum, qua qui superioribus temporibus imperio militari præfuerant, nominatim vero Ioannes Tarnouius maxima potestate fuissent, generalem exercitus Ducem perpetuum Samoscium creat. Hic quemadmodum antea fecerat, ita tum in publico quoque præter oneris eius magnitudinem, quod per se grauissimum, maxima etiam cum inuidia coniunctum esset, non eo etiam apparatu instructum se venisse ostendebat: vt tantum munus sustinere posset, qui scriptis iis, quas Rex iussisset, copiis, eo animo profectus domo esset, vt quemadmodum superioribus expeditionibus fecisset, partem saltem aliquā belli susciperet: cui summa rerum administranda esset, oportuisse eū prius omnium ad summā belli pertinentium rerū cogitationem suscepisse: omnia explorata, cognita, parata ante domo attulisse: ipsum inspexisse, legatos, ministrosq; iam ante domi delegisse: quos etsi haberet, nō haberet tamen plures, quā qui copiis tantū, quas ipse scripisset, ducendis administrandisq; suppetere. Tandem quemadmodum antea priuatim, ita tum publice magistratum accepit. Constitutis rebus iis, exercitum vniuersum recensere Rex instituit. Præ cæteris longe ornatissimæ in lustratione hac Polonorum equitum turmæ comparebant. cum longe plures ex amplissimis quibusq; familiis, quam vlla alia superiorum expeditionum ad bellum hoc conuenissent. inter alios Samoscus ad priores copias suas, quas superiori ætate à se conductas, hieme in Samogitia contra hostiles in Liouoniam irruptiones mandato Regis collocarat, aliquot ornatissimorum equitum millia adiecerat. omnes hi ad Ducis exemplum vt superiori anno atrato habitu vsi fuerant, ita tum czruleum sumpserant. Par his

suo ge-

suo genere peditatus erat: Vrouecianus præsertim ex sola Nobilitate scriptus. Nec multum de proximi anni studiis & apparatu Lithuani quoq; remiserant. Itineris ratione à Rege cum Samoscio cōstituta, à dextra Lithuani iuerunt: iis aulicus miles, qui ad Gedanum fuerat, perque absentiam Ioannis Sborouii à Christophoro Niscicio regebatur, attributus erat. partem copiarum aliarum cum Stanislao Tarnouio clarissimæ familiæ, Senatorique Ordinis viro, quæ locum castris deligerent, Ostrouiam versus Samoscus præmitit, cum eodem Veierum & Vrouecium ire iussit. Tarnouius, quemadmodum iussus erat, castrum præteruectus in Plefcouienfi via, qua præsidia in castrum ventura, nunciique exituri expectabantur, confedit, quæque ad oppugnationem pertinebant administrare coepit. Interim Samoscus aduenit, castra que ab inferiori parte ad Velikam flumen ponit. biduo post Rex ipse consecutus fuit. Sita Ostrouia est in insula Velikæ fluminis, quodq; nullus à terra aditus habear, inde nomen id, quod insulam Slauica lingua significat, accepit. Muros ex lapide satis firmos: propugnacula item complura habet: vnum præcipue in septentrionali castris angulo, à qua eadem parte porta atq; aditus in castrum est, insignis magnitudinis, adque nostræ ætatis propugnaculorum formam diligenter dimensum, eo positu, vt duo castris latera, vnum quod ad Septentrionem, alterum quod ad Orientem spectat, defendat. Cum de oppugnatione cum Samoscio Rex deliberaret, animaduertit, Occidentale castris latus, ita modico flexu lunatum, vt nulli recta linea secundum id latus tormentorum ictus dirigi possent, atque ita nihil fere ab ea parte à tormentis periculi militi metuendum videretur. Itaque duo propugnacula altera, quæ in meridiem conuersa erant, tormentis verberare instituit: quod iis à defensoribus nudatis, Occidentali parte iam ante, vt ostensum est, innoxia, sine periculo ad oppugnationem iturus miles videretur. Vngaris orientalis anguli propugnaculum, Polonis Occidentale attribuitur: perfectisq; biduo munitionibus, & tormentis intra eas constitutis, ex vtrisque muri quati coepti fuerunt. Ab Vngaris propugnaculo, quod oppugnabant, inde proximo muro continuis tormentorum ictibus verberato, ruinis quibusdam, quæ tamen præcipitem aditum in castrum præberent, patefactus ab iis murus fuit. Poloni, curante apud eos tormenta Veiero, in fundamenta propugnaculi, & inferiores fornices tormenta conuerterant. cum quod ab inferiori parte facilius in arcem aditus futurus videretur: tum ne superiore turris parte à se occupata, quod facere destinauerat, vt per fenestras eius scloppetis inde rem gererent, exque interiore castris parte hostem propellerent, puluere fundamentis subiecto circumueniri ab hoste possent. Vngari per ruinas, quibus ab eorum munitionibus murus apertus erat, irrumpere mox conabantur. Represso impetu illorum à Samoscio, qui militem, quo ad maiores res integrior accederet, sine causa vulnerari nolebat, cum rursus ab vtrisque munitionibus summa vi tormenta contra muros disploderentur, magisque murus ruinis aperiretur, hostes eodem die deditionem fecerunt. Iam nox appetebat: itaque cum præsiidiis adiunctis ulterius deduci non possent, atque interim separatim in locum à castris traducerentur, plebs rusticana Lucensis czadis memoria perculsa, subito magna voce vltro in verba Regis se adigit. quo clamore aliquoties repetito, cum vim illis adferri Samoscus ratus accurrisset: narrabant iuratos se Regi, fidosque posthac fore: eoque clamorem tam altum sustulisse, quo vel ab ipsis Moscis exaudirentur. Cæteri, in iisque Nascokinus præsidii Præfectus, eius, quem Legatione ad Regem functum, posteaq; captum supra ostendimus, propinquos, dimissi fuerunt. Rex antecursoribus præmissis Plefcouiam mox ipse progressus fuit. In primo agmine Balthazar Andreæ fratris Regis filius cum Vngaricis, Palatinus Braslauensis cū Polonicis aliquot copiis incedebant. Hi vbi ad Cerecham flumen, quod ab Oriente in Velikam influit, venerunt, ex Vngaris quidam flumen transgressi in tres partes copias suas distribuerunt. Prima ex iis recta Plefcouiam contendit: dux reliquæ diuersis locis in insidiis cōfederunt. Ex iis primi cum hostium excubiis congressi, mox pedē referre coeperunt: hostes quod erat, insidias veriti, recedentes tamen secuti, postquam secundi ex insidiis consurrexissent, nihil amplius veriti, quod numero

utrosque superarent, effuseque insecuti ad tertios protracti fuerunt: à quibus reliqui in fugam coniecti: tres Boiarici generis capti, ac in castra adducti fuerunt. ex quibus quantum in vrbe virium esset, quid praesidii animique hostes haberent, cognitum fuit. Simili euentu Sigismundus Rosninus, qui cum veteranorum Polonorum copiis, quas Lithuanis adiunctas supra ostendimus, missus fuerat, ac deinde Germani aliquot equites, inter quos Rhederus Silesius voluntarius erat, excursionem ad urbem facta, captiuos aliquos adduxerunt. Samoscus ipse primū Cerecha flumine, inde Plefcouia amne transito, situs cognoscendi causa urbem circumuectus fuit. accidit hic, ut cum Vrouecio vno assumpto, aliisque subsequi se iussis, quo accuratius situm vrbs è propinquiore loco cognosceret, sub ipsos quasi muros contra portam quandam successisset, conspicati eum hostes, alia equitum contra eum emitteret: eaque cum intra teli iactum ad eum accessisset, Samoscusque etsi periculum videret, non tamen se commoueret, illa etiam insidias vereretur, iustum temporis spatium ex aduerso neutris se commouentibus constiterunt. Interim qui tardarant accurrentes, impetu in hostes facto, in urbem eos reiecerunt. Rex ubi propius ad urbem accessisset, cognoscendi loci causa ipse quoque cum Samoscio eam circumiit. Ciuitatis Plefcouienfis in annalibus Plefcouiensibus, qui in Polotienfi Bibliotheca inter alios reperti, in manus nostras peruenerunt, circa annum ab Orbe condito v. m. ccc. cxi. antiquissima mentio est, quo Thorium filium Rurici Principis Russiae Olgam ex ciuitate ea in matrimonium accepisse, ex qua Suentoslaus filius natus ei sit, memorant. Inde varia cum vicinis Gentibus bella ei intercessisse narrantur: maxime tamen Ikolos populos, quorum ab eo tempore cum imperio nomen quoque interiisse videtur, foedere cum Nouogardiensibus inito debellasse: cum Sudetibus, qui ea quondam loca tenuerunt, in quibus Derpatū nunc est, & cum Germanis Liunionensibus frequentibus praeliis contenderunt: cum vel à suis finibus eos prohiberent, vel intra eorum fines bellum gererent. A Germanis capta etiam vrbs circa annum v. m. d. c. c. l. traditur. Ab Alexandro autem filio Iaroslai ex stirpe Monomachi haud multo post in libertatem rursum vindicata. qui profectus à Batti Principe Tartarorum, auxiliisque Tartaricis adiutus cum praelio Liunionenses superasset, ex pacto deinde urbem recepit: continentia tamen deinceps quoque bella cum iisdem ciuitati fuerunt. Illud satis apparet, eam & opibus plurimum olim valuisse, & priusquam à patre huius Basilio in seruitutem redigeretur, non modo propriis legibus magistratibusque usam, sed quod eo in loco magis fortassis mirandum fuerit, egregie etiam iis temperatam fuisse. cum primis Posadniki, quod si verbum verbo interpreteris, asseffores significat: ex quibus Senatus constitutus fuerit, numerantur: in grauiorum rerum deliberationibus, Legationibus audiendis, dimittendisque: foederibus faciendis: eligendis Principibus: pace denique ac bello suscipiendo: legibus ferendis, populi summa autoritas erat. qui in comitiis, Vicis ab iis dictis, quae ad omnes pertinerent, vniuersus iubebat: Secundum Posadnikos Nobilitas erat honore iis proxima: tum vero diuersarum societatum mercatorum, quorum & magnam multitudinem eo in loco fuisse, eorumque commercii maxime ciuitatem creuisse apparet: Praefecti, qui magistratus etiam ius ac auctoritatem habuerunt. Ditionem possederunt amplissimam: ad eamque cum Magni Luki, & Isborkum, tum quicquid intra eas est, pertinebat. Prouincias haec per Legatos Palatinos ab ipsis dictos regebant. His omnibus magistratibus finita cum potestate Princeps praerat. Eum seu ad vitandas factiones domesticas, seu quod externo Regnum occupare volenti, facilius restituros se existimarent, modo à Russiæ, modo à Lithuaniae magnis Ducibus certis conditionibus, ac ut secundum leges suas ius sibi dicerent, petebant. A Lithuanis Dummunthum, Timotheum nimirum, postquam Christianus factus esset, appellatum circa annum v. m. d. c. c. lxxv. ac postea filium eius Dauidem accepisse memorantur: posterioribus etiam temporibus ab Olgerdo filium eius, qui sacris Christianorum initiari voluerit, Andreasque dictus sit. quosdam praeter leges sibi imperantes ipsi remouebant. Tandem cum Russiæ magnis Ducibus conuenerunt, ut certis deinceps legibus eorum maiestatem colerent, Principesque non ni-

non nisi ab illis, qui tamen secundum patrias leges ciuitati imperarent, quisque nominatim à ciuitate petiti essent, acciperent. A Basilio caesi filio Ioanne, primum Basilius Suiscius Legatus, deinde Basilius filius Plefcouiensibus & Nouogardiensibus coniunctim Princeps datus fuerat. Etenim sub idem tempus Nouogardienses subiugarat, Plefcouiensium auxiliis adiutus: quae illi partim ex foedere, de quo dictum est, partim æmulatione Nouogardiensium miserant. cum paulo ante à Liunionensibus bello petiti, à Nouogardiensibus sprete atque destituti, ab Ioanne adiuti fuissent. Atque in eo quidem statu ad annum v. m. xvi. ciuitas permansit. quo à Basilio Ioannis filio, eius qui nunc rerum potitur, patre libertate spoliata fuit. Imposuerat eis Principem Basilius Ioannem Michaelis filium Repkam, quem Naidenum postea appellarunt: ut qui non petitus, sed ultro quodammodo obrusus eis esset. Contra hunc cum Nouogardiz forte Basilius esset, misit ad eum ciuitas Legatos, qui querelas quasdam ad eum deferrent. Cum vero & Ioannes Nouogardiam ad Basilium accessisset, ipsius hortatu maiorem Senatorum partem, quo praesentibus iis controuersias eorum minueret, euocat: in vincula deinde omnes coniicit: Plefcouiensibus denunciat, ut Consilium omne abrogent: Campanum insignis magnitudinis, qua ad Comiticia obeunda Ordines conuocabantur, ad se mittant: eaque ut facturos sciat, alios plures ex omnium Ordinum hominibus obsides sibi dent. Plefcouenses partim amore suorum inducti, partim iis rebus praesenti periculo defuncturos se existimantes imperata faciunt: Obsides complures alios ad eum mittunt. Quibus acceptis Plefcouiam ipse Dux die Mensis Ianuarii vicelimo quarto Oximæ sacro venit, cui in memoriam rei bene gestae templum deinde ibi consecrauit: primoque in ædem Saluatoris, inde Trinitatis, in cuius tutelam nominatim ciuitas se tradiderat, descendens, Vassiani Episcopi Columnensis, qui eo cum illo venerat, captamque tum urbem pronuntiabat, oratione confirmatus, urbem diripit: Senatum omnem, magnamque Nobilitatis partem in vincula coniicit: nouisque coloniis immisissis in Moscouiam secum abducit: ut non pauci tum essent à Nobilitate, qui ne patria mouerentur: religioni ac societati alicui religiosorum fratrum se manciparent. Ab eo vero tempore in durissima seruitute ciuitas permansit. Vrbs in longitudinem porrecta, qua ad Occidentem spectat angustior, à Meridie Velika flumine alluitur: quae eo loco non modo nomine, sed tot aliis fluminibus receptis, re ipsa magnus, quinque infra eum passuum millibus in Pelbam lacum influit: à Septentrione Plefcouiam amnem habet, qui non magno à Nouogardia intervallo ortus, urbem cui nomen dat mediam secans, in Velikam illabitur. Ipsa in tres partes diuiditur, quae singulae, diuersis interiectis muris inter se separantur. alteram, quae Occidentem spectat Sapskouam, tanquam ultra Plefcouianam appellant: tertia & media inter has arx est, quae & ipsa in tres partes diuiditur: exteriorem, quae ad meridiem atque flumen Velikam pertinet Krfemnouiam: alteram Domantouam: tertiam mediam dictam, non ad arcem, sed ad urbem ipsam, cuius quasi umbilicum tenet, appellatione relata. Septentrionale latus omnium longissimum ad octo millia passuum in longitudinem, muro omni ex lapide facto protenditur. Ad eum Moscus Polotia Lukisque captis, alium ab interiori parte terra inter binos trabum ordines, quibus ea contineretur, lausissima interiecta, adiecerat. Propugnacula ab omnibus partibus ex eodem lapidis genere firmissima habet. Cumque veteris operis propugnacula non satis aequalia inter se essent, indeque fieret, quominus directis ex vno versus alterum tormentorum ictibus mutuo se protegerent, ex angulis eorum parietibus nouis proiectis, iisdemque altissimo celsipite vestitis, fenestrisque per eas dispositis, ut pari inter se spacio prominere, effecerat: ad eadem vero propugnacula, quod partim angustiora, partim infirmiora viderentur, quam ut maxima tormenta, eorumque vim, cum disploderentur, continere possent: turres alias itidem ligneas ex firmissimis trabibus magno itidem opere factas opportunis locis ab interiori parte interiecerat, magnaque maiorum tormentorum vi compleuerat. Loci facies ab omnibus partibus amenissima est, cum duorum fluminum confluxu, & qua parentibus capis, qua crebris collibus leniter assurgens,

tubus, iisdemq; frequenti iunipero vestitis: quæ à Voronecia vsque non secus ac si magna industria cõsita esset, huc excurrrens, horrorem speciem loco circumdaturum maxime monastiorum vicinorum frequentia, quæ vltra quadraginta ex lapide omnia elegantissime exstructa, passim per vicinum agrum constituta sunt. Celeberrimum ex iis Suatohorẽse est, cum religione, à qua sanctum montem locum eum appellant, tum loci munitione. In rupe enim durissima tribus circiter à Pleseouia passuum millibus situm, firmissima præterea turri, mœnibusq; castelli in modum munitum est. Moscus cum, quemadmodum ante ostensum est, Lukis captis ad Pleseouiam moturum Regem minime dubitandum sibi iudicaret, omnibus rebus, quæ ad sustinendam obsessionem pertinerent, diligentissime eam instruxerat, magnaue copia omnia comportari iusserat. Cuius rei vltra ea, quæ antiquitus ad defensionem vrbs comparata erant, hoc loco eo maiorem facultatem habet, quod in eum locum per Naruã amnem è Germania aliusq; Occidentalibus regionibus bellicum apparatus conuenire necesse est. Itaq; tantus omnium rerum ad bellum pertinentium apparatus in vrbe erat, vt superiori anno Moscus nec illi loco satis fidens maiorum tormentorum partem aliquam in vltiorem Moscouiam deportare institueret. quæ cum grauitate sua tardius promoueretur, ilmeno lacu non procul à Magna Nouogardia ea obruit. Præerat archi Basilus, & fratris eius Petri ad Vlam flumen à Nicolao Radiuilo sub Sigismundo Augusto cæsi filius Ioannes Suiscii, è Sufdaliensium Ducum familia oriundi. Andreas Choroscinius: & Pleseoiuus. quorũ Ioãnes consilio, Choroscinius corporis ac animi robore magnã apud Moschum auctoritatem habebant: indeq; etsi ætate Basilus Ioannem antecederet, summam tamen rerum omnium huic commiserat. Equitum in vrbe vltra septem millia: peditum cum iis, qui ex oppidanis militares operas inter milites obibant ad quinquaginta millia fuisse constat: Vrbanz multitudinis totidem. Inter peditatus ductores Kosetscius cũ animi magnitudine, tum procera corporis statura Duci gratissimus, auctoritatis ac virtutis præcipuam fere opinionem habebat. Kosakki Nicolao Duce in regia ditione Circassii nato, sed qui diu Mosco operam nauarat, hoc consilio aliquot eo venerant: vt ex instituto militiæ suæ per agros palantibus excipiendis, prædisq; agendis insidias ponerent. Ad id enim militiæ genus vsu assuefacti, nullis armorũ vix contra cœli iniurias vestium indumentis, recti acinace & hastili vno, pleriq; tamen etiã sclopætis rem gerentes, ad singulos circumstendos, opprimendosque: itinera, loca, res hostiles explorandas: flumina cymbis ac trabibus trananda: densissimas siluas, ac inuia quæq; penetranda cum leuitate armorum, sitis, famis, ac laborum tolerãtia tum vsu atq; exercitatione plurimum valent: ceterisq; fere omnibus præstant. verum eos Suiscius conuiuio in vrbe acceptos intra mœnia retinuerat. Rex rebus iis cognitis, munitionibusq; vrbs perspectis, facile intellexit, non sine ratione ab initio iam plerisq; eo potissimum eundem contendentes, assensum se non fuisse, longeq; minora, quam præsens ipse cognosceret, de statu vrbs atq; munitionibus sibi renunciata fuisse: se nec à peditatu, quẽ si summa vi vrbe oppugnare vellet, triplo maiorem adducendum sibi fuisse intelligebat: nec à puluere tormentario ad oppugnandam vrbe satis instructum accessisse videbat. Qui enim Sufæ depositus fuerat, negligentius igni ab iis, qui in præsidio erant, habito, conflagraret: alterius autem vt præcepta iam opinione pacanda nec ab initio satis magnam copiam Quæstores pararent: accedenteq; insigni subuectionum difficultate, qua à flumine relinquebantur, vix eum ipsum, quem paratum habebant, aduehere potuerant. Itaque varia animo agitante præstare aliquando videbatur, si Pleseouia relicta, vel magnam Nouogardiam recta contenderet, quam nonnulli minus munitam putabant: vel ad vicina castella Porchouam & Vdouam se conuerteret: iisque in potestatem redactis, obsidione ex iis vrbe premeret. quorum illud inter Nouogardiã & Pleseouiam situm magnam ad intercludendam à subsidii & comœatu Pleseouiam facultatẽ habere putabatur: hoc Iuanogrodensi archi, quæ portum Naruensẽ efficit, imminerebat: Priori consilio cum ea, quæ ante demonstrata sunt, rationes, & à Pleseouia metus, tum ipsius Nouogardiensũ vr-

bis fama, quam & ipsam non exiguas ad resistendum vires habituram constabat, itineris deniq; longinquitas, præcipitante iam æstate, ac tempestatum expectatio locum non relinquebant. Alteram obsidionis rationem, ac viciniorum castello- rum oppugnationem, præterquam quod indignam susceptæ expeditionis fama futuram putaret, hosti etiam animos addituram iudicabat. Itaque cum animi magnitudine, ac virtute militis, qua pleraq; alia consecutus esset, eas quoq; difficultates superare se posse non desperaret, de loco castris capiendõ dispicere cœpit. Cõstituerat ab initio à Nouogardiensi via, qua Pleseouia fluuius in vrbe, itide infra eam in Velikam illabitur, quod ad excludenda ab vrbe subsidia, subuectionesque arcendas cum primis opportunum videbatur, castra facere. sed id vt dimitteret consilium, longitudo lateris eius, quod quemadmodum ostensum est, ad octo millia passuum patet, latissimique ab ea parte ac patentes circum circa campi faciebant. In quibus cum subsidia equitum nulla tuto collocari posse viderentur, nec vero propter continuas hostilium tormentorum eiæculationes propius castra admoueri: verebatur ne peditatus, qui in opere ac munitionibus futurus esset, si nullum illi è propinquo ab equitatu subsidium ferri posset, in tanta equitatus ac peditatus hostilis tot locis simul erumpentis multitudine, maxime si ancipiti prælio subsidis, à Nouogardia missis, & eruptione ex vrbe facta pugnandum ei foret, vndique circumueniretur. Ostendebat Samoscus, qui vt nihilominus in sententia permaneret, Regem hortabatur, circa flumen Pleseouiam sinus nonnullos sibi videri, in quibus iustæ equitum copiarum sub tentoriis collocari possent: quæ in tempore deinde contra excursions hostium auxilium nostris ferrent: hac ratione castris eo loco quam latissime Nouogardiam versus explicatis, ab omni subsidio & comœatu, sine frequentibus excubiis, quibus si ab altera parte castra ponerentur, continuis defatigari militem necesse esset, multo commodius obsessos, intercludi posse: accedere, quod ab ea parte solũ pene esset molle: ab aliis fere omnib. rupes durissima id exciperent: quæ & opus moraturæ, cuniculos aut omnino exclusuræ essent. Rex tamen quod priorem salutis, quam victoriæ rationem habendam iudicaret, ab Orientali latere oppugnare vrbe statuit. quo in loco & peditatus, qui in opere futurus esset, à sinistra Velika flumine defenderetur: & castra proxime munitiones hostium promoueri possent. quod ab ea parte frequẽtes colles exsurgentes ab hostilium tormentorum ictibus frontem tutaturi essent: angulis præterea, in quem ab ea parte vrbs muris coibat, ipse etiam maiorem rei bene gerendæ facultatem dare videretur. Itaque transgressus flumen Cerecham, castrisque tum ibi metatis, iisdem Lithuanicas copias, & veteranum Polonum equitem, quos à dextra ire iussos diximus, recepit. Eodem Farensebekius Germanicum peditem, cum quo sub id tempus venerat, adduxit. in quibus etsi erant aliquot, qui in Belgio stipendia fecerant, propter tamen & temporis breuitatem, & quod Lubecenses minus comes in concedendo delectu se præstiterant, plerique ex vicinioribus etiam Germaniæ locis, iique tyrones, raptim scripterant. Iisdem temporibus Bartholomæus Budlerus à Duce Churlandiæ cum aliquo militum numero, qui superioribus expeditionibus cum aliis in locis bellum Rex administraret, ad Liouoniæ fines in stationibus contra hostes fuerant, in castra venit. Voluntarii præterea aliquot, cum ex Prussia, inter quos in primis Fabianus Dhonanus: tum præter Rhederum, de quo supra dictum est, alii etiam ex externa iuuentute, nonnulli fama expeditionis huius excitati. Rex cum vniuerso exercitu flumen transgressus, sub eos, de quibus dictum est, colles, castra posuit. Vngari à sinistra ad Velikam flumen, Lithuani à superiore parte ad Porchouiensem viam confederunt: medio inter hos spatio Poloni triplici carrorum ordine circumiecto, ea de qua ante ostensum est, ratione, ab vtraq; riuu illac labentis parte castra communiuerunt. qui inter hos & Lithuanos tanquam angulus relinquebatur, Germanis attributus fuit. Venit sub idem tempus in castra à Turcarum Imperatore Legatus, grauis ætate homo. Hic Tartaros, quos supra profugisse ostendimus, excedere, quo vtrinq; perfugæ reddi iuberentur, reperebat. Ostensum fuit, quia nondum Rex eos vidisset, nec quid dicerent, audiisset, vbi in Po-

loniam rediisset, causa cognita Principi eius responsurum. Et si minor peditatus erat, quam pro amplitudine susceptæ oppugnationis requirebatur: erat tamen & numero, & genere ipso militum ac armorum non contemnendus: equitatus aut, quemadmodum supra ostensum est, ornatior fere, ac instructior, quam in villa antehac expeditione fuisset. Itaque per frequentissimam castrorum partem barbatus ductus, castrorum magnitudinem, equitum, quos obuios habebat, ornatu, equorumque præstantiâ, ac vniuersi exercitus speciem admiratus, faceret Deus, inquit, ut isti Principes, Regem ac suum Principem designans, coniuncti inter se animis essent: ne orbis quidem terrarum consensui eorum resisteret. Interim Vngarum militem propius urbem, ut locum munitionibus dirigendis caperet, progressum hostes conspicati, eruptionem mox in eum fecerunt. sed fortissime ab Vngaris ad portas usque eos insequentibus, nonnullis utrinque desideratis, in urbem reiecti fuerunt. Munitiones mox Vngari ab ea parte, qua castra habebant, contra Pochrouiensem, quâ appellabant, turrim, penes Velikam flumen: Poloni non longo ab his intervallo contra Suiniensem turrim agere instituunt: prius militaribus corribus locis aliquot iusto intervallo cõmunis, equitumque ac peditum stationibus in iis collocatis: quæ militi in munitionibus occupato contra eruptiones hostium, si quas forte facerent, propinquo è loco subsidium ferrent. Magno labore eo loco propter soli duritiem, quod intra cubiti altitudinem in rupem desinebat, fossæ ducebantur. Nihil tamen ea res Vngari militis impetum morabatur: qui ingentibus saxis securibus excisis, indefesso studio opus perfecit: non tam multorum iactura, quâ insigni vnius Petri Kendii tuenis claro in Vngaria loco nati: qui cum noctu more suo vigilias Moscis citantibus ad fremitum eorum proaurisset, è maiori tormento traiectus interit. Cæterum Vngari, quia ab ipso flumine nullo ambitu capto breviori spatio recta versus urbem munitiones suas dirigeabant, perfectis iam fossis aduersam turrim quaterere cœperant: exiguoque tempore propugnaculo cõuulso proximi muri partem aliquam strauerant. Poloni magno impedimento erat, quod ab eo, de quo dictum est, loco, longiore intervallo munitiones versus urbem institutæ illis erant: latera quæ Vngaris ab una parte Velika flumen, ab altera Polonorum munitiones tuta præstabant, ne circumuenirentur, vineis & subsidiis contra hostium impressiones munienda: inde perfectis tandem munitionibus curante apud eos tormenta Veiero, prius ex plerisque turribus, ex quibus ab omnibus fere partibus petebantur, defensores deiiciendi erant: quod denique in fundamenta, ac imam partem muri, iis quæ ante demonstratæ sunt, causis, tormenta conuertebant. quas ob res cum ab eorum parte tardius murus perruptus fuisset: Vngari nihilominus, quæ ab ipsis murus stratus erat, irrumpere conabatur. Samoscus cum de eo ad Regem referret, ostendebat, longe & ad securitatem & spem victoriæ certius sibi videri, si dum è Polonorum quoque munitionibus aditus in murum patefieret, irruptio sustineretur: interim & pluribus locis mœnia verberaretur: ruinæ, quibus contra Vngarorum munitiones murus apertus esset, ampliores fierent, qui per eas in urbem aditus esset, cognosceretur: omnibusque rebus diligenter exploratis, quæ ad oppugnationem pertinerent, ante præpararentur. Timebatur ab altera parte, ne tempore interposito, spatium sui muniendi, nouasque fossas obiciendi hosti daretur: maxime vero quo minus consilio huius locus esset, difficultas pulueris tormentarii faciebat: ut necessario prius tentandū aliquid videretur, quam omni consumpto una cum puluere urbis ipsius potiundæ spes decederet. Descenditur eo, ut mittantur, qui locum inspiciant, ac an quæ transgressos fossæ difficultates excepturæ essent, explorent. Deliguntur ex Germanis quinquaginta circiter: quod erant inter hos, qui in aliarum urbium oppugnationibus assidue antea versati fuerant. Horratur simul Samoscius Rex, ut quæ ad oppugnationem pertinerent, administraret: ne si de aditu non incõmoda renūciata essent, vel minimum temporis spatium differretur. Interim Vngaricus Decurio quidam missu centurionis ad eos, quod ab Vngaris, quemadmodum dictum est, in muro patefactum erat, profectus omnia facilia ac aperta renūciat aditum latum: descensum expeditum: exiguas ab interiori parte fossas obiectas. Quo tempore, cum è primariis Senatoribus quidam differri non

nihil

nihil adhuc irruptionem suaderet, ne inter Polonicam & Vngaricam Nationes æmulatio aliqua oriretur, si Vngarus prior irrupisset: ostendissetque Samoscus, cur à Polonis aditus tam latus patefieri nondum potuisset, is vnamquamque felle pro se venari respondit. Samoscus itaque ad munitiones profectus, Polonis Germanos adiungit: quæque oppugnationi vsui sint, administrari iubet. Vngaris Bornemissa præficitur: Rex sub ipsam fluminis ripam, ad quam Vngarorum munitiones pertinebant, progressus, militemque ad irruptionem paratum, paucis, quæ tempus ferebat ad virtutem cohortatus, è propinquo euerum oppugnationis expectare instituit. Iam ante autem tormenta aliquot Velikam translata fuerant, abque inferiori parte muri, per quem ad oppugnationem iturus miles erat, ita collocata: ut aduerso muro à fronte deterfo, rectis inde secundum vniuersam id latus interius ictibus defensores peterentur. Eques ex instituto militari idoneis locis supra munitiones, circa urbem atque vias, in omnes casus disponitur. Non poterat latere hostes, quid in castris pararetur: quod in omnes partes latissimus ex urbe despectus erat. Itaque ipsi quoque muros frequentes complebant. Samoscus primū ex Polonico peditatu viginti expeditissimos delectos per aduersam fossam muros succedere, quisque ab eo loco in urbem aditus sit, explorare iubet. Renunciant illi fossam ab ea parte esse, supraque eam pontem aliquanto depressiorem, per quem non difficulter tamen fossa superari possit. Mittit inde è Germanis quinquaginta eos: mandat his, ut quamproxime muros subeant, superare ruinas possint, progrediantur, signoque quod acceperant, dato, alios, quos quamprimum iis summisurus sit, expectent: si non patere per eas aditum intelligant, sine ignominia se recipiant. Interim si illis successisset, signumque quod conuenerat, datum ab iis fuisset, quæ illis subsidia summitteret, disponit: primo eiusdem Nationis militem, quod qui præmissi fuerant, id postulant: inde Polonum partim equitem, qui Georgio Mniscio Præfecto Sanocense, Stanislao Stadnicio, Procopio Penonscio, Andrea Oreschouio, ac aliis quibusdam authoribus, equis missis, vtero operam suam detulerat: partim peditem. Primo loco Penonscium & Oreschouium cum turmalibus eorum, qui hastis rem gererent, locat. Inde Vrouecium cum pixidariis. Post hunc Stanislau Stadniciu cum altera equitum turma. Hic rursus Vibranouium & Syrneum cum suis quæque cohortibus in subsidiis esse iubet. Vltimo & separato loco Georgium Mniscium cum iis quos ductabat, equitibus constituit: partim ad tormenta munitionesque retinet. Germani cum ad fossam successissent, Ioannes Garonna Gallus progressus primus aditum tentasset, graui casu ab hostibus illo deturbato, cæteri cum angustiores ruinas, quam ut commodè transire per eas posset esse existimarent, conferti ad fossam constituerunt. Poloni qui à tergo urgebant, cum non dari sibi locum viderent, per medios illos penetrant: hostes turri lignæ, munitioneque quam tignis in angulo turris, quem cum muro coiens efficiebat, ea de qua supra dictum est, ratione contabulauerant, cespiceque vestiu-
uerant, deiiciunt: in turrim magno ipsi labore euadunt, principesque Vibrano-
uius ac Syrneus in summa turri signa figunt. Germani ad os, quod contra Vngarorum munitiones erat, quod per id latius aditum esse viderent, signa conuertunt. Præscriptus idem, qui supra demonstratus est, ordo, & Vngaris fuerat, missusque eius rei causa ad eos Franciscus Veselinus, primarius cubicularius regius. Verum apud Germanos primum eo turbato, Vngari quoque, cum Polonos iam irrumpere cernerent, signo prius à Rege accepto, per ruinas in turrim euaserant: primique Thomas Dercenus, & Matthias Kerekesius signa in ea constituerant. Hos Gabriel Bekelius arrepto signo, equitem, cui præerat, secum trahens, secutus fuerat: moxque pluribus aliis signis illatis, cum vltius inde in urbem contendere vellent, fossa iam ante ab hostibus ducta, lignæque munitiones nonnullæ præter opinionem obiectæ impetum eorum tardabant. Hostes ab initio nostrorum in subeundis muris impetu perterriti, suos è propugnaculis pullos, signa diuersis in locis fixa iam videntes fugam circumspicere cœperunt. Interim Ioannes Suiscus passim equo saucio volitans, modo minis, modo precibus, tandem ploratu & misericordia: ab altera etiam parte Episcopus urbis sacra & simu-

lacia obtendens, dum in occupandis muris nostri retinentur, fugam pauoremque suorum sistunt. Primum tormentis ac saxis petere nostros ceperunt: nostris vicissim tela in eos adicientibus, compluribusque vtrinque faucibus, turri, quam à Polonis occupatam supra ostendimus, puluerem subiiciunt: nullamque in partem milite se commouente, binis aliis vicibus id repetunt. Quo turri tandem correpra nostri ferre ignem diutius non valentes primum descendere: ad extremum etiam cum ex propugnaculo Velikano, quod è nostris tormentis tam breui tempore sterni non potuerat, ipsi transuersis hostilium tormentorum ictibus ferirentur, recipere se coacti fuerunt. Inde in Vngaros omnes conuertuntur: qui cum eas quas diximus illis obiectas munitiones, superare se non posse intelligerent, cum diu hostium impetum sustinuissent, ac nox immineret, caesis omnibus prius sublati more militari se receperunt. Desiderati eo die sunt ex Nobilitate Polonica vltra quadraginta: ex Vngaris non pauciores, ac praecipui inter eos nominis Gabriel Bekesius. Magnum hostes quoque detrimentum acceperunt: caesi complures: in quibus primarii peditum ductores, Nicolausque Circassius praefectus Kosakorum: plurimi vulnerati. Itaque litteris, quas ad praesidium Vdouense dederant, quae exiguo postea tempore interiecto interceptae à nostris fuerunt, magnum terrorem ostendebant: utque sine moraiis de rebus Princeps certior fieret, subsidiaque sibi mitterentur, petebant. Samoscus militi ob eius diei laborem ac aduersitatem consulendum ratus, equitem, qui cum Georgio Mniscio Praefecto Sanocense in subsidii collocatus fuerat, integerque adhuc erat, quod conturbato postea ordine res ad eum non peruenisset, circa tormenta munitionesque excubare iubet: vniuerso autem peditum ac munitionibus Vrouecio in oppugnatione concusso, Stanislaum Penkoslauium praeficit. Altero die consilio habito, ante omnia de tormentario puluere conquirendo cogitari ceptum fuit. Mittitur ad Ducem Churlandiae, Rigenses aliaque vicina loca. Exempla litterarum Plefcouiensium, quae interceptae fuerant, passim describenda Samoscus dat: quibus, si quis forte grauior de aduerso oppugnationis exitu rumor in Poloniam perlatus esset, hostium incommodo perspecto is deleteretur. Proponit eodem tempore Regi, quo minus casus aliquis, qui obsidionem eos relinquere cogeret, interuenire posset, optimum è re nata sibi videri, si integro adhuc exercitu castella, per quae miles distributus, longinqua obsidione, ac commeatu inopia premere urbem posset, aliquot communiantur: iis perfectis, quod voluntarius miles diu moram laturus non esset: commeatu praeterea difficultatem reliquo exercitui aucturus videretur: nec dignitatis Regis futurum esset, ut voluntariis dimissis imminuto exercitu remaneret, ipse in Poloniam, ad Comitum obeunda, supplementum scribendum excurreret: se cum exercitu reliquo ad urbem relinqueret. Si hiems expectaretur, voluntarios incommodis obsidionis, atque hiemis iniuriis adactos, missionem flagituros: reliquum militem nullis rebus preparatis, commeatu omni consumpto minus animi & virium habiturum: castella vero eo tempore vel muniendi vel exstruendi nullam rationem fore. Regi cum aliis multis de causis, omnia prius, quam ad id consilium descenderet, tentanda videbantur: maxime tamen, quod cum Posseuinus, qui in Moscouia erat, de animo erga pacem Mosci significaturum se ostendisset, verendum intelligebat, ne, si priusquam ille rediret, eorum quid susciperetur, hostis defendendae urbis spe illi aucta, si forte de tradenda sibi Liouonia consilii quid iam suscepisset, id tum commutaret. Dum haec geruntur, puluisque ac apparatus bellicus expectatur, cuniculis interim munitiones hostium tentare placuit. Bini è Polonorum munitionibus versus fossam instituti, à rupe dura atque aspera excepti perducere non potuerunt. Vngari per summum solum fossa ducta, eademque cratibus interiecta, vnum eo modo perduxerant. Is cum latere hostes non posset, qui ut minus eum vidissent, ex eo ipso tamen, quod ab oppugnatione tam diu cessaretur, coniectura de consilio nostrorum capiebant, alii secundum vniuersum id latus in longitudinem, ex quo nostros obseruarent, egerant: ac tum eum puluere subiecto interceptabant. Iisdem temporibus subsidia è Moscouia per Vdouam obsessis mitti cognitum fuit. quae cum per Pelbam lacum, ac Ve-

ac Velikam flumen nauibus ventura Samoscus intellexisset, primum nauibus aliquot conquisitis, continuas arbores cuneis ferreis in singulas impactis, per eosque catenis transmissis, ea qua flumen erat latitudine connectit: alias à superiori parte fluminis, qua venturus hostis erat, secundum aduersam ripam alligat: ita, ut cum hostium naues transissent, funibus adductae regressum ab ea parte hosti claudent: alias ab inferiori parte versus urbem ita obicit, ut cum eum in locum peruenissent, irretitis vtrinque nauibus, nullam in partem effugium pateret. In naues, quas contraxerat, Germanos, qui earum administrandarum peritiores credebantur, imponit: Vniuersae rei Vrouecium praeficit: eum eoque secundum vtramque ripam expeditum peditum disponit. Aduenerant commodum sub id tempus Albertus Resaiscius Castellanus Varsauensis cum centum circiter & quinquaginta: Stephanus Bilaius cum septingentis equitibus: Nicolaus Korffius & Vilhelmus Platerus cum Liouonibus aliquot equitibus. Eos cum extra castra adhuc versarentur, Suatohoram versus confidere, ac quo tutiores contra hostiles incursiones essent, fossa castra communire iubet. Hostes nauibus silenti nocte progressi, cum in insidias, ac nostras naues incidissent, ac ne primum quidem imperum nostrorum ferre potuissent, mox in ripam se eiiciunt: ibi ante lucem palates excepti, ducentique circiter Boiarici generis capti, ac in castra adducti fuerunt. Haud multo post aliud à Derpatensibus subsidium obsessis mittitur. Verum id, cum appropinquanti maturius miles se ostendisset, celeriter se recepit. Aliquanto deinde tempore interiecto Nicolaus Chostouus inter peditum ductores secundum Koscegium praecipue apud Ducem authoritatis cum septem millibus subsidio obsessis venire ab exploratoribus nunciabatur. Itaque Samoscus, quod vereretur, ne superioris subsidii casu fama ab hostibus cognito, alio iter auerterent, totum locum eum, qui à castris Suatohoram usque vltra octo millia patebat, excubiis complecti statuit. Erant militares ante hac excubiae à castris ad flumen Plefcouiam usque positae: ab eo vero ad Suatohorensiam viam, quod maximum intervallum esset, ne miles in tot excubiis distractus nimium defatigaretur. Lithuani voluntarii vltro eam ad rem operam suam Regi deferebant. Chostouus cum diu in insula quadam Pelbae lacus haesisset, ac de priori subsidio, quod nauibus aduenerat, intercepto intellexisset, in terram exercitu exposito, nocturne deuio per siluas ad sinistram itinere capto, Plefcouiam contendit. nocturne maior militum pars dilabi ab eo coepit, ut ex septem millibus vix trecenti penes eum manerent: ipse ut diffugientes vel vi contineret, extremum agmen cogebat. Itaque cum superiorum nocturnum excubiis Lithuani fatigati, simul quod interea temporis nondum hostis venisset, de diligentia remisissent, praeterea motum excubiarum aeris iniuriis coacti ignes excitassent, Daniel Islenouus, qui in primo agmine incedebat, cum iis, quae supererant, copiis, euitatis locis iis, in quibus ignes cernebantur, in urbem euasit. Chostouus, qui in extremo agmine, ut dictum est, erat, ac praeterea quod totius noctis maximo in sistenda fuga suorum labore confectus erat, corporis insuper mole homo procera statuta tardabatur, cum è siluis egressum lux oppressisset, herbis per aliquot horas caeteris dilapsis se texit: ibique ab equitibus Andreæ Vismouecii Palatini Volinientis, qui tum eius diei excubias excipiebant, repertus ac ad Regem adductus fuit. Qui eum deseruerant, partim caesi, partim magno numero capti fuerunt. Aliquot diebus post Theodorus Mesceodouus itidem cum copiis aliquot subsidio obsessis missus fuit. Hic cum iam fere excubias Lithuanicas praeteriisset, extremum agmen à Gabriele Circassio deprehensum fuit: qui cum imperum in id fecisset, & clamore sublato Bilaius quoque eum suis accurrisset, centum circiter & quinquaginta concisi, ad sexaginta capti fuerunt: caeteri ad trecentos cum Mesceodouo in urbem penetrarunt. Dum ad Plefcouiam haec geruntur, Suecia interim Rex in aliena victoria suam praedam facit: eoque quem in Germania ac Gedani, iis de quibus dictum est, litteris adiutus, militem conquisuerat, quemque è suis praeterea ditioribus contraxerat, per militum Praefectum suum Pontum Gardyanum Naruam occupat. Oppidum id ad Velikam flumen situm est.

quod qua Pelbam lacū relinquit mutato in Naruam nomine, oppidoq; à se appellato triginta circiter infra id passuum millibus in mare influit, eo alueo, ut ad urbem ipsam maximæ onerariæ naues appellant: eademque ulterius Plefcouiam vsq; non incommode agi possent, nisi supra lacum Plefcouiam versus viginti circiter cubitos altæ cataractæ cursum earum interciperent. Dum in Magistrorum Ordinis, priscorum Liunionæ Principum, potestate erat, propterea quod omnes merces Moscoviticæ Derpatum primo deuehebantur, inde per Reualia aut Parnauiam in mare exonerabantur, minus vel à cultoribus frequens, vel munitum erat. Postea Ioânes superior in aduersa ripa aliam multo munitiorem è regione illi arcem Iuanogrodum ab illo, à Liunionibus Russicam Naruam ad suæ, quam Germanicam appellabant, discrimen dictam, tam propinquo ab ea spatio excitauit, ut cum Narua ponte coniungi, abq; vtroq; loco telum in alterum adici posset: ex ea cum Moscus profectus Liunica quoque Narua potius fuisset, cum Germanicis alijsq; vltimariis & occidentalibus Nationibus commerciorum in ea eodem collocarat, omniaque eo negotia & merces transtulerat. Sub famam expeditionis ad Plefcouiam regiæ, quemadmodum ex aliis arcibus, ita illa etiam maiorem præsidii partem ad Plefcouiam tutandam contraxerat. Gardyanus cum tormentis quater muros cœpisset, ac Mosci, qui in Iuanogrodensi præsidio erant, Liunionæ Naruæ, cui metuebant, tuendæ studio, pontem transissent, tormenta que pleraque secum traduxissent, ac verò irrumpente iam in oppidum milite, 10 territi, retrocedere cœpissent, Itali aliquot, qui cum Hieronymo Cagnolo in Suetico exercitu erant, victoriam subito conclamantes, cumque reliquo milite ad portas vsque eos insecuti, magnum eorum numerum conciderunt. Hac re, cæteri, qui in arcem euaserant, territi: simul tormentis, quibus se defenderent, quæ paulo ante Naruam transtulerant, destituti, exiguitateque ipsa sua de defensione desperantes, deditionem fecerunt. Eadem præliariorum consternatione Iamhorodum quoq; & Koporiam vicina castella in potestate redegit. quibus rebus perfectis in penitiorem Liunioniam, ut per reliquas arcas, quæ à Moscis tenebantur, arma circumferret, cum exercitu regreditur: primoq; Veisensteinium castrum alioquin natura & opere munitissimū, in ea Moscorum trepitatione, præsidii exiguitate, nulla, dum Plefcouia obsideretur, auxilii spe in deditionem accipit. 20 Inde Parnauæ exercitum admouet. Post captam Naruam litteras à Principe suo ad Regem mittit, quibus is ad priores Regis litteras, quibus multo ante, ut à Liunia tanquam alieni belli præmio abstineret, amice hortatus eum Rex fuerat, circumducto die rescribebat: ac suum cuiusq; iudicium, quibus in locis bellū cum hoste gerere, quaq; ditiones eius inuadere vellet, esse debere significabat. Magna spes Regem tenuerat, fore, ut æquitate priorum postulationum suarum perspecta, locum eis Sueciæ Rex relinqueret: non modo quod Liunioniam vniuersam iam olim in fidem Regum Poloniæ venisse, eo minus ignorare Sueciæ Regē sciebat, quod superioribus temporibus, cum frater eius Ericus Reualiam occuparet, nullo iure id ab eo fieri propriis litteris suis testatum fecisset, verū etiā, quod postquam ipse maximo labore ac impensa ad Legatos de pace mittendos, vniuersam Liunioniam primo cedendam, inde deferendam pene hostem adegisset: ad paratam à se victoriam Sueciæ Regem accessurum expectandum sibi non arbitrabatur. Quare etsi iniuria hac non parum commoueretur, in præsens tamen differendam iudicabat. 30 Hisdem temporibus à regiis quoque Præfectis simili fortuna castra nonnulla Moscis in Liunia adempta fuerunt: A Duce Magno Kirempesum occupatum: Fabianum subitatio opere munitum: a Byringio Pyrcheliū: Thoma Embdano Salum captum: A Dembinio Lenouardum & Ascherotum, quæ vtraq; Dunæ flumini imminebant, peditatu aliquo à Rigenibus, quibus grauis hostilium præsidiorum vicinitas erat, accepto, Scotoq; milite, qui ad Regem ibat, tetento expugnata. Iamq; Kokenhausium quoque castrum munitissimum, ab eodem Dembinio obsessum com meatu inopia breui in potestatem nostrorum peruenturum videbatur. Supra demonstrauimus Christophorum Radiuilum ad vlciscendas hostis in Mphilouensem & Shlouesem agrum excursions cum par-

cum parte exercitus Moscouiam versus missum à rege fuisse, eiq; Philonem Kmitam ac Haraburdam cum Lituanicis Tartaris coniungere se iussos. Kmita cū duobus circiter millibus equitum, Tartarisq;, qui sub Haraburdæ ductu erant, Lukis egressus, octo circiter vltra Toropeciam millibus ad Nemesam flumen, ac monasterium quoddam, aduentum Radiuili expectare instituerat. Sub idem autem tempus Moscouiæ quoq; Dux, qui non procul inde Stariciæ tum erat, cum de nostri exercitus aduentu nondum cognouisset, Michaellem Nosdrouatū, & Petrum Boratinscium cum tribus circiter millibus militum eodem cōsilio miserat, ut metu vndiq; quam maximo facto, qui è suis in Regis fidem venerant, direptionibus ac populationibus vexarent. Eorum exploratores temere vagantes cum in pabulatores nostros ineidissent, duo ab illis excepti, ac in castra adducti, ostendunt quindecim inde millibus passuum ad Salesam exercitum confidere. Cōtra quem cum Radiuilus, qui iam tum aduenerat, Bochdanum Ogniscium septingentis circiter magna ex parte leuis armaturæ equitibus ex diuersis turmis ei attributis misisset, ducenti circiter præter imperium pugnādi auiditate cum stationibus hostium congressi, ad diuersos pontes, circa quos scloppetarios hostes in insidiis disposuerant, pertracti aliquot ex suis amiserunt: verum aliis subsecutis, ac Gabriele Holubkone suis, ut de equis descenderent, scloppetisq; rem gererent, mandante, summotis per hos à ponte hostibus, nostri hostium equites in fugam effusos ad 10 quindecim fere millia passuum insecuti, aliquot ex iis ceperunt. Radiuilus cum cognouisset ad Resouam aliam exercitus hostilis partem confedissee, versus eā via impeditissima, qua nulli ante eum exercitui iter fuerat, cum exercitu progressus, triginta à Resoua passuum millibus substitit, inde Sukopsciam Iamam, quo nomine locum, in quo diplomata iter facientibus dari solent, appellant, se conuertit, ac ad flumen Volgam castris metatis Halimbekum cum Tartaris, quos circa se habebat per flumen Stariciam versus contendere, populationesq; ac incendia quam latissime in hostico circumferre iubet. Satis constat, Moscouiæ Ducem, qui quæadmodum supra demonstratum est, Stariciæ tum euentum obsidionis Plefcouien- 20 sis expectabat, cum aduentantem exercitum, fugas agrestium, ignes passim sublatos ipse magna ex parte cerneret, ac quemadmodum ex Possuino, qui tum apud illum erat, cognitum postea fuit, non vltra septingentos milites circa se habebat, summa in trepitatione versatum, delectum ex omni genere hominū promiscue habuisse, fugamq; iam circumspicisse. In præsentia mittit, qui agmen nostrorum speculentur, quamprimumq; de eo sibi renuncient. Hi cum ad Okomeciam alterum diplomatum locum, in quo Tartari pernoctabant, quinq; millium passuum interuallo accessissent, diligenterq; à nostris excubias agi, loco præterea munito eos confedissee ex agrestibus acceperant, ad latus conuerso itinere paludosq;, quæ iis in locis erant, transgressi, ex Nohaiensibus Tartaris ac pabulatoribus nostris aliquot oppresserunt. Interim Daniel Mursā ex iis, qui in mensæ ministerio apud 30 Moscu m versabantur, ad nostros transit: qui cum de numero exercitus eadem fere, quæ antea fama, ac captiuorum sermonibus acceperant, ac inflatus pleraque prædicasset, orationique eius tanti Principis inueterata potentia fama facile fidem faceret, etsi memorabilis facinoris, si Stariciam processissent, patrandi spes nostris ostendebatur: iis tamen viribus, quibus potentissimi Principis vitam ac salutem septam esse credi debebat, minime pares se futuros rati: Dunam indeque Dubnam magnis itineris difficultatibus conflictati se recipiunt. Ex itinere, temere ab agrestibus rumore tradito, com meatu Toropeciam laborare, ad eam deflectunt, exercitumque ei admouent. verum paucis diebus post, cum falsa de statu prælii delata ad se cognouissent, se receperunt. Radiuilusque Chelmam recta, 40 inde priscam Russiam versus contendit. Collocata ad Opakam contra Nouogardiam Kosakkorum manus aliqua fuerat, quæ partim prædis ex hostico agendis hostem distineret, partim subuectiones subsidiaq;, si quæ Nouogardia Plefcouiam mitterentur, obseruaret. Hi cum continue prædas ex hostico agerent, magniq; incommotis hostes afficerent, Tartari Moscouitici, parte eorū negligētius agēte, parte ex instituto ad prædas agendas profecta, repētino aduentu, eos qui in

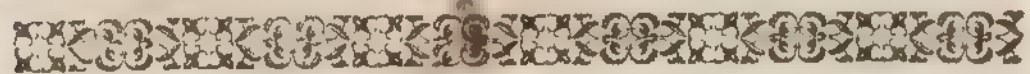
statione relictis erant, oppreſſerant. Tartariſ a cæteris reuerſis ruſſum deiectis, Moſci alias ſuas duobus locis ad Ruſſiam & Miſciagam ſtationes ab Nouogardia noſtris Koſakkis oppoſuerant. contra eoſ igitur, qui ad Ruſſiam erant, Radiuſ Koſakkos, quos penes ſe habebat, ipſe ſubſequens, præmiſit. Hi hoſtibus ſama aduentantis exercitus iam ante territis, ac primo aduentu eorum in fugam conuerſis, Obaliſcium ac Boiariſci generis aliquot capiunt. Eo deinde ex loco ad Regem & reliquum exercitum Radiuſ reuenit. Iam ante Antonius Poſſeuinus etiam, quem à ſummo Pontifice legatum ad Moſcum iuiſſe, ſupra oſtendimus, cum mox poſt diſceſſum à Volga Radiuſ dimiſſus fuiſſet, ad Regem venerat, turmis aliquot equitum, quas è Nouogardia de aduentu eius certior Rex factus, obuiam illi miſerat, in caſtra deductus. Afferebat hic, Moſcum etſi in ea & ſua trepidatione, & belli aduerſitate cum primis pacis cupidus eſſet, nullis tamen aliis conditionibus eam accipere obſtinatum habere, quam quas iam ante Polotiz per Legatos ſuos propoſuiſſet. Nam quod hyems, quæ ſæuiſſima iis in locis frigora adferre ſoleret, inſtaret: militem, quem ne primas quidem iniurias eius toleraturum ſibi perſuadebat, per hiberna diſtributum iri, Regem ſuperiorum annorum conſuetudine ad comitia obeunda in regnum ſe recepturum, interim urbem obſidione, ſe metu ſolutum iri, facileq; quamuis aliam ſuſtinēdi belli imperuſq; regii rationem deinceps ſe reperturum conſidebat. Rege contra Poſſeuino oſtendente, nec ſe prius exercitum ab vrbe deportaturum, quam vel vrbe poſitus eſſet, vel vniuerſa Liuania Moſcus deceſſiſſet, hortabatur nihilominus eum Poſſeuinus, ne omnem tamen ſpem pacis præcideret, locumq; colloquio conſtitui pateretur, in quem vtrinque legati conuenirent, ac de pace inter ſe agerent: quod cum Rex permiſiſſet, literas per expeditum equitem ad Moſcum dat. his eo omnino animo Regem eſſe oſtendit, vt non prius abſceſſurus, aut vllum belli finem facturum ſit, quam vniuerſa Liuania Moſcus excedat. Quare ne nimium ea in re poneret, quod frigoris ſæuitia coactum abſceſſurum tandem exercitum exiſtimaret, videre ſe obſignato ad perferendam eam omnes animo eſſe, tum vt obſidio ſuſtineretur, debere eum tamen tot ſubiectorū ſibi innoxiorū calamitatibus atq; miſeria commoueri: qui cum pro ipſius ſalute nullum periculum ac cruciatum recuſent, ſummæ eum iniquitatis condemnari debere, niſi ipſorum vitam ſuis commodis ac obſtinatione potiorem habeat. Eos autem neq; propter frigoris vim in ſiluiſ iam latere, nec iis ipſis, quod paludibus omnibus frigore conerctis, peruiæ breui noſtris futuræ eſſent, amplius protegi poſſe, eorumq; iis ipſis diebus, quibus in caſtra veniſſet, magnū numerū partim conciſum, partim captum ſe vidiſſe. Sub id enim aduētus eius tempus, ſubſidia, quæ eum Meſceodouo venerant, quemadmodum ſupra oſtenſum eſt, excepta fuerant. Proinde ipſe ſibi conſilium caperet, ſe quidem, vt ſerio tandem animum ad pacem applicaret, authorem ei eſſe, egiſſeq; hanc ob cauſam cum Rege, vt ne omnem tamen de pace agendi facultatem tolleret, impetraſſe, vt Legatos eius certum in locum, qui Moſco videretur, accedere, cumq; ſuis Legatis de pace agere ſe paſſurum Rex receperit. Moſcus literis iis acceptis ſine mora nuncium vna cum ſuo tabellario, literisq; ad Poſſeuinum remittit. Pagum Sapotiam nonaginta paſſuum à Pleſcouia millibus, in diplomatum vſus & ipſum conſtitutum, ad conuentionem deligit, publicæq; fidei literas, legatis ſuis mitti poſtulat. Mittuntur literæ, locus accipitur. Exercitus interim, qui ad Pleſcouiam erat, maximis cum hyemis, tum obſidionis diuturnæ incommodis afficiebatur. Itaque cum & à voluntariis palam miſſio flagitaretur, conditionesq; pacis paſſim ſermonibus agitarentur: non deerant, qui remittendum potius Moſco de Liuania aliquid cenſerent, quam cum exercitus incommodo diutius obſidionem ducendam. quod vt ſummi Pontificis autoritate perſuadere Regi conaretur, Poſſeuinum etiam tacite hortabantur, idq; quo commodius perſiceret, cum ſententias ſenatus de conditionibus dicturus eſſet, eum vocari, præſenteq; illo ſententias dici debere cenſebant. Spargebatur in vulgus, Regem vt maxime Liuiam vniuerſam adiunxiſſet, omnem in Vngaros, vel fratrum ſuorum filios diuiſurum. Itaque ſtipendiarius etiam miles ſermonibus tentabatur, cur pro alienis commodis ſuo

ſuo cum periculo depugnaret: pro prouincia, ex qua nec ad ipſum, nec ad Remp. fructus vllus peruenturus eſſet, vt alii ditarentur, vitam ſanguinemq; ſuum ipſe in diſcrimen adduceret. Reſiſtebat rebus hiſce ſumma conſtantia atq; animi magnitudine Rex, maxime voluntarios obteſtabatur, ne ſuo diſceſſu exploratæ pene victoria, aut honeſtæ pacis ſpem corrumpere. Præter Regem Samoſcius omni contentione in id incumberebat. Oſtendebat publice, ad omnia prius ſe deſcenſurum, quam infeſta re, aut non tali pace, qualem in ſuperioribus comitiis Rex atq; nomine Regis ipſe ordinibus promiſiſſet, diſcederet: quod ſi maxime neceſſe eſſet, eo vſque tamen, dum comitiis habitis noua ab Ordinibus mandata acciperet, ſe perſtiturum. Vt Poſſeuinus in ſenatum vocaretur, contra morem Maiorum eſſe diſſerebat. Virum enim prudentem, & in primis grauem, etſi nihil curioſius in aliena Repub. factum ſciebat, ne tamen vel interrogationibus atq; ſtudiis aliorum, vel ſuo pietatis atq; pacis in eam ſententiam pertraheretur, vt ipſe quoq; cum aliis remittendæ Moſco partis Liuiæ autor eſſet, verebatur. quamuis eandem ſententiam ſuam hac etiam ratione apud Poſſeuinum deinde excuſabat, quod cum ex inſtituto Reipub. omnium aliorum Principum Legati publice audiantur, ſolius ſummi Pontificis nuncii priuati Reges conueniant, ne exemplo ſuo priuilegium minueret, illum ipſum vitaturum fuiſſe, exiſtimaret. Conſilio deinde iis de rebus habito, duæ omnino manendi rationes proponebantur, vt vel ex caſtris atque munitionibus, quemadmodum hætenus factum eſſet, obſidio vrgeretur, vel caſtellis extructis, in iſq; milite collocato, diuturna fame, ac com meatu inopia vrbs premeretur. Vtramq; cum hyemis iniuriis, tum ſoli frigore iam adſtricti duritie, quæ nec militem ſub pellibus diutius verſari, nec opus vllum fieri paterentur, omnes fere reſutabant. Lituani priuato etiam iſdem de rebus conſilio inter ſe habito libellum Regi offerebant. in quo cum & ipſi manendi conſilium omne reiiciſſent, id petebant, vt quo hibernorum incommoda, quæ ſuperioribus annis continua pertulerant, euitarent, in agro Moſcouitico miles haberetur. Interim diem certam Regi præſcribebant, intra quam niſi pax eſſet, nulla conditione diutius remanere integrum ſibi eſſe oſtendebant. Non poterant latere hæc hoſtem, quod propter voluntariorum nullo imperio ſe ſuosq; coerceri patientium licentiam ex caloniis, ac eo hominum genere, quotidie aliqui ab hoſtibus excipiebantur: iſq; ipſis diebus Saba quidam cum eius, de quo dictum eſt, libelli exemplo ad eos tranſierat. Maxima inter hæc flagrabat inuidia Samoſcius: illum vnum ſententiæ eius eſſe authorem, hominem à pueritia literarum ſtudiis deditum, atq; in Italæ gymnafiis verſatum conſiliis atq; obſtinatione ſua vniuerſum exercitum perditurum, Legatum cum exercitu in hoſtico relicturum, ipſum extra metum periculi ad comitia pro Cancellariatus ſui munere obeunda in Poloniam rediturum. Etenim iam conuentus nobilitatis Rex edixerat. Per eos quo loco res eſſet, literis nobilitati oſtenderat: neve vel exercitum reducere, vel ipſe ab obſidione comitorum habendorum cauſa diſcedere cogeretur, vt in iis conuentibus noua tributa, & quæ alia ad perficiendum bellum neceſſaria eſſent, ſciſceret, hortatus nobilitatem fuerat, in omnes nihilominus caſus, ſi res non teneretur, literas, quibus comitia indiceret, ſimul miſerat. Augebat Samoſcio inuidiam diſciplinæ militaris tuendæ ſtadium, iam ab eo tempore, quo militem habere coeperat, contraque illos potiſſimum ab eo ſuſceptum, quorum quod illuſtrior fortuna eſſet, peccata etiam, & peccatorum ad deterrendos alios pœnas illuſtriores eſſe dicebat. Fremebatur non iam, quod in mulieres, quæ caſtra irrepſerant, grauiffime animaduerti iuſſiſſet, nonnullas capitis ſupplicio affeciſſet: ſed quod aulicum regium, qui in leges militares aliquid commiſiſſet, in vinculis haberet, nec totius exercitus precibus condonare velleret, quod pueros nobiles, qui licentius in caſtris verſati fuerant, ad palum alligatos publice ſpectandos præberet, turmaz Præſecti vicarium ſuſpendio affeciſſet, ex nobilitate quosdam propter mundiciem caſtrorum negligentius habitam claua pulſaſſet. Itaq; carmina etiam in eum ſpargebantur, quibus ſcholastica vita illi exprobrabatur. His ita nō mouebatur, vt cū ſemel licentiæ fenestra aperta in alios libelli iacerentur, iactataq; ea res

in senatu fuisset, ostenderet, nisi prius in seipsum iniuria ea incurrisset, quaestione habita auxilium suum minime denegaturum iis fuisse: iam quum ab iisdem ipse prius laesus esset, verendum sibi esse, ne pusilli animi putaretur, si sub aliena persona proprias iniurias vlcisci videretur, rectiusque facturos eos, si suo exemplo contemnendo potius ea diluerent, quam vindicando vltro auctoritatem iis tribuerent. Signa militaria huiusmodi plerumque dabat, quibus modo desidia, metum, auaritiam domum properantibus vltro exprobrando, modo ad perseverantiam & constantiam nobili homine dignam eos cohortando a desidia ad tolerantiam, si qui minus alacres essent, binis ut plurimum verbis reuocaret. Tentarat sub initium motus eius veteranus miles, qui ad Gedanum fuerat, coetus inter se agitare, quod de communi re, maxime autem de stipendiis debitis, deliberarent. Edixit mox, qui priuatas coitiones fecissent, contra disciplinam ac imperium militare fecisse eos iudicaturum, legeque in eos animaduersurum: quod si quid de commodis suis agendum existimarent, vel se appellarent, vel praesente se de iis agerent. Itaque ad tentorium eius conuenerunt. Hic cum ille angustis ararii demonstratis, e contra quid amor patriae ac Reipub. postulare, quid constantia boni haberet, concionatus fuisset, tandem non legatum se ad exercitum reliquit, sed ipsum toto obsidionis tempore remansurum pronunciaisset, utque idem ipsi facerent, vniuersos hortatus fuisset, initio a Ioanne Sborouio facto, reliqui omnes, quoad ipse maneret, se quoque perseveraturos promiserunt. Samoscii consilium manendi secreto amici improbabant, monebant, videret, quam in se rem susciperet, cum periculi plenam, tum quae si secus caderet, magna cum inuidia eius superiorum rerum gloriam ipsius omnem corruptura esset. Iis vnum ille respondebat, existimare se bonum Imperatorem, eundemque bonum ciuem non suae, sed publicae dignitati studere debere: si re infecta ab obsidione abscedendum sit, e re nata commodius futurum, ad se peccati eius opinionem recidere, quam ad Regem aut Rempub. vniuersam. Allato iam ante a Duce Churlandiae & Rigenibus puluere, ante Regis discessum denuo oppugnationem tentare visum fuit. Ab ea parte, qua Poloni antea e munitionibus suis muros quassauerant, hostes crebra propugnacula lignea obiecerant, eademque fossis communiuerant. Itaque in superiorem aliquanto partem ad dextram munitionibus translatis, inde rursum tormentis muros percutiebant. Sed eo quoque loco nouum propugnaculum, tormenta vero adeo grandia hostes opposuerant, ut, quum quoddam septuaginta, alterum octuaginta pondo globos iacularentur, trium aggere repletarum corbium militarium, ut ex ordine posita erant, seriem, vno ictu penetrarent. Vngari quod aditum in turrim, quae ad Velikam flumen, & munitiones eorum pertinebat, satis latum patefecerant, modo ipsi per ruinas eas hostes propellebant, modo ab illis pellebantur. Conuersi etiam ad muros ea ex parte a Velika flumine dolabris & securibus subruendos fuerunt. a quibus quum primum aqua piceque feruenti, aliisque ignibus in eos effusis, auertere eos conati hostes fuissent, Vngari nihilominus eo processissent, ut parte muri inferiori egesta, superiore tanquam testudine regerentur, laedique amplius ab illis, quae in eos mittebantur, non possent, hostes ligna iustae crassitudinis, ferreis aculeis vndique horrentia catenis ferreis ad praelongam sudem aprata ex vrbe supra muros, ad quos Vngarus subruendos constiterat, ita vibrabat, ut ex ea iactatione verberare subitus detorto tanquam flagello, qui in opere erant, verberarentur, magnisque incommodis afficerentur. nec tamen Vngarus remisit, quo ad maiorem eius muri partem strauisset. ad extremum, quod ab ea quoque parte noua propugnacula contra turrim hostes collocarant, fossasque duxerant, oppugnationis consilium omnino dimissum fuit. Erat triginta circiter a Plescouia passuum millibus via, qua in Liouoniam & Rigam itur, imminens monasterium Pezzura a Moscis, quasi sepulchretum dictum, Diuae virginis, cuius eo in loco ex arbore enatam effigiem repertam colunt, religione, sanctitatisque ac miraculorum quorundam fama clarissimum, ob eamque plurimis ac amplissimis prouentibus, de Nouogroda Liouonica agris nonnullis detractis, eiisque assignatis a Moscouiae Duce ditatum. Huic Mosci praesidium imposuerant. Magno id incommodo in ea vicinitate nostris erat.

erat. Nam & pabulatores nostros frequentissime excipiebat, itinera infestabat, eoque ipso tempore impedimenta a nonnullis praemissa, tum mercatores quosdam Rigenes excusserat. Ad quos damna ea pertinebant, quorum non erant pauci, maxime vero, qui impedimenta sua praemissuri illac erant, ut id potestatis suae faceret, a Rege contendebant. Proponebatur ab altera parte, milite ex oppugnationis tam diuturnae, ac irritae laboribus nondum recreato, nouam vllam tentari non satis tuto posse. Rex multorum continuis precibus victus, Farensbekium eo mittit. Huic mandat, ut situ loci cognito, quid sui consilii sit, certiore se faciat, si non magno negotio potiturum se eo existimaret, militem tormentaque illi summissurum; si difficilior, quam ut eo tempore suscipi deberet, expugnationem futuram iudicaret, integra re ad se rediret. Farensbekius paucis cum equitibus eo profectus, in itinere in hostium equites longe plures, qui Pezzura contra pabulatores nostros egressi, sub id tempus redibant, incidit. quorum aliis caelis, caeteris profligatis, praellii huius prouentu inuitatus, & quod nec fossa adeo magna, nec propugnaculis, aut situ magnopere munitum cerneret, utque homo militaris bene de successu oppugnationis speraret, oppugnationem suscipit. Mittit illi Rex Germanum militem cum tormentis aliquot maioribus, qui quum actis prius munitionibus muri partem aliquam strauisset, per ruinas irrumperet conabatur. iamque Vilhelmus Ketlerus Ducis Churlandiae fratris filius, Gaspar & Reinoldus Tisenhausii, ac alii quidam in turrim proximam euaserant, atque in imam eius partem per scalas se demittebant. Iis ab insequentibus fractis, ac per ruinas etiam, quum propter angustias earum, tum quod hostes omnes conferti contra eas se obuenterant, nulla irrumpendi facultate militi relicta, qui in ima turri remanserant, ab hostibus capiuntur. Mittit iterum Rex ad eas, quas ante miserat copias Germanorum, Bornemissam cum quingentis Vngaris peditibus, & maioribus tormentis aliquot: Polonicum militem ad castra Samoscium omnem retinuit. Vngari cum ab eadem parte, a qua Germani oppugnabant, inferiori tamen loco laeam versus muros quatere coepissent, iamque aliquam muri partem diruissent, Thomas Solandius manu aliqua calorum & Kofakkorum Polonorum facta auersam a Germanorum & Vngarorum munitionibus turrim, ut hostem distineret, scalis ad motis scandere coepit. Iis iam repulsis cum Germani per ruinas muri, iterum irrumperere tentassent, omni hostium multitudine in eos conuersa, reiciuntur. Eodem successu cum donec Germani se recepissent, cessassent, ab Vngaris quoque irruptio tentata fuit: hostibus rem miraculo, nostris incantationibus & magicis artibus tribuentibus, verum animaduerti hic potuit, non minus saepe in leuioribus munitionibus negligentia, quam in firmissimis difficultate offendi, quod in his magnitudo periculi, ac ex eo natus metus virtutem militum plerumque acuit: in illis exiguitas rei contentionem animi ac curam, ut plurimum remittit. Non dubitandum enim aliqui existimabant, si coniunctis viribus, ac vno tempore incubitum in oppugnationem fuisset, non adeo magno negotio expugnari potuisse. Interim dum singuli per se, primum Germani, inde Vngari successissent, & hosti in vnum locum vires omnes suas conuertendi facultatem datam, & nostrorum impetum imminutum. Recipientibus se nostris Scoti milites, qui haud multo ante ad Regem venerant, opportunis locis subidio collocati, si qui e muris telis aut scloppetis nostros petebant, certissimis ictibus conficiebant. Antequam discederet Rex, Legatos, qui de pace cum Moscis agerent, Ianusium Sbarasium Palatinum Braslauensem ab regno Poloniarum, Albertum Radiuilem, Palatii Lituanici Marschalcum a magno Lituaniae Ducatu designat. His Michaellem Haraburdam hominem ingeniosum, & Moscouiticarum rerum quum primis peritum, more Maiorum, scribam adiungit. Cum de conditionibus, in quas pacem fieri placeret, ageretur: urgebant proceres Lituanici, ut magni Luki, qui proximo anno capti ab hoste erant, quo facilius pax conueniret, hosti redderentur. Ostendebat Samoscus, etsi quantum ad Lituaniam tutandam momenti tam opportuna vrbs, ac ea fertilitate, omniumque rerum copia abundans ager haberet, animaduerneret, quo minus tamen id fieret, non usque adeo se repugnare, quod non ea religione eius retinendi, cuius nulla

in comitiis mentio facta esset, qua recuperandæ Liouniæ obstructus Ordinibus esset: moleste tamen se ferre, antetempus hæc nullo cum fructu, nonnullo autem, ne ad hostes efferrentur; periculo iactari. Itaq; Rex priuatim re cum Samoscio communicata, pacisq; constituendæ arbitrio ei permisso, quum quid ab eo fieri vellet, quid cum in regnum venturus esset, ipse procuraturus esset, ostendisset, optimæ spei & fiduciæ plenus discessit: reliqui fere omnes ex præteritis obsidionis incommodis, ac imminētis hyemis difficultatibus de reliquæ obsidionis euentu iudicantes, simulq; imminuti ac attriti exercitus opprimendi tempus nullum hostem prætermittendum cogitantes, non secus ac si extremum, quos relinqueret, visuri essent, periculum eorum miserabantur, vt non dæssent ex primariis Senatoribus, qui Regi Balthasarem, Andreæ fratris sui filium cum Vngaro milite in castris relinquenti, ne id faceret, persuadere conarentur. Cum Rege vniuersus comitatus aulicus ac voluntarii fere omnes proficiscebantur. iunere igitur per Ostrouam & Krasnohorodam capto, inde Ludsenium & Rosittenium, quæ hostilibus præsidiiis adhuc tenebantur, sine impedimento prætergressus fuit. sequebantur reliqua agmina properantius, omnibus ad Dunam flumen præuerrere annitentibus. Itaq; etsi subsidia contra eruptiones à Radiuilo disposita fuissent, iis tamen dilabentibus, aliquot nostrorum carri abrepti à præsidariis Moscis fuerunt. Transmisso inde ob nauigiorum inopiam non sine difficultate ad Duneburgum Duna flumine Vilnam Rex venit. In castris Polonicus miles stipendiarius omnis cum Samoscio remansit: tam is, qui ab initio cum eo ad Plefcouiam accesserat, quam quem à Staricienfi excursionem cum Radiuilo reuersum receperat. Lituanicum Martino Curtio Legato sexcenti, qui ab eadem excursionem in castra venerant, & quo ab eius incommodis se reficerent, vt in vicinis pagis Porchouam versus collocarentur, à ductoribus impetrauerant. E voluntariis Poloni aliqui, non multi tamen remanserunt.

LIBER QVINTVS.

AMOSCIVS profecto è castris Rege disciplinam in primis militarem, quam alias magna cura tuebatur, quo inter tot difficultates in hostico omnia diligentius circumspicienda sibi videbat, eo accuratiori studio sanxit. Ex præfectis, qui ætate, ordine, ac vsu rei militaris cæteros antecedeabant, ad quos de secretionibus quibusq; ac grauioribus rebus referret, sex delegit. Senatorii ordinis Stanislaum Tarnouium Radomiensem, Stephanum Grudfinscium Naklensem, Castellanos. Ex aliis Ernestum Veierum, Martinum Kasanouium, Iohannem Lesnouolscium, Sigismundum Rosnium: cæteris in rebus omnes ad consilium adhibebat. Interim quemadmodum Rex cum illo constituerat, eam in rem omni studio incumbebat, vt si pax cum hoste non conuenisset, ad obsidionem quam diutissime continuandam, fameq; ac omnium rerum inopia ad deditionem urbem adigendam, instructa omnia ac parata haberet. De huius autem rei successu non dubitandum sibi existimabat, quod quantum in vrbe virium, apparatus bellici, commeatus ac rei frumentariæ esset, ex Sutorma scriba Suiscii, qui in excursionem quadam vna cum fratre captus fuerat: seu, quemadmodum ipse, postquam in potestatem nostrorum peruenisset, præ se ferebat, transfugerat, exacte cognitum habebat, subductisq; rationibus, si omnes ad importandos in urbem commeatus ac subsidia aditus præclusisset, non multum ultra mensem Maium sustineri obsidionem posse reperiēbat. Itaq; sic se comparabat, vt vel ex iisdem statuijs, quemadmodum eo vsque

vsque factum fuerat, obsidione urbem premeret, aut si hyemis sæuitia, ac commeatus, qui ante omnis fere ab exercitu consumtus fuerat, angustia, quo minus id facere posset, prohiberetur, recreato interim prædis ex hostico agendis milite, Pezzuræ peditatum omnem, ac tormentorum partem admoueret, quam ob causam & quæ ante eo missa fuerant, tormenta non deduxerat: eaq; occupata similitudine Porchouam ac Vdouam vicina castella oppugnaret: præsidiiisq; iis impositis hostes intra mœnia compulso cōtineret. si plus difficultatis oppugnationem eorum, quam vt tentandam putaret, habituram perspexisset, ligneis castellis ex vicinarum villarum ædificiis constructis, opportunissimas quasq; vias, maxime vero, quæ à Vdoua, Porchoua, & Plefcouia ad Nouogardiam pertinent, occupare, cumq; parte exercitus ipse Nouogardiam versus in Prebusio Simeonis supra Ilmenum lacum sub tectis consistere: partem dum glacie concretus lacus esset, in prisca Russa, & Ostaskoua continere, iisq; ex locis omnibus tam Plefcouia, quam Nouogardiam premere, latissimeq; supra Nouogardiam versus Tueram & Moscouiam vastitatem circumferre cogitabat. Ita tamen, vt quoad liceret, primam rationem atq; Plefcouiam quam diutissime retineret: nec nisi hyemis aut commeatus difficultatibus adactus ab ea moueret. Militem, quem circa Suatohoram supra Plefcouiam ad Vdouensem iter obsidendum loco opportunissimo collocatum, ante ostensum est, minime interim dimouendum arbitrat, ne tamē repentina impressione opprimi ab hostibus posset, maiorem peditatum, ac minora tormenta aliquot, Stanislaumq; Penkoslauium ei adiungit. Si hostis incurfionem in eos faciat, die vexillum militare, quo proposito quamprimum ad opem iis ferendam accuri possit, nocte ignem tollere eos iubet. Simul ne discessu regio metu omni liberatum se hostis putaret, in omnes rei gerendæ occasiones intentus erat. Quæ cogitanti ex superiorum temporum pabulatorū licentia, qui partito in duos imperio militari, magna præterea voluntariorum parte nullam Imperii necessitatem recipiente, sine metu vel Imperii vel hostis vagabantur, nec raro sub ipsos muros succedebant, accidere posse facultatem rei gerendæ ratus, die D. Nicolao sacro, qui vel maxime à Moscis obseruatur, idoneis locis milite in insidijs collocato, carros aliquot propinquo à mœnibus spacio agi iubet. verū diei religione quamuis obiectam prædam hostibus spernentibus, idem altero die fieri imperat. Confederant partiti insidijs in vicinarum fossarum, quæ imbrium casu factæ erāt, vna Vngari equites: in altera Stanislaus Solkeuius adolescens, & Ioannes Kreikouius Priemscianæ turmæ legatus cum Polonis. Hostes ad primum prædæ aspectum mox erumpunt: protracti in locum insidiarum ab Vngaris celeriter consurgentibus profligantur. Poloni, qui remotiori ab iis loco erant, propterq; præruptum per oppositos colles ascensum, ambitum capere cogebantur, confingendi cum hoste facultate non data, à dextra impetu in eum facto, inclinatum in effusorem fugam præcipitant, coniunctimq; cum Vngaris ad mœnia vsq; insequuntur. Etsi qui primo loco confederant Vngari, lectissimi equites essent, ac in his Petrus Barthoreus, Georgius Sibiricus, ac Ioannes Kallaius, omnesq; generosissimis equis Thracicis veherentur, Moscouiticorum tamen equorum, quamuis ii magnam partem parui ac deformes sunt, pernecitatem assequi vix potuerunt. primo tamen impetu triginta circiter interfecti, ac duodecim Boiarici generis, in iisq; maxime strenuus, ac militaribus facinoribus aliquot notus Petrus Koltouiscius capri fuerunt. Incommodo hoc accepto Suiscius auersa porta maioribus aliquot tormentis magno labore, ad imas muri & propugnaculorum fenestras demissis, locoq; opportuno non procul à fossis vrbis magna scloppetariorum manu occultata, subinde viginti circiter equites, qui nostros cis flumen Plefcouiam in stationibus positos lacefferent, atq; in insidias pertraherent, emittebat. verum quum excursionem hostium nunciata Samoscus ipse cum tribus turmis equitum flumen transisset, qui que in insidijs confederant, ad primum vnius equitis conspectum, quem propius ad locum insidiarum accedere Samoscus iusserat, scloppetos ad vnum omnes incassum explosissent, sola fere vrbis propinquitas, & fossa equiti obiecta, quo minus conciderentur, hostes rexit. Dum hæc ad urbem geruntur, aduenerunt inter-

rim Legati à Mosco ad colloquium missi, Demetrius P. Filius Illecius, Romanus B. filius Olphirionis, proq; scriba illis adiunctus Nicolaus Bassorekus. Iis Possuino cum praesidio Polonico ultra Porchouam obuiam profecto, ac mox nostris quoq; legatis subsecutis, paulo post initium agendi de pace factum fuit. Ab initio de Suecia Rege foedere comprehendendo propositum fuit. Etsi enim praereptarum atcium iniuriae non parum animum Regis alienassent, quod tamen superioribus comitiis Annae Reginae precibus adductus, quae sororis suae Sueciae Reginae amore, ac assiduus literis victa, genua Regis amplexa, ne sine Sueco pacem faceret, orarat, daturum se operam, ut pace comprehenderetur, pollicitus ei fuerat: ac Possuinus quoq; homo inter Principes Christianos pacis conciliandae cupidissimus, hoc idem summo studio contendebat, ut actionum de pace initium ab eo fieret, legatis mandauerat. Quia in re dum haeretur, Bochdanus quidam omnium legationis eius arcanorum conscius à legatis Moscouiticis ad Palatinū Braslauiensem transfugit, ab eoq; ad Samoscium statim mittitur. ab eo haec legatos mandata habere Samoscius cognoscit: Si Regem exercitumq; à Plefcouia discessisse intelligerent, quacumq; causa interposita colloquium tollerent, si obsidionem obstinate continuari sentirent, sine fraude de pace agerent. Eam autem hoc ad extremum concluderent, ut si Rex Lukos aliaq; quae superioribus annis coepisset, praeter Velisium ac vniuersum Ducatum Polotiensem, quae Regi concedebat, sibi redderet, vniuersa Liuania ei decederent. Legati cum Regem quidem discessisse, obsidionem nihilominus virgeri animaduertent, accesserant ad conditiones aliquas pacis: sed cum obsequissimas hyemis iniurias commeatuq; omni vicino agro vastato angustias subinde incommodum aliquem rumorē de exercitu expectaret, varias interim moras interponebant, deq; leuissimis quibusq; rebus ad Principem missitabant. scripserat ex itinere ad Samoscium Possuinus, ostendisse sibi legatos, magna cupiditate Moscum alicuius vel exiguae saltem portiois agri Liuonici ad titulum Liuaniae usurpandum retinendae teneri. Samoscium Nouocastrum, Serenescum, Nouogrodecū, deserta nec magni fructus castella ea cōditione relicturum se illi rescripserat, ut penes Regem Luki, Sauolocia, Neucla remanerent. Cū illi de Lukis nulla se madata habere renuntiassent, sine Lukis ne palmum quidem terrae in Liuania se ei permittiturum ostendit. Interim Samoscium cum copias quasdam, quae Plefcouienfibus subsidio mitterentur, Nouogardiam contrahi rumor ad exercitum perlatus fuisset, Spitkonem Iordanum virum strenuum, cuius cum alias, tum in pugna Derfauiensis praelara opera exstitit, turmis aliquot equitum ei attributis cōmisit. Hic stationibus hostium, quae non procul à muris se ostendebant, cum trepidatione intra mœnia compulsi vbi ipsi, omniq; vicino agro magnum terrorem intulit. Eundem opportuno deinde inter Porchouam & Nouogardiam pago confidere iussit, eum ad subuectiones subsidiaq; si quae Plefcouienfibus ab hoste summitterentur, prohibenda: tum ad pabulationes laxiores nostris faciendas, maxime autem metum vndiq; hostibus ostendendum. Supra eum vero Kosakki, quos ad Opakam collocatos fuisse ante ostensum est, ad Saionskouium ultra Russiam à Samoscio deinde translatis omnia infesta reddiderant. Iamq; ante eandem ob causam, ex Kobilogradensi etiam castello, quod adstricto glacie lacu Pelba, qui ad Plefcouiam, Derpatum, & Kobilogradum pertinet, ex Derpatensibus praesidiariis aliqui infederant, Simonem Charlenscium deicere praesidium iusserat: indeq; ad Prebusiū supra Plussam flumen, quae lacu concreto iter ex Derpato, & Vdoua versus Nouogardiam erat, eum collocarat. vnde deinde vltius populationes proferebantur. quibus rebus fiebat, ut quod ab initio sibi proposuerat, nec ipse Plefcouia propter cōmeatus difficultates auocaretur, quod in omnes fere partes libere pabulari nostri possent: & populationibus, quae supra priscā Russiam ac Nouogardiam versus Tueram, quae ad Volochdam flumen, ac Lahodam lacum longelateq; factis, cum opportunissimis viis occupatis vndiq; grauissime hostes premerentur, indies metus eis aueretur. Miserat ad Samoscium Iordanus duos nobiles Moscos repentina excursionē oppressos. Ex iis de Iohannis maioris natu Principis filii morte cognitum fuit. Hunc, cum pater opum suarum magnitudinem

tudinem ac thesauros iactasset: ille vero iis Regis thesauros virtutem ac animi fortitudinem praeuulisset, quibus etsi illis, quibus pater abundaret, inferior esset, nihilominus ditiones eius igni ferroq; vastaret, magnaq; parte regni eum exuisset, vel ut quidam dicerent, cum obstinatius à patre exercitum, quo cum regio exercitu dimicaret, flagitasset: iratus vero illi pater, scipionem in caput impegisset, non multo post, siue ictus, siue animi doloris vi, in paroxysmos epilepticos, atq; inde in febrem incidisse, ex eaq; deinde extinctum narrabant. quae res supra reliquas fortunae aduersitates eo maiorem dolorem Mosco attulit, quod hic etsi imperio patris priori uxori, cum qua optime illi conueniebat, nuncio remissō, aliam duxerat, sine liberis tamen decesserat: alter vero filius Theodorus iunior natu, mētis vitio ad regnum atq; omnes adeo res inutilis censeretur. Ab altera parte Suiscius, quod immensam frigoris vim cerneret, febresq; passim ex ea in castris vulgari ē transfugis intelligeret: propter vehementiam enim hyemis, quo minus aliqui transirent, fieri non poterat, ad seruatae vrbis famam, quomodo castrorum captorum, ac delicti exercitus gloriam adiceret, quae rebat. Erat tertia fere pars castrorum morbis implicita, cum ut quisq; frigoris ea immensi prope asperitate correptus esset, quod qui effugeret, nemo erat, febri etiam statim corriperebatur, ita tamen ut pauci omnino ex ea morerentur. Non minus autem Samoscium, cum in tanta aeris inclementia, cum hoste potius, quam cum frigoris iniuriis conflictari militem cupere cerneret, praesidio dimicandi facultatem sibi dari expetebat. Eiusq; rei, ut extra muros atq; munitiones hostem pertraheret, cum varias rationes quæreretur, omnia consilia eius vehementer frigoris, quam diximus, sauitia impendebat. Tanta autem eius vis erat, ut vbi quis extra tabernaculū vix pedem protulisset, omnibus fere membris, iis potissimum, quae maxime aeri patebant, naribus, auribus, atq; facie, gelu attritis emoreretur: quodq; de Moscouitici caeli natura cum miraculo nonnulli prodiderunt, eiusmodi in iis locis frigora esse, ut aquae casu ipso dum funduntur, congelentur, id experiendo multi cognouerint. Maxime autem, quod necesse erat euenire, excubiae sauitia hac frigoris vexabantur, raraeq; omnino obibantur, ex quibus non plures plerumq; aliqua corporis parte mutilata referrentur. Memorabilis cum primis ex turma Sigismundi Rosnii nobilis equitis casus fuit: cui cum utrumq; erus plane iam frigore emortuum esset, isq; in febrem inde ac mentis alienationem incidisset, interim vero medicus ferro crura rescassit, vbi ad se rediit, non secus ac si partem aliquam ornatus requireret, de pedibus amissis interrogare coepit. Alius quidam ludicro pene euentu, maximum tamen & ipse periculum adiit. relictus à Basilio Surannicio in primis excubiis non procul à fossis vrbis concubia nocte fuerat. cumq; frigore plane obriguisset, atq; equus, ut fieri solet, ex frigore subito grauius se cōcussisset, is qui nec equum, nec se in equo plane iam connectus continere posset, de equo decidit, pedeq; ferramentis, quae ab ephippio dependent, retento, sub ipsas portas equo incitato magna voce alienam opem, cum ipse explicare se non posset, implorans, pertrahitur. Mittit mox Samoscium, qui eum eripiant, quod si sine periculo facere non possint, ne ipsi temere periculum adeant, mandat. Hostes qui in muro constiterant, fraudem subesse rati vltro irridebant, satisq; iam fraudum ac dolorum esse, nec ea ratione amplius se capi posse exprobrabant. Ita incolumis hic à nostris recipitur. Id autem tum tempus anni erat, quo intensissima iis in locis frigora esse, vulgari sermone Moscorum ostenditur, qui Nicolai & Christi frigora appellant, cum maxima designare volunt. Moscouia autem omni sub ipsis fere trionibus posita, nullo fere loco, nisi iis forte, quae ad glaciale mare pertinent, quam in Plefcouienfī agro vehementiora frigora existere solent. Itaq; & animalia pleraq; omnis generis, quae ceteris in locis nigro aut fusco colore sunt, ut corui cum primis, noctuae, gallinae siluestres, vrsi, lupi, lepores, aliaq; eius generis, seu caeli natura, seu frigoris vi, candida hic esse vulgo animaduersum est. Noctium vero eam longitudinem esse, ut cum longissima sunt, diei non quinque omnino horarum spacium sit. Magna tamē in omnibus iussae incommodis tolerandis militum constantia erat: Samoscium etiam, quantum eius fieri poterat, ratione ac diligentia ea subleuabat. Excubias quaternis vicibus permuta-

bat, earum ternas per alios obibat. sub crepusculum autem ac primum diluculum per Stanislaum Vlodekonem affinem suum, quem Sbarasio Palatino Braslauiense ad colloquium cum Moscis misso, sibi legarat, quod eo tempore eruptiones hostium maxime expectandæ erant. Quo pauciores autem frigoris incommodis afficerentur, pro superiorum temporum consuetudine paucos admodum, qui non tam eruptionibus hostium resisterent, quam de aduentu eorum certiores ceteros facerent, in stationibus & excubiis collocabat. Etenim iam ante toto eo tempore, ex quo exercitus vrbi admotus fuerat, morem hunc Samoscus observarat, ut vel diligentissime excubiis dispositis, in ipsis nihilominus castris contra repentinæ eruptiones subsidia parata haberet, alioq; circum castra misso per vices semper aliquot eam ad rem describeret. Hinc etiã, quod in oblidionibus fieri solet, nō raro eruptio tentata esset, sæpiusq; se hostis ostenderet, nulla tamen vnquam in castris trepidatio orta, aut vnquam omnino ad arma, nisi semel forte mox à discessu regio, cum ad acuendam militis diligentiam ex industria tumultum Samoscus auxisset, cōclamatum fuit. Si enim, ad quos cuiusq; temporis vices pertinebant, cum consensu equis hosti obuiam progressi fuissent, ceteris prope ignavis eum reiciebant. Tum vero eo accuratius observandum id sibi existimabat, quo propter frigoris sæuitiam, ne ea miles affligeretur, pauciores excubiores ponebat: cum ut maxime firmiores posuisset, aeris tamen iniuriis ad rem gerendam pene inutiles futuros cerneret. Itaq; in ipsis interim tabernaculis, quæ partim è vicinarum villarum ædificiis, partim cavernis in terra effossis, cratibusq; ac palea intectis, contra cœli incommoda ex tempore sui quisq; usus causa pararat, more stationum per vices semper aliquot excubare, equosq; quos statim inscenderent, atq; arma expedita habere iubebat, qui eruptione aliqua nunciata recentes, ac ab iniuriis aeris illæsi, consensu mox equis hosti occurrerent. quare & securitati castrorum & militis quieti, atq; commodis maxime cōsulebatur. Stationum igitur ea exteriorum in frequentia, ac numero adeo earum ex transfugis à Suiscio cognito, castrorum oppugnandorum, stationibus prius repentina eruptione oppressis, consilium cœpit, hunc in usum septingentos circiter equos, quos oblidionis incommoda reliquos fecerant, conquiri, ad eosq; promptissimum quēq; rescribit. Binę contra urbem à castris stationes erant, vna ultra Velikam flumen, quæ Pezzurensem viam observabat: altera cis flumen supra castra. Ex altera parte, qui ad Suatohorã erant, carabant. Suiscus trecentos circiter equites delectos ultra Velikam contra eos, qui ad Pezzurensem, ut ostensum est, viam, in stationibus erant, eo cōsilio, quem admodum ex captivis postea cognitum est, mittit, quod illis occupatis, si quod futurum prævidebat, qui à superiori castrorum parte custodias agebant, statione sua relicta flumen glacie concretum ad ferendam suis opem transirent, castra nudarum iri, sibiq; nullo obfistente repentina eruptione ea inuadendi locum futurum cogitabat. Obuenerant diei eius stationes Sberouianæ turmæ, quæ cum trecentis equitibus constaret, Thomas Orinscius cum quadraginta circiter eorum ultra Velikam flumen positus erat, cum ceteris Laurentius Scarbecus turmæ legatus supra castra cis Pleseouiam flumen excubabat. Iam ante autem ea in vniuersum custodiis omnibus mandata Samoscus dederat, ut erumpenti hosti nulla pugnandi copia facta ambitu capto, versus castra statim se reciperent, non modo quo subsidium illis propinquiori è loco facilius ferri posset, verum hostis etiam longius ab vrbe ad pugnandi necessitatem pertraheretur. Id igitur cum Orinscius fecisset, Suiscus peditatus partem statim vrbe emittit, qui quod locus is omnis cōuallibus intreruptus esset, valle quadam occupata receptuq; intercluso vehementer scloppetis eos premebat. Interim Samoscus Scarbecum, qui quemadmodum ostensum est, in superioribus stationibus erat, flumen mox transire, impetumq; in hostes dare iubet: simulq; ipse equo conscenso, iis qui in subsidiis, de quibus ante dictum est, confederant, ut se sequantur, imperat. Scarbeco promptissime flumen transgresso, Suiscus ubi primum stationibus nudata castra animaduertit, mox reliquū peditatum ac equitatum omnem diuersis portis ad castra oppugnanda mittit. Interim qui ex instituto, quemadmodum ostensum est, in tabernaculis excubabant, se

quiq;

quiq; à Samoscio iussi fuerant, ad certamen iam se expédierant, primiq; Vngari, qui eam ad Velikam flumen castrorum partem tenebant, inde Iohannes Kretkovius, cum turma Stanislai Priemscii: Sarnacius cū Hieronymi Gostomscii, quarum legati erant, post hos alii tanta celeritate procurrerunt, ut eodem quasi in vestigio, vno conflictu atq; impetu trecenti circiter ex hostibus caderent, caperetur ultra sexaginta, magna vero eorum pars vulneraretur. Suiscus qui è proximo muto euentum eruptionis expectabat, eadem hanc & fugam suorum cernens, reuocatos intra urbem mox recepit. Desiderati & ex nostris prælio eo aliquot fuerunt, cum valle ab hostibus occupata circumuentis auxilium ferri ab aliis non potuisset. Piontkovius nobilis eques captus, ac ab hostibus abductus fuit. Orinscius cum diu fortiter hostes sustinisset, globo è superiori loco per humerum & intestina trãiecto, periit, Petrus Grudescius cum per hostes manu viam sibi patefecisset, adq; nostros iam & p̄a pene castra in tutum penetrasset, è muro tormenti cuiusdam maioris ictu interemptus fuit. Ex Vngaris equitibus Franciscus Kobor & Barrabas Balog vir militares ceciderunt. Quod nisi subsidii iis, qui cum Orinscio circumueniebantur ferendi causa, celerius à castris progrediendum nostris fuisset, facile vniuersæ copias hostium ad ipsa castra pertrahi, iisq; deleris debellari fere tum potuisse minime dubitandum videbatur. Erat is quartus mensis Ianuarii dies. sub noctem Samoscus, quod maxime omnes Moscos cupidissimos suorum humandorum sciret, Nicolaum Vrouecium in loco prælii excubare, ac si forte hostibus ad tollenda corpora egressis, gerendæ rei facultas accideret in omnes occasiones intentum esse iubet. Ea nocte nullam in partem se commouerunt. Altera Martino Lesneuoiscio notæ virtutis Præfecto negotium dat, qui cum quibusdam vrbe egressis, ac proxima, quæ ad eam iacebant, cadauera subtrahere incipientibus, vna cum altero equite se ostendisset, celeriter in urbem refugerunt, semperq; postea intra mœnia se continuerunt. Samoscus rei gerendæ nullum amplius locum futurum, quodq; pietati ac humanitati deberi arbitrabatur, vltro hosti offerendum ratas, ad obfessos mittit, potestatem se illis mortuorum facere, ac vel per militem conferri corpora, ac tradi iis iussurum, aut si ipsi per se tollere ea velint, si de publicante grum id illis futurum ostendit. qui in muris erāt, laudibus hanc pietatem Christianiq; animi sensum magnopere extollebat, req; cū Suiscio communicata, ut se quēti die circa meridiem ad se redeat, quo ea de re constitui posset, rogabant. Ad tempus Stanislaus Solkeuius adolescens singulari ingenio præditus, Melchior Sauissa stabuli Samoscii præfectus, aliiq; nobiles iuvenes Thracicis generosisimisque equis vestiti, splendidiſſimeq; omnes ornati iniussi vna proficiscuntur. Agnoscit ex transfugis Solkeuium quidam, ostendit hostibus, præterquam quod propinqua cognatione Samoscium contringeret, multorum etiam secretorū conscium esse. solebat enim Samoscus, quod præter ætatem, eximiam in eo indolem ac ingenium perſpiceret, in secretioribus rebus ad regē referendis ipsius plerumq; opera vti. Hac re Mosci inducti, mutato consilio, ac pietatis in defunctos officio, præfenti, quod ostendebatur, cōmodo posthabito, verbis re extrahunt, interim maiores scloppetos cōplures, & quingentos circiter scloppetarios in muro clam disponunt. Solkeuius cum varie re duci animaduerteret, ut tandē se explicent, eos hortatur, continuo vnus è scloppetariis coortus scloppetato in Sauissam irruens, irrito tamē propter armorū firmitudinem ictu eum ferit: simul ceteri scloppetos omnes vno tēpore displodunt. Solkeuius, quiq; cum eo erant, conuersis equis celeriter se recipiunt. eis è muris aliis mox scloppetis, & quo longius prouecti essent, eo maioribus inde tormentis hostes persequuntur, incolumes nihilominus in castra nostri redierunt, quod tantum globorū nimbū euasissent, omnibus mirantibus. Iam ante Ioannes Ostromecius, qui ad tormenta cum aliis curabat, huiusmodi rem ad Samosciū detulerat. In arca ferrea duodecim tubos scloppetarios, quo citius rumperentur, ex industria tenuatos, ordine disposuerat, eisdemq; subtilissimo puluere, ac arcam ipsam implebat. in medio eam scloppetati partem, quæ rota atq; incumbente silice ignē ad puluerem incendendum elicit, tensam paratamq; constituerat. arca ea in lignea cistam imposita, fibulam, quæ attracta rotam luxare, ignemq;

Mm 3

excitare solet, duabus chordis, vna ad inferiorem ligneæ cistæ fundum, altera ad ipsum ferreæ cistæ operculum alligarat: ea ratione, vt siue ferream arcem ex lignea quis eximeret, seu ipsius ferreæ testum moliretur, necessario vtraque re pulvis inflammaretur, tubisq; atq; arca ferrea fracta astantes percellerentur. Hanc si ita ad Suiscium misisset, minime sibi obtemperaturum, quin eam excuteret sequi ipse in fraudem indueret, existimabat. Noluerat tum Samoscus permittere, vt huiusmodi artibus contra hostem res gereretur. Iam publica fides ab illo prius violata, Solkeuioque ac aliis omnibus qui in consilio Samoscio aderant, urgentibus, vt eius in se perfidiam ea ratione vlscisci sibi liceret, Ostromecio rem totam permisit. Hic captiuum hominem idoneum nactus, per aliquot dies benigne habitum, tanquam magni secreti conscium facturum iuramento adigi, fidemque eius sibi obstringit. Fingit Ioannem Mollerum quendam se esse: cum Farensbekio quondam apud Principem Moscorum militasse: postea etiam illo ad Regem se conferente, auctoritatem eius secutum: ac etsi aliquo apud Regem hco esset, pristinam tamen Moscorum Principis in se indulgentiam requirere: eamque ob causam interfecto prius Imperatore exercitus, cum pro artificio suo rei tormentariæ remotis arbitris communicaturus cum eo esset, ad illum rursum transire in animo habere. Interim cistam eam, vt ad Suiscium perferat rogare: in eam preciosissimas quasque suas ac alias magni momenti res se confecisse: breui ipsum opera prius ea, de qua dixisset, Principi Moscorum nauata subsecuturum: magni autem sua interesse, ne priusquam ipse veniat, cista resignetur. In eandem sententiam ad Suiscium litteras perferendas illi dat. Moscos duplici lætitia elatus, quod & libertatem recuperaturus, & tam gratum nunciū ad Suiscium perlaturus esset, perque excubias ab Ostromecio traductus ad Suiscium peruenit, qui cum eo tempore aliis rebus occuparetur, ceteros qui ad consilium tum forte conuenerant, nullo ad cognoscendum sibi spacio sumpto, aperire statim cistam iubet. concurrunt complures rei nouitate, atq; innata hominib; curiositate ducti. Ferocissimus omnium Andreas Chorostinus alter Palatinus, & æmulus Suiscii, quemadmodū postea cum ex Alexandro qui pace facta ad Plefcouienles à Legatis missus fuit, de quo infra dicitur, tum pace facta ab aliis multis compertum est, pede in cistam ligneam imposito, ferream manu sua ipse extrahere nititur. Interim fibula conuulsa, puluereq; inflammato, arca ferrea ac tubis disiectis, non modo astantes omnes dissipantur, verum recti etiam pars aliqua vi ignis ac fractorum ferramentorum conuellitur. præ cæteris maxime insignes, Andreas de quo dictum est Chorostinus, & Chosecius perire. Erat & de Suiscio suspicio, cum ex ægritudine per continuos aliquot dies copiam sui non fecisset: maxime autem apud nostros opinio hæc confirmabatur: quod cum assidue antea in muro versari, perq; stationes volitare solitus fuisset, nunquam postea se ostenderet. Verum hac de re cōrumeliose postea litteræ scriptæ à Suiscio ad Samoscium fuerunt: ab iisq; ad singularis certaminis prouocationem descensum inde fuit. Verum Samoscio constituto die cum demonstratis ante insignibus in designatum locum progressio hostis non prodiit. Disputabatur nihilominus interim, quemadmodum supra ostendimus, ab vtraque parte de conditionibus pacis. De Sueciæ Rege ab initio iam Mosci responderāt, non recusare Principem suum, quo minus pacem cum illo faciat, verum debere eum more Maiorum ad Novogardiæ Palatinum mittere, qui de conditionibus pacis acturus, cum illo esset: præter exempla institutaq; Maiorum nihil omnino faciendum sibi esse. qua de sententiā cum deduci non possent, inde ad summā Liouoniæ, cæterarumq; arcium vtrinque reddendarum conditionem ventum fuit. Plurimum de hac cōtrouersia fuit: cum Prouinciā, quam nouem & viginti annorū bello, multoq; sanguine suo vix peperissent, ac in qua multi Russici generis nati essent: plurimi etiam domiciliis constitutis inueterassent, non minus ægre quam si de Moscovitico solo ipso ageretur, relinquerent. Ad extremum de Derpato atque Novogrodeko Liouonica, cum reliquis urbibus, atque castellis fere omnibus cessissent, vehementer resistebant, quod in illam religionem suam iam inuectam, Episcopumque in ea à se constitutum: Hanc Diuæ virginis matri Pezzurenfi

sacram

sacram dicerent. Tandem cum præter expectationem suam, minus ad voluntatem ipsorum ad Plefcouiam res fluere, ac ne summam quidem cum aliarum fere omnium tum frigoris difficultatem ab obsidione nostros reuocare, iamq; maxima hyemis parte exacta mitiora tempora instare intelligerent: maxime autē Possuinus, qui quo minus suspecta fides sua apud Moscos esset, cum illis diuersabatur, ne villo cum fructu in re tam pia tantum elaborasset, summa apud vtramque partem libertate in pacem incumberet, res conuenit. Pacti vt vasa sacra Derpato ac Novogrodeko tollere sibi liceret, nec Episcopus sacerdotesve eorum contumelia afficeretur, vniuersa Liouonia, quam in sua potestate Princeps eorum haberet, decesserunt: Regis nomine econtra Lukis, Sauolocia, Neuela, aliisque castellis nonnullis, quæ superioribus annis ab hoste cepisset, Velisio ac Polotienfi agro omni recepto, illis cessum fuit. De Narua aliisque castellis, quæ à Sueco occupata erant, diu disceptatum fuit, cum nostri Moscorum tergiuersatione, in potestatem Sueci venisse ea dicerent, Mosci nihil ad se præstationem eorum pertinere contenderent, quæ nec ante à se inter arces Liouonicas, quas Regi obtulissent, nominata fuissent, nec nunc tenerentur. Tandē cum in eo hæreretur, ita controuersia suspensa, vt iuri suo in Naruam reliquasq; arces, quæ à Sueco tenerentur, minime regem defuturum legati testatum facerent: Veisensteinio autem, quod iam ante Regi Moscos obtulisset, diserte legati eius decederent, de captiuis deinde actum fuit.

Cum Mosci vtrinque captiuos sine pretio reddi vellent, Regis nomine, quod ex Moscis primarios homines complures, illi ex regis captiuum insignem nullum fere haberent, Sauolocia, Neuela, ac Sebesium, ac extremo loco Sebesium pro captiuis posceretur: Moscos vero non tantam hominum, quantam possessionum rationem habendam sibi iudicaret, in aliud tempus, quo ad exigendum in pacem à se mutuo sacramentum legatos vtrinque missuri essent, tota hæc res dilata fuit. De tormentis ac apparatu bellico, quæ in præliis essent, ita conuenit, vt relictis, quæ cum quæque caperentur, in arcibus fuissent, quæ vtrinque illata essent, secum quisque deferret. Iis igitur conditionibus decennalis pax perfecta fuit, cum nec Moscum in eo amissarum prouinciarum dolore opportunioribus temporibus per motus aliquos interegni aut alias occasiones ablata recuperandi spes defereret, & Rex tanta clade atque vastitate Moscouiæ illata, quæ tam paucorum annorum spacio refarciri nullo modo posset, si prouincia Liouonia omnibus interim necessariis rebus à se firmata bellum Moscos redintegrare vellet, maiores res gerendi facultatem sibi non præcidi non moleste ferret. Legati iuramento statim eas firmanunt: de Principum iuramento, vt maiores Legati exigendi sacramenti causa primum à Rege ad Moscum, inde à Mosco ad Regem mitterentur, constitutum fuit. In literis fœderis conscribendis, per aliquot etiam dies controuersum fuit, quod Mosci ab initio vniuersæ Russiæ Ciarium: postea cum de eo iam decessissent, secundum Moscouiæ & Vlodimiræ aliosq; complures titulos Astrakanensium tamen & Kafanenium Tartarorum Ciarium, Principem suum appellari volebant, nostri præter morem Maiorum nihil se illi tributuros contenderent. Iam paulo ante autem Parnauiam, quæ à Suecis obsidebatur, commeatus inopia vehementer laborare, ac vix quatuor septimanarū spacio tolerare Moscos posse, per Thomam Embdandum, aliosq; quorum diligentia in cognoscendis rebus hisce utebatur, Samoscus cognouerat. à Ioanne Sborouio præterea, qui maximis vadimoniis, necessariisq; suis ac familiaris suæ negotiis coactus in Poloniam redierat, certior factus fuerat, ad res nouas Liouones sollicitari, rumoresq; spargi, Regem si Liouoniam recepisset, inter Vngaros vniuersam distribaturum. Quod quum ii fieri non posse, nisi ipsi omnes sedibus suis euerterentur, perspicere, non parum ea re multorum animos commoueri necesse erat. Proponebantur eodem tempore Sueci nomine edicta, quibus suorum cuique bonorum, & quas pristinis temporibus, Maiores cuiusque beneficiario iure tenuissent, possessionum restitutio promittebatur, adque possessionem bonorum adeundam, ad quos ea pertinerent, inuitabantur. Inter alios Byringius, qui aliquot castella regia in potestate habebat, vt ex Moscis Parnauia decedentibus cognitum postea fuit, litteras ad Moscos dederat, quibus si diutius susti-

Mm 4

nere obsidionem non possent, ut Sueciae potius quam Poloniae Regi eam dederent, hortatus eos fuerat. In hoc igitur Liouoniae amittendae discrimine, etsi vel tandem, si subsidia sibi à Rege quemadmodum cum eo constituerat, summissa fuissent: aut saltem Mense Iunio, ultra quem obsessos non toleraturos, perspectum habebat, fame atque com meatu inopia in potestatem Pleiscouiam venturam Samoscus non desperabat: ad pacem tamen animum tandem aduertendum sibi iudicabat. Venerat sub idem tempus in castra à Suecis missi Praefecti Naruenis mercator quidam: qui de iniuriis, quas finibus suis à milite nostro, qui supra Vdo-uam in Prebusio collocatus erat, illatas dicebant, quereretur. cui cum praeter opinionem Suecorum benignius responsum fuisset, venit postea ad Samoscium à Ponto Gardiano Laurentius Cagnolus Italus: cuius in Narua occupanda maxime insignis opera extiterat: honorificisq; verbis pro Rege Moscovitico ipsius voluntate proficisci sibi liceret, petebat. Samoscus etsi quae in Liouonia agerentur, non ignorabat: comitatus tamen suae ad exterum hominem, rationem sibi habendam ratus, in praesentia humane ad postulata ipsius respondit: non potuisse in mentem venire Regi, cum praesertim tam diu in castris fuisset, ne quisquam à Sueciae Rege ad se venisset, deinceps Legatum vllum missum iri: atque ita nec Regem vlla hac de re mandata sibi reliquisset: nec se sine Regis mandato, ac voluntate quicquam ei permittere posset: litteras vel per tabellarium ad Regem missurum: aut si ipse ad eum ire velleret, praesidium se ei adiuncturum. Cagnolus responso hoc accepto, tabellarioq; cum litteris relicto ad Pontum se recepit. Eum, tabellario ad Regem à castris nondum profecto, perfectae pacis nuncius in Liouonia consecutus fuit. Iamque Alexander qui de pace facta Pleiscouiensibus renunciaret, à Legatis Moscoviticis Sapolia missus ad Samoscium peruenerat. quem cum ad prandium Samoscus inuitaret, maximi beneficii loco habiturum se respondit, si ad urbem quamprimum aditus sibi permitteretur. Nam dum ipse epulaturus ibi esset, obsessos interim sanguinem bibituros: his enim verbis utebatur: praesurum se apud eum, ubi læto pacis nuntio suis impetito, reuersus ad eum fuisset. Samoscus praesidio ei adiuncto, ad urbem perducere iussit. Cum sub Pochroulensem turrim, quae ad Velikam flumen pertinens ab Ungaris tormentis, quemadmodum ostensum est, quasi sacra erat, successisset, ac quis esset ostendisset: tanta eorum, qui in muris constiterant, lætitia, atque gratulatio exiit, ut subito sublimem raptum in muros extollerent: nullaq; vel suorum vel nostrorum eircum fusorum verecundia prohiberi se paterentur: quo minus ad pedes eius proieciti eos oscularentur, Archangelumque ac pacis nuncium lætis acclamationibus appellarent. ad nostros deinde conuersi fratres eius appellabant: utq; sine metu propius iam ad se accederent, libereque vagarentur, inuitabant. Altero die idem Alexander cum aliis nonnullis ex Nobilitate ad Samoscium in castra redit: quia pax iam conuenisset, ut lignatio sibi libera permittatur, ipse vero quam primum exercitum deducat, petunt. Respondit Samoscus, etsi de pace transactum esset, litteras tamen in quibus conditiones pacis perscriptae essent, nondum ad se allatas: multo minus qui praesidia traderet, à Principe eorum venisse: conuiuium deinceps eos excepit. Quod cum lautissime instructum fuisset, qui maxima apud nostros com meatu inopia laborari sibi persuaserant, omnium non modo necessariarum rerum, verum plurimarum, quas nunquam ipsi cognouissent, apparatus eo magis admirati fuerunt. Etenim Samoscus quemadmodum superiori anno fecerat, ita iam initio etiam expeditionis huius, praeter puluerem tormentarium, quo peditatus, quem conscriperat, vteretur, apparatusq; bellieum, com meatu quoq; maximam copiam, nonnullam etiam elegantioris victus, externorum hominum excipiendorum causa contraxerat, partemq; eius, quam Gedani & Rigae compararat, à Duce Churlandiae, ciuitateq; Rigeni iumentis conquisitis, supra Kokenhausium, quod tum in hostium potestate adhuc erat, exposuerat: indeq; aduerso flumine Disnam, ac vltius Sauoloeiam nauibus deuexerat: aliam carris deportarat. In eo vero prandio cum cistae quoq; ad Suiscium missae mentio facta fuisset, cum de Chorostino, ea

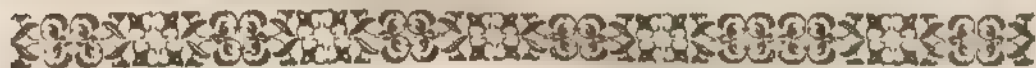
quae supra demonstrauimus, Alexander prae se ferebat: tum nisi pax interim conuenisset, ne ingenio à nostris superati viderentur, vicissim se illis trecenta aurea poma obiecturos fuisse dicebat. Id satis apparebat, nullam fere rem ægrius eos ferre: iamq; ante priusquam pacis conditiones conuenissent, Ungaris propius ad muros succedentibus saepiusq; cistam illis exprobrantibus adeo eo commoueri se testabantur: ut cum iidem in flumine glacie adstricto cistam aliquando illis obiecissent: crebris tormentorum ictibus doloris ac iracundiae suae flammam in eam eiacularentur: eodem autem modo frequentius deinde ad Samoscium ventitabant: à quo cum semper benigne habiti fuissent, ac vero captiuorum quorundam permutandorum causa in Procopium Penonscium turme Praefectum conuiuium tum forte agitantem incidissent: qui antea com meatu ac rei frumentariae difficultate coactum, ultra Samoscium exercitum reductum existimant: ut non modo Imperatorem ipsum, verum exercitum vniuersum in maxima copia versari viderent, sequenti die Theodorum Meseodouum aliosque frequentes ad Samoscium mittunt: ut pace facta exercitum tandem abducant, obsidioneque urbem liberet, petunt: quod nisi intra triduum faciat, nolle se pace teneri ostendunt. Respondit Samoscus, existimare se pace iam facta non ex animo hæc ab illis dici: quam non ingratam illis accidisse, gratiorem quidem, quam generi hominum ex stipendiis viuenti sciret: exercitum cum commodum futurum esset, se abducurum. Interim Palatinus Braslauiensis ipse in castra venit: nec alia conditione pacem conuenire potuisse, quam ut nulla mora interposita exercitus reduceretur, docuit. reddendarum quoque arcium eas conditiones placuisse, ut aulici ab utroque Principe ad arces, quae restituendae essent, quam primum mitterentur, qui ubi aduenissent, rusticorum ac agri possessio statim traderetur. Interim ab iis, qui possessionem adirent iumenta decedentibus ad res suas deportandas praebentur: quae si praebita essent, tum octauo ab aduentu aulicorum die, praesidio ipso quoq; decederetur. si quae ex vilioribus rebus deportari commode non possent, ea consignata interim deponerentur, ac primo inde tempore iis, quorum essent, restituerentur. Videbat Samoscus magnam hisce in rebus difficultatem. Nam cum in regione continuis bellis vastata, magnam iumentorum paucitatem existere necesse esset, in Moscorum fere potestate fore intelligebat, pro suo arbitrio restitutionem extrahere. Ut tamen quid animi haberent, periclitaretur, ac fiduciam simul suam iis ostenderet, Ostrouiam antequam dies reddendae eius venisset, tradi illis iussit: ac licet ea sola in re cum recipiendae reliquae Liouoniae, tum pacis stabilitatem omnem positam intelligeret, ut obsidionis ac exercitus metu in fide Moscos contineret: ne tamē à se violati iurisiurandi Legatorum initium profectum iactare possent, reuocatis omnibus, ex partibus pabulatoribus, peditatum omnem cum tormentis, ac grauiore belli instrumento, Nouogrodekum versus, quo in castello deponere ea cogitabat, octo dierum itinere antecedere se iubet. inde diuersas alias turmas ad recipiendas arces Liouonicas sigillatim praemittit: eas agmenq; ægris praesidio erat, sequebatur: post id impedimenta agebatur. Ipse cum reliquo exercitu die vi. mensis Februarii Pleiscouia mouit, spectabant transgredientes copias, partim ex muris atque propugnaculis urbis, partim à ripis fluminis, aliisque eminentioribus locis frequentes Mosci. maxime vltimam hanc exercitus partem admirabantur: quae cum ad viginti quatuor millia equitum accedere videretur, magis tamen fere splendore, ornatuque, atque equorum praestantia, quam numero ac multitudine eos in se conuertebat: ita plerisque integris, ut nihil vel parum omnino ex hiemis ac diurnae obsidionis incommodis decessisse illis videretur. Hoc ordine ad Seskelium interim aliosque vicinos pagos supra Derpatum eo consilio exercitum traducit: quod eo ex loco & in Moscouiam, si pacis conditionibus à Moscis non satis fieret, facilem se receptum habiturum, & in Parnauiam intentum se esse posse iudicabat: ac si Sueciae copiae, quemadmodum iis denunciarat, ab ea non decessissent, ex tempore & re ipsa consilium capere. Etenim iam ante, mox à facta pace Ioannem Lesnouolsium aliquot cum turmis equitum miserat:

qui urbi ac arci præfesset, Gardianoq; si obsidionem nondum soluisset, ut ab ea tamquam Regii iam iuris urbe abstineret, denunciaret. Mosci et si Ostrovam iam receperant: dies etiam, qua Nouogrodekum se reddituros constituerant, lapsus esset: ex industria tamen moras interponebant, seu quod in exercitum, si forte dilaberetur, intenti essent: seu quo è remotioribus præfidiis ad extremas oras, sineq; ipsos Moscouiæ omnes sui interim conuenirent, tutoque res suas deportare possent: ne si primis recedentibus ultimi, qui Kokenhausii, Parnauæ, ac in longinquioribus aliis locis erant, tardarent, iniuriis ac vexationibus nostrorum paterent. Quam moram maximo suo atq; exercitus cum incommodo fieri Samoscus videns, Vroeciam iam ante cum tormētis Nouogrodekum versus à se præmissum aditum in castrum querere iubet. Hic cum aditum aliquem amicitia ad Præfectum sibi fecisset, familiariter deinde commeare ad eum cœperat. Itaq; aliquanto post Samoscus ipse, qui interim aduenerat, cum Palatino Braslauiensi, ac sexaginta circiter militibus sigillatim sequentibus, rogantiq; ex more portitori, centurionem venire nostris respondentibus, castrum ingreditur. Venerat sub id tempus Petrus Volkouiscus. Hic cum Palatinum Braslauiensem ex colloquio ad Sapoliæ, cui ipse etiam Volkouiscus interfuerat, agnouisset, incusassetq; Præfectum: quod cum centurionem se recepisse diceret, Palatinum recepit: respondit Palatinus, non se modo, verum Samoscium ipsum adesse. Qua re turbatum eum Samoscus videns: tu quidem, inquit castrum hoc iam Principi tuo perdidisti, nisi ex conditionibus pacis ultro id tradere deberes: nullumq; ea in re dolum à se questum, sed ut castrum, quod Principis sui esset, videret, ingressum se ostendit: utq; decederet, hortari hominem cœpit. Illo iumentorum inopiam incusante, ex iis equis qui tormenta trahebant, certum numerum ei dat: quibus subleuatus rebusque omnibus exportatis, castrum tradito excessit. Est Nouogrodekum amplitudine quidem non magnum, sed cum vicinitate Moscouiæ clarum, tū ob eam ipsam opere, maxime autem triplici muro, crebrisq; turribus ac vno insigni propugnaculo diligenter munitum. Inde Seskelum recta Samoscus venit. ubi cum per aliquot dies substitisset, dum an Derpatum Sigismundo Rosnio, quem ad accipiendam urbem pro Legato miserat, redditum à Moscis esset, cognosceret: postea quā ne iumentis quidem acceptis, quæ in magna iumentorum inopia à Duce Magno ac aliis cōquisita non paruo numero Samoscus eo miserat, decedere Moscos intelligeret, Derpatum ipse contendit: inq; proximum ad urbem Monasterium diuertit. Inde Nicolaum Sebridouium, & Stanislaum Solkeuium filium ad Præfectum mittit: ut mox se recipiat, urbemq; ac arcem ut conuentum erat, tradat, postulat: quod nisi intra tertium diem faciat, continuo se exercitum in Moscouiam reduiturum ostendit. Aduenerat iam à Mosco Basilus Halouinus, ex primariis aulicis ipsius. Hic gemitum ducēs meminisse se eius temporis dicebat, quo Moscis etiam ferocibus esse licuisset: moræ tamen causam esse, quod à iumentis atq; caris nondum satis paratus esset. Itaque, ut ad tridui spatium vnum solum diem ad iici pateretur petebat. Cum ex propriis iumentis ducenta circiter Samoscus illi adiecisset, Derpatum quoque XXI. mensis Februarii die recepit. Vicesimum nonum iam annum Derpatum Moscus tenuerat. Itaque ut ab ea, in qua geniti magnam partem essent, vel adoleuissent, maximo cum dolore atq; lachrymis pleriq; diuellebantur. In primis feminæ ad suorum partim maritorū, partim liberorum, parentum, ac propinquorū sepulturas concurrantes nēnias suas moræ suo decābant. Est enim omnis gens Moscouitica, si quæquam alia, in sepulchrorum ac mortuorum cultu cum primis supersticiosa. Diuersum aut hac in re ab aliarum gentiū institutis hoc maxime habent, ut non statim mortuos sepeliāt, sed per annū vnum loculis conditos in fornicato aliquo cœnaculo asseruēt: ac exacto demum anno multis cum lachrymis ac planctu terra condant. Fuit Derpatum amplissima olim Liouoniæ urbs: quod vel hodie adhuc publicorum, priuatorumq; ædificiorū cultus indicat. Agrum etiam Liouonia Derpatēsi meliorem feraciorēq; nullum habet. Priusquam Germani in Liouoniam immigrantes religionem Christianam, linguamq; suam ea in loca inferrent, à Sudetibus gente barbara omnis is tractus à mari

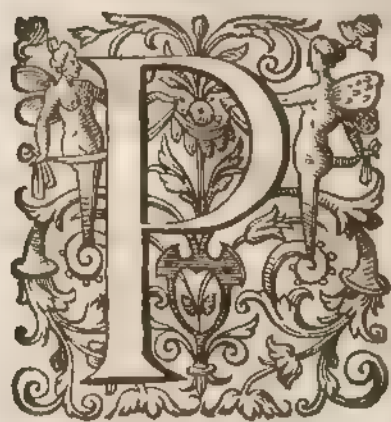
mari supra Pelbam lacum Plescouiam vsq; tenebatur: qua cum Russis frequentia bella intercessisse Moscorum annales narrant. Postquam à Christianis ora ea colicœpit, Episcopis vsq; ad Hermannum Vesselium paruit: Hunc cum post capram Naruam ac Neuhausium vna cum Derpato in deditionē Moscus accepisset, postea contra fidem datam in Moscouiam deportarat: non minori in viuum Episcopum perfidia, quam odio in mortuos vsus: quorum nimirum ibidem paulo post & cadauera è templo sepulchrisque eiecit. Urbs aliquandiu deinde à Liouonibus & Moscis æquo iure habitata fuit: aliquanto tempore interiecto cum Liouones iniuriis Moscorum coacti in necem eorum cōspirassent, Liouonibus ut maiori Moscorum numero non difficulter ab iis superatis, ac plerisq; interemptis, cæteris in Moscouiam deportatis, Moscos solos deinde incolæ habuit. Iam ante Nouogrodekō discedentes Mosci ignem fundamentis subiecerant: qui mox à nostris deprehensus, suppressusq; fuit. Derpati, quod præcipua ædificia, duo sunt: arcis alterum, in quo prius Episcopus, postquam in Mosci potestatem venerat, Vladica habitabat: alterum ad Principis vsus factum: quod Dux ipse priuatis aliquot primariis domibus occupatis, moreque suo exornatis pro se exstruxerat: cum existimarent, in arcem Samoscium diuersurum: eorum enim morib. capitale est, in Principis ædibus quenquam habitandi causa esse: arci diuersis in locis pulueres subiecerant, quorum aliqui intra viginti quatuor horarum spatium, partim intra quadraginta octo absumptis funiculis incensi post illorum digressum tollerentur. Samoscus cum in Principis domum recta diuertisset, rusticorum quorundam, qui in purganda arce occupati erant, nece periculum redemptum fuit. Hosti nihilominus diligentissime fides conseruata fuit: ac non modo in nullos, qui reliqui è Moscis in Liouonia erant, hanc ob causam vindicatum: verum cum puer etiam quidam Plescheoui Derpatēsis Palatini propinquus, nō tam interceptus à nostris, quam more puerorum pueriles quasdam voluptates sectatus ultro ad eos se cōtulisset, vehementerq; ea re Plescheouus perturbaretur, magna diligentia conquisitum reddi eum iussit. Haud alia vero ratione reliquæ etiam pleræque arces à cæteris Præfectis receptæ fuerunt: Moscis initio, priusquam de Derpato reddito iis constaret, dexteritate potius atque ingenio nostrorum ex iis deiectis, quam decedentibus. Derpato recepto ad regios quoq; Præfectos, qui Sauolocæ, Lukis, ac aliis castellis Moscouiticis præerant, ut Moscis ea traderent, litteræ datæ fuerunt. Ad hanc. n. diem nullius à nostris quoq; possessio præterquam Ostrovæ tradita Moscis fuerat: tum autem ex fide omnes redditæ. Interim Gardianus quoq; postquam Leshnouolscius, quæ supra ostendimus, à Samoscio ei denunciasset, finibus obiter pro arbitrio ei demonstratis, obsidioneq; soluta exercitum Parnauia abduxerat: q; campis contractum per præsidia distribuerat. Eodem aut tempore de Veissensteinio quoq; Ernestum Veierum, & Michaelem Konarscium ad eum Samoscus misit: qui Veissensteinium à Mosco Regi cessum ostenderent, ac an possessionem eius impediturus esset, quærerent. Respondit iis Regem suum ipsum Legatos ad Poloniæ Regem de controuersis hisce missurum.

Atq; hic quidem exitus belli fuit, minori animo à Mosco gesti, quam quō vel in prioribus quibusdam vsus fuerat, vel id ipsum susceperat: pristinaq; eius potentia fama requirebat. Præterquam. n. quod in siluis fluminibusq; superandis exercitum impeditum, cum facillime id facere posset, priusquam in aperta Moscouiæ ac viscera regni eius penetraret, transitu prohibere ne conatus quidē omnino sit: nullam etiam iustis viribus pugnandi potestatem vnquam ab eo factam non paucis mirum visum est. Id eane de causa fecerit, quod Legatorū missionibus suis rei gerendæ tempus eximere se posse, ac inanibus interim sumptibus vires Regis minutum iri sibi persuasisset: an quod superiorum temporum fortuna edoctus, parū in acie suis se committere posse statueret: seu etiā quod solet facere Deus, ut quos pro scelere eorum punire velit, iis consilium prius, ac animum eripiat, ipsum quoque perpetuus crudelitatis comes & vindex metus nihil in rebus suis ratione providere, aut fortiter suscipere siuerit, non affirmarim. Hoc satis constat, & ab initio, facillimo momento inter siluarum paludumq; ac fluminū eas difficultates, Regis

exercitusq; impetum vehementer reprimi potuisse: ac si in summum discrimen re adduxisset, haud fere maiorem cladem accipi ab eo potuisse, quam dum de summa rerum sollicitus, certamenq; omne defugiens diuersis in locis singulos suos à multitudine exercitus circumuictos nostris obicit, accepta ab eo est. Omni enim Moscouia à Borysthene supra Starodubam ac Radohostiam ad Cernihouam vsque: à Duna deinde flumine, qua Stariciam vsque, qua supra Nouogardiam ad Lahodam vsq; lacum longe, lateq; vastata, tot praesidiis expugnatis, multis in deditionem accepris, trecenta circiter millia hominum interiisse: ad quadraginta capta constat: ut aliquot vicibus instaurari bellum tanto hominum numero potuisse videatur. puerorum quidem quanta multitudo capta sit, ex eo conici potest, quod priuatus ex nobilitate nullus fere sit, qui non vnum atq; alterum: multi qui plures in seruitute habeant. quod quidem incommodum specie, quam superius, minus, re ipsa maius est. Iuuentute enim è quibusdam provinciis, maxime autem Lucensi, Sauolocensi, Pleseuensi, ac Nouogardiensi omni fere sublata, quæ nunc ab adultioribus coluntur, mox sobole omni deficiente vltro desertum fere iri apparet. Oppida ac castella, quæ ipse in potestate habebat, vltima hac pactione ad octodecim dimisit: Derpatum nimirum, Felinum, Latifium, Marienburgum, Kokenhausum, Parnauiam, Volmariam, Rumburgum, Hasselum, Nouogrodekum, Marienhausum, Ludsenium, Rossitenum, Trikatum, Bersonum, Landescum, Sefuegium. Veissensteinii autem cum id à Sueco teneretur, ius atq; repetitionem: quæ vero bello ante capta à Rege tenebantur, numero non pauciora, Polotiam, ac in eodem Ducatu Sussam, Sokolam, Krasnam, Vsiatam, Sitnam, Ieserisciam, Kosianum, Nescerdam: supra Vitepsciam, antiquioris possessionis Mosciæ Velisum, cuius ad centum viginti millia passuum ager patet: in Liouonia Vendam, Lenouartum, Duneburgum, Pirkelium, Salium, Kirempesium, Elsenû, Fabianum: cum ipse ex iis, quæ à Rege armis parata possidebantur, Lokos, Sauolociâ, Ostrouam, Neuelam, Chelmam, tum ab ipsomet deleta castella, Krasnam, Krasnohorodum, Voronecium, Veliam sola reciperet. Quibus tamen in omnibus detrimentis nullum fortassis maius censerî debeat, quam quod portubus cunctis Balthici maris amissis, à Borysthene autem nauigatione iam ante Turcarum armis exclusus, à mari fere omni præterquam glaciali importuosissimo, ac periculosissimo, atque aliarum fere nationum occidentalium, ac meridionalium commercii in penitiorem Moscouiam tanquam relegatus: compedesque quo minus libere vagari possit, iniectæ ei videantur.

LIBER SEXTVS.

DACATO eum ad modum, quem superiore libro demonstraui, Mosco, nihil prius Rex habuit, quam ut provincie constituendæ causa, ipse in Liouoniam Rigam vsque procederet. Quam cum 12. mensis Martii die ingressus fuisset, postridie Samoscus ad eum venit. Iam ante autem alii etiam Senatores Polonici aliquot, ac Lithuanici satis frequentes comitati eo Regem fuerant. Ad eos Ducem Churlandiae ac ex Nobilitate Liouonica quam frequentissimos Rex litteris euocat: quæq; ad provincie eius statum pertinere vdiebantur, cum omnibus communicatis, ut scripto sententiam suam explicarent, hortatus eos fuit. Erant, de quibus deliberabatur, capita hæc potissima: de templis cultuq; diuino instaurando: de Episcopo restituendo: provincia ordinis iudiciorumque causa in partes certas diuidenda: magistratibus ac ærario pu-

blico

blico constituendo. de quibus quid quisq; sentiret, ostendisset, Rex etsi non ignoraret, à maioribus suis etiam sine ordinum autoritate provincias ab iis partas priuato consilio constitutas: quorum tamen gratius beneficiu suum esset, si, cum omnes operam studiumque suum ad eam provinciam recuperandam conuulissent, ex omnium consilio certa eius formula describeretur, in Comitibus totam rem distulit. Legatos tantum partim ex comitatu suo, partim ex Nobilitate Liouonica designauit, qui provinciam vniuersam inspicerent: agros reditusq; eorum omnes, ac iura describerent, omnibusq; iis de rebus ad se referrent: quo rectius deinceps in Comitibus statui de iis posset. Possessionum autem omnium quatuor genera facienda iudicabat. quorum primum esset, quod ad publicam securitatem pertineret, finitimarum arcium: quæque ad illas, ut ex propriis prouentibus muniri, omnibus necessariis ad defensionem rebus ornari, retineriq; possent, adiciendæ essent: eorum alterum, quibus tum Episcopatus cultusque diuinus, tum ærarium publicum stablireretur: tertium earum esse debere statuebat, quæ priuatis certo iure deberentur, aut cum iisdem, si hæreditariæ possessiones eorum Reipubl. causa restitui non possent, permutarentur: Extremum quibus bene meriti & quorum præcæteris in hoc bello opera eminuisset, virtutis causa donarentur. Inde militibus magistratibus præfecturæq; quæ vacabant collatæ: quibusdam stipendia assignata fuerunt. In toto autem hoc bello id à Rege obseruatum fuerat, ut si qui in eo perissent, qui publicas possessiones iure aliquo tenerent, easdem liberis eorum quamuis infantibus, partim etiam puellis confirmaret. multis etiam ex plebe cum superioribus expeditionibus, tum maxime hæc ob præclara facinora aliqua Nobilitatis ius datum fuit: qui cum pleriq; à Samoscio in insigniorum communionem recipi se peterent, viris fortibus non inuitus tribuit, ut cum ipsi ante virtute sua Nobilitate dignos se fecissent, à se gentis suæ insignibus non indigni iudicarentur: iisq; aliqua re auctis, vel minutis, aut aliquantum immutatis, qui id à se potuissent, plerosq; donauit. Quibus ita constitutis cum Rigensibus de iis rebus, quæ in aduentum Regis reiectis supra ostendimus, actum fuit. Occupatæ ciuitas à morte Archiepiscopi Vilhelmi, cum sedis ac templi Archiepiscopalis possessionem, tum omnia q; ad id pertinerent, iura ac prouentus: adq; Augustanæ Confessionis formulam omnia templeuocarat. De hoc capite ita conuenit, ut D. Iacobi, & quæ proxima ad illam est, D. Mariæ Magdalene ædes ad catholicæ religionis vsus cum omnibus, quæ antiquitus ad eas aliquo iure spectassent, prouentibus redirent: penes ciuitatē curia, quæ Archiepiscopi fuisset, prope muros vrbis sita vna cum domibus Canonico- rum, ac arcis desertis, q; ante id collatæ non essent permanerent: cum v. census aliqui annui percipi olim publice iis ex locis soliti fuissent, ut eorum nomine certā pecuniam annuam D. Iacobi ædi eiusdemque sacerdotibus ciuitas penderet. De vallo, quod contra arcem ciuitas obiecerat, assensum à Rege fuit, ut eo quo nunc esset loco maneret: cumque se quoque ab omnibus paribus arcem vallo circumdaturum ostendisset, id solum adiectum fuit, ut ad eius modum, quo arcem muniturus esset, vrbis quoq; vallum æquaretur: ab eademq; arcis parte in muro vrbis porta aperiretur. Inter Churlandiam etiam Ducem, ac ciuitatem de nauigatione, ac portorio controuersa erat: cum ille per flumi- nem, qui ex ditione eius infra Rigam in Dunam illabitur vsum portus Rigensis, merciumq; exportandarū ius ac immunitatem sibi defenderet, ciuitas negaret. Eos ut inter se compoheret, hortatus Rex fuit: quod si conuenire non posset, in Comitibus cogniturum de ea se ostendit. Venerat Rigam & Magnus Dux. Hic eius q; possidebat, Liouoniae partis confirmationem petebat: adq; homagiū accipiendum, ac iuramentū præstandum sese offerebat. Ostensum huic, more Maiorū non nisi in Comitibus id fieri posse. Vltimo loco Nobilitas desideria sua Regem detulit. Quæ cum ad vniuersæ provincie statū pertinerent, responsum & huic fuit, humanitatem ipsam postulare, ut cum Ordines regni tantum laboris, atq; sumtus in provincia ea liberanda suscepissent, ne sine eorum autoritate iis de rebus statueretur. Angebatur potissimum animo Rex, ne cum Moscos, qui in finibus Liouoniae ex praesidiis Liouonicis, quæ deduxerat, non contemnendas copias coactas habebat, Naruam iis oppugnaturus diceretur: si minus

Nn

forte patatus tum Suecus esset, ininusq; ad resistendum virium haberet, vtriq; eam perderet. Itaq; mox Petrum Visgerdum Lituanum cū literis ad Moscum mittit: ostendit, accepisse se ex Legatis suis, quos Sapolia habuerit, pacem inter eos, atq; ipsius Legatos eitis conditionibus conuenisse: eam se ratam habere: cum autem arces Liouonicas, quæ à Sueco tenerentur in conditionibus præteritis intelligeret, si à Mosco oppugnarentur, idis suum ac Reipublicæ, quod temper excepisse, negligere se non posse id se pro sua fide ac religione dissimulare non debuisset: hortari ne forte ea res pacem turbet, ut dum maiores Legati, qui pacem vtrinq; firmituri sint, ac si quid dubitationis in conditionibus adhuc sit, de eo cum illo cōuenturi, ad eū perueniant, omnē vim ab illis abstineat. Constituerat iisdem 10
de rebus Regina ad sororē Sueciæ Reginā, per Christophorū Varšauiciū literas dare. Cum tardaret, Rex qui in ea, cum voluntatis Mosci, tum aliarum rerum incertitudine nullam moram interponi volebat, non dubitandum sibi existimabat, quin Dominicum Alamannium Culinæ Præfectum, quam primum ad Suecum mitteret; præ cæteris idoneum ad Legationem hanc ratus, quod ab eo iam tempore, quo primum de matrimonio inter Regem Sueciæ Ducem tum Finlandiæ & Reginam Catharinā per Ioannē Baptistam Thencinium potissimum actū fuerat, Alamannius, qui in familia Thencinii tum fuisset, omnium rerum conscius & sequester fuisset; indeque tam Regi quam Reginæ notus esset; Reginæ etiam apud quam potissimum negotia hæc propter summam cum Regno Poloniæ necessitudinem, & quod non parum apud maritum posset existimabatur, agenda videbantur, non ingratus putaretur. Summa Legationis erat, ut repetitis iis, quæ ab initio belli vtrinq; intercessissent, tertii anni bellū nullam aliā fere ob rem, quam 20
solam Naruam ac ut communipace Suecus comprehenderetur, à rege susceptum ostenderet: reliquam enim Liouoniam fere omnem Legatione Vltimā ad Regem missā iam ante Moscum cecidisse; eo magis contra opinionem Regis accidisse, quod dum ad Plešcouiam cum exercitu Rex esset, quo iturum se pro mutua necessitudine amice ante et aperuisset, hostemque ab omni auxilio suis in Liouonia ferendi facultate exclusisset, cum ab aliis potius partibus in Moscouiam illum irrupturum expectasset, non modo Naruam, ac vicina castella, præsidio militum quem Plešcouiam, ex præsidio omnibus hostis contraxerat, nudata, commeatuque ac omni spe auxilii destituta: sed Veissensteinium quoq; quod iam hostis cessione Regis esse se fuisset, dissimulatis literis Regis, ac iis fere copiis, quas Gedani magna ex parte ministri eius cōquisuerant, occupasset; Parnauiam obsedisset; potuisse Regē, si id tentaturū eum præsciuisset, & sumptu & labore eius anni belli superfedere: iam vero & cursum rerum præclare contra Moscum geri cœptarum, & obsidionem Plešcouiensem, cuius tum grauiorem partem iam superasset, facile reliquam etiam superaturus fuisset, interrompere, ac sine ipso etiam pacem facere necesse habuisse; ne dum pro eius commodis laboraret, maius in Liouonia incommodum, de qua sola bellum tum erat, ab eo acciperet. pro quibus iniuriis omnibus ut Regi reique publicæ satisfaceret, postulare iussus fuit. 40
Secreto mandatum ei fuit, ut cum hæreditatis Sigismundi Augusti: pecuniarum ei creditarum: dotis ab eodem promissæ, nec dum numeratæ, aliarumque rerum quarundam petitionem Suecus relaturus existimaretur, ostenderet quidem, aliam earum rerum petendarum rationem esse, certumq; de iis ius, ac morem iudiciorum antiquissima Regni consuetudine receptum: aliam iniuriarum, quibus ab illo Rex affectus esset; quæq; cum iis rebus nihil commune haberent: si tamen ita animatum videret, ut de Reualia quoq; ac omni iure Liouonico simul decidere paratus esset; dotis & mutui, quod peteret, solutionem sine vlla exceptione ei promitteret: reliquarum controuersiarum disceptationē cōmunibus arbitris Regem permissurum: ut communi etiam pace comprehenderetur, apud Moscū elaboraturū ostenderet. q. si ne iis quidem conditionib. permoueri se pateretur; vel pacem cum Mosco cetera opera Regis ei fore, vel mille equites in bellum Moscouiticum, sumtu suo Regem ei præstiturum reciperet: ex eorum nimirum genere, qui beneficiis Sigismundi Augusti ornati, haud inulti in militiam eam conuen-

turi

turi essent, idq; pro libertate Gentis Poloniæ salua pace publica suo arbitratu facere possent: stipendio aut ac sumtu Regis tam diu futuri apud eum cissent, quoad eadem pace, quā cum Rege haberet, ipsum quoq; Moscus comprehenderet. quod si eo tempore de Liouonia, quam teneret, vniuersa transigere Suecus alienum existimaret; docere iussus fuit, nō recusaturum Regem, quo minus cōmunium amicorum interuentu quicquid inter eos esset controuersiæ, cōponi pateretur: si quid etiam debere illi videretur, præstaret: modo de Narua interim in omnes casus vtriq; satis prospiceretur: nedum ipsi inter se de ea disceptarent, à Mosco occuparetur. Id ea ratione cōmodissime fieri posse, si Regis præsidium in eam immitteret. Cum .n. Moscus propter pacem, quæ cum Rege ei esset, si præsidium Regium Narua receptum fuisset, oppugnare eam non posset, non modo Naruæ, sed aliorum etiam præsidiorum suorum Liouonicorum, quibus Narua obiecta esset, securitati sine incommodo ac molestia sua eum consulturum: simulq; omnibus copiis suis coniunctis, ad defendendam Finlandiam longe futurum paratiorem; si nec arces controuersiæ contra vim hostilem defendendæ ei essent, nec copiæ in diuersa præsidia distrahendæ. Interim de arbitris inter se conuenturos: & vel inuturum controuersiæ omnes eorum interuentu iri; vel si tolli eæ non possent, Regem Naruam illi redditurum, aliasq; iuris sui persequendi rationes inuturum: ne vero fraudi ei esset, quod propter commune periculum Naruam sibi tradidisset, idonee in eum casum ei cauturum. Profecto iam Alamannio, Varšauicius eum literis à Regina Rigam venit. Dedit & huic Rex eadem fere, quæ Alamannio data fuerant, ad Sueciæ Regem mandata. Iussit autem, ut si priorem Legatum aliquid constituisse intellexisset, non exposita Legatione se reciperet: si infecta re dimissum competisset; ostenderet: quod maiores Legati eo ipso tempore in Moscouiam à Rege mitterentur: Comititia etiam breui indicturus Rex esset; summā illum, & ut pace à Mosco comprehenderetur, & de aliis rebus suis cum Ordinib. agendi facultatem habiturum: hanc causam fuisse Regi, ut etiam ante iisdem de rebus Legatum ad eum misisset: tamen & Reginæ Coniugis suæ precibus & mutua necessitudine adductus, denique se ad illum mitteret: hancq; explicandarum omnium harum controuersiarum opportunitatem ei significaret. In conditionibus nihil quemadmodum ostensum est, mutatum fuit. Antequā Riga Rex discederet, Maiores Legatos, de quibus dictum est, in Moscouiam designauit, Ioannem Sbarasium Palatinum Braslauiensem, Nicolaum Taluossium Castellatum Samogitiæ, Michaelem Haraburdam. Mandata hæc iis data fuerunt, ut iuramento in pacem à Mosco exacto, de Sueciæ præterea Rege eadem pace comprehendendo agerent. De Narua autem, ac aliis castellis Liouonicis, quæ à Sueco tenerentur, si tentaturus ea Moscus esset, quemadmodum per literas Rex iam ostendisset, non defuturum iis Regem, vel etiam pacem, si id fieret, ratam habiturum testificarentur. De captiuis quia ante Moscus postularat, ut vtrinq; pariter 40
captiui redderentur, non parem vtriusque captiuorum rationem esse ostenderent; cum in Regis potestate præcipui ipsius ductores essent; illi ex Regis insigniorem nullū: ex Nobilitate paucos: reliquos ex promiscua plebe haberet. Itaq; ut vel Sauolotiam ac Neuclam, aut alterutram saltem earum Regi pro illis permitteret, postularent; cum ante integriorib. adhuc rebus suis pro pauciorib. captiuis Vltimā ac Ieserisciam obrulisset, quarum hæc nondum tum in potestatem Regis venisset, vel eū ipse ante Sigismundi Augusti temporibus certa precia in singula capita exigere solitus fuisset, eodē exēplo suo suos nunc redimeret. Reuenit sub idem tēpus Rigam à Mosco ad Regem Posseuinus, multis incōmodis & zerrumnis peregrinatione ea perfunctus. Laborat hic potissimum apud Moscum de 50
dissensione, quā à Romana Ecclesia, sicut cæteri Orientales plerique ita Moscus quoq; dissidet, tollenda: atq; Ecclesiæ cōmunionē eodē reducēdo: tum pro suo in Rempub. Christianam studio fœderis contra Tartarum cum Rege faciendi vltro mentionem intulerat; quidq; animi Moscus de coniungendo contra barbaros bello haberet, explorarat. De extremo hoc ostenderat Moscus, pacem iam cū Tartaro se fecisse. Venere vna cum Posseuino Legati, ad Summum Pōpūm ac

Nn 2

Rudolphum Rom. Imper. à Mosco missi: aler item quem Constantinopolim cum muneribus, quibus eadem filii expiaret, ad patriarcham Constantinopolitanum ablegarat. Vtriusque litterarum comitatus publici datæ fuerunt. Remisit item etiam fere temporibus ad regem Matthiam Preuostium; qui cum litteris, quibus ipse Rex respondebat, de quibus supra dictum est, Sauolocia ad eum missus fuerat: & mercatores, quos per tempus belli retinuerat. Ad litteras paucis respondit; intelligere se eas in medio ardore belli ad se datas, asperius aliquantulum scriptas esse: iam cum pax atque amicitia vtriusque restituta sint, ad eas, quas bellum tum non nihil exasperaret, pacis tempore respondere necesse sibi non arbitrari; quod eum etiam, qui litteras attulisset, tam diu retinuerit, cum propter bellum armis vique omnes obsessi fuerint, fieri aliter se non potuisse. Dimissis Legatis, quos ad describendam Prouinciam designatos supra ostendimus, Vilnam Rex profectus fuit. Ibi Legationem Tartaricam audiit, quæ à Mahomete Chiereio Tauricanorum Tartarorum Principe haud multo ante venerat. Petebat donatiua: de Kosakkorum iniuriis & vexationibus querebatur; quæ quidem etsi extiterant non infrequentes: augebantur tamen ex industria à Tartaro: quo domestici metus, ac vicini periculi simulatione longinquam Persicam militiam effugeret, in quam à Turcarum Principe sub idem tempus euocabatur. Responsum à Rege fuit, donatiua more Maiorum datum iri; iisdemque quibus antea fuisset, legibus, pacem cum illo futuram. De Kosakkis idem etiam, quod ante aliquoties ostensum: manum hominum ex diuersarum Gentium colluue coactam, vagam, ac nullis certis sedibus consistentem, nullius etiam in potestate esse: ut tamen quantum fieri eius posset, ab iniuriis & infestatione prohiberentur, sedulo ac cum fide operam datum iri. Insolentius id à Barbaris acceptum fuit, responsoque audito, Princeps Legationis in ipso quasi discessu publice testificatus est, ut omnia fierent, nisi tamen Kosakki in officio continerentur, pacem se non seruatuuros. Iam ante minoris Poloniæ, ac Russiæ Nobilitas, Legatis missis, de tributo in suis conuentibus à se decreto certiorè Regem fecerat. Hoc tempore priusquam Vilna Rex discederet à maioris quoque Poloniæ, Masouitiæ item, ac Podlasiæ Nobilitatis Legatis aditus, de simili tributo in illis quoque conuentibus sancito cognoscit. Gratiæ vtriusque actæ, de qua animo in Rempublicâ Regis opinione sperari iussi fuerunt, cuius constituendæ ac Liuoniæ simul, quam communi omnium consilio, ac ope partâ, communi etiâ Ordinū iudicio Rex reseruasset, ordinandæ causa intra eum ipsum annum Comitibus Regem habiturum in responso vltimis hinc dato adiectum fuit. Quibus de causis, quibusque cum mandatis tum ad Moscum Visgerdus Lituanus, tum ad Sueciæ Regem Alamannus à Rege missus fuerit, supra ostendimus. Moscus litteris Regis, quibus, ut à Narua ceterisque Liuonicis præsidii abstinere, hortatus eum Rex fuerat, statim assensus fuit. Apud Suecum ingrata Legatio fuit: nec multum in Regina etiam ad mitigandum animi eius præsidii fuit: cum præterquam quod iracundia eius omnes ad placandum eum aditus omnibus obseperat, de iniuriis, quibus ob non præstitam dotem hæreditatemque fraternam, ac non comprehensum pace maritum afflictam se existimabat, vltro quereretur. Itaque cum ea Alamannus inde reuinceret, ex quibus istas quoque res vltra superiores iniurias magis exasperatas appareret, Rex, qui Vilna Grodnam iam venerat, senatoribus plerisque eo euocatis, ex illorum sententia Comitibus eo maturius indicenda statuit; in quibus de Sueci etiam iniuriis ad Ordines referret. Interim in Liuoniam ad Magistratus & præfectos, quo loco res essent perscriptum: utque viderent, ne per negligentiam detrimenti quid acciperetur, moniti fuerunt; cum Lituanis actum, ut si quis præter opinionem in vicina Liuonia motus accidisset, suppetias ferrent: cum Duce item Prussiæ; ut finitimo & ipso Liuoniæ Principe per Reinoldū Heidensteiniū eadē communicata fuerunt. cumque maiores Legati ad Moscū missi, quibus mandata de pace Sueciæ Regi apud Moscū conficienda, data supra ostendimus, in itinere iam essent: ne vllā eius rei mentionē facerent, & ipsum rem suam agere permitterent, per celere mæbellarium significatum eis fuit. Grodna sub Mensem Augustum Varsouiam Rex profectus. eo Varsouiensis quoque Suecia eodem, quo Alamannus, Legationis exitu ad eum

eum venit. Ibidem vero dum Comitiorum diem expectat, Iancola Valachiæ Palatinus in potestatem eius venit. Hic, quemadmodum supra demonstratum est, è Saxonibus Transiluanicis, loco humili & obscuro ortus, Valachiæ Principum genus ementitus fuerat; Achmetis autem Bassæ opera Prouinciæ eius principatum nactus, cum ab initio statim, quo animo erga Regem futurus esset, ostenderat; præterque decessorum suorum morem nullos vnquam Legatos ad Regem miserat; tum postea variis iniuriis Regem, hominesque eius affecerat: litteras regias ad Turcarum Imperatorem aliquoties interceperat: resignatas remisit: Regem Senatumque Regni omnibus modis in odium ac inuidiam adducere conatus fuerat: in finitimas aliquot villas Nobilium latrociniis, ferro, ac incendiis grassatus fuerat: homines regios, qui rerum suarum repetendarum, iurisque obtinendi causa ad illum venissent, pulsiatos in carcerem coniecerat. quibus iniuriis cum Rex permotus, quemadmodum ante ostendimus, Turcarum Imperatorem de iis appellasset; utque illum à Valachia, à finibus molestiam hanc amoueret, ex dignitate alioquin sua consilium capturus, postulasset, res dilata fuerat. Hoc tempore in aulam Turcicam successore ei summisso euocatus, compilata Prouincia, omnibusque rebus conuatis, ac manu aliqua hominum facta in Cæsareæ ditionis Vngariam transfugere constituerat. qua recta transeundum illi erat, à Transiluanis obfessas vias existimabat. itaque cum ambitu capto per Pokutiam Poloniæ ditionis Prouinciam percurrere conaretur, atque ab ea parte Nicolaus Iaslouecius Præfectus Soiatiensis, alique nonnulli ex ditionibus regis fama fugæ eius excitati eum persequerentur, ab iis captus Leopolumque perductus fuit. Scripsit mox Rex ad Nicolaum Seniauium, qui finitimæ militiæ in Russia præerat, ac Nicolaum Herbertum Præfectum Leopoliensem, ut iure Gentium supplicium de eo sumerent: bona publicauit: missique Quæstorem Palatii Hiacynthum Mlodzieuium, qui in publicum ea redigeret, uxori & liberis alimenta annua constituit. Appetit interim tempus Comitiorum. Ea in ante tertium Mensem Octobris Rex indixerat. Nam cum in aduentum tantum maiorum Legatorum; quemadmodum Rex postularat, oppugnandæ Naruæ impetum suum repressurum se Moscus promississet, ne si maiores Legati idem tenere non potuissent, ad consilium pro tempore capiendum imparator esset, non committendum sibi arbitrabatur, quin primo quoque tempore ad Ordines de eo referret. Præterea vero Prouincia Liuonia magistratibus, ac legibus fundanda, præsidii, comitatu, instrumento omni bellico, aliisque contra repentinos casus ad defensionem necessariis rebus providenda erat: munitiones collapsæ instaurandæ: nouæ instituendæ; quæ & in regione partim continuo tot annorum bello vastata, partim ab hoste ita tradita, ut quæ armis ab iniuriis exprimebantur, tradi solent, omnia decerant: & Rex ex omnium Ordinum sententia, quemadmodum supra ostendimus, constituenda sibi existimabat. Adhuc non nihil Tartari etiam, de qua supra dictum est, bellum denuntiantis oratio eum commouerat. Ad quæ cum crebri etiam rumores ex Russia de tumultu allati accessissent, ita ut in procinctu iam Tartari esse nuntiarentur, iam ante quidē viginti duas turmas equitum, qui ad Plescouiam stipendia fecerant, ad Seniauium Præfectum militiæ Russicæ præmittere Samoscium iusserat. Ut vero in præsentia arma ab illis non sumerentur: quia tamen facili momento impelli eos videret, ut in ditiones suas transirent, dignitatis nihilominus suæ esse statuebat, ut pro fama rerum à se gestarum ea consilia susciperet, quibus illos suis quoque rebus, timere faceret; temque publicam non modo ab incursionibus eorum, sed metu omni vastationum in perpetuum liberaret; rationesque quibus id talia pace Turcica fieri posset, proponere, de iisque cum Ordinibus agere in animo habebat. Stipendia præterea militi soluenda erant. Etsi enim in conuentibus particularibus tributum hanc in rem decretum fuerat: longe minus tamen ex illo redigebatur, quā in ea ipsa, ac alia debita nonnulla sufficeret; resque per se opinione minor, exactorum præterea quorundam seu negligentia, seu culpa, quod vel minus quam deberent, vel tardius ea inferrent, minus dicebatur. de quibus & ipsis ut cognosceretur, necessario ad Ordines referendum existimabat. De cetera Regnorū ac electionū ratione stabilienda, etsi quid publico no-

mine superiorib. Comitibus à se postulatū fuisset, & ipse recepiſſet. memoria tene-
ret: hoc tamen tempore, quo superiorum interregnorum vulnerib. nondum pla-
ne cicatrix obducta eſſet, ad eas res accedere, quæ sine eorum vulnerum attrita-
tu agitari nō poſſent, intempeſtiuum ei videbatur. Eſſi autem idem maiorib. quo-
que Senatorib. pleriq; cum pro more per literas prius ſententias eos rogaret, vi-
deretur: quod tamen prioribus Comitibus enixe id à ſe nuntiis Nobilitatis peten-
tib. relaturum ſe de eo recepiſſet, non poſſe ſe iam à priori promiſſione ſua recede-
re exiſtimabat. eademq; cum de concordia etiam inter ſacrum & proſanum Or-
dinem tentanda ſententia ipſius fuiſſet, vt ab eius temporis ratione alienam tracta-
tionem eam exiſtimaret; iſdem quas oſtendimus, de cauſis, id tamen caput etiam 10
ferendum ad Ordines ſuſcepit. Addidit hiſ, ſi quid iudiciorum rationi deeſſe vi-
deretur, aut quam illa emendationem deſideraret, operam ſuam hac quoque in-
re Reipublicæ non defuturam. quæ quia magis, vt Ordinum ſtudiis, ac ſuæ in eos
voluntati ſatiſfaceret, adiecerat, ſummam deliberationum omnium, ad ea quæ
priori loco recenſimus, capita referebat. Hæc poſtquam primo ad Senatores,
inde ad conuentus Nobilitatis, qui in ſingulis palatinatibus ante Comitibus ex mo-
re haberi ſolent, delata fuerant; non eodem ab omnibus animo accepta fuerunt
iſdemque fere animorum motus, ac hominum ſermones renati, quos in ſuperio-
ribus Comitibus nonnullis extinxiſſe oſtendimus. Alii quod ſuffragio ſuo in electio-
ne Regem ſubleuaſſent, cum Regnum ipſum cum ſibi debere exiſtimarent, mi-
nus vel ſe expectatione ſua, vel quæ ipſi concupiſſent, alios conſecutos dolebant. 20
Non pauci ad hos diuerſarum partium ſupererant, qui in ſuperiorum interregno-
rum contentione victos ſe meminiſſent. Quidam qui in Concionibus, ac cōuen-
tibus Nobilitatis plurimum hætenus potuerant: nomen gratiamque in vulgus ac
opes inde parauerant, omnia præmia in milites conſerri muſſitabant: iis artibus,
quibus ipſi plurimum pollebant, nullum amplius locū relinqui moleſte ferebant.
Vniuerſæ vero Nobilitatis animi, vt qua quiſque re maxime permouebatur, ita
varie afficiebantur. Alii non id agi iactabant, vt de modo aliquo electionis tracta-
retur, ſed vt ſucceſſor priuato conſilio imponeretur; interim cum regio imperio
alienæ potentia vicarius ac adiutor conſtitueretur, Samoſcium notantes: huc de-
uinctos beneficiis milites ſpectare: retentos in pace ex iſſidem non paucos à Samo-
ſcio, vt oppreſſa per metum Nobilitate per vim ac arma Regnū occuparetur. Di-
uerſum de Religionis ſentientibus libertatis eius imminutio, circumſcriptioniq;
metus obſiſci. Iudiciorum emendatione non correctionem aliquam à Rege quæ-
ri, à nonnullis diſputabatur; ſed quo cum in vniuerſum ea ſuſtulſſet, ad ſe denuo
ea transferret: omniaque ſecus omnino accipiebantur; ita vt alia eiſdem roga-
tionis capitā, quæ regiis opponerentur, detorto ad metum iniiciendum ſenſu in
vulgus à quibuſdam ederentur: erumpente nonnihil inter hæc inuidia etiam in
Samoſcium. Publice quidem plerique honores Vngariæ collatos exagitabant:
Landskoronam fere designantes, quam vidua Gaſparis Bekeli marito, qui in ca-
ſtris ad Polotiam ob virtutem iure Nobilitatis Polonicæ donatus fuerat, ac fratre
eius Gabriele, qui in irruptione Pleſcouienſi perierat, amiſſis, vna cum orbis libe-
ris tenebat; & ſub id tempus Franciſco Veſſelinio nupſerat. Interim non deerāt,
qui Regi, ſi de ſucceſſore agi vellet, operam ſuam vltro deferrent; cumque Rex,
eſſi ita de Republica ſe meritū ſciret, vt non minus, quam aliorum Regum, ſuæ
quoque familiæ ratio haberi deberet: ab hoc tamen tempore id tentare alienum,
ſtudiaque Ordinum vltro potius expectanda ſibi exiſtimaret; ſpretos ſe rati, ac a-
liorum opera conſici id poſſe Regem ſperare, eo magis incendebantur. Nobili-
tas eſſi quid maximis Regis in ſe ac Rempublicam, beneficiis deberet, agnoſce-
bat: libertatis tamen aliarumque chariſſimarum quarumcunque rerum metu 30
iniedo hæſitare; cunctantiuſq; agere: omnia deniq; ſuſpecta habere. Hiſ igitur
animis cum in Comitibus ventum eſſet, Samoſcius pro munere Cancellarii verba
nomine Regis faciens orſus à voto, quod cum ex ſuperioribus Comitibus dū e-
deretur, ipſi feciſſent, quoque vt ſaluus atque incolumis ab expeditione ea Rex
ad ſe rediret, ac ipſi letis animis in mutuos amplexus ruerēt, optarant; quod a Deo

con-

contenderant, ita cumulate iis præſtitum oſtendit, vt non modo incolumem ſal-
uo exercitu, ſed re etiam bene geſta, immortalis gloria parta, reuerſum ex hoſti-
co regem viderent: quod in ipſorum poteſtate totum fuiſſet, vt mutuis gratulatio-
nibus ac fraterna beneuolentia ſe exciperent, certorum hominum maleuolentia
impeditum ait. quorum opera id factum ſit, non arbitrari nunc ſibi inquiren-
dum: videre autem iam Petilioſ in Republica quosdam exiſtere: optandum ne
mox Catilina etiam aliqui exiſterent. quæ præſatus, domesticarum rerum ni-
hil aliud hiſce Comitibus proponendum ſibi Regem ſtatuſſe docet, quam quæ
ipſi non modo viuente adhuc Sigismundo Auguſto, ac ſuperiorib. Comitibus An-
deiouiſenſibus, vt ferrentur, ſanxiſſent: ſed poſtea etiam cum ſæpe alias, tum pro-
ximis Comitibus efflagitaſſent: Itaq; illorum precibus Regem adductum de modo
libere ac ordinatæ electionis referre. Cum de ratione certa eligendorum Regum
ſtatueret eos debere diceret, non id dicere, vt de relinquendo iure electionis, ac
patrimonio hoc libertatis, quo nihil à maioribus eorum relinqui iis potuerit præ-
ſtantius, cogitare: ſed quomodo eam, quā maxime integram conſeruarent, &
in perpetuum munirent. quæ cogitatio num neceſſario ab illis ſuſcipi debeat, nō
aliorum exemplis cōfirmandum ſibi exiſtimare: eos ipſos, ſi ſuperiorum interre-
gnorum actiones, ac grauiffimum diſcrimē, in quod Reſpublica adducta tum fu-
erit, ſecum perpendant, æſtimaturos: nullam hic Regis rem agi, ſed propriam i-
pſorum: optare tamen ſe, ne huic ſuo tempore deſint, ſuperiorumq; annorum be-
nignitate diuina, qua mirabiliter Rempublicam conſeruata intelligant, ad fu-
tutorum potius conſiliorum ſpem ſe erigant, quam ad ſecuritatem ac negligentia
abutantur. Quod ſi artibus quorundam in ſuſpicionem mentes eorum adductæ,
quemadmodū egri ſalutares cibos, ita ipſæ ſana conſilia concoquere non poſſint:
totum in ipſorum poteſtate futurum, ſeu ſtatueret quid hac de re velint, ſeu omni-
no eam relinquere. Eandem de altero capite, concordia inter Ordines faciendā,
quod ſecundo loco proponendum Rex iudicaſſet, ſententiā eius eſſe. Optime i-
pſos meminiſſe, quo ſtudio & in Andreiouiſenſi cōuentu, vt deinceps de eo refer-
retur, egriſſent, & quantopere poſtea idē à Rege contendiſſent. In cōmuni omniū
30 fere regnorum, ac horum temporum ſato nos præcipua tamen fortuna vſos, vt
concordiā ciuilem egregie hucusq; tutati ſimus: hanc hiſce rebus fere retineri, vt
ab iniuriis & cōtumelia vtrinq; abſtineatur: iure ac cauſa cognita non vi aut extra
ordinē quid ſtatuatur: maxime v. vt q. cuiuſq; eſt, omnib. tribuatur: Id autē tam
ad bona, quam ad honores etiam ac prærogatiuas pertinere: hac vna re iuſticiam
perfici: iuſtitiam fundamentum eſſe Reipublicæ, & qua illa contineatur concor-
diæ. Nemini dubiū eſſe, quin duobus hiſce Ordinibus eccleſiaſtico & ciuili Reſ-
publica hæc poſſimum ſubiſtat. Proinde ipſi, quorū res ageretur, viderent, ſuſ-
cipiendam ne an relinquendam huius rei deliberationem exiſtimarent. Iudiciis
num quid deeſſet, omnium optime ipſos, qui in iis verſarētur, iudicare poſſe: non
40 poſſe ſane diſſimulari, ita breui tempore calumnias in iis creuiſſe, vt nō pauci gra-
uioribus ſtudiis relictis, totos ſe cauſidicis ac captionibus excogitandis, quibus a-
lios irriterent, dare dicantur. Regem operam ſuam, ſi qua in re emendatione opus
habeant, iis detuliſſe: qua, ſi placeret, vterentur: inuitis Regem eam non obtruſu-
rum. Ingreſſus deinde in orationem de Liuania, ſtatuq; omni eius demonſtrato,
quidq; cum Moſco hætenus de locis, quæ à Sueco tenerentur, actum eſſet, com-
memoratiſq; Sueci iniuriis eo poſſimum incumbit, vt quo nullum in ea vicinum
inueteraſcere patiantur, iis perſuadeat: omnē ſocietatem imperii infidam: in pro-
uincia nuper parta, dum animi hominum adhuc dubii, nondum Legibus ac in-
ſtitutis coaluerint, periculi plenam: neminem prudentem in nouam prouinciā,
50 eiſdem præſertim cum indigenis linguæ ac nationis vicinum admiliſſe: aut qui
admiferit, nō eū ſtatim poenitiſſe. Inde de Tartariſ minis Koſakkorumq; qui ſub-
inde bellum Reipublicæ conſtarent, iniuriis refert. Fuiſſe ſuperioribus Comitibus
rogationem latam, qua extraordinaria iuriſdictio ad certum tantum tempus per-
miſſa Regi fuerit: aut illos in officio continēdos, aut de bello cum Tartariſ ſuſcipi-
endo cogitandum. Extremū de ſtendiis militum fuit. Scitum quidē ſuperiori-

bus conuentibus tributum: id num in stipendium, ac nomina apud externos Principes facta dissoluenda: in defensionem Liouoniz: bellum Tartaricum sufficeret: per quos item sterisset, vt tardius & minus quam debéret, illatum fuisset, ipsi inquerent: in erogando quidem & fidem, & diligentiam summam reperturos ita milites meritos ait, vt ante omnia ipsis cōsulere debeant, qui pro gloria ac dignitate nominis Polonici nō modo cū ferocissimo hoste, vrbeq; omnib. reb. munitissima, sed in regione trionibus exposita, cū frivissima hieme, cū aeris cœliq; iniuriis, ac natura fere ipsa ab omnib. rebus imparati, ac seminudi fere propugnarint: Nihil hic se de Liouonia dicturū prouincia olim florentissima, ac nunc etiā omnibus opportunitatibus abundante per ipsorum constantiam parra. quantum apud 10
exteros nomen ipsorum virtus omnibus pepererit, eos ipsos testes esse posse, qui quæ post discessum Henrici, cū Tartari metu ac trepidatione omnia complerent, autoritas eorum apud externos fuerit, meminissent: & quæ nunc de virtute eorum existimatio omniū sit, intelligerent: postquam potentissimo hoste superato, amissas aliquot prouincias recuperarint, nouas adiunxerint. Nec tamen plaris hæc à se fieri, quàm quæ iis ipsis parādis simul Respub. acquisiuisset, plurimorū fortium virorum inæstimabilem thesaurum: qui ita iam & animis parati, & in armis exercitati sint, vt nullum tantum periculum existere possit, quod non promptissimo animo pro Repub. suscepturi sint: Horum spernere deſtituerent, qui he dignitate nominis Polonici iacere pateretur, fortunas omnes suas, sanguinē virāq; ipsam 20
profundere non dubitarint: deniq; non alienis hominib. beneficium præstaturus, sed necessariis, fratribusq; quæ virtuti ac laboribus eorum deberentur, stipendia persolutores. Hæc esse de quibus referendum Rex existimasset: viderent nunc ipsi, num cum iis, quæ alieno nomine in vulgus à nonnullis sparsa essent, conuenirent. Conuersus deinde ad Regem, optare se, inquit, vt pro tantis eius rebus gestis, vel ea gratia ei referretur, quæ in bene morata, ac grata ciuitate pro multo mino-ribus non Regi, ac tam amanti Reipub. Regi, sed cuiusq; exercitus Duci referri solet: non egere tamen animi magnitudinem eius consolatione sua: plus enim in illa præsidii ad quoscunq; fortunæ impetus, ac maleuolorum iniurias perferendas esse, quàm in illis ad eam frangendam virium: Non esse dubitandum hæc ipsas 30
quorundam hominum iniurias illustraturas magis laudē atq; nomen ipsius: Quæ enim, qui ipsius res gestas olim cognosceret, non magis, quorū in tot à quibusdam obiectis difficultatibus, tantas res gerere potuisset, quàm quod omnino eas gefisset, admiraturum: esse animi magnitudinis eius, ne iniuriis quidem abſterri se pati, quo minus quemadmodum perpetuo fecisset, porro bene de Repub. mereri pergeret. Milites allocutus, nō debere eos existimare ostendit, rā ingrati animi notam, tantamq; iniuriam in tam fortibus ac bonis ciuib. hære posse: Vltimo loco nuntios hortatus fuit, vt cum primis publicæ dignitati, atq; vtilitati stude- rent. Optare se inquit, adesse alios, integros ac bonos etiam ciues, quorū magna præter ipsos multitudo esset, qui domi liberis suis educandis ac domesticæ rei opera 40
rā darent: facile se iis persuasurum, nihil vt Reipub. cōmodis potius haberent: eorum omniū partes illos suscepisse, tantoq; magis in omnes res intentos esse oportere, quibus reliqui, qui domi remansissent, non suam modo ac suorum, verum, Reipub. etiam salutem commisissent. Peracta rogatione, sententiæ à Senatoribus dici cœptæ fuerunt, vt de ratione electionis, cæterisq; quæ proposita fuerant, perferretur, omnes fere statuere: duobus tantum exceptis, quorum alter, nullis hominum consiliis à Deo regna mandari; alter non posse vlla à Repub. ac ne oportere quidē ambitum excludi censebant. In Nuntiorum Nobilitatis cōcilio principio Cancellarii oratio exagitata fuit: maxime vero, quod iam Petillos nonnullos esse dixisset, videndum ne mox etiam Carilinz existerent. Cum contra ab aliis osten- 50
deretur, nō vniuersum Ordinē, sed certos homines, ac ne homines quidē sed vitia notata: à quibus qui abesse se intelligeret, orationem quoq; eam ad se non pertinere sciret, res discussa fuit. negotiū inde Suentoslao Orfescio datū, qui totius Nobilitatis nomine pro bene gesta Repub. gratias regi ageret: deque sermonib. qui contra dignitatem eius à nonnullis habiti, aut in vulgus sparsi dicerentur, ei

satisfaceret. qui cum in huiusmodi orationem ingressus fuisset, vt in autores eorū Regum inquirere, ac cognita causa animaduertere debere diceret, aduerso quorundam Collegarum murmure, ac mox conuitio pene exceptus fuit. De re ipsa, maxime de Electionis forma certa constituenda variæ inter eos sententiæ fuerūt: quibusdā omnino ferri de eo oportere negantibus, quod in re, qua maxime libertas contineretur, quoties aliquid fieret, quo minus late ea, quam antea, pateret, libertas ipsa semper minueretur, angustioribusq; quam antea fuisset, finibus circūscriberetur: alii contra, ita maxime libertatem Electionis stabiliri disputabant, si fraudes atq; ambitus Legibus excluderentur: præterea tanquam affecta iam re, ac 20
contracta superioribus Comitibus tractatione, in primis Andreiouiensis fœderis religione obiecta eam urgebant: plerique suscipi quidem eam, non finiri tamen volebant: vt quæ de ea dicerentur, ad suos referrent, quo rectius sequentib. deinceps Comitibus ex vniuersæ Nobilitatis sententia statui de ea posset. Dum inter eos disputationibus hisce tempus extrahitur, interim primis octo Comitiorum diebus, quibus capitalium rerum causæ noua lege iudicantur, elapsis, ad aliarum causarum cognitionem Rex accessit. Adeunt eum Nuntii: ostendunt multos contra leges in regiam euocari: vt ex Senatu nonnullis negotium Rex det, qui cum aliis ex suo corpore, quos ipsi iis adiuncturi sint, de euocationibus cognoscant, quæque in ea causâ sint, vt aboleri debeant, aboleantur, legitimis ratis manentibus, petunt. Respondit Rex esse magistratus, ad quorum curam hæc pertineant: qui si 30
muneri suo deesse doceantur, non recusare se, quo minus eo, vt alios illis adiungat, descendat: interim quemadmodum cœperat, porro cognitionibus operam dare pergit. Prima Stanislat Ciarnkouii causa ob non relata in thesaurum instrumenta quædam causæ Brunſuicensis, quæ à Sigismundo Augusto in Germaniam missus acceperat, in iudicium adducta fuit. Collocata in matrimoniū fuerat Henrico Duci Brunſuicensi à Sigismundo Augusto Sophia soror eius, deque rebus dotalibus in euentum non susceptorum liberorum restituendis pro mote stipulatio interposita. Soluta morte Henrici paulo ante excessum Sigismundi Augusti sine liberis matrimonio, missus ad sororem ab Augusto Ciarnkouius fuit, qui res 40
isthic inspiceret, consilioque viduam iuuaret, quam in rem cum instrumenta patrum dotalium tradita ei fuissent, penes se ea retinuerat. Obiit haud multo post Sigismundus Augustus: creatus fuit Rex Henricus idem mox ex Regno excessit. Mortua interim Sophia, sorores Anna Voloniæ, & Catharina Sueciæ Reginæ, successione hæreditatem petere cœperant. Cum aliquot annos à Iulio Duce Brunſuicensi ducerentur, animaduersum postea fuit, non in ea causâ hæreditatem eam esse, vt successorio iure peti deberet: sed ad Reges Poloniæ, Remq; pub. pactis, ac interposita stipulatione pertinere: missusq; iuris eius persequendū causa ad Ducē Iulium, Laurentius Goslicius Decanus Plocensis, cum monumenta ea, quemadmodum iussus erat, tradere ei Ciarnkouius noluiſſet, nihilq; præter pauca quædā 50
exempla, quæ ex tabulario Varſauienſi exceperat, ptoferre Goslicius potuisset, in eo fere fuerat, vt non satis petitionem suam probare posse videretur. Itaque cum iam non modo dere, sed existimatione etiam publica ageretur: eo actius illa à Ciarnkouio primum per literas, inde petente Samoscio per Stephanum Grudinscium Castellatum Naklensem speciatim eam ob causam ad eum allegatum repetita fuerunt. Cum lenitate sua nihil profici Rex videret, per Procuratorem fisci in ius vocari eum iussit. Hæc igitur dū agitur, haud multo post altera eiusdē causa in cognitionem venit. Eares ita se habet. Ciarnkouius hic nobili ac claro loco natus, plurimum in Nobilitatis conuentibus, apudq; Nobilitatem vniuersam gratia ac autoritate poterat, à Sigismundo Augusto ad Referendarii munus prouectus 50
sub excessum eius Plocensem Præfecturā acceperat: ac quamuis Anselmus Gosstomscius Palatinus Rauensis perpetuas controuersias de ea cū illo haberet, possessionē tamen eius retinuerat. Post discessum Henrici, Stephano Rege in regnū iam ingreſſo, ac plerisq; ad Regis autoritatē se adiungentibus, diuersarū patrum Legatione suscepta, ad Maximilianū Imperatorē in Germaniā iuerat: Cū Cracouiā Rex venisset, instarentq; apud eum Ordines, vt in vnum atq; alterum, quorū inſi-

gnior ac præcipua pertinacia esset, exemplum statueret, præfectura Plorensis Stanislaui Kriscio Palatino Masouiz collata fuit. Comitibus postea Thorunium à Rege indictis, cum in iis cognitionibus operam dare Rex necesse haberet: more autem Maiorum ita comparatum sit, ut secundum Cancellarios Referendarii munere in iis Reges utantur, Ciarnkouiusq; nondum rediisset, Nicolao Firleio, qui & ipse Cæsarianarum partium fuerat, vna cum Castellano Becensi Referendariatum Rex contulit. Aliquanto tempore interiecto, reuocatus ab amicis, maxime fratre Alberto, qui Maiori Poloniz Præfectus tum erat, literis Regis ab eodem ad fratrem impetratis, in Poloniam Ciarnkouius rediit: benigneque à Rege acceptus optime de Regis erga se animo sperare iussus fuit: eiusq; quam fecisset, iacturæ, à largiore liberalitate Regis cum accessione compensationem expectare. Interim Roma ad Regem scribitur, coadiutoriz Archiepiscopatus Gnesnensis confirmationem, quam certo iure sibi vindicaret, in scio Rege, exteris nonnullis Principibus sequestris, à summo Pontifice eum petere. Accedebat huc, ut dum ad Polotiam Rex esset, in conuentu Lublinensi, qui primus tum Iudiciorum appellationis à Nobilitate habebatur, nouas res à quibusdā tentatas præcipuumq; earum auctorē Ciarnkouium fuisse, certissimis iudiciis ad Regem deferretur. quæ res non mediocriter rursus animum Regis illi immutauerat. Mortuo interim Iacobo Vchanfio Archiepiscopo, Stanislaui Karnkouium Episcopum tum Cuiuiensem, à quo inauguratus Rex fuerat, ut promisso suo inaugurationis tempore Ordinibus à se facto satisfaceret, in illius locum Rex nominauit. Etenim cum in dissensione electionis Vchanfius, eiusq; exemplum secuti cæteri Episcopi præter Cuiuiensem omnes fere diuersas partes secuti fuissent: ille ad inaugurationē etiam vocatus parere noluisse: itaq; à Karnkouio coronatus Rex fuisset: petiit ab eo Nobilitas, ut de iecto Vchanfio Karnkouium in locum eius prouheret. Respondit Rex, si dissensionis Vchanfii causa id peteret, malle se, quod consecutus se non distuderet, lenitate eum adiungere: si alterius ornandi, post mortem Vchanfii, quæ homini ætate decrepita non longe abesse posset, rectius illis præstiturum, quod nunc in omodiori tempore repræsentari vellent. Ciarnkouius interim Sinum possessionē Archiepiscopalem tenebat: eamq; cum dimittere nollet, in ius ab Archiepiscopo ad Regem vocatus fuit. comparere iussus, respondere primum nolebat. dictū fuit, ostenderet, quo iure in possessione esset: nam si coadiutoriam ipsam sibi vindicaret, nemini dubium esse, quin de iure regio Regis solius cognitio esset: si priuato titulo bona ea occupata possideret, ad tribunalia terrestria, quæ de rebus soli ordinarie cognoscerent, remissum iri: petiit interim procurator eius diem ad monumenta producenda, quam qui petit, iure, quo utimur peremptorium terminum propria submissione ac sponte sua præfinire sibi putatur. Ad diem non integrum esse sibi illa iam proferre excipit: quod Romæ ea sint, copiamq; exhibendorū non habeat. Inter hæc Nuntii rursus Regem adeunt: rogant ut euocationes omnes in regiam, exemplo Sigismundi Augusti, qui citationes oēs, quæ in causis fisci editæ fuerant, vno decreto sustulisset, inducat. Postulatū, docerent, quæ ex essent, nolle Regem contra leges cuiquam, negotium fieri: neq; etiam æquum esse, sine causa iudicium quenquam subterfugere: quod si vrgerent, quod ante ipsi petiissent: pmittere Regem, ut ex Senatu & ipsorum collegio conuenirent, qui legitimas ab illegitimis euocationibus discernere. Illi nihil ad hæc respondent: secretum saltē cum Senatu petunt. Potestate à Rege facta, idem in Senatu faciunt: postulant, ut quemadmodum dignitate reliquam Nobilitatem prærent, ita in adducendo ad æquitatē Rege, tuendoq; iure Nobilitatis Principes cæteri antecederent. Responsum, ostenderent, quos contra ius euocatos, aut qua omnino in re ius Nobilitatis minutum putarent: si quid contra leges susceptum probarent, non defuturum Senatum muneri suo. Qui verba faciebat, publicā causam se agere: debere singulos, qua in re priuati in iuriā sibi fieri existimaret, pñtiare dicebat. Procedit in mediū Ciarnkouius: se contra leges in regiam pertrahū ait. Ostensum, qd ad primam causam pertineret, non posse eam vlla ratione seiungi à Republica: repeti instrumenta ab illo fidei eius commissa: quibus debitum Reipubl. doceretur: repeti eo iure,

iure, quo quicquid priuatus erga eos, qui in ministerium se illi tradidissent, vteretur: qui æquo iure libertatis cum alia Nobilitate uti vellet, cui molesta hæc in regiam euocatio videretur, posse eum intra modū vitæ priuæ se continere: domi vivere: abesse à ministeriis regis, quibus qui se illigasset, indignum esse eum postulare, ne rationem quidem eorum, quæ vltro suscepit, reddat. deterioriq; conditione in publica re Regem esse, quam quemlibet priuātū in sua: qua tamen de re constitutio Sigismundi primi esset, cuius sententiā eo pertineret: repudiari deniq; totū à publica utilitate. qd si in reb. qmora nullā patiantur, non prius res publica ius suum consequi possit, qd longo temporis interuallo Comitibus habeantur, sæpe maximum periculum aditura sit. Alteram maluisse Senatū ad Comitibus euocatam fuisse: iā vero postquam procurator eius diem ad monumenta petierit, vltro ipsum omnē sibi præscriptionem Iudicii vitandi præcidisse. Ad hæc ille, ad Ordines prouocasse se, cum ad monumenta prouocari: hæc se viuā monumenta Reipublicæ existimare, ad Senatū deinde redeunt: ut à singulis se præsentibus sententiæ dicantur, petunt. Dictæ huiusmodi sententiæ fere omnes fuerunt: non recte facere, qui constitutionem Sigismundi Augusti de causis fisci ad regias causas omnes traherent: esse constitutionem, qua actiones, quæ ad personam Principis: ad maiestatem imperii: ius denique ac possessiones regias pertinerent, diserte à causis fisci, ac vectigalium interuersorum discernerentur: videndum quæ ex sint, ac num omnino fieri possit, ut promiscue omnes Rex tollat: cum hac ratione non modo suum ac Reipublicæ, sed aliorum quoq; ius, in causis quæ ad delationem quorundam susceperat ad eorundem utilitatem pertinerent, quod in ipsius potestate non esset, voluntatibus petentium ista condonaturus esset. Nuntii in suo proposito nihilominus persistebant: perque complures dies disputatione hac extracta frequenter in concilio suo tumultuabantur. Demonstrabat iis Rex, quamquam iniquum esset, ne discerni quidem inter legitimas ac illegitimas euocationes eos velle, videre præterea etiam se nulla eos hac de re agendi à suis mandata accepisse: permittere tamen, ut ad suos referrent: quo in proximis cōuentibus certi aliquid statui de eo posset: interim rem integram se iis seruaturū, neq; villas alias causas, præter Ciarnkouianas duas, quæ in iudicium adductæ iam essent, cogniturum. Erant qui ab Archiepiscopo ob templorum sacrorumque violationem euocati fuerant: qui eo vehementius sibi metuebant, quod rumor per dies eos sparsus fuerat, constituisse Regem severissime ius de iis dicere: opinionemq; eam Rex auxerat, quod dum in venatione non procul à possessionibus Archiepiscopi esset, Louicium ab Archiepiscopo inuitatus ad eum accesserat, familiariterq; per aliquot dies cum illo fuerat. non pauci etiam aliis ex causis euocati cum Nuntios, quo facilius iudicio se subducerent, creati se passi fuissent, omnia etiam tentanda sibi statuerant: quo antequam periculum causæ dictionis ad se perueniret, sub Ciarnkouii persona iudicio omnes eriperentur. Itaq; et si liberabantur metu eo, cum præter Ciarnkouianas causas, nullas alias iudicaturum se Rex ostēderet: quia tamen semel ita in causam ingressi fuissent, ut existimationis de se aliorum causa non temere recipere se possent, ne hac quidem ratione ab instituto suo deduci se patiebantur. Alii sermonibus eorum permoti, ut in metu grauissimarū rerum, in quib. libertas agi præterderetur, tempus aliquod interponi, dum certius de eo cognosci posset, non moleste ferebant. quidam cum in te nihil periculi esse intelligeret, opinionem metuebant: ne tanquam auctores libertatis destituisent, in vulgus traducerentur. Fiebat hinc, ut qui omnino ista improbant, cum ab aliis impugnantur, ab aliis nō iuuarentur, in tanta diuersa sententiarum multitudine ipsi nihil possent. Latæ nihilominus sententiæ contra Ciarnkouii fuerunt. prima iam multo ante, qua monumenta restituere iussus fuit, in qua causa ne ab ipsis quidē Nuntiis magnopere contendebatur. Altera causa cū varie adhuc duceretur, ad id nonnullis decurrēdum videbatur: post discessum Hærici coadiutoria impetrasse diceretur: eiq; rei fidē faceret, qd alterius Posnaniensis Episcopatus nominationē à discessu Henrici in illū collatā, Regi ipse exhibere nō dubitaret. quare cum Varfauienfī fœdere, qd ab absente Henrico quicquam petiisset, contra Rempublicā facturū eum iudicatum

esset conventionis eius vi vrgēdum censebant Rex ultimo Comitiorum die decretum tulit: coadiutoriam sustulit; de possessione, quæ ab illo tenebatur, cognitionem ad ordinaria Nobilitatis iudicia, in quibus quo iure eas possideret, doceret, remiſit. Hunc ad modum stato Comitiorum tempore extracto, ingenti cum omnium dolore. Samoscio præsertim omnes obſtante, Liunionis saltem Rusſique curam susciperent, ne vel illam magno labore, ac sanguine suo partam omni ope nunc deſtitutam rurſum amitterent; vel hanc barbaris diripiendam proderent; Constantino etiā Ostrogie Duce, Palatino Kioyienſi recentissimos quoſque nuntios de Tartarorum expeditione proferente, nihil tamen actum fuit. Appellatus per eos dies frequenter à Lituaniſ Rex fuit, vt Liunioniam Lituaniæ formulæ faceret. Vbi nec in Senatu, nec in concilio Nuntiorum magnopere à quoquam illis contradicebatur: in hoc potius non deessent, qui quo Lituaniſ adiutoribus facilius, quod contendebant, à Rege extorquerent, non inuiti decelluri. Illis de ea viderentur; Surrexit Samoscio; reliquosque intuitus suo suorumque commilitonum periculis Liunioniam hosti ereptam dixit; de quo si quæ ambigerent, ad Moscum ipsum se prouocare: non dubitare, se vel hostis ipsius professionem id euincere: ea igitur ne à Regno ſeiungeretur, si à nemine contradiceretur, ſe tamen pro omnibus interceſſurum. Venerant ad Comitium Legati Moscovitici, vt iuramentum in pacem à Rege acciperent; quemadmodum regii iam ante ipsorum Principem iureiurando obſtrinxerant, Præſtitum id à Rege maxima omnium Ordinum corona fuit, aram comitio ad id constituta, Archiepiſcopoque, postquam tabulæ fœderis à ſcribis lectæ fuissent, in verba ei præeunte. Præter iuramentum exactionem, vt de captiuis vtrinque permutandis agerent, mandatum habebant, quod cum tenere non potuiſſent, vt in locum certum captiui comportarentur, redimendi; eos potestas, quorum eſſent, fieret, impetrarunt. Reſerebant non nihil & de ſiniſtris controuerſiſ ex eo poſſimū ortæ, quod de Velienſi agro, ne à Polonicis Ordinibus à quorum copiis captus erat, vindicaretur, in Sapolienſi ſedere à Lituaniſ ſcribis adiectum fuerat, vt quemadmodum olim is ad Palatinatum Vitepſienſem pertinuiſſet, ita poſthac pertineret: Mosciſque ab eo tempore, quo in poteſtatem eorum Velium veniſſet, magnam partem Toropienſis agri ad eum adiectam contenderent. Placuit vt vtrinque Legati ad fines regendos mitterentur. De caſtellis Liunionis, quæ Suecus occuparat, iam ante per Boiaros Moscoviticos cum Legatis, quos à Rege in Moscouiam miſſos dictum eſt, conuenierat, vt per totū pacis tempus à cis Naruanis Moscus, ab vltra Naruanis Rex vtrinque abſtinerent. Excepri inde conuiuium fuerunt more Maiorum, ſplendiſſimeque habiti; hominibus elegantioris cultus fere rudibus cum epularum magnificentiâ, tum apparatus varietatem; multo magis tamen Regem ipsum admiſſatibus. In tam inſigni publicarum rerum perturbatione, ſeu potius negligentia præcæteris tamen militum conditio maxime miſerabilis videbatur. Plerique enim non modo tanquam ad paratum ſtipendium, cuius ſpes facta illis erat, ſed ad magnam honorum, vt bene geſta re agrorumque ſpem, ij præſertim, qui Nobilitate ob virtutem donati, præſidia etiam iſta, quibus Nobilitatem tuerentur, æſalia præmia ſperauerant, omnium rerum egentēs, ac nudi alieniſſimo anni tempore eo venerant, vt non pauci è Nobilioribus etiam, à Pleſcouiam occubuiſſe ſe malle dicerent, quam ad tantā egeſtatem, atque omnium rerum difficultatem redigi. Iiſdem autem temporibus Ioannes Suiciſius etiam quem in deſenſione Pleſcouiæ egregiam operam nauaſſe ſupra oſtendimus, à conſpectu Principis ſui abiectus in luſtu ac egeſtitudine erat. ſed militum difficultatibus conquiſita vndique pecunia, cum ab aliis deſtitutam fere Rempublicā à ſetamen deſerendam Rex non exiſtimaret, quoad eius fieri potuit, occuſum fuit; agenteque cum iis Samoscio tanta animorum alacritas innata iis fuit, vt non modo diem ſolutionis ad Pentecoſtes proferri pateretur, ſed dum modo certo aliquo loco collocarentur, ex quo commeatus ſibi ſuppeterent, ſi interim Tartari irruptionem facerent, etiam ſine ſtipendio, quocumque ducturus eos Samoscio eſſet, ituros ſe pollicerentur. Solutis Comitibus cum iam Nuntii diſceſſiſſent, Rex cum Senatu Liunionis etiam, quantam potuit, curam im-

pendit: initioque à diuinarum rerum cura facta, quod plerique in Prouincia ea Episcopatus temporum ac bellorum iniuria ſuppreſſi eſſent, Vendam quam poſſimum ad accipiendam nouam ſedem Episcopii idoneam iudicabat, oppidis caſtellisque aliquot ac poſſeſſionibus ad eam adiectis, Episcopatu attribuit; aque S. Pontifice, vt Episcopatum authoritate ſua ibi fundaret, petiit. Prouincialibus etiam iura certa, ac forma Prouinciæ, vt aliquam tamen ſui curam habitam cerne-
rent, pro tempore deſcripta fuerunt. Venerant à Nobilitate Legati Varſauiam: alii præterea frequentes priuati ſuarum quique poſſeſſionum, è quibus ſe, vel maiores ſuos à Mosciſ deiectos dicerent, recuperandarum cauſa. Summa publicorum
10 poſtulatorum erat, vt pacta inter Sigismundum Auguſtum, ac Prouinciæ eius Ordines, quo tempore ſe in poteſtate illius dediſſent, conuenta, rata Rex haberet. Eorum hæc fere erant capita: vt non niſi Germanicæ Gentis in Prouincia ea magiſtratus eſſent: Poſſeſſiones quas tum ſinguli haberent, aut poſtea conſecuti fu-
iſſent, quo vnquam optimo iure poſſediſſent, poſſiderent: Iura ac Priuilegia ſin-
gulorum integra conſeruarentur. Addiderunt ad hæc ipſi, vt iudiciorum certa ra-
tio conſtitueretur: ne caſtella demoliri, quemadmodum Rigæ à Rege impera-
tum iis fuerat, cogerentur: vt in captiuis ſuis recuperandis à Rege iuuarentur. Re-
ſponſum fuit: quod ad vetera à Sigismundo Auguſto conſeſſa iis Priuilegia per-
tineret, tenere eos memoria, quid ab eo tempore, quamque varia interceſſiſſent:
20 quid etiam huius temporis eſſet, pro ſua prudentia perſpicere: debere eos ſe cre-
dere iudicio Regis, qui cum ſalutis eorum author fuiſſet, ornamentorum, ac commodorum Prouinciæ eius non minorem curam ſe habere oſtenſurus eſſet. Sigillatim vero, quod præcipue authoritatis in illa Prouincia Magiſtratum Ger-
manicæ Gentis peterent, cum ab honore eo ex Prouincialibus, ſi qui ad eum idonei futuri eſſent, neminem excluſum Rex vellet: eo futurum acerbius, ſi ipſi
propriæ ſalutis libertatiſque authores dignitate tam præclaræ victoriæ remotos vel-
lēt: daturum operam Regem, vt eum Prouinciæ præſiceret, qui ex æquitate ipſo-
rumque iure ac legibus omnia adminiſtraret. tum vero in Prouinciali publico con-
ſilio conſtituendo, iudiciis, cæteriſque officiis Præſidum, Succamerariorum, & re-
30 liquorum præcipuam vetuſtæ quoque Nobilitatis Liunionis in Prouincia ea ra-
tionem habitum iri. Inter iura ac priuatas ſingulorum poſſeſſiones id diſcrimen
factum: vt, quæ à ſuperioribus Liunionis Principibus, legitimiſque eius magiſtrati-
bus ad Guilhelmuſ Marchionem Brandeburgenſem Archiepiſcopum Rigenſem
proſecta eſſent, iure ipſo rata haberentur: quæ à poſterioribus collata eſſent,
quod ea tempora inde conſecuta fuiſſent, quibus multa non ordine fierent, Pro-
uinciæque nullo fere certo Imperio teneretur, de iis Regem ex publicis Prouinciæ
commodis, cuius vt opibus ac neruis contra omnes caſus muniretur, præcipua ra-
tio habenda ei eſſet: & cuiusque meritis: genere denique ipſo poſſeſſionum ſtatu-
turum: ad eaque cognoscenda primo quoque tempore conuentum Prouinciali-
bus edictum, in quo ſua quique iura exhiberet. Cum autem ſuperiori tempe-
40 ſtate amiſſiſſe plerique Priuilegia ſua dicerentur: eos quos, & à quibus, quoque tem-
pore, & ſententia litteras habuiſſent, aperire debere, eaſque omnia ſuo idoneorum-
que teſtium iuramento comprobare: Iudiciorum forma iis, de quibus ſupra oſtē-
ſum eſt, conſtitutionibus deſcripta, tradita illis fuit. Caſtellarum demolitionem
hoc poſſimum conſilio Rex imperarat, ne vires Prouinciæ, quemadmodum ſu-
perioribus temporibus factum fuerat, diſtraherentur: eandemque ob cauſam, ex
ſuis quoque non pauca deiectionum ſe edixerat. Idem hic iis reſponſum fuit, non
debere eos detrectare, in re qua publicam poſſimum Prouinciæ ſalutem Rex
ſpectaret, quo minus eius exemplum imitarentur. In captiuos redimendos certus
50 Boiarici generis numerus promiſſus iis fuit. Magnus Dux cū difficultatibus qui-
buſdam ſuis, quemadmodum Rigæ à Rege monitus fuerat, ipſe Comitium obire
non potuiſſet, Legatos miſerat: per quos eadem fere quæ Rigæ, propoſuit, quæ cū
ſine præſentia eius explicari non poſſent, ad ſequentia Comitium neceſſario dilatus
fuit. Quibus rebus conſectis, crebris nunciis de apparatu Tartarorum Varſauiam
allatis, Varſauiæ Craeouiæ Rex proficiſcitur. venientem Legatio à Tartaro adiit:

434 DE MOSCOV. BELLO, LIB. VI.
 quæ, nisi continuo conditiones quas ferebat, Rex acciperet, iisque satisfaceret,
 bellum denunciabat. Ad eam Sinan Bassa litteras adiunxerat: quibus Turcam et-
 iam iniurias Tartari non neglecturum ostendebat. Iam ante autem, quemadmo-
 dum ostensum est, iustam equitatus partem in Russiam Samoscius præmiserat: ad-
 eam quam potest maximum numerum militum adiecit: quos additos adhuc ha-
 bebat, omnes contrahit: novos suis stipendiis alios conscribit: ex Nobilitate no-
 minatim fortissimum quemque euocat: præter eos Constantinus Ostrogiz Dux
 suas copias, quas non contemnendas è clientibus suis coactas habebat, promptis-
 sime Reipublicæ offerebat. Itaque in Russiam Samoscius contra Tartaros Cra-
 couia Rex mittit.

PHŒNIX,
 SIVE LVCTVS AVSTRIÆ,
 OB MORTEM INCOMPARABILIS HE-
 ROINÆ, D. ANNÆ, QVIRITIVM, PAN-
 nonum ac Bohemorum Re-
 ginæ, &c,

Prima cicatricem vix duxit plaga supremam,
 Vulnere cum ferior sanguinolenta nouo.
 Nec defleta modis satis est mihi filia dignis,
 Cum mater lachrymas postulat ipsa nouas.
 Non ita consternata fui, nec territa damno,
 Seu mihi quod pestis, seu mihi Turca dedit:
 Quam modo Regina me mors percussit acerba,
 Mors mihi flebilibus testificanda modis.
 Indulgere inuat lachrymis, nec turpe putabo
 Plangere feminea tristia corda manu.
 Hoc fatale mihi est, vexari fluctibus atris,
 Nec tamen aduersis succubuisse malis.
 Sic tolerata mihi vix est tolerabilis hostis
 Omnia grassantis per mea membra manus.
 Sic tolerata lues vix est tolerabilis, atq;
 Sana peregrini militis ira mihi.
 Sicq; locustarum vis ingluuiesq; nocentum
 Vix toleranda, tamen dissimulata mihi.
 Nec tamen ad lachrymas conuersa, leuesq; querelæ
 Officiis egi non aliena meis.
 Nunc animi est erepta mihi sententia constans,
 Vix tueor partes nunc male firma meas.
 Quosq; animo gemitus compressi mœsta virili,
 Principis expressit mors mihi saua mea.
 Heu quid ago infelix, satisq; exercita diuis,
 Accessit nostris vis cumulusq; malis.
 Ad Scythicum conuersa polum, septemq; Triones,
 Cur inhibes sauas mors violenta manus?
 Collimanda tibi sunt isthuc spicula: namq;
 Vxor erat Stygio dignior illa Ioue.

Ecquid

435
 Ecquid in inuisas non sumis dira nouercas
 Tela, quid inuisas non rapis ipsa focrus?
 Vixerit Aonio sic illaudatus Homero
 Thersites, viuat sic sibi quisq; malus.
 Omne capax rapit vna caput discrimine nullo,
 Nec refert fuerit albus an ater homo.
 Omnia dissimili similis Proserpina fato
 Eripit, humanum nil miserata genus.
 Nec, mihi crede, aliquid mortalibus immortale,
 Hac sumus in sola conditione pares.
 Cetera Diis meliora tibi Regina dedere,
 Quæ sermone libet commemorare breui.
 Interea lachryma cessate, grauesq; querelæ,
 Et vacet à gemitu femina virq; pio.
 Arcessenda procul mihi sunt exordia rerum,
 Et series regum longa petenda procul.
 Hinc abauos, at auosque placet, clarosque parentes,
 Et placet à matris ducere stirpe genus.
 Gedomine antiquo deducta Megistane proles,
 Vna fuit Olgird, altera Restud erat.
 Olgirda soboles est masculina tagello,
 Qui sacro ablutus postea rore fuit.
 Atque Vladislau mutato nomine dictus,
 Sarmatia tenuit diu Regna diu.
 Filius huic Casimirus erat rex impiger armis,
 Qui late patriam rexit, & auxit humum.
 Cui plures nata, cui sextus masculus heres,
 Sarmatia summam qui tenuere diu.
 Mentio digna suo de natis tempore fiet,
 Natarum series sed referenda prius:
 Per quas affini coniuncta Alemannia vinclo,
 Quam lambit tumidis Rhenus & Ister aquis.
 Anna Boguslai est Pomerani principis vxor,
 Barbara Saxonia nupta puella duci.
 Regulus Hedwigin Boiorum magnus habebas,
 Vnde Palatina lumina multa domus.
 Legnitio Elisabetha duci deducta marito,
 Huic genti lumen contulit atque docuo.
 Vni nomen erat Sophia, quæ nupta dynasta
 Brandenburgensi prole beata fuit.
 Casaris optandi cui cura est credita genti,
 Plena hac principibus presulibusq; domus.
 Ad fratres redeo, clarissima lumina mundi,
 Præcipue ad patrem Pannonis Anna tuum.
 Pannonia huic ultro regnum dotale Beatrix
 (Grande Beatricis nomen & omen habes)
 Obtulit & regni procerum officiosa voluntas,
 Ah quantum est illo regnum habuisse modo?
 Rursus Alexandra est Obizda filia nupta
 Masouia quondam dux Semouite tibi.
 Ex quibus Ernesti Cimburgis edita coniunx
 Fridricum Imperii protulit alma caput.
 Hinc socer, hinc prosocer, leuir, hinc charusque maritus:
 Plurimaq; hinc soboles, quod bene vertat, adest.

00 2

Nec tibi Moscovia gens inficienda viduali,
 Et hoc nobilitas est quoque clara loco.
 Kestudes etenim Olgirda germanus, in illam
 Insertus gentem multa trophæa tulit.
 Hoc patre Vuoldus dux est procreatus, & illo
 Lithuania princeps tempore magnus erat.
 Præica, ni fallor, cui filia tradita Mosco,
 Et desponsa duci vixit Anastasia.
 Hinc ambo Basilis diverso tempore, & inde
 Ioannes vario tempore uterque fuit.
 Sarmaticum affini non solum limite, verum
 Sanguinis attingis proximitate genus.
 Nec virio frater dabitur, qui dulce putavit
 Pro patria, in patria, cum patriaq; mori.
 Triste rudimentum belli, Rex induit arma,
 Arma tyrocini non satis apta suo.
 Cedite nunc Decii, procul inde faceßito Curti:
 Rex horum laudes clarus, & huius habet.
 Nec laus Elisabetha auiæ reuicenda paterna,
 Qua non nobilior femina nata fuit.
 Illi Caesar auus, proauusq; abauusq; atauusq;
 Pannonia frater rex fuit, atque parens.
 Sarmatia coniunx rector, sex ordine nati
 Succedunt, tenet hac nunc quoque regna nepos.
 Coniuge quid potius dicam, vel fratre mariti?
 Sarcina vix humeris hæc satis apta meis.
 De quibus est dixisse nihil, quam dicere pauca,
 Forsitan & satis conticuisse fuit.
 Alter ad occasum populos regit, alter ad ortum,
 Et ferme ambobus paret uterque Polus.
 Hoc satis est dixisse mihi: sed dicere plura,
 Alterius fuerit grande laboris opus.
 Nec capit hos succincta brevisq; angustia chartæ,
 Quorum regificas vix capit orbis opes.
 Immemor incepti, tristisq; oblita decori,
 Ad natos venio Sarmatis Anna tuos.
 Hic mihi latitia veniam da Diua licentem,
 Erumpunt toto gaudia corde mihi.
 Non possum gemitus simulare, grauesq; querelas,
 Sit licet incepto res aliena meo.
 Tollite feræ lugubria signa cupressus,
 Atq; parentales exequia ite procul.
 Nescite victrices circum mea tempora laurus,
 Vix memini, si quid flebile passa fui.
 Usque adeo generis spes incluta, mascula proles
 Austriaca columen me fouet atque domus.
 Vos patrui auspicio victricia signa sequuti
 Inuisum Christo tollite quæso genus.
 Vos patrui auspicio victricia signa sequuti
 Asserite afflictam gnaviter Hungariam.
 Conatus equidem nihil hos remorabitur unquam,
 Interno impendet nullus ab hoste timor.
 Suppositas cineri prunas, flammæq; doloso,
 Exstinxis vester patruus atque pater.

Fallor? an à laua felici lapsa volatu
 Confirmat volucris vota precesq; meas?
 E diuerticulo repetendus sermo, nec extra
 Propositi metas ire sinendus erit.
 Quid referam natas & femineum comitatum,
 Atq; puellares, numina vera, choros?
 Vix totidem ancilla Reginis saepe fuisse,
 Alio Regine quot prodire tua.
 Atq; alias agitat regnandi dira libido,
 Nota sed exemplis res odiosa datis.
 Sollicitat belli nonnullas cura gerendi,
 Præcipue regnum quo muliebri loci est.
 Faustinas alia referunt, matremq; Neronis:
 Est quoque cui placeat trux Cleopatra nimis.
 At tibi nulla fuit regnandi, nulla minandi,
 Nulla extorquendi seu libido fuit.
 Quamuis dotalis sublatæ ad culmina regni
 Conditione fuit mens moderata pari.
 Tu telas, non tela, nec arma cruenta, nec arces,
 Non profecturis ictibus oppositas.
 Sed bona tranquilla curasti commoda pacis,
 Irarum fugitans, atque quietis amans.
 Regibus uxores, tot reginisq; maritos,
 Atque orbi dominos te generasse sat est.
 Imperitent alia præter muliobre decorum,
 Te pensis famulas non onerasse pater.
 Adde supradictis materna stemmata stirpis,
 Addeq; Gandalidos clara trophæa domus.
 Principe Gandalio tua prodita Vascone mater,
 Complures habuit virgo pudica procos.
 Illa Vuladislao tandem desponsa marito,
 Transiegit vita tempora lata sua.
 Tertius exierat sesqui & millesimus annus,
 Bisque decem, Iunii tresque fuisse dies:
 Quando ope Lucina Genetyllidos implorata,
 Anna parens natu est ex hilarata tuo.
 Imposita est capiti matris, de more, corona,
 Bis denis vitam mensibus ante tuam.
 Buda fuit natale solum, sed Rhesia nutritrix,
 Qua fremit Alpini turgidus Oenus aquis.
 Caesaris hic studio est, educata sororia tecum,
 Nubilis est donec vitæque facta viro.
 Iam me virtutum vix enumerabilis ordo,
 Atque urget meriti gratia multa tui.
 Quid primum mediumue loquar, quæ in fine locabo
 Ornamenta tua rara pudicitie?
 Ambiguam faciunt & copia & optio mentem,
 Nunc placet hæc virtus, nunc placet illa magis.
 Ac veluti in prato confidens virgo virenti,
 Qua fons muscoso profilit è lapide.
 Nunc varios molli decerpis pollice flores,
 Aut Narcisse tuos, aut Hyacinthe tuos.
 Candida luteolis nunc iungis lilia calithis,
 Lilia puniceis mista papaveribus.

Nunc violas, Cithifos, thyma nunc fragrantia carpis,
 Purpureus tenero nunc secat ungua rosas
 Attamen in dubio est, non illud, nec magis illud
 Eligis, & numero copia maior adest.
 Nec quod praeponat, nec quod postponat, in arcto
 Haeret, & optatis ambigit ipsa suis.
 Interea ut dulci fertum mittatur amico
 Efficit, ut folio versicolore fiet.
 Sic mihi per medias & eunti res & ituro
 Corporis, aut animi, fortuitiq; boni:
 Anna tua nullo dotes sunt ordine dicta,
 Attamen hac unus singula fascis habet.
 Non bene principium posito reperitur in orbe,
 Nec finem ductus circulus ullus habet.
 Sic tua continuo virtus stat in ordine certa,
 Qua nullum finem principiumq; tenet:
 Dignatamen species regno fuit ista tenendo,
 Rege fuit dignus corporis iste decor.
 Multus in ore lepos, in corpore multa venustas,
 Maestas oculis & reuerenda tuis.
 Matronale decus, fugo procul atque colore,
 Qualia mentitus inficit ora color.
 Multiferi vites laudantur palmitis, & qui
 Depositum multo fenore reddit ager.
 Et sterilis veteri culpata est femina lege,
 Fertilitas summo semper honore fuit.
 Pappia priuatus fuit, & Poppaea timori,
 Dicta maritandis lex fuit ordinibus.
 Omniparens natura suum de germine nomen
 Ducit, & a factu dicitur ipsa suo.
 Et tu Casaridum mater, Regumq; Ducumq;
 Egregiam laudem fertilitatis habes.
 Nam tua ter quina latata est regia prole,
 Immo ego ter quina prole beata feror.
 Atq; utinam sterilis, quam sic fecunda, fuisses,
 Iam fueras parta prole beata satis.
 Nec moriens Regina mihi damnoa fuisses,
 Interitu tantum quod fores absque tuo.
 Namque aliam pro te moriens Regina dedisti,
 Nata tuam interea vixit illa vicem.
 Ac veluti phoenix de morte renascitur ipsa,
 Atque ipsam sese dum parit, ipsa perit:
 Sic tu, cum viam sobolem moritur a relinquis,
 Immortalis eris morte renata tua.
 Pertinet ad laudes pietas tua cognita diuis,
 Notaq; pro populo sunt pia vota tuo.
 Te veniente die, te decedente precantem,
 Certa fides sacris innigilasse libris.
 Acceptam precibus refero, votisq; salutem:
 Quicquid id est quod sum, sum pietate tua.
 Ah quoties stricto molitus acinace plagam
 Turca tua nocuit nil mihi abactus ope?
 Ah quoties dubii euasi discrimina Martis,
 Ploratu ad superos Anna sequestre tuo?

Sic

Sic tuus insidias coniunx dominusq; latentes,
 Atq; hoc vitauit certa pericla modo:
 Imperij rebus dum consulit, & vagus illac,
 Nunc hac suspectus itq; reditq; vis.
 Vel dum vectus equo salebras perq; inuia resqua,
 Obuius horribili non timeret ire fera.
 Dū superi nostrum seruare ante omnia Regem,
 Visag; Principibus, gloria sitq; meis.
 Non superos tantum, sed flectere docta fuisti
 Humanos etiam supplice voce Ioues.
 Ah quoties meritis fecisti ignoscere culpa
 Commotum iusta cum ratione virum?
 Pro miseris nullas oratrix passa repulsa,
 Nec pro supplicibus ambitiosa reus.
 Regia sic fratrem, sic placat Iuno maritum,
 Iam iam missurum tela trifurca Iouem.
 Sic complexa truce molli Venus alma Graduum,
 Atq; iras reprimis deliciosa graues.
 Carceris atq; aliquis tetro squalore, sitiq;
 Et pressus manicit compedibusq; diu,
 Querit opem Regina tuam defuncta, precesq;
 Atq; operam expectat nunc quoq; diua tuam.
 Dotibus ingenij fueras quoq; pradii a multis,
 Quas ingens fuerit enumerasse labor.
 Nec socialis amor mihi commemoranda fidesq;
 Non erga dominum mutua cura tuum.
 Frigora, nec glacies, non aestus solstitiales,
 Non nix, non pluuia, non luxurientia via.
 Non grauis autumnus, non nimbi, non grauis auster,
 Quaq; aestas oculis puluerulent a nocet,
 Te domino auulsero, nec auulsero marito
 Abstraxere viro fata sed atra tuo.
 Non mihi Penelope studium, non iactet amorem,
 In laudes semper Gracia prona suas:
 Nec tibi praestiterit regi desponsa Pherae,
 Vina maritali qua tumultata rogo est.
 Haec tenus est series rerum libata tuarum,
 Qua pote luce fuit, qua breuitate pote.
 Sed breuius dicam Regina Epicedion Anna:
 Virtutum est isto sub tumulo cumulus.
 Vos autem extincta postremos redat honores,
 Grataq; legitimis soluere iusta modis.

LEGATIONES D. SIGISMVN.

di Liberi Baronis in Herber-
 stain, &c.

O Caeſus, mediusq; dies, septentrio, & ortus,
 Sunt peragrata ſolo, ſunt peragrata ſalo.
 Principibus mandata fero, dum maxima Regum,
 Vectus equo, rheda, ſine rota atque rate.
 Ludicum ad Regem miſſo, Solymumq; tyrannum
 Perluſtrat a rota eſt Pannonia, atque rate.
 Caeſaris orator ad Regem Maximilian
 In Daniā celeri ſum quoq; vectus equo.

00 4

Austriaca missa regionis per mare sanum
Hesperia mihi sunt regna petita rate,
Sauromatas eadem vexit me Rheda ad utroq;
Per niue conspersas inuoluta vias.

I. L. Braslicanus.

COLLOQVIVM SIGISMUNDI ET MORTIS.

MORS. **S** Tulta hominum mentes, & fames finis & aui,
Oblita, longamq; ausa expectare salutem:
Vos quid olympiadas, quid plurima lustra, quid annos
Innumeros, seramq; inuas sperare senectam?
Si vitam fata impediunt, cursumq; recusant,

Arbitrioq; meo semper mortalibus agra
Parcarumq; dies, & vis suprema propinquas.
Qua vobis tandem vivendi tanta voluptas?
Qua cura, & nebulam & ventos obtendere inanes
Fortuna, imperioq; meo? virtutis imago,
Qua vos, qua miseri, subitis? si vestra labores
Per varios, variasq; vices, per tela, per hostes,
Tam cito in aeternam clauduntur lumina noctem:
Definite heu miseri his animis praesumere vitam,
Cum nec factorum leges, nec tempora nostis,
Nostis at incerti ad maestos concedere manes.

SIGIS. Alta tua hac mens Mors, iam me alta silentia cogis
Rumpere, & acceptum verbis vulgare dolorem:
Victus enim dictisq; tuis, animoq; superbo,
Hoc unum quaro: qua nunc te insania vertit,
Quo mentemq; oculosq; refers? mortalibus ista
Qua causa obicere (oro) fuis, non ante rogatam,
Non ante admissam humanos expendere casus?
Sic te vita brevis, nostra atq; incommoda tangunt,
Quid tibi nobiscum commune est? Tu Dea forsitan,
Nos homines sumus, & te negligimus, tuaq; omnia:
Ergo quid adfectas frustra & cunctaris? inanem
Aut si hanc forte geris nostri, Dea perfida, curam,
Cur, cum fata tuo arbitrio stant atq; reguntur,
(Prout toties dicis, verbisq; frequentibus effers)
Cur, inquam, grauia ista pati mala nos sinis? aquum
Certe esset, nobis te tanto impensius omni
Consulere auxilio, quanto violentius atris
Expositi fati, aduersa opera atq; labores
Condimus, & partes toties cunctamur in omnes.
Sed video te posse parum, tua numina posse
Contra alia aut nihil: aut tantum, quantum ipsa voluntas

Imperiumq;

Imperiumq; Iouis concedit: cuius honorem,
Cuius fortunam comitatur, ut omnibus idem
Aut aequus fieret, ferretq; nouissima vita
Praemia, & optatas sineret contingere sedes.
Imo etiam debes, tu Mors sauisima, grates
Non paruas certe nobis mortalibus, in nos
Ius quod habes. nam te nihil immortalia curant
Numina, rideris sed caelo expulsa sereno:
Vnde nisi has terras, quas nunc crudelis oberras,
Venisses, Stygias habitares sprete paludes.

MORS. Cui voci laxata via est? quis inania verba
Das? me huc atq; illuc circumfero, neminem at usquam
Conspicio: dictum mirabile, Iuppiter audi,
Non impune feret quisquis mea numina spernit.
Fluctuat ira mihi in toto iam pectore, vinci
Nec digna hoc telo, his donec satiabitur armis.

SIGIS. Huc conuerte oculos, aciem conuerte ferocem:
Hic manco immotus, tua nec metuo obuia corda
His furis, nihil hac me visq; minaq; mouebunt:
Expedias quacumq; cupis, certare paratus
Sum tecum, & dubiam vita tentare palastram.

MORS. Tunc hic Sigismunde manes? Sigismunde lacestis
Me tu n' impavidus? qua obsecro causa coegit
Te in tantam temere mecum descendere arenam?
Magnum aliquid fortasse aliquis tibi dixit, & esse
Vim verbo hanc credis, teq; inter nubila condis:
Canicemq; tibi, longos promittis & annos.
Ventum ad supremum est, nunc nunc tua fata nisi obstent,
Ni mora praesentis tibi producat honoris,
Vtve aequos atavos, vel avos: patrisve senectam,
Et fera aeterno commendes nomina mundo.

SIGIS. Causa fuit, tua non toleranda superbia, mensq;
Alta mea at hercun qua possum scandere olympum,
Atque immortalis superos contingere mente:
Depositis nempe exuuiis mortalibus, in quas
Soli est imperium tibi: nec quod tu improba post hac
Obicias mihi eris (qua me finxisse senectam
Nugaris) cum supra homines, supra re videbis
Me virtute mea & pietate Deus: mihi certa
Nec quoque longeva praeendes tempora vita
Nam non solum atavos, & avos, patrisq; senectam
Aequabo, sed vel Pyllos superabimus annos.

MORS. Tu ulterius modo noli auidos extendere cursus:
Sipotes, in facies tu te Sigismunde vel omnes
Verte, & finge quod arte potes, virtute quod ipsa,
Alto animoq; potes: te credas at hera pennis
Posse sequi, clausumq; solore condere posse:
Non tamen effugies mea tela, meaq; sagittas:
Nec quod nunc quassas caput, amplius inde movebis:
Nec miseram huc illuc vocem, & tua lumina flectes:
Scilicet egregia prostratus salce iacebis,
Egregius certe tantis virtutibus heros.

SIGIS. Oro mea noli virtuti illudere, turpis
O Dea: non tu me, sed Divum numina terrens.

*Dextraq; magna Iouis: qua me tamen ipsa relictis
Defensum exuuiis dabit, & me in gaudia ducet:
Vt sic nec iaceam, nec tu quid iuris haberes
In me, animumq; meum, quamuis inuita repugnes.*

MORS. *Nunc me fata tua mandare silentia lingua
Fata vetant: sed tempus eris, quo hac sponte subibis,
Atq; animum vocemq; tuam intra nubila coges,
Prostratusq; meo prostratus iure iacebis.*

SIGIS. *O Mors, inceptum frustra submitte furorem:
Non ego, non per vim, non per tua iura iacebo,
Verum ista exuuiis nostra corpusq; caducum.*

MORS. *Hoc igitur non est, ô Sigismunde, iacere?
Non est hoc, tristes comitari Manibus umbras?
Dic age, quo pacto hoc supremum munus obibis?*

SIGIS. *Non alio, quam quo Diuos insana fateris,
In tua concludi crudelia funera nunquam
Posse, nec imponi in cras & triste pheretrum.*

MORS. *Cur, si te Diuum sublimi nomine ponis,
Corporis exuuias deponas, maximus aeo
Sic fiet, sic ad superos praestantior ibis.*

SIGIS. *Non ego me Diuum facio, quid perfida captas?
Sed facio, Diuos etiam quod laudibus aequem,
Cum post fata mea uiuet mens inclita vita.*

MORS. *Quam suprema putas quae post funera mentem?
Quam vitam, laudesq; facis? si cuncta peribunt
Tecum, & nulla tui pars iam restabis in orbe.*

SIGIS. *Funera quid sancta mentiri inania mentis,
Stulta? quid aeternam fingis cum corpore vitam
Occidere, & nullos fama superesse triumphos?*

MORS. *Blandiris, Sigismunde, tibi, verissima sed sint
Qua asseris: & quid te post fata extrema iuuabunt?
Nullus apud Manes est sensus, nulla voluptas.*

SIGIS. *Vitam ego apud superos, nec me virtutibus auctum
Auferes atra dies. Manes transibit ad imos
Fama etiam mea, fama amplum vulgata per orbem.*

MORS. *Fama huius toties omnes effundis habenas,
Et te obtentu eius nullo discrimine inumbras:
Dic ergo, dignum quid fama & laude relinques?*

SIGIS. *Ne qua meus esset dictis mora, suspice mentem
Ingeniumq; meum, virtutes suspice, clara
Atq; aduerte genus, quo ducas origine nomen:
Qua fuerim taceo puer indole, qualis in armis,
Qualis eram studiis celeri maturior aeo,
Hoc referunt, referentq; mea illa opera atq; labores,
Quos ego nocturna manu, versosq; diurna,
Post tot emensas terras, maria alta, potentes
Post tot terrarum dominos, tot regna, tot urbes
Conspectus, charis immunis factus amicis.
Nunc autem felix aeo confectus, inermis,
Diua tibi hoc referam, partim meminisse, beatam
Hanc mihi dum vitamq; Deus, virtusq; dedissent,
Me Austriaca & partim vidisse domus dominos sex,
Quis ego cumq; at auis, & patre solebam,
Et soleo officia & magnos prestare labores.*

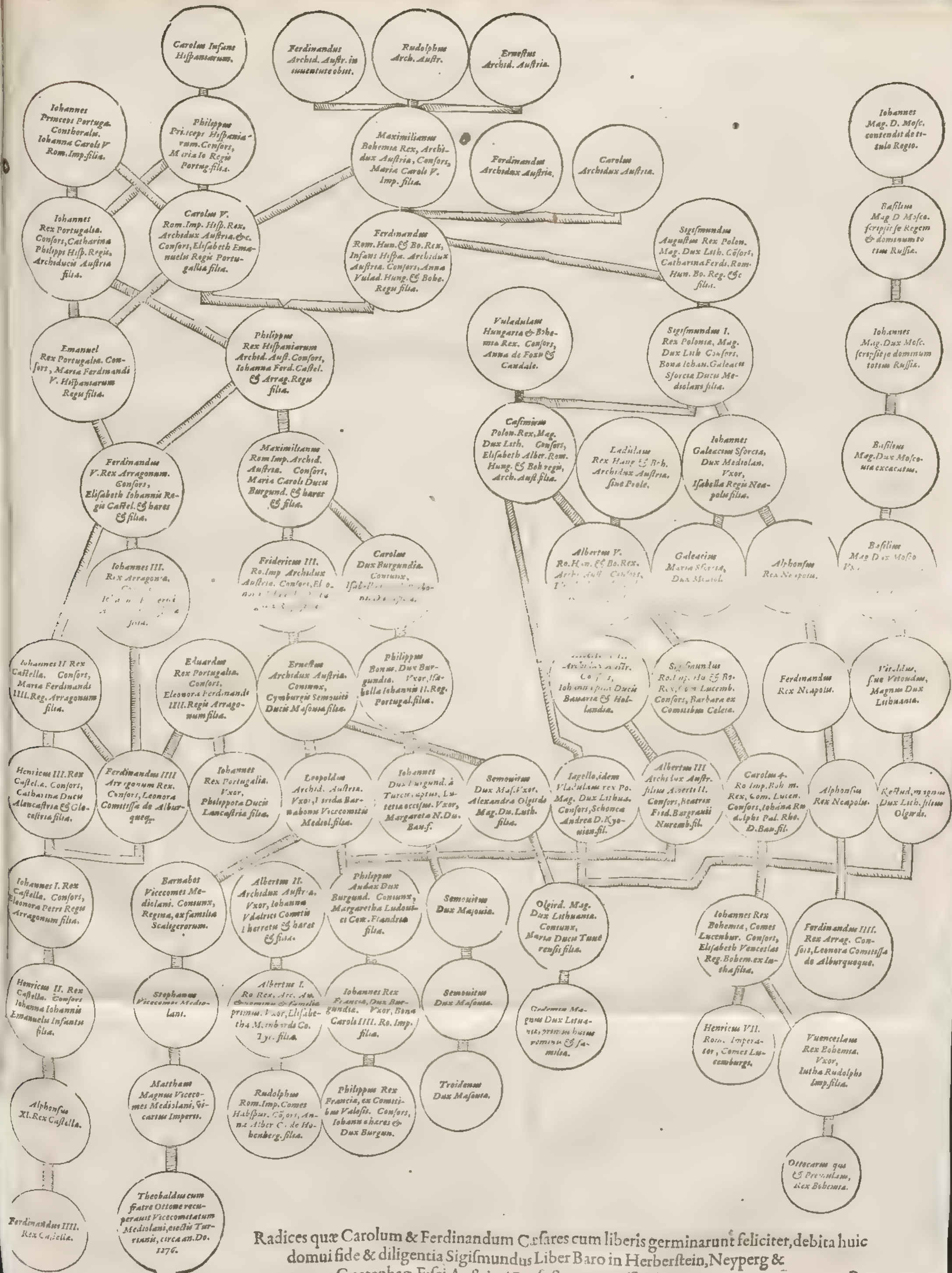
Hac

*Hac si facta mea fama bene conscia vers
Aspicias, mox in melius tua dicta reflectes.*

MORS. *Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir clara generose domo, hac solatia vita
Quid prodesse tua poterint, si mittet ad imos
Te mea, te cunctis spoliatum dextera, manes?
Vnde auscultandi dabitur tibi nulla facultas,
Seu bona seu mala erit tua fama: sed inter & umbras
Et manes medius, mutus surdusq; sedebis.*

SIGIS. *Tantum erit, à nostro hanc spoliari numine vitam,
Quanta esset fatua demensia credere morti,
Aeternam extinguant quod debita funera mentem:
Qua nunquam auditum est homines cecidisse peremptos.
Illigitur pereant, pereant qui talia credunt.
Contra ego viuendo vincam mea fata, superstes
Et longum meritumq; meis, generisq; meorum,
Virtutis sortisq; locum, & noua nomina quaram:
Tuq; meo exemplo sic vitam quare viator.*

F I N I S.

VERBORVM ET RE- RVM, QVÆ IN CHRONICO HOC MOSCOVITICO CONTINEN- tur, memorabilium, Index.

A.		Alces in Moscouia ceruina effigie	121.8
Abates & Priores ad nuptias Archie- piscopi inuitati pag. 191. lin. 47		Alcupla à quo interfectus	64.8
		Alexandri Magni columna	160.8
Abbatum & Priorum in monasteriis leges & regula seuerissima 21.41		Alexandri & Caesaris ara	49.8
		Alexandri Magni ara	121.31
Abbas in Moscouia duo duntaxat 20. 33		Alexander Magnus cuius exemplo ad viti- tem accensus	212.30
		Alexandri Papa bulla	27.48
Abramouicius nobilis Catholicorum Vilnen- sium conatibus resistit 307.42		Alegambebratus Moscouiam perducitur	61.35
		Alexander Magnus Dux Lithuaniae à socro triplici exercitu oppugnatur	7.4
Abstinentia animas Deo lucrari 138.43		Alexander Rex Poloniae, magnus Dux Lithu- aniae pacem cum socero suo facit, reliquas prouincias sibi ereptis omnibus	8.8
		Alexander à legato Moscouiticis pacem Ple- scouiensibus nuntiatur missus, à Samosco ad prandium inuitatur	416.11
Acclamations & vota quae inaugurato Prin- cipi fiant 15.15		Alexandro vna palatium olim Sloboda dictum	205.48
		Alexandrona monasterium pulcherrime ex- structum, quot miliaribus à Moscouia di- stante distet	320.21
Achas ciuitas olim Tanais dicta 49.14		Altare in singulis templis vnum	21.31
		Amazones unde originem traxerint	300.33
Adolescenti puellam ambire, & in matri- monium expetere, turpe 34.32		Amicus qui coguntur uti, miseri sunt	109.26
		Amor conjugatorum tepidus	35.21
Adulatoris premium iustum 205.32		Amoris conjugalis flamma	300.21
		Anastasia Woldis filia Sophia nominata	16.23
Adulterij abominatio apud Moscouitas 137. 41		Ancyra Galatiae urbs	122.36
		Andreas Apostolus fidem Christianam Rhu- tenis primo pradicauit	133.31
Adulterium quod appellant Rhuteni 35.20		Andreas Apostolus quomodo in Rusiam per- uenit	172.11
		Andreas Sapieha Lithuanus	278.22
Adulterium regium punitum 252.14		Andreas ab Agio Antipatro in Peloponneso crucifixus	20.8
		Andreas Apostolus usque ad fontes Borysthe- nis peruenisset ferunt, & inde in mare Gel- manicum, inter Winlandiam & Litu- niam	20.2. & 6
Aedes ingredientium consuetudo 180.32		Angli cur nouam nauigationem instituerint	143.21
		Angli in Rusiam sine Moscouiam perueniunt	146.23
Aedes sacra quomodo extructa 152.54			
Aedium quarundam festo assumptionis Ma- riae die, conflagratio 223.5			
Aedificiorum in Moscouia structura 124. 21			
Aedium priuatarum forma 153.34			
Aedium vestibula 180.17			
Aedificia quomodo extructa 180.15			
Aedium in Moscouia numerus 46.26			
Aegroti sacris aquis abluuntur 127.48			
Aerarij Principis magister inter stupendos cruciatos occiditur 287.41			
Aes alienum quomodo pauperes soluant 152. 1			
Aestus Solis nimius per septem dies durans 157.30			
Aiace ferocissimi sese ad modestiam compo- nens oratio 247.33			
Alamannus Culina praefectus ad Sueciae Re- gem legatus mittitur 422.14			
Alamannus cur ad legationem in Sueciam e- lectus 422.18			
Albertus Castold Polockij Waynoda Moscos inuadit, & denictos varie dispergit 10.27			
Alberus Befus Silesius crudelissimo mortis genere affectus 289.12			

Anglium

I N D E X.

Anglorum ad Moscouitas nauigatio 142. 1	Archiepiscopus Rigensis captus & in vincula coniectus	225.17
Angli à Principe Mosco ad prandium inui- tantur 148.29	Archiepiscopus Nouogrodensis Principem ad prandium inuitat	191.35
Angli aulam Principis ingrediuntur 148. 15	Archiepiscopus Gnesnensis Ciarnkouium in iudicium vocat	430.30
Animalia colorem suum mutant 164. 26	Archiepiscopus vericularius & citharædus fa- ctus est	192.3
Animalia in Moscouia non carent cornibus 45.48	Archiepiscopus Rigensis vinculis liberatur	227.12
Animalia ex nimio frigore candida 411. 49	Archiepiscopo Nouogrodensi quid acciderit	191.33
Animalia colorem suum in albedinem mutant 56.29	Archiepiscopi & Episcopi quales mitras ge- stent	22.1
Anima post mortem ubi 174.35	Archiepiscopi & Episcopi omnes Metropolita Moscouitico subiecti	20.30
Anna Ferdinandi Rom. Hungar. & Bohemia Regis uxor Praga in puerperio mortua 17. 9	Archiepiscopi carnis perpetuo abstinent 16. 32	
Anna Wladislai filia sponsalia 18.14	Archiepiscopus Rigensis de Husso sententiam mortis pronunciat	275.6
Annuersaria pro mortuis 136.22	Archiepiscopus Gnesnensis Stanislaus Karn- kouo à Stephano Polonia Rege collatus	430.19
Annone caritas in Liuania 224.44	Arcus in templo arcis Nienhuyß ad altare su- spensus	233.45
Annone caritas in Moscouia magna 45. 30	Argentum Moscouia sterili 158. 11	
Annone caritas in obsidione Polotienfi 348. 41	Argentum Moscouia non habet, nisi importa- tum	42.12
Annos Moscouiae à mundi initio numerant 128.12	Aristoteles Bononiensis mirabilium rerum artifex	124.30
Anorum in Moscouia initium non fit à la- nuario, sed à Septembri 128.13	Arma Ruthenorum	36.27
Antonius Possennus legatus Mosci à Pon- tifice adiungitur 387.21	Arma Magni Ducis Moscouia	155.1
Apes in Moscouia fecundissima 126. 6	Arma Moscouitarum in bello qua	178.
Aphasi populi circa Maotidis paludes 74. 30	Armatura equitum in Moscouia	129.
Apparus mensa ex lectissimo auro 149. 10	Arnolphus Italus Medicina Doctor in sin- gulari apud Principem gratus	193.25
Apum in Moscouia frequentia 133.15	Artach solea lignea	63.1
Aqua calida vino in Cena miscetur 136. 1	Asbeck Bushi successor quando mortuus	64.
Aqua lustralis non nisi à sacerdote asperguntur 30.35	Ascheradum à Basilde debellatum	279.
Aqua sublimata ex auena facta 208.1	Ascheradum à Mosco occupatum, & eius ca- lamitas	327.35
Aqua consecrata 176.1	Asoph ciuitas Turcis tributaria	49.25
Aratio sine ferro, solo ligno perficitur 207. 51	Asoph emporium habet nobile ibidem.	27
Arca ferrea cum tubis scloppetariis & puluere ad nocendum paratissimo, ab Ostromecio preparatur	Astracania à Turcis oppugnata	273.2
Arca ferrea ad Suiscium per insidias dela- ta, quem habuerit effectum	Astrachan Tartarorum emporium	74.5
Arces dua murata amplissima 156.13	Astracania Tartarorum ciuitas expugnata	272.21
Archiepiscopi & Episcopi in Moscouia quot 172.18	Actila Dux multas Europa prouincias occu- pat	63.9

29 2

I N D E X.

<i>Aulicorum Moscovitarum sancta fraternitas</i>	206.3	<i>pastatum incidit</i>	252.45
<i>Aulici ministri puniti</i>	254.14	<i>Basilides si matrem Helenam habuit, mater-</i>	
<i>Aulici omnes nefando homicidio sese contami-</i>		<i>num ei genus sordidum & inhonestum fuit</i>	251.46
<i>nans</i>	202.27	<i>Basilides pubertatis annos egressus, patriam</i>	
<i>Aureis qualibus Rhuteni utantur</i>	41.55	<i>cadibus & libidine repleuit</i>	247.51
<i>Aurea vetula idolum quomodo consulant</i>	153.25	<i>Basilides puerilem aetatem sub tutoribus egit</i>	252.45
<i>Aurea annus idolum futura querentibus expo-</i>		<i>nita miscetur</i>	252.53
<i>nitis</i>	244.54	<i>Basilidis pueritia crudelis</i>	247.48
<i>Aureorum pretium minuitur & augetur va-</i>		<i>Basilides quo aetatis anno imperio potius sit</i>	253.1
<i>rie</i>	42.1	<i>Basilides tempore afflictissimo nuptias cele-</i>	
<i>Auricula Palatino abscissa</i>	188.19	<i>brat</i>	256.8
<i>Auri & argenti usus rarus</i>	75.49	<i>Basilides cum Rege Polonia Stephano bellum</i>	
<i>Auricula muneris loco cuiusdam abscissa</i>	291.15	<i>gerens septimam uxorem ducit</i>	303.27
		<i>Basilides admirabilis ingenio & memoriapra-</i>	
<i>Austria unde dicta</i>	86.36	<i>ditus</i>	316.51
<i>Autoritas Magni Ducis</i>	182.53	<i>Basilides auaros homines ipse auarissimus odio</i>	
<i>Auaritia Commentariensis punita</i>	194.25	<i>prosequitur</i>	316.10
		<i>Basilides Deum spernit, & cultum Dei ridet</i>	257.50
<i>Avena modius decem taleris emitur</i>	348.42	<i>Basilidis vitia</i>	253.16
<i>Azoph ciuitas Turcis tributaria</i>	160.14	<i>Basilides religionis obseruator</i>	257.43
		<i>Basilides quot uxores habuerit</i>	256.1
<i>Azum nobile emporium</i>	125.1	<i>Basilides diuinitatis auctoritatem obtinet</i>	320.
B.			
<i>Biazetes Ottomannus ubi & a quo vi-</i>		<i>Basilides de potentia sua gloriatur</i>	296.7
<i>ctus</i>	122.35	<i>Basilides milites & regni sui proceres ad pri-</i>	
<i>Baptismus quomodo & a quo administretur</i>	136.35. & seqq.	<i>stinam virtutem & Potonorum odium ex-</i>	
<i>Baptismi Sacramento quomodo Rutheni u-</i>		<i>citat</i>	295.44
<i>tantur</i>	174.14	<i>Basilides Socolensium clade cognita, in ma-</i>	
<i>Baptismatis qua sit forma</i>	28.17	<i>gnam animi perturbationem incidit</i>	299.45
<i>Baptismi principalis causa est S. Trinitas, in-</i>		<i>Basilides omnes in Mosconia feminas extin-</i>	
<i>strumentalis, minister Ecclesiae</i>	38.21	<i>guere statuit</i>	318.54
<i>Baptizandi apud Rhutenos modus</i>	27.32	<i>Basilides propter religionem neminem vexa-</i>	
<i>Barack Soltan quibus populus imperet</i>	74.	<i>uit</i>	319.45
		<i>Basilides filij sui natu minoris tutelam Bielsio</i>	
<i>Barma & pileus quibus ceremoniis Principi-</i>		<i>Principi commendat</i>	320.51
<i>bus inaugurandis imponatur</i>	14.50. 15.5	<i>Basilides filium suum ferrato scipione percutit,</i>	
		<i>ut exanimis in terram prolapsus morere-</i>	
<i>Barma torques Demetrio oblati</i>	16.7	<i>tur</i>	310.50
<i>Bartholomaeus Metropolis a vir sanctae visa;</i>		<i>Basilides monachus summam simulat pietat-</i>	
<i>coram Principe officium resignat</i>	20.19. In	<i>tem</i>	320.31
<i>vincula conyicitur</i>	ib. 20	<i>Basilides titulis multis superbiens</i>	242.24. &
<i>Barthas castrum</i>	87.48		37
<i>Basilides ubi natus</i>	242.21	<i>Basilidis filius quanta post acceptum vulnus</i>	
<i>Basilides fasali fecunditate ex Salomea natus</i>	248.55	<i>die cum summo dolore expirat</i>	311.12
<i>Basilides Salomea an Helena filius sit, incer-</i>			
<i>tum</i>	251.40	<i>Basilides cum diademate & purpura impe-</i>	
<i>Basilides ex proditoris filia natus</i>	391.54	<i>rium deponit</i>	310.30
<i>Basilides incerta matre natus</i>	248.3		Basilidis
<i>Basilidis natus in turbulentiſſimo Euro-</i>			

I N D E X.

<i>Basilidis natu minor filius crudeli spectaculo</i>		<i>Basilides tanquam carnifex crudeliſſimus a</i>	
<i>abſtinet</i>	289.18	<i>ſuis utatur</i>	287.6
<i>Basilides Dronim monitu ſeſe a bello Poloni-</i>		<i>Basilides regno valedicens Slobodam profici-</i>	
<i>co reſtractum feriari aſſerit</i>	310.24	<i>ſcitur</i>	283.23
<i>Basilides luxurioſis conuiuiis deditus</i>	283.2	<i>Basilides Principes itineris comites nudos in</i>	
		<i>Moscouiam cum litteris ad Metropolitam</i>	
<i>Basilides optata pacis conſilia circumſpicit</i>	311.30	<i>remitte</i>	ib. 25
<i>Basilides Stephanum Regem litteris amice</i>		<i>Basilides ſuos ciues bello diuexare incipit</i>	283.9
<i>ſcriptis ad pacem hortatur</i>	311.52	<i>Basilides fratrem & cognatos ſuos interficit</i>	287.18
<i>Basilidis poſt interfectum filium poenitentia</i>		<i>Basilides Polocia deditionem expetit</i>	281.46
<i>ſera</i>	310.54	<i>Basilides cum nullo Tyranno comparandus</i>	279.34
<i>Basilides ingentes opes in Graciam ad Patri-</i>		<i>Basilides captiuos claua ferrea percuſſos in flu-</i>	
<i>archas mittit, ut pro filio ſacra faciant</i>	311.20	<i>uium abijcit</i>	280.10
<i>Basilides per iocum homines interimit</i>	291.13	<i>Basilidis in Liouonia ſauitia</i>	277.13
<i>Basilides exterorum Principum amicitias</i>		<i>Basilides tempore Stephani Polonia Regis,</i>	
<i>querit</i>	317.14	<i>quomodo in Liouonia graſſatus ſit</i>	279.20
<i>Basilidis filius carceres demolitur, & capti-</i>		<i>Basilides Liouonibus ingens bellum facit</i>	277.3
<i>uis libertatem reſtituit</i>	316.3	<i>Basilidis amici qui</i>	253.47
<i>Basilides filium natu maiorem acerbissime ob-</i>		<i>Basilidis de iuſtificatione ſententia</i>	258.37
<i>iurgat, & conſpirationis reum facit</i>	310.38	<i>Basilides paſſorum ſcederum violator</i>	254.49
<i>Basilidis filius honeſtatis amans</i>	315.6	<i>Basilides Luſtherana doctrina non ignarus</i>	267.50
<i>Basilidis pater malarum artium & bellica-</i>		<i>Basilides omnes omnium ſeculorum tyrannos</i>	
<i>rum rerum peritia clarus</i>	245.35	<i>ſuperat</i>	268.27
<i>Basilidis ad milites exhortatio</i>	270.25	<i>Basilides Caſanenſes ſeptem annis oppugnat</i>	269.8
<i>Basilides ad imperium, rogatus reuertitur</i>	283.40	<i>Basilides multis promiſſionibus amicitiam ſibi</i>	
<i>Basilidis potentia multum acerbitati admix-</i>		<i>parit</i>	269.27
<i>tum</i>	292.5	<i>Basilides ſextam expeditionem in Tartariam</i>	
<i>Basilides Regis Polonia Legatum excipiens</i>	294.50	<i>ſuſcipit</i>	269.22
<i>Basilides ſe ad bellum cum Polonis gerendum</i>		<i>Basilides ſoluta Caſanenſium obſidione do-</i>	
<i>parat</i>	295.40	<i>num reuertitur</i>	270.45
<i>Basilidis ad populum purgatio</i>	271.17	<i>Basilides Liouonibus bellum inferre molitur</i>	276.36
<i>Basilides morionibus & facetiſſimis helluoni-</i>		<i>Basilides in ſuos ciues fame, flamma, & bello</i>	
<i>bus delectatur</i>	290.52	<i>graſſatur</i>	284.40
<i>Basilides ſanguinem & lapidem caelo dela-</i>		<i>Basilides ad Rocytam de Luſtherana religione</i>	
<i>piſum aſpicit</i>	293.53	<i>oratio</i>	258.31
<i>Basilides regionem ſuam auxo a Tartariſ redi-</i>		<i>Basilides crudeliſſimis in Liouonia artibus bel-</i>	
<i>mit</i>	292.14	<i>lum gerit</i>	278.3
<i>Basilides Alexandri Magni titulo per adula-</i>		<i>Basilides ſe Tartarorum Ducem ſalutari iubet</i>	274.1
<i>tionem ſalutatur</i>	283.5	<i>Basilides bellum aduerſus Caſanenſes inſtau-</i>	
<i>Basilides monaſticam vitam eligit, Imperio</i>		<i>rat</i>	271.40
<i>cum duobus filiis proceribus commendato</i>	283.20	<i>Basilides Imperator peſſimus</i>	253.15
<i>Basilidis poenitentia ſicita</i>	288.54	<i>Basilidis ſuperbia intempeſtiua</i>	256.13
<i>Basilides ſacris operam daturus, quotidie</i>			
<i>multos homines maſtat</i>	289.37		
<i>Basilidis frater vincituo torquetur</i>	288.22		
<i>Basilides tanquam Pontifex Maximus rem</i>			
<i>ſacram peragit</i>	289.1		

I N D E X.

Basilides ex Staricia, cum sobole & ancillarum gregibus noctu aufugit 306.40
Basilides ex furore tandem in penitentiam vertitur 315.7
Basilides paulo ante mortem suam filij proprii uxorem ad stuprum adigere satagit 314.53
Basilidis miserabilis ante mortem conditio, filium interfectum semper vocantis 314.48
Basilides paucis ante obitum suum diebus, immanem aduersus suos exercet crudelitatem 314.31
Basilides exanimatus, viginti quatuor horis mortuo similis iacet 315. 50. & 316.8
Basilides propter captiuos infantes grauissimos cruciatus se passum fateretur 315.53
Basilides cum gemitu & miserabili boatu uitam finit 316.20
Basilides secundo post factam pacem anno mortuus 314.30
Basilides quamdiu vixerit, & quo anno mortuus sit 316.23
Basilidis corpus ipso emortuali die amissum, nec amplius inuentum est 316.31
Basilus Dimitronicius falso apud Principem accusatus 195.13
Basilus licet sit in bello infelicissimus, tamen a suis semper laudatur 10. 36. Imperio quod in suos exercet, omnes totius orbis monarchas superat ibidem 38. Omnes Principes munitionibus exuit ibidem, 40. Fratribus suis germanis nec arces permittit, nec fidet 41
Basilus Semetizet, Basilium Staradubski affligit 51. 4. Demetrium insidiose apud Principem desert ibid. 6. captus incarcerationatur 30
Basilium Moscum, quid a Romano Pontifice alienarit 120.25
Basilidis impietas quantis a Deo penis compensata 303.44
Basilidis statura 316.45
Basilides quid filium facere iamiam moriturus iusserit 316.14
Basilides foedissimo morbi genere correptus 315.42
Basilides in maximam calamitatem coniectus 292.22
Basilides scelorum conscientia exagitatus 293.26
Basilides munera ad captiuos mittit, & pro incolumitate sua eorum preces expetit 315.15

Basilides non vulgari mortis genere absuntum 315.47
Basilidis filij Iohannes & Theodorus 280.15
Basilus, Basilij filius, a quibus visu priuatum 333.55
Basilus in monasterio captus excacatur 6.52
Basilus Basilij filius a Tartarorum Rege Ducatum recuperat 6.41. paulo post a Georgio expellitur ibid. 41
Basilus Themkin ex Lithuania proscriptus, primum tenet locum inter aulicos Moscouiae 203.12
Basilus Aiace prior & fastuosior 247.41
Basilus Magnus Dux legatis suis ad urbem Romam iter tutum exorat 120.17
Basilus Magnus, & Gregorius Nazianzenus ieiuniis, laboribus, & vigiliis, sibi ualitudinem miseram accersierunt 263.52
Basilij victoria multa & gloriosa 129.28
Basilus Tretyack Dolmator v. Secretarius Principis intimus, quum se uiatice carere diceret, in carcerem coniectus miserrime perit 11.1
Basilus Dimitronicius equa excacata alligatus in fluuium conicitur 195.24
Basilus Pleseouiam diripit, & nobilitatem secum in Moscouiam abducit 395.26
Basilus Lopatinus, Polonia Regis Legatus singulari animositate munus suum in Moscouia peragit 294.33
Basilus se Tartaris tributarium fore obstringit 69.25
Basilij Moscouia Principis tyrannus dura & aspera 10.11
Basilus quot equites in bellum ducere soleat 129.38
Basilus Bielski ab uxore per Metropolitam solutus 35.11
Basilus Princeps in fugam conuersus, subacervos feni delitescit 36.49
Basilus cum exteris fidem nunquam coluit 246.18
Basilus cur ad Casares Germania legatos miseris ibid. 19
Basilus cecus magno Ducatu quiete potitur 7.3
Basilij de uxore ducenda consultatio 248.15
Basilovogorod castrum, multorum malorum seminarium, a quo extructum 47.54
Basilus Iohannis filius, de uxore ducenda deliberratio 18.36
Basilus

I N D E X.

Basilus Suscus Pleseouia praefectus 304.48
Basilus exercitum in Lithuaniam mittit 9.16
Basilus Magnus Dux Bulgariam occupat Tartaris eiectis 6. 26 filium Basilij ob adulterij suspicionem regno excludit, & regnum ad fratrem suum Georgium transfert ibid. 30
Basilus laus 129.25
Basilus immani in Salomeam crudelitate excandescens, a Consiliariis prohibetur 251.33
Basilus, cur Helenam Lintzkii filiam, repudiata Salomea, uxorem duxerit 19.17
Basilus Iohannis filius, quomodo Imperium Moscouiticum dilatauerit 334.10
Bathi Rex Tartarorum, Wolodimiriam, Moscouiam, & magnam Rusiam partem depradatur 6.4
Bathi Tartarorum Rex a quo interfectus 64.40
Bathi Tartarorum Rex, Bulgariam quando occuparit 64.25
Bathi uniuersam Rusiam sibi subiiciunt 333.34
Beccasius Vngarus in pugna Pleseouensi occisus 305.4
Bekefius quomodo Vngaris praefectus a Rege fuerit 359.26
Bekefius iure Nobilitatis Polonica donatus 426.41.
Bekefius in summa difficultate constantia laudabilis 348.55
Bella in Moscouia fere perpetua 178.5
Belli ciuilis in Liuania inter Teuthonici ordinis magistrum & Archiepiscopum Rigensem gesticausa & origo 275.20
Belli sefera lacus 147.28
Belli inter ordinis Teutonici magistrum, & Polonia Regem descriptio 226.22
Belli Polonici cum Moscouitis gestifinis 313.53
Bellici in Polonia apparatus 351.44
Belli inter Moscouitas & Lithuanos Anno 1564. gesti, descriptio 237.30
Belli Liouonici contra Ruthenos Anno 1500. gesti descriptio 227.36
Belli Moscouitici cum Lithuanis occasio 237.33
Belli nuncio Moscouitis metus incussus 295.30
Belli fortuna qualis 300.45
Belli Moscouitici difficultas propter pecuniarum defectum 339.29
Bello non propaganda religio 274.43

Bello Moscouitico quot oppida & castella Moscouis amiserit 420.16
Bellum Moscouiticum cur minori animo, quam ala a Mosco gestum sit 419.42
Bellum ubi in Moscouia inchoandum deliberratio 341.10
Bellum in Moscouia fere perpetuum 36.11
Belli tempore qui in militiam abire cogantur ibid. 7
Bellum pro religione Christiana propaganda susceptum 274.36
Bellum in Liuania 20. annis fere a Moscouitis circumductum 277.44
Bellum Moscouiticum in Liuania quando 277.20
Bellum inter Ruthenos & Lithuanos 7.40
Bellum inter Gazanenses Tartaros, & Moscouitas 68.2
Bellum inter Archiepiscopum Rigensem, & Teutonici ordinis magistrum, quando, & qua de causa gestum 225.24
Beluga piscis mirae magnitudinis, & spinis carens 50.3
Beluina in captiuos crudelitas 199.55
Bensin oppidum 114.25
Beresina fluuius 105.48
Beresina fluuius, veteribus Borysthenes dictus 77.32
Berges ciuitas Norduegia 88.10
Benedictiones creaturarum, utpote palmarum, oliuarum & aliarum 140.46
Bertholdus Cisterciensium Abbas in bello confusus 274.38
Bertholdi Cisterciensium Abbatis encomium 274.28
Bertholdus Cisterciensium Abbas confoditur 214.54
Berezina fluuius olim Borysthenes dictus 161.41
Bibendi prophanitate alicuius Principis modus 97.1
Bibliotheca Polotia inuenta 351.33
Bibones in Moscouia insignes 152.51
Biela principatus ad fluuium Opscha 52.43
quomodo ad Moscouitas perueniret ib. 50
Bielsus Theodorum opprimere, & pupillum extollere conatur 321.1
Bielsus primariam in urbe Moschouia arcem occupat, & tyrannidem in subditos molitur 321.25
Bielsus a ciuibus nobilibusq. oppressus, & omni dignitate spoliatus, ad Casanenses libero exilio discedit 321.45
Biela ciuitas in vastis syluis sita 162.2
Bieloiesero ciuitas ubi sita 57.8
Bielsus in exilio remanere iubetur 324.18

I N D E X.

Biciformis lacus quot flumina recipiat 244.
 Bielei Zoro ducatus, arx & ciuitas 165.36
 Bisontes seu Vri, germanice Aurochsen 106.4
 Bisontis linguam habet ita asperam, ut venato-
 rem solo vestis tactu attrahat 81.24
 Bisontes quali venatione capiantur 81.15
 Bisontis in Lithuania descriptio 81.7
 Byelskia ducatus 161.54
 Blasius Principis Moscouie interpres 88.12
 Blasphemia cuiusdam Ludimagistri, qui à Chri-
 stianismo ad Mahumetismum defecerat
 322.30. & seq.
 Blud quidam Teropolchi Consiliarius, Dominū
 suum se interfectorum pollicetur 5.4
 Bochdanus Bilschius Moscus, ad Regem deficit
 387.11
 Bochdanus à legatis Moscis ad Samoscium
 transfugies, de legationis arcanis cum eru-
 dit 410.12
 Bohemorum qualis fuerit error 126.50
 Boiarici quidam Plesconensis capti in castra
 ad Stephanum perducuntur 394.2
 Boiarionum, hoc est, tenuioris fortune nobiliū
 filii, quali stipendio alantur 10.43
 Bombardarii Alemanni laus 69.4
 Bombardarii Alemanni laudantur à Princi-
 pe, sed honorario nullo afficiuntur 70.25
 Boranet? planta agno similis quomodo cre-
 scat, & ubi 73.32
 Borisouuo oppidum 77.31
 Bornemissa, veste relicta, se ad suos recipere co-
 gitur 370.54
 Borysthenes Tartaris Neper vocatur 124.
 55
 Borysthenes ubi oritur 53.15
 Borysthenes Polonici & Lithuanici regni li-
 mes 329.1
 Borysthenes & Rha, non oriuntur ex eisdem
 fontibus 53.22
 Borysthenes fluminis, unde à Moscouitis Dnepr
 dicatur 161.30
 Borysthenis cursus, donec in Pontum exoneret-
 tur 53.24
 Bonum ex Hungaria in Germaniam maximus
 proventus 111.1
 Brist oppidum magnum, cum castro 12.36
 Britannica Regina fauet Basilius 317.17
 Britannia Regina legatus ingenio & facun-
 dia insignis ibid. 20
 Buda Hungarici Regis sedes 108.21
 Buda, & precipua Hungaria pars à Turcis oc-
 cupata 109.50
 Buda Iohanni Zapolitano reddita 110.4
 Bulgari, Polovvci & Czudi quando bapti-

zandi 26.21
 Bulgari Gracii parent 333.1
 Buringus à Rege Polonia meritis pramiis or-
 natur 279.4
 Buringus Stedingum in pugna interficit 279.
 14
 C.
 Cadavera in plateis strata, nō sepeliuntur
 290.7
 Cadavera vix tenui arena superiecta, relin-
 quuntur 200.39
 Casar Caphensis, à Capha nomen habet 131.
 44
 Casares à Pontificibus diadema aureum, &
 sceptrum accipiunt 120.36
 Casarem Romanum, Moscus non existimat se
 maiorem esse 12.35
 Casarini Dubroui, annuli regii custodis cum
 duobus filiis interitus lamentabilis 284.11
 Calami populi 169.15 & 60.53
 Calamitas in Liouonia maxima 231.15
 Calamitatis noua descriptio 233.18
 Calicin S. Cerna tepida aqua miscetur 256.7
 Calumniandi in iudiciis Polonicis studium
 427.40
 Camenetz oppidum cum lapidea turri 112.
 38
 Campegius Cardinalis, à Pontifice excipitur
 121.29
 Cancellarius Mosciam urbem peruenit 147.3
 Cancellarius Principis falso accusatus 201.
 38
 Cancellarius Mosci Principis falso accusatus
 trucidatur 107.10
 Cancellarius Principis apologia grauissima 202.2
 Cancellarius filius quatuor rotis distrahitur 187.
 25
 Cancellarii laus & encomium 202.41
 Cancellarii supplicium crudelissimum 202.
 26
 Cancellarius Episcopi Torpensis Lutherana
 doctrina fauens 229.28
 Cancellarii Torpensis & quorundam nobi-
 lium perfidia 234.37
 Cancellarii Polonici munus 365.36
 Candelarum in templis usus 139.29
 Canes equorum loco vehiculis iuncti 63.3
 Canes venatici Mosci Principis 98.17
 Canis apud Rhutenos animal immundū 98.9
 Canones quidam Iohannis Metropolitae 24.
 35
 Capha insignis urbs, olim Theodosia dicta 74.
 50
 Captiui cum feris pugnare iubentur 318.28
 Captiui ferro inter se certare coguntur 289.17
 Capti-

I N D E X.

Captiui viatico instructi dimittuntur 312.4.
 25
 Captiui in certum locum deportantur, ut re-
 dimi facilius possint 433.24
 Capeni Lithuani, Rutheni & Poloni crudeli-
 ter necati 196.30
 Captiuorum ex Polocia occupata numerus
 298.14
 Captiuorum 930. uno tempore vinculis soluti
 324.21
 Captiuorum ingens multitudo ad 1578. Mo-
 scouie misere interfecta 279.41
 Captiuorum uxores audita maritorum suorum
 morte Deo se commendant 196.51 In flu-
 men cum liberis abiiciuntur 197.8
 Captiuos quomodo Moscus à Stephano redi-
 mere debeat 413.43
 Carnificina in optimates & clarissimos quosq;
 consiliarios designata, descriptio 200.45
 Carolus Casar mulctato Pontifice, Gallis bel-
 lum infert 252.38
 Carolus V. & Ferdinandus Imperatores, Phi-
 lippi Hispaniarum Regis filii 17.33
 Carolus V. Imperator legatum in Liouoniam
 mittit, in religionis negotio 220.10
 Carolus Casaris & Ferdinandi, ad Principem
 Moscum legationis causa 99.40
 Casana urbs tota diruta 271.44
 Casanum Tartarorum oppidum ubi 125.7
 Casanna ciuitas igne combusta 269.2. & 14.
 Casanenſes ad Christum conuersi 268.53
 Casanenſe bellum Basilides restaurat 268.38
 Casarini Vlodomiri somnium 290.30
 Casimirus Iagelonis filius quos habuerit liberos
 16.52
 Gaspar Bekeſius moritur 356.19
 Gasparus Witepergesis, Russorum ritum rebapti-
 zatus 258.19
 Gasparus Bekeſius abiecto odio, & inimicitii
 depositis, in gratiam cum Rege redit, ab eo
 que opibus & dignitate ornatur 356.30
 Castella ex lignis ad defensionem peroppor-
 tuna 336.28
 Castellorum in Russia & Lithuania positus
 343.54
 Castitatis votum 135.15
 Castra Mosconitarum quomodo collocentur
 178.51
 Castra ad Plesconiam quomodo constituta 397.
 35
 Castra quibus locis & quomodo collocare sole-
 ant Mosci 37.30
 Castrorum vgorod ciuitas & castrum 166.
 38
 Castrorum vgorod ciuitas 62.17

Castrorum pars exterior quomodo à Polonis fir-
 maris solent 346.34
 Castrum in Moscuaciuitate quantum 207.
 40
 Castrum in Moscouia vrbe, ingentis magnitu-
 dinis 46.33 Imperii sedes ibid. 39. à quo
 muro cinctum ib. 47 Ecclesia in eo multa
 ibid. 51
 Catharina, Elisabetha soror, Ferdmandi filia,
 Sigismundo II. Polonia Regi, matrimonio
 iungitur 17.26
 Cathayni quo pertineant 124.2
 Cathayum urbs ubi 124.6
 Catholici ex Tartarorum manibus mirabili-
 ter liberati 237.5
 Catholica religio 30. annis Torpati in metropoli-
 tana Ecclesia permansit 219.41
 Caſan regnum, ciuitas & castrum 67.16
 Tartaros habet alii cultiores ibid. 24
 Caſan castrum, à Ruthenis obſeſſum 72.16
 Caſan castrum incensum à Tartaris reedifica-
 tur 71.21
 Caſanenſes, Moscouitis in fugam verunt 68.
 10
 Caſanenſes quando à Principe Moscouie defe-
 cerint 67.51
 Cedri arbores 168.1
 Ceremonias Moscouita cum Gracis Ecclesiis
 habent communes 127.1
 Ceremonia, quibus Mosci solenni tempore in
 templis vruntur 34.3
 Ceremonia in alterius cuiusdam domum in-
 gredientium 40.49
 Ceremonie populi in syluis, sine adibus habitan-
 tes 170.48
 Ceremonia excipientis oratorem, quibus in
 congressu primo vruntur 89.59
 Cereuisia & medonis potus vulgo prohibitus
 est, & non nisi quibusdam solennibus die-
 bus permittitur 30.16
 Cernisia in Moscouia in usu 128.50
 Certamina puerorum, festiuis diebus in celebri
 ciuitatis loco 38.20
 Chaues Chiaufes cur defecerit ad Mahumeti-
 smum 322.50
 Chaues Chiaufes legatus Turcicus, ex ludima-
 gistro Christiano, Turca factus 322.19
 Filii Dei maiestatem verbis contumacibus
 oppugnat ibid. 31
 Chaues Chiaufes epistolam Arabice scriptam,
 ad Oderbornium mittit 323.3
 Charybdæ, & maris umbilicus 87.31
 Chelcaleck Rex Caſanenſium 62.29
 Chelma Moscouiticum castrum, quomodo ex-
 pugnatum 385.48

I N D E X.

Chersonesus Cymbrica 122.55
 Chersonesus Taurica 122.13
 Chersonesus aurea 124.5
 Chidar Tartarorum Rex, à filio suo interfectus 64.53
 Chiouua vetus Russia metropolis 77.6
 Chloppigrod ciuitas, ubi frequenter nundina 166.24
 Chloppigrod ubi sita 57.40
 Chloppigrod, hoc est, feruorum castrum, unde dictum 55.31
 Chloppigrod oppidum, ubi diuersi homines mercaturam exercent 42.40
 Chorographia principatus & domini Magni Ducis Moscoua 44.40
 Chostous Plefcouiensibus subsidio venit 408.21
 Chostous cum suis captus, ad Regem adducitur 401.44
 Chrisma & oleum in Cæna, Episcopi soli conficiunt 134.17
 Christianus Boccornius, Magni Cimbrorum Ducis sacerdos, in purpura concionatur 258.9
 Christophorus Radiuilo quasi tempestas quadam omnia in Moscouia prosternt 306.22
 Christophorus Radiuilo Palatinus Vilnensis cum octo millibus equis ad fines collocatur 306.10
 Christophorus Transsylvania Princeps, Stephani regis frater mortuus 387.30
 Christophorus Radiuilo Tartarorum copias sternit 306.49 Idem Nouogrodensium ducatum inuadit 51 Vlodomiro cum muneribus obusus habet ibid.53
 Christophorus Radiuilo Rezoniensem ditionem infesta populatione peruagatur 306.33
 Christophori Varsauici scriptum, quo Lutherus cum Mahomete comparatur 322.53
 Christophorus Radiuilo pocillator regius 339.44
 Christophorus Radiuilo rebus feliciter gestis in castra reuertitur 307.7
 Chostus cum 500. equitibus Plefcouiensibus auxilio venturus trucidatur 306.2
 Churlandia Dux Rigam vocatur 420.49
 Churlandia Dux prestitio iuramento in patrio cinium & fidem à Stephano recipitur 343.4
 Ciarnkoui contra Stephanum, Maximilianum Imperatorem in Poloniam adducere conatur 429.54
 Ciarnkoui per procuratorem fisci in iudiciu vocatus 429.47

Ciarnkouis, Archiepiscopus Gnesnensis confirmationem à Pontifice petit 430.18
 Ciarnkouis in Poloniam reuersus benigne à Stephano rege accipitur 430.8
 Ciarnkoui causa ad ordinaria Nobilitatis iudicia remittitur 432.1
 Ciarnkouis instrumenta patrum dotalem reddere recusat 429.33
 Ciarnkoui causa altera in iudiciu adducta qualis 429.47
 Ciarnkouis se contra leges in regiam prostratum affirmat 430.53
 Ciborum discrimina 127.34
 Cimbrorum Magnus Dux crudeliter afflictus 255.20
 Cimbricus Magnus Dux cur relictapatria in Moscouiam concesserit 277.48
 Cinguli ex Vri corio facti, cur in precio habentur 81.41
 Cingham suorum sacerdotum ades diligenter custodiunt adhibitis tormētis bellicis 307.38
 Cingulum Demetrio post inaugurationem inter prandendum oblatum 16.8
 Circassi populi Christiani nec Turcis nec Tartaris parent 74.31
 Circumcisionem & iudaismum Moscouia detestantur 137.8
 Citracha emporium 119.44
 Ciues fenestris suspensi 285.16
 Ciuitas vastissimis siluis cineta 52.19
 Ciuitates in Liouonia praeputae 215.10
 Ciuitates ad Occam fluium conditae 159.36
 Ciuium praestiores in Nouogrodia 2770. exceptis feminis & paupere vulgo simul trucidati 191.8
 Ciuium lucus Basilidis mortem secutus 316.25
 Clauium potestas & commendatio 137.51
 Clemens primus post Petrum Apostolum Papa 23.17
 Clemens Papa VII. literas accipit ab Imperatore Mosco 121.1
 Clementis VII. ad Moscouia Ducem ablegatio 120.26
 Clesma fluius ubi oriatur 47.32
 Cocus Principis membratum discerptus 287.42
 Cæli Moscouitici inclementia 411.25
 Cæna Domini, an à Christo sit instituta cum comederet Pascha Iudeorum 23.50
 Cæna Domini an pane fermentato, an vero azymis sit peragenda 23.37
 Cænobia nouem sacras ades tenent 148.7
 Columna oppidum 124.41
 Colmogora

I N D E X.

Colmogora urbs quas merces regioni suppeditet 151.19
 Colmogora regio, Moscouia proxima 123.25
 Coloni & mercatores bello non adhibentur 149.24
 Colonorum miserrima conditio 40.26
 Coluga oppidum quot miliaribus distet à Moscouia 159.49
 Coluga oppidum, ubi praesidia contra Tartarorum incursiones 50.23
 Cometa terribilis Torpasi conspicitur 231.47
 Cometa in aere apparet 293.17
 Comitissa Varsauia prima, quando 328.35
 Comitissae Varsauiensibus primis quid decretum 329.35
 Comitissa à Teutonici ordinis magistro in ciuitate Wendeni indicta 225.30
 Commeatus unde & quomodo per Samoscrum curatus 416.46
 Commeatus ad Polotia obsidionem perferendi difficultas 348.6
 Communicatio Ruthenorum sub utraque specie 29.38
 Commensariensis propter metam interfectus 199.48
 Concilia septem quae pro legitimis agnoscant 22.44
 Concilium generale septimum sub Papa Adriano celebratum 173.25
 Concionatoribus Ruthenicis carent 31.21
 Concionatores Moscouia non admittant 127.10
 Conciones in Moscouia cur ad populum nulla habeantur 351.41
 Concordia quomodo inter ordines Poloniae facienda. 427.32
 Concubinas crimen quomodo puniatur 135.20
 Condor a regio 169.24
 Confesse quando ad S. Canam admittantur 138.13
 Confessio auricularis in Moscouia 138.9 quando fiat 9
 Confirmationis sacramentum à quo, cui, & quomodo conferatur 137.24
 Confirmationis & inunctionis sacramenta Rutheni non agnoscunt 174.25
 Confitendi peccata modus apud Lutheranos Torpatenses 223.40
 Confitendi apud Ruthenos ratio 175.48 & 29.17
 Conflictus ad Plefcouiam, die quarto Ianuarii, inter niues & frigora factus 413.5
 Coniugii sacerdotalis prohibitio, error & peccatum maximum 23.29

Conradi Schwartze vexilliferi facinus memorabile 85.53
 Consiliarii ad palatium vocati, ad mortem se vocari sciunt 206.22
 Consiliarii alii alius cedentes 93.54
 Consiliarii quidam & procures Moscouiae repudiatis prioribus uxoribus alias ducere coguntur 382.51
 Conspiratio aduersus Moschum 270.15
 Constantinopolis vocatur Czarigrad, quasi dicatur urbs regia 12.8
 Constantinus Ostrogoia dux, cum aliquot Tartarorum turmis in Moscouiam proficiscitur 297.18
 Constantinus Knes Ostroski Tartaros magnis cladiibus afficit & fundit 78.33
 Constantinopolitanus patriarcha quotannis elemosynam à Mosco accipit 134.4
 Constitutiones sine ordinationes, à Iohanne Basili filio, Magno Duce factae 38.45
 Conuictus ad Posonium, inter Maximilianum & Wladislaum habitus 13.9
 Conuentus Lateranensis 120.15
 Conuiuium cruentum & terribile 271.30
 Conuiuium amarum & triste redditum 185.34
 Copiarum aduersus Casanenses eductarum numerus 269.15
 Coquus Magni Ducis quo supplicii genere affectus 203.6
 Corela Prouincia 56.41
 Corela & Suetia Regi & Moscouia Principi tributaria 86.49
 Corrella prouincia, & eius fines 76.40
 Corsira oppidum 50.11 qua ratione ad Moscouiam peruenit ibid.20
 Corsira oppidum ligneum 159.18
 Corsula Moscouia dicta 103.51
 Cortzan ciuitas noua, cum castro 106.34
 Coryczi Basilidis omnia studiose inquirunt 284.18
 Cossana, Crasna & Sishna arces à Stephano Pol. Rege deletae 297.13
 Cossen fluius 169.52
 Cossin fluius unde fluit 61.11
 Cotrooa fluius 58.9
 Coxanska Tartarorum Horda quot armatos in bellum mittere possit 207.27
 Cracouia, regni Poloniae caput 102.10
 Cracouia quot miliaribus à Vilna distet 125.49
 Crepitza vetus Polonia oppidum 111.43
 Cronon fluius Prutenos à Samogitiis dirimit 78.6

I N D E X.

Cronius lacus quis, & cur ita dictus veteribus
131.49
Cruces de collo suspensa 181.13
Cruces & furca in foro Moscha ciuitatis erecta
206.48
Crucis signo quomodo se Rutheni signent 30.
20
Crucis signum & imago 140.52
Crumenifeca in Moscouia multi 152.15
Cubicularius Principis in prandio à Principe
interfectus 187.55
Curtus Pannonius 108.9
Cyrilli cuiusdam ad Episcopum Norwogardu-
ensem quaestiones 25.21
Cytracha Tartarorum urbs ubi 125.5
Czar Slauonicum vocabulum, quid significet
182.27
Czar Ruthenica lingua, Regem significat 11.
50
Czeremissa populi unde sic dicti 4.50
Czeremissa populi cui Domino pareant 63.
22
Czernigoru, arx & oppidum 160.51
Czesochoru monasterium 111.49
D.
D Amianus Ceremissinus à Polonis captus
376.30
Damnum inestimabile Nonogradensibus il-
latum 191.16
Daniae regnum uniuersum mari Baltico con-
tinetur 85.14
Daniae regnum insulis maxime constat 85.5
Daniel metropolita sulphuris fumo faciem in-
ficat, ut pallidus videatur 20.26
Daniel Mursa à Basilde profugus ad Radui-
lonem peruenit 306.42
Dapiferi Principis 95.26
Danid natione Scotus, Regis Danid Orator
87.7
Danid propositio panes quomodo comedit
135.34
Debitum quomodo inuicem exigant 179
Debitorum alieni aris pena 254.25
Debitores publice flagris caduntur, donec de-
bitum persoluant 179.44
Decalogus sanguine Christi antiquatus 152.
38
Decima à quo & quando instituta 33.22
Decima in quem finem instituta 33.26
Defunctos sepeliendi ratio & locus 127.50
Dementinus Ceremissa Cubili Basildis prefe-
ctus, à Polonis captus 302.45
Demetrius ab auo suo in vincula coëctus, ha-
reditario monarchatu spoliatur 7.25
Demetrius Papam supplex adorat, & munus

ei offert 120.53
Demetrius Roma à Pontifice splendidissime
exceptus 12.45
Demetrius quomodo latine loquatur 119.26
Demetrius ad Pontificem deductus 120.51
Demetrius apud summum Pontificem Roma
oratorem agens 88.26
Demetrius rerum humanarum, & sacrarum
literarum peritus 121.22 in febrem inci-
dit 25 senex sexagenarius 28
Demetrius apud quos Oratorem egerit 119.
30
Demetrius, quam ob causam ad Pontificem
missus sit ibid.34
Demetrius Ioannis Basilii Magni Ducis n. pos,
quando inauguratus 15.47
Demetrius Gabrielis patris sui iussu, in carce-
rem coniectus, fame & frigore necatur ib.
30
Demetrius Occinus quam ob causam interfe-
ctus 201.13
Demetrius uiz. oppidum & castrum 52.10
Denga nūmus Moscouiticus, eius forma, ima-
go & valor 41.41
Dentes, quibus manubria gladiorum & pugio-
num exornantur 89.30
Diaconi non consecrantur nisi coniugati 20.
53
Diaconi accepto gradu diaconatus, simul nu-
ptias celebrant ibid.54
Diaconus intemerata fama uxore ducere co-
gitur 21.1
Dies in Moscouia longissimus, quot horis con-
stet 47.15
Dies 22. horarum, circa solstitium astuale ubi
88.12
Dies 19. horarum 57.20
Dignitatum apud Tartaros nomina 76.22
Dikilopporum regio 87.53
Dimitrioru ciuitas, quos miliaribus à Mo-
scouia distet 57.1
Dinidua, fluiorum septentrionis amplissimus
123 Incrementis & decrementis suis agros
fertilissimos reddit ibid.33
Dinidua innumerabiles annos trahens, ingen-
ti cursu ad Aquilonem deferitur 123.54
Diuites si bello inutiles sint, omnib. opibus ex-
untur 150.6
Diortiu apud Ruthenos quomodo fiat 177.7
Diortium an admittatur 31.7
Diortium apud Ruthenos cultus 30.44
Doctores Ecclesie quos Rutheni sequantur 173.
41
Dominus Rodolphinus Camertes, architectus
Italus, Lincorum arcem restaurat 375.40
Domi-

I N D E X.

Dominicam orationem Ruthenorum pauci sci-
unt 29.26
Domus in Moscouia ciuitate sibi inuicem non
coherens 207.35
Don fluius amoenissimus 49.15
Doris nomine quid dari soleat 34.41
Dreuliani ab Olba uxore Igoris interfecti
3.35
Drogobusch oppidum & castrum 52.31
Drogobusch castrum à Moscu incensum 10.
18
Ducatus in Moscouia vari, & quot armatos
singuli in bellum mittere possint 207.17
Duellum quomodo & quibus armis fiat 39.
41
Duellum externo contra Moscos non decerni-
tur 39.53
Dunburgum à quibus & quomodo Moscoui-
tis rursus ereptum 328.37
Dux inauguratus in vestibulo templi Michae-
lis Archangeli, dengis aureis aspergitur
15.40
Duna lacus & fluius nauigabilis, ubi in
mare Germanicum labatur 53.34
Druina prouincia unde dicta 164.42 urfos
albos habet in mari degentes 34
Druina prouincia & fluius, unde nomē ac-
ceperit 59.10
Druina fluius, Liouienfibus Duna vocatur
103.18
E.
E Brietatis pena 254.16
Ebrionum Moscouitarum furor 156.5
Ecclesia Graeca sinceritas 267.42
Ecclesia Graeca superstitiones 320.16
Ecclesiastici & ciuili ordinis cōtrouersia qua-
lis, & quomodo in comitiis composita 330.
51
Ecclesiastici & ciuili ordinis in Polonia con-
trouersia ut componantur difficile 385.28
Edouardus Anglia Rex moritur 145.7
Electionis in Polonia cur non certa forma co-
stituta 429.4
Eleemosyna in pauperes multa erogatur 139.
37
Elephas praterente Basilde genua incuruat
317.31 In frustra discerpitur ibid.39
Elfa fluius 102.1
Elfa fluius, in Oderam exoneratur 107.22
Engromeland prouincia incognita 61.50 &
170.35
Episcopatus in Lithuania principatu quot 78.
14
Episcopi qui inaugurationi Demetrii inter-
fuerint 15.50

Episcopi in Liuania quot 215.7
Episcopus excoriat 62.50
Episcopus Missa sacrificium non peragit 220.
45
Episcoporum in Liuania oppida, ciuitates &
arces 215.26
Episcopus ignominiose per urbem ductus, tan-
dem interficitur 285.42
Episcopus Torpatensis, consules ad perseueran-
tiam in obsidione hortatur 235.53
Episcopus Polotiesis cum Palatinis deditionem
dissuadent 350.39
Episcoporum vicarii & officiales 134.25
Episcopi sorte eliguntur 127.20
Episcoporum redditus, unde uiuant ibid.29
Episcopi baptizatos confirmat per unctionem
in fronte 134.15
Episcopi soli possunt ordinare clericos 134.12
Episcopi in electione Regis Poloniae, omnes fere
Casarianas partes secuti 430.23
Episcoporum auctoritas & munus in sacrā-
mentis administrandis 134.10
Episcopi in Moscouia praecepti 135.50
Episcoporum insignia 134.37
Episcopus sacra celebraturus, cum uxore non
concumbit 135.27
Episcoporum quotidiana vestes 22.3 pallium
nigrum cum tribus fimbriis albis ib.5 ba-
culus quo innituntur 7 officium 10
Episcopi Ruthenorum, nullum concilium, pra-
ter septē agnoscunt 22.19 Romanos Pon-
tifices maiori odio, quam Mahumetanos
prosequuntur ibid.16
Epistola belli denunciatoria à Mosco ad Lio-
nia proceres missa 216.1
Epula in publicis porticibus plebi, cum vene-
natis poculis, in Mosca ciuitate parantur
286.55
Eques cataphractus Mosconiam destinatus
228.39
Equestris ordo à pristina virtute degenerans
222.24
Equimarini 168.23
Equi Oratoribus adducti 92.31
Equi Tartarici quo utantur pabulo 60.5
Equi in Moscouia parui, maximos labores per-
ferunt 41.35
Equi propter continuas pluias luto immoran-
tuntur 248.15
Equi Ruthenorum, & equitandi modus 36.
20
Equo excussus aliquis mirabiliter seruatus
411.37
Equorum Moscouiticorum celeritas 409.43
Equorum strata splendida 150.23
Rr

I N D E X.

Equorum capita in deliciis habentur	66.3
Equorum electio	41.25
Equus hero contubernalis	149.40
Erasmus adolescens, ex Bethmanorum familia natus, profugus	32.20
Ernestus Veierus Germanos adducit milites	342.36
Ernestus Vaierus à Pomerania, belli Polonici aduersus Moschum Consiliarius constitutus	296.51
Erythrasus avis apud Plinium	128.37
Ethnici Imperatores ob continentia laudem celebres	255.42
Euangeliorum libri, tanquam res sacra, summa cum veneratione in manus sumuntur	29.55
Euangelium Christi annunciare, sacerdotum commune munus	135.37
Eucharistia theca in catenâ auream formata	221.5
Eucharistia sacramentum pueris vix dum tres annos natis prabetur	141.5
Eucharistici panis consecratio	173.53
Eucharistia sacramentum ex cochleari populo administratur	141.6
Eucharistia ex raphano deficiente pane	223.35
Eucharistia apud Ruthenos duplex	176.14
Eugenius IV. Pontifex, Florentini conuentus praeses	126.44
Eugenii Pape IV. concilium Florentiae celebratum	28.15
Eustachii Taskouvis conatus	69.30
Eustachius Taskouvis à miro astu Moscos profugus	76.41
Euxinus pontus, veteribus Axenos dictus	243.40
Excommunicationis pena	141.2
Exercitus in Mosconia quomodo sustentetur	177.40
Exercitus quantus breui tempore conflare possit	132.34
Exercitus unde in Mosconia comparatur	130.5

F.

Facinus crudele & impudens in Thesaurarii uxorem commissum	203.40
Falcones Stephano Polonia Regi dono missi	318.9
Falcones nobilissimi ubi capiantur	123.47
Falconum genera	ibid. 49
Falcones albi & phœnicei coloris	98.34
Fama summam rerum, non ordinem narrat	142.27

Fames ingens	286.4
Farensbekius Basilidis gratus	319.21
Farensbekius Damia Regis Marschalens, cum in bellum Mosconiticum cum exercitu profectus	365.30
Feltrea vestes unde conficiantur	122.41
Fera coloribus cum nostris dispares	133.11
Ferrum & arma in Tartariam vehere non licet	156.53
Festa Mariae virginis singulari cum solennitate celebrantur	135.44
Festa solennia in Mosconia quasvot	140.40
Festa Ruthenorum non eadem cum Romanis	173.10
Festos dies sanctitia sanctificat Dux Moschus	199.14
Festos dies, Domini tantum, serui vero & vulgus non obseruant	30.5
Festum trinitatis quando celebrent	30.14
Fidei inter nos & Ruthenos diuersitas	22.24
Fides hosti data non violanda	351.23
Fides & sanguinis reuerentia in Mosconia nulla	197.45
Fides salutis fundamentum	256.44
Finlappia populi ferinam propevitam ducentes	87.25
Flandri Anglos in suspicionem adducere conantur	150.40
Flandri privilegia in Mosconia amiserunt	150.37
Flumina in Mosconia non oriuntur ex montibus	208.32
Fluuus ex paludibus ingentes	124.53
Fluuus & paludes, à Polozko ad Nouogardiam vsque	104.20
Famina sagittando viris pares	245.8
Famina apud Principem clam delata, suspenduntur	284.20
Fluuus falsus, ex quo sal coquitur	55.50
Famina septingenta in Polochono amne una cum liberis submersa	285.12
Famina Moscouitica in interfectorum virorum locum alios expetunt	300.15
Fractionem panis Moscouitica retinent	136.17
Franciscus Cheregatus, Demetrio Roma adiungitur	120.48
Fratres de Imperio dimicantes	48.32
Fratres Ensisferi in Limonia	215.1
Fratrem frater vrsu obicit	198.10
Franciscanorum Wilna canoniolum spendidissimum	78.12

Fi 171-

I N D E X.

Fratricidium Magni Ducis quo anno perpetratum	197.20
Fridericus Maximiliani Imperatoris pater quibus parentibus natus	17.30
Frigoris vis maxima	411.22
Frigori intensissimo, aestus etiam nimis respondet	45.28
Frigus albedinis mater	133.13
Frigus prima Ianuarii intensissimum	113.45
Frigus in Mosconia intensissimum	45.16
Fronte percussere, quid Moscis significet	94.17
Frumenta in agris matura, quo ordine à militibus resecta	366.27
Frumentum nullo aratri beneficio proueniens	123.34
Funebre sacrum pro defunctis cur faciant	174.48
Fures quomodo puniendi	39.12
Furum supplicia	152.11
Furti aut homicidii accusare aliquem volens, Moscouia id facere cogitur	39.32

G.

Gabriel Iohannis Magni filius, mutato nomine, Basilus dictus	8.52
Gabriel Iohannis Magni filius, multis in rebus patrem imitatur	8.55
Gabriel non inauguratus principatum tenet	7.33
Gabriel Bekesius ubi interfectus	400.13
Galga qualis apud Tartaros dignitas	389.16
Galicz provincia cum ciuitate & castro	166.41
Galitz principatus, cum ciuitate & castro	62.20
Galli & Vmbri unde sic dicti	134
Gallina & Anates exiguo precio emuntur	128.28
Gardianus Parnauam obsidione liberat	419.34
Gdanum, quod & Gedanum & Dantiscum appellatur, Prussiae metropolis	85.6
Gedanensium copia ad Dirsaniam fusca	327.16
Gedanenses duorum electorum aliorumq. Germaniae principum intercessionem, à Stephano in fidem recipiuntur	328.24
Gedeonis concio de fine mundi	64.9
Gemma in Mosconia nulla	126.25
Georgius Micrus à Grecia oriundus vir laudabilis in aula Basilii	248.6
Georgius Fridericus Borussorum Dux & Marchio Brandenburgicus, auxilium in Polonia mittit	296.48
Georgius Micrus filiam suam principi in matrimonium elocare nititur	248.44

Georgii Basilidis fratris virtutes eximiae	288.10
Georgius, Basilidis frater, à satellitibus confusus, fortiter succumbit	288.43
Georgii Basilidis fratris uxor capitur, & interfecta in flumen abicitur	288.48
Georgio Basilidis fratri insidia struuntur	288.52
Georgii Basilidis fratris ad carnifices oratio intrepida	288.28
Georgius Basilidis frater uxorem & familiam suam abscondit	288.22
Georgius Zapkinu cum uxore & liberis occiditur	203.9
Georgius Gracus, cognomento parvus, in summa apud Moscum Principem autoritate	31.44
Georgius Haraburda Stephani Regis ad Moschum legatus, in Moscouia detinetur	332.40
Germani Ruthenis praeipue exosi	234.15
Germani quidam in Polotia crudeliter à Moscis tractati	351.18
Germani apud Basilidem in pretio	319.14
Germani cuiusdam bombardarii factum misericordia plenum	200.41
Germani militis in obsidione Polotiensis conditio misera	348.47
Germani qua ratione in Basilidis odium inciderint	319.28
Germani pro pietate impietatem complexi	141.35
Germanorum focaria Moscis obeso corpore, occisis, adipem eximunt	354.23
Germani pugnantia cum Religione elegerunt	141.25
Germani in Moscouia habitantes omnibus pacis & opulencia commodis affluunt, & sacerdotem à Thuringia oriundum habent	319.40
Germani toti à Christo alienati	141.18
Glaciale mare cur dicatur	131.54
Glacies & ignis in eadem pace	147
Gladius à summo Pontifice, Stephano Poloniae Regi mittitur	363.34
Glinicius patrie proditor	243.25
Globorum candentium descriptio, & quis eorum usus	347.10
Goslucius Regis Stephani ad Suecia Regem legatus, ut Limonia abstineat Suecum hortatur	388.31
Gostomissel, vir prudens & magnus in Nouogardia authoritatis	3.6
Gothardus Dux Curlandiae	275.12

Rf 2

I N D E X.

Gotardus Churlandia & Semigallia Dux confirmacionem feudi à Stephano pete 340.
41
Gotlandia insula regno, Dania subiecta 85.
15
Gotthi bellica virtute celebres, quomodo diuidantur 86.28
Gotthi quamvis insulam incolant 124.14
Gotthi hodie Sueci nominantur 274.11
Gotthi à Basilde per biennium bello vexantur 282.10
Gotthica gentis nomen clarum 124.10
Gotthorum exercitus, qui urbē Romam olim oppugnavit, ex quibus populi constatus fuerit 124.12
Gotthi unde prodierint 85.16
Gotthi multas Moscovitarū munitiones evertunt & occupant 309.45
Gotthorum in Livonia tumultus 308.10
Gotthi fugientes Moschos insequuntur, & in via sternunt 282.44
Gotthico bello finis impostus 281.50
Grata secta homines, Pontificis Romani pedes deosculantur 387.20
Gregorius Oshycus cū aliis quibusdam in Polonia perniciem conspirat 301.19
Gregorius Oshycus ab Hussuris captus, prodicionis penas dat 301.31
Gregorius Sagrevvski, Moscus nuncius 301.
33
Gregorius Istoma, Principis Moscovie interpretes 87.4
Gregorius Oscikus cum Moscovia Duce confilia occultat tractat 362.43
Gregorius IX. Pontifex sua auctoritate bellum in Livonia promouet 274.50
Grenouicensis regia 144.52
Grinki 113.45
Grodno principatus 113.44
Groningenensis centurio Torpatum venit 234.
49
Grustina arx 169.36
Guilelmus Furstenbergius Teutonicus magister à Moscovitis captus 276.34
Guilelmus Furstenbergius Ordinis Teutonici magister tempore belli caesus in Livonia 275.33
Griffanus Gothorum Rex in Fennoniam cum exercitu contendit 182.27
H.
Hereses Moscovita sedulo vitant 133.44
Hafnia Dania metropolis 88.21
Hagana Alfatia oppidum 101.26
Harouicensis portus 145.9
Hebraea lingua negligitur 140.19

Heduvigis rescisso priori matrimonio fœderem inuita Iagelloni nubit 16.48
Heduvigis Sigismundi filia, Iochimi Brandenburgensis Electoris uxor 17.14
Helena à Michaele Linscio ob turpitudinem reprehenditur 251.54
Helena Basilii Linscii filia, Magno Duci in matrimonio collocata 250.50
Helena, Iohannis magni Ducis filia, Alexandro, Magno Duci Lithuaniæ in matrimonio collocatur 7.34
Helena post Basilii mortem de honestamentum sui generis facta est 251.47
Helena Basilii uxor, mortuo Principe thorū regum cum quodam Bolavone contaminat 19.31
Reprehenditur propterea à Michaele Linscio ibid. 34. Veneno exstinguitur, adultero in partes dissecto ibid. 38
Helena vitam veneno amittit 252.12
Henrici Sydnei adolescentis nobilis oratio 14.7
Hermannus à Wefalia monachus in Episcopum eligitur 220.30
Hysmael Sophus Rex Persarum 122.32
Historia encomium 212.16
Holmia Sæcia Regia, vulgo Stockholm dicta 86.26
Holfatia Dux quam ob causam ad Moscoviam Principem transferit 332.14
Holfatia Dux, Regis Polonia fidem secutus à Mosco discedit 332.12
Holfatia Dux quibus conditionibus in fidem Stephani receptus 332.34
Holfatia Dux à Mosco conuicio & verberibus accipitur 327.42
Homagium non nisi in comitiis prestatum 42.
49
Homines per hyemem mortui, vere redeunte renascuntur 169.45
Homines forma mirabilis 170.1
Homines varia & prodigiosa forma, ubi habitent 61.15
Hominum in bello gerendo diversitas 27.20
Homo homini lupus in Moscovia 197.39
Honorarium Magni Ducis Moscovie 188.18
Honoris apud Ruthenos omnes caput 180.
44
Hospes hospitem falso deserit 198.40
Hospitalitas Ruthenorum 180.35
Hosti fides ubiq. servata 419.23
Hostis in defensionem vocatus 245.45
Hoyda, vox latitæ qua Moscus facinorose quodam perpetrato vitatur 200.11
Hugo Wylbeius, Nanarchus constituitur 143.
53
Hugra fluvius 161.21
Hunga.

I N D E X.

Hungari, Oratores Turca, captos detinent 109.
47
Hungari, quam ob causam Oratores Turcos detinuerint 109.53
Hungaria de universo Christiano nomine optime merita 13.52
Hungaria armis à Maximiliano tentata 18.
■
Hungaria gaudio & tripudio perit 109.38
Hungarica gens ferox & inquieta 109.27
Hungaria unde nomen habeat 63.15
Hungaria, præsidium Christiani orbis maximum 110.32
Hungaria feris admodum abundat 110.46
Hungaria pecoris admodum abundans ib. 51
Hungaria regnum afflictissimum 108.30
Hungaria denominatio 167.40
Hungaria opes 110.34
Hungaria regnū multis malis obnoxium 109.
20
Hungarico de regno inter Iohannem Sepussum & Ferdinandum regē dissidium 252.
29
Hungaricorum fructuum bonitas 111.8
Hungaricum idioma convenit cum lingua quæ Ingris hodie utuntur 244.48
Hungarorum ortus 167.39
Huns & Hungari unde egressi 209.40
Husari gravioris armaturæ equites 364.30
Hussi & Lutheri paradoxa 258.42
Hyperborei montes 123.47
I.
Iacobitarum & Armeniorum hæresis 23.
22
Iagello, Olgrid ex Maria principe Tverrensi Christiana filius ibid. 30
Iagello regnum Polonia, & Heduvigem, duci Austria desponsatam, uxorem expetit 16.
31
Iagello baptizatur, & Wladislai nomen accipit 16.41 quando Heduvigem uxorem accepit ibid. 42
Iagelloni filia Heduvigis, Friderico Brandenburgensi matrimonio iuncta 16.44
Iack fluvius ubi oritur 63.26 Item 73.16
& 167.27
Iamma castrum 164.16
Iamschnick, id est, magister postarum, de equis prospicere solet iter aliquo suscipiētibz 41.
22
Iancola Palatinus Valachia, captus Leopolum perducitur 425.22
Iancola Valachia Palatinus, in Regis Polonia potestatem pervenit 424.1
Iancola quo genere ortus, & cuius opera Valachia præfectus sit 425.3
Iancola Valachia Palatinus, facinoræ, & erga Poloniam Regem animus 425.5
Iancola in Casarea dittonis Vngariam trans-fugere conatur 425.17
Iancola Valachia Palatinus in aula Turcicam evocatur 425.16
Iancola Regis Stephani iussu, supplicio affectus, ubi, & per quos 425.24
Iaroslavia ducatus, ciuitas & arx lignea 166.
■
Iaroslavi civitas & castrum 58.23
Iaroslavia opulentum oppidum à quo eversum 300.54
Iasonica fluvius 106.25
Iasonis de seipso dictum memorabile 252.48
Iausa fluvius 124.39
Iaxartes fluvius 122.30
Ibraimus Chausius Polonus nobilis, apud Turcas in magno honore versatur 334.28
Idola in flumen coniecti sermo 55.20
Idolum aurea annu ubi 168.54 & eius sacrificium 169.4
Ieiunii quadragesimalis tempore bina mensa instructa 221.37
Ieiunandi apud Ruthenos ratio 175.15
Ieiunia butyri 152.45
Ieiunii quadragesimalis 138.17 & alia multa, quomodo peragantur 138.24
Ieiunia clericorum 134.39
Ieiunia qualia & quando in Moscovia 137.29
Ieiunii magni tempore quo cibo utendum 26.
15
Ieiuniorum ratio & tempus siue dies 31.1
Ieiunium Petri ab octava Pentecostes usq. ad ferias Petri & Pauli 31.7
Ieiunium Philippi ibid. 10
Ieiunium diuæ Virginis à prima Augusti usq. ad assumptionem Mariæ ibid. 8
Ieiunia Monachis imposita admodum gravia ibid. 15
Ieiuniorum duo genera 263.36
Ieiunium crapula compensatur 257.39
Ieiunii vera & exacta descriptio 264.14
Ieiunium Quadragesimæ, septem septimanas durans 30.54
Ieropolchus Russia Monarcha efficitur 4.
45
Ieropolchus per insidias à duobus Wangis fratre Wolodimero spectante interficitur 5.
20
Ieseriscia per deditionem à Polonia Rege occupata 378.28
Ieroslavia celebris 150.46
Ierzsonum oppidum igne exustum 306.36
Rr 3

I N D E X.

Iezurificia, in regis Poloniae Stephani potesta-
tem redacta 303.21
Ignis perpetuus sacer 163.35
Igor Rurici filius, bello superatus, à Maldesto
Drevvlianorum principe occiditur 3.25
Ilkusch, plumbifodina insignes 111.53
Illyrica lingua omnium latissima 128.3
Ilmen lacus quos miliaria in longitudinem &
latitudinem habeat 55.37
Imagines domesticae, in singulis adibus 180.
39
Imagines in cubiculo Oratorum Principis Mo-
sci visa 139.6
Imagines sanctorum summa cura asseruantur
139.1
Imagines omnis idololatria & impietatis ma-
gistra 266.1
Imagines à quo in Ecclesiam primum intro-
ducta 266.14
Imagines à quibus olim damnata, & à quibus
approbata 266.28
Imagines sanctorum pictae aut fusa, in singulis
adibus 40.49
Imagines non adorantur sed promouementis
habentur 139.23
Imaginis Mariae virginis cultus idololatricus
65
Imaginum destructores secunda Nicena syno-
do damnati 139.21
Imago D. Virginis magno concursu populi ce-
lebrata 111.49
Imago Mariae virginis à sancto Luca depicta
139.7
Imago Dei vera est homo pius 266.47
Imperator bonus, non sua sed publice utilitati
studere debet 406.24
Imperatoris Mosci munificentia erga eos qui
in bello strenue pugnarunt 149.51
Imperii Moscovitici aula & sedes varia 125.
16
Inaugurandi Principes Moscovia modus 14.
1
Inaugurationis Theodori ritus 323.45
Inducia cur à Stephano Moscovitarum Duci
denegentur 340.14
Inducia quadrimestres à Moscis expetuntur
232.5
Inducia Mosco ad certum diem à Rege conce-
dantur 387.48
Inducia quibus ceremoniis facta 99.42
Inducia triennales Laonibus qua conditione
promissa 229.17
Indulgentia ab Archiepiscopo & Episcopis ac-
cipiuntur 140.9
Indusia Ruthenorum variis colorib. circa col-

lum exornata 38.12
Infantes baptizandi 256.39
Ingratitudinis detestanda exemplum 193.
29
Ingratitudinis summa exemplum 198.33
Insestina stercorebus nondum plane liberata, à
Tartari comeduntur 66.1
Institio ad pugnam crudelis 204.51
Instrumentum mortis crudele à Principe ex-
cogitatum 187.26
Ioannes Basilides quopatre natus 245.17 Eius
crudelitas & perfidia ibid. 20. & seq.
Ioannes Michael Visconius Ruthenica gen-
tis Orator, crudelissimo supplicio affectus
287.21
Ioannes Buringus in funesta victoria confos-
sus moritur 279.15
Ioannes Confiscus è Prussia oriundus copii
Marchionis Brandeburgici praeficitur 296.
51
Ioannes Basilidis filius à patre percussus, mori-
tur 410.55
Ioannes Vieichowus secretorum Mosci omni-
um conficiens, cur interfectus 375.26
Ioannes III. Suecia Rex, classem ad Naruam
mittit 383.46
Ioannes Possetzen pauper 58.29
Ioannes Buringus Helmsladianus, contra Ba-
silidem progreditur 278.22
Ioannes Buringus mirabiliter à Deo contra ho-
stum vim seruatus 278.50
Ioannes Basilis filius, mulieribus admodum
insensus 8.32 In prandio plerumque ine-
briatus somno opprimitur ibid. 35 Tar-
tari obedire cogitur. ibid. 38 Tartaro-
rum seruus ab uxore Graca vocatur ibid.
40
Ioannes Rocytà, quando in Moscoviam ve-
nerit 258.25 honorifice in senatu accipi-
tur 28 Lutheranæ doctrina summam edif-
ferere iubetur ibid. 30
Ioannes Basilides, se à Prussia quodam Octauio
Casaris fratre, genus suum ducere gloria-
tur 252.20
Ioannes Magnus Basilis filius, quomodo mor-
tuus 8.51
Ioannes Czeladin in ferreis compedibus Wi-
na asseruatus 10.13
Ioannes Basilis filius, in bello felicissimus 8.
25
Ioannes Basilis filius, domi sedendo & dormi-
tando imperium suum auget ibid. 27
Ioannes Basilis filius, Nonogardenses bello su-
perat, & ad miserissimam seruitutem redi-
git 8.18 & 28
Ioan-

I N D E X.

Ioannes Basilij extacati filius rebus feliciter
gestis, se Russia Monarcham appellat 7.
11
Ioannis uxores & filij ib.11
Ioannes Basilides monachi nigri vestitu in-
dutus 205.50
Ioannis Baringi virtus 278.35
Ioannes Dantiscus Sigismundi Regis Poloniae
Secretarius 101.23
Ioannes Buringus inuidia pressus, à Sarmat-
is quibusdam in carcerem conicitur 279.
2
Ioannis Basilidis religio & pietas 205.
45
Ioannes Podkoma Valachiam innuadit 329.
25
Ioannes Zapoliensis Wayvoda Transylua-
niae 110.15
Ioannes Laeki Casimiri Regis Poloniae Secre-
tarius 110.19
Ioannes Michaelovici Wiskovati Principis
Cancellarius 201.35
Ioannis Piotronicz uxor in monasterium
destruitur, liberi vero eradicantur 187.
5
Ioannis Piotronicz serui, amici, & vniuer-
sa familia misere interficiantur 186.
37
Ioannis Basilidis immanis seuitia 186.
40
Ioannes Palitzki classis praefectus in Czere-
missarum insidiis bis prolapsus 72.6. &
9
Ioannis Palitzki classis praefectus soluta ob-
sidione in Moscoviam remittitur 72.
47
Ioannes Buringus arces ex hostium manibus
eripit & liberat 278.49
Ioannes Basilides curiam extra ciuitatem æ-
dificat, in qua monasticam vitam ageret
184.47
Ioannes Basilides cum filio suo tunc Nouo-
gradenses propria manu trucidant 190.
50
Ioannes Basilij pater pater, quam uxorem ha-
buerit, quosque ex ea liberos suscepit 129.
9
Ioannis Basilidis filius patri similis 206.
18
Ioannis Iordani Alemani, machinarum
magistri in propulsandis hostibus industria
69.54
Ioannes Basilides crudelitase & libidine o-
mnes tyrannos superat 241.47
Ioannes Basilides à Metropolitanis & Epi-

scopis reprehenditur 184.34
Ioannes à Reck Teutonici ordinis magister
220.21
Ioannes Bie Episcopus Torpatensis Lutheranis
conuict 220.29
Ioannes à Blanckfeld Torpatensis & Rigensis
Episcopus 219.50
Ioannes à Blanckfeldt morbo correptus in Hi-
spania moritur 219.55
Ioannes Worotinski car captas & principatu
suo exutus 50.38
Ioannis Basilidis tyrannus, qua omnes tyran-
nos superat 183.40
Ioannes Piotronicz falso delatus, omnibus bo-
nis spoliatur 186.13
Ioannes Piotronicz à Duce ipso confossus mori-
tur 186.36
Ioannes Taluostius cum copiis quibusdam in
Liouoniam mittitur 343.21
Ioannes Basilides regnum multo amplius facit
334.15
Ioannes Podkoma quis, & unde sic dictus 329.
21
Ioannis Piotronicz Palatini supremi interitus
crudelis 186.1
Ioannes Podkoma ad Poloniae regem missus
329.35
Ioci turpissimi in mensa 187.45
Iodocus à Reck Episcopus Torpatensis inducias
quinquennales à Mosco impetrat 229.
6
Iodocus à Reck Episcopus Torpatensis se Epi-
scopatu abdicat 220.28
Iordanus quidam faber ferrarius quum non
verberaret uxorem, eam non amare perhi-
betur 15.41
Iosue Hebraei imago vexillo regio inscripta
129.40
Isidorus Metropolitae cur in carcerem coniectus
173.35
Islandia siue Scandania à Gothis habitata
124.14
Istula pons Bohemica diuisionis limes 102.5
Itinerarium in Moscoviam 101.15
Itineris secunda in Moscoviam legationis de-
scriptio 111.12
Itineris cōpendiosissimi ex Roma ad Moscham
ciuitatem descriptio 72.47
Itinerarium ad Petzoram, Iugariam & Obi-
usq. fluuium 59.30
Isenburgum quando à Lithuanis expugnatum
319.9
Iuanogorod arx, à quo & ubi exstructa 164.
3

I N D E X.

*Iudai Turci anea tormenta constare docue-
runt* 127.5
Iudai in Moscouia locus nullus conceditur
127.4
Iudai in Duna fluuiio submersi 282.4
*Iudicia quomodo à Stephano in Polonia regno
constituta* 330.30
Iudicia malefactorum 181.1
Iudicium Tyranni crudelissimum 186.24
Iudicia cuiusmodi persona adhibenda 330.
40
Iudices qui constituentur subortale 151.28
Iudiciorum in Polonia quondam ratio 330.
18
Ingra regio ubi sita 167.36
Ingrj quo sermone utantur 244.48
*Inhri in Pannonia Christiani, in Inhra vero
idololatras sunt* 209.46
Inharia ex qua olim Hungari progressi 63.8
Julianus castitatis nomine celebris 255.45
*Iulius Pontifex, & Iohannes Dux uno die
mortui* 120.19
*Iumenta ad canem & selem usq. membratim
dissecta* 186.49
*Iuramentum in pacis conditiones quando &
ubi Polonia Moscouiaq. Legatis prastan-
dum* 313.40
*Iuramentum in pacis confirmationem à Ste-
phano Polonia Rege ubi prastitum* 432.
20
Iurare Moscouita decipiendi animo solent
157.4
Iuris forma qua Moscouita utantur 151.27
Ius patris in filium 180.1
*Iurisdictioni spiritali quanam actiones &
controversie subiecte sint* 33.40
Iurisdictioni spiritali quanam sine subiecti
33.28
Iustitia in Moscouia venalis est 40.10
Iustitia Reipubl. & concordia fundamentum
427.35
*Iuanogrodum à Liouonibus Narua Russica cur
dicatur* 402.10
Iuuentus variis ludis ad militiam praparat
128.20
Iumano vngorod à quo & ubi constructum 55.
51
Izborg quando à Lithuanis capta 196.15
K.
Kaconhusam arx Liouonia munitissima
275.46
Kalmuchi Tartari capillos nutrientes 74.
16
Kama fluuius 62.37
Khurland 85.11

Kionia olim Russica metropolis 101.34
*Knes lingua Ruthenica Ducem significat, &
magni Duces vocantur Weliki Knesi* 12.
40
*Koinska vuoda & Moloscha fluuij, quomodo
à viatoribus superentur* 52.2
*Kokenhusen arx munitissima, in quam Ar-
chiepiscopus Rigensis confugit* 225.52
Knesi Iaroslanski 166.5
Kosakki qui & in cuius potestate 424.28
Kosakki lenioris armaturae equites 364.31
*Kosakki in Mosconia longe lateq. vastando o-
mnia populantur* 383.18
Kosakki qui, & ubi se sustineant 329.18
Kosakkos Tartari in officio contineri expetunt
424.25
Kosescius peditatus Plesconiensis dux 396.
26
*Kossonius Saualociam Kosakki traditurus pa-
lo suffixus à Moscu, perit* 360.45
*Krasna & Kosianum à Kosakki Mosco ere-
pta* 344.49
*Krasna à Moscouitis noctu oppressa, igne de-
letur, & solo aquatur* 348.12
*Krasnohorodam à Moscu desertam Kosakki
occupant* 390.58
Kretzes, id est, Gironfalones, aues audacissima
98.36. *Aqua se lauare non solent, sed are-
na ibid. 49. Frigiditate admodum dele-
bantur* ibid.
Krim cimitas Taurica quondam Regum sedes
74.43
*Kudranus nobilis Moscus captus, in Samoscy
castrum perducitur* 367.35
Kuluo fluuius 59.48
Kuthia quomodo conficienda 26.20
L.
Lachis piscis nobilissimus ubi capiatur 106.
32
*Lacte alicuius vaccae eodem die, quo vitulum
edidit, uti non licet* 26.45
Lacus sulphureus 165.49
Lacus 13. miliarium 165.39
*Lacus prope Constantiam cur Acronius ab
Ammonio vocetur* 112.3
*Lacus 12. miliaria in longitudine & latitudi-
ne habens* 57.19
Lacus sulphur proferens 157.33
*Landskoronam Casparis Bekefi vidua cum
orbis liberis tenet* 426.40
*Lapis marmoreus fulminis ictu in terram pro-
pulsus, variis characteribus conspicuus* 293.
33
*Lapis caelo delapsus Basilidis iussu in partes
confringitur* 294.10
Laponis

I N D E X.

*Laponis gens agrestis nullam celi benignita-
tem nouit* 123.3
Laponum statuta & ingenium 123.11
Lectorum usus vulgo ignotus 153.40
Lapporum terra 87.24
Laponum mercimonia quomodo peragantur
123.15
Latinos Russi pro semi Christianis habent 153.
7
*Latinus si Ruthenico ritu initiari velit, quid
facere debeat* 25.40
*Legati ad pacis tractationem à Mosco missi,
qui* 410.1
Legati Moscouitici quid à rege repeterint
387.3
*Legati Moscouitici ad Rodolphum Imperato-
rem missi, vterius ad summum Pontifi-
cem contendunt* 387.15
*Legati Moscouitici sub initium tertij belli,
quas regi pacis conditiones attulerint* 386.
50
*Legati Moscouitici in Comitibus Varsonia,
quas pacis conditiones proposuerint* 384.
31
*Legati Mosci, ut & Polonia Rex, Neue-
le litteras à Mosco accipiant* 377.
53
*Legati Moscouitici ad Regem Polonia in ca-
stris existentem ad Lukos veniunt* 371.
15
*Legati Mosci Stephano regem in Polo-
niam sequuntur* 378.20
Legatio Moscouitarum absurda reuocatur 371.
25
*Legati Moscouitici quas pacis conditiones Ste-
phano regi in castris ad Lukos existenti
proposuerint* 372.26
*Legationes Sigismundi L. Baronis in Her-
berstein carmine comprehense* 439.
45
*Legatus regis Polonia humaniter à Mosco ac-
ceptus* 361.44
*Legatos Moscouiticos de pace acturos, Stepha-
nus rex se ubique audisturum pollicetur*
365.13
*Legatos Moscos Vilna expectari & audiri pre-
mit* 362.32
*Legatos cur Polonia rex certo loco à Mosco
destinato expectare noluerit* 362.
37
*Legati Turci nullis certis cum mandatis ad
Stephanum venientes* 365.54
*Legati Polonia Regis Stephani in Moscouia
contumeliosus ludibrioque excepti* 331.
20

*Legati Moscouitici cur inanditi Cracouia des-
cesserint* 317.47
Legatorum expeditio 181.37
*Legati Liouoniensium fraudulentè circum-
ducuntur* 230.27
*Legati in monasterium ad Salomeam à Basilis
missi* 251.16
Legati contra ius gentium violantur 255.
6
*Legatus Britannica regina cum Basilide de
religione conferens* 258.1
Legati acerbissimis iniurijs affecti 225.
10
*Legatus regis Polonia cum stricto gladio in
aulam Basilidis proficiscitur* 294.43
*Legati Moscouitici Vilna cur domum remissi
& reiecti* 304.17
*Legati Moscouitarum magnifice ad externos
reges mittuntur* 150.11
*Legatus regis Polonia quid apud Tentonici
ordinis magistrum obtinuerit* 216.
41
Legatus Caesaris Wilna honorifice exceptus
103.46
*Legatus ex legatione domum reuersis, pra-
mium quale redditum* 206.30
*Legatus Mosci Imperatoris Torpatum veniens
quid effecerit* 229.26
*Legati Torpatensium magno cum fastu ad
Moscum mittuntur* 229.54
*Legati Liouonienses cur non pacem aut indu-
cias impetrare potuerint* 232.24
Legatio Tartarica Vilna à rege audita 424.
13
*Legatis Mosci ad Pontificem, & Rudolphum
Roman. Imperatorem, itemque Constan-
tinopolim missis, litterae comitatus publici
dantur* 424.3
*Legati pro Saecia rege pacem apud Moscum
facere prohibentur* 424.53
*Legati Maiores pro confirmanda pace
in Moscouiam designati, qui* 423.
33
*Legatorum in Moscouiam designatorum in-
stitutio* 423.34
Legatio regis Stephani apud Suecum ingrata
424.38
*Legationis in Sueciam à Stephano missa sum-
ma qua* 422.22
*Legati Moscouitici in Polonia splendidissimo
conuiuio excipiuntur* 432.35
*Legati ad fines regendos à Stephano & Mosco
mittuntur* 432.31
*Legati Moscouitici iuramentum in pacem a
rege Stephano accipiunt* 432.20

INDEX.

Leges in Moscouia simplices 128.14
 Leges de militari disciplina à Stephano militibus proponuntur 392.18
 Leguleij summum Reipub. malum 151.38
 Leo Sapieha Polonia Regis legatus quando in Moscouiam uenit 321.52
 Leo Pontifex Maximus discalceatus ad templum proficiscitur 252.27
 Leonhardus de Nugarolis comes, orator Casaria periculum mortis euitat 91.39
 Lepel & Beresina per Lithuaniam currentes fluuij 344.19
 Lepores in astate & hyeme colorem mutantur 215.38
 Leporarium iuxta Moscouiam, ubi lepores fouentur 97.28
 Lepores 300. una uenatione capti 98.29
 Leprosorium & templum Dni Georgij Torpatenses demoluntur 222.54
 Letania post inaugurationem Principis Moscouia 15.10
 Leytha fluuius Austriam ab Hungaria diuidens 108.12
 Libidines Basilidis nefaria 318.36
 Libertas in Moscouia uilis 152.8
 Libri in Illyricam linguam conuersi 128.6
 Libros quos authenticos S. scriptura habeant 140.20
 Limitanea militia praefectorum munus quale 365.39
 Lincium oppidum in ripa Danubij situm 101.40
 Lingua Graeca studium 140.16
 Linguarum Latina, Graeca & Hebraica ignorantia 152.39
 Linscius affinis Magni Ducis factus 250.48
 Linscius in uincula coniectus, una hora magistratu & dignitate omni priuatur 250.44
 Linscius quomodo Smolenscum oppugnat 250.4
 Lingua Rhutenorum semidalmatica 133.5
 Lingua in Liouonia multarum gentium uaria 214.23
 Linscij Lithuania Marchallum interficiunt 249.40. Et postea in Moscouiam se recipiunt ibi. 443
 Linnum & cannabum in Moscouia bonum 126.22
 Litera Basilij Magni Ducis ad Clementem Papam in latinum sermonem conuersa 121
 Litera Mosci ad Stephanum regem acerba & superba 349.35
 Litera Permiurum à quo inuenta 167.9

Litera Mosconiticorum legatorum ad Polonia proceres scripta 361.50
 Litera ad nuncium Mosconiticum à Mosco exarata, non resignata, ad hostem remittuntur 365.28
 Lites & certamina quibus arbitris finiantur 151.23
 Lituanorum antiquus limes 161.23. & 58
 Lituania ingens terror à Basilide incussus 281.5
 Lituanorum Duces olim Seueriensem ducatum possederunt 243.16
 Liporunet & carcer sacerdotum 108.13
 Lithuan & Mosci arces expugnare & uicariare non possunt 10.22
 Lithuanorum licentia immodica, habitus item & armatura 77.49
 Lithuani à Mosci superati & caesi 7.54
 Lithuani si forte ad mortem dammentur, de seipsis supplicium sumere, seg. ipsos suspendere coguntur 80.50
 Lituan septingentos currus ex flammis eripiunt, & Moscouitas persequuntur 239.19
 Lithuanorum mercimonia 78.18
 Lithuanorum seruitus & mores 80.36
 Lithuania quas feras alat 81.2
 Lithuani ad bellum non facile perducuntur 77.40
 Lithuani contra Suecum Limonibus suppetias ferre iubentur 424.48
 Lithuania ab oppido Circasi in Liouoniam protenditur 76.34
 Lituan Descham proficiscuntur Polonos expectaturi 239.3
 Lithuanorum intersectorum & vulneratorum numerus 238.29
 Lituanorum uictoria 278.15
 Lituanicorum procerum ad bellum Mosconiticum promptitudo 339.36
 Lithuani quid ad literas Mosconiticorum procerum responderint 262.15
 Lituan cur olim ad Mosconiticos proceres literas dare soliti sint 362.10
 Lithuanici Senatores cur cessandum à Lukorum oppugnatione suaserint 372.33
 Lithuani oblato libello pacem fieri expetunt 405.25
 Liouonia prouincia 85.24
 Liouonia metropolis Riga ibid. 25
 Liouonia latissima & fertilissima regio 274.9
 Liouonia uniuersa usq. ad fines Prussia à Mosco exposita 331.39
 Liouonia Teutonorum ordini per Prussiam coniungitur 215.3
 Liouonica prouincia ordines, quid à Rege Stephanophano petierint 433.15
 Liouones scotos iudicio regis Stephanicredere iubentur 433.21
 Liouonia in quantum ad Lutheranum dogma defecerit 215.13
 Liouonia frumenti diues, & pecoribus etiam abundas 215.34
 Liouonia fines & termini 214.21
 Liouonia Mosci non libenter cedunt 414.49
 Liouoniam Lituanica formula facere rex rogatur 432.10
 Liouonia à Polonia regno ne se iungatur Samoficius orat 432.17
 Liouonia prouincialibus certa iura & forma prouincia praescripta 433.5
 Liouonica prouincia ordines quae cum Sigismundo Augusto pacta fecerint 433.13
 Liouonia cuius periculo hosti erepta 432.15
 Liouonia quotannis nouos milites ex certis Germaniae principatibus accipit 85.34
 Liouonia quos fluxuos habeat navigabiles 85.30
 Liouonia multis annis afflicta 274.4
 Liouonia quomodo in Polonorum potestatem peruenit 276.32
 Liouonia quando ad Christianam fidem conuersa 214.30
 Liouones qui priuilegia amiserunt, ea inuamemto & retribui confirmare iubentur 433.43
 Liouonia ditiores 275.10
 Liouonibus cur Castellorum demolitio à Stephanophano iniuncta 433.44
 Liouonia ad summum pietatis fastigium euecta, quomodo ad imum turpitudinis gradum deuenerit 213.6. & seqq.
 Liouonia uniuersa Mosci cedunt 415.9
 Liouonia uniuersa conspirat in Archiepiscopum Rigensem 225.44
 Liouonia Princeps, proceres, & ciues fere omnes Germani sunt 85.31
 Liouonia arces primaria à Basilide occupata 278.10
 Liouonia proceres in Wendensem ciuitatem congregantur 211.45
 Liouonica plebs conditio misera 222.9
 Liouonia constitutio ad Comititia differtur 421.5
 Liouonia Magister legatum suum Augustum ad comitia mittit, petitum auxilia contra Moscum 277.23
 Liouonia possessiones in quot genera distribuit 421.9

INDEX.

Liouonia inspectio, agrorum, & reddituum eius descriptio, quibus mandata 421.6
 Liouonia possessiones liberis intersectorum confirmantur 421.20
 Liouonia & Russia curam suscipere nobilitas rogatur 432.5
 Liouoniam quot reges possideant 275.15
 Liouoniam Suecia potius, quam Polonia Regi concedere Moscus rogatur 416.1
 Liouoniam quo iure Moscus ad se pertinere contendat 278.5
 Liouonia fines 274.10
 Liouones electis praesidiis, Magnum Holsatia Ducem recipiunt, & inuamentum ei praestant 327.30
 Liouones eum Germanis quando societatem fecerint 274.15
 Liouones pacta & promissa non praestant 229.35
 Liouones variis penarum generibus affecti 224.30
 Liouones Torpato egressi Rualiam perueniunt 237.26
 Liouones olim idololatra 274.22
 Liouonensium legati Moschum sua leuitate uerementem irritant 276.55
 Liouonensium vires & fortitudo 85.36
 Liouones Episcopo Torpatensi tres articulos proponunt seruandos 220.40
 Liouonenses biennij spacio tria grauissima bella sustinent 225.21
 Liouonensis Reipubl. status deprauatus 222.40
 Liouonensis primus Episcopus quis 214.50
 Liouonenses ad resistendum Mosco, à quibus excitati 278.21
 Liouonici belli historia à Tilemanno Bredenbachio conscripta 212.1
 Liouonici belli cum Moscouitis anno 1558. gestis, descriptio 230.30
 Liouonici & Moscouitici regni olim terminus & limes 164.9
 Liouonici belli origo & principium 217.15
 Liouonum copia aduersus Ruthenos anno 1500. euecta 227.48
 Liouonum exercitus contra regem Poloniae educatus 226.54
 Liouonum cum Ruthenis conflictus 228.12
 Liouonum uictoria à Ruthenis anno 1500. reportata 228.29
 Loca pro sepeliendis defunctis non consecrantur 175.2
 Loppia regio 170.4
 Loppia quomodo hospites peregrinos excipiant 170.20

INDEX.

Loppi sagittarii optimi	170.15	utitico oppugnatum	361.37
Loppi Mosci tributarii 88. 45. pane & sale carent, atq. solis piscibus & feris utuntur, ibid. 49. sagittarii sunt peritissimi, ib. 51. mercatores libenter admittunt 89. 3. sola rerum permutatione sunt contenti ibid. 8		Lukorum arx quali presidio à Mosco firmata 371.4	
Loppiorum victus, vestitus, & habitatio 170. 6		Lukorum arcis munitio firmissima 374.1	
Loßfera, Germanice Ellendt / Latine Alce dicta, descriptio 81. 45		Lukorum arcis ignis admonetur 374.24	
Louatus fluvius ubi oritur, & quo fluat 370. 34. & 53. 41		Lukorum arcis munitio 370.24	
Lubecca Germania portus in sinu Cymbrica Chersonesi 125. 42		Lukorum arx post expugnationem à Polonia regere restauratur 375.38	
Lubluni nundina insignes 102. 20		Lukos cur secundo Mosconitico bello petere regi commodissimum visum sit 363.54	
Lucas Dsalinius Samoscij affinis 366.6		Lukos Mosco reddendos Litvani urgent 407. 51	
Lorica inaurata, propter quam sex viri è me- dio sublatis sunt 194.31		Lukorum arcis expugnatio 375.17	
Lucas Hamerfeter ad Rhutenos deficit 86. 9.		Lusitanorum mercimonia mala 120.1	
Ex Mosconia ad Christiernum Dania regem profugit, ibid. 14. in Moscouiam revertitur ibid. 21		Lusitanorum in coemendis aromatis inu- ria 119.48	
Lucensis ager fertilissimus 378.33		Lutherani concionatores quomodo ordenen- tur 223.26	
Lucenses matrona forma & aetate insignes, Moscis restituntur 382.7		Lutheranorum in Liouonia ritus & ceremo- nia 223.23	
Lucumoria regio sine ullis adibus habitatur 169.32		Lutheranorum mores peruersi 222.3	
Lucumoria populi subinde moriuntur & re- uiviscunt 60.43		Lutherani Minoritarum adem aggrediun- tur 217.50	
Lucorum Polonia oppidum 114.7		Lutherani in Canonicorum ades impetum faciunt 219.30	
Lucus in Mosconia acerbissimus 285.46		Lutherani concionatores multas diuitias ac- cumulant 221.20	
Lucum oppidum à cinibus metu consternatis incendio deletum 302.5		Lutheranise ad conuiuia inuitantes 221.29	
Ludentes cum Basilide quid pramii accepe- rint 318.30		Lutherani monialium monasterium inua- dunt 218.2	
Ludouicus immaturo partu editus 18.19		Lutherani cathedralem Ecclesiam Torpati oppugnant 219.15	
Ludouicus Vngaria Rex à Turca oppressus, & in paludibus submersus 252.25		Lutherani Ruthenorum templa euerunt 218.26	
Ludouicus Rex Hungariae Vladislai filius 108. 46		Lutherani Dominicanorum monasterium in Torpatu inuadunt 217.40	
Ludouici mors Hungaria & vicinis regnis immutata & acerba 18.21		Lutherani an ordinis desertores & antiqua religionis hostes 261.47	
Ludouici regis cum Solimanno pugna, quam iniquae fuerit comparata 110.10		Lutherani doctores an vngarum libidinum & meretricum amatores 267.3	
Lukorum urbs à praesidiariis militibus incen- sa 370.42		Lutherani cathedralis Torpatensis Ecclesia Canonicos profligatum arma capiunt 218. 42	
Lukorum praesidiarii Moscum de aduentu Po- lonici exercitus certiores faciunt 370. 12		Lutherani cuiusdam concionatoris desperatio 224.20	
Lukorum arx ingenti exercitu à Stephano circumdata 371.11		Lutherani quid de Ecclesia statuant 261. 49	
Lukorum oppugnatio quomodo & à quo in- choata 371.33		Lutheraniciur Sanctis non supplicent 265.11	
Lukorum oppidum cur secundo bello Mosco- Luthe-		Lutheraniciur non venerentur imagines 265. 36	

INDEX.

Lutherani an bona opera praestanda negent 260.52		Mare Balticum proprie sinus dicitur 84. 54	
Lutheranorum, Cinglianorum & Russorum libri Vilnae comburuntur 307.20		Mare Balticum, unde Venedicum dictum 85.12	
Lutheranorum de iustificatione doctrina 260. 18		Mareschallus Teutonici ordinis cur ab officio remotus 225.36	
Lutheranus praeconem contumelia afficit 221.15		Marschalci Polonici officium 365.35	
Lutheri doctrina à Basilide probatur 258.10		Maria Hungaria regina 109.22	
Luxus in Hungaria incredibilis 108.50		Maria virginis reuerentia 135.41	
M.		Maria virginis effigies ex arbore enata 406. 51	
Machmetgirei rex Tartarorum missis muneribus placatur 69.24		Marito utrum liceat proxima post coniu- mationem nocte cum uxore concumbere 26. 39	
Machmetgirei rex in prandio opprimitur 76. 6		Martinus Sworowski, Polonus primarius 106.37	
Maotidis paludes 167.39		Martinus Rebsens Silecius, Germanicarum cohortium praefectus fortiter occumbit 299. 20	
Magister Teutonicus in Liouonia 215.5		Matrimonii ritus 177.16	
Magistratus à Basilide creatus qualis 253.53		Matrimonium quo gradu non concedatur 34. 55	
Magistratus ordinatio diuina 250.51		Matrimonium spirituali baptismatis cogna- tione infirmatur 35.3	
Magistratus in Liouonia an ex sola Germani- cagente constituendus 433.24		Matrimonium contrahendi ratio 34.28	
Magistratus iniustus quomodo punitus 254. 3		Matrimonium publice in Ecclesiis contrahen- dum 25.19	
Magnates & belli Duces supplices necantur 271.25		Matrimonium tertio repetere non licet 25. 6	
Magnates Moscouie à Basilide ad conuiuium inuitantur 271.10		Matrimonii contrahendi leges & ratio 177. 1	
Magni nomen excellentioribus personis tri- buitur 89.51		Matrimonia in quarto tam affinitatis, quam consanguinitatis, gradu prohibita 137. 32	
Magni Ducis ad Metropolitanum oratio ante inaugurationem Principis 14.20		Matrimoniales cause ad Episcopum pertinentes 137.39	
Mahometes, Turci Imperatoris Consiliarius, Stephano Pol. Regi fausta & felicia prece- tur 338.11		Matthaeus Cardinalis Salisburgensis 108.2	
Malponti fluvius 111.41		Matthaeus Pernauer Praefectus, quando per- ierit 85.53	
Marchio Guilelmus Brandenburgicus Archie- piscopus Rigensis tempore belli civilis in Li- ouonia 275.40		Matthias Rex Hungariae 108.33	
Marchio Brandenburgicus, Georgius Frideri- cus, inuestitura accepta inuamentum Re- gi Poloniae praestat 331.19		Matthias Praepositus à Mosco ad Regem Ste- phanum reuertitur 424.4	
Mare congelatum seu glaciale quod 88.30		Maximilianus Basilidis legatos & literas Ra- tisspone accipit 317.50	
Mare glaciale vniuersum fere ad Moscouitas pertinet 133.48		Maximilianus Imperator an regium nomen Basilio Mosconia Principi, in literis tribue- rit 12.46	
Mare Amalchium 131.55		Maximilianus Caesar à Basilide in amicitiam expetitus 317.40	
Mare Sarmaticum 122.55		Maximilianus Sigismundum Polonia regem admodum arte complectitur 13.11	
Mare glaciale & eius nauigatio 87.1		Maximilianus Mosco regium nomen nunquā tribuit 13.14	
Mare Balticum Ruthenis Waregum dicitur 2.46		Maximilianus Caesar, quando mortuus 108. 25	
Mare glaciale, quousque protendatur 89. 34			
Mare Balticum, multis in locis congelatur 88. 40			
Mare Balticum quomodo vocetur 84.52			
Que loca & quas ciuitates alluat 85.1			

I N D E X.

Medici in Moscouia qui	128.11	torizatem'	19.51
Medopotus unde fiat	128.48	Metropolitae in principis conuiuiu locus	33.33
Medo & birra glacie infigrantur	128.53	Metropolitanus Russia olim unus, & eius se-	
Mel nobilissimum ubi	84.50	des	171.41
Meinhardus Lubeco in Lituaniam peruenit		Metropolitanus in Lituania à quo & quare	
274.26		constitutus, & ubi sedem suam habeat	171
Mella in arboribus ab apibus deserta	126.	52	
10		Metropolita cuius auctoritate constituitur	
Melones qua industria in Moscouia semine-		172.8	
tur	45.41	Metropolitanus quomodo principem inaugu-	
Mendici & pauperes misere trucidantur	191.	ratum instituat	15.30
27		Metropolitanus quidam ex Synodo Eugenij	
Mendigerus Taurica Rex Casanensibus fi-		Papa reuersus in carcerem conuictus, & o-	
lium suum Ducem concedit	247.16	mnibus bonis spoliatur	22.20
Mensa Papistica & Euangelica	221.40	Metropolita Theodorum inaugurantis oratio	
Mensa in camaculo principis quomodo prepa-		324.2	
rata	95.22	Metropolitatum & Archiepiscoporum in Rus-	
Mensura singularum rerum ab Episcopis ordi-		sia electio	20.9
nantur	33.49	Metropolitani oratio ad Deum profectus inau-	
Mercatoribus quibus Moscouiam venire li-		garati principis successu	14.32
ceat	42.37	Messen fluius	59.52
Mercator quidam Graecus Principem schi-		Michael Linsky vir singulari dexteritate &	
smaticum dicens, & medio sublatu	31.	rara fortitudine	19.24
36		Michael Sufinus cum alijs quinq; nobilibus	
Mercandi modus & ratio mirabilis	169.	cur interfectus	315.2
45		Michael Linscius in Litmania splendidissimo	
Mercator quidam Moscouiticus Ducem obuiam		genere natus	249.27
factus, nullum obfacinus maculatur	199.	Michael Linski apud Alexandrum regem in	
46		magna auctoritate	78.38
Mercandi in Moscouia modus	156.32	Michael Linski apud Sigismundum Regem	
Mercatura Ruthenorum fallax & dolosa	43.	acomfatus, ad defensionem non admittitur	
4		78.45	
Mercator Craconiensis callidus	ibid.11	Michael Vadasius Vngarico militi praefectus	
Mercatores in Moscouia, se in emptione		globo traiecit	347.53
& venditione medios constituunt ibidem,		Michael Linski Iohannem Sauerfinski in lecto	
37		dormientem opprimit & interficit	79.
Merces & negotiationes Moscouitarum	336.	9	
50		Michael Linski Mosco suum studium offert	
Merces quae ex Moscouia in Germaniam & a-		78.55	
lia locaportentur	42.51	Michael Linsky hortatur Basilium ad expu-	
Merces quales in Moscouiam importentur		gnationem Smolenczko	9.12
156.40		Michael Linski in Moscouiam se confert,	
Mercès quare minoris in Moscouia, quam in		& à Mosco honorifice excipitur	78.
Germania vendantur	43.42	14	
Merces Moscouiam allata, antequam ven-		Michael Linski à Mosco deceptus & illusus	79.
dantur, principi indicantur	42.33	25	
Merces quales in Moscouiam perferantur	42.	Michael Linski ad Sigismundum in Poloniam	
45		redire statuit	79.28
Mercurij die carnibus plane abstinetur	31.	Michael Funichov Thesaurarius Magni	
19		Ducis innocens ad supplicium rapitur	202.
Meretsch oppidum	113.41	44	
Metropolita Russia ad Romanum Pontificem		Michaelis Linski coram Mosco sermo intrepidi-	
litera	22.27	mus	79.42
Metropolita Rutheni, à quo suam habeant au-		Michael Linski omnium horarum vir	80.8
		Michael	

I N D E X.

Michael Linski ad Moscoviam capitur	70.35	Misericordia punita	280.20
Michaelis Linski ad populum Moscovitarum oratio cordata	75.53	Missa à quo & quomodo celebretur	136.
Michael Temruconicz Ioannis Basilidis socer	189.39	4	
Michael Linski multorum, & praesertim etiã Cesaris Maximiliani intercessione liberatur	80.24	Missa Pontificiorum & Moscovitarum quomodo differant	135.54
Cesaris Maximiliani intercessione liberatur	80.27	Missa sancti Gregorii quando celebretur	135.
Michael Linski Tutor filiorum Mosci Imperatoris, testamento constituitur	80.26	48	
Michael Georgii, ad subigendum Caſan regnũ mittitur	71.1	Missa qualingua peragatur	173.43
Michael Linscius in carcerem à Regni proceribus coniectus moritur	232.5	Missa vernacula lingua peragitur	34.22
Mielecius Polonicus Dux generalis	342.	Missa pro anima defunctorum	25.34
13		Missa Metropolitaram qua solenni tempore in templo vruntur	34.10
Miense oppidum	113.10	Moabitici unde veneris	64.7
Messore di vir magni nominis, die festo, nullũ ob facinus trucidatus	199.37	Moestia in templo	152.33
Mikita, & Bivulla Kosakorum Duces, ad viam qua Lukos ducit obſidendam mittuntur	307.32	18.34	
Milites seditiosi puniti	271.27	Molendina in fluvio Iauſa quamplura	46.
Milites in obſidione Polotienſi, omnes difficultates spe prada superant	349.40	21	
Militem protervo bello Moscovitico scribendũ elegimus cordatum	386.30	Monachorum in Moscovia ordines & genera	127.24
Milites sicuti in principandi	428.5	Monachorum in Moscovia frequentia	134.
Militem	270.17	40	
Militem ordines variis	342.15	Monachorum & virginum vestalium habitus & regula	135.4
Militem difficultatibus à Rege Stephano occursum	432.48	Monachorum vota	135.9
Militem ad omnia pericula subennada, animus promptus	432.53	Monachorum hora & labor	153.16
Militem Vngarorum & Polonorum in Polotia seditio	358.50	Monachi ex sacerdotibus secularibus	152.27
Militem stipendia	130.9	Monachi carniũ & piscium recentium esu plane abstinent	113.11
Militem exterorum opera an in bello utendum	359.32	Monachorum reditus	153.10
39		Monachorum ierunia	175.45
Militem pro dignitate Polonici nominis pugnantium merita	428.6	Monachi & eorum leges	172.31
Minard Lubeco in Livoniam traictis, quando	214.38	Monachi matrimonium contrahunt	218.19
Ministri mense ministrantes quot & quibus vestibus ornati	149.12	Monachi qui & quales	262.23
Miracula an in Ecclesia hodie necessaria	202.	Monachus Principem reprehendens submersus	31.34
50		Monachi, Abbates, Prioresque monasteriorum vario moris genere trucidantur	192.
Miraculum ciborum in olla quadam cuprea coctorum	32.10	14	
Misericordia Basilidis ridicula	392.4	Monarchia in Moscovia peperit crudelitatem	335.10
		Monasterium prope urbem Moscoviam miraculis S. Sergii insigne	134.49
		Monasterium Dinae Heliae	105.8
		Monasterium sanctae Trinitatis in Moscovia	32.5
		Monasterium S. Trinitatis, ubi mercatores diuertere solent	53.18
		Monasteria in Novogrodiensi tractu	175. spo.
		liata & subersa	191.10
		Monasterium Suatoborenſe, religione, & loci munitione celeberrimum	396.5
		Monasteria in Plesconienſibus agris quot	395.
		Moneta qua Rutheni utantur	133.38

I N D E X.

Moneta innotanda licentia 109.13
 Moneta Tverensis 158.2
 Moneta Pskouensis 158.3
 Moneta Moscovitica 157.47
 Moneta Novogrodenium 157.54
 Moneta aurea in Moscovia non cuditur 158.24
 Monetam antequam inuerint Rutheni, quae pecunia vti sint 42.21
 Monetam cudere, omnes fere aurifabri in Moscovia solent, expuro argento 42.7
 Moneta argentea apud Ruthenos quadruplex 41.39
 Moniales ex monasteriis eieci ad coniugium compelluntur 218.13
 Monomachia Actoris & Rei, à iudice permissa 151.49
 Montes ad Aina similitudinem ardentes, 89.13
 Montes ignei 170.31
 Montes, cingulus terra 167.54
 Montes immense altitudinis 168.7
 Montes sine gramine & alia materia 61.42
 Montes Riphai vel Hyperborei 61.48
 Morbi quoddam genus mirabile, 380.50
 Morbus quidam in Moscovia, pesti non dissimilis 47.5
 Mordua populi idolatra. 48.5
 Mordua populi, ubi Moscovici imperii terminus 63.45
 Mordua populi bellicosi 171.14. Sagittandi peritissimi 21
 Mores Moscovitarum 179.11
 Morionis cuiusdam festiui responsum 51.39
 Mors animalis cuiusdam descriptio 89.20
 Mors piscis in mari mirabilis 209.31
 Mors, belua terribilis in mari & terra degens 168.25
 Mors, belua propter dentes celebris 151.15
 Mortui quae ratione sepeliuntur 153.2
 Mortuus datur epistola ad S. Petrum scripta, ut facilius in calum post diem iudicium admittantur 174.50
 Mortuos sepeliendi apud Moscos consuetudo à nostris diversa 418.48
 Mosaisko castrum & oppidum 52.36
 Moscha fluvius 47.55
 Moscha ciuitas, cur regia titulo digna 125.20

Moscha ciuitas, à Roma quor militaribus distet 125.44
 Mosci Ducis animus malus 201.19
 Mosci Imperatoris, in solio regio sedentis maiestas & splendor 148.17
 Mosci principis regia, palatiorum in Anglia nitore superatur 148.10
 Mosci principis equitas summa 151.42
 Mosci de fuga deliberant 71.45
 Mosci ad fugiendum, diuina voce excitantur, 293.32
 Mosci à Lithuanis caesi & fugati. 10.7
 Mosci in fluuio Cropsi una tanta copia submersi, ut cursum fluminis impederent. ibidem 9
 Mosci à Sarmatis & germanis ad Tendisler nuntur 292.40
 Mosci ad Orscham, Mohilorum & Schilorum grassantes reprimuntur 306.18
 Mosci obsidionem Fiburga solucentes retrocedunt 282.36
 Mosci potum immoderate utuntur, 40.35
 Mosci brachiis & lacertis plurimum valent, 40.1
 Mosci hostem primo impetu audaciter invaduntur. 36.53. Ciuitates non vix obsidione expugnant 111.5
 Mosci non restitunt, ad se religionis erigunt fugientes 32.7
 Mosci se solos Christianos esse gloriantur 32.7
 Mosci nos damnant 32.13
 Mosci dedunt Srephano panem & saltem offerunt 315.11
 Mosci diuersarum gentium excubias numerant, ut militi Polono terrorem incutiant 353.43
 Mosci de Polotiensi arcis deditione consultant 349.33
 Mosci Polonos & Lituanos captivos, in terrorem exercitus Polonici, Duna fluuio submersos, Regi obuiam mittunt, 345.12
 Mosci cum tormentis ad Vendam, viam Polonorum manus deueniunt 338.49
 Mosci cur agros hosti proximos, incultis relinquunt 306.48
 Mosci pietatem in defunctos suos negligunt, 413.40
 Mosci equitatum Polonicum saluum, valde mirantur 417.45
 Mosci Derpato decedentes, arci pulueris fugiunt 310.8
 Moscorum nomen Liouonibus, Polonis & Germanis admodum formidabile 210.10

I N D E X.

Moscorum & Lithuanorum pugna iuxta Orsam oppidum 9.50
 Moscorum Principum origo 332.45
 Moscovia à Matthias de Michouia descripta 206.50
 Moscovia urbs fluminibus munita 124.37
 Moscovia urbs omnium eius regionis clarissima 124.19. eius capacitas seu longitudo ibid. 21
 Moscovia quos fructus producat 126.2
 Moscovia cera & melle abundat 126.5
 Moscovia quae metalla gignat 126.23
 Moscovia urbs duplo maior quam Colonia Agrippina 132.8
 Moscovia à Tartaris exusta quando 156.26
 Moscovia sterilis & frigida 157.20
 Moscovia in medietate Russiae Alba sita 154.25
 Moscovia est terra plana non montosa 208.22
 Moscovia urbs in extremis Europa sinibus sita 45.54
 Moscovia propugnaculis non satis commode munita 48.13
 Moscovia quos fructus habeat 45.38
 Moscovia caret melle, & feras, exceptis leporibus, non habet 45.47
 Moscovia provincia non admodum fertilis & quare 45.12
 Moscovia urbs caput & metropolis Russiae 44.48
 Moscovia Scythiae tractus est 242.25
 Moscovia urbs à Battis expugnata 333.42
 Moscovia regionis situs, Plinio, Straboni, & Ptolemaeo parum cognitus 119.17
 Moscovia fines latissimi 121.36
 Moscovia ciuitatis arx quomodo extructa 124.33
 Moscovia Princeps quousque tributa exigit 87.54
 Moscovia olim gens obscura 154.30. unde imperium eius creuerit ibid. 33
 Moscovia vicini populi limitesque 147.9
 Moscovia dominatio 155.31
 Moscovia & Phinlandiae limes 164.20
 Moscovia Princeps à quibusdam Rex albus cur vocetur 12.16
 Moscovia castrum à quo primum muro, ut hodie cernitur, communitum 8.31
 Moscovia Princeps genus suum à Romanis se duxisse gloriatur 3.14
 Moscovia gens astuta & fallax 47.11
 Moscovia urbs capacitas 46.1

Moscovitarum gens pacis commoda nunquam experta 132.49
 Moscovitarum circa Smolensko oppidum clades maxima 243.32
 Moscovitarum in Liouoniam irrupti prima, qua per 16. miliaria nemine resistere omnia vastarunt 231.40
 Moscovitarum nomen recens 121.34
 Moscovitarum statura 128.23
 Moscovitarum imperio innumerabiles populi subiecti 123.24
 Moscovitarum commiseratio 197.10
 Moscovitarum oratores Tubinga excepti 130.53
 Moscovitarum equitatus à Tartaris & Czeremissis bis hostiliter excipitur 72.14
 Moscovitarum imperium Asia & Europa partes complectitur 132.5
 Moscovitarum robur 178.37
 Moscovitarum contrahendum mercatoribus consuetudo 133.22
 Moscovitarum ritus & ceremonia ex institutione primaue Ecclesiae 136.27
 Moscovitarum copia in bello 149.11
 Moscovitarum post Socolensium interitum luctus 299.35
 Moscovitarum in Socolo arce occisorum numerus 299.26
 Moscovitarum omniumq. Ruthenorum religio 171.35
 Moscovitarum in fuga interfectorum numerus 238.17
 Moscovitarum fuga & clades 238.11. & seqq.
 Moscovitarum fuga & clades altera 239.1
 Moscovitarum in defendenda Polotiensi arce studium mirabile 347.36
 Moscovitarum fides Polonis merito suspecta 313.16
 Moscovitarum exercitus ad Toropetiam cur dispositus 375.45. à Polonis in fugam coniectus 376.28
 Moscovitarum in bello interfectorum numerus 420.8
 Moscovia olim magis fugiendo quam insequendo victoriam nacti sunt 132.44
 Moscovitarum in tradendo Novogrodenko perfidia 418.11
 Moscovita nobiles ex captivitate Polonorum redempti, à Mosco sagittis transfiguntur 204.45
 Moscovita fame urgente in corpora mutua sauiunt 204.8
 Moscovita ob mactatum vitulum combusti 204.22

I N D E X.

Moscouita locopontis in carnosam lacunam dispositi	ibid. 28	inter cadauera reperta	238.18
Moscouita in quibus capitibus à Religione Latinorum dissentiant	126.41	Moscouiti tres Duces, Wilna in custodia	183.3
Moscouita quos olim gentiliū Deos coluerint	126.36	Moscouitici exercitus Dux, Catholicos Torpato egressos secure deduci iubet	237.11.
Moscouita unde sic dicti	124.16	Moscouitici & Lithuanici exercitus, quot militibus constituerint	238.4
Moscouita S. Synaxin non ex alymo sed fermentato pane conficiunt	126.47	Moscouitis inebriari prohibitum	155.58
Moscouita uniuerso populo communicant	ibid. 49	Moscouitici Regni potentia à quo primum fundata	334.3
Moscouita quando Christianorum sacris initiati	126.37	Moscouitici titule explanatio	242.40
Moscouita quidam, bestis, instar Tartarorum uescuntur	133.26	Moscouitica gens in sepulchrorum & mortuorum cultu superstitiosa	418.47
Moscouita quo amore se mutuo prosequantur	197.36	Moscouiticorum legatorum fastum	337.43
Moscouita qua lingua, quibusq. literis utantur	128.1	Moscouiticus exercitus in Germanos saeuient	231.3
Moscouita Plinio teste, olim Roxolani dicti	131.30	Moscouia urbs, Londinum cum suburbio aequali magnitudine	147.55
Moscouita unde dicti	131.37	Moscouia ciuitas non munita	156.7
Moscouita frigoris & imedia patientes	149.32	Moscouia fluius ubi fontes suos habeat	155.30
Moscouita quibus in religionis capitibus à Romanis dissentiant	140.33	Moscouia fluius tantus est quantus Multaua in Praga	207.38
Moscouita certa inebriandi tempora habent	155.51	Moscouia ne Narnam oppugnet, sed pacem seruet à Stephano per literas mouetur	422.2
Moscouita à Tartari in fugam uersi	246.12	Moscouia Principem consiliariū clauigerum & cubicularium Des appellat	11.31
Moscouitica gentis mores & libidines	237.3	Moscouia perpetrata inmani strage & inaudita tyrannide, triumphans in palatium suum reuertitur	200.27
Moscouita idololatriam Tartari contermunt	153.24	Moscouia Herodis crudelitatem superans	196.46
Moscouita aciem non dirigunt, sed incompotenti hostem adorantur	149.47	Moscouia à Narna se abstinere uelle promittit	424.36
Moscouita seruitute magis quam libertate gaudent	179.13	Moscouia quantum exercitum conscripserit	230.30
Moscouita variis calamitatib. vexati tumultuari, & principis suscunctationem mirari incipiunt	309.51	Moscouia in Ocham se effundit	124.40
Moscouita Basilidem per legatos rogans ut ad imperii gubernacula reuertatur	283.32	Moscouia à Ciu Narnanis Castellis abstinere se uelle confirmat	432.34
Moscouita se inimicis contumelias afficiunt	185.42	Moscouia cum Tartaro pacem fecit	423.54
Moscouita cur de libertate minus sint solliciti	335.40	Moscouia Princeps, argenti & auri ditissimus	158.17
Moscouita ad septem milliaria in suo regno omnia flammis absumunt	239.30	Moscouia quo animo acceperit templorum suorum in Liuania subuersionem	218.35
Moscouita 7000. curribus igne accensis se in fugam coniciunt	239.15	Moscouia ubi thesauri suos habeat reconditos	165.43
Moscouita Gracorum in religione ritum sequuntur	126.39	Moscouia Princeps, auctoritate suam in spiritalia quam in seculares uiuitur, & ex sua voluntate de omnium uita & bonis constituit	11.27
Moscouitici Imperatoris gladius & pharetra, Moscouia nomen & titulum suum, Imperatoris semper		Moscouia se Regem & Dominum totius Rustia appellat	13.22
		facti se Regem & Imperatorem	ibid. 16

I N D E X.

semper prapofuit, & se eo superiorem existimauit	13.18	Moscouia uniuersam Liuiam excepta Renalia & Riga sibi subicit	327.50
Moscouia perpetuus Lithuanorum & Polonorum hostis	13.7	Moscouia Pol. Rege circa Gedanum occupato Liuiam inuadit	327.17
Moscouia cur in nouissimis cum rege Poloniae transactionibus Rex appellari uoluerit	12.50	Moscouia in Liuiam nullo prohibente penetrat	327.33
Moscouia nulli homini infensor quam Pontifici Romano	12.35	Moscouia magnam Holsatia Ducem in Liuiam mittit	327.22
Moscouia, an à Pontifice Romano & à Casare Maximiliano titulum regum expetierit	12.34	Moscouia Polotia capta ad se reuersis cur pepercerit	351.5
Moscouia Princeps, unde & quo errore iam Imperator dicatur	11.49	Moscouia sacre Scriptura auctoritate regem Poloniae bello dehortatur	368.35
Moscouia regnum Casam, nauali & equestri exercitu aggreditur, sed frustra	10.33	Moscouia Stephano Polonia Regi fraternitatem offert	378.10
Moscouia exercitus intra meatum Druiua fluminis & Poloczko castrum, sese demittit	10.25	Moscouia à Suentoslo Micislaui filio genus suum deducit	378.2
Moscouia uno consuetu adeptus est, qua antea Wulodus magnus Dux Lithuaniae, multis annis acquisierat	8.7	Moscouia de Regi in se iniuriis apud Pontificem conqueritur	387.16
Moscouia cur albus rex uocetur	182.43	Moscouia aliquot milia ad Regium exercitum direptionibus vexandum emittit	403.6
Moscouia fugam arripient, nihil prater fugam cogitat	37.21	Moscouia Sapoliam, ad legatorum utriusq. partis conuentionem deligit	404.42
Moscouia contra Lithuaniam Tartarum sollicitas	75.40	Moscouia quam rationem in deligenda sibi uxore habeat	382.52
Moscouia pacem Liuiis denegat	233.1	Moscouia Stephano genus exprobrat, & crudelitatem obicit	389.53
Moscouia literas scribit ad eos, qui Susa in praesidio sunt	355.15	Moscouia Liuania titulum rei incere cupit	41.27
Moscouia Clauiger & cubicularius Des	183.6	Moscouia fratrem suum principatu exuit & priuat	70.40
Moscouia, quo errore Imperator uocetur	182.32	Moscouia fluius ubi oritur 44.55 ubi nauigabilis esse incipiat 45.3 gyrus multis incuruatur 7 Non admodum piscosus	10
Moscouia subsidium obsecris Polotensibus mittit	348.22	Moscouia ciuitas bis maior quam Florentia, & bis maior quam Praga	207.30
Moscouia copiarum partem in Liuiam praemittit	343.15	Moscouia Zenek olim arx, quot militibus à Moscouia distet	159.34
Moscouia Stephanum de seruandis inducis admonet	340.12	Moscouia Meck locus palustris	49.44
Moscouia cur legatos externos audiens aquam in pelus ad manus habeat	335.33	Moscouia fluius nauigabilis	104.28
Moscouia in Voliniam excurrere Ostrogia Ducem oppugnat	329.48	Moscouia promontorium peninsulae speciem habens	87.47
Moscouia maliciosos satellites conscribit	184.52	Moscouia Moaysko castrum & oppidum lignum	161.45
Moscouia malitiose Imperium abdicat	164.42	Moscouia Mulieres aperto capite, & passis crinibus incendentes	48.3
Moscouia cur Liuiensium legatis pacem denegarit	230.19	Moscouia Mulier post menstrua am communicanda	26.28
Moscouia Regi Poloniae praecipit, ut à Liuania omnino abstineat	328.9	Moscouia Mulier uina cum mortuis sepelitur	200.35
Moscouia ad Prussia fines Imperium extendere, quo praterit conatus sit	328.10	Moscouia Mulieres se non uerberibus tractentur, se à mari non credant	35.45
Moscouia propriam suam regionem uastat	190.40	Moscouia Mulieres proscruuicae quae sint	33.38
		Moscouia Mulierum apud uiros suos conditio grauis	180.11
		Moscouia Mulierum conditio miserrima	35.24

I N D E X.

Mulieres vestibus exsuta, niuib. & frigo-
re vexantur 319.3
Mulierum labores 35.27
Mulieri ne gallinam quidem iugulare concef-
sum ibid.31
Mulieres in templa, & ad amicorum colloquia
raro admittuntur ibid.34
Mulierum & puellarum in pratis amœnis ob-
lectationes ibid.36
Munera seu honoraria, Oratoribus quæ à Prin-
cipe Mosco oblata fuerint 99.28
Munera Principi quomodo ab Oratorib. offe-
rantur 94.45
Munera Principi oblata, ipsi, Pominki, quasi
Mnemofynon quoddam appellant ibid.52
Munera seu donaria, sponsa ab inuitatis ad
nuptias missa, post nuptias remittuntur,
aut recompensantur 34.43
Munitiones in Mosconia 336.19
Mumel oppidum 78.7
Munitiones ab Ungaris & Polonis ad Pleſco-
niam instituta 398.13
Muri cespites coniecti, ingens Moscis parvunt
damnum 368.15
Muromani populi 47.36

N.

Nagai Tartari & eorum Duces 73.15
Nali ciuitas, satellitibus Principis exa-
dificata 46.7
Nancekynus legationum honoribus clarus, à
Polonis captus 302.46
Nancekynus Basilidius legatus, Oschycum ad
conspirationem permouet 501.23
Nandoralba propugnaculum fortissimum, à
Turca captum 109.48
Narta oblonga solea, & in eis cursus celerri-
mus 167.16
Narua fluius Liouonia terminus 308.40
Narvua fluius nauigabilis, unde emergat
55.55
Narua quomodo à Suecia Rege expugnata
402.20
Narua Germanorum in Liouonia ciuitas à Ba-
silide expugnata 308.45
Narna à Gothis expugnatur, Mosconis in ea
omnibus contrucidatis 309.18
Narna alia, è regione in altera fluminis ripa si-
ta, à ciuib. deserta occupatur à Gothis
309.35
Narua ne à Moscovis occupetur & Sueco
eripiatur, quomodo caueri possit 423.9
Narua Suecus sub cautione Stephano resti-
tuere rogatur 423.19
Nasceokinus à Mosco litteras ad Ofcikum per-
fert 362.45

Nasceokinus aulici Mosconitici, ad Polonia Regē
postulatum 362.27
Naues tempestate disiectæ 145.36
Naues Anglica quando & ex quo portu solue-
runt 144.45
Nauium ad iter fabrica 143.35
Nauium Anglicarum commensus ad 18. men-
ses 143.46
Nauver lacus 103.16
Nedelschmick quale officium 40.23
Neglinna fluius unde oritur 46.30
Nebularum densitas maxima 235.25
Neglinna fluius humanis corporibus oppletus
280.52
Neglinna fluius 124.31
Neleruki oppidum ab infundendis poculis sic
dictum 155.48
Nemen fluius germanice, Mmell, Prussiam
alluit 102.34
Nerel fluius 58.4
Neroniana crudelitas in fratrem pertrata
197.30
Neronia tyranni imitatio 206.47
Nerna fluius & ciuitas 164.4
Nerna deuastatur 191.24
Nerna Germanica, & Ruthenica 232.26
Nerna Germanica à Moscis expugnata 233.
10
Neruiensis ditio deuastata 231.34
Neruiensis variis supplicii affecti 286.12
Neuela quomodo oppugnata 377.3
Neuela supra Lukos, Lithuaniam versus sita
est 376.43
Neuela integra in Regis Polonia potestatem
venit 377.14
Neuela arx inter Velicolucum & Polociam si-
ta à Stephano Pol. Rege occupatur 303.3
Nica urbs Bithynia 133.35
Nicolai & Christi frigora 411.46
Nicolaus Dorohostaiensis Palatinus Poloni-
ensis, ad oppugnandam Neuelam missus 376.
40
Nicolaus Radziwyl, Lithuanici exercitus
Dux generalis 237.50
Nicolai Barenſis inter sanctos relati, miracu-
lum 30.40
Nicolaus Radiuilo, Vilnensis Palatinus, una
cum filio, Stephani castra sequitur 296.
31
Nicolaus Melecins Dux exercitus Polonici ge-
neralis 296.28
Nicolaus inuocatur 140.43
Nicolai festum solenne 173.18
Nicolaus Succensis Illyricus 120.55
Nicolaus Czaplitz nobilis 107.30
Nico-

I N D E X.

Nicolaus Radziwyl Palatinus Vilnensis 106.
16
Nienhays Carx Torpater, Episcopi, Anno
1381. a Moscovis magna & oppugnata,
quomodo conseruata & liberata sit 233.
26
Nienhays Carx de ditio 234.4
Nienhays Carx de ditio, quem veteres Bory-
sthenem dicebant 243.35
Nienhays Carx de ditio 107.45
Nienhays Carx de ditio 103.45
Nienhays Carx de ditio Regis Polonia redacta
36.30
Nienhays Carx de ditio Episcoporum sedes
114.41
Nienhays Carx de ditio ex variis populis collecta 340.
36
Nobiles ad Smolock expugnationem se iura-
mento coniungunt 381.32
Nobiles ad Smolock Regis Stephani facta si-
militate interpretantur ibid.48
Nobiles Poloni Regem Stephanum apud Regi-
nam calumniantur 357.1
Nobiles cur raro in publicum prodeant 41.9
Nobiles famina denudati in nunc stare cogun-
tur 284.26
Nobiles tyrannidem cum lachrymis deprecant-
es exitio mulcantur 284.30
Nobiles ducenti simul & semel trucidati 287.
43
Nobiles 150. de capeſſenda in Poloniam fuga
constantes quomodo puniti 288.2
Nobiles in unam habitationem coacti misere
interimuntur 186.45
Nobiles in unam habitationem coacti misere
interimuntur 179.18
Nobiles & consiliarii, propriis sumptibus mi-
litare coguntur 177.47
Nobiles quidam captiui à Magno Duce truci-
dati 200.5
Nobiles quidam supplicio destinati prater ex-
pectatam nem liberantur 201.30
Nobiles quidam trecenti semini in profce-
ntiam ducuntur 201.10
Nobiles ducenti capite truncantur 203.22
Nobiles quos egrediantur ad bellum ex Mosco-
uia ducuntur 207.10
Nobiles famina post oblatum stuprum, in por-
ta mariti sui per quam ipsi quotidie reco-
gitur suspensa 189.3
Nobiles & consiliarii, de iniuria illata cum
Duce exposcuntibus, quid acciderit 189.
17
Nobilitatis Polonica de iudiciis postulatam
330.16

Nobilitatis cum Rege Stephano controuersia
qualis & quomodo composita 320.42
Nobilis laborare sibi turpe ducit 40.31
Nobilitatis defensio crudeliter punita 198.10
Nobilitatis Nuncius in Concilio suo admodum
tumultuantur 431.25
Nobilitatis Polonica motus variis 426.18
Nobilitatis ius multis ex plebe donatum 421.
21
Nobilitatis conuentus in singulis Polonia pa-
latiatis, ante comitia habentur 426.18
Nobilitati quid ad desideria sua Rige respon-
sum 427.50
Nobilitas Polonia, omnia regis facta habet su-
specta 426.51
Nobilitatis Polonica erga regem Stephanum
animi variis 426.27
Nobilium interfectorum octuaginta genero-
sa famina in flumen abiciuntur 30.4.
11
Nobilium cadauera in foro nuda septem die-
rum spatium iacent, & à canibus deuorantur
204.8
Nobilium matronarum apud Magnum Du-
cem abusus turpis 188.44
Nobilium in Moscouia dura seruitus 10.55
Nobilium quid de rege querelis in comitiis re-
sponsum sit 359.4
Nobilium Polonorum animus à rege alienus
350.40
Nobilium in Moscouia humilitas 336.9
Nortuegia unde nomen acceperit 86.32
Nortpoden regio 87.25
Nortpromontoria in mari 67.28
Notarii cuiusdam uxor post oblatum stuprum
super mensam mariti, in qua ipse cibum ca-
pere iugebatur suspensa 189.6
Nouogardia, qua habeat Cæli constitutionem
121.21
Nouogardia olim Moscouie caput 125.17
Nouogardia emporium totius Mosconitici Im-
perii celeberrimum 150.32
Nouogardia in seruitutem redacta 8.18
Nouogardia deuicta, Ioannes Basilii filius, ubi
tra trecenta plaustra, auro & argento bene
onusta, ex ciuium bonis abiecit 8.22
Nouogardia quot principatus habuerit 54.39
Authoriute Archiepiscopi administrata
ibid.49 Quando & à quo superata atque
expugnata ibid.51
Nouogardia terminus Christiana religionis
47.43
Nouogardia magna quot miliaribus à Mosco-
uia distat 54.22 Ditionem habuit in quin-
que partes distributam, ibidem 25 Emi-

I N D E X.

porium quondam habuit celeberrimum 37
 Eius imperium quousq; extendatur 16.34
 Novogardia dies longissimus 18. horarum 55.
 33
 Novogardia imperium à quibus conditū 332.
 53
 Novogardia inferioris situs 47.38 distantia
 à Moscoua 41 fertilis 42
 Novogardensium opes, quot curribus Mosco-
 uiam abducta 55.4
 Novogardensium clades tristissima 284.43
 Novogardenses, dum Corsum Gracie ciuita-
 tem oppugnant, uxores seruis domi relictis
 nubant 55.25
 Novogardenses idolum Perun dictum, in flu-
 men Wolchow deiciunt 55.15
 Novogardienses cur trucidati & excisi 335.15
 Novogrodia sola olim appellatione exteris ter-
 rib. lis extitit 243.55
 Novogrodia minor ubi sita 124.43
 Novogrodia quot miliaribus à Riga distet 125.
 38
 Novogrodia magna ducatus 163.11
 Novogrodia magne legati bellum à Polonis
 deprecantur 301.4
 Novogrodia inferioris ducatus 158.43 Eius
 fortitudo 46 situs 48 distantia à Mo-
 scouia 51
 Novogrod ciuitas & arx lignea 160.47
 Novogrodek Mosci cedunt 418.25
 Novogrodekum probe munitum 418.27
 Novogrodenses quando & à quo superati 163.
 43
 Novogrodensis Antistes dignitate sua exutus,
 & omnibus bonis priuatus, nefanda igno-
 minia afficitur 192.12
 Novogrodensium merces in unum locum con-
 gesta succenduntur 191.30
 Novogrodensium occisorum numerus 205.
 41
 Novogrodensium bona apud Neruios deposita
 286.11
 Numerandi ratio in Moscoua 42.24
 Nun. io Moscouico, qui ad Stephanum Cs-
 ariciam mouentem, venit, quid responsum
 364.54
 Nunciis Nobilitatis cur in comitiis se Regio-
 posuerint 431.36
 Nun. line ex Caſan in Novogardiam trans-
 lata 73.3
 Nundina in toto Mosci dominio frequentissi-
 me 57.45
 O.
 O rbi fluius amplissimus 168.45
 Obducentiam Moscoua praelarissimam

in viro statuunt 132.33
 Obdorian idololat. e 160.3
 Obdoria regio vnde dicta 168.12
 Obstetrices octo diebus ab ade sacra abstinere
 debent 27.30
 Occa fluius quot ciuitates alluat 242.53
 Occa fluius ubi oritur, & quo fluat 49.48
 in Wolgam labitur 53 Campos allui fer-
 tilissimos 55 piscibus valde abundat 50.1
 Ocha ubi in Volgā exoneretur 124.43
 Occisorum in bello numerus, quomodo cogno-
 scatur 177.43
 Ocolnick qui vocetur 40.21
 Odava fluius, Viagus nominatus 164.28
 Odosovv castrum 159.29
 Ognovv morbus ignitus 157.59
 Olomecia diplomatum in Moscouia locus 403.
 34
 Olech venenosi vermis morſu laſus moritur
 ibid. 22
 Olech imperiū Ruthenorum sibi à Rurick com-
 mendatum multis prouincis auget 3.19
 Olega à fratre suo regno expulſus, interficitur
 4.40
 Olha accepto baptismo, Helena dicta est 3.45
 Olha prima Ruthenorum Christiana, ab ipsis
 soli comparatur ibid. 47
 Olha, à Dreuvlianorum principe in matri-
 monium expetitur 3.28
 Olha uxor Igoris, interfecto marito, regno
 praeficitur 3.27
 Olha, Dreuvlianorum nuncios viuos obrutus
 bet ibid. 29 Alios quinquaginta nuncios
 in balneo comburit 31
 Olhamortem mariti vlciscitur 330
 Olha, acceptas à Dreuvlianis in tributum co-
 lumbas & passeres, alligatis sub alas igneis
 quibusdam instrumentis dimittit ibid. 39
 castrum Dreuvlianorum incendit, & fu-
 gientes interficit ibid. 42
 Olhamortua, in sanctorum numerum refer-
 tur 4.4
 Olha, Dreuvlianos inebriatos interficit 3.35
 Olmutium sedes Episcopalis ad fluium Mo-
 rava 101.49
 Operanti praefame nimia, homines mactare &
 comedere coguntur 289.25
 Operarii viuc remanent, tineribus in fluium
 sparsis 289.32
 Ophanasius Lorexicus, ex intimis Basilidis a-
 micis unus crudelissima morte affectus
 286.40
 Ophanasius baculis crudeliter in loco publ. co-
 casus, omnib. bonis spoliatur 193.42 inter-
 ficitur 54
 Opha-

I N D E X

Ophanasius Wiazinski Principi admodum
 charus 193.22
 Ophanasii serui misere trucidati 193.38
 Opolia ciuitas cum castro 11.40
 Oporzka ciuitas cum castro, à rege Polonia ob-
 sessa 103.53
 Oppida & castella qua Stephanus bello Mosco-
 nitico occupauit 420.21
 Oppida & castella, quibus Moscos cecit, qua
 420.16
 Opriczna curia amplissima, quando & à quo
 extructa 156.19
 Orationis ad Deum indefessum studium 138.
 47
 Orationem Dominicam, Symbolam Apostoli-
 cum, decem praecepta & alia, pauci sciunt
 152.35
 Oratio Ruthenis vſitata 175.54 & 176.
 10
 Oratores, qua pompa & hominum caterua sti-
 pati, arcem ingradientur 93.45
 Oratores ad Principem admittuntur 93.14
 Oratores ad externos principes missi, si quid
 preciosi reportant, id omne princeps Moscos
 in suum fiscum reponit 11.13
 Oratores, quali sermone excipiantur à consi-
 lariis Mosci 92.18
 Oratores, à locum principis tenente, quinta-
 plici potu decorantur 91.18
 Oratores finito prandio, quomodo dimittan-
 tur 96.47
 Oratoribus propriis sumptibus viuere nō per-
 mittitur 91.54
 Oratores à principe conuicio excipiuntur
 95.7
 Oratores cur in itinere diutius detineantur
 90.54
 Oratores sub dio pernoctantes ibid. 37
 Oratores ad venationem inuitati 97.37
 Oratores tuguriolis angustis excipiuntur 91.
 14
 Orationes quales in vſu 138.50
 Oratoribus varia de mensa principis mittun-
 tur obſonia 95.54
 Oratores Linonienses, celeri fuga se ex Mosco-
 nia liberant 69.1
 Oratores quomodo in Moscouia excipiantur,
 & tractentur 89.40
 Oratoribus nullum honorem circumſtātes ex-
 hibere coguntur 94.6
 Ordines quid in comitiis à rege Stephano pe-
 tierint 384.6
 Orefchak castrum germanis Ntsemburg di-
 ctum 85.46

Orinscii interitus 413.10
 Organorum in templis vſus nullus 139.33
 Orlo arx quando extructa 204.15
 Ofciki consilia quomodo reuelata 362.48
 Ofcikus cur ementia scriptura, & alienis si-
 gnis vſus sit 363.10
 Ofcikus proditiōis & rei monetaria accusa-
 tur 363.14
 Ofcikus in Marschaki adibus libera custodia
 circumdatur 363.1
 Ofcikus cum Indeo quodam, capitis supplicio
 affectus 363.27
 Ofſa mortuorum qui condit, multum meretur
 26.35
 Oftravvitz fluius, Sileſiam à Morania di-
 rimens 101.54
 Ofstomecius se ad Moscum transiitum simu-
 lat 414.12
 Oftrona Mosci reddita 417.33
 Oftronia ubi sita, & vnde nomen habeat 393.
 12
 Oftronia ex firmissimo lapide extructa, quo-
 modo expugnata sit 304.22
 Oftronia quomodo oppugnata 393.20
 Oftronia per deſectionem occupata 193.39
 Ofſoferia ciuitas 125.36
 Ofzakhovv castrum & ciuitas 76.55
 Onis syluestrius, quam Poloni Solhac vocant, de-
 scripto 84.1
 Orveximius quomodo, & quam ob causam
 interfectus 184.17 & 22
 Oxus, Baſſarianorum amnis, ubi oritur, & in
 mare effundatur 119.41
 Oxi oppidum & fluius 114.11

P.

P acis conditiones Stephano à Mosco per li-
 teras oblata 378.12
 Pacis inter Stephanum Polonia regem & Mo-
 scouitas constituta conditiones, & confir-
 matio 313.26
 Pacis ad decennium constituta tabula, quo ri-
 ta, & à quo confirmata 313.43
 Pacia conditionis à Mosco Polonia Regi Ste-
 phano praescripta 333.39
 Panis vſus varius 59.6
 Palmarum dies solennis 140.44
 Panis beatae virginis in terram prolapsus 99.
 10
 Pane fermentato cur in S. Cena utantur 176.
 28
 Panem Eucharistiae quis conficiat 176.51
 Panes, formam helici equini habentes 95.40
 Panis ante prandium conuiuii à Principe ob-
 latus 148.53

I N D E X

<i>Panis Eucharistiae antequam consecratus fuerit, circumfertur per Ecclesiam, & adoratur</i>	30.1	<i>Pecunia quali ad bellum Mosconiticum secundum rex Polonia usus sit</i>	361.14
<i>Pannonia utrag inter Dalmatiam & Mosconiam sita</i>	133.1	<i>Pecoris maioris minorisque in Mosconia copia</i>	128.29
<i>Panum sacratorum distributio</i>	127.42	<i>Pedestres copia in Mosconia nulli sunt usi</i>	129.42
<i>Papin ciuitas & castrum</i>	61.40	<i>Peditatus Vngaricus Vitepsciam praemissus</i>	363.32
<i>Papini gens</i>	168.39	<i>Peditatus quomodo in Polonia deligendus</i>	361.30
<i>Parcha ciuitas cum castro</i>	104.12	<i>Pelles Hermelinorum quomodo cognoscenda</i>	44.3
<i>Parn ferrifodina</i>	111.12	<i>Pelles in Mosconia quos Beueres, Mingas, & Miniueras vocant</i>	151.13
<i>Parnauia à Suecis obfessa cōmeatus inopia laborat</i>	415.42	<i>Pelles nobilissima in Mosconia</i>	126.27
<i>Parnauia quando à Moscho occupata</i>	32.7	<i>Pelles delicatissima ex plantis</i>	73.49
<i>Parnauia decedere Gordianus Suecia praefectus iubetur</i>	418.1	<i>Pelles ante hac tempora vili pretio vendita</i>	126.30
<i>Parfimoniam & frugalitatem Mosconitarum</i>	37.37	<i>Pellium in Mosconia nobilitas</i>	133.20
<i>Patres in linguam Illyricam translati</i>	127.16	<i>Pellium Zebellinorum praefectus, quomodo cognoscenda</i>	43.48
<i>Patriarcha Constantinopolitanus & sancti Metropolitanus, sicut luminaria in mundo lucent</i>	24.28	<i>Pelles Madaurica ex diuersis locis afferuntur</i>	ibid. 52
<i>Pauli Oderbornii de vita Iohannis Basilidis historia</i>	241.45	<i>Pellium in Mosconia diuersitas</i>	43.47
<i>Pauli Fouii de legatione Basilii Magni Principis Mosconia liber</i>	119.1	<i>Pelles vulpina quanti vendantur</i>	44.10
<i>Paulus Centurio de itinere in Indiam frustra cum Mosco agit, & quare</i>	120.6	<i>Pelles Aspreolorum ex quibus locis afferantur, & quanti vendantur</i>	ibid. 11
<i>Paulus ex mercatore legatus</i>	ibid. 13	<i>Pelles Lyncium & Laporum quanti fiant</i>	ib. 20
<i>Paulus centurio Genuensis, propter mercaturam in Mosconia versatur</i>	119.34	<i>Pelles Castorum in magno pretio</i>	ibid. 23
<i>Paulus centurio quid quaesierit, cum in Mosconia versaretur</i>	ibid. 37	<i>Percunstantibus quid in aula ageretur quid acciderit</i>	194.35
<i>Paulus centurio, cum Demetrio Mosci Ducis legato, Romam peruenit</i>	120.45	<i>Pereaslaru ciuitas ubi sita</i>	57.52
<i>Paulus Iouius, ex cuius relatione Mosconiam descripserit</i>	88.27	<i>Pereaslaru ciuitas & castrum</i>	166.28
<i>Paludes in Mosconia unde</i>	121.40	<i>Peregrinatio in Mosconia tempore aestatis laboriosa & difficilis</i>	125.53
<i>Pauperes ad Principem non admittuntur</i>	40.19	<i>Peregrinationes ad loca sancta</i>	139.49
<i>Pax inter Moscum & Polonia Regem quibus conditionibus constituta</i>	415.10	<i>Periculum à glacie liquefacta, in Duna fluuio maximum</i>	103.26
<i>Pax publica à Stephano Polonia Rege seuerè sancita</i>	338.19	<i>Parmii & Pecerri populi Christiani</i>	123.44
<i>Pax seruari sincera inter dissidentes circa religionem non potest</i>	248.22	<i>Permia regio, quot miliaribus à Mosconia distet</i>	167.5
<i>Pax quinquaginta annorum cum Liouonibus firmata</i>	228.33	<i>Permia provincia magna & ampla</i>	62.39
<i>Pax inter Teutonicum ordinis magistrum & regem Polonia, quibus conditionibus constituta & firmata</i>	227.17	<i>Permutatio rerum in Mosconia cur instituta</i>	42.14
<i>Peccati author & causa non est Deus</i>	256.24	<i>Pernauia Henrico Gallo erepta</i>	254.54
		<i>Perfarum Princeps cur à quibusdam Ksilipassas, id est, rubrum caput vocetur</i>	12.15
		<i>Perun idolum quale & ubi</i>	163.30
		<i>Pestis, per Italiam, Galliam, & uniuersam Europam vagata, exercitum Polonicum corripit</i>	380.45
		<i>Pestis memoria hominum, in Mosconia non sauiit</i>	47.4
		<i>Pestis</i>	47.4

I N D E X.

<i>Pestis in Liouonia sauiens</i>	225.7	<i>Pietercouia oppidum</i>	271.44
<i>Pestis in Nouogrodia atrox & repentina</i>	206.2	<i>Pilei fastigiat</i>	253.43
<i>Pestis in Moschouia</i>	292.7	<i>Piscatorum peritia</i>	57.24
<i>Pestis in Mosconia rara & fere nulla</i>	157.36	<i>Pisces durati, tanquam fruges reconduntur</i>	123.10
<i>Petilius in Polonia & Catilina</i>	426.7	<i>Piscis humana forma praeclitus</i>	61.7
<i>Petri Kendlu interitus</i>	398.22	<i>Piscium in Liouonia inopia</i>	225.5
<i>Petronicius, supremus Russia palatinus acerbis simis sarcasms illus</i>	283.55	<i>Piscis mirabilis in fluuio Tachmin</i>	169.54
<i>uerfa familia misere interficitur</i>	284.6	<i>Piscium in Hungaria copia ingens</i>	111.2
<i>Petrus Biekouuski, à Magno Duce lancea transfossus</i>	200.1	<i>Planta, caput, oculos aures sanguinem pedes, cutim & vitam habens ubi crescat</i>	73.10
<i>Petrus Tómitzki, Episcopus Premisliensis</i>	102.49	<i>Platea & area in Mosconia ciuitate admodum spaciosa</i>	254.43
<i>Petrus Gyfca, & Michael Pohusch, Oratores Lithuanici</i>	113.23	<i>Plocensis praefectura Ciarn Kouio erepta</i>	430.1
<i>Petrus Serebrinus uir summus & rei bellica peritissimus 199.20 inique perit, bonis omnibus ablatis & igne perditis</i>	ib. 28	<i>Plusa fluuius</i>	56.34
<i>Petrus Bicomus eques Polonus capite truncatus perit</i>	289.9	<i>Plescoma cur à mercatoribus frequentetur</i>	151.6
<i>Petrus Serebrinus in frustra dissectatur, capite pedibus manibusque ad uxorem transmissus</i>	289.5	<i>Plescouia urbs obsidiome quando soluta</i>	417.42
<i>Petrus Sifegaleider Moscouitici exercitus Dux.</i>	234.19	<i>Plescouia secundo oppugnata</i>	406.28
<i>Petrus Nouogrodia inferioris Praefectus, cum stirpe sua e medio sublatus</i>	185.15	<i>Plescouia rebus omnibus ad obsidionem sustinendam necessarius à Mosco instructa</i>	396.11
<i>Petrus Klocenius Castellanus Sanichostensis globo traiectus perit</i>	372.12	<i>Plescouia quo potissimum loco oppugnanda</i>	396.8
<i>Petrus Maxxi legatus Caesaris, in itinere Mosconiam versus, mortuus</i>	101.46	<i>Plescouia propugnacula occupata</i>	399.40
<i>Petzora fluuius</i>	167.51	<i>Plescouia olim, à Germanis capta & à quorundam in libertatem vindicata</i>	394.26
<i>Petzora regio iuxta mare glaciale</i>	167.49	<i>Plescouia quali olim magistratu usa sit</i>	394.34
<i>Pezzuramonasteriū, Regio militi magno incommodo est</i>	406.55	<i>Plescouia oppugnatio ab Vngaris incepta</i>	398.34
<i>Pezzuram oppugnat.</i>	407.16	<i>Plescouia olim quem principem habuerit</i>	394.46
<i>Phantix siue luctus Austria ob Anne Rom. Pannonum & Bohemorum Regina mortem</i>	434.15	<i>Plescouia quando & à que libertate sua spoliata</i>	395.9
<i>Phila equitum magister</i>	239.7	<i>Plescouia urbis situs, & distributio</i>	395.31
<i>Philippus Hispaniarum Rex, Maximiliani Imperatoris filius</i>	17.32	<i>Plescouia muri & propugnacula</i>	395.45
<i>Philo Kmita à Stephano ad Borysthenem mittitur</i>	343.22	<i>Plescouia an tertio bello Moscouitico petenda, an vero locus altus</i>	390.10
<i>Philo Kmita Palatinus Smolensensis, Orsam se recipere cogitur</i>	376.40	<i>Plescouia omnib. rebus à Mosco firmatur</i>	388.13
<i>Philo Kmita, Orsanensis praefectus magnam Moschis cladem affert</i>	297.14	<i>Plescouia cur non primo oppugnata</i>	341.16
<i>Philosophia & discipline cetera in Mosconia negliguntur</i>	128.10	<i>Plescouia cur secundo bello Moscouitico non fuerit oppugnata</i>	363.40
<i>Pielza fluuius, Polonia à Silesia diuides</i>	114.26	<i>Plescouia ciuitas & fluuius 56.6 An quadruplici muro cincta ibid. 10 à quo & quando expugnata</i>	13
<i>Pierstinski in Borysthenem prolapsus, quomodo saluatus sit</i>	106.40	<i>Plescouia in seruitutem redacta</i>	9.3
		<i>Plescouia senatus & dissimulatio, interfecti</i>	286.23
		<i>Plescouia ducatus descriptio</i>	303.44
		<i>Plescouia urbs exportum habet celeberrimum</i>	303.52

I N D E X

Plesconia urbis praesidium 304.44
Plesconia quando oppugnata 304.7
Plesconia ciuitatis munitissime descriptio 10304.38
Plesconia tribus muris cincta 132.14
Plesconiam cur expugnare Stephanus constituit 304.1
Plesconenses variis modis Ungaros à muris suis repellere conantur 406.39
Plesconenses obsidione se liberari, admodum expetunt & urgent 417.15
Plesconenses ad praedum inuitantur 409.30
Plesconensis obsidio cur non facile soluenda 405.19
Plesconenses pacis nuncium magnam cum letitia accipiunt 416.32
Plesconensis arx in tres partes distribuitur 395.37
Plesconenses senatores in vincula coniecti potestate & libertate sua exiuntur 395.16
Plesconenses ex magnis Russis Ducibus principem deligunt 394.54
Plesconenses quibus cum populis olim bellum gesserint 394.21
Plesconenses praefecti, equites, pedites & incola quot 396.20 & seqq.
Plesconenses fugam mediantes à quibus retenti 399.53
Plesconensis ciuitatis amoenitas 395.54
Plesconensis oppugnatio an intermittenda, de liberatione 396.48
Plesconensium litere, quibus subsidia petunt, interceptae 400.16
Plesconensibus subsidia mittuntur 400.54 in-
tercipiuntur 401.15
Plesconensium munitiones cuniculis tentantur 400.47
Plesconensium integritas, candor & simplicitas 306.19
Plesconensium ciuiles discordiae 245.41
Pocillatores principis 148.49
Podkova capitis supplicio affectus 337.26
Poculum ex cranio Szwatoslai factum 4.34
Pena cum brutis congregantium, non capitalis 38.40
Pena furti & homicidii, raro capitalis 38.36
Pena qua pradones & alii facinorosi homines afficiuntur 38.30
Pena capitis seu ultimo supplicio quinam afficiendi 39.8
Pena in Mosconia tria genera 335.53
Penitentia qualis pro delictis iniungatur 29.25
Polna fluminis, Mosconiam à Finlandia diuidens 56.39

Poloniza 106.33
Polonia moneta caprea, & eius valor 41.54
Polonia à quo Lechi vocentur 2.28
Polonia milites quomodo & quibus armis instruitur 342.27
Polonia & Ungari equorum carnibus vescuntur 348.43
Polonia Reges qua conditione Tartaris stipendium decernant 75.27
Polonia Rex in ciuitate Gedanensi 113.22
Polonia Regibus fides non seruata 246.23
Polonia cur pedatus non multum utatur 361.24
Polonia Regum, qui originem suam ex Lithuanis traxerunt, genealogia 16.17
Polonicarum copiarum aduersus Basilidem & ducem Ducez praecipui 206.13
Polonicus exercitus in castris febris corripitur 411.12
Polonicus exercitus ad Plesconiam, magnis afficitur incommodis 404.46
Polonicus exercitus ad pacem animum componit 404.47
Polonia & Ungari ex propugnaculis Plesconiae urbis rursus eiciuntur 400.3
Polonicus exercitus lustratio 364.20
Polonia cum urso pugnantis agilitas 318.24
Polonia facta pace Deo gratias agunt 314.22
Polonia in Sauolocia arcis oppugnatione detrimunt non mediocre accipiunt 379.45
Polonorum equitum habitus atratus primo, postea caruleus 392.55
Polonicus exercitus in hyberna deducitur 355.29
Polonia quot annis à Mosco possessa 343.31
Polonia quomodo ad Lituanos peruenit 343.42
Polonia cur primo à Stephano oppugnata 341.28
Polonia quando & per quem Polonis erepta 343.48
Polonia quos fluuios habeat navigabiles 343.50
Polonia unde sic dicta 344.3
Polonia à Mosco castellis & praesidiis munita 344.9
Polonia qua parte primum oppugnanda, deliberratio 345.41
Polonia arx expugnata & occupata à Stephano Polonia Rege 350.49
Polonia expugnata supplicationes habetur 351.25
Polonia occupata 254.52
Polonia arce decedentibus duplex locus assignatur 350.53
Polo-

I N D E X

Polonia super ea reliqua in Polonensi agro ca-
stella expugnantur 352.15
Polonia à Rege Stephano quomodo rursus repa-
rata & constituta 352.54
Polonia recepta, cui ad ministranda commissas
353.20
Polonia expugnata literas ad Moscum Rex scri-
bit 354.38
Polonia arcem habet munitissimam 281.13
Polonia adductis ad fiduciam pacis Polonis, op-
pugnatur 281.39
Polonia per deditionem Basilides positur 282.
Polonia quando à Stephano Polonia Rege oppu-
gnata 296.19
Polonia ciuitas immisso igne succenditur 297.27
Polonia urbs à Stephano Polonia Rege obsidio-
ne cincta 297.6
Polonia arx munitissima à Stephano Polonia
Rege occupata 298.7
Polonia à Basilide dolo occupata 281.22
Polonia situs & magnitudo 281.8
Polonia situs & praesidium, siue munitio 345.20
Polonia Regio à Moscis quinq; Castelli firmata
344.35
Polonia amplitudo & uertas 343.48
Polonia opes & diuitiae 344.8
Polonia palatinus à Mosco captus, quomodo li-
beratus 35.36
Polonia arce incendium 349.23
Polonensis arce Mosci de ditionem faciunt 350.36
Polonensis obsidionis facies seu delineatio &
descriptio 346.17
Polonensis arce oppugnatio quomodo instituta
347.7
Polonensis oppugnatio difficillima 341.44
Polocko arx & ciuitas Lituanis quando adde-
pta 183.54
Polockam omnes suas copias Moscum transmi-
tit 257.37
Polocko principatus seu Waruodatus 103.34
Polocko populi campestres 64.7
Pons maris 103.13
Pons ex nauibus mirabiliter constructus 339.51
Pontifices Romanos in omnibus Christianam
fidem non seruare ostenditur 22.40
Pontificem Romanum, Mosconia princeps, non
nisi Doctoris titulo dignatur 12.35
Pontificii in Cinghianos mortuum efferentes im-
petum faciunt 307.28

Pontus legatus, Gothica militia praefectus, ger-
manum militem in Liouoniam introducit
308.11
Pontus Gardianus Suecorum praefectus à Sa-
moscio, ad Legatos Mosconicos transitum
expetit 416.13
Pontus Naruam qua Germanorum antea fue-
rat aggreditur 309.5
Pregantinus lacus 23.22
Presbyteri ab Episcopis instituuntur & desti-
nuntur 134.18
Preysa fluminis, Silesiam à Polonica & Bohemi-
ca ditione dirimens 107.7
Princeps barbarus, à barbaris aliis vexatur
247.30
Principes in quo templo sepeliuntur 47.1
Principes & regia stirpe nasci crudeliter affli-
guntur 255.18
Princeps conuiuas finito prandio, nomine ap-
pellat 249.15
Princeps Mosconia tum proceribus & legatis
publice epulatur 129.51
Princeps Moscus, pro sanitate Maximiliani
Romani Imperatoris poculum ebibit 97.17
Princeps quomodo mensa accumbat 95.14
Princeps oratoribus de sua mensa mittit 95.29
Princeps barbam radens 96.37
Princeps panem & sal de sua mensa alicui mittit,
quid significet 95.39
Princeps in Mosconia voluntas, pro lege habe-
tur 334.54
Principi in Mosconia, siue turpia siue honesta
imperet, semper obtemperandum 335.3
Principis sedes, cum oratores admissis 94.22
Principis Mosci supplicio innocentium exul-
tatio 187.33
Principis Mosci sermo ad oratores, de induciis
firmatis 100.13
Principis Ceremonia, dum oratores audit 94.20 & seqq.
Principis fratres, oratoribus non assurgunt, sed
tantum consiliiarii 94.12
Principum variorum legati in Comitibus Var-
saniensibus praesentes 331.16
Principum Mosconia, de uxore deliberantium
ratio 129.15
Priores in Mosconia quomodo eligantur 20.35
Priores antequam confirmantur, iuramentum
principi praestare coguntur ib.40
Pristannus Lithuanus 113.33
Privilegia Liouonibus à Sigismundo Augusto
concessa 433.12
Procuratores in iudicio raro admittuntur 40.9
Prodigia qua bellum Mosconiticum antecesserunt 293.16

I N D E X.

prodigium quod in Nalio oppido visum 293.
28
Proditionis primum 163.51
Probus desiderium 137.47
Proprium Mosconia nihil habens 179.21
Proscriptions in Polonia, contra oberatos 331.10
Prosternitur, ubi cerensia coquitur bona 107.8
Prouincia in Mosconia fertilissima, qua 62.14
Prouincia & principes in Mosconia dissi-
mi 132.23
Prouinciarum praesides, Imperatori obtempe-
rantes 132.28
Prukh oppidum 108.12
Populi incogniti & fama tantum noti 123.53
Populus praetimore Duci applaudit 201.26
Possessiones in Liouonia priuatas, quas Stepha-
nus Pol. Rex ratas habuerit 433.34
Possessum Rigam a Mosco ad Stephanum re-
uertitur 423.48
Possessum Plescouia, vltiore oppugnationem
dissuadet certis rationibus 305.25
Possessum quas pacis conditiones a Mosco attu-
lerit 404.11
Possessum a Mosco ad Regem Stephanum re-
uertitur 404.7
Possessum literas ad Moscum scribit 404.24
Possessum cum legatis Mosconis ad Moscum
proficiscitur 390.6
Possessum per literas transitum per Poloniam
& Lithuaniam a Rege petit 387.25
Possessum ad Basilidem proficiscitur 305.51
Possessum, Basilidem ad Liouonia restitutionem
exhortantis oratio 311.36
Possessum ad Stephani Regis & Basilidis lega-
tos oratio 312.21
Possessum admonitione sua, pacis amplecten-
da cupiditatem Legatus inuicit 313.5
Possessum Moscum ad Romanam Ecclesiam
perducere conatur 433.50
Possessum Iesuita a pontifice Max. in Castrum
ad Plescouiam missus, honorifice suscipitur
305.18
Posselli de planta ad formam agni nascente &
viuente iudicium 73.54
Potationes pro Caesaris, & principis sanitate.
96.50
Potinolum arx & ciuitas lignea 160.52
Potus oratoribus semper quintuplex offertur.
92.54
Potus ex cerasis subausteris 128.55
Pracopita in Europa 122.13
Pracopski reges unde dicti 74.46
Prada in arce Poloniensi inuenta, militibus so-
la concessa 351.27
Praefectura & Prouincia in Lithuania quo-

mado constituta 356.5
Praesidium Polotiae relictum 353.23
Praefectura in Moscoua ratio 336.40
Praesidium in Moscoua quale 336.38
Prada, quinquies mille currum, Lituanis reli-
cta 238.25
Praefectos & principales familias, Moscoua mo-
nasticam vitam ducens, exterminat 185.6
Praesidia in finitimis arcibus 178.8
Pratoriani milites in arce aut alibi nulli 129.
54
Pragaregni Bohemia caput 114.39
Prandii, quo oratores a principe excipiuntur,
descriptio 95.42
Prandium principis quamdiu duret 66.2
Precationes pro mortuis inanes esse Moscones ita
statuunt 126.52
Preces & suspiria captiuorum pro Basilide ty-
ranno 315.24
Pskouia sola in toto Mosci imperio muro cincta
est 162.55
Pskonia proditione sacerdotum capta 163.7
Pskonia: ses mortis periculum euitant, exceptis
quibusdam Monachis 102.44
Pskoniensis ducatus 162.50 quando & a quo
occupatus 51
Pskoniensium inuentum prudens, quo princi-
pis iratum animum placant 192.35
Puella adolescentibus offeruntur 34.32
Puella ultra septimum annum castitatem non
seruantes 77.11
Puellas Chio-via mercatoribus vitare licen-
tum, abducere non item 77.13
Puerorum Mosconiticorum a Polonis captorum
multitudo 420.10
Puerpera desperata valetudinis, an ad commu-
nionem admittenda 27.10
Puerpera quot diebus a partu templo abstinere
cogatur 26.27
Puerpera habitaculum an ingredi liceat 16.30
Pugiles publici 151.51
Pula moneta cuprea 158.5
Purgatorium fabulosum Moscoua sentiunt.
126.54
Purgatorium Rutheni non credunt 30.26
Purgatorium ubi 89.15
Purgatorium Graci & Rutheni negant 174.
31
Pygmaei ultra Lapones habitantes 123.19
garritu sermonem exprimunt 22

R.

Rabastunus Danubium ingreditur 108.
16
Radivilus cum Lituanicis quibusdam copiis ad
Polotiam

I N D E X.

Polotiam praemissus, belli initium facit 342.
13
Referendarius Ciarnkenio creptus, & Nico-
las Firleio collatus 430.6
Reges & principes fratres inter se 106.10
Reges Hungaria, Bohemia & Polonia, Viennam
veniunt 101.16
Reges eligendi in Polonia, ratio, cui commissa
427.12
Regii quidam praefecti, Castella in Liouonia oc-
cupant 402.46
Regina Polonia ad Suecia Regnam literas mis-
sit 423.21
Regis Polonia exercitus in Poloniam traductus
226.48
Regis nomine Czar, Imperatoris vero Kessar
in omnib. historiis scriptum reperitur 12.5
Regis Polonia, erga Imperatoris legatos affectio
112.4
Regius Mons, Ducis Prussia sedes 85.7
Regium nomen, Mosco, qua condicione per Pa-
mam oblatum 120.31
Regum eligendorum, Ordines Polonia, stabilem
aliquam rationem expetunt 385.5
Reinoldus Heidensteinus ad Prussia Ducem
missus 424.50
Religio Mosconitica qualis 256.20
Religio Pontificia Riga reparata 421.31
Religio Mosci ducis innocentum sanguine san-
ctificatur 106.10
Religionis Christiana in Moscoua terminus
158.52
Religio gentis Mosconitica qua 152.17
Religionum maxima cura ut homines ad fi-
dem conuertantur 31.52
Reo, si testimonium conuincatur, duellum decer-
nitur 39.39
Reos ultimo supplicio afficere non omnes pra-
fecti possunt 180.33
Reualia infeliciter bello tentata 292.14
Reualia & Derbten Ciuitates Liouonia 85.
18
Reualia a Mosconis oppugnata defenditur
277.47
Reus flagris a hore ceditur donec vadit pro-
ferat 151.32
Reualensibus 100 fragmenti onera, a Rege Po-
lonie donata 339.15
Rex Poloniae Liouonia bellum denunciat 226.
44
Rex Polonia summam ex Lituanorum victo-
ria caput letitiam 238.48
Rex ordinis sui persecutor & fratrum proditor
245.34
Rex sacrorum seu Metropolis a quo constitu-

tur 127.10
Rezan prouincia ubi sita 481.11
Rezan prouincia omnium fertilissima 48.
17
Rezanensis principatus quomodo ad Mosco-
uia Ducem peruenierit 48.40
Rha, Tanais, & Borysthenes nobilissima Mo-
sconia flumina 147.14
Rhen ceruorum quoddam genus, quibus Lop-
pi iumentorum vice utuntur 88.2
Rhenus, Padus, Rhodanus unde oriuntur 124.
48
Rhenensis ducatus 159.4 eius situs 7 fertili-
tas 8
Rutheni Christianam fidem ut amplexi sunt
facile, ita constanter tuentur 133.38
Rutheni Orienti proximi 131.42
Rutheni concionatoribus abstinent 173.50
Rutheni aduersus Mithridatis Antipatorum
duces strenue olim pugnarunt 131.33
Rutheni principis fidem omnes sequuntur 31.
16
Ruthenis pro principe mori egregium 132.
38
Ruthenorum communis oratio 29.25
Ruthenis qui populi initio imperarint 2.42
Ruthenorum copia aduersus Limones anno 1500
in aciem producta 227.53
Rutheni, occasionem rei bene gerenda negligunt
71.32
Rutheni vi pulueris partem maiorem Tur-
patensium subuertant 235.45
Rutheni omnes in religione a se dissidentes bar-
barorum loco habent 335.30
Ruthenorum de sua religione fiducia 335.
36
Rutheni eodem tempore, frenum, arcum, fra-
meam, telum, & flagellum manibus tenent,
& istis utuntur 36.33
Rutheni nec peditatu nec tormentis in bello o-
lim usi 36.41
Rutheni quando & sub quo ad fidem Christi
conuersi sint 171.37
Ricardus Cancellarius, nanium praefectus 144.
3
Riga Sarmatici litoris portus proximus 125.
39
Riga quot militibus distet a Lubeca 125.43
Riga Liouonia metropolis 56.25
Riga ciuitas inueiurando Regi Stephano se ob-
stringit 383.30
Riga de constituenda Liouonia deliberatio in-
stituitur 420.43
Riga quomodo religionis controuersia compo-
sit 421.31

I N D E X

Riga quibus de capitibus post constitutam pacem deliberatio instituta	420.53
Rigenses post Archiepiscopi Vilhelmi mortem omnia ad Augustana confessionis formulam reuocarunt	421.30
Rigensibus cum Churlandia Duce qua controersia intercedat	421.42
Rigensibus vallum quomodo extruere concessum	421.40
Rigensum de portorio maritimo, Regi Stephano concedendo, deliberatio	383.38
Riphai & Hyperborei montes ubi	168.5
Riphai & Hyperborei montes fabulosi	124.
Rocuta de articulis fidei & doctrina Christiana, quam Lutherani defendunt, coram Basiliensibus in frequenti senatu prolixè differunt	259.
Rocuta dicendi coram Principe, humiliter gestibus potestatem rogat	259.25
Rocuta unde exordium coram Mosco differendū fecerit	259.36
Rocuta cum principe de religione disputatio scripto comprehensa	267.47
Rocuta perorationi qui interfuerint	268.2
Rocuta sermo principi Mosco gratias	267.45
Roma à Cracouia Polonia regia, quot miliaribus distet	129.48
Romanam Ecclesiam, caput effeceterarum Ecclesiarum, Moscouia negant	127.2
Romana Ecclesia templum nouum in Polonia designatum	352.42
Romana Ecclesia sectatores nefarii libidinis obnoxii	267.33
Romani & Rutheni quibus in capitibus dissentiant	ib.50
Romani pontifices variarum haresium rei peraguntur	24.5
Romani pontifices pro hereticis & schismaticis habentur	22.15
Romanorum & Ruthenorum in religione dissensiones unde exorta	22.48
Romani Pontifices schismatici	173.24
Romanorum Pontificum errores, ex canonibus Synodorum probantur	23.15
Romanorum Pontificum error de coniugio sacerdotum	23.29
Romanos Pontifices quos S. Petri cathedra dignos venerentur	173.30
Romanos, quia toti in aquam non immerguntur, non rectè baptizatos Rutheni statuunt	24.44
Romanus Pontifex, quo Moscouia loco habetur	140.23
Romanus Pontifex Petri successor	134.2
Rossa insula	145.21
Rossomacka, fera nostro orbi non visa, ingenio miro	147.37
Rostouensis ducis interitus	185.10
Rostouia princeps in templo dicendis precibus interitus, capitur, & capite truncatus in Volgam submergitur	283.49
Rostouuski dux capitur, & amputato capite, in flumen conicitur	185.30
Rosthouia ducatus 166.10 eius situs, & distantia à Moscouia	16
Rostouu ciuitas & castrum	58.6
Roxolani & Roxani veteribus quibus	242.29
Roxolani, Geta & Bastarna populi	122.51
Rschouie ducatus	162.6
Rforua Demetrii ciuitas	52.53
Rubli Rigenses & Moscouitici	42.4
Rubli quot habeat grossos Poloniceles	158.
Rurik Varegus Nonogrodia princeps	163.
Russ antiquum oppidulum	55.47
Russa prisca oppidum à quo directum	306.17
Russa oppidum vetustissimum	163.14
Russi ad quos referat principum suorum genus	332.49
Russia quidam procures, Polono Regi subiecti, Lutheranam & Zuinglianam sequuntur doctrinam	171.42
Russia nomen unde	122.51
Russia principes, à Tartaris quando inaugurantur	64.34
Russia terra, ab Andrea Christi Apostolo baptizata & benedicta	19.58
Russia in fide Christi, Cracouitu perseveras	19.
Russia quando ad fidem Christianam perducta	43
Russia principes, Tartarorum tributarii, quando & quousque	5.5
Russia olim Rossia appellata	1.25
Russia quos hodie principes habeat	2.19
Russia unde nomen habeat opiniones variae	1.
Russia flumen salum habet, unde sal conficitur	15
Russia fines seu amplitudo, & quousque se extendat	244.7
Russia Magni Ducis ex Snsdaliensibus creantur	154
Russia à quo primum ad Religionem Christianam perducti	333.39
Russi vel Rutheni qui dicantur	334.45
Russici Imperii sedes antiquissima ubi fuerit	1.37
Russici	332.46

I N D E X.

Rustici bouem furantis excusatio	224.21
Rustici in arbore melle referta harentis, liberatio	126.14
Rixensis ducatus quot mobiles in bellum mittit	207.24
Saba quidam cum libelli Lithuani ex-emplo ad Plescouienses transit	405.32
Sabinus Nassovus Moscus captus, spem expugnanda Lukor arcis, Polonis minuit	373.55
Sacerdos an sine sacerdotali habitu agrotum accedere, & sacramentum ei porrigere possit	27.16
Sacerdotes ad aras confugientes trucidantur	285.23
Sacerdotum regula	172.37
Sacerdotum habitus à seculari parum differt	173.6
Sacerdotes seculares qui efficiantur	20.52
Sacerdos mortua uxore à sacris obendis suspenditur	21.1
Sacerdos ad secundas nuptias transiens cum clero nihil amplius commune habet	21.8
Sacerdos ea die qua mortuum sepeluit, sacra obire non potest	27.7
Sacerdotes delinquentes quomodo puniantur	21.12
Sacerdotes ebrii publice verberibus castib.	15
Sacerdos infurto deprehensus laqueo suffocatus	21.18
Sacerdotes quibus sumptibus alantur, ibi.	25
Sacerdotum vestitus	21.36
Sacerdos noctu cum uxore concubens an mane ecclesiam ingredi possit	26.7
Sacerdos quando à sacris suspenditur	26.47
Sacramentum ad communicandum quando consecratur	29.44
Sacramento Eucharistia quomodo Rutheni utantur	176.14
Sacrificandi munus, quibus incumbat	127.16
Sacra apud flumina gelu concreta, magna deuotione animi celebrata	127.43
Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, quomodo seruandum	25.50
Sacramentum an dare liceat demoniacis, & mente capis	25.54
Sacramentum an porrigendum sit uxore non habenti	26.11
Sacramentum an maritus circa festum Paschatis sumere possit	26.36
Sacrorum ordinum collatio	137.49
Sadachirci Prapense regnum occupat	78.
14 ciuitur à Tartaris, & nepote ex-	
treregnū occupante, priuatus vitā trad-	
cit	76.20
Sagum idosconitū pro rector	149.35
Salamadra animalia in igne viuentia	170.32
Sal metallicus in Hungaria purissimus	110.39
Sales & ioci Mosci principis circa mensem	187.
Salzburgum	107.54
Salomea à Basilio repudiata, eū apud circumstantes libere criminatur	248.13
Salomea in canobio filium parit	251.6
Solomea tangens altaria, sancte intrat, se sinceratide Basili matrimonium coluisse	251.19
Salomea se filium peperisse coram legatis intrat	251.25
Salomea Basili uxor, propter sterilitatem in monasterium detruditur	18.45
Salomea cucullam à Metropolis ano sibi porre-	
ctam, pedibus concutit	18.49
eam postea iniuria Deum inuocat	ibid.55
Salomea flagello à consiliario caditur	18.51
Salomea, postquam in monasterium coniecta esset, & princeps aliam uxorem duxisset, granida reperta est	19.3
Salomea an filium Georgium in monasterio pepererit, fama ambigua	19.16
Salomonis Basili uxoris sterilitas	129.13
Samaritanda urbs, eximia magnitudinis & claritatis	122.29
Samoged populi	60.20
Samogeda populus seipsum comedens	168.19
Samogitha idololatras serpentes in domibus tanquam penates nutriunt	84.35
Samogithia, nullo oppido aut castro munito insignis	84.6
Samogitharum vestitus & habitatio	84.14
Samogitarum liberi	84.11
Samogitharum arma & equi, quibus in bello utuntur	84.20
Samogitha terram non ferro sed ligno arantes proscindunt	ibid.23
Samoscius Regi Polonia Stephano, affinitate conianctus	296.37
Samoscius potestatem Plescouiensibus facit interfectos sepeliendi	413.26
Samoscius milites ad constantiam hortatur	408.11
Samoscius Plescouienses fame ad deditionem cogere satagit	403.47
Samoscius cur Possennium in senatum vocari noluerit	405.16
Samoscius magna inuidia premitur	405.33
Samoscius ab disciplina militaris studium & diu habetur	405.44

I N D E X

Samofcius in Italia Gymnasii à peritis literis operam dedit 405.34
Samofcius Carmina in suam personam sparsa animose contemnit 405.55
Samofcius generalis exercitus Dux perpetuus creatur 392.37
Samofcio Plefcouia suum cognoscere volenti quid acciderit 394.9
Samofcii consilium, de obsidione Plefcouia ulterius continuanda, ab amicis repudiatur 406.20
Samofcius ad oppugnandum Sauolociam missus 377.40
Samofcius in tyrones milites profugos, animaduertit 369.38
Samofcii & exercitus totius in oppugnanda, Sauolocia constantia 380.30
Samofcius ad Sauolochia praesidiarios literas mittit 381.51
Samofcius contra Tartaros in Rusiam mittitur 434.9
Samofcius Lukorum arcis praesidiarios ad deditionem hortatur 375.3
Samofcius tyronum militum animos aureis nummis, & aliis praemiis ad Lucensis arcis expugnationem inuitat 373.33
Samofcius in Comitibus Nuntios, & publica dignitati & utilitati studeat hortatur 428.38
Samofcius ad oppugnandum Velisum mittitur 365.26
Samofcius per densissimam syluam, ferro viam militibus aperit 367.11
Samofcius nobiles Moscouitas conuiuio excipit 314.15
Samofcius in bello operam suam manaret 361.27
Samofcii pater quis fuerit 361.15
Samofcius qualem conscripserit exercitum 364.26
Samofcius Nouogrodekum ingreditur 418.25
Samofcii oratio quomodo à Nobilitatis Nuntio accepta 428.48
Samofcius Plefcouia praefectum de composita pace certior facit 314.10
Samofcius Cancellarius prudenti oratione in Comitibus, ordines ad gratias Deo agendum inuitat 357.30
Samofcius Nobilitatis inuidiam exposuit 426.38
Samofcius in Comitibus Regem aduersus maleuolorum iniurias consolatur 428.25
Samofcius quibus rationibus ad continuationem Moscouitici belli ordines hortatus sit

357.50
Samofcius quomodo exercitum suum distribuerit 366.4
Samofcius unde loquendi initium in comitiis fecerit 426.53
Samofcius quae in Comitibus capita proposuerit 427.30
Samofcius quid de Sueco in Comitibus proposuerit 427.45
Sancti quomodo colendi 265.30
Sancti à Basilide honorati qui 320.13
Sanctorum invocatio 140.43
Sanctorum apud Deum pro nobis intercessio 140.54
Sanctus Nasus, promontorium 87.29
Sapicha literas ad Regem Poloniae scribit, monet, Moschos imperio exsuendos 322.12
Sapiregius Casanensem Dux, Basilium in tributis pensionem turare cogit 247.22
Sapolotta oppidum oppugnatum à Mosci incendiatur 346.46
Sarmatorum virtus 179.36
Satabellum insula ubi Iasonis naues olim steterunt 74.9
Satellites Sclopetarii in custodiam Basilidis lecti 271.3
Satellites principis Mosconia selecti 156.20
nuper pro explenda tyrannide inuenti 24
Satrapa quidam Torpatensis tredecim satellitibus stipatus ducentos Lutheranos in fugam agit 219.2
Sauolocia oppidum à praesidiariis militibus igne deletum 378.35
Sauolocia expugnata difficilis 377.36
Sauolociam cur expugnare Stephanus decreuerit 377.25
Sauolocia praesidiarii Regias literas expetunt 381.46
Sauolocia arx nimis missima, in Regi Poloniae potestatem integra peruenit 382.13
Sauolocia arcis praesidium, quomodo à Samofcio constitutum 382.30
Sauolocia arcis situs 378.37
Sauolociam & Nenelam pro captivis Stephanus à Mosco expetit 423.43
Sauolocia arcis oppugnatio difficilis 378.55
Sauolocia arcis oppugnatio de nouo inchoata 381.6
Sauvolhensis Regis uxor cum exercitu ad Mahmetigirei Pracopensem regem deficit 75.11
Sauvolhensium regum imperii finis 75.24
Scandia Suetia pars, non est Insula 86.39
Scandia, cur à Scriptoribus ipsa Suetia maior facta sit 86.41
Schad

I N D E X

Schad fluius 160.7
Schapha pteus Demetrio oblatus 16.10
Schapha fluius, in occidentem fluens 49.8
Scheachmet Rex Sauvolhensis quando in partes Lituaniae uenerit 71.3
Scheale, Caian regnum quot annis obtinuerit 68.22
quando & cui cedere coactus sit 32.
Scheachmet Tartarus, Rex Sauvolhensis 106.7
Scheachmet captus Wilnam, & inde ad Polonorum conuentum deducitur 75.18
Scherechorua recens adificatum oppidum 112.40
Schesto pero, clauus 97.33
Schidlow oppidum 114.16
Schola & gymnasia in Mosconia 140.14
Sclauorum lingua unde nomen acceperit 132.53
Scriba propter piscem quem emerat in flumine submersus 289.33
Scriptura Dei peruertere, difficile & horrendum est 24.17
Scythia hodie Tartari dicti, Mosconia finitima 122.1
Scythia regiones à Magno Duce Mosconia subiugata 209.1
ubi homines nec seminant nec arant ibid.17
Sebastianus Cabota uir celeberrimus 143.22
Sebestum castrum intra diuisiones Regis Poloniae situm 387.6
Secretarius sistinabundus oratoribus occurrat 92.9
Secretarius magni Ducis cum quibusdam amicis misere torquentur & inserfiscuntur 194.51
Secretarius propter piscem, quem dono acceperat, submersus 204.36
Secretum nullum est, quod non reuelatur 13.38
Seditio mulierum noxia 300.26
Seditio & tumultus muliebri sedatur 300.48
Selgi Pereaslauvski, id est, pisciculi halecibus non dissimiles ad Demetrium allati 16.3
Selymus Turcarum Imperator, quam uxor duxerit 112.14
Selymus Basilidi bellum infert 272.29
Selymus Turcarum Imperator à Mosci debellatus 334.27
Selymus Turcarum Imperator per Poloniam transitum in Mosconiam petit 334.30
Selymus Turcarum imperator Basilidis potentiam formidat 272.27

Selsarouum incendio deletum 306.47
Selurua fluius 112.46
Sem & Sosna fluius 159.43
Sem & Schofna fluii ubi orientur 50.7
Semes Saxum, munere aliquo lacandum 87.38
Semnoi Poyas montes circa Petzorā 61.30
Semouites Mazorua dux, affinis Iagelonia 17.29
Senex quidā uenerandus à Duce hastatransfixus 203.27
Senatus in Mosconia qualis 336.2
Sepultura nobilibus denegata 204.8
Sepultura ubi 175.1
Serebrinus fide & uirtute bellica insignis 273.10
Seruius sepultus multa edit miracula 32.6
Seneria à Lituania defecit 162.32
Seneriensis ducatus 160.30
sedem habuit in Nouogrodeck 38
quas arcis & ciuitates habet 43
Seneriensis spontanea defectione sub Russorum dominationem concedunt 243.17
Senerinus Nordued, Regis Danica praefectus maris, ad Mosconia principem confugit 33.5 & seqq.
Seruera principatus magnus 50.44
quomodo in Mosconiarum potestatem uenerit 54
Seruierenses principes, unde originē traxerint 51.14
Serpens Deus domesticus, & eius colendira 110
Serni non verberentur, suis Dominis se displicere existimant 40.44
Serni liberi, pro certo pretio seruientes 179.52
Serni apud Ruthenos qui 35.50
Serniute Rutheni magis gaudent, quam libertate 36.1
Serni & tenuioris fortuna milites, ad totum biduum aut triduum in bello ieiunare possunt 37.46.50
Serni tres in foribus Domini sui, per quas Dominus quotidie ire cogeatur, suspensi 190.10
Sernitus Mosconiarum 179.17
Seyd, supremus Tartarorum Sacerdos cultro occisus 71.16
Sibir prouincia 63.25
Sibir prouincia ubi sita 167.26
Sigillum principis Mosconia, qualem habet imaginem 93.54
Signa militaria à Samofcio qualia data 406.6

INDEX

Sigismundi Baronis in Herberstein, & Nortii colloquium 440
Sigismundus Augustus, & Henricus Polonia Reges ludibrio habitii 180.55
Sigismundus Christophori filius in principem transsylvaniae electus 387.40
Sigismundus Rex Polonia, ad campos Radoucouenses in castris quando fuerit 186.5
Sigismundus Rex Polonia, magnus Dux Lithuania, ad pacem magis quam ad bellum inclinatus 9.7
Sigismundus Rex Polonia, uxore ducit Stephani Comitis Scepusiensis filiam 13.2
Sigismundus Rex Polonia, obseſſus in Smolensko auxilium mittit, sed tardius 9.29
Sigismundus secundus Poloniae Rex, quam uxorem duxerit 17.16
Sigismundus Baro in Herberstein, quā ob causam prima legatione in Moscoviam ierit 105.20
Sigismundi Augusti de causis fidei constitutio, qualis 431.16
Sigismundus ex Moscovia reditus 105.25
Sigismundus cur re infecta, primo itinere ex Moscovia redierit 105.24
Simeon Federovvitz Kurbski 58.10
Sinan Bassa ad Regem Stephanum literas pro Tartarū scribit 434.2
Sinarum regio 124.4
Slata Baba, id est aurea anus idolum, ubi 61.3
Slavonica lingua videntes, à Germanis Wenden appellantur 1.52
Slavonica lingua quam late pateat 1.42
Slavonica litera à quo & quando in Bulgariam missa 2.38
Slavonica gentis annales quando primū scribi cepti sint ibid. 40
Slavonica gens quando Nortii dicta, postea per terras hinc inde dispersa nomina varia à locis accepit 2.24
Slavonica gentis nomina varia ibid. 26
Slavonica gentis origo 2.22
Sloboda, natalitio Christi die, fulmine disiecta 293.19
Smolencensis districtus nemine repugnante à Polonis vastatur 396.24
Smolensca titulus, cur literis ad Moscum datus, à Polonia Rege exemptus fuerit 364.15
Smolenscia ducatum quis prodiderit 243.21
Smolensko per prodicionem expugnata 161.14
eius in Moscovia distantia 17
Smolenscum pecunia expugnatur, & proditorie Linscio offertur 250.37

Smolensko civitas, tormentis frustra à Batlio quassata 37.1
Smolensko civitas episcopalis 52. 12 castrum habet stipitibus acutis munusculum illudem 15
Smolensko principatus à quo expugnatus 9.4
Smolensko gravi obsidione premitur 9. 18
paſſionibus seu largitionibus & pecunia, per prodicionem expugnatur ibid. 19
Smolensko à Lithuanis cur non potuerit recuperare 10.19
Smolensko principatus quo auctore à Moscu obseſſus & expugnatus 78.17
Smolenscum, quot miliarib. distet à Moscha civitate 125.10
Smolenscum cur secundo bello Moscovitico non oppugnatum 364.50
Smolensko principatus relicto, Basilium in Moscoviam fugit 10.17
Smolencensis ducatus 161.1 eius situs ad Borysthenem 2
Sua, Samara, & Ariel fluvii, propter Tartaros periculosi 51.54
Socer Magni Ducis qualem gratiam à ducere portet 189.36
Socer Basilidis nefarie elusus & afflictus 290.11
Societas Iesu Sacerdotes Polotiam introducit 352.46
Socoli artis praesidium 298.31
Socolum ubi situm, & quomodo oppugnatum 298.17
Socolum arx incendio perit 299.25
Soculensium captivorum ingens copia 299.29
Sodomia Ioannis Basilidis 184.26
Sokola à Rege Stephano quomodo oppugnatum 353.30. & seqq.
Sokola arx expugnata 354.20
Sol tempore solstitii astivalis, ubi non occidat 88.42
Sol tempore solstitii astivi perpetuo splendens 56.54
Sola fluvius, ubi Isthulam ingreditur 107.16
Solemani ad Moscovitas post captam Polotiam oratio 299.50
Solimannus oratores ad Hungaros mittit 109.44
Solimannus Hungariā hostiliter invadit 109.48
Solimani post Belgradum captū, adversus Ludovicum Hungaria regem expeditio 18.25
Solovuk

INDEX

Solovuki Insula ubi sita 36.27
Solovuki insula in mari sita, quot miliaribus distet à Moscovia 164.37
Somnorum interpretatio dicitur 290.38
Somnium princeps Moscovia interpretatur 188.37
Sophia, Ioannis Ruthenorum Monarchae uxore, famina astutissima 7.22
Sophia Thomae Palaeologi filia 129.9
Sophia Sigismundi Augusti soror, Henrico Duci Brunsvicensi in matrimonium collocata 429.26
Sossiflavium 60.29
Spiritus S. processus à qua persona 126.41
Spiritus S. cur Rutheni tantum à patre & non simul etiam à filio procedere dicantur 175.5
Spiritus S. à solo patre non autem simul etiam à filio procedere Rutheni statuunt 23.4
Spirito Iordanus vir strenuus 410.33
Sponsa ne videre quidem sponsam conceditur, antequam sponsalia maximis penis sint firmata, ut eam repudiare amplius non possit 34.40
Stanislaus Solkenius nobilis adolescens singulari ingenio praeditus 413.33
Stanislaus Ciarnkoni causa, coram Rege in iudicium adducta, qualis 429.23
Stanislaus Priemiscius, quid à Rege finitus Committis, nobilitatis nomine petierit 384.44
Stanislaus Kostka succamerarius Culmensis 366.5
Stavicum Radivilus excurrit 403.26
Starice in summa trepidatione Dux Moscoviae versatur 403.33
Starosta quis 84.9
Starosta, quot nobiles sub sua ditione habeat 114.8
Statue marmorea & lapidea, circa ostium novis Tanais 49.35
Statua in priuatis adib. instar penatium 151.22
Stephanus Rex cum Basilde, non cum eius ciuib. bellum gerit 304.32
Stephanus Rex Polonia pater patriae publico decreto appellatus 303.30
Statua & imagines disiecta & confracta 219.25
Stephanus Polon. Rex cum senatu Livoniae curiam impendit 432.55
Stephanus Polon. Rex non nisi causa bello sublata ab armis se recessurū affirmat 305.46
Stephanus Polon. Rex quibus modis regnum adeptus sit 293.148
Stephanus Rex Poloniae Mosci bellum inferre conatur 293.8
Stephanus Rex Polonia, Basilidi bellum indicit

cit. 294.26
Stephani Regis Polonia ad Basilidem epistola, & Ruthenico in latinum sermonem versa 295.7
Stephanus Poloniae Rex ad oppugnandam Polotiam proficiscitur 296.20
Stephanus Pol. Rex, compertis hostium suorum cadaueribus, lachrymas vix continet 302.30
Stephanus ad oppugnandam Velicolacum proficiscitur 301.40
Stephanus legatos constituit qui de pace cum Mosco agerent 407.45
Stephanus Rex ex castris discedit, rebus omnibus Samoscio commendatis 408.8
Stephanus ad oppugnandam Pleſcouiam non satis instructus 396.40
Stephani Poloniae Regis ad Mosci literas responsio 391.10
Stephanus, virtute sua ad regnum se peruenisse, sibi gratulatur 391.43
Stephanus Mosco libros de immanitate eius scriptos transmittit 392.16
Stephanus Moscoviam ad singulare certamen provocat 392.14
Stephanus exercitus totius lustrationem instituit 392.48
Stephanus Rex cur ad Turcam, mortuo fratre suo legatos miserit 388.54
Stephanus Rex, quid Mosco, facta pace, se restitutum ostenderit 387.5
Stephanus Rex à Mosco literas longe alio à praecedentibus argumento accipit 389.33
Stephanus legatis Mosci, perfidiam exprobrat, eosq. ad principem suum remittit 390.4
Stephanus Rex quam pacis conditionem legatis Moscis proposuerit 384.37
Stephanus Rex cur bellum Moscoviticum suscepit 384.52
Stephanus Poloniae Rex, à quibus principibus pecuniam ad bellum Moscoviticum necessariam, mutuo acceperit 383.13
Stephanus Rex ut de domesticis etiam rebus cognitionem suscipiat, rogatur 385.3
Stephanus Rex quo studio ad domesticas res recte constituendas feratur 385.13
Stephanus in bellum profecturus quomodo ordinibus valedixerit 385.33
Stephanus rex in Comitibus, ordines ad bellicōtinationem hortatur 381.50
Stephanus R. Polotiae nūmo quodā & inusitato morbi genere corripitur 381.5
Stephani de Lukorum provincia constituta deliberatio 377.19
Stephanus à Mosco non frater, sed vicinus tantū

I N D E X

nominatur 378.7
 Stephanus ex castris ad Lukos, literas ad Moscum mittit 372.52
 Stephano Polonia Regi, quae difficultates sub initium secundi Mosconitici belli fuerint obiecta 361.5
 Stephanus cur legatus ad Moscum mittere recusavit 362.19
 Stephanus ad Polonia regnum promotus literas ad Basilidem Moscouia Ducem scribit 326.50
 Stephanus Polonia Rex ad bellum Mosconiticum se conuertit 328.25
 Stephani Regis legati Zapolsciam missi qui 312.11
 Stephanus Polonia Rex quando ex castris Lithuaniam rursus concesserit 312.19
 Stephanus Polonia Rex cum Augusto Saxonia, & Ioan. Friderico Brädeburgensi electoribus consilium belli Mosconitici communicat 338.5
 Stephanus Legatos in Mosconiam pacis tractanda causa mittit 327.10
 Stephanus Rex Polonia Tartaricos legatos occidit 337.18
 Stephanus Pol. Rex copias ad bellum Mosconiticum in Polonia, Vngaria & Germania conscribit 339.33
 Stephani Regis in summis difficultatibus de liberatione 349.8
 Stephanus Mosconitarum Duci bellum indicit, & propter quas causas 340.4
 Stephanus, militibus suis singulari edicto causam belli Mosconitici exponit 342.9
 Stephani contra Moscum exercitus instruitissimus 342.40
 Stephanus Politiā cum exercitu venit 345.11
 Stephanus Rex in magno periculo 350.6
 Stephanus Rex priuatum commodum non spectat 359.12
 Stephanus Rex cur non per legatos, sed praesens bellum Mosconiticum gerere voluerit 366.8
 Stephanus Rex Polonia datus ad episcopum & Senatum Vilnensem literis seditionem & tumultum componit 307.55
 Stephanus Rex audita Gothorum victoria, grauiter commouetur 309.47
 Stephanus Zapoliensis, regnum Hungaria filio destinat 110.20
 Stephanus Polonia Rex a quo inauguratus 430.19
 Stephanus Polon. Rex a quo coronatus fuerit 430.34
 Stephanus Rex in venatione, Lonicū ab Ar-

chiepiscopo inuitatur 432.34
 Stephanus Pol. Rex in Comitibus cognitionis causarum operam dat 429.22
 Stipendium quale Militibus Moscis a Basilio detur 10.45
 Strup insula 159.14
 Strub insula in fluuio Occa 48.13
 Struiones olim siluri 128.40
 Subditorum erga Imperatorem obsequiū 150.11
 Subditorum charitas erga Tyrannum & fides, quomodo conseruetur 335.23
 Subditorum metus adueniente Basilde 253.33
 Succinum in Prussia, magno cum periculo homines piscantur 8.9
 Suecia Rex cum Nouogardie palatino de pacis conditionibus agere iubetur 414.45
 Suecia Rex cuius intercessione pacis fœdere comprehensus 410.8
 Suecia Rex Zaruam occupat 401.55
 Suecia Rex Vesenstienum occupat 402.8
 Suecia Rex, Reualiam a fratre suo Erico, nullo iure occupatam esse, literis testatur 4.23
 Suecia Regis gener, castella quadam Lituonia occupat 388.17
 Suecia Rex Iamhorodum & Koporiā occupat 402.27
 Suecia Rex quibus conditionibus propositis, Regem Polonia ad bellum Mosconiticum hortatus sit 388.22
 Suecia Regi quā cum Rege Polonia intercedat controuersia 422.42
 Suecia Rex vs Lituonia abstinere, a Stephano Rege admonetur 388.3 & 37
 Suecia Rex Stephano ad suscipiendum bellum Mosconiticum auctor 385.42
 Suecia Rex de expeditione tertii belli Mosconitici, a Stephano edocetur 385.43
 Suecia Regina, de non prestita dote, & Rege pacis fœdere non comprehenso conqueritur 424.40
 Svecia imperio Mosci contermina 86.23
 Suecus bonorum possessionem cuiuslibet promittit 415.50
 Suentoslaus Orselscius, Nobilitatis Polonia nomine in Comitibus, Regi, pro re bene gesta gratias agit 428.54
 Suirski, exercitus Mosconitici contra Lituanos supremus ductor constitutus 237.38
 Suirski Dux Mosconitici exercitus moriens 238.20
 Suiscus Pleconiensis praefectus, castris Polonorum insidiatur 412.13
 Suiscus

I N D E X

Suiscus ad singulare certamen Samoscium provocans non comparuit 414.40
 Suiscus a conspectu Principis Mosci abiectus in luctu & agitudine est 432.46
 Sukopscia lama, locus ubi diplomata iter facientibus dari solent 403.23
 Sumpsus in bellum factos, an legitime a Mosco Stephanus repetierit 391.20
 Supplices statim audiuntur & dimittuntur 254.40
 Supplicij genus immane 203.1
 Supplicij moni & crudelissimi apparatus 201.2
 Sura fluuius ubi oritur, & quo fluat 47.51
 Sura fluuius Moscorum terram a Casanensi regno diuidit 268.43
 Surassum regia distonis oppidum extremum 366.37
 Surassum a quo & quare munitum 366.53
 Surcicum oppidum ubi & a quo extructum, item in quem finem 125.10
 Susa per deditionem occupatum 355.26
 Susci ad Basilidem litera intercepta Stephano Regi offeruntur 305.14
 Susdali principatus, castrum & ciuitas 62.6
 Susdaliensis ducatus, castrum & ciuitas 166.32
 Sussenses per deditionem expugnati 298.25
 Svnatoslaus provincias inter filios diuidit 4.6
 Svnatoslai ad milites oratio ibid.18
 Svnatoslaus ex insidiis interfectus ib.33
 Svnatoslaus Olha filius Bulgaros vincit 3.53
 Svnatoslaus Gracos bello vincit ibid.26. Anrum a Gracis missum conseruit, vestimenta & arma accipit ibid.28
 Sylua Hercynia pars Moscouia 121.45. Eius amplitudo 49
 Sylua immensa longitudinis 103.38
 Sylua 24. miliaribus in latitudinem protensa 52.50
 Sylua densissima sedecim annorum spacio nata 343.33
 Sylua a Lukis Lithuaniam versus densissima 368.43
 T. Amburlanes sive Themircuthu qua urbe natus 122.35
 Tanais fluuius quantus 208.15
 Tanais minor ubi fontes suos habeat 160.18
 Tanais unde oriatur opiniones varia 243.4
 Tanais fluuij fontes ubi 160.2

Tanais fluuius ubi fluat 48.24
 Tanais minor ubi maiori iungatur. 49.38
 Tanais fluuius, Europam ab Asia determinat. 49.3. Oritur non ex Riphæis montibus, sed ex Wano Wosero. ibidem 5. prima cursu recta in orientem fluit. ibid. 10. deinde in meridiem cursum reflectit 11
 Tarnoniorum in Polonia familia, ad exteras originem suam refert. 355.39
 Tartari Stephano Polonia Regi, bellum denunciant 334.1
 Tartari Turcico instituto, ad imperium promoti fratres omnes enecant 389.15
 Tartari Polonia Regibus, contra hostes quosvis, Turcarum Imperatore excepto, succurrere ex fœdere tenentur 340.30
 Tartari a Kosakkis excepti, ad Regis Stephani aduentum captiui afferuntur 389.27
 Tartari ad Lukos excubantes in fugam coniecti 376.7
 Tartari a Polonis retroacti 329.53
 Tartari quando primum Rusiam vastarunt 333.27
 Tartari Magnos Duces Russia praeficiunt 333.39
 Tartari pacem cum Stephano Polonia Rege faciunt 337.19
 Tartari auxilium suum contra Moscum Stephano offerunt 340.33
 Tartari bello contra Moscum non adsunt 340.40
 Tartari Mosconiticam gentem contemnunt 270.1
 Tartari Moschos fortiter repellunt 270.7
 Tartari Astracanenses a Basilde oppugnantur 271.52
 Tartari in Basilde conspectu 560. puellas nobiles cum matribus earum vistant 279.27
 Tartari ex castro Moscouia eiecti ibid.49
 Tartari in castro Moscouia domum habent, ibiq. habitant 2.43
 Tartari quando a Lithuanis & Ruthenis commode opprimantur 65.43. Equisantes sanguinem equorum quibus insident, bibunt ibid.46. delectantur lacte equino ib.50
 Tartari iisdem vestimentis tam viri quam femina vtuntur 66.36. locum subinde mutant ib.47. iustitiam prorsus ignorant ibid.48
 Tartari Mahometani sunt, & Besfermani appellari volunt 65.30
 Tartari in bordas diuisi 65.26
 Vv

I N D E X.

Tartari Moscis magnum timorem iniiciunt 68.49
Tartari quomodo homicidas puniant 67.
Tartari ingentem captiuorum numerum ex Moscouia abducunt 70.11
Tartari à Moscouitis ad bellum prouocantur 70.46
Tartari Turcarum Imperatoris auxilium, aduersus Moscouitas implorant. 71.4
Tartari duo, Anglia Regi ab equili 144.
Tartari à Duce suo ad praelium excitantur 246.
Tartari Casanenſes Baſilio fortiter reſiſtunt 246.26
Tartari poſt Henrici Regis diſceſſum, omnia in Polonia meſu complent 428.12
Tartari Mahometicam legem de circumciſione obſeruant. 137.11
Tartari cum Turcis conſentiunt 122.16. Qui Moscouitarum regi pareant. ibid.19
Tartari Caſanii, Moscouitarum amici 122.
Tartari Sciabani poſeſſes 122.24
Tartarorum quos Nogai vocant Horda. ibid.
Tartarorum nobiliſſimi ſunt Zagathai. ibid.
Tartari per Hordas diuiduntur, quarum inſignitus eſt numerus 122.9
Tartari an ſurentur. 66.51. gaudent de illis damnis 67.1
Tartari Cremii, in teſtiniſ ſeditionibus laborantes 122.20
Tartari mediterranei 122.40
Tartari aſſiſſis pedibus menſa accumbunt, 105.33
Tartari cur Hamaxonii, antiquis nominati 122.3
Tartari Polonia Regi bellum denunciant 425.
Tartari donatiua petentibus, quid reſponſum 424.18
Tartari quadraginta, unus equus vel vacca in cibum diſtribuitur. 65.54
Tartarorum arma 66.12. bellandi conſuetudo ib. 13. equis inſidentium pugnantiumque agilitas 32
Tartarorum ſtatura & facies 65.34. mores, & victus ib. 37. inedia & ſomni valde patientes 39
Tartarorum domus in Caſtro Moscouia, dorſus in, & templum eo in loco extruitur 8.48
Tartarorum rex Tachamiſch, Demetrio pro-

ſtigato, Mosconiam occupat 6.14
Tartarorum in Mosconiam impreſſiones 292.
Tartarorum regem Mamai, dux Demetrius bello vincit 6.28
Tartarorum iugum quis in Mosconia primus excuſſerit 334.8
Tartarorum & Mosconitarum pugna ſine conſuetudine 246.51
Tartarorum ſupremi Sacerdotis autoritas 71.9
Tartarorum prima militaria tyrocinia 70.16
Tartarorum in Mosconiam irruptiones 68.3
Tartarorum aliquot conſtans aduerſus ſatellites principis deſenſio 193.3
Tartaros ab incurſionibus in Poloniam prohibere, Stephanus Rex conatur 425.45
Tartarus & Polonus & Moscos vana ſpectat 75.32
Tartarus ad extremum ſpiritus uſque, ſe deſendere ſolet 37.34
Tartarus pinguis à Moſcho quodam capitus 67.
Taurica Rex Aſtrachan quādo occupari 75.45
Taurica Regum potentia 75.26
Telatoniſ e cōiunio cum ſuis vocatus, grauiſſime accuſatur, & punitur 289.44
Tempeſtates circa Polotia oppugnationem ingentes 347.23
Tempeſtatis ſauiffima qua ſub inauguratione Theodori accidit, deſcriptio 323.31
Templa interfectis ſacerdotibus ſpoliantur 285.
29. Templa Moscouitica Torpaſi, Riga & Rinalia 218.24. Templa eodem modo quo Torpaſi, etiam Riga & Rinalia demolita. 218.34. Templa, Orationis domus, varuſſimaginebus exornata 139.16. Templa, religioſa habentur 127.37
Templo propter multas & leues cauſas excluſuntur 29.30
Templum Sancta Sophia, vetuſtiſſimum, & ſamoſiſſimum 125.50
Templum Dina virginis, & Diui Iohannis in Torpaſo Lutherani occupant 217.33
Templum Dominicanorum in armarium publicum conuerſum 218.30. Templum Franciſcanum calce coquenda deſtinatum 218.
31. Templum Mariae Virginis in Moscouia, à quo extructum 124.31
Templum S. Sophiae auri & argenti diſſimul ſpoliatum 191.40. Templum arcis Polotienſis quā ob cauſam Epifcopo Ruſſico reſtitutum 352.34
Teredines in Oceano generantur 143.39
Terra Mosconitarum inculta & negleſta 133.17
Terſack oppidū, ubi duo flumina oriuntur 54.12
Teſtimo-

I N D E X.

Teſtimonium vnius nobilis multis aliis praeualer 40.8
Teſter auiſ ſapore Phasianum ſuperans, Plinio Erythraeo dicta 128.37
Teutonēſ Rutheni ferreos vocant 228.16
Teutonici ordinis magiſter pacem à Rege Poloniae efflagitat 227.4
Teutonici ordinis magiſter quot oppida & arcēſ poſſederit 215.17
Teutonici ordinis magiſter ad Lutheranos deſicit 221.54
Teutonici magiſtri territorium deuaſtatum 231.32
Teutonici magiſter de pace diuturniore firmamanda Moſcum interrogat 229.40
Teutonici magiſter obſeſſus in arce Nienhuys ſuccurrit 233.51
Teutonici magiſter ex Torpaſenſi prouincia auſugit 234.12
Textor in concionatorem ordinatur 223.32
Teya fluius Aſtriam à Moravia diuidens 101.45
Thachamiſch Tartarorum Rex Mosconiam vaſtat 65.3
Thaleſtris Alexandri ſortum 300.35
Theatrum luctuoſum & miſerabile à magno Duce die S. Iacobi erectum 200.50
Themiraſſack magnum terrorem Moscouia Principibus incutit 65.6
Themiraſſack quo genere natus, & unde nomen acceperit 65.18
Theodori Baſilidis filij, uxor, facies 323.
Theodorus Meſcedonius Pleſconienſibus ſubſidio mittitur 401.46
Theodorus Baſilidis filius imperio potitur, & patri ſuccedit 321.47
Theodorus quomodo tranquillitatem in imperio ſuo ſecurſ 323.22
Theodorus cum rege Polonorum ſedus renouat 324.29
Theodorus quando inauguratus 323.30
Theodorus Sirconi vir magni nominis crudeliſſima morte affectus 192.17
Theodorus Sirconi auri & argenti diſſimul, quot monaſteria ſuis ſumptibus erexerit 192.28
Theſaurus Liouienſium ubi & unde collectus 227.24
Theſaurarius, Cancellarius, & ſupremus Conſiliarius ab omnibus officiis remouetur 31.
Thorius Ruriciſ filius Olgam ex Pleſconienſi ciuitate in matrimonium accipit 394.20
Timori remedium ſcelere paratum 290.6

Timothei Maſaſki nobilis Lithuani fortuna crudelis 194.8
Timotheus Lithuanus quondam Pleſconienſium Princeps 394.50
Titulis Rutheni neminem ornant 89.54
Titulo nouo auctas litteras neq. Rex Polonia, neq. Moscouia Princeps accipit 12.29
Titulus quo Moscouia Duces olim uſi ſunt, & iam utuntur 182.10
Titulus quo olim Principes Moſci uſi ſunt 11.40
Titulus, quo Baſilius Iohannis filius iam utitur ibid.3
Titulus tribus circulis trianguſo inſuſus quid ſibi velit 12.19
Titulus quo ad regem Polonia ſcribens Moſcus utitur 12.25
Titulus Imperatoris Moscouitarum 132.18
Torpor. ſecurus exebore 97.51
Tormenta à Moſcho Ilmeno lacu obruta 396.18
Tormenta Sauoloe in ſequentis anni uſum reponuntur 382.23
Tormentarius puluis accenſus magnam ſtragem facit 475.30
Tormenta bellica incendio corrupta 375.31
Tormenta bellica in uſum Stephani Polonia Regis Vilna ſuſa 339.50
Tormentarij fuſores Germani & Itali in Moscouia 37.8
Tormentis Moſci uti neſciunt ibid.11
Tormentarius puluis flamma celeſti abſumptus 274.49
Tormenta & Duces Mosconici capiuntur 292.47
Tormenta aenea in arce Moſcha 129.50
Tormenti nouum genus in innocentes puellas excogitatum 280.30
Tormentis an Moscouita utantur 178.28
Tormenti genus intolerandum 128.18
Tormentorum Polonicorum in Veliſi oppugnatione felicitas 368.1
Tormentorum adminiſtrandorum apud Moſcos ratio 338.52
Tormentorum magiſtri ſeipſos ſuſpēdunt 339.6
Tormentorum inſignium nomina 339.1
Tormentorum uſum legitimum & diſcrimen etiam Rutheni ignorant 37.13
Tormentorum vis à Germanis Moſcoparata 269.50
Toropecz caſtrum & ciuitas 53.54
Toropecz arx & ciuitas 162.29
Toropecienſes praſidiarij Toropeciam oppidum exurunt 376.34

I N D E X.

Torpatensis Episcopi arx Nienhuys obsidione cingitur	233.23	decretum	384.21
Torpatensis praesul Moschum ad maturandum profectum inuitat	277.11	Tributa & exactiones grauissima	179
Torpatenses inducias violant, quod Ruthenis facere religio est	232.40	30	
Torpatenses Pleconisibus subsidium mittunt,	401.19	Tributum à minoris & maioris Polonia Nobilitate decretum	424.29
Torpatenses in obsidione cathedralem Ecclesiam claudunt	234.30	Tributum pro bello Mosconitico quale decretum	330.12
Torpatensis senatus per legatos suos deditionem ciuitatis facit	236.8	Tributum pro secundo bello Mosconitico decretum	360.5
Torpatensium in obsidione deliberatio	235.4	Tubicines & Musici Mosconitarum in bello	38.1
Torpatensis Episcopus Abbatem cuiusdam deditionem facit	236.29	Tuccha Ducatus quot nobiles in bellum misit repositis	207.13
Torpatensis senatus religionem abiurat	236.14	Tuerd ciuitas quot habeat templa	207.14
Torpatensis Episcopus carceri, à Mosconitis exercitus duce, mancipatur	237.27	Tuguria corticibus arborum secta	89
Torpatensis prouincia crudeliter & miserè vastatur	230.52	10	
Torpatensis ciuitas nobilium & plebeiurum asylum	231.10	Tulla oppidum, & fluius eiusdem nominis	48.50
Torpati seditio ingens exoritur	236.15	Tulla oppidum ligneum, Arx murata, & fluius	159.21
Torpatum in hostium manus tradito Catholici egrediuntur	236.29	Tumen regnum	167.23
Torpatum à Samoscio repetitur	418.34	Turca iniuriis & consumeliis aduersus Hungaros prouocatus	109.40
Torpatum à Polonia recuperatum, 418.42		Turcarum copia quanta contra Basilidem praeducta	272.51
quandiu in Mosci potestate fuerit, ibidem	43	Turcarum Imperator Czar appellatur	12.6
Torpatum à quibus olim populis habitatum,	418.55	Turcanum legatus, Tartaros profugos repetit	397.33
Torpatum ciuitas obsidione cinctâ	234.28	Turcarum fuga & clades	273.24
Torpatum, alias Iurgo Horodum, à quo sit dictum	378.4	Turcica classis expugnata ad Volga ostia	273.38
Torpatum quis principio condiderit	378.4	Turcici legati votum	398.7
Torpatum quot miliaribus à Mosconia ciuitate distet	232.35	Turcius legatus in castrum ad Pleconiam veniens, Stephano Polonia Regi, copias sui principis, ad bellum persequendum offert	305.15
Torpatum ciuitas à plerisque perfide deserta	234.42	Turcius spe elabens destitutus supplex veniam petit	37.27
Torpatum à suis defenditur	235.14	Turonis arx in Poloriensi ditone, à quo expugnata	298.23
Torpatum Linonensis prouincia ciuitas Episcopalis, quando obfessa & expugnata sit	217.18	Turopecium, à Stephano Pol. Rege occupatum	302.40
Traha frumentum vehentes plurima.	150.51	Turris lignea, quinque milibus passuum à Mosconia distans	98.51
Train oleum ubi conficiatur	151.20	Tympanum ad ephippia suspensum,	336.12
Transactio inter Lutheranos & Canonicos in urbe Torpato	219.35	Tyrannis in secretarium & intimum consilium Principis perpetrata	195.15
Transsylvanicis rebus quomodo à Stephano prospectum	387.35	Tyrannis in uxores & liberos occisorum procerum commissa	203.35
Trepca Polonus, curia Ludouici Magister	18.27	Tyrannis in caput demorini	185.35
Tributum duplex cur in Comitibus Varsonia		Tyrannis Ioannis Basiladiis, quando & quacoscione caperit	183.55
		Tyrann	

I N D E X.

Tyrannidis in Nonogradia magna aliisq. ciuitatibus anno 1569. perpetrata descriptio	190.15	creatione	98.50
Tyrannidis Ioannis Basiladiis initium à quo factum	184.5	Venda Episcopatus attributa	433.4
Tyrannos quis accusaturus sit	291.50	Venda ex precipuis Limonia prouinciae una	292.25
Tyrannus omnibus inuisus	315.17	Venda à Mosconitis noua obsidione cingitur	332.43
Turver siue Oturver ditio amplissima	54.1	Venda sub exitu comitiorum acerrime à Mosco oppugnatur, sed frustrata tamen	331.46
quomodo ad Mosconia Ducem peruenierit	ibid.10	Venda per quos & quomodo Mosci crepta	328.46
Turverensis ducatus	162.36	Vende Episcopatus à Pontifice rogatu Regis Stephanus fundatus	433.5
Turverenses à Basilide miserrime affliguntur	286.33	Vendenfes famina in templo congregata seipsos igne perdunt	279.29
Turveria ciuitas vastata	192.48	Vendenfes tormentario puluere incenso, seipsos interficiunt	327.45
V		Verbera seruis chara & grata	180.5
Valachia Palatinus à quo oppressus, & ab Imperio depositus	329.26	Verberibus Mosconia delectantur	183.29
Vallum qua condicione Rigensibus extruere concessum	421.40	Verbera amoris signum	35.44. Et 183.34
Varfchonia in comitio, de bello contra Mosconiam continuando deliberatur	301.8	Veredarii, in vehiculis gelu concreti & extincti	45.22
Varfchonia in comitiis, tertium contra Mosconiam bellum decretum	303.39	Veredarii Principis diuersis in locis constituti	41.18
Vasa aurea in Principis comaculo	148.36	Veritatis oratio aliquando Mosco grata	205.15
Vasa quae mense apponuntur ex puro auro	96.30	Vestes pretiosae pro aulicis, in thesauro magni Ducis reconditae	181.27
Vestigal seu portorium, quo referatur, & quacuius exigendi ratio	44.28	Vestes ex mandato Ducis singulis suae conditioni conuenientes gestant	181.16
Vebiculum in scapha piscatoria formatum factum	88.4	Vestibala adiuua alta fores vero humiles	40.38
Vehiculum in ade sacra, perpetua memoria ergo relictum	54.37	Vestimenta Principis quibus in venatione usus est	97.43
Vesco homo nequissimus ab Ungaris in frusta disceperitur	902.24	Vestimentis qualibus induti qui mense Principis ministrant	96.40
Veloculci arcis munitio	302.13	Vestitus ratio condictionem personarum spectat	18.23
Veloculorum expugnatum & flamma deletum	302.22	Vestis honoraria, Oratoribus oblata	99.27
Velisium & Vsiastum arces à Polonia Rege Stephano expugnata	501.54	Vestitus siue habitus Moschorum	181.7
Velisium oppidum à Basilide per deditionem occupatum	277.40	Vestitus Ruthenorum, & quomodo Christiani à Tartaris dignoscendi	38.9
Velisium unde nomen acceperit	366.40	Vglitz ciuitas	166.22
Velisium septem turribus munitum	367.50	Vglitz ciuitas ubi sita	57.36
Velisium incisis arboribus, & densissima sylua munitum	367.27	Vgolici & Inugri populi	123.46
Velisii oppugnatio quomodo incepta	367.26	Vgra fluius ubi oritur	52.7
Velisium per deditionem expugnatum	368.13	Viathka regio, à fluuio sic denominata	166.47
Venatio Mosci Principis	97.26	Viburgum Gosthorum oppidum à Basilide obfessum	282.32
Venatio, Principis solatium	ibid.39	Victoria cui adscribenda	238.55
Venationis initium	98.14	Victoria ad Vendam paria nunciis	338.25
Venatio & aucupium in Mosconia	128.31	Victus quo Mosconia in bello utuntur	178.11
Venatio qua Ioannes Basilades Magnus Dux valde delectatur	195.37	Victus domestici in Mosconia ratio	128.26
Venationes Basilidis quales	318.16		
Venatione peracta, quali Princeps utatur re-			

I N D E X.

Victu ratio in singulos dies constituta 92.45
Viduus ad sacra facienda non permittitur, nisi
monasterium ingrediatur 21.5
Vielkoluki, unde nomen acceperint 370.22
Vienna ad Danubium sita 107.50
Vigilie festorum non obseruantur 127.36
Vilna Romanum ritum sequitur 172.3
Vilna quot miliaribus à Smolensco distet 125.
49
Vilna tumultus ingens à sacratis hominibus
excitatus 307.11
Vilnensis ciuitas cum gratulatione venietem
Polonia regem excipit 355.6
Vilnensis Episcopus à Romana Ecclesia disti-
dentes è medio tollere satagit 307.15
Vina Cretica in Mosconia 128.43
Vina Hungarica pro Creticis haberi possunt
110.44
Vincentius Kosakorum ductor à legatis Mo-
sci sollicitatur, ut ad Moscum deficiat 387.
54
Vincentius à Legatis ad Moscum cum litteris
mittitur 388.8
Vindicta Liouonum terribilis 224.26
Vinlandia olim ad Liouoniam pertinuit 275.
11
Vino Sacramenti an liceat addere aquam 25.
52
Vinum crematum apud Moscos in summo ho-
nore 328.41
Virgines ad stuprum cogente Principe prosti-
tuuntur 255.51
Virgines variis tormentis crudelissime affici-
untur 280.40
Virgines candentibus veribus transfixæ 280.
47
Virgines & matronæ nobiles constupratæ dis-
secantur 186.51
Virgines pulchritudine ad summum regalis
thori fastigium euehuntur 129.24
Virgines innocentes morti destinatae, vindi-
ctam Dei implorant 280.22
Virgini stuprum qui offert, in sacerdotem non
consecrandus 26.54
Virtus proborum vitiorumq. fumo obscurata
254.45
Virtuti præmia proposita 130.10
Virtuti nihil inexpugnabile 341.52
Vischora fluius 62.41
Vischora fluius in Camam fluium exonerat-
tur 167.7
Viscouaci pudenda, à scriba quodam, de man-
dato Basilidis denotata 287.38
Viscouacius moriturus de summa cruce, tan-
quã tribuнали Basilidæ reprehendit 287.28

Vita & libertas ex morte & interitu inno-
centis 109.6
Vitefski arx à Mosconitis primo obfessa 237.
47
Vitoldi pons ubi, & cur sic dictus 367.20
Vladislaus Boemie rex, Hungaria regno non
sufficiens 108.43
Vlanecius Tartarorum ad Lukos excubantis-
um Dux, à Kasakkis captus 370.6
Vlodimir se ad commune malum propulsan-
dum paratos Basilidis offerunt 310.5
Vlodimir defensionē petentes supplicio mul-
tatur 310.37
Vlodimir Monomachus apud omnes adhuc
Russos magnum nomen obtinet 333.12
Vnctio extrema 139.55
Vngaria & Transsylvania Turcis stipendiaria
388.54
Vngarorum & Polonorum in arcem Polotien-
sem irruptio 349.45
Volodimiria ducatus 158.33 quot miliaribus
à Mosconia distet 36 Eius fertilitas 37.
Vorka regio ubi sita 164.25
Vogulici populus 168.48
Volga olim Rha dictus, unde oritur 124.45
Volga, pisces sapidissimos suppeditat 128.39
Volga fluius celebris unde oritur 162.12
Volga in mare Hircanum exoneratur 125.4
Volga fluius, secum trahit 70. flumina alia
243.48
Volga, cursus mirabilis 125.2
Volminscius, Lukos præmissus, prælium cum
hoste committit 369.27
Volodimiria à qua sedes Imperii Moscouitici
constituta 333.19
Volodemaria urbs regia, quot miliaribus à
Moscha distet 125.15 ubi sita ibid. 29
Volscius complures Mosconitas incautos oppri-
mit, & aliquot nobiles captiuos abducit
381.22
Voluntas Principis, voluntas Dei esse dicitur
183.5
Voluptas Mosci Principis inhumana & belui-
na 195.40
Vomeris ferrei sterilitatis causa 84.30
Vomit post communionem quomodo puni-
endus 25.23
Voppi & Borysthenis confluxus 92.2
Voroncia oppidum, ubi situm, & quomodo
expugnatum 386.3. & seq.
Vorotincensis ducatus 159.54
Voti Monachorum constans observatio 135.6
Vppa fluius 48.54
Vri ingentes in Mosconia 121.52
Vri descriptio, & ubi inueniatur 81.29
Vrbi

I N D E X

Vrbi & lupi in Mosconia prægrandes 121.55
Vrbi albi in Mosconia quare 133.12
Vrbi relictis syluis in domos irruunt 45.25
Vrbi in populum ad templa proficiscētem missi
290.17
Vrbi in homines obambulantes ex improviso
inmissi 195.43
Vrbi albi & in mari degentes 59.25
Vrbi ad certamen pronocati 99.21
Vrsinis pellibus inuoluti homines, canibus la-
cerandi obiciuntur 196.5
Vrbi fluius 60.10
Vrbi emporium nobile 123.37
Vrbi prouincia ubi sita 58.55
Vrbi regia, ciuitas & arx 165.8
Vrbi per deditionem occupata 369.16
Vrbi am proficiscētis exercitus ordo 368.
48
Vrbi a situs 369.7
Vrbi in Mosconia intolerabilis 44.37
Vrbi nigrarū pelles in magno pretio 157.
16
Vrbi nigra & cinerici coloris, ubi capiatur
58.52
Vrbi ad Venerem facile à quouis permouen-
tur 129.6
Vrbi an quis plures ducere possit 35.5
Vrbi quomodo ducenda 27.18
Vrbi quomodo sibi Moscus ex magno puel-
larum numero deligat 382.53
Vrbi Mosco Duci repudiare licet, quoties
libet 382.50
Vrbi & seminarum in Mosconia conditio
129.2
W.
Waga fluius, cuius accola, panem non ha-
bent 165.30
Waga fluius piscosus 58.50
Waregi Ruthenorum Principes facti impe-
rium inter se diuidunt 3.10
Waregi fratres quando in Rusiam venerint
ibid. 16
Waltherus à Plettenberg Magister Liouoni-
ensis, Mosconitas fortiter aggreditur, &
in fugam conuertit 85.40
Wardonsium Nordvregie portus 145.28
Waltherus à Plettenburg Teutonicus Ma-
gister quomodo suos ad pugnam excitavit
228.2
Welia fluius 78.1
Welikiluki castrum & ciuitas 53.51
Werst, quous sit pars miliaris germanici 207.
6
Westalia unde dicta 86.37
Wiahska prouincia 62.22

Wiepers fluius ubi Istaalam ingreditur
114.12
Wiepsma oppidum & fluius 52.32
Wiepers fluius 102.13
Wiesbi ciuitatis in Gothia insula ruina 85.20
Wilna caput Lithuania ubi sita 103.7
Wilna metropolis Lithuaniae, ubi hodie Me-
tropolitanus suam sedem habet 19.49
Winlandia ad Suetensium ditionem perti-
net 85.13
Wislicza oppidum in lacu situm 114.17
Wisenen Lithuaniae princeps à famulo suo
Gedemin occisus 16.18
Witoldus post Baptismum Alexander dictus
quando mortuus 16.29
Wittembergensis quidam peltio clancularias
cōciones in Torpato habere incipit 217.28
Wladislaus Casimiri filius Hungariae & Bo-
hemie Rex, à Turcis oppressus 17.6
Wladislaus Iagelonis filius à Turcis oppressus
16.51
Wladislaus & Casimirus Iagelonis filii 16.
47
Wlodimir Morozov propter solam com-
miserationem crudelissime punitus 195.2
Woguslaus Stolpensium, seu Pomerania Dux
17.36
Wolchou fluius navigabilis 163.20
Woldai lacus 104.39
Wolfgangus Zager Ecclesia Torpatensis De-
canus 232.11 Liouoniae Papa nominatur
16
Wolga ex palude Fronov oritur 53.6
Wolga non in pontum, sed in mare Caspium
exoneratur 53.10
Wolga quot miliaribus à Tanai distet ibid. 13
Wolconki sylua ex qua quatuor fluii oriun-
tur 53.5
Wolodimeria ciuitas ubi sita, & quot milia-
ribus à Mosconia distet 47.29 agros ha-
bet admodum fertiles 30
Wolkorvskilef sylua 162.11
Wolock ciuitas & castrum 53.47
Wolochda, prouincia, ciuitas, & castrum 58.35
Wolochda fluius ibid. 42
Wolochda prouincia, fluius & ciuitas 165.
20
Woloczki ciuitas & arx lignea 162.22
Wlodimerus Snatoslai filius, ex illegitimo
thoro natus 4.10. & 51
Wlodimerus repulsam passus, Rochvvoloch-
dam, cuius filiam uxorem petierat, una cū
duobus filiis interficit, & filiam sibi matri-
monio iungit 4.54
Wlodimeri filii de regno varie decertant 5.47

I N D E X.

Wolodimerus Chionia multa idola instituit	5.12	Wolodimeria ciuitas, à Wolodimero condita, & Russia metropolis constituta	5.44
Wolodimerus uxores habens plurimas, quos ex quibus filios suscepit	ibid. 25	Wolodimeret oppidum, cum propugnaculo	104.9
Wolodimerus quot concubinas habuerit	ib. 28	Wologda quas merces habeat	157.2
Wolodimerus totius Russia monarcha	ib. 30	Woronecz oppidum	104.6
Wolodimerus fidem Christianam omnib. aliis sectis praeferit	ibid. 34	Worotin principatus, ubi situs	50.28
Wolodimerus baptizatus, mutato nomine Basilus nominatur	ibid. 39	Wronow palus.	162.18
Wolodimerus contra fratrem Ieropolchum arma capit 4.55 longa & graui obsidione eum premit	5.10	Wotzka regio ubi sita	56.27
Wolodimerus Monomach cognomento, Russiam rursus in monarchia redigit 5.55 Post eum usq. ad Basilium, Russia monarchis caruit	7.4	Wyelikyelaki, arx & ciuitas lignea	162.25
Wolodimerus quando mortuus	5.43	Wyetyma castrum & oppidum ligneum	161.26
Wolodimerus in sanctorum numerum relatus	ibid. 45	Eius à Moscouia distantia	27

F I N I S.

Z	Apolschia, paci firmanda inter Polonos & Moscouitas destinata	312.5
Zanolocia	arx ubi sita	303.4
Zanolocia	arx, à Stephano Pol. Rege occupata	303.20
Zebellini	praestantiores à quibus populis proueniant	123.41

atrl

46
96

